6
3-D
41

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
1 I
22

Bibliotheca
i Coll. Rom.
Societ. Jesu

Cat. Inscrip. Collegij Romani
6.1.5.22
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE ROMA

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, CONSILIARII REGII, SVPPLICVMQVE *libellorum in Regia magiſtri,*

DE ASSE, ET PARTIBVS EIVS, LIBRI V.

Ab ipſo autore nouiſſimè & recogniti & locupletati.

Antonij Mariæ Carantucelli

LVGDVNI APVD SEB. GRYPHIVM.
1550.

Πολλὰ μωμήσασθαι ῥᾷόν ἐστὶν, ἢ μιμήσασθαι.

Multa cauillari promptius eſt, quàm æmulari.

GVLIELMVS BV-DAEVS PARISIENSIS,

Regius Secretarius, ad optimum quenq; & candidiſſimum uirum, literarum & philoſophiæ ſtudioſum,

BIBLIOTECA NAZIONALE C. V. E. ROMA

PRAEFATIO IN LIBROS DE ASSE ET PARTIBVS EIVS.

NATVRA *comparatum eſſe uidemus, ut qui aliquid efficere ſe poſſe confidant, ij ad id aggrediendum, auſpicandū, abſoluendum, toto (ut dicitur) pectore, totāque cogitatione incumbāt: idq́; nihilo ſecius, etſi abſq; rei familiaris detrimēto, aut ualetudinis incommodo facere non poſſe intelligant, nedum ſi nullum inde dignum operæpretiū expectent. tanta uis eſt naturæ ad ea impellentis, ad quæ nos aptos fecit. Quum autē humanis animis nihil magis intelligentia ingenitū ſit, quæ parens eſt ipſa omnis inuētionis: fit eiuſdē naturæ inſtinctu, ut quàm quiſq; ingenio maximè præſtat, tā is ad comminiſcendū ſemper aliquid maximè intentus ſit & pronus. Quod uidens (ut arbitror) Homerus ingeniorū uertex, homines alpheſtas interdum appellauit, quaſi indagatores, & inueniēdi ui præditos. Interdū id uocabulum pro hominibus uſurpauit, quaſi ſcilicet hoc hominis maximè propriū eſſe exiſtimaret, indagare & inuenire, Inde artiū omniū conſummatio, quas Varro intra mille annos repertas & abſolutas fuiſſe tradit, cū uarias ſcilicet uſus*

meditando excuderet artes: ut inquit Homerus alter. Verumenimuero res multæ præclaræ ab antiquis uel inuentæ, uel uſurpatæ, & in eorum uſu poſitæ, ita uel æui ſitu ſqualidæ, uel incuria temporum neglectæ, uel rerũ inclinationibus diu deſitæ fuerunt, ut iterum inueniendas in uſum ſuum eaſdem poſteritas habuerit. Quare uirorum acrium doctorumq; diligentia tantum una & altera ætate effectum eſt commentando, ut antiquitas propemodum interpolata in uſum linguæ Latinæ ad nos perueniſſe uideatur. Quum igitur ad ea quæ reſtabant inueſtiganda, ita animatos æquales ætatis noſtræ ſtudioſos animaduerterem, ut certatim unuſquiſq; in commune negotium nauare operam cõtenderet, quaſi è medio deſumere ſibi gloriæ argumentũ: auſus ſum & ipſe, cum ad hæc ſtudia nec parum nec leuiter incubuiſſem, quæ comminiſci potuerã, in medium afferre: ſi forte ipſa quoq; placere, & adiuuare laborem inquirentium poſſent. Itaque Annotationes primum in Pandectas edidi: in quibus non pauca contra receptam in uulgus hominum opinionem, & multarum ætatũ ſententia præiudicatam, in iudicium deduxi, nonnulla etiam fortaſſe ne inter doctos quidem ſatis animaduerſa. Qua in re utinam mihi nõn obfuerit quòd tumultuoſius quàm decebat, in medium attuli quæ tumultuariè collegeram. ita enim inconſulto feruore me intuli in publicum, ut facilius culpã deprecari, quàm nunc inficiari aut excuſare poſſim: auſus ipſe Mineruam (ut aiunt) Athenis uiolare, id eſt, Accurſij auctoritatem inter iuriſperitiſſimos obtrectare, quæ ſumma & optima pars eſt noſtrorũ magiſtratuum. Nunc alterã lucubrationẽ grandioris incepti operoſiorisq; profero: nõ in unum genus illã quidẽ editam aut diſciplinarũ, aut artiũ: ſed in uniuerſum pertinentem

tinentem ad antiquitatis interpretationem, & per omne propè genus auctorũ probiorum utraq; lingua patentẽ. Quin & illud intereſt, quòd in illa cõmẽtatione cũ ignorantiæ alumnis res mihi tantũ fuit, quibus ferè ueritas retrorſum longius repetita perſuaderi uix poteſt. Docti autem uiri nullũ mihi negotiũ faceſſere uidebantur, qui uel ipſi ueritatẽ ſuapte intelligẽtia deprehendere ſolent, uel dociles ad optimã quanq; doctrinam ſe præbere non grauantur. At uerò huius ea ratio eſt & conditio, minimè quidem ipſa popularis, ut quas res in iudicium affero, ijs de rebus cẽſuiſſe rectè nõ niſi ſolus & unus poßim. Quo fit, ut ſi in ſumma fortè operis (ô præcipitem ſcribẽdi ſortem, nõ modò ancipitem) hallucinatus eſſe uidear, omniũ ſcriptorum recentiorũ præiudicijs, & præcipuè doctißimi cuiuſq;, damnatum me iri neceſſe ſit. Huius anxietatis imum id demũ ſolatium habeo, quòd ſi ſecundum me (ut ſpero) doctorũ qui nunc ſunt ſuperſtites, conſenſus pronuntiarit, in huius certaminis palma nullam ſibi partem fortuna uẽdicabit, nullã inde frondem hominũ quiſquam præcerpturus eſt. Nã cùm res attuli non fortè fortuna repertas, ut legẽdo fit interdũ, ſed omnibus ueſtigijs indagatas, ijſque partim exoletis, partim perplexe inuolutis: tum uerò ita res nata tulit, ut enarratorũ lites nullas uertere in meã rem potuerim, quum eodẽ errore (niſi fallor) concordes ad unũ offenderim, ſic fit ut nec repoſitum cibum nec frigidum attulerim, nec qui faſtidiũ mouere ſtomachis à copia lectionum redundantibus poßit. Primus enim (ut reor) inſtaurandã hanc partẽ uetuſtatis ſuſcepi, non ab alijs illam quidẽ neglectam, ſed uel hactenus conclamatam, uel præuaricatione trãſmiſſam. Addidi etiã uocabula nõ è promptuaria penu ſumpta, quũ ipſum per ſe

 operis

operis argumentum ſuopte guſtu poſſet ad ſtomachos acriores facere nulla etiã ſermonis iucunditate cõditum. Titulum operis eum elegi, qui rem tractandam implere rectè intelligentibus poſſet, nec tamen profiteri Archimedeum quoddam inuentũ uideretur, aut auidã ſpem legentium immani pollicitatione fruſtrari. Nam neq; eiuſmodi librum condidiſſe glorior, qui in arce Mineruæ ſtatim conſecrandus ſit: nec rurſus cuiuslibet induſtriæ eſſe cenſeo, pondera & menſuras priſcorũ, nomiſmatis Græci Latiniq́; rationem æſtimationemq́;, ſimul numerandi colligendiq́; modum hoc tempore explicaſſe, ac priſcam mundi opulentiam ad nummum perpendiſſe. Id quod niſi effeciſſe uidebor, propoſiti compos non ero. Mercimonij uerò expoſiti explicatio docebit (ut eſt in ſermone hominum) quid inſtitor rerum nouarum uiſendum attulerit. Neque uerò uitio mihi uertetur (ut arbitror) quòd adhuc unus inuẽtus ſim qui res denſiſſimo ſitu uetuſtatis obductas refricare nunc auderẽ, reiq́; cõploratæ & ab alijs abiectæ explicationem ab longioribus ſeculis repetere, quàm ut eorũ nunc redire ſciẽtia poſtliminio poſſet, præſertim accedẽtibus tot memoriæ noſtræ ſuperiorisq́; præ iudicijs. Non ſum enim neſcius quoſdã de opere tantũ fama cognito, nec adhuc abſoluto, ſententiam eam tuliſſe, propè ut bidental mouiſſe à quibuſdam exiſtimarer, qui tanto interuallo hunc lapidem molirer ab omnibus intactum, aut certè incõcuſſum. Hoc autẽ ea de cauſa libentius ſuſcepi, ut æqualium poſterorumq́; ſtudia, noſtrorũ præcipuè, ad parem aut maiorẽ cõtentionem excitarem, & in eandẽ cauſam mecum quãplurimi incumberent. ſimul ociosæ huius uitæ rationẽ, quàm libens amplexatus ſum, occaſionem præbente temporis conditione, conſtare

mihi apud patriã meam uolebam. Cuius rei indicium hoc eſſe uolo, quòd nemini uni hunc librum, ſed genio Franciæ patriæq; dicare conſtitui. Nullum enim amplius præmium laboris propè ſeſquiannui exoptaui, quàm ut gratiam uniuerſim à Francis, & ſubinde à Pariſienſibus municipibus meis inirem. Dolebam etiã uehementer eam opinionem temere inualuiſſe, quaſi ingenia Gallica à Quinquatribus Mineruæ interdicto naturæ ſummouerentur. Qua de re in opere ipſo quid ſentirem explicui, neſcio quàm appoſitè. Itaque ſub nomine iam dicto librũ auſpicatè proditurum cenſui, ut uel Genio uel Mineruæ Franciæ, quaſiq; in æde Honoris publici dicatus eſſe uideatur. Nunc uiros doctos huius certaminis iudices, qui de captu noſtro ſcriptis alijs cognito, coniecturam facturi ſunt in huius operis ſummã, exorandos habeo, ut Areo pagitarum more rem magis iudicandam quàm reum animaduertant. librum prius perlegant, relegantq́;, argumenta probationesq; expendant: ita quod uiſum fuerit, ad extremum pronuntient. Et quando ita neceſſe eſt, ut ex oratione noſtra æſtimatio noſtri fiat, quum libris in publicum editis calculum ipſe iudicibus iam porrexerim, monitos eos uelim, ut ſpecimen iudicij non à muſteo adhuc ſtylo noſtro, tyrocinij'que feruore exultanti, ſed ab auſteriore ſumant, aut qui iam intepuiſſe & conſediſſe uideatur: non aliter atque ſi de uino iudicium faciendum habeant, de amphora potius aut certè de dolio quàm de lacu ſumi par ſit. Poſtremò autem hoc libens ab omnibus lectoribus arbitris & ipſis operis poſtularim, ut eum mihi leuiores culpas condonarint, cui Ariſtarcho nullo uti licuit: ſicubi obſcuriores fuimus, quàm ut abs quolibet lectore planè aut facilè

 intellig

intelligamur (ut certè interdum de induſtria fuimus, quoniam ita referre aut noſtra aut decori arbitrabamur) ibi ut diem ipſi partim iudicij ſui diffundant, quoad alios acriores conſuluerint : partim quaſi ſibi hæc inquirere non uacet, aut pigeat, de figuratis locis non liquere fateantur potius, quàm ut præpropere aut iniquè quicquam de nobis pronuntient. Vale optimè lector, & eandem in cauſam mecum primo quoque tempore incumbe. Pariſijs Idibus Martij, Anno Domini

M.D.XIIII.

GVL

ROMA

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, CONSILIARII REGII,

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

DE ASSE, ET PARTIBVS EIVS, LIBER PRIMVS.

ASSIS partes ſunt quadrans, Aſsis partes.
triens, ſemis, bes, & dodrans, &
aliæ enumeratæ in lege Seruum,
ſub titulo de hæredibus inſtituen
dis: libro duodetriceſimo Pande-
ctarum: quo in loco malè ſexcuns
legitur per x in priore ſyllaba, Sexcuns.
& per s in poſteriore, inuerſa orthographia: quum ui-
ceuerſa ſeſcunx & ſeſcũcia unciam ſignificet, & unciæ Seſcunx.
dimidium: qui error etiam in ſeſcuplo inualuit, pro quo
uocabulo ſexcuplum per x plerunq; legitur in exempla-
ribus: errore haud contemnendo. Eſt enim ſexcuplum, Sexcuplum.
quod ſexies id capit ad quod relationem habet: Græcè
hexaplum appellatur: ut ſenarius ſexcuplus eſt ſingula-
ris numeri. at ſeſcuplum per ſ, ſcriptum, quod & ſeſqui- Seſcuplum.
plum dicitur, numerum hemiolium ſignificat, qui latinè
etiam ſeſquialter appellatur, ut quum dicimus ſenarium Seſquialter.
ſeſquiplum eſſe quaternarij. cõtinet enim eum totum, &
inſuper dimidiam eius partẽ. Eadem ratione ſeſcunx &
ſeſcuncia hemioliam rationẽ ad unciã habet: & ſeſquipes

ad pedem.Hæc autẽ omnia uocabula ab uncia declinata, per x in fine ſcribẽda ſunt,ut quincunx,ſeptunx,deunx: licet hoc perrarò à librarijs obſeruatum ſit.Hoc autẽ ex eo intelligimus,quòd x recti caſus,in genitiuũ per c exire ſolet:ut phœnix phœnicis,fœlix fœlicis.Sic igitur deuncis & ſeptuncis genitiui, deunx & ſeptunx rectos ſuos expoſcunt.Porrò ſeſqui uocabulũ in appoſitione inuentum, pro hemiolio accipiẽdum eſt,quod perinde eſt ac ſi dicas,tantũdem & ſemis. Cicero in lib.de Oratore perfecto,Pes(inquit)qui adhibetur ad numeros, partitur in tria,ut neceſſe ſit partẽ pedis aut æqualẽ eſſe alteri parti,aut altero tanto aut ſeſqui maiorem.ita fit æqualis dactylus, duplus iambus,ſeſqui pæan.Seſqui appellauit pæana: quia pes omnis pæan longa una ſyllaba & breuibus tribus conſtat. at longa ſyllaba in tẽporum metricorum ratione duas breues æquare dicitur.ita fit,ut tres breues longam unã dimidio ſuperent.nã ternarius ad binarium relatus,ſeſquialterã proportionẽ habet. Quo modo igitur dactylus æqualibus partibus conſtat,quia prima longa duabus breuibus æqualis eſt:ſic pæan alteram partem dimidio maiorem habet. Iambus etiam altero tãto maiorem,hoc eſt duplam.breuis enim ſyllaba,longa eſt dimidiata.Fortaſſe autem illa uerba Ciceronis ſic legerentur rectius:aut altero tanto maiorẽ,aut ſeſqui : hoc ſenſu,ut pes altero tanto maior,in ſecũda ſui parte ſit duplus: qui autem non altero tanto, ſed dimidio maior eſt, ſit ſeſqui, ad priorem partẽ poſteriore parte relata:non aũt ſeſqui maior:quia ſeſquiplum minus eſt duplo.Locus autẽ Cic. præpoſterè lectus,uiros doctos haud ita pridem in errorem pertraxit. In cõpoſitione autẽ ſeſqui itidẽ dimidio maius ſignificat:quod Græco uocabulo hemiolium à noſtris

Seſqui. (margin, beside "expoſcunt")

Seſqui. (margin, beside "rem pertraxit")

ſtris etiam appellatur, ut ſeſquipes, ſeſquicubitus, ſeſquidigitus, ſeſqui iugerum. unde ſeſquipedalia tigna apud Cæſarem, hoc eſt pedis unius & dimidiati, quod ad craſſitudinem referendum eſt: & apud Horatiū *ſeſquipedalia uerba: & ſeſquimenſis, menſis & ſemis.* Hoc *autem ſeſqui ſignificat ſiue cum uocabulo cōponatur menſuram aut numeri aut temporis aut modi ſignificāte, ſiue etiam cum alio quocunq; uocabulo, ut ſeſquiopera apud* Columellam, *& ſeſquiplaga apud* Plautum *&* Tacitum, *& ſeſculyxes in præfatione* Plinij: *quo uerbo, ſi rectè emendatum eſt (nam eius uerbi* Plinij *ueſtigium nullū in antiquis exemplaribus* Plinij *extat) ego hominē ſummè aſtutum & ueteratorem planè expolitum intelligo. fit eius uocabuli mentio apud* Nonium. *Tacitus libr.15.* Et *ille multum tremens, quum uix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud* Nerонē *iactauit, ſeſquiplaga interfectū à ſe dicendo.* Plautus *in captiuis:* Inde *porrò ibis in latomias lapidarias: ibi quum alij octonos lapides effodiunt, niſi quotidianus ſeſquiopus effeceris, ſexcentoplago nomē indetur tibi. hoc eſt, niſi tu duodenos effoderis.* Seſqui Græci *non habent quomodo uno uocabulo ſignificent, nec ideo minus eleganter id exprimunt, hoc modo loquentes, ut* Demoſthenes τῷ θεοκρίνου, ἐν τῇ τοῦ ἀριστομάχου οἰκίᾳ ἐδόθη τρία ἡμιμναῖα τούτῳ τῷ ἀδοροδοκήτῳ. *Cùm ſeſquiminam dicere uellet,* τρία ἡμιμναῖα *dixit, hoc eſt, tres ſemiminas. Sic* Xenophon τρία ἡμιδαρεικὰ *pro ſeſquidarico dixit.* τοῖς στρατιώταις ἐποίησεν ἡμιόλιον τὸν μισθὸν, ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδαρεικά. *Militibus ſeſquiſtipendium dedit, uel ſeſquiplum ſtipendium, & pro darico ſeſquidaricum pependit.* Et *in* Oeconomico τριημιπόδιον, *ſeſquipes, ut* πενθημιπόδιον, *duo pedes & ſemis, hoc*

Seſculyxes.

hoc eſt quinque ſemiſſes. Cæterùm ſeſquitertium, ſeſquiquartum, ſeſquioctauum, & alia quæ in proportionibus ſignificandis uſurpantur, & antehac non modò à mathematicis, ſed etiam à doctiſsimis uiris frequentata ſunt & prolata, rectè nec'ne & latinè dicta ſint, an ſecus, alterius eſſe inſtituti nunc duximus. Scio enim eſſe qui improbent: quibus ego non aſſentior, cùm Cicero ex Platone Timæi locum repetens uti non dubitarit. Verùm (ut diximus) ut ſeſquunx, ſic etiam ſeſquuncia dicitur: & deunx, & deuncis in recto, & as & aßis, & ſemis & ſemißis, bes & beßis. Varro lib. I. de lingua latina aſſem As. *ab ære dictum eſſe putat. as enim & libra & pōdo idem ſignificant. unde aßipōdium & dupondius, ab aſſe fiunt:* Libra. Pondo. *treßis, quadreßis, nonußis, & decußis, pro tribus, quatuor, nouem, & decē aßibus: & rurſus pro binis decuſſibus uiceßis: & triceßis pro tribus, hoc eſt tricenis aßi-* Centuſsis. *bus: & centußis pro denis decußibus: quo maius æris apud antiquos uocabulum nullum fuit. Perſius,*

Et centum Græcos curto centuſſe licetur, id eſt centum aßibus. Decußem Vitruuius pro decade accipit lib. 3. his uerbis, Platoni placuit denarium numerum ea re perfectum, quòd ex ſingularibus rebus, quæ monades apud Græcos dicuntur, perficitur decußis, quæ ſi mul ac undecim aut duodecim ſunt factæ, quot ſuperauerint, non poſſunt eſſe perfectæ donec ad alterum decußim peruenerint. Alibi pro decuſſatione accipit lib. 10. quo in loco de cochlea, id eſt organo loquens ſic inquit, Ita quò loci deſcribuntur lineæ quæ ſunt in longitudine ſpectantes, faciendæ decuſſationes, & in decuſſationibus finita puncta. his ita emēdatè deſcriptis, ſumitur ſaligna tenuis, aut de uitice ſecta regula, quæ uncta liquida pice, figitur in

primo decuſsis puncto, deinde traijcitur obliquè ad incedentes longitudines & circuitiones decuſsium. Decuſſes & decuſſationes Vitruuius uocat rectas & exactas diuiſiones complanatorum capitum tigni & exaſceatorũ: quæ decuſſatio fit ductis lineis quatuor ad centrum complanati tigni ſeſe interſecātibus, ita ut lineæ areolas octo faciant trigonas, quas uulgò facies appellamus. ob id octantes ab eodem auctore dicuntur. Hoc autem facile eſt Octantes. *intelligere, ſi quis per ambitũ teretis materiæ, & in duobus ſummis capitibus læuigatæ cõplanatæq́;, iiſdem ſpatijs octo puncta adnotet, & à puncto ad punctũ obuerſarium perpetuã lineam ducat. ſic enim fit ut omnes lineæ per centrum planitiei tranſeant, & ſimilitudinem ſtellæ reddant. Plinius lib. 18. de uentorũ obſeruatione loquens: Obſeruato ſolis ortu quocunq; libeat die, ſtantibus hora* Cap. 33. *diei ſexta, ſic ut ortum eum à ſiniſtro humero habeant, contra mediam faciem meridies, à uertice ſeptẽtrio erit: qui ita limes per agrũ currit, cardo appellatur. Circum-* Cardo. *agi deinde melius eſt, ut umbram ſuã quiſq; cernat: alioquin poſt hominem erit. ergo permutatis lateribus, ut ortus illius diei à dextro humero fiat, occaſus à ſiniſtro: tunc erit hora ſexta, quũ minima umbra contra medium fiat hominem. per huius mediam longitudinẽ duci ſarculo ſulcum, uel cinere lineam uerbi gratia pedum xx. cõueniet: mediamq; menſuram, hoc eſt in decimo pede, circumſcribi circulo paruo, qui uocetur umbilicus. per hũc medium tranſuerſa currat alia linea: hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occaſum æquinoctialem: & limes qui ita ſecabit agrũ, decumanus uocabitur. ducãtur deinde aliæ duæ lineæ in decuſſeis obliquæ, ita ut à ſeptentrionis dextera læuaq; ad auſtri dexterã læuãq; deſcendãt, omnes*

per

per eundem currant umbilicũ, omnes inter ſe pares ſint, omnium paria interualla. Qui hunc locum Plinij intelli-
Decuſſare. git, quid ſit decuſſare, optimè nouit. Quòd ſi quis Pliniũ eo in loco nõ facilè intelligit, uideat Vitruuium lib. 1. & octogonũ ſchema apud eum decuſſatũ: quo in loco de colligendis uentorum flatibus loquitur. Verùm quãdoquidem eum in locũ Plinij incidimus, obiter duo eius uerba emendanda duximus, id quod in hoc opere ſæpenumero faciemus. ſic enim fert inſtituti operis ratio, ut non contemnẽdum operæprecium facturi uideamur, ſi in huiuſmodi diuerticula caſtigationum modicè euagemur: nec ſi id facere aut nolimus aut nequeamus, curſum inoffenſum tenere tractatus hic noſter poßit. Quandoquidem igitur in eam neceßitatem incurrimus nonnunquã librorum caſtigandi, & eodem legentium utilitas non parua nec ſine quadã oblectatione competitura uidetur, age uideamus an ab hoc loco haud abſurdè auſpicaturi uideamur, qui ut ſilentio fortaſſe præteriri potuit ſine præuaricationis nota, ſic ita obtuliſſe ſe uidetur, ut uitio uerti nobis nõ poßit quaſi occaſionem eius quæſierimus. ſequitur enim uerba Plinij ſupradicta continuò hic uerſus. Quæ ratio ſemel in quoq; agro ineunda erit, uel ſæpius ſi libeat, ita uitæ ligno facienda regulis paribus in tympanum exiguum, ſed circinatum adactis. Sic in omnibus impreßis libris legitur, conniuente etiã Hermolao Bar-
Plinij locus. baro Plinij caſtigatore. ego ex antiquis ſic reſtituẽdum puto, Vel ſæpius, ſi libeat uti, è ligno faciẽda regulis paribus. quorum uerborũ apertus eſt ſenſus. Decußis ſignificationẽ Columella quoq; clarè ſignificat lib. 5. de iugata uinea loquens: Ferè autẽ prædicta ætas læto ſolo trunco q; tres materias, rarò quatuor deſiderat; quæ per totidem

dem parteis ab alligatore diuidi debet: nihil enim refert iugum in ſtellā decuſſari atq; diduci, niſi & palmites adiungātur. Decuſſare *propriè per medium ſecare ſignificat, id quod oſtendit* Cicero *in lib. de uniuerſitate quum inquit: Hāc igitur omnem coniunctionē duplicem in longitudinem, diffidit, mediaeq; accommodās, mediam quaſi decuſſauit. Plena enim decuſſatio fit cum litera X in ſeipſam tranſuerſa incidit, ut ex eo loco Platonis intelligendum datur, quē Cicero latinū fecit. Martianus de coluris loquens in. 8. Alij à cardine meridiano incohamenta circuli perhibentes, eundē per arcticum uerticē unde ortus eſt, denuo retulerunt: qui quidē alium ab ortu circulū decuſſantes, in quatuor quadras mundi ambitum diſcreuerunt. Et decuſſatim apud eundē in primo, Hinc roſis decuſſatim uinculatis ſertata contextio. Poſt unciam ſequuntur partes unciae, ut ſemuncia, id eſt dimidiū unciae: & ſextula, ſexta pars unciae: uerbū etiam in teſtamentis uſurpatū. Cic. pro Cecinna: Teſtamēto facto mulier moritur: facit haec haeredē ex deunce & ſemuncia Cecinnā, ex duabus ſextulis M. Fulcinium libertū ſuperioris uiri, Ebutio ſextulam aſpergit. Haereditatem, id eſt aſſem, his uerbis Cicero in deuncē, ſemunciā, & tres ſextulas diuiſit. Ex quo liquet ſextulā tertiam eſſe partem ſemunciae, & unciae ſextā. Duas ſextulas dixit pro tertia parte unciae, quū tamen aliud uocabulū latinū haberet, duellā ſcilicet. nā duae ſextulae duellā faciūt: quae tertia pars eſt unciae, hoc eſt ſexta et triceſima totius aſsis. Poſt haec ſequitur drachma, octaua pars unciae: quae ipſa geminata ſiciliquū efficit, aſsis duodequinquageſimā. Drachma in terna ſcrupula diſtribuitur, quae à Graecis grāmata. i. literae ideo dicuntur, quòd quatuor & uiginti literas Graeci in*

Decuſſare. Semuncia. Sextula. Duella. Drachma. Siciliquum. Scrupulum. Gramma.

alphab

alphabeto ſuo habēt, quot uncia ſcrupulos capit, & dies ciuilis horas. Scrupulū rurſus in binos obolos diuiditur,
Semiobolus. *ut obolus in binos ſemiobolos. Vltra has minutias nullum eſt uocabulum facilè Latinis uſurpatum. Itaq; menſores poſt menſuras maiores (de quibus ipſis ſatis latè in An-*
Vocabula mēſorum. *notationibus noſtris diximus) ad pedem deſcēdentes & palmum, nec habentes quomodo palmum cōmodè diuiderent (ut author eſt Boëthius) id quod inter palmum & digitum medium erat, unciā uocare inſtituerunt, ſecūdo*
Stater. *loco digitum, tertio ſtaterem, id eſt ſemunciam, quarto quadrantem, quinto drachmam, ſexto ſcrupulū, ſeptimo obolum, octauo ſemiobolum, quē Græci ceratium uocāt, nono ſiliquam, decimo loco pūctum, undecimo minutum, duodecimo momētum poſuerunt. Alij ſiliquā Latinè pu-*
Ceratium. Et Siliqua *tant eſſe id quod Græci ceratium dicunt, hoc eſt ſiliquæ fructus granū. Siliqua in Italia naſcitur hodie quoq; longitudine digitali, latitudine pollicari, ut auctor eſt Plinius: intus habet grana, quæ ſena ſingula ſcrupula pen-*
Pedis diuiſio. *dent, hoc eſt diobolū. Pes igitur in duodenas uncias partitur, dicimusq́; ſemiſſem pro ſex pollicibus, ut noſtrates loquuntur, id eſt octo digitis. Spithame græco uocabulo dicitur menſura digitorū duodecim. hanc noſtri dodrantem appellare ſolent. Palmus quaternos digitos ſignificat, & alio nomine quadrans uocatur. eademq́; ratio in reliquis ſeruatur, ut in triente & beſſe, quorum ratio facilius pollicum uſu quàm digitorum iniri poteſt, ut triēs quaternos pollices ſignificet, & bes octonos. & itidē in*
Pollex. *minutijs. eſt enim pollex medius inter palmū & digitū, quam unciam Boëthius à menſoribus uocitatā eſſe dicit.*
Iugerum. *Varro lib. 1. Rerum ruſticarū, Iugeri (inquit) pars minima dicitur ſcrupulū, id eſt decem pedes, & lōgitudine*

& lat

& latitudine quadratũ. ab hoc principio menſores nonnunquam dicunt in ſubſiciuũ eſſe unciam agri aut ſextantem. Hoc *pugnare uidebitur cũ antedictis, niſi intelligamus unciam agri duodecimã partẽ iugeri intelligi, unciæ autem quartam & uiceſimã ſcrupulum eſſe, hoc eſt drachmæ tertiam: qua ratione fit, ut ducenta octoginta octo ſcrupula ſint in iugero: quæ ſi centenario multiplicẽtur (hoc eſt denis quoquouerſus pedibus, ex ſententia* Var*ronis ſupradicta) duodetriginta pedum quadratorũ millia, & octingẽti pedes fient, quæ eſt mẽſura iugeri.* Var*ronis igitur uerba ita intelligenda ſunt, ut ab uncia agri ad ultimam minutiã deſcendatur, quã uult eſſe ſcrupulũ, hoc eſt ducenteſimã & octogeſimamoctauã partem iugeri, & iugerum ducenteſimã partem cẽturiæ.* R*urſusq; à ſcrupulo quaſi metiẽdi initio ad unciã perueniri, & ſextantem, & alia menſurarũ maiorũ uocabula. Subſiciuum autem uerbũ eſt mẽſorum, ut alia per multa, quorũ* Boë*thius in geometria meminit.* Columella *uerò lib.* v i. *iugeri partitionẽ faciens, minutias à dimidiato ſcrupulo incohandas eſſe cẽſet. ſic enim inquit.* V*t à minima aũt parte iugeri, id eſt ab dimidio ſcrupulo incipiã, pars ducẽteſima octogeſimaoctaua pedes efficit quinquaginta, id eſt iugeri dimidiũ ſcrupulũ.* V*erùm numerus eo in loco corruptus eſt. non enim pars ducẽteſima octogeſimaoctaua, ſed pars quingenteſima ſeptuageſimaſexta legẽdum eſt. ſic enim recta calculi ratio expoſcit, et facile eſt ex* Var*rone intelligere, & ex ijs quæ apud eũdem* Columellam *ſequuntur: quanquam & ipſa corruptiſsima ſunt. ſed hoc modo emendanda, totusq; locus ille ſic legẽdus,* V*t à minima parte, id eſt à dimidio ſcrupulo incipiamus, pars quingẽteſima ſeptuageſimaſexta, pedes efficit quinquaginta,*

Subſiciuum.

Columellæ locus reſtitutus.

ginta, id eſt iugeri dimidium ſcrupulum. pars ducenteſima octogeſimaoctaua, pedes centum, hoc eſt ſcrupulum. pars centeſima quadrageſimaquarta, pedes ducētos, hoc eſt ſcrupula duo. pars ſeptuageſimaſecunda, pedes quadringentos, hoc eſt ſextulam, in qua ſunt ſcrupula quatuor. pars quadrageſimaoctaua, pedes ſexcentos, hoc eſt ſiciliquum, in quo ſunt ſcrupula ſex. Reliqua quæ ſequuntur eo in loco, emendata ferè ſunt. Columella igitur minutias à ſemiſcrupulo incohandas eſſe cenſet. nam ulteriores (inquit) perſequi ſuperuacuum eſt, pro quibus nihil dependitur mercedis, ſed ſuperiores tantum partes cadunt in æſtimationem facti operis. de mercede foſſorum & agricultorum intelligens. Ordo igitur huiuſmodi eſt ut à dimidio ſcrupuli ad ſcrupulum tranſeat, à ſcrupulo ad ſextulam, in qua ſunt ſcrupula quatuor. idem eſt enim ſcrupulum quod grāma, quarta & uiceſima pars unciæ, & ſextula ſexta pars. Porro à ſextula trāſitum facit ad ſiciliquum, id eſt ſcrupula ſena. nam drachma geminata ſiciliquum efficit. quare ſiciliquus quarta pars eſt unciæ: à ſiciliquo ad ſemunciam progreditur, in qua ſcrupula duodecim. ita ad unciam, & ab ea ad ſextantem, deinceps ad quadrantem trientémque & quincuncem uſque dum ad aſſem, id eſt iugerum, perueniat. hic eſt, eorum uerborum ordo ſurſum uerſus, & uiceuerſa deorſum, id eſt ab aſſe ad ſemiſcrupulum. Vncia autem à Boëthio non pro duodecima iugeri parte, ſed pro digito ac triente digiti accipitur, quem pollicem noſtri uocant. huiuſmodi autem uncia pedem habet pro aſſe: & eam non agricolæ, ſed menſores & geodetæ ſecuti ſunt, quorum olim apud Romanos ars fuit celebrata, & uocabula artis propria, quanquam ea ſit alioqui ratio horum uocabulorum,

De ſcrupulo & reliquis uocabulis.

Siciliquus.

Geodeſia, Res omnis in aſſem eiuſque partes diuiditur.

lorum, ut omne corpus et res omnis deniq; in aſſem eiuſq; partes diuidi poßit. ſiquidem Vitruuius libro III. architecturæ, ſenarium numerum in has partes diuiſit, his uerbis, Mathematici uerò contrà diſputantes, ea re perfectum eſſe dixerunt numerum qui ſex dicitur, quòd is numerus habet partitiones eorum rationibus ſex numero conuenientes: ſic ſextantem unũ, trientem duo, ſemiſſem tria, beſſem (quem dimœron dicunt) quatuor, quintarium (quem pentamœron dicunt) quinque, perfectum ſex. Ne autem ſcrupuloſa hæc magis quàm neceſſaria horum uerborum enarratio uideatur, ueniamus ad exempla, ut ex ijs intelligatur citra huius rei explanationem auctores linguæ latinæ perfecte intelligi non poſſe: magnumq; lumẽ rei literariæ accedere hinc poſſe, & (ut ſpero) acceſſurum. Columella libr. XIII. Ad prædictum autem modũ muſti adijci debent hi odores, myrrhæ quincunx, calami pondo libra, caßiæ ſelibra, amomi pondo quadrans, croci quincunx. Plin. lib. XIII. de citrinis menſis loquẽs, Qua in re nõ omittendũ uidetur Tyberio principi mẽſam quatuor pedes ſextãte et ſiciliquo excedentẽ, tota uerò craſſitudine ſeſcunciali, operimẽto conchylij & lacunæ per mediũ ueſtitã fuiſſe. Quibus uerbis Plin. mẽſam eã IIII. pedes longitudinis habuiſſe ſignificauit, & duos præterea pollices, & pollicis quadrantẽ: craßitudine uerò ſeſquipollicẽ æquauiſſe. Idem ibidẽ, Magnitudo amplißima adhuc fuit [illegible]mus cõmiſſæ ex orbibus dimidiatis duobus, à rege Mauritaniæ Ptolem. quatuor pedũ et ſemipedis per mediũ ambitũ, craßitudine quadrãtali: maiusq; miraculũ in ea eſt artis latẽte iũctura q̃ potuiſſet eſſe natura ſolidæ. itẽ à Nomio Tyberij Cæſaris liberto cognomẽ trahẽtis, trib. ſiciliqs infra quatuor pedes, totidẽq; infra ſemipedẽ Cap. 15.

craſsitudinis. Plinius craſsitudinem quadrantalem dixit, quæ quatuor eſſet digitorum. longitudini autem quaternum pedum tres pollicis partes, id eſt dodrãtem pollicis defuiſſe ſignificat, qui unus eſt digitus: & tantũdem ſemi-
Cap.5. pedali craſsitudini. Idem lib. XXVII. Aſplenũ ſunt qui Hermionium uocant, folijs trientalibus multis, radice li-
Cap.11. moſa. & rurſus eodem libro, Inter omnes hærbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius, alij ægonychon uocant, alij dioſpyron. hærba quincuncialis ferè, folijs duplo maioribus quàm rutæ. Quincuncialem hærbã appellauit mino-
Quincuncialis hærba. rem ſemipede, & ſeptenûm ferme digitorum. ſequitur enim pòſt paulò: Iacere eamatq; humi ſerpere auctores
Cap.8. tradunt. Idẽ lib. XXXIII. de lapide lydio loquens, Sunt autem modici, quaternas uncias longitudinis, binaſq; latitudinis non excedentes. Vitruuius lib. III. Craſsitudines autem graduũ ita finiendas cenſeo, ut neq; craſsiores dextante, neq; tenuiores dodrãte ſint collocatæ. ſic enim durus non erit aſcenſus. Dodrãtem appellauit duodecim digitos, dextantem decẽ pollices. Idem lib. V. Superq; laterculis beſſalibus pilæ ſtruantur, ita diſpoſitæ, uti bipedales tegulæ poſsint ſupra eſſe collocatæ. Beſſales dixit laterculos, qui octo pollicum longitudinẽ habent. Liuius lib. V. ab urbe condita, Terna iugera & ſeptunces uiritim diuiſerunt. Septunces dixit pro dimidiato iugero, & duodecima parte iugeri. Tertij Regum, ſeptimo, Craſſitudo autem luteris, trium unciarũ erat. Pro quo ſecundi Paralip. quarto legitur, Porrò uaſtitas eius habebat menſuram palmi. Palmus autẽ, ut alibi diximus, quatuor digitorum eſt, & quadrans appellatur: licet palmus pro dodrãte interdum uſurpetur. Hoc gloſſularij illorum librorũ diuinaſſe magis quàm intellexiſſe uidẽtur: quippe

cum

cùm diuus Hieronymus in præfatione libri Iob ita ſcripſiſſet: Habeant qui uolũt ueteres libros uel in mẽbranis auro argentoq; deſcriptos, uel uncialibus (ut uulgò aiũt) literis onera magis exarata quàm codices. Hæc inquam cùm enarraret interpres, unciales literas eſſe dixit auri unciam appendentes, uel auri uncia conſtantes, ignarus uidelicet horũ uocabulorũ ſignificationis. unciales enim literas Hieronymus intelligi uoluit pollicis craßitudine exaratas. Pari ignorantia & illa eiuſdẽ præfationis uerba imperiti tranſmittũt: Obliquus enim (inquit ille) etiã apud Hebræos liber hic fertur, & lubricus, & (quod Græci rhetores uocant) eſchematiſmenos, dum qui aliud loquitur, aliud agit. Quod uerbũ primæ literæ aphæreſi acephalum factũ eſt. uulgò enim e præciſa, ſchematiſmenos in exẽplaribus lectitatur. Nicolaus Liranus Huguitionis auctoritate fretus, mirificè hoc uerbum enarrauit: ueritas tamẽ hoc habet, ut eſchematiſmenos liber Iob ab eo auctore elegãter dictus ſit, qui figuris uerborũ ſententiarumq; uariatus & quodãmodo uelatus atq; adeò ueſtitus ſit. Schemata enim, id eſt figuræ, duorũ ſunt generũ, id eſt dictionis, & ſentẽtiæ: ſed quæ ſententiarũ dicũtur, maximè in oratorio ſunt inſtrumento. Schemata enim à Græcis dicuntur quaſi geſtus quidã & configurationes habituſq; orationis: quæ omnia propemodũ Cicero in 3. de Oratore enumerauit, ſed ſimplici contẽtus nomenclatura, ut qui oratoris magis perſonam, quàm rhetoris & ſophiſtæ, in iis libris ſuſcepiſſet, quomodo & in libro de Oratore perfecto. quapropter Fabius quaſi Ciceronis enarrator, luculenter & copioſè ex Ciceronis præſcripto de figuris diſſeruit. Ex cuius uerbis lib. 1 x. quid ſit ſchema, diſcere facilè poterimus: Sed ſi habitus quidam

Vnciales literæ.

Eſchematiſmenos.

Schemata.

Cap. 1.

b 3 (inquit

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

(inquit ille) & quaſi geſtus ſic appellandi ſunt, id demum hoc loco ſchema dici oportebit, quòd ſit à ſimplici ac in promptu poſito dicendi modo poeticè uel oratoriè immutatum. ſic enim uerum erit aliam eſſe orationem aſchematiſton, id eſt carentem figuris (quod uitium non inter minima eſt) aliam eſchematiſmenen, id eſt figuratam. hactenus Fabius. Ex cuius uerbis intelligimus diuum Hieronymum ut literarum bonarum non ignarum, ſic plerunque non diſsimulatorem, librum illum eſchematiſmenon, id eſt figuratum ideo appellaſſe, quòd nō ſimplici ac uulgari ſenſu res diuinas, & in uera germanaq; philoſophia reconditas poſteritati tradiderit: ſed figurato ſtylo, atq; a ſenſu communi alieno & abhorrente: ut mirari non debeamus ſi arcanæ abditæque doctrinæ ſenſum quilibet non capiat, quem Hieronymus obliquum ac lubricum appellat ob dialogorum ambagē. Cùm autem ſint poëmatis genera tria (ut ferè auctores tradūt) Dramaticum, id eſt actiuum uel actuoſum: Exegematicum, id eſt enunciatiuum: & quod eſt inter utrunque anceps Mictum, id eſt ex utroque mixtum: Dramaticum eſt in quo perſonæ agunt ſolæ abſque ulla poëtæ ipſius & auctoris interlocutione: cuiuſmodi tragœdiæ ſunt, & comœdiæ, & quædam Vergilij bucolica. Exegematicum autē genus eſt in quo poëta omnia narrat ſine ulla perſonarū interlocutione. In hoc omnia didaſcalico more & ſimplici tradūtur, ut georgica eiuſdem Maronis. Is igitur liber qui Iob inſcribitur, uel id poëma potius (ut auctor eſt Hieronymus) dramatico & mimetico, id eſt imitatiuo, charactere conſcriptus eſt. ſiquidē in eo perſonarū actus uidemus uelut in ſcenā quandā prodeuntiū, non popularibus oculis, ſed philoſophicis inſeruientē. Porrò cū ſchemata

Aſchematiſtos

Eſchematiſmenos.

Poëmatis genera tria.

Dramaticum opus.

Exegematicum.

mata exornãdis poëmatis & orationibus inuẽta ſint, eũ etia præbẽt uſum, quòd magis ijs multo afficimur et permouemur, quæ figurate nobis, qua quæ ſimpliciter et cõmuni ſenſu traduntur: propter qđ Fabius de ui figuratæ orationis loquẽs, Nã ſi frõs (inquit) oculi, manus, multũ ad motũ animorũ ualent: quãto plus orationis ipſius uultus, ad id quod intẽdimus cõficere, compoſitus? Eſt enim Figura, ſicut nomine ipſo apparet, cõformatio quædam orationis remota à cõmuni & primũ ſe offerẽte ratione. Trãqui. in Veſpaſ. Amicorũ libertatẽ, cauſidicorũ figuras, ac philoſophorũ contumacia leniſſimè tulit. Figuras Trãquillus appellat obliqua dicta, quæ nõ recta & ſimplici ſentẽtia, ſed obliqua prætextaq; imperatorẽ ipſum taxabãt. Idẽ in Domiti. Hermogenẽ Tarſenſem occidit propter quaſdã in hiſtoria figuras, librarijs etiã qui eam deſcripſerãt, crucifixis. Ruffinus cõtra Hier. ſcribẽs, Nã & ſanctũ (inquit) Ambroſiũ epiſcopũ qualibus figuris laceret, qualibus obtrectationibus ſecet, in ijs ipſis in quibus laudet Origenem, ex præfationibus eius edocebo. & Hieronymus ad Ruffinum, Iã tuæ moderationis erit, & tuorum, nullam occaſionem impatientibus dare, ne nõ omnes ſinuſes mei inuenias, qui poſſint figuratis laudibus delectari. Et apud eundem figuratæ controuerſiæ in eundem ſenſum intelligendæ. Martialis lib. III. Epigram.

Figura.

Figuratæ laudes.

Schemate nec dubio, ſed apertè nominat illam,
Quam recipit ſexto menſe ſuperba Venus.

Schema.

Vt ad rem longiuſculè diſgreſſi redeamus, res omnis in aſſis partes facile diuiditur. Plinius libro ſecũdo: Lunam haud dubium eſt lucere dodrantes ſemuncias horarum, ab ſecunda adijcientem ad plenum orbem, detrahentemq; in diminutionẽ. Cuius dicti ſubobſcuri huiuſcemodi

Cap. 14.

ſenſus eſt, lunam cum à coitu (quod interlunium dicitur) emergit, id quod fit ſecunda ſtatim die: lucere primũ tres partes unius horæ nocturnæ, & inſuper quartam & uiceſimam horæ partem, ſeu mauis, undeuiginti uiceſimaſquartas horæ: à ſecũda deinceps ad plenilunium die quolibet tantundem incremẽti lucendo adijcere: & rurſus à plenilunio eadem ratione eodemq́; modo decremẽti lucere minus minusq́; quotidie uſq; ad intermeſtrẽ lunã, quo tempore cum ſole coit. Idem lib. XVIII. *de eadẽ luna loquens, Supra terras autẽ erit quãdiu & ſol, interlunio, & prima tota die: ſecũda, horæ noctis unius dextante ſiciliquo: ac deinde tertia uſq; ad quintamdecimã, multiplicatis horarum ijſdem portionibus: quintadecima, tota ſupra terras noctu erit, eadẽq; ſub terris tota die: decimaſexta, ad primæ horæ nocturnæ dextantẽ ſiciliquum ſub terra aget: eaſdemq́; portiones horarũ per ſingulos dies adijciet uſq; ad interlunium: & quantũ primis partibus noctis detraxerit, quòd ſub terris agat, tantũdem nouiſſimis ex die adijciet ſuper terrã.* Dextãtem *& ſiciliquum decem eſſe uncias cum quarta parte unciæ, nemo eſt qui ignoret. ita quod* Plinius *lib.* II. *undeuiginti quartas & uiceſimas horæ dixerat creſcenti lunæ quotidie accreſcere, amplius deinceps ampliusq́; lucẽdo, & uiceuerſa decreſcenti ratione eadem moduloq́; eodem decedere: ipſe lib.* XVIII. *quaſi eorum immemor quæ ſecundo uolumine dixerat, uiginti quartas & uiceſimas & ſemis præterea dixit, id eſt unã quadrageſimamoctauam. dextans enim uiginti uiceſimaſquartas ualet, & ſiciliquus unam duodequinquageſimã: ut ſuſpicari ſubeat* Plinium *utrobiq; non eundem auctorem eandemq́; obſeruationem ſecutum: quanquam in nonnullis alijs quoq; locis, uel amanuenſium*

Locus Plinij animaduerſione dignus.

Cap. 32.

Plinius interdum memoria defectus eſt.

nuenſium culpa, uel propria hallucinatione (ut fit in uaria ac multiplici lectione) lapſus eſt: tametſi id fidem excedere uidetur, uirum uſqueadeo & ingenio acrem, & induſtria accuratum, apertis interdum in rebus lapſum eſſe: ac ne id quidem modò, ſed eidem etiam obliuionē antedictorum obrepſiſſe, præſertim cùm ad principem ſcriberet, & obſeruari præterea ſe acribus obtrectatorum oculis, captariq; non neſciret: id quod facilè intelligimus ex librorum præfationibus interdum amarulentis. Proinde *apologiam* Plinij *licet quis meditetur, qui hæc & huiuſcemodi diluere ſe poſſe ſperet: ego (quod ad me attinet) non uſqueadeo ſacroſanctam* Plinij *auctoritatem, ac ne cuiuſquam quidem antiquorum, debere eſſe cenſeo, ut non præſentiſſimum* Veritatis *numē fuiſſe ſemper, foreq; apud æquos bonoſq; iudices meminerimus: cuius ut ſacerdotes multi olim fuerunt, ſic* Plinius *ipſe antiſtes mihi fuiſſe uidetur. non enim tantum maioribus ipſe tribuiſſe comperietur, ſiquis animaduerterit, ut eorū quāq; in parte culpam ullam obruendam ſilentio cenſuerit poſteritati diſpendioſo: nedum ut cuiuſquam errata quo iure quāq; iniuria tueri inſtiterit.* In *quo mihi noſtræ memoriæ homines doctiſſimi abſurdula quadam religione obſtrinxiſſe æqualium ſuorum & poſterorū iudicia uidentur, qui quidem ipſi eorū exemplo antiquitatis nomē nudum, uenerādum eſſe numinis inſtar duxiſſent.* Ego *uerò antiquos quoque illos, homines ut nos fuiſſe puto, & aliqua etiā ſcripſiſſe quæ parū intelligerent. nec ita annoſi æui prærogatiuā ſequor, ut non in opus hoc* Plinia*num, eximium omnino & rerum propè omnium ut digeſtione conſertū, ſic uarietate diſtinctum, errores quoſdā irrepſiſſe, affirmare præſidēter auſim: quos nemo quan-* Plinij laus.

tumuis acer, modò non impudens quoq; ſit, defendendos recipere ſuſtineat. ſiquidẽ ut nũc mittam ea quæ in ſtirpibus, quæ in herbis, quæ in medicinis ex Dioſcoride & Theophraſto docti quidã & diligentes harum rerũ obſeruatores adnotauerũt, in quibus ſæpe Plinius nũc exẽplariũ uitio, nunc æquiuocatione falſus eſt, dum uel opus immenſum lectionisq; multiplicis urgeret, uel iudicium ipſe certũ ijs rebus deſcribendis adhibere nequiret, quas aut oculis non ſubiecerat, aut nõ ſatis meminerat: Vt igitur illa mittam, quæ culpæ magis quàm crimini dari poſ-
Plinij erratũ. *ſunt, neminem eſſe arbitror eorũ, qui Plinij ſtudioſi ſunt,*
Cap.11. *qui Plinio patrocinari in eo uelit quod lib. IIII. de Hyperboreis dixit. Pone eos (inquit) montes ultra Aquilonem gens felix (ſi credimus) quos Hyperboreos appellauere, annoſo degit æuo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi creduntur eſſe cardines mundi, extremiq; ſiderum ambitus, ſemeſtri luce & una die ſolis auerſi: non (ut imperiti dixere) ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno ſolſtitio oriuntur ijs ſoles, brumaq; ſemel occidũt. &*
Cap.75. *lib. II. In Britannia lucidæ noctes haud dubiè repromittunt, id quod cogit ratio credi, ſolſtitialibus diebus accedente ſole propius uerticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubiectæ terræ continuos dies haberi ſenis menſibus, noctesq; è diuerſo ad brumã remoto: quod fieri in inſula Thyle Pytheas Maßilienſis prodidit. Quæro quonam modo hoc dictum tueri poſſemus, etiam ſi ab Eudoxo dictum eſſet: cùm ratio ſphærica haud dubiè deprehendat eos qui polum Arcticum pro uertice habent, etiam æquinoctialem habere pro circulo finitore? At qui æquinoctialem pro finitore habent, eos neceſſe eſt nullã noctẽ habere, ſed diẽ perpetuũ quoad ſol fertur per ſigna ſeptẽtrionalia*

nalia:id quod ſit ab ariete ad librã, id eſt, ab æquinoctio uerno ad alterũ æquinoctium,& uiceuerſa perpetuã noctem,quoad ſol per ſigna auſtralia uiã facit, id eſt, à libra ad arietem:ita ut illis annus uertens ſemeſtri luce & æquali nocte trãſigatur, unico per annũ ortu atq; occaſu ſolis. At hoc Plinius nõ ab æquinoctio uerno ad autumnũ ſed à ſolſtitio ad brumam fieri locis illis contendit: qui rurſus lib. I I I I. quaſi parũ ſibi in ea re cõſtans,ita inquit, Cap. 16. Vltima omnium quæ memorantur, Thyle: in qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus,cancri ſignũ ſole tranſeunte:nullosq; contrà per brumam dies. Hæc quidã ſenis menſibus continuis fieri arbitrantur. Ex quibus uerbis conijcio,quod Pytheas Maßilienſis de ſolſtitio & bruma dixerat,id eſt,de duobus tantum diebus, id Pliniũ de ſenis menſibus dixiſſe:propterea quòd ſphærici auctores rationibus id demonſtrant.quare in hoc hallucinatus eſſe uidetur,qui quod ab æquinoctio in æquinoctiũ fit à ſolſtitio ad ſolſtitiũ fieri ſcripſit. Strabo libro ſeptimo de Sauromatis loquens,qui & Sarmatæ dicuntur, διὰ δὲ τὴν ἄγνοιαν τῶν τόπων τούτων οἱ τὰ ῥιπαῖα ὄρη καὶ τοὺς ὑπερβορέους μυθοποιοῦντες, λόγου ἠξίωνται, καὶ πυθέας ὁ μασσιλιώτης κατεψεύσατο ταῦτα τὰ δὲ παρωκεανίτιδος, προσχήματι χρώμενος τῇ περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ μαθηματικὰ ἱστορίᾳ. Propter horũ autẽ (inquit) locorũ ignorantiã,ij qui Riphæos mõtes & populos Hyperboreos fabulati ſunt,in hominũ exiſtimationem uenerũt, & ipſe Pytheas Maßilienſis mendaciter hæc ſcripſit,quæ ad Oceani littus pertinent, illo uſus prætextu: quòd cæleſtiũ & mathematicarũ rerũ hiſtoriã ſcriberet. Martianus (quod miror) Plinium in hoc ſequutus eſt, his uerbis in ſexto: In Britannia (inquit) noctes decem & ſeptem horarum: ſolſt

ſolſtitiali uerò tempore cùm cæli uerticem ſol inuectus, ſubiectas læuorſum terras perpetui dici continuatione colluſtrat, itemq́; brumali deſcenſu ſemiannuam facit horrere noctem: quod in inſula Thyle compertum Pytheas Maßilienſis aſſeruit. Pomponius Mela de his loquens libro tertio ita inquit, In Aſiatico littore primi Hyperborei ſuper Aquilonem Riphæosq́; montes ſub ipſo ſiderũ cardine iacent: ubi ſol non quotidie ut nobis, ſed primùm uerno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit: & ideo ſex menſibus dies, & totidem alijs nox uſq; continua eſt. Si uerum eſt Plinij dictum, neceſſe eſt, ut Mela auctor probatißimus ignarus ſphericæ rationis fuerit, & unus eorũ quos Plin. imperitos appellauit. Enimuero in ſupradictis lapſum eſſe Plinium per rerum mathematicarum ignorantiam, ut perſuadere mihi nolim, ſic nequeam ſi uelim. non enim rudimenta tantùm mathematicarum artium perdidiciſſe Plinius uidetur, id eſt, ſphericæ diſciplinæ rationem, quam neceſſariam eſſe de ſitu orbis ſcribentibus Strabo nobilis geographus libro primo docuit: ſed etiam aſtronomiam ipſam non leuiter attigiſſe: eiusq́; aſſeclam diopticam. nam abſq; harum rerum peritia quo'nam modo ſtellarum erraticarum circulos, curſus, ſtationes, retrogreſſus, acceſſus terræ citimos, receſſusq́; ultimos, res omnino perplexas, explicare inaudita breuitate quiret? Adde triplicem umbrarum rationem luculenter ab eo ſciteq́; expeditam. nam ſolis lunæq́; magnitudinem, & eorũ deliquia, ecquis enarrare expeditius aut docere potuit? Ambages certè lunares, & deſultorij ſideris mirificas uicißitudines, nec elegãtius quiſquam priſcorũ, nec explanatius totidẽ uerbis complecti potuiſſet: tãetſi rurſus in magnitudine Lunæ etiã ſuo ſibi

teſtim

teſtimonio reprehenditur: quum mucrone umbræ terræ luna in deliquio obſcuretur eodē ipſo auctore, & ipſe tamen lunā maiorem eſſe terra dixerit: quæ duo dicta colliduntur inuicē. ſed ſic ſunt res mathematicæ. Neq; uerò legitimam ipſam harum rerū ſcientiam nouiſſe tantùm Plinius uidetur, ſed etiā genethliologorū cōmenta nō ignoraſſe: id quod ex libro eius ſeptimo intelligere poſſumus, quo in loco de ſpatijs uitæ longiſſimis loquens, Poſcere (inquit) uidetur locus ipſe ſideralis ſcientiæ ſententiam. Epigenes cētū uigintiduos annos impleri negauit poſſe, Beroſus excedi centum & ſeptendecim. Durat & ea ratio quam Petoſiris & Necepſos tradiderunt, & trimorion appellant, à trium ſignorum portione: qua poſſe in Italiæ tractu centum uigintiſex annos uitæ cōtingere, apparet. Negauere illi quenquam nonaginta partium exortiuam menſuram (quod anaphoras uocant) tranſgredi, & eas ipſas incidi occurſu maleficorū ſiderū. Quo in loco non trimorion, ut male emendatum eſt, ſed tetartemorion lego, ex antiquis exēplaribus in quibus artemorion legitur. Eſt autē tetartemorion Græcè, qui Latinè quadrans dicitur, id eſt, quarta pars ſigniferi circuli, hoc eſt tria ſigna. Ad cuius rei intelligentiam ſciendū quò numerus duodenarius & aſtronomicis & Genethliacis familiaris & accommodatus eſt: unde & aſpectus quadrantales obſeruāt, & trientales, ſextantesq;: hos duos extremos trinos & ſextiles uulgò uocāt. Quadrātalis aſpectus qui quadratus etiā appellatur, fit per triū ſignorū interſtitiū, & gradus nonaginta: ob id nonagenarius appellatus. Plin. lib. 2. Martis (inquit) ſtella, ut propior, etiam ex quadrato ſentit radios ab nonaginta partibus, unde et nomē accepit. Is motus primus & ſecūdus nonagenarius dictus

Plinij locus.

Tetartemorion.

Aſpectus quadrantalis.

Nonagenarius

Trientalis, qui & Triquetrus. *dictus ab utroq; exortu. Triẽtalis eſt aſpectus, qui in quatuor fit ſignis, hoc eſt in tertia parte ſigniferi, quæ cõſtat centũ & uiginti gradibus. Hunc triquetrum Plin. uocat.*

Sextus. Sexagenarius. *Sextans autẽ fit in ſexta parte ſigniferi, hoc eſt ſexaginta gradibus, & ſignis duobus: ob id ſexagenarius dictus.*

Semiſsis. *Semiſsis aſpectus eſt qui fit per diametrũ, id eſt, per lineã circuli dimetientẽ. Hanc radiationẽ mathematici, id eſt, Chaldæi, minacẽ malignamq; eſſe dicunt. hæc fit à ſigno uno ad aliud ſignũ quòd ab eo ordine ſit ſeptimum: ut ab ariete ad librã. Triquetrus aſpectus, id eſt trigonus, qui triẽtem ſigniferi capit, quinto ſigno fit: ut (uerbi gratia) in duobus ſignis quæ tantũ inter ſe diſtẽt, quantũ aries & leo. huiuſmodi radiatio læta felix'que eſſe dictitatur.* Quadratus & Tetragonus. *Tetragonus, id eſt quadratus, fit in quarto ab eo à quo incohatur ſigno, id eſt, ab horoſcopo, ut ab leone in ſcorpium. Hanc radiationẽ triſtẽ putant.* Hexagonus & Sexagenarius. *Hexagona eſt quã ſextantem diximus, quæ fit in tertio ſigno, eadẽ benignitate cũ trigona prædita. Propterea Plin. de ſexagenario aſpectu loquẽs, Hic numerus (inquit) ſexangulas mundi efficit formas.* Cardiues mathematici. *Antedictis quatuor, Genethliaci etiã cardines quatuor addunt, ortũ ſcilicet & occaſum, & meſuraniũ,* Meſuranium. Hypogeon. *quod & meſuranema dicitur (uocabulũ ubiq; in Firmico deprauatũ) hoc eſt locus medij cæli, & huic oppoſitũ locũ quod hypogeon dicitur, hoc eſt punctũ ſubterraneum inter ortũ occaſumq; mediũ. Vt autẽ as ipſe mathematicus impleatur, & omneis ſuas partes habeat, addunt & alia quatuor loca, quæ pigra deiectaq; eſſe dicunt: quòd nullo ferme radiationis fœdere cũ ortu. id eſt, cum horoſcopo coniungantur. Hæc ſunt in ſecundo, ſexto, octauo,* Horoſcopus *& duodecimo ab horoſcopo ſigno. Horoſcopus eſt ea pars cæli quæ geniture tempore ab orientali parte cæli*

emerg

emergit in hemiſphæriũ noſtrũ, & ortus appellatur: quã ex Cicerone natalem horam & natalitiã appellare poſſumus: ex cuius obſeruatione natalitia prædicta fiunt, ut ipſe loquitur. Poſſumus etiã ex Plinio exortiuam horam uocare. Græci horoſcopum ab horæ natalis notatione appellauerunt. Huic pars per diametrum oppoſita in ſeptimo (ut diximus) ſigno in occidua cæli parte, occaſus appellatur. Ea autem pars cæli quæ triginta partibus ab horoſcopo diſtat, in ſecundo ſigno exiſtens ab eo in quo horoſcopus incohatur anaphora appellatur, & interdum epanaphora, quaſi pars iamiã emerſura. Quæ autẽ pars ſigniferi totidem partibus in demerſu occiduum punctum ſigniferi præceſſerit, quot partibus in emerſu anaphora ab horoſcopo relinquitur, ea pars cæli à mathematicis epicataphora dicitur: quod ſignificat præcipitem locum cæli in octauo ab horoſcopo ſigno. reliqua duo loca nomina habent malæ fortunæ & cacodæmonis. Hæc tametſi uaniſſimè à mathematicis diuinis diſputãtur, ideo tamẽ utilia ſunt cognitu, quòd & aſpectuũ radiationumq; adnotatio, aſtronomiæ etiã cũ genethliologia cõmunis eſt. Vt autẽ ex antedictis apparet, non trimorion, quod nihil (ut arbitror) apud Græcos ſignificat (trimœron enim Græcum eſt, nõ trimorion) ſed tetartemoriũ legẽdũ eſſe: ita uerba illa Plinij ſupradicta intelligere me nõ potuiſſe fateor: Negauere illi quenquã nonaginta partiũ exortiuam menſuram, quod anaphoras uocãt, tranſgredi. Hermolaus Barbarus neutrũ huleus attigit. Proinde cũ Plinius huiuſcemodi multa & ſcitè & concinne de rebus mathematicis ſcripſerit, nec candidi profectò eſt, nec recti iudicij, ob unum & alterum incommodius dictum, dicam ipſi imperitiæ uelut ad tribunal Rhadamanti

Hora exortiua

Anaphora & Epanaphora.

Epicataphora.

manti

mantiſcribere, aut quamuis aliam formulam intendere quæ tantæ auctoritati ignominioſa eſſe poßit. Petita tamen uenia cũ eo agere præſcriptis (ut ita dicã) uerbis honorem præfantibus licet: ne iure noſtro cedamus aſſerendæ ueritatis, cui nec temporis ſpatio, nec auctoritate cuiuſquã nominis præſcribitur. Nec enim ætati huic noſtræ literarum interpolatrici hanc legẽ promulgandam cenſuerim: Quod Plinius, quod priſci, quod primi meriti ſcriptores dixerint, ſcripſerint, quã rem cumq; inter monumenta ſua reliquerint, eiuſce rei æterna ac ſacroſancta auctoritas eſto. qui huic uelut conſecratæ ſententiæ derogauerit, abrogauerit, obrogauerit, is ob eam rẽ inteſtabilis, & ſacer eſto: eũ literati omnes ex cõuentu certatim exigunto. Illã enim potius legẽ ipſe ſuaſerim: Qui diſcendi cupidi ſint, iuratißimi cuiuſq; ſcriptoris maieſtatẽ comiter cõſeruanto, quod ſecus (ut ſunt humana) dictum in eorũ cuiuſq; libros irrepſerit, obrepſerit, fefellerit: qui de eo dicto indagãdæ ueritatis ergo addubitet. addubitauerit, quæſtionem referat, retulerit: quod eorũ ab unoquoq; abſq; dolo malo liuore animi factũ ſit, eius rei mulcta ne ſit, nec bonorum offenſio, quod inſtar eſt extremi ſupplicij. Proinde adnotatis tantũ locis hærendũ eſſe cenſeo, ut eorũ more philoſophorũ qui Ephectici dicuntur (nos cũctatores appellare poſſumus) iudicium ſuſtineamus potius, quàm ut quicquã arrogantia critica ſtatuamus de claßicis authoribus, citraq; controuerſiã receptæ authoritatis. Sunt qui Pliniũ multa in mathematicis non intellexiſſe affirmant, quæ quidẽ ex Græcis tranſcripſerit, quale eſt illud quod de ſignifero dicit cap. 16. ſecundi lib. quod omnino explanatius dici debuit, etiã ſi uerè dictũ eſſe uidetur & acutè, id quod uix mihi perſuaſerim.

Præſcriptis uerbis agere, uerbum eſt iuris.

Legis forma, quam nõ fert.

Ephectici.

Eiuſdem

Eiuſdem notæ cũ ſuperioribus, ſi dicere fas eſt, illa entelechia Ciceronis eſt, cuius hæc ſunt uerba in 1. Tuſcul. Ariſtoteles longè omnibus (Platonem ſemper excipio) præſtans & ingenio & diligẽtia, cum quatuor illa genera principiorũ eſſet complexus, è quibus omnia orirentur: quintam quandam naturã cenſet eſſe, è qua ſit mens. cogitare enim & prouidere, & diſcere & docere, & inuenire aliquid, & tam multa meminiſſe, amare odiſſe, cupere timere, angi lætari, hæc & ſimilia eorũ in horum quatuor generum nullo ineſſe putat. Quintũ genus adhibet uacans nomine: & ſic ipſum animũ entelechiã appellat nouo nomine, quaſi quandam cõtinuatam motionẽ & perennem. Entelechiã Cicero continuũ motũ intellexit, quaſi Ariſtoteles endelechiã per d, literam ſcripſerit, id eſt continuationem, & non entelechiã potius, quã actum & perfectionẽ doctiſsimi Græcorũ interpretantur. ob id Ciceronẽ à Græcis accuſatũ nõ magnopere miror: utpote quos & orationibus ſuis exagitare non deſinit, quanquam ab ipſis præclara illa ingenij ornamenta philoſophiam & oratoriã facultatem accepiſſe ſe non diſsimulat. Quare ſi uerũ fateri uolumus, eloquẽtiæ latinæ princeps parensq; à Plinio iure ac meritò dictus, diſerti nonnunquam magis uiri quàm oratoris officio functus eſſe iudicandus eſt, ſi quidẽ eius ipſius auctoritati credimus, oratorem eum eſſe nõ poſſe, qui non idem uir bonus ſit. Viri autem boni eſſe perſuadere mihi nequeo, non modò Græcos uiros, ſed etiam græcam ipſam linguã latinæ eloquentiæ auctorem, ut inopem & ieiunam conuitiosè uocitare, & latinæ linguæ ueluti exuberantem copiam præ illius inopia admirari. Niſi uerò credimus Ciceronẽ recta fretum conſcientia, & ex animi ſui ſententia id dixiſſe,

Entelechia.

Cicero merito a Græcis accuſatus.

& non planè auræ populari Romanorum ſuorum inſeruijſſe:cuius populi gratia nullum unquam numẽ præſentius eſſe credidit. Calumniæ igitur Cicero excuſari non poteſt, quaſi ita exiſtimauerit. nam præterquam quòd græcam omnem facundiam pernouerat, ut uel eo nomine græcis ipſis æqualibus admirandus eſſet:ſi cui etiam eloquentiæ græcæ elogia ex eius ſcriptis colligere uacet & libeat,eum aliter cenſuiſſe haud dubiè iudicabit. Fabius lib.x. de comparatione Demoſthenis & Ciceronis loquens,Cedendũ uerò in hoc (inquit) quòd & ille prior fuit,& ex magna parte Ciceronem quantus eſt fecit. Nã mihi uidetur M.Tullius cùm ſe totũ ad imitationẽ Græcorum contuliſſet,effinxiſſe uim Demoſthenis,copiã Platonis,iucunditatem Iſocratis.Idem lib.x11.Latina mihi facundia,ut inuẽtione,diſpoſitione, cõſilio, cæteriſq; huius generis artibus ſimilis græcæ, ac prorſus diſcipulæ eius uidetur:ita circa rationem eloquẽdi uix habere imitationis locum.Si igitur teſte Fabio,penè altero Cicerone, lingua latina diſcipula & imitatrix linguæ græcæ, cum ſe totam ad præſcriptum parẽtis ſuæ cõponere effingereq; inſtituiſſet, in ea parte artis oratoriæ à qua eloquentia nomen accepit,imitationẽ implere non potuit,id eſt,in eloquendi magnificentia & ſublimitate: quonam modo præferendam hanc illi M.Tullius utriuſq; peritiſſimus exiſtimare potuit?Ceu uerò ſiquam Protogenes tabulam ex nobili illa Apellis Anadyomene effingere ſtatuiſſet,omniaq; lineamenta ad præſcriptũ ducere,tuq; id apographum præſtantius eſſe exemplari ſuo contenderes:non aut improbus eſſe aut ridiculus uiderere? At enim Venere nos Græci, & uerborũ ſuauitate,non etiã copia ſuperauerunt. Hoc rurſus iudicandum ad Fabiũ reijciamus

Latina lingua diſcipula linguæ Græcæ.

mus: apud quē libro eodem ſic legitur: Itaq; tanto eſt ſermo græcus latino iucundior, ut noſtri poetæ quoties dulce carmen eſſe uoluerūt, illorum id nominibus exornent. His illa potentiora, quòd res plurimæ carent appellationibus, ut eas neceſſe ſit trāsferre, aut circuire. etiam in ijs quæ denominata ſunt, ſumma paupertas, in eadē nos frequentiſsimè reuoluit. at illis non uerborū modò, ſed linguarum etiā inter ſe differentiū copia. Quare qui à latinis exigit illā gratiā ſermonis Attici, det mihi in loquendo eandē iucunditatem, & parē copiā. quod ſi negatū eſt, ſententias aptabimus ijs uocibus quas habemus. Quàm pugnantia ſint hæc uerba Fabij cū uerbis Ciceronis, nemo non uidet: qui etiā (ſi dijs placet) alibi uociferatur omnia per ſe melius Romanos & ſapientius quàm Græcos inuenisse, aut ab eis accepta, meliora fecisse. Et rurſus, Vt omnia (inquit) Græcorum perquiras, quid ſit ineptus, non inuenies: & innocētiæ uerbū græcè dici nō poteſt. Equidem præter ἀνάρμοστον, etiam ἀπειρόκαλον apud illos tā ſignificans eſſe puto, quàm apud nos ineptum. nec minus fortaſſe ἀπίθανον καὶ σκαιὸν καὶ μάταιον, καὶ ἀφυὲς, καὶ ἀπεοικὸς: & innocentē non meliorē acaco eſſe iudico, quo uerbo Areopagita & literæ ſacræ utuntur, atq; etiam Demoſthenes in oratione κατὰ Εὐέργου, his uerbis, καὶ προσποιούμενος ἄκακος εἶναι ἐξηπάτησε τοὺς δικαστὰς, Et rurſus, εἴτις ἀγνοήσας τούτους, ἀκάκους ἡγήσαιτο καὶ ἀπράγμονας εἶναι. & κατὰ νεαίρας, ἐλεήσασα αὐτὸν ἡ βουλὴ διὰ τὴν ἀκακίαν τοῦ τρόπου. Niſi ſi ſcrupuloſè ita diſcernentes dicamus, ἄκακον ſimplicem & fraudis neſcium ſignificare: innocentem autem, eum qui cum ſecus agere poſsit, intra fines tamen æquitatis ſe continuerit. Nam ἄκακος apud Demoſthenem circumſcri-

Lib. 1. de orat. ad Q. fr.

Ineptus græce & innocens.

Acacus.

 bendi

bendi ignarũ ſignificat, & cui impoſtura non ægrè fieri poßit. Verùm eſto ut acacos ad uerbum magis innocenti quàm ad ſignificationem reſpõdeat: εὐγνώμων, ἐπιεικής, ὅσιος. καθαρόβιων, καλοκάγαθος, χρηστός, εὐήθης, innocentis ſignificationem non implebunt? Atqui ego hæc plenius aliquid & exuperantius innocentia ſignificare puto. Meliora etiam fortaſſe his alia Cicero apud Græcos inueniſſet, ſi Græcorum partes tuendas ſuſcepiſſet. Has ob cauſas & alias huiuſcemodi uiuus adhuc (ut auctor eſt Fabius) obtrectatorum ſermonibus ſæpe exagitatus fuit. Ingrati profectò eſt animi, cùm Græcia Latinos non modò diſciplinis, ſed etiam ſuis uerbis locupletauerit, ea'q́; adhuc teneant: nec beneficiũ nos, nec debitum agnoſcere, præſertim cùm Græcia id nunquam repetitura ſit mutuum, quod uſu noſtrum fecimus. Mihi autẽ uidetur (ingenuè enim proloquar) lingua græca ad latinam relata, poëtæ, id eſt, tragici auctoris aut comici rationem habere: Latina autem actoris tantũ ſcenici, qui fabulã à poëta inuentam, & emodulatè ſcriptam, artifici ac numeroſa pronuntiatione in theatralem conſeſſum profert. Quid enim aliud & poëtæ & oratores noſtri quàm poëſi & orationi ciuitatem (ut ita dicã) Romanã dederunt, latinæq́; linguæ ſuffragio ornauerunt? A' Græcis igitur neotericis entelechiæ interpretatio Ciceroni criminosè obiecta eſt, idq́; meritißimo: cuius defenſionem Politianus ad ſui magis oſtentationẽ ſuſcepiſſe mihi uidetur, quàm diluendi criminis fiduciam habuiſſe. Nam ut in omnia ſeſe uerſet Politianus, cauſam haud dicere poterit, quin ſi Cicero ita uerba ſcripta reliquit, ut nũc in exẽplaribus leguntur, lõgè ipſe ab Ariſtotelis ſentẽtia aberrauerit: id quod ut intelligatur, age Ariſtotelem ipſum auctorẽ entelech

Græca quid latinæ præſtat.

Politiani conatus.

telechiæ teſtem dicti noſtri laudemus. hic autē in principio ſtatim ſecundi uoluminis de anima ita inquit, λέγομεν δὴ ἕν τι γένος τῶν ὄντων τὴν οὐσίαν, ταύτης δὲ τὸ μὲν ὡς ὕλην ὃ καθ' αὑτὸ μὲν οὐκ ἔστι τόδε τι. ἕτερον δὲ μορφὴν καὶ εἶδος, καθ' ἣν ἤδη λέγεται τόδε τι. καὶ τρίτον, τὸ ἐκ τούτων, ἔστι δὲ ἡ μὲν ὕλη δύναμις, τὸ δὲ εἶδος ἐντελέχεια. *i. Dicimus igitur unū genus entiū eſſe ſubſtantia: hæc autē partim materia eſt, quæ per ſe quidē ipſa nō eſt hoc aliquid. altera pars, eius forma & ſpecies, ſecundū quā iam dicitur hoc aliquid. ab his tertiū eſt quod ex ambobus conſit. porrò materia potentia eſt, forma autē entelechia. Idem libro eodē oſtendere clarius uolens quid ſit anima :* διὸ ψυχή ἐστιν ἐντελέχεια ἡ πρώτη σώματος φυσικοῦ ζωὴν ἔχοντος δυνάμει. τοιοῦτον δὲ ὃ ἂν ᾖ ὀργανικόν. *ideo anima eſt entelechia prima corporis naturalis uitam habētis poteſtate. tale autē eſt quodcunq; organicū eſt. Poteſtate uitam habens appellat, quod actu uitā non habet, qualis eſt dormiens, qui habitū tantū habet. plus eſt enim actu habere, qualis eſt uigilans, & paulo inferius,* εἰ δέ τι κοινὸν ἐπὶ πάσης ψυχῆς δεῖ λέγειν, εἴη ἂν ἡ πρώτη ἐντελέχεια σώματος φυσικοῦ ὀργανικοῦ. *Quòd ſi commune aliquid in omni anima dicere oportet. erit quidē prima corporis entelechia coporis naturalis organici. Entelechiā ubique pro perfectione & actu ponit. Duo enim ſunt in rebus, actus, id eſt entelechia, quæ etiā interdum ab eo energia appellatur: & dynamis, id eſt potentia. Organicū appellat corpus, quod ad aliquid conditū eſt, ut oculus ad uiſum, & auris ad auditū. Naturale autē dixit ad differentiā opificialis, & manu facti. Summa igitur antedictorū hæc eſt, ut ex Themiſtio Ariſtotelis clariſſimo paraphraſte intelligi facilè poteſt, animam, primam eſſe*

Entelechia.

Dynamis.
Organicum corpus.

perfectionem corporis, id eſt, entelechiam: quod quidem corpus poteſtate in actum prodeunte uitam habeat. atque id quod ex duobus conditum eſt & concretum, iam integrum factum, animal eſt. Forma enim, id eſt, entelechia, licet in materia edatur, non tamen materiæ forma eſt: ſed eius forma eſt quod græcè σύνολον *dicitur, id eſt, ex ambobus concretum. omne enim tale ſimul atque in aliquam ſpeciem formatum eſt, hoc aliquid eſſe cœpit. Id ut facilius intelligeretur, hoc (inquit Ariſtoteles) ſpeculari partium exemplo cõuenit. Eſto igitur ut oculus ſit animal. animam eius eſſe, id eſt entelechiã, aſpectum oportebit: cum ſit uiſus, ſua oculis ſubſtantiæ ratio, id eſt, forma & perfectio. ſic enim appellare ſolet raionem ſubſtantiæ:* εἰ γὰρ ἦν ὁ ὀφθαλμὸς ζῶον, ψυχὴ ἂν αὐτῷ ἦν ἡ ὄψις. αὕτη γὰρ οὐσία ὀφθαλμοῦ ἡ κατὰ λόγον. *At uerò oculus, materia eſt uiſus. quo defectus oculus, iam nõ eſt oculus, niſi æquiuocè, quomodo oculus lapideus aut pictus.* ὁ δ' ὀφθαλμὸς ὕλη ὄψεως. ἧς ἀπολιπούσης οὐκ ἔστιν ὀφθαλμός, πλὴν ὁμωνύμως. *Proinde Ariſtotelis entelechia perfectio eſt & forma, cũ corpus naturale à poteſtate, id eſt, à materia nuda in actum prodijt, & animal eſſe cœpit, uel uiuũ eſſe. quare entelechia etiã brutorum eſt, & ſtirpium etiam, eorumq́; corporũ quæ uegetabilia ſunt. eſtq́; entelechia nõ continua motio, ſed perfecti corporis cõprehenſio, id eſt,* τοῦ ἐντελοῦς συνοχή. *hoc enim etymũ eius uerbi ſignificat. Quare liquidò (ut arbitror) conſtat uerba illa Ciceronis de animo humano non eſſe conſentanea cum entelechia Ariſtotelis. Quid illa quæ alio loco eiuſdem libri ſubdidit, diuinitatem animis humanis aſſerere uolens? Si autẽ eſt (inquit) quinta quædã natura ab Ariſtotele inducta, primùm hæc & deorũ eſt & animorũ. Hanc nos ſenten-* tiam

Entelechia.

tiam ſecuti, his uerbis in conſolatione hæc expreßimus. Animorum nulla in terris origo inueniri poteſt. nihil eſt enim in animis mixtum atq; cōcretum, aut quod ex terra natum atq; fictum eſſe uideatur: nihil ne aut humidum quidē, aut flabile, aut igneū. His enim in naturis nihil ineſt quod uim memoriæ, mentis, cogitationis habeat, quod & præterita teneat, & futura prouideat, & complecti poßit præſentia, quæ ſola diuina ſunt: nec inuenietur unquam unde ad hominem uenire poßint, niſi à deo. Singularis eſt igitur quædam natura atq; uis animi ſeiuncta ab his uſitatis notisq; naturis. Ita quicquid eſt illud quod ſentit, quod ſapit, quod uult, quod uiget, cæleſte & diuinum eſt: ob eamq; rem æternum ſit neceſſe eſt. Hæc ut præclarè dicta ſunt à Cicerone de immortalitate animæ, ita referri nequeunt ad ea quæ Ariſtoteles de anima dixit, quā entelechiam appellat: ſed ad ea potius quæ de intellectu uel mente Ariſtoteles mirificè diſſerit in III. de anima. quæ mens ab eo non entelechia ſed Νοῦς dicitur. Entelechiam enim ſuam, id eſt, animam Ariſtoteles interiturā eſſe credidit. Quapropter Iuſtinus philoſophus idem & martyr in parænetico loquens de placitis philoſophorū, ita inquit, καὶ ὁ μὲν Πλάτων, ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος, κέκραγε λέγων. Ἀριστοτέλης δὲ ἐντελέχειαν αὐτὴν ὀνομάζων, οὐκ ἀθάνατον, ἀλλὰ θνητὴν αὐτὴν εἶναι βούλεται, καὶ ὁ μὲν ἀεικίνητον αὐτὴν εἶναι λέγει, Ἀριστοτέλης δὲ ἀκίνητον αὐτὴν εἶναι φησὶ, ἁπάσης κινήσεως προηγουμένην. Et Plato quidem animam omnem immortalem eſſe nō tā dicit quàm clamitat. Ariſtoteles aūt entelechiā ipſam nominans, non immortalē, ſed mortalem ipſam eſſe uult. Rurſus ille nunquā nō mobilem eā eſſe tradit. Ariſtoteles etiā immobilē: licet ad omnem motum præeun- Nus.

tem Plutarchus in quarto placitorum: πλάτων ἀεικίνητον τὴν ψυχὴν, τὸν δὲ νοῦν ἀκίνητον τῆς μεταβατικῆς κινήσεως. Ἀριστοτέλης ἀκίνητον τὴν ψυχὴν, πάσης κινήσεως προηγουμένην· τῆς δὲ κατὰ συμβεβηκὸς μετέχειν, καθάπερ τὰ εἴδη τῶν σωμάτων. Plato (inquit) nunquã non mouẽtem animam exiſtimauit: intellectũ autem immotum dũtaxat tranſgreſſili motu. Ariſtoteles immobilem animam eſſe cenſuit, & eandem motus omnis auctorẽ: & motionis tamen accidentariæ nõ exortem, quomodo & formas corporum. Eum librũ cum uerteremus, aliter hunc locũ traduximus, aliud exemplar ſecuti. Verùm his auctoribus planum fit, illud Ciceronis dictum non poſſe ad Ariſtotelem referri, qui entelechiã pro anima & forma, non pro mente & animo intellexit: nec entelechiam perpetẽ quandam motionem ſignificare: cùm Ariſtoteles immobilem entelechiam eſſe dixerit motu ſuo & proprio. Idẽ Plutarchus eodem in libro hoc uerbum interpretans ab Ariſtotele de anima prolatum ita ſubdit. τὴν δὲ ἐντελέχειαν ἀκουστέον ἀντὶ τῆς ἐνεργείας. Entelechiam autem pro actu exaudire oportet. De quinta autẽ natura ab Ariſtotele inducta Laertius ita inquit, εἶναι δὲ παρὰ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα καὶ ἄλλο πέμπτον, ἐξ οὗ τὰ αἰθέρια συνεστάναι. ἀλλοίαν δ' αὐτοῦ τὴν κίνησιν εἶναι. κυκλοφορικὴν γάρ. καὶ τὴν ψυχὴν δὲ ἀσώματον, ἐντελέχειαν οὖσαν τὴν πρώτην σώματος φυσικοῦ καὶ ὀργανικοῦ δυνάμει ζωὴν ἔχοντος. Eſſe autẽ præter quatuor elemẽta & aliud quintum cenſuit, ex quo ætheria omnia cõſtituta ſint. Sed & eius aliũ eſſe motũ, utpote circularẽ. Animã etiam incorporeã eſſe uoluit, & entelechiã primã corporis naturalis organici poteſtate uitam habẽtis. Ex quibus uerbis apparet entelechiã nõ eſſe ab Ariſtotele in quinta natura poſitã. Id autẽ

de intell

de intellectu & mente cenſuiſſe Ariſtotelem melius dici poſſet. de quo cùm multifariam ac ſubtiliter Ariſtoteles & Themiſtius diſſeruerint, unum ex utroq; locum aſſumam, qui id planum fieri poßit: ne ſi iuſta diſputatione id probare conemur, in tædiũ abeat longior hæc multò digreßio, quàm initio deſtinaueramus. ἐπεὶ δ' ὥσπερ ἐν ἁπάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει, τοῦτο δὲ, ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα. ἕτερον δὲ, τὸ αἴτιον καὶ ποιητικόν, τῷ ποιεῖν πάντα, οἷον ἡ τέχνη πρὸς τὴν ὕλην πέπονθεν, ἀνάγκη καὶ ἐν τῇ ψυχῇ ὑπάρχειν ταύτας τὰς διαφοράς. καὶ ἔστιν ὁ μὲν τοιοῦτος νοῦς, τῷ πάντα γίνεσθαι. ὁ δὲ, τῷ πάντα ποιεῖν, ὡς ἕξις τις, οἷον τὸ φῶς. τρόπον γάρ τινα καὶ τὸ φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα, ἐνεργείᾳ χρώματα καὶ οὗτος, ὁ νοῦς, χωριστὸς καὶ ἀμιγὴς καὶ ἀπαθὴς, τῇ οὐσίᾳ ὢν ἐνέργεια. *Locus hic unus eſt eorum quos Ariſtoteles offuſa caligine obſcuraſſe dictus eſt, ut à ſuis tantùm intelligi poſſet: nos tamẽ quàm poterimus explanatißimè uertemus. Quoniam uerò (inquit ille) ut in uniuerſitate naturæ eſt aliquid, cuius altera pars unicuiq; generi materia ſit, eaq; idcirco ſic eſt, quòd omnia illa eſt duntaxat potentia: altera pars eſt, quæ cauſa eſt & effectrix, ut quæ omnia faciat, cuiuſmodi rationem ars ad materiam obtinet: neceſſe eſt in anima quoq; has differentias eſſe. eſtq; intellectus quidã huiuſmodi, ut omnia ſit: alter uerò, ut omnia faciat: qui uelut habitus aliquis eſt, perinde ac lumen. Siquidem modo quodam lumen actu colores efficit, qui potentia colores ſunt: & ſic intellectus abſtractus, & nulla cõcretione permixtus impatibiliſq;, ſubſtãtia ſua actus exiſtens. & paulo inferius* ἀλλ' οὐχ ὁτὲ μὲν νοεῖ, ὁτὲ δ' οὐ νοεῖ. χωρισθεὶς δέ ἐστι μόνον τοῦθ' ὅπερ ἐστί. καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον. *Sed nec interdum intelligit, & interdũ non intelligit. ſeparatus*

uerò id eſt demum quod eſt, & hoc ſolum immortale eſt & æternum. Hæc uerba paraphraſticè enarrans Themiſtius libro eodem ita inquit, *Quum enim ſtatuiſſet Ariſtoteles in omni natura alterum pro materia haberi, alterum pro forma mouente perficienteq́; neceſſe (inquit) eſt eaſdem differentias in anima reperiri, & talem aliquem intellectum adeſſe, qui pars animæ rationalis præſtantiſſima ſit. Atque hoc quoque ex illis uerbis clariſſimè innoteſcit, quorum pauloantè mentionem fecimus, De intellectu (inquit) & ui ea quæ cōmentatur cōtēplaturq́;, nihil adhuc liquet: ſed uidetur diuerſum animæ genus eſſe, ſolumq́; id abiungi & ſeparari contingere, tanquam perpetuum à morticino caducoq́;.* Hactenus Themiſtius. Hoc ultimum dictum ideo addidimus, primum ut planum fieret, id quod Cicero entelechiæ tribuit, Ariſtotelē nō animæ, quam formam, id eſt ſubſtātiæ rationem eſſe uult, ſed intellectui tribuiſſe, duntaxat agenti, qui ab intellectu potentiæ differt, ut ars à materia: & hunc impatibilem eſſe immortalemq́;, animam autem mortalem: ſiue Ariſtoteles intellectum & mentem, partem eſſe animæ diuinā præſtantiſſimamq́; intellexerit, ſiue aliud ab anima formalem rationem obtinēte, quam entelechiam uocat. Priſci enim differentiam inter animum & animā poſuerunt. Animus eſt (inquit Nonius) quo ſapimus, anima qua uiuimus. Sine animo anima eſt debilis. Varro, In reliquo corpore ab hoc fonte diffuſa eſt anima: huic animus ad intelligētiam tributus. Pli. lib. XXII. de iracundia loquēs, Ergo & animi aſperitas, ſeu potius animæ, dulciore ſucco mitigatur. Verumenimuero inde maior illa quæſtio exiſtit, utrū intellectum illum ſingulorum eſſe hoimnum Ariſtoteles ita exiſtimauerit, ut homo poſt obitum ſuum immortalis futurus

Animus. Anima.

turus

turus ſit, quod mihi nō uidetur: an unum eſſe intellectum uniuerſorum, quem ποιητικὸν uocat. Ita enim hoc impliciuiſſe diſputationum ambage ipſe exiſtimatur, ut ingenia ſtudioſorum torſerit potius, quàm certū aliquid fixumq́; reliquerit: de quo Alexāder ut de mēte ita inquit, οὗτος καὶ ὁ νοῦς οὐ μόνος αὐτὸς τὰ ἐνθάδε διοικεῖ πρὸς τὴν τῶν θείων ἀναφοράν, αὐτὸς τῇ δυνάμει νοῦ δημιουργός. ἢ μετὰ τῆς τῶν οὐρανίων ἀδιαλείπτου κινήσεως. ὑπὸ γὰρ ταύτης γίνεται τὰ ἐνθάδε τῇ προσόδῳ καὶ ἀφόδῳ τοῦ ἡλίου. *Sunt tamē nihiloſecius qui exiſtimēt entelechiam duplicem eſſe. unam illā quam diximus ex ſententia Themiſtij, Laërtij & Plutarchi, quæ nomen eſt animæ non modò rationalis atq; irrationalis, ſed etiam phyſicæ. & hæc à corpore naturali organico inſeparabilis eſt. Alteram dixerunt à corpore ita ſeparabilem, ut à naui nautam, animam ſcilicet rationalē: quæ cum aliud ſit à corpore, nec ſit corporis forma, corpus ipſum, id eſt ſubiectum, cōponit & moderatur, perficitq́;, & ita regit ut nauem nauta.* ἥτις ἐντελέχεια ἔξωθεν οὖσα συντάττει καὶ διακοσμεῖ καὶ τελειοῖ τὸ ὑποκείμενον: ὅταν οὖν λέγῃ τις τὴν λογικὴν ψυχὴν ἐντελέχειαν, τὸ κεχωρισμένον εἶδος τοῦ σώματος λέγει. *Secundum hoc nonnulla ex parte Ciceronis dictum defendi poſſet: qui fortaſſe quod apud aliquem philoſophum legerat de entelechia, hoc Ariſtoteli tribuit eius nominis auctori, ut ſurrepere ſolet ſcribentibus obliuio. Themiſtius in ſecundo de anima cū dixiſſet animā eſſe inſeparabilē à corpore, quatenus ſic eſt corporis totius entelechia, ut in ſecuri ferri forma eſt entelechia, ſubdit,* οὐ μὴν ἀλλ' ἔνιά γε, οὐδὲν κωλύει τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς, δύνασθαι καὶ χωρίζεσθαι τοῦ σώματος, ὅσα μήτε ὅλου τοῦ σώματος, μήτε μερῶν τινῶν, τοιαύτη ἐστὶν ἐντελέχεια, ὡς τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή. οὕτω δὲ καὶ

Entelechia duplex.

δὲ καὶ ὁ νοῦς ἔχειν δοκεῖ. οὔπω γὰρ δῆλον, εἰ καὶ οὗτος σώματός τινος ἐντελέχεια ἄρα τοιαύτη, ὥστε ἀχώριστος εἶναι, ἢ ὥστε χωρίζεσθαι, ὥσπερ ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου. οὗτος γὰρ ἐντελέχεια μὲν, ἀλλὰ χωριστή. Hac ratione animus huiuſmodi eſt entelechia, ut à corpore ſeparabilis ſit. quod de intellectu actuoſo intelligendum: cuius multa mentio apud eundem in tertio: & ab Ariſtotele ποιητικὸς appellatur, & ideo ſimulis hic eſſe ab ipſo oſtenditur. Hunc Alexander in ſecundo de anima τὸν θεῖον νοῦν καὶ θύραθεν εἰσιόντα appellat: qui longa & ſubobſcura diſputatione oſtendit quonam modo ab Ariſtotele ἄφθαρτος εἶναι dictus ſit. Vtcunque, quiduis potius comminiſci par eſt, quàm ut inter reos inſcitæ ſententiæ, eius nomen auctoris à nobis recipiatur, qui extra omnem ingenij aleam, id eſt extra omne diſcrimen iudiciorum, Plinij maioris ſententia poſitus eſt, iudicis ingeniorum ſummi. Addam & alium locum admonendi gratia. Idem Cicero in ſecundo de natura deorum, fabricam humani corporis non modò felici & perſpicua, ſed etiam accurata & artifici facundia deſcribens, Ex inteſtinis autem (inquit) & aluo ſecretus à reliquo cibo ſuccus is quo alimur, permeat ad iecur per uenas quaſdam à medio inteſtino uſq; ad portas iecoris. Sic enim appellant ductas & directas uias quæ pertinent ad iecur, eiq; adhærent. Medium inteſtinum Cicero dixit, quod Græci meſenterion appellauerũt, & in primis Ariſtoteles: quod tamen inteſtinum non eſt, ut ex Ariſtotele apparet, qui de ea parte ita inquit, ὑπὲρ δὲ τῶν ἐντέρων τὸ μεσεντέριον ἐστιν. ὑμενῶδες δ᾽ ἐστὶ τοῦτο καὶ πλατὺ, καὶ πῖον γίνεται. Supra inteſtina autem meſenterium eſt, membranaceum, latumq;, & pingueſcens. Meſenterium ad uerbum Cicero medium inteſtinũ tranſtuliſſe uidetur,

Medium inteſtinum.

cùm græcè ex eo (ut puto) dicatur, quòd media inteſtina complectitur. Ab eo autem uenæ & fibræ permultæ ſurſum deorſumq; ad inteſtinorum poſituram ſtrũt, cùm ipſum principibus uenis maiori & aortæ adnexum ſit, ut Ariſtoteles tradidit: id quod Cicero ſignificare haud dubie uoluit. Nam portarum iecoris appellationem Cicero ab eodẽ auctore mutuatus eſt, qui pylas hepatos uocat, his uerbis : προσπέφυκε δὲ τῇ μεγάλῃ φλεβὶ τὸ ἧπαρ, τῇ δ' ἀορτῇ οὐ κοινωνεῖ. διὰ γὰρ τοῦ ἥπατος διέχει ἡ ἀπὸ τῆς μεγάλης φλεβὸς φλέψ, ᾗ αἱ καλούμεναι πύλαι εἰσὶ τοῦ ἥπατος. Adhæret enim magnæ uenæ iecur, nulla parte cum aorta communicans. Siquidem uena illa quæ à magna proficiſcitur, per medium iecur pertendit ea parte qua portæ iecoris ſitũ habent. Proinde Cicero mediũ inteſtinum pro meſenterio dixit, in ea etiã parte elegantiſſimi libri, in qua Ariſtotelẽ ipſum exquiſita deſcriptione ſuperaſſe uidetur. Theodorus Gaza uir Græcus, nõ modò latinè doctiſſimus, ſed etiam medicus, lactes pro meſenterio dixit : quo nomine ab Hermolao Barbaro & alijs reprehenſus eſt, quaſi eo in loco hallucinatus ſit, uel in eo potius uerbo. At ego cõſultò eum id feciſſe cenſeo, ut qui in eo uerbo Plinij auctoritatem ſequi nollet. Lactes enim Lactes. *non tam inteſtina ſignificãt, quàm pingue illud quod ambit inteſtina. Tranquil. de patina Vitelliana, In hac (inquit) ſcarorum iecinora, phaſianorum & pauonum cerebella, linguas phœnicopterorum, murænarum lactes commiſcuit. Quare immeritò Hermolaus hoc uerbum ut licenter uſurpatum in Spartiano notauit. Noſtrates piſcium lactes lactentias appellant. Verùm ut notæ & Ciceronem & Plinium eximimus, idq; meritiſſimò, ſic humana Minerua non diuina ſcripſiſſe eos meminiſſe debemus,*

Cicero & Plinius humana ſcripſere minerua.

nus, aut numine quodam inſtinctos: ne Muſas inſectatus eſſe uideatur ſi quis eius notæ auctores ſemel atq; iterũ ad diſquiſitionem huius iuris conſultorum candido propoſito reuocauerit. Nec mihi ob id uideor litem meam facere, quòd controuerſiam tanto auctori intẽtatam, ueritatis indagandæ ſtudio cõmemoraui: cùm mihi Angelus Politianus uir egregiè doctus obtuliſſe ſe huic liti, non tam iuris cauſæq; fiducia, quàm Tullianæ maieſtatis præiudicio uiſus ſit. Quid autem mirum, Ciceronẽ eloquẽtiæ magiſtrũ & principẽ, in ſententia philoſophica, uel in dictione potius hallucinatũ eſſe, cùm ipſe Ariſtoteles in quarto Auſcultationis philoſophicæ in uerbo etiam phyſico atq; philoſophico lapſus ſit, ut qui uniuerſum moueri per accidẽs dixerit, quod per partes moueri conſtat: tanquã utroque uerbo idem ſignificaretur. qua in re, quod mireris, ſecum ipſe pugnare cõuincitur. qua de re Themiſtius, ἆρ' οὖν τὸ ὅλον κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖται. ἀριστοτέλης μὴ οὕτω βούλεται, καὶ οἱ ἐξηγηταὶ συγχωροῦσι. φησὶ δὲ, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖται, ὡς ἡ ψυχὴ, καὶ ὁ οὐρανός. ἐγὼ δὲ ἀπορῶ πῶς οὐ μάχοιτο ἂν πρὸς ἑαυτὸν, νῦν μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ταὐτὸν ἡγούμενος τῷ κατὰ μόρια. *tametſi Ariſtotelẽ nititur excuſare poſtea, uaria uerbi interpretatione, utiq; ueritus inuidiã reprehenſionis tanti uiri, præſertim cùm eius eſſet operũ enarrator. Cæterùm Ciceronem rudem aut imperitũ fuiſſe philoſophiæ, mihi perſuaderi nõ poteſt, cùm & Philonem Academiæ principem Romæ audierit: & Theodorus Stoicus, à quo dialecticam edoctus eſt, apud ipſum Romæ commoratus & mortuus ſit: quibus philoſophis diligenter & attentè operam dedit, ut ipſe in Bruto ſuo teſtatur. Quibus argumentis accedit ſtudium Platonis dialogorum, cum admiratione ſumma, ſingulariq; pro-*

fectu:

ſtu: ut qui etiam in oratore ſuo conteſtetur non ſe è rhetorum officinis ad eloquentiæ ſtudium exercitationemq́;, ſed ex Academiæ ſpatijs extitiſſe. Sed redeamus tandem ad inſtitutum opus. His nominibus antiqui non ſolùm uſq; ad aſſem, ſed etiam ultrà uſi ſunt. Columella lib. IIII. Auarius quidam dipondio & dodrante altum ſulcum, latum pedum quinque faciunt. Dipondium & dodrantem dixit pro pedibus duobus & digitis duodecim. Et lib. III. Ab ipſo arboris crure pedale ſpatium intermittito, deinde ſulcum in quatuor pedes longum, in tres altum, in dipõdium ſemiſſem latum cum feceris, patiere minimè duo bus menſibus eum tempeſtatibus uerberari. Vtũtur etiam hiſtorici, ut Liuius lib. VIII. ab urbe condita, Latinus ager & Phalernus, qui populi Campani fuerat uſque ad Vulturnum flumen, plebi Romanæ diuiduntur. bina in Latio iugera, ita ut dodrantem ex Priuernati complerent, data, terna in Falerno, quadrantibus etiam pro longinquitate adiectis. Columel. lib. II. Sed iugerum talis agri quatuor operis expeditur. nam commodè proſcinditur duabus, una iteratur, tertia tur dodrante. in liram ſtatim redigitur quadrãte operæ. Dodrãtẽ operæ pro tribus partibus dici artificialis dixit, ut quadrãtẽ pro quarta, hoc eſt pro nouẽ horis, & pro tribus. Pli. lib. XVIII. Iuſtum eſt proſcindi ſulco dodrantali iugerũ uno die, iterari ſeſquiiugerũ, ſi ſit facultas ſoli. ſi minus, proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem: quãdo & animalium labori natura leges ſtatuit. Quadrantẽ Græci τεταρτημόριον dicũt, & τριτημόριον trientẽ, Δίμοιρον beſſem, dodrãtẽ τρίμοιρον, ſextantem ἑκτημόριον. unciã δωδεκατημόριον Plato uocat li. VI. de legibus. ὃ δὴ τοῦ παντὸς ἔθεμεν δωδεκατημόριον. Sunt & hæc uocabula ſignatæ pecuniæ nomina, ut docet Varro.

Τεταρτημόριον. Τριτημόριον. Δίμοιρον. Τρίμοιρον.

Varro. As nummus erat libralis, dupondius nummus bilibris, ſeſtertius nummus duarum & ſemis librarum, di-
Τρίτον ἡμίδραχμον. *ctus quaſi ſemiſtertius, Græcorum imitatione, qui* τρίτον *ἡμίδραχμον dicunt duas drachmas & ſemis, &* ἕβδομον *ἡμιτάλαντον pro talentis ſex & ſemis. Herodotus in primo,* ἕλκων σταθμὸν ἕβδομον ἡμιτάλαντον. *Pollux,* τρίτον ἡμίδραχμον αἱ δύο ἡμισεῖαι δραχμαὶ, *id eſt pendens ſex talenta & ſemiſſem. & apud eundem* τέταρτον ἡμιτάλαντον, *id eſt quartum ſemitalentum, pro eo quod eſt tria*
Denarius. Seſtertius. *& ſemis talẽta. Denarius, decem librarum nummus erat, cuius quarta pars ſeſtertius, eo tempore ſcilicet, quo denarius decuſsi ualebat. Erat autem denarius argenteus nummus quatuor & uiginti ſiliquas pendens. Apud Pri-*
Siliqua. *ſcianum ita legitur, Siliquæ tres obolũ faciũt, duo autẽ oboli ſcrupulũ, tria ſcrupula drachmã. ita duodeuiginti ſiliquæ in drachma. ſic quatuor drachmæ in tribus denarijs,*
Quadrãs nummus *hoc eſt duæ et ſeptuaginta ſiliquæ. Hactenus apud Priſcianũ legitur. Quadrãs etiã nũmus erat, ut apud Iuuenalẽ,*
Sextans. *Cædere Syluano porcum, quadrãte lauare. & centum quadrantes ſæpe apud Martialem. Sic etiam ſextans nummus erat, cùm populus Romanus in funere Menenij ſextantes contuliſſe dicatur à Valerio & Plinio. Sũt*
Vaſorum nomina. *& uaſorum nomina, ut apud Perſium,*
Triens & Quadrans. *–Calidumq; trientem Excutit è manibus.–*
Sunt & ponderum. Pli. lib. XXVII. Bibitur ad dolorem uuluæ & uitia. macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem & diem. & li. XXVIII. Ad tuſsim ueterem recens decoquitur quadrantis pondere, in uini ſextarijs tribus. Idem, Ad hoc uitium immittitur butyrum heminis quatuor cum rheſinæ terebinthinæ ſextante. Nec mirum eſt tam latè uerborum iſtorum

ſignifi

ſignificationem patere, cum cognata ſit & connexa ponderum ratio cum mẽſurarum ac numerorum rationibus: & ut aiunt illa carmina quæ Fauini eſſe dicuntur, ſi pondus menſuræ componimus, eadem eſt pars cyathi in ſextario, quæ eſt in libra unciæ. & ut in ponderum minutijs ad ſcrupulum peruenimus, ſic in mẽſuris ad cochlear. Quinquuncialis autẽ ordinum ratio in arbuſtis & uineis, & in quinquuncem arbores diſpoſitæ cur dicantur, comminiſci non potui: quid tamen ſit, ex Fabio facile intelligimus, apud quẽ hæc uerba lib. VIII. leguntur, Nullusne etiam frugiferis adhibendus decor? Quis negat? nam & in ordinem certaq; interualla redigam eas arbores. Quid illo quinquunce ſpecioſius, qui, in quãcunq; partem ſpectaueris, rectus eſt? Sed protinus in id quoq; prodeſt, ut terræ ſuccum æqualiter trahant. Cicero in Catone, Cùm autem miraretur Lyſander & proceritatem arborum, & directos in quinquũcem ordines, & humum ſubactam atque puram, & ſuauitatem odorum qui afflarentur è floribus: tum eum dixiſſe, mirari ſe non modò diligentiam, ſed etiam ſolertiam eius. Columella lib. III. Hæc in quinquuncem uinearum metatio, expeditiſſima ratione cõficitur. Hoc Demoſthenes in ea oratione quæ πρὸς νικόστρατον inſcribitur, ita expreſſit, καὶ τὰς ἀναδενδράδας ἐξέκοψε, καὶ φυτευτήρια ἐλαιῶν περιστοίχων κατέκλασε. Arbuſtiuas uites excidit, & olivueta in uerſus quo quouerſum digeſta confregit. Quod uerbum Suidas aſſequi non potuit. Xenophon ipſe, ex quo Cicero trãſtulit, ita ſcripſit, ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν αὐτὸν ὁ λύσανδρος, ὡς καλὰ μὲν τὰ δένδρα εἴη, δι' ἴσου δὲ τὰ πεφυτευμένα, ὀρθοὶ δὲ οἱ στίχοι τῶν δένδρων, εὐγώνια δὲ πάντα καλῶς εἴη. Cum autẽ locũ conſitum miraretur Lyſander, quòd

Quiquuncialis ordinum ratio. Arbores in quiquuncem digeſtæ.

decoræ eſſent arbores, & ſtirpium conſitarum æquabilis ſeries ita in uerſus directos configurata uideretur, ut ad angulos rectos pulchre exacta eſſent omnia. Ex quibus uerbis cum Ciceronis collatis conijcere ſtatim poſſumus quid ſit quincuncialis ordo, etiam ſi nondum intelligimus cur ita appellatus ſit. Fortaſſe autem antiqui ſic quincuncem appellauerunt exactam plantarũ metationẽ, ut decuſſem exactam ſpatij diuiſionem. Theodorus Gazes Ciceronis interpres directos in quincuncẽ ordines græcè ita expreſſit, καὶ τοὺς ὀρθοὺς εἰς πεντάδα ὀρθογώνιον στίχους. obſeruato ſcilicet Xenophõte, Ciceronis uerba uertens. Eo anno quo hæc ſcripſi, uineam habebã ſterilẽ, & multis iam annis decoctricem. Huic cum auctionẽ diu (ut fit) minitatus eſſem, niſi in poſterũ paria ſaltẽ cum expẽſorum ratione faceret, nec impenſiorẽ ipſa culturã ſentire uideretur, proſcripta etiam emptorẽ nõ inueniret (male enim ob id ipſum audire cœperat, quaſi nõ damnoſam uineam nunquã emãcipaturus eſſem) ad extremũ eouſq; damnatæ ſuccenſui, ut in ortũ eã transformare meditarer arboribus conſitũ, nondũ tamẽ extirpatã. Hoc cum primum in mẽtẽ mihi ueniſſet, arboribusq; eam ad ſoli naturã accommodatis conſeruiſſem, frugi me hominẽ exiſtimabam, omniq; religione ac ſuperſtitione ſolutũ: nam ultimi anni calamitate perculſus, tot ſuperiorũ annorum ſterilitatem excipiente, temperare mihi nõ potueram quin præcipiti iureiurando negarẽ unquam me poſtea teruncium in eius uineæ culturã impenſurum. Quo iureiurãdo ſatis me defungi poſſe interpretabar, ſi ortum eam magis factam quàm adhuc uineam colerem, præſertim cum nullus inueniretur tam aduerſo Mercurio natus, qui ſibi eam indicari peteret. Sic autem rationem impenſæ ſubduxeram, uix

ut uig

ut uiginti frăcicis eam mihi rem ſtaturam exiſtimarem. at conſitoris ſolertia quæſtuoſa eò me ſenſim perduxit noua in dies comminiſcendo, uiſendumq́; operis abſoluti decorem ſpeciemq́; pollicendo, ut à tenui illo & ſimplici primordio iuſtum tandem pomarium inſtituerim ingerũm paulo minus quatuor. In quo mihi ita euenit, ut qui auctionem facere prius prædij mei meditabar, & nummo propemodum addicere paratus eram, idem ſubinde liceri magno cogerer particulas confinium agrorum, ne inſtituti pomarij modulatio, ambulationumq́; metatio aliquo loco non quadraret. Intra id uillă ædificabam, ſimul & ipſum muro undenũm plus minus pedum cingebam craſſitudine in ſummo ſeſquipedali, in medio atque imo proportione emodulata. Hoc Sammaurianum *prædium mihi futurum inſtar amœni cuiuſpiam* Tuſculani *ſperabă, quarto ab urbe lapide ſitum, in quo liberiores ſolutioresq́; congreſſus cum dilectiſſima mihi philologia exercens, mecum ipſe ſæpius commodiusq́ue uiuerem.* Hoc *faciens, didici duplicem quincũcialis ordinis rationem eſſe.* Al*teram noſtrates ſcacariam, quaſi alueolarem appellant. ſumpſit enim formam à poſtica parte aluei in qua ſcrupos hodie luſitantes promouent & reducũt. altera ratio reticulata dici poteſt, nõ in quadrãs ut prior, ſed in rhombos cõformata, ea forma qua ſpecularia apud nos plerumq́; uidentur in feneſtris lumen uitro tranſmittentibus.* Ego *quadris uſus ſum pedum quoquouerſus quaternundenũm. Huiuſmodi ordinum obſeruatio* Normannis *ſolennis eſt inſtituendis pomarijs: quorum arboratores è ſeminarijs plantulas transferentes, ita ſtellatim decuſſare norunt ordines, ut in quãcunque partem te uerſes, rectam ſemper ſeriem uideas, nuſquam obliquante proſpectu in longinquum.*

Sammaurianũ Budæi.

quum. Hæc habui, de his uocabulis quæ ſtrictim primùm dicerem, quæq; uelut procemium huius operis eſſe uellem. Itaque quãdò de integro ſermonem inſtauraturi hac eadem de re ſumus, ut eorum uocabulorum uſum magna ex parte obſoletum latinitati reddamus (ſic enim futurum ſpero) factũrum me operæprecium exiſtimaui, ſi nõ modò rem hanc totam latis per ſe ſatis finibus patentem proſequerer & abſoluerem, ſed etiam ſi diſputationem aliam ad hunc locum nonnihil pertinentem, & ueluti cognatam adiungerem, tametſi iam alto ſitu obſcuritatis erroriſq; ſqualentem, uix ut nitorem priſtinum lingua latina hac in parte receptura uideretur. Cùm enim de aſſe & libra pondóq; & rei nummariæ uocabulis multa ab enarratoribus neotericis dicta ſint, antiquorumq; monumenta iiſdem uocabulis ſcateant: nondum (quod ſcire aut ſuſpicari potuerim) à quoquam ſcriptorum noſtræ aut auorum longeq; ſuperioris memoriæ deprehendi potuit quem modum pecuniæ his uerbis ſtatuere debeamus. Proinde ita tulit animus, ut rem per ſe ſubobſcuram, & cum multa ambage auctoritatum implicitam, tum uerò gloſſulariorum errore perplexiorẽ factam, ſimul corruptis exemplaribus propemodũ comploratã, explicare nihilo ſecius improbo inſanoq; (ut dicitur) labore aggrederemur. ſiquidẽ ſcitum illud comici poëtæ memineram, nihil tam difficile eſſe, quin quærendo inueſtigari poßit. & dignam rem prorſus exiſtimabam in quam tòto pectore incumberẽ. Atqui cũ ad hanc ætatem, ex quò poſt tenebricoſa ſecula literis ſenſim lux affulgere cœpit, eò iam profectus labores eruditorũ hominũ euaſerint, ut ad linguæ latinæ inſtaurationẽ perpauca deſiderentur: nemo tamen (ut ſpero) inficiabitur hanc operam prorſus adhuc deſideratam

deratam eſſe. Planum enim facturum me confido, neminem intra octingentos annos, ac longè plures fortaſſe, rectè hæc uocabula intellexiſſe, duntaxat eorum qui commētarios ediderūt, qui in uulgus emanarint, aut aliâs innotuerint. An autem id aſſecutus ſim quod anxiè perquiſiui, lectorum erit iudicium, non tamen quorumlibet. Verumenimuero eam à me ſuſpicionem lōgè amoliri uelim, quaſi aut ingenij ſingulari quodam acumine fretus, aut reconditæ doctrinæ fiducia eam rem totam ſuſceperim, quam uiri tot doctiſsimi ne primoribus quidem digitis ſine noxa tractauerūt: id quod mox apparebit. Iure autem meritoq; facturum me arbitror, ſi in ordinem lautiorē literis ſtudentium admittendū me cenſeam: quibus aliquando ipſis liceat poſt emerita audiendi uel legendi ſtipēdia (non enim tam fortunatus fui, ut in hac diſciplina uocalem præceptorem haberem) ſtylo ſpecimē ſui facere. Proinde cum aliorū ſcriptis his in rebus adiutus ſim, quas ipſe per me aſſequi non potuiſſem, & in id uideam literatos ferè conſpiraſſe, ut uelut ſymbolam quiſq; quàm poſſet lautiſſimam in mediū cōferret, quaſiq; in muſæo donarium aliquod poſteritati uiſendū conſecraret: commotus & ipſe ſum, & æmulationis ſtimulis uſqueadeo exagitatus (neque nūc primùm) ut impenſiore ſtudio eum locum inter ſcribentes tenere poſſe nō diffiderem, quem multi aut ingenij præſtantia freti, aut ingenti aliquo ſtudiorum adminiculo ſubnixi, certatim ſibi aſſerere quotidie uidebātur. Itaq; alterā iam aleā iacimus, quandoquidē prior illa (de Annotationibus noſtris loquor quas in Pandectas edidimus) non incōmodiſsimè cecidit, tametſi incurſura ipſa in primorū ordinū offenſionē uidebatur. Quippe rem per ſe inuidioſam, ferocius quàm par erat, in iudiciū quaſi in

*theatrum adduximus ſcribendi tyrocinio : id quod tum demum ſenſimus, cum iam opere edito(quod domi ſimul noſtræ, & in officina chalcographaria cudebatur) qui inferbuerat animus, paulatim deflagrauit. & hactenus tamen impune ferre nobis contigit ab ijs etiam ad quos ea res maximè pertinebat , nedum ab illis hominibus quibus'cum neceßitudo nobis humaniorum literarum nomine intercedit.quanquam impunitatem mihi ſtolidè fortaſſe promitterem , niſi etiam gratiam me iniſſe ijſdem ab ipſis iuris peritiſsimus experimento didiciſſem.uſqueadeo quod candido atque ingenuo propoſito ſuſceperis, etiam ſi in eo tranſigendo (ut eſt humana conditio) ſecus nonnihil imprudens admiſeris,non ſolet id ferè non bene tandem uertere.niſi ſi forſan id eſt ueritatis numen , ut rem principio inuiſam, aduerſoq; rumore exploſam , ad extremum etiam popularem reddere plauſibilemq; potuerit. Quorum enim hominum odium inexpiabile contraxiſſe muſteo adhuc opere uidebar, eorum nũc occurſum uix fero , de pollicitatione me reliqui uoluminis conuitioſe appellantium. Quorum auctoritati tantum tribuo, ut rem depoſitam neſcio an abiectam,retractare denuo coactus ſim.*In *qua ipſa cum occupatus eſſem,animi cauſa(ut fit)auocamentum quærẽtis, parergon hoc arripui,initio quidem modulis diuerticuli deſtinatũ: rerum autem ſerie perpetua aliã atq; aliam deinceps commẽtationem ingerente,eouſq; progreſſum me eſſe ſenſi, ut ex parergo, id eſt operis inſtituti diuerticulo, plenum opus factũ ſit, ut Græci dicunt,* ὥστε καὶ τὸ πάρεργον ἔργον γέγονε.*Hæc ſatis ad exteros* Italos,*& alios ubicunq; gẽtium literatos, quibus'cum ſacris iiſdem initiati ſumus. Quibus quidem ipſis in muſei cella cõtigit incubare,non etiã qui ex pro-*

nao

nao(ut aiunt) Muſas ſalutauere. Eorum enim nullum ex albo reijcimus: quando id fieri non poſſe putamus, ut qui literarum humaniorũ ſtudio ſint expoliti, non ijdem quoque ſint iudices nobis æqui. Ab noſtris autem metuẽdum nihil erat, niſi quoſdã homines primariæ auctoritatis aut dictitare aut muſsitare comperiſſem, [illegible] unum tantũ genus hominũ literarum bonarũ ſtudio aptũ, atq; etiam natum eſſe, tum uerò nos operam & oleum perdere, qui in eo uitæ inſtituto ingenia exerceamus: non aliter ac lienoſos qui inſtituantur ad curſum. Hoc quũ noſtratium quidam reſciſſent, primum mirari auctores, deinde eo magis ſuccenſere, poſtremò re planè intellecta fremere. Sed reliqua (ut arbitror) ſilentio nunc premẽda, ut omnia in poteſtate habeamus ſi fortè illi æquiores eſſe cœperint. Niſi uerò obſcurum eſſe poteſt, cur homines Frãci externa ingenia ſeſe exoſculari dictitent, nec ſtomachi ſui doctos in Gallia uidiſſe. Quos ſi ueritati inſeruire potius, quã animo ſuo indulgere exiſtimarem, aut ea eſſe eruditione, ut latinè loquentes intelligere ſine magiſtri opera & prætoris poſſent: facilè (niſi fallor) oſtenderẽ cur adhuc factũ ſit ut dicendi facultas olim uernacula Galliarũ, literis iãdiu in Italia illuſtratis, in Galliã nõ reuerſa ſit, tranſalpinarũ ipſam rerum plus quàm & par eſt & utile cupidã. Qua (malũ) opinione fallere ſe in re tam clara hominum iudiciũ credũt, qui nè in ijs quidem feſellerũt, quæ integumẽtis omnibus compoſiti uultus ſpecioſiq; ſermonis egerunt? Vſqueadeò enim omnes hominum ſenſus iam innotuere in uulgus, ut fidem quidam non faciant uel ſi aram utraq; manu tenẽtes auſi ſint ſanctiſsimè deierare. Ita'ne uerò ſi Franci quidam homines aut malè obſequioſi, aut ex ingenio ſuo uiuentes, nec per iſtorum genium iurare

Dicendi facultas Gallis olim uernacula.

didicerunt, nec ſolitis hac ætate lenocinijs eorũ ſe poten-tiæ uẽditare: ſatis digna cauſa fuit quamobrẽ calcata cha-ritate patriæ, odio tranſuerſi aut liuore raperentur? mihi certè non uidetur. Atqui ſi ingeniorum ipſi & doctrinæ (quæ nos quoq; in externis mirificè agnoſcimus) admira-tores ueros cre[...]ſe uolebãt: benignè igitur uel exteris facerẽt, idq; eo nomine, ut intelligeretur cur uiros ipſi do ctos præmijs adſciſcerẽt. Sic enim eloquentiã & poëticã & literas elegantiores patriæ dicerentur uel dediſſe, uel reddidiſſe. Nunc cũ id nõ faciunt, uideant quæſo ne exter nis uerba dare potius, quàm nobis facundiã optare uideã-tur: immò (ut planè loquar) ne ſubdolã mẽtem prodant, aut certè maleuolam, qui priuato uel ſtudio uel odio in-ſtincti (nam quam aliam cauſam conijcere quiſquam poſ-ſit?) ſuggillationem patriæ inurere non timeant. De qua quàm bene alioqui ſint meriti, publica fama uiderit. Sed criticam ſeueritatem cognoſcere in hominibus imperitis precium eſt operæ: Galli omnino homines nec ad poëticã artem nec ad oratoriam nati. Quis hoc iudicium facit? ho mines germana in Francia nati, in ſinu Franciæ aliti & educati, & nũc in gremio euſdẽ hoc dicti tantes. Qua igi tur tandem fiducia hoc iudicare præſumũt? age quid tum poſtea? qui à patria honeſtiſsimum quodq; decus meriti, immeriti tulerunt. Egregios ciues, & patriæ amantiſsi-mos! Audiamus porrò, Solis hominũ Italis hæc ſtudia ca-peſſere iure ac moribus licet. ſic enim fert cæli ſoliq; natu ra, ut infantes etiã illic diſertè numeroſeq; uagiãt. O acre iudicium hominum, quibus tamen ipſis inter claſsica re-citanteis Italos exaudire tantum uacauit. Sic'cine Frãcos homines pituitoſum fel habere ad iracundiam putant, & craſſa quoque ad ſtudia præcordia, eorum ut ſtomachum

improb

improbitate tanta prouocare gaudeāt? quanquam latius patet hæc contumelia, quàm ut in literarū ſtudioſis conſumatur. Ad eos enim etiā pertinct, qui literarū ipſi imperiti, ingenioſos tamen liberos & ſpei magnæ genuiſſe ſe arbitrantur. Porrò etiam patet. ſolis enim Italis doctos eſſe licet ac diſertos per iudices iſtos noſtros, Muſarum (credo) & Apollinis ſanctiſsimos antiſtites: qui ea fiducia utriuſq; facultatis, atque etiam linguæ utriuſq; iudicium præſumunt, quòd ut Aſcræus olim poëta ex tempore factus ad fontē Pegaſeium creditur, ſic ſe anno uno aut altero cum doctis ſuper menſam loquitando, uberem harū rerū ſcientiā hauſiſſe credi uolunt: quippe qui naſci in Italia doctos, non ſtudio annorū triginta & amplius fieri putent. En quibus te approbes, ſi Mineruæ ſuffragio doctus haberi uelis. Heu miſerā conditionē noſtram, qui intabeſcimus literis, haſq; indignitates exorbere ac uorare cogimur, quàm cōcoctu difficiles ſtomachis æſtuātibus & bilioſis! idq; eo magis, quòd ius nobis non eſt ad primores aut principē prouocādi, quorū iſti ignorantiæ impoſturā ex animi ſui ſententia factitant. Illa autem illa ſingularis eſt temeritas uel amētia, obtrectationis (ut ita dicam) tragulas in uniuerſos intorquere, ſi quoſdā fortè priuatim incommodos atque inuiſos obſtinarint ferire. Illi'ne ut irato animo tantū indulgendū putent eſſe, ut propter unū aut alterum expungendos, à caluo (ut dicitur) ad caluum è numeris eximant? uel quod quidam eorum huius calumniæ architecti dectitant, ſe, cum omnia ſtudioſorum diuerſoria luſtrauerint, adhuc tamen quod quærunt, extra gentē Italam deſiderare? Ecquod igitur capitalius uerbū ullum hoc uerbo eſſe poteſt? Quaſi uerò quiſquam ignoret ſic eos bonos doctoſq; cis Alpes inqui-

rere,ut qui diuerſiſsima uia congredi cum hoſtibus feſti nant. Deus te perdat ſimultas, quæ oculis clauſis in homi num obtrectationem impingis, & uelut mēte capta propoſitum maleuolum tuū prodis. Tu ut tuorū ingenia damnes quorum partim nec periculum feceris, nec alium feciſſe quenquam noris? partim ne facere quidem tu animo offirmaris, nec faciendum curare, cum tu id ſi uelis facere fortaſſe nō poſsis? tum deinde exteros (ſi dijs placet) commendatione inani quaſſaq; proſequare, ut licentiore ca-

Horat. ſermo. lib. I.

lūnia poſsis in quos uelis deſæuire? Hic hic nigræ ſuccus loliginis, ut lepidè inquit poëta. Cedo igitur cui unquā doctrinæ nomine benignè tute feceris, aut cui omnino non tua cauſa bene tantum cupieris? Heu candor Mecœnatum eorū quos & uidere nobis & obſeruare cōtigit: qui ſimul & ſtudioſis ſunt & Reip. deſiderati, inſigni ad poſteros inclinatione rerum. Superi immortales, quantū inter animos hominum intereſſe dicemus? Illos ut heroicis annis editos, nihil appoſitius quàm uiſcera charitatis ap pelles. ita uniuerſas cogitationes ſuas ad homines noſtros iuuandos contulerant. Iſti huiuſmodi animum rebus noſtris exhibent, ut ad delendū Francici nominis ſplendorē incubuiſſe uideantur: quos tamen & ipſos non adeò liuidos eſſe crediderim, ut niſi trāſalpinis rebus oculos cupidius adieciſſent, premendi noſtrum gratia in cælum laudibus ferrent exteros. Quid enim conſilij eos cepiſſe dicas? an ut eloquentiæ ac literarum gloriā deſperare nos cogant? quid id eorum refert? quandoquidē huius ætatis decreto, nihil cum literis aulico comitatui. an ut gratiam ab Italis ineant? Sed quò inter Gallos ab Italis gratiam? Reſtat igitur ut aut priuatis ſtudijs indulſerint, aut non modò proterui, ſed etiam propemodum amentes iudicentur

tur. Equidē libens ab ipſis audierim, utrum'ne ſtudia literarū bonarū hodie flagrātiſſima quālibet iniquo tēpore, reſtinguere illa ſua obtrectatione ſperarint, an oblectandi ſui gratia potius ingenia prouocarint? Illud certè obtinere nulla auctoritate poſſunt, ut oratorum uel poëtarum & hiſtoricorū libros nobis è manibus ut prophanis excutiant, quas bonis iandudum auctoribus contrectandis inauguratas habemus. Nam qui famæ dudum per ora hominum iure uel iniuria obſtrepēti moderari nequiuerunt quo minus in circulis, in ambulationibus & ſobrijs & baſilicanis, pro caſtris, pro concione, nuſquam nō denique actus eorū obtrectarent nō cauillabundè modò, ſed etiam tumultuosè: ecquid ſe illi iuris habituros putant in eorum Mineruam qui literas didicerunt? Scilicet hoc illud eſt, hominibus uenuſtis cupido inceſſit gallicum ſtylum prouocādi, à quo ſibi metuendū nihil putant, ut quē hebetem eſſe & plumbeum dictitent. Nempe hac fiducia illudunt, Francicamq́; Mineruā ut infantem & inermem deſpicantur, nec ægide terribilem. At ego ut Italos Francis ingeniorū acumine præſtare nunc inficiari nolim, ſic non facilè conceſſerim ut præſtent etiā docilitate. Quippe ut primis omnium Latinorū Italis poſt annos centum licuit ſtylum ſuum ad cotem priſcæ uenæ exacutum, ſcribendo dicēdoq́; explorare: ſic noſtris obuiū eſt, ut omnibus, & antiquos & recentiores ſcribēdo auctores æmulari. Nam ſalem eodem nobis precio quo Italis præberi, docere iſtos potuerunt actores theatrici, qui ſatyricis eos ſalibus totos ſæpe perfricant, queis acriores non puto ultra Alpem aut Pyrenem inueniri. At enim innocentia ſuccinctis omnium rerum ſecuris eſſe licet. Equidē hoc fatebor, ſi intra uallum innocentiæ ſtatiua ſe ſemper

tumuis iniuſtum Gallica ingenia ſtylo exigere non poſſint. Qui enim Ariſtarchos ſe orationis latinæ aut etiam architectos intulerunt, quum minime ipſi eſſe didiciſſent artifices dicendi, Gallicæ fortaſſe doctrinæ, Italicæ diſcipulæ, extremam propediem manum acceßiſſe ſentient, quum ex atrio Libertatis, ſuis ipſi maledictis reſpondentes audient. Neque enim ex uno aut altero opere debuerunt omne genus ſtructuræ omniúq; æſtimare. Sed quid hoc ego crimen perſequor, quum ijdem ipſi qui literas Gallis adimunt, non iam ſcientiam nobis elegantiorũ artium, ſed etiam prudentiam omnino quaſi ſenſum cõmunem abſtulerint? Quæ contumelia non ad unũ tantũ eundemq; neglectum ordinem, ſed ad ſingulos uniuerſosq; pertinet. Notum eſt enim quòd eius ſocietatis mancipes, quàm minimè decebat, nihil penſi habere dicũtur quo minus errata ſua luculenta clauo ductitando admiſſa, ignominia patriæ obliterare nitantur. Pròh ſupreme ſeruator! Nonne ſatius erat nos culpã agnoſcere quæ negari non poteſt, quàm clauum (ut dicitur) clauo protrudere, & culpam crimine expungere? Antiqui Romani dixerunt maieſtatem in populo, auctoritatem in Senatu eſſe: inde crimina maieſtatis appellata læſe, aut imminutæ: at nunc inuenti eſſe dicuntur, qui non contenti Remp. non inuiſſe, imminuere etiam maieſtatem clariſsimæ gentis cupiant: & qui doctos poſſe Gallos fieri cum negauerint, inſuper prudentes in Gallia nec reperiri contendant, nec inueniri. Qui quum hæc dicunt, inexpiabili ſe inuidia flagrare non animaduertunt. Quaſi uerò cuiquam perſuaderi poßit quæſtionem decretam de uiris bonis & prudentibus hoc tempore fuiſſe, quos uelut Optiones ſibi in rebus tranſigendis conſtituendisq; cooptarent. Verùm

hos

hos pauliſper mittamus, quibuſcum ex æquo nõ licet hãc iniuriam expoſtulare, ac uideamus cuiuſmodi Homerus *poëtarum ſapientiſsimus Achillem ſuũ finxerit, ut ex eo ſcire poſsimus an res noſtra publica rectè atq; ordine hoc tempore conſtituta ſit: & mirari homines deſinant, quòd per hoſce annos primùm hominibus Francis animus cum re ſimul concidiſſe uiſus eſt. Ille igitur rerum humanarũ perſpicaciſsimus æſtimator, quum ſub Achillis perſona fortem ac ſtrenuum militem eundemq; ducẽ formare ſtatuiſſet, deam illi Mineruam inſtantem identidem finxit, quaſiq; condocefaciente mõnitione poetica, nõnunquam cæſarie reprehenſantem cum præcipitem eum ferri, atq; ira excandeſcere ſenſit. Achillem autem ſuum inducit inter irã ratiocinationemq; alternãtes Mineruæ tandẽ monitis obtemperantem, ſtrictum enſem in uaginam ira ſuppreſſa edomitaq; condentem. Videre eſt illam quidẽ imperiosè uetantem, hunc autem iram obſequiosè prementem. Illa ni pareat ipſe numini, uindictam interminatur: hic ponit uim animi, ne non paruiſſe dicatur. Memorabile figmentum, ac memoria etiam atq; etiam tenendũ: quo quid aliud poëtam ſignificaſſe arbitremur, quàm animæ duas partes, iram, & rationem? Siquidem ille furorẽ iræ ac ferociam animi ratus circa præcordia graſſari, rationis principatum, ac mõderamẽ animũ in parte ſumma capitis ſedere cenſuit & uigere, uelut ſpeculatorem à natura præfectum, qui omnia circunſpectaret, atq; ut auriga quadrigis, ſic feruori ipſe animi atque alacritati moderaretur. Proinde quum ille poëta fons ingeniorũ dictus, talem ſtrenuum militem, eundemq; ducem fortiſsimum inducat, ut nuſquam ita deſtitutus, ita deprehenſus, ſit quin preſtò conſilium & rationem habeat (hoc eſt enim Mi-*

Achilles. Homericus.

neruam uelut præſtitem habere uel aſtitem) planum ſit utique, qui ſapientia & prudentia careant, res ab iis maximas nec bello nec pace geri poſſe. Porrò prudētia ipſa aut ſumma dote naturæ datur, aut literarum cognitione cum ſapientia comparatur: at utrunque nobis adimunt, qui nobis nec natura imbui, nec ſtudio inſtitui concedunt. Caput uerò erroris eſt, quòd nobilium natio indecoram eſſe literarum cognitionē claris penatibus ortis, ſemper exiſtimauit. Hac enim opinione effectum eſt, ut rerū noſtrarum ſumma in tenebris plerūq; denſiſsimis hallucinetur. Nam quum primores procerū, ignorantiā literarum percupidè ſibi uendicent, ac nihil ſui muneris eſſe in pacis artibus credant: euenit ut plurima aulæ conſulta ex paucorum commodo fiant, qui in rē ipſi ſuam ſuarumq; neceſsitudinum concipere edicta principis cōſultaq; didicerunt. Sic fit ut regio nomine paucorū regimē obumbretur: nomen olim inuiſum apud eos qui reſpublicas in populis & ciuitatibus condiderunt. At enim quoſdā regibus ſubſeruire neceſſe eſt, qui iis muneribus fungantur, quæ per ſe reges obire iam nequeunt. quis negat? Sed ſi eò amplius legitimū iam & regiū eſſe cœpit, illis omnia credere ac delegare, quibus ab latere & auribus principibus eſſe contigit: ſint ſanè omniū potentes, quando eò deliciarum uentū eſt. & inertiæ immunis & ſtriatæ: ſed ſint eiuſmodi, qui optimates uocari & cupiāt & debeāt, quiq; latus principis cingentes, maieſtatem eius auguſtiorem faciant. Nec dicatur unum omnium regem maximū, ſolo corporum ſtipatu quaſi adminiculo ſubnixum, non animi uirtute ac ſcientia niti. Delectum modò hominum principes habere inſtituant, literiſq; & ingeniis & induſtriæ fauere: ſic fiet ut nec doctorū Francia nec prudētiū inops

Procerū ignorantia.

inops reperiatur. Sed enim eo tempore doctos & ſapientes neceſſe eſt latere & ſecedere, quo tempore diſsimiles iis homines in lucē prodiere. Huius igitur mali cauſa eſt nobilium inſtitutum, qui res cōſentaneas, & mutua opę nixas, generis claritatē, literarumq; peritiam, collidi inter ſe & diſsidere putant: quo errore factum eſt, ut diſciplinæ olim ingenuæ appellatæ, ad plebem iamdiu tranſierint, non tantum à nobilibus ſed etiam (ô mores perditos) à ſacricolis repudiatæ, ne non ſatis generoſus eſſe & lautus antiſtitum ordo præſulumq; putaretur. Inde autē illa extitit indignitas, non tantum incōmoda, ſed memoria noſtra etiam ferè dira, quòd principes natura boni, ſed blandimentis incuriæ capti atq; immunitatis, cui à pueris inſueuerunt, auctoritatē regiam, rectè, perperā, dignè, indignè factis accommodant, quādo ſemel omnia amicis permiſere. Qui ſi literas ſcirent ipſi, gentiles'que ſceptrorum: nec ſacroſancta utiq; nomina inuidiæ opponerentur, nec tam licenter ob oculos principales cercopū præſtigiæ ludificari pergerent, quarum ſemper impunitas moribus noſtris fuit uel à iuriſdictione ſumma. Adde quòd Senatus ille ſelectorū prætorianus & caſtrēſis, interpres principis placitorum, paucisſimis ſæpe uiris hominibus haud ita multis conſtat, partim literarū neſciis, partim iuris ſui magis quàm publici conſultis: unde uiſi ſunt aliquando turbines ex caligine denſa conſiliorū oborti, late ſpes popularium fortunasq; percellere, nequicquam ſuperûm hominūq; fidē populo implorāte? Quid? illud quale eſt, quòd cū omnia pro poteſtate arbitrentur, cū ita comitiis noſtris præſint, ut ſine eorū auſpiciis pauci renūtientur: nō ſatis eorū quidā habuiſſe dicūtur, meritos & graues per multos, & ſecūdo rumore cōmēdatos,

Nobilium culpa iacet literę.

aut

aut aliquo uirtutis ſpecimine cognitos, præterire, niſi etiam capitali conniuentia tranſmiſſos, aut ignominia afficere conarentur, aut huiuſmodi eſſe omnino ſcire ſe inficiari? Præteriiſſe dico? Quid ſi etiam obnuntiaſſe conſtat, quaſi latens aliquod uitiũ obueniſſet? ſiue id ſimultati datum eſt, ſiue ut ij tantum præficerẽtur, quos eis cõmodum fuit. Qui ſi de cœlo ſeruaſſent, ut exiſtimari uolunt: pernicioſas ſæpe renuntiationes diſturbare potuiſſent. Quantam autẽ indignitatẽ homines haurire coguntur, cũ certo certius ſit, nihil ſapere principi poſſe, quod his prægustatoribus non antè placitum ſit & probatum? Quin igitur urgemus ut confeßionem ab inuitis exprimamus? Neceſſe eſt enim ut uel linguam palatumq́; ſtupentia ſe habere fateantur, uel certè amori odioq́; ſeruiẽtia, qui inſulſos à ſapientibus internoſcere uel nolint, uel nequeant. tametſi huiuſmodi hominum conatum non magis improbum eſſe quàm irritum puto, ſiquidem ſtudij ardorem reſtinguere premendo, aut ſecundæ famæ ſplendorem obſcurare nituntur. Nam ut palma arbor in pondus attolli dictitatur, ſic uirtus ſuppreſſa, ſtudio maiore erigitur. Opinionem autem nõ uanis rumuſculis collectam, ſed claris induſtriæ documentis emanantem, quis inhibere poteſt? Splendet enim, ſplendet, ſolidæ & expreſſæ uirtutis exiſtimatio, etiã relictæ in umbraculis, aut procul ab ambitu remotæ: ut uiceuerſa, in quibuſdam fulgor adumbratæ uirtutis aut ſapientiæ, obruitur plena luce, cum illuſtri magiſtratu gerẽdo, tãquã ad radios ipſi ſolis aut ad faſces admouentur. Equidem (ut ad eos redeam quos interim omiſeram) libens ipſe ſuaſerim; aut etiam poſtularim, ſi qui ſunt ex ea ſecta Philoxeni ſuperſtites, qui rerum Gallicarum tranſactores ideo in Italiam

petendos eſſe duxit, ut noſtrates homines rerũ actu ſummoueret, non quòd eorum ſolertiam præ noſtrorum admiraretur: commodis ipſi ut immodicis comiter ornamentisq́; perfruantur, quæ noſtrarum rerum clade quæſita nullus eſt qui non norit: externosq́; ita ſuauientur ſi placent, ut Francos non deſpuant. ſatius enim id eſſe cenſeo, quàm offirmata iniquitate eorũ abrumpere patientiam, qui res tacendas effari Stentorea uoce poßint. Neq; uerò negauerim ſæpe è re Gallica fuiſſe, in rebus tranſalpinis externorum operam experiri. Quoſdã enim adſcititios nouimus non modò induſtrios, ſed & exploratæ fidei, qui egregiam & ſingularem operam & in quietis conſilijs & in bellicis rebus nobis nauaſſe dicuntur. Sed ſi in rebus domeſticis non modò externo milite, ut iam fieri cœpit, ſed etiam in omni parte Reipublicæ externorum operam adſciſcendam cenſebimus, magis id adeò ut paucorum commodis ſeruiant, quàm ut publicè proſint: quæ tandem noſtrorum erit functio, aut quando ſuæ tutelæ Francia reſtituenda dicetur? O tempora! ô mores! Francia quæ olim ſibi, alijsq́;, & ſummæ rei Chriſtianæ ſuperceſſe uiſa eſt, nunc degener & infans, ne ſuis quidẽ rebus ſatis eſt uel agendis, uel eloquendis. Rem ſuapte natura indignam, auctores eius etiam fecerunt atrocem, indigni omnino ipſi qui uel intra uerba peccarent, nedum ut uiris ſtudioſis omni ope incommodarent, quos ſuffragio ſuo (ut ſcimus) prærogatiuo benignè ſubleuare debebant. Quòd ſi homines innocenter induſtrios teſtimonio ſuo fraudaſſe, uiri boni exiſtimatur officio non conuenire: quid cauſæ eſt quin magnum in ſeſe dedecus admiſiſſe uideantur, qui etiam cupidè fecerunt ut odiſſe crederentur? Vtinam autem fieri poſſet, ut cæcæ noſtræ querelæ

relæ in eos tantum impingerent, qui culpæ auctores ipſi, aut affines eſſe dicuntur: liberius omnino nobis deſtomachari liceret: nunc autem uereri ſubinde mihi ſuccurrit, ne aberrante hominum coniectura, in eos uis doloris incumbat, in quos minimè uellem. Sunt enim in quibus ne guttam quidem criminis huius hærere uelim, quanquam eorum culpa tolerabilior quàm aliorũ eſſet. Sed & eiuſmodi nõnulli feruntur, ut ſi ſtomachum rurſus mouerint, patientiam omnino tibi imperare non poſsis. Quo fit ut rem ſpinoſam tractare uix innoxiè queas, & tamen tanta uis eſt numinis ad ſtylum manum urgentis, ut periclitari malis, quàm rumpi degeneri patientia. Næ ego ſatis admirari nequeo quorundã hominum amentiam, qui in rebus ipſis ſecundis famæ ſuæ conſulere uel negligunt uel neſciunt. Nos tres uiros uidimus, qui ad magnos honores aſſumpti, cœlum noſtrum impleuerunt nominum ſuorum celebritate: quorum duo tum æquales, tum ſimul in actu ſummo rerum Francicarum fuerunt. Hos ita inter ſe iunctos diceres, ut aërẽ & ætherem. Quicquid enim potentiæ alterutri accedebãt, alteri id omnino deceſsiſſe uidebatur: ut inter illa duo elementa ea eſt uiciſsitudo; quicquid alteri deperit, in alterum ut infernè ſupernéque tranſeat. Verùm æthereus ille tum ſumma quæque ſibi uendicans, tum ad cœlum hominum uoce obſeruantiáque elatus, tam proximè etiam olympum euaſerat, ut quicquid Iunoni Iupiter inter ſuauia diceret, latere cum uulgò non putaretur. Quum autem ille alter faſtigio fortunæ inferior, libramento tantum ſuo ſtaret, doctrina ſcilicet & induſtria ac maieſtate, ſummo paribus magiſtratui: hic ui maiore fati ſupra omnium aſpectum ſublimè ferebatur. Qui cum uotis tan-

mus, aut numine quodam inſtinctos: ne Muſas inſectatus eſſe uideatur ſi quis eius notæ auctores ſemel atq; iterũ ad diſquiſitionem huius iuris conſultorum candido propoſito reuocauerit. Nec mihi ob id uideor litem meam facere, quòd controuerſiam tanto auctori intẽtatam, ueritatis indagandæ ſtudio cõmemoraui: cùm mihi Angelus Politianus uir egregiè doctus obtuliſſe ſe huic liti, non tam iuris cauſæq; fiducia, quàm Tullianæ maieſtatis præiudicio uiſus ſit. Quid autem mirum, Ciceronẽ eloquẽtiæ magiſtrũ & principẽ, in ſententia philoſophica, uel in dictione potius hallucinatũ eſſe, cùm ipſe Ariſtoteles in quarto Auſcultationis philoſophicæ in uerbo etiam phyſico atq; philoſophico lapſus ſit, ut qui uniuerſum moueri per accidẽs dixerit, quod per partes moueri conſtat: tanquã utroque uerbo idem ſignificaretur. qua in re, quod mireris, ſecum ipſe pugnare cõuincitur. qua de re Themiſtius, ἆρ᾽ οὖν τὸ ὅλον κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖται. ἀριστοτέλης μὲν οὕτω βούλεται, καὶ οἱ ἐξηγηταὶ συγχωροῦσι. φησὶ δὲ, τὰ δὲ κατὰ συμβεβηκὸς κινεῖται, ὡς ἡ ψυχὴ, καὶ ὁ οὐρανός. ἐγὼ δὲ ἀπορῶ πῶς οὐ μάχοιτο ἂν πρὸς ἑαυτὸν, νῦν μὲν κατὰ συμβεβηκὸς ταυτὸν ἡγούμενος τῷ κατὰ μόρια. *tametſi Ariſtotelẽ nititur excuſare poſtea, uaria uerbi interpretatione, utiq; ueritus inuidiã reprehenſionis tanti uiri, præſertim cùm eius eſſet operũ enarrator. Cæterùm Ciceronem rudem aut imperitũ fuiſſe philoſophiæ, mihi perſuaderi nõ poteſt, cùm & Philonem Academiæ principem Romæ audierit: & Theodorus Stoicus, à quo dialecticam edoctus eſt, apud ipſum Romæ commoratus & mortuus ſit: quibus philoſophis diligenter & attentè operam dedit, ut ipſe in Bruto ſuo teſtatur. Quibus argumentis accedit ſtudium Platonis dialogorum, cum admiratione ſumma, ſingulariq; profectu:*

fectu: ut qui etiam in oratore ſuo conteſtetur non ſe è rhetorum officinis ad eloquentiæ ſtudium exercitationemq́;, ſed ex Academiæ ſpatijs extitiſſe. Sed redeamus tandem ad inſtitutum opus. His nominibus antiqui non ſolùm uſq; ad aſſem, ſed etiam ultrà uſi ſunt. Columella lib. IIII. Auarius quidam dipondio & dodrante altum ſulcum, latum pedum quinque faciunt. Dipondium & dodrantem dixit pro pedibus duobus & digitis duodecim. Et lib. III. Ab ipſo arboris crure pedale ſpatium intermittito, deinde ſulcum in quatuor pedes longum, in tres altum, in dipōdium ſemiſſem latum cum feceris, patiere minimè duo bus menſibus eum tempeſtatibus uerberari. Vtūtur etiam hiſtorici, ut Liuius lib. VIII. ab urbe condita, Latinus ager & Phalernus, qui populi Campani fuerat uſque ad Vulturnum flumen, plebi Romanæ diuiduntur. bina in Latio iugera, ita ut dodrantem ex Priuernati complerent, data, terna in Falerno, quadrantibus etiam pro longinquitate adiectis. Columel. lib. II. Sed iugerum talis agri quatuor operis expeditur. nam commodè proſcinditur duabus, una iteratur, tertiatur dodrante. in liram ſtatim redigitur quadrātē operæ. Dodrātē operæ pro tribus partibus dici artificialis dixit, ut quadrātē pro quarta, hoc eſt pro nouē horis, & pro tribus. Pli. lib. XVIII. Iuſtum eſt proſcindi ſulco dodrantali iugerū uno die, iterari ſeſquiiugerū, ſi ſit facultas ſoli. ſi minus, proſcindi ſemiſſem, iterari aſſem: quādo & animalium labori natura leges ſtatuit. Quadrantē Græci τέταρτημόριον dicūt, & τριτημόριον trientē, Δίμοιρον beſſem, dodrātē τρίμοιρον, ſextantem ἑκτημόριον. unciā δωδεκατημόριον Plato uocat li. VI. de legibus. ὃ δὴ τοῦ παντὸς ἔθεμεν δωδεκατημόριον. Sunt & hæc uocabula ſignatæ pecuniæ nomina, ut docet Varro.

Τεταρτημόριον.
Τριτημόριον.
Δίμοιρον.
Τρίμοιρον.

Varro. As nummus erat libralis, dupondius nummus bilibris, ſeſtertius nummus duarum & ſemis librarum, dictus quaſi ſemiſtertius, Græcorum imitatione, qui τρίτον ἡμίδραχμον dicunt duas drachmas & ſemis, & ἕβδομον ἡμιτάλαντον pro talentis ſex & ſemis. Herodotus in primo, ἕλκων σταθμὸν ἕβδομον ἡμιτάλαντον. Pollux, τρίτον ἡμίδραχμον αἱ δύο ἡμισεῖαι δραχμαὶ, id eſt pendens ſex talenta & ſemiſſem. & apud eundem τέταρτον ἡμιτάλαντον, id eſt quartum ſemitalentum, pro eo quod eſt tria & ſemis talẽta. Denarius, decem librarum nummus erat, cuius quarta pars ſeſtertius, eo tempore ſcilicet, quo denarius decuſſi ualebat. Erat autem denarius argenteus nummus quatuor & uiginti ſiliquas pendens. Apud Priſcianum ita legitur, Siliquæ tres obolũ faciũt, duo autẽ oboli ſcrupulũ, tria ſcrupula drachmã. ita duodeuiginti ſiliquæ in drachma. ſic quatuor drachmæ in tribus denarijs, hoc eſt duæ et ſeptuaginta ſiliquæ. Hactenus apud Priſcianũ legitur. Quadrãs etiã nũmus erat, ut apud Iuuenalẽ,

Τρίτον ἡμίδραχμον. Denarius. Seſtertius. Siliqua. Quadrãs nummus

Cædere Syluano porcum, quadrãte lauare. & centum quadrantes ſæpe apud Martialem. Sic etiam ſextans nummus erat, cùm populus Romanus in funere Menenij ſextantes contuliſſe dicatur à Valerio & Plinio. Sũt & uaſorum nomina, ut apud Perſium,

Sextans. Vaſorum nomina. Triens & Quadrans.

—Calidumq; trientem Excutit è manibus.—

Sunt & ponderum. Pli. lib. XXVII. Bibitur ad dolorem uuluæ & uitia. macerari oportet in ſextarijs tribus quadrantem radicis tuſæ per noctem & diem. & li. XXVIII. Ad tuſſim ueterem recens decoquitur quadrantis pondere, in uini ſextarijs tribus. Idem, Ad hoc uitium immittitur butyrum heminis quatuor cum rheſinæ terebinthinæ ſextante. Nec mirum eſt tam latè uerborum iſtorum ſignifi

ſignificationem patere, cum cognata ſit & connexa ponderum ratio cum mẽſurarum ac numerorum rationibus: & ut aiunt illa carmina quæ Fauini eſſe dicuntur, ſi pondus menſuræ componimus, eadem eſt pars cyathi in ſextario, quæ eſt in libra unciæ. & ut in ponderum minutijs ad ſcrupulum peruenimus, ſic in mẽſuris ad cochlear. Quinquuncialis autẽ ordinum ratio in arbuſtis & uineis, & in quinquuncem arbores diſpoſitæ cur dicantur, comminiſci non potui: quid tamen ſit, ex Fabio facilè intelligimus, apud quẽ hæc uerba lib. VIII. leguntur, Nullus'ne etiam frugiferis adhibendus decor? Quis negat? nam & in ordinem certaq; interualla redigam eas arbores. Quid illo quinquunce ſpecioſius, qui, in quãcunq; partem ſpectaueris, rectus eſt? Sed protinus in id quoq; prodeſt, ut terræ ſuccum æqualiter trahant. Cicero in Catone, Cùm autem miraretur Lyſander & proceritatem arborum, & directos in quinquũcem ordines, & humum ſubactam atque puram, & ſuauitatem odorum qui afflarentur è floribus: tum eum dixiſſe, mirari ſe non modò diligentiam, ſed etiam ſolertiam eius. Columella lib. III. Hæc in quinquuncem uinearum metatio, expeditiſſima ratione cõficitur. Hoc Demoſthenes in ea oratione quæ πρὸς νικόςρατον *inſcribitur, ita expreſſit,* καὶ τὰς ἀναδενδράδας ἐξέκοψε, καὶ φυτευτήρια ἐλαιῶν περιςοίχων κατέκλασε. *Arbuſtiuas uites excidit, & oliueta in uerſus quo quouerſum digeſta confregit. Quod uerbum Suidas aſſequi non potuit. Xenophon ipſe, ex quo Cicero trãſtulit, ita ſcripſit,* ἐπεὶ δὲ ἐθαύμαζεν αὐτὸν ὁ λύσανδρος, ὡς καλὰ μὲν τὰ δένδρα εἴη, δι' ἴσου δὲ τὰ πεφυτευμένα, ὀρθοὶ δὲ οἱ ςίχοι τῶν δένδρων, εὐγώνια δὲ πάντα καλῶς εἴη. *Cum autẽ locũ conſitum miraretur Lyſander, quòd*

Quiquuncialis ordinum ratio.
Arbores in quinquuncem digeſtæ.

*decoræ eſſent arbores, & ſtirpium conſitarum æquabilis
ſeries ita in uerſus directos configurata uideretur, ut ad
angulos rectos pulchre exacta eſſent omnia. Ex quibus
uerbis cum Ciceronis collatis conijcere ſtatim poſſumus
quid ſit quinquuncialis ordo, etiam ſi nondum intelligi-
mus cur ita appellatus ſit. Fortaſſe autem antiqui ſic quin-
quuncem appellauerunt exactam plantarũ metationẽ, ut
decuſſem exactam ſpatij diuiſionem. Theodorus Gazes
Ciceronis interpres directos in quinquuncẽ ordines græ-
cè ita expreſſit,* καὶ τοὺς ὀρθοὺς εἰς πεντάδα ἐγγώνιον στί-
χους. *obſeruato ſcilicet Xenophõte, Ciceronis uerba uer-
tens. Eo anno quo hæc ſcripſi, uineam habebã ſterilẽ, &
multis iam annis decoctricem. Huic cum auctionẽ diu (ut
fit) minitatus eſſem, niſi in poſterũ paria ſaltẽ cum expẽ-
ſorum ratione faceret, nec impenſiorẽ ipſa culturã ſentire
uideretur, proſcripta etiam emptorẽ nõ inueniret (male
enim ob id ipſum audire cœperat, quaſi nõ damnoſam ui-
neam nunquã emãcipaturus eſſem) ad extremũ eouſq; dã-
mnatæ ſuccenſui, ut in ortũ eã transformare meditarer ar-
boribus conſitũ, nondũ tamẽ extirpatã. Hoc cum primum
in mẽtẽ mihi ueniſſet, arboribuſq; eam ad ſoli naturã ac-
commoditatis conſeruiſſem, frugi me hominẽ exiſtimabam,
omniq; religione ac ſuperſtitione ſolutũ. nam ultimi anni
calamitate perculſus, tot ſuperiorũ annorum ſterilitatem
excipiente, temperare mihi nõ potueram quin præcipiti
iureiurando negarẽ unquam me poſtea teruncium in eius
uineæ culturã impenſurum. Quo iureiurãdo ſatis mẽ de-
fungi poſſe interpretabar, ſi ortum eam magis factam
quàm adhuc uineam colerem, præſertim cum nullus inue
niretur tam aduerſo Mercurio natus, qui ſibi eam indica-
ri peteret. Sic autem rationem impenſæ ſubduxeram, uix*

ut uig

ut uiginti frãcicis eam mihi rem ſtaturam exiſtimarem. at conſitoris ſolertia quæſtuoſa eò me ſenſim perduxit noua in dies comminiſcendo, uiſendumq; operis abſoluti decorem ſpeciemq; pollicendo, ut à tenui illo & ſimplici primordio iuſtum tandem pomarium inſtituerim iugerũ paulo minus quatuor. In quo mihi ita euẽnit, ut qui auctionem facere prius prædij mei meditabar, & nummo propemodum addicere paratus eram, idem ſubinde liceri magno cogerer particulas confinium agrorum, ne inſtituti pomarij modulatio, ambulationumq; metatio aliquo loco non quadraret. Intra id uillã ædificabam, ſimul & ipſum muro undenũm plus minus pedum cingebam craſſitudine in ſummo ſeſquipedali, in medio atque imo proportione emodulata. Hoc Sammaurianum prædium mihi futurum inſtar amœni cuiuſpiam Tuſculani ſperabã, quarto ab urbe lapide ſitum, in quo liberiores ſolutioresq; congreſſus cum dilectiſſima mihi philologia exercens, mecum ipſe ſæpius commodiusque uiuerent. Hoc faciens, didici duplicem quincuncialis ordinis rationem eſſe. Alteram noſtrates ſcacariam, quaſi alueolatam appellant. ſumpſit enim formam à poſtica parte aluei in qua ſcrupos hodie luſitantes promouent & reducũt. altera ratio reticulata dici poteſt, nõ in quadras ut prior, ſed in rhombos cõformata, ea forma qua ſpecularia apud nos plerunq; uidentur in feneſtris lumen uitro tranſmittentibus. Ego quadris uſus ſum pedum quoquouerſus quaternundenũm. Huiuſmodi ordinum obſeruatio Normannis ſolennis eſt inſtituendis pomarijs: quorum arboratores è ſeminarijs plantulas transferentes, ita ſtellatim decuſſare norunt ordines, ut in quãcunque partem te uerſes, rectam ſemper ſeriem uideas, nuſquam obliquante proſpectu in longinquum.

Sammaurianũ Budæi.

quum. Hæc habui, de his uocabulis quæ ſtrictim primùm dicerem, quæq; uelut procemium huius operis eſſe uellem. Itaque quādò de integro ſermonem inſtauraturi hac eadem de re ſumus, ut eorum uocabulorum uſum magna ex parte obſoletum latinitati reddamus (ſic enim futurum ſpero) facturum me operæprecium exiſtimaui, ſi nō modò rem hanc totam latis per ſe ſatis finibus patentem proſequerer & abſoluerem, ſed etiam ſi diſputationem aliam ad hunc locum nonnihil pertinentem, & ueluti cognatam adiungerem, tametſi iam alto ſitu obſcuritatis erroriſq; ſqualentem, uix ut nitorem priſtinum lingua latina hac in parte receptura uideretur. Cùm enim de aſſe & libra pondoq; & rei nummariæ uocabulis multa ab enarratoribus neotericis dicta ſint, antiquorumq; monumenta iiſdem uocabulis ſcateant: nondum (quod ſcire aut ſuſpicari potuerim) à quoquam ſcriptorum noſtræ aut auorum longeq; ſuperioris memoriæ deprehendi potuit quem modum pecuniæ his uerbis ſtatuere debeamus. Proinde ita tulit animus, ut rem per ſe ſubobſcuram, & cum multa ambage auctoritatum implicitam, tum uerò gloſſulariorum errore perplexiorē factam, ſimul corruptis exemplaribus propemodū comploratā, explicare nihilo ſecius improbo inſanoq; (ut dicitur) labore aggrederemur, ſiquidē ſcitum illud comici poëtæ memineram, nihil tam difficile eſſe, quin quærendo inueſtigari poſſit. & dignam rem prorſus exiſtimabam in quam tòto pectore incumberē. Atqui cū ad hanc ætatem, ex quo poſt tenebricoſa ſecula literis ſenſim lux affulgere cœpit, eò iam profectus labores eruditorū hominū euaſerint, ut ad linguæ latinæ inſtaurationē perpauca deſiderentur: nemo tamen (ut ſpero) inficiabitur hanc operam prorſus adhuc deſideratam

deratam eſſe. Planum enim facturum me confido, neminem intra octingentos annos, ac longè plures fortaſſe, recte hæc uocabula intellexiſſe, duntaxat eorum qui commẽtarios ediderũt, qui in uulgus emanarint, aut aliâs innotuerint. An autem id aſſecutus ſim quod anxiè perquiſiui, lectorum erit iudicium, non tamen quorumlibet. Verumenimuero eam à me ſuſpicionem lõgè amoliri uelim, quaſi aut ingenij ſingulari quodam acumine fretus, aut reconditæ doctrinæ fiducia eam rem totam ſuſceperim, quam uiri tot doctiſſimi ne primoribus quidem digitis ſine noxa tractauerũt: id quod mox apparebit. Iure autem meritoq; facturum me arbitror, ſi in ordinem lautiorẽ literis ſtudentium admittendũ me cenſeam: quibus aliquando ipſis liceat poſt emerita audiendi uel legendi ſtipẽdia (non enim tam fortunatus fui, ut in hac diſciplina uocalem præceptorem haberem) ſtylo ſpecimẽ ſui facere. Proinde cum aliorũ ſcriptis his in rebus adiutus ſim, quas ipſe per me aſſequi non potuiſſem, & in id uideam literatos ferè conſpiraſſe, ut uelut ſymbolam quiſq; quàm poſſet lautiſſimam in mediũ cõferret, quaſiq; in muſæo donarium aliquod poſteritati uiſendũ conſecraret: commotus & ipſe ſum, & æmulationis ſtimulis uſqueadeo exagitatus (neque nũc primùm) ut impenſiore ſtudio eum locum inter ſcribentes tenere poſſe nõ diffiderem, quem multi aut ingenij præſtantia freti, aut ingenti aliquo ſtudiorum adminiculo ſubnixi, certatim ſibi aſſerere quotidie uidebãtur. Itaq; alterã iam aleã iacimus, quandoquidẽ prior illa (de Annotationibus noſtris loquor quas in Pandectas edidimus) non incõmodiſſimè cecidit, tametſi incurſura ipſa in primorũ ordinũ offenſionẽ uidebatur. Quippe rem per ſe inuidioſam, ferocius quàm par erat, in iudiciũ quaſi in

theatrum adduximus ſcribendi tyrocinio: id quod tum demum ſenſimus, cum iam opere edito (quod domi ſimul noſtræ, & in officina chalcographaria cudebatur) qui inferbuerat animus, paulatim deflagrauit. & hactenus tamen impune ferre nobis contigit ab ijs etiam ad quos ea res maximè pertinebat, nedum ab illis hominibus quibuſcum neceßitudo nobis humaniorum literarum nomine intercedit. quanquam impunitatem mihi ſtolidè fortaſſe promitterem, niſi etiam gratiam me iniſſe ijſdem ab ipſis iuris peritißimis experimento didiciſſem. uſqueadeo quod candido atque ingenuo propoſito ſuſceperis, etiam ſi in eo tranſigendo (ut eſt humana conditio) ſecus nonnihil imprudens admiſeris, non ſolet id ferè non bene tandem uertere. niſi ſi forſan id eſt ueritatis numen, ut rem principio inuiſam, aduerſoq; rumore exploſam, ad extremum etiam popularem reddere plauſibilemq; potuerit. Quorum enim hominum odium inexpiabile contraxiſſe muſteo adhuc opere uidebar, eorum nũc occurſum uix fero, de pollicitatione me reliqui uoluminis conuitioſe appellantium. Quorum auctoritati tantum tribuo, ut rem depoſitam neſcio an abiectam, retractare denuo coactus ſim. In qua ipſa cum occupatus eſſem, animi cauſa (ut fit) auocamentum quærẽtis, parergon hoc arripui, initio quidem modulis diuerticuli deſtinatũ: rerum autem ſerie perpetua aliã atq; aliam deinceps commẽtationem ingerente, eouſq; progreſſum me eſſe ſenſi, ut ex parergo, id eſt operis inſtituti diuerticulo, plenum opus factũ ſit, ut Græci dicunt, ὥστε καὶ τὸ πάρεργον ἔργον γέγονε. Hæc ſatis ad exteros Italos, & alios ubicunq; gẽtium literatos, quibuſcum ſacris ijſdem initiati ſumus. Quibus quidem ipſis in muſei cella cõtigit incubare, non etiã qui ex pro-

nao

nao(ut aiunt) Muſas ſalutauere. Eorum enim nullum ex albo reijcimus: quando id fieri non poſſe putamus, ut qui literarum humaniorũ ſtudio ſint expoliti, non ijdem quoque ſint iudices nobis æqui. Ab noſtris autem metuẽdum nihil erat, niſi quoſdã homines primariæ auctoritatis aut dictitare aut muſsitare comperiſſem, [illegible] unum tantũ genus hominũ literarum bonarũ ſtudio aptũ, atq; etiam natum eſſe, tum uerò nos operam & oleum perdere, qui in eo uitæ inſtituto ingenia exerceamus: non aliter ac lienoſos qui inſtituantur ad curſum. Hoc quũ *noſtratium quidam reſciſſent, primum mirari auctores, deinde eo magis ſuccenſere, poſtremò re planè intellectã fremere. Sed reliqua (ut arbitror) ſilentio nunc premẽda, ut omnia in poteſtate habeamus ſi fortè illi æquiores eſſe cœperint. Niſi uerò obſcurum eſſe poteſt, cur homines Frãci externa ingenia ſeſe exoſculari dictitent, nec ſtomachi ſui doctos in Gallia uidiſſe. Quos ſi ueritati inſeruire potius, quã animo ſuo indulgere exiſtimarem, aut ea eſſe eruditione, ut latinè loquentes intelligere ſine magiſtri opera & prætoris poſſent: facilè (niſi fallor) oſtenderẽ cur adhuc factũ ſit ut dicendi facultas olim uernacula Galliarũ, literis iãdiu in Italia illuſtratis, in Galliã nõ reuerſa ſit, tranſalpinarũ ipſam rerum plus quàm & par eſt & utile cupidã.* Dicendi facultas Gallis olim uernacula. *Qua (malũ) opinione fallere ſe in re tam clara hominum iudiciũ credũt, qui ne in ijs quidem fefellerũt, quæ integumẽtis omnibus compoſiti uultus ſpecioſiq; ſermonis egerunt? Vſqueadeò enim omnes hominum ſenſus iam innotuere in uulgus, ut fidem quidam non faciant uel ſi aram utraq; manu tenẽtes auſi ſint ſanctiſsimè deierare. Ita'ne uerò ſi Franci quidam homines aut malè obſequioſi, aut ex ingenio ſuo uiuentes, nec per iſtorum genium iurare*

didicerunt, nec ſolitis hac ætate lenocinijs eorũ ſe potentiæ uẽditare: ſatis digna cauſa fuit quamobrẽ calcata charitate patriæ, odio tranſuerſi aut liuore raperentur? mihi certè non uidetur. Atqui *ſi ingeniorum ipſi & doctrinæ (quæ nos quoq; in externis mirificè agnoſcimus) admiratores ueros credi eſſe uolebãt: benignè igitur uel exteris faceret, idq; eo nomine, ut intelligeretur cur uiros ipſi doctos præmijs adſciſcerẽt. Sic enim eloquentiã & poëticã & literas elegantiores patriæ dicerentur uel dediſſe, uel reddidiſſe.* Nunc *cũ id nõ faciunt, uideant quæſo ne externis uerba dare potius, quàm nobis facundiã optare uideãtur: immò (ut planè loquar) ne ſubdolã mẽtem prodant, aut certè maleuolam, qui priuato uel ſtudio uel odio inſtincti (nam quam aliam cauſam conijcere quiſquam poſſit?) ſuggillationem patriæ inurere non timeant.* De *qua quàm bene alioqui ſint meriti, publica fama uiderit.* Sed *criticam ſeueritatem cognoſcere in hominibus imperitis precium eſt operæ:* Galli *omnino homines nec ad poëticã artem nec ad oratoriam nati.* Quis *hoc iudicium facit? homines germana in* Francia *nati, in ſinu* Franciæ *aliti & educati, & nũc in gremio euſdẽ hoc dictitantes.* Qua *igitur tandem fiducia hoc iudicare præſumũt? age quid tum poſtea? qui à patria honeſtiſsimum quodq; decus meriti, immeriti tulerunt.* Egregios *ciues, & patriæ amantiſsimos!* Audiamus *porrò,* Solis *hominũ* Italis *hæc ſtudia capeſſere iure ac moribus licet. ſic enim fert cæli ſoliq; natura, ut infantes etiã illic diſertè numeroſeq; uagiãt.* O *acre iudicium hominum, quibus tamen ipſis inter claſsica recitanteis* Italos *exaudire tantum uacauit.* Sic'cine Frãcos *homines pituitoſum fel habere ad iracundiam putant, & craſſa quoque ad ſtudia præcordia, eorum ut ſtomachum*

improbitate tanta prouocare gaudeat? quanquam latius patet hæc contumelia, quàm ut in literarũ ſtudioſis conſumatur. Ad eos enim etiã pertinet, qui literarũ ipſi imperiti, ingenioſos tamen liberos & ſpei magnæ genuiſſe ſe arbitrantur. Porrò etiam patet. ſolis enim Italis doctos eſſe licet ac diſertos per iudices iſtos noſtros, Muſarum (credo) & Apollinis ſanctiſſimos antiſtites: qui ea fiducia utriuſq; facultatis, atque etiam linguæ utriuſq; iudicium præſumunt, quòd ut Aſcræus olim poëta ex tempore factus ad fontẽ Pegaſeium creditur, ſic ſe anno uno aut altero cum doctis ſuper menſam loquitando, uberem harũ rerũ ſcientiã hauſiſſe credi uolunt: quippe qui naſci in Italia doctos, non ſtudio annorũ triginta & amplius fieri putent. En quibus te approbes, ſi Mineruæ ſuffragio doctus haberi uelis. Heu miſerã conditionẽ noſtram, qui intabeſcimus literis, haſq; indignitates exorbere ac uorare cogimur, quàm cõcoctu difficiles ſtomachis æſtuãtibus & bilioſis! idq; eo magis, quòd ius nobis non eſt ad primores aut principẽ prouocãdi, quorũ iſti ignorantiæ impoſturã ex animi ſui ſententia factitant. Illa autem illa ſingularis eſt temeritas uel amẽtia, obtrectationis (ut ita dicam) tragulas in uniuerſos intorquere, ſi quoſdã fortè priuatim incommodos atque inuiſos obſtinarint ferire. Illi'ne ut irato animo tantũ indulgendũ putent eſſe, ut propter unũ aut alterum expungendos, à caluo (ut dicitur) ad caluum è numeris eximant? uel quod quidam eorum huius calumniæ architecti dectitant, ſe, cum omnia ſtudioſorum diuerſoria luſtrauerint, adhuc tamen quod quærunt, extra gentẽ Italam deſiderare? Ecquod igitur capitalius uerbũ ullum hoc uerbo eſſe poteſt? Quaſi uerò quiſquam ignoret ſic eos bonos doctoſq; cis Alpes inquirere

rere,ut qui diuerſiſsima uia congredi cum hoſtibus feſti nant. Deus te perdat ſimultas, quæ oculis clauſis in homi num obtrectationem impingis, & uelut mẽte capta propoſitum maleuolum tuũ prodis. Tu ut tuorũ ingenia damnes quorum partim nec periculum feceris, nec alium feciſſe quenquam noris? partim ne facere quidem tu animo offirmaris, nec faciendum curare, cum tu id ſi uelis facere fortaſſe nõ poſsis? tum deinde exteros (ſi dijs placet) commendatione inani quaſſaq; proſequare, ut licentiore calũnia poſsis in quos uelis deſæuire? Hic hic nigræ ſuccus loliginis, ut lepidè inquit poëta. Cedo igitur cui unquã doctrinæ nomine benignè tute feceris, aut cui omnino non tua cauſa bene tantum cupiueris? Heu candor Mecœnatum eorũ quos & uidere nobis & obſeruare cõtigit: qui ſimul & ſtudioſis ſunt & Reip. deſiderati, inſigni ad poſteros inclinatione rerum. Superi immortales, quantũ inter animos hominum intereſſe dicemus? Illos ut heroicis annis editos, nihil appoſitius quàm uiſcera charitatis appelles. ita uniuerſas cogitationes ſuas ad homines noſtros iuuandos contulerant. Iſti huiuſmodi animum rebus noſtris exhibent, ut ad delendũ Francici nominis ſplendorẽ incubuiſſe uideantur: quos tamen & ipſos non adeò liuidos eſſe crediderim, ut niſi trãſalpinis rebus oculos cupidius adieciſſent, premendi noſtrum gratia in cælum laudibus ferrent exteros. Quid enim conſilij eos cepiſſe dicas? an ut eloquentiæ ac literarum gloriã deſperare nos cogant? quid id eorum refert? quandoquidẽ huius ætatis decreto, nihil cum literis aulico comitatui. an ut gratiam ab Italis incant? Sed quò inter Gallos ab Italis gratiam? Reſtat igitur ut aut priuatis ſtudijs indulſerint, aut non modò proterui, ſed etiam propemodum amentes iudicentur

Horat. ſermo. lib. I.

tur. Equidē libens ab ipſis audierim, utrum'ne ſtudia literarū bonarū hodie flagrātiſſima quālibet iniquo tēpore, reſtinguere illā ſua obtrectatione ſperarint, an oblectandi ſui gratia potius ingenia prouocarint? Illud certè obtinere nulla auctoritate poſſunt, ut oratorum uel poëtarum & hiſtoricorū libros nobis è manibus ut prophanis excutiant, quas bonis iandudum auctoribus contrectandis inauguratas habemus. Nam qui famæ dudum per ora hominum iure uel iniuria obſtrepēti moderari nequiuerunt quo minus in circulis, in ambulationibus & ſobrijs & baſilicanis, pro caſtris, pro concione, nuſquam nō denique actus eorū obtrectarent nō cauillabundè modò, ſed etiam tumultuosè: ecquid ſe illi iuris habituros putant in eorum Mineruam qui literas didicerunt? Scilicet hoc illud eſt, hominibus uenuſtis cupido inceſſit gallicum ſtylum prouocādi, à quo ſibi metuendū nihil putant, ut quē hebetem eſſe & plumbeum dictitent. Nempe hac fiducia illudunt, Francicamq; Mineruā ut infantem & inermem deſpicantur, nec ægide terribilem. At ego ut Italos Francis ingeniorū acumine præſtare nunc inficiari nolim, ſic non facilè conceſſerim ut præſtent etiā docilitate. Quippe ut primis omnium Latinorū Italis poſt annos centum licuit ſtylum ſuum ad cotem priſcæ uenæ exacutum, ſcribendo dicēdoq; explorare: ſic noſtris obuiū eſt, ut omnibus, & antiquos & recentiores ſcribēdo auctores æmulari. Nam ſalem eodem nobis precio quo Italis præberi, docere iſtos potuerunt actores theatrici, qui ſatyricis eos ſalibus totos ſæpe perfricant, queis acriores non puto ultra Alpem aut Pyrenem inueniri. At enim innocentia ſuccinctis omnium rerum ſecuris eſſe licet. Equidē hoc fatebor, ſi intra uallum innocentiæ ſtatiua ſe ſemper

per

tumuis inuſtum Gallica ingenia ſtylo exigere non poſſint. Qui enim Ariſtarchos ſe orationis latinæ aut etiam architectos intulerunt, quum minime ipſi eſſe didiciſſent artifices dicendi, Gallicæ fortaſſe doctrinæ, Italicæ diſcipulæ, extremam propediem manum acceſſiſſe ſentient, quum ex atrio Libertatis, ſuis ipſi maledictis reſpondentes audient. Neque enim ex uno aut altero opere debuerunt omne genus ſtructuræ omniūq; æſtimare. Sed quid hoc ego crimen perſequor, quum ijdem ipſi qui literas Gallis adimunt, non iam ſcientiam nobis elegantiorū artium, ſed etiam prudentiam omnino quaſi ſenſum cōmunem abſtulerint? Quæ contumelia non ad unū tantū eundemq; neglectum ordinem, ſed ad ſingulos uniuerſosq; pertinet. Notum eſt enim quòd eius ſocietatis mancipes, quàm minimè decebat, nihil penſi habere dicūtur quo minus errata ſua luculenta clauo ductitando admiſſa, ignominia patriæ obliterare nitantur. Pròh ſupreme ſeruator! Nonne ſatius erat nos culpā agnoſcere quæ negari non poteſt, quàm clauum (ut dicitur) clauo protrudere, & culpam crimine expungere? Antiqui Romani dixerunt maieſtatem in populo, auctoritatem in Senatu eſſe; inde crimina maieſtatis appellata læſe, aut imminutæ: at nunc inuenti eſſe dicuntur, qui non contenti Remp. non iuuiſſe, imminuere etiam maieſtatem clariſſimæ gentis cupiant: & qui doctos poſſe Gallos fieri cum negauerint, inſuper prudentes in Gallia nec reperiri contendant, nec inueniri. Qui quum hæc dicunt, inexpiabili ſe inuidia flagrare non animaduertunt. Quaſi uerò cuiquam perſuaderi poßit quæſtionem decretam de uiris bonis & prudentibus hoc tempore fuiſſe, quos uelut Optiones ſibi in rebus tranſigendis conſtituendisq; cooptarent. Verùm

hos

hos pauliſper mittamus, quibuſcum ex æquo nõ licet hãc iniuriam expoſtulare, ac uideamus cuiuſmodi Homerus poëtarum ſapientiſsimus Achillem ſuũ finxerit, ut ex eo ſcire poßimus an res noſtra publica rectè atq; ordine hoc tempore conſtituta ſit: & mirari homines deſinant, quòd per hoſce annos primùm hominibus Francis animus cum re ſimul concidiſſe uiſus eſt. Ille igitur rerum humanarũ perſpicaciſsimus æſtimator, quum ſub Achillis perſona fortem ac ſtrenuum militem eundemq; ducẽ formare ſtatuiſſet, deam illi Mineruam inſtantem identidem finxit, quaſiq; condocefacientẽ monitione poſtica, nonnunquam cæſarie reprehenſantem cum præcipitem eum ferri, atq; ira excandeſcere ſenſit. Achillem autem ſuum inducit inter irã ratiocinationemq; alternãtes Mineruæ tandẽ monitis obtemperantem, ſtrictum enſem in uaginam ira ſuppreſſa edomitaq; condentem. Videre eſt illam quidẽ imperiosè uetantem, hunc autem iram obſequiosẽ prementem. Illa ni pareat ipſe numini, uindictam interminatur: hic ponit uim animi, ne non paruiſſe dicatur. Memorabile figmentum, ac memoria etiam atq; etiam tenendũ: quo quid aliud poëtam ſignificaſſe arbitremur, quàm animæ duas partes, iram, & rationem? Siquidem ille furorẽ iræ ac ferociam animi ratus circa præcordia graſſari, rationis principatum, ac moderamen animi in parte ſumma capitis ſedere cenſuit & uigere, uelut ſpeculatorem à natura præfectum, qui omnia circunſpectaret, atq; ut auriga quadrigis, ſic feruori ipſe animi atque alacritati moderaretur. Proinde quum ille poëta fons ingeniorũ dictus, talem ſtrenuum militem, eundemq; ducem fortiſsimum inducat, ut nuſquam ita destitutus, ita deprehenſus, ſit quin preſtò conſilium & rationem habeat (hoc eſt enim Mi-

neruam

neruam uelut præſtitem habere uel aſtitem) planum ſit utique, qui ſapientia & prudentia careant, res ab iis maximas nec bello nec pace geri poſſe. Porrò prudētia ipſa aut ſumma dote naturæ datur, aut literarum cognitione cum ſapientia comparatur: at utrunque nobis adimunt, qui nobis nec natura imbui, nec ſtudio inſtitui concedunt. Caput uerò erroris eſt, quòd nobilium natio indecoram eſſe literarum cognitionē claris penatibus ortis, ſemper exiſtimauit. Hac enim opinione effectum eſt, ut rerū noſtrarum ſumma in tenebris plerūq; denſiſſimis hallucinetur. Nam quum primores procerū, ignorantiā literarum percupidè ſibi uendicent, ac nihil ſui muneris eſſe in pacis artibus credant: euenit ut plurima aulæ conſulta ex paucorum commodo fiant, qui in rē ipſi ſuam ſuarumq; neceſſitudinum concipere edicta principis cōſultaq; didicerunt. Sic fit ut regio nomine paucorū regimē obumbretur: nomen olim inuiſum apud eos qui reſpublicas in populis & ciuitatibus condiderunt. Atenim quoſdā regibus ſubſeruire neceſſe eſt, qui iis muneribus fungantur, quæ per ſe reges obire iam nequeunt. quis negat? Sed ſi eò amplius legitimū iam & regiū eſſe cœpit, illis omnia credere ac delegare, quibus ab latere & auribus principibus eſſe contigit: ſint ſanè omniū potentes, quando eò deliciarum uentū eſt. & inertiæ immunis & feriatæ: ſed ſint eiuſmodi, qui optimates uocari & cupiāt & debeāt, quiq; latus principis cingentes, maieſtatem eius auguſtiorem faciant. Nec dicatur unum omnium regem maximū, ſolo corporum ſtipatu quaſi adminiculo ſubnixum, non animi uirtutē ac ſcientia niti. Delectum modò hominum principes habere inſtituant, literisq; & ingeniis & induſtriæ fauere: ſic fiet ut nec doctorū Francia nec prudētiū inops

Procerū ignorantia.

inops reperiatur. Sed enim eo tempore doctos & ſapientes neceſſe eſt latere & ſecedere, quo tempore diſsimiles iјs homines in lucē prodiere. Huius igitur mali cauſa eſt nobilium inſtitutum, qui res cōſentaneas, & mutua ope nixas, generis claritatē, literarumq; peritiam, collidi inter ſe & diſsidere putant: quo errore factum eſt, ut diſciplinæ olim ingenuæ appellatæ, ad plebem iamdiu tranſierint, non tantum à nobilibus ſed etiam (ô mores perditos) à ſacricolis repudiatæ, ne non ſatis generoſus eſſe & lautus antiſtitum ordo præſulumq; putaretur. Inde autē illa extitit indignitas, non tantum incōmoda, ſed memoria noſtra etiam ferè dira, quòd principes natura boni, ſed blandimentis incuriæ capti atq; immunitatis, cui à pueris inſueuerunt, auctoritatē regiam, rectè, perperā, dignè, indignè factis accommodant, quādo ſemel omnia amicis permiſere. Qui ſi literas ſcirent ipſi, gentiles'que ſceptrorum: nec ſacroſancta utiq; nomina inuidiæ opponerentur, nec tam licenter ob oculos principales cercopū præſtigiæ ludificari pergerent, quarum ſemper impunitas moribus noſtris fuit uel à iuriſdictione ſumma. Adde quòd Senatus ille ſelectorū prætorianus & caſtrēſis, interpres principis placitorum, paucißimis ſæpe uiris hominibus haud ita multis conſtat, partim literarū neſciјs, partim iuris ſui magis quàm publici conſultis: unde uiſi ſunt aliquando turbines ex caligine denſa conſiliorū oborti, late ſpes popularium fortunasq; percellere, nequicquam ſuperûm hominūq; fidē populo implorātē? Quid? illud quale eſt, quòd cū omnia pro poteſtate arbitrentur, cū ita comitiјs noſtris præſint, ut ſine eorū auſpiciјs pauci renūtientur: nō ſatis eorū quidā habuiſſe dicūtur, meritos & graues permultos, & ſecūdo rumore cōmēdatos,

Nobilium culpa iacēt literę.

aut

aut aliquo uirtutis ſpecimine cognitos, præterire, niſi etiam capitali conniuentia tranſmiſſos, aut ignominia afficere conarentur, aut huiuſmodi eſſe omnino ſcire ſe inficiari? Præterijſſe dico? Quid ſi etiam obnuntiaſſe conſtat, quaſi latens aliquod uitiū obueniſſet? ſiue id ſimultati datum eſt, ſiue ut ij tantum præficerētur, quos eis cōmodum fuit. Qui ſi de cœlo ſeruaſſent, ut exiſtimari uolunt: pernicioſas ſæpe renuntiationes diſturbare potuiſſent. Quantam autē indignitatē homines haurire coguntur, cū certo certius ſit, nihil ſapere principi poſſe, quod his prægustatoribus non antè placitum ſit & probatum? Quin igitur urgemus ut confeſſionem ab inuitis exprimamus? Neceſſe eſt enim ut uel linguam palatumq; ſtupentia ſe habere fateantur, uel certè amori odioq; ſeruiētia, qui inſulſos à ſapientibus internoſcere uel nolint, uel nequeant. tametſi huiuſmodi hominum conatum non magis improbum eſſe quàm irritum puto, ſiquidem ſtudij ardorem reſtinguere premendo, aut ſecundæ famæ ſplendorem obſcurare nituntur. Nam ut palma arbor in pondus attolli dictitatur, ſic uirtus ſuppreſſa, ſtudio maiore erigitur. Opinionem autem nō uanis rumuſculis collectam, ſed claris induſtriæ documentis emanantem, quis inhibere poteſt? Splendet enim, ſplendet, ſolidæ & expreſſæ uirtutis exiſtimatio, etiā relictæ in umbraculis, aut procul ab ambitu remotæ: ut uiceuerſa, in quibuſdam fulgor adumbratæ uirtutis aut ſapientiæ, obruitur plena luce, cum illuſtri magiſtratu gerēdo, taquā ad radios ipſi ſolis aut ad faſces admouentur. Equidem (ut ad eos redeam quos interim omiſeram) libens ipſe ſuaſerim, aut etiam poſtularim, ſi qui ſunt ex ea ſecta Philoxeni ſuperſtites, qui rerum Gallicarum tranſactores ideo in Italiam

petendos eſſe duxit, ut noſtrates homines rerũ actu ſummoueret, non quòd eorum ſolertiam præ noſtrorum admiraretur: commodis ipſi ut immodicis coniter ornamentisq; perfruantur, quæ noſtrarum rerum clade quæſita nullus eſt qui non norit: externosq; ita ſuauientur ſi placent, ut Francos non deſpuant. ſatius enim id eſſe cenſeo, quàm offirmata iniquitate eorũ abrumpere patientiam, qui res tacendas effari Stentorea uoce poßint. Neq; uerò negauerim ſæpe è re Gallicâ fuiſſe, in rebus tranſalpinis externorum operam experiri. Quoſdã enim adſcititios nouimus non modò induſtrios, ſed & exploratæ fidei, qui egregiam & ſingularem operam & in quietis conſilijs & in bellicis rebus nobis nauaſſe dicuntur. Sed ſi in rebus domeſticis non modò externo milite, ut iam fieri cœpit, ſed etiam in omni parte Reipũblicæ externorum operam adſciſcendam cenſebimus, magis id adeò ut paucorum commodis ſeruiant, quàm ut publicè proſint: quæ tandem noſtrorum erit functio, aut quando ſuæ tutelæ Francia reſtituenda dicetur? O' tempora! ô mores! Francia quæ olim ſibi, alijsq;, & ſummæ rei Chriſtianæ ſupereſſe uiſa eſt, nunc degener & infans, ne ſuis quidẽ rebus ſatis eſt uel agendis, uel eloquendis. Rem ſuapte natura indignam, auctores eius etiam fecerunt atrocem, indigni omnino ipſi qui uel intra uerba peccarent, nedum ut uiris ſtudioſis omni ope incommodarent, quos ſuffragio ſuo (ut ſcimus) prærogatiuo benignè ſubleuare debebant. Quòd ſi homines innocenter induſtrios teſtimonio ſuo fraudaſſe, uiri boni exiſtimatur officio non conuenire: quid cauſæ eſt quin magnum in ſeſe dedecus admiſiſſe uideantur, qui etiam cupidè fecerunt ut odiſſe crederentur? Vtinam autem fieri poſſet, ut cæcæ noſtræ querelæ

relæ in eos tantum impingerent, qui culpæ auctores ipſi, aut affines eſſe dicuntur: liberius omnino nobis deſtomachari liceret: nunc autem uereri ſubinde mihi ſuccurrit, ne aberrante hominum coniectura, in eos uis doloris incumbat, in quos minimè uellem. Sunt enim in quibus ne guttam quidem criminis huius hærere uelim, quanquam eorum culpa tolerabilior quàm aliorũ eſſet. Sed & eiuſmodi nõnulli feruntur, ut ſi ſtomachum rurſus mouerint, patientiam omnino tibi imperare non poſsis. Quo fit ut rem ſpinoſam tractare uix innoxiè queas, & tamen tanta uis eſt numinis ad ſtylum manum urgentis, ut periclitari malis, quàm rumpi degeneri patientia. Næ ego ſatis admirari nequeo quorundã hominum amentiam, qui in rebus ipſis ſecundis famæ ſuæ conſulere uel negligunt uel neſciunt. Nos tres uiros uidimus, qui ad magnos honores aſſumpti, cœlum noſtrum impleuerunt nominum ſuorum celebritate: quorum duo tum æquales, tum ſimul in actu ſummo rerum Francicarum fuerunt. Hos ita inter ſe iunctos diceres, ut aërẽ & ætherem. Quicquid enim potentiæ alterutri accedebat, alteri id omnino deceſsiſſe uidebatur: ut inter illa duo elementa ea eſt uiciſsitudo; quicquid alteri deperit, in alterum ut infernè ſupernéque tranſeat. Verùm æthereus ille tum ſumma quæque ſibi uendicans, tum ad cœlum hominum uoce obſeruantiáque elatus, tam proximè etiam olympum euaſerat, ut quicquid Iunoni Iupiter inter ſuauia diceret, latere eum uulgò non putaretur. Quum autem ille alter faſtigio fortunæ inferior, libramento tantum ſuo ſtaret, doctrina ſcilicet & induſtria ac maieſtate, ſummo paribus magiſtratui: hic ui maiore fati ſupra omnium aſpectum ſublimè ferebatur. Qui cum uotis tan-

tum non ſuis Parcarũ fuſos conuolui exiſtimaret ac confideret, arrectiſſimas quaſq; ceruices ſubmitti ſibi uolebat. Cum autem ille alter eruditione Varro, animo irrequieto & uerſatili Porcius, libertate non obnoxia Cato, ſuperioris magis illius ſuccumberet impotētiæ, quàm animo ſatis æquo cedere uideretur: id ad huius felicitatē fortunæ deeſſe tandem uideri cœpit, ut ille uelut obex e medio tolleretur. Id quod decimo magiſtratus anno obitu eius fortuito quum eueniſſet, ſatis iam haud dubiè nobis malè cogitantibus: ibi ille Seianus, ut uidebatur, gaudio immodico perfuſus (quod alacritate futili & geſtiente prodebat cum ſuo comitatu) omnia iam infrà ſuprà nutu uerti ſuo uolens, ſuffecit ſtatim hominem in locum demortui, quem iamdiu deſignatum habebat ſiquid illi cõtigiſſet, ex cohorte obſeruantium. quo facto cũ in omneis ſeſe partes liberè uerſare inſtitiſſet (nullum enim Catonem eſſe ſuperſtitem ſciebat, cuius ſupercilium ſuprema ſors aulæ uereretur) inde iam apertè domus eius, cupiditatis, ambitionis, obſeruantiæ clientelaris diuerſoriũ fuit. Cernere erat omnium ordinũ non colluuionem (nam id tolerabile eſſet) ſed quicquid penè in quoq; ordine decoris eſſe uidebatur, certatim ſeſe addicentes aut ſpei alicuius certæ, aut repræſentati præmij auctoramento, aut admiſſæ noxæ metu, ſi non aſſiduè ille cultus contemni uideretur: quæ ut minima numero, ita potiſſima pars erat. Nam qui omnia in poteſtate habebat, quæ tunc erant ampliſſima, is unus omnibus ſufficere poſſe meritò credebatur. Quem autem plus iure ac legibus homines poſſe non dubiè intelligebant, extra eius præſidia agenti, ſecuro uix eſſe hominũ opinione ius erat. Quin eousq; inualuit hominum opinio, huius ut impotentia, atque illius obitu,

aculei ſeueritatis, ſummæ etiam iuriſdictioni excuſſi eſſe uiderentur. Habuit pro cohorte prætoria non modò candidatos principis, ſed etiam miniatos, quorum ſtipatu ſe maximè uir clarus mirabatur, fremente ipſo Ioue Tarpeio hominum ſacroſanctorũ miniatore, qui ſibi eas operas à Briareo exprimi ægerrimè ferebat, id quod eũ ipſe uidi audiuiq; in Vrbe dictitantem fremebundè, cũ apud eum eſſem. quæ res in exitium tandem penè uertit dominicæ familiæ, euentu primordijs congruo. Quis enim neſcit uelamenta illa beata nõ tam cocco imbuta quàm cruore fuiſſe? O caram ſemper Franciæ mercem, & bellorũ precijs comparatam! Et ſic quoq; (ſi dijs placet) nunc licemur, licebimurq́; ſemper natalitia, ut uidetur, ſceptrorum noſtrorum neceſſitate? Verùm in eo ipſius in reliquoq; comitatu literatum nullum hominẽ agnouiſſes, niſi ſiquis erat fortè unus inter externas clientelas. tam procul enim id genus hominum ab eius ueſtibulo ſummouebatur, quàm ipſe longè aberat ab eruditione iuſta & liberali. Et alioquin nullus ei fermè eorũ cordi erat, quos ille uir egregius de medio ſublatus fouiſſe uiſus erat. Quippe ut ille uirtutis & doctrinæ columen, ijs fauerat præcipuè, qui aut ceruicem non obnoxiam, aut indolem ingenij præ ſe ferre uidebãtur: ita hic interioris aulæ mãceps & dictator in comitatu regio, in delicijs nunquam uiſus eſt eos habere quos meritorum prærogatiua magis quàm ſuffragio aulicæ obſeruantiæ fretos eſſe ac cõmendatos ſuſpicabatur. Etenim cum proſtitutæ frontis homines in fidem ferè libẽs recipiebat, ſicut amare & ſcortari à lenone ſunt qui iucundius eſſe putant, tum omnia beneficentiæ ſuæ accepta ferri uolebat, uir cætera egregius (ne meritis cum laudibus fraudem) & in primis cõ-

mendabilis animi ſublimitate, ſordibus auaritiæ, atque omni obſcœna uoluptate maiore, dignuſq; qui uiam uerā intelligeret aſſequendæ gloriæ, tantiq; faſtigij ſuſtinendi & perferendi, quod regium penè æquauit arbitrium: cæterùm ſoliuagus accipiter (ut eſt in hominū prouerbio) nec in prædatu ſociabilis, ut qui in rerū actu collegā ferre non poſſet. nam qui geneſim ſummā habere ſe arbitrabatur, nullum non faſtigiū ſibi ſecundū eſſe cenſuit. Hic *cum fortunam perpetuo ſibi fauore aſpirantem multum iam fatigaſſet, tandem grandioribus inceptis obrutus, quàm quibus par eſſe poſſet (& neminē ſolitarius rerum arbiter, ut dictum eſt, in conſortiū admittebat) ipſe quoq; fato cōceßit: unus (ut arbitror) omnium quos ætas noſtra meminit, æſtu perpetuo iactatus inuſitatæ ante ſe felicitatis: quare præter omniū ferme opinionem accidit quòd ei fortuna ſummā manum negauit, fauoriſq; colophonē, deſtituta tot hominum ſpe, & præſertim cohortis miniatulæ iam ad comitia honorū faſtigij uerticiſq; properantis, quæ longius ipſa expectatione hominum prorogata ſunt.* Tantæ *autem potentiæ non unum aut alterum, ſed cōplureis ſucceſſores reliquit, ex ſinu tamē ſuo ante mortem productos.* Nullus *enim adhuc poſthumus ſucceſſor mortuo agnatus eſt: tametſi eorū unus fortunæ ſe litaſſe confidens, cuius alūnus erat, uelut ſolus ſummi rerū arbitrij creuiſſet hæreditatē, tantos repētè ſpiritus ſuſtuliſſe uiſus eſt, ut præter inſolentiā in uultu eminentē, ferociam quoq; territantē loquendo exhalaret.* Is *in ſummo magiſtratu dißimillimus ſui factus, uſq; adeo omnia ſibi ſuſcipere permiſit, & ad extremū tueri quicquid ipſe ſuſcepiſſet fouendū, ut dignos indignos, quos ſibi morigeros ſemel expertus eſſet, in omni parte* R*eip. præficiēdos cu-*

rarit

rarit.moratos uerò perinde ac moroſos inutiles Reipub. exiſtimās, quàm potuit longiſſimè in ſeceſſus ablegauit: utriſq; enim iratos ſuperos eſſe credebat. Videlicet fortunæ indulgētia corruptus, atq; immemor perſonæ quā gerebat, quod uirtuti debebatur, illiberali obſequio dandū eſſe cēſuit. Ex quo factū eſt ut quā exiſtimationē primis & ſecūdis uitæ actibus collegerat, eam ipſe in ultimo eodemq; ſummo actu totā effudiſſe uideatur. Aliquādiu autem auctoritate graſſatus aſſeclis ſuis promouēdis, quum orbis formā nouā mundo ſtupente cœpiſſet architectari, ſubita manus iniectione uim Parcarū expertus eſt: uir (ut omnes arbitrātur) ſummo magiſtratu dignus, ſi ſummū ſemper magiſtratū expectauiſſet, ac nūquā adeptus eſſet: uſq; adeo in ſecūda ei ſorte conſenuiſſe, & uita perfunctū eſſe præſtabat. Sed qui fortunæ omnia tribueret, ut cuius præſentiſſimū numē in rebus humanis eſſe exiſtimabat, ne extremū quidē fortunæ obſequiū remittendū eſſe cenſuit. Hic eſt ferè eorū exitus qui modū non nouerūt adhibere felicitati. Verū ille quoq; mortuus eſt, cū ſummi honoris conuulſa maieſtate, tū uerò ſummæ curiæ laceſſita ſeueritate, ſeminibus earū rerū iactis, quæ inſigni noſtrarū rerum clade poſtea expiatæ ſunt: & ea tamen morte felix exiſtimatus. Horū uerò omniū obitus, ut ſucceſſorū gaudio, ita ſecūdi & ultimi, riſu & cauillis omniū exceptus eſt, ueluti ludos ſibi fortuna nobiſq; factitante. Nam primus ille & ſummus, uita ſuo tēpore non etiam noſtro excedens, orbam non dubiè rempublicā noſtram reliquit & deſtitutā, alios uix ſtatuas utrum ex rebus ipſorum proſperis raptos, an potius dedecori impendenti exemptos eſſe dicas. Tametſi ſecundus eo nomine deſiderium ſui non modicum reliquit, quòd eam rerum inclinatio-

nem quæ ſecuta eſt, morari uidebatur: etiã ſi ipſum eius fundamenta primũ ieciſſe cõcuſſo orbe noſtro omnes opinabãtur. Sed tamẽ utcunq; intererat ſuperſtitem cũ eſſe. *eo enim ueluti tibicine fultas res noſtras creditũ eſt, quãuis inclinatas impulſasq;, tamen nondum ſic collapſuras fuiſſe.* Accedit quòd grãdiora incepta ſic reliquiſſe uidebatur, ut Apelles Venerem, *quæ manum nõ inuenit operis inchoati præſcriptum excepturam.* Verùm ô *fluxam rerum humanarũ memoriam: hic cũ totũ occidentẽ nominis ſui uel gloria, uel ſtrepitu, uel elatis ſpiritibus impleuiſſet, ſic anima repente cõcidit exhalata, ut nullius propemodum nũc in ore, ac ne in memoria quidem uerſetur.* In quo mihi poſt hoc regnum cõditum homo maximè falſus eſſe opinione uſus eſt. Nam qui *cedrina familiæ ſuæ ſtemmata quæſiuiſſe ſperabat & confidebat, ne ſui quidẽ memoriam niſi exilem atq; fugacem reliquit poſteritati.* Sed ſcilicet communi principũ primorumq; Galliæ errore *in quærendæ ueræ gloriæ curriculo ipſe lapſus eſt.* Nã qui *beneficentia & ſuffragatione ingenia literatorũ excitare debebat, atq; ad omnia publicè cõmoda honeſtaq; toto pectore incumbere, ut rerũ præclarè geſtarũ ueluti quibuſdam gradibus in cælum (id quod exoptabat) hominum ore ferretur, monumentisq; æternis ſcriptorum poſt mortem conderetur: is ut* Aſpendius *ille citharistes, qui omnia ſibi intus ceciniſſe dicitur, in libera penus ampliſſimæ diſpenſatione, ſibi ſuisq; prolixiſſimè frangens, publicæ opulentiæ diſpendio ſe ſuosq; augendos eſſe cum cohorte amicorum aſſeclarumq; ratus eſt.* Atque etiam (ô *ſtultum hominem) libens fecit, ut ornandis aſſentatoribus, ac ſupprimẽdis uiris doctis & grauibus, auctoritatẽ, & extruendis inſanis ac portentoſis prætorijs opulentiam*

Cedrina ſtemmata.

Aſpendius citharistes.

tiam

tiam uaniſſimè conſumeret, illam quidem (ſi ſuperis placet) ex donatiuis uenialibus exuberãtem, uacationibusq́; diuenditis ſacroſanctorum munerum. Eorum non abſimilis, *qui ex materia carioſa & uermiculante ſtatuas ſibi erigentes, prorogare ijs ſeſe in æuum, ſuiq́; memoriam arbitrantur.* Sic Bagoarum apud Perſas *immodica potentia, nihil poſt obitum eorum præter memoriam ſolam eunuchorum relinquebat.* Deus *immortalis, quãtum intereſt inter hominum cogitationes, actus, & inſtituta!* Primus *ille tot ingenij dotibus inſtructus, in muneribus obeundis remiſſus & compoſitus (niſi ſi iracunda ſeueritas uitio ei data eſt) ita ſe in magiſtratu geſſit, ut in eius funere ſummi honoris maieſtas,* Francicíq; *nominis ſplendor & claritas, elata fuiſſe uideãtur: cuius rei opinionem auxit ſecuta rerum inclinatio.* At *contrà ſecundus incitatus & uibrans, tertius eo amplius præceps, eo maxmiè nomine memoriam ſui rebus* Gallicis *iuſſere, quòd fœlicitati & gloriæ* Francicæ *funus indixiſſe exiſtimãtur.* Hæc *eſt enim omniũ opinio, hic ſermo, quem fama tumultuoſè his annis circuntulit.* Cui *opinioni etſi iudiciũ meũ nõ interpono, me tamẽ ipſorũ miſeret, qui cum eſſent in loco præcelſo cõſpicuoq́; poſiti, in ſeſe nõ inquiſiuerũt ipſi, nec obſeruari ſe omniũ oculis tunc meminiſſe potuerunt.* Viri *alioquin cõmendabiles, ſi ferendo ipſi oneri maioris fati fuiſſent.* Certè *alter eorum, qua erat animi præſtãtia, errore magis quàm propoſito lapſus uideri poteſt.* Præclarũ *enim ſibi eſſe uir literarũ neſcius exiſtimauit, cohorte millenaria futilium hominũ ſtipato ultro per* Alpes *citroq́; cõmeare, quos partim annuis congiarijs à rationario publico principiſq́; donare inſtituerat, partim optimo quoque præmio uirtutis teſtatiſſimæ ſacro profa-*

Donatiua uenialia.

noq; ornare. Qui ſi memoriam ſui perpetuam cupiebat, monumẽtis utiq; præclarè rerum geſtarũ eam fulcire debebat & ſtabilire. Ad eiuſmodi autẽ monumenta condenda architectorũ manus adhibendas eſſe intellexiſſet, niſi planè neſcius liberalis doctrinæ atque elegantis fuiſſet. Heu uana hominũ opinio, qui eorũ ſortẽ ſuſpiciunt ut beatam, qui rerum potiũtur in aula ſtrepitu plauſibili, quum nullã aut exilẽ ipſi ſui relinquant memoriam poſt unũ aut alterũ quàm moriũtur diẽ. Ego quidẽ uel miſerabiles eſſe puto, præſertim quum inclinationes temporũ & momenta rerum uelut Tantali ſaxũ capiti principũ ac fortunis eorũ impendeant. Quin & imperiũ ipſum quid eſt quod tantopere admiremur, ut numeris omnibus fœlicitatis ac beatæ uitæ coagmentatũ, niſi principes ipſi ſibi memoriæ poſteritatis inſeruiendum eſſe cenſeant? quum poſtridie funeris inter regem uerũ perpetuumq́;, & diurnum ludicrumq́; nihil intereſſe putẽ, quales ſunt aut perſonati reges in theatro, aut qui in peruigilio Epiphaniæ quum regalia agimus, regnum ad ſeſquihoram fabæ luſu ſortiuntur. Refert igitur nõ quantum quiſq; potẽtiæ aſſecutus ſit, aut quàm numeroſis hominum cultus ſit clientelis: ſed quid in uita memorabile geſſiſſe, quos mores, quos homines fouiſſe ac promouiſſe prodatur. Enimuero ſi & principes & rerum potientes hoc intelligerent, tantum intereſſe inter utrunque fungendi uel principatus uel honoris inſtitutum, atque ſi per uitæ agendæ curriculũ hos quadrigis albis ſublimes, atq; ingenti plauſu tranſuectos fuiſſe, illos plebeia & humili rheda, nec ſecundo populo, curſum peregiſſe diceremus: credo, ut eſt Gallorum animus gloriæ cupidiſſimus, nihil utiq; antiquius habituros fuiſſe, quàm ut bonorum & grauium exiſtimationi approbare

probare ſe poſſent, & poſteritati in alia atque alia ſecula oſtentare, quæ hominum ipſa iudicium nec per ſordes facere nec per ambitionem ſolet. Ecquem *enim eſſe uel principem, uel à principe proximum aut ſecundum putamus, qui ſi germanæ gloriæ ſpeciem intueri ac perſpicere poſſet, eamq; regni uel potentiæ præmium unicum in hac uita propoſitum eſſe intelligeret, in flexu uel ætatis uel inclinationum rerum quoquo modo hæreret, ac non ad extremam uſque metam ſibi ſemper inſtaret?* Equidem *nullum nec regum eſſe arbitror, nec in aula præpotentium, duntaxat eorum qui ſimules ſunt animo antedictorum.* Age *uerò ſi id quoque ſcirent, rerum geſtarũ præmium ſolidum perpetuumq; eſſe nõ poſſe, niſi ab ijs decretum conſtitutumq;, qui dicendi præconio laudes ducũ clariſſimorum pronũciare didicerũt: num etiã tum* Galliam *literatis & facũdis fuiſſe caritură putamus?* Ego *certè ita exiſtimo, noſtros ut alios quoq; nihil non aſſequi poſſe ſimul ut cœperint aſſequi uelle: & rerũ ſuarum præcones* Franciã, *non quoslibet, ſed etiã* Talthybiadas *editurã, ſi modò hoc principes intellexerint, priſcorũ regũ clariſſima geſta ideo in obſcuro iacere, quòd rite initiatos eloquẽtiæ ſcriptores nõ inuenerint ipſi, nec æqualeis, nec poſteros.* Quũ *autẽ per literarũ ignorantiã incuriãq; hoc principibus ſcire uel intelligere nõ liceat, fit ut quãlibet ſublimes ipſi & erecti, hoc præſtare nequeãt, quin à recto curſu felicitatis gloriæq; exorbitent.* Etenim *cũ habenas ferè ignaris rectoribus cõmittãt, illiq; in temonẽ peritos admittere rarò in animũ inducãt: quî fieri tandẽ poteſt ut inoffenſo curſu plaudẽdoq; ad metã perueniãt?* Simul *illa res alioquin illuſtres infuſcat deformatq; indignitas, quòd in currum ſæpe aſſumptos huiuſmodi uidemus, qui ſi res rectè*

rectè atque ordine procederent, pedites ipſi quidem ad frenos adambulare deberent. Vtinam autem ex eius officina quem ſuperius diximus, ut ex equo quondam Troiano, primores omnes uiri heroicis animis uiſendi prodijſſent! Quidam enim eorum arduos eius ſpiritus, & liuore auaritiaq́; maiores, aliasq́; eius uirtutes non æmulati, ut eſt natura humana docilis in ſiniſtra, uitium illud eiuſdem imitati ſunt. Etenim uir ille animi nimius, admiratione ſummi apicis captus, quum externarum tribuum ſuffragia immenſis pollicitationibus liceri inſtitiſſet, hirudines illas bellorum ærario noſtro admouiſſe cõpertus eſt, quæ exanguem ipſæ rei Francicæ opulẽtiã ſuctu iugi ſorptuq́; reddiderunt. Olim autẽ eluſus cum peteret ut Cæſaris cãdidatus, didicit uti foro, ut tẽpora tum ferebãt. Quã cupiditatem nulli nõ notam, ut tamen prætextu aliquo obtegeret uel perlucente, quum emiſſarios emerendis obſequio centurijs ad capita claßium dimittere ſtatuiſſet, tum demũ externos admirari, & præmijs adſcitos præferre noſtris omni ope inſtitit. Ex quibus internuncios, & ſpõſionum ſequeſtres præproperè delegit, quoſdam ita futileis, ut qui ſtrophis maximè inclaruiſſent, eos ipſe appoſitißimos tranſigendis negotijs arbitraretur. Nec nũc fando audita narramus. Oculis enim hanc indignitatẽ in Italia & in urbe haurire nobis contigit, cum minimè uidere putaremur quod nulli non oculato patebat: & præterea irridenteis uidebã Gallicam ſimplicitatẽ homines peracutos, qui hominũ delectum habere nõ noſſemus tum etiam quum copia ingeniorum domeſtica nõ careremus. Et nos miramur iterum nos repulſam uerticis honorum ſacræq́; dictaturæ tuliſſe? Ex eo iam tempore motorios omneis actus atque etiam turbulentos uidimus in theatro ditionis

Frãcicæ. O' *beatam futuram te* Francia,*ſi intra te tãtum felix eſſe uoluiſſes.* Nam *ex quo tempore extra fines auitos proſilire tibi uiſum eſt , cum chariſſima pignora longiſſimè amandaſti,ad te nunquam reditura,tum uelut abdicatis tuis,alienis ſinum pandere deſtinaſti.* Quòd *ſi in rem atque exiſtimationem tuam futurum uidebatur , ut ad te aut gente aut cognatione potentatus pertinenteis omni ope repoſceres, idq́; quandò niſi* Marte *diſceptante atque arbitro cõſequi nullo modo poſſes, uirium tuarum ſpecimen facere extra fines oportebat: oportuerit ſanè, quandoquidem arduũ eſt rebus temperare proſperis.* Sed *quis te ſuperûm infenſus ita præpoſteram egit, ut choragis paſtophoris pyrrhicham ſaltare præclarum eſſe duceres? uidelicet nõdum intelligebas nec rei nec famæ tuæ ita rationem habituros , quin quo iure quáq; iniuria corollarium illud belli aſſequi conniterentur,primùm uenerandiſſimum (ut uocant) & ad extremum beatiſſimum: nulliśq; cancellis iudiciorum ambitionẽ perditam coërceri in ijs hominibus poſſe , quos fretos uertice ſacroſancto uidemus iudices prouocare digitis argutulis.* Verum *ille primore impetu retroactus,quum ui maiore rem aggredi ſtatuiſſet, omnesq́; iã tribus aut laturus aut ablaturus uideretur (& erat tum* Argyraſpidũ *cohorte ſuccinctus, præter alas obequitanteis) ibi tum repẽte (ô lubricũ gradum felicitatis) à fortuna deſtitutus, uel ijs potius plagis indutus(ut eſt mens cæca mortalium)quas ipſe texuerat, anxietati animi par eſſe non potuit, ut multi opinantur. deprehenſa enim felicitas citò curis grauioribus angentibusq́; ſuccubuit,quarum inſolens erat.* Hic *& alter immatura morte rapti,hoc lucri feciſſe dicũtur, ne actuum ſuorũ cataſtrophẽ uiderẽt patriæ luctuoſam.* Vtinam *autem*

Digitos argutos & crepitantes prǫferre ſolent ꝗ qui deſpicari ſe dictitant.

Alæ ſunt equites Franci quibus ille tum erat comitatus.

tem eius ſequaces, quorum ad ſtomachum Gallica non facit oratio, non magis Italiam quàm Italos adamarent, aut certè Italicam doctrinā cum Italia: literæ (ut opinor) bonæ ex Italia non modò ad nos ueniſſent, ſed etiam propemodum in Franciā cōmigraſſent, & iam Franci homines eſſent capaces eloquentiæ. Sed quoto cuique unquam in Francia ſtipendium datum eſt duntaxat non pudendum? Amicos ipſe ex Italia habui, à quibus non ſine lachrymis diuulſus ſum, quū prouincia paucorū crimine ingrata ſuceſſere ſe dicerent. Neque uerò, neq; inquam Gallorū ingenia ad literas perdiſcendas ſunt inepta: ſed quia literæ lautiores nihil ad rem ampliandā patrimoniaq; factitanda hodie pertinere noſcuntur, elegātiæ ſuæ frugem hominibus quæſtuarijs atq; ambitioſis approbare nequeūt. Rē autē facere, quàm res gerere, aut geſtas res ſcribere, maioris multo artificij, magisq́; expetendi, apud nos eſſe creditur. Quò igitur tantopere Italos, ſi nō ad eruditionem Gallorū? At res ipſa clamitare uidetur, nō Italicā doctrinam ex Italia, ſed commoda, ſed ornamēta, ſed quod dicere nunc muſſito, paucis hominibus quæri, quorum hiāti cupiditati fortuna quāuis profuſa ſatisfacere nequit. Habeant illi ſanè ſibi omnia, quod abſq; captione noſtra fiat: abſtineant modò uerborum contumelia, & alium prætextum conſilijs ſuis inueniant. Sed quàm præclare natura, quæ ſimulationi ſedem in fronte, ſermoni in ore dedit! conſpicuo ut in loco diu fallere ne poſſent. fit enim perrarò, frons ut ita ſermoni ſubſeruiat, aut uerba fronti congruāt, quin malè tandem conſcia mens quoquo modo prodatur. Scitum etiam illud aiunt, diu neminem perſonam ferre poſſe. Verumenimuero quandò ad cardinem huius cauſæ perueniſſe me ſentio, atq; ad id aperiendum quod

in aliud

in aliud tempus reſeruandum eſſe duxi, uela iam querelæ mihi contrahenda ſunt. Qua de re enim agitur, explicare amplius non ſtatui. Ignoſci autē dolori noſtro(cui nonnihil datum eſſe non nego)ab omnibus æquum eſt,qui uel patriæ iuſta charitate ducuntur, uel quos omnino nō pœnitet quantum in literis diſcēdo profecerint,uel certè qui ingenioſos liberos ſperant ſeſe genuiſſe, olimq́; gentem illuſtraturos. Ego ne ut patriæ, quæ me genuit, quæ me aluit, quæ me utcunque docuit, denique cui obſides liberos dedi, ignominia affectæ,non condoleſcerē?non ijs natalibus ortus ſum. Calumniam paſſæ,non patrocinīū qualecunque præſtarem? haud ita ad hæc ſtudia incubuiſſe uiſus ſum. Immo uerò quum in patria literas didicerim,non actione populari potiſſimùm experirer an uſui patriæ & ciuibus eſſe poſſem? Ecquæ autem tandem popularior eſſe poteſt actio, quàm quæ ſuum populi ius tuetur? quæ ignominiam popularem ſingulorumq́; propulſat? Equidem ſic contendo: qui ingenuis ipſe parentibus natus ſit, auumq́; ac proauum ciere non ignobiliſſimos poſſit, nec ſe in ſeruitutem aliquando abduci à plagiarijs hominibus paſſus ſit,ut inter uenalitios in cataſta illiberalis obſeruātiæ ſeruili precio indicaretur,idemq́; ijs ornamētis quæ nec uirtute nec ingenio,ſed potentibus in aula ſupparaſitando quæruntur, literarum ſtudium antiquius duxerit, ſi nec aduerſa Minerua hoc ſe facere confidat, dicendiq́; ſtipendia non grauetur implere: illuſtrādi quoquo modo nominis ſui ius ei eſſe debere, ſi quid ipſe fortaſſe in medium comminiſci & proſequi ſtylo poſſit: neq; ea ſpe illū prohiberi citra iniuriam poſſe. Hoc ius ſit ſanè Italorum ciuile aut proprium, modò nobis eo uelut trāslatitio liceat uti: quāquam reliquæ ferè gentes melius de ſe meritæ, id ius non

Indicare eſt uēditantis.

ius non magis Italicum eſſe quàm prouinciale cõtendunt. At Italorum extant opera quæ priſcam literarum elegãtiam inſtauraſſe nobis ac retuliſſe iure creduntur. Quid tum? num per eos qui iam ſcripſerunt, conſumptum omne argumentum oſtentandi ingenij putamus? aut num Itali quia primi hoc certamen inſtituerunt, ideo ſolis eis gloriam hãc ſperare iure occupationis licet? Ego uerò quod ad hoc pertinet, ſic propemodum cenſeo, Italos hactenus meruiſſe ut iure (ut ita dicam) ſuo, literis lautioribus ſtudere uideantur. neque inuitus fecerim ut Italiæ alumnis uelut maiorum gentium ſcriptoribus ſedendi in Orcheſtra huius theatri ius tribuam: ſed quis iam omni gradu atque in quintã claſſem deiectos aut ſummotos Gallos eſſe patiatur? aut quiſnam eſt eorum qui edicto quidem ignauioris metus non prohibeantur poſtulare, quiq; iniuriarum poſſint reos uel in tyrocinio quoquo modo inſimulare, qui libens hoc committat, ut ad ſe delatam certis auctoribus contumeliam, tranſmittens ſilentio, ſocordi etiam animo remiſiſſe uideatur? tametſi quod ad me pertinet, abſit ut quenquam ea de re reum deferre uelim aut poſtulare, eorum quidem quos alijs nominibus & ueneror & probo, ſi tamen ſecum agi ciuili animo pati ſibi perſuaſerint. Nec nunc eos mihi uideor poſtulare, ſed inſignem iniuriam apud eos ipſos expoſtulare: ſi quidem audire ipſis uacat, & exaudire nos poſſunt. Verùm eſto (quod tamen pace dictum aliarum prouinciarum uelim) Itali hominum ſoli hactenus hoc nomine in cœlo eſſe dicuntur aliarum gentium opinione, hoc eſt enim Italos hodie omnium ore celebrari: ſed ſi Herculem & Liberum & Caſtores in cœlum ingentia merita ſubuexiſſe tradũtur, cur non poſſint olim & alij ſcribendi induſtria pa-

rem & ſimilem Italis laudem mereri, atq; adeò ius ipſum ſperare Quiritium? Neq; enim maiorum illi dij gentium, quos etiã ſelectos antiqui uocauere, conſcriptos illos deos meritorum ſuffragijs in cœlum admiſere: Itali in doctorũ ordinem laudemq; adoptare grauabuntur, qui ingenij aut doctrinæ cõmendatione uidebũtur inclaruiſſe? Sed etiam mediuſfidius etiamq; uereor ne ineptire uidear, qui tanquam ad palum magno ſudore depugnem. Quis enim aut Italus aut alius quenquam unquam aut Gallum, aut alium ex iure manu conſertum uocauit ob id quòd hanc ſpem laudis uſurpaſſe diceretur, quaſi in alienam poſſeſſionem temerarius inuaſiſſet? Noſtrum eſt hoc crimen; qui etiam nullo uindicante, ius omnibus commune, Francis abiudicamus. etenim externis quàm noſtris iuſtioribus utimur. quos tamen ut iudices iniquos, ita minimè infeſtos aduerſarios in re ipſa diſceptanda experiemur, ut ſpero. Nam quibus ingenia noſtra probare non poſſumus, ſi in certamen dicendi ueniretur, ij ne uelitari quidem & laceſſere pugnam Latino more, nedum pugnare iuſto marte poſſent ac certamine: niſi ſi eorum fortaſſe quiſpiã haſtas (ut dicitur) amẽtatas à comitatu ſuo mutuaretur. quo minus nobis anxiè hæc cauſa agenda fuit. Apud hos enim ſi quid uel ſcitum dixeris uel non inſulſum, ſtupida id aure ut fatuum deuorant & tranſmittunt. Enimuero hæc actio etſi ita mihi competit quaſi caput & fortunas meas, ut & omnium Gallorum, in ea agi putem: tamen ita occupaui, non ut cupidè anteuerterim, ſed ita res nata tulit, primæ ut eſſent meæ partes, non etiã ut poſthac ampliſſimæ futuræ. Erat & alioquin ſi cuiuſquam, certè meum, in hanc cauſam quoquo modo deſcẽdere, qui in his ſtudijs bonam partem ætatis iam cõtriuiſſem, nullius ſpe aucupij lucriq;

 prouo

prouocatus. Proinde *ita exiſtimari ab omnibus uelim, tantum non integram à me cauſam relictam eſſe ſucceſſoribus, ut ne libatu quidem magnopere præflorata uideatur.* Nam *neque mihi ipſi ita præſcribi poteſt, quaſi omnem aquam meam dicendo cõſumpſerim, ut ſi reos eoſdem, aut alios repetere olim in mentem ipſi uenerit, non multæ iterum horæ indulgeri mihi debeant.* Cùm *enim ſic agendum duxi, ne rei cardinem attingerem, tum uerò ſic temperandum, ne iugulum cauſæ quoquo modo peterem. nam quos & merita & fáſces alioquin reuerendos faciunt, eorum ſartam (ut aiunt) & tectam eſſe exiſtimationem decebat.* Tametſi *qui fieri poteſt ut ſtyli modũ teneas, qui etiam hominum patientia irritati, nihil ſibi uidentur reliqui feciſſe (in hac re quidẽ) quo nocentiores fiant?* Quo*tus autem quiſque faceret, ut à quibus alioquin læſus, publico etiã nomine iniuria affectus eſſet; nec ſe hilum profeciſſe modeſtia ac ſilentio intellexiſſet, ab iis gratiã inire turpi patiẽtia cuperet? atq; iniuriã propulſare quum poſſet, commodis ipſe ſuis potius quàm exiſtimationi patriæ conſulendũ eſſe duceret?* Equidem *ipſe eouſque* Ariſtippeus *eſſe non poßim.* Proinde *ut ſit penes eos arbitrium quo quiſque in numero in* Francia *eſſe debeat: malim tamen non neſcios literarum oderint quàm deſpiciãt.* Quid *enim agas ubi tute aquam fluere tibi nõris, & aut crimen agnoſcere, aut reſpondere cogaris?* Atque *equidem propè eſt ut dicam tanti eſſe in* Gyarum *ablegari, aut in* Seryphum, *dum aculeo dimiſſo libertas intereat.* Qui *ſi indignatione iuſta orationis meæ uela implere uoluiſſem: rerum dicendarum copia facundum me fortaſſe ut quemlibet, indignitas etiam reddere uehementẽ potuiſſet.* Quin *& libertatis fines bono & populari principe tam latè pa*

têre

tere quàm ueritatis puto: intra quos tanquam intra liberius præſcriptum expatiari licebat, niſi reorum magis quàm rei rationem mihi habendam eſſe meminiſſem. Nec uerò fortuna quamlibet improba tanta ſe flagrare inuidiæ diutias ſuſtinebit, tantã ut in magnis uiris iniquitatem fauore immodico proſequi nõ deſinat, ſi illi in poſterum incommodi ac moleſti eſſe pergant. Aderit enim aderit uotis euocati Nemeſis: cui animaduerſionem eorum antiqui conſecrantes, qui rebus ſecũdis inſoleſcunt, Adraſtian cognomento quaſi ineuitabilẽ uocauerũt. Interim nos æquitate animi fretos, ſuaui ſecundarum rerum aduerſarumq́; condimento deuoratas omneis indignitates concoquere oportebit, nec à laudabili uitæ inſtituto hominũ iniquitate aut temporum abſiſtere. Huiuſmodi enim ſtomacho eos eſſe conuenit, qui ad literarũ ſtudia amore ſapientiæ, non quæſtus gratia incubuiſſe ſe dicunt. Quippe huius uitæ in ſeipſo uerſatur inſtitutum: nec aliud extra ſe inuitamentum maius habere poteſt, quod quidem ab hominibus pẽdeat, aut à fortuna. Is quidem certè ſtudioſi nomine indignus eſt, qui ſeſe frui in ſtudio non arbitratur optabilius eſſe, quàm ſe in ius ditionemq́; fortunæ atque iſtorum per ambitum permittere. Proinde hæc & huiuſcemodi non Catonis animo (ut aiunt) ſed Ciceronis ſtomacho ferenda ſunt. Ita autem mihi ſuperos omneis propitios eſſe uelim (nulla enim religione maiore adſtringere fidem meã poſſum) ut rerum indignitate, non cuiuſquàm odiq incenſus, hactenus ſtylo indidſi. Quãre in primis eam mentem potentibus atque auctoritate præditis dari opto, ut in uniuerſum prodeſſe uelint, ac ſingulis nõ obeſſe. Nihil enim nec generoſius uelle nec innocẽtius poſſũt. Sin (quod abſit) id fieri nequit, id nobis diuinitus dari, ut aut ne poſ-

Nemeſis Adraſtia.

ſint ſtudijs noſtris incommodare, aut certè incommodando ne poßint nos ab æquanimitatis gradu quoquo modo deturbare, in quo hactenus ſecuritate fœlices acquieuimus. Erit tamen aliquando (interim enim ariolari iuuat) principum prouidentiæ cauere, ne eorũ nomina factioſè ſupprimantur, qui publicè aut honorifici aut utiles eſſe poſſunt: & prudentiæ, uidere, ſiquæ familiæ ciuile faſtigium præpetes exceſſerint, ut in claſſes, circunciſis (ut dicunt) alis, in ordinesq́; redigãtur. Nunc perorationis loco ingenia Gallorum qualia ſint, antiquitatis auctoritate docebimus, ſolertis æſtimatricis ingeniorũ gentium: ne Gallomaſtiges Franci nimium poſt hac ſibi placeant, quaſi ſoli inter neſcios iudicio præditi. Quo citius autem hoc documento perfungar, unum tantum eius rei auctorem laudabo, nec Italum ipſum, nec Gallum, & claßicum alioqui teſtem, ne à quoquam reſelli tantum elogium poßit. is

Strabo. *erit potißimũ Strabo, genere Cappadox, eruditione Græcus, iudicio priſcus, conuerſatione incolatuq́; Romanus, terrarum multarum peragrator, ut ex geographia eius patet: in cuius lib. I I I I, de Gallis loquẽs ita inquit,* τὸ δὲ σύμπαν φῦλον ὃ νῦν γαλλικόν τε καὶ γαλατικὸν καλοῦσιν, ἀρειμάνιόν τε ἐστὶ, καὶ θυμικὸν καὶ ταχὺ πρὸς μάχην, ἄλλως τε ἁπλοῦν καὶ οὐ κακόηθες. Διὰ τοῦτο ἐρεθισθέντες μὲν, ἀθρόοι συνίασι πρὸς τοὺς ἀγῶνας, καὶ φανερῶς, καὶ οὐ μετὰ σκέψεως. *Vniuerſa autem (inquit) natio eorum hominum qui Galli nunc & Galatæ appellantur, Martis ſtudio flagrans, animo eſt ſtrenuo & celeri ad conferenda prælia: alioqui mente candida & ſimplici, & ab improbis moribus abhorrente. Itaque iniuria laceßiti, conferti coëunt in certamina, apertè, nulloq́; periculi adeundi reſpectu. eam ob rem tractabiles ſe præbent primo cuique*

Gallorum elogium.

que ſtratagemate uincere eos uolenti. Idē inferius, πλὴν βίας καὶ τόλμης οὐδὲν ἔχοντες τὸ συναγωνιζόμενον. παραπεισθέντες δὲ εὐμαρῶς ἐνδιδόασι πρὸς τὸ χρήσιμον. ὥστε καὶ παιδείας ἅπτεσθαι καὶ λόγων. Præter uim & præſentiā animi nihil ad certamina adhibentes. Quòd ſi quid temere ſuſceperint, facilè utilitati cedunt. ob quod & doctrinæ inſtitutionem, & literarum ſtudia capeſſunt. Et rurſus de gymnaſio Maßilienſi, ἐν δὲ τῷ παρόντι καὶ τοὺς γνωριμωτάτους ῥωμαίων ἀντὶ τῆς εἰς ἀθήνας ἀποδημίας ἐκεῖσε φοιτᾷν φιλομαθεῖς ὄντας. ὁρῶντες δὲ τούτους οἱ γαλάται, καὶ ἅμα εἰρήνην ἄγοντες, τὴν σχολὴν ἄσμενοι πρὸς τοὺς τοιούτους Διατίθενται βίους, οὐ κατ' ἄνδρα μόνον, ἀλλὰ καὶ δημοσία. σοφιστὰς γοῦν ἀποδέχονται, τοὺς μὲν ἰδία, τοὺς δὲ πόλεις κοινῆ μισθούμενοι, καθάπερ καὶ ἰατρούς. Hæc autem Maßilienſium inſtitutio, Romanorū hodie nobilißimum quēq; pellexit adeò, ut pro peregrinatione quam ſtudiorū cauſa Athenas pridē ſuſcipiebant diſciplinarū cupidi, nunc illuc ſe cōferant. quorū æmulatio Gallos quoq; excitauit, ut pace per Galliā compoſita, ipſi ociū à rebus bellicis amplectētes, ad diſcēdi inſtitutū animū appellerēt, non uiritim modo, ſed etiam uniuerſim per urbes: quippe qui dicendi magiſtros (quos Sophiſtas appellant) priuato publicoq́; impendio oppidatim ſuſcipiant, ſalariū illis ſtatuentes perinde ac medicis. Nec literas Gallis Strabo, nec animum ſtudijs liberalibus aptum promptumq́; negat, etiam ſi eis ad prælia animos geſtientes tribuat. Quanto igitur noſtri maligniores, qui Francos præcipuā Gallorum partem in orbem barbariæ redigentes, ſtudioſorū induſtriæ ſummißim obtrectant: fidem apud uulgus comitatus regij faciētes, quod ne nomina quidem diſciplinarum unquā ſuſpicari potuit. Quòd ſi olim

Galli literis apti fuerunt, quæ tandem inuidia eſt, nunc quoque in Gallia literarum bonarum ſtudium cum ſucceſſu excitari, ſi quidem publicè nunc honos facundiæ ut quondam habeatur? Niſi uerò Strabonis ætate, quo tempore hominem deus induit, fieri id potuit, Gallis adhuc ſemiferis: id nunc nõ poterit, quo tempore gens nulla moribus aut manſuetioribus aut elegantioribus uiuit. Quibus ſi ipſis diſciplinarum expolitio, & naturæ præſtantis condimentum adderetur, undiq; certè & lauti Franci & perpoliti fuiſſent. Ex illo autem priſco Galliarum inſtituto emanauit illud Satyrici poëtæ,

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos.

Galli olim facundiæ ſtudioſi.

Notum eſt etiam certamen græcæ latinæq; facundiæ Lugduni olim inſtitutum ad aram diuo Auguſto conſecratam: ad quam idẽ Satyricus alludens in prima Satyra inquit,

Aut Lugdunenſem rhetor dicturus ad aram.

Proinde nunc quum totus Graias Latiasq; habet orbis Athenas, digna tantũ merces artibus ſtatuatur, & ſpondebo non modò oratoriam & poëticam in Galliam, ſed etiam Gallogræciam poſtliminio redituram, & iſtos futuros ridiculos, qui nullum exemplum eſſe contendunt hominis Franci in literis latinis priſci'q; eruditi. Qui ſi quando quis exiſtat utraq; lingua ſe ſcire profitens, Anacharſin (ut opinor) in Scythia eſſe dicent, aut etiam prodigioſum, indictiſq; ſupplicationibus procurandum & expiandum. Hos uix ſtatuas utrum ignorantiæ damnes, an potius temeritatis, qui ſe nobis Ariſtarchos tam fidenter ingerant. Quis enim præter eos ignorat linguæ olim Græcæ ſtudiũ tam ſolenne in Gallia fuiſſe, quàm nunc eſt linguæ latinæ? Cuius rei iterũ eũdẽ auctorẽ citabimus, his uerbis de Maßilia ſcribentẽ, καὶ φιλέλληνας κατεσκεύαζε

Philellenes

τοὺς

τοὺς γαλάτας, ὥςε καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιςὶ γράφειν. Galli,id eſt lingua græca cupidi.
Eadẽ urbs Maßilia Gallos linguæ græcæ ſtudioſos fecit, & couſq; amãtes, ut cõtractus & conuẽta apud eos Græco ſermone cõcipiantur. Hæc Strabo auctor grauißimus de maioribus noſtris ſcripſit. Quòd igitur nec eloquẽtia nec ſtudia elegãtiora atq; humaniora in Gallia hactenus celebrata magnopere fuerũt: nec cœlo imputari clementiſsimo, nec naturæ omnino Gallicæ eideq; humanißimæ debet, ſed quorũdã hominũ ruſticitati, aut potius iniquitati, qui primos ordines in rerũ noſtrarum adminiſtratione duxerũt: eorumq; qui hoc dicunt, ignorantiæ, uel (ut Græci appellant) apirocaliæ, quod uitiũ eſt eorũ qui nec bona ſua nouerunt, nec eorũ uſu acquieſcunt qui ſerijs in rebus operã bonã ac ſtrenuam nauare didicerũt. Neq; uerò quo nomine appellem, nunc habeo, quibus nihil nõ accerſitum placet: niſi ſi mirari nõ debemus ijs omnia uernacula ſordere, quos Trãſalpina cõmercia nimium iuuare fama eſt, nec iuuare tantum, ſed etiã adiuuare. Habet nimirũ quippiam externorum admiratio, quod nec fronte promi uidetur, nec ore ab iſtis laudando faſcinãtibus: quod utinam in rem tandem noſtram atq; exiſtimationem exeat. Cæterùm illi mihi uehementer falli uidentur opinione, qui cordatos uiros in Gallia ideo deſiderari putant, quòd innata in arma alacritas, parũ prudentiæ in conſilijs agitãdis habeat. Hoc quum uulgò noſtrates homines dicunt, euenta rerum conſiderantes, tum dogma iam eſſe cœpit ab eadem ſecta cum ſuperiore conſtitutum. utrumq; enim adſtruere maximè refert eorũ. Quaſi uerò natura dißidiũ inter cor & manus ingenerarit. Ego uerò in utranq; partem uires animorum ualere puto, quum rectè animi ipſi formãtur doctrina & inſtitutis, & præſertim in ijs gẽtibus, Apirocalia.

bus,quæ naturæ plena dote prædita,& corpora & men tes ad omnia uerſatiles habent:cuius rei quũ Gallis Strabo teſtimonium præbet, tum uſus ipſe docet. Argumentum huius rei ualidiſsimum afferre poſſem ex Græcorum Romanorumq́; imperio.nam & Macedones inter Græcos adnumero. Vtrunq; autem imperium non minus animis excolendis,quàm corporibus exercendis quæſitũ eſt, & retentum.quippe idem numen Palladis & Mineruæ, & Martios animos loricatis pectoribus, & togatis præcordijs aut palliatis uim iudicandi cenſendiq́; inſpirare creditum eſt: neque id quidem modò, ſed etiam ſtudioſis uim illã numeroſa ſolutaq́; oratione dicendi. Quare antiqui Enthuſiaſmum appellauerunt uim dicendi ſcribẽdiq́; diuinitus inferueſactã. Eodem id pertinet quod à Catullo & Vergilio dictum eſt, ciuitatum arces Palladi eſſe ſacratas. Vrbes enim priſci tam prudẽtia & literarum ſcientia,quàm robore & fortitudine capi retineriq́;, hoc figmento ſignificare uoluerunt. Aegyptij uerò in ijs quæ Hieroglyphica apud eos dicebantur (id eſt ſacra quædã monumenta, non literis uocabula,ſed ſcalptis rerum animaliumq́; figuris ſignificantia) Mineruam hemiſphærio cœli ſuperiore,Iunonem inferiore intellexiſſe dicuntur. Macrobius etiam auctor eſt priſcos ſummam ætheris partem, quam ætherem dicimus, Mineruam appellaſſe, ex qua mundi parte ſolari uirtute homini prudentia ingenerari putatur:propter quod Palladem Iouis capite editam poëtæ fabulati ſunt. Ex quo intelligimus prudẽtiã et ſapientiã ueluti iure ſuo cæteris uel rebus uel hominibus eminere. Quî igitur fieri poteſt, ut ampla imperia,quæ ſupra modũ ulnarũ inimicis nos cõplecti uidemur,manibusq́; nõ cõſertis,quæri et retineri ſine prudẽtia poſsint?

Enthuſiaſmos.

Arces ciuitatũ Palladi ſacræ.

Hieroglyphica.

Minerua Pallas cur fingatur cerebro Iouis nata.

Prudentia porrò (ut Græci dicunt) eſt ἀκρίβεια νοῦ, men-
tis conſummatio, ſeu mentis exacta conſtitutio. Ariſtote
les, ἡ μὲν γὰρ σοφία ἐστὶ περὶ τὰ μετ' ἀποδείξεως, καὶ ἀεὶ
ὡσαύτως ὄντα. ἡ δὲ φρόνησις οὐ περὶ ταῦτα, ἀλλὰ περὶ
τὰ ἐν μεταβολῇ ὄντα. Sapientia, inquit, uerſatur in ijs
quæ demonſtratione conſtant, & ſemper eodem ſtatu ma
nent: prudentia non item, ſed in ijs quæ uiciſsitudinē ad- Prudentia.
mittunt. Et rurſus, ἔστι δὲ χείρων φρόνησις τῆς σοφίας.
περὶ χείρω γάρ ἐστιν. ἡ μὲν γὰρ σοφία περὶ τὸ ἀΐδιον καὶ
τὸ θεῖον, ἡ δὲ φρόνησις περὶ τὸ συμφέρον ἀνθρώπῳ. Sa-
pientia autem (inquit) præſtantior eſt prudentia, utpote Sapientia.
quæ circa æterna diuináq; uerſetur: quum prudentia cir-
ca deteriora occupata ſit, ſcilicet circa ea contemplan-
da quæ homini commoda ſunt. Et rurſus, αἱ γὰρ ἀρεταὶ πᾶ-
σαι πρακτικαί εἰσιν, ἡ δὲ φρόνησις ὥσπερ ἀρχιτέκτων
αὐτῶν ἐστίν. ὅπως γὰρ αὕτη προστάσσει, οὕτως αἱ ἀρεταὶ καὶ
οἱ κατ' αὐτὰς πράττουσιν. Cū autem uirtutes omnes ſint
adminiſtratiuæ, prudentia illis architecti uicē præbet. nā
quo modo illa agendum iuſsit, ſic ipſæ adminiſtrant, &
qui ſecundum eas agunt. Ex dictis ſatis liquet ſapiētiam
& prudentiā cognatas eſſe uirtutes, prudentiamq; alia-
rum uirtutum moderamen tenere. Quo fit ut omnia no-
bis tollant, qui ciuilium diſciplinarū ſcientiā nobis cū iu-
dicio utilitatis negant. Hoc eſt enim tollere ſapientiā &
prudentiam, quas ciuitatum conditores uno nomine com-
plexi ſunt eloquentiæ. Niſi uerò nobiſcum eos agere be-
nignè ob id putemus, quòd uelut uecordi Galliæ ſtrenuā
manū geſtientēq; cum gladio relinquant. Quid enim eſt
aliud Gallos ad prælia promptos dictitare, bellis autē ge
rendis aut opportunè ſuſcipiēdis conſiliū ipſis nō ſuppete
re? Quod ipſum quid eſt aliud quàm hominē (ut dicitur)

ex homine tollere? Nonne ſi animæ principē partē à corpore humano ſuſtuleris: quæ remanebunt, communia cū ſimijs nobis erunt? Equidē ut heroum olim geſta memorabilia non ſine Theſeo facta fuiſſe dicuntur, id etiam apud Græcos prouerbio atteſtante: ita ſine ſapientia & literarum peritia contendere & aſſerere nō dubitauerim nullos unquam populos rerum potitos eſſe. Siquidē nec Aßyrij Chaldæis, nec Perſæ Magis, nec Macedones literis Græcis, nec Alexander Ariſtotele præceptore, caruiſſe memorantur: qui etiā ipſe Homero quaſi puluino indormire gaudebat, capiteq; incumbere eius poēſi: eiuſdemq; Iliadē gloriæ armis aſſequendæ inſtrumentū eſſe dictitabat, & uiaticū. Eant igitur illi quouis gentiū, nec patriæ ſeſe poſthac imputent, qui humanarū rerū intelligentiā, earumq; dicendo explicationem, regno Franciæ explodunt, ultra Alpes & Pyrenen proteruè ſummouentes, tanquam ferre cœlum noſtrum eximiæ illæ dotes humanæ mētis nequeant, ſacrarū literarū tantum ſtudio iuriſq; accōmodatum. utrunq; enim ſtudiū nobis homines benigni religioſiq; largiuntur. Atqui ſi uerum fateri licet, huiuſmodi elogia Gallorū, paucorum hominū crimine inualuerūt, quorū maximè interfuit pauca conſultò ac ciuiliter agi, quibus ut quidq; uiſum eſt ipſis, ita pro diſceptato, conſulto, decreto atq; etiā tranſacto habitum eſt plerunq;. Eſt autē artis aulicæ inuentū, in ijs quæ paucis placita ſunt, imperioſa placita principum adumbrare. Ita fit ut quæ priuatim paucis conducunt, ea regni totius ceruicibus capitali licentia iniungantur, ut ne gemere quidē populo oneri ſuccumbenti liceat. Hoc cum nunc omnes & ſciant, & obſcurè non ferant (mos enim iam noſter & noſtris & exteris innoteſcit,) ridiculū eſt quòd acuti

Memorabilis locus.

Alexander Magnus Homeri ſtudioſus.

quidam homines fucum ſe facere perinde ordinibus ut ple bi arbitrantur. Ego autem ſic contendo, ſi acres rerum conſultos decretis aulicis faciendis adhiberi moris fuiſſet, & quidem bona fide adhiberi, non ut arbitri tantum oculati & ſpectatores eſſent rerum præiudicio ſanctiore tranſactarũ (id enim iamdiu trãslatitium eſſe conſtat) haud dubiè non magnopere conſilio peregrino accerſitóque egeremus. Quod genus nonnulli homines graues feſtiuè amplecti feruntur, rei magis ſuæ (ut dicitur) quàm publicæ prouidentes. quod tamen ipſa uiderit prouidentia. nunc enim earum rerum iudicium libens ſuſtinuerim. Quanto uerò deteriores priſcis Gallis nunc ſumus, quorum tantum fuiſſe ſtudium audiendi attentè quicquid in medium conſuleretur, auctor eſt idem Strabo, ut ſi quis cenſente alio committeret ut interfari uel aliter obturbare uideretur, uiator illico magiſtratus, minitabundus enſe ſtricto in eum inſurgeret? ἴδιον δὲ τὸ ἐν τοῖς συνεδρίοις συμβαῖνον. ἂν γάρ τις θορυβῇ τὸν λέγοντα καὶ ὑποκρούσῃ. προσιὼν ὁ ὑπηρέτης ἐσπασμένος τὸ ξίφος κελεύει σιγᾶν μετ' ἀπειλῆς. *Sed tunc apud Gallos in medium conſilia agitabantur, ſicut & non ita pridem homines cõſulti cenſere in conſeſſu liberè iubebantur: nunc mos inoleuiſſe fertur ita publica ſcita faciendi, ut in potentiorum ſententiam omnes pedibus eant. Conſilij (ut fertur) eſt una mens, & eadẽ ſentẽtia: tanta eſt inter homines cõcordia & charitas, quando in collegium nemo aſſumitur niſi à collegis adoptatus, in uerbaq; collegarum adactus, uel ſalutator frentarius (ut utar nunc uerbo comico) uel ui fati cuiuſdam mirifici admiſſus. Hoc ſiue uerũ fortaſſe, ſiue (quod malim uideri) mendacio permixtũ eſt, indignũ certè eſt, quòd famam id circunferentem ultra Alpes &*

Memorabilia Gallorum priſcorũ conſilia.

Pyrenen

Pyrenen, compeſcere negligimus. id enim referre rerum noſtrarũ puto. Sed enim illud (ut aiunt) miro præconio dignum, omniq́; memoria prædicandũ, quòd paludatos duces uidimus rerum bellicarũ callentiſſimos imperia à togatis accipere coactos, qui nunquã caſtra antè uidiſſent. Togatis dico? quid ſi etiam ab infulatis? adeo Martios omnes ſpiritus homines Franci gerimus. Euge memorabile exemplum, & inſignẽ in omne æuum memoriã huius ſeculi facturũ. ſed infenſum Martis numẽ (ut exitu tandẽ patuit) præpoſterũ ordinẽ rerum auerſatum eſt, & tantam indignitatẽ ſecutæ e ueſtigio clades expiauerũt. Ecquo'nam unquã tempore poſt uiuorũ memoriã congruentius rerum euenta cœptis reſpondere uiſa ſunt? Vt enim nil non præpoſterè geſtum eſt, ita nihil nõ exitũ dirum habuit: unde æterna nota (quod refero mœrẽs) patriæ eſt inuſta: fatis certè, non noſtris moribus imputanda: ut intemperijs actos tum fuiſſe nos putẽ, qui nec ius nec fas reſpiceremus, dirasq́; imprecãteis oppreſſos obaudiremus. Eorum fortaſſe uicem dolere nos debemus, ſiqui ſunt qui in communi crimine inſontes, aliena inuidia uel flagrarint, uel afflati ſint. Sunt enim & mortui & ſuperſtites quos uariè fama premit eodem in reatu, ad poſteros etiã non dubiè tranſitura. Quo magis mirũ eſſe poteſt, quòd omnes nunc uultus noſtri uelut ſordibus excußis ferocem etiam præferunt ſecuritatem: nec de ore famæ componendo laborare quoquo modo uidemur. Verùm hoc tempus mittamus, quod Tragicos penè euentus omneis habuit, & humana fortaſſe maiores prouidentia: quod utinam ipſum eximi hominum memoriæ poſſet, ne tragœdias excitare libens rebus iam lætioribus uideat. Quod enim bene cœptum eſt agi, ſpero deum approbaturum. Quo fit ut

Sordes reorũ hic intelligi puto.

ſit ut hilarius etiam nunc uelut in portu naufragiũ commemorẽ, ut naufragi raſi ac pileati ſolent, præterito facti periculo loquaciores. Vtinam igitur fatalibus minis ſemel defuncti ſimus, nec uerſuram fecerimus (quod ominari nolim) mutato creditore. Qua in re ſi ſpes non fefellerit, & bene omnia eueniant, nullas mortaliũ partes conſilijq; noſtri omnino fuiſſe credam, ſed omnia prouidentiæ ſupernæ accepta referẽda cenſebo, quæ priuata (ut arbitror) pietate, non publica exorata, luxatam rerũ noſtrarum ſummam, molli (ut aiunt) & facili articulo nec opinantibus noſtris repoſuit in ſedem. quippe admoto tẽpeſtiui laxamenti fomento, tantiſper utriſq; partibus reſpirare, quietiſq; conſilijs animum intendere appellereq; licuit: tametſi nonnulli ſunt qui obnixè & refractariè contendunt res Francicas non poſſe in eodem cardine uerſari gloriæ atque felicitatis, ſi ijſdem manibus uſura ſit reſurgens, quibus è gradu deiecta eſſe dictitatur. Quod ſi omnibus itidem perſuaſum eſſet, adiurãdos per chariſſima pignora quoſdam eſſe dixiſſem, ut pauliſper iſtinc faceſſentes, ualidiores manus, ne dicam terſiores, habenas rerum tenere paterentur: præſertim quum quorundam aut ætas aut ratio uitæ receptui canere iamdiu uideatur. Sed ſi eodem capite (ut ſperamus) ijſdemq; manibus dominus in gradũ nos reponat: erit omnino cur diuinum beneficium grandius exiſtimare poßimus. Quare in eam ſpem ſigillatim concipere uota debemus, quandoquidẽ ea publicè nuncupare non ſolemus: & fortaſſe præſtat (quod aiebat Auguſtus) contentos eſſe hoc Catone, quandoquidem ſpes iam hilarior affulſit diuina benignitate. tanta eſt enim cõtagio in illo cercopũ conuenticulo, uix ut inuenias qui fidẽ bonã illuc adoptatus agnoſcat.

alios confeſtim eoſdem eſſe credas: ita ſui diſsimiles fiunt homines triduo uerſipelles: & quaſi ad fluuium Lethen biberint, priſtinæ ſuæ ſortis omnino obliuiſcuntur, imò uerò humanitatis ipſius atque mortalitatis: hominũ uerò ueneficorum atque faſcinatorum conciliabulum dirum auerſandumq́;: uſqueadeo ſenſus omneis humanos afficere aulica illa delenimenta cernuntur, quaſi uenena Circeia atq; magica, partim ut honeſtatis & officij, partim ut actus omnis liberalis obliti eſſe uideãtur. Quotus enim quiſq; eorũ qui in adytum ſemel illud beatum aſcenderit, ad familiaris poſtea & ciuilis amicitiæ officia, aut omnino ad æqui boniq́; intelligentiam deſcendit, priuſquã præceps ruit, aut inde depulſus eſt? Tum demum autem placidos eos uideas & manſuetos, uitam execranteis aulicã, ſeq́; ipſos deuouenteis inferis, ſi unquam impoſtrici pellaciq́; remoræ crediderint, perditeq́; tenaci, cuius olim nimia, cupido ignaris inceſſerat. uidelicet quaſi ab aula ſibi exilium conſciſcere præoptarint, quàm in ea conſceneſcere morum atq; animorum certiſsima internecione, quum ſciamus neminẽ adhuc eorũ quibus in eam naſſam ambitionis penitus inſinuaſſe contigit, ad quietem municipalem ciuiliaq́; inſtituta niſi retrogradum atq; itidem reſtitantem reuertiſſe. Vnde ioci baſilicani, unde circulares conuiuialesq́; in oppidis excitantur fabulæ: quum ij quos excuriatos uocant, uelut ciuitate donati inter municipes cœpere profiteri. hos cernere eſt aulæ relictæ deſiderio multuoſos, animosq́; conſpicuè deſpondẽteis, ut qui tabifico dolore ægreſcentes, ad extremam maciem lenta tabe deſiderij perareſcant. Vtinam igitur ij magiſtratus qui rebus iã acciſis in id tẽpus pertracti ſunt, quo pacificatoriæ legationis & pronubæ mẽtio auſpice (ut ſpero) prouid

Adytum primã in aula autoritatem intelligit, ad quã paucis accedere contingit.

Aula impoſtrix pellaciſsima, morũ animorumque internecio.

Pronuba legatio.

prouidentia excitata eſt:(cordi enim id ſuperis quoq; fœdus eſſe credendum eſt, qui omnia in unum congruentia tempus appoſitè temperarũt) utinã inquam ijs magiſtratibus inſtinctu quoq; diuino ueniat in mentẽ, nunc nobis omnia eſſe prona, ſi ad priſtinam concupimus & cõtendimus reuolui felicitatẽ. hoc modo meminerint futuris beneficiis præterita errata eſſe obliterãdã, ut uelut in Telephio uulnere fabulantur, ſic in noſtrarum rerum clade eadem manus uulnifica medicaq; cõmemoretur fuiſſe. Sic enim per me licebit eis coronã quoq; graminceã ſperare: quo nullum honorificentius præmium eſſe poteſt. Eſt in antiquorum prouerbio, ſerò Phryges ſapere. nos igitur ab ijs (ut fertur) oriundi, ſerò ſaltẽ reſipiſcamus. Sed per deum ſuperoſq; omneis inter cæſa (ut ſolemus) & porrecta, alias res agere aut nugari deſinamus. Quiſnam autem noſtrum nouit an diuinæ ſatis miſericordiæ ijs cladibus litatum ſit? At nos rei uoti tanti pariter & damnati exiſtimatione noſtra ſumus, nec exoluere animos religione in præteritũ magnopere laboramus. Tũ hoc Gallicum ſemper fuit eritq;, accinctos ſtatim ut diſcinctos gloriari, ut eſt in prouerbio conſecrato. Hic me interdũ meticulus ſecurum eſſe nõ ſinit, ut qui ſciã ex propugnatoribus prima quaque occaſione oppugnatores futuros. Verumenimuero ne odioſus eſſe uideãr religione nimia & ominoſa, præſertim quum maioribus auſpicijs (ut fama eſt) & luſtratiore exercitu res geſturi poſthac ſimus, tandem ad inſtitutum cum ſpe noua reuertar. Iuuenalis Satyra quarta.

—Mullum ſex milibus emit
Aequantẽ ſanè paribus ſeſtertia libris. id eſt, (inquit Merula) pendentẽ libras ſex pro numero ſeſtertiorũ. nã

mille

tio in Britanniam miſſa eſt ob connubium Ludouici Regis cum ſorore Regis Angliæ.

Suſpicari aliquid incommodũ uidetur ex aulæ innouatione.

Auguratur tertiam in Italiã expeditionẽ.

mille nummos ſeſtertius ualebat. Scribit enim Plinius Aſinium Celerē ſeſtertijs octo mullum emiſſe, quod pretium fuiſſe octo millium nummûm Macrobius tradit. Cōprobari etiam hoc ab Horatio poteſt, illo in loco,

Si quadringentis ſex ſeptē millia deſunt, Plebs eris.

Equeſtris cenſus.

Erat enim legitimus cenſus equeſtris, quadringentorum millium. Merula in hoc lapſus, ſingulos ſeſtertios mille nummos eſſe dixit. Tranquillus in Cæſare: Annuam etiã habitationē Romæ uſq; ad bina millia nummûm, in Italia non ultra quingenos ſeſtertios remiſit. Seſtertios quingenos pro quingētis nummis poſuit. Quo in loco Philippus Beroaldus, Interdū (inquit) hæc obſeruatio apud eruditos cuſtoditur, ut ſeſtertios genere maſculino uſurpent, ſignificantes minutulam ſummam: ſeſtertij uerò neutro genere pro maioribus ſummis, ut quadringenta ſeſtertia pro quadringentis millibus capiantur, quæ ſumma eſt cēſus equeſtris. Sed hæc non ſemper ad regulã (inquit) ſunt exigenda. Antonius uerò Sabellicus quantum eo in loco addubitauerit, facilè intelliget qui eius commentarios legerit. Idem Tranquillus in Auguſto, Senatorum cenſum ampliauit, ac pro octingētorum milliū ſumma duodecies ſeſtertiū taxauit, ſuppleuitq; non habētibus. Quo loco idem Sabellicus, Sic omnes (inquit) Tranquilliani codices, quos uidimus, habent: ſed minuere id fuiſſet cenſum, non augere, ſi ex octingentis millibus nummûm ad duodecies ſeſtertium contraxiſſet. Quare aut hæc noſtra, aut nulla (quod uideã) alia quadrare poterit lectio. Erit igitur uera lectio, nō duodecies ſeſtertium, ſed duodecies centies ſeſtertiū: ut ex parte tertia auctus ſit cēſus. quod idem ualet ac ſi dicas, Voluit Auguſtus ut ſinguli Senatores qui octingēta poſſederant ſeſtertia, mille & ducenta

poßid

*poſſiderent.*Habuit enim ſeſtertiū nulle nummos Hactenus ille: cuius uerba Beroaldus diſsimulans, duodecies centies legit, & itidem ut Sabellicus interpretatur, ut ſit ſeſtertium pro mille nummis. Hæc eius emendatio cuiuſmodi ſit, poſtea uiderimus. nunc ad reliquas auctoritates pergamus. Idem Tranquil. in Caeſ. Ludis Decius Laberius eques Romanus mimum ſuū egit, donatusq; quingentis ſeſtertijs & annulo aureo ſeſſum in quatuordecim ex ſcena per Orcheſtram tranſijt. Quingenta ſeſtertia haud dubiè pro equeſtri cenſu poſuit ſed qui iam auctus eſſet. Salluſtius in Catil. Ad hoc ſiquis indicauiſſet de cōiuratione quæ contra Rempublicā facta erat, præmia decreuerunt ſeruo centum ſeſtertia & libertatem, libero impunitatem eius rei, & ducenta millia ſeſtertiûm. Vbi interpres, Laurentius (ut arbitror) Valla, ſeſtertiū duas libras & ſemis ſignificare dixit, & nihil præterea addidit. Plinius libro nono: Duo fuere maximi uniones per omne æuum. utrunq; poſſedit Cleopatra Aegypti reginarum nouiſsima, per manus orientis Regum ſibi traditos. Hæc, cùm exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix, lautitiam eius omnem apparatumq; obtrectans, quærente eo quid adſtrui magnificētiæ poſſet, reſpōdit una ſe cœna centies ſeſtertium abſumpturā. Cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri nō poſſe arbitrabatur. Et paulò inferius, At illa abſumpturam ſe ea in cœna taxationem confirmans, ſolamq; ſe centies ſeſtertiū cœnaturā, inferri menſam ſecundā iuſsit. Ex præcepto, miniſtri unū tantū uas poſuere ante eam, aceti, cuius aſperitas ui: q; in tabē margaritas reſoluit. Gerebat auribus tum maximè ſingulare illud & uerè unicum naturæ opus. Itaque ſpectante Antonio

tonio quid'nam eſſet actura, detractũ alterũ merſit, ac liquefactũ abſorbuit. Sic in omnibus excẽplaribus legitur. Iamprimũ Plinius his uerbis ſignificat centies ſeſtertiũ inmenſam eſſe ſummã, ut quã Imperator prodigentiſſimus Antonius una cœna abſumi poſſe non crederet, quãti unio æſtimatus ſit toto orbe nobiliſſimus. Quomodo igitur credibile illud Tranquilli in Vitel. Indicebat autẽ aliud alij prandiũ eadẽ die: nec cuiquam minus ſinguli apparatus quadringentis millibus nummûm conſtiterunt? Sic enim ibi legitur, nõ quadragenis: ut in Nerone, Quadringentis in punctum ſeſtertijs aleã luſit. Plin. eodẽ lib. Plinij locus. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, nec ſerio quidem aut ſolenni cæremoniarũ aliquo apparatu, ſed mediocriũ etiam ſponſalium cœna, uidi ſmaragdis margaritiſq; opertam, alterno textu, fulgentibus toto capite crinibus ſpiris, collo monilibus, digitiſq;: quæ ſumma quadringenties ſeſtertiũ colligebat, ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare: nec dona prodigi principis fuerãt, ſed auitæ opes, prouinciarum ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarũ exitus, hoc fuit quare M. Lollius infamatus Regum muneribus in toto oriente, interdictã amicitia à C. Cæſare Augusti filio, uenenum biberet, ut neptis eius quadringenties ſeſtertio operta ſpectaretur ad lucernas. Ego ex antiquis exemplaribus non nuncupationẽ, ſed aucupationem lego, hoc ſenſu, Lolliã paratã ex tabulis domeſticæ rationis aui ſui probare quo titulo Lollius unumquodq; lapillorũ unionumq; cõparaſſet. Aucupatio. Aucupatio enim lucrũ ſignificat. In antiquis etiã libris nõ ſpiris ſed ſpira legitur, id eſt, crinium conuolutorum orbe. Cicero in Prætura urbana, Dixi in prima actione me planum eſſe facturum, C. Verrem ſeſtertium

quad

quadringenties contra legem abſtuliſſe. Atrocia autem furta Verris fuiſſe in Sicilia, quam rapinis propemodum exhauſit, ex actionibus ipſis Verrinis licet planè conijcere: quorum tamen ſummam Cicero non ultra quadringenties taxauit cum omnia oratoriè augeret: quanti ſcilicet Plinius rapinas orientis in M. Lollio æſtimatas dixit: quod omnino diſſonum eſt ab eo quod Tranquillus de cœnis Vitellianis dixit, & alea Neronis, ſi ſeſtertium quadringenties & ſeſtertia quadringenta idē eſſe intelligamus, ut Tranquilli enarratores uoluerūt. Tranquil. de Claudio loquens antequam ad principatum aſſumeretur. Poſtremò etiam ſeſtertium octogies pro introitu noui ſacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris anguſtias decidit, ut cū obligatam ærario fidē liberare non poſſet, in uacuum lege prædiatoria uenalis pependerit. Vix hoc conuenire poteſt cum eo quod Salluſtius dicit de centum ſeſtertijs quæ ex præmio indicij ſeruo decreta ſunt publicè, ut ducenta libero. Quid illud eiuſdem Plin. lib. XXIX. ubi de medicorū ſtipēdijs loquitur? Quintus uerò Stertinius imputauit principibus quòd ſeſtertijs quingenis annuis cōtentus eſſet. ſexcena enim ſibi quæſtu urbis fuiſſe numeratis domibus oſtendebat. par & fratri eius merces à Claudio Cæſare infuſa eſt. Quingena ſeſtertia annuam mercedem fuiſſe dicit medicis ſub Romanis principibus: & quadringenties ſeſtertium ut immenſas rapinas in Lolliū criminosè extulit. Quid illud Trāquilli de teſtamēto Auguſti, quo'nā modo explicari poterit? aut quid animi tandē eo in loco interpretes habuerūt? Legauit (inquit) populo Ro. quadringenties, tribubus tricies quinquies ſeſtertium, prætorianis militibus ſingula millia nummûm, cohortibus urbanis quingenos, legiona-

Furta Verris.

Medicorum ſtipendia.

g 2 rijs

rijs trecenos nummos. Ex hoc certè loco admoneri illi debuerunt. Quomodo enim populo Romano ſatisfacere quadringenta ſeſtertia potuiſſent(id eſt,tertia pars cenſus Senatorij)præſertim cum in ſingulos legionarios trecenos ſeſtertios legaret? Magnum autem militum numerum tunc fuiſſe, ex eiuſdem auctoris lectione nouimus, qui in eodem Auguſto quodam loco,ſic inquit,Ex militaribus copijs legiones & auxilia prouinciatim diſtribuit,claſſem Miſeni,& alteram Rauennæ ad tutelam ſuperi & inferi maris collocauit.Hunc principem Oroſius libro ſexto ſcribit quatuor & quadraginta legiones habuiſſe ad tutamen orbis,id eſt imperij Romani. Euſebius autem auctor eſt,cenſu ſub Auguſto acto, Romanorum capitum quadragies ſemel centena millia cenſa fuiſſe. Age tranſeamus ad reliqua quæ ſequuntur in eodem loco Tranquilli: Reliqua(inquit)legata uariè dedit, produxitq́; quædam ad uicena ſeſtertia,quibus ſoluẽdis annuã diem finijt excuſata rei familiaris mediocritate nec pluis peruenturum ad hæredes ſuos,quàm millies & quingenties profeſſus: quãuis uiginti proximis annis quaterdecies millies ex teſtamentis amicorum percepiſſet, quod penè omne cum duobus paternis patrimonijs, cæteriſq́; hæreditatibus in Rempublicam abſumpſiſſet. O dignũ etiam atque etiã locum qui planè enarretur: quod hactenus factum non eſt. Idem de Nerone, Diuitiarũ & pecuniæ fructum non aliũ putabat,quàm profuſionẽ: ſordidos ac deparcos eſſe,quibus ratio impenſarum conſtaret. Laudabat mirabaturq́; auunculum Caiũ nullo magis nomine, quàm quòd ingẽtes à Tyberio relictas opes in breui ſpatio prodegiſſet: quare nec largiẽdi nec abſumendi modũ tenuit. In Tiridatem,quod uix credibile uideatur,oct ingenta

Copiæ Romanæ.

genta nummûm millia diurna erogauit, abeuntiq́; ſuper ſeſtertium millies contulit. Quæro quónã modo cõſentaneum fuit, Neronem principẽ profuſiſsimũ Tiridati Armeniorum regi in patriã abeunti non plus quàm mille ſeſtertia dono dediſſe, cum manenti diu in urbe octingẽta diurna penſitaret? Idem de Caligula loquens, Nepotinis ſumptibus omnium prodigorũ ingenia ſuperauit: in exſtructionibus prætoriorũ atq; uillarũ omni ratione poſthabita nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod effici poſſe negaretur. Et paulò infrà, Ac ne ſingula enumerẽ, immẽſas opes, totumq́; illud Tyberij Cæſaris uicies ac ſepties millies ſeſtertium, nõ toto uertente anno abſumpſit. Quò autẽ intelligere poſsimus immenſam quandam pecuniæ congeriẽ his uerbis ſignificari, addemus id quod idẽ de Tyberio in uita eius ſcripſit, Procedente (inquit) demũ tẽpore ad rapinas cõuertit animum. Galliarum & Hiſpaniarũ Syriæq́; & Græciæ principes cõfiſcatos conſtat ob tam impudẽs calumniarũ genus, ut quibuſdã non aliud ſit obiectũ, quã quòd partẽ rei familiaris in pecunia haberẽt. quãtæ uerò pecuniæ ex ijs cõfiſcationibus exaggerari potuerint, uno patebit exẽplo apud eundẽ in Caligula, qui Tyberij ſucceſſor fuit: de quo in initio principatus cũ optimum principẽ ſimularet, ita inquit, Si quibus regna reſtituit, adiecit & fructũ omnium uectigaliorũ & redditũ medij tẽporis, ut Antiocho Comageno ſeſtertium millies cõfiſcatũ. quæ quãta ſit ſumma, mox fortaſſe cõſtabit. Age uerò porrò etiã etiãq́; pergamus, & auctores alios linguæ latinæ percenſeamus, ut & rei difficultas appareat, & huius ſuſcepti laboris neceſsitas, ac pretium operæ, ſi diuina tandem benignitate propoſiti compos euaſerim, & huius ærumnæ (ut ita dicam) umbratilis

Hercules. Iamprimum Tacitus lib. XII. Fixum eſt ære publico Senatuſconſultum, quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parſimoniæ laudibus cumulabatur. de Pallante liberto Claudij principis loquens cuius immodicas opes intelligimus ex illo ſatyrici loco Satyra prima,

-Ego poßideo plus Pallante & Licinis.-

Et ex Tranquil. uerbis in Claud. Libertorũ ante omnes ſuſpexit Narciſſum ab epiſtolis, & Pallantem à rationibus, quos decreto quoq; Senatus non præmijs modò ingentibus, ſed & quæſtorijs prætorijsq́; ornamentis ornari libenter paſſus eſt, tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fiſci exiguitate, nõ abſurdè ſit dictũm, abundaturũ, ſi à duobus libertis in conſortium reciperetur. Eius autem Senatuſconſulti in Pallantis gratiam à Senatu expreßi meminit Plinius iunior ad Montanum ſcribens, his uerbis indignabundus, Videbis, deinde indignaberis, ſi legeris: quod niſi legeris, non potes credere. Eſt uia Tyburtina intra primum lapidẽ, proximè adnotaui, monumentũ Pallantis ita ſcriptum, Huic Senatus ob fidem pietatemq́; ergà patronos, ornamenta prætoria decreuit, & ſeſtertiũ centies quinquagies, cuius honore contentus fuit. Equidẽ nunquam ſum miratus quæ ſæpius à fortuna quàm à iudicio proficiſcerentur: maximè tamen hic me titulus admonuit quàm eſſent mimica & inepta quæ interdum in cœnũ, in has ſordes abijcerentur, quæ deniq; ille furcifer & recipere auſus eſt, & recuſare. Tranq. rurſus in Othone, Nec quicquam prius pro poteſtate ſubſcripſit, quàm quingenties ſeſtertium ad peragendam aureã domum. de aurea domo Neronis loquens, qui iam ſeſe interemerat. Et in Galba, Ad

Neronis medium principatum in ſeceſſu plurimũ uixit: ne ad geſtandum quidem unquam aliter iter ingreſſus, quàm ut ſecum uehiculo proximo decies ſeſtertiũ in auro efferret. Idem Tacitus libro itidem ſupradicto. Eodẽ Nerone oratore Bononienſi coloniæ igni hauſtæ ſubuentum centies ſeſtertij largitione. Cicero in Philippica illa nobili, Vbi eſt ſepties millies ſeſtertium quod in tabulis quæ ſunt ad Opis, patebat? funeſtæ quidẽ illius pecuniæ: ſed tamen ſi iis, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis poſſet vindicare. Tu autem ſeſtertium quadringenties quod Idibus Martijs debuiſti, quo modo ante Calend. Aprilis debere deſijſti? Et rurſus, Syngrapha ſeſtertij centies per legatos uiros bonos, ſed timidos & imperitos, ſine ſua, ſine reliquorum hoſpitum Regis ſententia, facta in gynæceo. Ex ſyngrapha quid ſis acturus, meditere cenſeo. Et pro Flacco, Vel quod ait Lucceius L. Flaccum ſibi dare cupiſſe, ut fide ſe abduceret, ſeſtertiũ uicies: & eum tu accuſas auaritiæ, quem dicis uicies uoluiſſe perdere? Tacitus lib. XIII. de Nerone loquẽs, Sed nobili familiæ honor auctus eſt, oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertijs, quibus Meſſala paupertatem innoxiam ſuſtentaret. Aureo quoq; Cottæ & Aetherio Antonio annuam pecuniam ſtatuit princeps, quanquam per luxum habitas opes diſsipaſſent. Quo in loco ne quinquagenis legendũ putetur, Tranquillus de eodem, Senatorũ (inquit) nobiliſsimo cuiq;, & à re familiari deſtituto, annua ſalaria, & quibuſdã quingena cõſtituit. Et de Veſp. Expleuit cẽſum Senatorũ, cõſulares inopes quingenis ſeſtertijs annuis ſuſtẽtauit. Et rurſus in Nerone, Põpeium Paulinũ uectigalibus publicis præpoſuit cũ inſectatione priorũ principũ, qui grauitate ſumptuũ iuſtos redditus

 anteiſſent

anteiſſent, ſe annuum ſexcenties ſeſtertium Reip. largiri. Et rurſus, Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, ut amiſſa urbi reponerent. Et iterũ, Bis & uicies mille ſeſtertiũ donationibus Nero effuderat. ubi nõ mille, ſed nullies contra fidẽ exemplarium

Suetonij lo. *lego. Verumenimuero quandoquidem immenſa ac caliginoſa auctoritatũ ſylua reſtat apud iuratiſsimum queq; auctorum linguæ latinæ ſparſarum, tempus iam uerſandi cardinem ipſum obſcuritatis eſſe duco, & illud fortaſſe præfandi per parodiam,*

Pandite nunc Helicona deæ. Ne ſi in denſiores ſenſim tenebras inſinuemus, nulla (ut ſic dicam) face explicationis prælucente, interim lectores magis in hallucinationem inducere, quàm lucem aliquam afferre tenebricoſis locis uidear. proinde ut rem obſcuram illuſtrare quoquo modo poſsim, lucem ab ipſo capite rei accerſendã habeo.

As nummulus. *As igitur, qui & aſsis dicitur, ut antea dictũ eſt, libralis nummulus erat, quod nomẽ inditũ eſt nummo iam inde ab eo tempore quo Romanus populus ære graui pro nummo utebatur. Plin. lib. x x i. de Scipione cognomento Suarione loquens, Nec ei fuit in bonis funeris impenſa. aſſes ergo contulit populus, ac funus elocauit: quaq; parte ferebatur, flores è proſpectu omni ſparſit. Tranq. in Auguſto, Ex nocturno uiſu ſtipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manũ aſſes porrigentibus*

Libella. *præbens. Idẽ nummus libella dicitur, per diminutionem à libra: quanquã libella argẽtea eſſet, ut auctor eſt Varro. Cicero in Verrẽ. act. i i i. Ecquis Volcatio, ſi ſua ſpõte ueniſſet, unã libellam dediſſet. Libellam pro aſſe poſuit, ex eo dictam, quòd libra æris ualebat, id eſt aſſe. Cùm autem minimã pecuniolam ſignificare uolebãt, aſſem & libellã*

dicebant

dicebant. Idem pro Roſcio comœdo de pœna plus petentium loquens, Si petierit ſeſter. L I I I. hic niſi planũ facit ſeſter. L I I I. ad libellã ſibi deberi, cauſam perdit. id eſt, ſi minimo quidem nummo munus debitum fuit, ex formula plus petitionis cauſa cadit. Plautus in Pſeud. Si quidem hercle etiam ſupremi promptos theſauros Iouis, tibi libellam argenti nunquam credam. Libella autem argẽti ideo dicitur, quòd nummulus erat argenteus, ut prædiximus. Quin & ſignata ſtatim argentea pecunia, cõſtitutum ut denarius nummus libris decem æris ualeret, & ſeſtertius dipõdio & ſemiſſe: qua ratione quaterni ſeſtertij denariũ unũ æquabant, ut auctor eſt Feſtus. Diu antẽ populus Ro. æreo nũmo uſus eſt, cuius rei teſtis Pli. li. X X X I I I. his uerbis, Argentum ſignatum eſt anno Vrbis quingenteſimo octogeſimoquinto. Q. Fabio Cõſule, quinq; annis ante primum Punicum bellum: & placuit denarius pro X. libris, quinarius pro quinq;, ſeſtertius pro dipondio ac ſemiſſe. Idem, Populus Rom. ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum Regem deuictum uſus eſt. Libralis, unde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur aſſis. Quare æris grauis pœna dicta, & adhuc expenſa in rationibus dicuntur: item impendia, & pondera. Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores, libripendes dicuntur: qua conſuetudine in ijs emptionibus quæ mancupi ſunt, etiam nunc libra interponitur. hactenus Plin. Ego in uerbis ſupradictis ex antiquis exẽplaribus duo uerba emẽdanda cẽſeo, ut pro pondera depẽdere legatur, & pro mãcupi mãcipij. Quid autẽ ſit dare & uẽdere mãcipio, nos primi, ut arbitror, docuimus in Annotationibus in Pandectas editis. Fuit aũt hic ordo rei nummariæ, ut primũm Romani ære graui, id eſt nũ-

Denarius. Seſtertius.

Argentum ſignatum.

Expenſa. Impendia.

Libripendes.

Plinij locus

Aes graue

mo rudi & informi uſi ſint: poſtea ære ſignato, quod fuit ſub ſexto demū Rege: deinde argēto ſignato anno Vrbis CCCCCLXXXV. *auctore Pli. his uerbis, Seruius Rex primus ſignauit æs: antea rudi uſos Romæ Remeus tradit.* Pecunia. *ſignatū eſt nota pecudū: unde & pecunia appellata. Maximus cēſus* C X. *millia aßium fuit illo rege: & ideo hæc* Idem nummus & ſeſtertius. *prima claßis. Nummum autem & ſeſtertiū idē fuiſſe notius propè erat, quàm ut probari deberet, niſi in hoc Merula uir doctus falſus eſſet, ut ſuprà admonuimus: & Calderinus uir ingenioſus nummū apud Iuuenalem Satyra.* V I. *denariū eſſe dixiſſet. Cice. in Ver. act.* I I I I. *Facta eſt ſponſio ſeſtertijs quinq;. coēgit Scandilius recuperatores aut iudicem poſtulare. Et paulo poſt, Coēgit enim (inquit) Scandilium quinq; illa millia nūmûm dare ac numerare Apronio. Et rurſus inferius, Cogit Scandiliū Apronio ob ſingularem improbitatem, atq; audaciam, prædationemq; nefariæ ſocietatis, ſeſtertiûm quinq; millia mercedis nomine ac præmij dare. Quinq; ſeſtertia, quinque millia ſeſtertiûm, & quinque millia nummûm pro eodem dixit. Vitruuius lib.* I. *Ab Senatu populoq; Ro. petijt, ut liceret transferre oppidum: conſtituitq; mœnia, & areas diuiſit, nummoq; ſeſtertio ſingulis municipibus mancipio dedit. id eſt, ſeſtertijs ſingulis areas ædificaturis ciuibus uendidit, quæ res inſtar donationis, imaginē uēditionis ha*Addicere nummo. *bet: quo modo & nūmo addicere Suetonio in Cæſare. Valerius li.* V. *M. (inquit) Cornuto prætore funus Hircij & Panſæ iuſſu Senatus locāte, qui tunc libitinā exercebant, tum rerū ſuarū uſum, tū miniſteriū ſuū gratuitum polliciti ſunt, perſeuerātiq; poſtulatione extuderunt, ut exequiarū apparatus ſeſtertio nummo ipſis præbētibus addiceretur. Ab huiuſmodi cōſuetudine emanauit illud Vlpiani in*

ni in.l.ſi quis,de acquirenda poſſeſ. Si quis cõduxerit,& rogauerit precariò uti poßideret, ſi quidẽ nummo uno cõduxit,nulla dubitatio eſt quin & precarium ſolũ teneat. Columella li.III. *Vinitor licet ſit emptus ſex uel potius ſeſtertijs octo millibus,cum ipſum ſolũ ſeptẽ iugerũm totidem millibus nummorum partum, uineasq; cum ſua dote,id eſt cũ pedamentis & uiminibus binis millibus in ſingula iugera poſitas duco, fit tum in aſſem conſummatum precium ſeſtertiorum.*XXIX.*millium.* Huc *accedunt ſemiſſes uſurarũ ſeſtertia tria millia & quadringenti octoginta nummi biennij temporis, quo uelut infantia uinearum ceſſat à fructu.fit in aſſem ſumma ſortis.*XXXII. *millium quadringentorũ octoginta nummorum: quod quaſi nomen ſi ut fœnerator cum debitore, ita ruſticus cum uineis fecerit, eius ſummæ ut in perpetuum prædictam uſurã ſemißium dominus cõſtituat,percipere debet in annos ſingulos mille nongẽtos quinquaginta ſeſtertios.* Mirum *uideri nõ debebat pro ſeptẽ iugerũm,octo iugerũm apud* Columellam *lectitari, niſi & apud* Hermolaum *in altera editione itidem legeretur, ea parte in qua caſtigationes condidit in librum decimumquartum* Plinij,*ubi hic locus citatur ad comprobationem eorum quæ de uſuris ſemißibus trientibusq; & centeſimis ipſe doctißimè ſcripſit: ita ut primus errorem non modò iuriſperitorum, ſed & omnium neotericorum oſtenderit.quem locum ſi ad calculum exigere uoluit, facile fuit animaduertere errorem exemplarium.* Quonã *modo enim ex octo millibus (quod precium ſerui uinitoris* Columella *ſtatuit) & altero tanto,id eſt octo iugerũm precio,et octies binis millibus(quæ ſumma pro pedanda uinciendaq; uite iugerũm octo taxatur) confieri ſumma undetriginta millium poßit?* Quòd

Locus Hermolai de uſuris.

ſi ſol

ſi ſolum ſeptem iugerũm legatur,cõueniet ratio. Id *enim in promptu eſt uel in digitos calculum deducenti.* Porrò *cum in ſemißibus uſuris millenarius quilibet ſexagenarium pariat,& quingenarius tricenariũ: ex uiginti millibus ſumma fit uſuræ mille ducenti nummi, & ex decem millibus ſexcenti: ex quibus ſexaginta ideo deducuntur, quòd ſors non triginta,ſed undetriginta ſit millium. quare ſemißis uſuræ ſumma erit annua mille ſeptingenti quadraginta nummi:quæ in biẽnio duplicata,tria millia quadringentos octoginta nummos ſeſtertios efficit.* Sic *fit as ſortis & uſurarum triginta duo millia quadringenti octoginta nummi.* Rurſus *ſi hanc ſummam ſub ſemißibus uſuris occupatam eſſe ſtatuas:cum triginta millia ratione antedicta mille octingentos pariant: & duo millia centum & uiginti,id eſt mille & nongẽtos uiginti: & ſi quadringentos octoginta pro quingẽtis intelligas, ut ex ijs triceni nummi annui pariantur: fiet ſumma uſurarũ mille nongenti quinquaginta nummi.alioquin ſi ſcrupulosè exigas (quod* Columella *neglexit) tot nummi huic ſummæ deerunt,quot uiginti in anno pariunt, id eſt unus & circiter quadrans unius.. id quod ideo explicare uoluimus, quia* Hermolaus *inexplicitũ reliquit,contẽtus admonuiſſe loci: nec aliquid præterea addidit,quàm id quod ſequitur:* Ex *his uerbis (inquit ille) euidentißimè colligitur, ex uſuris ſemißibus non quinquagenos de centenis,ſed ſenos duntaxat in annũ redire creditoribus:ſicuti quaternos ex trientibus.*Hoc *quoque,ut arbitror,addere debuit,ſi in mentẽ ei uenit,cur centeſima uſura diceretur: quãdo id plurimũ ualet ad fidem faciendam erroris deprehenſi, qui perdiu feſellerat.* Atqui *cùm hæc ratio cẽteſimæ duodenos nummos annuos in ſingulos centenarios pariat, & menſtruos ſingu*

ſingulos: facilè patet ideo centeſimam dictam, quòd centeſimo menſe ſortem æquet. Vſurarum enim dies olim in ſingulos menſes cedere exiſtimabantur, ut hodie moribus huius urbis tertio quoque menſe cedunt earum penſitationum dies, quæ precio legitimo accepto prædijs imponuntur, & mancipio dantur, & citra uitium fœnoris inſtar habent. Dicitur etiam centeſima uſura ideo (niſi fallor) quia centeſimus nummus pro fœnore ſtatuitur. Centum enim nummi ſortis, pariunt ſingulos nummos menſtruos. hæc à Græcis ἑκατοστὴ dicitur. Plutar. in Lucul. πρῶτον μὲν ἑκατοστὴν ἐκέλευσε. καὶ μὴ πλέον εἰς τοὺς τόκους λογίζεσθαι. Vbi τὴν μηνιαίαν ſubintelligo. Quòd autem menſtruæ eſſe cenſerentur uſuræ, calendarium uocabulum docet, quo iuriſconſulti utũtur. Proinde cum centeſima uſura pro aſſe intelligatur, dimidiata centeſima ſemiſsis dicitur: & ſemis rurſus dimidiatus, quadrans. Similisq; ratio in trientario fœnore ſtatuitur: quod Antoninus Pius Ro. princeps tanquam minimum exercuiſſe dicitur, ut patrimonio ſuo plurimos adiuuaret. Vidi homines iuriſperitiſſimos qui adhuc centeſimam uſuram cum Accurſio intelligerẽt, nec Hermolao aſſentirentur, nec ijs Iuriſcõſultis qui cum eo ſentiunt, calculo (ut arbitror) offenſi, quem nõ facilè expediunt homines eius artis ignari: quæ cauſa fuit ut eum locũ explanandum ducerẽ. Verùm ne de hoc poſthac dubitetur, locus eſt apud Pliniũ in epiſtolis ad Traianum his uerbis rem manifeſtã reddens, Pecuniæ publicæ, domine prouidentia tua & miniſterio noſtro & iam exactæ ſunt, & exiguntur: quæ uereor ne ocioſæ iaceãt: nam & prædiorũ comparandorũ aut nulla aut rariſſima occaſio eſt, nec inueniuntur qui uelint debere Reipu. præſertim duodenis aſſibus, quãti à priuatis inueniãtur. Diſpice

Centeſima uſura.

Calendarium.

ergo

ergo domine nunquid minuendam uſuram, ac per hoc idoneos debitores inuitandos putes: & ſi nec ſic reperiũtur, diſtribuendam inter Decuriones pecuniã ita ut rectè Reĩpu. caueant. quod quanquam inuitis & recuſantibus, minus acerbum erit, leuiore uſura conſtituta. Duodenos aſſes appellat plenam centeſimam, eo modo loquendi quo nunc in ea re utimur duodecimum denariũ uel decimum quintum dicẽtes. Cicero in Prætura urbana obijcit Verri quòd pecuniam ſibi attributam ad coẽmptionem frumẽti publici, apud publicanos relictã unde erat attributa, duabus cẽteſimis fœneratus ſit. Duas centeſimas Cicero quatuor & uiginti aſſes in centenarios ſingulos dixit. Demoſthenes orator in ea oratione quam cõtra Aphobũ unum ex tutoribus ſuis habuit, hoc apertiſsimè docet. ait enim patrem ſuum Demoſthenem Aphobo quem tutorem ſibi dederat, in teſtamẽto octoginta minas reliquiſſe dotis nomine, ut uxorem ſuam Demoſthenis matrem, uxorẽ duceret: quas cum ille accepiſſet, matrem tamen uxorem nõ habuit. Sic igitur inquit, τὴν μὲν τοι προῖκα τοῦτον τὸν τρόπον εἶχε λαβών. μὴ γήμαντος δὲ αὐτοῦ τὴν μητέρα τὴν ἐμὴν, ὁ μὲν νόμος κελεύει τὴν προῖκα ὀφείλειν ἐπ' ἐννέα ὀβολοῖς, ἐγὼ δ' ἐν δραχμῇ μόνον τίθημι, γίνεται δὲ ἄν τις συνθῇ τό, τε ἀρχαῖον καὶ τὸ τῶν δώδεκα ἐτῶν, μάλιστα τρία τάλαντα. Verùm iſte dotẽ huiuſcemodi pacto habuit: quare cum matrẽ meam uxorem nõ duxerit, lege quidem iubẽte debet dotem cum uſuris nouenûm obolûm reſtituere: ſed fac drachmales tantum uſuras eum debere. has ſi cum ſorte aliquis ſupputauerit, duodecim annorum ſpatio tria largè talenta inueniet. Ego cum hãc rationem inirem, ſic colligebã, octoginta minæ cẽtenariæ, octo millia drachmarum ualent, ſiue octogies centenas. Cum autem

tem in centeſimis uſuris quilibet centenarius ſiue quælibet mina in anno duodenarium pariat: ſi octogies duodenas drachmas ducerem, futuras in ſumma drachmas nongentas ſexaginta: quæ ſumma ſi duodecies ducatur, fient undecim millia drachmarum, & quingentæ præterea & uiginti, ex quibus centum & quindecim minæ fiunt, & uiginti drachmæ ſuperant: quibus ſi octoginta minas, id eſt ſortem addas, fiunt centum nonagintaquinque minæ. ita tria talenta fiunt, & quindecim minæ, cum .L X. minæ talentum faciant, ut infrà uidebimus. Propter quod Demoſthenes *exactè ſummã colligere nolens, largè uel prolixè tria talenta dixit pro tribus talentis & quadrante. nouem autem obolos pro ſeſquidrachma poſuit, qua ratio ne ſeſquicenteſima uſura procederet, quã ipſe, ut omnino aduerſario defenſionis anſam præcideret, ad centeſimam retraxit. Vſuræ ſeſquicenteſimæ taxatæ erãt ex lege decem tabularũ in rei uxoriæ actione, eodem auctore in oratione* κατὰ νεαίρας. *ita enim inquit*, Νόμος κελεύει ἐάν ἀποπέμπῃ τὴν γυναῖκα, ἀποδιδόναι τὴν προῖκα. ἐὰν δὲ μὴ, ἐπ' ἐννέα ὀβολοῖς τοκοφορεῖν. Lex iubet eum qui uxorẽ repudiarit, dotem reſtituere, alioqui moræ tẽpore interuſuriũ pẽdere ſeſquidrachmale. *Ea autẽ actio* σίτου δίκη *uocata eſt à Solone, ut ex eodem oratore nouimus.* Itidẽ *alio loco*, ταύτας τοίνυν ἔχει τὰς τριάκοντα μνᾶς ἀπὸ τοῦ ἐργαστηρίου, καὶ τὸ ἔργον αὐτῶν ὀκτὼ ἐτῶν, ὃ ἐὰν ἐπὶ δραχμῇ τις τιθῇ μόνον, ἄλλας ὁμοῦ τριάκοντα μνᾶς εὑρήσει. *Has igitur (inquit) triginta minas habet ab officina, & partũ eorũ octo annorũ: quẽ ſi qs drachmali uſura occupatũ eſſe ponat, alteras pariter triginta minas inueniet. Triginta minæ quotannis tricies duodenas drachmas pariũt, id eſt trecẽtas et ſexaginta, q̃ octies ductæ duo millia*

Vſura ſeſquicenteſima.

σίτου δίκη.]

& oct

& octingentas octoginta drachmas ualent. Hoc *in loco orator numerum auxit mina una, & quinta parte minæ: ſuperiore autem exemplo numerum diminuit, uel quia exacti calculi tædium uitare uolebat, uel ut ſummas potius rotundas faceret: utrobiq; tamē clarum eſt cum drachmalem uſuram dixiſſe, quam Latini centeſimam dicunt.*

Drachmalis uſura, eadem & centeſima.

Eſt enim drachma, centeſima pars minæ. Sic *fit ut centeſima uſura æquare ſortem dicatur, quia centeſimo menſe drachma in minam euadit. ut enim* Romani *ab aßibus, ſic* Græci *à drachmis uſuras denominarunt, ut nos hodie à denarijs. Quòd autē menſtruæ eſſent uſuræ, apertius etiā ex oratione* Aeſchinis *contra* Cteſiphontem *oſtendetur. Criminosè enim obijciens* Demoſtheni *quòd pro quodam* Athenienſiū *plebiſcito (quod* Græci *pſephiſma appellāt) cuius ipſe auctor fuerat, à tribus ciuitatibus, in quarū gratiā id promulgatū erat, talenta tria dari ſibi ſtipulatus eſſet, cùm* Oritæ *(inquit) bello exhauſti id diſſoluere non poſſent, fœnus ei talenti ſpoponderunt quoad talentū ſoluiſſent.* ἀναγκαζόμενοι δ' οἱ ὠρεῖται, καὶ οὐκ εὐποροῦντες ὑπέθεσαν αὐτῷ τοῦ ταλάντου τὰς δημοσίας προσόδους, καὶ τόκον ἤνεγκαν Δημοσθένει τοῦ δωροδοκήματος δραχμὴν τοῦ μηνὸς τῆς μνᾶς, ἕως τὸ κεφάλαιον ἀπέδοσαν. *id eſt,* Coacti *autem* Oritæ, *cùm pecunia inopia premerentur, uectigalia publica in talenti ſummam ipſi oppignerauere, & fœnus* Demoſtheni *ſceleratæ mercedis interim pependerunt, drachmas menſtruas in ſingulas minas, quoad ſortem reddiderunt.* Hoc *unum exemplum maius eſt quàm ut altero adminiculo egeat: quanquā & alijs exemplis non caremus.* Cicero *ad* Atticum *lib.* VI. Ei *tamen ſic nunc ſoluitur, triceſimo quoque die talenta* Attica. XXXIII. *& hoc ex tributis, nec id ſatis efficitur in uſurā*

menſtr

menſtruam. Simile eſt illud apud Athenæum circa finem lib. XIII. *ex oratione Lyſiæ,* οὗτος ὦ ἄνδρες δικασταὶ ὀφείλων ἀργύριον ἐπὶ τρισὶ δραχμαῖς σωσίμῳ τῷ τραπεζίτῃ, προσελθὼν πρὸς ἐμὲ ἐδεῖτο μὴ περιϊδεῖν αὐτὸν διὰ τοὺς τόκους ἐκ τῶν ὄντων ἐκπεσόντα. κατασκευάσομαι δὲ ἔφη τέχνην μυρεψικὴν, ἀφορμῆς δὲ δέομαι, καὶ οἴσω δὲ σοι ἐννέα ὀβολοὺς τῆς μνᾶς τόκους. *Hic eſt iudices qui cum uerſuram feciſſet à Soſimo trapezita ternis drachmis, ad me uenit orans ut ſe fœnore obrutum & facultatibus lapſum ne deſpicerem. Eſt mihi (inquit) in animo unguentariam factitare, ſed facultas nõ ſuppetit. Si mihi mutuam pecuniam dederis, nouenos tibi obolos in ſingulas minas penſitabo. Hæc uerba ita intelligenda eſſe dico, ut ternas drachmas prius pro tribus centeſimis, & nouenos obolos pro ſeſquicenteſima accipiamus. Qui enim querebatur ſe graui fœnore ad inopiam redactum, & ad pignorum diſtractionem, ab amico poſtulat, ut dimidio leuiore uſura pecuniã ſibi mutuet, ut cum officinã unguentariã inſtituerit, liberare ſe eo quæſtu ære alieno poßit. Siquidem ſingulæ drachmæ in ſingulas minas ac ſingulos mẽſes penſitatæ, centeſimã unã faciunt, quæ cẽteſimo menſe ſortem æquat. Ita ternæ drachmæ ternas centeſimas faciunt. Noueni autẽ oboli ſeſquidrachmam tantũ ualent, cum drachma ſex obolos penderet. Fœnoris autẽ nautici exemplum eſt apud Demoſthenẽ in oratione quæ* πρὸς λακρίτου παραγραφὴν *dicitur, his uerbis,* ἐδάνεισαν ἀνδροκλῆς καὶ ναυκράτης ἀρτέμωνι καὶ ἀπολλοδώρῳ φασηλίταις ἀργυρίου τρισχιλίας δραχμὰς, ἀθήνηθεν εἰς μένδην, καὶ ἐντεῦθεν εἰς βόσπορον, ἐὰν δὲ βούλωνται τὰ ἐπ' ἀριστερὰ μέχρι βορυσθένους, καὶ πάλιν ἀθήναζε, ἐπὶ διακοσίαις εἰκοσιπέντε τὰς χιλίας, ἐὰν καὶ μετ' ἀρκτοῦρον ἐκπλεύσωσιν ἐκ

Drachma.
Obolus.

τῦ πόντυ ἐφ' ἴσ͂ρον, ἐπὶ τριακοσίαις τὰς χιλίας. Id eſt. Androcles & Naucrates pecuniã fœnerati ſunt Artemoni & Apollodoro Phaſelitis ad tria millia drachmarum, hoc eſt triginta minas: conuenitq́; ut Athenis pecuniã Mēdan exportarēt, indeq́; in Boſphoron, aut etiam ſi placeret ſiniſtrorſum nauigare ad Boryſthenen uſq;, & rurſus Athenas cum mercibus redire. Statutus autem modus fœnoris in millenas drachmas ducentæuicenæquinæ drachmæ. Quòd ſi poſt arcturum portum exeant è Ponto ad ſacrum promontorium nauigaturi, trecenæ in millenas. Hoc perinde eſt ac ſi diceret, in denas minas ternæ minæ, uel binæ cum quadrāte minæ: quæ ratio longè abeſt ab illa centeſima Accurſianorum. Hoc enim conuento fœnus non in menſen ſtatutum intelligo, ſed ſemel in maris commeatum remeatũq́;, & in eius negotiationis exitum. Hæc autē quæ retuli, uerba ſunt ſyngraphæ nauticæ. Ipſe Demoſthenes in oratione quæ *παραγραφὴ πρὸς παρμένοντα* inſcripta eſt, centum & quinq; minarum totidem drachmas menſtruas *τὸν γιγνόμενον τόκον* eſſe dicit, hoc eſt iuſtam & legitimã uſuram. *μισθῦται δὲ παρ' ἡμῶν τῦ γιγνομένυ τόκυ τῷ ἀργυρίῳ, πέντε καὶ ἑκατὸν δραχμῶν τῦ μηνὸς ἑκάςυ.* Quibus uerbis circa principiũ eius orationis poſitis, ſignificat, contractũ illũ nomine quidē conductionē fuiſſe, ſed reuera mutuũ uſurarium. Quem contractum ne quis improbandum cēſeret, addidit uſuræ loco penſitationem menſtruam ſe ſtipulatum, quantam ſcilicet uſuram ſtipulari per leges liceret. Eam autem eſſe in ſingulas minas drachmas ſingulas. Idem ἐν τῷ πρὸς νικόςρατον, τίθημι ἐν τὴν συνοικίαν ἑκκαίδεκα μνῶν παμβωτάδῃ, ὧν αὐτὸς ἐτ͂ προεξένησεν, ἐπὶ ὀκτὼ ὀβολοῖς τὴν μνᾶν δανείσαντι τῦ μηνὸς ἑκάςυ. Oppignerauit igitur

tur diuerſorium meum in ſedecim minas Pambotadæ qui eam pecuniam repræſentauit, in ſingulas minas octonis obolis quolibet mēſe creditori fœnoris nomine cōſtitutis. atq; hæc & hoc ipſo interprete & proxeneta facta eſt cōſtitutio. Hæc uſura centeſimā triente excedit. Vſura autē apud antiquos duplex fuit, terreſtris, & nautica. Terreſtris, id eſt ἔγγειος, *menſtrua erat: nautica iterū duplex fuit: una quæ in alteram tātum nauigationem ſtatuebatur (hæc à Græcis heteroplus dicitur) altera ita contrahebatur, ut non aliter deberetur nec ipſa, nec ſors eius, quàm ſi nauis cum mercibus ſoſpes domū rediſſet. Hanc amphoteroplum dicunt, quaſi in commeatum remeatumq; taxatam. de quo locutus eſt Modeſtinus in l. prima de nautico fœnore. Demoſthenes* πρὸς φορμίωνα, καὶ ὗτος μὲν ἐδάνεισεν αὐτῷ δισχιλίας δραχμὰς ἀμφοτερόπλουν, ὥς ἀπολαβεῖν ἀθήνησι δισχιλίας ἑξακοσίας δραχμάς. *Et hic quidē (inquit) mutuò dedit duo millia drachmarū pecuniæ utrobiq; traiectitiæ, ut Athenis duo millia drachmarū & eo amplius ſexcentas reciperet. His uerbis liquet id quod ſuprà diximus, uſurā nauticā non menſtruā fuiſſe, ſed unā in omne tēpus nauigationis & negotiationis cōſtitutione taxatā. Fuit enim pecunia à Lampide nauclero Phormioni fœnerató mutuata Athenis in Pontū, & Ponto Athenas. Et hæc ratio maior eſt ſeſquiquarta, & iure Pādectarū nō admiſſa. Nā legitima uſura traiectitiæ pecuniæ nō poteſt duplā cēteſimā excedere, ut auctor eſt Papinianus in l. Nihil intereſt. A Græcis ephectos tocos uocatur, ſiu perſexta uſura: cuius exemplum luculētum eſt in ſupradicta* πρὸς φορμίωνα *Demoſthenis oratione. Nouiſſimum exemplum addemus ex Iſæo in oratione* περὶ τοῦ ἁγνίου κλήρου*, in qua bona cuiuſdam defuncti recenſens, & no-*

Vſuræ ſpecies.

Heteroplus.

Amphoteroplus.

mina, ita inquit, χρέα δ' ἐπὶ τόχοις ὀφειλόμενα περὶ τε-τρακισχιλίας, ὧν τὸ ἔργον ἐπ' ἐννέα ὀβολοῖς ἑπτακόσιαι καὶ εἴκοσι δραχμαὶ γίνονται τοῦ ἐνιαυτοῦ. *Nomina autem uſuraria ad quatuor millia drachmarum, cuius quæſtus ſingulis annis ſeptingentæ uiginti drachmæ fiunt fœnore nouenûm obolorum. Poſt hæc uerba quis cõtrouerſiam referre audeat eorum quæ diximus? Cum enim cẽteſima in ſingulos millenarios centum & uiginti annuas pariat, ſequitur ut ſeſquicẽteſima centum & octoginta pariat, qui numerus quadruplicatus ſeptingentas & uiginti efficit. Noſtra autem ratio hodie in penſitationibus & uectigalibus quæ prædijs imponuntur, beſſales uſuras referre quodãmodo uidetur: ſed qui innocentius ſtipulari uolunt religione obſtricti, aut ciuili fœnori detrahere aliquid, aut precio addere ſolent. Vnciaria uſura eſt cum centenarius ſingulos parit, ut in l. Titiũ, de adminiſtratione tutorũ. Qui autẽ religione ſoluti ſunt, & hodie Epidecatũ probant, nos uectigal decimarium appellare poſſumus, quod nec boni uiri probãt, & inciuile iam exiſtimatur: ex quo ſcilicet tempore idem Hermolaus rem uſurariã male eſſe intellectam à iuris enarratoribus docuit. Quãdoquidem autẽ Pauli reſpõſum in capite, Si hæres ad legẽ Falcidiã, uideo à iuris enarratoribus abſurdè eſſe intellectum: de eoq́; ipſe à uiris nõ mediocriter in eo ſtudio eruditis interrogatus, Pauli ſententiã penè ænigmaticã, Hermolai uerò interpretationẽ ſenſi planè uideri ieiunam, ipſoq́; Pauli dicto illis obſcuriorẽ, licet ipſe aliter exiſtimem: idcirco mei muneris eſſe duxi, inſtitutoq́; operi & propoſito cõuenire, eius reſponſi uerba enarratius explanare. Item ſi Reip. (inquit Paulus) in annos ſingulos legatum ſit, cum de lege Falcidia quæratur, Marcellus putat tantũ uideri legat*

Epidecatum fœnus.

Locus Pauli iuriſconſulti.

legatum, quantũ ſufficiat ſorti ad uſuras trientes eius ſummæ quæ legata eſt, colligendas. Hic primùm hoc præfandum habeo, quòd cum ad Falcidiam exercendam legatorum ratio initur, ut conſtare inde poßit an ultra dodrantem à teſtatore legata producta fuerint: ea legata quæ certam ſummam non habent, legitimo precio æſtimantur. Eſto igitur exempli gratia ut ſeni aurei Reipub. relicti ſint annui in perpetuum. notum eſt eius ſummæ redditum ab hærede alicunde comparandũ, reiq́ꝫ publicæ ab eo mancipandum, unde ſtabilem obuentionem eius ſummæ habere quotannis poßit: aut pro eo pretium dandum. Nũc igitur ſi ratione legatorum ineunda quæratur quantum hæres eo nomine imputare in rationem debeat, reſpondere poßis ex Marcelli opinione, & Pauli ſententia, non tantum imputandũ quanti ſex aurei annui emi poſſunt tranſlatitio & plerunque uſitato precio, uel quãta eſt pecuniæ ſumma quæ ſi fœneratò collocetur, ſenos aureos quotannis parere poteſt ciuili & legitimo fœnore: ſed uberius ac plenius huius legati æſtimationem ideo eſſe faciendam, quòd Reip. relictum eſt. Nam cum per legem, Eos, in tractatu de uſuris, Iuſtinianus Auguſtus ſanxerit legitimam & ciuilẽ uſurã eſſe ſemiſſem, ſi priuato ipſe homini ponas aureos ſenos quotannis eſſe relictos à teſtatore: hæres tum non ultra centũ aureos pro eo legato deducere in eam rationem poterit. Siquidem centenarius ſortis (ut ex prædictis apparet) duodenarium quotãnis parit fœnoris, tum quidem, cum uſura procedit centeſima: quare in uſura ſemiſſe, quæ dimidia eſt centeſimæ, ſenarius anniuerſarius è centenario conficitur. Sic fit ut legatum ſenûm aureorum priuato homini relictum, non ultra centum aureos æſtimari debeat, cum ea ſumma fœnori data, uulgo ſenos au-

reos pariat iuris conceſſione. At nunc cum Reipu. huiuſmodi legatum eſſe relictum poſitum ſit, opinione Marcelli æſtimatio erit ſuperioris ſeſquipla: quippe cum uſura trientalis ſubſeſquipla ſit, id eſt ὑφημιόλιος, ſemiſſis, hoc eſt tertia parte minor, ut quaternarius ſubſeſquiplus eſt ſenarij. ſenarius enim tertia ſui parte ſuperat quaternarium, hoc eſt binario: quod perinde eſt ac ſi dicas ſenariũ continere quaternariũ, & quaternarij ſemiſſem, propter quod hemiolius eius dicitur, & ſeſquiplus. In hac igitur ſpecie aureos ſenos legatos, centum & quinquaginta aureis æſtimabit hæres, tantumq; legatarijs eo nomine expenſum feret. Quanto enim uſuræ modus à teſtatore taxatus minor eſt unde legatum annuum percipiendum, tãto eſt ſumma maior quæ pretium eſt aut æſtimatio legati. Hic autẽ licet teſtator non conſtituerit ſummã, tamen iuris interpretatione taxaſſe exiſtimatur, Marcelli & Pauli opinione. ita enim conſtitui legatũ annuũ, fundariq; teſtatorem uoluiſſe ipſi interpretantur, non ut plerũq; percipi poſſet, ſed ut quouis tempore, id quod tum euenit cum pecunia leuiſſimo fœnore collocatur, uerbi gratia triẽtali. Siquidem ex ea promptum eſt quouis tempore nomen facere, mutuamq; eam accepturum hominem inuenire, ita ut inde conditionem ſuam longè meliorem efficiat, ſi frugi eſt debitor: idq; omnino eſt quod reſponſum Marcelli Pauliq; ſignificat. Capitolinus in Antonino pio, Ipſe fœnus (inquit) trientarium, hoc eſt minimis uſuris exercuit, ut patrimonio ſuo plurimos adiuuaret. Hodie autem cum aut edicto aut lege municipali in hac urbe maximus pecuniæ fructus partusq; in emptitijs penſitationibus quas rentas quaſi reditus aut reddentes aut reuenutas lingua uernacula uocat, rationem beſſalis uſuræ habeat, aut pluſculo

ſculo pleniorē, (octoni enim cū triente è centenario cōficiūtur) tantíq; municipali priuilegio redimi quandocūq; poſſunt penſiones in urbis ædificia uēditæ, quāticunq; em ptæ ſint. Verùm, ut dixi, hodie ubi legatum Reip. factum eſſet, ipſe ex ſententia Pauli cenſerem, ſi ſententiam roga rer, octonorum aureorum legatū paulo minus centum & quinquaginta aureis æſtimandum in ratione falcidiæ, aut alia conſimili: quippe hæc ſumma ſeſquiplex eſt ſortis, ex qua municipali lege octoni aurei ferè annui percipiūtur, in ijs contractibus quibus penſiones in prædia urbana aut ruſtica uēditantur, ita ut redhiberi poßint, duntaxat cum ita commodum eſt & libitum uēditori, non etiam emptori. Seſtertius igitur & nummus idē apud auctores ſignificant, quoniam quaterni denarium ualent. Itaque Cicero in Ver. Act. IIII. cum ita dixiſſet, Nam cum ex Sicilia legibus frumentum in cellam ſumere liceret, idq́; frumentū Senatus ita æſtimaſſet, quaternis ſeſtertijs tritici modiū, binis ordei: iſte numero ad ſummam tritici adiecto, tritici modios ſingulos cum aratoribus denarijs trinis æſtimauit. Hæc autem uerba ipſe ueluti declarans paulò pòſt ita ſubdidit, Verumenimuero cū eſſet frumentū ſeſtertijs binis aut etiam trinis quibuſuis in locis prouinciæ, duodenos ſeſtertios exegiſti. & itidem hoc declarat multis alijs in locis eiuſdē Actionis. At uerò denarius drachmæ pondus habebat duntaxat Atticæ. Plin. lib. XXI. Drachma Attica (ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur) denarij argētei habet pondus. Plutarch. in Sylla, Potitus rerū Sylla, cū multos occideret, & libertini generis homo quendam ex proſcriptis occultare uideretur, ideoq́; è ſaxo præcipitandus eſſet obiecit Syllæ quòd una ſimul in domo uitam egiſſent: cum interim ipſe quidem pro ſu-

Denarius quaternis ſeſtertijs ualuit.

Denarius drachmalis erat.

periore habitaculo duo millia nummûm, ille autem pro inferiore tria millia mercedē penderet: itaq; inter utriuſque fortunam mille nummos interfuiſſe, qui drachmas Atticas ducentas & quinquaginta ualebāt, ὥστε τῆς τύχης αὐτῶν τὸ μεταξὺ χιλίους νούμμους εἶναι, οἳ πεντήκοντα καὶ Διακοσίας δραχμὰς ἀττικὰς δύνανται. *Idem in Bruto, Teſtamento cum legaſſet Cæſar ciui cuilibet ſeptuagintaquinq; drachmas, præterea reliquiſſet hortos qui trās Tyberim erāt, ingens beneuolentia & admirabile deſideriū omnes tenuit. De hoc apud Tranquil. in Cæſ. ita legimus, Populo hortos circa Tyberim publicè, & uiritim trecenos ſeſtertios legauit. Si ſeptuagintaquinq; quater multiplices, trecētos efficies: qua ratiōe quinq; et uiginti drachmæ cētenos ſeſtertios ualent. Idē Plutarchus in Antonio, C. Cæſar adoleſcens hæres à Cæſare ſcriptus, ex Apollonia rediịt. debebat Romanorū cuiq; drachmas quinq; & ſeptuaginta ex teſtamento patris. Apud Appianum tamē in ſecundo bellorū ciuilium ita legitur, Populo horti trās Tyberim præbiti, ſingulis Romanorū ciuibus qui in urbe aderant, quinque & octoginta drachmæ Atticæ collatæ. Sed errorē eſſe numeri non dubiè affirmauerim: quippe idem Appianus ſeptuagintaquinq; drachmas pro trecenis nummis dixit, ubi de Cæſaris liberalitate loquens, Singulis (inquit) ex populo minam unam Atticam dedit. De quo Trāquillus, Trecenos quoq; nummos, quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit. Quo ex loco probari uidetur minam Atticam quinq; & ſeptuaginta drachmarum fuiſſe: id quod apud Priſcianū legitur, quod tamē poſtea explicabimus. Sed interim centenariam minam intelligere oportet. Nunc igitur cauſam tenemus cur ſeſtertia* Seſtertia ſingula, *ſingula, mille nummos ſeſtertios ſignificent. nam duæ libræ,*

bræ, & ſelibra, ſeu (quod idem eſt) mnæ duæ & hemimnæon ducentas & quinquaginta drachmas ualent: quæ ſi quaternario multiplicētur, mille nummos efficiūt. Quomodo igitur ſeſtertij dicti ſunt nummi, quòd duos aſſes & ſemiſſem ſinguli ualerēt, id eſt, dipondiū & ſemiſſem æris: ita ſeſtertia ex eo dicta ſunt, quòd duas libras ſingula & ſelibram argenti ualerent. Ita factum ut quadringenta ſeſtertia, & quadringenta millia ſeſtertium nummorum antiqui pro eodem ac ſine diſcrimine ſignificatus dicerent. Verùm id adnotandū, quòd libram nunc & minam centenarias intelligimus, indifferenter utētes: quod pondo etiam identidem appellatur. Plin. lib. x x i. Mna, quam noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas cētum. Quo in loco Hermolaus, mnam (inquit) libram, minam, pondo, pro eodem noſtri dicunt, ut Græci μνᾶν, λίτραν, ὁλκὴν. quod dictum ut non uſquequaq; uerū eſt, ita in re nummaria libram & minam pro eodē ferè uſurpari deprehendimus, uix ut differentiā animaduertere poſſis, quālibet obſerues accuratè & Latinos & Græcos. idq; cum ex eo uidetur quod de ſeſtertijs diximus, tum uerò ex ſequentibus magis comprobabitur. ὁλκὴ autem interdum pondus ſignificat, ut cum Dioſcorides dicit, ὁλκὴ τριωβόλου, pondus trium obolorū. aliquando drachmam, ut apud eundem Dioſcoridem idētidem. Drachma igitur non modò pondus denarij Romani, ſed etiā nummum ſignificat eodē pōdere percuſſum ab Atheniēſibus; quod præter auctorū exēpla etiā uerſus illi ſignificant,

millia ſingula nummorum ſignificant.

Quadringēta ſeſtertia & quadringēta millia ſeſtertium nummorum.

Libra mina pōdo pro eodem ponuntur.

ὁλκὴ

Drachma.

In ſcrupulis ternis drachmam, quo pondere doctis
Argenti facilis ſignatur pondus Athenis.

Ventum iam eſſe ad locum præcipitem, horrore quodam animi ſentio, inſtantis & proximi periculi magnitudinē

reputantis. hoc eſt enim caput eius rei quam agimus, hic cardo totius operis, hæc denique alea ancipitis incepti, ut oſtendere aggrediamur uel demonſtrare potius, quid inter ſeſtertia centum, & ſeſtertiū centies interſit. trāſitus omnino & lubricus & abruptus, ut aut in barathrū quoddam errorum præcipitaturus ſim, ſi in eo quicquam titubauerim: aut tenorem inoffenſum ſeruare commentatio hæc nequeat, ſi inibi uel tantulum à ueritate deflexerim. Cum alioquin ita ſit hoc opus coagmentatum, ita ex ſeſe tractatus hic aptus, nulla ut ferè pars conuelli citra compaginis ipſius diſſolutionē poßit. Ac mihi quidē audendum omnino erat, & eorū exēplo periclitandum, qui res magni diſcriminis antea ſuſceperunt, ſi non etiam ea eſſet huius libri ratio, ut genium nullum (ut dicitur) habiturus ſit, niſi multarum ætatum & auitarū præcipuè placita deleuerit, ut ſi (quod abominor) propoſiti compos nō euaſerim, deſignatoris ridiculi atque temerarij opinionē ſubiturus ſim. Sed quid agas ubi eò iam peruicaciæ uentum eſt, ut & moderari tibi nequeas, & conſulere integrum non ſit? Quum eorum occurſum uitare non poßis, quibus hoc facturū te receperis, niſi ſi tibi publico interdixeris, id eſt, niſi domeſticum tibi conſciueris exilium, aut abſtruſum ſeceſſum & lucifugū? Agedū ab ſtupore animi rurſus inferueſcamus, & ſtylum iam languentē ad reliqua ſuſcitemus. Audeamus deniq; primi (quando eò uentū eſt) affirmare, homines doctißimos, quibus alioquin omnia propemodū debemus, toto (ut aiunt) cælo, id eſt, centuplicatò erraſſe. Iamprimū Cicero in Prætura urbana, Dio quidā fuit Haleſinus, qui cū eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propinquo permagna ueniſſet, nihil habuit tū neque negotij, neq; controuerſiæ. Verres ſimul ac tetigit

Quid inter ſeſtertia centum & cēties ſeſtertium interſit.

ac tetigit prouinciã, ſtatim Meſſanã literas dedit, Dionẽ euocauit, calũniatores ex ſinu ſuo appoſuit qui illã hære ditatem Veneri Erycinæ cõmiſſam eſſe dicerent. Hac de re oſtendit ſeipſum cogniturum. Poſſum deinceps totam rem expedire, deinde ad extremum id quod accidit dicere, Dionem ſeſtertiûm decies centena millia numeraſſe ut cauſam certiſſimam obtineret. Hoc cum dicat Cicero *in Prætura urbana, quæ ſecunda eſt in Verrem actio, idẽ in tertia actione hoc crimen repetens ita inquit, Simul atque è naui egreſſus eſt, dedit operam ut Haleſinus ad ſe Dio continuò ueniret. Hic eſt Dio, Iudices, nunc beneficio Quinti Metelli ciuis Romanus factus, de quo multis uiris primarijs teſtibus, multorumq; tabulis uobis priore actione ſatisfactum eſt ſeſtertium undecies numeratum eſſe, ut eam cauſam in qua ne tenuiſſima quidem dubitatio eſſet, iſto cognoſcente obtineret: ita ſeſter. undecies Q. Dionem; quòd hæreditas ei obueniſſet, nullamq; aliã ob cauſam, perdidiſſe.* Ex horũ locorũ collatione intelligimus, quod decies centena millia ſeſtertiûm dixerat in ſecunda actione, hoc in tertia undecies ſeſtertiũ dixiſſe: quanquam in illa non decies centena, ſed undecies legendum eſt, uel utrobiq; decies. Quare decies ſeſtertium nõ decem ſeſtertia ſignificat, ſed mille potius, hoc eſt decies centena millia: ſumma ſcilicet centuplicata. Quòd autem undecies ſeſtertiũ amplior ſit ſumma quàm quadringenta ſeſtertia, ex eadem oratione liquet. Sequitur enim ſtatim poſt illud Dionis crimen, & aliud, quod his uerbis proſequitur, *Accipite aliam in minore pecunia non minus impudentem calumniam. Soſippus & Epicrates fratres ſunt Agrigentenſes. horum pater abhinc duo & uiginti annos mortuus eſt: in cuius teſtamento quodam loco*

Ciceronis locus.

loco ſi commiſſum quid eſſet, mulcta erat Veneri. ipſos x x. annos, cum tot interea prætores, tot quæſtores, tot calumniatores in prouincia fuiſſent, hæreditas ab ijs Veneris nomine petita non eſt: cauſam Verres cognoſcit per Volcatium: pecunias accepit ferè ad ſeſter. quadringēta millia ab duobus fratribus. Quadringenta ſeſtertia Cicero minorem pecuniā decies uel undecies ſeſtertio appellauit. Quare iam ferè planum factū eſt decies ſeſtertiū, quadraginta partibus plus eſſe decē millibus ſeſtertiûm. Et rurſus ſtatim infra, Quæ uis erat Volcatio tanta, ut ſeſter. quadringenta millia duobus hominibus auferret? Ecquis Volcatio, ſi ſua ſponte ueniſſet, unam libellā dediſſet? at ego amplius dico: ſeſtertiū quadringenties acce-

Quadringenties ſeſtertiū.

piſſe te arguo contra leges. Ex his uerbis liquidò apparere poteſt quadringenties ſeſtertium longè ampliorem ſummam eſſe quàm ſeſtertia quadringenta, cum omnia Verris furta quadringenties ſeſtertiū æſtimauerit, quæ innumera & incredibilia ab eo recenſentur, ab uno enim homine, uno nomine, uno furto decies centena ſeſtertia accepiſſe dicit: à tota autē Sicilia trienio & uarijs furtorū, expilationū, rapinarūq; nominibus quadringēties ſeſtertiū (tanquā rem fidem excedentē) abſtuliſſe oratoriè uociferatur. tanti enim æſtimari uoluit litem repetundarū Verri ob iuriſdictionis furta, ob negotia faceſſita, ob improbas dimundinationes, ob interuerſas pecunias in frumento imperando, in locandis decimis frumenti, & ob expilationes publicas priuatasq; ſignorum æreorum, & uaſorum argenteorum: quæ crimina inuſitata eſſe uidentur, & fidem excedentia ijs qui accuſationes illas perlegunt. Quare ipſe Cicero primam accuſationem ita claudit, Dicimus C. Verrem, cū multa libidinoſè, multa cru-

deliter

deliter in ciues Romanos atque in ſocios, multa in deos homineſq; nefariè fecerit, tum præterea quadringenties ſeſtertium ex Sicilia contra leges abstuliſſe. ſic enim legit Aſconius Pedianus, quãquam in exẽplaribus CCCC. *ſeſtertia legitur etiam manu ſcriptis. Quapropter admirari hic ſubijt id quod Plutarchus de hoc ſcripſit his uerbis,* οὕτω δὲ τοῦ βέρρου καταδικασθέντος, ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδων τιμησάμενος τὴν δίκην ὁ κικέρων, διαβολὴν ἔσχεν ὡς ἐπ' ἀργυρίῳ τὸ τίμημα καθυφειμένος. *Hac ratione Verre damnato, crimini datũ eſt Ciceroni quòd in litis æſtimatione præuaricatus eſſet pecunia corruptus, ut qui quinq; & ſeptuaginta myriadibus litẽ eam æſtimaſſet. id perinde eſt ac ſi tricies ſeſtertium dixiſſet. & hic myriades drachmarum intelligendũ, quæ tricies centena mill. ſeſtert. ualent. Quare conijcio diu poſt exilium Verris Ciceronẽ orationes emendauiſſe, ut interdũ moris erat domi orationes limare & cõficere, ut ex Cicerone eodem intelligimus in Catone, apud quẽ Cato ipſe ita inquit, Septimus mihi liber Originum eſt in manibus. omnia antiquitatis monumenta colligo. cauſarũ illuſtriũ quaſcunq; defendi, nunc quàm maximè cõficio orationes. & ex Plinio Iuniore in Epiſtolis. Exiſtimo tamẽ potius apud Plutarchum ita legendum,* τριακοσίων ἑβδομήκοντα πέντε μυριάδων. *ut ſit centies quinquagies ſeſtertiũ. fortaſſe etiam maior ſumma errore librariorũ deeſt. Quod autem in diuinatione legitur, Sicilia tota ſi una uoce loqueretur, hoc diceret, Quod argenti, quod auri, quod ornamentorum, in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit, quod in unaquaque re beneficio Senatus populiq; Romani iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuiſti atque abſtuliſti: quo nomine abs te ſeſtertium millies ex lege repeto. Hoc (inquit*

Cicero ab accuſationem Verris male audiuit.

Orationes domi emẽdabãt.

(inquit Aſconius) per auxeſim dictum eſt. Cicero enim poſtea hanc ſummam ad quadringenties contraxit, ut in multis locis repetit. Idem Cicero in eundẽ Act.3. *Heraclius eſt* Hieronis *filius,* Syracuſanus*,homo in primis domi ſuæ nobilis,& ante hunc prætorẽ uel pecunioſiſſimus* Syracuſanorum*,nũc nulla alia calamitate niſi iſtius auaritia atque iniuria pauperrimus. huic hæreditas facilè ad ſeſtertium tricies uenit teſtamento propinqui ſui* Heraclij*. plena domus cælati argẽti optimi,multæq; ſtragulæ ueſtis,pretioſiſſimorumq; mancipiorum. erat in ſermone,magnam* Heraclio *pecuniam ueniſſe: non ſolùm* Heraclium *diuitem,ſed etiam ornatum ſupellectile, argento, ueſte,mancipijs,futurũ.* Et inferius, *Poſteaquã (inquit) damnatus eſt abſens* Heraclius*,non ſolum illius hæreditatis de qua ambigebatur, quæ erat tricies ſeſtertium, ſed omnium bonorũ paternorũ ipſius* Heraclij *(quæ non minor erat pecunia) palæſtræ* Syracuſanorũ*,hoc eſt* Syracuſanis*, poſſeſſio traditur.* Et rurſus inferius: *Verùm eſt illud præclarum,* Syracuſani *qui præfuerãt his* Heraclij *bonis uerbo redigendis,re diſpertiendis,reddebant eorũ negotiorũ rationem in* Senatu*: dicebant ſcyphorũ paria complura,hydrias argenteas,pretioſam ueſtem ſtragulam, multa mancipia pretioſa* Verri *data eſſe: dicebant quantum cuiq; eius iuſſu nummorũ eſſet datum. gemebãt* Syracuſani*: ſed tamẽ patiebantur. Repẽtè recitatur uno nomine ſeſtertiûm ducenta quinquaginta millia iuſſu* Prætoris *data. fit maximus clamor omniũ.* Et paulò pòſt de pecunia illa reddita à Verre loquens, *Numerantur illa ducenta quinquaginta ſeſtertia* Syracuſanis. Non'ne ex hoc loco patet clariſſimè,ducenta quinquaginta ſeſtertia,hoc eſt ducenta quinquaginta millia ſeſtertiûm nummorum

morum particulam unam eſſe tricies ſeſtertij? Quippe tricies ſeſtertium ſignificat tricies centena millia ſeſtertiûm nummorum: quomodo & illud Suetonij Tranquilli in Auguſto, Senatorum cenſum ampliauit, ac pro octingentorum millium ſumma duodecies ſeſtertiûm taxauit, id eſt, duodecies centena millia ſeſtertiûm. quod cum in omnibus exemplaribus legeretur, Antonius Sabellicus uir alioquin diligens & doctus emendaſſe ſe gloriatur, ut ſuprà dictum eſt, & pro duodecies ſeſtertiûm, duodecies centies legendum eſſe contendit: cui etiam adſtipulatus eſt Philippus Beroaldus, itidẽ ipſe doctus, ac multæ lectionis: ambo nihil in ea re uidentes. Hoc & ex eodem auctore alio loco oſtendi poteſt in Othone, Sperauerat (inquit) fore ut adoptaretur à Galba: idq; in dies expectabat. ſed poſtquam Piſone prælato ſpe decidit, ad uim conuerſus eſt, inſtigante ſuper eum dolorem etiam magnitudine æris alieni. neq; enim diſsimulabat, niſi principem ſe ſtare non poſſe: nihilq; referre, ab hoſte in acie, an in foro ſub creditoribus caderet. ante paucos dies ſeruo Cæſaris pro impetrata diſpẽſatione decies ſeſtertiûm expreſſerat. hoc ſubſidium tanti cœpti fuit: ac primò quinque ſpiculatoribus commiſſa eſt res, deinde decem alijs, quos ſinguli binos produxerãt. omnibus dena ſeſtertia repræſentata, & quinquagena promiſſa. per hos ſolicitati reliqui. Inſignis erat ille locus ad animaduertendã differẽtiam inter dena ſeſtertia, & decies ſeſtertiûm & tamẽ ibi quoq; Sabellicus decies ſeſtertiûm dena ſeſtertia interpretatus eſt, conniuẽte Beroaldo. Si enim quindecim ſpiculatoribus dena ſeſtertia repræſentata, hoc eſt ſingulis decem, iam centũ quinquaginta ſeſtertia fiũt: & ſi quinquagena promiſſa, hoc eſt ſingulis quinquaginta:

Duodecies ſeſtertium, cenſus Senatorius.

Decies ſeſtertium, & dena ſeſtertia.

ſepting

ſeptingenta quinquaginta in ſumma fiunt, quæ ſimul iuncta nongenta millia ſeſtertiûm faciunt. At Tranquillus dicit decies ſeſtertiûm ſubſidium tanti cœpti fuiſſe, id eſt inuaſionis imperij Romani. Iam igitur effectũ habemus, decies ſeſtertiûm non minus eſſe nongentis ſeſtertijs. Martialis in primo Epigrammatum.

Millia pro puero centum me mango popoſcit,
Riſi ego, ſed Phœbus protinus illa dedit.
Hoc dolet & queritur, dolet hoc mea mentula mecũ,
Laudaturq́; meam Phœbus in inuidiam.
Sed ſeſtertiolum donauit mentula Phœbo
Bis decies: hoc da tu mihi, pluris emam.

Calderinus uir ingenioſus bis decies ſeſtertiûm, x x. ſeſtertia interpretatur, corrupto ſenſu epigrãmatis: cuius dubio procul huiuſmodi ſenſus eſt, non mirũ eſſe ſi Phœbus puerum centum ſeſtertijs licitatus eſſet, quanti Martialis emere non potuerat: quippe qui uicies cẽtena millia ſeſtertiûm ex quæſtu collegiſſet, hoc eſt uicies tantũ quãti puerum mercatus erat. alioquin ſenſus erit abſurdißimus. Cicero. x i i i. Epiſt. ad filiũ ſcribens, Titi Pinnij filio mire erudito, ſtudioſo, & modeſto, pecuniã Nicæenſes gradem debent, ad ſeſtertiûm octogies: &, ut audio, in primis uolũt ei ſoluere. Ibi interpres epiſtolarum, ſeſtertiũ (inquit) pro ſeſtertiorũ ponitur, & ſubauditur millia, id eſt, ad octoginta millia ſeſtertiûm, Elegãter autem in his ſermonibus ponũt oratores & poëtæ aduerbia pro nominibus: ut, debes decies ſeſtertiûm, quadragies ſeſtertiûm, & ſic in cæteris, & utuntur genitiuo ſyncopato in nominibus nummorũ. Dicimus etiam hoc ſeſtertium, & hic ſeſtertius. Hactenus ille. Ego autem octogies ſeſtertium, octogies centena millia ſeſtertiûm ſignificare

ficare affirmo: & grandē ob id pecuniā à Cicerone dictam. Hoc etſi ex prædictis ſatis confirmatū uidetur, non tamen ſcrupulo carebit, ut uideo ſi enim hoc uerum eſt (dicet aliquis circunſpectus obſeruator) quo'nam modo intelligi illud poteſt quod apud Tranquillum in Veſpaſ. legitur, Sed & in funere Fauo archimimus perſonā eius ferens, imitansq́; (ut eſt mos) facta ac dicta uiri, interrogatis palàm procuratoribus quāti funus & pompa conſtaret, ut audiuit ſeſtertium centies, exclamauit, centū ſibi ſeſtertia darent, ac ſe uel in Tyberim proijcerent? Hic locus (ut arbitror) Tranquilli interpretes feſellit, ut idem eſſe putarent ſeſtertium centies, & ſeſtertia centum: quē tamen corruptum eſſe neceſſe eſt intelligere ex ijs quæ antè demonſtrauimus. Vtrobiq; autem ſeſtertium centies legendum eſſe argumentis probari non leuiſſimis poteſt. Nam præterquam quòd ueritati non congruit ut funus imperatorum cētum ſeſtertijs æſtimaretur, quum Nero imperatorum omnium flagitioſiſſimus, qui deſtitutione conterritus, pugione ſeſe interemerat, furtim raptimq́; à libertis ſepultus, bis tantidem funeratus ſit, de quo idem Tranquillus, Funeratus eſt (inquit) impenſa ducētorum millium, ſtragulis albis auro intextis quibus uſus calendis Ianuarijs fuerat. reliquias Ecloge & Alexandria nutrices cum Acte concubina, gentili Domitiorum monumento condiderunt. Cū igitur id ſimile ueri non eſt, ut poëta mimographus Veſpaſiani funus, ut deparci principis, ita optimi, centū millibus nummorū æſtimarit, cū princeps nequiſſimus ante eum Nero ducentis funeratus fuiſſet: tū uerò ſapientis poëtæ non fuiſſet, tam licenter illudere faſtigio principali, ut ob paruam pecuniā eouſq; commotū fingeret, ut uel in Tyberim ſe abijci præoptaret, quàm Tranq. locus.

tantula pecunia funerari. Eodẽ igitur errore apud Tranquillum centum pro centies ſcriptum eſt librariorũ temporumq́; uitio, quomodo apud Ciceronẽ in actione prima in Verrem quadringenta pro quadringenties, ut ſuprà diximus: & apud Plinium non ſemel idem error deprehenditur, ut infrà oſtendetur. Maioris eſt illud anxietatis, quod apud Plutarchum in Antonio legitur his uerbis, Antonij munificentia unũ exemplum narrabo. Cuidam ex amicis dari iuſſerat millia uigintiquinq;. hoc Romani decies appellant. procuratore autem admirante, & ut magnitudinem donationis oſtenderet, in cõſpectu eius pecuniã depromẽte rogauit Antonius quid hoc eſſet: illo autem reſpondente eam eſſe pecuniam quã dono dari iuſſiſſet, conſpicatus hominis improbitatẽ, Equidẽ (inquit) arbitrabar ampliorem pecuniã decies ſeſtertium continere. hoc uerò parum eſt, itaq; tantundem ſuperadde. Sic in Plutarcho latino facto legitur, & ille locus uno in loco ab Antonio Sabellico citatur, & ab Roberto Vulturio in libro de re militari, & ab alijs itidem, qui de re nummaria ſcribẽtes, locum eum uere traductum exiſtimauerunt: cuius tamen ſenſus pugnat cum eo quod omnes de ſeſtertijs cenſuerunt. nam cũ illi omnes concordi errore decies ſeſtertium decẽ ſeſtertia ſignificare dixerint, Plutarchus, ſi locus ille non mendoſus eſt, uigintiquinq; ſignificare dixit. Ego cum in eo quod tuendũ ſuſcepi, pertinaciter hæream: poßim fortaſſe, ſi alium exitum rei nõ inueniã, uel in hanc præcipitem defenſionem erumpere, ut dicam Plutarchum hominem Græcum in Romanorũ conſuetudine falli nonnihil potuiſſe. Sed cum ueritatẽ tueri alia uia poßim, temerarium omnino eſſet, & inſcitiæ plenum, futili uti umbone, & è medio ſumpto, auctoris tanti

Plutarchi locus.

eleuata auctoritate, præſertim cũ eius teſtimonio ut graui & irrefutabili uſurus ſim in ſequentibus. Proinde *cũ* Plutarchi *locum accuratè mihi anxieq́; uerſanti, hoc etiã in mentem uenit, poſſe me & hoc quoq; eius dicto uti ad confirmandum id quod dixeram, & id quod mihi obijci poteſt, in meã rem uertere.* Primum *igitur hoc dico, conſentaneum ueritati nõ eſſe, uigintiquinq; millia nummûm magnificã donationẽ à* Plutarcho *dictam eſſe præſertim eius imperatoris qui bonam partem imperij* Ro. *teneret, & in ſuos uſus uerteret, ut infrà oſtendemus.* Paruã *autem eſſe eam ſummam interim ſaltẽ ex eo liquebit, quòd* Martialis *puerum amaſium cẽtum millibus emptum eſſe in eo epigrammate ſcribit, quod ſuprà retulimus.* Deinde *hoc dico, hunc errorem ex eo inualuiſſe, quòd hæc uerba quãuis mendoſa, ueritati tamẽ magnopere alludũt.* Quomodo *enim ſeſtertius duos & ſemis aſſes ualet, & ſeſtertia ſingulas duas libras & ſelibram, ut antea docuimus: ſic illud genus tertiũ ſeſtertij duo millia & quingentos nummos ualere poſſe uidebatur.* Quare *pulchrè ratio quadrare uidebatur, ut decies ſeſtertium uicenaquina millia ualeret.* Ego *autem cũ dixerim eius generis ſeſtertium centum millia ualere, quod alij ſingula millia ualere dixerunt, ſed apud* Plutarchum *tamen pro binis millibus & quingentis legi, (ſic enim inquit* Sabellicus*) inuenienda ratio eſt, & quidem huic loco conſentanea, quæ hunc ſcrupulum lectori eximere planè poßit. ut aũtẽ hoc fiat, neceſſe eſt accedere in ſingulas ſeſtertij huius unitates nonagintaſeptem millia & quingentos nummos. hoc uero pulchrè fiet ſi ita apud* Plutarchum *legamus,* Cuidam *ex amicis dari iuſſerat uigintiquinque myriadas drachmarũ.* Singulæ *myriades, dena millia drachmarũ, id eſt, de-* Locus Plut.

nariorum ualent: quæ quinquies & uicies multiplicata, ducenta quinquaginta millia denariorum faciunt, quæ ſumma rurſus quater ducta, cum quilibet denarius quaternos ſeſtertios ualeat, mille ſeſtertia efficit, id eſt decies centena millia ſeſtertiûm. ſic à Plutarcho Græcè ſcriptum eſſe aliquãdo ne dubitarẽ, antequã ſcilicet Plutarchi hiſtoriæ æreis formis editæ eſſent, fecit mos aliorum Græcorum, ipſiusq́; Plutarchi, atq́; ipſa rei ueritas, quã conſertis manibus retentanti mihi, nec mendæ librariorũ eripere, nec errores interpretationũ poſſunt. argumento erit ille locus eiuſdem Plutarchi in Galba, δοκεῖ δὲ μηδ' ἂν ὧδε τοῖς ἰδίοις μόνον ἑλέσθαι τὸν ὄθωνα κληρονόμον, ἀκόλαστον ὅλως καὶ πολυτελῆ, πεντακισχιλίων μυριάδων ὀφλήμασι βεβαπτισμένον, *Videtur autem Galba Othonem ne in priuato quidem patrimonio ſucceſſorem ſibi deſtinaſſe, ut quem ſciret & uitæ incontinentia luxuq́; præditum, & inſuper ære alieno merſum ad quinq; millia myriadum. Hoc ut rectè interpres quinquagies decies centena millia colligit, quod quidem ad numerũ reddendum attinet: ſic ego latinè & uſitatè quingenties ſeſtertium uerterem, ita tamen, ut myriadas nummorũ intelligamus: quod genus loquendi aſſequi nemo recentiorum potuit. quæ cauſa eſt ut in libris è Græco uerſis alias prorſus ſummas legamus quàm in libris antiquis Latinorum, ut apud Appianum idẽtidem, & apud Oroſiũ uno in loco mox uidebimus: qui cum ſupra mille annos fuerit, priſcum tamẽ morẽ non tenuit. Eum autẽ morem Græcorum fuiſſe, ut non per numerum nummorũ, nec per ſeſtertia, ſed per myriadas drachmarũ, omnes ſummas pecuniæ memoriæ traderent, duntaxat de Romanis ſcribentes, ex dicẽdis conſtabit, cũ eorũ auctoritatibus utemur.*

Quingenties ſeſtertium.

Sed

Sed & de hoc more loquẽdi libro III. uidebimus ex Demoſthene. Cum autem poſt primam huius libri editionem legere mihi hiſtoriam Græcã eiuſdem Plutarchi contigit, recens ex officinis Tranſalpinis publicatam, certam iam fidem habere cœpi eius quod cõiecttura exacta antea collegeram. ſic enim eo in loco hiſtoriæ legitur, τῶν φίλων τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι, τοῦτο ῥωμαῖοι δεκίες καλοῦσι. *Amicorum cuidam myriadas quinque & uiginti dari iuſſerat: hoc Romani decies appellant. Quanquam autẽ per ea quæ hactenus dicta ſunt, ſatis demonſtraſſe uideri poſſim, quid ſeſtertium decies à ſeſtertijs decem differat, & ea quæ occurrere poterant dubia diſſoluiſſe: iamq; (ut arbitror) lectores cum ad hũc locum accurata intentione legendo peruenerint, fidem dictis noſtris accommodare non dubitaturi ſint, ulterioremq; nobis probationem remiſſuri, quod ad hoc quidem attinet: hanc tamen in me legem ultro ferre planeq; ſancire hoc in opere ſtatui, ut nunquam perfunctius pollicitatione uidear, niſi ita omnia perſpicua fecero, ut negare omnino quiſquã ea quæ demõſtrauero, citra improbitatem nequeat. Vt hoc autem efficere poſſim, utar rurſus Ciceronis auctoritate, qui in Actione III. in Verrẽ, cũ multa Verri furta obieciſſet per totam eam orationem, ad extremum uelut ſummam criminũ exaggerans, unius tantũ oppidi furta ac paucorum menſiũ colligere ſtatuit, ut de uniuerſis pecunijs per iniuriã ablatis documentum coniecturamq; daret. Ait igitur ſe publicanorũ tabulas conquiſitas obſignaſſe, & ad iudiciũ illud Verris attuliſſe, ut ex perſcriptis ſub nomine Prætoris nauium commeatibus, conſtare iudicibus ratio poſſet earum merciũ quas Verres tũc Siciliæ Prætor in Italiã deportãdas curaſſet.*

Locus Verrinæ tertiæ Ciceronis.

Eius igitur hæc uerba ſunt circa finem orationis, Cum hæc paucorum menſium ratio in his libellis ſit, facite ut uobis triennij totius ueniat in mentem. ſic contendo, ex his paruis libellis apud unum magiſtrũ ſocietatis repertis, uos iam coniectura aſſequi poſſe cuiuſmodi prædo iſte in illa prouincia fuit: quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit: quantam pecuniam non ſolùm numeratam, uerùm etiam in huiuſcemodi rebus poſitam confecerit, quæ uobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite: His exportationibus quæ recitatæ ſunt, ſcribit ſeſtertia. L X. *ſocios perdidiſſe ex uiceſima portorij Syracuſis. Pauculis igitur menſibus, ut hi puſilli & contempti libelli indicãt, furta Prætoris quæ eſſent ſeſtertiũ duodecies, ex uno oppido ſolo exportata ſunt.* Nego quenquam eſſe acutum ac perſpicacem lectorem, qui poſt hæc uerba Ciceronis dubitare potuerit de eo, quod adſtruimus. quod ut omnibus etiam craßioris Mineruæ lectoribus planũ fiat, paucis uerbis rem explicabo. *Cum enim affirmet Cicero ſocietatem publicanorum ex uiceſima portorij ſexaginta ſeſtertia, id eſt ſexaginta nummorum millia, ideo perdidiſſe, quòd Verres immunes merces tanquam prætorias nec tamen improfeſſas tranſportabat, & ex eo colligat furtiuas merces ad ſeſtertium duodecies ex uno oppido abſtuliſſe: certo iam certius habeo ſeſtertium duodecies, mille ac ducenta ſeſtertia ſignificare. ſi enim ſexagenarium uicenario multiplicaueris, mille & ducenta fient in ſumma. atqui Cicero furtorum ſummam à portorio uiceſimæ probare facilè potuit. Si ergo uiceſima pars ſeſtertij duodecies, ſexaginta ſeſtertia eſſe ab eo dicitur, neceſſario ſeſtertium duodecies, mille ac ducenta ſeſtertia eodem auctore erit. Hoc etiam poſt Ciceronem Martialis libro primo Epigrammatum docere his uerbis potuit,*

Si dederint ſuperi decies mihi millia centum,
Dicebas nondum Scæuola factus eques:
Qualiter ô uiuam, quàm largè, quamq́; beatè!
Riſerunt, faciles & tribuere dei.
In ius ô fallax atque inficiator eamus,
Aut uiue, aut decies Scæuola redde deis.

Sic enim & ipſe & alij poëtæ loqui ſolent ſine adiectione ſeſtertij: ut idem ad Calenum,

Non plenum modò uicies habebas,
Sed tam prodigus atque liberalis,
Et tam lautus eras Calene, ut omnes
Optarent tibi centies amici.

Vbique enim ſeſtertium ſubintelligendum. Et in tertio,

Empta domus fuerat tibi Tongiliane ducentis,
Abſtulit hanc nimium caſus in urbe frequens.
Collatum eſt decies: rogo, non potes ipſe uideri
Incendiſſe tuam Tongiliane domum?

Nec poëtas modò decies abſolutè, ſed etiam proſa oratione loquentes ſolitos eſſe dicere Plutarchus in loco ſupradicto docet, ἐγὼ πλεῖον ὤμην, ἔφη τὸ δεκίες εἶναι. Docebunt & auctoritates priſcæ quæ à nobis ſparſim in ſequentibus citandæ ſunt. Verùm Martialis apertè docet decies ſeſtertium maiorem multo pecuniam eſſe ſeſtertijs ducentis: quo in loco Calderinus non ducenta ſeſtertia, ſed ducentos nummos ridiculo errore intellexit. ſic enim ducenta abſolutè dicuntur à Martiale, ut à Iuuenale quadringenta in 1. Satyra,

—Sed quinque tabernæ Quadringenta parant—
id eſt cenſum Equeſtrem. Et in quartadecima,
Sume duos equites, fac tertia quadringenta.

Oratores plerũq; adijciunt ſeſtertiũ. Rurſus Martialis,

Dederas Apiti bis trecenties uentri,

Sed adhuc ſupererat centies tibi laxum.

Quo in loco Calderinus, Apitius (inquit) habebat ſeptingenta millia: ſex conſumpſerat iuxu: & cum adhuc centum ſupereſſent, ueritus ne non poſſet explere gulam ea pecunia, uenenum bibit. Centies ille pro centum millibus intellexit, cẽtuplicatò ſcilicet (ut alij omnes) falſus. Martialis enim centies centena millia intellexit, id eſt, centies ſeſtertiũ. Ortus eſt enim apud antiquos ille loquẽdi modus ex compendio ſermonis. Nam cum primũ dicerent centies centena millia ſeſtertiûm nummûm, poſtea uſus obtinuit, ut compendioſè centies ſeſtertium dicerẽt: quem loquendi modum nonnulli recẽtioris memoriæ ſcriptores non percipiẽtes, centies talentũ protulerũt, quaſi ſeſtertium rectus aut accuſandi caſus ſit, & non potius genitiuus. Poëtæ autẽ & alij interdum ſcriptores cõpendium illud iterum contrahentes, non centies ſeſtertium, ſed centies tantum dicunt, ut in exemplis ſupraſcriptis, ſubintelligi uolentes centena millia ſeſtertiûm: ut in illo Martialis Epigrammate in ſecundo libro,

Centies ſeſtertium, compendioſa locutio.

Illa diues mortua eſt Secundilla,

Centena decies quæ tibi dedit dotis.

Decies enim cẽtena millia intelligẽdũ: ut apud Iuuenalẽ,

-Et ritu decies centena dabuntur Antiquo-

Quam magnam eſſe pecuniam ex Horatio in primo Sermonum intelligimus,

-Decies centena dediſſes

Huic parco, paucis contento, quinq; diebus

Nil erat in loculis-

Aſconius quodam in loco, Luſcius notus Centurio Syllanus

nus, diues è uictoria factus, nam amplius centies poſſederat. Cæterùm ex obſeruatione antiquorum didici, nunquam infra denarium numerum ſic eſſe eos locutos, ut dicerent ſepties uel octies uel nouies ſeſtertium: ſed intra denarium per millia uel ſeſtertia loqui ſolitos. Cicero libro.1.Epiſt. *ad* Atticum, *Lucio Cincio ſeſtertia nongenta pro ſignis Megaricis, ut tu ad me ſcripſeras, curaui.* Et *pro Cluentio, Initio permagnam pecuniam popoſcit, pòst ad id peruenit quod confici potuit, & ſeſtertia ſexcenta quadraginta millia deferri ad ſe domum iuſsit.* Idem, *Sedecim dico Iudices, ut Oppianicus abſolueretur, corrumpendos fuiſſe: ad Stalenum ſexcenta & quadraginta millia nummûm eſſe delata.* Et *ad Ruffum ſcribens in quinto* Epiſt. *Nam de ſeſtertijs nongentis millibus certè ita relatum eſt, ut tu ſiue frater tuus referri uoluit. Supra decem per aduerbium et genitiuum antiqui ferè locuti ſunt, ut in exemplis omnibus ſuperius adnotatis. Non me latet apud Plinium lib.* XXXVI. *ad ſeſtertia mille legi, & ſeſtertijs mille ducentis: ſed uetuſta lectio non adſtipulatur impreßis libris.* Tranquil.*in Cæſ.Seruiliam Bruti matrē ante alias dilexit, cui & proximo ſuo Conſulatu ſexagies ſeſtertium margaritam mercatus eſt. Sic Plin.lib.*1X.*de Lollio, Vt neptis eius quadringēties ſeſtertiū operta ſpectaretur ad lucernas. In quibuſdam tamen exemplaribus ſeſtertio legitur.* Trāq.*in Caligula: Nota res eſt, Aponio Saturnino inter ſubſellia dormitante, monitum præconem ne prætorium uirum crebro capitis motu nutantem ſibi, præteriret: nec dicendi finem factū, quoad.*XIII.*gladiatores ſeſtertium nonagies ignoranti addicerentur. Quo tamen in loco non dicendi ſed licendi lego contra fidem exemplarium, id eſt, licitandi in auctione. Verùm ſeſter-*

Mos loquendi priſcorum.

Suetonij locus.

tium in ſuperioribus exemplis gignendi caſu dicitur, ut apud Cice.in Verrem act.prima: Cognoſceret ex me populus Ro. quid ſit quod iudicijs ad Senatorium ordinem translatis, ſublataq; populi Romani in unumquẽque noſtrum poteſtate, Quintus Calidius damnatus dixerit, minoris ſeſtertium tricies prætorium hominem honeſtè non poſſe damnari. Quæ uerba licet notis ſcripta ſint in libris impreßis, Aſconius tamen ita legit. In quo more loquendi (ut ſuprà dixi) aliquid ſubaudiendum facilè intelligimus, ut ſit integrum, hominem prætorium damnari minoris tricies centenis millibus ſeſtertiûm. & quoad. XIII. gladiatores nonagies centenis millibus ſeſtertiûm addicerentur Saturnino dormitanti. Seſtertiûm enim per ſyncopam pro ſeſtertiorum dicitur, ut auctor eſt Cic. in Oratore perfecto. Frequentius tamen per ablatiuum legitur, ut Tacitus lib. XVI. Cladem Lugdunẽſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, ut amiſſa urbi reponerẽt. Plinius ad Caluiſium lib. III. Epiſt. Vt ſcias quanti uideantur poſſe emi, ſeſtertio tricies: non quia nõ aliquãdo quinquagies fuerint: uerùm ex hac pœnuria colonorum, & temporis iniquitate, ut redditus agrorum, ſic etiam pretium retro abijt. Tricies ſeſtertio pro tricies centenis millibus dixit Plinius: tametſi uir alioquin & doctus & diligens, opinione inueterata omnium enarratorum ductus, triginta millibus id uerbum interpretatus eſt. Valerius lib. IX. de Cneo Domitio & L. Craſſo loquens, Quẽ cum continuò Craſſus quanti ipſe domum ſuam æſtimaret, interrogaret, atque ut reſpondit ſexagies ſeſtertio: Quo ergo eam (inquit) minoris fore æſtimas, ſi decem arbuſculas inde ſuccidero? Ipſe tricies ſeſtertio, inquit Domitius. Apud Ciceronem in Philip. II. ſeſtertij in genitiuo

(Margin: Seſtertio. — Seſtertij.)

nitiuo legitur, Syngrapha ſeſtertij cẽties per legatos uiros bonos, ſed timidos & imperitos facta in gynæceo. Sic apud Tacitum lib. x i i. Fixum eſt ære publico Senatuſconſultum quo libertinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, antiquæ parſimoniæ laudibus cumulabatur. Idem, Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuentum eſt centies ſeſtertij largitione. In Tranquil. ſemel omnino legi, ubi in Tyberio ſic inquit, Publicè munificentiam bis omnino exhibuit, propoſito millies ſeſtertio gratuito in triennij tempus. Illud apud Tacitum aut mendoſum eſt, Tacit. lo. aut inſolens, Bis & uicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Millies enim lego, non mille. Liuius poëtarum more abſolutè dixit libro octauo de bello Maced. Liuij lo. In L. (inquit) Scipione malim equidem mendum quàm mendacium ſcriptoris eſſe in ſumma auri atq; argenti, & potius quadragies quàm ducenties quadragies litem æſtimatum, eò magis quòd tantæ ſummæ rationẽ etiã ab ipſo requiſitam P. Scipione in Senatu tradũt, librumq; rationis eius cum L. fratrem afferre iußiſſet, inſpectante Senatu ſuis ipſum manibus compreßiſſe, indignatum quòd cum bis millies in ærarium retuliſſet, quadragies ratio ab ſe poſceretur. ubi tamen non compreßiſſe, ſed concerpſiſſe lego. Sic Cicero in frumentaria, Sic per triennium ad hanc frumenti emptionem centies & tricies erogatum eſt. Illud Plinij ad Caluiſium in quinto Epiſt. An Plinij locus. cui de meo ſedecies contuli, ita lego. An cui de meo ſeſtertiũm decies contuli, huic. cccc. millia paulo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem? Quadringenta enim ſeſtertia, tertia pars eſt duodecies ſeſtertiũm, & paulo amplior tertia parte decies ſeſtertiũm, id eſt mille ſeſtertiorum. Fuit autem cum exiſtimarem omnino ita loquend

quendum eſſe, ut poſt aduerbium ſemper genitiuum plu-ralem ſubiungeremus, hoc modo qui ſuprà relatus eſt, Hominem *prætorium minoris ſeſtertiûm tricies damna-ri non poſſe.* & Sexagies *ſeſtertiûm margaritum mer-catus eſt.* & *apud* Cornelium Nepo. *in uita* Pompo. Tan*taq́; fuit moderatione, ut neque in ſeſtertiûm uicies quod à patre acceperat, parum ſe ſplendidè geſſerit: neque in ſeſtertiûm centies affluentius uixerit.* Aliquamdiu *igitur ita loquendum arbitratus ſum, quoniam ſermo in-teger hoc poſcere uidetur, in quem contracta oratio ſic reſoluitur, ſexagies centenis millibus ſeſtertiûm num-morum margaritam mercatus eſt.* Quare *illum loquen-*

Seſtertio quadragies.

di modum, Quadragies *ſeſtertio ſolatus eſt:* &, Liber-*tinus ſeſtertij ter millies poſſeſſor, iudicabam errore le-gentium, librariorumq́; ignorantia in exemplaribus in-ualuiſſe.* Aliter *tamen nunc cenſeo, quum huiuſmodi lo-cutione, etſi contra rationem recepta, tamen libri ma-gnorum auctorum ſcateant, quale illud* Ciceronis *in* Sal-*luſtium ſimile ſupradictis;* Ne *cauſam diceret, ſeſter-tio duodecies cum* Cenſore *paciſcitur. uel cum* Cæſare *potius, ut in antiquo legimus.* Vnum *in prætura urbana locum notaui pluraliter enunciatum, hoc modo,* Hinc *ſeſtertiûm quaterdecies* P. Tadio *numerata* Athenis, *teſtibus planum faciam.* Quod *ſic reſoluitur,* Quaterde-*cies centena millia ſeſtertiûm numerata. quæ auctoritas omni refutatione maior mihi uiſa eſt.* Contra *tot tanto-rumq́; ſcriptorum auctoritatem mouere nos non poteſt* Lampridij *dictum in* Heliogabalo, Nunquam *minus ſe-ſtertijs centum cœnauit, hoc eſt argenti libris triginta. aliquando autem tribus millibus ſeſtertijs cœnauit, omni-bus ſupputatis quæ impendit.* Antiqui *enim ſcriptores*

non tria millia ſestertia, ſed tricies ſeſtertiûm dicebant. Inter claßicos autem ſcriptores nec Lampridius, nec Spartianus, nec Capitolinus numerari meruerunt. Auſim enim affirmare raro antiquos ultra mille ſeſtertia ſcripſiſſe: ac neſcio etiam an rarißime mille dixerint: quo modo nunquam aduerbijs uſi ſunt infra denarium numerum. alioquin ambiget ſermo inter ſingulos millenosq́ nummos. Qui enim minus intelligas his Lampridij uerbis Heliogabalũ tribus millibus nummûm cœnauiſſe, quater millies millibus, id eſt tricies centenis millibus? & tamen Lampridius plus omnino centenis millibus dicere uoluit, id eſt centenis ſeſtertijs. alioquin etiam parum latinè dicitur tria millia ſeſtertia, & tribus millibus ſeſtertijs, etiam ſi apud Ciceronem ita legatur pro Cluẽtio uel in libris membranaceis. Stalenus ſeſtertia ſexcenta quadraginta millia deferri ad ſe domum iußit. & ſæpe alibi apud Columellam, Plinium, & alios: quæ mendoſa eſſe facilè conijcimus. nam & apud Ciceronem poſt alteram ab eo loco chartam ſequitur, ſexcenta & quadraginta nummûm millia ad Stalenum eſſe delata. Sic pro Rabirio, Quid uociferabere, decem millia talenta Gabinio eſſe promiſſa? ubi talentûm gignendi caſu lego, quomodo legendum eſſe apud Curtium ex membranaceo codice, admonitus ſum. hic enim error uolumina paßim iam olim occupauit, errore librariorum, qui ea uerba numerorum quæ notis ſcripta erãt, uel una aut altera ſyllaba dimidiata, integra tranſcripſerunt, nec numerandi rationem antiquam, nec latinè loquendi tenentes. & alioquin ſeſtertius nummus & ſeſtertium genere neutro caliginem multam legentibus offuderunt. Nam ut pro nummo ſeſtertium in recto dictum ſit, mihi perſuadere non

Ciceronis pro Cluentio locus.

Ciceronis pro Rabirio, locus.

Seſtertium.

poſſum,

poſſum, etiam ſi apud Feſtum Pliniumq́; ſemel legatur. ſed ex collatione antiquorum uoluminum ſuſpectum locum Plinij animaduerti. Vt autem uſquequaq; priſcã elegantiam, multa iam rubigine ignorantiæ exeſam, ita reddamus interpolem, ut ex priſtino nitore deſiderari nihil poſsit, unum tantum locum Ciceronis ex Prætura urbana citabimus, qui ad hoc oſtendendum cum præcedẽtibus ſatis erit: in qua oratione de rationibus Quæſturæ prouincialis relatis à Verre loquens ſic inquit uerba ipſa rationũ referens, Accepi uicies ducenta. XXXV. millia, quadringentos. XVII. nummos. dedi ſtipendio, frumento, legatis, Proquæſtori, cohorti Prætoriæ, ſeſter. mille ſexcenta. XXXV. mil. quadringentos decem & ſeptem nũmos. reliqui Arimini ſeſtertiũm ſexcenta millia. Hoc eſt rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortenſi, aut quiſquam hominum retulit? Quæ uerba ex collatione Aſconij contra fidem exemplarium emendauimus, & niſi hoc modo legantur, ratio expẽſi acceptiq́; nõ quadrabit, quã neceſſe eſt quadrare ſi ſenſum Ciceronis percipere uolumus. Siquidem ille Verrem Carbonis Quæſtorem pecuniam publicam auertiſſe criminatur, falſis ac commẽtitijs rationibus ad ærarium relatis. Eas autẽ commẽtitias hoc argumento probat, quòd acceptorũ expenſorumq́; paginæ ad nummũ quadrarint, ita ut nihil ſuperfuerit reliquamenti: quod fieri uix potuit niſi in confictis rationibus. Cũ igitur pagina accepti uicies centena millia & ducẽta triginta quinque millia & quadringentos decem & ſeptem nummos habuiſſet, Verres ſeſtertia (ut ita dicã) mille & ſexcenta. XXXV. quadringentos. XVII. nummos, uarijs nominibus expenſa reip. tulit, & ſexcenta ſeſtertia Arimini depoſuiſſe ſeſe adſcripſit, ne de reſiduis pecunijs teneri

Cicer. lo.

neri uideretur. Notandus eſt ergo loquendi modus anti-quorum, Accepi uicies & ducenta, hoc eſt bis & uicies ſeſtertium, quod Cicero uel Verres potius dixiſſet, niſi minores illas ſummas addendas habuiſſet, id eſt.xxxv.millia quadringentos nummos. Notandũ tamen quòd ſeſtertia mille ſexcenta dixit pro ſedecies ſeſter. Verris uerba referens, quod rarum eſt, ut uicies ducenta, pro bis & uicies. Cæterùm illum Lampridij locum alioquin mẽdoſum eſſe ex ſequentibus apparebit, ut pro.xxx.libris CCL. legi debeat: niſi fateri malim Lampridij tempore priſcum illum morẽ loquendi iam obſoletum fuiſſe, ut & ipſam linguam propè Latinam. Interim tamen hoc uelim lectores ſibi perſuadeant, ita me omnia percepta, probata, cõprehenſa, perſpicua, indubitata, demonſtrata deniq; ac planè non controuerſa relicturum, ut poſthac referri earum rerum quæſtio ex ijs ſcriptoribus nõ poßit, qui ſecula ſua ſtylo nobilitauerunt. Verùm eò iam progreſſa eſt commentatio, ut primus hic liber finem accipere commodè poßit. Aßis enim partiumq; eius ſignificatus, atque eorum uerborum uſum quàm latißimè patentem apud antiquos, expoſuimus, ita ut nihil addi ad prædicta (ut exiſtimo) poßit, quin à nobis in ſequentibus expectandum ſit. Diximus quid ſit ſeſtertius, quid ſeſtertia, quid ſeſtertium cum aduerbijs numeralibus iunctum: uſumq; eorum uerborum oratoribus & poëtis multipliciter uſurpatum addidimus, omniaq; (ut opinor) eodem pertinentia, citatis, enarratis, interdumq; emendatis ſcriptorum auctoritatibus, quæ in ordinem dicendorum incurrere uidebantur. Hac igitur fine librum primum claudemus, ut hoc uelut interſpiratu recolligere impetum ad ſecundum actum non minus argumentoſum poßimus.

Guliel

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, CONSILIARII REGII, DE *Aſſe & partibus eius, liber ſecundus.*

RESTAT *pars immenſi laboris in hoc libro explicanda. etenim prima illa opera quaſiq; ærumna exanclata, demum quod actum erat, parum uideri cœpit, niſi & altera lucubratio ei haud dubiè connexa & uelut è ueſtigio ſequens, inſtauraretur. Et quidem exiſtimaui (ut eſt animus humanus nullo inuento niſi ſuis numeris omnibus cumulato explebilis) qui à nobis hactenus dicta probaſſent, haud tamē ipſos in iiſdem acquieturos, niſi ut antiqui pecuniæ calculi deprehenſa uocabula ego me tenere conſiderem: ſic etiam eorum æſtimationem colligerē. Etenim quonam tandem pacto commercium iuſtū plenumq; cum ætatis priſcæ monumētis habebimus, ſi eorum numiſmatis indicatio exactaq; æſtimatio nos fugerit? Perinde atque ſi huius ætatis negotiatores in gentem exteram & incognitam merces petant, quæ quanti ab ea gēte indicentur, non percipiāt, ſed pro ſuo quiſq; captu precium iis ſtatuant. Quare omnino faciendū nobis eſt in hoc opere, ut nihil poſthac memorabile aut apud quēquā Latinorum, aut apud Græcos hiſtoricos de rerum preciis, aut de publicis priuatiſq; opibus legatur, quin id à nobis ad nummum ære nobis æquali æſtimetur. ac ne id quidem modò, ſed etiam ut Atticū argentum Romano permutemus, ac porrò etiā commentantes eouſq; pergamus, ut uel*

corollarium pronunciatæ dicendarum rerum ſummæ addidiſſe iudicemur. Quod cum effecerimus (facturũ enim omnino me recipio) quid iam cauſæ erit, quin omnes libri Græci in Latinam linguam, aut Latini in uernaculã uerſi, hac omnino parte illuſtrati uideantur & explanati? Hoc autem ut aſſequamur, ab integro rurſus ordiendam rem habemus. Itaq;, ut antea dictum eſt, Seruius rex primus æs ſignauit. ſignatũ eſt autẽ nota pecudũ, unde & pecunia appellata. Maximus autem cenſus (inquit Plinius) centum & decẽ millia aßium illo rege fuit. & ideo hæc prima claßis. Cum igitur apud antiquos millia æris legimus, millia aßiũ intelligere debemus. Liuius lib. v. ab Vrbe condita de Camilli exilio loquẽs, Abſens (inquit) quindecim millibus grauis æris damnatur. De hoc loquẽs Plutarchus in eodẽ Camillo ita inquit, Ἐκεῖνος μὲν οὖν μεταστὰς ὦφλε τὴν δίκην ἐρήμην, τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσαν, ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον. χίλιαι δραχμαὶ καὶ πεντακόσιαι, ἀσσάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύριον. καὶ τὸ δεκάχαλκον οὕτως ἐκαλεῖτο δηνάριον. *Ille igitur cum ſolũ iam uertiſſet, indicta cauſa deſertoq; iudicio damnatus eſt, cuius mulcta quindecim milliũ aßium fuit: qua ſumma ad argẽti ſupputationẽ relata, fiunt mille & quingentæ drachmæ. As enim tũc erat pecunia, & ita decußis denarius uocabatur. Ex quo intelligimus denarium fuiſſe argenteũ, & denis aßibus ualuiſſe. Aßis autẽ à Plutarcho pro æreo nũmo ponitur. nã Latini aſſem nunquam argenteũ nomiſma appellauerũt. Iam igitur habemus ex Plutarchi auctoritate centũ & decẽ millia æris, quæ olim prima claßis, id eſt, ſummus cenſus fuit, undecim millia drachmarũ ualuiſſe: & ſuprà probatũ eſt auctoritate Plinij drachmã & denariũ eodem pondere fuiſſe. ita iã conſtat,*

Millia æris.

Denarius.

Centum æris millia. *ſtat, centũ millia æris, quadraginta ſeſtertiũm millia ualere, cum quaterni ſeſtertij denos æris aſſes ualeant.* Sic *Canullus quum quindecim æris millia diſſoluere nequiret, id eſt ſex millia nummũm, exilij cauſa ſolum uertit.* Appel*latione autẽ æris aſſem intelligi conſtat ex* Tranquillo *in* Auguſto, *Caium (inquit) & Lucium adoptauit domi per aſſem & libram emptos à patre* Agrippa. Quod Tranquillus *per aſsẽ & librã dixit, lex.* XII. *tabularũ per æs & librã dicebat: quæ uerba in ſecundo libro* Inſtitutionũ Iuſtiniani *leguntur ſub titulo de teſtamentis.* Gellius *lib.* XIIII. *Tertiũ (inquit) teſtamentorũ genus fiebat per familiæ emancipationẽ, cui æs & libra adhibebatur.* Sed *de hoc nos copioſè diſſeruimus in* Annotationibus *in* Pande*ctas editis.* As *igitur æreus erat, et paruæ æſtimationis, ut ſuprà demõſtrauimus, & ex* Catullo *patet illis uerſibus,*

Viuamus mea Leſbia, atque amemus,
Rumoresq́; ſenum ſeueriorum
Omnes unius æſtimemus aßis.

Quinarius. Seſtertius. Quadrans. Triuncis. Denarius *autem argenteus decem libris æris, id eſt aßibus decem ualebat.* Et *quinarius quinque, hoc eſt denarij dimidio, ut ſeſtertius quinarium dimidiatum ualebat, hoc eſt duos aſſes & ſemißẽ.* Erat *& quadrans (auctore* Plinio*) nummulus, qui & triuncis uel triunx uocatus eſt à tribus uncijs.* Vt *enim ſeſtertius quarta pars eſt denarij, ita quadrãs quarta pars aßis, hoc eſt libræ æreæ, quæ cum erat argẽtea, non aßis argenteus, ſed libella dicebatur, ut*

Triens. *ſuprà docuimus.* Fuit *etiam triens nummus tertia pars aſſis.* Cæterũm *quem quadrantem* Plinius *& triuncem ap-*

Teruncius *pellat,* Cicero *teruncium appellauit lib.* III. *de* Finibus, *his uerbis:* Interit *enim magnitudine maris* Aegæi, *ſtilla muriæ, & in diuitijs* Crœſi *terũcij acceßio.* Et *ad* Atticum *lib.* V.

lib.v. Spero toto anno imperij noſtri teruncium ſumptus in prouincia nullum fore. Varro, Terũcius (inquit) à tribus uncijs dictus, quòd ſit libellæ quarta pars, quomodo & quadrans aſsis. Iam antea oſtendimus libram & minã centum drachmarum ac totidem denariorum fuiſſe. qua ratione patet quadringẽtos ſeſtertios in libra fuiſſe. Nũc centum ſeſtertios uno aureo ualuiſſe docebo. Tranquillus in Othone, Nullo igitur officij aut ambitionis in quẽquã genere omiſſo, quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat. Plutarch. in eodem χρυσοῦν ἑκάστῳ διανέμων *dixit, id eſt aureum ſingulis diſtribuens. Tacitus de eodem lib.xvii. Flagrantibus iam militũ animis uelut faces addiderat Mænius Pudẽs è proximis Tigillini. is nobiliſsimũ quẽque ingenio, aut pecuniæ indigũ, & in nouas cupiditates præcipitem, alliciendo, eò paulatim progreſſus eſt, ut per ſpeciem conuiuij, quotiẽs Galba apud Othonẽ epularetur, cohorti excubias agenti uiritim centenos nummos diuideret: quã uelut publicam largitionẽ Otho ſecretioribus apud ſingulos præmijs intendebat. Aureũ Tranquillus & Plutarchus dixerunt, quod Tacitus centenos nummos dixit. Ita tamen, ut intelligamus Othonem non manu ſua (ne in ſuſpicionẽ affectati imperij ueniret apud Galbã) ſed per Menium Pudentem militibus dediſſe. Sed quòd aureus cẽtum nummis ualuerit, facilè ex ſequentibus conſtabit. Cum hoc dicto pugnat id quod à Iuſtiniano principe dicitur in Inſtit. iuris ſub titulo De ſucceſsione libertorum, his uerbis, Sed noſtra conſtitutio ita cauſam definiuit, ut ſi quidem libertus uel liberta minores centenarijs ſint, id eſt minus centum aureis habeant ſubſtantiam (ſic enim legis Papiæ ſummam interpretati ſumus, ac ſi pro mille ſeſtertijs unus*

Seſtertij centenis aureus æſtimatus.

aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum ſucceßione. Nos *unum aureum cētum ſeſtertijs æſtimamus,* Iuſtinianus *mille. Sed huic obiectioni ita reſpondeo, æſtimationē hoc in loco non iuſtam, & ut* Græci *appellant argyrognomonicam eſſe, hoc eſt à collybo uel nummulariorum taberna petitam, ſed pro arbitrio legē condentis factam, cui hoc placitum eſt de centenarijs libertis ſancire, quod pridem lex* Papia *de millenarijs ſtatuerat.* Id *quod mihi ſatis indicare uidetur hæc particula, acſi.* Si *quis enim totum illũ locum diligenter animaduertat, facilè (ut opinor) iudicabit* Iuſtinianum *legi* Papiæ *non in eo tantum derogaſſe, quòd patronus olim liberto etiam liberis intra numerum ternariũ extantibus in quadrantem ſuccedebat, ſed etiam in eo quòd qui liberti olim centenarij dicebantur à centum ſeſtertijs, nunc centenarij dicuntur à centũ aureis, quæ multo minor eſt ſumma.* Potuit *& numerus corrumpi, ut mille pro centũ legatur, errore ex notulis orto, ut infrà uidebimus.* Potuit *& mille ſeſtertijs pro mille æris obrepere librarijs ab eadem cauſa.* Leges Papiæ *multæ fuerunt, uel una fuit multiplex.* Meminit Cic. *pro* Archia *legis* Papiæ, Trãqui. *in* Claud. Tertul. *&* Lactantius *lib.* I. Mouere *igitur dictum illud* Iuſtiniani *neminem debet contra tot tantorumq; ſcriptorum auctoritates.* Seſtertius *enim nunquã æreus fuit, ſed ab initio ſtatim duos aſſes & ſemiſſem ualuit.* Aßis *uerò æreus erat.* Plin. *de* Ladano *lib.* XII. Precia *ſunt laudatißimo in libras aſſes.* XL. De Hammoniaco, Preciũ *optimi in libras aſſes.* XL. In *antiquißimis tamen utrobiq; aſſes.* XXX. *legitur.* Quando *autem nõ addit nomē nummi, quiſnam intelligendus ſit hæſito, ut de* Caſia *ibidem,* Precia *nulli diuerſiora. optimæ in libras* XL. *cæteris.* XV. Sic *enim*

Centenarij liberti.

Papiæ leges multæ.

Seſtertius.

enim in antiquis omnibus legitur. Vtrum'ne igitur aſſes, an ſeſtertios, an denarios intelligamus? Et rurſus ibidẽ de Myrobalano, Precium in libras x. Sic enim in antiquis legitur, licet in impreßis libras binas legatur. Sed obiter locus ille de Caſia emendandus eſt, qui ſic in impreßis libris legitur, Frutex & Caſia eſt, iuxtaq; cinnami campos naſcitur: ſed in montibus craßiore ſarmento, tenui cute, quem cõteri, atq; in cinnamomo leuari & exinaniri precium eſt. Ego ex antiquorum obſeruatione lego, Quem cõtrà atq; in cinnamomo, labare & exinaniri preciũ eſt. Suprà enim de cinnamomo loquens Plin. Vilißimum uirgulti, quod radicibus proximum, quoniã ibi minimũ corticis, in quo ſumma gratia. Illud leuius erratum de Ladano ſupradicto, Sunt qui hærbam in Cypro ex qua id fiat, Ladam appellent. etenim illi Ladanum uocant. In eo loco ſæpe hæſi, antequam ex antiquis Ledam & Ledanum legendum eſſe deprehendi. Eodem in libro de Bdellio, Precium ſyncero in libras decem tantũ. In antiquis non tãtum ſed terni legitur, fortaſſe pro ſeſtertij. Notum eſt enim ſeſtertium duabus uirgulis erectis & ſemiſſe ſcribi ſolitũ, ut hodie in Verrinis Ciceronis legitur: quod notam ternarij numeri librarij eſſe putauerunt, quantũ conijcere poſſum. Verum aſſes. x L. Plinius pro quatuor denarijs dixit. Aſſes enim Plinius æreos nummos intelligit æris grauis libra ualentes. Cornelius Nepos de frugalitate Põponij Attici loquens, Nec id (inquit) præteribo, quamquam nonnullis leue uiſum iri putem: Cum in primis lautus eſſet Eques Ro. & non parum liberaliter domũ ſuam omnium ordinum homines inuitaret, ſcimus non amplius quàm terna millia æris peræquè in ſingulos menſes ex ephemeride eum expenſum ſumptui ferre ſolitum. atque hoc

Plinij locus.

 non

non auditum, ſed cognitum prædicamus. Millia æris dixit ad differentiam millium nummûm uel ſeſtertiûm. Liuius libro ultimo de ſecundo bello Punico, de Scipione loquens, Argenti tulit in ærarium pondo cẽtum millia. militibus ex præda quadragenos æris diuiſit. Et li. 11. de bello Macedonico de triumpho Quintij, Duceni quinquageni æris in pedites diuiſi. Et rurſus lib. ſupradicto belli Punici, Legatis in ſingulos dona ne minus quinûm milliũ, comitibus eorum mille æris. Mille æris dixit pro centum drachmis, id eſt argenti libra: ſed genus nummi dati exprimere uoluit. Et libro nono de bello Macedonico: Senatuſconſultum factum eſt ut ſingulis centena millia æris Quæſtores urbani ex ærario darent. Hoc in loco quadragena millia ſeſtertiûm intelligendum dico: quod niſi æris addidiſſet, ego centum ſeſtertia intelligerem: quamquam ſi exempla in medium afferam, uix controuerſias expediam. Plin. lib. x v. de copia olei loquens, Vrbis quidem anno quingenteſimoquinto, Appio Claudio Cæci Nepote, L. Iunio Coſſ. olei libræ duodenæ aßibus ueniere: & mox anno ſexcenteſimo octogeſimo M. Seruius ædilis Curulis olei denas libras ſingulis aßibus præſtitit populo Rom. per totum annum. Idem lib. x v i i i. de arborum frugiferarum precijs loquẽs, Nec minus miraculum in pomo eſt, multarum circa ſuburbana fructu annuo addicto binis millibus nummûm, maiore ſingularũ redditu, quàm erat apud antiquos prædiorum. Fidem hoc dictum excedet, ſi uera ſunt quæ diximus, ut nummi appellatione ſeſtertium intelligere oporteat, & ſic arboris unius uſumfructum credamus in annos ſingulos duobus millibus ſeſtertiûm conductum à propola, ut in eo quæſtum faceret: & in eadem urbe denas olei libras aut etiam duodenas

Mille æris.

Mira precia pomorum Romę.

ſingu

ſingulis aſsibus aliquando uenundatas, cum ſinguli ſeſtertij dipondium & ſemiſſem ualuerint. Primum hoc reſpondeo, uilitatem illam olei ſemel aut iterum contigiſſe, quã quam non tam negotiationem aut uenditionem fuiſſe puto, quàm largitionẽ ædilitiam ad plebeium fauorem emerendum, ut alibi dicetur. Poteſt etiam numerus deeſſe in ſuperiore loco Plinij, cum aſsibus tantum legatur, nõ ſingulis aſsibus, ut in ſequenti. Poteſt etiã uilitas tanta fuiſſe aliquo anno eo liquore exuberante, qui ultra annum non ſeruabatur: id quod Plinius ipſe his uerbis ſignificat, Vetuſtas oleo tædium affert, non item ut uino: plurimumq; ætatis annuo eſt: prouida, ſi libeat intelligere, natura. Quippe temulentiæ naſcentibus uinis uti neceſſe nõ eſt, quinimmo inuitat ad ſeruandum blanda inueterati caries. oleo noluit parci, fecitq; ea neceßitate promiſcuũ & uulgo. Memoria noſtra Pariſijs uno anno tanta fuit uilitas uini, ut inopia uaſorum quidã donare uel effundere ea gerentur: quidã qui grandioribus cuppis condiderãt, anno ſequenti magno uendiderunt. Quod autem ad mercedem annuam ſingularum arborum attinet, non tam mirari id cõuenit, quàm id quod ab eodem lib. xv. de perſicis duracinis dicitur, quod genus ætate Plinij inſitione repertum eſt. Aeſtate (inquit ille) præcocia intra xxx annos reperta, & primò denarijs ſingulis uenundata. Et paulò inferius, Preciũ (inquit) ſingulis iam triceni nummi fuere, nullius maiore. quod miremur, quia nõ aliud fugacius. longißima nanque decerpto bidui mora eſt, cogitq; ſe uenundari. His uerbis planè ſignificat ſingula perſica ſeſtertijs primùm quaternis uenundata, poſtea augeſcente gratia (ut fit) aliquando precium ad tricenos nummos euaſiſſe. quare nõ mirum eſt ſingulas arbores bina millia num-

Duracina perſica.

mûm annuo redditu meruiſſe, cum ſeptem & ſexaginta poma hanc ſummam conficere potuerint, tricenis nummis ſingula uenundata. Cauſam autem aßignans tanti precij ſubdit Plin. *Vndiq; pomũ innocuum expetitur ægris, uel agris, ut in antiquis legitur.* Huiuſmodi *hodie duracina (ut opinor) nomẽ retinent in* Britannia Aremorica. Trã-

Memorabilis aſinus. *ſeamus ad reliqua.* Idem Pli.*lib.*VIII. *Aſinum quadringentis nummis emptum* Q. *Aſio* Senatori *auctor eſt* M. Varro, *haud ſcio an omniũ precio animalium uicto, opera ſine dubio geruli mirifica arando quoq;, ſed mularum maximè progeneratione. patria etiam ſpectatur in ijs,* Arcadibus *in* Achaia, *in* Italia Reatinis. *Sic omnia habent exemplaria etiam antiquißima.* Plinius *admiratur*

Aſina Reatina. *aſinam* Reatinam *quadringentis nummis emptam, tametſi gerulam, & aratricem, & prolificam: exiſtimatq́; hoc precium maius eſſe omnium animalium precio, nedum ueterinorũ, & pluris tamen* Romæ *perſica.* XIIII. *ueniſſe eodem auctore affirmauimus.* Vereor *ne hæc* Plinij *ſalebra huius inuenti noſtri curſum hactenus (ut arbitror) inoffenſum, aut moretur, aut planè interpellet: etſi quod ſequitur, addã, ne commentarij noſtri proceſſus hæreat.* Quæſtus *(inquit) ex ijs opima prædia exuperat.* No*tum eſt in* Celtiberia *ſingulas quadragenis millibus nummorũ emi, ad mularum maximè partus.* Si *nummi ſemper ſeſtertij intelliguntur, quonã modo hæc loca duo conuenire poſſunt?* Hic *ſi dixero locũ mendoſum eſſe, tranſultare utique confragoſa loca, non æquabili greſſu pertranſire dicar.* Quod *tamen quia & alibi neceſſariò mihi faciendum eſt, hic à lectoribus impetrare illud habeo, mihi quidem non iniquis, ut ſi hoc inſtitutum meum hoc in loco, haud dubiè inſigni, approbauero, ualeat in futura quo*

que,

*que ſiqua fortè auctorum interitu deſtituentur teſtimo-
nio. Audiamus igitur Varronem ipſum lib.* III. *rerum
ruſt. quem Plinius dicti ſui auctorem locupletiſsimũ eſſe
cenſuit: in cuius dialogis Appius Claudius Augur ad
Axium Senatorem ita inquit, Quòd ſi ea ædificia uillæ
non ſunt, quæ aſinum tuum, quem mihi quadraginta milli
bus emptum oſtendebas apud te, nunc habent, metuo ne
pro uilla emam Oſtiæ in littore Seianas ædes. Apud Pli
nium quadringentis nummis legitur, apud Varronem
ipſum quadraginta millibus, utrobiq; corruptè. Vt enim
nummis pro millibus illic legitur, ſic quadraginta hic pro
quadringentis: tametſi uix intra fidem id ſtabit cum ad
æſtimationem millium nummorum uenerimus. Hoc ta-
men cum ex Plinio uidetur, qui prius hoc pretiũ Romæ
admiratus, mox translatitium in Celtiberia eſſe tradidit:
tum uerò ex eodem Varrone libro ſecundo eiuſdem ope
ris his uerbis, Qui non habent cum aſinum quem ſuppo-
ſuerunt equæ, & aſinum admiſſarium habere uolunt, de
aſinis quenq; ampliſsimũ & formoſiſsimũ quàm poſſunt
eligunt, quiq; ſeminio natus ſit bono, Arcadico, ut anti-
qui dicebant: ut nos experti ſumus, Reatino, ubi tricenis
ac quadringentis millibus admiſſarij aliquot uenierunt.
Quo in loco trecenis & quadringenis millibus lego.
quanquam hic rurſus æſtuare neceſſe eſt, Idẽ enim Varro
alibi de eligendo pecore loquens, Primùm (inquit) ut bo-
num pares pecus, ſcire oportet qua ætate quanque pecu-
dem parare habereq; expediat. altera pars, cognitio for-
mæ: tertia pars eſt, quo ſeminio quærendũ. Hoc enim nomi
ne aſini Arcadici in Græcia nobilitati, in Italia Reatini,
uſq; eò, ut mea memoria aſinus uenierit ſeſtertijs millibus
ſexaginta, & unæ quadrigæ Romæ cõſtiterint quadrin-*

gentis millibus. Semel iam teſtati ſumus, ubicunq; apud antiquos ſeſtertijs & millibus coniunctim dicitur, non ſeſtertijs ſed ſeſtertiũm legẽdum. Quare hic ſeſtertiũm, non ſeſtertijs lego. Sed loca ſic citare neceſſe eſt, ut apud auctores leguntur: quod in uniuerſum dictum eſſe uelim. Sed quod ad rẽ pertinet, Varro in perſona Scrophæ miratur aſinum memoria ſua emptum ſexaginta millibus, & aſinos quatuor iugales quadringentis. Quare dubius maneat hic locus Plinij neceſſe eſt, ita tamẽ, ut lotos quidem pedes ex maculoſo loco conflictatione nõ multa expedierim. Quanquam quis dubitet quadraginta millibus apud Plinium aſſerere, & tricenis ac quadragenis millibus apud Varronem, ne fidem alioquin abnegare antiquis monumentis cogamur? Atque eadem opera locũ Plinij inibi reſtituemus. quod enim in omnibus impreßis libris legitur, Nec niſi ſpatio ſe incubant, alias atterũtur. Varia nanq; ſomnio uiſa concipiunt, ictu pedum crebro: qui niſi per inane emicuerit, repulſu durioris materiæ claudita tẽ illico affert. ubi ego ex antiquis exẽplaribus lego. Nec niſi ſpatioſa incubitant laxitate. uaria nanque, & cætera. illa enim duo uerba, alias atteruntur, temere ab emendatoribus ſunt addita: quæ ſuperuacanea eſſe ſatis ex eo apparet quod ſequitur, claudos illico fieri. Et hic Hermolaus Barbarus uir ingenioſißimus gloriabitur ſe Plinium emendaſſe, altera etiam caſtigatione repetitum? Sed pergamus porrò. Idẽ Plinius libro decimo. Maximè tamẽ inſignis eſt in hac memoria Clodij Aeſopi Tragici hiſtrionis patina, ſexcentis ſeſtertijs taxata, in qua poſuit aues cantu aliquo aut ſermone uocales nummis ſex ſingulas coẽmptas, nulla alia inductus ſuauitate, niſi ut in ijs imitationem hominis manderet, ne quæſtus

Plinij locus.

Patina æſopi.

quidem

quidem ſuos reueritus illos opimos, & uoce meritos. Di*gnus prorſus filio, à quo diximus deuoratas margaritas.* Ego *antiquiſſimum exemplar habeo, in quo hoc uerbum nummis, deletitio loco ſcriptum erat, ut conijciā nō nummis ſed mıllibus prius ſcriptum fuiſſe. omnino enim ſic legendum eſt.* C*entenariā enim patinā* A*eſopi fuiſſe intelligimus, id eſt, centenis auibus ſtructam, mıllibus ſenis coēmptis, ut in ſumma ſexcenta fierent ſeſtertia: de qua idē* Plin.*lib.* x x v. N*am nos (inquit) cum unam patinam* A*eſopi* T*ragœdiarum hiſtrionis in natura auiū diceremus ſeſtertijs ſexcentis ſtetiſſe, non dubito indignatos legentes.* H*æc & huiuſcemodi alia incredibilia omnino primore ſenſu uidebuntur, ſed cum omnia in diſcuſſionē uenerint, inuicem ſibi fidem ut faciant peruincemus.* O*pulentia enim* R*omana ſimul & luxuria intelligētur, quæ inſtar (ut arbitror) habebūt hiſtoriæ cuiuſdam uariæ & admirandæ.* S*ic enim rem temperatam oportuit, ut non magis in abaculo manus occuparetur, quàm animus rerum intelligentia interim oblectaretur.* S*ed iā uideamus de columbis apud eundē* P*lin. lib. x.* H*arū (inquit) amore inſaniunt multi, ac ſuper tecta exædificant turres ijs, nobilitatemq; ſingularum & origines narrant, uetere iam exemplo.* L*axius* E*ques* R*o. ante bellum ciuile* P*ōpeianum denarijs quadringētis ſingula paria uendicauit, ut* M. V*arro tradit.* L*icet in omnibus exēplaribus &* L*axius & uēdicauit legatur, tamē &* L. A*xius & uēditauit lego, cū* V*arro de pullis earū loquēs ita dicat,* R*omæ, ſi ſunt formoſi, bono colore, integri, boni ſeminis, paria ſingula uulgò ueneūt ducenis nūmis: necnō eximia ſingulis mıllibus nummûm: quas nuper cū mercator tanti emere uellet à* L. A*xio* E*quite* R*om. minoris quadringentis den*

Huius libri lectio uicē præbet hiſtoriæ.

Columbarum precia.

Plinij locus.

tis denarijs daturum negauit. Hactenus Varro. Si ergo paria ſingula columbarũ non ſemel ſed ſæpe mille ſeſtertijs nummis uendita ſunt, aliquando etiã mille & ſexcentis, id eſt, quadringentis denarijs, cur non & aues humano ſermone uocales, ſex millibus eadem in urbe uendi potuerunt? quas tamen apud Plinium ſex nummis emptas legimus, errore eorum ſeculorũ, quæ in rei nummariæ uerbis prorſus nihil uiderũt. Huius rei irrefutabile argumẽtum ex eodem ipſo auctore referemus, qui libro eodem de Luſcinijs loquens ita inquit, Certant inter ſe, palamq́; animoſa contentio eſt. Victa, morte finit ſæpe uitam, ſpiritu prius deficiente, quàm cantu. Meditantur aliæ iuniores, uerſusq́; quos imitentur, accipiunt. Audit diſcipula intentione magna, ac reddit: uicibusq́; reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædã reprehenſio. Ergo ſeruorum illis precia ſunt, & quidẽ ampliora quàm quibus olim armigeri parabantur. Ex his uerbis ſignificatur luſciniarũ magna precia fuiſſe, cum apud Columellam uinitor ſeruus octo millibus æſtimatus ſit, & pluris armiger uenire uinitore ſolitus ſit, ut qui præſidiũ uitæ domino afferre poſſet. Quòd ſi id quod ſequitur ſtatim apud Plinium, emendari à nobis potuiſſet, memorabile aliquod preciũ in mediũ attuliſſemus eius luſciniæ albæ quæ Agrippinæ dono data eſt. Id quoniã fieri non potuit, in uicem eius, locũ alium eiuſdem capitis in principio ſtatim reſtituemus. Noctuarũ genus in Creta inſula non eſt, & etiã ſi qua inuecta ſit, emoritur. Nam hæc quoq; mira naturæ differentia, alia alijs locis negat, tanquam genera frugum fruticum'ue, ſic & animaliũ non naſci, trãslatitiorumq́; inuecta mori. Mirum quidem eſt illud unius generis aliti aduerſum. quæ'nam eſt ijs naturæ inuidia?

Luſciniarum precia.

Sic

Sic in omnibus impreſsis legitur, conniuente Hermolao, *& hoc totum caput intactum tranſmittente.* Quæ *uerba cum mihi corrupta inter legendũ uiderẽtur, tandẽ aditis antiquis exemplaribus ita reſtituẽda duxi, ut poſt uerbũ animalium, diſtinctio fiat uelut ſenſu finito: deinde ita inferamus,* Non *naſci, translatitium: inuecta mori, mirum.* Quid *eſt enim unius generis ſaluti aduerſum?* Transla*titium hic pro ſolito, & in multis uſitato & cõmuni inter multos, ponitur: quod uerbum maximè* Plinianũ *eſt.* Ita *patet in uno uerſu* Plinij *quatuor errata à caſtigatoribus relicta.* De *auiculis uocalibus* Plinius *alibi,* Agrippina *cõiunx* Claudij Cæſaris *turdũ habuit (quod nunquã antè) imitantem ſermones hominũ.* Cum *hæc proderẽ, habebant &* Cæſares *iuuenes ſturnum, item luſcinias* Græco *atq; Latino ſermone dociles, prætere a meditantes in diem, & aſsiduè noua loquentes longiore etiam cõtextu.* In *diem autem, non in dies in omnibus libris legitur. ex quo intelligimus doceri ſolitas ut diebus diuerſis non eadem, ſed ſubinde nouum aliquid loquerẽtur.* Summa *igitur ſupradictorũ eſt mille ſeſtertiûm, & mille nummûm, duo millia ac quingentos æris ualere, & mille drachmas decem millia aſsium, & quatuor* M. *ſeſtertiûm.* Porrò *centum drachmas unam minam argẽti efficere, quæ & libra & pondo dicitur.* At *uerò libras duas argenti & ſemiſſem, ſeu ut ueteres dixerunt, duapondo & ſemiſſem mille nummûm ualuiſſe.* Hoc *etſi ſatis antea confirmatũ eſt, tamen & auctarium hoc addemus, ne cuiquam non ſatis faciamus in ea re in qua ab omnibus diſſentimus.* Liuius *lib.* 11. *de bel.* Punico, In *permutandis captiuis conuenerat inter duces* Ro. Pœnum'que, *ut quæ pars plus reciperet quàm daret, argenti pondo bina & ſelibras in militem præſt*

Plin. locus reſtitutus.
Translatitiũ.
Turdus uocalis.

præſtaret. De quo conuento Plutarchus in Fabio loquens. Conuenerat (inquit) inter Ro. Pœnumq́; ducem, ex captiuis uirum pro uiro commutare, & qui plureis reciperet quàm redderet, pro quolibet drachmas ducentas & quinquaginta ſolueret. Plutarchus quinquaginta drachmas pro ſemipondio dixit. Hic libens omiſerim, ſi poßim,

Nicolai Perotti erratũ.

errorem Nicolai Perotti hominis de lingua latina, ut illa ætate, bene meriti, qui in commentarijs ſuis de hac re loquens ita inquit, Pondo licet aliquando pro libra inueniatur, proprie tamen ſignificat pondus duodecim librarũ. huiusq́; dicti auctorem citat Liuium in loco ſuprà dicto, quaſi Liuius pondo bina & ſex libras non ſelibras uocabulo compoſito dixerit, quaſiq́; in capita ſtatuerint Imperatores illi tricenas libras argẽti: quod longè abeſt à uero: quanquam Perottus homo elegantiarum obſeruantiſſimus, uidere illud debuit, Liuiũ non pondo bina & ſex libras dicturum unquã fuiſſe, ſed ſenas potius libras. Hic nominare eos neceſſe non habui, qui eius errorem totidẽ uerbis in ſuos ipſi commentarios retulerunt. Idem Liuius lib. I X. de bello Maced. de cenſura Catoniana loquẽs, In cenſibus quoq; accipiendis triſtis & aſpera in omnes ordines cenſura fuit. ornamenta, & ueſtem muliebrem, & uehicula quæ pluris quàm quindecim milliũ æris eſſent, in cenſum referre uiatores iußit. Item mancipia minora annis uiginti, quæ poſt proximũ luſtrum decem millibus æris aut eo pluris ueniſſent, ut ea quoque decies pluris quàm quanti eſſent æſtimarentur. De hac item cenſura Plutarchus in eodem Catone, Vt igitur (inquit) in omnes animaduerteret: coëgit ueſtis, carpenti, mundi muliebris, & domeſticæ ſupellectilis decuplum amplius in cenſum referri, quàm earum rerum precium ſineret, ſi mille

& quinq

& quingētas drachmas exceſsiſſet. His auctoritatibus fidem omnino facio, cētum drachmas mille æris ualere: & pondo, id eſt libram, centum drachmis, & mille æris par fuiſſe. At denarium & drachmā eundem fuiſſe nummum, aut eiuſdem certè ponderis & æſtimationis, auctore Plinio demonſtratum eſt, & denariū quaternos ualuiſſe ſeſtertios. Quare in ſingula pondo & in ſingulas libras minasq; quadringentos ſeſtertios intelligere neceſſe eſt. Proinde operis inſtituti partem profligatam habemus, uel materiem potius (ut Plautino uerbo loquar) exaſceatam: quam ſi coagmentare in inſtar operis abſoluti uolumus, omnia ſcriptorū dicta accommodare rebus iam explicatis neceſſe eſt: ita ut in opere tot auctoritatibus compactili, nullus locus hiulcus, nulla commiſſura ſit conſpicua. Quod quanta uigilantia, quàm acri intentione, quāto labore ſit effectum, quanto denique literarum amore ſuſceptū (nihil enim maius dicere de me poſſum) ex operis ipſius compage apparebit. Ego cū hæc proderem, quò magis exactè omnia perpenderem, libellam & ponduſcula in conſpectu habui, nomiſmataq; antiqua aurea argenteaq; ſatis multa, iampridē ut minimè in hunc uſum, parata, ſic admiratione uiſendæ antiquitatis in delicijs habita. Eorum lectiſsimum quodque expenſare inſtiti diligentia, ut arbitror, nummulariorum æmula. Quippe adulterata quædam uiſuntur, & ad exemplar archetyporum fuſim cuſimq; ita efficta, ut pro archetypis fallant, cuiuſdam (ut aiunt) pigmenti affrictu uetuſtatem ementiētia. Vt igitur unumquodq; certiſsimam priſci æui notam habere uidebatur, charactere uel collybo detrito uel uetuſtate fugienti, & æui ſitu obſcuro, ita in libella à me ſtatuebatur. Inter argentea (ut auſpicatò exordiar)

Libra nummaria centū drachmas ualet.

Nomiſmata priſca Budæus obſeruare inſtitit & expendere.

diar)

Recenſio nomiſmatum priſcorum. *diar) unum erat Ciceronis, una parte integrum: in qua caput galeatũ, decora facie plenaq́;, promiſſa cæſarie, & erecta è ceruice pendula. pone caput unicum hoc uerbũ* Roma, *ſcriptum erat, nihil in ambitu. ex altera parte, quæ ſemeſa erat, currus triumphalis quadrigis trahebatur, ſubter quem inſcripta hæc duo uerba,* M. Tull. *ſupra hæc uerba* X *litera maiuſcula, quam denarium ſignificare arbitrabar ex* Valerio Probo: *unde decuſſare uerbũ uidetur eſſe deductum, de quo ſuprà dictum eſt.* Nam in X *litera, linea lineam in centro interſecat.* Alterum *fuit Cæſaris* Dictatoris, *in quo caput collecto ac redimito capillo, facie longiore, naſo decorè prominenti, oblongaq́; ceruice: à tergo ſub charactere quodam obſcuro* Cæſaris *nomen ſcriptũ erat, prænomine nullo: ſed* Dictatoris *faciem ex ſcalptura antiqua noſcitare didici, quam* Romæ *uidi, cuius etiam exemplum ſcitè effictum habebã in gemma.* Erat *etiam* Augusti, *ea facie quæ à* Suetonio *deſcribitur, criſpo capillo ſolutoq́;, inſcriptione* Cæſaris Augusti: *à tergo ſimulacrum ueſtibuli ædis ſacræ ternis altrinſecus his literis,* MAR. VLT. *uidelicet ob* Martis *ultoris ædem ab eo extructam.* Fuit *& aliud eiuſdẽ, eadẽ inſcriptione, ijſdemq́; lineamentis formæ, ſimiliq́; capillo: in quo adnotaui faciem læua parte prominentẽ contra aliorum nomiſmatum morem etiam eiuſdem principis. ab altera parte erat ſtella radijs ad marginem uſq; nomiſmatis expaßis, crinito uno radio, tranſuerſaria inſcriptione,* Diui Iulij. *quod intelligimus percuſſum ab eo fuiſſe poſt ludos funebres* Cæſari *conſecratos in honorẽ ſtellæ crinitæ quæ ſeptem diebus apparuit.* Tertij *generis fuit etiam eiuſdẽ, ijſdẽ lineamentis, habituq́; eodẽ capitis, niſi quòd oculus dexter eminebat contrà quàm in ſecundo: à*

Nomiſma Ciceronis.

Decuſſare.

tergo

tergo animal erat hircinis cornibus, ac uilloſo mẽto, duobus tantum cruribus, iiſdemq́; biſulcis, quibus quaſi brachijs orbẽ amplexabatur, omnino armorũ tenus hircus, cætera piſcis, cuidam rei incumbens quam agnoſcere non potui: inſcriptione unius nominis Auguſti. Id fuit genus nummi quod Auguſtus ſyderis Capricorni nota percutere inſtituit ob geniture ſuæ honorem, quã ei olim Theogenes mathematicus Apolloniæ exiſtenti uiuo adhuc Iulio Cæſare prædixerat imperatoriã eſſe. Quare cũ thema ſuum natalitium, id eſt, horoſcopi configurationẽ inuulgari uellet, huiuſmodi nummum percußit, ut auctor eſt Suetonius. Habebam unum à M. Agrippa ob Conſulatum percuſſum, facie nec Iulij nec Auguſti, hac inſcriptione, Cæſar diui Iulij F. altera pars pura erat, in qua media hæc erant uerba ſcripta, M. Agrippa Cos. deſig. Vnum inſigne notaui Auguſti & Antonij in Triumuiratu Reip. conſtituendæ. ex altera parte Auguſti facies malè expreſſa, hoc lemmate, Cæſar Imp. III VIR. R. P. C. in auerſa parte facies M. Antonij ea plenitudine oris quæ à Plutarcho deſcribitur, & ex Cicerone intelligitur in ſecunda Antoniana, criſpo ſolutoq́; capillo, ea ceruicis craßitudine, ex qua illam firmitatẽ corporis coniijcere poſſes, quam ei Cicero in ea oratione obijcit, hoc epigrammate, M. Antonius III VIR. R. P. C. reliqua legere non potui, nec coniectura aſſequi, quæ notis ſignificabantur. cæterùm ſcitè expreſſa facies, & pulchrioribus literis circunſcripta, quàm ea pars quæ Auguſto dicata erat. Verùm (ut quod nũc agitur, agamus) cũ horũ aliorumq́; nummorũ pondus ad libellam exigerẽ, id eſſe uerũ deprehendi quod auctore Plinio diximus, & ex Plutarcho & Appiano cõprobatur, drachmã ſcilicet Atticã Genitura Auguſti.

denarij Romani pondus habere. Quod ut docere poßim, rem ad pondera noſtra examinabo: ſed ita, ut à nemine Libra Pariſina. *non intelligar. Libram noſtrates duplicem habent. Zygo* Libra Zygoſtatica. *ſtatica libra eſt quæ regia dicitur, qua negotiatores & pigmentarij aromatarijq́; utuntur, omnesq́; omnino qui* Libra nummularia. *appenſas merces uenditant. Hæc ſenundenum unciarum eſt. Eius ſemiſſem monetarij & aurifices & uaſcularij* Marca. *libram ſibi fecerunt, marcam eam uocantes. Hâc nos libra nunc utemur ad id docendum quod ſuſcepimus. Libram igitur Romani in XII. uncias diſtribuebant, & unciam in octo drachmas. Huius libræ beſſem, ſelibram noſtram regiam eſſe dico, cuius modus à zygoſtate publico ſtatuitur Pariſijs. Huius muneris fit mentio in l. altera de ponderatoribus lib. X. Codicis. Hoc beſſe nunc utemur pro libra quam marcam uocitamus, eamq́; in uncias octonas diſtribuemus, unciamq́; rurſus in totidem drachmas, & drachmas ſingulas in terna ſcrupula: ita ut hemidrachmium ſeſquiſcrupulum ualeat. Primum hoc dico, drachmam Romanã & Atticam à noſtris uocitari groſſum,* Groſſus pro drachma Attica. *& ſcrupulum denariũ, & ſemigroſſum eſſe nobis ſemidrachmã Atticam: quam drachmã noſtri ſterlinos duos* Sterlinus. *& dimidiatũ eſſe dictitant: qua ratione pondus noſtrum* Scrupulus pro denario Gallico. *facilè congruet cũ antiquo. hoc modò teneamus, libram noſtram cũ Latina libra cõparatam, ſubſeſquiplam proportionẽ habere, quam habet bes ad aſſem. quippe cùm libra noſtra (de octonaria ſemper loquor, quam marcã uocitari diximus) quatuor & ſexaginta groſſos capiat, id eſt, octies octo: ſi trientem addideris beßi, id eſt, duos & triginta groſſos, ſeu quaternas uncias: librã utiq́; efficies plenã antiquam, ſex & nonaginta drachmis conſtantẽ, ut antea dictũ eſt: qui numerus exit ex unciarũ numero per*

drach

drachmarum numerũ multiplicato, hoc eſt ex duodenario in octonarium ducto. Hæc eſt exacta libræ ratio: cui tamen ſemunciam addere nos oportet, cum libra in ratione nummaria cum mina Græca exæquata ſit, & planè ſit cẽtenaria. Erit ergo libra Latina nõ modò ſeſquialtera noſtræ libræ, id eſt, ſeſquilibra noſtra, ſed etiã præterea quatuor drachmas habuiſſe intelligetur. Sed nihil hoc conturbare nos debet. Satis eſt enim ad facilem huius rei explicationẽ quòd groſſus noſter cũ drachma Attica conuenit, & denarius cũ ſcrupulo. Groſſo autem uocabulo utar nõ uerecũdè, cũ Latinũ uerbũ ſit, licet alio ſignificatu antiquis uſurpatũ. Nõ me latet apud Plin. aliud de numero denariorũ in libra lectitari: ſed illud mox uiderimus. nullã enim omnino aut præuaricationis ſuſpicionẽ, aut conniuẽtiæ lectori relinquemus. omnia in diſquiſitionem uocabũtur, cũ omnia diſſoluere poßimus uel Herculis nodo perplexa: ſuſtineant tantũ lectores iudicia quoad omnia perlegerint. Interim tamen hoc affirmamus, in ſingulas libras, cẽtenas drachmas ſtatuẽdas eſſe: alioqui ſingula ſeſtertia cõtra omniũ ſcriptorũ auctoritatẽ denarijs denis deficerentur, & ſingula millia quadragenis ſeſtertijs nummis: cũ luce clarius oſtenſum ſit quaternos ſeſtertios in ſingulis denarijs drachmiſq; Atticis fuiſſe. Verumenimuero cũ nomiſmata iã dicta cum alijs permultis exquiſita libra penſitarẽ, deprehendi Tullianum illud, & illud Auguſti Capricorno ſignatum, aliaq; nonnulla, ita pendere drachmam, id eſt, groſſum noſtrum, ut lanx ex æquilibrio facilè cum nomiſmate uergeret: contrà autem duo illa quorum alterum Cæſaris Dictatoris, & alterum Auguſti ſtellatum erat, tam malignè groſſum penderc, quàm illa priora prolixè: ut tantundem iſtis per-

Libra Romana eadem cum mina Græca.

nummi, id eſt, ſingula ſeſtertia, æſtimari à nobis duobus & quadraginta frãcicis, unde uiginti ſolidis & quatuor denarijs debeant, uel (ut ſumma rotundetur, & minutiarum tædio liberemur) tribus & quadraginta francicis. hi porrò ducatos duos & uiginti, & trigintaquinq; ſolidos turoneos faciunt: quibus ſi duos ſolidos & ſemiſſem addas, fient ducati tres & uiginti. Ducatos legitima æſtimatione accipio, ut triginta ſolidis Pariſinis ualeant, id eſt, ſolidis turoneis trigintaſeptem & ſemiſſe. Hactenus igitur legitimam iuſtamq; æſtimationẽ in ſingula millia nummûm habemus: niſi quòd octo denariolos addidimus, id eſt beſſem ſolidi. Huic ſummæ ad uulgarem æſtimationem argenti paulo minus quatuor franciſci deſunt. nam cũ argenti libra octonaria uulgo duodenis francicis permutetur propter argenti inopiam, & nomiſmatis ieiunitatem, in ſingulas uncias ad legitimum pretium bini ſolidi & ſemis accedunt: quas uncias in ſeſtertijs ſingulis tricenas ſingulas eſſe liquet ex ijs quæ ſuprà diximus: atque eo amplius quadrantem unciæ, id eſt, binos groſſos, hi autem ſolidi paulo plus duobus ducatis ualent æſtimatione antedicta: qua ratione fit, ut in ſingula ſeſtertia, ſi extendere pretium uelis uulgari iudicio, quinq; & uiginti ducatos ſtatuere, aut certè totidem noſtros ſolatos aureos poßis. Ego tamen ad legitimam æſtimationem nihil adderem, ſi commodum aliquem numerum in eo nactus eſſem, quo ueluti radice uti ad maiorum ſummarum cumulationẽ poſſem. id quoniã fieri nequit, quindecim tantum ſolidos adijciam, ut mille nũmûm, quinq; & uiginti aureis coronatis æſtimetur, id eſt, quadragintatribus frãcicis & dodrãte: cũ eo ut coronatũ quinq; & triginta ſolidis eſſe intelligamus, quanti ſcilicet locabatur ubere re

Seſtertiorum æſtimatio.

Ducati.

Quanti mille nummum æſtimari debeat.
Coronatus.
Solidus.

gentis ſeſtertijs ad quadringenta contractum, id eſt, ad priſtinam formam reductū. Plin. lib. 1. epiſt. P. Romano ſcribens. Eſſe autem tibi centum mil. cenſum ſatis indicat quòd apud nos decurio es. Igitur ut te non decurione ſolum, uerùm etiā equite Romano perfruamur, offero tibi ad implendas equitis facultates trecenta M. nummûm. te memorē huius muneris, amicitiæ noſtræ diuturnitas ſpondet. Recenſeamus exempla. Cladem Lugdunēſem (inquit Tacitus) quadragies ſeſtertio ſolatus eſt princeps, ut amiſſa urbi reponerent. Ego quadragies ſeſtertium ære noſtro centum millia aureorū fuiſſe dico, quam pecuniam Nero ad reparandum Lugdunum oppidum contulit. Et apud Plinium Aeſopi tragici hiſtrionis patina ſexcentis ſeſtertijs taxata eſt, id eſt, quindecim millibus coronatorum. Quo in loco ne incredibile ſit quod ſupra diximus, aues centū canoras, aut hominis ſermone uocales, ſenis millibus ſingulas emptas, fidē faciet Macrobius, qui lib. 1. Satur. de liberalitate Auguſti loquēs, Sublimis (inquit) Actiaca uictoria reuertebatur. occurrit ei inter gratulantes coruum tenens, quem inſtituerat hoc dicere, Aue Cæſar uictor Imperator. miratus Cæſar officioſam auē, xx. millibus nummûm emit. ſocius opificis, ad quem nihil ex illa liberalitate prouenerat, affirmauit Cæſari habere illum & alium coruū, quem ut afferre cogeret rogauit. allatus, uerba quæ didicerat expreſſit. Aue uictor Imperator Antoni. nihil exaſperatus, ſatis duxit iubere illum diuidere donatiuum cū contubernali. Coruū ergo loquacem Auguſtus uiginti ſeſtertijs emit, id eſt, quingētis aureis noſtris. & Cleopatra Aegypti reginarū nouiſſima, lautitiā epularū Antonij, omnemq́; eius apparatū obtrectans, quærente eo quid adſtrui magnificentiæ poſſet, reſpondit

Quadragies ſeſtertium.

ſpondit

ſpondit una ſe cœna centies ſeſtertium abſumpturam. Cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Centies ſeſtertium æſtimatione ſupradicta ducenta quinquaginta millia aureorũ coronatorũ ualet: & quadringẽties ſeſtertium, decies cẽtena millia aureorũ, quanti idem Pli. æſtimauit ornatum Lolliæ Paulinæ, de qua ſuprà diximus, & Cicero furta Verris in prouincia. Quoniam uerò multa dicturi ſumus fidẽ propemodũ excedentia, lectores præmonitos uelim ne Romanas priſcasq́; diuitias, huius temporis opulẽtia publica priuataq́; metiãtur. Vrbem enim Romam totius propè orbis ſpolijs locupletem fuiſſe, hiſtorica fide planum fieri poteſt, ijs quidem certè qui Latinos Græcosq́; ſcriptores rerum geſtarum lectitarint: nõ modò enim duces Imperatoresq́; Romani ui aperta & bellica in hoſtico, ſed etiam Procõſules prouinciarumq́; præſides in pacato furtis rapiniſq́; & expilationibus graſſabantur, quà ſacrum quà prophanum domum ſuam quiſque auertentes. Inde illud Satyrographi poëtæ,

Centies ſeſtertium.

De opulentia publica priuataq́; Romanorum.

Inde Dolobella eſt, atque inde Antonius, inde
Sacrilegus Verres: referebant nauibus altis
Occulta ſpolia, & plures de pace triumphos.

Equidem (quod ad me attinet) cum hæc quæ in hoc opuſculum congeſsi, animo reputarem, ea mihi ſpecies urbis Romæ animo obuerſabatur, quaſi arcem quandã expilatorum orbis terrarum uiderem, & ueluti commune gentium omniũ cimeliarchium (ut uerbo Iuſtiniani principis utar) id eſt ſanctius conditoriũ rerũ toto orbe eximiarũ. Vidimus iã de Lollio uerba hæc Plinij, Nec dona prodigi principis fuerãt, ſed auitæ opes, prouinciarũ ſcilicet ſpolijs partæ. Hic eſt rapinarũ exitus, hoc fuit quare M. Lollius infamatus Regũ muneribus in toto oriẽte, interdicta

Cimeliarchium.

Lollius Paulinus.

amicitia à C. Cæſare Auguſti filio, uenenũ biberet, ut neptis eius quadringenties ſeſtertium operta ſpectaretur ad lucernas. Hactenus ille. *Quantã igitur ſummã rapinarũ Lollij fuiſſe exiſtimamus, cum decies centenis millibus aureorũ æſtimarentur gemmæ quæ ad neptem eius peruenerunt? Vidimus & de Caio Verre, cui Cicero quadringẽties ſeſtertium litem æſtimandam eſſe contendit. Ingentia autem cõmoda Romanorum magiſtratuum etiam urbana fuiſſe, ex hoc cõijcere licet, quòd moris fuit, ut finito magiſtratu ludos ederẽt magnificos, & uenationes ac munera darẽt, id eſt gladiatorum multa paria ad uulgi oculos oblectandos depugnatura: quam ueluti mercedẽ populus & precium accipiebat collatorum ſuffragio ſuo magiſtratuum. quem morem commemorãs Cicero in. I I. Officiorũ ita inquit, Quanquam intelligo in noſtra ciuitate inueteraſſe iam bonis temporibus ut ſplendor ædilitatum ab optimis uiris poſtuletur. Itaq; & Publius Craſſus cum cognomine diues, tum copijs, functus eſt ædilitio maximo munere.* Et paulum infrà, *Hunc eſt Scaurus imitatus. magnificentiſſima uerò noſtri Põpeij munera ſecundo Conſulatu. in quibus omnibus quid mihi placeat, uides. uitanda tamen eſt ſuſpicio auaritiæ. nam Mamerco homini ditiſſimo prætermiſſio ædilitatis, Conſulatus repulſam attulit. Quare etſi poſtulatur à populo, bonis uiris ſi non deſiderantibus, attamen approbantibus, faciendum eſt, modò pro facultatibus, ut nos ipſi fecimus. Etſi aliquando res aliqua maior atq; utilior populari largitione acquiritur, ut Horeſti nuper prandia in ſemitis nomine decimæ, magno decori fuerunt. Ne M. quidem Seio id uitio datum eſt, quòd in caritate annonæ aſſe modium populo dedit. Magna enim ſe & inueterata inuidia, nec turpi iactura*

De muneribus ædilitijs & uenationibus.

ctura (quandò erat ædilis) nec maxima liberauit. Pli. lib. VIII. *de hoc loquens, Leonum ſimul pluriũ pugnam Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate: centũ autem iubatorũ primus omniũ L. Sylla, qui poſtea Dictator fuit, in prætura: poſt eum Pompeius magnus in circo* DC, *ac in ijs iubatorũ* CCCXV, *Cæſar Dictator quadringentorum.* Q*uanquam in antiquis libris uerbum* DC *non legitur: ex quorũ obſeruatione locus ille mendoſus eſſe uidetur.* Idem *de uarijs, id eſt pantheris loquens, Senatusconſultũ fuit uetus, ne liceret Aphricanas in Italiam aduehere. contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus pl. permiſitq́; Circenſiũ gratia importare.* Pri*mus autẽ Scaurus ædilitate ſua uarias* CL *uniuerſas miſit: deinde Pompeius Magnus quadringentas decem: diuus Auguſtus quadringentas uiginti.* Ibidem *emendandũ unũ uerbũ cenſeo, quanquam refragante antiquorũ exemplarium fide:* Ferunt *(inquit* Pli.*) colore earũ mirè ſollicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis toruitate terreri, quãobrem occultato eo reliqua dulcedine inuitatas corripiũt.* Hoc *Plinij dictum cum ex Ariſtotele tranſlatitium eſſe liqueat, nimirum ex eo emẽdari debet.* Is *enim li. nono de hiſtoria animaliũ,* λέγουσι δὲ καὶ κατανενοηκέναι τὴν πάρδαλιν ὅτι τῇ ὀσμῇ αὐτῆς χαίρουσι τὰ θηρία, ἀποκρύπτουσαν ἑαυτὴν, θηρεύειν: προσιέναι γὰρ ἐγγὺς, καὶ λαμβάνειν, οὕτω καὶ τὰς ἐλάφους. Aiunt *autem (inquit) pantheram intelligentem quòd odore ſui animantes gaudeant, occultare ſeſe, & ita eas captare: quippe accedẽtes propius rapere, in quibus & ceruam.* Odore *igitur non colore apud* Plinium *legendum: quòd ne à quoquam refelli poſſit, uel* Plinio *ipſo iudice uincam, qui lib.* XXI. *de odoramentis loquens, Animalium (inquit) nullum odoratum, niſi* Plinij locus

niſi de pantheris quicquam dictum eſt, ſi credimus, Idem Pli. Annalibus notatum eſt, M. Piſone M. Meſſala Conſulibus, Domitium Aenobarbum ædilem curulem urſos Numidicos centum, & totidem uenatores Aethiopas in circo dediſſe. Idem lib. XXXIIII. In M. Scauri ædilitate tria millia ſignorum in ſcena tantùm fuere temporario theatro. Et rurſus lib. XXXVI. CCCLX columnas M. Scauri ædilitate ad ſcenã temporarij theatri, & uix uno menſe futuri in uſu, uiderunt portari ſilentio legũ. Et rurſus alibi, Scaurus fecit in ædilitate ſua opus maximum omnium quæ unquã fuere humana manu facta, non temporaria mora, uerùm etiam æternitatis deſtinatione. Quibus uerbis ſignificat Scaurum in ædilitate ſua ad populi oblectationem ſcenam temporariam, & ſtatim ludis factis diruendam, feciſſe: ſed quæ uinceret magnificentia clariſſimum opus omnium quæ unquam facta ſunt etiam eo animo ut perpetua eſſent. Vitruuius in præfatione decimi libri, ludorum & munerum huiuſcemodi meminit qui priuato ſumptu fiebant: qui etiam eorum ſumma induſtria & machinatione apparandorum, prætoribus ædilibusq; neceſſitatem iniungit. Quanti autem ſtetiſſe Marco Seio liberalitatẽ putamus, qui in caritate annonæ modium frumenti aſſe populo uẽditauit? quod Cicero dixit in loco ſupradicto. Aſſes deni in denario fuerunt, & ſeſtertij quaterni. Hic æſtimatione à nobis inſtituta, tribus duodenarijs & ſemiſſe ualuiſſe deprehenditur, cum libra decẽ aureis æſtimetur: qua ratione ſeſtertius nummus decem denariolis & ſemiſſe, id eſt obolo noſtro ualet. ſic aſſes ſinguli quaternis denariolis æſtimabuntur. Quanti autẽ frumẽtum eſſet Romæ, ex Cicerone conijcere poſſumus, qui in Frumentaria actione ita inquit, Frumentum emere in

Aeſtimatio denarij & ſeſtertij.

Sicilia debuit Verres ex Senatuſconſulto, & ex lege Terentia & Caßia frumentaria. E mundi duo genera fuerũt, unum cæterarum decumarum, alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributũ. illius decumani tantum, quãtum ex primis decumis fuiſſet: tritici modiûm DCCC. millia. precium autem conſtitutum decumano, in modios ſingulos ſeſtertijs ternis: imperato, ſeſtertijs quaternis. Ita in frumentum imperatum, ſeſtertiũ duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur, quod aratoribus ſolueret: in alteras decumas ferme ad nonagies. Sic per trienniũ ad hanc frumenti emptionem Siciliẽſem propè centies & tricies erogatum eſt. Hanc pecuniã tantam tibi ex ærario inopi atque exhauſto datam ad frumentũ, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Reſp. imponeret, ſolueretur: abs te laceratam ſic eſſe dico, ut poſſim illud probare ſi uelim, omnem te hãc pecuniã domum tuam auertiſſe. Hunc locum Ciceronis, qui longè aliter in exemplaribus legitur, ſic emendandum eſſe cenſui, quoad emendatiora reperiantur exemplaria: & eius hunc ſenſum eſſe, ut intelligamus triplicem frumẽtationem Siciliensem fuiſſe. Primam uectigalẽ, quæ Decumana erat. alteram itidem Decumanam, non etiam gratuitam, ſed ut aratores Siculi alteram decumam darent, ternis ſeſtertijs in modios taxatam. has duas certas ſtatiq; numeri frumenti fuiſſe, id eſt octingenûm millium modiûm in ſingulas. tertiam non decumanã, ſed incertam, & pro neceßitate Reip. indici ſolitam æqualiter ciuitatibus. propterea igitur decumani nomine Cicero quotãnis duodetricies ſeſtertium imputauit Verri. quippe cum frumẽti modius trinis ſeſtertijs æſtimatus eſſet, ſi ter octingenta millia numeres, fient uicies quater centena millia nummûm quotãnis.

quare

quare potius D C C C C. *millia legendum uidetur, ut fiant ſepties & uicies centena milla nummûm: quæ ſi ter rurſus numeres, fient ſemel & octogies centena millia nummûm in triennio, ut ſit quod Cicero dixit ferme ad nonagies, omnia augens oratorie. Malim tamen locum mendoſum relinquere, quàm hanc ſententiam aſſerere: præſertim cum duodetricies non quadret in annos ſingulos. Non nihil tamen adminiculatur hic locus ad id quod de ſeſtertijs diximus, quũ centies & tricies ſeſtertiũ pro tanta pecunia dixerit. Verùm cũ publica & æterna frumenti æſtimatio quaternûm eſſet ſeſtertiûm in Sicilia frumẽti feraciſsima, quanti putamus fuiſſe Romæ in caritate annonæ? Et quantũ lucrum cõtempſiſſe eum qui aſsibus uẽdiderit, ſi domi repoſitum habuit: aut iacturam feciſſe, ſi in Siciliã aut Carthaginem petijt? Nam ut in capita ciuium ſingulis modijs defunctus ſit (quod credibile non eſt, ut poſtea intelligetur) non minus quã trecenta millia hominũ plebeiorum fuerũt. Legimus apud Euſebium, quo tempore Cicero Quintium reum patrocinio ſuo defendit, cenſu Romæ acto inuenta eſſe hominum millia quadringenta ſexagintatria. Vt ergo trecẽta millia hominum fuerint tantum, & Seius tot modijs defunctus ſit, nec pluris Romæ frumẽtum in annonæ inopia quàm apud Siculos in ſolita ubertate fuerit: Seius in populum mille ac ducenta millia nummûm, id eſt duodecies ſeſtertium dilargitus eſt, niſi quòd in ſingulos modios aſſem ſeruauit. Quòd ſi ad ueriſimile exigere hoc uelis, minimum hæc ſumma duplicabitur. Itaque meritò Lactantius lib. VI. ita ſcribit, Quid enim dicendum eſt de ijs qui populari leuitate ducti, uel magnis urbibus ſuffecturas opes, exhibẽdis muneribus impẽdunt: niſi eos dementes ac furioſos, qui præſtent id populo, quod & ipſi*

& ipſi perdant, & nemo eorum quibus præſtatur, accipiat? Et rurſus alibi, Quid prodeſt perditæ nequitiæ beſtiarios facere locupletes, et inſtruere ad flagitia? Plinius lib. xxxiii. Non erat apud antiquos numerus ultra centũ millia: itaq; & hodie multiplicãtur hæc, ut decies cẽtena millia, aut ſæpius dicantur. fœnus hoc fecit, num musq; percuſſus, & ſic quoque æs alienũ etiamnum appellatur: poſtea diuites cognominati: dummodo notũ ſit, cum qui primus acceperit hoc nomen, decoxiſſe creditoribus ſuis. Ex eadẽ gente M. Craſſus negabat diuitẽ eſſe niſi qui red ditu annuo legionẽ tueri poſſet. In agris ſuis ſeſtertiûm uiginti millia poſſedit, Quiritiũ poſt Syllam diuiſsimus. nec fuit ſatis, niſi totũ Parthorum eſuriſſet aurum. atq; ut nomen quidẽ optimũ occupauerit (iuuat enim inſectari inex plebilẽ iſtam habendi cupiditatem) multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos opulẽtiores, pariterq; tres Claudij principatu, Pallantem, Calliſtum, & Narciſſum. Atq; ut hi omittantur tanquã adhuc rerum potiãtur, C. Aſinio. Gallo, C. Martio Cenſorino Coß. ad vi. Calend. Februarias Cæcilius Claudius Iſidorus teſtamento ſuo dixit, quãuis multa ciuili bello perdidiſſet, tamen relinquere ſeruorum quatuor millia centum ſedecim, iuga boum tria millia ſexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta ſeptem millia, in numerato pondo ſexcenta millia: qui funerari ſe iuſsit ſeſtertijs undecim millibus. Hæc uerba Plinij non modò ſic in impreſsis exemplaribus, ſed etiam in antiquis quibuſdam leguntur: quæ ſi uerè leguntur, nugatoria ſunt quæ diximus, tametſi teſtatiſsima. In antiquiſsimo exemplari legimus, in agris ſeſtertium. M. M. poſſedit: ita ut duæ. M. M. ſimilitudinem haberent literæ poſtremæ in Græcorũ alphabeto, ſed inuerſæ, cuiuſmodi &

Claudius. Iſidorus.

di & alibi in antiquis libris legimus. Lego igitur *, in agris ſeſtertium bis millies poſſedit. hoc eſt ære noſtro*
Diuitiæ Craſſi. *quinquagies centena millia aureorum coronatorum.* Huius *ſi uiceſimam partem pro reddituannuo ſtatuamus (ſiue in agris eum redditum, ſiue in mancipijs artificibus, ſiue in fœnore fuiſſe intelligimus) fient ducenta quinquaginta millia: quæ ſi ita diſpenſemus, ut gregarius miles quaternos in menſem aureos accipiat, duodequinquagenos in annum: decem cohortium quingenariarum legio ali potuit.* Reſtabunt *decem millia, quorum quinque millia in quinquaginta* Centuriones *ſtatuimus pro duplicando ſtipendio: & quinque altera pro ijs qui à* Græcis ἔκτακτοι, *id eſt ſuperordinati dicuntur, ut cornicines, ſignifcri, caduceatores, & fabri qui machinas faciunt.* Hunc Craßũ Cicero *compellãs in ultimo* Paradoxo, *ita ſcribit,* Multi *enim audierũt ex te cum diceres, neminẽ eſſe diuitem, niſi qui exercitũ alere poſſet ſuis fructibus: quod populo* Ro. *ex tantis uectigalibus iamprideẽ uix poteſt contingere. ergo hoc propoſito nunquã eris diues antequã tibi ex tuis poſſeßionibus tãtũ reficiatur, ut ex eo tueri ſex legiones & magna equitum ac peditũ auxilia poßis.* Iam *fateris igitur te nõ eſſe diuitem.* Quod *autem ſequitur in eodem* Paradoxo, *corruptũ eſſe cenſeo,* Capit *ille ex ſuis prædijs ſexcena ſeſtertia, ego centena ex meis.* Quòd *ſi apud* Plinium *uiginti millia ſeſtertiûm legamus, ſignificabũtur quingẽti aurei: ſi uicies ſeſtertium, quinquaginta millia: ſi uicies millies, immẽſa ſumma.* Errore *igitur librariorum, lubrico quidem ipſo in notis numerorum uel ſummarũ, ut poſtea uidebimus, factũ eſt ut pro ſeſtertium bis millies, ſeſtertium uiginti mil. legeretur, adſtipulante ſcilicet tot ætatum ignorãtia, præſertim quod ad hæc uerba pertinet.*

pertinet. Cum hoc dicto pugnare uidetur id quod Seneca lib. de Vita beata his uerbis inquit, M. Cato cum laudaret Curium & Coruncanum, & ſeculum illud, in quo crimen erat paucæ argenti armillæ, poßidebat ipſe quadragies ſeſtertiũ, minus ſine dubio quàm Craſſus, plus quàm Cenſorius Cato. maiore ſpatio proauum uicerat, quàm à Craſſo uinceretur. Si igitur quadragies hîc rectè legitur, oportet M. Porcium minus octoginta ſeſtertijs, hoc eſt duobus millibus aureûm noſtrorum in cenſu habuiſſe: quũ quinquaginta partibus Craſſus maiorem cenſum quadragies ſeſtertio habuiſſe legatur, & tamẽ pluribus partibus quadragies ſeſtertium maius fuiſſe cẽſu Porciano dicatur à Seneca. Verùm hoc eſſe falſum facilè ex Plutarcho intelligimus, qui quæſtu & parſimonia patrimoniũ auxiſſe Catonem ſeniorẽ teſtatur, ideoq; iuniorem Catonẽ hæreditatibus locupletatum eſſe narrat. Hoc ideo diximus, ne quid præterijſſe conſultò aut oſcitanter uideremur. Sed & in ſequẽtibus nõnihil de Craßi diuitijs dicetur. Quod autem ſequitur de Cæcilio, In numerato pondo ſexcenta millia, in antiquißimo lib. ſeſtertiũ D C legitur. Obſeruaui autem in antiquis H & S cum apice ſignificare ſeſtertium: apicem autem porrectum ſuper quencunque numerum, millia ſignificare: ut D̄ C̄ cum apice ſexcenta millia. Sexcenta autem millia pondo argenti æſtimantur à nobis ſexagies centena millia aureorũ: quæ cum immenſa ſit pecunia, & maior cẽſu Craßi, qui Quiritium poſt Syllam ditißimus ab eodem Plinio fuiſſe dicitur: legendum puto ſeſtertium ſexcenties, quod ſignificat quindecies centena millia coronatorum. Non enim memini me legiſſe ut Latini pondo aut libras de numerata pecunia dicerẽt, etiam ſi minis Græci in hac ſignificatione utuntur. Nam quod

m Liuius,

Liuius, argenti pondo bina & ſelibras in militem præſtaret dixit, ad argentum infectum retuliſſe mihi uidetur: quo etiam loquendi modo nunc utimur cum argenti marcam uel auri dicimus, tantam pecuniã ſignificantes, quanti edicto principis æſtimantur. Nec tamen me latet quod Plinius in mentione citrinarum dixit, qui locus in ordinem tandem incurret, & explicabitur à nobis. Illud quod ſequitur, Qui funerari ſe iuſsit ſeſtertijs. x 1. lego ſeſtertium undecies. Ne autem fide careat quod de Craſſo diximus, citetur locus Plinij lib. x v i i i. apud quem de poſitione uillæ & modo agricolendi loquentem, ſic in omnibus libris impreſsis legitur, Modum agri in primis ſeruãdum antiqui putauere. quippe ita cenſebãt, ſatius eſſe minus ſerere, & melius arare. Qua in ſententia & Virgilium fuiſſe uideo, uerumq; confitẽtibus latifundia prodidere Italiam. Iam uerò & prouincias ſex & ſemiſſem domini Africæ poßidebant cũ interfecit eos Nero princeps. Nõ fraudabo magnitudine hac quoq; ſua Cn. Pompeium, qui nunquam agrum mercatus eſt conterminum. Miror quid his uerbis ſignificari Plinij emendatores intellexerint. Ego ita reſtituendũ locũ affirmo, Verũq; confitentibus, latifundia perdidere Italiã: iam uerò & prouincias. deinde poſt diſtinctionẽ inferẽdum, Sex domini ſemiſſem Africæ poßidebãt, cum interfecit eos Nero princeps, non fraudando magnitudine hac quoq; ſua Cn. Põpeio, & reliqua. Iã uerò, pro iam etiam & quinetiã, locutio eſt Pliniana: ut, illa uerò, pro immo etiam, uel quinimmo illa, li. x v i. cap. x x x i i i i. & lib. x i i i. cap. x x i i. illi uero & uenientem, pro immo etiam. Sic apud Ciceronem, aut uerò, pro aut etiam: & nec uerò, pro nec etiam: apud Græcos, ἤδη δὲ, & οὐ μὴν δὲ, ſic dicitur: hoc eſt iam uerò, &

Plinij locus reſtitutus.

Iam uero.

Illa uero.

rò, & neque uerò. Senſus eſt igitur latifundia perdidiſſe non modò Italiam, ſed etiam prouincias, hoc eſt ſteriles reddidiſſe, cum ſolum frugiferum malè cultum, malignè quoq; fruges redderet, & Africæ propè dimidium ab hominibus ſex opulentis obtinebatur, quo nomine à Nerone principe rapaciſsimo confiſcati, inſuper etiam capite pœnas luerunt. Hoc autem tum contigiſſe exiſtimo, cum Nero ſpe deſtitutus quam de gaza antiqua Didonis conceperat, in Africa eruenda ad rapinas improbiſsimas & delationes excitandas animũ cõſceleratum intendit, ut auctor eſt Trãquillus. Vt autem ſciamus quàm ſint numeri apud Plinium mendoſi, age conferamus Plinium cum reliquis auctoribus, atq; etiam ipſum ſecum. Imprimum lib. ſupra dicto ubi de ærario populi Romani ut copioſo loquitur & opulento, Auri (inquit) in ærario populi Romani fuere Sex. Iulio, Lucio Aurelio Coſ. ſeptem annis ante bellum Punicum tertium, pondo D C C. X V I. *argenti nonaginta duo millia, & extra numerũ* C C C. & . L X X V. *Si priuatus homo Cæcilius Iſidorus ſexcẽta millia pondo argenti habuit, quonam modo ærarium locuples exiſtimabitur, quod centũ millia non habuit? Idem paulò poſt, Intulit & Aemilius Paulus Perſeo Rege Macedonico deuicto, prædã pondo trium millium: à quo tempore populus Romanus tributũ pendere deſijt. Plutarchus de triumpho Pauli loquens, Poſt armorum currus tria uirorum millia ſequebantur, qui numiſmata ferebant argentea uaſis trecentis quinquaginta. uas erat quodlibet trium talentorum. quatuor uiri ſingula uaſa portabant: alij crateras argenteas, & phialas, calicesq; ornatiſsimos & ingẽtes certo ordine deferebant. Et paulo inferius, Poſtea ſequebantur qui aurea numiſmata gerebant in uaſis triũ ta-*

Mendoſi numeri apud Pli.

lentorum, ut ſuprà de argenteis dictum eſt. numerus uaſorum fuit tria & octoginta. His uerbis Plutarchus autor eſt mille & quinquaginta talenta argenti, & ducenta unde quinquaginta auri in ærarium illata eſſe, præter uaſa aurea argenteaq́;, Plinius tria millia pondo non addito auri argentiúe. At ego dico uicies maiorem numerum apud Plutarchum eſſe quàm apud Plinium: id quod ex dicendis apparebit. Alioqui quonam pacto populus Romanus tributa pendere propter ærarij opulẽtiam deſiiſſet? Sequitur rurſus eodẽ Plinij loco, Sexto Iulio, L. Martio Coſſ. hoc eſt belli Socialis initio, octingenta quadragintaſex auri pondo fuere in ærario. Cæſar primo introitu urbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorũ. XXVI. millia, & numero pondo trecẽta: nec fuit alijs temporibus Reſp. locupletior. Hactenus ille. Quomodo memorabile Plinius exiſtimauit in ærario Romano octingenta tunc auri pondo fuiſſe, cũ Cæſar poſtea ſex & uiginti aureorũ laterum millia ex ærario abſtulerit? de quo loquens Oroſius libro ſexto ita inquit, Cæſar Romam uenit, negatamq́; ſibi ex ærario pecuniã fractis foribus inuaſit, protulitq́; ex eo auri pondera IIII. MCXXXV, argenti pondera propè DCCCC. Oroſij numerus multo minor eſt Pliniano, ut utrobique corruptum eſſe appareat. Ego in antiquiſſimo exemplari ita primum illum locum legi, Auri in ærario populi Romani fuere Sex. Iulio, L. Aurelio Coſſ. ſeptem annis ante Punicum bellum tertium, pondo XVI. DCCCX, argenti XXII. LXX. & in numerato LXII. LXXXV. CCCC. Sexto Iulio Martio Coſſ. hoc eſt belli Socialis initio, auri XVI. XX. DCCC. XXIX. C. Cæſar primo introitu urbis ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorum XV, argenteorum

Copiæ ærarij Romani.

teorum x x x v, *& in numero ſeſtertium* c c c c. *nec fuit alijs temporibus* R*eſpub.locupletior.Intulit &* A*emilius Paulus* P*erſeo* R*ege uicto è* M*acedonica præda ſeſtertium.* I I.I I I. *à quo tempore pop.*R*oma.tributum pendere deſijt.* H*æc uerba inſerenda huic operi duxi, ut legentibus iudicium integrum ſeruaretur. ſi quid tamen comminiſci licet, hunc locum ſic reſtituere poſſumus ex uetuſti exemplaris & aliorũ obſeruatione,* A*uri in ærario populi* R*omani fuere ſeptem annis ante bellum* P*unicum tertium, pondo ſeptingenta millia uiginti ſex, argenti nonagintaduo millia, & in numerato trecenties & ſeptuagies quinquies.* I*tem* S*exto* I*ulio,* L. M*artio* C*oſſ. hoc eſt belli* S*ocialis initio, auri pondo octingenta millia.* X L V I. E*t inferius,* I*ntulit &* A*emilius* P*aulus* P*erſeo* R*ege uicto è* M*acedonica præda ſeſtertium ter millies.* I*n* C*æſaris autem mentione locus mutilatus ſic reſtituendus,* P*rotulit laterum aureorum quindecim, argenteorum.* X X X V.*mil.& in numerato ſeſtertium quadringenties.* I*n harum ſummarum æſtimatione ineunda, in ſingula pondo centenos aureos ſolatos ſtatuendos eſſe arbitror, quia in tanta copia auri neceſſe eſt partem fuiſſe mediocris notæ, utpote quod eſſet conflatum è uaſis & ſupellectili.ſic fit ut ſingula centena millia, centies centena millia aureorum ualuerint.ita ſeptingenta millia, ſeptingenties centena millia ualuerunt.* A*rgẽti autẽ nonagintaduo millia denario multiplicata, nongentis uiginti millibus coronatorum æſtimantur, & trecẽties & ſeptuagies quinquies ſeſtertium nongẽtis quadraginta circiter millibus.* S*ed uix ueriſimile eſt ſepties plus auri quàm argenti fuiſſe.* Q*uòd ſi uetuſtum exemplar uerum eſſe aliquis exiſtimauerit, ſic legendum erit fortaſſe,* P*ondo ſedecies*

ſeptingenta, argenti nonagies bis octoginta quinque millia (quanquam in uetuſto, uicies bis. L X X.C C C C.legatur) & in numerato ſexagies bis octoginta quinque. Hæc ſumma immenſa eſt omnino, quippe ſedecies centena millia & ſeptingenta pondo intelligo, quæ centies multiplicata, millies & ſexcẽties centena millia aureorum ualent: argenti autem ſumma nonagies bis, decies multiplicata, nongenties uicies centena, præter numeratam pecuniam. Quæ utrum ad ſeſtertia, an ad aureos referenda ſit, mihi non liquet: quare nihil ſtatuo. ſi tamen uetuſti numeros ſequi placeat, non uideo quomodo X X I I.L X X. C C C C.aliter legere poſſimus, quã uicies bis ſeptuaginta millia quadringenta: quæ ſumma argẽti ad nummum relata, ducenties uicies ſepties centena & quatuor millia coronatorum efficit. Idemq́; cẽſeo de eo quod ſequitur, Belli Socialis initio auri põdo X V I.X X.D C C C.X X I X: quod ſi non mẽdoſe legitur, utiq; ſic interpretandũ eſt, Sedecies uiginti millia octingẽta undetriginta, hoc eſt ſedecies cẽtena uiginti millia. Centena enim antiqui ſubintelligenda relinquere ſolebãt: eo modo quo in his uerbis, quadringẽties ſeſtertium, pro quadringenties centena millia ſeſtertiũm, ut docuimus, & debere ducenties, hoc more ſæpe locutũ Pliniũ docebimus lib.IIII.cum locus occurrerit. Cicero in Prætura urbana, Accepi (inquit Verres) uicies ducẽta trigintaquinq; millia quadringẽtos quindecim nũmos. hoc perinde eſt ac ſi dixiſſet Cicero, uicies bis centena X X X V.millia: ut manifeſtè ex ſequẽtibus patet, & ex Aſconio Pediano. Vt autẽ legamus. X V I.millia põdo, ut in eo uetuſto legitur, ridiculũ eſt: cũ apud Suetoniũ legamus Auguſtũ una donatione in cellam Capitolini Iouis ſedecim millia pondo auri, & quingenties ſeſtertium cõtuliſſe.

liſſe. Quare lectionis fides ſit penes uetuſta exemplaria, ſi uſquã eſſe poteſt hodie: uerborũ autem interpretatio ſit penes antiquitatis ſtudioſos. Admirari nũc Plinium ſubit, ſæpeq́; in hoc opere ſubibit, qui res tot memorabiles omnis æui memoriæ prodere cõcupiuit, ſi per tot ſeculorum cariem, incuriam, ignorantiam, & cõpendiariæ ſcriptionis diſcrimina, pertinax exemplariũ fides ad nos euadere potuiſſet: ut ſiquando multis adnitentibus, & inuẽtis uetuſtioribus libris reſtitui potuerit, unum eum auctorem ſtudioſi harum literarũ habeant, cui totius propè uetuſtatis cognitionẽ explicatam acceptam referre poßint: utiq; quod ad eas res pertinet, queis inter ſcribendã rerum geſtarum hiſtoriam locus eſſe non ſolet. Cuius rei reputatio magnum mihi negotium in hac commentatione exhibuit: cum res partim conclamatas, partim etiam elatas tot doctorum hominum præiudicio, ſemianimes à rogo referri poſſe atque etiam à tumulo non diffiderem. Ne quid autem comminiſci uidear, penes me futura antiqua exemplaria profiteor, ut nulli non adire liceat, quem quidem initiatum his ſacris eſſe ſenſero. Credibiles fortaſſe has ſummas, atque etiam omnino credibiles facit locus Suetonij in Veſpaſiano his uerbis, Sunt contrà qui opinentur ad manubias & rapinas neceßitate compulſum ſumma ærarij fiſciq́; inopia, de qua teſtificatus ſit initio ſtatim principatus, profeſſus quadringenties millies opus eſſe ut Reſp. ſtare poſſet. Si enim Veſpaſianus ſperauit ſe quadringenties millies ſeſtertium cogere poſſe ad inſtaurandã dignitatẽ Imperij Romani, quæ à Nerone & ſucceſſoribus per luxus inuſitatos exhauſto ærario conciderat: & ſi tantum auri argẽtiq́; eſſe ſub imperio Romano potuit, ſimillimum ueri eſſe poteſt, eo tempore quo impe- Pli. hiſtoria.

m 4 rium

rium Romanũ in Senatus auctoritate & populi poteſtate ſitum erat, potuiſſe ex Orientis Africæq́; ſpolijs, & uectigalium reſiduis, quartã eius ſummæ partem in ærario coactam eſſe. Maxima enim ſuperiorũ ſumma non excedit centies millies ſeſtertiũ, id eſt bis millies & quingenties centena millia aureorũ noſtrorum. Hæc adnotauiſſe non ab re fuit, ut arbitror, etſi nihil habui quod hoc loco ſtatuerẽ. Exiſtet enim fortaſſe aliquis qui uetuſtis exẽplaribus diligẽter euolutis, uel ueriſimiliora inueniet, uel cõmentationi noſtræ faſtigium imponet, admonitione hac noſtra extimulatus. Magnam autem eſſe ſummam pecuniæ quam Cæſar ex ærario protulit, ex calculo intelligere licet. Si enim xv. millia laterum aureorum fuerunt, non dubito centum & quinquaginta millia pondo auri fuiſſe, cum quilibet laterculus decem pondo minimum fuerit: qua ratione fiunt aureorum ſolatorum centies quinquagies centena millia. Si autem huic ſummæ, argẽti æſtimatio addatur, cum eo quod in numerato fuit, immenſa fiet ſumma. quod uerò in uulgatis exemplaribus & quibuſdam antiquis legitur, & numero pondo trecenta, omnino corruptũ eſt. numeratam enim pecuniam non libris ſed ſeſtertijs ſignificabant antiqui. Appianus in ſecundo bellorum Ciuilium, Theſauros (inquit) à nemine contactos uſque in illum diem, militibus rapere conceſſit, quos olim execratione propoſita conditos fuiſſe memorant, ut niſi in tumultu belli Celtici non promerentur. Ex quibus uerbis intelligimus Cæſarem uſque ad fæcem ærarium exhauſiſſe. quanquam Plinius dicat tunc ærarium locupletiſſimum fuiſſe, ſed intelligimus prælibatum à Pompeio & Senatu. Tranquillus & Plutarchus de hoc ſiluerunt, ut & ipſe Cæſar in Commentarijs ſuis. Lucanus in. III.

Sanctius ærarium a Cæſare expilatum.

Pharſ

Pharſaliæ de hoc loquens ita inquit,

-Tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, quem uicti præda Philippi:
Quicquid parcorum mores ſeruaſtis auorum,
Quod dites Aſiæ populi miſere tributum,
Victoriq́; dedit Minoia Creta Metello:
Quod Cato longinqua uexit ſuper æquora Cypro:
Tunc Orientis opes, captorumq́; ultima Regum,
Quæ Pompeianis prælata eſt gaza triumphis,
Egeritur: triſti ſpoliantur templa rapina:
Pauperiorq́; fuit tunc primum Cæſare Roma.

Quibus uerbis magna uis auri argentiq́; ſignificatur. Sic autem ut diximus, hic Plinium locutum eſſe credo, coniecturam ex alijs auctoribus faciens, & ex alijs ipſius locis. argumento erunt etiam ea quæ poſtea dicentur à nobis, ſi quis diligenter animaduertat. Hanc autē deprauationem exemplarium induxit antiquorū librariorū inſtitutum, qui numeros & ſummas ſua quãq; notula ſcribebant. aliter enim ſeſtertios nummos, aliter ſeſtertia, aliter ſeſtertiûm gignendi caſu notabant, aliter libram & talentum, aliter & denariū: & mille & millies non eodē modo: Quare per tot ſecula ueri rerū numeri alijs atque alijs ſubinde traducibus exemplarium inſerti, ad noſtrã auorumq́; memoriã peruenire non potuerunt, præſertim accedēte librariorū culpa, qui pleraq; oculis ſolis, pauca etiam mente trãſigunt. Age quis illud libri octaui tueri poſſit? Metellus Scipioni triclinaria Babylonica octingētis millibus ueniſſe iam tunc poſuit in capitalibus criminibus, quæ Neroni principi quadringentis millibus ſeſtertiûm

Numerorum deprauatorum ratio.

Inſigne pretiū triclinariū Babylonicorum.

tiûm nuper ſtetere. Siſtragula Babylonica octingentis millibus ab homine priuato comparata ſunt, quónam modo memorabile eſt Neroni principi profuſiſsimo quadringentis millibus ſtetiſſe? In antiquis duobus exemplaribus quadringenties ſeſtertium legimus: in uno antiquiſsimo quadringentis, ſed ita, ut conſpicuè deletilem membranæ locum cerneres, & quadringenties principio fuiſſe intelligeres. Eſt alioquin locus non uno aut altero uerbo corruptus. in antiquorum enim nullo capitalibus criminibus legitur, ſed uel in Catonis, uel in Capitonis: nec poſuit ſed ponit, nec Scipioni ſed Scipio in recto. locus igitur ſic reſtituẽdus, Metellus Scipio triclinaria Babylonica ſeſtertiûm octingentis millibus ueniſſe iam tunc ponit in Capitonis Criminibus, quæ Neroni principi quadringenties ſeſtertium nuper ſtetere. hoc ſenſu, ut Metellus Scipio Capitonem accuſauerit, & ei obiecerit quòd triclinares tapetas quibus triclinia uel ſternebantur, uel obtendebantur, uiginti millibus aureorum noſtrorum parare auſus eſſet, quæ tamen poſtea Nero decies centenis millibus parauiſſet ad ornatum aureæ domus. Capito. *Capitonis Coſſutiani meminit Tacitus libro decimoſexto. Crimina (inquit) obliterari nõ ſinebat Capito Coſſutianus, præter animã ad flagitia præcipitem, inimicus Thraſeæ, quòd auctoritate eius concidiſſet, iuuantis Cilicum legatos dum Capitonẽ repetundarum interrogant. cuius accuſationis meminit etiã Iuuenalis Satyra octaua, Capitonem Cilicum piratam uocans: ſed de hoc Capitone intelligi dictum Plinianum non poteſt, quia & is Thraſeam Pætum reum peregit ſub Nerone, quo nomine quinquagies ſeſtertium præmij loco tulit. Accuſatoribus (inquit Tacitus) Eprio & Coſſutiano, quinquagies ſeſtertium ſingulis, Oſtorio*

duod

duodecies,& quæſtoria inſignia tribuuntur. Quo ex loco intelligere poſſumus quàm ille ſceleratißimus princeps,etiam perditus luxu & prodigẽtia fuerit, qui duobus calumniatoribus ad accuſandum uirũ egregiũ ſubornatis, ducẽta quinquaginta millia coronatorum dederit, id eſt,cẽties ſeſtertium.Semel in uniuerſum teſtatus ſum, me ita in hoc tempore locuturum,quaſi iam olim coronati noſtri percußi fuerint, ut expeditius tranſigere hoc negotium poßim.Capitonis Fonteij meminit Horatius in primo ſermonum, æqualis Mecœnatis. Hunc igitur uel patrem eius Metellus hoc nomine accuſaſſe uidetur. Capitalem autem luxum Romæ fuiſſe non comperimus, ne exilio quidẽ mulctatum, tametſi probroſè obijci ſolitũ, ut de L.Craſſo uidebimus. Quare Tranquillus de Cæſare adhuc priuato loquẽs, Tabulas operis antiqui ſemper animoſißimè comparaſſe eum multi prodiderunt: ſeruitia recentiora politioraq; immenſo pretio, & cuius etiã ipſum puderet ſic,ut rationibus uetaret inferri. Quo modo igitur capitalibus uerbum apud Plinium congruere poteſt? Vtinam autem eo in loco Plinius per omnia emendari poſſet,ut in eo quod ſequitur in eodem capite, Vidimus iam & bidentium uellera purpura cocco conchylio ſeſquipedalibus libris infecta, uelut illa ſic naſci cogente luxuria. Ego ut uiuentium non bidentium lego, ſic ſenſu expoſcente: ita ſeſquipedales libras non intelligo. Quòd ſi labris legamus, tamen ſeſquipedalibus non congruit. Potius igitur ſeſquipondialibus legendum cenſuerim, eo ſenſu fortaſſe, ut libræ purpuræ & conchylij centenis & quinquagenis drachmis conſtarent. Nam de precio purpuræ loquens libro nono ita inquit, Nepos Cornelius qui diui Auguſti principatu

Plinij locus.

Purpuræ precium.

cipatu obijt, Me (inquit) iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denarijs centum uenibat, nec multò pòſt rubra Tarentina. Huic ſucceßit dibapha Tyria, quæ in libras denarijs mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta uſus improbabatur qua purpura quis non iam (inquit) triclinaria facit? Spinter ædilis fuit Cicerone Cõſule. Dibapha tunc dicebatur, Dibapha. *quæ bis tincta eſſet, ueluti magnifico impendio: qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tingũtur. Quod ſequitur, corruptum eſt, In conchyliata ueſte cætera eadem ſine buccino, præterq; ius tẽperaturæ æquè pro indiuiſo humani potus excremento dimidia, & medicamina adduntur. Vbi ſic legendũ cenſeo, Vis temperatur aqua. Sed ex uerbis Plinij, purpuræ & conchylij pretia magna apparet fuiſſe.* Cocci pretiũ. *Coccus autẽ quo hodie utimur in laneis ueſtibus, nõ excedit in libras ſingulas noſtras binos aureos: quòd uerò in ſerica ueſte crameſinum appellant,* Crameſinum. *non abſimile eſt cocco, radicibus adhærens cuiuſdã herbæ in Germania: nec excedit quaternos ducatos in libras, ut negotiatores noſtri aiunt. Ex quo apparet multo pretioſiores, & maioris luxus ueſtes antiquorũ fuiſſe. Purpura hodie negotiatoribus ignota eſt, etiãſi Damaſci in uſu eſſe quidã affirmãt: ſed pretium antiquis pretijs non reſpondet Athenæus libro duodecimo Dipnoſophiſtôn de luxu Ionum loquens, Theopompus autem (inquit) libro decimo quinto auctor eſt mille uiros Colophoniorum per urbem errãtes uideri ſolitos in ueſte purpurea, quod Regibus tum rarum erat, & magno ſtudio affectatum. purpura enim argento rependebatur.* ὅπερ καὶ βασιλεῦσι σπάνιον τότ' ἦν καὶ περισπούδαστον. ἰσοστάσιος γὰρ ἦν ἡ πορφύρα πρὸς ἀργύριον ἐξεταζομένη. Cicero in Phil

in Philippica ſecunda, Conchyliatis Cnei Pompeij periſtromatis ſeruorum in cellis lectos ſtratos uideres. Quãobrem deſinite mirari hæc tam celeriter eſſe conſumpta. non modò unius patrimonium quãuis amplũ, ut illud fuit: ſed & urbes & regna tanta nequitia deuorare potuiſſet. Trãquillus in Nerone, *Et cũ interdixiſſet uſum amethyſtini ac tyrij coloris, ſummiſiſſetq́; qui nundinarũ die paucula s uncias uenderet, præcluſit cunctos negotiatores.* Quo in loco perculit lego, id eſt, fortunis euertit. De hac Plinius ita inquit libro ſupradicto, *Nõ eſt ſatis abſtuliſſe gemmæ nomen Amethyſtum: rurſum abſolutus inebriatur Tyrio, ut ſit ex utroq; nomen improbũ Tyriamethyſtus.* Olim etiam purpura, id eſt, ſanguis piſciculi, cum cocco quo nunc utimur, miſcebatur. id quod idem auctor teſtatur his uerbis, *Quin & terrena miſcere, coccoq́; tinctum Tyrio tingere, ut fieret his byſſinum.* Vbi priſca exemplaria his ſchymum habent: quare hyſginum lego, ex eodem Plinio libro XXXV. in mentione purpuriſſi. Plinij locus. Et ex Vitruuio libro octauo his uerbis, *Fiunt etiam purpurei colores infecta creta rubiæ radice, & hyſgino.* Purpura, inſigne Romanorum Imperatorum fuit. Plutarchus in Craſſo, *Fertur eo die Craſſum non purpureũ (ut Romanorum Imperatorum mos erat) ſed atrum paludamentum indutum ad milites proceſſiſſe.* Quapropter purpura pro ſummo magiſtratu ponitur à Plinio libro decimo, cap. XXI. de Gallis loquente, *Vt planè dignæ aliti tantum honoris tribuat Romana purpura.* Et ideo imperio Romano ad monarchiã deducto, principes ipſi, qui etiam (ut olim) Imperatores dicebãtur, quoniam regium nomen Romæ infauſtum inuiſumq́; erat: purpuram pro inſigni imperatorio ſeruauerunt, ut auctor eſt

Purpura inſigne Imperatorum Romanorum.

Purpura pro magiſtratu ſummo.

Capitolinus in Maximinis, & in Gordiano. Plinius lib. uigeſimoſecundo paludamentum imperatoriũ cocco tinctum fuiſſe dicit, his uerbis, Iam uerò infici ueſtes ſcimus admirabili ſucco: atque ut ſileamus Galatiæ, Africæ, Luſitaniæ granis coccum Imperatoris dicatum paludamentis, tranſalpina Gallia herbis tyriũ ac conchylium tingit, omneisq; alios colores, nec quærit in profundis murices, ſeſe obijciendo, dum præripit, eſcam beluis marinis. In titulo de ueſtibus holobryzis, uel holoſeris, nunc murex, nunc conchylium, nunc purpura uocatur, qua ſolus princeps utitur. Hæc obiter dicta ſint propter uerbũ ſeſquipedalibus, quod in Plinio corruptũ eſſe apparet. Seſquipondium autem ſic latinum eſt, ut dipondium, & centipondium: ſeu centumpondium apud M. Catonẽ & Plautum. Eſt & aliud ibidem ulcus, quod quia perſanare non poteram, ne attingere quidem potius eſſe duxi. Cæterùm quod de cenſu Senatorio & equeſtri diximus, non mirum uideri debet, ut Romæ Senator eſſe nõ potuerit, qui minorem cenſum triginta millibus coronatorũ in cenſu habuerit. Hoc enim ſtatutum eo demũ tempore fuiſſe uidetur, quo imperiũ Romanũ in Aſiam tranſijt, aut certè extra Italiam promotũ eſt. Quare Plinius lib. XIIII. luxuriam poſteriorũ temporum, & rerum honeſtarum incuriam inſectans, Reges (inquit) innumeri honore artium colebantur, & in oſtentatione has præferebant, opẽ & immortalitatem ſibi per illas prorogari arbitrantes. quare abundabant & præmia & opera uitæ. poſteris laxitas mundi, & rerum amplitudo damno fuit, poſtquam Senator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu, magiſtratũ ducemq; nil magis exornare quàm cenſus, poſt quam cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potẽtia eſſe, captatio in

Seſquipondiũ.

Cenſus equeſtris Senatoriusque.

Luxus Romanorum.
Plinij locus.

tio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia in poſſidẽdo peſſum iere uitæ pretia, omnesq́; à maximo bono liberales dictæ artes, in contrariũ cecidere, ac ſeruitute ſola profici cœptum, eodẽ tamen habendi, quò eat ſpes, omniũ tendente uoto. Sic enim legẽdum cenſeo ex uetuſtæ lectionis obſeruatione, licet in exemplaribus quæ circumferuntur, aliter extremum membrũ legatur. Iudicẽ autẽ fieri cẽſu Plinius ideo dixit, quòd Equites etiam iudices uocabantur, propter Equitum decurias quæ ex Equeſtri ordine erant. Idẽ lib. XXXIII. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, poſt Carthaginẽ euerſam primò inaurata ſunt in Capitolio, cẽſura L. Mummij, inde tranſiere in cameras, in parietes quoq;, qui iã & ipſi tanquam uaſa inaurantur, cum ſua ætas uaria de Catulo exiſtimauerit, quòd tegulas æreas Capitolij inauraſſet primus. Idem paulo ſuperius, Et nos fecimus quæ poſteri fabuloſa arbitrẽtur. Cæſar qui poſtea Dictator fuit, primus in ædilitate munere patris funebri, omni apparatu arenæ argenteo uſus eſt, ferasq́; argenteis uaſis inceſſere tum primum uiſum, mox (quod etiam in municipijs æmulantur) Caius Antonius ludos ſcena argentea fecit. idem Lucius Muræna. Item paulo inferius, Claudij ſucceſſor Nero Põpeij Theatrum operuit auro in unum diem quo Tiridati Armeniæ regi oſtenderet. Et quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambiẽtis urbẽ? Idẽ Plinius lib. XXIX. de medicis loquẽs, Multos prætereo medicos, celeberrimosq́; ex ijs Caſſios, Carpetanos, Arũcios, Albutios Rubrios. CCL. ſeſtertia ãnua mercede ij fuere apud principes. quintus uerò Stertinius imputauit principibus ꝙ ſeſtertijs quingenis annuis cõtentus eſſet. ſexcena enim ſibi quæſtu urbis numeratis domibus oſtẽdebat CC. & L. ſeſtertia

Stipendium medicorũ Romæ.

ſeſtertia,id eſt,ſex millia ducentos quinquaginta aureos annua mercede celebres multos medicos Romæ à principibus habuiſſe dicit, Stertiniũ uerò etiam ſummã altero tanto maiorem, hoc eſt duodena millia quingẽtenos, cum priuato quæſtu & urbico denaquina millia cogere poſſet. Quapropter hoc etiam imputabat principibus, quòd centum ſeſtertia quæſtus eorum gratia contemneret. Sequitur apud Pliniũ, Par & fratri eius merces à Claudio Cæſare infuſa eſt: cenſusq́; quanquam exhauſtis opibus Neapoli exornata ita auctus, ut hæredi ſeſtertia c c c *relinqueret, quadringena Aruncius ſolus. Sic locũ legit Hermolaus Barbarus, quibuſdã uerbis contra fidẽ exemplarium additis: quod diuinare eſt, non emẽdare. Ego ex*

Plinij locus.

uetuſtæ lectionis obſeruatione ſic legendum cenſeo, Cenſusq́; quanquã exhauſti operibus Neapoli exornata, hæredi ſeſtertium trecẽties reliquere, quantum Athena, id eſt, Aruncius ſolus. Vt intelligamus Aruncium cognomento Athenam dictum. Senſus eſt autem non qualis ab Hermolao ponitur, ut trecenta duo fratres reliquerint hæredi, quod Plinius pro re prædicanda poſuit, ſed trecenties, quæ centuplicato maior eſt pecunia, hoc eſt ſeptingenta

Omnes recentiores in harũ rerum ignorãtia concordes fuerunt.

quinquaginta millia. In quo inſignis fuit & concors noſtra auorumq́; memoria omnium hallucinatio, ut antea dictum eſt: qui neſcio quo fato uelut iure quodam ſic errore recepto, omnes uniuerſiq́; pedibus ierunt in eius ſententiam, quem primũ horum uerborum intelligentia fefellit. Quanquã partim eorum rem egregiè latinam multis in partibus geſſerint, partim Græcorũ penetralia atq; etiã adyta reſerarint, ut acriore ui animi atq; ingenij quàm ego, ſic maiore operæ pretio. Quo nomine ſimul eorum memoriã & colo & ueneror, ſimul eorum monumentis

prop

propemodum acceptũ fero quicquid literarum ſtudio doctrinæ (quantula in me eſt cunque) aſſecutus ſum. id quod eo magis ex animi ſententia dico, quòd nullius docti uiri quicquam eo nomine uoci debeo, quod quidẽ à prælegente acceperim, ut Phemius ille Homericus, qui ſeſe autodidacton uocat: alioquin & doctorũ obſeruantiſsimus, & omnia eorum cauſa cupiens. Sed ſic fuit fatum meum, ut mihi tantũ & libris operam ſatis multam, præceptoribus longe rariorẽ quàm tonſoribus dederim. Cuius ſortis & ſi magnopere me pœnitet, interdum etiã ſuppudet, quod tamen celare pleroſq; non poſſum, palam omnibus fateri non erubeſco, utique cum ea re commemoranda argumẽtum mihi ueniæ præſtruere uidear. Iuuat igitur doctiſsimorum hominum luculentam culpam in rebus arduis meminiſſe, non quòd uendibilius inuentum meum ea re fieri ſperem, ſed quò mihi, iure etiam optimo, ueniã erratorũ haud dubiã ſpondeam, præſertim ſi nec inauſpicato conatu nec irrito in communem ſtudioſorũ cauſam incubuiſſe inueniar. Dolet Budæo quod nullum prælectorẽ aut præceptorem nactus ſit.

Sequitur eodẽ loco Plinij, Tũ Crinas Maſsilienſis arte geminata, ut cautior religioſiorq;, ad ſiderũ motus ex ephemeride mathematica cibos dando, horaſq; obſeruando, auctoritate eum præceſsit, nuperq; ſeſtertia c reliquit, muris patriæ, mœnibus quoq; alijs penè non minori ſumma extructis. Lego ſeſtertium centies, nõ ſine uetuſtæ lectionis adſtipulatu: alioquin quo'nam modo centum ſeſtertia ſufficere mœnibus Maſsiliæ poſſent? aut cur Plinius magnam hanc ſummam eſſe diceret? Sequitur ex eodem cap. Per quæ effectum eſt, ut nihil magis prodeſſe uideretur, quàm multitudo graſſantium. neq; enim pudoris æmuli pretia ſummittunt. notum eſt ab eodem Charmide unum ægrum ex prouincialibus ſeſtertijs du- Plinij locus.

centis conductum, Archontio uulnerum medico ſeſterijs centum condemnato ademiſſe Claudiũ principem, eidẽq; in Gallia exulanti & deinde reſtituto acquiſitũ non minus intra paucos annos. Lego, Neq; enim pudor, ſed æ nuli pretia ſummittũt, & Archontio uulnerũ medico ſeſtertium centies Claudium ademiſſe, bonis eius confiſcatis. Sententia enim Plinij hæc eſt, quanquam medici Romæ multa nefariè admitterent artis ſuæ licentia, potius tamẽ eſſe cœpiſſe ut plures eſſent, quàm pauci: quia olim cum pauci eſſent, pretia immodica aut ſtipulabãtur ab ægris, aut quouis modo exprimebãt. nullo enim pudore deterrebantur ut immenſis mercedibus abſtinerent: ſed mutua (ut fit) æmulatione, minoris operas ſuas addicere tũc cœperunt, cũ multi extitere medici. Cum autem uellet Plinius impudentiam flagitantium docere, Charmidis facinus tanquam exemplum improbitatis medicæ cõmemorauit, qui ægrum unum prouincialem ſanandũ quinq; (ut ita dicam) mullibus coronatorũ conduxit. Vt autem doceret quàm quæſtuoſa tunc medicina eſſet, uulnerariũ Archontium dixit ducentis quinquaginta millibus aureorũ confiſcatione amiſsis, intra paucos annos totidẽ in exilio quæſiuiſſe. Huius dicti firmamẽtũ erit id quod ab eodẽ auctore libro XXVI. dicitur, ubi de lichenibus loquitur. Siquidẽ (inquit) certum eſt Manilium Cornutũ ex Prætorijs, legatum Aquitanicæ prouinciæ, ſeſter. ducentis elocaſſe in eo morbo curandũ ſeſe. Sic enim legi debet ille locus, etiamſi aliter in chartaceis libris legatur. Præter loca ſupradicta etiam alium eodem cap. in tranſitu emendabimus. ubi enim legitur, Itaque hercule in hac artium ſola euenit, ut cuicunque medicum ſe profitenti, ſtatim cerdatur, cum ſit periculum in nullo mendacio maius.

Medicorũ improbitas.

Non

Non tamen illud intuemur. adeò blanda eſt ſpirandi per ſe cuiq; dulcedo. Lego, ſpirandi pro ſe, non ſpirandi per ſe. Hæc quæ de medicorum mercede ex hoc Plinij loco dicta ſunt à me, fide fortaſſe maiora nonnullis uidebũtur, utpote ab hodierno non modò cenſu, ſed etiam ſenſu ab. horrentia. Itaque cum hæc ſcribere cœpiſſem, in mentem mihi uenit, eam me rationem in his commentarijs ſequi eſſe neceſſe, quam geometræ & mathematici in demonſtrandis ſpeculamentis ſuis inſtituerunt. Quomodo enim illi ex primis probant ordine ſequentia, & ſimul atque theorema quoddam compererunt, illi ſtatim ut confecto adnectunt aſſuunt'que aliud, & illi rurſus aliud atq; aliud ſerie perpetua, cum ſequentia conſiſtere ſine antegreſſis nequeant. Nam abſque hoc foret, res ipſi in communem ſenſum haud incurrentes, rudibus adhuc animis approbare demonſtrare'que non poſſent, minutisq; eos aſſenſionibus uſquead eo obſtringere, ut cum prægreſſa pro compertis habere ſe fateantur, ſubeuntia quoque inficiari nequeant, cum hæc ex illis neceſſariò conſiant. Vt igitur Mathematicis neceſſe eſt primum quodq; deinceps theorema ita ei qui'cum diſputant, approbare, ut omnem fatendi tergiuerſationem, atque etiam dubitationem eximant: ſic nos præcedẽtia (ut arbitror) ueluti propoſitiones quaſdam planè demonſtratas tenemus, ex quibus hæc quæ nunc agimus, ratione non ſolùm probabili, ſed etiam propemodũ neceſſaria adſtruere poſſumus. Verumenimuero quandò in lectorũ animis quãlibet perſuaſis (de meo enim cõiecturã facio) idẽtidem (ut ita loquar) rebellaturam hæſitationem uideo: non committam, ut hactenus conteſtatis acquieſcens, non omnino compos propoſiti euadam. Spe enim decidiſſe uidebor, ſi re in iu-

Quæ dicenda reſtãt, fide maiora uidebuntur.

Mos mathematicorum in demonſtrationibus.

dicium hominum deducta, non protinus ſecundum nos ab omnibus pronuntietur. Equidem ut Caſtor & Pollux iudiciorum præſides obſtare mihi omni ope numineq; contendant, plures tamen ego tribus ingeniorum ferã. Proinde libens facio, ut re quanquam probata, rurſus auctoribus ampliſsimis denuntiem teſtimonium, atq; interim argumentis ualidiſsimis cauſam meam ita affirmem, ut omnem ambigentibus animis dubitationem abſtergeam. Interea exempla ad id quod agebamus citabuntur. Tacitus lib. XIII. de Nerone nondum deterrimo principe loquens, Sed nobili familiæ honor auctus eſt, oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertijs, quibus Meſſala paupertatem innoxiam ſuſtentaret. Aureo quoq; Cottæ & Atherio Antonino annuã pecuniã ſtatuit princeps, quanquam per luxum habitas opes diſsipaſſent. De eodem Tranquillus, Nobiliſsimo (inquit) cuiq;, ſed à re familiari deſtituto, annua ſalaria & quibuſdam quingena conſtituit. Et de Veſpaſiano, Expleuit cenſum Senatoriũ, Conſulares inopes quingenis ſeſtertijs annuis ſuſtentauit. Si ergo Senatores quidam Romani iam Conſulares facti duodecim millia & quingentos aureos annuo ſtipendio à principibus habuerũt, cur incredibile ſit id quod de medicis dictũ eſt? Artes autem hoc tempore penè dixerim damnoſas, olim non modò Romæ, ſed etiam in Aſia quæſtuoſas uel locupletatrices potius fuiſſe, auctoritatibus docebo. Iamprimum idem Tranquillus de Veſpaſiano principe auaritia infami, etſi cætera penè optimo, Ingenia (inquit) & artes uel maximè fouit. Primus è fiſco Latinis Græciſq; rhetoribus annua centena cõſtituit: præſtantes poẽtas necnon artifices coẽmit. Annua cẽtena nõ minus duobus millibus & quingentis aureis fuerunt: quæ ſi nunc in breuiario

Adnotanda Senatoribus ſalaria cõſtituta.

Artes olim in pretio habebãtur, quæ nunc euiluerunt.

Poẽtarum & Rhetorum annua ſalaria.

breuiario principis anniuerſario legerentur, nõ dico uni nomini expenſa, ſed in uniuerſum literatorũ genus: prodigij inſtar eſſe crederetur, portentiq; prima quaq; occaſione procurandi, ab ijs quidem magnis uiris qui ærariũ noſtrum libero penè arbitrio expẽſant. Ex quo intelligere licet unde Fabius Quintilianus ſaltus illos coëmerit qui à Satyrico celebrantur. Primus enim Romæ ex Hiſpania ueniens ſtipendium è fiſco accepiſſe dicitur ab Euſebio ſub Domitiano: quod tamen non eſſe uerum, ex dicto loco Tranquilli deprehenditur. Huius ætatis aliud eſt iudicium, præſertim in Gallia, ſuo ſibi ſuffragio à ludo poëtico oratorioq; exploſa, ut antea dictum eſt. Viginti talentis unam orationem Iſocrates uendidit, ut auctor eſt Plinius in ſexto, id eſt, aureorũ noſtrorũ duodecim millibus. Idem lib. XXXIII. Hominũ primus & auream ſtatuam & ſolidam Gorgias Leontinus Delphis in templo ſibi poſuit, ſeptuageſima circiter Olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæſtus. O tempora, ô mores. Iſocrates Athenis, id eſt, in urbe eruditiſſima, orationem unam tanti uendere olim potuit, quanti nunc Gallia prouinciarum locupletiſſima, eadem & doctorum hominum egentiſſima, nec Latias nec Græcas Athenas æſtimandas eſſe putat. Et nos mirabimur ab omnibus nobis uerba dari quibuſcum negotium habemus, cũ nec literas ipſi ſciamus, nec imperio eas obtinendo tuendoq; cõferre quicquam aut conducere putemus? Thucydidem imperatorẽ Athenieſes (inquit idem Plinius) in exiliũ egere: rerũ conditorẽ reuocauere: eloquentiã mirati, cuius uirtutẽ dãnauerant. Thucydides ab exilio publico decreto reuocatus eſt, ut hiſtoriã ſcriberet quæ nũc extat. Nunc uerò

Quintiliani opes.

Literarũ precia.

Thucydides ab exilio reuocatus ob hiſtoriam quam cõdidit.

—Quis dabit hiſtorico quantum daret acta legenti?

Vt inquit ille Satyrographus. Vnde fit ut res à maioribus noſtris geſtas tam commemorare poßimus, quàm terra editi homines auos citare ſuos. Quãquam non magnopere fortaſſe refert noſtri temporis res geſtas obliuione tranſmitti, qui nihil aut pauca literis celebranda geßimus: certè multa ſilentio potius mandanda ſunt. Quo minus mirum eſt ſummos rerum noſtrarũ arbitros nullo in numero beneficiariorum habere inſtituiſſe literatos homines, ut qui res geſtas prodere æternæ memoriæ gaudeant. Alexander Magnus inter ſpolia Darij Perſarum regis unguentorum ſcrinio capto, quod erat auro gemmisq́; ac margaritis pretioſum, uarios eius uſus amicis demonſtrantibus, quandò tædebat unguenti bellatorum & militia ſordidũ, Imò Hercule (inquit) librorum Homeri cuſtodiæ detur. ut pretioſißimum humani animi opus quàm maximè diuiti opere ſeruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibusq́; iuſsit parci cum Thebas caperet. Ariſtotelis philophi patriam condidit, tantæq́; rerum claritati tam benignum teſtimoniũ miſcuit. Auctor idẽ Plinius. Diu addubitaui an id quod ſequitur, adderẽ. Veritus ſum enim ne temporum noſtrorũ iniquitas fidem hiſtoriæ derogaret, in cachinnosq́; tandẽ res memorabiles abirent. Ad extremum tamẽ literarũ amor, & ueri admiratio peruicit ut adſcriberem. Apud Athenæũ lib. IX. Dipnoſophiſtarũ Laurentius uir Romanus unus eorũ ita inquit, de Tetrace aue loquens, Νομίζων δὲ καὶ παρὰ τῷ ἀριστοτέλει μνήμης ἠξιῶσθαι τὸ ζῷον ἐν τῇ πολυταλάντῳ πραγματείᾳ (ὀκτακόσια γὰρ εἰληφέναι τάλαντα παρ᾽ ἀλεξάνδρου τὸν σταγειρίτην λόγος ἔχει εἰς τὴν περὶ τῶν ζώων ἱστορίαν) οὐδὲν εὗρον περὶ αὐτοῦ λεγόμενον. *Ego autẽ exiſtimans uirũ doctißimũ Ariſtotelem dignam hanc auem putaſſe*

Alexander Homeri Pindariq; cultor.

putaſſe de qua mentionẽ faceret, cum tractatum illũ eius tot talentis æſtimatũ adijſſem (nã Stagiriten ipſum octingenta talenta ab Alexandro accepiſſe fama eſt ob hiſtoriam animaliũ) nihil quicquã in eo de ea aue inueni. His Athenæi uerbis elogium habemus ſummi regis Alexandri ad doctrinæ literarum indicaturam, qui unum tractatum Ariſtotelis præceptoris ſui quadringentis & octoginta millibus aureorũ noſtri temporis æſtimauit ac redemit. De hoc loquẽs Plin. lib. VIII. ita inquit, Ariſtotelem in his magna ſecuturus in parte, præfandũ reor: Alexandro Magno Rege inflammato cupidine animaliũ naturas noſcendi, delegataq; cõmentatione Ariſtoteli ſummo in omni ſcientia uiro, aliquot millia hominũ in totius Aſiæ Græciæq; tractu parere iuſſa, omnium quos uenatus, aucupia, piſcatusq; alebant, quibusq; uiuaria, armenta, aluearia in cura erant, nequid uſquã genitũ ignoraretur ab eo: quos percunctando, quinquaginta fermè uolumina illa præclara de animalibus cõdidit. Si quinquaginta uolumina rectè legitur apud Pliniũ, non omnia ad nos peruenerũt, noſtræ tamẽ ætati gratulandũ, quòd libri de anima, eorũ præſtantiſſimi, non interciderũt. Nã innumera propemodũ uolumina eũ ſcripſiſſe ex Laërtio nouimus. Quàm malè autem cũ promis condis ærarij noſtri ageretur, ſi eius regis æmulos principes haberemus? quàm lõge autẽ abigerentur ab aula ſorices illi Prætoriani diuiſorũ aſſeclæ, qui nobis ſericani ob oculos incurrũt arroſo argẽto principali tumidi? Ò mirificã officinam, quæ quãuis ſordidos homines, ſeſquimẽſe politos ad unguẽ nobis reddat. Ò inania, ô ingrata, ô pudẽda deniq; literarũ ſtudia, quibus aduerſis fatis nequicquã intabeſcimus: quos iſti non ſapientiæ amore captos, ſed mente potius

Præmiũ quod Ariſtoteles ab Alexandro accepit pro hiſtoria animaliũ.

Sorice Prætorij appellare uidetur Quæſtorũ aſſeclas in inferioribus actibus argentariam factitãtes, & ærariũ arrodentes.

putant. Verùm ut quod inſtat agamus, idem Plin. lib. ſeptimo, Medicinæ ſcientiam (inquit) in Theombroto Ptolemæus rex Megalenſibus ſacris donauit centum talentis, ſeruato Antiocho rege. Et lib. XXIX. Eraſiſtratus Chryſippi diſcipulus, Ariſtotelis filia genitus, Antiocho rege ſanato, centū talentis donatus eſt à rege Ptolemæo filio eius, ut incipiamus & præmia artis oſtendere. Eraſiſtratum & Theombrotum uel eundem fuiſſe intelligimus, uel Plinium non eundem auctorem utrobiq; ſecutū. Centum talenta, ſexaginta millia aureorum ualuiſſe pòſt paulò docebimus.

Præmia medicorum memorabilia.

Idem libro VII. Ariſtidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus eſt, octoginta emit duas Cæſar Dictator, Medeam & Aiacem Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetū exitij, haud mediocris, pari rependit auro. In antiquis legitur, medio criſpanti quare ſic legendū cenſeo, Mediocris ſpatij, rependit auro. Nam rependere pari auro nunquā à Plinio dictum eſt. & alioqui Plinius mediocri magnitudine tabulæ, pretij magnitudinē ſignificare uoluit.

Pretia pictarū tabularum.

Rependere auro.

Rependere auro, plena eſt locutio. Cicero de Orat. Cui pro Gracchi capite aurum erat repenſum. quod Plinius ipſe lib. XXXIII. imitatus eſt, his uerbis, Hæc paulatim exarſit rabie quadā, non iam auaritia, ſed fames auri: utpote cū Septimuleius C. Gracchi familiaris, auro repenſum caput eius exciſum ad Opimiū tulerit, id eſt, πρὸς χρυσὸν ἀντισταθμιζομένην τὴν κεφαλὴν, uel πρὸς χρυσὸν ἰσοστάσιον. Quanta autem auctoritas artibus olim fuerit, etiam ex eo conijcere poſſumus, quod idem lib. XXXV. inquit de Pamphilo pictore loquens, Docuit neminem minoris talento annis decem: quam mercedem Apelles &

Cap. 3.

Artium autoritas.

Cap. 10.

Melanth

Melanthius ei dedere: & huius auctoritate effectum eſt Sicyone primùm, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia graphicen, hoc eſt picturam, in buxo docerentur: recipereturq́; ars ea in primum gradum liberalium. In uetuſtis tamen penè omnibus legitur, ut pueri ingenui omnia antigraphicen. licet hoc Hermolaus ex uetuſtis reſtituiſſe ſe dicat. Quare ſuſpicor ſic Plinium ſcriptum reliquiſſe. Ingenui omnia ante graphicen: quaſi hæc faſtigium doctrinæ puerili imponeret. quod tamen admonendi animo dictum à me exiſtimari uelim. nõ enim facilè mutandam eſſe ſtructuram ueterem cenſeo. Nonnihil hanc opinionem meam intendit id quod ſequitur, Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honeſti, perpetuo interdicto ne ſeruitia docerẽtur. Cæterùm quod hic dicitur neminem docuiſſe minoris talento annis decem, non conſentaneum mihi uiſum eſt, ut cum tanta precia tabularum legeremus apud Plinium, idem tamen docendi precium tam paruum poneret, atque ita poneret, ut admirari nos uellet. Quare cum exemplaria antiqua adirem, reperi non annis ſed annuis legendum, nec decem, ſed x L. ut ſit, Docuit neminem minoris talentis annuis quadraginta. quanquam in antiquiſſimo ſcriptum erat quingenta, in pagella quidem, ſed in margine quadraginta. Vt minimum autem annuis decem legendum, hoc eſt aureorum ſex millibus. quod longiſſimè abeſt ab eo ſenſu qui ex impreſſis percipitur, abſurdiſſimo illo quidem, cum etiam pluris hodie pictores inſtituantur. Atqui ne decoxiſſe doctrinam eam Apelli putemus, qui tanti picturam didicit: idem auctor de eo loquens aliquanto pòſt ita inquit, Pinxit & Alexandrũ Magnum fulmen tenentem in templo

De honore picturæ.

lib. 35. ca. 10.

ploEpheſiæ Dianæ uiginti talentis auri. digiti eminere uidentur, & fulmen extra tabulam eſſe. Immane tabulæ precium accepit aureos menſura, non numero. Velut ex uetuſtiſsimo lego, tabulæ preciū in nummo accepit aureo, menſura, non numero. Viginti auri talenta, ut minimum centum ac uiginti millia aureorum coronatorum ualent. quod tamen exquiſitius poſtea uiderimus. Strabo libro. XIIII. de Co inſula loquens, & urbe eius cognomini, In ſuburbano eſt Aeſculapij templum ualde nobile, ſimulacris multis refertum: in queis eſt Apellis Antigonus. Fuit etiam pridē Venus è mari emergens, quæ nunc diuo Iulio Cæſari dicata eſt Romæ, quā Auguſtus honori patris cōſecrauit, ut generis auctorem. Fama eſt Cois pro tabula centū talenta ex imperato tributo remiſſa eſſe, φασὶ δὲ τοῖς κώοις ἀντὶ τῆς γραφῆς ἑκατὸν ταλάντων ἄφεσιν γενέσθαι τοῦ προσταχθέντος φόρου. Interpres eo in loco lapſus, anadyomenen, id eſt emergentē Venerem, nudam tranſtulit, quaſi apodyomenē. Eſt enim ἀνάδυσις emerſus, cui opponitur κατάδυσις, quanquā et aliud ſignificat. Homerus,

Καρπαλίμως δ' ἀνέδυ πολιῆς ἁλὸς ἠΰτ' ὀμίχλη.

Plinius libro ſupradicto, Venerem exeuntem è mari diuus Auguſtus dicauit in delubro patris Cæſaris, quæ Anadyomene uocatur, uerſibus Græcis tali opere dum laudatur uicto, ſed illuſtrato. huius enim inferiorem partem qui reficeret, non poterat inueniri. Ego tamen ex uetuſtis melius poſſe legi puto, Verſibus Græcis tali opere dum laudatur uicto: ſed per tot luſtra huius inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit inueniri. Per luſtra autē Cenſores olim ſarta tecta ædium ſacrarum tuēda locare ſolitos eſſe notum eſt. Romanorum igitur res nummaria ita propemodum conſtituta fuit. Græci drachmis, minis,

Anadyomene Apellis.

minis, & talentis uſi ſunt. Talentũ multiplex fuit aucto- Talentum.
re Feſto. Atticum autem ſex millium denariorum fuiſſe dicit. τάλαντον *(inquit Suidas)* μνῶν ἐστὶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ἑκατόν. *Talentum, inquit, minarum eſt ſexaginta, mina autem drachmarum centum. Hoc etiam legimus in uerſibus illis qui apud Priſcianum leguntur, & Fauini eſſe dictitantur,*

Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum,
Sexaginta minas ſeu uis ſex millia drachmas.
Quod ſummum doctis perhibetur pondus Athenis.

Priſcianus de ponderibus, Scrupulus, inquit, ſex ſiliquæ. drachma, ſcrupuli tres. uncia, drachmæ octo, ſcrupuli XXIIII. *unciæ* XII, *libra. Libra uel mina Attica, drachmæ* LXXV. *Libra uel mina Graia, drachmæ* XCVI. *talentum Athenienſe paruũ, minæ ſexaginta. magnum, minæ* LXXXIII, *& unciæ quatuor. Ad hoc probãdum citat Liuium, ſed quoniam uerba Liuij apud Priſcianũ corrupta leguntur, ab auctore ipſo repetenda ſunt, qui lib.* IIII. *de bel. Macedo. de Tito Quintio loquens Græciæ liberatore, Ingens (inquit) numerus erat bello Punico captorum, quos Annibal, cum à ſuis non redimerentur, uenundederat. Multitudinis eorum argumentum eſt quod Polybius ſcribit, centum talentis eam rem Achæis ſtetiſſe, cum quingentos denarios precium in capita, quod redderetur dominis, ſtatuiſſent. Mille enim ducentos Achaia ea regione habuit. Hactenus Liuius. Ex cuius uerbis intelligimus in centum talentis millies ac ducenties quingentos denarios eſſe, hoc eſt ſexcenties mille. quod perinde eſt ac ſi dicas centies ſex millia denariorum. Ita planum fit in quolibet talento ſex millia denariorum fuiſſe, cum centeſima pars eius ſummæ ſint ſex millia. Rem per*

ſe odio

ſe odioſam, quàm potui facillimè explicui, ſicq; ubiq; facturum me comparaui: ne qui hunc librum in manus ſumpſerint, identidem neceſſe habeant eo tantiſper depoſito palimpſeſtum ſumere. ſic appellant tabellam deletilem qua calculatores utuntur, quanquam Cicero pro charta utitur deletitia. Addit hoc Priſcianus, Denarios eo tempore nummos argenteos fuiſſe ſiliquarum pondere uicenarumquaternarum: id quod Liuius in eo libro oſtendit de triumpho eiuſdem Quintij loquens, his uerbis, Signati argenti octogintaquatuor millia fuere Atticorum, tetrarchiam uocant, trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Quo in Loco Liuij non tetrarchiam, ſed tetradrachma lego: non ex Priſciano, apud quem inanis areola pro hoc uerbo relicta eſt, ſed ex Cicerone, & Polluce libro nono de uocabulis rerum ad Commodum Cæſarem: qui auctor didrachmum, tridrachmum & tetradrachmum nomiſmata olim fuiſſe tradit, eumq; nummum ab Atheniēſibus bouem appellatū eſſe ab eius pecudis nota, indeq; ficta ab Homero arma hecatombœa & enneabœa. Id etiā ex Priſciano ſatis intelligi poteſt, qui nummos illos Atticos fuiſſe ſcribit duarum & ſeptuaginta ſiliquarū. Idem Liuius (inquit ille) oſtendit lib. XXXVII. ab Vrbe cond. magnū talentum Atticū octoginta habere libras & paulo plus, cum ſupradictorum cōputatio maniſeſtet octogintatres libras & quatuor uncias habere talētum, quod eſt denariorum ſex millium. Liuij uerba hæc citat, Talentum ne minus pondo LXXX Romanis pōderibus pendat, uel ſic decreuit Senatus, ut non plus quàm ternæ libræ & quaternæ unciæ ſingulis talentis deſint. Hactenus Priſcianus. Cuius cōputationem ſic accipio (nihil enim aliud addidit) cum unumquodque talentum ſex millia

Palimpſeſtos.

Didrachmum. Tetradrachmum. Arma hecatōbœa.

millia denariorum penderet, octo quoque millia drachmarum pependiſſe ratione prædicta. Hæc octo millia ſi in centenarios partiaris, octoginta utique libras cẽtenarias habebis. Atqui cum libra antiqua quam Liuius ſecutus eſt, drachmarum fuerit ſex & nonaginta, ſupererunt quater octoginta drachmæ, id eſt trecentæ & uiginti: ex quibus ratione dicta tres libræ cõficiũtur, & inſuper tertia pars libræ, id eſt duæ & triginta drachmæ. Ita in talenta ſingula ternæ libræ cum triente tribuuntur ultra octoginta libras. Sciendum autem (inquit ille) quòd ſecundum Liuij computationem centum minæ Atticæ, quarum ſingulæ L X X V drachmas habent, faciunt talentum magnum. minus autem talentum ſexaginta minæ ſecundum Dardanum faciunt. Maius autem & minus fuiſſe docet Terentius in Phormione cum inquit, Si quis daret talentum magnum. Italica autem mina drachmas habet (ut ſuprà dictum eſt) nonaginta ſex, quæ libra eſt X I I unciarum, hoc eſt denarij L X X I I. Qua computatione L X X X I I I libræ Romanæ, & quatuor unciæ, quod magnum talẽtum eſſe diximus, centum minas Atticas faciunt. Seneca in. X. Epiſtolarum ad Nouatum. X X I I I I ſeſtertia (inquit) id eſt talentum Atticum paruum. X X I I I I enim ſeſtertia, ſexaginta libras habẽt. Hactenus apud Priſcianum legitur. Quo dicto Priſcianus ipſe ſibi cõtrarius eſt. Hac enim ratione talentum magnum ſeptem millia & quingentas tantũ drachmas habuiſſe probatur, quod Liuij ſupradicta ratione octo millia habebat. Quippe cum ſingula tetradrachma, id eſt quaternarum drachmarum nummos, ternis denarijs æſtimauerit, ſena quoq; millia denariorũ octonis millibus drachmarum æſtimauit. At hoc quàm ſit conſentaneũ cum poſtremo dicto, uideamus. In promptu eſt

enim

enim unicuique uidere, cum centum libræ centenariæ decem millia drachmarum ualeant, ſi inde quartam partem eximamus, ut libræ iam ſint ſeptuagintaquinq; drachmarum, non plus quàm ſeptem millia & quingentas drachmas talentum ualiturum, quod tamen Liuiana computatione octo millia ualuit. Iam uerò octogintatres libras per numerum drachmarum, id eſt nonagiesſexies multiplicemus, fient in ſumma ſeptem millia nongentæ ſexaginta octo drachmæ. his ſi trientem ſupradictum, id eſt duas & triginta drachmas addiderimus, quæ ex quaternis illis exuberantibus uncijs fiunt, numerum omnino octo milliū habebimus. Quare manifeſta eſt hallucinatio in calculo ſupradicto: quem Priſciani eſſe ideo non credo, quòd in tribus libris antiquis quos uidi, tractatus ille non uiſitur, uno etiam antiquiſſimo. Centum igitur minæ Atticæ talentum magnum ut fecerint, non id talentum erit cuius Liuius loco ſupradicto meminit: ſed Euboicum fortaſſe, de quo idem Liuius lib. eodem ſic inquit, de pace loquens cum Antiocho facta, Europa abſtinete, Aſiaq; omni quæ cis Taurum montem eſt, decedite. Pro impenſis deinde in bellum factis, x v millia talentûm Euboicûm dabitis: quingenta præſentia: duo millia & quingenta cum Senatus populuſq; Romanus pacem comprobauerit: mille deinde talenta per duodecim annos. Quid ſit autem Euboicum talentum, docet Feſtus his uerbis, Euboicum talentum nummo Græco ſeptem millium & quingentorum ciſtophorûm eſt: noſtro, quatuor millium denariorum. Ciſtophororum autem crebra eſt mentio apud Liuium, ut libro eodem in triumpho L. Scipionis, Tulit in triumpho argenti pondo c x x x v i i millia. Et paulo ſuperius de nauali triumpho L. Aemilij, Pecunia trāslata nequaquam

Euboicum talentum.

Ciſtophori. Liuij locus.

quam

quam tanta pro ſpecie regij triumphi. Tetracina Attica CCXXXIII *millia. Ciſtophori* CCCXXXII *mil. In ſuperiore exemplo non tetracinum & ciſtophori lego, ſed tetradrachmûm & ciſtophorûm genitiuo caſu. In hoc autẽ tetradrachma & ciſtophori: & ubiq; apud Liuium ſic emendandum cenſeo. Tetracinum enim quid ſit, nemo, ut arbitror, nouit. Nec tamen dictum Feſti conuenit cum ratione Liuiana, quæ talentum ſex millium denariûm facit. Niſi etiam corruptum numerum apud Feſtum aliquis ſuſpicari malit. quanquã alioquin Feſtus ipſe ſibi non conſtat, qui alibi talentum Atticum ſex millium denariûm facit, Rhodiũ ciſtophorûm quatuor milliũ: alia etiam genera ponens nihil ad rem pertinentia. Quare potius adducor, ut talẽtum apud Liuium ſit octogenarium, & proportionem epitriton habeat, id eſt ſeſquitertiam, uel ut alij loquuntur, tertiariam ad talentum Atticum minus, quod ſexagenarium eſt. Sic enim ratio quadrabit, ut quam proportionem denarius ad drachmã habuiſſe dicitur, eandem Liuianum talẽtum ad uulgare, id eſt ad Atticum habeat. Libras nunc centenarias intelligi uolo. Nam quod apud Priſcianum legitur, ut talentum minus ſexagenarium ſit, & libræ eius ſeptuagintaquinq; drachmarũ, nullo auctore confirmari poteſt. Cum enim Suidas, Pollux, Feſtus, Græci & Latini talentum Atticum ſex milliũ drachmarum eſſe dicant, & ſexaginta minarum, neceſſe eſt ut* LX *minas nõ Atticas ſed Græcas intelligamus, & centenarias, quæ Atticas octoginta faciũt. Talenti magni meminit Plautus in Moſtellaria his uerbis, Si hercle nunc ferat ſex talenta magna argenti pro iſtis præſentaria, nũquam accipiet. Locus autẽ ille Liuij qui apud Priſcianũ citatur, non lib.* XXXVII. *legitur, ſed* XXXVIII. *his uer* Talentum magnum.

his uerbis, Argenti probi x i i *millia Attica talenta data intra* x i i *annos penſionibus æquis. Talentum ne minus pondo* L x x x *Romanis ponderibus pendeat. Vbi tamen ordinem uerborum peruerſum eſſe credo. Non enim latinè* x i i *millia talenta, ſed talentûm dicitur, quomodo & alibi & in loco ſupradicto locutus eſt Liuius. Quare hîc Liuium ſcripſiſſe puto, argenti probi Attica talenta* x i i *millia, uel Atticûm talentûm. Quòd ſi de talento dicere ulterius pergam, exitũ res non inueniet: uſque adeo de talẽto diuerſa produntur & uaria ab auctoribus. Suidas & Heſychius talentum apud quoſdam cẽtum & uigintiquinque librarum fuiſſe tradunt, apud nonnullos genus fuiſſe nomiſmatis. Non omittendum id quod Pollux inquit, talentum Atticum apud Athenienſes Atticas drachmas capere numero ſex millia: apud alios eundem numerum, ſed ſuarum cuiuſque loci drachmarum. Id quod eò pertinere poteſt, quod de talento Liuiano dictum eſt, ſiue Euboicum ſiue aliud fuerit, ut quomodo Athenis & alibi talentum ſex millia drachmarum habuit uernacularum cuiuſque loci, ſic Romæ ſex millia denariorum habuerit, quæ tamẽ æquauerint põdere octo millia drachmarum. Vitruuius lib.x. de teſtudine Agetoris Byzantij loquens, Erigebatur autem machina in altitudinem ad diſijciendum murum circiter pedes centum. Item à latere dextra ac ſiniſtra procurrẽdo perſtringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit quadringenta octoginta millia pondo. His uerbis, ſi emendatè leguntur, auctor eſt Vitruuius talentũ centũ & uiginti pondo Romana cõtinere: quod genus proximè accedit ad illud talentum quod Suidas & Heſychius poſuerunt. In*

Talentum ſecundum Vitruuium.

alijs

alijs libris quadringenta nonaginta mil.legitur. Qua ratione talentum centum & uiginti pondo & ſemuſſis fuit. quod ipſum ego non argenti talētum fuiſſe,ſed negotiatorium & mercimoniale puto,quod duplicē fortaſſe ad talentum argenti proportionē habebat,ut hodie libra argētaria & aurificum ſubdupla eſt zygoſtaticæ.Et ſic ſinguli homines quina paulo minus millia pondo Romana mouebāt machinali libramēto,noſtra circiter tria millia & ſexcenta.uſqueadeo diuerſa auctores de talento ſcripſerunt.Nihilo tamē ſecius cōſtituere omnino habeo quid ſit talentum, quantumq; ſit ad Romanum nummum relatum.ſiquidem ad ulteriora progredi ordine inſtituto contendo.Obſeruaui igitur Romanos non antè talenti uocabulo uti cœpiſſe,quàm imperij fines ad eas uſq; gētes prorogauerunt,quæ hoc uocabulo ſignati argenti utebātur. Tunc autem eos ueriſimile eſt eodem genere talēti uti ſolitos,quo genere utebantur ij quibúſcum commercia aut belli aut pacis habuerunt,niſi ſiquando certis uerbis concepta fœdera aliud genus induxerunt,ut in Antiochi fœdere iam dicto factum eſt,quo cautum eſt de talenti quantitate. Ferè autem talentorum uocabulo uſi ſunt in rebus Græciæ & Aſiæ.Quare cum Græci & Aſiatici populi ſena millia drachmarum & ſexagenas minas talēto tribuant, ego in colligendis ſummis hanc rationem ut potiſſimam ſequar. Malo enim extenuaſſe res uideri, quàm in maius auxiſſe. Atqui nemo talentū apud ſcriptores rerum in Græcia aut Aſia à Romanis geſtarum, minus fuiſſe libris ſexaginta contenderit, ut arbitror. Denarij autē & Drachmæ promiſcuam appellationem habebo,auctoritate fretus Plutarchi & Plinij, & ſcribētium concordia. Nec me deterrebit locus ille Liuianus in quo

Talenti mētio apud Romanos.

o pro tri

pro trium fortaſſe quatuor legendum eſt: quãquam & inter antiquum denarium & drachmam Athenienſem potuit aliqua eſſe differentia. quod tamen non probo. Habeo enim antiquiſſimum in honorem Romuli & Remi percuſſum, quibus infantibus lupa ſub ficu ubera præbet. Literæ exeſæ uetuſtatem præferunt. Pondus idem quod reliquis qui drachmales ſunt, ab altera parte x litera denarium ſignificare uidetur, ſed potuit tetradrachmus nummus malignè percuſſus eſſe in difficultate reipublicæ Athenienſium, ut aliquando Romæ factum eſſe docebimus: ita ut quatuor drachmarum nummus non multo plus tridrachmo ualeret, id eſt denarijs tribus. τάλαντον (*inquit Suidas*) μνῶν ἐστὶν ξ. ἡ δὲ μνᾶ δραχμῶν ρ. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολῶν ἕξ. *Talentum (inquit ille) minarum eſt ſexaginta, mina autem drachmarum centum, drachma obolorum ſex. Sed de minutis poſtea uiderimus, ne quid addubitatum relinquatur. Nunc talentum æſtimabimus ſexcentis coronatis noſtris, hoc eſt ſexagies denis. Denos enim aureos in libras conſtituimus. Hac ratione centum talenta centies ſexcentos aureos ualent, hoc eſt ſexaginta millia: quod promptum eſt colligere in digitos tantum calculum deducenti. Centies enim quingenti, quinquaginta millia efficiunt: & centies centum, decem millia. Eadem ratione decem talenta: ſex millia coronatorum ualent: & uiginti, duodecim: triginta, decem & octo: quadraginta, quatuor & uiginti: quinquaginta autẽ, triginta: & mille, ſexcenta millia. Quod ſemel dicendum duxi, ne lectores poſthac æſtimandis ſummis hæreãt. Ita fit ut quod Græci quinquaginta talenta argenti dicunt, Romani duodecies ſeſtertiũ dicant, quæ ſumma cenſus eſt Senatorij: quod ita poſtea probabimus, ut nemo in poſterũ ambigat.*

Aeſtimatio talenti ære noſtro.

ambigat. Veniamus ad hiſtoricorum loca. Plutarchus in Cæſare, Circa Pharmacuſam inſulam à piratis capitur, qui per idẽ tempus nauibus magnis & immenſis claßibus mare occupauerant. à quibus cum pro eo redimẽdo uiginti poſcerentur talenta, deriſit, quòd qualem cepiſſent uirum, ignorarent: proinde quinquaginta ſe daturum pollicitus eſt. Tranquillus in eodem Cæſare, Numeratis deinde quinquaginta talentis, expoſitus in littore, non diſtulit quin è ueſtigio claſſe deducta perſequeretur abeuntes. Quinquaginta talẽta, triginta millibus coronatorũ æſtimo. Idem Plutarchus, Cæſar ex Prætura prouinciã ſortitus Hiſpaniam, cum proficiſcenti creditores magnis clamoribus impedimento eſſent, confugit ad Craſſum, qui Romanorum ditißimus, aduerſus Pompeij in Republica potentiam, acri Cæſaris ingenio ac feruore ſimul egebat. Craſſo igitur contra inexorabiles maximè ac importunos creditores octingẽtorum & triginta talentorũ ſponſione interueniente, Cæſar in prouinciam abijt. Hoc perinde eſt ac ſi dicam, quadringenta & nonaginta octo millia aureorum quæ Cæſar debebat, Craſſum fide ſua eſſe iußiſſe: de quo idem Trãquillus. Ex Prætura ulteriorem ſortitus Hiſpaniam, retinentes creditores interuẽtu ſponſorum remouit. Appianus in ſecundo bellorum Ciuilium: Cæſar deinde in Iberiam delectus Prætor, cum magnam facultatum partem ob ambitum ære alieno deuinxiſſet, huiuſmodi uerbis uſus eſſe dicitur, Bis millies & quingenties centena millia ſibi adeſſe oportere, ut nihil haberet. Quæ ſumma ære noſtro maior eſt bis & ſexagies cẽtenis millibus aureorũ. Huius dicti fides ab exẽplari Græco petenda mihi uiſa eſt: quod mihi uidere longo interuallo contigit beneficio Lazari Bayfii utraq; lingua doctißimi,

Aes alienum Cæſaris Dictatoris.

ctiſsimi, ut ſcripta eius teſtantur: qui legatione Venetijs functus eſt, unde illud uolumen profectum. In eo autem ſu locus hic legitur, ὁ δὲ καῖσαρ στράτηγος ἐς ἰβηρίαν αἱρεθεὶς ὡδὶ μέν τι πρὸς τῶν χρηστῶν διεκρατεῖτο ἐν ῥώμῃ, πολὺ πλέονα τῆς περιουσίας ὄφλων διὰ τὰς φιλοτιμίας, ὅτε φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ὅτι δέοιτο δισχιλίων καὶ πεντακοσίων μυριάδων, ἵνα ἔχῃ μηδέν. *Quæ uerba ſic uertenda eſſe duxi: Cæſar autem præturã in Hiſpaniam ſortitus, aliquantiſper à creditoribus manu iniecta retentus eſt ob contractum æs alienum in ambitu, maius ſuis facultatibus: tuncq; fertur dixiſſe, duobus millibus & quingentis myriadibus ſibi opus eſſe ut nihil haberet. Quod latinè ex more antiquo loquendi ſic uertendum fuit, ducenties & quinquagies ſeſtertium ſibi opus eſſe. quæ ſumma ære noſtro inſtar eſt ſexcentorum uigintiquinq; milium aureorum. & ita interpretamur quaſi Appianus myriadas nummûm non drachmarum intellexerit. Quòd ſi rectè fecimus, ex ijs quæ infrà dicentur, conſtabit & Curionem & Milonem longè maius alienum æs eodem tempore contraxiſſe. Verùm Latinis libris de Græcis traductis fidem poſthac non habere conſtitui, luculentis exemplis commonefactus, ſed nos hoc uiderimus. Græci hũc numerum ſexcentas & uiginti myriadas appellant. Lingua noſtra millionem uocat decies centena millia. Hoc ſi imitari uolumus, chiliada chiliadum ut Græci dicere poterimus, hoc eſt mille millenarios, uel millies mille. Græci rurſus myriadem uocant decem millia. ergo decies centena millia centum myriadas dicunt, & mille myriadas centies centena millia. Quod ideo præfandum duximus, ne legentes conturbentur ſi uel ijs uocabulis aliquando utamur, uel eos auctores citemus qui ea uſurparunt. Plutarchus*

Numerorum uocabula.
Millio.
Chiliades & Myriades.

tarchus in Craſſo, Apud Romanos omnes cõſtat uirtutes quas plurimas Craſſus habuit, unius auaritiæ ſordibus obſcuratas fuiſſe: cuius uitijs clariſsimum teſtimonium præbet magnitudo diuitiarum quas breui admodum tempore ſibi comparauit. Nam cum trecenta ſolum talenta ex paterna hæreditate accepiſſet: priuſquam aduerſus Parthos exercitum duceret, ſeptem millium & cẽtum talentorum ſummam coegiſſe traditur, cum etiam decimam facultatũ ſuarum partem Herculi cõſecraſſet, & publicum epulum dediſſet populo, ac tres minas in ſingula ciuium capita cõtuliſſet. Harum diuitiarum maximam partem (ſi uerum proferre licet) ex ciuilibus bellis atq; incendijs comparauit, calamitatibus publicis ad priuatas utilitates abutens. Et paulò pòſt enumeratis prædijs quæ & in Vrbe & ruri ſectionibus quæſiuerat, Seruos præterea (inquit) circiter quingentos emit fabrilis artis & architecturæ peritos: nec ijs tantũ ad propriæ domus extructionem uſus eſt, ſed ciuibus ædificare uolẽtibus eorum operas mercede locabat, ac ſimul areæ ſpatium cuicunque pro arbitrio ſuo ad ædificandũ uendebat. Cumq; ſignati argẽti maximam copiã, & agros mirificè cultos, in ijſque cultorum ingentem numerũ poſsideret, minimi tamen hæc omnia faciẽda uidebantur præ maxima turba ſeruorum quos uarijs artibus inſtructos habebat, lectores, ſcribas, pictores, argẽtarios, procuratores, mẽſarios, quos ipſemet ſumma diligentia curare, diſcẽtibus aſsiſtere, pleroſq; etiam docere conſueuerat. Aiebat enim præcipuã domini curam circa ſeruos eſſe oportere, cum ſint rei familiaris tanquam animata inſtrumenta. Septẽ millia & centũ talenta, bis & quadragies centena millia aureorũ noſtrorũ ualent, & ſexaginta præterea. Quam ſummã ſi Craſſus poſt decimatas

Craſsi diuitiæ male partæ.

Seruorum cura maxima habenda.

putant. Verum ut quod inſtat agamus, idem Plin. lib. ſeptimo, Medicinæ ſcientiam (inquit) in Theombroto Ptolemæus rex Megalenſibus ſacris donauit centum talentis, ſeruato Antiocho rege. Et lib. XXIX. Eraſiſtratus Chryſippi diſcipulus, Ariſtotelis filia genitus, Antiocho rege ſanato, centũ talentis donatus eſt à rege Ptolemæo filio eius, ut incipiamus & præmia artis oſtendere. Eraſiſtratum & Theombrotum uel eundem fuiſſe intelligimus, uel Plinium non eundem auctorem utrobiq; ſecutũ. Centum talenta, ſexaginta millia aureorum ualuiſſe pòſt paulò docebimus. Idem libro VII. Ariſtidis Thebani pictoris unam tabulam centum talentis rex Attalus licitatus eſt, octoginta emit duas Cæſar Dictator, Medeam & Aiacem Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetũ exitij, haud mediocris, pari rependit auro. In antiquis legitur, medio criſpanti quare ſic legendũ cenſeo, Mediocris ſpatij, rependit auro. Nam rependere pari auro nunquã à Plinio dictum eſt. & alioqui Plinius mediocri magnitudine tabulæ, pretij magnitudinẽ ſignificare uoluit. Rependere auro, plena eſt locutio. Cicero de Orat. Cui pro Gracchi capite aurum erat repenſum. quod Plinius ipſe lib. XXXIII. imitatus eſt, his uerbis, Hæc paulatim exarſit rabie quadã, non iam auaritia, ſed fames auri: utpote cũ Septimuleius C. Gracchi familiaris, auro repenſum caput eius exciſum ad Opimiũ tulerit, id eſt, πρὸς χρυσὸν ἀντισαθμιζομένην τὴν κεφαλὴν, uel πρὸς χρυσὸν ἰσοστάσιον. Quanta autem auctoritas artibus olim fuerit, etiam ex eo conijcere poſſumus, quod idem lib. XXXV. inquit de Pamphilo pictore loquens, Docuit neminem minoris talento annis decem: quam mercedem Apelles & Melanth

Præmia medicorum memorabilia.

Pretia pictarũ tabularum.

Rependere auro.

Cap. 3.

Artium auctoritas.

Cap. 10.

Melanthius ei dedere: & huius auctoritate effectum eſt Sicyone primùm, deinde & in tota Græcia, ut pueri ingenui ante omnia graphicen, hoc eſt picturam, in buxo docerentur: recipereturq́; ars ea in primum gradum liberalium. In uetuſtis tamen penè omnibus legitur, ut pueri ingenui omnia antigraphicen. licet hoc Hermolaus ex uetuſtis reſtituiſſe ſe dicat. Quare ſuſpicor ſic Plinium ſcriptum reliquiſſe. Ingenui omnia ante graphicen: quaſi hæc faſtigium doctrinæ puerili imponeret. quod tamen admonendi animo dictum à me exiſtimari uelim. nõ enim facilè mutandam eſſe ſtructuram ueterem cenſeo. Nonnihil hanc opinionem meam intendit id quod ſequitur, Semper quidem honos ei fuit, ut ingenui eam exercerent, mox ut honeſti, perpetuo interdicto ne ſeruitia docerẽtur. Cæterùm quod hic dicitur neminem docuiſſe minoris talento annis decem, non conſentaneum mihi uiſum eſt, ut cum tanta precia tabularum legeremus apud Plinium, idem tamen docendi precium tam paruum poneret, atque ita poneret, ut admirari nos uellet. Quare cum exemplaria antiqua adirem, reperi non annis ſed annuis legendum, nec decem, ſed X L. ut ſit, Docuit neminem minoris talentis annuis quadraginta. quanquam in antiquiſſimo ſcriptum erat quingenta, in pagella quidem, ſed in margine quadraginta. Vt minimum autem annuis decem legendum, hoc eſt aureorum ſex millibus. quod longiſſimè abeſt ab eo ſenſu qui ex impreſſis percipitur, abſurdiſſimo illo quidem, cum etiam pluris hodie pictores inſtituantur. Atqui ne decoxiſſe doctrinam eam Apelli putemus, qui tanti picturam didicit: idem auctor de eo loquens aliquanto pòſt ita inquit, Pinxit & Alexandrũ Magnum fulmen tenentem in tem-

De honore picturæ.

lib. 35. ca. 10.

plo Epheſiæ Dianæ uiginti talentis auri. digiti eminere uidentur, & fulmen extra tabulam eſſe. Immane tabulæ precium accepit aureos menſura, non numero. Velut ex uetuſtiſsimo lego, tabulæ preciũ in nummo accepit aureo, menſura, non numero. Viginti auri talenta, ut minimum centum ac uiginti millia aureorum coronatorum ualent. quod tamen exquiſitius poſtea uiderimus. Strabo libro. XIIII. de Co inſula loquens, & urbe eius cognomini, In ſuburbano eſt Aeſculapij templum ualde nobile, ſimulacris multis refertum: in queis eſt Apellis Antigonus. Fuit etiam pridẽ Venus è mari emergens, quæ nunc diuo Iulio Cæſari dicata eſt Romæ, quã Auguſtus honori patris cõſecrauit, ut generis auctorem. Fama eſt Cois pro tabula centũ talenta ex imperato tributo remiſſa eſſe, φασὶ δὲ τοῖς κώοις ἀντὶ τῆς γραφῆς ἑκατὸν ταλάντων ἄφεσιν γενέσθαι τοῦ προσταχθέντος φόρου. Interpres eo in loco lapſus, anadyomenen, id eſt emergentẽ Venerem, nudam tranſtulit, quaſi apodyomenẽ. Eſt enim ἀνάδυσις emerſus, cui opponitur κατάδυσις, quãquã et aliud ſignificat. Homerus,

Καρπαλίμως δ' ἀνέδυ πολιῆς ἁλὸς ἠΰτ' ὀμίχλη.

Plinius libro ſupradicto, Venerem exeuntem è mari diuus Auguſtus dicauit in delubro patris Cæſaris, quæ Anadyomene uocatur, uerſibus Græcis tali opere dum laudatur uicto, ſed illuſtrato. huius enim inferiorem partem qui reficeret, non poterat inueniri. Ego tamen ex uetuſtis melius poſſe legi puto, Verſibus Græcis tali opere dum laudatur uicto: ſed per tot luſtra huius inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit inueniri. Per luſtra autẽ Cenſores olim ſarta tecta ædium ſacrarum tuẽda locare ſolitos eſſe notum eſt. Romanorum igitur res nummaria ita propemodum conſtituta fuit. Græci drachmis,

Anadyomene Apellis.

minis,

minis, & talentis uſi ſunt. Talentũ multiplex fuit aucto-re Feſto. Atticum autem ſex millium denariorum fuiſſe dicit. τάλαντον *(inquit Suidas)* μνῶν ἐστὶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ, δραχμῶν ἑκατόν. *Talentum, inquit, minarum eſt ſexaginta, mina autem drachmarum centum. Hoc etiam legimus in uerſibus illis qui apud Priſcianum leguntur, & Fauini eſſe dictitantur,* Talentum.

Cecropium ſupereſt poſt hæc docuiſſe talentum,
Sexaginta minas ſeu uis ſex millia drachmas.
Quod ſummum doctis perhibetur pondus Athenis.

Priſcianus de ponderibus, Scrupulus, inquit, ſex ſiliquæ. drachma, ſcrupuli tres. uncia, drachmæ octo, ſcrupuli XXIIII. *uuciæ* XII, *libra. Libra uel mina Attica, drachmæ* LXXV. *Libra uel mina Graia, drachmæ* XCVI. *talentum Athenienſe paruũ, minæ ſexaginta. magnum, minæ* LXXXIII, *& unciæ quatuor. Ad hoc probãdum citat Liuium, ſed quoniam uerba Liuij apud Priſcianũ corrupta leguntur, ab auctore ipſo repetenda ſunt, qui lib.* IIII. *de bel. Macedo. de Tito Quintio loquens Græciæ liberatore, Ingens (inquit) numerus erat bello Punico captorum, quos Annibal, cum à ſuis non redimerentur, uenundederat. Multitudinis eorum argumentum eſt quod Polybius ſcribit, centum talentis eam rem Achæis ſtetiſſe, cum quingentos denarios precium in capita, quod redderetur dominis, ſtatuiſſent. Mille enim ducentos Achaia ea regione habuit. Hactenus Liuius. Ex cuius uerbis intelligimus in centum talentis millies ac ducenties quingentos denarios eſſe, hoc eſt ſexcenties mille. quod perinde eſt ac ſi dicas centies ſex millia denariorum. Ita planum fit in quolibet talento ſex millia denariorum fuiſſe, cum centeſima pars eius ſummæ ſint ſex millia. Rem per*

ſe odio

ſe odioſam, quàm potui facillimè explicui, ſicq; ubiq; factur um me comparaui: ne qui hunc librum in manus ſumpſerint, identidem neceſſe habeant eo tantiſper depoſito Palimpſeſtos. *palimpſeſtum ſumere. ſic appellant tabellam deletilem qua calculatores utuntur, quanquam Cicero pro charta utitur deletitia. Addit hoc Priſcianus, Denarios eo tempore nummos argenteos fuiſſe ſiliquarum pondere uicenarumquaternarum: id quod Liuius in eo libro oſtendit de triumpho eiuſdem Quintij loquens, his uerbis, Signati argenti octogintaquatuor millia fuere Atticorum, tetrarchiam uocant, trium ferè denariorum in ſingulis argenti eſt pondus. Quo in Loco Liuij non tetrarchiam, ſed tetradrachma lego: non ex Priſciano, apud quem inanis areola pro hoc uerbo relicta eſt, ſed ex Cicerone, & Polluce libro nono de uocabulis rerum ad Commodum Cæſa-* Didrachmum. Tetradrachmum. *rem: qui auctor didrachmum, tridrachmum & tetradrachmum nomiſmata olim fuiſſe tradit, cumq; nummum* Arma hecatōbœa. *ab Athenienſibus bouem appellatū eſſe ab eius pecudis nota, indeq; ficta ab Homero arma hecatombœa & enneabœa. Id etiā ex Priſciano ſatis intelligi poteſt, qui nummos illos Atticos fuiſſe ſcribit duarum & ſeptuaginta ſiliquarū. Idem Liuius (inquit ille) oſtendit lib. XXXVII. ab Vrbe cond. magnū talentum Atticū octoginta habere libras & paulo plus, cum ſupradictorum cōputatio manifeſtet octogintatres libras & quatuor uncias habere talētum, quod eſt denariorum ſex millium. Liuij uerba hæc citat, Talentum ne minus pondo LXXX Romanis pōderibus pendat, uel ſic decreuit Senatus, ut non plus quàm ternæ libræ & quaternæ unciæ ſingulis talentis deſint. Hactenus Priſcianus. Cuius cōputationem ſic accipio (nihil enim aliud addidit) cum unumquodque talentum ſex millia*

millia denariorum penderet, octo quoque millia drachmarum pependiſſe ratione prædicta. Hæc octo millia ſi in centenarios partiaris, octoginta utique libras cẽtenarias habebis. Atqui cum libra antiqua quam Liuius ſecutus eſt, drachmarum fuerit ſex & nonaginta, ſupererunt quater octoginta drachmæ, id eſt trecentæ & uiginti: ex quibus ratione dicta tres libræ cõficiũtur, & inſuper tertia pars libræ, id eſt duæ & triginta drachmæ. Ita in talenta ſingula ternæ libræ cum triente tribuuntur ultra octoginta libras. Sciendum autem (inquit ille) quòd ſecundum Liuij computationem centum minæ Atticæ, quarum ſingulæ LXXV *drachmas habent, faciunt talentum magnum. minus autem talentum ſexaginta minæ ſecundum Dardanum faciunt. Maius autem & minus fuiſſe docet Terentius in Phormione cum inquit, Si quis daret talentum magnum. Italica autem mina drachmas habet (ut ſuprà dictum eſt) nonaginta ſex, quæ libra eſt* XII *unciarum, hoc eſt denarij* LXXII. *Qua computatione* LXXXIII *libræ Romanæ, & quatuor unciæ, quod magnum talẽtum eſſe diximus, centum minas Atticas faciunt. Seneca in.* X. *Epiſtolarum ad Nouatum.* XXIIII *ſeſtertia (inquit) id eſt talentum Atticum paruum.* XXIIII *enim ſeſtertia, ſexaginta libras habẽt. Hactenus apud Priſcianum legitur. Quo dicto Priſcianus ipſe ſibi cõtrarius eſt. Hac enim ratione talentum magnum ſeptem millia & quingentas tantũ drachmas habuiſſe probatur, quod Liuij ſupradicta ratione octo millia habebat. Quippe cum ſingula tetradrachma, id eſt quaternarum drachmarum nummos, ternis denarijs æſtimauerit, ſena quoq; millia denariorũ octonis millibus drachmarum æſtimauit. At hoc quàm ſit conſentaneũ cum poſtremo dicto, uideamus. In promptu eſt*

enim

enim unicuique uidere, cum centum libræ centenariæ decem millia drachmarum ualeant, ſi inde quartam partem eximamus, ut libræ iam ſint ſeptuaginta quinq; drachmarum, non plus quàm ſeptem millia & quingentas drachmas talentum ualiturum, quod tamen Liuiana computatione octo millia ualuit. Iam uerò octogintatres libras per numerum drachmarum, id eſt nonagiesſexies multiplicemus, fient in ſumma ſeptem millia nongentæ ſexaginta octo drachmæ. his ſi trientem ſupradictum, id eſt duas & triginta drachmas addiderimus, quæ ex quaternis illis exuberantibus uncijs fiunt, numerum omnino octo milliũ habebimus. Quare manifeſta eſt hallucinatio in calculo ſupradicto: quem Priſciani eſſe ideo non credo, quòd in tribus libris antiquis quos uidi, tractatus ille non uiſitur, uno etiam antiquiſſimo. Centum igitur minæ Atticæ talentum magnum ut fecerint, non id talentum erit cuius Liuius loco ſupradicto meminit: ſed Euboicum fortaſſe, de quo idem Liuius lib. eodem ſic inquit, de pace loquens cum Antiocho facta, Europa abſtinete, Aſiaq; omni quæ cis Taurum montem eſt, decedite. Pro impenſis deinde in bellum factis, X V millia talentûm Euboicûm dabitis: quingenta præſentia: duo millia & quingenta cum Senatus populusq; Romanus pacem comprobauerit: mille deinde talenta per duodecim annos. Quid ſit autem Euboicum talentum, docet Feſtus his uerbis, Euboicum talentum nummo Græco ſeptem millium & quingentorum ciſtophorûm eſt: noſtro, quatuor millium denariorum. Ciſtophororum autem crebra eſt mentio apud Liuium, ut libro eodem in triumpho L. Scipionis, Tulit in triumpho argenti pondo C X X X V I I millia. Et paulo ſuperius de nauali triumpho L. Aemilij, Pecunia trãslata nequaquam

Euboicum talentum.

Ciſtophori.

Liuij locus.

quam tanta pro ſpecie regij triumphi. Tetracina Attica CCXXXIII *millia. Ciſtophori* CCCXXXII *mil.* *In ſuperiore exemplo non tetracinum & ciſtophori lego, ſed tetradrachmûm & ciſtophorûm genitiuo caſu. In hoc autē tetradrachma & ciſtophori: & ubiq; apud Liuium ſic emendandum cenſeo. Tetracinum enim quid ſit, nemo, ut arbitror, nouit. Nec tamen dictum Feſti conuenit cum ratione Liuiana, quæ talentum ſex millium denariûm facit. Niſi etiam corruptum numerum apud Feſtum aliquis ſuſpicari malit. quanquā alioquin Feſtus ipſe ſibi non conſtat, qui alibi talentum Atticum ſex millium denariûm facit, Rhodiū ciſtophorûm quatuor milliū: alia etiam genera ponens nihil ad rem pertinentia. Quare potius adducor, ut talētum apud Liuium ſit octogenarium, & proportionem epitriton habeat, id eſt ſeſquitertiam, uel ut alij loquuntur, tertiariam ad talentum Atticum minus, quod ſexagenarium eſt. Sic enim ratio quadrabit, ut quam proportionem denarius ad drachmā habuiſſe dicitur, eandem Liuianum talētum ad uulgare, id eſt ad Atticum habeat. Libras nunc centenarias intelligi uolo. Nam quod apud Priſcianum legitur, ut talentum minus ſexagenarium ſit, & libræ eius ſeptuagintaquinq; drachmarū, nullo auctore confirmari poteſt. Cum enim Suidas, Pollux, Feſtus, Græci & Latini talentum Atticum ſex milliū drachmarum eſſe dicant, & ſexaginta minarum, neceſſe eſt ut* LX *minas nō Atticas ſed Græcas intelligamus, & centenarias, quæ Atticas octoginta faciūt. Talenti magni meminit Plautus in Moſtellaria his uerbis, Si hercle nunc ferat ſex talenta magna argenti pro iſtis præſentaria, nūquam accipiet. Locus autē ille Liuij qui apud Priſcianū citatur, non lib.* XXXVII. *legitur, ſed* XXXVIII. *his uer*

Talentum magnum.

his uerbis, Argenti probi x i i *millia Attica talenta data intra* x i i *annos penſionibus æquis. Talentum ne minus pondo* L x x x *Romanis ponderibus pendeat.* Vbi tamen ordinem uerborum peruerſum eſſe credo. Non enim latinè x i i millia talenta, ſed talentûm dicitur, quomodo & alibi & in loco ſupradicto locutus eſt Liuius. Quare hîc Liuium ſcripſiſſe puto, argenti probi Attica talenta x i i millia, uel Atticûm talentûm. Quòd ſi de talento dicere ulterius pergam, exitũ res non inueniet: uſqueadeo de talẽto diuerſa produntur & uaria ab auctoribus. Suidas & Heſychius talentum apud quoſdam cẽtum & uigintiquinque librarum fuiſſe tradunt, apud nonnullos genus fuiſſe nomiſmatis. Non omittendum id quod Pollux inquit, talentum Atticum apud Athenienſes Atticas drachmas capere numero ſex millia: apud alios eundem numerum, ſed ſuarum cuiuſque loci drachmarum. Id quod eò pertinere poteſt, quod de talento Liuiano dictum eſt, ſiue Euboicum ſiue aliud fuerit, ut quomodo Athenis & alibi talentum ſex millia drachmarum habuit uernacularum cuiuſque loci, ſic Romæ ſex millia denariorum habuerit, quæ tamẽ æquauerint põdere octo millia drachmarum. Vitruuius lib. x. de teſtudine Agetoris Byzantij loquens, *Erigebatur autem machina in altitudinem ad diſijciendum murum circiter pedes centum. Item à latere dextra ac ſiniſtra procurrẽdo perſtringebat non minus pedes centum. Gubernabant eam homines centum, habentem pondus talentûm quatuor millium, quod fit quadringenta octoginta millia pondo.* His uerbis, ſi emendatè leguntur, auctor eſt Vitruuius talentũ centũ & uiginti pondo Romana cõtinere: quod genus proximè accedit ad illud talentum quod Suidas & Heſychius poſuerunt. In

Talentum ſecundum Vitruuium.

alijs libris quadringenta nonaginta mil.legitur. Qua ratione talentum centum & uiginti pondo & ſemiſſis fuit. quod ipſum ego non argenti talẽtum fuiſſe,ſed negotiatorium & mercimoniale puto,quod duplicẽ fortaſſe ad talentum argenti proportionẽ habebat,ut hodie libra argẽtaria & aurificum ſubdupla eſt zygoſtaticæ. Et *ſic ſinguli homines quina paulo minus millia pondo* Romana *mouebãt machinali librametõ,noſtra circiter tria millia & ſexcenta.uſqueadeo diuerſa auctores de talento ſcripſerunt.*Nihilo *tamẽ ſecius cõſtituere omnino habeo quid ſit talentum, quantumq; ſit ad* Romanum *nummum relatum.ſiquidem ad ulteriora progredi ordine inſtituto contendo.*O*bſeruaui igitur* R*omanos non antè talenti uocabulo uti cœpiſſe,quàm imperij fines ad eas uſq; gẽtes prorogauerunt,quæ hoc uocabulo ſignati argenti utebãtur.* T*unc autem eos uerißimile eſt eodem genere talẽti uti ſolitos,quo genere utebantur ij quibúſcum commercia aut belli aut pacis habuerunt,niſi ſiquando certis uerbis concepta fœdera aliud genus induxerunt,ut in* A*ntiochi fœdere iam dicto factum eſt,quo cautum eſt de talenti quantitate.* Ferè *autem talentorum uocabulo uſi ſunt in rebus* Græciæ *&* A*ſiæ.*Q*uare cum* Græci *&* A*ſiatici populi ſena millia drachmarum & ſexagenas minas talẽto tribuant, ego in colligendis ſummis hanc rationem ut potißimam ſequar.* Malo *enim extenuaſſe res uideri, quàm in maius auxiſſe.* A*tqui nemo talentũ apud ſcriptores rerum in* Græcia *aut* A*ſia à* Romanis *geſtarum, minus fuiſſe libris ſexaginta contenderit, ut arbitror.* Dena*rij autẽ &* Drachmæ *promiſcuam appellationem habebo,auctoritate fretus* P*lutarchi &* P*linij, & ſcribẽtium concordia.* Nec *me deterrebit locus ille* L*iuianus in quo*

Talenti mẽtio apud Romanos.

o *pro tri*

pro trium fortaſſe quatuor legendum eſt: quãquam & inter antiquum denarium & drachmam Athenienſem *potuit aliqua eſſe differentia. quod tamen non probo.* Habeo *enim antiquiſsimum in honorem* Romuli & Remi *percuſſum, quibus infantibus lupa ſub ficu ubera præbet.* Literæ *exceſæ uetuſtatem præferunt.* Pondus idem *quod reliquis qui drachmales ſunt. ab altera parte* x *litera denarium ſignificare uidetur, ſed potuit tetradrachmus nummus malignè percuſſus eſſe in difficultate reipublicæ* Athenienſium, *ut aliquando* Romæ *factum eſſe docebimus: ita ut quatuor drachmarum nummus non multo plus tridrachmo ualeret, id eſt denarijs tribus.* τάλαντον *(inquit* Suidas) μνῶν ἐστὶν ξ. ἡ δὲ μνᾶ δραχμῶν ρ. ἡ δὲ δραχμὴ ὀβολῶν ἕξ. Talentum *(inquit ille) minarum eſt ſexaginta, mina autem drachmarum centum, drachma obolorum ſex.* Sed *de minutis poſtea uiderimus, ne quid addubitatum relinquatur.* Nunc *talentum æſtimabimus ſexcentis coronatis noſtris, hoc eſt ſexagies denis.* Denos *enim aureos in libras conſtituimus.* Hac *ratione centum talenta centies ſexcentos aureos ualent, hoc eſt ſexaginta millia: quod promptum eſt colligere in digitos tantum calculum deducenti.* Centies *enim quingenti, quinquaginta millia efficiunt: & centies centum, decem millia.* Eadem *ratione decem talenta: ſex millia coronatorum ualent: & uiginti, duodecim: triginta, decem & octo: quadraginta, quatuor & uiginti: quinquaginta autē, triginta: & mille, ſexcenta millia.* Quod *ſemel dicendum duxi, ne lectores poſthac æſtimandis ſummis hæreāt.* Ita *fit ut quod* Græci *quinquaginta talenta argenti dicunt,* Romani *duodecies ſeſtertiū dicant, quæ ſumma cenſus eſt* Senatorij: *quod ita poſtea probabimus, ut nemo in poſterū ambigat.*

Aeſtimatio talenti ære noſtro.

ambigat. Veniamus ad hiſtoricorum loca. Plutarchus in Cæſare, Circa Pharmacuſam inſulam à piratis capitur, qui per idẽ tempus nauibus magnis & immenſis claßibus mare occupauerant. à quibus cum pro eo redimẽdo uiginti poſcerentur talenta, deriſit, quòd qualem cepiſſent uirum, ignorarent: proinde quinquaginta ſe daturum pollicitus eſt. Tranquillus in eodem Cæſare, Numeratis deinde quinquaginta talentis, expoſitus in littore, non diſtulit quin è ueſtigio claſſe deducta perſequeretur abeuntes. Quinquaginta talẽta, triginta millibus coronatorũ æſtimo. Idem Plutarchus, Cæſar ex Prætura prouinciã ſortitus Hiſpaniam, cum proficiſcenti creditores magnis clamoribus impedimento eſſent, confugit ad Craſſum, qui Romanorum ditißimus, aduerſus Pompeij in Republica potentiam, acri Cæſaris ingenio ac feruore ſimul egebat. Craſſo igitur contra inexorabiles maximè ac importunos creditores octingẽtorum & triginta talentorũ ſponſione interueniente, Cæſar in prouinciam abijt. Hoc perinde eſt ac ſi dicam, quadringenta & nonagintaocto millia aureorum quæ Cæſar debebat, Craſſum fide ſua eſſe iußiſſe: de quo idem Trãquillus. Ex Prætura ulteriorem ſortitus Hiſpaniam, retinentes creditores interuẽtu ſponſorum remouit. Appianus in ſecundo bellorum Ciuilium: Cæſar deinde in Iberiam delectus Prætor, cum magnam facultatum partem ob ambitum ære alieno deuinxiſſet, huiuſmodi uerbis uſus eſſe dicitur, Bis millies & quingenties centena millia ſibi adeſſe oportere, ut nihil haberet. Quæ ſumma ære noſtro maior eſt bis & ſexagies cẽtenis millibus aureorũ. Huius dicti fides ab exẽplari Græco petenda mihi uiſa eſt: quod mihi uidere longo interuallo contigit beneficio Lazari Bayfii utraq; lingua doctißimi,

Aes alienum Cæſaris Dictatoris.

ctiſsimi, ut ſcripta eius teſtantur: qui legatione Venetijs functus eſt, unde illud uolumen profectum. In eo autem ſu locus hic legitur, ὁ δὲ καῖσαρ στράτηγος εἰς ἰβηρίαν αἱρεθεὶς ὡδί μέν τι πρὸς τῶν χρηστῶν διεκρατεῖτο ἐν ῥώμῃ πολὺ πλέονα τῆς περιουσίας ὄφλων διὰ τὰς φιλοτιμίας, ὅτε φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ὅτι δέοιτο δισχιλίων καὶ πεντακοσίων μυριάδων, ἵνα ἔχῃ μηδέν. *Quæ uerba ſic uertenda eſſe duxi: Cæſar autem præturã in Hiſpaniam ſortitus, aliquantiſper à creditoribus manu iniecta retentus eſt ob contractum æs alienum in ambitu, maius ſuis facultatibus: tuncq́; fertur dixiſſe, duobus millibus & quingentis myriadibus ſibi opus eſſe ut nihil haberet. Quod latinè ex more antiquo loquendi ſic uertendum fuit, ducenties & quinquagies ſeſtertium ſibi opus eſſe. quæ ſumma ære noſtro inſtar eſt ſexcentorum uigintiquinq; milium aureorum. & ita interpretamur quaſi Appianus myriadas nummûm non drachmarum intellexerit. Quòd ſi rectè fecimus, ex ijs quæ infrà dicentur, conſtabit & Curionem & Milonem longè maius alienum æs eodem tempore contraxiſſe. Verùm Latinis libris de Græcis traductis fidem poſthac non habere conſtitui, luculentis exemplis commonefactus, ſed nos hoc uiderimus. Græci hũc numerum ſexcentas & uiginti myriadas appellant. Lingua noſtra millionem uocat decies centena millia. Hoc ſi imitari uolumus, chiliada chiliadum ut Græci dicere poterimus, hoc eſt mille millenarios, uel millies mille. Græci rurſus myriadem uocant decem millia. ergo decies centena millia centum myriadas dicunt, & mille myriadas centies centena millia. Quod ideo præfandum duximus, ne legentes conturbentur ſi uel ijs uocabulis aliquando utamur, uel eos auctores citemus qui ea uſurparunt. Plutarchus*

Numerorum uocabula. Millio. Chiliades & Myriades.

tarchus in Craſſo, Apud Romanos omnes cõſtat uirtutes quas plurimas Craſſus habuit, unius auaritiæ ſordibus obſcuratas fuiſſe: cuius uitijs clarißimum teſtimonium præbet magnitudo diuitiarum quas breui admodum tempore ſibi comparauit. Nam cum trecenta ſolum talenta ex paterna hæreditate accepiſſet: priuſquam aduerſus Parthos exercitum duceret, ſeptem millium & cẽtum talentorum ſummam coegiſſe traditur, cum etiam decimam facultatũ ſuarum partem Herculi cõſecraſſet, & publicum epulum dediſſet populo, ac tres minas in ſingula ciuium capita cõtuliſſet. Harum diuitiarum maximam partem (ſi uerum proferre licet) ex ciuilibus bellis atq; incendijs comparauit, calamitatibus publicis ad priuatas utilitates abutens. Et paulò pòſt enumeratis prædijs quæ & in Vrbe & ruri ſectionibus quæſiuerat, Seruos præterea (inquit) circiter quingentos emit fabrilis artis & architecturæ peritos: nec ijs tantũ ad propriæ domus extructionem uſus eſt, ſed ciuibus ædificare uolẽtibus eorum operas mercede locabat, ac ſimul areæ ſpatium cuicunque pro arbitrio ſuo ad ædificandũ uendebat. Cumq; ſignati argẽti maximam copiã, & agros mirificè cultos, in ijſque cultorum ingentem numerũ poßideret, minimi tamen hæc omnia faciẽda uidebantur præ maxima turba ſeruorum quos uarijs artibus inſtructos habebat, lectores, ſcribas, pictores, argẽtarios, procuratores, mẽſarios, quos ipſemet ſumma diligentia curare, diſcẽtibus aßiſtere, plerosq; etiam docere conſueuerat. Aiebat enim præcipuã domini curam circa ſeruos eſſe oportere, cum ſint rei familiaris tanquam animata inſtrumenta. Craſsi diuitiæ male partæ. Seruorum cura maxima habenda. *Septẽ millia & centũ talenta, bis & quadragies centena millia aureorũ noſtrorũ ualent, & ſexaginta præterea. Quam ſummã ſi Craſſus poſt decimatas*

facultates ſuas, & largitionẽ popularẽ habuit, quid exiſtimamus eum integris facultatibus habuiſſe? Quod ſi uerum eſt eũ in ſingula capita ciuiũ Romanorũ ternas minas dediſſe: ut cẽtum millia ciuiũ fuerint ad donatiuũ nomina ſua dantium, minoris trecẽtis myriadibus, id eſt tricies centenis millibus defungi largitione non potuit. Quare hunc locũ ſuſpectũ habebã quod ad minas pertinet, antequam Græcũ exemplar uidiſſem, præſertim cum circa hæc tẽpora cẽſu Romæ acto inuenta ſint quadringẽta ſexaginta millia paulo ante proſcriptionẽ Syllanam. Poſtea uerò quàm Græcũ librũ legi, interpretis errorem intellexi. Plutarchus autem ita græcè ſcribit, τριακοσίων γὰρ οὐ πλείω κεκτημένος ἐν ἀρχῇ ταλάντων, εἶτα παρὰ τὴν πολιτείαν ἀποθύσας μὲν τῷ ἡρακλεῖ τὴν δεκάτην, καὶ τὸν δῆμον ἑστιάσας, τρεῖς δὲ μῆνας ἑκάστῳ ῥωμαίων σιτηρέσιον ἐκ τῶν αὐτοῦ παρασχὼν, ὅμως πρὸ τῆς ἐπὶ πάρθους στρατείας, αὐτὸς αὐτῷ θέμενος ἐκλογισμὸν τῆς οὐσίας, εὗρεν ἑκατὸν ταλάντων τίμημα πρὸς ἑπτάκις χιλίοις. *Cũ enim ab initio nõ plus trecenta talenta poſſediſſet: poſtea cũ ad Rempublicã adminiſtrandam ſe contuliſſet, interim decimam facultatũ ſuarum Herculi polluxit. epulum priuatim fecit ſingulis ciuibus Rom. teſſeram annonariã trium mẽſium dedit. quibus peractis, tamen antequã in Parthos expeditionẽ ſuſcepit, cum rationẽ cenſus ſui iniſſet, ſeptẽ millium centumq; talentorũ æſtimationẽ comperit. Interpres exemplari deceptus, minas pro menſibus tranſtulit. Diximus ſuprà apud Plinium legendũ eſſe de eodẽ Craſſo, In agris ſeſtertiũ bis millies poſſedit, Quiritium poſt Syllã ditiſſimus. Siquidẽ bis millies, quinquagies centena millia aureorũ ualet. Quare Claudij libertus Pallas, qui à Cornelio Tacito ſeſtertij ter millies poſſeſſor dicitur, uicies*

Pallas termille ſeſtertium

uicies & quinquies centenis millibus Craſſo fuiſſe ditior perhibetur: quod etiam Plinius ſatis ſignificauit his uerbis, Multos poſtea cognouimus ſeruitute liberatos, opulentiores, pariterq; tres Claudij principatu, Pallantem, Calliſtum, & Narciſſum. Diuitiæ autem Narciſsi in prouerbium ueniſſe uidentur, cum Iuuenalis dicat, poſſedit, Craſſo ditior. Diuitiæ Narciſsi.

Nec Crœſi fortuna unquam nec Perſica regna
Sufficient animo, nec diuitiæ Narciſsi,
Indulſit Cæſar cui Claudius omnia. ..

Magis id mirum forſitan uideri poſsit, quonam modo Demetrius Pompeij libertus unius ciuis Ro. qui priuatum faſtigium, aut certè ciuile non exceſsit, tantas opes parare potuerit: de quo Plutarchus in Pompeio ita inquit, Demetrij coniugem, qui Pompeij libertus plurimum apud ipſum potuerat, quiq; cenſum trium millium talentorum reliquerat, Pōpeius præter naturæ ſuæ mores, nec humanè nec liberaliter habuit. De eius liberti inſolentia & faſtu & opibus multa ab eodem auctore alio loco dicuntur. Sed quod de Cæſare ex Appiano dixeram, id uerò uidendum eſt. fidem enim excedere uideretur, ut ciuis Romanus, id eſt ante Dictaturam, bis millies & quingenties æris alieni habuerit: quod quanti ſit ære noſtro, paulo ſuperius dictum eſt. Iam primum Plutarchus de eo ita inquit, Ad impenſas autem profuſior, breuem ac momentaneam ſibi gloriam tam magnis opibus permutare uidebatur, cum tamē re uera paruis ampliſsima compararet. antea uerò quàm ullum iniiſſet magiſtratum, mille ac trecentorum talentûm conflaſſe æs alienum dicitur. mādata deinde illi Appiæ uiæ cura, ingētes prodegit pecunias. Aedilis c c c & x x paria gladiatorum exhibuit. Circa ſpectacula pompas atq; epulas profuſiſsimis ſumptibus uſus, Aes alienum Cæſaris dictatoris.

uniuerſas ſuperiorum munificentias obliterauit. Quas ob res affectam ſibi plebem reddidit, ut certatim honores excogitarēt quibus paria cum illo facerent. Tranquillus de eo loquens, Depoſita prouinciæ ſpe, Pontificatum maximum petijt, non ſine profuſiſsima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cum mane ad comitia deſcenderet, prædixiſſe matri oſculāti fertur, domum ſe niſi Pontificem non reuerſurum. Plutarchus autem auctor eſt dixiſſe eum matri, Aut Pontificē hodie uidebis filium, aut exulem. Quanta autē ſummi Pontificatus eſſet dignatio, & quàm opimus eius redditus, ex eo conijci poteſt, quod Tranquillus in Claudio inquit, Poſtremò etiam ſeſtertium octogies pro introitu noui ſacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris anguſtias décidit, ut quū obligatam ærario fidem liberare nō poſſet, in uacuum lege prædiatoria uenalis pependerit. Si enim pro ſacerdotio uno Claudius tantum conferre non dubitauit, quid exiſtimamus de Pōtificatu maximo, qui caput erat omnium, ut eſt hodie, & quem principes ipſi aſſumere ſolebant, ut ex nomiſmatis apparet? Idem Tranquillus in Cæſare, Craſſum Pompeiumq́; in urbem prouinciæ ſuæ extractos compulit ut detrudendi Domitij cauſa Conſulatum alterum peterent: perfecitq́; per utrunque, ut in quinquennium ſibi imperium prorogaretur: Qua fiducia ad legiones quas à Repu. acceperat, alias priuato, alias publico ſumptu addidit. Idem alibi, Egit cum Tribunis plebis collegam ſe Pompeio deſtinantibus, id potius ad populum ferrent, ut abſenti ſibi, & quandocunque imperij tempus expleri cœpiſſet, petitio ſecundi Conſulatus daretur, ne ea cauſa maturius & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus eſt, altiora iā meditans, & ſpei plenus,

Pontificatus Maximus.

nullum

nullum largitionis aut officiorum in quęquam genus publicè priuatimq́; omiſit: forum de manubijs inchoauit, cuius area ſuper ſeſtertium millies conſtitit: munus populo epulumq́; pronuntiauit in filiæ memoriam, quod ante eũ nemo fecit. Quorum ut quàm maxima expectatio eſſet, ea quæ ad epulum pertinerent, quãuis macellarijs oblocata, etiam domeſticatim apparabat. Et paulo inferius, *Legionibus ſtipendium in perpetuum duplicauit: frumentum, quotiens copia eſſet, etiam ſine modo copiaq́; præbuit, ac ſingula interdum mãcipia & prædia uiritim dedit.* Et rurſus inferius, *Tum reorũ obæratorum aut prodigæ iuuentutis ſubſidium unicum ac potẽtiſſimum erat.* Hæc & huiuſcemodi alia etiã ſi poſt præturã Hiſpanienſem contigerunt, tamen eò pertinent, ut intelligamus Cæſarem ingenio admodum profuſo ac magnifico fuiſſe, & quod non niſi ſumma appeteret. Eiuſdẽ generis ſunt quæ ſequuntur apud eundẽ auctorem, *Munditiarum lautitiarumq́; ſtudioſiſſimum multi prodiderunt: uillam in Nemorenſi à fundamentis inchoatam, quòd non tota ad animum ei reſponderet, totam diruiſſe, quanquã tenuem adhuc & obæratum.* Et iterum alibi, *Ante alias dilexit Marci Bruti matrem Seruiliam, cui & primo ſuo Conſulatu ſexagies ſeſtertiũ margaritã mercatus eſt.* Quod hic dicitur de margarita ſexagies ſeſtertium empta, fidẽ facit dicto Pliniano de margarita Cleopatræ cẽties ſeſtertium æſtimata, id eſt, aureis ducentis quinquaginta millibus. Ego cum inquirerem an id uerum eſſe potuerit, ſic rationẽ ducebam, Dotem omnem margaritarum, ut Plinius inquit, & gemmarij noſtri confirmant, in candore, in magnitudine, in orbiculari forma, in læuore & pondere eſſe ſcimus. Candorem noſtri nitorem Indicum in- Margarita Cleopatræ, & altera Seruiliæ.

De unionibus. *telligunt. Quare in unionum indicatione omnia hæc obſeruant. Cũ hæc proderem, percunctatus ſum à gemmario quodam primi nominis mihi familiari, quem uidiſſet unquam pretioſiſſimum unionẽ, quantum pendere meminiſſet. Cum de hoc uerba faceremus, & ille tricenarios ſe uidiſſe reſpondiſſet, idq; ut memorabile in præcipua bonitate commemoraret, inter ſermonẽ aduenit gemmarius alter qui dixit pridie ſe unũ tenuiſſe quadraginta ceratia pendentem. Hoc enim uerbo in gemmis appẽdendis utuntur, quod infrà à nobis exponetur. Is igitur cum rei pernoſcendæ cupidum me uideret, ait ſe poſtridie mihi eũ oſtenſurũ in manibus incluſoris aut uaſcularij qui illigãdũ cũmonili cõduxerat. Ea die ad cõſtitutã horã nõ affui. tertio die cũ ueniſſẽ ad eũ, cõperi ab incluſore redditum, cæterùm eum eſſe in dactylotheca principali, tribus aureorum millibus emptum, auellanæ magnitudine, orbiculatum, eximiæ pulchritudinis, põdere (ut dixi) quadragenarium. Ab alio gemmario audiui, quo etiam familiariter utebar, unã ſe margaritã tenuiſſe. exquiſita bonitate, pondere tricenariã, quatuor millibus aureorum emptam à duce Borboniana Ludouici Regis undecimi filia, uiragine cordatiſſima eadem & magnificentiſſima, ſocru ducis Borboniani: qui hodie in eo genere principum multorum opinione cẽſetur, quos ſapiẽtiſſimè Homerus*

Amymones. *Amymonas appellabat, ſignificare uolẽs ita omni reprehenſione maiores, ut ne naſuti quidẽ homines rhoncos liuoris improbi plenos exhalare ſoliti, & ipſe deniq; Momus aliquid in eis improbarent. Sed Plinius de unionibus loquens, Pondus (inquit) ad hoc æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. Hoc pondus ſex & octoginta ceratia, & beſſem ceratij æquat, cum in uncia centum & ſexaginta*

ſexaginta ſint ceratia, & uiginti in drachma. Non mirũ eſt igitur ſi unio omnis æui maximus, & omni dote bonitatis præſtantiſſimus, tanti ea ætate æſtimatus eſt, qua mundus auro & argento exuberabat, ut ex ſequentibus liquidò docebitur. Plinius *lib.* XXVII. *de* Adamante *loquens, ita inquit,* Proximum *apud nos* Indicis Arabi*ciſq; margaritis pretium eſt, tertia auctoritas ſmaragdis perhibetur, pluribus de cauſis.* Hactenus Plinius. *Ex cuius uerbis intelligimus margaritam in ordine gemmarum adamanti tantum cedere, licet hoc tempore uix quartæ ſit auctoritatis. Idē tamē lib.* IX. *Principiũ ergo (inquit) culmenq́; omniũ rerum pretij margaritæ tenent,* Indicus *has mittit oceanus.* Ergo *cum eo tempore unionum inter gemmas prima aut certè ſecunda eſſet indicatura, tuncq́; rerum pretia ad ſummũ licititionis excreuiſſent, & ille* Cleopatræ *unio pondere altero tanto præſtaret, quē pretioſiſſimum memoriæ noſtræ unionem gemmarũ inſtitores meminerunt, atque eo amplius ſcrupulo: non abhorrere à fide puto tāti æſtimatum eſſe: ſimul quòd omnibus numeris commendationis abſolutus erat, ſimul quòd ad culmen probationis & primatum peruenerat, & ita inclaruerat fama, ut natura ſpecimen ſui feciſſe in duabus margaritis existimaretur, ut ex* Plinio *apparet.* Huius *pretij ratio ſic arbitror iniri poteſt.* Quum *ex illo gemmario quærerē quāti ex formula æſtimaretur plurimo margarita quæ pōdere quaternaria, & bonitate prima eſſet: triginta (inquit) aureis eiuſmodi emptam uidimus.* Quid *octonariā (inquam) eiuſdē notæ quanti æſtimares?* Ait, *minimum ducētis.* Cum *ulterius rogitādo per acceſſiones pergerem, ita reſpondit, ut intelligerē acceſſionem pretij deinceps ex pondere, non numero, ſed proportione*

Ceratia.

Ordo gemmarum auctoritatis.

Animaduertenda ratiocinatio.

tione fieri: ut quomodo duplicando pondere ſupradicto octonaria margarita paulo minus ſeptuplex quaternariæ æſtimatione facta eſſet: ſic in duodenaria & uicenaria & ulterioribus maiore deinceps maioreq́; ſurſum uerſus incremento pretiũ augeſceret. Qua ratione ſi pretium Plinianæ illi ſtatuamus, in immenſum quoddam pretium abibit taxatio. Maius fortaſſe miraculum ſit Cæſarem centum quinquaginta millibus unionem unũ emiſſe, ut adulteræ donaret: de quo Tranquillus ita ſcribit (ut ad rem redeamus) In primo Conſulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantũdem inaurati æris repoſuit: ſocietates ac regna pretio dedit, ut qui uni Ptolemæo propè ſex millia talentorum ſuo Pompeijq́; nomine abſtulerit. Hæc Tranquilli auctoritas fidem facere poteſt ijs quæ à nobis paulò antè dicta ſunt. Plutarchus de eodẽ loquens, Inter hæc (inquit) res Gallica maximè Cæſarem extulit, qui in remotiſsimis locis cum eſſet, bellaq́; aduerſus Belgas Britannosq́; conſereret, aurum argẽtumq́; ſpolia, cæterasq́; diuitias ex hoſtibus partas (tanta horũ aderat copia) magno numero Romã miſit. horũ deinde largitionibus animos ciuium tentans, Aedilibusq́; ad ſpectacula tribuens, Prætoribusq́; atque Conſulibus eorũq́; uxoribus donãs, multos ſibi allexit. Quare in reditu ſuperatis Alpibus, cum ad ciuitatẽ Lucanam hybernaret, uirorũ & matronarum magnũ numerũ eò acceſsiſſe memorant, cũ plauſu lætitiaq́; ingenti ſeſe offerentiũ. Conſulares uiri eò profecti ſunt ducenti, inter quos Pompeius & Craſſus fuere. Proconſulum quoque ac prætorum cẽtum & uiginti faſces ante Cæſaris fores inſpecti. alios autem omnes ſpe donisq́; repletos Cæſar dimiſit, cum Craſſo autẽ & Pompeio fœdus inijt. Idem in Pompeio de initijs Ciuilis belli loquens

Vnio Seruiliæ datus.

Rurſus ad Cæſarem redit.

loquens, Cæſar (inquit) ualidius tum rebus imminebat: qui cum nondum longè Italiam attigiſſet, ſedulò ad urbē deſtinabat milites ut comitijs adeſſent, multos illic tum ciues pecunijs alliciens, multos etiam primorū muneribus demulcēs: inter quos Paulus Conſul ob mille & quingenta talenta mutatus eſt, & Curio Tribunuſplebis ingenti ære alieno liberatus eſt. Hactenus ille. Ecquis eſt igitur qui animo concipere poſsit tantam corruptoris munificentiam, qui alterius tantum Conſulis fauorē nongentis millibus aureorum redimere non dubitarit? quanquam maior illa fuit Curionis merces, qui ſexcenties ſeſtertium æris alieni habuit, ut auctor eſt Valerius lib. IX. Ob illas rapinas Gallicas emanauit illud trimetrum iambicum Catulli, Animoſiſsimus corruptor. Curionis æs alienum.

Quis hoc poteſt uidere, quis poteſt pati,
Mamurram habere quod comata Gallia
Habebat, & cuncta ultima Britannia?
Eone nomine Imperator unice
Fuiſti in ultima occidentis inſula,
Vt iſta ueſtra diffututa mentula
Ducenties comeſſet aut trecenties?

Quo ex loco ſatis conijcere eſt ingentem eſſe ſummā trecenties ſeſtertium, quo Catullus Mamurram præfectum fabrûm Cæſaris locupletatū eſſe à Cæſare ſpoliata Gallia & Britannia conqueritur: de quo Plin. lib. XXXVI. ſic inquit, *Primum Romæ parietes cruſta marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradit Mamurram Formijs natum, præfectum fabrûm Caij Cæſaris in Gallia. Neque indignatio ſic tali auctore inuenta re. Hic nanq; eſt Mamurra Catulli Veronenſis carminibus proſciſſus: quē, ut res eſt, domus ipſius clarius* Mamurra.

quàm

quàm Catullus dixit habere quicquid habuiſſet Comata Gallia. Quibus uerbis Plinius ingentẽ luxum ædificij ſignificauit, quòd Cæſaris & Mamurræ rapinas nõ modò præ ſe ferre, ſed etiã clamitare uidebatur uoce latè exaudibili. Age quid de Luculli diuitijs exiſtimare poſſumus, qui cum Reip. infenſus, priuatæ uitæ ſe dediſſet, ædibus & prætorijs extruendis, hortis & cœnationibus amœniſſimis incredibili ſumptu paratis, & bibliotheca inſigni utriuſq; linguæ libris referta, atque omnibus obuia & patenti, opes bello quæſitas cõterere non potuit, cũ interim quotidiano epularũ apparatu in prouerbiũ propè ueneritẽ Vnum de eo dictũ Plutarchi referemus, quod eſt in hanc fermè ſententiam. Quodam die (inquit) cũ Cicero & Pompeius Lucullum in foro ſedentem ocioſumq; offendiſſent, eo ſalutato dixerunt ſeſe apud eum eo die cœnaturos ea demum cõditione, ut nihil ad ſolitam cœnã eorum cauſa adderet. Quo primùm recuſante, cœnãq; in diẽ poſterum reijciẽte, illi ſeſe dicere neq; diẽ alium conſtituturos, ac ne poteſtatẽ quidem illi facturos ut ſeruis aliquid in aurem imperaret. Hic Lucullus deprenſum ſe uidens, id tandẽ orare eos inſtitit, ut uel eorum uenia ſibi liceret palàm uni ex ſeruis dicere ad Apollinis eo die ſe cœnaturum. erat autem Apollo triclinij aut cœnationis nomen. & ordinatas ille ita cœnationes habebat, ut taxata cœnarum ſumma unicuiq; loco eſſet. Eo igitur audito famuli quid agi ille uellet gnari, cœnam cõtinuò appararũt impendio quinquaginta milliũ, & tanta celeritate & lautitia epularum, ut Pompeius & Cicero conſtupeſcerent. Quinquaginta millia nummûm, mille ac ducentos quinquaginta aureos ualent. In Plutarcho tamen Græco hæc uerba legũtur, εἰώθει δὲ δειπνεῖν ἐν τῷ ἀπόλλωνι πέντε μυριάδων

Lucullus.

Bibliotheca Luculli.

Memorabilis luxus Luculli.

μυριάδων. Solebat autē cœnare in Apolline quinq; myriadibus, hoc eſt quinquaginta millibus drachmarū, quæ quinq; millibus aureorum à nobis æſtimantur, & ducentis ſeſtertijs: quare malim myriades nummûm quàm drachmarū intelligere. Huiuſmodi multa à Plutarcho referuntur, fidē omnino excedētia ſi ex præſenti ſeculo æſtimentur. Athenæus li. XII. de ijs loquēs qui luxu & delicijs olim celebres fuerūt: Νικόλαος δὲ ὁ περιπατητικὸς ἐν τῇ δεκάτῃ καὶ εἰκοστῇ τῶν ἱστοριῶν, λούκουλλόν φησιν ἀφικόμενον εἰς ῥώμην καὶ θριαμβεύσαντα, λόγον τε ἀποδόντα τοῦ πρὸς μιθριδάτην πολέμου, ἐξοκεῖλαι ἐς πολυτελῆ δίαιταν ἐκ τῆς παλαιᾶς σωφροσύνης. τρυφῆς τε πρῶτον εἰς ἅπαν ῥωμαίοις ἡγεμόνα γενέσθαι, καρπωσάμενον δυεῖν βασιλέοιν πλοῦτον μιθριδάτου καὶ τιγράνου. Nicolaus (inquit) peripateticus in decimo & uiceſimo hiſtoriarum tradit, Lucullū cū Romā poſt expeditionē Ponticam redijſſet, et ex eo bello triūphaſſet, rationes ad ærariū retuliſſe ob eius pecuniæ adminiſtrationē: quo facto ſe abrupta licētia ad uitam ſumptuoſam & elegantē ex ciuili & priſca frugalitate Romanorū cōtuliſſe, idq; exēplū Romanis prodidiſſe, utpote qui duorū regū opulentiā in cenſum ſuum uertiſſet, publica uictoria ex Mithridate ac Tigrane parta ad priuata cōmoda uſus. Ex quibus uerbis intelligimus ut & ex locis pluribus Ciceronis orationū, Imperatores Romanos rationes quidē ſpecioſas ad ærariū referre ſolitos, ſed ita tamē, ut reliquorū luculēta fragmēta apud ſe retinerēt. Ne nimiū igitur Gallicarū rerum diſpenſatoribus tanquā uiris ingenioſis & ſolertibus publica fama plaudat. ſemper enim huiuſcemodi fuerūt, qui ex publicis actibus immodice creſcerēt, ut Athenis Pericles & Phalereus. Varro lib. III. de Re ruſt. de piſcinis Luculli loquens

quens

quens, Contrà ad Neapolim L. Lucullus poſtquam perfodiſſet montem, ac maritimum flumen immiſiſſet in piſcinas quæ reciprocæ fuere, ipſe Neptuno non cederet de
Piſcinæ. piſcatu. In Baiano aut Ardeæ tanta ardebat cura ut architecto permiſerit ut ſuam pecuniã conſumeret, dummodo produceret ſpecus è piſcinis in mare, obiectaculo quo æſtus quotidie ab ortu lunæ ad nouam proximã introire, ac redire rurſus in mare poſſet, ac refrigerare piſcinas. Columella lib. IX. Attamen iiſdem temporibus quibus hanc memorabat Varro luxuriem, maximè laudatur ſeueritas Catonis, qui nihilo minus & ipſe tutor Luculli, grandi ære ſeſtertiûm millium quadringentorũ piſcinas pupilli ſui uenditabat. Tum enim celebres erant deliciæ popinales, cum ad mare deferebantur uiuaria: quorũ ſtudioſiſsimi uelut antè deuictarum gentium Numantinus
Aurata. & Iſauricus: ita Sergius Aurata & Licinius Muræna
Muræna. captorum piſcium lætabantur uocabulis. Macrobius lib. III. Satur. Piſcinas autem quàm refertas habuerint pretioſiſsimis piſcibus Romani illi nobiliſsimi principes L.
Piſcinarij. Philippus & Hortenſius, quos Cicero piſcinarios appellat, etiam illud indicium eſt, quòd M. Varro in libro de Agricultura refert, M. Catonem qui pòſt Vticæ perijt, cum hæres teſtamento Luculli eſſet relictus, piſces de piſcina eius quadraginta millibus uendidiſſe. Locus autem Ciceronis à Macrobio ſignificatus legitur libro primo ad Atticum his uerbis, Sed poſteaquam primùm Clodij abſolutione, leuitatẽ infirmitatéq; iudiciorum perſpexi, tum autẽ beatos homines (hos piſcinarios dico tuos) non obſcurè nobis inuidere, putaui mihi maiores quaſdã opes & firmiora præſidia eſſe quærenda. Plin. lib. IX. Eadem ætate prior L. Muræna reliquorũ piſciũ uiuaria inuenit, cuius

cuius deinde exemplum nobilitas ſecuta eſt, Philippus, Hortenſius, Lucullus: qui exciſo etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio quàm uillam ædificauerat, Euripum & maria admiſit: qua de cauſa magnus Pompeius Xerxem togatũ eum appellabat. quadraginta ipſius piſcinæ à defuncto illo uenière piſces. Ex antiquo tamẽ melius legitur, XL. ſeſtertijs è piſcina defuncto illo uenière piſces. Quare apud Columellã non millium quadringentorum, ſed quadraginta legendum uidetur: quod tamen idem auctor grande æs appellauit. Nos mille aureis eam ſummam taxamus. Idem Plinius lib. eodẽ, Murænarũ uiuariũ priuatim excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæſaris Dictatoris ſex millia numero murænarum mutua appendit. nam permutare quidẽ pretio noluit, aliáue merce. Huius uillam inter quàm modicum XL millibus piſcinæ uendiderũt. Hoc dictum Plinij eò pertinet, quod ſuprà diximus de magnificentia Cæſaris. Quantum enim æſtimamus reliquarũ epularũ apparatum fuiſſe, cũ murænæ ſex millia numero fuerint, quãuis uenales tot reperiri non poſſent? Verùm ille locus Plinij emẽdãdus eſt partim ex uetuſtis in quibus ita legitur, Huius uillam intra quàm modicum XL piſcinæ uendiderunt (mille autem adiectitiũ uerbum eſt) partim ex Varrone & Macrobio. Varro libro ſupradicto, Illæ autem maritimæ piſcinæ nobilium potius exinaniunt marſupiũ quàm replent. Primùm enim ædificantur magno, ſecũdò implentur magno, tertiò aluntur magno. Hirius circum piſcinas ſuas ex ædificijs duodena millia ſeſtertiũm capiebat: eã omnẽ mercedẽ, eſcis quas dabat piſcibus, conſumebat, nec mirũ. uno tẽpore enim memini hunc Cæſari ſex millia murænarũ mutua dediſſe in pondus, & propter

piſcium multitudinẽ quadragies ſeſtertio uillam ueniſſe. Duodena ſeſtertia Varro magnũ ſumptum uocauit, nos trecentis aureis æſtimamus. ſic igitur locum Plinij lego, Huius uillam intra quàm modicam quadragies piſcinæ uendiderunt, id eſt, centum aureorum millibus. Villã intra quàm modicam intelligo minorẽ etiam mediocri. hoc enim modica ſignificat: quod notius eſt quàm ut exempla requirantur. Verùm huius emendationis Macrobiũ auctorem habeo, cuius hæc uerba tranſcribenda duxi ex libro ſupradicto, Auctor eſt Plinius C. Cæſarem Dictatorem cũ triumphales cœnas populo daret, ſex millia murænarũ à C. Hirio ad pondus accepiſſe: huius Hirij uillã, quãuis non amplam aut latam, cõſtat propter uiuaria quæ habuit, quadragies ſeſtertium uenundatam. Sic autem intra quàm à Plinio dictum eſt, ut ſupra quàm & extra quàm dicuntur ab auctoribus, & infra quàm. Cicero, Stomachi autem partes quæ ſunt infra quàm cibus deuoratur, dilatantur: & arteria aſpera oſtium habet adiunctum linguæ radicibus paulo ſupra quàm ad linguam ſtomachus adnectitur. Hic locus admonere nos debet quàm Plinius corruptus ſit in huiuſmodi rerũ deſcriptione, ut antea diximus. Subiungam nunc aliqua eodẽ pertinentia quò illa præcedentia. Plinius lib. x. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius adijciali cœna ſacerdotij. ſaginare primus inſtituit circa nouiſſimũ Piraticum bellum M. Aufidius Lurcho, ex'que eo quæſtu redditus is ſexagena millia ſeſtertiûm habuit. Varro libro ſupradicto, Ex pauonibus M. Aufidius Lurcho ſupra ſexagena millia nummûm in anno dicitur capere. Quod Varro nummũ, Plinius ſeſtertiũ dixit: ne de hoc poſtea dubitetur, quod antea diximus, nummũ & ſeſtertium

Plinij locus.
Intra quam.
Infra quam.
Supra quam.
Plinij locus.
Pauonũ pretia.
Nummus & ſe-

tium idem fuiſſe Romanis. Quónam modo autẽ uillatica paſtio ſexagena millia quotãnis reddere uno nomine, id eſt, pauonũ ſagina, potuerit, docet Varro his uerbis, Primus hos Q. Hortenſius augurali adijciali cœna poſuiſſe dicitur: quem multi ſecuti, citò pretia eorũ extulerũt, ita ut oua eorum denarijs quinis ueneant, ipſi facilè quinquagenis, grex centenarius facilè quadragena millia ſeſtertiũm reddat: ut quidẽ Albutius aiebat, Si in ſingulos ternos exigeret pullos, perfici ſexagena poſſe. Idem paulo ſuperius, Hi ad conſtituendos greges parantur bona ætate, & bona forma: paſcuntur omne genus obiecto frumento, maximè hordeo. Itaque ſenis bis dant in mẽſes ſingulos, hordei modios ſingulos. Ita ut fœtura det uberius & antequã ſalire incipiãt. hic à procuratore ternos pullos exigit, eosq́; cũ creuerint, quinquagenis denarijs uendit, ut nulla ouis hunc aſſequatur fructum. Sexagena ſeſtertia, quindena millia denariorũ ualent, ut diximus. ſi ergo in ſingula capita centenarij gregis ternos pauones redditus annui ſtatuas, trecentos pullos habebis: quos ſi grandiores factos & ſaginatos quinquagenis denarijs uenundatos intelligas, quindena millia denariorum in ſumma erũt, id eſt, quinquagies trecẽtena. Rurſus ſexagena millia ſeſtertiũm, æſtimatione noſtra mille ac quingẽtos aureos ualẽt, & quinquaginta denarios, id eſt, ſelibrã argẽti, quinq; coronatis æſtimare ſolemus. Si igitur trecẽties quinos uel quinquies trecenos aureos multiplices, mille ac quingẽtos in ſumma inuenies. ita ad nummũ cõuenit quod de nũmo ac denario ſeſtertijsq́; diximus. Apud Varronẽ mẽdosè legitur, Itaq; ſenis bis dant: pro, Seius his dat. Seianæ enim uillæ apud eũ fit mentio, & alioqui modius ſex pauonibus in menſem non ſufficeret, qui uix uni ſuf-

ſertium idem Romanis.

p 2 ficit

ficit,ut poſtea docebimus.Idem alibi de uillatica paſtione Seij loquens,Certè,inquit Merula, ibi uidi greges magnos anſerum,gallinarum, columbarum, gruum, pauonum,necnon glirium,piſcium, aprorum, cæteræq; uenationis:ex quibus rebus ſcriba librarius eius in annos ſingulos plus quinquaginta millia è uilla capere dicebat. Axio admirante,Certè noſti(inquit)materteræ meæ fundum in Sabinis, qui eſt ad uigeſimumquartum lapidẽ uia Salaria à Roma.Quid ni,inquit? Atqui in hac uilla qui eſt ornithon,ex eo uno quinq; millia ſcio ueniſſe turdorũ denarijs ternis,ut ſexaginta millia ea pars reddiderit eo anno uillæ:bis tantum quàm tuus fundus ducentorum iugerûm Reate reddit. Quid? ſexaginta, inquit Axius? ſexaginta.ſexaginta?derides? ſexaginta inquam. Sed ut ad hunc bolum peruenias, opus erit tibi aut epulum aut triumphus alicuius, ut tunc fuit Scipionis Metelli: aut collegiorum cœnæ, quæ nunc innumerabiles excandefaciunt annonã macelli:reliquis annis omnibus & hanc expectabis ſummam. Quotus enim quiſq; eſt annus quo non uideas epulum aut triũphum,aut collegia coẽpulari? qui nunc innumerabiles intendũt annonam. Non'ne item L. Albutius homo(ut ſcitis)apprimè doctus, dicebat in Albano fundũ ſuum paſtionibus ſemper uinci à uilla? agrũ enim minus dena millia reddere, uillam plus uicena. Idẽ ſecundum mare quo loco uellet ſi paraſſet uillam, ſe ſupra centum millia uilla recepturum. Age non Marcus Cato nuper cũ Luculli accepiſſet tutelam, è piſcinis eius XL millibus ſeſtertiûm uẽdidit piſces? Ternis denarijs, id eſt,duodenis nũmis turdos ueniſſe ad epulum adijciale dicit, id eſt, ære noſtro denis ſolidis turonicis & ſemiſſe. Si igitur quinquies duodena millia uel duodecies quina

numeres

numeres, cũ quinq; turdorũ millia fuerint, ſexaginta millia nummorũ efficies. Turdi apud nos hyeme non altiles, ſed aucupio capti, & cõtinuò occiſi, ueneunt ſummum ſenis denariolis, id eſt, ſolidi ſemiſſe. Florentiæ altiles auiculas comedi adipe omnino obeſas, magnitudine alaudæ, ſapore admodum ſuaui, quæ tribus ſolidis noſtris emptitari dicebantur: ſæpe etiã pluris. Verùm hoc adnotandum, quòd ager ducentorũ iugerûm, triginta millia reddere nõ poterat, cũ uillatica paſtio ſexaginta millia uno nomine redderet. Triginta millia ære noſtro ſeptingẽtos quinquaginta aureos ualent. Romanæ luxuriæ rationẽ inire in uniuerſum ex Plinij uerbis poſſumus, qui lib. 8. de ſuibus loquens ita inquit, Et adhibetur ars iecori fœminarum ſicut anſerum: inuentum M. Apicij, fico arida ſaginatis, uel (ut in recẽtioribus libris) caryca, à ſatietate necatis repẽte mulſi potu dato. Neq; alio ex animali numeroſior materia ganeæ: quinquaginta propè ſapores, quũ cæteris ſinguli. Hinc Cẽſoriarum legũ paginæ, interdictáq; cœnis abdomina, glandia, teſticuli, uuluæ, ſincipita uerrina. Placuere autem & feri ueſicæ. Catonis Cenſoris orationes aprinum exprobrãt callum. In tres tamen partes diuiſo apro, media ponebant, lumbos aprinos appellata. Solidũ aprũ Romanorum primus in epulis appoſuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli qui Ciceronis in Cõſulatu legem agrariã promulgauit. tam propinqua origo nunc quotidianæ rei eſt: & hoc annales notarunt. Ex his uerbis intelligimus Plinij tempore ſolitum fuiſſe ſolidos apros inter fercula epularũ apponere etiã in quotidianis luxurioſorum epulis: quod etiam Seneca atteſtatur. Sed nihil maius eſt quàm ficis aridis ſues ſaginare, & mulſum ijs obijcere. Huiuſmodi ſues ex uiuarijs petebantur

Luxuriæ Romanæ.

Theriotrophium. *bantur, quæ theriotrophia dicuntur: quale fuiſſe in Laurentina uilla Hortenſij oratoris apud Varronẽ legimus.*

Porcus Troianus. *Eodẽ pertinet porcus Troianus, cuius in lege Fannia ſumptuaria mẽtio facta eſt, qui menſis inſerebatur alijs animalibus fartus, ut olim equus ille Troianus armatis incluſis grauidus in urbem Troianã illatus eſſe dicitur.*

Plinij locus. *Sed in uerbis Plinij ſupraſcriptis ego duo uerba emẽdanda ſic cenſeo, ut legamus, Placuere autẽ & feri ſues. Iam Catonis &c. ex uetuſti obſeruatione, in quo legitur, & feris ueſicam. Nuſquam enim, ut arbitror, ueſicæ aprinæ fit mentio inter fercula antiquæ luxuriæ. Videamus de*

Pretia mancipiorum. *mancipijs Romanis. Plinius lib. VII. Pretium hominis in ſeruitio geniti maximũ ad hanc diem (quod equidem cõpererim) fuit grãmaticæ artis Daphnidis, Cn. Piſaurenſe uendente, & M. Scauro principe ciuitatis III. M. DCC. ſeſtertijs licente. Exceſſere hoc in noſtro æuo, nec modicè, hiſtriones, ſed libertatem ſuã mercati, quippe cũ iam apud maiores Roſcius hiſtrio. III. M. D. Anniã mercaſſe prodatur. Sic in omnibus impreſsis exẽplaribus legitur,*

Plinij locus. *in ijs etiam quæ Hermolaus caſtigãdo Plinio obſeruaſſe ſe dicit. Quo magis mirum eſt Hermolaum conniuẽtibus oculis hæc uerba prætermiſiſſe, cũ tamen eodẽ capite unũ uerbum mutauerit contra fidẽ uetuſtæ lectionis, in quo ego ei non aſſentior. Quomodo autem ſummum pretium hominis ſerui eſſe poteſt tria millia & ſeptingenti ſeſtertij, cum Columella lib. IIII. dicat de unitore ſeruo loquens, Sed ego plurimorũ opinioni diſſentiẽs, pretioſum uinitorem in primis eſſe cẽſeo: uſq; licet ſit emptus ſex uel potius ſeſtertiũm octo millibus: cũ ipſum ſolum ſeptẽ iugerũm totidẽ millibus nummorũ partum ſit. Quod ſi apud Plinium ſeſtertia genere neutro intelligas, immanè erit pretium,*

pretium, etiã præterquam quòd latinè loquentium cõſuetudo refragatur, ut alibi diximus. Plutarchus *in* Catone Maiore, *Cum* Babylonia *ſupellex hæreditate ei obueniſſet, ut quamprimum uenundaretur curauit. Nullam eius uillam tectorium habuiſſe, nec ullum mãcipiũ ultra mille & quingentas drachmas emiſſe dicit: quaſi non delicatis & formoſis, ſed colonis ac robuſtis ſtabularijs & bubulcis ſibi opus eſſet.* Mille *& quingentæ drachmæ ſex millia nummorũ ualent.* Quod *cõuenit cũ dicto* Columellæ, *qui ſex uel potius octo millibus uult emi uinitorem, quem pretioſum uocat, id eſt, centum quinquaginta uel ducentis aureis noſtris emptum.* Liuius *lib.* I X. *de bel.* Macedonico, *de cenſura eiuſdem* Catonis *loquens,* In *cenſibus quoq; accipiendis triſtis & aſpera in omnes ordines cenſura fuit.* Or*namenta & ueſtem muliebrem, & uehicula quæ pluris quàm quindecim millium æris eſſent, in cenſum referre uiatores iuſſit.* Item *mancipia minora annis.* X X. *quæ poſt proximum luſtrum decẽ millibus æris aut eo pluris ueniſſent: uti ea quoq; decies pluris quàm quãti eſſent, æſtimarẽtur: & his rebus omnibus terni in millia æris attribuerentur.* Hæc *æſtimatio maior eſt tribus millibus ſeptingẽtis ſeſtertijs: uerum ex* Liuij *loco intelligimus nõ impune olim, id eſt, cenſuræ tẽpore, fuiſſe ijs qui pretia rerũ ultra modũ intẽdiſſent: propter quod emanauit dictũ illud* Plinij *in loco ſupradicto eodẽ capite ſtatim poſt uerba antedicta,* Niſi *ſiquis in hoc loco deſiderat* Armeniaci *belli paulò antè propter* Tyridatẽ *geſti diſpenſatorẽ, quem* Nero. I I I. C. X X X. *manumiſit: ſed hoc pretiũ belli, non hominis fuit, tam* Hercules, *quàm libidinis non formæ* Paronetemi *ſpadonis* Seiano I I I M. D. *mercante à* Sutorio Priſco, *quam quidem iniuriam lucrifecit*

 ille

ille, mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere nulli uacabat. Quo in loco Peronetomu libentius legerim quàm Paronetemi: quod quid ſignificare poßit, non uideo. περονήτομος *fortaſſe nomen ſpadoni accõmodatũ, quaſi exectus genitalibus etiam infibulatus. Legimus apud Se-*
Anagnoſtæ. *necam in epiſt. ad Lucillium lib. III. ſeruos anagnoſtas, id eſt, lectores literarũ peritos, centum millibus nummorum emptos: quod tum maximũ habebatur pretiũ. Caluiſius (inquit) Sabinus memoria noſtra fuit diues. hic erudi tus uideri uolebat. Hanc itaq; compendiariam doctrinam excogitauit: magna ſumma emit ſeruos, unum qui Homerum teneret, alterum qui Heſiodũ. Nouẽ præterea Lyricis ſingulos aßignauit. Poſtquam hæc familia illi comparata eſt, ſuaſit illi Satellius ſtultorum diuitũ arroſor, & (quod ſequitur) arriſor, ut grammaticos haberet analectos. cùm dixiſſet Sabinus centenis millibus ſibi conſtare ſingulos ſeruos, Minoris (inquit) totidem ſcrinia emiſſes. Quin & apud Pliniũ ipſum eodẽ in libro de exemplis ſimilitudinum loquentem ita legitur, Toranius M. Antonio iam Triumuiro eximios forma pueros, alterum in Aſia genitũ, alterum trans Alpes, ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Poſtquam deinde ſermone puerorũ detecta fraude, à furente increpitus Antonio eſt, inter alia magnitudinem pretij requirente (nam ducentis mercatus erat ſeſtertijs) reſpõdit uerſutus ingenij mango, Ob id ipſum ſe tanti uendidiſſe, quoniam non eſſet mira ſimilitudo in ullis eodem utero editis. Trãquillus de Cæſare, Seruitia recentiora politioraq; immenſo pretio comparauit, & cuius etiã ipſum puderet, ſic ut rationibus uetaret inferri. Proinde uel refragante exemplariũ fide hũc locũ Plinij ita lego, M. Scauro principe ciuitatis CCC. millibus*

DCC ſeſtertijs licente. Exceſſere hoc in noſtro æuo nec modicè hiſtriones, ſed libertatem ſuam mercati: quippe cum iam apud maiores Roſcius hiſtrio CCCL annua meritaſſe prodatur, uel potius, ſeſtertia quingēta annua meritaſſe. Nota enim ſeſtertij potuit immutari in aliam notam, ut alibi ſæpe, ſicut tria III, in locum trium CCC irrepſerāt. Meritaſſe autem uerbum non ſine admonitione uetuſti unius exemplaris lego. Quod autem ſequitur, Niſi ſi quis in hoc loco deſiderat Armeniaci belli paulò antè propter Tyridatem geſti diſpenſatorem, quem Nero. III.C.XXX. manumiſit: ſuſpectum mendi habeo, ut fortaſſe centies uicies legendum ſit, hoc modo, quem Nero ſeſter. centies uicies manumiſit. nā in uetuſto. III.C.XX. legitur. Seſtertiū enim antiqui longuriolis binis & ſemiſſe notabant, quam notam facile fuit in tria iota decidere. Omnino ſtatuendum eſt nōnulla etiam contra fidem quantumuis uetuſtæ lectionis emēdare, cum argumentis ad hoc ualidis impellemur: ut alibi in eodē lib. ubi Plinius exempla numeroſæ ſobolis ponit. Extat (inquit) in monumētis etiam medicorum, & quibus talia conſectari curæ fuit, uno abortu duo puerperia egeſta. In omnibus libris ſic legi, præterquam in uno uetuſtiſſimo, ubi, duo dicit puerperia, legitur, cum anxiè obſeruarem propter Ariſtotelem qui duodecim dicit lib. VII. de hiſt. animalium, ἤδη γὰρ γενομένης διαφθορᾶς καὶ δέκα συνέβη καὶ δώδεκα ἐκπεσεῖν τὰ ἐπικυηθέντα. Iam contigit corruptione in locis muliebribus facta, & decem & duodecim ſuperfœtatos partus egeri. Quare hic duodecim puerperia lego. Illud eodē in loco magis ſuſpectum habeo, quā ut emendare auſim, Quarto partu Dacorū nota in brachio redditur. Ariſtoteles, ἤδη δὲ ἀπέδωκε τῶν τοιούτων τι καὶ διὰ

Plinij loc.

Seſtertij nota.

τελῶν, οἷον ἔχοντός τινος στίγμα ἐν τῷ βραχίονι, ὁ μὲν υἱὸς οὐκ ἐγένετο, ὁ δὲ υἱδοῦς ἔχων ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ συγκεχυμένον μέλαν. Iam tale quid aliquando & in tertiam prolem rediit. ſiquidem habentis inuſti puncti notam in brachio, filius ſine ea nota natus eſt: ex eo uerò nepos, eodem in loco brachij nigritiem quandam confuſam retulit. Plinium autem eo in loco Ariſtotelem eſſe ſecutum, facile eſt utriuſq; auctoris collatione iudicare, ut fortaſſe nō Dacorum, ſed uel decorum uel dedecorum legendum ſit pro eo quod Ariſtoteles ſtigma dixit. Aliquando ita cenſui, quoad, ut interim nihil minus cogitantibus accidit, in locū Artemidori incidi in pri. τῶν ὀνειροκριτικῶν, ex quo facilè & Ariſtotelis uerba & Plinij intelligentur. ſic enim inquit, κοινὰ μὲν οὖν ἔθη πάντων τῶν ἐθνῶν ἐστὶ ταῦτα, θεοὺς σέβεσθαι καὶ τιμᾶν, τέκνα τρέφειν, καθεύδειν νύκτωρ. ἴδια δὲ τὰ ἐθνικὰ καλοῦμεν, οἷον στίζονται παρὰ Θραξὶν οἱ εὐγενεῖς παῖδες, καὶ παρὰ γέταις δοῦλοι. Stigmate & nota inuruntur nobiles pueri. Ariſtoteles de huiuſmodi nota in uniuerſum locutus eſt, tanquam ſuo tēpore nulli ignota. Plinius de Dacis dixit ꝗ Artemidorus de Thracibus ſcripſit. Pli. ipſe lib. IIII. Ab Hiſtro, inquit, in plenum omnes Scytharū ſunt gentes, uariè tamen littori appoſita tenuere, aliâs Getæ, Daci à Romanis dicti. Verūtamen emendationem illa ſuperiorē inſigni aliqua auctoritate cōfirmare oportet, ne dubitandi argumentum cuiquam relinquamus. Audiamus igitur Macrobiū lib. III. Satur. de ſaltatione hiſtrionica & hiſtrionibus ita loquentem, Cæterùm hiſtriones non inter turpes habitos Cicero teſtimonio eſt: quem nullus ignorat Roſcio & Aeſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationesq; eorum ſua ſolertia tueretur. Et certè ſatis conſtat contendere

Roſcius & Aeſopus.

dere

dere eum cum ipſo hiſtrione ſolitum, utrum ille ſæpius eandem ſententiam uarijs geſtibus efficeret, an ipſe per eloquentiæ copiam ſermone diuerſo pronunciaret. Is eſt R*oſcius qui etiam Lucio* S*yllæ chariſsimus fuit, & annolo aureo ab eodem* D*ictatore donatus eſt.* T*anta autẽ fuit gratia & gloria, ut mercedem diurnam de publico mille denarios ſine gregalibus ſolus acceperit. Aeſopum uerò ex pari arte ducenties ſeſtertiũ reliquiſſe filio conſtat.*H*actenus ille.* M*ille denarij, quatuor millia nummûm ualẽt, id eſt centum aureos noſtros: quam mercedem ſi per ſingulos dies anni accepiſſe* R*oſciũ intelligeremus, fieret ſumma annuæ mercedis trigintaſex millia & quingenti, quæ computatione* R*omana ſeſtertium quaterdecies & ſexaginta millia dicitur. At ea ſumma tribus partibus maior eſt ea quam* Plinius *poſuit, id eſt trecentis & quinquagenis millibus ſeſtertiûm.* Q*uare mille denarios diurnos ſuſpicari poſſumus* M*acrobium intellexiſſe ludorum tantum diebus accepiſſe* R*oſcium.*C*icero in ea oratione quã pro* R*oſcio habuit, mercedẽ publicã* R*oſciũ reſpuiſſe dicit, his uerbis,* R*oſcio cur tãti fuerit ut ſocium fraudaret, cauſam requiro.* E*gebat? immò locuples erat. debebat, immò in ſuis ſummis uerſabatur. auarus erat? immò etiã ante quam locuples, ſemper liberaliſsimus munificentiſsimusq́; fuit.* Proh *deûm hominumq́; fidem, qui* H-S. CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII. *quæſtus facere noluit (nam certe* H-S. CCCLIII. CCCLIII. CCCLIII. *merere & potuit & debuit) is per ſummã fraudẽ & malitiã & perfidiã* H-S. LIII. *appetijt? & illa fuit pecunia immanis, hæc paruula: illa honeſta, hæc ſordida: illa iucunda, hæc acerba.* C*ur hi numeri ter legãtur, nõ intelligo: ſed* CCCLM *legendum puto, ut ex tribus* III *fiat* M. E*ſt autẽ alioquin oratio illa,* **Salarium. Roſcianum Romæ.**

uel

uel orationis fragmentum potius, & mutilatum, & in numeris ſuſpectum: magnam tamen fuiſſe mercedem Roſcij ex eo intelligimus, quod eodẽ in loco orationis ſequitur, Decem his annis proximis (inquit) ſeſtertiũ ſexagies honeſtiſſimè conſequi potuit, noluit: laborem quæſtus recepit, quæſtum laboris reiecit: populo Romano adhuc ſeruire nõ deſtitit, ſibi ſeruire iampridem deſtitit. hoc tu unquam Fanni faceres? ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes, non eodẽ tempore & geſtum & animam ageres? dic nũc te ab Roſcio H-S. LIII. *circunſcriptum eſſe, qui tantas & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, ſed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. Infinitas pecunias Cicero ſexagies ſeſtertium appellat: nec mirum, cum centum & quinquaginta aureorum noſtrorum millia eſſe iam docuerimus. Ergo ſingulis annis ſexcenta ſeſtertia, hoc eſt quindecim aureorum millia Roſcius merere recuſauit. Quod tum intelligimus factum fuiſſe, cum diues eſſe cœpit, cum etiam ad extremum annulo aureo, id eſt Equeſtri ordine donatus ſit à Sylla. Re autem acrius penſitata, Plinij dictum de annuis trecentis & quinquaginta ſeſtertijs, uel de quingẽtis potius, intelligo de Roſcij mercede in ſeruitute exiſtente. ſiquidem in eadem oratione Ciceronis legimus Panurgum ſeruum comœdum tanti operas ſuas locaſſe, qui Panurgus Roſcij fuerat ſeruus. Sunt hæc uerba ex oratione trãſcripta, Panurgum tu Saturi proprium Fannij dicis fuiſſe: at ego totum Roſcij fuiſſe contendo. Quod erat enim Fannij, corpus eſt: quod erat Roſcij, diſciplina. Facies non erat, ars erat pretioſa. nemo enim illũ ex trũco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico æſtimabat. Illa mẽbra merere per ſe non amplius poterãt.* XII. *æris: diſciplina quæ erat ab hoc*

Aureus annulus, equeſtris ordinis indicium.

hoc tradita, locabat ſe nõ minus H-S. CCCLIII. Nihil autem certi conſtitui poteſt ex illa oratione, quã nõ niſi impreſſam uidimus, In uolumine autem antiquo Orationũ Ciceronis quod legere nobis contigit, illa oratio cum duabus alijs deerat. Quantum tamen ex illo fragmẽto colligi poteſt, Panurgus ille comœdus qui cõmunis inter Roſcium & Fãnium erat, à Flauio quodam interfectus fuit, qui iudicio damni iniuriæ cõuentus, lite tranſactione deciſa, CCCL. ſeſtertia Roſcio dedit pro parte ſua. quare cũ Fannius partem à Roſcio auferre uellet tanquam in rem communem Roſcius tranſegiſſet, Cicero primùm actionẽ Fannij depellere uolens, Roſcium ait pro media tantum parte decidiſſe, quippe qui amplius neminem eo nomine petiturum non ſpopondiſſet: deinde etiam contendit Fannium alterum tantum à Flauio abſtuliſſe eodem nomine. propter quod Plinius non fruſtra dixit, Exceſſere hoc in noſtro æuo nec modicè hiſtriones, ſed libertatẽ ſuam mercati. aucto enim in immenſum peculio hiſtrionicis mercedibus, facilè libertatem quantũuis magno emebant. Quòd ſi quis apud Macrobiũ non mille denarios, ſed mille nummos legat: erit ſumma annuæ mercedis paulo id eſt quindecim tantum millibus ſeſtertiûm maior quàm apud Plinium. Vt autem denarios mille etiam quotidianos per annum totum meruiſſe Roſcium credam, & nihil in Macrobio mutandum cenſeam: facit id quod ſequitur, Aeſopum ex pari arte ducenties ſeſtertium reliquiſſe filio. Vt enim triginta tãtum annua aureorum noſtrorũ millia mereret, oportuit eum duodeuiginti annis ut minimum artẽ exercuiſſe ut ducẽties ſeſtertium hæredi relinqueret. Plus autem quotannis meruiſſe ex eo cõiecturam facio, quòd uix annis duodeuiginti uox perdurare potuit ad actus fabularum:

larum: deinde (quod maius eſt argumentum) inuſitato luxu uitam tranſegiſſe dicitur. Quare ut tantum luxuriæ reſtaret, oportuit eum maiora multo ſtipendia ac magis opima feciſſe, de quo elogium illud extat Plinij lib. x. his uerbis, Maximè tamen inſignis eſt in hac memoria Clodij Aeſopi Tragici hiſtrionis patina, ſexcentis ſeſtertijs taxata, in qua poſuit aues cantu aliquo aut humano ſermone uocales, nummûm ſex millibus ſingulas coëmptas: dignus prorſus filio, à quo diximus deuoratas margaritas. De filio autem lib. i x. locutus eſt his uerbis, cum Antonij & Cleopatræ mentionem faceret, Non ferent tamen (inquit) hanc palmam, ſpoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Aeſopi tragœdi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres (ne triumphatu ſuo nimis ſuperbiat Antonius penè hiſtrioni comparatus) & quidem nulla ſpõſione ad hoc productus, quo id magis regium erat: ſed ut experiretur in gloria palati quid ſaperent margaritæ. Atque ut mirè placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos uniones conuiuis ad ſorbendum dedit. Quo in loco nõ triumphatu ſed Triumuiratu lego ex uetuſto libro. Docuimus ſuprà hanc patinã Aeſopi patris quindecim millibus coronatorũ noſtrorũ ſtetiſſe. Plinius dicit uniones magnæ taxationis filiũ conuiuis ſingulis ſorbẽdos dediſſe. Quòd ſi ducenties ſeſtertium ad id ſufficere potuit, cõiectura aſſequi poſſumus immanem eſſe ſummam ducenties ſeſtertiũ: præſertim cum Cicero ſexagies ſeſtertiũ infinitã pecuniã appellauerit. Athenæus lib. x i i i. de quodam Amœbeo citharœdo loquens, ita inquit, Mihi uerò nihilo inferior eſſe uidetur antiquo illo Amœbeo quem Ariſteas in li. de Citharœdis ſcribit Athenis habitaſſe, domũq; prope theatrum

Plinij locus.

trum habuiſſe: cumq; in theatrum cãtaturus prodiret, talentum unum Atticum in dies ſingulos merere ſolitũ eſſe, ὅν φησιν ἀριστέας ἐν τῷ περὶ κιθαρῳδῶν, ἐν ἀθήναις κατοικοῦντα, καὶ πλησίον τοῦ θεάτρου οἰκοῦντα, ὅτε ἐξέλθοι ἀσόμενος τάλαντον ἀττικὸν τῆς ἡμέρας λαμβάνειν. Qui hoc de citharœdo Athenis merẽte credere ſibi perſuaſerit, qd de Aeſopo & Roſcio Romæ credere hæſitabit, cũ talẽtũ Atticũ ſexcentis aureis noſtris ualuerit? Reſtat igitur ut credamus Roſciũ non minus ſex & triginta millibus aureorum noſtrorũ meruiſſe annua mercede, dumtaxat publica, ut in ludis Romanis, & Megalẽſibus, Cõpitalitijs, Secularibus, & alijs qui publico ſumptu fiebãt. Nã et priuatis ludis, ut funebribus, & alijs qui à magiſtratibus priuato apparatu fiebãt, multas etiam pecunias meruiſſe eos intelligimus. De publicis meminit Iuuenalis Satyra ſexta.

Si gaudet cantu, nullius fibula durat.

Vocem uendentis prætoribus. Exemplum priuatorum eſt apud Tranquillum in Cæſare: Edidit ſpectacula uarij generis: munus gladiatorium, & ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omnes linguarum hiſtriones. Ludis Decius Laberius Eques Ro. mimum ſuum egit, donatusq; eſt quingentis ſeſtertijs, & annulo aureo. Inde illud Iuuenalis octaua Satyra,

Conſumptis opibus uocem Damaſippe locaſti
Sipario, clamoſum ageres ut phaſma Catulli.

Idem Tranquillus in Auguſto, Feciſſe ludos ſe ait ſuo nomine quater: pro alijs magiſtratibus qui aut abeſſent, aut nõ ſufficerent, ter & uicies: fecitq; nonnumquam uicatim ac pluribus ſcenis per omnium linguarum hiſtriones. Et poſt paulum, Ad ſcenicas quoque & gladiatorias operas & equitibus Romanis aliquando uſus eſt. ſpectandi uoluptate

tanto ſupereſſes, quod iamiam te deſerturum uidebatur. Longè autem falſus eſt in hoc Calderinus, qui bis trecenties pro ſex millibus uel ſexcentis millibus intellexit: cum ſeptingenties centena millia Martialis ſignificauerit: quo modo & alibi in ſecundo Epigrammatum,

Illa illa diues mortua eſt Secundilla,
Centena decies quæ tibi dedit dotis.

Millia enim ſubaudiendum, ut apud Iuuenalem,

–Et ritu decies centena dabuntur Antiquo.–

Quomodo idem alibi,

Optima ſed quare Cæſonia teſte marito?
Bis quingēta dedit: tanti uocat ille pudicam.

id eſt decies cētena millia, quod decies ſeſtertium dicitur. Plinius propterea Apiciū nepotum omniū altiſſimum gurgitē appellat lib. x. Phœnicopteri linguam præcipui ſaporis eſſe Apicius docuit, nepotū omnium altiſſimus gurges. Et in IX. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus. Suidas, ἀπίκιος μάρκος, οὗ διαρκεῖ μυρίον ὄνομα ἐπὶ τε ἀσωτίᾳ καὶ πολυτελείᾳ, ἱκανὰς μυριάδας ἀργυρίου καταναλώσας εἰς τὴν γαστέρα. *Apicius Marcus, cuius adhuc nomen perdurat in luxū & inuſitatos ſumptus inſigne, multas argēti myriadas in uentrē abſumpſit. Martialis ex Seneca ſumpſiſſe id uidetur, qui libro de Cōſolatione ad matrē Albinam ità inquit, Apicius noſtra memoria uixit, qui in ea urbe ex qua aliquando philoſophi uelut corruptores iuuētutis abire iuſſi ſunt, ſcientiā popinæ profeſſus, diſciplina ſua ſeculū infecit: cuius exitū noſſe operæpreciū eſt: Cum ſeſtertiū millies in culinā congeſſiſſet, cū tot congiaria principū, & ingens Capitolij uectigal ſingulis comeſſationibus hauſiſſet, ære alieno oppreſſus, rationes ſuas tūc primùm coactus inſpexit: ſuperfuturū ſibi ſeſtertium*

Decies centena.

Apicius popinæ profeſſor.

quiritabant. At nunc coci triumphorum precijs parãtur, & cocorum piſces: nullusq; prope iam mortalis æſtimatur pluris, quàm qui peritiſſimè cenſum domini mergit. Meminit Liuius libro nono de bello Maced. de triumpho Manlij loquens, Epulæ quoque ipſæ & cura & ſumptu maiori apparari cœptæ. Tum cocus, uiliſſimum antiquis mãcipium & æſtimatione & uſu, in precio eſſe: & quod miniſterium fuerat, ars haberi cœpta: uix tamen illa quæ tum conſpiciebantur, ſemina erant futuræ luxuriæ. Hæc uerba congruunt cum Pliniano dicto, qui triumphorum precijs cocos emptitatos principum Romanorum temporibus admiratur, cum olim Cato & alij ſeueriores urbis magiſtratus conciones queribundas ad populum haberent (quod quiritare à crebra Quiritium appellatione uocatur) ob id quòd ineunte luxuria, coci iam equorum precijs pararentur. Octo millia nummûm ducentos aureos æſtimare ſolemus: uerùm apud Macrobium non octo millia legitur, ſed ſeptem. Aſinius (inquit) Celer uir Conſularis, ut Samonicus refert, mullum unum ſeptem millibus nummûm mercatus eſt. In qua re luxuriam illius ſeculi licet æſtimare, quòd Plinius ſecundus temporibus ſuis negat facilè mullum repertum qui duas pondo libras excederet: at nunc & maioris ponderis paſſim uidemus, & precia hæc inſana neſcimus. Hactenus Macrobius. Iuuenalis de hoc dubitans Satyra quarta ita inquit, Quirito.

– Mullum ſex millibus emit
Aequantem ſanè paribus ſeſtertia libris,
Vt perhibent qui de magnis maiora loquuntur.

Ita in cõtrouerſia apud auctores duo millia manent. Cocũ igitur Plinius antiqua æſtimatione non pluris æſtimauit, quàm ducẽtis aureis, quanti Columella uinitorẽ uult emi,

non igitur precium hominis maximum tria millia & ſeptingenti ſunt ſeſtertij, ut ſuprà docuimus: ſed trecēta millia. Multa huiuſce generis reſtabāt, niſi hic liber iuſta iam magnitudine excreuiſſet. Quare hactenus de nummo æreo argenteoq; dictum ſit, quorum explicationem auream (ut ita dicam) commentatio excipiet, ampliore ipſa orſu ac tèretiore filo ſupradictis attexenda.

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, A' SECRETIS REGIS FRANCIAE, DE *Aſſe, & partibus eius, liber tertius.*

LONGVM *iam iter emenſis partim remigio, partim uelificatu, cum ſcopulos omneis præteruecti uideremur, Plinius nobis manus improuiſus iniecit, ac cōſiſtere coactos, etiā propemodum retro cōuerſis uelis inhibuit: apud quē lib.* XXXIII. *ſic legitur, Aureus nummus poſt annos* LXII *percuſſus eſt quàm argenteus: ita ut ſcrupulū ualeret ſeſtertios uicenos, quod efficit in libras ratione ſeſtertij qui tunc erat, ſeſtertios nongentos. Poſt hæc placuit* XL *millia ſignari ex auri libris: paulatimq; principes imminuêre pondus: minutiſſimè uero ad* XLV *millia. Si enim hæc uerba emendata ſunt, cauſam haud dico quin ſtylum uertere cogar, omniaq; retexere quæ magno cum labore adhuc cōprobaſſe uideor. Etenim cum*

Aureus nummus.

cũ duodenæ ſint unciæ in libra Romana, *& in uncia, quaterna & uicena ſcrupula : fiunt in aſſe ſcrupula ducenta octogintaocto. eſt enim ſcrupulum, ducenteſima octogeſimaoctaua pars aſsis, ut inquit* Columella. *Si ergo ſcrupulum auri uicenos ſeſtertios ualet, & uicenario numerum illum multiplicemus, fiet ſumma quinq; millia ſeptingenti ſexaginta ſeſtertij: quibus ſi ſemunciam addamus, ut ſit libra centenaria quam antè inſtituimus, fiēt ſex millia ſeſtertiūm. ſiquidē quatuor drachmæ, id eſt ſemuncia,* X I I *ſcrupula ualent: quæ uicies multiplicata, ducētos quadraginta efficiūt. ita fiunt ſeſtertij ſex millia, uel denarij mille & quingenti in auri libra. quæ ratio prorſus cū* Pliniano *dicto diſcrepat.* Deinde quod ſequitur, *Poſt hæc placuit* X L *millia ſignari ex auri libris, quonā modo explicari poteſt?* Nam *ſi nongenti ſeſtertij in libra, quonā modo* X L *millia?* Quod *ſi millia æris intelligere liceat, non ideo magis negotium procedet: cum* X L *millia æris, ſedecim millia nummūm ualeant.* Et *ea ratio quam ſequimur,* X V *millia æris, auri libram ualere deprehendit. ſiquidem auri ſcrupulum uicenis ſeſtertijs ualet.* In *hoc nodo diſſoluendo cum diu æſtuarim, nihil comminiſci potui quo locū hunc certò reſtituerem.* Morem *autē antiquis fuiſſe nouimus ut non modò numeros notulis ſignificarent exarandi cōpendia ſectantes, ut nos quoq; facimus: ſed etiam ut denarios & ſeſtertios & ſeſtertia proprijs quodque notis ſcriberent.* Priſcianus *etiā illas in* Verrinis Ciceronis *ad tēpora ſua extitiſſe teſtatur: quanquā Priſciani opuſculū illud de numeris & ponderibus eſſe nō puto, ut antea dixi.* Lubricā *autem ſcribendi rationē illam notulariā fuiſſe, ex eo cōijcere poſſumus, quòd mille per* M *purā ſcribebant: & per eandē literā ſingulis apoſtrophis hinc &*

Scrupulum.

Notæ numerorum antiquæ.

,M,

inde circunſcriptam, decem millia: eaq; rurſus ſic multiplicabant per apoſtrophos, ut centum millia ſignificare uolentes, I literam unitatis notam, ternis utrinque apo-
ↀↀↀIↃↃↃ ſtrophis cingerent. Apoſtrophus autem dextera, ſimilis eſt omnino literæ c, quæ tertia eſt in alphabeto, qua numerus centenarius, ut nunc, ſic olim notabatur. Ita facile fuit uel duas uel tres apoſtrophos pro duobus aut tribus c fallere, id eſt pro ducentis & trecentis: apud eos quidem qui rationem numerorum antiquariam ignorarent. Quanquã & is auctor, ſiue Priſcianus ſiue alius fuit, parum ſibi conſtare uideatur in ijs notulis declarandis. Iam
X- apud Valerium Probum x litera quæ tertia eſt à fine alphabeti noſtri, nota eſt denarij numeri: addita tamẽ à dextro latere uirgula tranſuerſa, eademq; litera pura, id eſt ſine uirgula, nota eſt decem milliũ, apud Priſcianũ autem utrinque apoſtropho circunſcripta. Idem Probus addit, quãlibet numerorum figuram, ſi ei præponatur linea ex tranſuerſo directa, tot ſignificare millenarios, quot per ſe
-I ac pura unitatum nota eſt, ut uerbi gratia, I mille, & v
-V quinq; millia, & x decem millia, & itidẽ alias literas. Id
-X quod mihi tractum à Græcorum more uidetur. Quare ſimile ueri eſt numeros antiquorũ auctorũ ad noſtram ætatem magna ex parte corruptos perueniſſe, qui quidem notis ſcripti fuerunt. Librariorum enim ignorantiæ, & ſæpius incuriæ, acceſſit emendatorũ uel temeritas, uel hallucinatio: qualis eſt illa apud Tranquillũ de cẽſu Senatorio, quã antea adnotauimus. Multos apud Pliniũ locos huiuſmodi deprehẽdimus, quorũ partim expliciti ſunt, partim pòſt explicabũtur. De aſino uidimus quadringẽtis ſeſtertijs empto apud Varronẽ, apud Pliniũ nummis totidẽ: & itidẽ de auiculis uocalibus. Notabo nũc etiam alios duos, interea

intereà dũ & alij in ordinẽ ſuũ reijciuntur. Apud Pliniũ igitur li. XIII. *de citrinis mẽſis ita legitur:* Extãt hodie M. Ciceronis, *in illa paupertate, &, quod magis mirũ eſt, illo æuo, emptæ libris* XI. *cũ his memorãtur &* Galli Aſinij, *quæ libris* XI. *uenũdatæ ſunt, & duæ à* Iuba Rege *uẽdente: quarũ alteri preciũ fuit libris* XV, *alteri paulo minus.* Interijt *nuper incẽdio quã* Cethegus *decedens libris* XIIII. *permutauerat, lati fundi taxatione ſi quis prædia tanti mercari malit.* Sic *quidẽ legitur in codicibus* Venetæ *impreſsionis etiã antiquæ, quã* Hermolaus *ſecutũ ſe eſſe teſtatus eſt, qui tantũ ipſe admonito latifundij pro lati fundi legendũ eſſe, nihil præterea dixit.* Ego *impreſſos codices cum antiquis conferens, ita in duobus legi:* Et *quod magis mirũ eſt, illo æuo emptæ his memoratur, &* Galli Aſinij XI. *uenundatæ.* Et *rurſus, incendio, ac tegus deſcẽdens his permutati lati fundi taxatione.* His *autem pro ſeſtertijs legi, facile eſt conijcere, quod uerbum antiqui interdum per aſpirationẽ &* S *literam ſic ſcribebant,* H S. *quod duas libras & ſemis ſignificabat. aſpiratio autẽ ex duplici* II *cõſtat.* Hunc *locũ igitur ſic reſtituendũ puto ex uetuſtæ lectionis obſeruatione,* Extãt *hodie* M. Ciceronis *in illa paupertate, &, quod magis mirũ eſt, illo æuo, emptæ ſeſtertijs* XI. Memorantur *&* Galli Aſinij *ſeſtertijs* XI *uenundatæ. ſunt & duæ à* Iuba Rege *pendentes, quarum alteri preciũ fuit ſeſter.* XI. *alteri paulo minus. interijt nuper incẽdio attegijs deſcẽdẽs ſeſtertijs* XIIII. *permutata latifundij taxatione.* In *mentione autẽ* Ciceronis *antiqui codices ſeſtertijs tantum habẽt ſine numeri adiectione.* Cæterũ *uidere eſt pauculis in uerſibus quot errata fuerint.* Attegijs *autẽ legendum puto pro* Maurorum *caſulis: quod non ſine ſtomacho à* Plinio *dictum eſt, ut ex* Plinij locus. Attegiæ.

ſupellectili ruſticæ domunculæ menſa ſeſtertijs X I I I I *parata ſit, id eſt trecentis quinquaginta aureis, quod* Plinius *precium appellat latifundij, id eſt agri latè patentis.* Iuuenalis *Satyra decimaquarta,*

Dirue Maurorum attegias.

Apud eundem Plin.*lib.* X I X.*in prædictis exemplaribus ita legitur, ubi hortorum meminit,* Etiam'ne *in hærbis diſcrimen inuentum eſt? olusq́; differentiam facere, in cibo etiam uno aſſe uenali? & in his aliqua quoque ſibi naſci tribus negant: caule in tantum ſignato, ut pauperis menſa non capiat. ſylueſtres fecerat natura horridos, ut quiſque demeteret paßim: ecce altiles ſpectãtur aſparagi, &* Rauenna *ternis libris rependit. Hæc uerba* Hermolaus, *& qui ante eum* Pliniũ *emendauere, pari conniuentia tranſmiſerunt: cum tamen quædam ex antiquis exemplaribus emendari potuerint, quibus obſeruatis ſic legere locum* Plin. locus. *hunc inſtitui,* Etiam'ne *in hærbis diſcrimen inuentum eſt? opesq́; differentiã fecere in cibo etiam uno aſſe uenali? & in his aliqua quoque ſibi naſci tribus negant: caule in tantum ſaginato, ut pauperis menſa nõ capiat.* Sylueſtres *fecerat natura corrudas, ut quiſque demeteret paßim: ecce altiles ſpectantur aſparagi. Saginatum caulem dixit* Plinius, *non ſignatũ, ut altiles uerbũ ſatis ſignificat. antiqua autẽ exẽplaria horridas non horridos habẽt, & opus nõ olus, & fecere non facere in uetuſtißimo legimus.* Plinius *ipſe alio loco eodẽ in libro,* Hortorũ *indicauimus corrudam: hunc intelligimus ſylueſtrẽ aſparagum.* Ex *his uerbis ſatis apparet* Pliniũ *loco ſuperiore corrudas non horridos ſcripſiſſe.* Idem, Omnium *hortenſiorum laudatiſſima cura aſparagis. de origine eorum in ſylueſtribus curis abũde dictum.* Eſt *& aliud genus incultius aſparago,*

mitius

mitius corruda, paßim etiam in montibus naſcens, refertis ſuperioris Germaniæ campis, non inſcito Tyberij Cæſaris dicto, hærbam ibi quandam naſci ſimillimam aſparago, uel (ut in antiquis codicibus) nõ inſiceto Tyberij Cæſaris dicto. Cæterum quod ſequitur in ſuperiore loco. Et *Rauenna ternis libris rependit: haud ſcio an ternis ſeſtertijs rependit, legi debeat, uel ternis nummis.* Plinius *alibi,* Nullum *gratius ijs ſolũ quàm* Rauentinum. *Quòd ſi ternis libris legamus, ad pondus referendum eſt: propterea quòd ſaginatos & altiles appellauit: ſed illud non conuenit, propter uerba quæ ſequuntur.* Heu *prodigia uentris: mirum eſſet nõ licere carduis pecori ueſci, non licet plebi.* Vt *autem libris pro aßibus intelligam, adduci non poſſum, cũ legiſſe me non meminerim, nec id pretiũ eſſet quod plebẽ à macello arceret.* Eiuſdem *autẽ annonæ fuit duracina perſica tricenis nummis aut uicenis uenire, & aſparagos ſingulos ternis nummis.* In *eodem capite obiter & alia emendabimus,* Aues *ultra* Phaſidem *amnem peti, nec fabuloſo quidem terrore tutas, imò ſic pretioſiores: alias in* Numidia *atq; Aethiopia in ſepulchris aucupari: aut pugnare cum feris: mandi ab eo cupientem, quod mandat alius.* Lego *ex antiquis,* Alias *in* Numidiæ *atque* Aethiopiæ *ſepulchra, aut depugnare cum feris, mandiq́; capientem quod mandat alius.* Sic *enim ſenſus argutior, & magis* Plinianus. Ibidem, Hortorum Cato *prædicat caules. hinc primùm agricolæ exiſtimabantur priſci.* [Et *ſic ſtatim faciebãt iudiciũ num quæ eſſet in domo materfamiliâs (etenim hæc cura fœminæ dicebatur) ubi indiligẽs eſſet hortus.* Lego *ex antiquis,* Et *ſic ſtatim faciebãt iudiciũ, nequã eſſe in domo matrẽfamiliâs, id eſt parũ frugi, nec ad rẽ augendã acrẽ. hoc enim nequã ſignificat, ut ſer-* Plinij locus. Nequam

q 5 uos

nos nequam dicebant qui bonæ frugi non eſſent. Et paulo *inferius,* Nam carnis *deſideria etiam erant in exprobratione.* Legẽdum, *gari, id eſt, liquaminis.* Reſpondet enim *præcedenti membro,* Damnantes *pulmentaria quæ alio egerent pulmentario.* Et *rurſus inferius,* Hortos *uillæ iungendos nõ eſt dubiũ, riuosq; maximè habendos, ſi contingat, profluo amne. ſi minus, è puteo, pertica organis'ue pneumaticis tollendo non hauſto rigando.* Lego, Si *contingat, præfluo amne: ſi minus, è puteo pertica organis'ue pneumaticis uel tollenonũ hauſtu rigãdo.* Liu. lib. VIII. *de bello Maced. circa principiũ,* Collectis *rurſus animis, in arietes tollenonibus libramẽta plumbi aut ſaxorũ ſtipites robuſtos incutiebãt.* Huiuſmodi *tollenonũ meminit* Vegetius *libro quarto.* Dicuntur *& tollones à quibuſdã, à tollendis rebus uel hominibus. hic autem à* Plinio *pro eo hauſtorio accipitur quod à* Græcis *celoneum dicitur.* In *uetuſto codice tollon nouum legitur, in alijs uel tollendo non: ex quibus facile erat cõijcere tollenonum eſſe legendum.* Sunt *& alia in eodẽ capite mendoſa, quæ intacta ideo relinquenda duxi, quia comminiſci nihil potui: aliqua etiam uix digna quæ attingantur, ut illud in quo* Hermolaus *cõflictatus eſt,* In *remedio ſaturnica ſigna: ubi* Saturica *ex uetuſtiſſimo lego pro* Satyrica, *more antiquo.* Quod *autẽ ſequitur,* Tot *generibus uſq; ad infimã plebem deſcendente anima: legendũ mihi uidetur annona, etiã ſi nulla auctoritate exemplaris ducar.* Hæc *autẽ ideo commemoranda duxi, ut labefacta tam eſſe exemplarium* Plinianorũ *fidẽ lectores meritò iudicare poſſint, qui hæc & huiuſcemodi alia toto hoc opere ſparſa accuratè perpẽderint: nec unius aut alterius loci auctoritate rebus conteſtatiſſimis fidem derogandam eſſe; quanquam dictum*

Tollenones.

dictum Plinij ſupradictum huiuſmodi eſt, ut res ipſa & mutilatum & corruptum eſſe locum clamitet, cum eius loci membra mutuò collidantur. Si enim auri ſcrupulum uicenis ſeſtertijs ualuit, quó nam tandē modo in libra ſeſtertij tantum nongenti? ſed ſint ſanè nongenti in libra ſeſtertij, qui igitur fieri poteſt ut à noningentis ad X L. *millia peruentū ſit? Quare relinquetur ut Plinius hoc in loco ſuo ſibi teſtimonio refellatur & concidat. In uno uenerandæ uetuſtatis libro ita legebatur, Quod efficit in libras ratione ſeſtertij qui tunc erāt.* D. *nongenti: poſt hæc placuit.* X. X L *ſignari ex auri libris. ex quo conijcio non millia* X L, *ſed nummos Plinium reliquiſſe ſcriptū, & locum mutilatū poſt uerbū ſeſtertij. In omnibus enim libris antiquis, erant pluraliter legitur, &* X L. *ſignari, nō* X L *millia. Quàm autē ancipites notæ fuerint inter nummos & millia, patuit ex ſupradictis. Nec eò tamen pertinet longa hæc diſputatio, ut ueritatis aſſertionem in hoc loco poſitam putem, aleamq; huius operis in hoc uno cardine uerti. Nec enim uſq; adeo exilibus argumētis nixus ſum, ut ſi Plinius ipſe reuiuiſcat, & hunc locum agnoſcere uelit ita ut lectitatur, aut ſi dies olim fortè autographū Plinij, aut eius ætatis uolumē æquale protulerit (ut id fieri poſſe credamus) nō ipſi etiam Plinio iudicē ferre auſim uniuerſam antiquitatē, ni hoc perperā ac falsò ſcriptum ſit, ut & alia quædam quæ poſtea dicentur. Dixi ſuprà argētea me nomiſmata Romanorū diligenter expēdiſſe, ut id quod ratiocinatione & auctoritate uetuſta colligebam, reapſe quoque comprobarē. In auro itidē faciendū quum ſtatuiſſem, quatuor & uiginti nomiſmata (tot enim aurea eó que plura habebam) in altera lance poſui, & ex aduerſo ſex uncias noſtras ſtatui. Quo facto, cum le-* Aurea nomiſmata expenſa.

uius

uius aurum eſſe inuenirem, groſſulorum duorum additamento cum pauculis minutijs, rem ad æquilibrium perduxi. has minutias noſtrates grana uocant: nos momenta latinè appellare poſſumus. hæc quatuor & uiginti ſunt in denario noſtro, quod ſcrupulum latinè uocitatur. Quomodo enim in uncia latina quatuor & uiginti ſunt ſcrupula, ſic in noſtra quatuor & uiginti denarij: & ut drachma tria ſcrupula pendet, ſic groſſus tres denarios. Verùm hæc nomiſmata cum ſingillatim penſitarem, in ijs fuerunt Tyberij Auguſti duo, in quibus effigies parū iconicæ uidebantur: unum hac inſcriptione. Tyb. Cæſ. diui Aug. Auguſtus. & in auerſa facie, Pontif. Max. ubi ſimulachrum ſedens. Alterum utrinq; effigiē habebat, ut eodem habitu, ſic ſibi diſsimilem, cū hoc elogio notis ſcripto, Tyberius Cæſar Auguſtus Tribunitiæ poteſtatis quindecies. & in altera parte, Tyberius Cæſar diui filius. Singulorum pondus erat didrachmū, id eſt, denarij bini argentei quadrigati, de quibus antè diximus. Alterum fuit male imitatū, ſed quod Auguſti fuiſſe ex indice cognouimus, qui fuit eiuſmodi, quatenus legi per uetuſtatem potuit, Cæſar Auguſtus Pater patriæ. & in poſtica facie, Cæſari Auguſto. Hoc quanquā attritū grauiſsimum, tamen inuenimus, ut bina argentea traheret. Aliud eiuſdem principis erat iconica effigie, qualis uulgò agnoſcitur, à poſtica parte quadrigatum, dicterio tetragrammato in infimo margine, S.P.Q.R. ſignificāte Senatum populumq; Romanum. & in auerſa parte nomen principis ipſius erat. hoc iuſto pondere leuius erat circiter granulis duobus, ſed ita; ut detritum diceres quod pōderi deerat. Erat unum eiuſdem Auguſti & Antonij in Triumuiratu percuſſum, utrinq; effigie inſigne: iiſdē elogijs

Grana. Momenta. Denarius. Groſſus.

gijs quibus & argenteũ illud cuius inter argentea memi nimus, nec decoris characteribus, & cætera inſcite aſsimulatum, pondere non detrito, ſed iniquo, imminuto ſex momẽtis. Incidit in manus meas & aliud in quo erat Augusti effigies pulchrè expreſſa, hoc titulo, S.P.Q.R. *Cæſari Auguſto Cos.* XI. *trib.* Pot. VI. & *in tergo, Ciuib. & ſig.* Milit. *à* Part. Recup. *percuſſum in memoriã ſignorũ quæ cũ Craſſo amiſſa erant, & poſtea Auguſto à* Parthis *remiſſa ſunt cum captiuis.* Appendi & *aliorum principum, in queis & Tyberij Claudij Auguſti, elegãter percuſſum, hoc epigrammate,* Ty. *Claud. Cæſ. Ger.* IM. TR. P. *iconicum, cuius imaginẽ ex Tranquillo agnoſceres: à tergo hoc elogio, Cõſtantiæ Auguſti. quod quãquam detritũ, põdus tamẽ iuſtum aſſeruauerat.* Appendi & Neronis *Cæſaris & iconica & ſcitè percuſſa hoc indice, Nero Cæſar Aug. Imp.* In *poſtica facie ſpicea erat corona, intus quatuor habẽs literas ex ſenatuſconſulto ſignificantes decretam ei coronã, ambiente extrorſus hoc elogio,* Pontif. Max. TR. PO. VI. Cos. IIII. *iuſto pondere aliquanto leuiora.* V*num præterea Galbæ* Neronis *ſucceſſoris iconicè effictũ, cũ corona ſpicea ambiente marginẽ, in auerſa facie octo literarũ elogio hoc ſignificãte, Senatus po. quæ* Romanus *ob ciues ſeruatos. leuius etiam aliquanto* Neronianis. Habui *tũ* & *Veſpaſiani ſuperciliosa fronte, & nitentis uultu.* Habui & Ner*uæ* & Traiani Hadrianiq; *principum, eleganter quidem expreſſa, ſed põdere leuiuſcula, octonis circiter detractis minutijs. ſuus unicuiq; index erat, ſupradictis tituloſior, ut in Neruæ,* Imp. *Cæſar, Nerua Traian. Augu. Ger.* P. M. TR. PO. Cos. II. P. P. Imp. *Cæſar,* Nerua *Traianus, Auguſtus Germanicus, Pontifex Max. Tribunitiæ poteſtatis*

Nomiſmata priſca.

ſtatis,Conſul iterum, Pater patriæ. Et in Traiani itidē, niſi quod Dacici titulus acceſſerat. In cuius poſtica facie ſtatua equeſtris erat haſtā intorquēs, accuratè expreſſa, equo uehens incitato,cū honorifico hoc elogio, S.P.Q.R. *optimo principi. Hoc nomiſma, omnium quæ uidi, pulcherrimum erat, & facie auguſtiſſima, ſecundum quod Hadriani ſucceſſoris eius nomiſma principalem dignationem atque auctoritatem auguſtam præferre maximè uidebatur: quod etiam ipſum equeſtrem ſtatuam habebat, equo non pugnaci ſed uiatorio inſidentem. Cernere erat aſturconem tollutim gradientem, & uelut à longis itineribus ſtrigoſum,credo, ut princeps terrarū peragrator intelligeretur.ſic enim appellatus eſt. Appendi etiā Antonini pij,* M. *Antonini cognomēto Philoſophi: Aurelij & Seueri,imminutiore ſenſim pondere. In quibuſdam à tergo eſt pro elogio liberalitas Auguſti, in Aureliano hilaritas,in Seueriano æternitas imperij,& in Lucij Veri Victoria Auguſti alata.* M. *Antonini philoſophi huiuſmodi titulum habebat,* M. *Aurelius Cæſar Aug. Pij filius,tribunitiæ poteſtatis tertiùm,Conſul iterum, & in*

Concordiæ ſimulacrum.

auerſa facie Concordiæ ſimulachrū, brachijs leniter expaſſis,cuius latera altrinſecus cingebant chamæteræ puſillæ ſingulæ,inuicem auerſantes, quibus utraq; manu lacinias ſtolæ porrigere Concordia uiſebatur.Hic M. *Philoſophus,qui Verus ab Euſebio appellatur & ab Eutropio, Aurelius etiam dictus eſt Antonini Pij adoptione, ut auctor eſt Capitolinus, qui etiam Fauſtinæ uxoris nomine nummū percuſſit hoc indice, Fauſtina Auguſta, Pij Auguſti filia. Hæc ideo enarraui uerboſè fortaſſe,quòd hodie huiuſmodi multa circūferūtur nomiſmata, ex quibus iudiciū fieri uolo,ſi quid aut falsò aut temere cēſuiſſe*

uiſus

uiſus ſim. neq; enim de meis tantũmodo iudicio facto acquieui. Aureum autẽ Romanũ Attici nummi inſtar percuſſum fuiſſe exiſtimare debemus, cõiectura ab argenteo nũmo ſumpta, de quo antè dictũ eſt. At aureus Atticus, qui ſtater ab eis appellatur, põdere didrachmus erat, ut auctor eſt Pollux lib. III. de Vocabulis rerũ, ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ δύο εἶχε δραχμὰς ἀττικάς. Aureus (inquit) nummus duas drachmas Atticas habebat. de quo etiã infrà nonnihil dicetur. Exiſtimo ſtaterem eſſe quod in iure libra auri uocatur, ut in lege Omnes, in Cod. Iuſtiniani in tractatu de Appell. & in l. Illuſtres, de modo mulctarum. Plus eſt enim auri uncia, quàm auri libra, ut ibidem liquet, & inferius dicetur, ſi locus occurrerit. Quare cũ denariũ Romanũ drachmali pondere fuiſſe cõſtet, aureũ quoq; Romanũ didrachmũ, id eſt, duorũ denariorũ põdere percuſſum fuiſſe meritò iudicare debemus. quanquam quid opus eſt argumẽtis, cũ nummi ipſi extent uetuſtatis ſymbola aſſeruantes, ne imponere nobis nouitij pro ueteranis poſsint? Proinde cũ libra Romana ſex & nonaginta drachmarũ fuerit, duodequinquaginta nummi didrachmi ex ea facti tũ ſunt à principio: quibus ſi ſemunciam addideris, id eſt, quatuor drachmas, ut ex libra fiat plena mina (cũ librã & minã in re nummaria idẽ fuiſſe docuerimus) erũt in libra quinquaginta omnino nomiſmata: ut apud Pliniũ quinquaginta potius quàm quadraginta legendum ſit. Siquidẽ (ut dixi) cũ illa nomiſmata uniuerſa quatuor & uiginti expenſarẽ, & unius nũmi loco põduſculũ didrachmũ (groſsũ nũc appellamus) adderẽ, minimo minus ſexuncias in æquilibrio tenebã, hoc eſt libræ noſtræ argẽtariæ dodrãtẽ. Ex quo intelligimus quinquagenos olim aureos in ſingulis libris fuiſſe, dũtaxat iuſti ac legitimi nom

Aureus Atticus ſtater.

Libra auri in iure.

Plinij locus.

noſtrates groſſulos octo ponunt, ut Romani octo drachmas, & ternos in groſſulo denarios, qui latinè ſcrupuli dicũtur: in ſingulis autem denarijs uicenaquaterna grana momentáue, pro quibus & ulterioribus minutijs uerbum Latinum aßignare nõ poſſumus. In uncia igitur quatuor & uiginti denarios ponimus, & granula ſeu momenta quingẽta ſeptuaginta ſex, id eſt, quater & uicies quatuor & uiginti. At Romani quaternos aureos in uncias ſignabant, & argenteos octonos. ſiquidem argentei bini ſingulos aureos æquant pondere. Ita quater duodenos in libras ſignaſſe deprehenduntur, id eſt, in duodecim uncias & binos, ex ſemuncia, quæ minæ, id eſt, libræ argentariæ accedit. Sic numerus quinquagenarius in librã impleri deprehenditur. Agedum igitur fac ex quolibet nummo in argyrocopio, id eſt, in officina argentaria detracta eſſe octo granula (quandoquidem hanc deceßionem in recẽtioribus ferè deprehendimus) detrimenti ſcrupulum unum in ternis nummis inuenies, & in denis octonis ſcrupula ſex, id eſt, aureum unum, & duos aureos in tricenis ſenis, & in quadragenisquinis duos aureos & ſemiſſem, & in quinquagenis eo amplius aurei quadrãtẽ. Quòd ſi ſeſquiplam huius detractionẽ poſueris, ut in ſingulos nummos duodena granula deceſſerint, in libras quinquageniquaterni nummi ſignari potuerunt, ita ut eo amplius ſextantes lucrifierent. huiuſmodi autẽ ætate Plinij ſignatos fuiſſe affirmare nõ dubitem. quippe cũ Tyberianis & Claudianis ut grauißimis aliorũ principũ nummos opponerẽ, nõ antè quàm decimũ granũ addidi, prægrauare illi Veſpaſiani nummũ deſtiterũt, cũ interim collybo detritus nõ uideretur. Quod ne comminiſci uidear, à tergo in eo nummo agnonã eſſe dico. quãquam in nummo Domitiani

r *nihil*

nihil didrachmo, id eſt, ponderi iuſto deerat: ſcitè quidem ipſo aſsimulato, & in quo uultuoſam faciem agnoſceres, Veſpaſianum genitorē lineamētis omnibus referentem. Illud Auguſtale ob Parthica ſigna percuſſum, duo amplius grana auctarij habebat. In Neruæ & Aurelij leuiter quidem detritis undecimi demū ponduſculi additamēto examen neutrò propenſum ſtabat. Hadrianici autem octo circiter granorū detractionem habebant. Sunt enim huiuſcemodi qui in poſteriore parte non equeſtrem ſtatuam, ſed ſalutē Auguſti habent, in ſecundo Conſulatu eius ſignati. in antica parte imago eſt lineamenta prioris illius male referens. Fortaſſe igitur apud Pliniū legi poſſet, Poſt hæc placuit L nūmos ſignari ex auri libris, paulatimq́; principes imminuēre pondus, minutiſsimè uerò ad L V nummos. Nam ut millia legatur, ratio omnino refragatur, ut antea diximus, ſed eò maximè, quòd millia ... genti ſignari ex auro non potuerūt, nec auri pondere imminuto ex X L millibus X L V millia fieri, niſi argētei nūmi pondus imminutū intelligamus: quod conſentaneum huic loco non uidetur. Vtcunq́;, locus ille corruptiſsimè legitur: nec nos in eo fallimur quod dictū eſt. re enim cōprobatur. Romanis nomiſmatibus pares omnino pondere ſunt Anglici nummi qui Nobiles appellantur, duntaxat Eduardei & Roſati, pondere ſenum ſcrupulorum. Hoc cum ex actis uirorum monetalium & ex nummulariorū monumētis comperimus, tum uerò examinali experimento probare uoluimus. hoc tantum intereſt, quòd Roſati pōdere pares, auri bonitate cedūt, Eduardei inſtar omnifariam habent illorum. in prima enim nota auri bonitatis cenſentur, quæ tamen ipſa à puritate exacta & obryza, quadrante ſcrupuli diſtat. Aiunt enim nullum nummum

Plinij locus.

Nobiles, Anglici nummi.

ad pl

ad plenam puritatem exactum eſſe. Sed iam illud uidendum, quónam modo auri ſcrupulus uicenos ſeſtertios ualere potuerit. quod antequã explico, hoc præfandum habeo, me Plinij locũ ita legere inſtituiſſe, quoad aliud inuenero, Ita ut ſcrupulum ualeret ſeſtertios duodenos, uel biſſenos potius, quod efficit in libras ratione ſeſtertiorũ qui tunc erant, denarios nongentos. Et inferius, Paulatimq; principes imminuêre pondus, minutiſſimè Nero, ad quinquagintaquinq; nummos. ut intelligamus Neronem nomiſma maximè omniũ extenuaſſe, eo utiq; tẽpore, quo donationibus immodicis & prodigijs impendijs exhauſtus, à Senatu centies ſeſtertium annuum exigere cœpit. Verùm eſto rectè apud Pliniũ ſeſtertijs uicenis legatur: auri nunc uncia ad puritatem excocti, æſtimatione principali ſedecim francicis & quadrante & eo amplius denarijs quinq; ualet. Hanc æſtimationem finitimarum gentiũ commercia intenderunt. pluris enim aurei noſtri permutantur quàm per edictum liceat, conniuentia tamẽ principali approbante: quod temporũ difficultate conſtitui uix poteſt: id quod experimento uno & altero cognitum eſt, frémente nequicquã homine uiro primario qui id ſe effecturum per omnia numina deierarat, præconialibus interdictis alijs ſuper alia perſonantibus: quæ quãlibet minacia, & ab homine iræ impotentiſſimæ manantia (cuius tunc ferociæ recta & utilia conſilia cedebant) publicum tamen conſenſum peruincere non potuerunt. Nos autem ratione in argento inſtituta, neutram harum æſtimationum ſequemur, ſed mediocrem, & eam quam Mercuriali (ut ita dicam) arbitratu approbare, id eſt, negotiatorum opinione poſſimus. id enim genus hominum auri argentiq; rationem callere maximè mihi uidetur, ui-

Plinij locus.

Auri pretium.

delicet commercijs id aſſequentes. Etenim *quanti unumquodque ſit nomiſma, externarũ gentiũ indicio cõdiſcũt, quippe quæ aurũ argentumq́; noſtrũ nullo reſpectu characteris, exploratum tantũ appenſumq́; æſtimant.* Et *ut auri argentiq́; grauis rationem euariare cũ ratione nummularia & conſiſtere neceſſe eſt: ſic æquandæ rei arbitramentum in conciliabulis & emporijs rectè atq́; ordine fieri exiſtimatur. Auri igitur unciæ, ſedecim frãcicos & octo ſolidos cum ſemiſſe pretium ſtatuemus, & pro ea ſumma nouem noſtros ſolatos taxabimus, ratione ducta quaſi ſinguli ſolati ſex & triginta ſolidis & ſemiſſe ualeant: etſi cum hæc proderem, duodequadraginta ſolidis*

Quanti auri libra Romana æſtimatur.

oblocabantur. Qua *ratione libra* Romana *centũ & duodecim aureos ſolatos & ſemiſſem ualebit. tantidem enim nec pluris ſingula pondo æſtimabimus* Romanis & Aſia*ticis opibus æſtimandis, ut extenuaſſe magis rerũ miracula quàm auxiſſe uideamur.* Tametſi *poteramus citra reprehenſionem aurũ argentũq́; ex temporis huius conditione æſtimare, præſertim cum* Italia *& omnes penè prouinciæ prolixius iſta æſtimare quàm* Gallia *ſolitæ ſint.* Cuius *rei luculenta teſtimonia proferre poſſem, ſi quorũdã noſtrorũ hominũ è miniſterio* Quæſtorio *quæſtus immodicos cõmemorare uellem ex collybo factitatos dum in* Italia *res geßimus, aureis tũc noſtris uice mercis exportatis.* Tanti *igitur nomiſmata* Romana *æſtimare poterã, quanti aurum argentumq́; infectum nunc permutatur, modò ne nota uetuſtatis in pretium cederet.* Sit *igi-*

Vncia auri.

tur auri uncia primæ indicaturæ ſedecim francicis, & octo duodenarijs & ſemiſſe, quali nota percußi ſunt aurei ſupradicti, & Galliæ *quondam uernaculi, qui pecude uilloſa ſignati ſunt, nunc inuentu rari, ut plerique anti-*

qui

qui. Aiunt autem eos nummularij nulli nummo aureo bonitate ſecundos eſſe. Quod ut intelligatur, ſcire hoc oportet, auri bonitatem in quatuor & uiginti caractis indicaturæ conſummari, ultrà id nihil exquiri poſſe. Indicatura eſt quam lingua noſtra legem uocat, id eſt, notam gradumq́; bonitatis. Eadem lingua caractas à ceratio uerbo Græco uulgari inſcitia deflexit. Eſt enim ceratium minuti ponderis uocabulum, à grano ſiliquæ ductum, qui fructus eſt arboris Italicæ prædulcis, digitorum hominis longitudine, & pollicis latitudine. nos in hac urbe importatum uidimus. intus ſunt grana quæ ceratia dicuntur, nomine cum fructu cõmunicato. Theophraſtus tamẽ aliter appellat: propterea Columella lib. III. Siliquã (inquit) Græcam quidam ceratiũ uocãt. Vtitur eo uocabulo Dioſcorides. Aiunt Genuæ Carubam uocitari. Ex quo factũ eſſe arbitror, ut noſtri ponduſculi certam minutiam eo nomine appellent. Tradunt enim nummulariorum placita, quatuor & uiginti ceratia in auri libra eſſe, & in ſingulis ceratijs uicenaquaterna grana, & in his rurſus ſingulis uicenasquaternas carubas, & poſtremò in carubis totidem minutula. Sed hic ceratium non ad pondus, ſed ad indicaturam referendũ eſt. Ceratio enim ponderali gẽmarij tantum utuntur, non aurifices, nec nummularij. Antiqui, ſcrupuli appellatione in ea re utebantur. Plinius lib. XXXIII. de lapide Lydio loquens, His coticulis periti cum è lima rapuerint experimentũ, protinus dicũt quantum auri ſit in ea, quantũ argenti uel æris, ſcrupulari differentia mirabili ratione nõ fallẽte. Scrupulũ dixit quod caractã noſtri dicũt. Aurũ itaq; nummariũ iam dictũ licet nõ ſit exacta probitate, in primam tamẽ notam cedet, quod quadrante tantum ceratij à primario abſit, quãquã

Auri indicaturæ.

Caractæ.

Ceratium.

rariſsimum ſit primariũ inuenire. Huius ſemuncia octonis erit francicis, & quaternis ſolidis, & quadrante ſolidi, æſtimatione noſtra, & quadrans unciæ, id eſt, binæ drachmæ, quaternis francicis, & binis ſolidis, id eſt, duodenarijs. Qua ratione ſcrupulum, id eſt, tertia pars drachmæ, quod denarium à noſtris dicitur, ternisdenis ſolidis & beſſe ualet. Eſt autem ea ratio argenti, ut quo purius inueniri non poſsit, id cineraceum & Pariſinũ uocetur, Pariſijs ad ſummam bonitatẽ excoctũ. Apud nos enim nõ pridem uir quidam obſcuræ ſortis chryſoplyſium inſtituit, id eſt, lauãdi auri officinã, rem omnino quæſtuoſam, ſed pauciſsimis hominibus cognitam. Huius eſt id artificium, ut ui aquæ medicatæ, quam Chryſulcam appellant, quantulamcunq; auri partem argento aut cuiuis metallo illitam aut confuſam, nullo propemodum diſpendio adimat, ita ut inauraturis nihil iam fermè depereat mundo, niſi quod uſu interteritur. Res omnino ſtupenda, auri argentiq; quotãcunque portionem ex ære eximere, etiam (quod magis mireris) manẽte uaſculi forma quaſſa interdum & inani, ueluti quadam idea à materia abſtracta. Is moriens filio artẽ cum patrimonio nõ mediocri reliquit, qui nũc unus Chryſoplytæ appellatione dignus eſſe exiſtimatur. uſq; adeo ea in arte præſtat, alioquin à paucis tentata, cæterùm ualetudini noxia. fumus enim bullientis eius aquæ hauſtus uitalia tabefacere dicitatur: & cum artificẽ magna uigilãtia ſatagere circa aquã neceſſe eſt, occaſionesq; horarũ idẽtidem obſeruare, & temperaturæ modum noſſe. quapropter in ea functione alieno ſæpe miniſterio utitur, eminus ipſe reſpectãs, in primis iam locuples eo artificio factus, ac ſecũda etiã fama celeber. Cointius appellatur. Quæ autẽ aqua uim habet chryſulcã

Argentum Pariſinum & cineraceum.

Chryſoplyſiũ.

Chryſoplytes Pariſienſis.

Vis aquæ chryſulcæ.

(id eſt

(id eſt auri ab argento abſtrahendi)in ea aurum ſidit cũ aqua deferbuit,argentum autẽ aquæ cõfuſum uiſitur, & demum auro exempto, alio artificio ab aqua elicitur & eluitur. Argentum *igitur cineraceũ &* Pariſinum *in prima indicatione cenſetur: tametſi à ſumma puritate ſex granis abeſt,id eſt,quadrante denarij.*Hoc *argẽtũ uulgò granallium dictum in fruſta formatur ſimilia ramẽtis ligni à terebra conuolutis:quam formam accipere dicitur cum excoctum & feruens in aquam demittitur. ſenſim enim caſitando,& peſſum eundo,in lemniſcos plerunque uel in clauiculas configuratur,quanquam & alias temerarias accipit formas.*Eſt *etiam cineraceum è* Germania *aduentitium,quod in paſtillos grandiores uel in quadras formatur leuiter puſtuloſas: & noſtro bonitate ſecundũ eſt.*Huiuſmodi *ab antiquis puſtulatum,ut arbitror, dictũ eſt.*Eſt *autem ea ratio indicaturæ in auro argentoq́; communis,ut quod excoctiſſimum ſit uel aurum, uel argentum,in eo alieni metalli pars omnino decoqui non poſſit: ut uerbi gratia in auro ſexta & nonageſima pars cuiuſcunque maſſæ,in argento octaua & quadrageſima.* Si*quidem non eadem eſt formula in auri argentiq́; exploratione.* Nam *omne corpus aureum in quatuor & uiginti ceratia partiuntur, & pro modo temperaturæ uarias notas auri faciunt.* Summa *autẽ nota auri in quarto & uiceſimo eſt ceratio ad quadrãtẽ abſoluto, id eſt,ut quadrans tãtũ ceratij in tota maſſa æreus ſit aut argẽteus.*Argẽteã *autẽ maſſã in duodena denaria partiũtur, quæ latinè duodena ſunt ſcrupula.* Culmen *igitur bonitatis in* x I. *ſcrupulis & duodeuiginti granulis eſſe aiũt.* Hæ *igitur notæ nõ reapſe primæ, ſed pro prima nota cedũt. quãdoquidẽ experimẽto cognitum eſſe fertur* Chryſurgicam *diligen-*

Granallium argentum.

Puſtulatum.

Summa auri nota.

tiam progredi porrò non poſſe, etiam ſi uulgò aurum &
argentum omnibus numeris abſolutum appellatur. Præ-
Monetales uiri. fecti tamen nummulariorum, quos pro uiris monetalibus
habemus, affirmant aurum non ad ultimū modò quadran
tem excoqui poſſe, ſed etiā eo amplius ad ultimi quadran
tis quadrantem, ita ut ad bonitatē numeris omnibus abſo-
lutam nihil præter quadrantis quadrantē deſit, quē ipſi
appellant ſextādecimā caractæ. cū enim quadrantem qui
deeſt exquiſitæ auri uel argenti probitati, quartā ceratij
appellantes, in octauas binas partiuntur, & octauā rur-
ſus unam in binas ſextaſdecimas. Decoqui igitur aiunt
octauam & alterā ſextādecimā ſumma induſtria poſſe,
alterā ſextādecimam nō poſſe. Argentū uerò ita decoqui
poſſe, ut nihil præter merū argentū ſuperſit: & huiuſce-
modi in hac urbe fuiſſe dicebant cum hæc ſcriberē: ue-
rùm lege cautum olim fuiſſe, ne cui argyrocopij mancipi
fraudi eſſet qui nummū percuteret, ſi auri quod primæ no
tæ adſcriberetur, ultimi ceratij dodrans tantum aureus
eſſet. uidelicet id prouidente legislatore, ne auri exco-
quendi difficultate nummulariorū mancipes in mulctam
inciderent, & nummi ipſi ſæpe in publicū cōmitterētur:
eam tamē mentē fuiſſe, ut pleriq; nūmi exacta indicatura
ſignarētur: ſed auaritia hominū factū, ut omnibus omnino
nūmis quadrās ille decederet: dū paſſim remiſſione ſum-
mū iuris mancipes quaſi iure ſuo uti cœperūt, & id quod
intra ſpem ueniæ relictū erat, ab omnibus & ſemper pro
iure uſurpatū eſt. Huius rei argumentum eſſe, quòd qua-
drantale illud ſubſidium non lucro redemptorum cede-
re, ſed principum ſolitum ſit, quibus hoc lucrum refun-
Monetarij redemptores. dere Monetarij redemptores, hoc eſt argyrocopiorum
mancipes, publico nomine ſæpiſſimè coacti ſunt uirorum

Monetal

Monetalium ſeueritate: hodieq́; ita factitari aiebant, licet in alio genere, ut ſi argyrocopiorum conductores (quos magiſtros nummulariorum uocant) relatis pyxidibus deteriora aliquanto feciſſe nomiſmata iudicentur: quod notæ præſtitutæ deeſt, id reſarcire principi populi nomine cogantur. **Nummulariorum magiſtri.** *Pyxidas appellant uaſcula in quibus nomiſmatis cuiuſque officinæ ſpecimina conduntur.* **Pyxides argyrocopiorum.** *Reliquum eſt ut colligamus qualis fuerit argẽti ad aurum analogia.* **Auri ad argentum analogia ex Plinio.** *Diximus in uncia octonas eſſe drachmas, & in drachma terna ſcrupula. hac ratione ſcrupulus ſeſtertiũ unum & trientem capit, cum drachma & denarius quaternis ſeſtertijs ualeant. Si igitur ſcrupulum auri uicenos ſeſtertios ualuit, ut ex Plinio didicimus: auri ad argentum ea fuit proportio, quæ eſt quindecim ad unum, cum uiginti ſeſtertios quindecim argenti ſcrupula ualuerint, quot ſcilicet unum auri ſcrupulũ ualuit. Hoc autem tempore ea ferè eſt auri ad argentũ analogia, quæ eſt duodecim ad unũ, paululo tãtũ minor. ſiquidẽ cũ uncia auri edicto regio ſedecim francicis & quadrãte taxata ſit: & argenti, uigintiſeptẽ ſolidis & ſemiſſe: ſi undecies hãc ſummã ſolidorũ numeres, fiẽt quindecim francici, & duo ſolidi & ſemis, et minor erit ſumma, quòd ſi duodecies multiplices, fient ſedecim francici & ſemis, & paulo ſumma exuperabit. Quòd ſi æſtimationẽ à me inſtitutã ſpectes, eadem erit ratio. hoc eſt ſi analogiã duodetriginta ſolidorum (tanti enim unciã argenti æſtimaui) & ſedecim francicorum & octo ſolidorum ſpectaueris, quãti aurum prinarium æſtimandum cenſui.* **Aeſtimatio unciæ argenti.** *Sex enim ſolidis tantũ exuperabit ſumma, ut prior illa quinq́;. Vt autem quindecuplex eſſet auri ad argentum olim analogia, fieri potuit propter auri penuriam, quam Romæ tunc fuiſſe Plinio*

r 5 auctori

auctori credendum eſt, qui lib. XXXIII. ſic inquit, Romæ quidem non fuit aurum niſi admodum exiguum lõgo tempore. certè cum à Gallis capta urbe pax emeretur, non plus quàm mille põdo effici potuere: nec ignoro M. Craſſum duo millia pondo auri rapuiſſe ſuo & Pompeij tertio Conſulatu è Capitolini Iouis ſolio, à Camillo ibi condita: & ideo à pleriſq; exiſtimari duo millia pondo collata: ſed quod acceſſit, ex Gallorum præda fuit. Et paulo inferius, Ergo (ut maxime) duo tantum M pondo cum capta eſt Roma anno CCCLXIIII fuere, cum iam capitum liberorũ cenſa eſſent CLII millia. Et rurſus infrà, Frequentior autem uſus annulorum non ante Cn. Flauium Annij filium deprehenditur. hic nanque publicatis diebus faſtis, tantam gratiam plebis adeptus eſt, alioquin libertino patre genitus, ut Aedilis Curulis crearetur, præteritis C. Petilio & Domitio, quorum patres Conſules fuerant. quo facto tanta Senatus indignatione exarſit, ut annulos ab eo abiectos fuiſſe, in antiquiſsimis reperiatur annalibus. Hoc primùm annulorum ueſtigium extat, promiſcui autẽ uſus alterum ſecũdo Punico bello. neque enim aliter potuiſſent trimodia illa annulorum Carthaginem ab Annibale mitti. Idem inferius, Nullosq́; omnino annulos maior pars gentiũm hominumq́; etiam qui ſub imperio noſtro degunt, hodie habet, nec ſignat oriens aut Aegyptus etiã nunc, literis contenta ſolis. Multis hoc modis, ut cætera omnia, luxuria uariauit, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, cenſuq́; opimo digitos onerando, mox etiam effigies uarias cælãdo, ut alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Alias deinde gemmas uiolari nefas putauit. Ac ne quis ſignandi cauſam annulis eſſe intelligeret, ſolidas induit. Contra uerò multi nullas admittunt gemmas, auroq́; ipſo

Annulorum primum ueſtigium.

ipſo ſignant, ut Claudij Cæſaris principatu repertum. Ex *his uerbis* Plinij *intelligimus annulos aureos nõ ornamenti cauſa, ſed ſignandi inſtitutos, ſiue aurea pala, ſiue gemmea: id quod ſatis ex libris iuris ciuilis intelligitur in mẽtione obſignandorum teſtamentorum.* De iure autem *annulorum aureorum nos alibi diximus.* Tyberio *autẽ principe (inquit idẽ auctor) anno ab* Vrbe *cõdita* DCCLXXV, *annulorum auctoritati forma constituta eſt.* Quo *tempore ſtatutum ne, cui ius eſſet annuli aurei geſtandi, niſi cui ingenuo ipſi, patri, auoq; paterno ſeſtertia* CCCC *cenſus fuiſſent, & lege* Iulia *theatrali in quatuordecim ordinibus ſedendi.* Romæ *autem argentum magis quàm aurum olim abundaſſe ex eo conijcere poſſumus, quòd idem auctor alibi eodem libro inquit his uerbis,* Sed *præter alia quidem miror populum* Romanum *uictis gentibus in tributo ſemper argentum imperaſſe, non aurum, ſicut* Carthagini *cum* Annibale *uictæ, argẽti põdo annua in quinquaginta annos, nihil auri.* Nec *poteſt uideri pœnuria mundi id eueniſſe. nam* Midas *&* Crœſus *in infinitum poſſederant.* Quo *in loco numerus pondo deeſt in omnibus libris, ex* Liuio *reſtituendus, qui pacem factam ea conditione inquit, ut decem millia talentûm deſcripta penſionibus æquis in annos quinquaginta ſoluerent.* Aut *igitur* Plinium *numerum omiſiſſe calculi exigendi tædio dicendum eſt, aut locum ſic reſtituendum,* Argenti *pondo annua ſedecim millia in quinquaginta annos.* Hoc *autem ſic colligo,* Si *decem millia talentûm in quinquaginta annos penſionibus æquis diſtributa ſunt, oportuit ducenta ſingulis annis penſitari.* At *talentum octogenarium accipio, id eſt uel* Euboicum, *uel* Aegyptium. *quare ex ducenario numero per octogenarium ducto,*

Aurei annuli geſtandi ius.

Rarum olim aurum Romæ.

Plinij locus.

ducto, ſummam ſedecim millium pondo colligo. Non me *latet* Hermolaum Barbarum *in loco* Plinij *ſupradicto, pro illis uerbis, ſed præter alia, legere, ſed* Spartaci, *ita ut ad præcedentia referatur. Cui lectioni antiqua exemplaria adſtipulantur. quod ſi quis ſequi malit, ſententia à uerbo equidem incipiēda erit: & illa duo uerba, ſed* Spartaci, *in ſuperiore ſententia includenda.* Plinius, *Talentum autem* Aegyptium *pondo octoginta patere* Varro *tradit. ubi fortaſſe capere* Plinius *ſcripſit, quod poſtea*

Li. locus. *literis tranſpoſitis corruptum eſt.* De Euboico *teſtimonium eſt apud* Liuium *libro ſeptimo de bello* Macedonico, *de pace cum* Antiocho *facta loquentem,* Pro *impenſis in bellum factis,* x v *millia talentûm* Euboicorum *dabitis, quingenta præſentia, duo millia & quingenta cum* Senatus *populusq́;* Romanus *pacem comprobauerit: mille deinde talenta in.* x i i. *annos. ubi non mille, ſed millena lego.* Et *libro ſequenti ubi de confirmatione eius pacis loquitur,* Argenti *probi* x i i *millia Attica talenta dato intra* x i i *annos penſionibus æquis.* Talentum *ne minus pondo octoginta* Romanis *ponderibus pendat.* Quo *in loco non* Attica *talenta, ſed* Euboicorum *talentûm lego. niſi intelligamus* Atticum *magnum &* Euboicum *idem fuiſſe, ut utrunque* Liuius *pro eodem uſurpauerit.* Pœnuria *igitur auri fieri potuit, ut auri ad argentum quindecuplex proportio priſcis temporibus fuerit: ideo ſcilicet, quòd* Romani *ſtudioſiores argenti quàm auri tunc fuerunt.* Pollux *libro nono de uocabulis ad* Commodum Cæ-

Auri ad argentum proportio. *ſarem, aurum ad argentum decuplam proportionem habuiſſe his uerbis affirmat,* τὸ δὲ χρυσίον ὅτι τοῦ ἀργυρίου δεκαπλάσιον ἦν, σαφῶς ἄν τις ἐκ τῆς μενάνδρου παρακαταθήκης μάθοι. Quòd *autem aurum decuplum argenti eſſet,*

eſſet,non obſcurè ex Menandri comœdia quæ ſponſio uel pignus dicitur, uel depoſitum apud argentarium potius, intelligere quiuis poßit. Cum enim quodam in loco talenti aurei pondus dixiſſet,alio loco de eodem loquens,decatalantum dixit , id eſt talentis decem æſtimabile. Herodotus aurum τρισκαιδεκαστάσιον dixit , id eſt terdecies argento æſtimabile,uel terdecies argento rependendum, ut infrà dicetur. Ecce autem rurſus aliud aliudq; occurſaculum. Si enim ea fuit auri analogia ad argẽtum quam diximus, quonam modo ſtare illud Tranquilli dictum poterit in Cæſare , In Gallia fana templaq; deûm donis referta expilauit : urbes diruit ſæpius ob prædam , quàm ob delictum : unde factum ut auro abũdaret,ternisq; millibus nummûm in libras promercale in Italia prouincijsq; diuenderet. Multis iam teſtimonijs docuimus abſoluta nummi appellatione ſeſtertium nummum intelligi, ſeſtertiumq; quartam tantum partem denarij fuiſſe: quare etiam drachmæ,cum denarius drachmali pondere fuerit. Porrò etiam ratione & experimento, id eſt libra docente, didicimus binos denarios aureos ſingulis rependi, & centenos in libram (quæ duodenarũ unciarum eſt & ſemunciæ) ſignari ſolitos. Cui conſequens eſt ut in libras ſingulas quadringentos nummos adnumerare debeamus: qua ratione tria nummûm millia, ſeptẽ libras & ſelibram conficiunt. Ita apud Tranquillum auri ad argentum analogia dimidio minor eſt,quàm eſſe ex Plinij lectione collegerim,& quarta parte minor quàm Pollux eſſe dixerit. Ita quicquid hactenus adſtruximus,corruat in ſeſe neceſſe eſt. Age,nonne Plinius quodam loco libri triceſimitertij ita inquit, Miſcuit denario Triumuir Antonius ferrum. miſcuit æri falſæ monetæ. Alij è pondere ſubtrahũt,

cum

cum ſit iuſtum LXXXIIII *è libris ſignari. Quo in loco notandum quod idem auctor inquit legem latam à Mario Gratidiano, ut ludus, id eſt ſchola Romæ inſtitueretur probandi nomiſmatis, ut ægrè fallere poſſent adulteratores nummi. Igitur (inquit Plinius) ars facta denarios probare, tam iucunda è lege plebe, uti Mario Gratidiano uicatim totas ſtatuas dicauerit. mirumq́; in hac artiũ ſola, uitia diſcũtur, & falſum denarij ſpectatur excplar, pluribusq́; ueris denarijs adulterinus emitur. Vbi tamen non iucunda è lege plebe, ſed iucunda lege plebi lego, admonitus ab antiquis exemplaribus: alioquin abſurda erit locutio. Sic ſuprà, non, miſcuit æri falſæ monetæ: ſed, miſcentur æra. Verùm ſi hoc uerum eſt quod Plinius dixit, nos luculento errore lapſi ſumus, uel Plutarchus potius & Appianus, cæteriq́; qui centenos denarios in libra ſtatuũt, cum Plinius eo minus ſedecim ſtatuerit, qui etiam libro ſexto de publicano rubri maris loquens, qui ad Taprobanem tempeſtate delatus, percontanti Regi enarrauit Romanos & Cæſarem. Rex autem (inquit) mirum in modũ inter audita iuſtitiam Romanam ſuſpexit, quòd pares pondere denarij eſſent in captiua pecunia, cum diuerſæ imagines indicarent à pluribus factos. & hoc maximè ſolicitatus ad amicitiam, Legatos miſit. Hoc dictum Plinij pugnare uidetur cum eo quod idem ipſe li.* XXXIII. *dixit de imminutione ponderis. Sed hoc Claudij tempore cõtigiſſe à Plinio dicitur. Et de denario dictum eſt, non de nummo aureo. Quare prius ad illud Tranquilli reſpondeo, & olim id potuiſſe, & hodie fieri poſſe, ut libra auri non pluris quàm ſeptẽ libris & ſemiſſe argenti ueneat. Fac ut aurum obryzum decuplex quàm argentum fuerit purum, id quod Pollux inquit: potuit Cæſar aurum ex donarijs*

Ludus probandi nomiſmatis.

Plinij locus.

narijs

narijs templorum & priuatis expilationibus congeſtum, ita conflandum temperandumq́; curaſſe: immo ut non hoc affectauerit Cæſar, potuit aurum ex omnibus notis conflatum ſimul & colliquefactum, ad eam indicaturam rediiſſe, quæ uno quadrante à primaria diſtat. Id hodie noſtri duodeuicenarium uocant. Vaſa enim rarò ex auro tenuiſſimo & molliſſimo fiunt, ideo, quòd illud aurum uſuram non fert atq; attrectationem ſine magno intertrimento. Quare aurũ uaſcularium & uſuale, ferè uicenarium aurifices eſſe dicunt: quanquam & deterius multo reperitur, conſultò etiam temperatum, non modò fortuitum. Plerunq; tamen Pariſijs cælatores & incluſores in ſigillis & catellis ſpirisq́; & mundo muliebri, duoetuicenario utuntur, quod duodecima parte à puriſſimo diſtat. Eſt etiam in uſu undeuicenarium, quod coticulariũ uulgò uocant. Qui autem ſplendidiora geſtamina habere uolunt, auro nomiſmatico utuntur, quo aurei noſtri percuſſi ſunt: quorum legitima & iuſta nota uno tantum ceratio indicaturæ deficitur. Non pridem aurifices in aureolis geſtaminibus ſolo undeuicenario utebantur, quod coticularium ideo uocatur, quòd infra eam notam aurum cælare lege municipali uetitum eſt. Superiores autem notæ nunc paſſim in officinarum uſu ſunt uſq; ad nomiſmaticam. Extant hodie nummi in Germania ſignati ex auro dodrantali, id eſt duodeuicenario, in quo quarta pars æris uel argenti mixta eſt. Viſuntur etiam hodie Philippei & Gulielmei ſiue Hilermei Hollandini ex auro ferè ſeptunciali, id eſt cui ſeſquiquadrans æris mixtus eſt, quos quindecim ceratijs temperatos appellant. Aurum primariũ æſtimatione quam nunc ſequimur, ualet in uncias (ut iam dictum eſt) ſenisdenis libris, & octonis ſolidis & ſemiſſe. Qua

Aurum duodeuicenarium.
Aurum uicenarium.
Aurum duoetuicenarium.
Aurum undeuicenarium.
Coticularium aurum.
Philippei Gulielmei

ratione

ratione ceratium XIII ſolidis & octo denariolis ualet. Eſto igitur (uerbi gratia) proportio auri ad argentum, quæ eſt duodecim ad unum: hac ratione libra auri Romana duntaxat ſummæ notæ quaternis millibus & octingenis nummis uenalis eſſe debuit, & auri uicenarij quaternis millibus, & duodeuicenarij ternis millibus & ſexcenis. Eademq́; ratio eſt in cæteris temperaturis, accedente decedenteq́; ſemper auri portione pro eo quantũ eſt æris quod in auro remãſit. Fieri igitur potuit ut Cæſar aurum promercale tribus nummûm millibus in libras habuerit, tum ob auri abundantiam, tum ob craßitudinem, etiam ut maiorem decupla proportionem auri ad argentũ ſtatuas. Chryſurgorum tamen placita auri appellatione non dignantur quod infra dodrantem deſcendit. Fortaſſe etiam ternis millibus pro quaternis apud Suetoniũ legitur. Mihi enim antiquum uidere non contigit, ſed eò ſuſpectos numeros habeo, quòd in Tyberio ita legitur, Corinthiorum autem uaſorum precia in immenſum excreuiſſe, treſque mullos XXX millibus nummûm ueniſſe grauiter con queſtus eſt. Si enim hoc uerum eſſet, quonam modo aut Plinius hoc tacuiſſet, qui prodigum appellat Aſinium Celerem quòd mullum unum Claudio principe octo millibus nummûm emerit: aut Iuuenalis, qui ſex millibus emptum mullum ſatyricè exclamauit? Præterea quis credat tres piſces, decem auri libris emptos? (tanti enim empti ſunt, ſi aurum tribus millibus uenijt) & piſces eos qui Plinio auctore binas libras ponderis rarò ad modum exuperant? Reſtat nunc ille ſcrupulus uel ſcopulus potius de denariorum numero in libra teſtimonio Plinij, contrà quàm toto hoc opere cenſuimus: quem ſi eximere uel amoliri quoquo modo poßim, rurſus ille alter exi

ter exiſtet de millenis ſeſtertijs quæ libro tertio de Inſtitutione iuris à Iuſtiniano principe pro uno aureo accipiuntur, ut antea diximus. Equidem tot difficultatibus offenſus, hanc noſtram commentationē ſubinde interpellantibus, marinū illū deum Protei nomine à poëtis decantatum, retentare mihi uiſus ſum. Protei autem nomine uetuſtatem eſſe à priſcis adumbratam in præſentia interpretabor. Etenim ſenex ille fingitur, ad id etiam nomine accommodato. Is cum omnia nouerit quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur: ſiquando è ſpecu emergens, & in littore apricans, de rerum ueritate cōſulitur, omnia transformat ſeſe in miracula rerum: nec prius in ſeſe redire dicitur, quàm omni ope omnibusq; (ut aiunt) ungulis correptus, manibus uinclisq́; tenetur. Nam ſine ui non ulla præcepta dabit, neq; illum orando flectes: uim duram ac uincula capto inijcias neceſſe eſt, ſi ueritatis documentum ab eo elicere uelis. Hunc Proteum non modò ego nunc captare, ſed etiam uincire iam uideor, necdum tamen ſatis arctis nexibus retinere. Siquidem ueritatem rerum nunc in uaſto quodam ſinu uetuſtatis abſtruſam, nunc in mendis exemplarium uelut in alto quodam gurgite obſcuritatis obrutam, in lucem ac ſolem elicere conor, haud intempeſtiuè, ut arbitror: quippe eo demum tempore, quo lingua Romana maiorum æqualiumq́; noſtrorū diligentia propemodum reddita ſibi creditur: ut ſi hæc ætas paucarum adhuc rerum caliginem diſpulerit, priſca omnino lux oborta nobis exiſtimari poſſit. Veritatem igitur adhuc attigiſſe magis, atque etiam nunc palpare, quàm in poteſtate habere ipſe mihi uideor. Idque adeò eò magis, quòd numeroſa quædam cohors antiquorum ſcriptorum enarratrix ex aduerſo ſtare mihi uidetur, et Pro-

Proteus.

s teum

teum ipſum altrinſecus retentare. Proinde inſtaurato cõmentandi impetu, rurſus eodem incũbendum: quandoquidem forte, ut ſpero, fortunata, ex alterius operis diuerticulo quod in manibus erat, in parergon huiuſcemodi trãſuerſum me rapuit impetus animi fortaſſe inconſultus. Verùm multitudine rerum obuiam ſeſe ingerẽte longiſsimè digreſſus, inſtitutum curſum quem magnopere urgebam, non modò differre (ut ſperaueram) ſed etiã deſtituere atque obliuiſci coactus ſum. Excreuit enim opus quadruplo iam amplius quàm pro deſtinatis modulis. In quo iam ipſe in altum iterum iterumq; raptus ſum, haud ſine quadam utique culpa, ut qui expanſis uelis pervicaciæ, in altum magis ac magis quo res cũq; tuliſſet, quàm in littus quoddam certum meditatus uela facerem. Quare ultro citroq; iactatus emanſiſſe tandem me ſenſi, cum cœlum undique & undique pontus eſſet. uidelicet in eo culpa fuit, quòd inexplorata improuiſaq; rei abſoluendæ difficultate, ſtrenuè magis quàm conſideratè has mihi uices depopoſci. Cum enim hoc opus (ut ita loquar) menſes abhinc circiter decem locaretur, digito præcupidè ſublato me obſtrinxi. Itaque cum renunciare eam redemptionem nequeam, & prædes annotationes meas, & omnem induſtriam meam atq; etiam exiſtimationem dederim, & idẽtidem appeller ab iis ad quos res emanauit, quaſi iam dies & ceſſerit & uenerit: omnino uetuſtati ipſi ut uenerãdæ quidem, ſic malignè ueritatem promenti, nec mihi unquã ueritatis diſpendio ſacroſanctæ, manus inijcienda nobis eſt. Quam enim interdum ueritatem ipſa ad manum etiam aſpiciendam porrexit, rurſus in tenebras ac caliginem condit: & cum rem profligatam ſperamus, & ad lucem nos perueniſſe, tum uariæ illudunt ſpecies: adeò nunc in ſumma manu

manu imponenda operisq́; ardui colophone labor propè omnis effuſus. Atqui certum eſt nobis nihil eorum quæ dicta ſunt antea, interlinere, cum ſatis animaduerſa ſint, & comprobata. Quid igitur? Proteo uim adhibere tum quidem cum flecti oratione non poterit, & planè affirmare corrupta eſſe exemplaria, aut ſiquid eo facinoroſius erit atque confidentius: cuius tamen inuidiam laudatis auctoribus ſummis amoliri à me poßim, litiq́; oppoſitis. Neque enim cum hoc cõmiſerimus, noſtrũ id exemplum erit, & magnos in hoc uiros crimineq́; maiores imitabimur. Iam primum ad Iuſtiniani dictum ſatis iam reſponſum eſt. Centenarij etiã olim dicti ſunt non qui centum ſeſtertia poßidebant, ſed qui centũ millibus æris cenſi erant, ut ex Liuio apparet in claßium deſcriptione, & ex Plin. lib. XXXIII. his uerbis, Maximus cẽſus C X millia aßium fuit illo Rege, & ideo hæc prima claßis. Quòd ſi lex Papia poſt nũmum argenteum ſignatũ lata ſit, centenarij etiam dici potuerunt qui ſeſtertia centum in cenſu habebant, quomodo ducenarij iudices dicti ſunt Equites Romani, qui dimidiatum cenſum Equeſtrem habebant: de quibus Tranquillus in Auguſto, Ad tres, inquit, iudicũ decurias quartam addidit, quæ ducenariorum uocaretur, iudicarentq́; de leuioribus ſummis. Ii autem ius annulorum non habebant. Auctore Plinio his uerbis, Diuo Auguſto decurias ordinante, maior pars iudicũ in ferreo annulo fuit, iiq́; non Equites, ſed Iudices uocabantur. Vt autem pro mille ſeſtertijs unus aureus haberetur, nulla auctoritate antiqua defendi poteſt. Etenim docuimus ſuprà aureũ unum pro centum ſeſtertijs ceßiſſe Galbæ tempore: qua ratione quinque millia ſeſtertiũ in auri libra fuerunt. Et auri ad argẽtum proportio ea fuit, quæ eſt duodecim & ſemißis ad

Centenarij.

Ducenarij iudices.

unum. Reſtat locus ille Plinij de quatuor & octoginta denarijs,& alter lib.xxxv.longè nos retroagens,quo in loco ſic legitur, Timomachus Byzãtinus Cæſaris Dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeã, ab eo in Veneris genitricis æde poſitas, octoginta talentis uenundatas. Talentum autem Atticum, ut ait Varro,ſedecim ſeſtertijs taxatur. Nos talentum Atticum ſexcentis coronatis taxauimus, & ſingula ſeſtertia quinis & uicenis. Qua ratione fit ut talentum quatuor & uiginti ſeſtertia ualeat, quod Plinius ſedecim ualuiſſe dicit. Ita fit ut aut in his uadis hærere neceſſe ſit atque conſeneſcere,aut aliquid non uulgare nec mediocre comminiſci : quandoquidem certum eſt retroactu nõ defungi. Quod ad prius igitur illud pertinet, Alij è pondere ſubtrahunt, cum ſit iuſtum LXXXIIII è libris ſignari:hoc affirmare non dubitauerim, quod Hermolaus in gloſſematis ſuis ſuſpicatus eſt, eo loco ubi talenti meminit, Plinium non LXXXIIII, ſed LXXXXVI ſcriptum reliquiſſe. Ita enim fateri ſcriptorum auctoritas cogit:cui ut adſtipulatur id quod apud Priſcianum legitur, libram duodenarum unciarum ſex & nonaginta drachmas habere, ita Plinianæ lectioni refragatur in libra eadem Romana denarios duos & ſeptuaginta fuiſſe.id enim ibidem legitur. Alioquin piaculi inſtar eſſe non putem Plinio in hoc non aſſentiri, qui de re nummaria, & auri argentiq; temperatura parum accuratè ſcripſit,nec pro eo quanta eius eſſe ſolet cæteris in rebus tradendis diligentia. Quod non magnopere mirandũ eſt. Quotus enim quiſq; hodie eorũ qui literas didicerunt,diſertus in ea re inuenitur, ut uel numerũ nummorũ in libram noſtram ſtatuere certò poſſit,nedũ rationem indicaturæ tenere ? Nihil tamen de Plinio, id eſt de ingenio

Rei nummariæ difficultas.

ingenio rerũ omniũ capaci, temere affirmare uelim, niſi aut eum non ſemper idem de eodem dixiſſe, aut (quod uerius eſt) corruptũ eius per multis in locis librum eſſe. Iam primũ libro X X I. *Drachma (inquit) Attica (ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur) denarij argentei habet pondus, eadẽq; ſex obolos pondere efficit. Nos autem ſuprà docuimus in ſcrupulo binos eſſe obolos, & in drachma terna ſcrupula: quod cum Plinij dicto cõgruit. Docuimus ex Plutarcho idem eſſe denariũ & drachmã. Si Plutarchi teſtimoniũ non ſatis eſt, audiamus Strabonem, qui libro quinto Geographiæ circa finem ſic inquit: Caſilinũ oppidũ ſitum eſt ad flumẽ Vulturnũ. In eo Prænestini uiri quingẽti &* X L *cum Annibale tunc florẽte uſqueadeo reſtitere, ut urgente fame medimnus frumenti ducentis drachmis ueniret, eo euentu, ut uẽditor fame mortuus ſit, emptor incolumis euaſerit.* ὥσθ' ὑπὸ λιμοῦ διακοσίων δραχμῶν πραθέντος μεδίμνου, ὁ μὲν πωλήσας ἀπέθανεν, ἐσώθη δ' ὁ πριάμενος. *Valerius de hoc loquens lib.* V I I. *non medimnũ ſed murẽ fuiſſe dicit, his uerbis, In illa obſidione & fide cũ trecẽti Prænestini permanerẽt, euênit ut quidã murem captũ ducentis potius denarijs uendere, quàm ipſe leniendæ famis gratia cõſumere mallet. Sed credo deorũ prouidentia effectũ, ut & uenditori & emptori quẽ uterq; merebatur exitũ attribuerint. Valerius denarios latinè dixit, quod Strabo græcè drachmas. Plin. li.* V I I I. *nũmos ducentos dixit, non denarios. Veniſſe murem ducẽtis nummis Caſilinũ obſidente Annibale, eumq; qui uẽdiderat, fame interijſſe, emptorem uixiſſe, annales tradunt. Vſqueadeo uel uaria antiqui de re eadem tradiderunt, uel nummis apud Plinium pro denarijs legitur. Rurſus Plinius eodẽ in loco libri uiceſimiprimi, Mna, quã*

noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum. Idem lib. XII. de thure loquens; Micas concuſſu eliſas mannam uocamus. etiam tamen inueniuntur guttæ quæ tertiam partem minæ, hoc eſt XXXIX denariorum pondus æquent. In uetuſto exemplari non XXXIX, ſed XXIX, id eſt undetriginta legitur. In duobus alijs manu ſcriptis XXVIII legitur. Si XXXIX probamus, ut omnia impreſſa habent exemplaria, mina centum & decem & ſeptẽ denarios habet. ſi XXIX, ſeptẽ & octoginta. ſi XXVIII, quatuor & octoginta, & conuenit cum dicto Plinij lib. XXXIII. niſi quòd illic de libra dicitur, hic de mina: id quod ſi admittamus, Plinius ſecum ipſe pugnabit. Ad illud alterũ de talento Attico quod ex Varronis auctoritate à Plinio ſedecim ſeſtertijs taxatur, id eſt quadraginta libris, dico in antiquis omnibus codicibus nõ XVI ſeſtertijs legi, ſed ſedecim alijs: quod quo modo reſtituendum ſit, neſcio. Sed quàm dubia ſit fides numerorũ ſummarumq́; in Plinio, & pecuniæ uocabulorum, multis iam exemplis docuimus: quibus tamen & unum aut alterum addemus ex codẽ. XXXV. libro. Quo enim in loco de Parethonio loquitur, ſic habent impreſſi codices: Precium optimo in põdo ſex librarũ. ubi manu ſcripti habẽt, Precium optimo in pondo CXI denarij. unus uetuſtiſſimus ſic, in pondo CXI. & denarij uerbum additum erat lectoris manu, & C loco deletili ſcriptum. Et paulo inferius de Vſta in impreſſis libris, Optima nunc Aſiatica habetur, precium eius in libras æris quini. In manu autem ſcriptis, pretium eius in libras XVI denarij. Et paulo ſuperius de L. Mummio, Nam cum in præda uendẽda Rex Attalus ſex millibus ſeſtertiũm emiſſet Ariſtidis tabulam Liberum patrem continentem, pretium miratus, ſuſpicatus ali

Pliniani numeri corruptiſsimi.

Locus Plin.

tus aliquid in ea uirtutis quod ipſe neſciret, reuocauit tabulam, Attalo multum querente. In reliquis non ſex millibus ſeſter. ſed ſedecim libris legitur, pro ſedecim talentis, ut arbitror. Græci enim ſeſtertij uocabulum non nouerunt, & alioquin ſex millia ſeſtertiûm non erat precium quod Mummius Corintho expugnata miraretur, & ob id addictam tabulã reuocaret. Strabo lib. VIII. de Corinthi euerſione loquens, hãc tabulam Romæ ſe uidiſſe affirmat in æde Cereris conſecratam, opus omnino ſpecioſum, propter quod etiã emanauit prouerbium apud Græcos, οὐδὲν πρὸς τὸν διόνυσον. id eſt, nihil ad Liberũ patrẽ. hoc eſt, nihil hoc præ Ariſtidis Libero patre. quod prouerbium uſurpari ſolet quoties res impares cõponuntur. Talẽtum autẽ Atticũ nemo minus dixit eſſe LX minis centenarum drachmarũ, ut ſuprà docuimus. Suidas omnino LX minarum eſſe affirmat, & minas cẽtenarias eſſe. Quare apud Plinium ſic fortaſſe legẽdum eſt, Talentũ autem Atticũ, ut ait Varro, denariorum VI millibus taxatur. Antiqui enim denarium X nota ſignificabãt, ut ſuprà dictum eſt à nobis. Quod cum VI iunctũ, pro XVI exauditum eſt, & millibus pro ſeſtertijs, quorum uerborũ eadẽ ſæpe ſignificatio eſt, ut ex præcedentibus apparet: ut cum centũ ſeſtertia pro centum millibus ſeſtertiûm dicunt. Hæc etſi abunde ſufficiũt cum ijs quæ antea tot auctoritatibus auctorum comprobata ſunt, hæſitatiunculam tamen manere ſcrupuloſis mentibus nolo, Protogeniſq; pictoris exemplo tabulas idẽtidem reſpectans, tollere manũ nequeo: urgeo memet ipſe, ſcriptorumq; meorum calumniator fio, nec mihi ſatisfacio niſi omnia tam clara quàm lucem reddo. Itaque ut ſemel hãc diſputationem finiam, recitanda ſunt ea teſtimonia quæ controuerſiam quamlibet ambiguam

Οὐδὲν πρὸς τὸν διόνυσον.

Tollere manũ de tabula neſcire, verbum eſt Plinianum lib. xxxv. & Ciceronianum in libro de Perfecto Oratore.

s 4 decern

decernere ita poſſint, ut ultrà referri quæſtio nequeat. Iā primum (ut mittam quod apud Priſcianum legitur, Senecam ad Nouatum ſcribentē, Talentum paruum Atticum dixiſſe quatuor & uiginti ſeſtertiorū fuiſſe, quæ ſexaginta libras ualent) Plutarchus in Fabio, Progreſſus, inquit, Dictator ad plebem uouit, dijs omnia eius anni caprarum, ouium, ſuum, atq; boū fœtа, quæ Italiæ montes planitiesq́; ac flumina prataq́; ea in regione educarent, ſe mactaturum fore, & trecenta trigintatria ſeſtertia, totidemq́; denarios pro Megaleſiacis ſpectaculis faciendis, in impenſam ſe collaturum, tertiamq́; partem additurum. Hoc caput eſt octo myriades, & tria millia quingentæ octogintatres drachmæ, & oboli duo. Hæc uerba Plutarchi prius quā exemplar Græcū legiſſem, quū calculo proſequerer, nec numerus reſponderet ad rationem quam hactenus tenendā affirmaui, errore id fictū interpretis intellexi, qui quod tranſtulit, nō percepit. id quod facilè calculo explanabitur. trecēta ſeſtertia ſeptingentas ac quinquaginta libras ualēt: & trigintatria ſeſtertia, octogintaduas libras & ſelibram, quū in ſingula ſeſtertia dipondium & ſemiſſem intelligamus. fiūt hæc in ſumma octingenta trigintaduo pōdo & ſelibra. Si igitur in ſingula pondo centenas drachmas numeres, ideoq́; eum numerū centenario multiplices, facilè drachmas octoginta millia & ducentas in ſumma inuenies, & præterea pro ſelibra quinquaginta. huic ſummæ ſi pro trecentis trigintatribus denarijs totidē drachmas adieceris, fient in aſſē octogintatria millia quingentæ octogintatres drachmæ. Huic iterum ſummæ ſi tertiā partē addideris, neſcio quid ſummæ habiturus ſis. Nō enim id conuenit ut tertiam partem addas huius ingentis ſummæ, cum duo oboli tantum reſtent ex ſumma à

Plutar

Plutarcho poſita. Si autem triëtem adieceris, id eſt, duos obolos (denarius enim ſenis obolis conſtat) ſumma adamußim quadrabit. Interpres Plutarchi tritemorion, id eſt trientem, pro trito morio, id eſt, tertia parte, errore ductus accepit. Trientē enim Plutarchus pro triente denarij intelligi uoluit, non pro tertia parte ſummæ, θέας δὲ μουσικὰς καὶ θυμελικὰς ἄξειν ἀπὸ σηστερτίων τριάκοντα τριῶν, καὶ δηναρίων τριακοσίων τριάκοντα τριῶν ἔτι τριτημορίου προσόντος. Hoc ex Liuio probari poteſt libro ſecūdo de bello Punico, qui de Fabiano uoto loquēs (in quo omnia ternario numero nuncupata ſunt) ita poſt alia uerba ſubdit, Eiuſdē rei cauſa ludi Magni uoti, æris CCCXXXIII. millibus, triente, præterea bubus trecentis. niſi tamen error eſt apud Liuium. Plutarchus alium auctorem ſecutus eſt. Liuius enim pro CCC. millibus nummûm, id eſt, totidem ſeſtertijs, millia æris dicit, & de denarijs tacuit. Trientem autem tertiam partem Aßis intellexit, qui genus nummi fuit, ut poſtea uidebitur. Satis tamen patet ex uerbis Plutarchi denariū & drachmā pro eodem accipi, & centenos fuiſſe in libris. Suſpicari quis poſſet apud Liuium locum eſſe mutilatum poſt uerbum millibus, itaq; reſtituendum, CCCXXXIII. mil. trecentis trigintatribus aßibus, triente. Idem Liuius lib. VIII. de bello Macedonico de L. Scipione loquēs, qui poſt triūphum Aſiaticum accuſantibus Tribunis peculatus dānatus eſſe dicitur ob ſuppreſſam manubiarū partē, De Scipione (inquit ille) iudicium factum, quò commodior pax Antiocho daretur, Scipionem ſex millia pōdo auri, quadringenta octoginta argenti plus accepiſſe quàm in ærarium retulerat. Et paulo inferius de ſumma damnationis loquēs, In L. Scipione malim equidem librarij mendum

Plutarchi locus.

Locus Liuij.

quàm mendaciũ ſcriptoris eſſe in ſumma auri atq; argẽti. Similius enim ueri eſt argenti quàm auri malus pondus fuiſſe, & potius quadragies quàm ducenties quadragies litẽ æſtimatã, eo magis, quòd tantæ ſummæ rationem etiã ab ipſo requiſitã Publio Scipione in Senatu tradunt: librumq; rationis eius cũ L. fratrem afferre iuſsiſſet, inſpectante Senatu ſuis ipſum manibus cõcerpſiſſe, indignatũ quòd cum bis millies in ærariũ retuliſſet, quadragies ab ſe ratio poſceretur. Hactenus Liuius Valerius lib. III. cap. VII. ita ſcripſit: Cum à L. Scipione ex Antiochenſi pecunia ſeſter. quadragies ratio in curia repoſceretur. Sex millia põdo auri æſtimatione à nobis inſtituta ſexcenta ſeptuagintaquinq; millia ſolatorũ ualent, cũ in ſingula pondo, centum & duodecim aureos & ſemiſſem nu meremus, id eſt, nouenos in uncias: & quadringenta octoginta argenti pondo, quatuor millia octingentos coronatos. Porrò ſi aureos ſolatos ad coronatos redigere uolumus, in ſingulos ſolatos deducere ſolidum & ſemiſſem oportebit. Sic enim ſingulas auri libras. centũ & duodecim ſolatis & ſemiſſe taxauimus, ut ſolati ſinguli trigintaſex ſolidis & ſemiſſe ualerẽt. quare ex ſexcẽtis ſeptuagintaquinq; millibus, decies centena & XII. millia quingẽti ſolidi decedant neceſſe eſt: quæ ſumma ad quinquaginta millia & ſexcentos uigintiquinq; francicos contracta, circiter undetriginta millia aureorũ coronatorũ ualet. Nihil enim refert exactè hoc colligere. fit ſumma ſeptingẽta & octo millia octingẽti aurei. Tãti æſtimamus peculatũ L. Scipioni obiectũ, & tamẽ lis æſtimata fuit du centies quadragies ſeſtertiũ: quod nos æſtimare ſolemus ſexcẽta millia coronatorũ. Ita centũ & octo millia octingẽti exuberãt in priore ſumma, ſi tanti dãnatus eſt, quãta

fuit

fuit petitio. Sed ſi decuplex tantũ fuit auri ad argentum proportio, ut Polluci credere nũc uelimus, ſexta ferè pars hinc decedere debet. Ego enim hoc aurũ ita æſtimaui, ut auri libra paulo minus x i i. libris argenti ualuerit. Hæc ſexta pars centũ decẽ & octo millia & paulo aliquid amplius efficit. Ad amuſsim autẽ quadrare numerus nõ poteſt propter auri ad argentũ analogiã hodiernã, quæ paulo minor eſt duodenaria, ut antea docuimus, & ego ita nũc deduxi quaſi planè duodecuplex eſſet. Nõ dubito autem tãti Scipioni litẽ æſtimatã eſſe, quantũ indicatũ fuit eum auri atq; argenti interuertiſſe, id eſt, in lite æſtimãda nihil ei remiſſum eſſe, ſed iudices decuplicẽ æſtimationem ſecutos, quæ cõmunis erat, præſertim in auro nõ planè obryzo. Hæc ratio etſi odioſa eſt propter ſupputandi tædiũ, eò tamẽ pertinet, ut intelligatur ducẽties & quadragies ſeſtertiũ ingentẽ pecuniã fuiſſe, nec abſurdã me rationẽ iniuiſſe in auri atq; argẽti æſtimatione facienda.

Nunc uerò cõpendiariã rationẽ ineamus. Cẽties ſeſtertium ſignificat centies cẽtena millia nummûm, id eſt, centies ducenas & quinquagenas libras, quæ ſunt quinq; & uiginti millia pondo argẽti. Sic ducẽties & quadragies ſeſtertium, ſexaginta millia argenti pondo ualet. Huius decima pars eſt ſex millia, & illa eſt proportio auri ad argentũ, ex Polluce. Quare ad nummũ ratio quadrabit, ut ducẽties & quadragies ſeſtertiũ, id eſt, ſexaginta millia pondo argenti, uel auri ſex millia, ſexcentis millibus aureorũ noſtrorũ æſtimari debeant, cum ſingulas libras denis aureis æſtimare ſtatuerim. id tantũ excurret, quod pro quadringẽtis octoginta libris argenti taxauimus, id eſt, quatuor millia & octingenti aurei. Intelligere autem debemus, uel argenti in lite æſtimanda nullã habitam eſſe

Animaduertendus locus.

rationem prӕut erat auri ſumma, uel annalium ſcriptores eam ſummã prӕtermiſiſſe, quӕ extra rotundum numerum excurrebat. Parum enim expeditum erat ſic loqui, ut dicerent ducẽties & quadragies ſemel & aliquot prӕterea ſeſtertijs litem ei ӕſtimatam. Hoc autẽ ex eodem libro Liuij confirmari poteſt: qui de conditionibus pacis Aetolis datӕ ita inquit, De pecuniӕ ſumma quam penderent, pẽſionibusq́; eius, nihil de eo quod cũ c o s. cõuenerat, mutatũ. Pro argẽto ſi aurum dare mallent, dare conuenit, dum pro argenteis decẽ aureus unus ualeret. Et intellige de nũmis Aſiaticis, nõ Romanis, quia aurei Romani duplici põdere quàm argẽtei erãt, ut antea dictum eſt, utpote didrachmi. Hӕc ratio etſi pulchrè quadrare mihi uiſa eſt, ſola tamen nequit ita hominũ arbitriũ adſtringere, ut non liberè negare poßint nos ad ueritatis ipſius (ut ita dicã) cubile perueniſſe, etiã ſi multa eius ueſtigia luculenta atq; expreſſa deprehendimus. Vlteriore igitur indagine lectorẽ eò perducemus, ubi uel ab inuito confeſſio exprimatur, ſe iam ueritatem non modò uidere, ſed etiam palpare. Primus locus eſt apud Demoſthenẽ in oratione quӕ κατ' ἀφόβου inſcribitur: in qua orator enumerãs fraudes tutorum ſuorũ, & oſtendere uolens tribus propemodum talentis uno nomine ſe ab eis circunſcriptum, ita inquit, σκέψασθε τοίνυν ὅσον ἀργύριον ἔτοι παρὰ τοὺς κλινοποιοὺς κλέπτουσι. τετταράκοντα μὲν μνᾶς αὐτὸ τὸ ἀρχαῖον. δέκα δὲ ἐτῶν τὸ ἔργον αὐτῶν, δύο τάλαντα. δώδεκα γὰρ μνᾶς ἑκάστου τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν πρόσοδον αὐτῶν ἐλάμβανον. Conſiderate igitur quantam iſti pecuniã ex lecticarijs fabris interuertunt. primùm pro ſorte quadraginta minas pono, deinde pro quӕſtu decennij eorũ opificij duo talenta. ſiquidẽ duodenas minas quotannis accipiebãt eius

mercedis

mercedis nomine quam ſerui meruerunt. His uerbis appa-
ret decies duodenas minas duo talenta ualere: qua ratio-
ne ſexaginta minæ cẽtenariæ talentũ Atticũ faciunt. Eo-
dem pertinet locus à nobis in primo libro citatus cum de
uſuris centeſimis loqueremur. His enim exẽplis & alijs
permultis eiuſdẽ orationis, quæ citare nunc longũ eſſet,
planũ fit, quicquid aliqui ſcripſerint de mina Attica, mi-
nam tamen Atticam ſemper centenariam intelligi, & hu-
iuſmodi minas ſexaginta talentũ efficere. Demoſthenes
enim non modò Athenis & ad Athenienſes orationẽ illã
habuit, ſed etiam atticiſsimè locutus eſt, ut alibi in eadẽ,
ὅστις γὰρ ἐκ τεττάρων ταλάντων καὶ τρισχιλίων, τοῖς
μὲν τρία τάλαντα καὶ δισχιλίας προῖκα δέδωκε, τῷ δ'
ἑβδομήκοντα μνᾶς καρποῦσθαι, φανερὸν δή που πᾶσιν, ὅτι
οὐκ ἀπὸ μικρᾶς οὐσίας, ἀλλὰ πλέον ἢ διπλασίας ἧς ἐμοὶ
κατέλιπε, ταῦτα ἀφεῖλεν. Verba ſunt Demoſthenis argu-
mentantis ex uerbis teſtamenti patris ſui quæ uerba ſic
uerti latinè poſſunt, Qui enim ex quatuor talentis & tri-
bus millibus, his quidẽ tria talenta & bis millena doti de-
dit, illi uerò ſeptuaginta minarum uſumfructum reliquit:
nimirum hunc clarum eſt apud omnes non à tenuibus for-
tunis ea legata decerpſiſſe, ſed à ſumma altero tanto ma-
iore, atque eo etiã pleniore quàm mihi reliquerat. Quam
autem ſummam his uerbis orator intellexerit, ex narra-
tione eius orationis apparet, his uerbis, Θηριππίδῃ μὲν
ἔδωκεν ἐκ τῶν ἐμῶν ἑβδομήκοντα μνᾶς καρπώσασθαι το-
σοῦτον χρόνον ἕως ἂν ἐγὼ ἀνὴρ εἶναι δοκιμασθείην: Δημο-
φῶντι δὲ τὴν ἐμὴν ἀδελφὴν, καὶ δύο τάλαντα εὐθὺς ἔδω-
κεν ἔχειν. αὐτῶν δὲ τούτῳ τὴν μητέρα καὶ προῖκα ὀγδοή-
κοντα μνᾶς. Therippidæ quidem uſumfructum ex bonis
meis ſeptuaginta minarum dedit, quoad ego inter uiros
cenſerer

cenſerer, id eſt, quoad tutelæ meæ factus eſſem. Demophontem autē uoluit apud ſe ſororem meā habere cū duobus talentis. Huic autē ipſi qui cū ago matrē meā uxorem ducendam cū dote octoginta minarū reliquit. Hactenus Demoſthenes. Ex cuius uerbis intelligimus duo talenta & octoginta minas, & ſeptuaginta, id eſt, centū & quinquaginta minas, tantum ualere, quantum quatuor talenta & ter millenas. ubi ſubintelligēdū drachmas, ut ex Græco apparet, propter quod millenas pro mille trāſtuli. Sic fit ut talentū ſexaginta ſit minarū, & mina centum drachmarū. Minā enim Atticā ad centum drachmas auxiſſe Solonē Plutarchus in eius uita tradidit, ut quæ Græci nulla dicūt ex ſua perſona, drachmarū ſemper intelligere debeamus. quod eò pertinet, quod legitur apud Plutarchum in Pōpeio de uectigalibus Romani imperij, & in Antonio de decies ſeſtertio, ubi interpretes male ſeſtertios intellexerunt, ut ſuprà adnotauimus. Quàm multus autē Demoſthenes in eo loquendi modo fuerit, licet ex eadem oratione perlecta intelligere, cuius loca uertere neceſſe nunc nō habui. Alter eſt locus Ciceronis, ubi uelut cubile eſſe ipſius ueritatis quam quærimus, exiſtimaui. Is eſt autē in oratione pro Rabyrio, in qua oratione de Gabinio loquēs, qui ob Ptolemæi reductionē in Aegyptum, & peculatū inſignē in ea re admiſſum, decē millibus talentûm damnatus eſt, ita inquit, Redeo igitur ad crimen & accuſationem tuam. quid uociferabare decē millia talenta Gabinio eſſe promiſſa? huic uidelicet perblandus reperiundus fuit qui hominem ut tu uis auariſsimum exoraret. Seſtertium bis millies, ſed quadringenties magnopere contemneret. Ad intelligentiam horum uerborum hoc præfari habemus, Gabinium decē millibus talentûm damnatum

Locus Cicer.

Gabinius X. M. talentorum damnatus.

damnatum, nec prædes tantæ ſummæ dare, nec ex bonis eius auctione addictis eam ſummã ſeruari potuiſſe. Quare cũ Rabyrius Poſthumus eius criminis affinis uideretur, accuſatus & ipſe fuit, quaſi impulſu eius Gabinius Ptolemæũ in regnum reduxiſſet, & quaſi pars peculatus ad eum perueniſſet: ut quod eius pecuniæ à Gabinio ſeruari non potuerat, à Rabyrio damnato exigeretur. Hũc igitur Cicero patrocinio ſuo defendit, cuius oratio & corrupta & mutilata lectitatur, nec eã in uetuſto libro orationũ Ciceronis reperi. Ea autẽ uerba ſic legẽda cenſeo, Quid uociferabare decem millia talentûm Gabinio eſſe promiſſa? huic uidelicet perblandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auariſsimum exoraret. Seſtertiûm bis millies ſcilicet & quadringenties magnopere contemneret. Hoc ſenſu, Pugnat ſecum accuſatio tua. tu Gabinium auariſsimum hominẽ fuiſſe criminabaris, & ut regem reduceret, talentis decem millibus conductũ eſſe: nunc Rabyrij impulſu feciſſe dicis ut regem deduceret, & ob id Rabyrium in crimen uocas. quonam modo cõuenit hominem auariſsimũ (ut tu uis) Gabiniũ pollicitatione bis millies & quadringẽties ſeſtertium adduci ad facinus nõ potuiſſe, niſi & ſuaſore Rabyrio impelleretur? Cæterùm nos ſingula talenta ſexcẽtis coronatis aureis, & ſexaginta libris centenarijs æſtimare inſtituimus: ſingulas autẽ libras denis aureis. ſexagies enim deni aurei, ſexcenti in ſumma fiunt. Hac ratione cẽtum talenta, ſexaginta millia aureorum ualent, id eſt, centies ſexcẽtos. Hæc ſumma decies multiplicata, ſexcenta millia aureorum efficit. tot enim coronatorum millia, mille talentûm ualet. Sic fit ut decem millia talentûm, ſexagies centena millia aureorũ ualeant, hoc eſt decies ſexcẽta millia. Rurſus æſtimatione noſt

ne noſtra quadringenties ſeſtertium, millies mille aureos noſtros ualet, hoc eſt decies centena millia. Qua ratione bis millies & quadringenties, ſexagies centena millia ualet. Et ita ad nummũ ſumma latina cũ ſumma græca conuenit, & eſt ea quam Græci Apartilogiã uocant. lingua noſtra uernacula latinæ linguæ imitatione rotundam rationem uocat. Horatius libro primo Epiſtolarum, Apartilogia.

Mille talenta rotundentur, totidem altera, porrò

Tertia ſuccedant. De Gabinio & Ptolemæo Plutarchus in Antonio ſic inquit circa principium, μετὰ ταῦτα γαβίνιον ὑπὸ μυρίοις ταλάντοις πτολεμαίου πείθοντος εἰς αἴγυπτον ἅμα συνεμβάλλειν αὐτῷ. id eſt, Deinde cũ Ptolemæus ſuadere cœpiſſet Gabinio, ut in Aegyptum ſecũ expeditionem ſuſciperet, pacta mercede talentorum decẽ millium. Qui locus latinè non eſt conuerſus in exemplaribus quæ uidi. ex quibus uerbis liquet id quod dictum eſt de decẽ millibus talentorum. Nego igitur quẽquam eſſe tam hæſitatorem, qui modò hæc uerba & ſupputationem intellexerit (quotus autẽ quiſq; etiam citra calculum non intelliget?) ut de hoc quod hactenus egimus, ultrà addubitare poßit, id eſt, de ſeſtertiũm & talẽtorũ & reliquorum uerborum intellectu, & ſummarũ auri argentíque æſtimatione. Nam de auri proportione ad argentũ, nondum planè ſtatuo. Ita Proteus ille Logodædalus, id eſt, uerborum uarietate fallax, & diu exẽplarium mẽdis ueluti formarũ deſultoria uicißitudine ludificatus, in ſeſe tandẽ rediit, peruicaci noſtro propoſito uictus ueritatis inueſtigandæ. Exoratũ autẽ unumquẽq; lectorẽ uelim, aut certè candidißimum quenq;, mihi ut uitio ne uertatur quòd monumẽta antiquitatis hactenus ſancta atq; intacta, ipſe temerare auſus ſim, homo, ut inter literatos homines, Logodædalus Proteus.

nouus

nouus, nulliſq; maiorũ imaginibus fretus atq; ſubnixus. A quo enim tandem literarũ ſtemma ingenijq; commendationẽ Francus *homo duceret? tametſi in hodierna literarum claritate, nihil obſtat quo minus in poſterum nonnulli ubiq; gentiũ imagines ſibi gentilateſq; comparent, à quibus poſteritas fiduciam auctoritatẽq; uendicet. Quos etſi ipſos ingenio & doctrina longè me ſuperaturos non dubito, magni tamen meriti inſtar erit, unũ me ex ijs eſſe qui rei cõmendabilis exemplum patriæ prodiderunt. Cedere autem mihi in compenſationẽ id poſtulo, quòd immutata haud ita pridẽ quædam loca nunc ſibi reſtituerim, ut paria feciſſe indicari poſſim cum eo, quod magnorum auctorum laudatione fretus atq; teſtimonio, cõmouere quædam non dubitaui trabali (ut aiunt) clauo fixa. Hæc & alia contra ius receptum nõ ſine exẽplo admiſſa, per* Philologiæ *numen multis hodie mortalibus uenerandũ, ignoſci ita mihi poſtulo, ſi etiam ſponſione perfunctus, corollarium non unũ aut alterũ, ſed multiplex addidero.* Gellius *li.* V *.noctiũ* Atticarũ, Equus Alexandri Regis, *& capite & nomine* Bucephalas *fuit. Emptum* Chares *ſcripſit talentis* XIII. *&* Regi Philippo *donatum. æris noſtri ſumma eſt ſeſtertia trecenta &* XII. *Hactenus* Gellius. Gell. locus. Bucephali pretium.

Talenta decem, ſex millia aureorũ ualent: & tria talenta, mille & octingentos: fiunt ſeptẽ millia octingenti aurei. Centũ ſeſtertia duobus millibus & quingẽtis ualẽt ea ratione qua in ſingula pondo denos aureos taxamus: ſic trecenta ſeſtertia, ſeptem millia & quingentos coronatos ualent, & XII. *trecentos, hoc eſt triginta libras argenti. Quare ad nummum cõuenit inter utranq; ſummã.* De hoc Plinius, *Eidem* Alexãdo *& equi magna raritas contigit:* Bucephalũ *eũ uocauerũt, ſiue ab aſpectu toruo,*

t ſiue

ſiue ab inſigni taurini capitis armo impreßi: ſedecim talentis ferũt ex Philonici Pharſalij grege emptũ etiam tũ pucro capto eius decore. Rectè tamẽ apud Gelliũ XIII. legi ex Plutarcho patet in Alexandro, qui tredecim talentis à Philonico Theſſalo emptum dicit, ut fortè apud
Plinij locus. *Pliniũ XVI. pro XIII. legatur. Idẽ Gellius lib. III. Ariſtotelem quoq; traditũ eſt libros pauculos Speuſippi philoſophi poſt mortem eius emiſſe talẽtis Atticis tribus. ea ſumma fit nũmi noſtri duo & ſeptuaginta millia. Hactenus Gellius. Nos diximus talentũ LX librarũ eſſe: qua ratione tria talenta, centũ ac nonaginta libras ualẽt: qui numerus ex duobus & ſeptuaginta millibus cõfit, ſi in ſingula millia, bina pondo & ſelibram numeremus. Rurſus tria talẽta, mille & octingẽtis aureis æſtimatione noſtra ualuerũt, & eadẽ ſumma cõficitur ex ſeptuagintaduobus ſeſtertijs, ſi ſeſtertia ſingula, quinq; & uiginti aureis æſtimentur. Quare planũ facimus & talenta nos & ſeſter-*
Gell. locus. *tia iuſta æſtimatione perpẽdiſſe. Apud eundẽ Gelliũ lib. I. emendandũ unũ uerbũ huic dicto contrariũ, ubi de Laide ſcorto Corinthio loquitur. Ad hãc, inquit, Demoſthenes*
Laidis meretricis petulantia. *clanculum adit, & ut ſui copiã faceret petit: at Lais myrias drachmas, id eſt, decẽ drachmarũ millia poſcit, hoc facit nũmi noſtratis denariûm decẽ millia. Tali petulantia mulieris, atq; pecuniæ magnitudine ictus expauidusq́; Demoſthenes, auertit iter: & diſcedẽs, Ego (inquit) pœnitere tanti nõ emo. Sed græca ipſa quæ fertur dixiſſe, lepidiora ſunt, οὐκ ὠνοῦμαι (inquit) μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν, id eſt, nõ emo centum ſeſtertijs pœnitentiam. Ex his uerbis teſtimonium locupletißimum habemus auctoris antiqui, qui Hadriani principis temporibus ſcripſit, drachmam & denariũ eodẽ pondere fuiſſe, ſed quòd*

decem

decem millia denariorũ centũ ſeſtertijs ualuerint, falſum eſt. tantũ enim quadraginta ualent. minis ergo nõ ſeſtertijs legendũ eſt. Athenæus lib. IIII. *Dipnoſophiſtarum,* ὁ δὲ μέγας ἀλέξανδρος δειπνῶν ἑκάστοτε μετὰ τῶν φίλων, ὡς ἱστορεῖ ἔφιππος ὁ ὀλύνθιος ἐν τῷ περὶ τῆς ἀλεξάνδρου καὶ ἡφαιστίωνος μεταλλαγῆς, ἀνήλισκε τὰς ἡμέρας μνᾶς ἑκατὸν, δειπνούντων ἴσως ἑξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα φίλων. ὁ δὲ περσῶν βασιλεὺς, ὥς φησι κτησίας καὶ δίνων ἐν τοῖς περσικοῖς, ἐδείπνει μετὰ ἀνδρῶν μυρίων πεντακισχιλίων, καὶ ἀνηλίσκετο εἰς τὸ δεῖπνον τάλαντα τετρακόσια. γίνεται δὲ ταῦτα ἰταλικοῦ νομίσματος ἐν μυριάσι διακοσίαις τεσσαράκοντα. αὗται δὲ εἰς μυρίους πεντακισχιλίους μεριζόμεναι, ἑκάστῳ ἀνδρὶ γίνονται ἀνὰ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἰταλικοῦ νομίσματος, ὡς εἰς ἴσον καθίστασθαι τῷ τοῦ ἀλεξάνδρου ἀναλώματι, ἑκατὸν γὰρ μνᾶς ἀνήλισκεν ὡς ἔφιππος ἱστόρησεν. *Magnus autẽ (inquit) Alexander cœnans ſemper & ubiq; cũ amicis, ut Ephippus Olynthius in eo uolumine prodidit quod de Alexandri obitu & Ephæſtionis ſcripſit, cẽtenas minas in dies expẽſas cœnæ ferebat, cum ad ſexagenos, aut ſummũ ſeptuagenos ad cœnã adhiberet. At uerò Perſarũ Rex, ut auctores ſunt Cteſias & Dinon in hiſtorijs Perſicis, ad cœnam ſuã quindecim hominum millia accipiebat, in easq; cœnas quadringena talenta expẽſabat. Fiunt hæc Italico nomiſmate myriades ducẽtæ & quadraginta. Porrò hæ in quidecim millia hominum diſtributæ, fiunt in ſingulos centum & ſexaginta Italici nomiſmatis. Quare hic ſumptus ſuperiorem illum Alexandrinum æquat quippe cum Alexander centenas minas in dies expẽderet. Hæc uerba Athenæi cũ ad calculum reuocarẽ, ſic rationem inibã: ducẽtæ & quadraginta myriades, id eſt, ducenties & quadragies dena millia,*

Hic locus colophonem & coronidem diſputationi imponit.

Conuiuæ Alexandri & Perſarum Regum.

more Romano uiciesquater centena millia dicuntur. Cũ igitur compẽdio ſermonis quater & uicies ſeſtertiũ dici ſoleat ab antiquis, ut nos in ſuperioribus docuimus: ſi nũmos hic ſeſtertios intelligamus, & ad aureos noſtros redigamus, fient ſexaginta millia coronatorum, id eſt, duplex cenſus Senatorius. At quadringenta talenta more à nobis inſtituto æſtimata, fiunt ducenta & quadraginta millia coronatorũ, cum centũ talenta ſexagenis millibus ſemper antea æſtimauerim. Quare talentorũ æſtimatio quadruplex erit nomiſmatis Italici cõtra ſententiã Athenæi, qui ignorare hoc nõ potuit, cũ Romæ ſub Hadriano ſcripſerit, ut ex lectione eius intelligimus. Quòd ſi ut antea apud Plutarchum fecimus, non ſeſtertios nummos, ſed denarios, id eſt, drachmas intelligamus, ut mos Græcorum poſtulat, ſumma ad nummũ quadrabit. Sexaginta enim aureorũ millia quater multiplicata, ducẽta & quadraginta millia fient: & quater & uicies ſeſtertiũ, nonagies ſexies ſeſtertium fiet: cum ſinguli denarij quaternos nummos ualeant. Græci enim uidẽtes denarios Romanos æquales eſſe ſuis drachmis, cum myriadas dicerent, denariorum intelligi uolebant, quandoquidẽ ſic Attici numerabant, quos alij omnes ſecuti ſunt ſcriptores. Hic locus colophonem (ut aiunt) diſputationi noſtræ demonſtrationibusq; imponit. Age exigamus rem ad calculum. ducentæ & quadraginta myriades drachmarum uel denariorum, id eſt, uiciesquater centena millia, ad minas contracta centenarias, quatuor & uiginti millia fiunt, id eſt, quadringenties ſexagenæ minæ: at eandem ſummam quadringenta talenta ſexagenaria efficiunt. ita ratio conuenit. Alioquin ſi nũmos ſeſtertios aliquis improbior Athenæum intellexiſſe dixerit, talentum Atticum quindecim neceſſ

neceſſariò minarum erit: quod nemo unquã ſcripſit. Nũc pergamus porrò, & quatuor & uiginti millia minarum in quindecim millia conuiuarum diuidamus, fient in capita ſeſquimina & denæ drachmæ: utpote cum quindecies millies ſeſquimina, uicenabina millia & quingenas efficiat. Ita reſtant mille & quingentæ minæ ex numero ſupradicto, quæ centena quinquagena millia denariorũ ualent, in quindecim partes diuidenda propter quindecim cœnantium millia. Atqui numerus hic partiens denarius eſt numerus, cum in centũ & quinquaginta millibus, decies quindecim millia inueniãtur, & deciesquinquies decem millia. ita fit ut in ſingula millia cõuiuarũ, dena millia denariorũ accedant, & in ſingula capita denarij deni. ſic fiunt centeni & ſexageni denarij in capita, id quod Athenæus dixit. Et totidem denarios nos ſedecim aureis noſtris æſtimare inſtituimus: qui numerus ſi per numerũ conuiuarũ multiplicetur, ut quindecies ſenadena millia, uel ſedecies quinadena millia multiplicemus: fient ducena quadragena aureorum millia, quanti quadringena talenta æſtimanda contendimus. Porrò cùm Alexander in ſexaginta conuiuas centenas minas impẽderet, id eſt, dena denariorũ millia, hac ratione in capita ſeſquiminã & ſextantẽ minæ cõſumebat, hoc eſt, centum & ſexaginta-ſex denarios & beſſem, quæ ſumma ſex denarijs in capita excedit. Quòd ſi in ſeptuaginta cõuiuas rationẽ ineamus, in capita ſingula minus erit ſeſquimina. Ita obiter locũ Athenæi explicuimus, & extremã manũ operi addidimus, quod ad hoc quidẽ pertinet. Plutarchus in Antonio de Curione & Antonio loquẽs ſic inquit, Ex quibus ſumptibus grande æs alienũ ei, maiusq; quàm pro ætate conflatũ eſt, ducentorum quinquaginta talentorum. Hæc

t 3 *ſumma*

ſumma ad nomiſma noſtrum reducta æſtimatione à me inſtituta, cẽtum & quinquaginta millia aureorũ noſtrorum efficit, cum talentũ aureos ſexcentos, & centum talenta centies ſexcentos ualeant, hoc eſt ſexaginta millia. Audiamus igitur nũc Ciceronẽ Philipp. II. *qui Antoniũ increpans cõtumelioſa oratione, ita inquit, Tenes'ne memoria, prætextatum te decoxiſſe? Et paulò pòſt, Recordare tempus illud cũ pater Curio mœrẽs iacebat in lecto, filius ſe ad pedes meos proſternens, lachrymans te mihi commendabat: orabat ut te contra ſuũ patrem ſi ſexagies ſeſtertium peteret, defenderẽ. Tantum enim pro te interceßiſſe dicebat. Hactenus Cicero. De hac interceßione Plutarchus ibidem meminit his uerbis, Pro quibus* CCL. *talentis cùm interceßiſſet Curio, pater id ægrè ferens, domo ſua expulit Antonium. Cum decies ſeſtertium à me quinq; & uiginti millibus aureorũ ſæpe ſit æſtimatũ, in promptu eſt ſexagies ſeſtertium centũ & quinquaginta millia ualere, & ita utrãq; ſummam ad nummum cõgruere apud Ciceronẽ & Plutarchum. Idẽ Plutarchus in Antonio, Calphurniam Cæſaris uxorẽ tradit apud Antoniũ bonam partem pecuniarũ depoſuiſſe, quarũ ſumma fuit ad quatuor millia talentorũ. At in uita Ciceronis idẽ auctor ſcribit inimicitias inter Antonium & Octauiũ ortas ob pecuniam Cæſaris auunculi eius ab Antonio interuerſam. Ab eo enim repetebat (inquit) Cæſar iunior ducentas quinquaginta myriadas. Hoc latinè dici debet ducenties. quinquagies centena millia drachmarum, hoc eſt millies centena millia nummûm, uel loquendi compendio. millies ſeſtertium: quod nos æſtimare ſolemus uicieſquinquies centenis millibus aureorum coronatorum. At mille talenta, ſexcentis millibus aureorum à nobis æſtimata*

ſunt

ſunt. Quo fit ut quatuor millia, quater & uicies centenis millibus aureorum ualeant. Quare ſummæ ambæ quadrabunt, ſi tantum hoc animaduertamus, Plutarchũ excurrentem numerum talentorũ (qui ſunt ferè centum & quinquaginta ſex) addere quatuor millibus neglexiſſe. Sed ne mirum aut incredibile potius uideatur tanti cœnas Perſicas conſtare Regibus potuiſſe, hic mihi in mentem uenit ut adderem id quod memoriæ proditum eſt de uaſis & ſupellectile & inſtrumento (ut ita dicã) luxuriæ Perſicæ. Poſt uictum igitur Dariũ apud Iſſum in Cilicia, cum Alexander Darium fugiẽtem ſecuturus, Parmenionem Damaſcum miſiſſet, ubi ueluti ſedem eius belli Darius eſſe ſtatuerat, cõportatis illuc pecunijs, omniq; ſplendore inſtrumenti uiatorij tam regij quàm procerũ: Damaſco iam in poteſtatem redacta, Parmenio ad Regem Alexandrũ ſcribens de theſauris repertis, & impedimentorũ copias enumerans, inter alia luxus caſtrenſis miniſteriũ hoc catalogo recenſuit, παλλακίδας εὗρον μουσουργοὺς τοῦ βασιλέως τριακοσίας εἰκοσιεννέα, ἄνδρας στεφανοπλόκους ἓξ καὶ τεσσαράκοντα, ὀψοποιοὺς διακοσίους ἑβδομήκοντα ἑπτά, χυτρεψοὺς εἰκοσιεννέα, γαλακτουργοὺς τρεῖς καὶ δέκα, ποτισματοποιοὺς ἑπτὰ καὶ δέκα, οἰνοηθητὰς ἑβδομήκοντα, μυροποιοὺς τεσσαράκοντα. Pallacas (inquit) inueni canẽdi peritas, & muſicæ uariæ artifices, ad Regis oblectationẽ intẽtas, numero trecẽtas undetriginta. uiros coronamẽtorũ artifices ſex et XL. coquos ducẽtos & ſeptuaginta ſeptẽ. figulos ad culinariũ inſtrumẽtũ in caſtris fingẽdũ, undetriginta. lactarios piſtores XIII. potionũ tẽperatores cõcinnatoresq; liquorũ decẽ & ſeptẽ: & præter hos, homines ſeptuaginta qui à ſacellãdis uinis erãt Regi, & colo cõdiendis. unguẽtarios inſuper quadraginta. Si tan-

Luxus darij Perſarũ Regis.

tus igitur ſplendor fuit, tamq́; copioſus in ſtatiuis & caſtris apparatus, quãtum concipere animo poſſumus eum fuiſſe apparatum qui Babylone aut Suſis aut Perſepoli fuit? Hoc igitur tandẽ cõfecto, quod uix abſolui poſſe ſperabamus, uideamus quo'nam modo intelligi poßit id quod apud Plutarchum legitur de tertio Põpeij triumpho loquentem, quem de Aſia ſubacta egiſſe dicitur. Ex prænotatis (inquit) literis clarè cognoſcebatur ex quo genere gentiũ triumpharet. Erant quippe regiones hæ, Pontus, Armenia, Cappadocia, Paphlagõnia, Media, Colchis, Iberia, Albania, Syria, Cilicia, Meſopotamia. Præterea ij qui circa Phœniciam & Palæſtinen incolunt, Iudæi, Arabes. Piratarũ etiã quotquot genera terra mariq́; debellata erãt. Inter hæc notabantur caſtella haud pauciora quàm mille capta, ciuitates ferme nongentæ, Piraticæ naues octingentæ: urbes colonijs Romanis habitatas eſſe undequadraginta. His quoq; addebatur uniuerſa Romanæ urbis tributa ante id bellũ quinquagies decies centena millia fuiſſe: cũ ijs uerò quæ Populo Romano ipſe quæſiuit, octuagies quinquies decies cẽtena millia. In ærarium præterea uaſa aurũ argentũq́; ſignatum ad uiginti millia talentorum, præter ea quæ militibus diuiſa ſunt, quorum qui minimũ accepit, mille & quingẽtos æris tulit. Hæc uerba ſignificant tributa Populi Romani ante Mithridatem uictum, quingẽties ſeſtertium fuiſſe: & ex tertia expeditione Pompeij trecẽties quinquagies acceßionis factũ eſſe. Hæc ſumma ære noſtro uicies ſemel centena & uigintiquinq; millia aureorum ualet. Intra quam ſummam ſi coarctare uelimus imperij Romani redditum, ridebimur ab ijs qui nouerunt regni noſtri tributa. Quo anno hæc prodidi, princeps noſter tantam ferme

Summa tributorum Po. Romani ex Plutarcho.

Redditus regni Franciæ.

pecũ

pecuniam ex ditione Gallica percepit. Quod ne commini-ſci uidear, ſcire licet apud nos tria eſſe penſitationum genera ex quibus ærarium noſtrũ conſtat, Canonem, Oblationem, & Indictionem. In Canone cenſentur ea quæ ſceptris ita hærent, ut cum ſceptris nata, nec ſine ijs interitura uideãtur, qualia ſunt portoria, & iſagogica uel exagogica quæ in introitu uel exitu urbium uel locorum aliorum penſitantur. Et in uniuerſum uectigalia quæ multis nominibus accepta referũtur in ratiocinijs principalibus, & poſſeßiones prædiaq́; quorum etiam mancipium proprium eſt diadematis Francici, nec in commercio hominũ eſſe putatur, duntaxat ut perpetuò emancipari ipſæ poſſeßiones poßint. Huc accedunt regaliorum clientelarũq́; iura, id eſt iura quædam certarum perceptionum in eas poſſeßiones adſcripta, quæ in fide ſunt diadematis. Accedunt & commiſſa omnia, & aduentitia quæ aſſertorem non habent, Albana uulgo dicũtur, adeſpota à Græcis appellantur, quæ aſſertorem nullum atq; uindicem habent, ob idq́; in fiſcum cedunt. Strabo libro decimoſeptimo de Aegypto loquens, ἄλλος δέ ἐστιν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστιν. *Eodem pertinẽt uno uerbo omnia in fiſcum cedentia, ut caducorum iura in externorũ hominum hæreditates, qui quidem ius ciuilitatis, aut prouinciæ à principe nõ impetrarint. In ſecundo genere ſunt quæ Oblationes dicuntur, uiceſima, & octaua, & quarta in quibuſdam locis, in res promercales ſtatutæ, & ſalarium uectigal, & exoticum, omnia à popularibus olim principibus delata: unde nomen Oblatio apud priſcos accepit. Horum duorum generum ut æſtimationem certam facere nequeo, ſic ad ſexcenta aureorum millia, hoc nomi-*

Canon.

Regalia.

Albana, adeſpota.

Oblationes.

ne accepta referri haud incerta ratiocinatione colligo.

Indictio. *Tertium genus* Indictio *appellatur. hoc caput ſtatum plerunque habet ſummam paulo plus octingena & quinquagena aureorum millia, ita ut urbes inſignes ſtipendiariæ non ſint.* Indictio *ob id appellata, quòd anniuerſarijs diplomatis indicitur.* Ex quo tamen trans Alpes res *geſsimus, acceſsionibus quas ſuperindictiones appellant, idẽtidem aucta eſt.* Sic *enim ſint* Galli *homines, ut prout quidque principi aut collibuit, aut collibuiſſe dictitetur, id perinde ius faſque eſſe credatur: omniũ haud dubiè mortaliũ, qui quidem* Barbari *non ſint, maximè (ut græcè dicitur)*

Superindictiones.

Pitharchici Franci. Pitharchici, *id eſt principalibus edictis æquo animo obſequentes, nec ideo tamen minus libertatem loquendi uiuendiq; uſurpantes, principibus etiam haud inuitis.* Sic *enim fert huius regni genius, nobis à* Deo *omnipotente* Chriſtianiſſimi *nominis (ut arbitror) commendatione cõceſſus, ut & obſequioſa alacritate ſeruiamus, & qui nobis imperant, liberos nos eſſe non nolint.* Verùm *quo anno hæc prodidi, uno edicto princeps ter & tricies centena millia* Francicorum *imperauit.* Quibus *accedit haud contemnenda ſumma quam cuiuſuis non eſt intelligere.* Neoterico *enim inuento hominum in æraria officina perpolitorum factum eſt, ut dies penſitationum ita cedant, ut inſequẽtis anni quadrans primus in ultimũ præcedẽtis incurrat, ſicq; quinq; quadrãtes in uno aſſe reperiãtur.* Nouo *etiã aucupio trientes ex quadrãtibus facti, quò perplexioribus inuolucris res argentaria intricaretur.* Hoc *nomine dicere poſſem quãtũ acceſsionis hoc biẽnio factũ ſit, populo ita deuorãte ſtrophas argẽtarias, ut nihil nõ concoxerit: id quod eò pertinet, quod dixi de æquanimitate populi in accipiẽdis obeũdisq; imperijs.* In *quo utinã etiã*

felicita

felicitatẽ ſuam ac benignitatem diuinam principes agnoſcerent: nec fallere nos ij homines exiſtimarent, qui huiuſcemodi commentis deũ & ſuperos omneis aut accõmodare conniuentiã, aut arridere credũt. Verùm ut ad rem redeamus, hoc affirmare auſim, Indictionum capiti principẽ quo anno hæc prodidi, non minus acceptũ retuliſſe, ſupputata cum ſorte ſupradicta repræſentatione, quàm quanta ſit æſtimatio illa ſupradicta octingenties ſeſtertij. Quare apud Plutarchum legẽdum antea putabam, quinquagies decies centena millia drachmarum. Græci enim nunquam per ſeſtertiũm millia numeros colligere ſolẽt, ſed per myriadas chiliadasq; drachmarũ, ut non ſemel antè diximus. Nunc autem quod antea conijciebam, certò ac non dubiè opinor, ut paulò pòſt oſtendam. hac uerò ratione ſumma illa redditus Romani quadruplicato augetur, & fit ter millies & quadringenties ſeſtertium, id eſt octogies quinquies centena millia aureorũ noſtrorũ. Summa autem pecuniæ in ærarium relatæ ab eodem Pompeio, fit cẽties & uicies centena millia aureorum, quod nos duodecies millies mille aureos lingua uernacula dicimus: Græci mille ac ducentas myriadas appellant. Myrias enim numerum decies millenariũ ſignificat. Quòd ſi præter hoc æſtimemus in capita ſingula militũ ſeſquilibrã argẽti, id eſt mille & quingẽtos æris, æſtimatio in immẽſum abibit: & tamen corruptũ id eſſe apud Plutarchum interpretis culpa facilè oſtẽdemus ex Appiano, qui in eo libro qui Mithridaticus dicitur, de hoc loquens ita inquit, Finiente hyeme Pompeius præmia militibus exhibuit, uiritim mille & quingentas drachmas Atticas, ducibus eorum condigna pariter impẽdit, quorum ſumma decies ſexagies mille talenta attigiſſe creditur. Vbi legendum, Quarũ ſummam

Plutarchi locus.

Summa pecuniæ a Pompeio in ærarium illatæ triumpho Mithridatico.

aiunt

aiunt fuiſſe talenta ſedecim millia, uel decem & ſex millia. καθ᾽ ἕκαστον ἄνδρα χιλίας πεντακοσίας ἀττικὰς, καὶ τοῖς ἡγουμένοις αὐτῶν ἀνάλογον. *& ducibus eorũ proportione,* καὶ φασὶ γενέσθαι τάλαντα μύρια ἑξακισχίλια. *Huiuſmodi corruptos numeros nõ ſemel apud eum auctorem latinum factum offendi: ſed ex his uerbis intelligimus non nulle & quingẽtos æris, ut interpres exiſtimauit, ſed mille & quingentas drachmas, id eſt denasquinas libras argenti, hoc eſt centenos quinquagenos aureos ſingulis militibus datos. Ex Plutarcho autẽ ipſo Græco, qui poſt alteram etiam libri huius editionem ad nos peruenit, error interpretis ipſius Plutarchi manifeſtus eſt. ſic enim in eo loco hiſtoriæ legitur,* πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει, μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν. *Et paulò pòſt,* τῶν δὲ στρατιωτῶν ὁ τοὐλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον, δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. *Ex quibus apparet interpretem nummos ſeſtertios uel aſſes pro drachmis intellexiſſe, errore luculẽto, qui etiã tributa pro uectigalibus trãſtulit.* Vectigalia Tributa. *Plutarchus enim ijs ſummis uectigalia, id eſt* τέλη, *non tributa, id eſt* φόρους *ſignificaſſe mihi uidetur. Quòd autem Plutarchus quinque millia myriadum ſcripſit, quingenties centena millia latinè uerti debuit, uel quingenties ſeſtertium, ſi quidem ſeſtertios nummos intelligi uolebat. Et ſecundo loco octingenties quinquagies. Verùm quoniam Plutarchus more Græcorũ ſcripſit, ſumma quadruplicato excreſcit, & fit ter millies & quadringẽties centena millia nummûm, uel ter millies quadringenties ſeſtertium. Plutarchi autẽ uerba ſic uerti ad uerbũ poſſunt: Ex ijs uerò quæ ipſe ciuitati Romanæ iam quæſitis addidit*

dit, Romanos capere quotannis octo millia & quingentas myriadas drachmarū. Sic ſuperior ſumma quaternario multiplicata, efficit ter millies & quadringēties centena millia. Plin. lib. xxxvii. hunc triumphum magnificè deſcripſit, ſed adeò corruptus ad nos peruenit, ut ſatis habuerim locum notare, quem tranſcribere non poteram. Cap. 2.
Qui tamen locum illum legerit, Plutarchū mirabitur uiginti tantum millibus talentûm æſtimaſſe prædam in ærarium illatā. Apud Plinium in eius triumphi deſcriptione ad ultimū ita legitur in codicibus omnibus impreſſis, Cætera triumphi eiuſdem quàm ueriſſimè ſubijciam. Reip. datum mille talentûm, Legatis & quæſtoribus qui oras maris defendiſſent, ſeſtertia bina millia: commilitibus ſingulis quinquaginta. Hoc prorſus non conuenit nec cum Appiano, nec cum Plutarcho. bina enim millia ſeſtertiûm quinas libras argenti ualent, & quinquaginta ſeſtertij uiginti drachmas. Præterea quis credat Plinium poſt bina millia dixiſſe quinquaginta? ſaltem quinquagena emendatores ſcriberēt. In antiquis quos uidi, ſic legitur, Cætera triumphi eiuſdē quàm uirilia. Reip. & Quæſtoribus qui oras maris defendiſſent, datum mille talentûm: militibus ſingulis ſena millia ſeſtertiū. Et hactenus legitur. Fortaſſe autē ſic legi debet, Cætera triūphi eiuſdem quàm uirilia (ut hoc referatur ad ſuperiora, in quibus Plinius mollitiem & delicias reprehendit) præfectis & quæſtoribus qui oras maris defendiſſent, datum mille talentûm, militibus ſingulis ſena millia ſeſtertiûm, comitibus ſingulis quinquagena. Vt intelligamus comites, eos qui ſponte Pōpeiū ſecuti ſunt. Sena millia ſeſtertiū, millenas & quinquagenas drachmas ſignificant, quod conuenit cum ſupradictis. Plinij locus.
Quapropter admirari ſubit uel emendatorum licentiam,

uel

uel librariorum incuriam, qui hunc locũ ita corruperunt: ex quo coniecturam in uniuerſam Plinij emendationem facere licet. Appianus auctor eſt, in exercitu Pompeij ab initio ſtatim peditum uiginti millia, & equitum quatuor fuiſſe: & legatos ei quinque & uiginti à Senatu decretos. Vt ergo in ſingulos pedites mille & quingẽtas drachmas dederit, & tria millia in equites (ſic enim fieri ſolitum, ut equites uel duplex uel triplex donatiuum acciperent, & duplex Centuriones) Pompeius ultra mille talenta legatis & Præfectis data, non potuit minoris quadringentis & uiginti millibus argenti libris defungi. Fiunt in ſumma cum mille talentis quadringenta octoginta millia pondo, quæ ære noſtro duodequinquagies centenis millibus aureorum æſtimantur. In ſingula enim pondo, denos aureos numeramus. Atque in hoc rationem nullam habeo centurionatus, nec auxiliaris militis, & euocati, & prouinciatim collecti. Appianus Latinus (ut diximus) ſummas argenti nõ modò incredibiles, ſed etiam abſurdas refert: apud quem legitur, in eam largitionem Pompeium decies ſexagies mille talẽta impendiſſe. Ego autem interpretem nõ ſexagies decies, ſed decies & ſexies ſcripſiſſe puto, pro ſedecim talẽtorum millibus, quæ ære noſtro ſexies et nonagies cẽtena millia aureorũ dici poßũt. Hoc donatiuũ Põpeianũ nõ modò credibile, ſed etiã contemnendũ nec memorabile fecerũt illa quæ poſtea ſecuta ſunt donatiua, ad bella ciuilia legiones auctorantia, ut poſthac oſtẽdemus. Nũc uerò ſi Romani imperij magnitudinẽ nõ dico oſtendere, ſed argumentis tantũ conijciendam relinquere uelim, longus de integro inſtaurandus erit ſermo. Plinius libro ſeptimo de trophæis triumphisq; Põpeianis loquens ita inquit, Triũphi uerò quẽ deduxit Põpeius ad tertium

App locus.

Magnitudo Romani Imperij.

tertiũ Calen. Octobris, præfatio hæc fuit, Cum oram maritimã à prædonibus liberaſſet, & imperiũ maris Populo Romano reſtituiſſet, ex Aſia, Põto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia inſula, Creta, Baſternis. & ſuper hæc de Regibus Mithridate atq; Tigrane triumphauit. Summa ſummarũ in illo gloria fuit, ut ipſe in cõcione dixit cũ de rebus ſuis diſſereret, Aſiam ultimã prouinciarũ accepiſſe, eandemq; mediã patriæ reddidiſſe. Si quis ecõtrario ſimili modo uelit percenſere Cæſaris res, qui maior illo apparuit: totum profectò terrarũ orbẽ enumeret, quod infinitũ eſſe conueniet. Aſiã hoc in loco Plinius pro peninſula Aſiæ accipit, quod regnũ olim Lydiorũ dictum eſt. Tranquillus in Cæſare, Geſsit autem nouem annis, quibus cum imperio fuit, hæc ferè. Omnem Galliã quæ à ſaltu Pyrenæo Alpibusq; & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patetq́; circuitu ad bis & tricies centũ millia paſſuũ, præter ſocias ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formã redegit, eiq; in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuit. Ab his duobus ducibus Romana res magnopere creuit. Quanta autẽ peninſulæ Aſiæ fuerit acceſsio, quæ Aſia proprio ac priuato nomine dicta eſt, ut auctor eſt Aſia proprie. *Plinius, ex eo cõijcere datur, quòd Plutarchus in Lucullo ſcribit, Syllã quum fœdere icto cum Mithridate Aſiã recepiſſet, uiginti millia talentûm mulctæ nomine Aſiæ* Viginti millia *imperaſſe, eiq; pecuniæ colligendæ Lucullum qui ſecum* talentum Aſiæ imperata a Sylla. *militauerat, præfeciſſe, ut inde pecuniam ſignaret. quanta autẽ ſit pecunia, nos ſuprà docuimus.* σύλλας δὲ τὴν ἀσίαν δισμυρίοις ταλάντοις ἐζημίωσε. *Appianus in ſecundo de bellis ciuilibus, de Cæſare Dictatore loquens, Statim poſt triumphum quæcunque exercitui pollicitus fuerat,*

Donatiuum Cæſaris & congiarium memorabile.

rat, omnia cum additamẽto exoluit, militi drachmas Atticas quinque millia, manipuli ductori bis totidem, Tribunis militum, equitumq́; præfectis duplo maius. Sic enim legi debet, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἀττικὰς, λοχαγῷ δὲ αὐτοῦ τὸ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον. καὶ τοῖς δημόταις ἑκάστῳ μνᾶν ἀττικήν. Ad hæc ſingulis ex populo minam unam Atticam. Apud Tranquillum locus mutilatus eſt. Veteranis (inquit) legionibus prædæ nomine in pedites ſingulos ſuper bina ſeſtertia quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites uicenaquaterna millia nũmûm dedit: populo præter frumẽti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoq; nummos quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit: & hoc amplius centenos pro mora: annuam etiam habitationem Romæ uſq; ad bina millia nummûm, in Italia non ultra quingenos ſeſtertios. Quadringentos ſeſtertios dediſſe uiritim populo Tranquillus dicit, & Appianus minã Atticam, quod idem eſt: ex quo loco cõprobatur id quod ſemper diximus, librã fuiſſe centenûm denariorũ: & ſoluitur obiectum ſuperius factũ ex Priſciano. Sed hic quina millia drachmarum data dicit in ſingulos milites, & in equitum præfectos ſingulos multo maiorem ſummam: ille in equites uicenaquaterna millia nummûm, id eſt ſena millia drachmarum. quare locum mutilatum eſſe oportet apud Tranquillum. Sed & apud Appianum nulla equitum fit mentio. ἵππαρχοι enim turmarum ductores ſunt, non λοχαγοὶ, ut interpres intellexit: quo uerbo Appianus uti ſolet pro Centurione, quemadmodum & in quarto de pronunciatione eius donatiui loquens in concione ab Antonio facta, καὶ τῆς τοιαύτης δ' ὅμως ζημίας ἕνεκα ὑπισχνούμεθα ὑμῖν νικητήρια δραχμὰς ἑκάστῳ στρατιώτῃ

πεντα

πεντακισχιλίας, λοχαγῷ δὲ πεντάκις τοσαύτας, χιλιάρχῳ δὲ τὸ διπλάσιον τοῦ λοχαγοῦ. Equitum nullã facit mẽtionem. Euſebius auctor eſt, eo tempore quo Sylla Dictaturam inuaſit, cenſu Romæ acto inuenta eſſe hominum quadringenta ſexagintatria millia. Appianus autem tradit cenſu poſt triũphum Cæſaris acto, inuẽtum eſſe dimidio penè minorẽ numerũ ciuium quàm quantus ante bellum ciuile fuiſſet. Eſto igitur ut Romæ ducenta & uiginti millia hominum fuerint eo temporẽ quo Cæſar centenas drachmas in populum diuiſit: id cõgiarium bis & uicies centenis millibus aureorum noſtrorum æſtimabitur. Age eſto ut uiginti millia ueteranorum fuerint (tot enim minimum eſſe oportuit, ut ex Hircio nouimus in Commentario de bello Aphrico) ſi quina millia drachmarũ, id eſt, quinquaginta argenti pondo in ſingulos diuiſit, decies millies mille aureis noſtris id donatiuum conſtitit, id eſt centies centenis millibus. Adde nunc augmentum pro Centurione & Equite & Tribuno, & habitationes illas gratuitas Romæ & in Italia datas: certè in immenſum res abibit, ſi omnia æſtimentur. Appianus ipſe de triumphis eius loquens, quos diebus quatuor inſtaurauit poſt omnia bella confecta, Pecuniarum (inquit) in triumphis illatarum ſummã ad ſexagintaquinq; talentũm millia fuiſſe ferũt, & coronas ex auro fuiſſe addit duo millia & octingenta & duas & uiginti, quæ pondo amplius uiginti millia penderẽt: ex quibus exercitui promiſſa præmia cũ fœnore propemodũ exoluit. *χρήματα δ᾽ ἐν τοῖς θριάμβοις φησὶ παρενεχθῆναι μυριάδας ἑξ καὶ ἥμισυ ταλάντων, καὶ στεφάνους δύο καὶ εἴκοσι, καὶ δισχιλίους ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις ἀπὸ χρυσοῦ, ἕλκοντας ἐς δὶς μυρίας καὶ δέκα καὶ τέσσαρας καὶ τετρακοσίας λίτρας, ἀφ᾽ ὧν εὐθὺς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ διένει-*

μετὰ ὑπεσχημένα πάνθ' ὑπερβάλλων. Summa talen-
torũ æſtimatione noſtra undequadragies millies mille au
reos noſtros ualet. Viginti millia pondo auri, ut minimum
uicies centena millia ſuperiori addidit ſummæ, ut ſint ſe-
mel & quadragies millies mille aureorũ coronatorũ, hoc
eſt quadringẽties decies centena millia: cuius ſummæ bo-
nam partem Cæſar ex Gallorum ſpolijs coëgit: præter ea
quæ impendit in emerẽdo fauore plebis & potentiũ Ro-
mæ, ut Pauli & Curionis, & aliorũ, ut ſuprà dictum eſt.
Omnia enim illa ante bellum ciuile contigerant: ſed tri-
umphi ducti ſunt poſt bella ciuilia confecta. Antonius au-
tem Triumuir poſt mortem Cæſaris bellum Philippenſe
pariter cum Cæſare qui poſtea Auguſtus dictus eſt, geſſit
in Cæſaris interfectores: quo cõfecto morte Caſſij & Bru-
ti, cum Cæſar Octauius Romã rediſſet, ipſe Antonius in
Græciam ſe contulit, ut illic de donatiuo ſtatueret quod
militi antea polliciti fuerãt: quodq; (ut Plutarch. inquit)
quinûm millium drachmarum in ſingula capita fuerat, ut
antè Cæſaris, id eſt uicenûm millium nummûm ὑπεσχη-
μένοι γὰρ ἑκάστῳ στρατιώτῃ δραχμὰς πεντακισχιλίας, ἐδέ-
οντο συντονωτέρου χρηματισμοῦ καὶ δασμολογίας. Quantus
autem fuerit exercitus eius, ex eodẽ auctore alio loco no-
uimus: qui de altero diſſidio Cæſaris & Antonij loquens,
& de bello Mutinenſi, quo tempore Antonius Lepidi ca-
ſtra ingreſſus eſſe dicitur, Munatiumq; ſibi adiunxiſſe,
οὕτω δὴ μέγας ἀρθεὶς, αὖθις ὑπερέβαλε τὰς Ἄλπεις, εἰς τὴν
Ἰταλίαν ἄγων ἑπτακαίδεκα τέλη πεζῶν σὺν αὑτῷ, καὶ
μυρίους ἱππεῖς. His rebus (inquit ille) elatus Antonius,
caſtra Lepidi ingreſſus, quodã ex cõpotoribus ſuis cũ ſex
legionibus in præſidio Galliæ relicto, ipſe in Italiã redijt,
decem millia equitũ & decẽ & ſeptẽ legiones peditũ ſe-
cum

Donatiuũ Antonij.

cum agens: quo tempore Cicero à Cæſare deſtitutus eſt ob id quòd libertati nimiũ tribuere uideretur, Cæſarq; cum Antonio iterũ in gratiã redijt. Vt aũtẽ omnia extenuare potius quàm augere uideamur: ponamus equitũ peditũq; octoginta millia capitum fuiſſe (plenæ enim rarò legiones erant) equites etiã & Centuriones in ordinẽ redigamus, ut in ſingula militũ capita ſimplex donatiuũ procedat, id eſt quingenti aurei: ad eam largitionẽ quadringenties centena millia aureorũ noſtrorum conſtituenda ſunt æſtimatione iam dicta, ut promptum eſt colligere. Quod an credibile ſit, ex ijs quæ infrà dicentur, apparebit. Fuerat etiã memorabile donatiuũ Caßij & Bruti, quod Caſſius in cõcione pronũciauit. nã cũ octoginta millia legionariorũ eſſent in eius exercitu ſine equitibus, ipſe in ſingulos milites mullenas & quingenas drachmas Italicas ſe cõfeſtim repræſẽtaturũ dixit ijs qui ad prœliũ, quod inſtabat, alacri animo ituri eſſent, et cẽturioni quincuplex donatiuũ, & tribuno pro portione. καὶ νῦν ἴσοι ὧδι τὸ ἔργον ἄλλης συμβολῆς ἢ καὶ λόγου ἕνεκα, ἀποδώσομεν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ βήματος, στρατιώτῃ μὲν χιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμὰς ἰταλικὰς, χιλιάρχῃ δὲ τὸ ἀνάλογον. *et paulopoſt, Collaudãtes autẽ milites Brutũ & Caßiũ, cũ ſe omnia eorũ cauſa, ut par erat, facturos polliciti eſſent, illi confeſtim quod pronũciarãt, præſenti pecunia perſoluerũt, & alia inſuper alijs atq; alijs nominib. erogauerũt. Hac ratione in octoginta millia hominũ, qui undeuiginti legiones nõ planè integras, ut ipſe inquit, cõficiebãt, cẽties & uicies cẽtena millia aureorũ Frãciæ elargiti ſunt, abſq; eo qd' Cẽturionib. quod Tribunis, qd' equitib. datũ eſt, qui amplius decẽ millia fuerunt, Celtæ, Luſitani, Parthi, & aliarũ gentiũ. Eodẽ autem tẽpore Antonius cũ Epheſũ in Aſiã ex Græ-*

cia ueniſſet, & eò reges reginæq́; orientis ad eum ſalutan-
dum confluerent, ſeſe ſuaq́; ultro illi offerentes (ut auctor
eſt Plutarchus) *diu illic per luxum inuſitatum debaccha-*
tus, cũ de primoribus uiris pro arbitrio ſuo ſtatuiſſet, præ-
dictarum rerum impendijs exhauſtus, altera tandem ue-
Hybreas orator. *ctigalia Aſiaticis populis imperare inſtitit.* Ibi Hybreas
quidam orator nobilis, qui cauſam gentium Aſiaticarum
agendam receperat, huiuſmodi oratione uſus eſſe dicitur,
memorabili certè, ac noſtris quibuſdã hominibus etiã at-
que etiam animaduertenda, ſi ipſis ab aulicis appariturus
feriari pauliſper uacaret, & animũ aduertere huiuſcemo-
di acroamatis. Sed *quãdò id fieri nõ poteſt, proximum eſt*
ut optemus per ora id hominum ferri tãdiu quoadusq́; ad
principes permanarit. Verùm *ille orator,* Si potes (in-
quit) o Antoni *alterum uectigal eodem anno exigere: il-*
Memorabile dictum. *lud etiam poſſe te æquum eſt, binas ut eodem anno æſtates,*
binosq́; etiam autumnos habeamus. Ducenta *tibi talẽtũm*
millia Aſia *iã pependit: hæc ſi tu nõ accepiſti, exige ab ijs*
qui acceperunt. ſin cũ acceperis, iam non habes, quid nunc
cauſæ eſt quin ipſi perierimus? ταῦτα εἶπεν, εἰ μὲν οὐκ εἴλη-
φας, ἀπαίτει παρὰ τῶν λαβόντων, εἰ δὲ λαβὼν οὐκ ἔχεις,
ἀπολώλαμεν. Hoc *ſermone magnopere flexit* Antoniũ
Hybreas, *ut quẽ plurima latuiſſent eorum quæ fiebãt: &*
erat nõ tam remiſſo animo quã ſimplici, ideoq́; omnia cre-
dens ijs quos circa ſe eſſe uoluerat. Inerat *enim moribus*
hominis ſimplicitas, nec cito ad ſecus admiſſa animum ad-
uertebat: uerùm ubi res perperã actas ſenſerat, illico pœ-
nitẽtia ſubibat eius animũ, culpamq́; ingenuè etiã ad eos
ipſos agnoſcebat, ad quos res acta iniuriaq́; pertinebat.
Hic *locus, ut alia pleraq́; eius auctoris, mendoſe latinus fa-*
ctus eſt. Digna *uerò omnino hiſtoria quæ in regiæ con-*
ſpicu-

ſpicuo loco ſeſquipedalibus literis proſcriberetur, uel in æs incideretur potius, ut & principes noſtri meminiſſent quid ſui ſit officij, & qui rei argentariæ apud nos ſummã tenent, innocentius & cautius obirent ſua munera in poſterũ. Hic eſt ille M. Antonius qui Cleopatræ ultimæ Aegypti reginæ, Phœniciam, Syriã, Cyprum, & Ciliciæ bo nuam partem, Iudæam balſamiferam & Nabathæorũ Arabiam in ſtupri mercedem dedit: qui Antigonũ Regem ſecuri percußit: qui expeditionem in Parthos cum centum millibus peditũ equitumq; ſuſcepit: cui denique nobilis illa cœna portentoſi luxus condicta eſt à Cleopatra, in qua cẽties ſeſtertiũ, id eſt ducenta & quinquaginta millia aureorum uno ferculo ſecundæ menſæ conſumpta ſunt. De hac re Athenæus in quarto Dipnoſophiſtarũ ita propemodũ inquit, uerbis ex Rhodio Socrate tranſcriptis, qui bellum ciuile Cæſaris & Antonij ſcripſit: Quum autem Cleopatra obuiã proceßiſſet Antonio in Ciliciam, ibi conuiuium regiũ opiparumq; inſtruxit, in quo aulicum omne inſtrumentum aureum erat, gemmis etiam conſertum ſingulari uaſculariorum opificio. Erãt etiam parietes purpureis aureiſq; peripetaſmatis obtenti. Duodecim igitur ad hũc modum triclinijs conſtratis & inſtructis, Antonium ad conuiuium illud Cleopatra, quoſdamq; primorum uocauit, quos ei uiſum fuit. Ibi Antonio apparatus magnificentiam cum ſtupore admirante, renidens Cleopatra, omnia ſe illi dono dare reſpondit: & ſubinde in diem poſterum cœnam ei condixit: ad quam ille poſtridie cum ueniſſet comitatus amicis & proceribus, eo ſplendore Cleopatra atque ea opulentia conuiuium inſtruxit, ut heſternus apparatus deſpicabilis præ eo uideretur, ac nihilo ſetius peracto conuiuio omnia idẽtidem donauit: uiſenda ſa-

Mirabilis cœna.

Cleopatræ luxus in conuiuio.

ne munificentia, cũ unicuiq; conuiuarũ permitteretur toralia, & lectũ in quo accubuiſſet, & uaſa aurea præterea auferre, ita ut cuiq; lectiſternio ceſſerãt. His peractis ſub digreſſũ Antonij comites prout dignitate aliqua præcellebãt, ita partim lecticas geſtatorias cũ ſeruis lecticarijs, partim equos inſtratos argẽteis ephippijs referebãt. quibus omnibus regina eo amplius face prælucẽtes aſſeclas digredientibus repræſentauit, καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ παρεκάλει συνδειπνῆσαι, πάλιν ἥκοντα μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων, ὅτε καὶ πολλῷ κρεῖττον διακοσμήσασα τὸ συμπόσιον, ἐποίησε φανῆναι τὰ πρῶτα μικρά, καὶ πάλιν καὶ ταῦτα ἐδωρήσατο. τῶν δὲ ἡγεμόνων ἐφ' ἑκάστῳ κατέκειτο κλίνη, καὶ τὰ κυλίκια καθὼς ταῖς στρωμναῖς ἐμεμέριστο, ἑκάστῳ φέρειν ἐπέτρεψε, κατὰ δὲ τὴν ἄφοδον, τοῖς μὲν ἐν ἀξιώμασι φορεῖα σὺν τοῖς κομίζουσι, τοῖς πλείοσι δὲ κατάργυρα σκευῆ ἵππους. πᾶσι δὲ λαμπτηροφόρους παῖδας Αἰθίοπας παρέστησε. *Mirabitur forſan quiſpiã quonam modo dicere tam multa interim uno anno Antonius ex Aſia conferre potuerit. Is ſcire debet intelligere oportere orientale populi Ro. imperiũ, quod quidem in ditione eius ex partitione ulla*

Triumuiralis partitio. *Triumuirali intelligere licet, quæ mihi inſtar fuiſſe uidetur Homericæ regnorũ diuiſionis inter Iouẽ, Neptunũ & Plutonem. In ea partitione omnis ad oriente tractus Antonio, ad Heſperia Cæſari, hoc eſt Octauio cõceſſit. Terminus uſq; citra imperij confiniũ, Ionium mare factum. Lepido Africa ceſſit . . . noſtra omnium terrarum mare longe hodie clariſſima, portiuncula prope dixerim fuit nõ alio Romani imperij, ſed tertia pars eius. Poſtea autem ſublato Lepido, cum Triumuiratus ad Duumuiratum rediiſſet, quantæ fuerint Romani imperij uires, æſtimare licet ex utriuſq; copijs. ſiquidem in Actiaco bello Antonius prælium*

 centum

centum millia, equitũ duo & uiginti, & naues bellicas nõ pauciores quingentis habuit, & ſex Reges in comitatu ſuo: Cæſar autẽ naues bello aptas ducentas & quinquaginta, peditũ octoginta millia, & equitum parem Antonio numerum. quo tempore, ut diximus, Lepido de medio ſublato, Antonius ab Euphrate & Armenia ad Ioniũ mare & Illyricũ: Cæſar ab Illyrico ad Heſperiũ oceanum, & ab oceano ad Tyrrhenum Siculumq; mare: Libyæ uerò quantũ Italiæ Galliæq; & Hiſpaniæ obiectum eſt ad Herculeas colũnas, obtinebat: Antonius uerò à Cyrene ad Aethiopiã. Appianus autẽ lib. v. bel. ciuiliũ Marcũ Antoniũ inducit Epheſi ad Græcas Aſiaticasq; gẽtes orationẽ habentẽ, dicẽtemq; ſibi duodetriginta legiones eſſe, quæ cum auxiliaribus cẽtum & ſeptuaginta peditũ millia implerẽt, equitibus nõ adnumeratis: quas legiones reliquias eſſe dictitabat triũ & quadraginta legionũ quas Mutinæ habuiſſet cũ Cæſare & Lepido communes. τέλη δὲ ἔσιν ἡμῖν ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ὁπλιτῶν, ἃ μετὰ τῶν συντασσομένων ἐς μυριάδας ἀνδρῶν ὑπὲρ ἑπτακαίδεκα, καὶ τούτων ἄνευθεν ἱππεῖς, καὶ ἕτερος ὅμιλος ἑτέρου στρατοῦ. *Itaq; cum præmia ijs reddere opus eſſet, et oriẽtales populi ita de eo & Cæſare meriti eßẽt, ut digni maxima mulctauiderẽtur ob pecunias Caßio et Bruto Cæſaris interfectoribus collatas, ſub mulctæ eis nomine decẽ annorũ tributa imperare cõtinuò perſoluẽda, quãdoquidẽ tot annorũ ipſi tributa Bruto & Caßio biẽnio proximo penſitaßẽt, ad extremũq; Græcos & Aſiaticos multis lacbrymis impetraſſe, ut nouẽ annorũ tributũ biẽnio pſoluerent:* καὶ τέλος παρακαλοῦντες ἔτυχον ἐννέα ἐτῶν φόρους ἐσενεγκεῖν ἔτεσι δύο. βασιλεῦσι δὲ καὶ δυνάσταις καὶ πόλεσιν ἐλευθέραις ἀλλὰ ἐς τὴν ἑκάστου δύναμιν ἐπετάχθη. *Cũ interim & regibus & potẽ-*

Actiacus exercitus.

tatibus & liberis ciuitatibus aliæ inſuper collationes imperarentur. Sic enim uerti debuit. Quod autem tributa decem annorum Aſiatici populi Caſsio pependiſſent, ipſe Appianus his uerbis refert lib. IIII. bellorũ ciuiliũ de expugnatione Rhodi loquens, ὁ δὲ κάσσιος ἡδόμενος τῇ ταχυεργίᾳ τῆς ῥόδου ἁλώσεως καὶ τῷ πλήθει τῶν χρημάτων ἐπέταττεν ὅμως καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τῆς ἀσίας ἅπασι φόρους ἐτῶν δέκα συμφέρειν. καὶ οἱ μὲν ἐπράσσοντο συντόνως. Ducẽta igitur millia talentũm quæ Plutarchus exacta eſſe ab Antonio dixit, ex ea collatione fuerũt quæ uno & altero anno in nouem annos indicta eſt. Hæc ſumma nomiſmate noſtro centies & uicies millies mille aureos ualet. Græcè duodecies millenas myriadas dicerem: uel centies & uicies centenas myriadas aureorum. Hac ſumma maiorem nullam (ut arbitror) dicturi ſumus uno tempore congeſtam, niſi maiores ſummæ in ærario fuiſſe uidẽtur, ut apparet ex ijs quæ li. ſuperiore adnotata ſunt. Plin. lib. XXXIII. Meſſala orator prodidit Antoniũ Triũuirum aureis uſum uaſis in omnibus obſcœnis deſiderijs, pudendo etiã crimine Cleopatræ. Et paulo inferius, Antonius in contumeliam naturæ, uilitatem auro fecit, opus proſcriptione dignum. Idẽ auctor eſt luxum tum primùm Romanũ populum inuaſiſſe, quum Aſia deuicta eſt. Aſia (inquit) primùm deuicta luxuriã miſit in Italiam. Siquidem L. Scipio tranſtulit in triumpho argenti pondo millia quadringenta quinquaginta, & uaſorum aureorum pondo centum millia. Anno urbis conditæ quingenteſimo ſexageſimoquinto eadem Aſia domita multo etiã grauius afflixit mores, inutiliorq́; uictoria illa hæreditas Attalo Rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regijs uerecundia exempta eſt, urbis anno

Aſia demum uicta, luxuria Romam inuiſit, magis etiã donata.

DCXXVI,

DCXXVI, medijs LVII annis erudita ciuitate amare etiam & non ſolum admirari opulentiam externam. Immenſo & Achaicæ uictoriæ momēto ad impellendos mores, quæ & ipſa hoc interuallo anno urbis DCVIII Parthica ſigna & tabulas pictas inuexit, nequid deeſſet: pariterq; luxuria nata eſt, & Carthago ſublata, ita cōgruētibus fatis, ut liberet amplecti uitia, & liceret peccare ex dignatione. In quibuſdā impreßis libris legitur, & uaſorum aureorum pondo ducenta millia, duplicato auri numero. In antiquis omnibus, pondo mille quingenta. adeò fluxa fides eſt exemplarium in numeris tradendis. Apud Liuiū non millia ſed mille utrobiq; legitur: quod luculentam facit diſcrepantiā. In quibuſdam antiquis mille legitur, in alijs per notas ſcriptū eſt, ut ad mille & millia ambiguum ſit. Sic autē inquit Liuius lib. VII. de bel. Maced. Tulit in triūpho uaſorū argenteorū (omnia cælata erāt) mille pōdo, & CCCCXXIIII aureorum mille pōdo, & XXIIII. Præter hæc etiā duo uerba in ſupradicto loco corrupta eſſe intelligo ex obſeruatione uetuſtæ lectionis. Neq; enim Aſia domita lego, ſed donata. Scimus enim Attalum Regem Aſiæ, populum Romanum hæredē inſtituiſſe, auctore Trogo lib. XXXVI. Deuictam igitur Aſiam Plinius prius dixit luxuriā miſiſſe in Italiā, quod fuit Antiochi tempore: poſtea etiam donatam, quod fuit Attalo Rege hæreditatem populo Romano relinquente. Parthica autem ſigna corruptum eſſe ſatis ſcio: ſed quomodo reſtituendum ſit, affirmare non auſim. Dicerem Corinthiaca, niſi in uetuſto parta legiſſem, ut uictoriam partam intelligamus, id eſt, ut parta uictoria ſigna & ſtatuas & tabulas inuexerit Romam ex Achaia. Neque uerò ex Aſiaticis tantum tributis Antonius infinitā uim

Locus Plinij emendatus.

aiunt fuiſſe talenta ſedecim millia, uel decem & ſex millia. καθ᾽ ἕκαστον ἄνδρα χιλίας πεντακοσίας ἀττικὰς, καὶ τοῖς ἡγουμένοις αὐτῶν ἀνάλογον. *& ducibus eorũ proportione,* καί φασι γενέσθαι τάλαντα μύρια ἑξακισχίλια. *Huiuſmodi corruptos numeros nõ ſemel apud eum auctorem latinum factum offendi: ſed ex his uerbis intelligimus non mille & quingẽtos æris, ut interpres exiſtimauit, ſed mille & quingentas drachmas, id eſt denasquinas libras argenti, hoc eſt centenos quinquagenos aureos ſingulis militibus datos. Ex Plutarcho autẽ ipſo Græco, qui poſt alteram etiam libri huius editionem ad nos peruenit, error interpretis ipſius Plutarchi manifeſtus eſt. ſic enim in eo loco hiſtoriæ legitur,* πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει, μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν. *Et paulò pòſt,* τῶν δὲ στρατιωτῶν ὁ τοὐλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον, δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. *Ex quibus apparet interpretem nummos ſeſtertios uel aſſes pro drachmis intellexiſſe, errore luculẽto, qui etiã tributa pro uectigalibus trãſtulit. Plutarchus enim ijs ſummis uectigalia, id eſt* τέλη, *non tributa, id eſt* φόρους *ſignificaſſe mihi uidetur. Quòd autem Plutarchus quinque millia myriadum ſcripſit, quingenties centena millia latinè uerti debuit, uel quingenties ſeſtertium, ſi quidem ſeſtertios nummos intelligi uolebat. Et ſecundo loco octingenties quinquagies. Verùm quoniam Plutarchus more Græcorũ ſcripſit, ſumma quadruplicato excreſcit, & fit ter millies & quadringẽties centena millia nummûm, uel ter millies quadringenties ſeſtertium. Plutarchi autẽ uerba ſic uerti ad uerbũ poſſunt: Ex ijs uerò quæ ipſe ciuitati Romanæ iam quæſitis addi-*

Vectigalia Tributa.

dit, Romanos capere quotannis octo millia & quingentas myriadas drachmarũ. Sic ſuperior ſumma quaternario multiplicata, efficit ter millies & quadringẽties centena millia. Plin. lib. XXXVII. hunc triumphum magnificè deſcripſit, ſed adeò corruptus ad nos peruenit, ut ſatis habuerim locum notare, quem tranſcribere non poteram. Qui tamen locum illum legerit, Plutarchũ mirabitur uiginti tantum millibus talentûm æſtimaſſe prædam in ærarium illatã. Apud Plinium in eius triumphi deſcriptione ad ultimũ ita legitur in codicibus omnibus impreßis, Cætera triumphi eiuſdem quàm uerißimè ſubijciam. Reip. datum mille talentûm, Legatis & quæſtoribus qui oras maris defendiſſent, ſeſtertia bina millia: commilitibus ſingulis quinquaginta. Hoc prorſus non conuenit nec cum Appiano, nec cum Plutarcho. bina enim millia ſeſtertiûm quinas libras argenti ualent, & quinquaginta ſeſtertij uiginti drachmas. Præterea quis credat Plinium poſt bina millia dixiſſe quinquaginta? ſaltem quinquagena emendatores ſcriberẽt. In antiquis quos uidi, ſic legitur, Cætera triumphi eiuſdẽ quàm uirilia. Reip. & Quæſtoribus qui oras maris defendiſſent, datum mille talentûm: militibus ſingulis ſena millia ſeſtertiũ. Et hactenus legitur. Fortaſſe autẽ ſic legi debet, Cætera triũphi eiuſdem quàm uirilia (ut hoc referatur ad ſuperiora, in quibus Plinius mollitiem & delicias reprehendit) præfectis & quæſtoribus qui oras maris defendiſſent, datum mille talentûm, militibus ſingulis ſena millia ſeſtertiûm, comitibus ſingulis quinquagena. Vt intelligamus comites, eos qui ſponte Põpeiũ ſecuti ſunt. Sena millia ſeſtertiũ, millenas & quinquagenas drachmas ſignificant, quod conuenit cum ſupradicti. Quapropter admirari ſubit uel emendatorum licentiam, uel

Cap. 2.

Plinij locus.

uel librariorum incuriam, qui hunc locũ ita corruperunt: ex quo coniecturam in uniuerſam Plinij emendationem facere licet. Appianus auctor eſt, in exercitu Pompeij ab initio ſtatim peditum uiginti millia, & equitum quatuor fuiſſe: & legatos ei quinque & uiginti à Senatu decretos. Vt ergo in ſingulos pedites mille & quingẽtas drachmas dederit, & tria millia in equites (ſic enim fieri ſolitum, ut equites uel duplex uel triplex donatiuum acciperent, & duplex Centuriones) Pompeius ultra mille talenta legatis & Præfectis data, non potuit minoris quadringentis & uiginti millibus argenti libris defungi. Fiunt in ſumma cum mille talentis quadringenta octoginta millia pondo, quæ ære noſtro duodequinquagies centenis millibus aureorum æſtimantur. In ſingula enim pondo, denos aureos numeramus. Atque in hoc rationem nullam habeo centurionatus, nec auxiliaris militis, & euocati, & prouinciatim collecti. Appianus Latinus (ut diximus) ſummas argenti nõ modò incredibiles, ſed etiam abſurdas refert: apud quem legitur, in eam largitionem Pompeium decies ſexagies mille talẽta impendiſſe. Ego autem interpretem nõ ſexagies decies, ſed decies & ſexies ſcripſiſſe puto, pro ſedecim talẽtorum millibus, quæ ære noſtro ſexies et nonagies cẽtena millia aureorũ dici poſſũt. Hoc donatiuũ Põpeianũ nõ modò credibile, ſed etiã contemnendũ nec memorabile fecerũt illa quæ poſtea ſecuta ſunt donatiua, ad bella ciuilia legiones auctorantia, ut poſthac oſtẽdemus. Nũc uerò ſi Romani imperij magnitudinẽ nõ dico oſtendere, ſed argumentis tantũ conijciendam relinquere uelim, longus de integro inſtaurandus erit ſermo. Plinius libro ſeptimo de trophæis triumphiſq; Põpeianis loquens ita inquit, Triũphi uerò quẽ deduxit Põpeius ad tertium

App locus.

Magnitudo Romani Imperij.

tertiũ Calen. Octobris, præfatio hæc fuit, Cum oram maritimã à prædonibus liberaſſet, & imperiũ maris Populo Romano reſtituiſſet, ex Aſia, Põto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia, Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia inſula, Creta, Baſternis. & ſuper hæc de Regibus Mithridate atq; Tigrane triumphauit. Summa ſummarũ in illo gloria fuit, ut ipſe in cõcione dixit cũ de rebus ſuis differeret, Aſiam ultimã prouinciarũ accepiſſe, eandemq; mediã patriæ reddidiſſe. Si quis ecõtrario ſimili modo uelit percenſere Cæſaris res, qui maior illo apparuit: totum profectò terrarũ orbẽ enumeret, quod infinitũ eſſe conueniet. Aſiã hoc in loco Plinius pro peninſula Aſiæ accipit, quod regnũ olim Lydiorũ dictum eſt. Tranquillus in Cæſare, Geſsit autem nouem annis, quibus cum imperio fuit, hæc ferè. Omnem Galliã quæ à ſaltu Pyrenæo Alpibusq; & monte Gebenna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patetq; circuitu ad bis & tricies centũ millia paſſuũ, præter ſocias ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formã redegit, eiq; in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuit. Ab his duobus ducibus Romana res magnopere creuit. Quanta autẽ peninſulæ Aſiæ fuerit acceſsio, quæ Aſia proprio ac priuato nomine dicta eſt, ut auctor eſt Plinius, ex eo cõijcere datur, quòd Plutarchus in Lucullo ſcribit, Syllã quum fœdere icto cum Mithridate Aſiã recepiſſet, uiginti millia talentûm mulctæ nomine Aſiæ imperaſſe, eiq; pecuniæ colligendæ Lucullum qui ſecum militauerat, præfeciſſe, ut inde pecuniam ſignaret. quanta autẽ ſit pecunia, nos ſuprà docuimus. σύλλας ᾗ τὴν ἀσίαν δισμυρίοις ταλάντοις ἐζημίωσε. *Appianus in ſecundo de bellis ciuilibus, de Cæſare Dictatore loquens, Statim poſt triumphum quæcunque exercitui pollicitus fuerat,*

Aſia proprie.

Viginti millia talentum Aſiæ imperata a Sylla.

Donatiuum Cæſaris & congiarium memorabile.

rat, omnia cum additamēto exoluit, militi drachmas Atticas quinque millia, manipuli ductori bis totidem, Tribunis militum, equitumq́; præfectis duplo maius. Sic enim legi debet, ϛρατιώτῃ μ̀ ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἀττικὰς, λοχαγῷ δὲ αὐτοῦ τὸ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον. καὶ τοῖς δημόταις ἑκάϛῳ μνᾶν ἀττικήν. Ad hæc ſingulis ex populo minam unam Atticam. Apud Tranquillum locus mutilatus eſt. Veteranis (inquit) legionibus prædæ nomine in pedites ſingulos ſuper bina ſeſtertia quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites uicenaquaterna millia nūmûm dedit: populo præter frūmēti denos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoq; nummos quos pollicitus olim erat, uiritim diuiſit: & hoc amplius centenos pro mora: annuam etiam habitationem Romæ uſq; ad bina millia nummûm, in Italia non ultra quingenos ſeſtertios. Quadringentos ſeſtertios dediſſe uiritim populo Tranquillus dicit, & Appianus minā Atticam, quod idem eſt: ex quo loco cōprobatur id quod ſemper diximus, librā fuiſſe centenûm denariorū: & ſoluitur obiectum ſuperius factū ex Priſciano. Sed hic quina millia drachmarum data dicit in ſingulos milites, & in equitum præfectos ſingulos multo maiorem ſummam: ille in equites uicenaquaterna millia nummûm, id eſt ſena millia drachmarum. quare locum mutilatum eſſe oportet apud Tranquillum. Sed & apud Appianum nulla equitum fit mentio. ἵππαρχοι enim turmarum ductores ſunt, non λοχαγοὶ, ut interpres intellexit: quo uerbo Appianus uti ſolet pro Centurione, quemadmodum & in quarto de pronunciatione eius donatiui loquens in concione ab Antonio facta, καὶ τῆς τοιαύτης δ' ὅμως ζημίας ἕνεκα ἐπιδώσομεν ὑμῖν νικητήρια δραχμὰς ἑκάϛῳ ϛρατιώτῃ πεντα

πεντακισχιλίας, λοχαγῷ δὲ πεντάκις τοσαύτας, χιλιάρχῳ δὲ τὸ διπλάσιον τοῦ λοχαγοῦ. Equitum nullã facit mẽtionem. Euſebius auctor eſt, eo tempore quo Sylla Dictaturam inuaſit, cenſu Romæ acto inuenta eſſe hominum quadringenta ſexagintatria millia. Appianus autem tradit cenſu poſt triũphum Cæſaris acto, inuẽtum eſſe dimidio penè minorẽ numerũ ciuium quàm quantus ante bellum ciuile fuiſſet. Eſto igitur ut Romæ ducenta & uiginti millia hominum fuerint eo temporè quo Cæſar centenas drachmas in populum diuiſit: id cõgiarium bis & uicies centenis millibus aureorum noſtrorum æſtimabitur. Age eſto ut uiginti millia ueteranorum fuerint (tot enim minimum eſſe oportuit, ut ex Hircio nouimus in Commentario de bello Aphrico) ſi quina millia drachmarũ, id eſt, quinquaginta argenti pondo in ſingulos diuiſit, decies millies mille aureis noſtris id donatiuum conſtitit, id eſt centies centenis millibus. Adde nunc augmentum pro Centurione & Equite & Tribuno, & habitationes illas gratuitas Romæ & in Italia datas: certè in immenſum res abibit, ſi omnia æſtimentur. Appianus ipſe de triumphis eius loquens, quos diebus quatuor inſtaurauit poſt omnia bella confecta, Pecuniarum (inquit) in triumphis illatarum ſummã ad ſexagintaquinq; talentûm millia fuiſſe ferũt, & coronas ex auro fuiſſe addit duo millia & octingenta & duas & uiginti, quæ pondo amplius uiginti millia penderẽt: ex quibus exercitui promiſſa præmia cũ fœnore propemodũ exoluit. χρήματα δ᾽ ἐν τοῖς θριάμβοις φησὶ παρενεχθῆναι μυριάδας ἕξ καὶ ἥμισυ ταλάντων, καὶ στεφάνους δύο καὶ εἴκοσι, καὶ δισχιλίους ἐπὶ τοῖς ὀκτακοσίοις ἀπὸ χρυσοῦ, ἕλκοντας ἐς δὶς μυρίας καὶ δέκα καὶ τέσσαρας καὶ τετρακοσίας λίτρας, ἀφ᾽ ὧν εὐθὺς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ διένει-

με τὰ ὑπεσχημένα πάνθ' ὑπερβάλλων. Summa talentorũ æſtimatione noſtra undequadragies millies mille aureos noſtros ualet. Viginti millia pondo auri, ut minimum uicies centena millia ſuperiori addidit ſummæ, ut ſint ſemel & quadragies millies mille aureorũ coronatorũ, hoc eſt quadringẽties decies centena millia: cuius ſummæ bonam partem Cæſar ex Gallorum ſpolijs coëgit: præter ea quæ impendit in emerẽdo fauore plebis & potentiũ Romæ, ut Pauli & Curionis, & aliorũ, ut ſuprà dictum eſt. Omnia enim illa ante bellum ciuile contigerant: ſed triumphi ducti ſunt poſt bella ciuilia confecta. Antonius autem Triumuir poſt mortem Cæſaris bellum Philippenſe pariter cum Cæſare qui poſtea Auguſtus dictus eſt, geßit in Cæſaris interfectores: quo cõfecto morte Caßij & Bruti, cum Cæſar Octauius Romã rediJſſet, ipſe Antonius in

Donatiuũ Antonij. *Græciam ſe contulit, ut illic de donatiuo ſtatueret quod militi antea polliciti fuerãt: quodq́; (ut Plutarch. inquit) quinûm millium drachmarum in ſingula capita fuerat, ut antè Cæſaris, id eſt uicenûm millium nummûm ὑπεσχημένοι γὰρ ἑκάστῳ στρατιώτῃ δραχμὰς πεντακισχιλίας, ἐδέοντο συντονωτέρου χρηματισμοῦ καὶ δασμολογίας. Quantus autem fuerit exercitus eius, ex eodẽ auctore alio loco nouimus: qui de altero dißidio Cæſaris & Antonij loquens, & de bello Mutinenſi, quo tempore Antonius Lepidi caſtra ingreſſus eſſe dicitur, Munatiumq́; ſibi adiunxiſſe, οὕτω δὲ μέγας ἀρθεὶς, αὖθις ὑπερέβαλε τὰς ἄλπεις, εἰς τὴν ἰταλίαν ἄγων ἑπτακαίδεκα τέλη πεζῶν σὺν αὐτῷ, καὶ μυρίους ἱππεῖς. His rebus (inquit ille) elatus Antonius, caſtra Lepidi ingreſſus, quodã ex cõpotoribus ſuis cũ ſex legionibus in præſidio Galliæ relicto, ipſe in Italiã rediJt, decem millia equitũ & decẽ & ſeptẽ legiones peditũ ſe-*

cum

cum agens: quo tempore Cicero à Cæſare deſtitutus eſt ob id, quòd libertati nimiũ tribuere uideretur, Cæſarq; cum Antonio iterũ in gratiã rediijt. Vt aũtẽ omnia extenuare potius quàm augere uideamur: ponamus equitũ peditũq; octoginta millia capitum fuiſſe (plenæ enim rarò legiones erant) equites etiã & Centuriones in ordinẽ redigamus, ut in ſingula militũ capita ſimplex donatiuũ procedat, id eſt quingenti aurei: ad eam largitionẽ quadringenties centena millia aureorũ noſtrorum conſtituenda ſunt æſtimatione iam dicta, ut promptum eſt colligere. Quod an credibile ſit, ex ijs quæ infrà dicentur, apparebit. Fuerat etiã memorabile donatiuũ Caßij & Bruti, quod Caßius in cõcione pronũciauit. nã cũ octoginta millia legionariorũ eſſent in eius exercitu ſine equitibus; ipſe in ſingulos milites mullenas & quingenas drachmas Italicas ſe cõfeſtim repræsẽtaturũ dixit ijs qui ad præliũ, quod inſtabat, alacri animo ituri eſſent, et cẽturioni quincuplex donatiuũ, & tribuno pro portione. καὶ νῦν ἐπεὶ ἤδη τὸ ἔργον ἥκει, συνῳδοῦ τῆς ἢ καὶ λόγου ἕνεκα, ἀποδώσομεν εὐθὺς ἀπὸ τοῦ δὲ τοῦ βήματος, στρατιώτῃ μὲν χιλίας καὶ πεντακοσίας δραχμὰς ἰταλικάς, χιλιάρχῃ δὲ τὸ ἀνάλογον. et paulopoſt, Collaudãtes autẽ milites Brutũ & Caßiũ, cũ ſe omnia eorũ cauſa, ut par erat, facturos polliciti eſſent, illi confeſtim quod pronũciarãt, præſenti pecunia perſoluerũt, & alia inſuper alijs atq; alijs nominib. erogauerũt. Hac ratione in octoginta millia hominũ, qui undeuiginti legiones nõ planè integras, ut ipſe inquit, cõficiebãt, cẽties & uicies cẽtena millia aureorũ Frãciæ elargiti ſunt, abſq; eo qđ Cẽturionib. quod Tribunis, qđ equitib. datũ eſt, qui amplius decẽ millia fuerunt, Celtæ, Luſitani, Parthi, & aliarũ gentiũ. Eodẽ autem tẽpore Antonius cũ Epheſũ in Aſiã ex Græ-

cia ueniſſet, & eò reges reginæq; orientis ad eum ſalutandum confluerent, ſeſe ſuaq; ultro illi offerentes (ut auctor eſt Plutarchus*) diu illic per luxum inuſitatum debacchatus, cũ de primoribus uiris pro arbitrio ſuo ſtatuiſſet, prædictarum rerum impendijs exhauſtus, altera tandem uectigalia Aſiaticis populis imperare inſtitit.* Ibi Hybreas *quidam orator nobilis, qui cauſam gentium Aſiaticarum agendam receperat, huiuſmodi oratione uſus eſſe dicitur, memorabili certè, ac noſtris quibuſdã hominibus etiã atque etiam animaduertenda, ſi ipſis ab aulicis apparituris feriari paulifper uacaret, & animũ aduertere huiuſcemodi acroamatis.* Sed *quãdò id fieri nõ poteſt, proximum eſt ut optemus per ora id hominum ferri tãdiu quoadúſq; ad principes permanarit.* Verùm *ille orator,* Si *potes (inquit) o Antoni alterum uectigal eodem anno exigere: illud etiam poſſe te æquum eſt, binas ut eodem anno æſtates, binosq; etiam autumnos habeamus.* Ducenta *tibi talẽtûm millia Aſia iã pependit: hæc ſi tu nõ accepiſti, exige ab ijs qui acceperunt. ſin cũ acceperis, iam non habes, quid nunc cauſæ eſt quin ipſi perierimus?* ταῦτα εἶπεν, εἰ μὲν οὐκ εἴληφας, ἀπαίτει παρὰ τῶν λαβόντων, εἰ δὲ λαβὼν οὐκ ἔχεις, ἀπολώλαμεν. Hoc *ſermone magnopere flexit Antoniũ* Hybreas, *ut quẽ plurima latuiſſent eorum quæ fiebãt: & erat nõ tam remiſſo animo quã ſimplici, ideóq; omnia credens ijs quos circa ſe eſſe uoluerat.* Inerat *enim moribus hominis ſimplicitas, nec cito ad ſecus admiſſa animum aduertebat: uerùm ubi res perperã actas ſenſerat, illico pœnitẽtia ſubibat eius animũ, culpamq; ingenuè etiã ad eoſipſos agnoſcebat, ad quos res acta iniuriaq; pertinebat.* Hic *locus, ut alia pleraq; eius auctoris, mendoſe latinus factus eſt.* Digna *uerò omnino hiſtoria quæ in regiæ con-*

ſpicuo

Hybreas orator.

Memorabile dictum.

ſpicuo loco ſeſquipedalibus literis proſcriberetur, uel in æs incideretur potius, ut & principes noſtri meminiſſent quid ſui ſit officij, & qui rei argentariæ apud nos ſummã tenent, innocentius & cautius obirent ſua munera in poſterũ. Hic eſt ille M. Antonius qui Cleopatræ ultimæ Aegypti reginæ, Phœniciam, Syriã, Cyprum, & Ciliciæ bonam partem, Iudæam balſamiferam & Nabathæorũ Arabiam in ſtupri mercedem dedit: qui Antigonũ Regem ſecuri percuſsit: qui expeditionem in Parthos cum centum millibus peditũ equitumq; ſuſcepit: cui denique nobilis illa cœna portentoſi luxus condicta eſt à Cleopatra, in qua cẽties ſeſtertiũ, id eſt ducenta & quinquaginta millia aureorum uno ferculo ſecundæ menſæ conſumpta ſunt. De hac re, Athenæus in quarto Dipnoſophiſtarũ ita propemodũ inquit, uerbis ex Rhodio Socrate tranſcriptis, qui bellum ciuile Cæſaris & Antonij ſcripſit: Quum autem Cleopatra obuiã proceſsiſſet Antonio in Ciliciam, ibi conuiuium regium opiparumq; inſtruxit, in quo aulicum omne inſtrumentum aureum erat, gemmis etiam conſertum ſingulari uaſculariorum opificio. Erãt etiam parietes purpureis aureisq; peripetaſmatis obtenti. Duodecim igitur ad hũc modum triclinijs conſtratis & inſtructis, Antonium ad conuiuium illud Cleopatra, quoſdamq; primorum uocauit, quos ei uiſum fuit. Ibi Antonio apparatus magnificentiam cum ſtupore admirante, renidens Cleopatra, omnia ſe illi dono dare reſpondit: & ſubinde in diem poſterum cœnam ei condixit: ad quam ille poſtridie cum ueniſſet comitatus amicis & proceribus, eo ſplendore Cleopatra atque ea opulentia conuiuium inſtruxit, ut heſternus apparatus deſpicabilis præ eo uideretur, ac nihilo ſecius peracto conuiuio omnia identidem donauit: uiſenda ſa-

Mirabilis cœna.

Cleopatræ luxus in conuiuio.

uè munificentia, cũ unicuiq; conuiuarũ permitteretur to-
ralia, & lectũ in quo accubuiſſet, & uaſa aurea præterea
auferre, ita ut quiſq; lectiſternio ceſſerat. His peractis ſub
digreſſũ Antonij conuiues prout dignitate aliqua præcel-
lebãt, ita partim lecticas geſtatorias cũ ſeruis lecticarijs,
partim equos inſtratos argẽteis ephippijs referebãt. quibus
omnibus regina eo amplius face prælucẽtes aſſeclas digre
dientibus repræſentauit, καὶ ἐν δευτέρᾳ παρακαλέσασα αὐ-
τὸν, πάλιν ἥκοντα μετὰ τῶν φίλων καὶ τῶν ἡγεμόνων,
ὅτε δὴ πολλῷ κρεῖττον διακοσμήσασα τὸ συμπόσιον, ἐποίη-
σε φανῆναι τὰ πρῶτα μικρά, καὶ πάλιν καὶ ταῦτα ἐδωρή-
σατο. τῶν δὲ ἡγεμόνων ἑκάστῳ καὶ τὴν κλίνην, καὶ
τὰ κυλίκια καθὼς ταῖς στρωμναῖς ἐμεμέριστο, ἑκάστῳ φέρειν
ἐκέλευσε, καὶ ἐπὶ τὴν ἄφοδον, τοῖς μὲν ἐν ἀξιώμασι φο-
ρεῖα σὺν τοῖς κομισταῖς, τοῖς πλείοσι δὲ καὶ ἀργυροσκεύους
ἵππους σεσαγμένους, πᾶσι δὲ λαμπτηροφόρους παῖδας
Αἰθίοπας παρέστησε. Mirabitur fortaſſis quiſpiam quonam mo-
do ducenta millia talentũ intra annũ Antonius ex Aſia con
ferre potuerit. Aſiã hic intelligere oportet orientis po-
puli Ro. imperiũ, quod quartã maximè, ex partitione illa
Triumuiralis partitio.
Triumuirali intelligere licet, quæ inter eos fuiſſe uide-
tur Homericæ regnorũ diuiſionis inter Iouẽ, Neptunũ &
Plutonẽ. In ea partitione omnis ab oriente tractus Anto-
nio, ad Heſperiã Cæſari, hoc eſt Octauio ceſſit. Verũ
uſq; ad imperij confiniũ, Ionium mare factum. Lepido
Africa ceſſit in diuiſio noſtra omnis citra mare longè
die clariſſima, portiunculã prope dixerim, ſed nõ ... Ro
mani imperij, ſed tertia pars ... Poſtea autem ſublato
Lepido, cum Triumuiratum in Duumuiratum rediſſet,
quales fuerint Romani imperij uires, æſtimare datur ex
utriuſq; copijs. ſiquidẽ in Actiaco bello Antonius ſtetit in

centum millia, equitũ duo & uiginti, & naues bellicas nõ paũciores quingentis habuit, & ſex Reges in comitatu ſuo: Cæſar autẽ naues bello aptas ducentas & quinquaginta, peditũ octoginta millia, & equitum parem Antonio numerum. quo tempore, ut diximus, Lepido de medio ſublato, Antonius ab Euphrate & Armenia ad Ioniũ mare & Illyricũ: Cæſar ab Illyrico ad Heſperiũ oceanum, & ab oceano ad Tyrrhenum Siculumq; mare: Libyæ uerò quantũ Italiæ Galliæq; & Hiſpaniæ obiectum eſt ad Herculeas colũnas, obtinebat: Antonius uerò à Cyrene ad Aethiopiã. Appianus autẽ lib. v. bel. ciuiliũ Marcũ Antoniũ inducit Epheſi ad Græcas Aſiaticasq; gẽtes orationẽ habentẽ, dicẽtemq; ſibi duodetriginta legiones eſſe, quæ cum auxiliaribus cẽtum & ſeptuaginta peditũ millia implerẽt, equitibus nõ adnumeratis: quas legiones reliquias eſſe dictitabat triũ & quadraginta legionũ quas Mutinæ habuiſſet cũ Cæſare & Lepido communes. τέλη δὲ ὄντα ἡμῖν ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ὁπλιτῶν, ἃ μετὰ τῶν συνταττομένων ἀμφὶ μυριάδας ἀνδρῶν· ὑπὲρ ἑπτακαίδεκα, καὶ τούτων ἄνευθεν ἱππέας, καὶ ἕτερος ὅμιλος ἑτέρου στρατοῦ. Itaq; cum præmia ijs reddere opus eſſet, et oriẽtales populi ita de eo & Cæſare meriti eßẽt, ut digni maxima mulctã uiderẽtur ob pecunias Caßio et Bruto Cæſaris interfectoribus collatas, ſe mulctæ eis nomine decẽ annorũ tributa imperare cõtinuò perſoluẽda, quãdoquidẽ tot annorũ ipſi tributa Bruto & Caßio biẽnio proximo penſitaßẽt. ad extremũq; Græcos & Aſiaticos multis lacbrymis impetraſſe, ut nouẽ annorũ tributũ biẽnio pſoluerent; καὶ τέλος παρακαλοῦντες ἔτυχον ἐννέα ἐτῶν φόρους ἐσενεγκεῖν ἔτεσι δύο. βασιλεῦσι δὲ καὶ δυνάσταις καὶ πόλεσιν ἐλευθέραις ἀλλὰ ἐς τὴν ἑκάστων δύναμιν ἐπετάχθη. Cũ interim & regibus & potẽ-

Actiacus exercitus.

tatibus & liberis ciuitatibus aliæ inſuper collationes imperarentur. Sic enim uerti debuit. Quod autem tributa decem annorum Aſiatici populi Caſſio pependiſſent, ipſe Appianus his uerbis refert lib. IIII. bellorũ ciuiliũ de expugnatione Rhodi loquens, ὁ δὲ κάσσιος ἡδόμενος τῇ ταχυεργίᾳ τῆς ῥόδου ἁλώσεως καὶ τῷ πλήθει τῶν χρημάτων ἐπέταττεν ὅμως καὶ τοῖς ἄλλοις ἔθνεσι τῆς ἀσίας ἅπασι φόρους ἐτῶν δέκα συμφέρειν. καὶ οἱ μὲν ἐπράσσοντο συντόνως. *Ducẽta igitur millia talentûm quæ Plutarchus exacta eſſe ab Antonio dixit, ex ea collatione fuerũt quæ uno & altero anno in nouem annos indicta eſt. Hæc ſumma nomiſmate noſtro centies & uicies millies mille aureos ualet: Græcè duodecies millenas myriadas dicerem: uel centies & uicies centenas myriadas aureorum. Hac ſumma maiorem nullam (ut arbitror) dicturi ſumus uno tempore congeſtam, niſi maiores ſummæ in ærario fuiſſe uidẽtur, ut apparet ex ijs quæ li. ſuperiore adnotata ſunt. Plin. lib. XXXIII. Meſſala orator prodidit Antoniũ Triũuirum aureis uſum uaſis in omnibus obſcœnis deſiderijs, pudendo etiã crimine Cleopatræ. Et paulo infrius, Antonius in contumeliam naturæ, uilitatem auro fecit, opus proſcriptione dignum. Idẽ auctor eſt luxum tum primùm Romanũ populum inuaſiſſe, quum Aſia deuicta eſt. Aſia (inquit) primùm deuicta luxuriã miſit in Italiam. Siquidem L. Scipio tranſtulit in triumpho argenti pondò millia quadringenta quinquaginta, & uaſorum aureorum pondo centum millia. Anno urbis conditæ quingenteſimo ſexageſimoquinto eadem Aſia donata multo etiã grauius afflixit mores, inutiliorq́; uictoria illa hæreditas Attalo Rege mortuo fuit. Tum enim hæc emendi Romæ in auctionibus regijs uerecundia exempta eſt, urbis anno*

Aſia demum uicta, luxuria Romam inuiſit, magis etiã donata.

DCXXVI,

DCXXVI, *medijs* LVII *annis erudita ciuitate amare etiam & non ſolum admirari opulentiam externam.* Im*menſo & Achaicæ uictoriæ momẽto ad impellendos mores, quæ & ipſa hoc interuallo anno urbis* DCVIII *Parthica ſigna & tabulas pictas inuexit, nequid deeſſet: pariterq; luxuria nata eſt, &* Carthago *ſublata, ita cõgruẽtibus fatis, ut liberet amplecti uitia, & liceret peccare ex dignatione.* In *quibuſdã impreßis libris legitur, & uaſorum aureorum pondo ducenta millia, duplicato auri numero.* In *antiquis omnibus, pondo mille quingenta. adeò fluxa fides eſt exemplarium in numeris tradendis.* Apud Liuiũ *non millia ſed mille utrobiq; legitur: quod luculentam facit diſcrepantiã.* In *quibuſdam antiquis mille legitur, in alijs per notas ſcriptũ eſt, ut ad mille & millia ambiguum ſit.* Sic *autẽ inquit* Liuius *lib.* VII. *de bel.* Maced. *Tulit in triũpho uaſorũ argenteorũ (omnia cælata erãt) mille pondo, &* CCCCXXIIII *aureorum mille põdo, &* XXIIII. *Præter hæc etiã duo uerba in ſupradicto loco corrupta eſſe intelligo ex obſeruatione uetuſtæ lectionis.* Neq; *enim* Aſia *domita lego, ſed donata.* Scimus *enim* Attalum Regem Aſiæ, *populum* Romanum *heredẽ inſtituiſſe, auctore* Trogo *lib.* XXXVI. Deuictam *igitur* Aſiam Plinius *prius dixit luxuriã miſiſſe in* Italiã, *quod fuit* Antiochi *tempore: poſtea etiam donatam, quod fuit* Attalo Rege *hæreditatem populo* Romano *relinquente.* Parthica *autem ſigna corruptum eſſe ſatis ſcio: ſed quomodo reſtituendum ſit, affirmare non auſim.* Dicerem Corinthiaca, *niſi in uetuſto parta legiſſem, ut uictoriam partam intelligamus, id eſt, ut parta uictoria ſigna & ſtatuas & tabulas inuexerit* Romam *ex* Achaia. Neque *uerò ex* Aſiaticis *tantum tributis* Antonius *infinitã uim* Locus Plinij emendatus.

auri argentiq́; collegit & prodegit, ſed etiam ex hæredi-
tate Cæſaris pecuniā auertiſſe traditur. Plutarchus enim
Cæſaris mortui pecunia. auctor eſt, interfecto ſtatim Cæſare Calpurniam Cæſaris
uxorē quatuor millia talentûm ad Antoniū tranſportan-
da curaſſe. Maximam tamen pecuniā Cæſarē reliquiſſe,
ex ſecūda Antoniana intelligimus: quo in loco Cicero ita
inquit, Vbi eſt ſepties millies ſeſtertium, quod in tabulis
quæ ſunt ad Opis, petebatur? funeſtæ quidem illius pecu-
niæ; ſed tamen, ſi ijs quorū erat, nō redderetur, quæ nos à
tributis poſſet uindicare. Tu autē ſeſtertium quadringē-
ties quod Idibus Martijs debuiſti, quonam modo ante
Calendas Aprilis debere deſijſti? Et rurſus Philipp. v.
Illa uero diſsipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo
eſt, per quam ſepties millies falſis donationibus perſcri-
ptionibusq́; uertit; ut portētoſimile uideatur, tantam pe-
cuniam populi Romani tam breui tēpore perire potuiſſe.
Perſcribere. Perſcribere Cicero uocat quod lingua noſtra regiſtrare
appellat. Vertit autē pro auertit, puto eſſe mendoſum.
Appianus de hoc loquēs, Octauiū ita ad Antoniū loquen
tem inducit, cum primum Apollonia Romā redijt audita
morte Cæſaris. ὅσα δὴ τῶν καίσαρος ἀθρόως τότε τοῦ φό-
νου γενομένου μετενήνεκται, ὡς ἐπὶ ἀσφαλὲς δῆθεν ἐκ κινδυνώδους
τότε οἰκίας. τὰ μὲν κειμήλια αὐτῶν καὶ τὸν ἄλλον ἅπαν-
τα κόσμον ἔχειν ἀξιῶ σε, καὶ ὅσα ἂν ἐθέλῃς ἄλλα, παρ'
ἡμῶν λαβεῖν. ἐς δὲ τὴν διανομὴν ἀποδοῦναί μοι τὸ
χρυσίον τὸ ἐπίσημον ὃ συνήθροιζε μὲν ἐς τοὺς πολέμους
ἐκεῖνος οὓς ἐπενόει, ἀρκέσει δὲ νῦν μοι ἐς τριάκοντα μυριά-
δας ἀνδρῶν μεριζόμενον. Proinde quæ à cæde ſtatim Cæ
ſaris trāſportata ſunt tanquam in locum tutum è domo tūc
periculo expoſita, ex ijs tute ea habeto tibi, quæ in ſan-
ctiore theſauro cenſebantur, cū omni alio mundo, orna-

mento q́; hæc enim ego tibi auctor ſum ut retineas, & ſi quid iis amplius à nobis tibi opus eſſe exiſtimaris. cæterum ad congiariũ erogandũ & perſoluẽdũ uelim ut aurum illud ſignatũ reddas, quod Cæſar ad bellorũ uſum cõparauerat, quæ gerẽda ſibi cõſtituerat. ſatis autem mihi nunc erit is pecuniæ modus, quæ ad trecẽti millia uiritim diuiſa ſuffectura ſit. Trãquillus autẽ auctor eſt Cæſarem ipſum dictatorẽ populo uiritim trecenos ſeſtertios legaſſe, pro quibus Plutarch. in Anto. & Appianus ipſe quinas & ſeptuagenas drachmas dicũt: quod idẽ eſt, & par ad nummũ ſumma. Plin. lib. XXXIII. Cæſar primo introitu urbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit laterum aureorũ XXV millia, & numero põdo treccẽta: nec fuit aliis temporibus Reſp. locupletior. Sic & in impreſſis codicibus & in duobus antiquis legi, ut antea dictũ eſt. In uno autẽ uenerandæ antiquitatis qui in rebus meis erat, ita legitur, Laterũ aureorũ XV, argẽteorũ XXX, & in numerato HS CCCC, quod ego interpretor ſeſtertium quadringenties. Locũ autẽ mutilatũ eſſe in uulgatis exẽplaribus, ex illo uetuſto cõiicio, & ex Oroſio hiſtorico, qui lib. VI. ſic inquit, Cæſar Romã uenit, negatamq́; ſibi ex ærario pecuniã fractis foribus inuaſit, protulitq́; ex eo auri põdo IIII M CXXXV, argẽti põdo prope DCCCC. Numeros tamẽ Oroſii corruptos eſſe facile ex Plinio cõiicimus: & alioqui quis credat Cæſarẽ ad belli ciuilis cõtra Senatũ ratẽ, locupletiſſimũ denariũ primoribus (ut inquit Plaut.) digitis delibaſſe? Uſq́; adeo numeri p oĩa in omnibus auctoribus mẽdoſi ſunt antiquitatis culpa, quæ notarũ cõpendiis nimium gauiſa eſt. Uerũ opulẽtiſſimũ illud ſeculũ Augusti principatus excepit, ſub quo principe latiſſime patuiſſe Ro. imp. demõſtrabimus, & priuatim publiceq́; locupletiſſ Imperium Augusti.

pletiſsimum fuiſſe, licet poſtea Germaniæ populi multi
aliiq́; ad Arcton uergentes acceſſerint, à quibus princi-
pes Romani cognomina ſumpſerunt. Strabo enim Græ-
cus auctor, qui Romæ diu uerſatus eſt Auguſti Tybe-
riiq́; tẽporibus, libro xvii. circa finẽ ita inquit: ἐπεὶ δὲ οἱ
ῥωμαῖοι τὴν ἀρίστην τῆς οἰκουμένης καὶ γνωριμωτάτην κα-
τέχουσιν, ἅπαντας ὑπερβεβλημένοι τοὺς πρότερον ἡγεμό-
νας ὧν μνήμην ἴσμεν, ἄξιον καὶ διὰ βραχέων τὰ τούτων
εἰπεῖν. Quoniam uerò Romani terræ habitabilis optimã
quãq; regionẽ ac celeberrimã obtinent, omnes ante ſe po-
pulis imperitantes ſupergreßi, duntaxat quorũ memoriã
norimus, dignũ eſſe duxi ut de eorũ ſtatu breuibus diſſera-
mus. Et poſt paulum, τὴν μὲν οὖν εὐρώπην σχεδόν τι πᾶ-
σαν ἔχουσιν, πλὴν τῆς ἔξω τοῦ ἴστρου, καὶ τῶν μεταξὺ τοῦ ῥήνου
καὶ τοῦ τανάϊδος παρωκεανιτῶν. τῆς δὲ λιβύης ἡ καθ' ἡμᾶς
παραλία πᾶσα ὑποχείριά ἐστι. ἡ δὲ ἄλλη ἀοίκητός ἐστιν,
ἢ λυπηρῶς καὶ νομαδικῶς οἰκεῖται. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἀσίας
ἡ καθ' ἡμᾶς παραλία πᾶσα ὑποχείριός ἐστιν. Europam
igitur ferme omnem tenent, præter eam eius partem quæ
ultra Danubiũ protenditur, & eas gentes littorales quæ
inter Rhenũ & Tanaim ad oceanũ uergunt. Africæ au-
tem ora quæ nobis obuerſa eſt, omnino eis paret: reliqua
autem Africæ uel ægrè habitantur, uel Nomadum more
incoluntur. Similiter & Aſiæ omnis ora quæ in nos uer-
git, ab eis imperia accipit: niſi ſiquis Achæorũ & Zygo-
rum & Eniochorũ rationẽ habendã putat, aut eorũ re-
giones in numero aliquo habendas cẽſet, qui & latroci-
nia exercẽt, & Nomadũ uitã degũt. At uerò mediterra-
nea & interiora partim Romani obtinent, partim Par-
thi, & qui ſupra eos ſunt Barbari ſeptentrionẽ & orien-
tem uerſus, ut Indi, Bactrii & Scythæ, inde Arabes &

Aethiop

Aethiopes, à quibus Romani ſemper ſenſim aliquid adimunt, ditioni ſuæ adiungentes, προσίθενται δὲ ἀεί τι παρ' ἐκείνων αὐτοῖς. *His uerbis apparet quàm latè patuerit imperiũ Romanũ ſub Auguſto. Ex ſequẽtibus autẽ qualis fuerit ſtatus eius, et cuiuſmodi imperitãdi ratio,* ταύτης δὲ τῆς συμπάσης χώρας τῆς ὑπὸ ῥωμαίων, ἡ μὲν βασιλεύεται. ἣν δὲ ἔχουσιν αὐτοὶ καλέσαντες ἐπαρχίαν, καὶ πέμπουσιν ἡγεμόνας καὶ φορολόγους. εἰσὶ δέ τινες καὶ ἐλεύθεραι πόλεις, αἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς κατὰ φιλίαν προσελθοῦσαι, τὰς δὲ ἠλευθέρωσαν αὐτοὶ κατὰ τιμήν. εἰσὶ δὲ καὶ δυνάσται τινὲς καὶ φύλαρχοι καὶ ἱερᾶς ὑπ' αὐτοῖς, οὗτοι μέντοι ζῶσι κατά τινας πατρίους νόμους. *Vniuerſæ autem (inquit) huius regionis quæ Romanis paret, partim à Regibus tenetur, partim Romani ipſi tenent, & prouincias appellant, in quas & Præſides & Quæſtores mittunt qui tributa exigãt: in queis tamẽ liberæ quædam ſunt ciuitates, quarũ nonnullæ in Romanorũ amicitiã ea lege uenerũt: nõnullis & ipſi poſtea honorẽ habẽtes, libertate eas donauere. Sunt & Dynaſtæ quidã ſub eis, id eſt, potẽtatus nomine dominantes, & Phylarchi, id eſt, gentium principes, & ſacerdotia obtinentes, hi quidem ipſi legibus quibuſdam ſuis uiuentes.* αἱ δ' ἐπαρχίαι διήρηνται μὲν ἄλλοτε ἄλλως, ἐν δὲ τῷ παρόντι ὡς καῖσαρ ὁ σεβαστὸς διέταξεν. ἐπειδὴ δὲ ἡ πατρὶς ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, δίχα διεῖλε πᾶσαν τὴν χώραν. καὶ τὴν μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτῷ, τὴν δὲ τῷ δήμῳ. *Prouinciæ uerò aliâs aliter, nec ſemper iJſdẽ finibus diuiſæ ſunt. Nũc autẽ eam diuiſionis rationẽ tenẽt, quam Cæſar Auguſtus arbitratus eſt. Siquidẽ poſtquam ei à patria imperij ſumma, & pacis belliq; arbitriũ perpetuũ delata ſunt, in duas parteis uniuerſam*

Poteſtas a populo in Auguſtum trãslata, imperiumque perpetuum delatum.

uerſam

uerſam ditionẽ partitus eſt, quarũ unã ſibi, alteram popu

Prouinciæ Cæſaris & populi.

lo attribuit. Et ſibi quidẽ quæcũq; militari præſidio egẽt, retinuit, ut regiones barbaras, & gẽtibus nondũ ſubactis finitimas: populo autẽ eã partẽ cõceſſit, quæ pati acquieſcẽs, facilè ſine præſidio in officio cõtinetũr. Rurſus utrãque partẽ in prouincias cõplureis diſtribuit, quarũ alteræ populi dicuntur. Et paulo inferius enumeratis populi prouincijs, in quas populus Conſules uel Prætores mittebat, ita ſubdit, τὰς δ' ἄλλας ἐπαρχίας ἔχει καῖσαρ, ὧν εἰς ἃς μὲν πέμπει τοὺς ἀεὶ μελλησομένους ὑπατικοὺς ἄνδρας, εἰς ἃς δὲ στρατηγικούς, εἰς ἃς δὲ καὶ ἱππικούς, καὶ βασιλεῖς δὲ καὶ δυνάμεις, καὶ δεκαρχίαι τὰ ἐκείνου μέρος, καὶ εἰσὶν καὶ ὑπῆρξαν ἀεί. *Alias autẽ prouincias Cæſar obtinet, ad quas regendas partim Cõſulares, partim Prætorios mittit, in quaſdã etiã Equeſtris ordinis uiros. Huius portionis Reges & potẽtatus & decarchiæ, id eſt, decẽprimatus ſeu decẽuiratus & ſunt nũc, & ſemper aliâs fuerũt. Ex iam dictis forma imperij Romani, & ueluti incunabula principatus monarchiæ ineuntis habẽtur, quæ mihi magnopere pertinere uiſa ſunt ad intelligendã rationem Romani*

De ratione Romani imperij. Auguſti geſta.

principatus. Nullus enim auctor (quod meminerim) tam apertè hæc tradidit: meliusq; ex ijs Trãquilli locus in eodẽ Auguſto intelligetur: Prouincias ualidiores, & quas annuis magiſtratuum imperijs regi nec facilè nec tutum erat, ipſe ſuſcepit: cæteras Procõſulibus ſortitò permiſit, & tamẽ nõnullas cõmutauit interdũ, atq; ex utroq; genere pleraſq; ſæpius adijt. Vrbiũ quaſdã fœderatas, ſed ad exitũ licentia præcipites, libertate priuauit: alias aut ære alieno laborantes leuauit, aut terræ motu ſubuerſas denuo cõdidit, aut merita erga Rẽp. allegãtes, latinitate uel ciuitate donauit. Et paulò pòſt, Regna quibus belli

iure

iure potitus eſt, præter pauca, aut iiſdem quibus ademerat reddidit, aut alienigenis cōtribuit. Reges ſocios etiā inter ſemetipſos neceßitudinibus iunxit mutuis: prōptiſſimus affinitatis cuiuſq; atq; amicitiæ conciliator & fautor: nec aliter uniuerſos quàm mēbra parteſq; imperij curæ habuit. Rectorē quoq; ſolitus apponere ætate paruis, aut mente lapſis, donec adoleſcerēt, aut reſipiſcerent: ac plurimorū liberos & educauit ſimul cū ſuis, & inſtituit. Hactenus Trāquillus. Hic idē Auguſtus Aegyptum poſt Antoniū uictū, & Cleopatram captam, in prouinciæ formā redegit, ut auctor eſt Strabo: cuius etiā arma Petronio duce in Aethiopiā penetrauerūt. Plin. lib. VI. de Aethiopia loquēs, Intrauere autē & eò arma Romana diui Auguſti tēporibus duce P. Petronio, & ipſo Equeſtris ordinis præfecto Aegyptijs, oppida eorum expugnauit quæ ſola inuenerat, quo dicemus ordine. Sic enim legēdū eſt, quanquā in omnibus exēplaribus legatur nō Aegyptijs ſed Aegyptus Aethiopiā expugnauit, nō Petronius Aegyptijs præfectus. nota eſt hiſtoria ex Strabone. Aelius etiā Gallus in Arabiā felicē Auguſto iubēte expeditionē ſumpſit, & multa ibi oppida expugnauit, quā tamē nō ſubegit, deceptus à Syleo duce quodā Nabatæorū primario uiro, qui diuturna ludificatione Gallū per deſerta fruſtratus eſt, exercitu interim penè cōſumpto: ob q̄ cauſam poſtea Syleus ab Augu. ſecuri percuſſus eſt, ut auctor eſt Strab. li. XVI. Nabatæi tamē & Sabæi felicis Arabiæ incolæ Ro. tū parebāt, ut idē auctor eſt, his uerbis, πρῶτοι δὲ ὑπὲρ τῆς συρίας ναβαταῖοι καὶ σαβαῖοι τὴν εὐδαίμονα ἀραβίαν νέμοντες, καὶ πολλάκις κατέτρεχον αὐτῆς πρὶν ἢ ῥωμαίων γενέσθαι· νῦν δὲ κἀκεῖνοι ῥωμαίοις εἰσὶν ὑπήκοοι. Metropolis autē Nabatæorū urbs eſt Petra à ſitu loci dicta. Domuit

Arma Rom. in Aethiopiā penetrauerunt.

idem Auguſt

Auguſtus partim ductu, partim auſpicijs ſuis Cantabriā, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiā cum Illyrico omni. Item Rhetiam & Vindelicos ac Salaſſos gētes Alpinas coërcuit, & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis: Germanosq́; ultra Albin fluuium ſummouit: ex quibus Sueuos Sicambrosq́; dedētes ſe traduxit in Galliā, atq; in proximis Rheno agris collocauit: nec ulli genti ſine iuſtis & neceſſarijs cauſis bellū intulit. Virtutis autē moderationisq́; fama Indos etiā ac Scythas auditu modò cognitos pellexit ad amicitiam eius populiq́; Ro. ultro per Legatos petendam. Parthi quoq; Armeniam uendicāti facilè ceſſerūt, & ſigna militaria quæ M. Craſſo ademerant, repoſcenti reddiderunt, obſidesq́; inſuper obtulerunt: in cuius rei memoriam ſignatus eſt ille nummus cuius ſuprà mētio facta eſt. Deniq; pluribus quondam de regno concertantibus, nō niſi ab ipſo electū cōprobauerunt, Auctor Traquillus. Strabo autē de Syria loquēs in XVI. Parthi. *Parthi (inquit) primùm quidem amicitiam Romanorū exoptantes, Craſſum eos ultro laceſſentem bello, ulti ſunt. Nec minorē & ipſi cladem retulerunt, cū idem auſi eſſent Pacoro in Aſiam cum exercitu miſſo. Antonius autē hortatore Armenio uſus, proditus, infeliciter rē geſſit. Pacori autē ſucceſſor Phraates uſque adeo Cæſaris Auguſti amicitiæ cupidus fuit, ut trophæa ei remitteret quæ de Craſſo Parthi pridē ſtatuerant, & euocato ad colloquium Titio tunc Syriæ præfecto, quatuor ei legitimos liberos obſides daret,* ὁ δ' ἐκεῖνον διαδεξάμενος φραάτης, τοσοῦτον ἐσπούδασε περὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς καίσαρα τὸν σεβαστὸν, ὥστε καὶ τὰ τρόπαια ἔπεμψεν ἃ κατὰ τῶν ῥωμαίων ἀνέστησαν παρθυαῖοι, καὶ καλέσας εἰς σύλλογον τίτιον τὸν ἐπιστατοῦντα τῆς συρίας, δ

παῖδας

παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὁμήρους αὐτῷ. Poſt Actiacam autẽ uictoriã quantũ opes Romanæ creuerint, ex Tranquilli uerbis intelligere licet. Inuecta (inquit) ille Vrbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantã copiã rei nummariæ effecit, ut fœnore diminuto plurimũ agrorũ pretijs acceſſerit. Senatorũ cenſum ampliauit, ac pro octingentorum millium ſumma duodecies ſeſtertium taxauit, ſuppleuitq; non habẽtibus. Congiaria populo frequenter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ, modò quadragenos, modò tricenos, nonnunquã ducenos quinquagenosq; nummos: ac ne minores quidẽ pueros præterijt, quãuis non niſi ab undecimo ætatis anno accipere conſueuiſſent. Frumentũ quoq; in annonæ difficultatibus ſæpe leuiſſimo, interdum nullo pretio uiritim admenſus eſt. Hic ſi reputare uelim quanti congiariũ unũ ducenorum nummorũ conſtiterit illi principi, uereor ne fidẽ detrahã hiſtoriæ. Legitur autem apud Euſebiũ in Chronicis, poſt triumphum Actiacũ Romæ cenſu acto inuenta eſſe Romanorũ ciuium quadragies ſemel centena & ſexaginta millia. Domino autẽ noſtro iam nato & adoleſcente, Auguſtum cũ Tyberio quẽ ſibi in filium adoptauerat, cenſum Romæ egiſſe, & inueniſſe capitum Romanorum ter & nonagies centena & ſeptuaginta millia. Fac igitur (ut omnia intra fidem ſtatuam) uicies centena millia ciuiũ fuiſſe ad congiariũ nomina dantiũ, quod ipſum ducenûm tantum nummûm fuerit, id eſt, quinquaginta denariorum, ſeu ſelibræ Romanæ: oportuit decies cẽtena millia pondo argenti congiarium conſtitiſſe, quod nos centies centenis millibus æſtimare ſolemus. quòd ſi ducenûm quinquagenûm nummûm congiariũ ſtatuamus, uiciesquinquies cẽtena millia aureorũ ad ſummã illã accedent. Perge porrò, & fac quadragies

Congiaria Auguſti.

Chriſto nato, cenſus Romanorum capitũ.

centena millia ciuiũ fuiſſe, & ducẽties quinquagies centenis millibus id congiariũ neceſſariò æſtimabis. Dubium tamẽ *eſſe poteſt utrũ congiariũ* Romæ *tantũ commorantes acceperint, an omnes ciues* Romani *qui ad cẽſum nomina dabãt.* Oroſius *lib.* VI. Auguſtum *poſt legiones in Sicilia à* Pompeio *receptas,* XXX *millia ſeruorũ dominis reſtituiſſe tradit, & quatuor & quadraginta legiones ad tutelam imperij per prouincias inſtituiſſe.* Tranquillus *de hoc ita ſcribit,* Ex *militaribus copijs legiones & auxilia prouinciatim diſtribuit, claſſẽ* Miſeni, *& alterã* Rauennæ *ad tutelã ſuperi & inferi maris collocauit.* Et *poſt aliquot uerſus,* Quicquid *autẽ (inquit) ubiq; militum eſſet, ad certam ſtipendiorũ præmiorũq; formulam adſtrinxit, definitis pro gradu cuiuſq; & tẽporibus militiæ, & cõmodis miſſionũ, ne aut ætate aut inopia poſt miſſionẽ ſolicitari ad res nouas poſſent: utq; perpetuò ac ſine difficultate ſumptus ad tuẽdos eos proſequẽdosq; ſuppeteret, ærariũ militare cũ uectigalibus nouis conſtituit.* Strabo *lib.* XVI. *de* Beryto *loquẽs quæ eſt in* Syria, αὕτη κατεσπάσθη μὲν ὑπὸ τρύφωνος, ἀνελήφθη δὲ νῦν ὑπὸ ῥωμαίων, δεξαμένη δύο τάγματα, ἃ ἵδρυσεν ἀγρίππας ἐνταῦθα. Hæc *euerſa à* Tryphone, *nũc à* Romanis *reſtituta eſt, duas legiones admittẽs, quas in ea* Agrippa *collocauit.* Illa *eſt* Berytus *colonia, cuius meminit* Vlpian. *in* Pandectis, *titulo* De *cẽſibus, in principio.* Apud Strabonem *latinũ* Barutus *ubiq; legitur: credo, quia ſic hodie uocitatur.* Idẽ *lib.* XVII. *de* Aegypto *loquens in prouinciam redacta,* ἔστι δὲ καὶ στρατιωτικὰ γ τάγματα. ὧν τὸ ἓν κατὰ τὴν πόλιν ἵδρυται. τὰ δ' ἄλλα ἐν τῇ χώρᾳ. χωρὶς δὲ τούτων ἐννέα μέν εἰσι σπεῖραι ῥωμαίων, τρεῖς ἐν τῇ πόλει, τρεῖς δὲ ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς αἰθιοπίας ἐν συήνῃ. φρουρὰ τοῖς τό-

XLIIII. legiones ſub Auguſto.

ποις

ποις, τρεῖς δὲ κατὰ τὴν ἄλλην χώραν, εἰσὶ δὲ καὶ ἱππαρχίαι τρεῖς. Copiarũ autẽ militariũ tres ſunt legiones, quarum una in urbe collocata, reliquæ duæ per regionẽ diſpoſitæ, & præter has nouẽ cohortes Romanæ, ternæ in urbe, ternæ in finibus Aethiopiæ ad Syenẽ pro locorũ præſidio: & tres per regionẽ ſparſæ: & inſuper tres equitum turmæ opportunis locis diſpoſitæ. Libro autẽ quarto in mentione Britãniæ, pacatã illã prouinciã una tantum legione cõtineri in officio dicit, & paruo eqtatu, τοὐλάχιστον μὲν γὰρ ἑνὸς τάγματος χρῄζοι ἂν καὶ ἱππικοῦ τινός. Lib. III. de Hiſpania loquẽs, Bætica (inquit) plebi attributa eſt, ad quã Prætor mittitur, qui Legatũ habet & Quæſtorẽ, ἔχων πρεσβευτήν τε καὶ ταμίαν. Et pòſt aliquanto, ἡ λοιπὴ δὲ, αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἡ πλείστη, τῆς ἰβηρίας ὑπὸ τῷ ὑπατικῷ ἡγεμόνι, στρατιάν ἔχοντι ἀξιόλογον τριῶν που ταγμάτων. Reliqua autẽ Iberiæ pars (hæc aũt eſt plurima) à Cõſulari uiro regitur, memorabilem exercitũ habẽte ad tres circiter legiones. Verũ hæc & alia è Græcis auctoribus citata & græcè plerũq; et latinè in hos ueluti cõmẽtarios recõditioris antiquitatis referẽda eſſe duxi & perſcribẽda. Nã cũ id nõ eſſe diſcrepãs generi ſcriptionis arbitrabar, tum uerò ſi latina à me facta tantũmodo proferrem, ueritus ſum ne rerũ penè incredibiliũ fidem lectoribus parum certam facerem, ut mihi interpretes plurimi nunc faciunt, poſtquam pœnitere me cœpit multorũ, pudereq; quòd eorum teſtimonijs inconſulta ſecuritate & penè inerti uſus eſſem: qua etiam & ipſi uſi ſunt quælibet exemplaria inexploratò ſequendo. Sin græca tantũ uerba pro teſtimonio protuliſſem, non contemnenda parte rerum enarratarum maximam partem lectorum fraudauiſſem. Verùm Romanarum legionum in Germania non

Cur Budæus citata e Græcis auctoribus loca latina fecerit.

mediocres fuiſſe copias oportuit, cum Tranquillus dicat Varium cum tribus legionibus & auxilijs in Germania cæſum: unde Variana clades dicta: de qua Plin. in VII. *Iuxta hæc & Variana clades, & maieſtatis eius fœda ſuggillatio. Strabo in Cheruſcis hoc cõtigiſſe tradit. Ex ſupradictis autẽ cõiectura facienda in uniuerſam Romani imperij amplitudinem. Huic principi Reges amici & ſocij populi Ro. ſinguli in ſuo quiſq; regno Cæſareas urbes cõdiderunt, ut auctor eſt Trãquillus: & cuncti ſimul ædẽ Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam perficere communi ſumptu deſtinauerũt, genioq; eius dedicare: ac ſæpe regnis relictis, non Romæ modo, ſed prouincias peragrãti quotidiana officia togati, ac ſine regio inſigni more clientũ præſtiterũt. Quo quid poſſet honorificentius homini contingere, non uideo, à rebus quidẽ humanis. Ad extremũ ipſe moriens legauit populo Ro. quadringenties, tribubus tricies quinquies, id eſt, unicuique tribui centena ſeſtertia (quinque enim & triginta tribus erant Romanæ, ut ex Cicerone nouimus de lege Agraria contra Rullum) Prætorianis militibus ſingula millia nummûm, cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecenos nũmos: quam ſummã repræſentari iuſsit. nã & con fiſcatam ſemper repoſitamq; habuerat. Reliqua legata uariè dedit, produxitq; quædã ad uicies ſeſtertiũ: quibus ſoluendis annuum diẽ finijt, nec plus peruenturũ ad hæredes ſuos quàm millies & quingenties profeſſus, quamuis* XX. *proximis annis quaterdecies millies ex teſtamentis amicorũ percepiſſet, quod penè omne cum duobus paternis patrimonijs, cæteriſq; hæreditatibus in Remp. abſum pſiſſet. quorũ uerborũ auctor Trãquillus. Diximus ſuprà auctoritate Oroſij quatuor & quadraginta legionibus Auguſtum*

Variana clades ſub Auguſto.

Teſtamentum Auguſti.

Legiones Romanæ.

Auguſtum rem Romanã tueri inſtituiſſe, idq́; argumentis haud leuibus credendum eſſe collegimus. Si plenæ igitur legiones fuerunt, id eſt, denis cohortibus conſtantes, quarum prima millenaria, reliquæ quingenariæ eſſe ſolebant, præter equitum alas: quantũ numerũ hominũ in tot legionibus fuiſſe dicemus? Nã eas nõ plenas fuiſſe ſub mortem Auguſti Chriſto domino noſtro recens è uirgine nato, credibile nõ eſt, cum omnia penè pacata eſſent, & in locum demortuorũ ſuccenturiari facilè poſſet: præſertim ſub eo principe, qui rẽ militarẽ ſeueriſſimè rexit, & copiarũ militarium breuiariũ, quod & pyctaciũ dicitur, apud ſeſe habuiſſe dicitur. Sed fuerint ſanè legiones quatuor & quadraginta, non iuſtæ plenæq́;, ſed quaternûm tantum millium ſingulæ, ut legionariorũ peditũ centum & ſeptuaginta ſex millia fuerint: ut trecenos nummos ſinguli acceperint, hæredibus hoc legatũ centũ & triginta duobus millibus pondo argẽti ſtetit, hoc eſt tredecies centenis ac uiginti millibus aureorũ. Quibus ſi nũc addamus prætorianas & urbanas cohortes & equitatum, neſcio quàm magna ſumma acceſſura ſit. Legatũ autem populo & tribubus factũ paulo minus undecies centenis millibus ualet. quod ad hæredes peruenit, triciesſepties centenis & quinquaginta millibus æſtimari debet. In uaria legata non dubito ingentem ſummã abſumptam. Præter congiaria autẽ quæ ſuprà retulimus in uita ſæpe dediſſe (nam frumentationes ternas in anno quaternorũ menſium, ne plebs frumẽtandi cauſa ab urbe & negotijs auocaretur, ex ærario publico inſtitutas eſſe exiſtimo) præter largitiones inquam iam dictas etiam opera publica plurima & magnifica extruxit, in quibus priuatas propriasq́ue opes abſumpſiſſe ſe elogio ultimo teſtatus eſt. Ex his præ-

Opera publica ab Auguſto extructa.

x 3 cipua

cipua ſunt forum cum æde Martis ultoris in honorẽ confecti Pharſalici belli ob ultionẽ cædis Cæſarianæ ſuſcepti, quo nomine etiam nummus percuſſus uiſitur. Aedes tonantis Iouis in Capitolio. templum Apollinis ea parte Palatinæ domus excitatũ, quam fulmine ictam deſiderari à deo Aruſpices pronuntiarant. addita porticus cũ bibliotheca Latina Græcaq́;, quo loco iam ſenior ſæpe etiã Senatum habuit, decuriasq́; iudicũ recognouit. Quædam etiam opera ſub nomine alieno, nepotũ ſcilicet & uxoris ſororisq́; fecit, ut porticum baſilicamq́; Lucij & Caij. Itẽ Porticus Liuiæ & Octauiæ, theatrumq́; Marcelli. Sed & cæteros principes uiros, ut pro facultate quisq́; monumentis uel nouis uel refectis & excultis Vrbem adornarẽt, adhortatus eſt: multaq́; à multis extructa ſunt: ſicut à Martio Philippo ædes Herculis & Muſarũ, à L. Cornificio ædes Dianæ, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Cornelio Balbo theatrum, à Statilio Tauro Amphitheatrum, à Marco uerò Agrippa complura & egregia. Idem princeps aduerſus incendia excubias nocturnas uigiliasq́; commentus eſt. ad coërcendas inundationes, alueum Tyberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus & ædificiorum prolapſionibus coarctatum. Quò autẽ facilius undiq́; Vrbs adiretur, deſumpta ſibi Flaminia uia Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia ſternendas diſtribuit. Aedes ſacras uetuſtate collapſas, aut incendio abſumptas refecit, easq́; & cæteras opulentiſsimis donis adornauit, utpote qui in cellam Capitolini Iouis ſexdecim millia pondo auri, gemmasq́; & margaritas quingenties ſeſtertiũ una donatione contulerit: quæ omnia auctore Tranquillo nouimus.

Sex

Sexdecim millia pondo auri æſtimatione noſtra (quæ eſt centū duodecim aureorū & ſemiſsis in ſingula pondo, ſi eius indicaturæ aurū fuit, cuius extāt Romana nomiſmata) duodeuicies centena aureorū millia ualent: & quingēties ſeſtertiū, duodecies centena & quinquaginta millia. fit ſummma huius donationis tricies centena & quinquaginta millia aureorū. Cū hæc & multo plura feciſſet, paulo minus (ut diximus) quadragies centena millia hæredibus reliquit: cū tanta etiā legata reliquerit: cum interim (quod mireris) ærarium publicū non attigerit: quod non ſuū (ut pleriq; ſequentiū principū) ſed populi eſſe uoluit. Tria enim uolumina cū teſtamēto ſuo reliquit: unum, in quo mādata de funere ſuo cōplexus eſt: alterū, indicē rerum à ſe geſtarū: tertiū, breuiariū totius imperij, quantum militū ſub ſignis ubiq; eſſet, quātum pecuniæ in ærario, & fiſcis, & uectigaliorū reſiduis, & eorū ſeruorū libertorumq; nomina à quibus ratio exigi poſſet: ut auctor eſt Trāquillus. Hic neſcias utrū magis mirere, potētiam'ne & opulentiam Romani imperij hac ætate inauditam & incredibilem, an principis frugalitatē & diligētiam: qui tanta opera efficere, tot ſumptus tolerare, tantisq; ſummis teſtari potuerit. Spartianus auctor eſt, Hadrianum, antequā Antoninū Piū adoptaſſet, Ceioniū Cōmodū adoptaſſe: ob cuius adoptionē Circēſes ludos dedit, & donatiuū populo ac militibus. Quē Conſulem deſignatum cū minus ſanū uideret, ſæpiſsimè dictitabat, In caducum parietē nos inclinauimus, & perdidimus quater millies ſeſtertium, quod populo & militibus pro adoptione Cōmodi dedimus. Hæc ſumma à nobis centies cētena millia aureûm noſtrorum æſtimatur. Is princeps cum magnificētiſsimus uideri uellet, & à nullo magnificētia ſu- Hadrianus. Donatiuum Hadriani.

perari, cum Phraſmeni Iberorum Regi ingẽtia dona dediſſet, & ipſe uiciſſim ab eo uiſenda accepiſſet, & inter alia auratas chlamydes, ipſe irridendis eius Regis donis, trecentos noxios cum auratis itidem chlamydibus in arenam miſit cum feris depugnaturos, aut à feris laniandos. Idem Spartianus alio libro de ſupradicto Commodo loquẽs, qui Aelius Verus poſt adoptionem dictus eſt, Pro eius (inquit) adoptione infinitam pecuniã populo & militibus Hadrianus dedit: ſed cùm eum uideret homo argutior ægerrimæ ualetudinis, ita ut ſcutum ſolidius iactare nõ poſſet, dixiſſe fertur, Ter millies perdidimus, quod exercitui populoq; pro eo depẽdimus. Sed quater (ut arbitror) hic ut ſuprà legẽdũ eſt. Quin & illud mirari magnopere quis poßit, quod Auguſtus teſtamento ſuo inſeruit, Se uiginti annis proximis quaterdecies millies teſtamentis amicorum percepiſſe: quam ſummã non minorem quinquies & tricies centenis myriadibus aureorũ coronatorum eſſe exiſtimo, hoc eſt, trecẽties & quinquagies centenis millibus. Hæc enim & huiuſcemodi credi non poſſunt ab ijs qui Romanorũ opes publicas priuatasq; animo nõ conceperũt. Quotus autẽ quiſq; intra annos octingentos cõcepiſſe dici poteſt? Multa iã diximus de Craſſo, de Põpeio, de Cæſare, & alijs per multis qui ciuile faſtigiũ non exceſſerũt. Vidimus etiam quibus Romanorũ uictorijs luxuria Aſiatica admiſſa ſit in urbem & Italiam. Plin. igitur lib. XXXIII. de copia argẽti loquẽs ita inquit, Scimus lectos mulierũ iamp ridẽ totos operiri argẽto, & triclinia quædã, quibus argentũ addidiſſe primus traditur Pollio Eques Romanus, nõ ut operiret, aut deliaca ſpecie faceret, ſed punica. Idẽ & aureos fecit. Nec multo pòſt argentei deliacos imitati ſunt. quæ omnia expiauit

piauit bellum ciuile Syllanum. paulò enim antè hæc facta ſunt. Lanceſque centenis libris argenti, quas tunc ſuper quingentas numero Romæ fuiſſe conſtat, multoſq; ob eas proſcriptos dolo concupiſcentium. Erubeſcant annales qui bellum talibus uitijs imputauere. Noſtra ætas fortior fuit Claudij principatu. Seruus eius Druſillanus nomine Rotundus, diſpenſator Hiſpaniæ citerioris, quinquagenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina prius exædificata fuerat, & comites eius octingentas quinquagintaocto librarum. Quare quæſo? niſi ut quam multi eas conſerui inferrent. Quinquagenariam in omnibus libris legitur, ſed tamen quingenariam lego. ſenſus enim omnino ita poſcit. Idem, Delphinos quinis millibus ſeſtertiûm in libras emptos C. Gracchus habuit, L. uerò Craſſus orator duos ſcyphos Mentoris artificis manu cælatos ſeſtertiis centum. Confeſſus tamẽ eſt nunquam ſe iis uti propter uerecundiam auſum: ſicut eundem ſex millibus ſeſtertiûm in libras uaſa empta habuiſſe: uel ut in quibuſdam legitur, conſtat eundem. locus tamen mendæ ſuſpectus eſt in dictione uaſa, ex antiquo. Seſtertia centum, duobus millibus & quingentis aureis à nobis æſtimantur. Magnificam autem æſtimatricem cælaturæ eam ætatem eſſe oportet, quæ uaſa cælata in ſingulas libras ſenis ſeſtertijs emeret, id eſt centenis & quinquagenis aureis noſtris. Idem lib. XXXVI. de luxuria Romanarum ædium loquitur, quam repentè inuaſiſſe Vrbem ſignificare uolens, Parua ſunt (inquit) cuncta quæ diximus, & omnia uni comparanda miraculo antequam noua attingam. M. Lepido, Q. Catulo Coſſ. ut conſtat inter diligentiſſimos auctores, domus pulchrior non fuit Romæ, quàm Lepidi ipſius: at hercule intra annos trigintaquinque eadẽ cen-

Lances argenteæ memorabili pondere.

Plin locus. Vaſa argẽtea.

Magnificæ ædes Ro.

Precia domorum.

teſimum locum non obtinuit. Computet *nunc in hac æſti-matione qui uolet marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatiſsimaq́; certantes centum domos, poſteaq́; eas ab innumerabilibus alijs in hunc diem uictas.* Idem *libro decimoſeptimo,*

L.Craſſus orator. Nobiliſsimarum gentium ambo Craſſus atq; Domitius Cenſuram poſt Conſulatum ſimul geſſere, anno conditæ Vrbis DCLXII, frequentem iurgijs propter diſsimilitudinem morum. Tunc C. Domitius ut erat uehemens natura, præterea accenſus odio, quod ex æmulatione auidiſsimum eſt, grauiter increpuit tanti Cenſorē habitare, pro domo eius millia nummorum identidem promittens. At Craſſus ut præſens ingenio ſemper, & faceto lepore ſolers, concedere ſe reſpondit exceptis ſex arboribus. At ne uno quidem denario ſi adimerentur, emptam uolente Domitio, Craſſus, Vtrum ne igitur ego ſum (inquit) quæſo Domiti exemplo graui, & ab ipſa Cenſura mea notandus, qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit, comiter habitem: an tu qui ſex arbores æſtimes? Eæ fuere Loti, patula ramorum opacitate laſciuæ. Valerius *libro nono,* Cn. Domitius L. Craſſo Collegæ ſuo altercatione orta obiecit quòd columnas Hymettias in porticu domus haberet: quem quum continuò Craſſus quanti ipſe domum ſuam æſtimaret, interrogaret, atq; ut reſpondit ſexagies ſeſtertio, Quo ergo (inquit) minoris fore æſtimas ſi decē arbuſculas inde ſuccidero? Ipſe tricies ſeſtertio, inquit Domitius. Tunc ait Craſſus, Vter igitur luxurioſior eſt? egó ne qui decem columnas cētum millibus nummûm emi, an tu qui decem arbuſcularum umbram tricies ſeſtertium ſumma compenſas? Tricies ſeſtertium Omnibonus pro XXX ſeſtertijs intellexit, cum apertè ſenſus refragetur.

Ex

Ex his uerbis Valerij intelligimus numerum in Plinio deeſſe. Valerius enim ante Plinium fuit. In antiquiſſimo codice ſic ſcriptum inueni, Pro domo eius H S *promittẽs. quod ſignificat ſeſtertium, ſed numerus deeſt, quẽ numerum cum librarij uel emendatores non perciperent, millia nummorum ſubdiderunt. In eodem codice non concedere ſed addicere legitur, quod mihi placuit. Verùm eas columnas Hymetias Plinius libro trigeſimoſexto duobus in locis non decem ſed ſex fuiſſe dicit. Quòd ſi domus Craßi ſexagies ſeſtertiũm æſtimata fuit ab inimico, ita ut nc tanti quidem Craſſus addicere uoluerit quin arbores inde tolleret, quid exiſtimabimus de alijs quæ poſtea fictæ fuerunt? Siquidem L. Craſſus æqualis Q. Catuli fuit, cuius paulò antè mentio facta eſt ex Plinio. Hoc autem ex uerbis Plinij intelligimus in eodẽ* XVII. *Craſſus (inquit) orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica, ſed aliquanto præſtantior in eodem Palatio Q. Catuli qui Cimbros cum Mario fudit: multo uerò pulcherrima conſenſu omnium ætate ea in colle Viminali C. Aquilij Equitis Romani, clarioris etiam tum iuris ciuilis ſcientia, cũ tamẽ obiecta Craſſo ſua eſt. Hactenus Plinius. Si ergo Craſſus Cenſor ipſe centũ & quinquaginta millibus aureorum noſtrorum habitauit (tanti enim ſexagies ſeſtertium eſſe dico) nec tamen pulcherrimam tum habuit, & quæ tunc pulcherrima domus fuit Romæ, poſt triginta-quinque annos centeſimam pulchritudinis notam non obtinuit: quantã magnificentiã ædiũ Romanarũ luxuriæ tepore cõcipiemus, cũ nulla iam Cenſura timeretur? Is enim eſt Craſſus Dialogis Ciceronis de Oratore nobilitatus, quem Cicero meminiſſe potuit, non etiam uidiſſe, & qui uaſa argentea ſenis ſeſtertijs in libras empta habuit:* Plin. locus reſtituendus.

ſi

ſi exempla non mendoſa ſunt in eo loco: quod minime ipſe arbitror. Plutarchus in Mario, de domo uel prætorio Marij loquens, circa Miſenum ad uoluptatem etiam effœminatam condito, Hanc, inquit, domum Cornelia fertur quinq; & ſeptuaginta drachmarum millibus emiſſe. ταύτην λέγεται μυριάδων ἑπτὰ ἡμίσους κορνηλία πρίασθαι. Poſtea tempore non admodum multo interlapſo Lucius Lucullus hanc eandem quingentis drachmarum millibus emit, & ducentis prætcrea. χρόνου δὲ οὐ πάνυ πολλοῦ γενομένου λεύκιος λεύκολλος ὠνεῖται μυριάδων πεντήκοντα καὶ διακοσίων. οὕτω ταχέως ἀνέδραμεν ἡ πολυτέλεια. uſqueadeo celeriter luxuria excurrit. Poſterior ſumma quinquaginta millibus aureorum coronatorum ualuit, & paulo plus, cum prior non maior fuerit ſeptem millibus & quingentis. Cicero autem non minoris quinquaginta millibus aureorum coronatorum habitauit. Gellius lib. XI. Cicero cum emere uellet in Palatio domum, & pecuniam in præſens non haberet, à Publio Sylla qui tum reus erat, mutuò ſeſtertium uicies tacitè accepit. Ea res tamen priuſquam emeret, prodita in uulgus exiuit, obiectumq; ei eſt quòd pecuniam domus emendæ cauſa à reo accepiſſet. Tum Cicero inopinata opprobratione permotus, accepiſſe ſe, ac domum quoq; ſe empturum negauit. Atq; adeò (inquit) uerum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. Sed cum poſtea emiſſet, & hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis obijceretur, riſit ſatis, atque inter ridendum, Ignoratis (inquit) prudentis & cauti patrisfa. eſſe, quod emere uelit, empturū ſeſe negare propter competitores emptionis? Hactenus Gellius Tanti autem æſtimatam fuiſſe Senatus etiam decreto Cicero ipſe teſtis eſt ſcribens ad Atticum libro quarto, & de euentu actionis

Cic. domus.

Cicero facete mendacij crimen diluit.

actionis eius loquens quam pro domo ſua habuit, quæ hodie inter alias orationes extat. Secuta eſt (inquit) contentio de domo. diximus apud Pontifices. acta res eſt accuratè à nobis: & ſi unquam in dicendo fuimus aliquid, tum profectò doloris magnitudo uim quandã nobis dicendi dedit. Senatuſconſultũ factũ eſt id quod ad te miſi. nobis ſuperficiem ædium Conſules de conſilij ſententia æſtimarũt ſeſtertiũ uicies, cætera in re ualde liberaliter, Tuſculanã uillam quingentis millibus, Formianum ſeſtertiûm ducentis quinquaginta millibus. quæ æſtimatio non modò uehementer ab optimo quoq;, ſed etiã à plebe reprehenditur. Dices, quid cauſæ fuit? Dicunt illi quidem pudorẽ meum, quòd neque negarim, neq; uehementius poſtularim. Sed non eſt id. Nam hoc quidem etiam profuiſſet: uerùm ijdem mi Tite Pomponi, ijdem inquam illi quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pennas inciderant, nolunt eaſdẽ renaſci. His uerbis apparet domus ſuperficiem uicies ſeſtertium Ciceroni æſtimatam, etiam ab ijs hominibus qui Ciceronem creſcere nolebant. Ea autem æſtimatio facta eſt propter P. Clodium, qui plebiſcito obtinuerat cum Tribunus plebis eſſet, ut Cicero in exilium pelleretur, & bona eius publicarentur: quo facto diſturbanda ædificia & ad ſolũ diruenda curauit. Cicero autem reuerſus obtinuit ut publicè damnum illud ſarciretur. Huic æſtimationi fidem facit Salluſtius in Inuectiua oratione quam in Ciceronẽ habuit, his uerbis, *Domum ipſam tuam ui & rapinis funeſtam tibi ac tuis comparaſti, uidelicet ut nos commonefacias quàm cõuerſa reſpublica ſit, cum in ea domo habitaris homo flagitioſiſsime, quæ P. Craſsi uiri clariſsimi fuit. Et poſt paulum ita ſubdit, Sed, ut opinor, illa te magis extollunt, quæ poſt Conſulatũ cũ uxore de Republica conſuluiſti,*

ſuluiſti,cum legis Plauciæ iudicia domi faciebatis, ex cõiuratis alios pecuniæ condemnabas,cũ tibi alius Tuſculanam, alius Pompeianam uillam ædificabat, alius domum emebat. qui uerò nihil poterat, hic erat calumniæ proximus. hic oppugnatum domum tuam uenerat, aut inſidias Senatui fecerat. deniq; de eo tibi compertum erat. Quæ ſi tibi falſa obijcio, redde rationem quantum patrimonij acceperis, quid tibi litibus accreuerit, qua ex pecunia domum paraueris, Tuſculanum & Pompeianum infinito ſumptu exædificaueris: aut ſi retices, cui dubiũ poteſt eſſe quin opulentiam iſtam ex ſanguine & miſerijs ciuiũ paraueris? Ex his uerbis ſatis apparet uicies ſeſtertium magnam pecuniam fuiſſe, nec immeritò Ciceronem conqueſtum apud Atticum, quòd Tuſculanum ſuum ædificium quingentis ſeſtertijs æſtimatum eſſet, quæ nos duodecim millia & quingentos aureos eſſe dicimus. Salluſtius enim infinito ſumptu ædificatũ eſſe obiecit. Blondus libro nono Romæ triumphãtis, in quo libro urbis Romæ Romanorumq; magnificentiam diligenter magis quàm doctè oſtendiſſe uidetur, ait obſeruaſſe in Epiſtolis Ciceronis, Ciceronem uillas duodeuiginti numero habuiſſe, in queis præcipuas Tuſculanam, Formianam, Arpinatem, Ancanam, & Pompeianam. quas tamen eũ ſimul poſſediſſe nõ credo, nec ipſe Blondus affirmat. Cicero in Oratione pro M. Cælio, Sumptus unius generis obiectus eſt, habitationis. xxx millibus dixiſtis eũ habitare. Ex hoc loco cõijci poteſt magnam eſſe pecuniã xxx ſeſtertia: & præterea exemplũ habemus quanti domus locarentur anniuerſaria mercede. xxx ſeſtertia ego ſeptingẽtos quinquaginta aureos noſtros eſſe dico. Ipſe in Oratione pro domo ſua quodam in loco ita inquit, Nihil erat latum de me: non

Seſtertia xxx.

adeſſe

adeſſe eram iuſſus, non citatus affueram: eram etiam tuo iudicio ciuis incolumis, cuius domus in palatio, uilla in Tuſculano, altera ad alterum Conſulem transferebatur: Senatus Cõſules uocabat, columnæ marmoreæ ex ædibus meis inſpectante populo Romano ad ſocerum Conſulis portabantur. Sed emendandus locus in quinto Epiſtolarum, ubi ad P. Seſtium ſcribens, ita inquit, Ego tua gratulatione cõmotus, quòd ad me pridem ſcripſeras, uelle te bene euenire quòd de Craſſo domũ emiſſem, emi eã ipſam domum millibus nummûm x x x v aliquanto poſt tuam gratulationem. Itaq; nunc me ſcito tantum habere æris alieni, ut cupiam coniurare, ſi quiſquã recipiat. Huiuſcemodi menda eſt in x i, in epiſtola Decimi Bruti ad Ciceronem, Cum ad Remp. liberandam acceßi, mihi fuit ſeſtertiûm quatuor millibus amplius. ſeptem legionum numerum alo, qua difficultate, tu arbitrare. Verum illic triciesquinquies ſeſtertium legendum puto. Si enim ſuperficies uicies æſtimata eſt, potuit area quindecies addere ad precium. Huiuſmodi ædificia damnoſa ambitione exædificata cõpellans Salluſtius in Catilinario, ita inquit, Operæ precium eſt cũ domos atq; uillas cognoueris in urbium modũ ædificatas, uiſere templa deorũ quæ noſtri maiores religioßimi mortales fecere. Ciceronẽ autem tanti domũ emere potuiſſe, argumentũ eſt id quod ipſe in ſecũda Antoniana dicit, Hæreditatẽ mihi negaſti obueniſſe: utinam hoc tuũ uerũ crimen eſſet. Ego enim amplius ſeſtertiũ ducenties acceptũ hæreditatibus retuli. quanquã in hoc genere fateor feliciorẽ eſſe te. me nemo niſi amicus fecit hæredẽ, ut cũ illo cõmodo quod erat, animi quidã dolor iũgeretur: te is quẽ nũquã uidiſti L. Rubrius Caßinas fecit hæredẽ. Quib. uerbis Antoniũ ut teſtamẽtariũ ridiculè mor-

Cic. locus.

det. Quanta autem ſit pecunia ducenties ſeſtertium, ex eo conijciendũ relinquitur, quòd Cornelius Nepos in uita Pomponij Attici ſcribit his uerbis, Habebat auunculum Cæcilium Equitem Ro. familiarem L. Luculli, diuitem, difficillima natura: cuius ſic aſperitatẽ ueritus eſt, ut quẽ nemo ferre poſſet, huius ſine offenſione retinuerit beneuolentiam: quo facto tulit pietatis fructũ. Cæcilius enim moriens teſtamento adoptauit eum, fecitq́; hæredem ex dodrante. Ex qua hæreditate accepit circiter centies ſeſtertium. Et infra, Cum tanta, inquit, pecuniæ facta eſſet acceßio, nihil de quotidiano uictu mutauit, nihil de uitæ cõſuetudine: tantaq́; uſus eſt moderatione, ut neq; in ſeſtertium uicies quod à patre acceperat, parũ ſe ſplẽdidè geſſerit, neq; in ſeſtertium centies affluentius uixerit quàm inſtituerat, pariq́; faſtigio ſteterit in utraq; fortuna: nullos habuerit hortos, nullam ſuburbanam aut maritimam ſumptuoſam uillam: neq; in Italia præter Ardeatinum & Nomentanum ruſticum prædium: omnisq́; eius pecuniæ redditus conſtabat in Epiroticis & urbanis poſſeßionibus: ex quo cognoſci poteſt eum uſum pecuniæ non magnitudine, ſed ratione metiri ſolitum. Hic eſt Pomponius Atticus Ciceronis familiarißimus, ita ut Quintus frater ei charior nõ fuerit: cui rei (ut eiuſdem Cornelij uerbis loquar) indicio ſunt uolumina multa epiſtolarum à Conſulatu eius uſque ad extremum tempus ad Atticum miſſarum. Quæ qui legerit, non multũ deſiderabit hiſtoriam contextam eorum temporum. Qui Ciceroni in omnibus eius periculis ſingularem fidem præbuit. Cui ex patria fugienti ſeſtertia ducenta & quinquaginta donauit, quæ nos ſex mullibus & ducentis quinquaginta aureis noſtris æſtimamus. Ex prædictis luculentum mihi documentum ſumi

Pomponius Atticus Ciceronis familiariſſimus.

ſumi poſſe uiſum eſt ad ea quæ agimus intelligenda. Si enim Eques Ro. ſplendidè uixit in uicies ſeſtertium, ita ut in prædiorum tantum fructu non etiam fœnore redditum pecuniæ conſtitueret, oportet omnino magnam fuiſſe pecuniam uicies ſeſtertium, præſertim cum is una donatione in Ciceronem tantam pecuniam cõtulerit. Eodem pertinet id quod ab eodẽ auctore dicitur: Nec id (inquit) præteribo, quanquam leuę uiſum iri putem: Cum in primis lautus eſſet Eques Romanus, & non parum liberaliter domum ſuam omnium ordinum homines inuitaret: ſcimus non amplius quàm terna millia æris peræquè in ſingulos menſes ex ephemeride eum expenſum ſumptui ferre ſolitum. Atq; hoc non auditum, ſed cognitum prædicamus. ſæpe enim propter familiaritatem domeſticis rebus interfuimus. Terna millia æris, millenos ac ducenos ſeſtertios nummos ualẽt, id eſt ære noſtro triginta aureos. Sic in dies ſingulos Pomponius aureum unum noſtrum in ſumptu domeſtico impẽdebat. quod intelligo de pulmentario ſumptu: quippe elegans ille fuiſſe dicitur, etſi non magnificus: ſplẽdidus, etſi non ſumptuoſus. Vſus eſt enim (ut inquit idem Cornelius) familia, ſi utilitate iudicandum eſt, optima: ſi forma, uix mediocri. Nanq; in ea erant pueri literatiſſimi anagnoſtæ: optimi & plurimi librarij: ut ne pediſſequus quidẽ quiſquam eſſet qui non utrunq; horum pulchrè facere poſſet. Pari modo artifices cæteri quos cultus domeſticus deſiderat, apprimè boni. Anagnoſtas Cornelius appellat pueros legendi peritos, quib. Pomponius ſuper cõuiuium utebatur, ut pleriq; Romanorum. Nemo (inquit) in eius conuiuio aliud acroama quàm anagnoſten audiuit. Verùm ex ſupra dictis apparet fructuoſam Ciceroni atq; etiam auriferam eloquentiam fuiſſe. Anagnoſtę ſerui.

y omnes

omnes enim artes olim magno cũ ſplendore exercebantur. Non omittendum illud, quòd caput amputatũ parenti eloquẽtiæ Romanæ, decies ſeſtertiũ ab Antonio Triumuiro æſtimatũ eſt, id eſt quinq; & uiginti millibus aureorum noſtrorũ. Auctorem enim Appianũ habemus in IIII. Ciuilium bel. qui ducenta & quinquaginta millia drachmarum Popilio Lænæ pro capite Ciceronis Antoniũ dediſſe ſcripſit. Tanti caput eloquentiæ ab inimico æſtimatum eſt. ὁ δ' ἀντώνιος ἥσθη τὰ μάλιστα, καὶ τὸν λοχαγὸν ἐστεφάνωσε καὶ πλέοσι τῶν ἄθλων ἐδωρήσατο πέντε καὶ εἴκοσι μυριάσιν ἀττικῶν δραχμῶν, ὡς μέγιστον δὴ τὸν δεπάντων ἐχθρῶν καὶ πολεμιώτατόν οἱ γενόμενον ἀνελόντα. tametſi merces in ſingula capita proſcriptorũ erat cõſtituta in edicto proſcriptionis, ut idẽ auctor prodidit, his uerbis, ἀναφερόντων δὲ τὰς κεφαλὰς οἱ κτείναντες ἐφ' ἡμᾶς, ὁ μὲν ἐλεύθερος λήψεται δισμυρίας δραχμὰς ἀττικὰς καὶ πεντακισχιλίας ὑπὲρ ἑκάστης. ὁ δὲ δοῦλος λήψεται ἐλευθερίᾳ τοῦ σώματος, καὶ μυρίας ἀττικάς, καὶ τῇ τοῦ δεσπότου πολιτείᾳ. qua ratione caput Ciceronis decuplo æſtimatũ fuit, quàm aliorũ proſcriptorũ. Diximus ſuprà Iſocratẽ dicẽdi præceptorẽ orationẽ unã talentis uiginti uendidiſſe. Theombrotum medicũ, Antiochum regẽ talentis centũ ſanaſſe. Apellem pictorem, ſed literarũ peritum, Alexandrũ regem uiginti auri talẽtis pinxiſſe, quanti hodie ducatus nõ mediocris emi poßit. Singula enim talenta auri nõ minus ſenis millibus ſeptingenis & quinquagenis ſolatis noſtris ualuerunt. Ariſtoteles Speuſippi pauculos libros tribus talentis emit, ut auctor eſt Gel. Quãti igitur emptos exiſtimamus libros Ariſtotelis & Theophraſti, quos Strabo lib. XIII. ab Appellicone Teio, magno argẽto redemptos eſſe tradidit, tineis iã & ſitu corruptos, ut qui iãdiu

Caput Ciceronis quãti æſtimatum ſit.

in ter

in terram obruti fuerant? Plinius auunculus Collectanea ſua quadringentis ſeſtertijs uendere noluit, ut auctor eſt Plin. iunior lib. III. Epiſtolarũ, his uerbis, Perire enim omne tempus arbitrabatur quod ſtudijs non impartiretur. Hac intẽtione tot iſta uolumina peregit, electorũq́; commentarios C X mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutiſſimè ſcriptos, qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe potuiſſe ſe cũ procuraret in Hiſpania, uendere hos cõmẽtarios Largio Licinio CCCC millibus nummûm. & tũc aliquanto pauciores erant. quo in loco non electorũ quæ latina dictio eſt, ſed eclectorum lego. Sunt enim eclecta grecè adnotata, & ἐκλογαὶ adnotationes, & ἐκλελόμενα ea quæ legẽdo adnotamus. Cæterùm quis nunc regũ emere bibliothecã confertiſſimam decem aureorũ millibus uelit, quanti à Plinio ciuis unus priuatus regeſta quædã extemporanea licitari auſus eſt? Et Plinius tamen tãti addicere noluit. Pliniũ autẽ iuniorem diuitẽ fuiſſe, multa eius epiſtolarũ loca declarãt. Iam primũ in. VII. Epiſtolarũ ad Coreliã ſcribens, ita inquit, Tu quidẽ honeſtiſſimè, quòd tã impensè & rogas & exigis ut accipi à te iubeam precium agrorũ non ex ſeptingentis millibus, quãti illos à liberto meo: ſed ex nongẽtis, quanti à publicanis partẽ uigeſimã emiſti. Inuicem ego et rogo & exigo ut nõ ſolũ quid te, uerum etiã quid me deceat, aſpicias. Et ex his uerbis & ex epiſtola paulò ſuperiore quã ad Fabatum ſcribit, apparet eum ducẽta millia nummûm pro acceſſiõe precij cõtempſiſſe, emptrice etiã hoc petente, ne ratum nõ habere uideretur quod à liberto ſuo geſtum erat. Idẽ ad Caniniũ, Equidem commodius nihil inuenio, quàm quod ipſe feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, quæ in alimenta ingenuorum ingenua

Quanti Pli. cõmẽtarios ſuos vẽdere potuit.

Diuitiæ Plinij Iunioris.

genuarumq́; promiſerã, agrum ex meis longè pluris actori publico publicè mancipaui, eundem uectigali impoſito recepi, tricena annua millia daturus. Per hoc enim & Reip. ſors in tuto, nec redditus incertus, et ipſe ager propter id quod uectigali longè ſupercurrit, ſemper dominũ à quo exerceatur, inueniet. Ex his uerbis apparet Pliniũ patriæ ſuæ donaſſe annua ſeſtertia tricena, quæ à nobis ſeptingẽtis & quinquaginta aureis æſtimantur, pro quingentis ſeſtertijs in numerato, quæ pollicitatione patriæ facta debebat, id eſt duodecim millibus & quingentis aureis. Qua ratione paulo plus ſedecim millibus ſeſtertiûm & quingentis, ſingula millia ſeſtertiûm annua æſtimauit. Idem lib. v. ad Caluiſium ſcribens: Saturninus qui nos reliquit hæredes, quadrantẽ Reip. noſtræ, deinde pro quadrante præceptionẽ quadringentorũ millium dedit. Hoc, ſi ius aſpicias, irritum: ſi defuncti uoluntatẽ, ratum & firmum eſt. mihi autem defuncti uoluntas antiquior iure eſt, utique in eo quod ad communem patriam uoluit peruenire. An cui de meo ſedecies contuli, huic quadringentorum millium paulo amplius tertiam partem ex aduentitio denegem? Sic enim omnibus exemplaribus legitur, ſed corruptiſsimè: quare ſic locus reſtituendus: An cui de meo ſeſtertium decies contuli, huic quadringẽta millia. & reliqua. ſicq́; ſenſus liquidus erit. ſiquidem Plinius his uerbis ſignificat decies centena millia nummûm Reip. ſuæ antea ſe dediſſe, & tum quadringenta millia condonare per præceptionẽ à ſe hærede relicta, quæ ipſa paulo plus tertiam partem decies ſeſtertium efficiunt. quadringẽta enim millia, tertia pars eſt duodecies ſeſtertiûm: & ideo ultra decies ſeſter. olim in rẽp. collatũ, ait ſe CCCC mil. donare tunc, ut quæ cogi non poſſet ſoluere, ſi iure ſummo

uti

uti uoluiſſet. ita enim erat ius cõſtitutum, ut nec hæres inſtitui reſpublica, nec præcipuum accipere ex teſtamento poſſet: ut ex eadem epiſtola ſignificatur. duæ autem illæ ſummæ, x x x v millia aureorũ noſtrorum ualent. Apud eundem epiſtola quarta ad Traianum, liberalitatem ſeſtertij quadringentis pro quadragies legitur. Magnam enim eſſe pecuniã ex eo oſtenditur, quod epiſtola alia ad eundẽ legitur, Theatrũ domine Niceæ maxima iam parte conſtructum, imperfectum tamẽ, ſeſtertium (ut audio) amplius centies hauſit. Seruius grammaticus auctor eſt Virgilium poëtam tres libros Aeneidis ſuæ Auguſto recitaſſe, ſecundum, quartũ, & ſextum: ſed ſextum maximè ob Octauiam Auguſti ſororem, Marcelli matrem, quem Marcellum Auguſtus ſibi adoptauerat, qui periit anno decimooctauo ualetudine correptus. Hæc igitur Octauia cùm recitationi intereſſet, & Virgilius ad carmina illa ueniſſet circa finẽ ſexti libri quæ Marcelli luctum deſcribũt, defeciſſe animo illa dicitur, cùm ad illud uentum eſt,

Heu miſerande puer ſiquà fata aſpera rumpas, Tu Marcellus eris. Aegrè autem refocillata Octauia ſilentium Virgilio imperaſſe dicitur, & dena ſeſtertia pro ſingulis uerſibus dari iuſsiſſe, qui numero ſunt unus & uiginti. quod ſi eſt uerum, Virgilius paucis uerſibus ſupra quinque millia aureorum meruit. De hoc poëta ita inquit Seruius, aut quicunque fuit qui eius uitam ſcripſit, Bona autem cuiuſdam exulantis nõ ſuſtinuit accipere. poſſedit propè centies ſeſtertium ex liberalitatibus amicorum: habuitq; domum Romæ in Aeſquiliis, quanquam ſeceſſu Campaniæ Siciliæq; plurimum uteretur. Quæcunque ab Auguſto petiit, repulſam nunquam tulit. parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam

Aurei Virgiliani verſus.

Cenſus Maronis.

grandis amiſit. Hæredem autem fecit ex quadrante Auguſtum. Centies ſeſtertium ducenta quinquaginta aureorum millia ualet: quare non fruſtra Iuuenalis eius meminit ut copioſi in Satyra ſeptima. Qui autē diligenter reputauerit commoda magiſtratuum non modò in prouincijs, ſed etiam in Vrbe, is non mirabitur tam diuites quoſdam fuiſſe. Argumētum eius rei ingens mihi uidetur ambitus Romæ flagrantiſſimus, cuius unum exemplum ſat erit ex Ciceronis ſumere lib. II. Epiſtolarū ad Quintum Fratrem. ſic enim ſcribit, Ambitus rediit immanis. nunquam fuit par. non dico hyperbolas, uel ſeſtertium centies conſtituunt in prærogatiuam pronunciare. Res ardet inuidia. Tribunitij candidati compromiſerunt ſeſtertijs CCCC in ſingulos apud M. Catonem depoſitis, petere eius arbitratu: ut qui contrà feciſſet, ab eo condemnaretur. Hic locus in impreſſis pridem libris corruptiſſimè legebatur, in quibus etiam numerus ſeſtertiorum deerat: in recèns impreſſis ne reſtitutus quidem ſatis eſt: quare à me citari integer non potuit. Male tamen ſeſter. CCCC legi ex eo apparet, quòd idem Cicero lib. IIII. ad Atticum ita ſcribit de his comitijs loquens, Sequere nunc me in campum. ardet ambitus. fœnus ex triente Idibus Quintil. factum erat beſſibus. Et poſt aliquot uerſus, Pompeius fremit. queritur. Scauro ſtudet. ſed utrum fronte an mente, dubitatur. exoche in nullo eſt. pecunia omnium dignitatē exæquat. Meſſala languet: non quò animus deſit, aut amicus careat: ſed coitio COS. & Pompeius obſunt. Candidati iurarūt ſe arbitrio Catonis petituros. Apud eum ſeſtertia quingena depoſuerunt, ut qui à Catone damnatus eſſet, id perderet, & competitoribus tribueretur. Si locus hic non mendoſus eſt, ſuprà quingentis uel quingenis potius

Ambitus Romæ ingēs fuit ob cōmoda magiſtratuum.

potius legi debet: cui parti auctoritas Plutarchi non Latini facti ſed Græci ſuffragatur, his uerbis, ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς τὴν ἀρχὴν μετιοῦσι εἰς ταὐτὸ συνελθοῦσι, παραβαλέσθαι δραχμῶν ἕκαστον ἀργυρίου δέκα δύο ἥμισυ μυριάδας, εἶτα μετιέναι τὴν ἀρχὴν πάντας ὀρθῶς καὶ δικαίως. *Duodecim myriades & ſemis drachmarum Atticarum, hoc eſt centum & uigintiquinq; millia denariorum, quingenta millia nummûm ualent, ſicq; ſumma quadrat ad nummum. Hanc hiſtoriam tetigit Plinius in præfatione, Cum apud Catonem (inquit) ambitus hoſtem, & repulſis tanquam honoribus ineptis gaudentem, pecunias flagrantibus comitijs deponerent candidati, hoc ſe facere pro innocentia (quod in rebus humanis ſummum eſſet) profitebantur. Verumenimuero ex uerbis Ciceronis apparet animoſum illum fuiſſe ambitum, cum in tribum uel centuriam potius prærogatiuam centies ſeſtertium pronunciare candidati non dubitarent. Oportuit enim proportione & alijs aliquid diuidi, quæ numero quinq; & triginta erant, aut certè tot tribubus aut centurijs quot ad renunciationem magiſtratus ſufficerent. Hoc ne falſum putetur, tametſi creditu difficile, Cicero præfatiuncula fidem ſibi præſtruit: Non dico (inquit) hyperbolas, uel hyberbolos aduerbialiter, hoc eſt hyperbolice. utroq; enim modo legitur. Argumētū etiā ingētis ſummæ eſt, quod Cicero ambitū fœnus intēdiſſe dicit, et altero tāto maius feciſſe, hoc eſt ex triente beſſale. Eiuſdē rei magnū argumentū apud Appianū lib. II. bell. ciuil. De triumuiratu enim loquens Cæſaris Craſſi & Pōpeij, & ambitu ingēti, ita inquit.* ὅ, τε δῆμος αὐτὸς ἔμμισθος ἐπὶ τὰς χειροτονίας ἤει. ὤφθη δέ ποτε καὶ μεσεγγύημα ταλάντων ὀκτακοσίων, ὑπὲρ τῆς ἐπωνύμου γενόμενον ἀρχῆς. *Deprehēſa eſt quodā in loco ſuma*

octingentorum talentorum apud ſequeſtres depoſita pro conſulatu adipiſcendo. hæc ſumma non multo minor ducenties ſeſtertio. Diximus *in præcedentibus, moris fuiſſe apud* Romanos, *ut* Aediles *& alij magiſtratus ludos uel munera magnifica facerent & ederent in* Theatro *uel* Circo *uel* Amphitheatro, *quaſi populo uniuerſam quandam mercedem ſoluentes ob lata ſuffragia. Dedimus & magnificētiæ exempla, indicia omnino ualida ad eam rem quam nunc ago conſiciendam.* Oportet *enim magna fuiſſe commoda eius honoris qui tanti æſtimetur.* Nunc *quanta fuerit poteſtas* Imperatorū *in bello, &* Proconſulum Prætorumq; *in prouincijs ſuis, demonſtrādum eſt.*

Poseſtas Cōſulum & Prætorum Romanorum qui ductores erant exercituum.

Iamprimum Strabo *lib.* XII. *de* Cappadocia & Paphlagonia *loquens à* Pompeio *certis finibus terminatis, ita inquit,* ὕστερον δὲ οἱ τῶν ῥωμαίων ἡγεμόνες ἄλλους καὶ ἄλλους ἐποίησαν μερισμοὺς, βασιλέας τε καὶ δυνάστας καθιστάντες. καὶ πόλεις τὰς μὲν ἐλευθεροῦντες, τὰς δὲ ἐγχειρίζοντες τοῖς δυνάσταις, τὰς δ' ὑπὸ τῷ δήμῳ τῶν ῥωμαίων ἐῶντες. Poſtea *autem* Romanorum *duces alias atque alias contributiones fecerunt,* Reges & Dynaſtas *conſtituentes: ciuitatumq; partim immunitate donarunt, partim potentatibus attribuerunt, partim etiam ſub ditione populi* Romanorumq; *reliquerunt.* Ex *his uerbis intelligimus non modò* Pompeium *poſt* Ponticam *uictoriam hoc iuris uſurpaſſe, ſed etiā alios* Imperatores *pro arbitrio ſuo ſtatuere ſolitos de iis prouinciis quas armis domuerāt.* Exemplū *eius rei luculentū eſt eodē libro.* De *quadā enim regione loquēs cāpeſtri & feraci, et pecore copioſa, ita inquit,* Huius *regionis partē* Amaſini *obtinent, partē* Pōpeius Deiotaro *dedit, ut.* Pharnaciæ & Trapezuntiæ *adiacētia uſq; in* Colchidē & *minorem* Armeniam: *horūq; locorū re-*

Deiotarus.

gem

gem eũ creauit, cũ aliàs haberet hæreditariã à patre tetrarchiam Galatarũ qui Toliſtobogi dicuntur, καὶ τούτων ἀπέδειξεν αὐτὸν βασιλέα, ἔχοντα καὶ τὴν πατρῴαν τετραρχίαν. *Regem (inquit) horum eũ creauit. Hic idẽ Põpeius Tigranem Armeniæ Regem potentiſsimũ, ſed uictoria Pompeij fractum, ad ſe uenientẽ, & diadema ſuum ad pedes eius demittentem genibusq́; aduolutũ, diadema uel tiaram regiam reſumere iuſsit, & in ſella regia ſedere, mulcta ſex millium talentûm ob culpam atq; iniquitatem irrogata, ut Plutarchus auctor eſt: ut Appianus, ſex millibus talentûm ab eo dono acceptis. Sic enim inquit in Mithridatico,* καὶ ἐδίδου πομπηίῳ μὲν τάλαντα ἑξακισχίλια, εἰς τὴν στρατιὰν δὲ δραχμὰς πεντήκοντα ἑκάστῳ, καὶ λοχαγῷ χιλίας, καὶ χιλιάρχῳ μυρίας. *Strabo rurſus poſt aliquot chartas de Commanis Ponticis loquens, quod ſacerdotiũ Dianæ dicatum erat,* παραλαβὼν δὲ πομπήιος τὴν ἐξουσίαν ἀρχέλαον ἐπέστησεν ἱερέα, καὶ προσώρισεν αὐτῷ χώραν δίσχοινον κύκλῳ. τοῦτο δ' ἐστὶ ἑξήκοντα στάδιοι πρὸς τῇ ἱερᾷ, προστάξας τοῖς ἐνοικοῦσι πειθαρχεῖν αὐτῷ. *Accepto autẽ imperio Pompeius Archelaum ſacerdotio præfecit, & regionẽ ei attribuit duorum ſchœnorum in circuitu, quæ ſexaginta ſunt ſtadia ſacram urbẽ ambientia: iuſsitq́; eius ambitus incolas imperio eius parere. Quale autem fuerit aut quàm locuples ſacerdotiũ, ex eo intelligitur quod idẽ auctor ait his uerbis, Regum Põticorũ tẽpore diebus feſtis qui Dianæ ſacri erãt, ſacerdos Commanorũ diadema regiã geſtabat, & ſecundũ Regẽ honori habebatur. Cõmana autẽ imperio eius ſuberat cũ ſacris ſeruis qui Hieroduli dicebantur, numero non pauciores ſex millibus, in quos omnifariã poteſtatẽ habebat, præterquam eos uendẽdi. Cicero autem hoc docet in lege* Sacerdotiũ opimum in Põto. Hieroduli.

Y 5 Agrar

Agraria contra Rullum,cum dicit non licere Decemuiris à populo creatis ſtatuere de agro Pontico & Mithridatico à Pompeio capto. Ita'ne uero (inquit) hos agros regios Mithridatis,qui in Paphlagonia,qui in Pōto,qui in Cappadocia fuerunt,cū adhuc imperator in bello uerſetur,in locis autē illis etiā nunc belli nomē reliquum ſit, eos agros quorū adhuc penes Cn. Pompeiū omne iudiciū & poteſtas more maiorum debet eſſe, Decēuiri uendēt? Eodem pertinent ea quæ apud Lucanū Pōpeius ipſe gloriatur in ſecundo Pharſaliæ,cum auxilia undiq; enocanda diſſerit,filio ob id allegato. Hoc tamē uerum eſt,quòd ea quæ ab his imperatoribus ſtatuebantur, neceſſe erat Senatuſconſulto confirmari:id quod eodē in loco Strabo docet his uerbis, διαπολεμήσας δὲ καὶ ἐπανελθὼν οἴκαδε, ἐξενίκησεν ὥστε τὰς τιμὰς ἃς ὑπέσχετο ὁ λούκολλος τῶν ποντικῶν τισὶ, μὴ κυρῶσαι τὴν σύγκλητον. *Cōfecto autem bello Romā reuerſus Pōpeius, peruicit ne ea præmia quæ Lucullus quibuſdam Ponticis primoribus pollicitus fuerat, à Senatu confirmarētur.* ἄδικον γὰρ εἶναι κατορθώσαντος ἄλλου τὸν πόλεμον, τὰ βραβεῖα ἐπ' ἄλλῳ γενέσθαι, καὶ τὴν τῶν ἀριστείων διανομήν. *Iniquum enim eſſe, bello eo ab alio cōfecto, in alterius arbitrio belli præmia, & decorū militarium collationē manere. Nemo autē ignorat Ponticū bellum Lucullū bona ex parte geſſiſſe, ſed cum ei Pompeius ante diem ſucceßiſſet, conficere nō potuiſſe: & Pompeiū ex rebus geſtis Luculli triūphaſſe fortunæ iniquitate, quæ Lucullum ſummo fauore euectū, repente deſtituit, ut uidere eſt Plutarchū in Lucullo legentibus. Cauſam tamen præbuit Cicero, qui orationem pro Pompeio habuit ad populum cum Præturā ipſe gereret, quæ Oratio pro lege Manilia inſcribitur. Ob hoc*

Lucull

Lucullus Reip.infenſus,in ocium ſe contulit, ſingulariq́; lautitia & ſplendore ſumptuũ uitam per omnem uiuendi amœnitatem traduxit, ex ea ipſe prouincia ſummis opibus auctus, cũ tamen triũphi ſui die aureũ ſimulachrum Mithridatis ſex pedum longitudinis,clypeumq́; gemmis conſertum, cum immani ſumma auri & argenti facti ſignatiq́; in ærariũ intuliſſet.Cicero in Piſonẽ præclari facinoris loco ponit quòd prouinciam contempſerit. Ego Antonium(inquit) Collegam cupidum prouinciæ, multa in Remp.molientem,patientia atq; obſequio meo mitigaui:ego prouinciam Galliam Senatus auctoritate exercitu & pecunia inſtructam & ornatam, quam cum Antonio communicaui,quòd ita exiſtimabam tempora Reip. ferre,in concione depoſui,reclamante populo Ro. Idem cum prouinciam Ciliciam obtineret, ad Atticum ſcribẽs de uitæ ſuæ integritate, Ipſe,inquit, in Aſiam profectus ſum Tharſo Nonis Ianuarijs: non me hercule dici poteſt qua admiratione Ciliciæ ciuitatum, maximeq́; Tharſenſium. Poſtea uerò quàm Taurũ tranſgreſſus ſum, mirifica expectatio Aſiæ noſtrarum diœceſum, quæ ſex menſibus imperij mei nullas meas acceperat literas, nunquã hoſpitem uiderat: illud autẽ tẽpus ante me fuerat in hoc quæſtu.Ciuitates locupletes ne in hybernis milites reciperent,magnas pecunias dabãt, Cyprij talenta Attica CC. qua ex inſula(nõ hyperbolicôs loquor) nũmus nullus me obtinente erogabitur.Ob hæc beneficia quibus illi obſtupeſcunt,nullos honores mihi niſi uerborum decerni ſino. Si hic numerus CC. talenta uerè apud Ciceronem legitur (ut uerè legi puto) centum & uiginti millia aureorũ noſtrorum eo nomine lucrifacere potuit ſi famam contempſiſſet. Opulentam autem Cyprum olim fuiſſe ex eo

Lucullus.

Cicero prouiciã depoſuit.

Commoda magiſtratuum Romanorũ in prouincijs.

conijc

conijcimus, quòd Ptolemæo Cypri Rege confiſcato, Cato qui Clodij factione ad colligendam eius gazam ablegatus eſt, paulo minus ſeptem millia talentûm Romam deportauit ex auctione gazæ, ut auctor eſt Plutarchus, τῷ δὲ κάτωνι συνήχθη μὲν ἀργυρίου τάλαντα μικρὸν ἑπτακισχιλίων ἀποδέοντα. *quanquam maior ob id pecunia fuiſſe uidetur, quòd Cato aliquãdo in altercatione Põpeio obiecit ſe ex Cypro plus auri atq; argẽti nullo exercitu detuliſſe, quàm Pompeius ex omnibus triũphis concuſſo terrarũ orbe ipſe inſtructus ingentibus copijs intuliſſet in ærarium: quo tẽpore Cyprus in prouinciã prætoriam redacta eſt factione eiuſdem Publij Clodij Pulchri Ptolemæo infenſi ob negatam ei pecuniã ad redemptionis pretiũ cum à piratis interceptus eſſet. quæ hiſtoria à Strabone narratur in fine libri decimiquarti. Idẽ Cicero pro lege Manilia, Difficile eſt dictu Quirites quanto in odio ſimus apud exteras nationes propter eorum quos ad eas hoc anno cũ imperio miſimus, iniurias ac libidines. Quod enim fanum putatis in illis terris ueſtris magiſtratibus religioſum, quam ciuitatẽ ſanctam, quam domũ ſatis clauſam ac munitam fuiſſe? Vrbes iam locupletes & copioſæ requiruntur, quibus cauſa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Idẽ Piſoni obiecit quòd perfidiam* CCC *talentis uendidiſſet, his uerbis, Idẽq; tu Rabocentum Beßicæ gentis principẽ, quum trecẽtis talẽtis Regi Cotto uendidiſſes, ſecuri percußiſti, cũ ille ad te Legatus in caſtra ueniſſet, & tibi magna præſidia & auxilia à Beßis equitũ peditũq; polliceretur. Et paulo inferius, Nonne ſeſtertiũ centies & octogies, quod quaſi uaſarij nomine in uenditione mei capitis adſcripſeras, ex ærario tibi attributum Romæ in quæſtu reliquiſti? Nonne cum*

Cypria gaza publicata.

ducenta

ducenta talenta tibi Apolloniatæ Romæ dediſſent ne pecunias creditas ſoluerent, ultro Suffidiũ Equitem Romanum hominem ornatiſsimum, creditorem debitoribus ſuis addixiſti? Vaſarium Cicero appellat id quod publicè dabatur magiſtratibus, ut muli, equi, uaſa, & reliqua quæ magiſtratus inſtrumentum implerent: id quod patet ex eo quod idem dicit in lege Agraria contra Rullum, de Decemuiris loquens, quos Rullus creandos eſſe cenſuerat ad agros diuidendos, diuidendosq́; per prouincias, Dat (inquit) poteſtatẽ uerbo Prætoriam, re uera regiam: definit in quinquennium, facit ſempiternam. tantis enim confirmat opibus & copijs, ut inuitis eripi nullo modo poſsit. Deinde ornat apparitoribus, ſcribis, librarijs, præconibus, architectis, præterea mulis, tabernaculis, centurijs, ſupellectili. Sumptum haurit ex ærario, ſuppeditat à ſocijs. Intelligimus ergo uaſarij nomine pecuniam publicè dari ſolitam magiſtratibus euntibus in prouincias, ex qua ſibi neceſſaria compararent: id quod poſtea Auguſti tempore Senatuſconſulto conſtitutum eſt. Trãquillus in Auguſto, Auctor & aliarum rerum fuit: in queis, ne acta Senatus publicarentur: ne magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur: ut pro Conſulibus ad mulos & tabernacula quæ publice locari ſolebãt, certa pecunia conſtitueretur. Meminit eius moris Cicero in quinta in Verrem Actione, & Lampridius in Alexandro, his uerbis, Iudices cũ promoueret exemplo ueterũ, ut & Cicero docet, & argẽto & neceſſarijs inſtruebat, ita ut Præſides prouinciarum acciperẽt argẽti põdo uicena, mulos & equos binos, ueſtes forenſes binas, domeſticas ſingulas, balneares ſingulas, aureos centenos, coquos ſingulos: & ſi uxores nõ haberent, ſingulas concubinas, Vaſarium.

quòd

quòd ſine ijs eſſe non poßint. Reddituri *depoſita admini-ſtratione mulas, mulos, equos, muliones, & coquos: cætera ſibi habituri, ſi bene geßiſſent. Sed illa fuit priſcæ ſeueritatis imitatio, qualis in legibus ſumptuarijs intelligitur, de quibus infrà dicturi ſumus.* Cicero *igitur* Piſoni *obijcit quòd eo tẽpore quo* Cicero *exilio mulctatus fuit,* Piſo, & Gabinius *prouinciarũ pactione cum* Clodio Pulchro Trib.pl.Ciceronis *inimico cõſpirarint: ſicq́; factum ut per* Trib.pl. *prouincias obtinuerint,* Gabinius Syriã, Piſo Macedoniam: & Piſoni *centies & octogies ſeſtertium uaſarij nomine decretum ſit, ſi uerus eſt numerus: quam totam pecuniam fœnore* Romæ *occupauit, quæ nõ minor fuit quadringentis & quinquaginta millibus aureorum noſtrorum. Sunt & alia nomina pecuniæ imperandæ ciuitatibus, quam magiſtratus in rẽ ſuã uertebãt: quæ* Cicero *eadẽ in oratione in* Piſonẽ *perſequitur.* Qui *modus (inquit) tibi fuit frumenti æſtimãdi? qui honorarij? ſi quidem poteſt ui & metu extortũ, honorariũ nominari: quod cum peræquè omnes, tum acerbißimè* Bœotij & Byzantij, Chæronenſes, Theſſalonica *ſenſit.* Frumentũ *æſtimandum intelligo id frumentũ quod in cellã* Prætoris *uel* Conſulis *imperatur, pro quo pecuniam imperabãt quantam collibuerat.* Honorarium *appello, quod* Græci *εἰσόδιον καὶ εἴσοδον, id eſt, xeniũ aduentitiũ quod datur ingrediẽti quãq́; urbẽ* Magiſtratui, *ut hodie principibus noſtris cũ primùm urbes põpaticè ingrediũtur.* Sequitur *in eadẽ oratione,* Mitto *aurũ coronariũ quod te diutißimè torſit, cum modò uelles, modò nolles.* Lex *enim generi tui & decerni, & te accipere uetabat, niſi decreto triumpho.* His *accedit, quòd* Romani Imperatores *ciuitatem* Romanam *dare poterant, ut auctor eſt idem* Cicero

Honorarium iſodion & iſodos.

in Orat

in Oratione pro Cornelio Balbo, his uerbis, Audebo etiã hoc contẽdere, nunquã eſſe condemnatũ quem conſtaret ab Imperatore noſtro ciuitate donatum. His igitur & huiuſcemodi cauſis Romani Senatores diteſcere in immenſum poterant. Auguſti autẽ tempore nũrũ in modũ auctũ eſt faſtigiũ Romanũ, non modò publicũ, ſed etiã priuatum, licet luxus uitæ diminutus eſſet: exemplũ prodente principe. mittebat enim in prouincias Cõſulares & Prætorios & Equeſtris ordinis uiros, quoſcunq; honore dignos iudicabat: qui etiam quò plures (ut Tranquilli uerbis loquar) partẽ adminiſtrãdæ Reip. caperẽt, noua officia excogitauit, curã operũ publicorũ, uiarum & aquarum, aluei Tyberis, frumenti populo diuidendi, præfecturam Vrbis, Triũuiratum legẽdi Senatus, & alterũ recognoſcendi turmas equitũ quotienſcũq; opus eſſet. Cenſores creari deſitos longo interuallo, creauit. numerum Prætorum auxit. exegit etiã ut quotienſcũq; Conſulatus ſibi daretur, binos pro ſingulis Collegas haberet. Ab ijs igitur quos locupletes nouerat ipſe, exigebat ut Vrbem monumento aliquo inſigni ornarent. Hunc morẽ tenuerunt & alij principes, ut uidere eſt apud hiſtoricos, & Pliniũ in Epiſt. lib. 11. Firminus (inquit) inductus in Senatũ, reſpõdit crimini noto. Secutæ ſunt diuerſæ ſententiæ Conſulum deſignatorũ, Cornutus Tertullus cẽſuit ordine mouendũ: Acutius Nerua in ſortitione prouinciæ rationem eius non habẽdam: quæ ſententia tanquam mitior uicit, cum ſit alioqui durior, triſtiorq;. Quid enim miſerius, quàm exectũ & exẽptum honoribus Senatorijs, laboribus & moleſtia nõ carere? & reliqua quæ longius proſequitur. Cæterũ præterquã quod ſuprà ex Trãquillo diximus Auguſtũ inuectæ Vrbi Aegyptia gaza, tantã

Auguſti tempora.

Auguſtus amicorum locupletator.

rei nummariæ copiam effeciſſe, ut multum pretij prædijs accreuerit, ex eo conijcere licet homines Romanos inuſitatis opibus affluentes fuiſſe, quòd intra x x annos ſeſtertium quaterdecies millies ex amicorum teſtamẽtis accepiſſe ſeſe teſtatus eſt. Huic dicto fidem arrogat id quod apud Senecam lib. I I. de beneficijs ſcriptũ eſt, his uerbis, Lentulus Augur diuitiarũ maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent, quater millies ſeſtertium ſuum uidit. Hic cum omnia incrementa ſua diuo Auguſto deberet, ad quem attulerat paupertatem ſub onere nobilitatis laborantem, princeps iã ciuitatis & pecunia & gratia, ſubinde Auguſto ſolebat queri dicens à ſtudijs ſe abductum. Quater millies ſeſtertium dico non minorem eſſe pecuniam centies centenis millibus aureorũ coronatorum, ne fruſtra putemus eũ diuitiarum maximũ exemplum appellatum à Seneca, homine ipſo prædiuite, ut à Iuuenale appellatus eſt, & ipſe fatetur apud Tacitũ lib. x I I I I. in oratione ad Neronẽ habita: quem Tigillinus & alij eius inimici uarijs criminationibus apud Neronem adorti ſunt, tanquam ingentes & priuatũ ſupra modum euectas opes in dies adhuc augeret: hortorũ quoque amœnitate, & uillarum magnificẽtia quaſi principem ſupergrederetur. Tranquillus Lẽtuli his uerbis meminit in Tyberio: Satis conſtat Cn. Lentulum Augurem, cui maximus cenſus fuit, metu & angore ad faſtidiũ uitæ ab eo actum, & ut nequo niſi ipſo hærede moreretur. Verum enimuero hoc animaduerſione dignũ, rarã auri mentionem apud antiquos reperiri, non modò pro eo quantæ priſcæ ætatis opes celebrantur ab auctoribus, ſed rariorẽ etiã quàm pro noſtri temporis opulentia, & cõtrà quàm hodie loquẽdi mos inoleuerit. Quotus enim quiſq; in cõmemor

Memorabiles Lentuli Auguris opes.

Rara auri mentio apud priſcos.

memorandis opibus hodie præſertim ingentibus argenti mentionem facit? Nam in uotis temerarijs, quibus ſurdũ numen Fortunã *idẽtidem fatigamus, primo quoq; uerbo aurum nuncupari ſolet: tametſi apud nos in rationibus publicis ac priuatis, argenteis ſummis omnia tranſiguntur: alioquin & ſponſionibus factitandis, & pignoribus deponendis, & circularibus fabulamẽtis aurum plerunque per ora hominum fertur. At uerò apud antiquos argentũ hominum ſermone celebratius fuit. Sed præter alia (inquit* Plinius*) equidem mirer populum* Ro. *uictis gẽtibus in tributo ſemper argentum imperaſſe, non aurum: ſicut* Carthagini *cum* Annibale *uictæ argenti pondo annua in quinquaginta annos. nec poteſt uideri penuria mundi id eueniſſe: nam* Midas *&* Crœſus *in infinitum poſſederãt.* Eodem *pertinere uidetur & illud eiuſdem* Plinij *dictum eodem libro,* Mirum *in auro cælando inclaruiſſe neminem, argẽto multos. maximè tamen laudatus eſt* Mẽtor, *de quo ſuprà diximus.* Quatuor *paria deniq; ab eo omnino facta ſunt, ac iam nullũ extare dicitur. proximi* Acragas *&* Boëthus *&* Mys *fuere.* Magna *fama poſt hos celebratus eſt* Antipater, *qui q;* Satyrũ *in phiala grauatum ſomno collocauiſſe uerius quàm cælaſſe dictus eſt* Stratonicus. Laudatur *&* Zopyrus, *qui* Areopagitas *& iudicium* Oreſtis *in duobus ſcyphis pondo* x i i. *æſtimatis.* In *uetuſtiſſimo non pondo, ſed* H S, *id eſt, ſeſtertium legitur: quod ego interpretor ſeſtertium duodecies, id eſt, cenſu* Senatorio. Nam *paulò ſuprà dixerat,* Nec *copia tantum argenti fuerat uitæ, ſed ualidius pœnæ metu pretium, idq; iampridẽ, ut ignoſcamus nobis.* Delphinos *quinis millibus ſeſtertiũm in libras emptos* C. Gracchus *habuit.* L. *uerò* Craſſus *orator duos ſcyphos* Mentoris *artificis*

Argentum hominum Romanorum ſermone auro celebratius fuit.

Auri cælaturæ rara mentio.

ficis manu cælatos ſeſtertijs centũ:confeſſus eſt tamẽ nunquam ſe ijs uti propter uerecundiã auſum: ſicut eundẽ ſex millibus ſeſtertiũ in ſingulas libras uaſa empta habuiſſe. In quibuſdam antiquis utrobiq; pondo pro ſeſtertijs legitur, ſed male. ſeſtertijs enim in uetuſtiſsimo legitur, quomodo & in impreſsis libris. Sed de hoc loco ſuperius ſatis dictum eſt. Sequitur apud Pliniũ loco ſuperiore, *Fuit dein Pytheas cuius duæ unciæ x x uenierũt. Vlyſſes & Diomedes erant in phialæ emblemate Palladiũ ſurripientes. Fecit idem & cocos Magireſia appellatos paruulis potorijs, è quibus ne exẽplaria quidẽ licet exprimere. tam opportuna iniuriæ ſubtilitas erat. Habuit & Teucer Cruſtarius famam, ſubitoq; hæc ars ita exoleuit, ut ſola iã uetuſtate cenſeatur.* In uetuſto exẽplari non uiginti, ſed decẽ legitur utrobiq; tamen deeſſe ſumma uidetur. Oportet autem opus pretioſum fuiſſe in quo tale fuit emblema. Magireſia etiam corruptum eſt pro magiriſcia, cum magiriſcus diminutiuè cocũ ſignificet apud Græcos. In antiquis etiã libris cruſtarius non legitur, ſed ſic, *Habuit & Teucer famam.* Verùm hoc dictum Plinij credibile facit id quod ſuprà de Graccho & Craſſo dictũ eſt, qui Cenſuræ tempore pœnæ metu deterreri non potuerũt, quin pretium argenti fabrefacti & cælati eouſq; intenderent, ut operis æſtimatio decuplo materiã argẽti excederet. Hoc enim illa uerba Plinij ſignificant. *Validiuſq; fuit pœnæ metu pretium.* Pretioſa autem uaſa eſſe omnino oportuit, quæ ea arte fabrefacta eſſent, quæ iam interijſſet propter ſubtilitatem. De emblematis in Annotationibus in libros iuris editis dicere memini, cuiuſmodi artis exempla hodie non uiſuntur. nam & ante Plinij ætatem ars iamdiu exoleuerat. Officinæ Pariſienſes maximè auro & argento fabrefacto

Emblemata.

Officinæ Pariſienſes.

fabrefacto hodie nobiles ſunt, priuatim etiã uno uico aurificibus dicato. Et tamen uaſa hodie põdere & inauratura cenſentur, & interdum pictura. In ijs enim rebus & in fabrica uaſcularij artem conſumũt. Cælatores, ſigillis, & aureolis geſtaminibus, & mundo muliebri occupati ſunt, quibus omnibus rebus ars nequit inclareſcere. Quare hodie aurificium acceſsionis ferè uicem habet, olim autem pretia huiuſmodi rerum ex arte non ex materia ſtatuebantur. Inde illud Plinij dictũ lib. XXXIIII. *Quondam æs confusè auro argentoq; miſcebatur, & tamen ars pretioſior erat. Nunc incertũ eſt, peior hæc ſit, an materia: mirumq́;, cum ad infinitum operũ pretia hæc creuerint, auctoritas artis extincta eſt. Quæſtus enim cauſa, ut omnia, exerceri cœpta eſt, quæ gloriæ ſolebat: adeoq; exoleuit fundendi æris pretioſi ratio, ut iam diu ne fortuna quidem in ære ius artis habeat. Quoniam uerò iam multa de opibus Romanis, de primoribus uiris, & eorũ magnificentia, & immani etiã quorundã luxu diximus, & eouſq; ſummas conſumptarum opum auximus, ut fidẽ omnino facturi non uideamur, utemur nunc & alio teſti monio Plinij, ut uerisſimilia ſaltem dixiſſe uideamur, ijs quidem lectoribus qui res priſcas modulis noſtræ auorũq; memoriæ metientes, hactenus fidẽ hiſtoriæ accommodare poſſunt, quatenus puſilla animi ſenſa æſtimare eos ſinunt. Is igitur auctor rerũ omnium memorabiliũ, & æſtimator acutus, & admirator diſertus, lib.* XXXVI. *poſt enumerata opera externa, de rebus tandem Romanis dicere ita orſus eſt: Verùm & ad urbis noſtræ miracula tranſire cõuenit, nongentorũq; annorũ dociles ſcrutari uiros, & ſic quoque terrarum orbem uictum oſtendere, quod accidiſſe totiens penè, quot referẽtur miracula ap-*

Cælatores.

Antiqua artificia.

Plinius auctor memorabiliũ rerum omniũ.

Z 2 *parebit*

parebit: uniuerſitate uerò aceruata, & in quendam unũ cumulum coniecta, non alia magnitudo exurget, quàm ſi mundus alius quidam in uno loco narretur. Nam ut Circum maximum à Cæſare Dictatore extructũ longitudine ſtadiorum triũ, latitudine unius, ſed cum ædificijs iugerũm quaternûm ad ſedẽ ducentorum. L X. milliũ, inter magna opera dicamus: non'ne inter magnifica, baſilicam Pauli, forumq; diui Auguſti, templum Pacis diui Veſpaſiani Imperatoris Auguſti pulcherrima operũ quæ unquam. Lego ex uetuſto exẽplari, uires dociles, non uiros.

Circus maximus a Cæſare extructus.

Plinij locus.

Baſilicæ Pauli meminit Plutarchus his uerbis in Cæſare, ut quidẽ latinè legũtur. Cæſar uberrimas Gallorũ diuitias per omnes paßim magiſtratus hauriẽdas permittẽs, Curionẽ Tribunũ plebis grandi fœnore obſtrictum liberauit. Paulo quoq; Conſuli mille & quingenta ſeſtertia præbuit, ex quibus nobiliſsimã ille in foro baſilicam Fuluiæ dicatam extruxit. Quo in loco non ſeſtertia, ſed talenta lego ex Græco exemplari, & ex Appiano lib. I I. bel. Ciuilium: Paulum autẽ (inquit) mille & quingentis talentis eo pacto redemit, ut neque pro illo quicquã ageret, neque contra eũ quicquã moliretur. Curionẽ autem, ut pro eo in pleriſq; ageret, quem plurimo ære alieno ſciebat obrutũ, facilè adegit. Paulus baſilicã admodũ ſplendidam ſuo nomine ex ea pecunia extruxit. παῦλον μὲν χιλίων καὶ πεντακοσίων ταλάντων ἐπρίατο, μηδὲν αὐτῷ μήτε συμπράττειν, μήτε ἐνοχλεῖν: κουρίωνα δὲ συμπράττειν ὤθει πλεόνων εἰδὼς ἠνοχλούμενον ὑπὸ χρεῶν πολλῶν. Plutarchus etiã ipſe in Põpeio talenta nõ ſeſtertia dixit his uerbis, ut latinè legimus: Cæſar multos ciues pecunijs ſibi allexit, multos etiã primorũ muneribus placauit, inter quos Paulus Cõſul ob mille & quingenta talenta

lenta mutatus eſt, & Curio Trib.pl. ingenti ære alieno liberatus. Diximus alibi hanc ſummã nongẽta millia aureorum noſtrorũ ualere, ne miremur eã baſilicã à Plinio inter opera magnificentiſſima cenſeri. Idẽ Plinius, Pyramidas, regũ miramur opera, cũ ſolum tantũ foro extruẽdo ſeſtertijs mille ducẽtis Cæſar Dictator emerit, & (ſi quidẽ impenſæ mouẽt captos auaritia animos) P. Clodius quem Milo occidit, ſeſtertijs C X L V I I I. *millibus domo empta habitauerit, quod equidẽ non ſecus ac regum inſaniam miror. Itaq; & ipſum Milonẽ ſeſtertia ſeptingenta millia æris alieni debuiſſe, inter prodigia humani animi duco. Hæc uerba tot tantisq; mendis ſcatent, uix ut reſtitui poſſe confidã. Primùm ſeſtertijs mille & ducentis pro duodecies ſeſtertio, rarus fuit antiquus ſermo, ut alibi dixi: deinde in antiquis quibuſdam numerus corruptus eſt, ut omnino nihil elici poſſit. In uetuſtiſſimo* H-S. *li. legitur. Poſtremò Trãquillus in Iulio ipſo de hoc ita ſcribit, Nullũ largitionis aut officiorũ in quenquam genus publicè priuatimq; omiſit, forum de manubijs incohauit, cuius area ſuper ſeſtertiũ millies conſtitit. De Clodiana autem domo ut nũc legitur ridiculũ eſt pretiũ, quũ Lucij Craſſi domus, cuius Plinius meminit ut mediocris, tricies pluris uendi potuerit. Milonẽ autẽ hominem egregiè profuſum ſeptingenta millia æris alieni debuiſſe, nõ erat admiratione dignum, quæ ſumma multo minor eſt decies ſeſtertio. Macrobius in* I I. *Satur. Auguſtus delata ad ſe magnitudine æris alieni, quam quidam Eques Romanus dũ uixit, excedentẽ ducẽties celauerat, culcitrã emi cubicularẽ in eius auctione ſibi iuſſit: & præceptũ mirantibus, hãc rationẽ reddidit, Habẽda eſt ad ſomnũ culcitra, in qua ille cum tantũ deberet, dormire potuit. Planũ fit igitur locũ*

Domus P. Clodij.

Aes alienum Milonis.

Plinij locus.

z 3 *mend*

mendoſum eſſe. In duobus antiquis libris, quos uidi, talēta DCC *legitur, quod non probo, cum propterea quòd* Ro*mani talētorum uocabulo non utebātur, tū quia hæc ſumma minor eſt ducenties ſeſtertio. at Curionē ſexcēties ſeſtertium debuiſſe, auctor eſt* Valerius *lib.* IX. *his uerbis,*
Curionis æs alienum. *Conſimilis mutatio in domo Curionū extitit. Siquidē forum noſtrum, & patris grauiſsimum ſupercilium, & filij ſexcenties ſeſtertium æris alieni aſpexit, contractum famoſa iniuria nobiliū iuuenum. de quo nonnihil ſuprà diximus ex ſecunda Ciceronis Antoniana.* Publiū autē Clo*dium perdita ac uecordi luxuria fuiſſe, ex eodē* Valerio *nouimus, his uerbis de eo eodē in loco dicente, Publij autem Clodij iudicium quanta luxuria & libidine abundauit? in quo ut euidenter inceſti crimine nocens reus abſolueretur, noctes matronarum & adoleſcentium nobilium magna ſumma emptæ, mercedis loco iudicibus erogatæ ſunt.* Cicero *ad* Atticū *lib.* I. *de eo iudicio loquens ita inquit, Caluus per unum ſeruum, & quidē ex gladiatorio ludo, confecit totū negotiū, accerſiuit ad ſe, promiſit, interceßit, dedit. Iam uerò (ô dij boni) rem perditam, etiā noctes certarum mulierum, atq; adoleſcentulorū nobiliū introductiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. Ita ſummo diſſenſu bonorū, pleno foro ſeruorū,* XXV *iudices ita fortes tum fuerunt, ut ſummo propoſito periculo uel perire maluerint, quàm perdere omnia.* XXXI *fuerūt, quos fames magis quàm fama cōmouit. De eo iudicio iterum loquēs eodē lib. Afflicta (inquit) Reſp. empto conſtupratoq; iudicio. Omnino igitur oportet magnas has eſſe ſummas quas* Plinius *ob inſignem nequitiā inſaniæ* Regum Aegypti *comparandas duxerit, qui pyramidas ipſi mundi miracula conſtruxerunt. Vidi tria*
exempl

exemplaria,ut ſuprà dixi,manu ſcripta, in quibus ita de Clodio legitur,talentis ducentis XLVII *emut locũ quo habitauit.ſenſu etiam im mutato,quaſi aream domus tanti emerit.* Sæpe *ſuprà teſtati ſumus exemplaria* Pliniana *fluxam fidem habere,quod ad numeros quidem & ſummas pecuniæ pertinet. quid enim ſimile habet talentum cum ſeſtertio? quãquam & in omnibus auctoribus id genus errati inualuit,ut multis exemplis docuimus.* Rurſus *ut ſeſtertium millies legam apud* Tranquillum, *adduci non poſſum, cum ea ſumma fidem omnino exceſſura ſit, ſi ſuperficiem operis proportione areæ æſtimandam relinquamus: potiusq; ſeſtertia mille, & apud* Plinium *ſeſtertijs mille & ducentis probarim, ſi alterum eligere co gar,etſi omnino minor ſumma eſt, quàm ut* Plinius *inter miranda poneret.* Quare *nihil conſtituo, niſi hoc tantũ, quòd hic locus corruptus eſt.* Reliqua *uerò ex uetuſtiſsimæ lectionis obſeruatione ſic legenda contenderim:* Et *ſi quidem impenſæ mouent captos auaritia animos,* P. Clodius *quem* Milo *occidit, ſeſtertium centies & quadragies octies domo empta habitauerit: quod equidẽ non ſecus ac* Regum *inſania miror.* Itaq; *& ipſum* Milonẽ *ſeſtertium ſeptingenties æris alieni debuiſſe, inter prodigia animi humani duco.* Vidimus *ſuprà* Curionẽ *grandi ære alieno liberatũ eſſe à* Cæſare, *& hac mercede* Rẽp. *prodidiſſe.* Hoc *æs alienum* Valerius *ſexcenties ſeſtertiũ taxauit,ego mille & quingentis millibus aureorum noſtrorum æſtimo,id eſt,quindecies cẽtenis millibus.* Milo *ultra hanc ſummã ducẽta & quinquaginta millia aureorum debuit.* Ne *miremur* Pliniũ *id inter prodigia humanarũ mentiũ poſuiſſe,tãti hominẽ obſtringere ſe creditoribus in animũ induxiſſe ea lege, ut pecunijs nõ diſſolutis*

Locus Tranquilli emendatus.

Aes alienum Milonis.

ſolum uertendum eſſet, aut nexum ineundum. Nondum enim ſcripta erat lex ob æsalienũ,quæ eſt in codice Iuſtiniani,in titulo de Actionibus & obligationibus.Domum autem illam Clodius ante paucos menſes quàm à Milone occideretur,de Marco Scauro emerat in Palatio, ut auctor eſt Aſconius in Ciceronis Milonianã. Ne autẽ mire mur Milonẽ tantum æs alienum cõflaſſe, idem Aſconius refert Milonẽ eo tẽpore Conſulatus candidatum cum P. Plaucio & Q. Metello Scipione fuiſſe, cum ipſi candidati non ſolum largitione profuſa certatim populare ſtudium emereri contenderẽt,ſed etiam armatis factionibus ſuccincti palam uiderentur. Menſe autem intercalari interfecto iam Clodio, Milonem aduerſariorũ inuidia recreatum,qui curiam incenderãt,integrato impetu Cõſulatum ſolito etiam enixius & audacius petere cœpiſſe, ita ut apertè tributim in ſingulos millia aſſiũ dederit ad fauorẽ conciliandũ.Ex quibus uerbis conijcere licet, immenſam quandam ſummã in eũ ambitũ effudiſſe,cum præter magiſtratũ ſummũ, quem uiuo etiã Clodio petebat, accuſationẽ etiã inſtantem de cæde Clodiana ea renũtiatione redimere populi fauore conaretur. A' qua ſpe cùm decidiſſet,in exiliũ abijt. Mille aſſes, decẽ aureis noſtris ualebãt,quã mercedẽ ſuffragij uiritim repræſentare Milo nõ dubitauit. Nunc ſi quis parcus æſtimator in ſingulas tribus(quæ x x x v. fuerũt) millenos redẽptos ſuffragatores colligat,ad trecenta quinquaginta millia hoc nomine ſumptus euadet. Ob cuius rei infamiã lex ſtatim de ambitu à Pompeio noua & ſeuerior lata eſt.De eo Aſconius ita inquit, Milo damnatus,in exilium Maſſiliam intra pauciſſimos dies profectus eſt.Bona eius propter alieni æris magnitudinem ſemuncia uenierunt. Semuncia

Mille aſſes ualuiſſe aureos decem.

Lex de ambitu

uenire

uenire bona ſic dictum eſt, ut addicere nummo, de quo antè diximus: quod perinde eſt ac ſi gratuitò addicerentur. Semuncia enim hoc in loco quartã & uiceſimam partem aßis nummi ſignificat, quæ ſtipe noſtrate ſextantem Turonici denarioli ualet. Mirari hic rurſus ſubit animoſum corruptorem (ut ſuprà diximus) Cæſarem Dictatorem, de cuius ære alieno libro ſecundo dictũ eſt, qui Paulum Conſulem aureorum nongentorum millium æſtimatione redimere non dubitarit, atq; ea demum lege, ne quid commodaret ei, modò ne quid incõmodaret. Curionẽ Tribunum etiam quindecies cẽtenûm milliũ, ſed eo pacto, ut penè in omnia ſe addiceret, ne ſexcentis millibus aureorum pluris ſeſe indicaſſe Tribunũ quàm Conſulẽ miremur. Profectò non uideo ad hanc ſeu magnificentiã ſeu uecordiã aliquid addi poſſe. Cæſar enim tum ciuis tantum Romanus erat, necdum Dictatura aſſumpta, & ſublato Pompeio animos maiores priuatò faſtigio ſuſtulerat. Nam quæ poſt Dictaturam & triumphos deſtinauerat (ut auctor eſt Tranquillus) ſi mors eum non occupaſſet, æquare potuiſſent Alexandri magni incepta. Idẽ Plinius loco ſupradicto de Romanis domibus loquens, Computet (inquit) in hac æſtimatione qui uolet, marmorũ molem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatißimaq; certantes centum domos, poſteaq; eas ab innumerabilibus alijs in hunc diem uictas. Profectò incendia puniunt luxũ, nec tamen effici poteſt ut mores aliquid ipſo homine mortalius eſſe intelligant, uel moralius ut in antiquis. Sed eas omnes duæ domus uicerunt. Bis uidimus urbem totã cingi domibus principum Caij & Neronis, & huius quidem, ne quid deeſſet, aurea. Et paulo inferius, Non patiemur duos Caios, uel duos Nerones, ne hac quidem gloria famæ

Semuncia nũmi.

Semuncia ueni re bona.

Cæſar corruptor animoſiſſimus.

Domus Caligulæ & Neronis.

 frui,

frui, docebimusq́; etiam inſaniam eorum uictam priuatis operibus M. Scauri, cuius neſcio an Aedilitas maxime proſtrauerit mores ciuiles, maiusq́; ſit Syllæ malum tanta priuigni potentia, quàm proſcriptio tot milliū. Hic fecit in Aedilitate ſua opus maximū omniū quæ unquàm fuere humana manū facta, non temporaria mora, uerùm etiam æternitatis deſtinatiōe. Theatrū hoc fuit, ſcena ei triplex altitudine, trecentarū L X *columnarū, in ea ciuitate quæ ſex hymetias nō tulerat ſine probro ciuis ampliſſimi. Iā pars ſcenæ è marmore fuit, media è uitro, inaudito etiam poſtea genere luxuriæ, ſummæ tabulis inauratis columnæ, ut diximus, imæ duodequadragenûm pedum: ſigna ærea inter columnas, ut indicauimus, fuerunt tria millia numero: cauea ipſa cepit hominū* L X X X *millia, cū Pompeij amphitheatri, totiens multiplicata urbe, tantoq́; maiore populo, ſufficiat largè* X L *millia ſedere. Reliquus apparatus tantus Attalica ueſte, tabulis pictis, cæteraq́; cura fuit, ut in Tuſculanā uillā reportatis quæ ſuperfluebant quotidiani uſus delicijs, incenſa uilla ab iratis ſeruis concremarentur ad ſeſtertia* M. *In antiquis nonnullis bina millia ſeſtertia legitur, & Hermolaus, concremarentur bina millia ſeſtertia, legit ex antiquis: quod miror, cū ſeſtertiûm in genitiuo legi debeat, uel dictio ſeſtertia præcedere hæc duo uerba bina millia, ſi in recto legatur. Et ſi non eſt is ſermo è more antiquo, ut diximus: deinde nō bina ſed duo dixiſſet Plinius. In antiquiſſimo eſt, cōcremaretur ad* H S. M. *quod ego interpretor ſeſtertium millies, uel bis millies potius. concremaretur enim ſingulari numero legitur. Admiratio autē Plinij in eo conſiſtit incendio, ut ex uerbis ſequentibus apparet: Quando hoc (inquit) certè incendij illius præmium habuit, conuectis ex*

M. Scauri magnificētia portentifica.

Locus Plinij inſignis.

orbe

orbe terrarum rebus, ut nemo poſtea par eſſet inſaniæ illi, ſed ne ipſe quidem Scaurus comparari ſibi poſſet. Ex *his enim intelligimus, incenſa uilla, colliquefacta ſigna ærea, & arſiſſe tabulas pictas immenſi precij, &* Attali*cas ueſtes, id eſt tapetas precioſiſsimos, quales aliquando* Neroni *quadringenties ſeſtertium conſtiterunt ad triclinium ornãdum, ut ſuprà docuimus ex eodem* Plinio. *ſenſus eſt igitur, eo incendio factum ut res eximiæ ex omni parte imperij* Romani *conuectæ, igne haurirentur, ita ut nemo poſtea imitari exemplum tanti ſpectaculi poſſet, ac ne ipſe quidem* Scaurus *iterum edere tale poſſet, ſi maxime cuperet. hoc enim ſignificant uerba illa* Plinij. *omnino igitur ſeſtertium millies legendũ eſt, id eſt uicies & quinquies centena millia aureorum noſtrorum, uel bis millies potius ex pleriſq; libris, id eſt quinquagies centena. alioquin ridiculus eſſet* Plinius, *qui* Scaurum *ſuperaſſe* Caium Plinij locus. *&* Neronem *ingenia luxu & prodigentia monſtrifica dixit: de quibus poſtea dicemus nonnihil, ſi locus dicendi incurrerit.* Verùm *ubi legitur, reliquus apparatus tantus* Attalica *ueſte, tabulis pictis cæteraq; cura fuit, legendum cenſeo, cæteróque choragio fuit: admonitus ab antiquis exemplaribus, in quibus tum uorago legitur, tum corago: & à* Valerio *lib.* II. *cuius hæc uerba ſunt,* Claudius Pulcher *ſcenam uarietate colorum adumbrauit, uacuis ante pictura tabulis extentam, quam totam argento* C. Antonius, *auro* Petreius, *ebore* Quintus Catulus *prætexuit, uel prætexit.* Verſatilem *fecerunt* Lucius *&* Cinna *locum, quem argentatis choragijs* Publius Lentulus Spinter *adornauit. translatum antea* Phœniceis *indutum tunicis* M. Scaurus *exquiſito genere ueſtis cultum induxit.* Cæterùm *ubi legitur,* Iam *pars ſcenæ è mar-*

more fuit: lego, ima pars, licet exemplaria refragentur. Ipſe Plinius alibi eodẽ lib. M. Scauri Aedilitate ad ſcenam theatri temporarij, & uix uno menſe futuri in uſu, uiderũt portari ſilentio legum. Et poſt duos uerſus, Verũ eſto indulſerint publicis uoluptatibus, etiam ne tacuerunt maximas earũ atq; adeo duodequadragenûm pedum Lucullei marmoris in atrio Scauri collocari? nec clam illud occultéq; factum eſt. ſatiſdari ſibi damni infecti egit redemptor cloacarũ, cum in Palatium extraherentur. Ex his uerbis intelligimus, diſſoluto theatro, quod ad unius circiter menſis tempus factum erat, id eſt quoad ludi finirentur, columnas grandiſſimas in atrium domus Scauri, quæ erat in Palatio, trãslatas. Atria enim periſtylijs conſtant, ut uidere eſt apud Vitruuium lib. VI. ſicut & caua ædium. Addit hæc Plinius, Nec poteſt uideri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepſiſſe quodã uitæ rudimento. Iam enim Lucium Craſſum oratorẽ illum, qui peregrini marmoris columnas habuit in eodem atrio, hymetias tamen, nec plures ſex aut longiores duodenûm pedum, M. Brutus in iurgijs ob id Palatinam Venerem appellauerat. Idẽ alibi rurſus de ijs loquens qui marmora in domibus habuerunt, Inter hos (inquit) primum (ut arbitror) marmoreos parietes habuit ſcena Marci Scauri, nõ facilè dixerim, ſectos, an ſolidis glebis politos, ſicut eſt hodie Iouis tonantis ædes in Capitolio. Idem libro trigeſimoſeptimo, Gemmas plures (quod peregrino appellant nomine dactylothecam) primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus: diuq; nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis Regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, ut M. Varro alijq; eiuſdem ætatis auctores confirmant, multum prælatã Scauri.

Dactylotheca.

hoc

hoc exemplo Cæſar Dictator ſex dactylothecas in æde Veneris genitricis conſecrauit. Et rurſus libro XXXIIII, *In M. Scauri Aedilitate tria millia ſignorũ in ſcena tantum fuere tẽporario theatro. Ex ſupradictis coniJcere licet, non mirabilẽ ſed ſtupendã, non magnificentiã, ſed luxuriam, & portẽtoſa impẽdia in apparatu ludorũ Scauri fuiſſe, quorum uix iniri ratio poteſt præ magnitudine. Fuit autẽ Scauro (ut eiuſdẽ Plinij uerbis loquar) uitricus Sylla, & Metella mater, proſcriptionum ſectrix, & M. Scaurus pater toties princeps ciuitatis, & Marianis ſodalitijs rapinarũ prouincialiũ ſinus, uel (ut in antiquo legitur) Mariani ſodalitij rapinarũq́; prouincialium ſinus.* Metella vxor Syllæ.

Metella uxor fuit Syllæ, ut auctor eſt Plutarchus: quam ſectricem proſcriptionũ Plinius uocat, quaſi impetratricẽ redemptricemq́; proſcriptionũ quæ ſub Sylla factæ ſunt. Cui tamen morbo languenti Sylla repudiũ miſit, ne felicitas ſua luctu uxoris cõtaminaretur, cũ interim ipſe epulũ magnificentiſsimũ populo inſtauraret decima rapinarum & proſcriptionum Herculi pollucenda. Plutarch. in Publicola de tẽplo Iouis Capitolini loquens, quod ter incenſum, quartum à Domitiano extructũ eſt, tanti deauratum fuiſſe ſuo tempore prodidit, ut nullius ciuis Romani priuati hominis cenſus æquare eã impenſam potuerit: quippe quod duodecim millibus talentorũ deauratũ ſit. ſic enim inquit, τούτου τοῦ καθ' ἡμᾶς τὸν μέγιστον ἐν ῥώμῃ τῶν ἰδιωτικῶν πλοῦτον ἐκλογισθέντα, τὸ τῆς χρυσώσεως μὴ τελέσαι ἀνάλωμα λέγεται, πλέον ἢ δισχιλίων καὶ μυρίων ταλάντων γενόμενον. *quod tamẽ opus longè minus mirandũ eſſe domo principis ipſius ait, quæ undiq; auro ſplendebat. id quod mirũ eſt Pliniũ & Tranquillũ ſilentio prætermiſiſſe. Quoniam autem hic liber iuſtam iam magnitudinem*

nem accepit, & multa nos trãſmittere neceſſe eſt, hac ueluti coronide ex Strabone ſumpta lib. v. finẽ ei imponemus. Is *enim auctor de urbe* Roma *loquẽs, & de* C*æſaris Auguſti prouidentia circa eã conſtituendã:* T*antam autem (inquit) aquæ copia per aquæ ductus in urbẽ inuehitur, ut amnes per mediã urbem & per cuniculos influant: omneſq; ferme urbis ædes, ciſternas, ſipunculos & ſalientes habeant redundãtes: quibus in rebus cõficiendis* M*arcus* A*grippa operã bona ex parte nauauit, qui etiã multis alijs operibus* V*rbẽ* R*omam adornauit.* A*d ſummam, priſci illi* R*omani urbis decorẽ neglexerunt, uidelicet in alijs rebus maioribus & neceſſarijs magis occupati: recentiores autẽ, & maximè qui memoria noſtra fuerũt, ne illis quidẽ ea in cura ceſſerũt, ſed & urbem monumentis permultis & ſpecioſis impleuerũt. ſiquidẽ* P*ompeius, & diuus* C*æſar, &* A*uguſtus, & eius liberi, amici, & uxor ſororq;, omne ſtudiũ in urbe extructis operibus ornanda, ſumptũq; ſupergreßi ſunt: quorũ operum pleraq; habet campus* M*artius,* ὡς δ' εἰπεῖν, οἱ παλαιοὶ μὲν τοῦ κάλλους τῆς ῥώμης ὠλιγώρουν, πρὸς ἄλλοις μείζοσι καὶ ἀναγκαιοτέροις ὄντες, οἱ δ' ὕστερον καὶ μάλιστα οἱ καθ' ἡμᾶς, οὐ δὲ τούτου καθυστέρησαν, ἀλλ' ἀναθημάτων πολλῶν καὶ καλῶν ἐπλήρωσαν τὴν πόλιν. καὶ γὰρ πομπήιος, καὶ ὁ θεῖος καῖσαρ, καὶ ὁ σεβαστὸς, καὶ οἱ τούτου παῖδες, καὶ οἱ φίλοι, καὶ γυνὴ καὶ ἀδελφὴ, πᾶσαν ὑπερεβάλοντο σπουδὴν καὶ δαπάνην εἰς τὰς κατασκευάς, τούτων δὲ τὰ πλεῖστα ὁ μάρτιος ἔχει κάμπος. *De hoc* P*linius ita inquit,* A*grippa uerò in* A*edilitate ſua aduecta* V*irginea aqua, cæteriſq; corriuatis atq; emendatis, lacus* DCC *fecit, præterea fontes* CV, *caſtella centum* XXX, *cõplura etiam cultu magnifica & operibus:* I*is ſigna* CCC *ærea aut marmorea impoſuit, & columnas*

Vrbs Roma aquæ ductibus & extructis operibus mirificè exornata.

nas ex marmore quadringẽtas, eaq́; omnia annuo ſpatio. Adiecitq́; ipſe in Aedilitatis ſuæ cõmemorationem & ludos undeſexaginta diebus factos, & gratuita præbita balnea C L X X, *quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouiſsimum impendium operis incohati à Caio Cæſare, & peracti à Claudio. quippe à lapide* X L *ad eam excelſitatẽ, ut in omnes urbis montes leuarentur, influxere Curtius atque Cæruleus fontes. Erogata in id opus ſeſtertia quingenta quinquaginta quinq́; millia. quod ſi quis diligentius æſtimauerit aquarũ abundãtiam in publico, balneis, piſcinis, domibus, euripis, hortis ſuburbanis, uillis, ſpatiaq́; aduenientis, extructos arcus, mõtes perfoſſos, ualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandũ fuiſſe in toto orbe terrarũ. Idem paulo ſuperius, Mirabantur cloacas operũ omnium dictu maximum, ſuffoßis montibus, atq́; ut paulo antè retulimus, urbe pẽſili, ſubterq́; nauigata. Id Marcus Agrippa fecit in Aedilitate poſt cõſulatũ, per meatus corriuatis ſeptem amnibus, curſu præcipiti torrentium modo rapere atq́; auferre omnia coactis. Inſuper mole hymbrium concitati uada ac littora quatiunt: aliquando Tyberis retro infuſi recipiunt fluctus, pugnantq́; diuerſi aquarum impetus intus, & tamen obnixa firmitas reſiſtit: trahuntur moles internæ tantæ non ſuccumbentibus cauſis operis. Verùm in loco ſuperiore ubi legitur in impreßis, Præterea fontes* C V, *in uetuſto ſapientes legitur: quare ſalientes lego. ſenſus enim id expoſcit. Vbi autem impreſſi habent, erogata in id opus ſeſtertia quingenta* L V *millia: antiqui nonnulli talenta, uetuſtißimus* H S. L V. D. *ordine notarũ inuerſo. quare ſeſtertium quingenties quinquagiesquinquies lego.* Plin. locus reſtitutus.

GVLIEL

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, A' SECRETIS REGIS FRANCIAE, DE *Aſſe, & partibus eius*, lib. IIII.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE ROMA

VENTVM *iamdiu eſſet ad finem huius
operis, niſi aliarum aliarũq; rerum recor-
datio ſubiens identidẽ mihi negocium fa-
ceſſeret. Alter nunc de integro propè in-
ſtaurandus mihi labor, Perſarũ opes ex-
pendendæ: qui ſoli, Romanorũ fortunã ad terminos uſq;
Alexãdri euadere geſtientẽ, retro in occiduã mũdi par-
tem inhibuere: à Romanis etiã ipſi lõgè ad orientẽ ſum-
moti. Herodotus Alicarnaſſeus lib. III. qui Thalia inſcri-*

Darius Hiſtaſpis.

*bitur, Dariũ Hiſtaſpis filiũ, qui poſt Magorũ cædẽ hinni-
tu equi ad regnũ Perſicũ aſſumptus eſt, in uiginti ſatra-*

Perſarum regnum.

*pias Perſarũ regnũ diſtribuiſſe dicit, & præfectos uni-
cuiq; dediſſe, & tributa ſtata fixaq; indidiſſe ea lege di-
cta, ut qui argentũ tributi nomine pẽderent, talẽti Baby-
lonij põdere: qui aurũ, Euboici afferrent. Valet autẽ (in-*

Babylonicum talentum.

quit) Babylonicũ talentũ LXX *minas Euboicas. Quare
Dariũ apud Perſas ob hãc tributi formulã conſtitutã ca-
pelum uerbo græco, id eſt inſtitorẽ uel negociatorẽ uoci-*

Cambyſes.

*tatũ ait. eo autẽ uerbo hominẽ ut quæſtuariũ notabãt. Cã-
byſen uerò deſpoten, id eſt dominũ dictũ. Nec Cyrus enim
nec Cãbyſes tributa ad certã formulã, & præciſam re-
degerant neceſſitatẽ, ſed dona tãtũ anniuerſaria à Satra-
pijs accipiebant. Has Satrapias, quas Nomos Herodotus
appellat*

appellat uerbo Græco, Plinius præfecturas uertit, Laurentius portiones ſubabſurdè uocitauit. Herodotus igitur has ſeu prouincias ſeu præfecturas ab Helleſponto ad Indiam uſq; ſigillatim percenſens, & quicquid unaquæque quotãnis penſitaret, tandem ſummam colligens, Quòd ſi (inquit) Babylonica pecunia ad pondus Euboicum redigatur, fient nouem millia quingenta quadraginta argenti talenta, τὸ μὲν δὴ ἀργύρεον τὸ βαβυλώνιον, πρὸς τὸ εὐβοϊκὸν συμβαλλόμενον τάλαντον, εἶναι τεσσαράκοντα καὶ πεντακόσια καὶ ἐννεακισχίλια τάλαντα. *Aurũ uerò ramentitiũ ſi terdecies expẽdatur ad argentũ, in ſumma reperietur ad rationẽ Euboicam eſſe quatuor millia talentorum, ſexcentaq; & octoginta,* τὸ δὲ χρυσίον τρισκαιδεκαστάσιον λογιζόμενον τὸ ψῆγμα, εὑρίσκεται ἐὸν εὐβοϊκῶν ταλάντων ὀγδώκοντα, καὶ ἑξακοσίων καὶ τετρακισχιλίων. *In Laurẽtij interpretatione mendoſè hic locus legitur. Ramẽtũ auri, pſegma ab Herodoto dicitur, quaſi auream ſcobẽ dixeris. Quibus (inquit) in unum coactis, fit ſumma eorũ quæ quotannis colligebantur, quaterdecies millena quingena & ſexagena talenta Euboica. Suprà autẽ dixit,* τὸ δὲ βαβυλώνιον τάλαντον δυύαται εὐβοϊκὰς ἑβδομήκοντα μνέας. *Valet autẽ talentũ Babylonium ſeptuaginta Euboicas mnas. Ex uerbis Herodoti ut ſcire non poſſumus quantũ Euboicum talẽtũ fuerit, ita intelligimus minus fuiſſe Babylonio. Nos in ſuperioribus nonnihil de hoc diximus cũ loca Liuij citaremus ex libris ſeptimo & octauo de bello Maced. Feſtus Euboicũ talentũ quatuor milliũ denariorũ fuiſſe dicit Romano nummo æſtimatũ. quod ſi eſt uerũ, apud Pliniũ lib. XXXV. ubi legitur, Talentum autẽ Atticũ (ut ait Varro) ſedecim ſeſtertijs taxatur, legendũ eſſet Euboicũ. Sedecim enim ſeſtertia, qua-*

Nomi. i. præfecturæ.

Herodoti locus.

Pſegma.

Plinij locus.

 draginta

draginta minas ualent, & quatuor millia drachmarum. Sed apud Plinium legendũ potius exiſtimo denariûm ſex millia, quod olim ſic ſcribebatur. X. VI. M. *ex quo ſedecim ſeſtertia facta. Millia enim & ſeſtertia ut idem ſignificant, ſic eadẽ nota ſcribebantur.* Hermolaus Barbarus. *Hermolaus Barbarus in gloſſematis in Plinium editis, dum auctorũ magis nomenculaturæ quàm rei explicandæ ſtudet, explanandæ huius rei difficultatẽ propè conclamatã reddidit, auctoritatũq; inter ſe pugnantiũ cõgerie ueritatẽ obruit. Interdũ enim ea culpa ſummis in ingenijs deprehenditur, ut ambitione inſtincti, omnia magis conſectari, quàm ueri ſimillimum quodque amplexari cupiant: quaſi diligẽtiores ſe doctioresq; quàm cõſideratiores exiſtimari maluerint. Ego cũ rei obſcuræ, & caligine quadã uariantium auctoritatum obductæ, lucem aliquã afferre magnopere laboraſſem, nihil appoſitius ad illuſtrandam eam obſcuritatem inueni, quàm quod Pollux in nono de uocabulis rerũ inquit: quod equidem miror ab Hermolao non eſſe animaduerſum, aut certè non explicatũ: ut iudicare poßis, ſorulos quidẽ eum omnes diligenter excußiſſe, ſed uolumina (quod aiunt) ad lucernã Ariſtophanis nõ ſemper recognouiſſe, ac ne Plinium quidem ipſum, in quo tam ſeſe admiratus eſt, quàm Peleus in machæra gloriabatur, ut eſt in prouerbio. Vir alioquin & diſertus & elegans, & memoriæ ſuæ columen: nec modò doctrina multiplici, ſed etiã ſtylo graui, licet exultantiore ac licentiore: certè quidem ſcriptor in quo candidum ingeniũ, & bonam mẽtẽ agnoſcas: id quod opinione noſtra multis doctis uiris defuit. Cui utinam ipſi longior uita cõtigiſſet, præclaraq; nunc opera morte eius ſuppreſſa nõ deſiderarentur, quæ exitura annos abhinc* XIIII. *audieram cum domi eius pranderem cum homine bene*

bene docto & elegãti Accurſio Menerio, qui tunc legatus regius Venetijs agebat. Sed uerba Pollucis hæc ſunt loco ſupradicto, τοῦτο γε μὴν οὐκ ἄκαιρον, ὅτι τὸ μὲν ἀττικὸν τάλαντον ἑξακισχιλίας ἐδύνατο δραχμὰς ἀττικάς, τὸ δὲ βαβυλώνιον ἑπτακισχιλίας, τὸ δὲ αἰγιναῖον μυρίας, τὸ δὲ σύρον πεντακοσίας καὶ χιλίας, ὡς πρὸς τὸν ἀττικῆς δραχμῆς λογισμόν, ὥσπερ οὖν καὶ τὰς μνᾶς τὰς ἀττικάς. τὸ μὲν ἀττικὸν ἑξήκοντα εἶχω, τὸ δὲ βαβυλώνιον ἑβδομήκοντα, τὸ δὲ αἰγιναῖον ἑκατὸν κατὰ ἀνάλογον. ἡ μνᾶ δὲ ὡς παρ' ἀθηναίοις ἑκατὸν εἶχεν δραχμὰς ἀττικὰς, οὕτω καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις τὰς ἐπιχωρίους, δυναμένας πρὸς λόγον τοῦ καθ' ἕκαστον ταλάντου κατά τε προσθήκην καὶ ἀφαίρεσιν. *Hoc autem non abſurdũ erit dicere, quòd talentum Atticum Atticas drachmas ualebat numero ſex millia, Babyloniũ ſeptem millia, Aeginæum decem millia, Syrium mille & quingentas, duntaxat ineunda ratione ſecundũ drachmæ Atticæ modum: quippe ea ratione qua Atticum talentum ſexagenas minas, Babylonium ſeptuagenas, Aeginenſe centenas proportione capiebat. Porrò mina ipſa ut apud Athenienſes centenas habebat drachmas, ſic apud alios quoq; totidẽ ſuas cuiuſq; gentis, quæ pro ratione cuiuſque talenti plus minúſue ualerent augmento uel decremento. Ex his Pollucis uerbis ad for mulã unam omnia propemodum genera talentorum minarumq; redigere poſſumus. Quomodo enim Atticum talentũ ſexagenas minas Atticas capit, & mina Attica centenas ſuas drachmas: ſic Babyloniũ ſexagenas minas Babylonias, quæ centenas ipſæ drachmas uernaculas capiunt: & Aeginenſe talentũ totidem minas Aeginẽſes: & Aeginetica rurſus minæ, centenas drachmas Aegineticas. Sic libra noſtra nummaria duplex eſt: Pariſina, & Turonenſis. Pariſina quinq; &*

De talento dictum Pollucis memorabile.

Talẽta omnia ad formulã vnam redacta. Atticũ talentum.

Libra Pariſina, & libra Turonenſis.

uiginti ſolidorũ eſt: Turonenſis, uiginti. Quod ideo fit, quia uiginti ſolidi Pariſienſes æquales ſunt æſtimatione quinq; & uiginti Turonenſibus. quare utraq; libra uicenaria eſt, ſed ſolidus tãtum refert, ut drachma apud priſcos. Verumenimuero ut Babyloniũ talẽtum proportionem ephectã, id eſt ſeſquiſextũ, uel (ut alij loqui malunt) ſuperſextam ad talentũ habet Atticum (ſexta enim parte hoc ab illo ſuperatur) ſic drachma Babylonia Atticam drachmã ſeſquiſexta proportiõe ſuperat. Et ut Aeginẽſe talentum proportionẽ ſuperpartientẽ ad Atticum talentum habet, utpote quod ſemel id capiat, & duas inſuper eius partes (ita enim ſeſe habet centenarium talentum ad ſexagenarium) ſic eandẽ quoq; proportionem Aeginæa drachma ad Atticam drachmã habet. Hoc autem ex alio eiuſdẽ auctoris loco probari poteſt, qui cũ quodam in loco ita dicat, ἡ μὲν δραχμὴ εἶχων ὀβολοὺς ἕξ, id eſt, & drachma quidẽ obolos ſenos habebat: aliquanto pòſt ita ſubdit, ἀλλὰ μὴν τὴν μὲν αἰγιναίαν δραχμὴν μείζω δεῖ ἀττικῆς εἶναι, δέκα γὰρ ἀττικοὺς ὀβολοὺς ἴσχυεν, ἣν οἱ ἀθηναῖοι παχεῖαν δραχμὴν ἐκάλουν, μίσει τῶν αἰγινητῶν, αἰγιναίαν καλεῖν μὴ θέλοντες. Atqui Aeginecticam drachmã maiorem Attica fuiſſe adnotandũ eſt: ut quæ denos obolos Atticos capiat, quos Attica tantũ ſenos: quare Athenienſes craſſam eã drachmam uocabant, odio Aeginetarũ Aeginæam uocare grauati. Ex dictis apparet tantã habere proportionẽ decem obolos ad ſex, quantam centum minæ habent ad ſexaginta: & ea eſt analogia talenti Aeginæi ad Atticum talentum. Hoc Hermolaus cum nõ ignorauerit, tamen non explicuit ubi de talento loquitur, citandis (ut diximus) auctoribus magis quàm rei enarrandæ intentus. Verùm Herodotus primæ præfecturæ quadringenta talenta

lenta argenti attribuit, ſecũdæ quingenta, tertiæ trecenta ſexaginta, quartæ quingenta, quintæ trecenta quinquaginta, ſextæ ſeptingenta, ſeptimæ centũ & ſeptuaginta, octauæ trecenta, nonæ mille, decimæ quadringenta quinquaginta, undecimæ ducenta, duodecimæ trecenta ſexaginta, tertiæ decimæ quadringenta, quartædecimæ ſexcenta, decimæquintæ ducẽta quinquaginta, decimæſextæ trecenta, decimæſeptimæ quadringenta, duodeuiceſimæ ducenta, undeuiceſimæ trecenta: quorũ ſummam nõ colligit, ſed ſupputata ratione inuenio ſeptẽ millia ſeptingenta quadraginta talenta in ſumma eſſe. Atqui ſi talentũ Babylonium *proportionẽ habet ephectam ad* Atticum *talentum: ſeptẽ millia ſeptingenta quadraginta talenta* Babylonia, Attica *ualent talenta nouẽ millia & triginta. Si enim hanc ſummam, id eſt nouẽ millia & triginta partiaris ſeptenario, numerus partiens erit mille ducẽta & nonaginta, quot talentis creſcit ſumma ad* Atticum *modum relata.* At Herodotus Euboica *fieri talenta tradit nouem millia quingenta & quadraginta, quæ ſumma maior eſt* Atticorum *talentorũ ſumma quingentis & decem. Ita fit planum, talentũ* Euboicũ *minus eſſe talento* Attico *tribus ferè minis & triente.* Hoc autẽ *promptũ eſt ſic colligere: fac ut ſingulis illis talentis ſexagenarijs, id eſt* Atticis: *(quæ nouẽ millia & triginta eſſe diximus) ternæ minæ cũ triente, id eſt tribus & triginta drachmis & tertia parte drachmæ decedant: fient utiq; in ſumma ter nouies millia minarũ, id eſt ſeptẽ & uiginti millia & nonaginta, & pro triẽte minæ, ter millia minarum & decem præterea.* Hunc *numerũ triginta millium minarũ & centum, ſi ſexagenario partiaris, quingenta talenta & unũ confient, hoc eſt quingenties ſemel ſexagenæ minæ, & ſe-*

Talentum Euboicum.

xagies quingenæ ſingulæ, quod perinde ualet, et inſuper quadraginta minæ. Sic fiunt Euboica nouē millia & quingenta talenta & præterea unū & triginta cum quadraginta minis. Rurſus ex talentis illis quingētis & uno ternæ minæ cum triente in ſingula decedant neceſſe eſt, quia Attica id eſt ſexagenaria pro Euboicis fecimus. fiunt deceßionis mille & ſexcentæ. At uerò ex Herodoti ſumma decem talenta Euboica reſtabant, quæ quingētas & ſeptuaginta circiter minas ualent. Quòd ſi talentū Euboicū minus Attico fuiſſe tribus minis & quadrante ponamus, trecentæ tantum minæ & quadraginta excurrent, id eſt circiter ſex talenta. Et hac una ratiōe, quantū quidē obſeruarim, iudicare poſſumus quantū talentum Euboicum fuerit. Omnino autem talentū Euboicum proximè ad Atticum accedit: quod quia quātū eſſet, ſatis ſuperq́; deprehenſum, cōprehenſum, perceptumq́; habemus, et omnino compertum: cætera quanta fuerint, parū huius operis referre puto: etſi id inquiſiuiſſe iuuat propter operis diuerticula, quæ uelut πάρεργα deſtinato argumento appingentur oblectamenti cauſa. Age uideamus quid ultrà dicat Herodotus de tributis Perſicis, Indi (inquit) ut ſunt multitudine multo numeroſißima omnium quos nouimus hominum, ita tributū conferebant aliorum comparatione maximum: trecēta ſcilicet & ſexaginta pſegmatis talenta, id eſt aurei ramenti. Ramentū auri arena eſt aurea, ob id alio nomine ab eodē auctore Chryſitis dicta. Chryſammos etiam ad uerbum aurea arena dicitur lib. XI. codicis Iuſtiniani. Aurum autem ramentitium (inquit ille) inuenitur eſſe talentûm Euboicorū quatuor millium ſexcētorum & octoginta, ſi ita ratio ineatur, ut pſegma terdecies tanto argenti rependatur. hoc enim ſignificat uerbum

Ramentum. Chryſitis. Chryſammos.

τρισκ

τρισκαιδεκαςάσιον, quod unius literæ immutatione in libris impreſsis aliud ſignificat. Laurentius eius loci intelligentiam parũ aſſecutus uidetur, niſi ſit error impreſſorũ: & alioquin numerus in eius interpretatiõe corruptus eſt: quod & ex Græco cõtextu & ex calculo deprehenditur, τὸ δὲ χρυσίον (inquit Herodotus) τρισκαιδεκαςάσιον λογιζόμενον τὸ ψῆγμα, εὑρίσκεται ἐὸν εὐβοϊκῶν ταλάντων ὀγδώκοντα καὶ ἑξακοσίων καὶ τετρακισχιλίων. Si enim terdecies trecenta ſexaginta multiplices, quatuor millia ſexcẽta et octoginta in ſumma inuenies. Meminiſſe aũt oportet id quod Herodotus antè dixerat, edicto Darij cautũ eſſe ut aurum Euboico pondere penſitaretur: alioquin nõ conueniret ſumma, ſi Babylonia talenta pſegmatis intelligerentur, & pſegma tredecies argento repenſile. Congruit autem quod ſequitur, numero à nobis poſito, τούτων ὦν πάντων συντιθεμένων τὸ πλῆθος, εὐβοϊκὰ τάλαντα συνελέγετο ἐς τὸν ἐπέτειον φόρον δαρείῳ, μύρια καὶ τετρακισχίλια καὶ πεντακόσια καὶ ἑξήκοντα. His igitur omnibus in unũ coagmentatis, Euboica talenta numero quatuordecim millia quingenta ſexaginta annuo tributo colligebãtur. Quòd ſi Reges Perſarũ quaternadena millia & quingena talenta uel Attica uel Euboica ex Aſia tantũ, & paucis locis Libyæ tributorũ nomine percepiſſe dicũtur, quæ nos ad octogies quinquies cẽtena millia aureorum noſtrorũ ut minimũ æſtimamus, quantũ Romani imperij dicemus eſſe redditũ? Præſertim cum extra eas præfecturas Perſis ipſa dominatrix immunis relicta eſſet. ſic enim inquit Herodotus, ἡ περσὶς δὲ χώρη μούνη μοι οὐκ εἴρηται δασμοφόρος, ἀτελέα γὰρ πέρσαι νέμονται. Perſidis autem regio una à me inter ſtipẽdiarias dicta nõ eſt. Perſæ enim immunes agros colunt. Aethiopes autem &

Herodoti locus.

Colchi & alij quidã populi munera in Perſidẽ quotãnis afferebant: inter quos inſignis eſt penſitatio Arabum, qui millena quotãnis talẽta thuris afferebãt. Sed et recentioribus ſeculis aucta erãt tributa prorogatiõe imperij Perſici facta, ut auctor eſt Herodotus. Quare quod apud Plutarchũ in Põpeio latino facto antehac legebatur de uectigalibus & tributis imperij Romani poſt triũphũ Ponticum, merito à nobis reprehenſum eſt ut mendoſum lib. ſuperiore. Iã primùm Antiochus ex fœdere cũ L. Scipione icto, omnibus urbibus agriſq; exceſſerat cis Taurũ montem uſq; ad Tanaim amnẽ, & à ualle Tauri uſq; ad iuga quà in Lycaoniam uergit, ut tradidit Liuius lib. VIII. de bello Macedonico: quanquã apud Liuiũ Tanaim mẽdoſe legi puto, et pro eo reſtituẽdũ eſſe Halym. Notũ eſt enim ex Herodoto in primo, Halym fluuiũ confiniũ olim fuiſſe Lydorũ & Medorũ imperij. Meminit etiã Plinius Halyos fluminis in ſexto, à radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociãq; decurrentis. Ab his autẽ finibus ad Helleſpontũ Aſia eſt propriè dicta, à mari Aegæo & Pontico ambiẽtibus in peninſulã cõformata, intra quã Lydij regni fines circunſcribũtur, unde Crœſi circunfluentes diuitiæ in prouerbiũ ceſſerunt. In ea Aſiæ parte Herodotus tres præfecturas ponit, millena ducena ſexagena Babylonia talenta annuo tributo pẽſitantes, quæ ratiõe Attica millena & quadringena & ſeptuagena ualent, ære autẽ noſtro octingena et octuagena bina aureorũ millia. Romano more ſeſtertiũ trecẽties quinquagies bis paulo plus dicitur. Atqui apud Plutarchũ legitur ante triũphũ Pompeianũ uniuerſa populi Romani tributa quinquagies decies centena millia fuiſſe: cũ ijs uerò quæ Põpeius Populo Ro. in ea expeditiõe quæſiuit, octuagies quinquies decies

Imperium Pom. Ro.

Aſia propriè dicta.

centena millia fuiſſe. Prior ſumma quingẽties ſeſtertium dici latinè potuit, id eſt, mille & ducenta quinquaginta millia aureorũ. Altera trecẽties & quinquagies ſeſtertiũ priori ſummæ addidit, ut fuerint uniuerſa populi Ro. uectigalia & tributa cũ augmento triũphi Pompeiani, uicies ſemel centena uicenaquina millia aureorũ noſtrorũ, cũ Pompeius imperio populi Ro. adiecíſſet Ciliciam, Syriam, Phœniciã, Palæſtinẽ, Iudæam, Meſopotamiã, Cappadociam, Armeniã, Colchidem, Iberiã, Albaniã, Scythas, & Arabiæ partem. A Cilicia autem Phœnicia & Syria Palestinæ uſq; ad fines Syriæ & Aegypti octingenta quinquaginta talenta Dariũ tuliſſe quotannis Herodotus tradit: à reliqua Syria & Meſopotamia, non minus quingẽtis, quæ ad Atticam rationẽ relata, octingenta decem millia aureorũ noſtrorũ ualent. Ita paucæ prouinciæ ſummam illam quæ apud Plutarchum legitur, pendere populo Romano potuerũt, abſq; Cappadocia, Armenia, Colchide, Iberia, Albania, & Scythis; & Arabia, quas inter ſtipendiarias non numero. Quapropter Pompeius pro concione gloriatus eſt (ut auctor eſt Plin. lib. 7 11.) Aſiam ſe ultimã prouinciarum accepiſſe, eandemq; mediam patriæ reddidiſſe: de Aſia Cherroneſo, id eſt, peninſula loquens) quã propriè Aſiam eſſe uocitatam diximus) Lydiorum olim regno, nunc Turcarũ imperio. Hæc ab Antiocho, bello Aſiatico ablata fuerat: & ei poſtea Pompeius illas prouincias adiecit. Nunc ſi iam dictis Peloponneſum, Helladem, inſulas Cycladas, Sporadasq;, atq; uno nomine Græciã, Theſſaliã, Epirũ, Macedoniã, Illyricum, Italiã omnẽ, Siciliam, Sardiniã & Corcyrã, & ſuperi infriq; maris inſulas, populos Alpinos et Narbonenſem Galliã, cum citeriore ulterioreq; Hiſpania, & Cherroneſus

Africam adiecerit (hæc enim omnia iam tum ſub ditione Romana regebantur) quã ſummã tributorum colligere debeamus, æſtimandum lectoribus relinquimus. Meritò ergo illam Plutarchi ſummã ad drachmas Atticas non ad nummos ſeſtertios referendã cenſuimus: qua ratione quadruplicata redit ſumma: quanquã eo tempore nec Aegyptus, nec reliqua Gallia, nec Britãnia, nec Germania Pãnoniaq; imperio Romano parerent. Diximus ſuprà de ſtatu imperij ſub Auguſto. Appianus autẽ, quẽ latinè tantum uerſum uidere nobis contigerat eo tẽpore quo hæc primum edidimus, in præfatione hiſtoriæ, terminos Romani imperij ſub Hadriano principe, quo tẽpore ipſe hiſtoriam ſcripſit, latè deſcribẽs, ponit terminos ab Herculeis columnis ad Aethiopas orientales, quod ad Libyam pertinet: Aſianæ autẽ ditionis terminos facit Euphratem fluuiũ, & Caucaſum montẽ, maiorisq; Armeniæ principium, & Colchos ad Euxinum pontũ habitantes. In Europa autẽ Rhenũ & Hiſtrũ fines Romani imperij fuiſſe dicit. Omnes autẽ inſulas quæcunq; intra mare interius ſunt ſitæ, Cycladas, Sporadas, Hyadas, Echinadas, & quæcunq; magnæ dicũtur à Græcis circa Libyam, Ioniam, Aegyptum, Myrtoũ uel Siculũ, & aliud quocunq; nomine mare dictũ, Romano imperio paruiſſe tum affirmat.

Termini imperij Rom.

Appianus æqualis Hadriani principis fuit.

Romanos autẽ Regibus exactis uſq; ad ſeptingenteſimũ annũ ſub ſtatu populari & ciuili, qui politia græcè dicitur, imperiũ ſuũ propagaſſe, quoad Caius Cæſar qui Dictaturã perpetuã ſuſcepit, Republica oppreſſa, & in poteſtatem ſuã redacta, reuera principẽ egit, licet nomen Reip. antiquari noluerit: à quo tempore ad Appiani hiſtoriam ducẽti paulo minus anni interceſſerũt, quibus Romanũ imperiũ unius ſemper arbitrio rectum eſt, perinde

Imperium Romanum ad monarchiam deuenit.

atq;

atq; in regno fieri ſolitum eſt: hoc tantũ intereſt, quòd regio nomine principes abſtinuerunt, Imperatores ſe dici contenti, quo nomine temporarij duces Romani populi cenſebantur, nempe annua poteſtate creati. Eo autẽ ſpatio ducentorũ annorũ rem Romanã mirum in modũ creuiſſe dicit, ſuoq́; tẽpore eam hominũ expectationẽ fuiſſe, ut porrò progreſſura uideretur, blandiente magis magiſq́; in dies rerũ ſucceſſu. Καὶ ἔστιν ἤδη ἡ ἀρχὴ μέχρι νῦν ἐφ' ἑνὶ ἄρχοντι, οὓς βασιλέας μὲν οὐ λέγουσιν, ὡς ἐγὼ γε νομίζω, τὸν ὅρκον αἰδούμενοι τὸν πάλαι: αὐτοκράτορας δὲ ὀνομάζουσιν, ὃ καὶ τῶν προσκαιρῶν στρατηγῶν ὄνομα ἦν, εἰσὶ δὲ ἔργα τὰ πάντα βασιλεῖς. καὶ ἔστι καὶ τοῖς δὲ τοῖς αὐτοκράτορσιν ἐς τὸν παρόντα χρόνον ἐγγυτάτη διακοσίων ἐτῶν ἄλλων ἐν οἷς ἥ τε πόλις μάλιστα κατεκοσμήθη, καὶ ἡ πρόσοδος ἐπὶ πλεῖστον ηὐξήθη, καὶ πάντα ἐν εἰρήνῃ μακρᾷ καὶ εὐσταθεῖ προῆλθεν εἰς εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆ. *Eam tamen Romanis mentem fuiſſe, ut nominis ſui famam propagare inter Barbaros, magis quàm terminos prorogare imperij ſui cuperent, uidiſſeq́; ſe nonnullarum gentiũ legatos ad Imperatorem cũ poteſtate miſſos, ut gentem ſuam quiſque Romano imperio dederent, nec tamẽ admiſſos, quòd Romanus Imperator ſua intereſſe non arbitraretur feris & inopibus imperare populis. Nam & eorũ qui imperio parerent aliquos plus incommodi quàm commodi afferre: ſed quos derelinquere atq; abijcere pudet; in eos etiã de ſuo erogant.* καὶ τῶν ὑπηκόων ἐνίοις προσαναλίσκουσιν, αἰδούμενοι καὶ περ αὐτοὺς ζημίους ὄντας. *Plurimi etiã eorũ qui dicto Romanis audientes non eſſent, Reges tamen & principes à Romanis petere ſolitos & accipere. Magnitudinẽ uerò Perſarum imperij percẽſens, quod ex Aſsyriorum, Medorum, Perſarũq́; regnis coaluit, nequaquam cum dimidio*

Principes Romani regio nomine abſtinuerunt.

midio imperij Ro. comparari iure poſſe contendit. Nam imperium Alexandri (quod celerius aleæ iactu uel fulgetræ potius emicantis, in modum inuſitatum, & in gradũ nulli alij imitabilem euaſit) in membra diſtractũ eſt mortuo ſtatim Alexandro. Suis uerò regibus ſolis, id eſt, Aegypti, ſcribit peditum equitumq́; & apparatus terreſtris ac maritimi ingentes copias fuiſſe, & Aegyptiorum talentûm quatuor & ſeptuaginta millia in theſauris condita. Sic enim in exemplari latino ſcriptũ eſt, quod circunfertur: quare uerba ipſius Appiani adſcribenda cẽſui. ἐπὶ δὲ ἀλεξάνδρου μεγέθει τε καὶ πλήθει καὶ εὐτυχίᾳ καὶ ταχυεργίᾳ διαλάμψασα ἡ ἀρχὴ, καὶ ὀλίγου δεῖν ἐς ἄπειρον καὶ ἀμίμητον ἐλθοῦσα, διὰ τὴν βραχύτητα τοῦ χρόνου προσεοικέναι ἀστραπῇ λαμπρᾷ, ἧς γε καὶ διαλυθείσης ἐς πολλὰς σατραπείας ἐπὶ πλεῖστον ἐξέλαμπε τὰ μέρη. Deinde enumeratis copijs ad uſum belli terreſtris, quas ducenta millia peditum fuiſſe dicit, & quadraginta equitum, elephantos bellatores trecẽtos, currus præliares ad duo millia, armorũ ad ſupplementũ trecenta millia, ad bella autẽ naualia, nauigia actuaria aliaq́; minora duo millia, triremes ab hemiolijs ad quinqueremes mille & quingentas, & alia ad nauigationes amœnas, & uoluptatis gratia cõparatas, & ad oſtentationẽ octingenta, ad extremum ita ſubdit: χρήματα δὲ ἐν τοῖς θησαυροῖς τέσαρες καὶ ἑβδομήκοντα μυριάδες ταλάντων αἰγυπτίων. ἐς γὰρ δὴ τοσοῦτο παρασκευῆς τε καὶ στρατιᾶς, ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀναγραφῶν φαίνεται προαγαγών τε καὶ καταλιπὼν ὁ δεύτερος αἰγύπτου βασιλεὺς μετ᾽ ἀλέξανδρον, ὃς καὶ πορίσαι δυνατώτατος ἦν βασιλέων καὶ δαπανῆσαι λαμπρότατος, καὶ κατασκευάσαι μεγαλουργότατος. In numerato uerò in theſauris erãt quatuor & ſeptuaginta myriades talentorũ ægyptiorũ.

tantum

tantum enim apparatum, ac tam amplas opes fuiſſe, ex actis & cõmentarijs apparet ſecũdi ab Alexandro regis; qui & ad annuos redditus potentiſſimus, & ad ſumptus ſplendidiſſimus, & ad opera faciẽda magnificentiſſimus omniũ regum fuit. Hactenus Appianus. Quatuor & ſeptuaginta myriades Romano ſermone ſeptingẽta & quadraginta millia dicuntur. Quod ſi emendate legitur, talentum Aegyptiũ minimũ fuiſſe intelligere debemus ex ijs quæ infrà commemorabimus. Redditus uerò imperij Ro. nec dicere quiſquã (ut opinor) nec animũ certa coniectura aſſequi poteſt, nec aliquis ſcriptorũ aliquid de ea re tradidit quod magnopere memorandũ ſit. Sed nec ſemper eadem ratio fuit, ſed alia atq; alia pro cõditione tẽporũ. Si tamẽ de hac re cõmentari quenquã iuuat primum hoc ſcire oportet, ærariũ Romanũ ex uectigalibus & tributis cõſtitutũ fuiſſe, quomodo & hodie noſtrũ. Vectigalia triũ generũ fuerũt, ex agrorũ cultu, ex merciũ traiectu, & ex paſcuis. Primũ decimæ, alterũ portoriũ, tertiũ ſcriptura appellabatur: & præter hæc ſalariũ. Cicero de imperio Cn. Pompeij, *Nã in cæteris rebus cũ uenit calamitas, tum detrimentũ accipitur: at in uectigalibus nõ ſolũ aduentus mali, ſed etiã metus ipſe affert calamitatẽ. Nam cum hoſtiũ copiæ non longè abſunt, etiã ſi irruptio nulla facta ſit, tamẽ pecora relinquũtur, agricultura deſeritur; mercatorũ nauigatio cõquieſcit. Ita neq; ex portu, neque ex decimis, neq; ex ſcriptura, uectigal conſeruari poteſt. Quo tandẽ animo eſſe exiſtimatis aut eos qui uectigalia nobis penſitant, aut eos qui exercent atq; exigunt, cum duo Reges cum maximis copijs propè adſint? cũ una excurſio equitatus perbreui tempore totius anni uectigal auferre poſſit? cũ publicani familias quas in ſalinis habẽt,* quas

Aerarium Romanum ex tribus generibus redditus conſtitutum.

quas in agris, quas in portubus atq; cuſtodijs magno peri-
Salinator unde dictus. culo ſe habere arbitrentur? Salinas Ancus Martius Romanorum Rex tertius inſtituit, ut auctores ſunt Liuius & Plinius. Sed ſalarium uectigal Liuius in Cenſura cōmentus eſt, ob id Salinator poſtea dictus, ut auctor eſt Liuius lib. undetrigeſimo. Tributa autem pro modo cenſus cuiuſque conferebantur: cuius rei tenuia documenta apud ſcriptores reperiūtur, quantū equidē meminerim. Liuius lib. I x. de bello Maced. de Cenſura Catoniana loquens, In cēſibus quoq; accipiēdis triſtis & aſpera in omnes ordines cenſura fuit. Ornamēta & ueſtem muliebrem, & uehicula quæ pluris quàm quindecim millium æris eſſent, in cenſum referre uiatores iuſſit. Itē mancipia minora annis x x, quæ poſt proximum luſtrum x millibus æris aut eo pluris ueniſſent, uti ea quoq; decies pluris quàm quāti eſſent æſtimarentur, & his rebus omnibus terni in millia

Tributū Romę pro modo cenſus conferebatur.

Attribui

æris attribuerentur. Attribuerētur hoc loco ſignificat tributi nomine ſtatuerētur. Ergo Cato deterrere uolens homines à luxu, pluris decies delicatam ueſtem & uenuſta mancipia, quàm quanti uendi poſſent, æſtimauit, & in æris ſingula millia ternos aſſes tributi cōſtituit. Tacitus lib. x I I I I. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodeſtiam publicanorū arguentis, dubitauit Nero an cuncta uectigalia omitti iuberet, idq́; pulcherrimū donū generi mortaliū daret: ſed impetum eius multū prius laudata magnitudine animi attinuere Senatores, diſſolutionē imperij docendo, ſi fructus quibus Reſp. ſuſtineretur, diminuerentur. quippe ſublatis portorijs, ſequens ut tributorum abolitio expoſtularetur. temperandas planè publicanorum cupidines: ne per tot annos ſine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam uerterent. Ergo edixit

xit princeps, ut leges cuiuſq; publici occultæ ad id tẽpus, proſcriberentur: omiſſas petitiones non ultra annũ reſumerent: Romæ Prætor, per prouincias qui pro Prætore aut Conſule eſſent, iura aduerſus publicanos extra ordinem redderẽt: militibus immunitas ſeruaretur, niſi in ijs quæ ueno exercerẽt: aliaq; admodum æqua: quæ breui ſeruata, dein fruſtra habita ſunt: manet tamen abolitio quadrageſimæ quinquageſimæq;, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud tranſmarinas prouincias frumẽti ſubuectio: & ne cenſibus negotiatorum naues adſcriberentur, tributumq; pro illis penderent, conſtitutũ. Nonnihil etiam de hoc dicitur in l. Forma, in titulo de cenſibus, in Pandectis. Strabo de Britannia loquens lib. IIII. quam uectigalem ſub Auguſto factam fuiſſe dicit, τέλη τε οὕτως ὑπομένουσι βαρέα τῶν τε εἰσαγομένων ἐκεῖ τὴν κελτικὴν καὶ τῶν ἐξαγομένων. Vectigalia etiam ſic tolerãt grauia earum rerũ quæ in Galliã importantur, aut quæ inde exportantur. Et rurſus, Ita nullo iam præſidio ad inſulæ cuſtodiam opus eſt: non enim una plus legione opus eſt ad exigenda ab eis tributa. Conſtituta autem erat omnis impenſæ ratio exercitui pro modo tributorum: alioquin minui neceſſe erat uectigalia, ſi tributa inſuper imperarentur. Quod ſi uis inferretur, periculum eſſet ne ad defectionem ſolicitarentur. Sic enim illa Strabonis uertenda mihi uerba uiſa ſunt, εἰς ἴσον δὲ καθίςατο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ ςρατείᾳ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν, ἀνάγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων. ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινὰς βίας ἐπαγομένης. Age citanda una auctoritas inſignis ad coniecturam faciendam in uniuerſas opes Romani imperij. ea erit ex eodem aucto-

re lib.XVII.quo in loco Strabo oſtendere uolens magnitudinem reddituum eius prouinciæ,ita inquit, τῆς αἰγύπτου δὲ τὰς προσόδους ἔν τινι λόγῳ κικέρων φράζει, φήσας κατ' ἐνιαυτὸν τῷ τῆς κλεοπάτρας πατρὶ τῷ αὐλητῇ προσφέρεσθαι φόρον ταλάντων μυρίων δισχιλίων πεντακοσίων, ὅπου οὖν ὁ κάκιστα καὶ ῥᾳθυμότατα τὴν βασιλείαν διοικῶν τοσαῦτα προσωδεύετο, τί χρὴ νομίσαι τὰ νῦν διὰ τοσαύτης ἐπιμελείας οἰκονομούμενα, καὶ τῶν ἰνδικῶν ἐμπορείων καὶ τῶν τρωγλοδυτικῶν ἐπηυξημένων ἐπὶ τοσοῦτον;

Aegypti redditus.

Aegypti autem (inquit Strabo) redditus, Cicero quadam in oratione eleganter explicans, Auletæ patri Cleopatræ dicit talenta duodecies millena & quingena quotannis ex Aegypto obueniſſe. Quare ſi is Rex, qui & diſſolutiſſimè & nequiſſimè regnum adminiſtrauit, tantũ annuæ obuentionis habuit ex Aegypto, quid nunc exiſtimare conuenit, quantiq́; æſtimare reditum eiuſdẽ prouinciæ tanta prouidentia adminiſtratæ, præſertim Indicis negotiationibus & Troglodyticis uſq; adeo adauctis? deinde hæc addit, Siquidem ſuperiore tempore ne uiginti quidẽ nauigia Arabicũ ſinum penetrare auſa ſunt, ut proras quidẽ nauiũ extra anguſtias illas exererent: at nunc & claſſes ingentes ad Indiã uſq; uela faciũt, & ad extrema Aethiopiæ, ex quibus merces pretioſiſſimæ importantur, & inde rurſus in alia loca transmittũtur. Ita duplex inde uectigal cogitur, mercibus ſcilicet importandis, & exportandis. Atqui eorum quæ magno ueneũt, magnum quoq; uectigal eſt, ὥστε καὶ τὰ τέλη διπλᾶ συνάγεται, τὰ μὲν εἰσαγωγικά, τὰ δὲ ἐξαγωγικά. τῶν δὲ βαρυτίμων, βαρέα καὶ τὰ τέλη. *Adde etiam (inquit) quòd Alexandria ſupradictarũ merciũ unũ eſt receptaculum, ita ut ſola plerunq; eiuſmodi merces ueneditet, & exteris ſuppeditet.*

καὶ

καὶ γὰρ δὴ καὶ μονοπωλίας ἔχει. μόνη γὰρ ἡ ἀλεξάνδρεια τῶν τοιούτων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑποδοχεῖόν ἐστι, καὶ χορηγεῖ τοῖς ἐκτός. *Quæ ſint eiuſmodi merces, ignorare nemo poteſt qui legem ultimam legerit tituli de publicanis in Pandectis: propter quas inſtitutum eſt uectigal Rubri maris, ut apud Pliniũ legimus. Ptolemæus, pater Cleopatræ fuit ultimæ Aegypti reginæ, qui omnibus flagitijs inquinatus, etiam tibicinũ artẽ exercuit, ob quã cognomentum auletæ, id eſt, tibicinis meruit. Hic ob nequitiam & facinoroſam uitam ab Alexandrinis exactus, à Gabinio duce Romano, qui tum Syriam obtinebat, reductus eſt: quo nomine Gabinio lis decem millibus talentûm æſtimata eſt accuſante Memmio, ut ex oratione Ciceronis pro Rabyrio Poſthumo in præcedentibus diximus. Pœnæ tamẽ capitali ereptum cũ ſignificat Valerius lib. VIII. in principio. Cæterùm in qua oratione Cicero hoc dixerit, quòd Ptolemæus duodecies millena & quingena talenta ex Aegypto quotannis percipiebat, neſcio, niſi in hac eadẽ pro Rabyrio loco aliquo mutilato, uel in ea oratione quæ nõ extat, quã pro Gabinio habuit, cui olim infenſiſsimus, poſtea reconciliatũ ſe dicit, his uerbis, Mihi hæc Cai Memmi cauſa defendendi Gabinij fuit recõciliatio gratiæ. Neque uerò me pœnitet mortales inimicitias habere. Verùm duodecim millia & quingẽta talẽta Attica (Attica enim hic intelligo, ut ex ſuperius de hoc à me dictis apparet, non Aegyptia, quæ quadrante Atticis maiora ſunt) ſeptuagiesquinquies cẽtena millia aureorũ noſtrorũ ualẽt: quibus ſi augmentũ addas ex Strabonis ſentẽtia, fortaſſe cẽties cẽtenis millibus redditũ annuũ Aegypti iure æſtimare poteris. Sed operæpretiũ facturus mihi uiſus ſum, ſi rationem adminiſtrandæ eius prouinciæ ſub Auguſto &*

Auletes.

Quomodo adminiſtraretur prouinciæ ſub Auguſto.

B Tyber

Tyberio proſequerer ex eodẽ auctore. De Actiaco enim bello loquens ab Auguſto cõfecto, & Antonio & Cleopatra captis, Aegyptũ ab eo dicit in prouinciæ formã redactã his uerbis, ἐπαρχία δὲ νῦν ἐστι, φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη, τῶν πεμπομένων ὑπάρχων ἀεί. ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς, τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν. ὑπ' αὐτῷ δ' ἐστὶν ὁ δικαιοδότης, ὁ τῶν πολλῶν χείστων κύριος. ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος, λόγος, ὃς τῶν ἀδεσποτῶν καὶ τῶν εἰς καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι. παρέπονται δὲ τούτοις ἀπελεύθεροι καίσαρος καὶ οἰκονόμοι, μείζω καὶ ἐλάττω πεπιστευμένοι πράγματα. *Nũc autẽ prouincia eſt, tributa pendẽs memorabilia, à uiris eiuſmodi adminiſtrata, qui ſibi temperare nouerũt: quiq́; ſemper rectores ad eã cũ poteſtate mittuntur. Qui uerò recturus mittitur, is uicem Regis obtinet,*

Dicæodotes. *ſub eoq́; eſt is qui Dicæodotes dicitur, id eſt, iura reddẽs, in cuius poteſtate ferè ſunt iudicia. Eſt & alius magiſtra-*

Idios logos, priuata ratio. *tus qui idios logos, i. priuata ratio dicitur, earũ rerũ indagator,*

Adeſpota & res adeſpotę. *quæ adeſpotæ græcè dicũtur, i. aſſertorẽ nõ habẽtes, uel nullius dominio mancipatæ, & omnino earũ rerũ quæ in Cæſarẽ recidũt. Horũ uelut aſſeclæ ſunt liberti Cæſaris & diſpenſatores, quibus maiora minoraq́; negotia*

Priuata ratio. *permittũtur. His uerbis procurator priuatæ rationis dicitur, qui ea perſequitur quæ fiſco obueniũt, non quæ ærario & populo, uel priuato principis patrimonio. Ex quo patet propriè eſſe hoc uerbũ uſurpatũ in lege Procurator, in titulo De edendo, in codice Iuſtiniani, licet aliter*

Adeſpota. *Accurſius opinatus ſit. Adeſpota autẽ appellat quæ etiã Hermæa dici poſſent, uulgo Albana Spauaq́; dicuntur. Deinde idẽ auctor enumeratis copijs militaribus quæ ad eã prouinciã tuendã ſtatutæ ſunt,* τῶν δ' ἐπιχωρίων ἀρχόντων

ταρ, ὅ τε ἐξηγητὴς ἐστι κατὰ τὴν πόλιν, πορφύραν ἀμπεχόμενος, καὶ ἔχων πατρίους τιμὰς, καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τῇ πόλει χρησίμων, καὶ ὁ ὑπομνηματογράφος, καὶ ὁ ἀρχιδικαστής. τέταρτος δ' ὁ νυκτερινὸς στρατηγός. Inter municipales autẽ magiſtratus eſt qui exegetes dicitur, quaſi ſacrorum interpres, uel augur in urbe, purpuram geſtans, & alijs honoribus prouincialibus inſignis, earũ rerũ procurationem habens, quæ ciuitati conducũt. Eſt etiã qui hypomnematographus, id eſt, à cõmentarijs dicitur, & qui iudicibus præeſt, ob id archidicaſtes appellatus, & quartus Prætor nocturnus. Cicero pro imperio Cn. Põpeij de uectigalibus Romanis ita inquit, Nã cæterarũ prouincia rum uectigalia Quirites tanta ſunt, ut his ad ipſas prouincias tutandas uix cõtenti eſſe poſſimus: Aſia uerò tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorũ, & uarietate fructuũ, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerũ quæ exportãtur, facilè omnibus terris antecellat. Plinius auctor libro triceſimotertio poſt Perſen Regẽ Macedoniæ deuictũ, & gazam eius in ærariũ illatã, populũ Romanum tributa pendere deſiiſſe. Quæ tamen poſtea reſtituta eſſe ex eo cõijcio, quod Cicero in ſecũda Philippica dixit, Vbi eſt ſepties millies ſeſtertiũ quod in tabulis quæ ſunt ad opis, petebatur? funeſtæ quidẽ illius pecuniæ, ſed tamẽ ſi ijs quorũ erat, nõ redderetur, quæ nos à tributis poſſit uindicare. Vbi patebat legẽdũ puto. Non omittẽdũ & id quod idẽ Strabo lib. VI. tradidit, Romanos initio plurimã Africæ & Aſiæ partem Regibus ſibi ſubditis cõmiſiſſe, quos propter amicitiã & societatẽ regnare permiſerũt. Poſtmodũ autẽ uel defectione Regum, & uiolatis fœderibus, uel ſtirpium regiarum interitu omnia ferme in prouinciarum formam redacta eſſe. Sic

Exegetes.

Hypomnematographus.

Archidicaſtes.

Quonã modo regna in prouincias redacta ſint.

Attalicum regnum, ſic Syrium, ſic Paphlagonum & Cappadocum & Aegyptiorũ & Mithridatis Eupatoris ad Romanos perueniſſe: adeò ut Tyberij tẽpore cuncta intra Phaſin & Euphratem, præter quoſdam Arabas, Romano tenerentur imperio; uel à Regibus à Romanis impoſitis. Armenij uerò, & Albani Colchis ſuperiores, & Iberi, ſola ducum præſentia in officio continebantur. Sed cum Romanos uiderent uarijs negotijs aut bellis implicitos, ſtatim ad res nouas ſolicitari gentes efferatæ ſolebant, ſicut & eæ gẽtes quæ trans Iſtrum flumẽ & Euxinum pontũ habitabant. Ioſepus autẽ in ſecundo de bello Iudaico, Agrippã ad Hieroſolymitanos orationem luculentam habuiſſe commemorat, & de potẽtia & opibus Ro. imperij magnificè diſſeruiſſe ad deterrendos Iudæos ne ad rebellionẽ ſpectarent. In ea autẽ oratione circa medium ferè ita eum loquentem inducit. Nã tertiã partẽ orbis terrarum, cuius ne nationes quidem numerare promptũ eſt, ab Atlantico mari & columnis Herculis uſq; ad mare Rubrum ſitas, totam armis Romani ſubegerunt. Et præter annuas frumẽtationes quibus Romanam plebem octonis mẽſibus alunt, alia quoq; tributa pendunt. Et quidẽ apud illos una tantũ legio cõparatur: quanquam quid opus eſt exemplis longè petitis potentiã Romanam enarrare, cum eam poßitis de uicina uobis Aegypto optimè æſtimare? Hæc enim cum ad Aethiopas uſq; porrigatur, opulentamq; Arabiã: cõterminaq; ſit Indiæ, ac ſeptingenties & quinquagies centena millia incolarum habeat extra Alexandrinum populum, tributa tamẽ obſequentißimè penſitans (quorum magnitudinem æſtimare de cenſu ſingulorum capitum licet) Romano parere imperio non grauatur, tametſi quantum ſtimulum defectionis

fectionis habens Alexandriã urbem, cum multitudine hõminum & opibus abundantem, tum amplitudine & ambitu non imparem? ut quæ longitudine ſtadia triginta, latitudine decem habeat, tributorũ uerò multo amplius in ſingulos mẽſes pẽſitet, quàm uos in annos ſingulos cõferatis, & eo amplius Ro. populo quaternũ menſiũ frumentũ ſuppeditet: duæ autẽ legiones ciuitati inſidẽtes, profundã Aegyptũ cũ illa Macedonũ nobilitate frenãt. De magnitudine Alexandriæ Strabo idẽ cum Ioſepo dixit, latitudinem paulo minorem ponens. Octo autem legionibus eo tẽpore Germania obtinebatur, ut inibi Ioſepus in perſona Agrippæ diſſerit. Quod eò pertinet, quòd ſuperiore libro de legionibus ab Auguſto delectis, & per orbem collocatis diximus. Opimos autem fuiſſe redditus Hiſpaniæ, ex eo conijcere datur, quod de opulentia eius prouinciæ ſcribitur, præſertim Turdetaniæ, quæ & Bætica dicitur. Strabo lib. tertio miranda de fertilitate eius narrans, quodam loco ita inquit, Quum uerò ſupradicta regio tot bona ſuppeditet, maximè tamen admiratione digna eſt ob metallorum copiam, quibus uniuerſa Hiſpaniæ regio ſcatet: non ubiq; ipſa frugibus exuberans, & præſertim ubi metallis copioſa eſt. Rarum eſt regionẽ inuenire utraq; re uberẽ: rarius etiam illud, eandem regionẽ in paruo quodam agro metallis omne genus abundare. At uerò Turdetania & finitima ei regio rationem nullã commendandi ſui eo nomine remittit ſcribere de ea re uolentibus: uſqueadeo numeros omnes laudis in metallis impleuit, nihil ut ei abſit quod quidem memoratu dignum ſit. Neque enim aurum, neq; argentum, neque æs, neque ferrum alibi terrarum aut tantum, aut tam eximiũ naſci adhuc compertum eſt, quàm in Turdetania naſcitur,

Alexandria.

Hiſpania opibus abundans.

Turdetania eadẽ & Bætica.

ἡ δὲ τουρδητανία καὶ ἡ προσεχὴς αὐτῇ, λόγον οὐδένα ἄξιον καταλείπει περὶ τὴν δε τὴν ἀρετὴν τοῖς ἐπαινεῖν βουλομένοις. οὔτε γὰρ χρυσὸς οὐδ' ἄργυρος οὐδὲ χαλκὸς οὐδὲ σίδηρος οὐδαμοῦ τῆς γῆς οὔτε τοσοῦτος οὔθ' οὕτως ἀγαθὸς ἐξήτασται γεννώμενος μέχρι νῦν. Ac ne aurũ quidem ſolum effoditur,ſed etiã trahitur.deferũt enim aurũ amnes,& torrentes aureã arenã:quæ etiam multis in locis aquarũ indigẽtibus reperitur,ſed in his non apparet. In ijs autem locis quæ fluminibus alluuntur,auri pſegma,id eſt,ſcobs aurea reſplendeſcit.Idẽ,Inter auri ramenta repertas aliquãdo fuiſſe aiunt ſelibrales glebulas, quas palas appellãt, quæ perquã modicæ purgationis indigerẽt,ἐν δὲ τοῖς ψήγμασι τοῦ χρυσίου φασὶν εὑρίσκεσθαί ποτε καὶ ἡμιλιτριαίας βώλους,ἃς καλοῦσι πάλας,μικρᾶς καθάρσεως δεομένας. Idẽ paulo inferius,Polybius autẽ argentifodinas commemorans quæ ſunt circa Carthaginem nouã, ab urbe x x fermè ſtadijs diſtantes, quatuor decurias operantium hominum fuiſſe ait, qui tunc in dies ſingulos uicenaquina drachmarum millia populo Romano referrent. Nos uigintiquinq; millia drachmarũ aureis noſtris æſtimare inſtituimus duobus millibus & quingẽtis. Qua ratione ex Carthaginenſibus metallis argenti Romanus populus noningena duodena millia,& quingenos aureos noſtros quotannis percipiebat.Sed huius ſummæ,ut arbitror, partem impẽdia auferebãt,etiã ſi uincti foderent.Verba Strabonis hæc ſunt,ὅπου τέτταρας μοίρας ἀνθρώπων μένειν τῶν ἐργαζομένων,ἀναφερόντων τότε τῷ δήμῳ τῶν ῥωμαίων καθ' ἑκάστην ἡμέραν δυσμυρίας καὶ πεντακισχιλίας δραχμάς. Plinius libro tertio,Bætica à flumine mediã eam ſecante cognominata,cunctas prouinciarum diuiti cultu,& quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Idem alibi, Metallis

Palæ.

Memorabiles argẽtifodinæ.

tallis plumbi,ferri,æris,argenti, auri, tota ferme Hiſpania ſcatet,Bætica etiã minio. Vniuerſæ Hiſpaniæ Veſpaſianus Imperator Auguſtus iactatus procellis Reipublicæ,Latij ius tribuit: uel iactatum potius, ut refertur ad Latij ius.Idem lib. XXXIII. *Aurum arrugia, quæſitũ non coquitur,ſed ſtatim ſuũ eſt.Inueniũtur ita maſſæ,necnon in puteis denas excedentes libras. Palacas Hiſpani, alij palacranas: idem quod minutũ eſt, Ballucem uocant. Strabo palas dixit appellari maſſulas auri ſelibrales. Plinius palacas,ſed denarum librarũ.Ballucæ.* XIIII. *unciæ pro auri libra inferebantur à metallarijs ſanctione Principum,ut legimus in titulo de metallarijs libro* XI. *Codicis. Græcè Chryſammos dicitur. lingua noſtra uernacula paleolas appellat auri ramenta quæ alluuione riuorum deferuntur,cuiuſmodi hodie circa Pyrenen inueniũtur.Nos enim inde uidimus nonnullas ciceris magnitudine,quibus nulla excoctione opus eſſet. Pleræq; tamen minutæ ſunt & tenues,unde nomen ſortitæ ſunt. Quapropter apud Pliniũ libro triceſimoquarto ita lego ex antiquis exemplaribus,In ærarijs officinis & ſmegma fit.Iã liquato ære atq; percocto, additis etiamnum carbonibus, paulatimq; accenſis,ac repente uehementiori flatu expuitur æris palea quædã. Nec me latet Hermolaũ pala legere ex Strabone.Nã Strabo palas appellauit maſſulas auri ſemiſſales.Plinius paleas appellat nõ glebulas, ſed ramentulas palearũ formã habentes: quod non magnopere mirum eſt Hermolaũ in tranſcurſu non animaduertiſſe. Idẽ Plin.libro triceſimo tertio de argẽti metallis loquẽs, Mirũ(inquit)adhuc per Hiſpanias ab Annibale incohatos puteos durare, ſua ab inuentoribus nomina habẽtes, ex quibus Bebelo appellatur hodie qui* CCC *pondo Annibali*

Palacæ.

Chryſammos.

Plinij locus.

Paleæ.

Putei ab Annibale incohati.

nibali ſuminiſtrauit in dies, ad mille quingentos paſſus cauato iam monte, per quod ſpatiũ Aquitani ſtantes diebus noctibusq́; egerunt aquas lucernarũ menſura. Trecena pondo Romana, tricena millia drachmarũ efficiebãt, quæ terna millia coronatorũ ualent. Quare hoc dictum Plinij conuenit cum ſuperiore Strabonis loco, ut ſuſpicer Pliniũ de Carthaginenſibus argenti fodinis locutũ, quæ in citeriore Hiſpania erãt, finitima Aquitanis. Polybius enim æqualis Annibalis ætatis fuit, quo auctore Strabo uſus eſt. Rurſus Strabo, φησὶ δὲ ποσειδώνιος μάρκον μάρκελλον πράξασθαι φόρον ἐκ τῆς κελτιβηρίας τάλαντα ἑξακόσια, ἐξ οὗ τεκμαίρεσθαι πάρεστιν ὅτι καὶ πολλοὶ ἦσαν οἱ κελτίβηρες καὶ χρημάτων εὐποροῦντες. Ait autẽ Poſidonius Marcum Marcellũ exegiſſe tributũ ex Celtiberia ad talenta ſexcẽta. Ex quo coniecturã facere eſt Celtiberorum gentẽ numeroſiſſimã fuiſſe, & pecunia abundãtẽ, tametſi regionẽ ieiunã incolerẽt. Plin. lib. XXXIII. de metallis Hiſpaniæ loquẽs, Vicena (inquit) millia põdo auri ad hunc modum annis ſingulis Aſturiã atq; Gallæciam & Luſitaniã præſtare quidã tradiderunt, ita ut plurimũ Aſturia gignat: neq; in alia parte terrarũ tot ſeculis hæc fertilitas. Vicena millia pondo Romana, tricena minimùm noſtra ualent. Ingentia ſunt hæc teſtimonia de opulentia Hiſpaniæ, quibus accedit & tertiũ Trogi Põpeij, ut ex breuiario quarto & quadrageſimo Iuſtini nouimus. Strabo autem de tempore ſuo loquẽs ita inquit in mentione metallorum argenti quæ ſunt ad Carthaginem nouam, ἔστι δὲ καὶ νῦν τὰ ἀργυρεῖα, οὐ μέντοι δημόσια, οὐδὲ ἐνταῦθα, οὐδ᾽ ἐν τοῖς ἄλλοις τόποις, τὰ δὲ χρυσεῖα δημοσιεύεται τὰ πλείω. Sunt autẽ & nũc argẽti fodinæ, nõ tamẽ publicæ, nec illic, nec alibi, ſed priuatorũ auri aũt metalla pleraq;

Trecena pondo Romana.

Mira auaritia.

Memorabilis redditus metallorum.

pleraque ſunt publica. Hactenus de Hiſpania: cuius etiam Galliam æmulam aurifera ui fuiſſe, eodem auctore comprobabimus, quippe libro. III. de Turdetaniæ, id eſt Bæticæ metallis loquens, ita ſubdit, ἀξιοῦσι δὲ γαλάται τὰ παρ' ἑαυτοῖς εἶναι κρείττω μέταλλα ἐν τῷ κιμβρίῳ ὄρει, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῇ κείμενα τῇ πυρήνῃ. τὸ μέντοι πλεῖόν τ' ἐντεῦθεν εὐδοκιμεῖ. Galli uerò meliora eſſe ſua cenſent, quæ in Cimerio monte ſita ſunt, & quæ Pyrenæ ipſi ſubiacent. illinc tamē aurū magis probatur quàm Gallicum. Vbi puto non Cimerio ſed Cemmeno legendum. Cemmeni enim montes (κεμμένον ὄρος apud Strabonē lib. IIII.) Aquitaniam à Celtis diſcludūt, quo loco Cæſar Gebennam uel Cebennā potius montem ponit. Huius pars hodie Tarara uocitatur. Rurſus idē Strabo lib. IIII. de Narbonenſi littore loquēs, et ſinu qui Gallicus illic dicitur, ἔχουσι δὲ ταρβέλλοι τὸν κόλπον, παρ' οἷς ἐστι χρυσεῖα σπουδαιότατα πάντων. ἐν γὰρ βόθροις ὀρυχθεῖσιν ἐπὶ μικρὸν εὑρίσκονται καὶ χειροπληθεῖς χρυσίου πλάκες, ἔσθ' ὅτε μικρᾶς καθάρσεως δεόμεναι. τὸ δὲ λοιπόν, ψῆγμά ἐστι καὶ βῶλοι, καὶ αὐταὶ κατεργασίαν οὐ πολλὴν ἔχουσαι. Tarbelli, inquit, eū ſinum obtinent, apud quos aurifodinæ ſunt omniū præſtantiſsimæ. In ſpecubus enim leniter effoſsis inueniuntur auri cruſtæ quæ manū implere poſsint, interdū modico purgamento indigētes. reliquum autē aurum ramēta ſunt & glebulæ, modicam & ipſæ operā poſcentes. Interior autem regio & mōtana melius ſolū habet. nam ad Pyrenen conuenarum eſt ciuitas, qui eò ad incolendum conuenerunt, ubi oppidum Lugdunus. Hallucinatus eo loco interpres, qui locum ita uertit: nam ad Pyrenen Conuenarum Synclydo eſt, ubi oppidum Lugdunū. quaſi συγκλύδων, id eſt Synclydo, nomē eſſet oppidi, cum genitiuus ſit plu-

Metalla auri quondā in Gallia.

Strabonis locus.

Cemmeni

Tarara.

Lugdunus.

Conuenæ Synclides. ralis,conuenarum ſignificans. Synclydes enim collectitij alicuius loci habitatores dicũtur,ut latinè conuenæ. πρὸς μὲν τῇ πυρήνῃ ἡ τῶν κονουένων ἐστὶ συγκλύδων, ἐν ᾗ πόλις λουγδοῦνον. Plinius de Aquitania loquens, Mox in oppidum (inquit) contributi conuenæ. Lugduni autem oppidi in ea regione non meminit. Strabo, Tectoſages Pyreneis propinqui ſunt montibus. paulum etiã aquilonare latus Cemmenorũ montium attingunt, terram colentes auro multo præditam. ἐφάπτονται γὰρ μικρὰ καὶ τῆς προσαρκτίου πλευρᾶς τῶν κεμμένων. πολύχρυσόν τε νέμονται γῆν. Apud ipſos autem theſauros ab Imperatore Romano Scipione repertos

Aurum Toloſſanum. in urbe Toloſſa & ablatos ait: à quibus aurum Toloſſanum apud ſcriptores decantatiſſimũ, in prouerbium ceſſit, ut auctor eſt Gellius. τὰ μὲν γὰρ εὑρεθέντα ἐν τῇ τολώσσῃ χρήματα μυρίων που καὶ πεντακισχιλίων ταλάντων γενέσθαι φασί. τὰ μὲν ἐν σηκοῖς ἀποκείμενα, τὰ δ᾽ ἐν λίμναις ἱεραῖς, οὐδεμίαν κατασκευὴν ἔχοντα, ἀλλ᾽ ἀργὸν χρυσίον καὶ ἄργυρον. Poſidonius (inquit Strabo) ueriſimiliter tradit pecunias Toloſſæ repertas ad quindecim talentûm millia, quarum partẽ in fanis, partem in lacubus conſecratis reconditam fuiſſe, argentũ aurumq́; infectum atq; rude. Et rurſus paulo inferius, Vt autẽ inquit Poſidonius, & alij complures, regio ipſa auro alioquin abũdans, & homines habens ſuperſtitioni addictos, & ad parſimoniam in uictu aſſuctos, multis in locis Celticæ Galliæ theſauros habuit, maximæ uerò lacus eis ſacroſanctos à prædonũ direptionibus theſauros præſtabant, in quos ideo auri argentiq́; pondera demiſerãt. Romani uerò quum ui & armis loca ea obtinuiſſent, auctioni lacus eos publicè ſubiecerunt: emptorum autem plurimi molas argenteas ductiles inuenerũt. μάλιστα δ᾽ αὐτοῖς αἱ λίμναι τὴν ἀσυλίαν παρεῖχον,

εἰς ἃς

ἐς ἃς καθίεσαν ἀργύρου ἢ καὶ χρυσοῦ βάρη. οἱ γοῦν ῥωμαῖοι κρατήσαντες τῶν τόπων ἀπέδοντο τὰς λίμνας δημοσίᾳ. καὶ τῶν ὠνησαμένων πολλοὶ μύλους εὗρον σφυρηλάτους ἀργυροῦς. Idem auctor eſt Luerium Aruernũ patrẽ Bititi (qui Bititus cum Maximo Aemiliano & Domitio Aenobarbo ducentorum millium hominũ exercitu cõflixit) tantis delicijs diuitijsq; circunfluxiſſe, ut aliquando oſtendendarum opum gratia curru uectus per campum ingrederetur nummos aureos argenteosq; huc atq; illuc ſpargens: quibus colligendis amici & comites occupati ſequerentur. τοσοῦτον πλούτῳ λέγεται καὶ τρυφῇ διηνεγκεῖν, ὥστε ποτὲ ἐπίδειξιν ποιούμενος τοῖς φίλοις τῆς εὐπορίας, ἐπ' ἀπήνης φέρεσθαι διὰ πεδίου, χρυσοῦ νόμισμα καὶ ἀργύρου δεῦρο κἀκεῖσε διασπείρων, ὥστε συλλέγειν ἐκείνους ἀκολουθοῦντας. Auri Toloſſani meminit Gellius lib. III. & Cicero de natura Deorũ libro tertio, ob cuius raptum quæſtionem habitam eſſe dicit. Trogus lib. triceſimoſecundo Cepionẽ appellat eum Imperatorem qui aurum Toloſſanum abſtulit, quod ſacrilegiũ ei & exercitui eius excidij cauſam fuiſſe tradit. Auri autem (inquit) fuere centum & decem millia pondo, argenti quinquies decies centena millia. Hæc ſummа uix dicere auſim quanti æſtimanda ſit. Auri ſingula pondo minoris æſtimari centũ aureis ſolatis non poſſunt, etiam ut undecima pars æris in eo mixta fuerit. Qua ratione aurum illud Toloſſanum centies & decies centenis millibus aureorum ualuit. quod ſi obryzum fuerit, id eſt centenis & duodenis ſolatis in libras æſtimabile, centies uicies ter cẽtenis et uiginti millibus ualuit. Quod autẽ ad argentũ pertinet, Trogũ exiſtimarim non quinquies decies centena millia pondo ſcripſiſſe, quæ ſumma quinquagies millies mille aureos ualet, ſed quindecies cẽtena millia,

Luerius Aruernus.

Cepio.

lia, quæ quindecies millies mille aureis coronatis æſtimantur à nobis, id eſt centies & quinquagies centenis millibus. Quod ſi quis Trogũ quinquies decies ſcripſiſſe malit, tamen pro quindecies intelligã, quomodo apud Suetonium in Auguſto quaterdecies millies pro bis ſepties, id eſt quatuordecies. Cicero etiã ſic uſus eſt. Strabo ex Poſidonio quindecim millibus talentûm argẽti æſtimaſſe aurum argentumq́; ſimul uidetur: quæ ſumma minor eſt minima prædictarum, id eſt nonagies centena millia aureorum. Apud Ioſepum libro ſupradicto Agrippa magnificè de Galliarum ſitu, & felicitate Gallorũ domeſtica diſſerit, quos omne genus bonis apud ſe ſcatentibus totũ penè orbem irrigare, mirifico præconio uociferatur, & nihilo ſecius ſub mille & ducẽtis milibus Romano imperio parere, quibus plures propemodum ciuitates habeant, non animi mollitia, ut qui octoginta annis pro libertate dimicaſſent, ſed animi deſtinatione in obſequiũ eius gentis fixa, cuius & uirtutẽ experti fuiſſent, & fortunã admirarentur. Multa adhuc adnotauimus, quæ fide caritura ſunt, ut opinor, præſertim apud eos (ut dixi) qui omnia et præterita & futura præſentis temporis modulis metiuntur. unum etiã addam ex eodem Strabone, qui de Bætica loquẽs, πολὺ δὲ καὶ ἐσθὴς, inquit, πρότερον, νῦν δὲ ἔρια μᾶλλον τῶν κοραξῶν, καὶ ὑπερβολή τις ἐστὶ τοῦ κάλλους. ταλαντιαίους γοῦν ὠνοῦνται τοὺς κριοὺς εἰς τὰς ὀχείας. Multa autem uestis antea inde ueniebat: nunc autem lanæ magis quàm à Coraxis, pulchritudine eximia. ſiquidem propter hoc arietes talentari precio emuntur ad admiſſuram. Coraxi autem populi ſunt Colchorum Stephano de urbibus. Talentum ſexcentis aureis æſtimamus, tanti autem uenditari arietes potuerunt apud eos qui aſinos admiſſarios,

Quinquies decies, & quaterdecies.

Felicitas Galliarum.

Arietes talentares in Bætica.

nel

uel etiam aſinas ad fœturam, id eſt ad mularum partus, XL ſeſtertijs emerent, ut ſuprà ex Varrone & Plinio didicimus. Verumenim uerò cum tot olim auri metalla fuerint & in Hiſpania, & in Gallia, hodie neutrobi eſſe dictitantur, quæ quidem cõmemorari digna ſint. Nam & *Strabo ſuo iam tempore in Tmolo & circa Pactolum & alijs in locis conſumpta fuiſſe auri metalla auctor eſt lib. XIII. Vidimus hoc anno ex Lingonenſi agro effoſſos lapides auro argẽtoq; interſtinctos, ex quibus aurũ argentumq; elicitur. hos metallarij pro experimento dederant. qualis autem ſubeſſet uena, nondum compertum erat. Is ager in ditione eſt Michaëlis Bodeti antiſtitis Lingonenſis, uiri cũ ſingulari ac multiplici eruditiõe præditi, tum uerò ad priſcam normam continentiæ Pontificiæ exacti, cuius auſpicijs metallarij opifices ſpecimina ſupradicta auri argẽtiq; metallorum ediderunt. Poſtremò idẽ Strabo lib. XIIII. circa finẽ, Polybius, inquit, auctor eſt, tempore ſuo circa Aquileiam, et præſertim in Tauriſcis Noricis inuentã eſſe aurifodinã ſic natura cõmodam, ut cùm quis in duos pedes terræ ſuperficiem detraxiſſet, ſtatim aurum foßititium inueniretur. Effoßionem autem nõ infra quindecimum pedem proceßiſſe. Fuiſſe autem aurum illud partim purum magnitudine fabæ aut lupini octaua tantum parte decocta, partim pluſcula indiguiſſe excoctione, alioquin ualde utile. Verùm cum Itali Barbaris in ea re operam nauare cœpiſſent, continuò intra duos menſes aurũ per totam Italiam tertia parte precij uilius eſſe cœpit. Quod cum Tauriſci animaduertiſſent, eiectis adiutoribus operis, ſoli aurum promercale expoſuerunt. Nunc autẽ (inquit) omnia auri metalla in Romanorũ poteſtate ſunt, συνεργαζομένων δὲ τοῖς βαρβάροις τῶν ἰταλιω-
τῶν,*

Auri metalla exhauſta hoc tempore.

Michael Bodetus.

τῶν ἐν διμήνῳ παραχρῆμα τὸ χρυσίον εὐωνότερον γενέσθαι τῷ τρίτῳ μέρει καθ' ὅλην τὴν ἰταλίαν. αἰσθομένους δὲ τοὺς ταυρίσκους μονοπωλεῖν ἐκβαλόντας τοὺς συνεργαζομένους. νῦν δὲ ἅπαντα χρυσεῖα ὑπὸ ῥωμαίοις ἐστί. Hoc dictũ Strabonis eò pertinet quod ſuprà de auri ad argentũ analogia dictum eſt, quæ uaria olim fuiſſe deprehenditur. Pollux decuplicẽ poſuit. Ex Plin. Romæ primùm dimidio etiam maiorem fuiſſe docuimus. Rurſus Tráquillo auctore Cæſar Dictator aurũ in libras ternis millibus nummûm uenundedit: quæ ratio ſubduplex eſt eius quam Plinius poſuit, quæ eſt eiuſmodi, ut aurũ quindecies argento repenſile fuerit, ſi tamẽ locus emendatè nunc legitur, quod uix mihi perſuadeo, ut alibi dictum eſt. Herodotus non modò aurũ, ſed etiam pſegma aureũ tredecies tanto argẽti æſtimabile poſuit, cum tamen denæ quaternæ unciæ pſegmatis uel chryſammi ſanctione principali pro ſingulis auri libris cedant, ut diximus. Qua ratione ſeptima ferè parte pſegma auro obryzo uilius fuiſſe cõuincitur. Sic Herodoti æſtimatio proximè ad Plinianam accedit. Porrò ex Tacito docuimus aureos ſingulos Romanos nummis ualuiſſe centenis, id eſt quinq; & uiginti drachmis. Qua ratione auri drachma duodenis argẽteis & hemidrachmio ualuit. didrachmi enim erant aurei, ut alibi dictũ eſt. Noſtri autẽ tẽporis æſtimatione aurũ paulo minus duodecies argento rependitur. Intelligimus igitur ex uerbis Strabonis, interdũ propter auri copiam ex metallis exiſtentem, auri precium diminutum etiam tertia parte. ſic fit ut Pliniana æſtimatio ad Pollucis æſtimationem redeat, hoc eſt quindecuplex ad decuplicẽ. Noſtri autem pleriq; opinantur iuſtam auri ad argentum proportionem, decuplicem cenſeri, ſed auri penuria eſſe auctam; id quod ex iam dictis

Auri ad argentum analogia.

dictis non uidetur eſſe uerũ. In uniuerſum autem oſtendimus uarias auri indicaturas, quæ auri etiã precia euariare faciunt. nec aliud ſtatui (ut arbitror) ex antiquorũ lectione de auri ad argentũ proportione poteſt. Ad ea autem quæ de Gallia diximus, illud etiã addemus, Lugduni Argyrocopium fuiſſe Romani imperij, id quod Strabo lib.IIII. bis uerbis perhibuit, Lugdunum in colle conditum, ubi Arar amnis Rhodano immiſcetur, Romano tenetur imperio, ampliori quoq; dignitate uirorum ſecundum Narbonẽ florens, quibus uſui magno eſt emporium. Ibi quoq; Romani duces aureum nomiſma argenteumq́; ſignant. καὶ τὸ νόμισμα χαράττουσιν ἐνταῦθα τό τε ἀργυροῦν καὶ τὸ χρυσοῦν. *Fuit etiam ſignandæ pecuniæ officina Apolloniæ in Epiro. Cicero ad Cn. Plan. lib. XIII. Epiſt. Cum ſignaretur argentum Apolloniæ, non poſſum dicere eum præfuiſſe, neq; poſſum negare eũ affuiſſe. Lugduni autem templum communi uniuerſæ Galliæ impenſa extructum eſt, & Cæſari Auguſto conſecratũ ea parte ante urbem ubi amnes cõfluunt, inibiq́; ara dignitatis eximiæ, gentium ſexaginta titulo inſignis, dicatis ibi totidẽ gentium ſimulacris. Non omittendũ etiam prouinciales olim ſtipendiarios tria genera penſitationum agnouiſſe, canonem, oblationem, & indictionẽ: quæ etiam hodie populares in Gallia agnoſcunt. Hæc tria genera Cicero his uerbis complexus eſt in tertia in Verrem Actione, auctore Aſconio. Sic enim inquit de Sicilia loquens, Quando illa frumentum quod deberet, non ad diem dedit? quando id quod opus eſſe putaret, non ultro pollicita eſt? quando id quod imperaretur, recuſauit? Age iã percẽſeamus immẽſas pecuniarũ ſummas, & impendia inuſitata quibus confirmari poßit id quod antè diximus de redditibus opimis*

Argyrocopiũ Lugdunenſe.

Ara memorabilis Lugduni.

Penſitationum tria genera.

Rom

Caius prīceps inaudita prodigentia infamis.

Romani imperij. Tranquillus in Caligula: Nepotinis ſumptibus omnium prodigorum ingenia ſuperauit, commentus nouum balnearum uſum, portentoſiſſima genera ciborum atq; cœnarum, ut calidis frigidiſq; unguentis lauaretur, precioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorberet, conuiuis ex auro panes & obſonia apponeret: aut frugi hominem eſſe oportere dictitans, aut Cæſarē. quin etiā nummos non mediocris ſummæ è faſtigio baſilicæ Iuliæ per aliquot dies ſparſit in plebem. In extructionibus prætoriorum atq; uillarum omni ratione poſthabita nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negaretur. Et iactæ itaq; moles infeſto ac profundo mari, et exciſæ rupes duriſſimæ ſilicis, & campi montibus aggere æquati, & cōplanata foſſuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, quum moræ culpa capite lueretur.

Memorabilis opum immenſarum profligator.

Ac ne ſingula enumerē, immenſas opes, totūq; illud Tyberij Cæſaris uicies ac ſepties millies ſeſtertium non toto uertente anno abſumpſit. Idē alibi, Nouiſſimè cōtrectandæ pecuniæ cupidine incenſus, ſæpe ſuper immēſos aureorum aceruos patētiſſimo diffuſos loco, & nudis pedibus ſpatiatus, & toto corpore aliquādiu uolutatus eſt.

Vicies & ſepties millies ſeſtertium.

Vicieſſepties millies ſeſtertium, nomiſmate noſtro ſexagieſſepties millies mille aureos & quingenta præterea millia ualuit: uel (ut priſco more loquamur) ſexcētieſſeptuagies quinquies cētena millia aureorū. Græci ſex millia ſeptingētas et quinquaginta myriadas aureorū dicerēt.

Priſcus mos numerandi.

Priſcū autem eū morē numerādi fuiſſe ex Plinio apparet li. xii. ubi de Arabia felici loquēs, Minima (inquit) cōputatione millies centena millia ſeſtertiūm annis omnibus India & Seres, Peninſulaq; illa imperio noſtro adimunt. non dicit centies millies, mille ſeſtertiū, ut nūc uulgo loquimur; ſed

millies

millies centena, quod idem eſt. Sic alibi in ſecundo. Pars noſtra terrarũ de qua memoro, ambiente (ut dictum eſt) oceano uelut innatans, lõgiſsime ab ortu & ab occaſu pa tet, hoc eſt ab India ad Herculis columnas Gadibus ſacratas octuagiesquinquies cẽtena ſeptuagintaocto millia paſſuũ, ſicut Artemidoro placet auctori. Hoc apud Martianum Capellã totidẽ uerbis legitur, Longitudo ab ortu ad occaſum, hoc eſt ab ipſius Indiæ extremitates, uſq; ad Herculi columnas ſacratas, octuagiesquinquies centena ſeptuagintaocto millia ſunt, ſicut etiam Artemidorus auctor aſſeruit. Rurſus idem Pli. lib. eodẽ, Vniuerſum autẽ hunc circuitum Eratoſthenes in omnium quidem literarum ſubtilitate, & in hac utiq; præter cæteros ſolers, quem à cunctis probari uideo, ducentorum quinquagintaduorũ millium prodidit, quæ menſura Romana cõputatione efficit trecenties quindecies centena millia paſſuũ. Hæc uerba cum ſic legerentur apud Vitruuiũ lib. primo nuper Iocundus architectus uir religioni initiatus, omnis antiquitatis peritiſsimus, tamen more hodierno refferẽda cenſuit, in ijs exemplaribus Vitruuij, quæ egregiè alioquin & ſolerter emẽdata imprimenda curauit. Sic enim in his legitur, Quæ ducenta quinquagintaduo millia ſtadiorum fiunt paſſus ſemel & tricies millies mille & quingenties mille. Huius autẽ octaua pars, quam uentus tenere uidetur, eſt ter millies mille & noningenties triciesſepties mille, & paſſus quingenti. qui modus loquendi anti quitatem non reſipit: quare ſic locum potius lego (ex librorum prius impreſſorum obſeruatione, licet corruptus ille locus atque etiam mutilatus in eis ſit) quæ fiunt paſſus trecenties & quindecies centena millia. Huius autem octaua pars quam uẽtus tenere uidetur, eſt tricies nouies

Iocundus architectus.

Locus Vitruuij reſtitutus.

centena trigintaſeptẽ millia, & quingenti paſſus. Hac le
ctione et uetuſta formula reſtituitur, et numerus ad paſ-
Apocalyp. locus.
ſum conuenit. Apocalypſeos cap. IX. Et ſoluti ſunt qua-
Millies cẽtena millia.
tuor angeli qui parati erãt in horam & diẽ & menſem
& annũ, ut occiderent tertiã partẽ hominum: & nume-
Numerandi ratio apud Latinos Græcosq́;.
rus equeſtris exercitus uicies millies dena millia. Δύο μυ-
ριάδες μυριάδων, ſic latine & priſco more uerti debuit,
Bis millies centena millia. Hæc enim uerba, millies cẽtena
millia, myriadum myriada ſignificant: ultra quem nume
rum Græci uocabulum non habent. Noſtrates id centum
milliones appellant, cum milliõnẽ dicamus millenarium
numerum in ſeſe multiplicatũ. Ergo bis millies centena
millia, duas myriadas myriadũ ſignificãt: & ter millies,
tres myriadas, & deinceps uſq; ad decies millies centena
millia, hoc eſt denas myriadũ myriadas, quod uno uerbo
noſtrates abaci ſtudioſi Milliartum appellant, quaſi mil
lionum milliõnẽ. Romani igitur per centenarios millena
riorum numerant, non per millenarios millenariorũ, ut
Græci per chiliadas chiliadum aut myriadũ, quia apud
priſcos Romanos nullus erat numerus maior centies mil
lenario. Verùm apud Pliniũ libro eodem, ubi legitur in
codicibus poſt Hermolai emẽdationes impreſſis, tricies-
quater quinquaginta millia, & quinquagies bis quinde-
cim millia paſſuum, centena uerbum ſubaudiendum eſt,
Cẽtena verbũ in numeris antiquis ſæpe ſupplendum.
ut rectè admonuit Hermolaus: quomodo & paulò pòſt:
Quæ mẽſura uniuerſa ab eo mari efficit octuagies: quin
quies ſeptuaginta octo millia. Superius enim centena ad-
ditum eſt à Plinio, quod hic nõ legitur, ſed ſubintelligen
dum relinquitur. Hoc autẽ liquere poteſt ex Martiano,
apud quẽ omnia iiſdẽ uerbis ut apud Pliniũ leguntur. Nã
cum apud Plinium ita legatur in manuſcriptis & in im

preſſi

preſsis ante Hermolaũ, A' Gange amne, oſtioq́; eius quo ſe in eorũ oceanũ effundit p Indiã Parthienenq́; ad Myriandrum urbem Syriæ in Iſsico ſinu poſitã LII.M.XV. *paſſuum decem & nouem: apud Martianũ eadem uerba leguntur, niſi quòd numerus ita effertur, quinquagies bis quindecim millia. Ex quo auctore Hermolaus Pliniũ eo capite emendauit. Quapropter coniectura ex hoc loco fieri poteſt ad ea quæ nos ipſi in Plinio mutauimus, ut millies ſeſtertiũ, & quingẽties, & huiuſmodi alia aduerbialiter prolata, quæ confuſa ſunt in exẽplaribus propter notarum compendia. Simile eſt illud quod ſtatim ſequitur apud Plinium, Latitudo autẽ terræ à meridiano ſitu ad ſeptentrionem dimidio ferè minor colligitur* L I I I I. *mil.* L X I I. *Sic enim in manu ſcriptis & olim impreſsis legitur, cum Martianus dicat quinquagiesquater centena ſexagintaduo millia, quem à Plinio hæc & alia ſuperiora tranſcripſiſſe nõ dubito. Centena autẽ uerbũ in his numeris ſubintelligendũ relinqui, planum fit ex eodem Martiano, qui de Europæ longitudine loquens, ita inquit, Europæ ſolius menſura octogies bis* X C I I I I. *Plinius libr.* I I I I. *Lõgitudinem Europæ Artemidorus atq; Iſidorus à Tanai ad Gades* L X X X I I. X I I I I. *prodiderunt. Sic enim in antiquis legitur, licet in impreſsis* LXXXIIII. *millia legatur. Apud Martianũ octogies bis cẽtena nonagintaquatuor millia intelligo. Apud Pliniũ ſic, Octogies bis cẽtena.* XIIII. *mil. paſſuũ. et ſic pleruq́; et Plinius et Martianus locuti ſunt, et ante eos Cicero. quod eò ualet quod ſuprà diximus de compendio loquendi per aduerbia antiquis uſitato, ut centies ſeſtertiũ pro centies centena mil lia ſeſtertium omnino intelligi debeat: ut fortaſſe illi numeri li.* XXXIII. *Plinij de ærario Romano rectè reſtituti*

C 2 *uide*

uideātur à nobis ſuprà lib. 2. Macrobius in primo de Somnio Scipionis numerādi compendium refugiens, ita inquit, Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis millibus, erit integra diametros cœleſtis circuli nonagies ſexies centena millia ſtadiorū, & inuenta diametros facilè menſurā nobis ipſius quoq; ambitus prodit. Hanc enim ſummā quæ diametrū fecit, debes ter multiplicare adiecta parte ſeptima: & ita inuenies totius circuli per quem ſol currit, ambitū, ſtadiorum habere trecenties centena millia, & inſuper centum ſeptuaginta millia. Sed ut ad rem redeā, ſupradictas opes Tyberius Auguſtus princeps non modò deparcus & ſordidus, ſed etiam rapax, annis tribus & uiginti confiſcauit. Caius autem ſucceſſor intra annum primū imperij exhauſit cū annuis uectigalibus & tributis imperij. Quapropter idem auctor de Nerone ita inquit, Diuitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profuſionem: ſordidos ac deparcos eſſe, quibus ratio impenſarū conſtaret: prælautos uereq; magnificos, qui abuterentur ac perderent. Laudabat mirabaturq; auunculum Caium nullo magis nomine, quàm quòd ingentes à Tyberio relictas opes in breui ſpatio prodegiſſet. Quare nec largiendi nec abſumendi modū tenuit. In Tyridatē (quod uix credibile uideatur) octingenta nummûm millia diurna erogauit, abeuntiq; ſuper ſeſtertiū millies contulit. nullam ueſtem bis induit. Quadringenis in punctū ſeſtertijs aleam luſit. nūquā carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis mularū argenteis. Hactenus Trāquillus. Tiridates rex erat Armeniæ, Vologeſis Parthorū regis frater, in qua regione quum Corbulo præfectus res proſperè Neronis auſpicijs geſſiſſet, Tiridates rebus aduerſis perterritus, ad colloquium cū

Nero æmulus Caij auunculi ſui.

Tiridates.

Corbulone uenit. In quo colloquio Tiridates (ut inquit Tacitus lib.xv.) de nobilitate generis multũ præfatus, cætera tẽperanter adiungit, Iturũ quippe Romam, laturumq́; nouũ Cæſari decus non aduerſis Parthorũ rebus ſupplicem Arſacidem. Tum placuit Tiridatẽ ponere apud effigiẽ Cæſaris inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo finitũ. Dein paucis interiectis diebus magna utrinq; ſpecie inde eques cõpoſitus per turmas, & inſignibus patrijs, hinc agmina legionum ſtetere fulgentibus aquilis. in medio tribunal ſedem curulem, & ſedis effigiẽ Neronis ſuſtinebat. Ad quã progreſſus Tiridates, cæſis ex more uictimis, ſublatũ capiti diadema, imagini ſubiecit. Poſtero die ſpatiũ orauit quo tantum itineris aditurus, fratres ante matremq́; uiſeret: obſidem interea filiam tradit, literasq́; ſupplices ad Neronem. Hæc cauſa fuit cur Tiridates Romam ueniret: cuius aduentum ut honorificentiſsimum ſibi Nero omnibus uotis concupierat. In huius aduentum Nero Pompeij theatrum operuit auro: de quo Plinius libr. xxxiii. Nero Pompeij theatrũ operuit auro in unum diem quod Tiridati regi Armeniæ oſtẽderet. Idem lib. xxx. de magia loquens, quã ob id inanẽ artem eſſe cõtendit, quod eã Nero ſcire maxime cõcupiuit, nec potiut, cũ nec ingeniũ nec facultates deeſſent: Magus (inquit) ad eum Tiridates uenerat, Armeniacũ de ſe triũphum afferẽs, & ideo prouincijs grauis nauigare noluerat, quoniã expuere in maria, alijsq́; mortalium neceſsitatibus uiolare naturã eam fas nõ putant. Magos ſecũ adduxerat. Magicis etiã cœnis eũ initiauerat: nõ tamen cũ regnũ ei daret, hanc ab eo accipere artẽ ualuit. Tranquillus alibi de eodem ita inquit, Non immeritò inter ſpectacula ab eo edita & Tiridatis

Tiridatis aduẽtus Romam.

Nero magiæ ſtudioſus.

in urbem introitum retulerim: quē Armeniæ Regē magnis pollicitationibus ſollicitatum, cum deſtinato per edictum die oſtenſurus populo propter nubilum diſtuliſſet, produxit quo opportuniſſimè potuit, diſpoſitis circa forū templa armatis cohortibus, curuli reſidens apud roſtra triumphātis habitu, inter ſigna militaria atq; uexilla: & primo per deuexum pulpitum ſubeuntem admiſit ad genua, alleuatumq; dextra exoſculatus eſt: dein precanti, tiara deducta, diadema impoſuit, uerba ſupplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronunciante. Perductum inde in theatrum, ac rurſus ſupplicantem, iuxta ſe latere dextro collocauit. Ergo Tiridati Nero octingēta ſeſtertia diurna erogauit, quæ perinde æſtimo ac ſi uicena millia aureorum noſtrorū diceres. Diurna autem neſcio an quādiu Romæ fuit intelligam, an ex quo intra fines Romani imperij eſſe cœpit. Diſcedenti autē amplius uiciesquinquies centenis millibus dono dedit. **Quadringenis in pūctum ſeſtertijs aleam luſit.** *Quadringenis in punctum ſeſtertijs aleam luſit, id eſt denis aureorum noſtrorū millibus in ſingula puncta, non in ſingulos caſus aleæ. Huiuſmodi ludus ab eodē Tranquillo in Auguſto deſcribitur, Inter cœnam luſimus geronticôs & heri & hodie. Talis enim iactatis, ut quiſq; Canem aut Senionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuerſos qui Venerē iecerat. Hac ratione fit ut immenſus ille ludus Neronianus fuerit.* **Domus aurea Neronis.** *De domo autem aurea ſi quis locū apud Tranquillum legerit, quicquid noſtro æuo exædificatū eſt, deſpicabile exiſtimabit, adeo ut Gallonięſe prætoriū Cardinalis Ambaſiani, quod iam in prouerbiū uenit ob ſumptum ſuperuacaneum, gurguſtiū præ illa domo Neronis uideri poßit: quam tamen ipſam Plinius à Marci Scauri theatro operis magnificentia uictam fuiſſe contendit: ne*

miremur millies ſeſtertiū abſumptum in Marci Scauri uillæ incēdio,uel bis millies fortaſſe,quod antea explicui mus.Quanti autē domus aurea conſtiterit, ex eo conijciendum relinquitur, quod idem Trāquillus de Othone ſcripſit,Diplomatibus primiſq; epiſtolis ſuis Neronis cognomen adiecit.Certè & imagines ſtatuaſq; eius reponi paſſus eſt:nec quicquam prius pro' poteſtate ſubſcripſit, quam quingētics ſeſtertiū ad peragendā auream domū. Si igitur Otho quingēties ſeſtertiū,id eſt duodecies centena & quinquaginta millia aureorū noſtrorū attribuit ad peragendam domū auream, quanti opus ipſum antea factum æſtimamus? Nam nihil defuiſſe operi ex eo apparet,quod idem in Nerone inquit, Eiuſmodi domum cum abſolutam dedicaret, hactenus comprobauit, ut diceret quaſi hominē tandem habitare cœpiſſe.Quingenties igitur ſeſtertium ſubſcripſiſſe Othonē intelligimus ad appendicē quandā domus faciendā, uel operis expolitionē. Plinius lib.xxxiii. Nero Pompeij theatrum operuit auro in unū diem quo Tiridati Regi Armeniæ oſtenderet,& quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbē? Tacit.lib.xvii.de Galba loquens,Bis & uicies millies ſeſtertiū donationibus Nero effuderat,appellari ſingulos iuſsit,decuma parte liberalitatis apud quenque eorū relicta. At illis uix decumæ ſup portiones erāt: Exactiōi triginta Equites Ro.præpoſiti. Igitur ſi Nero quatuordecim annis quibus in imperio fuit, bis & uicies millies ſeſtertiū donationibus effudit,id eſt quingenties & quinquagies cētena millia aureorū noſtrorū,et aureā domum extruxit,cum interim in omni parte uitæ prodigos omneis ſuperaſſet:quid exiſtimabimus de opulentia imperij? De eo Plinius lib.xii. ita inquit, Periti rerum

Quanti conſtiterit.

Bis & uicies ſeſtertium Neronis prodiga liberalitate effuſum.

aſtruxerunt nõ ferre thuris tantum annuo fœtu Arabiã, quantum Nero princeps nouiſſimo pompæ ſuæ die concremauit. ubi Poppeæ legendum puto: de cuius morte Tacitus lib. XVI. Poſt finem ludicri Poppea mortem obijt fortuita mariti iracundia, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos, ſed regum externorum conſuetudine differtum odoribus conditur, tumuloq; Iuliorum infertur. ductæ tamen publicæ exequiæ. De hac Poppea Plinius lib. XXXIII. ita inquit, Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur, at nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Noſtra quoque ætate Poppea coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro quoque induere ſolebat. Idem lib. XI. Poppea certè Domitij Neronis coniunx aſinas quingentas fœtas per omnia ſecum trahens, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutẽ credens. Euſebius in chronicis & Oroſius ſeptimo hiſt. auctores ſunt Neronem Senatum Romanum coëgiſſe ad conferendum ſibi annuum centies ſeſtertium ad tolerandas expenſas imperatorias, hoc eſt ære noſtro ducena quinquagena millia aureorum, id quod poſt mortem Senecæ factum fuit, cum iam deterior fieri non poſſet Nero, & ad ſummum nequitiæ & improbitatis perueniſſet. Poſt Neronem Vitellius princeps ſucceſſit: de quo ita ſcribit Tranquillus: Sed uel præcipuè luxuriæ ſæuitiæq; deditus, epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam diſpertiebat, in ientacula, & prandia, & cœnas, comeſſationesq;, facilè omnibus ſufficiens uomitandi conſuetudine. Indicebat autem aliud alij eadẽ die: nec cuiquã minus ſinguli apparatus quadringenis millibus conſtiterunt. Famoſiſſima ſuper cæteras

Poppeæ cędes.

Poppeæ luxus.

Collatio Senatus exacta à Nerone.

Vitellius.

fuit

fuit cœna ei data aduẽtitia à fratre, in qua duo millia le-ctiſſimorũ piſciũ, ſeptem auiũ appoſita traduntur. Hanc quoq; exuperauit ipſe dedicatione patinæ, quã ob immẽſam magnitudinẽ clypeum Mineruæ, id eſt ægida polιuchi dictitabat. In hac Scarorum iocinora, Phaſianorum & Pauonũ cerebella, linguas Phœnicopterũm, Murænarum lactes à Carpathia uſq;, fretoq; Hiſpaniæ petitarum cõmiſcuit. Hactenus Trãquillus. Equidẽ nihil maius dici aut excogitari in luxuria poſſe uideo, niſi margaritarũ liquefactarũ hauſtus. Iãprimũ Pauones uidimus Varronis tempore quinquagenis denarijs uenales, ideſt quinis aureis noſtris, quorum cerebellis patina illa cõſtabat, ut iocinoribus Scarorũ, de quibus Plinius lib. ix. ita inquit: Nunc Scaro datur principatus, qui ſolus piſciũ dicitur ruminare, herbiſq; ueſci, nõ alijs piſcibus, mari Carpathio maximè frequens. proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtellarũ. & paulò pòſt, Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia Mullis, ſicut magnitudo modica. Ex his uerbis apparet Scarũ primæ auctoritatis fuiſſe apud ganeoſos homines: qui quanti uendi potuerit, conijcere licet ex precio Mulli qui Claudio principe ſeptem uel octo millibus nũmũm emptus fuit ab Aſinio, ut alibi dictum eſt. de Phœnicoptero idẽ Plinius libro decimo, Phœnicopteri linguã præcipui ſaporis eſſe Apitius docuit, nepotum omniũ altiſſimus gurges. Idem libro triceſimoquinto: Atq; ut luxu quoque auctoritas contingat figlinis, tripatinum (inquit Feneſtella) appellabatur ſumma cœnarũ lautitia. una erat murænarum, altera luporũ, tertia myxonis piſcis, inclinatis iã ſcilicet moribus. Nã nos cum unã Aeſopi tragœdiarũ hiſtrionis in natura auiũ diceremus ſeſtertijs ſexcẽtis ſtetiſſe, non

Cœna Vitelliana.

Scarus piſcis.

Tripatinum.

Patina æſopi
Plinius lib. 35. cap. 12.

 dubito

Patina Vitellij. *dubito indignatos legētes. At Hercules Vitellius in principatu ſuo c c ſeſtertijs condidit patinā, cui faciendæ fornax in campis ædificata erat, quoniam eò peruenit luxuria, ut etiā fictilia pluris conſtent quàm Murrina. Propter hanc Mutianus altero conſulatu ſuo in cōqueſtione exprobrauit pōtinarum paludes Vitellio, memoria non illa fœdiore, cuius ueneno Aſprenati reo Caßius ſeuerus accuſator obijciebat interijſſe centū triginta conuiuas. Si hæc uerba uerè leguntur, patina illa fictilis ducentis ſeſtertijs, id eſt, non minoris quàm quinq; millibus aureorum noſtrorū conſtitit, propter quod Plinius dixit pluris fictilia conſtare quàm murrina, quorum precia Plinius magna ponit lib. 37. Sed quonam modo fieri potuerit ut patina fictilis tanti conſtiterit, inire rationem nequeo, nec ipſe Plinius hoc ſignificare mihi uidetur, cum prius dixerit Aeſopi patinam ſexcētis ſeſtertijs ſtetiſſe. Patinā enim pro ferculo poſuiſſe notum eſt ex loco libri decimi, qui à nobis diligēter (ut ſpero) explicatus eſt de cētū auiculis humano ſermone canoris, ſenis millibus emptis. Sed rurſus ſi Plinius de ferculo intellexit, quonam pacto Plinius non ineptus erit, qui poſt ſexcenta ſeſtertia, ducenta ſeſtertia dixit? cum maius aliquid omnino & mirabilius dicere uellet, ut planè quis ex uerbis eius intelligere poteſt. Cum hic me ſcrupulus anxium olim habuiſſet, libros antiquos adij, in quibus decem talentis pro ducentis ſeſtertijs legitur, quod nec ipſum placuit, utpote quod ſextam tantum partem ad ducēta ſeſtertia adderet: & alioqui nunquam Plinius & antiqui de rebus Romanis per talēta locuti ſunt, licet in antiquis quibuſdam codicibus Plinij mendosè ſæpe legatur hoc uerbum in mentione rerum latinarum. Quare ex uetuſtißimo*

Plin. locus memorabilib⁹ mēdis expurgatus.

ſtiſſimo exẽplari decies ſeſtertiũ lego, quod addit quadringenta ſeſtertia ad patinã Aeſopi, id eſt aureorũ decem millia. Cõdidit autẽ pro cõmẽtus eſt & auctor fuit, intelligo. Quod aũt ſequitur, ſic lego: Propter hãc Mutianus altero cõſulatu ſuo in concione exprobrauit patinarũ paludes Vitellij memoriæ, nõ illa fœdiore, cuius ueneno Aſprenati reo Caſſius Seuerus &c. hoc ſenſu, ut nõ ſit fœdior illa patina in qua uenenũ datũ eſt tot cõuiuis. Patinarũ autẽ paludes figuratè dictũ eſt alluſione Põtinæ paludis, cum patina ipſa etiã fictilis eſſet & lutea: de qua Plin. lib. 3. A Circeiis palus Põtina eſt, quem locum XXIII urbiũ fuiſſe Mutianus tert. cõſul prodidit. Is eſt autẽ Mutianus cuius mẽtio crebra eſt apud Tacitũ, qui Veſpaſianũ ad capeſſendũ imperiũ hortatus eſt: quẽ intelligimus ex uerbis Plinij Vitellio ſupplicio affecto, pro concione aliquãdo cõuitijs inceſſiſſe tempora Vitellij ob luxum perditiſſimũ, uel aliàs conquerendo exprobraſſe patinæ fœditatem, ſi conqueſtione legatur. Tacitus de luxu Vitellij loquens lib. 17. Ipſe abũde ratus ſi præſentibus frueretur, nec in lõgius cõſultans, nouies millies ſeſtertiũ pauciſſimis mẽſibus interuertiſſe creditur. Hanc ego ſummã non minorem ducenties uicies quinquies centenis millibus eſſe dico. Octauo autem menſe imperij ſui, exercitus ab eo deſciſcere cœperunt. Paucos igitur menſes Tacitus octo menſes appellauit. Hic facere non potui quin maioris etiam luxuriæ exempli Vitelliana patina reminiſcerer, tametſi non quærerẽ. id erit ex Tranquillo in Nerone deterrimorum omnium principum facinoroſiſſimo. quo loco enim de luxu eius epulari loquitur, Indicebat (inquit) & familiaribus cœnas, quarum uni mellita quadragies ſeſtertium conſtiterunt. Ego mellitorum

Vitellianus luxus.

Nouies millies ſeſtertium.

Inauditus luxus, & fidẽ excedens.

Mellita.

torũ appellatione mellita dulciora fercula intelligo, quæ ultimis menſis apponuntur, ut hodie ſaccharati miſſus epularum à piſtore dulciario, & omnia quæ bellariorum nomine cõtinẽtur, & Saccharei operis ſtrues in adijcialibus cœnis atq; nuptialibus, quæ in lancibus argẽteis ad oſtentationẽ traducuntur, magis ut delibẽtur interdum, quàm ut eſitentur. Hæc ſi centenis millibus aureorum noſtrorum æſtimãtur, quãti cœna ipſa æſtimari poterit? Huic dicto fidem arroget an deroget id quod ſequitur, neſcio. Seneca libro de cõſolatione ad Albinam matrem ſuam ita inquit de Caligula loquẽs, C. Cæſar Auguſtus, quẽ mihi uidetur rerũ natura edidiſſe ut oſtẽderet quid ſumma uitia in ſumma fortuna poſſet, cẽties ſeſtertio cœnauit uno die, & in hoc omniũ adiutus ingenio, uix tamẽ inuenit quo modo trium prouinciarũ tributũ una cœna fieret. quibus uerbis apparet cẽties ſeſtertiũ immenſam eſſe pecuniã, & quæ de Cleopatræ unione diximus ex Plinio, nõ uanitate cõmentitia à nobis aucta, ſed modicè æſtimatũ eius precium. id quod in omnia penè in his libris prodita ualet. Maiora ſunt iſta omnino noſtræ ætatis captu. Sed de Vitellij helluatione ita inquit Ioſepus libro quinto de bello Iudaico: Octo menſes ac dies quinque potitus imperio, iugulatur in media urbe: quem ſi uiuere diutius contigiſſet, eius luxuriæ ſatis eſſe imperium non potuiſſet. Vitellio ſucceſſit Veſpaſianus Auguſtus, qui omiſſa ſub Galba uectigalia reuocauit: noua & grauia addidit: tributa etiam auxit, & prouincijs nonnullis duplicauit: quare cum nonnulli auariſſimum eſſe tradiderunt. ſunt contrà qui opinentur (inquit Tranquillus) ad manubias & rapinas neceſſitate compulſum, ſumma ærarij fiſciq; inopia, de qua teſtificatus ſit initio ſtatim principatus,

Caligulæ cœna.

Veſpaſian' tributis & uectigalib' grauis.

cipatus, profeſſus quadringẽties millies opus eſſe ut Reſpub. ſtare poſſet. quod & ueriſimilius uidetur, quandò male partis optimè uſus eſt, in omne genus hominũ liberaliſsimus: quippe qui expleuerit cẽſum ſenatorium, & Cõſulares inopes quingenis ſeſtertiũm millibus annuis ſuſtẽtauerit, ingenia & artes uel maximè fouerit, primuſque è fiſco latinis græcisq; rhetoribus annua cẽtena conſtituerit. Cæterùm quadringẽties millies maiorem ſummam eſſe uideo quàm ut Veſpaſianus ſperauerit quãtauis parſimonia aut tributorum exactione colligi poſſe, ne inueniri quidem fortaſſe, ſi & publicæ & priuatorum pecuniæ in unum locum cõferantur. quare pro quadringenties, quadragies legẽdum eſſe uidetur, & ſic quidem maxima erit ſumma earum quas adhuc diximus, id eſt millies centena millia aureorum coronatorum. Vltra enim hanc ſummam ne ludicra quidem uota hominum procedere ſolent, etiam ſi immenſum quid, maiusq; omni auri conceptaculo exoptare cõtendant. Sed fortaſſe credibile hoc faciũt ea quæ in ſecundo ſcripſimus. Hæc ferè ſunt ex quibus Romanorum opes conijcere magis quàm cognoſcere poſsimus. Reliqua enim monumenta per auctores ſparſa, huiuſmodi ſunt, ut ex ijs certum nullum argumentum ad conſtitutionem huius rei colligere poſsimus: ut quod Plinius lib. uno & uiceſimo de gente quadã Pontica dicit. Gens (inquit) ea cũ ceram in tributa Romanis præſtet, mel, quoniam exitiale eſt, nõ uendit. His dictũ unum Plinij addemus, quod ſuprà in tranſcurſu citauimus, ne id præteriјſſe uitio mihi uertatur. Is enim auctor lib. 12. de felicitate Arabiæ loquens, ita inquit: Verùm Arabiæ etiã nunc felicius mare eſt. Ex illo nãq; margaritas mittit: minimaq; cõputatione millies cẽtena millia ſeſtertiũm annis

Notandæ liberalitates Veſpaſiani.

Quadragies millies ſeſtertium.

Memorabilis locus Plinij.

annis omnibus India et Seres peninſulaq́; illa imperio noſtro adimũt. tanti nobis deliciæ & fœminæ conſtant. Lib. autẽ ſexto de curſu annuo & nauigatione in Indiam loquẽs, ita inquit: Nec pigebit totũ curſum ab Aegypto exponere, nunc primum certa notitia pateſcente: digna res, nullo anno minus hic quingenteſimis imperij noſtri exhauriẽte India, & merces remittente quæ apud nos cẽtuplicato ueneãt. Ex horum locorum collatione dicere poſſemus millies ſeſtertiũ Plinium quingenteſimam imperij Romani taxauiſſe, nõ redditus publici, ſed uniuerſarum opum publicarũ priuatarumq́;, quaſi in Indiã quotannis quingenteſima pars pecuniæ trãſportaretur ex ijs prouincijs quæ Romanæ ditioni ſubſunt. Ego autẽ hunc locum corruptũ eſſe puto. nam in uetuſtiſsimo exemplari, non quingẽteſimis ſed D L legimus. & alioquin particula hic, omnino hoc loco abſurde ſita eſt. quare ſic Pliniũ ſcripſiſſe puto: nullo anno minus H-S quingẽties imperij noſtri exhauriente India. licet lib. 12. Plinius millies ſeſtertium dixerit, geminata ſumma. Alioquin quonã modo Plinius inire rationem potuiſſet quingenteſimæ imperij Ro. non uideo, ne ſi breuiariũ quidẽ cenſuale omnium prouinciarũ uidiſſet. Hactenus de Romanis opibus. Redeamus ad Perſicas. Diximus ſuprà quanta eſſent tributa Perſarũ auri argentiq́;, Darij Hiſtaſpis tẽpore, præter cæteras obuentiones thuris & aromatũ. Præfecturas autẽ Parthorum (ſic enim poſtea Perſæ appellati ſunt) Plinius decem et octo eſſe dixit, his uerbis lib. 6. Regna Parthorum duodeuigiuti ſunt omnia. ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria, Rubrum à meridie, Hyrcanũ à ſeptentrione. Ex ijs undecim quæ ſuperiora dicuntur, incipiunt à cõfinio Armeniæ Caſpijsq́; litto

Pliniĳ locus.

Perſarũ opes.

littoribus, perinẽt ad Scythas, cũ quibus ex æquo degũt. Reliqua ſeptẽ regna inferiora appellãtur. Sed Pli. de tẽpore ſuo loquitur. Herodotus autẽ lib. 2. præfecturas uiginti poſuit in regno Perſarũ, ut diximus: in quibus regnũ Lydiũ ut præcipuũ ponit. Ab eo tẽpore ad Darium ultimũ Perſarũ Regẽ multi reges fuerũt. Qua tẽporis intercapedine Perſarũ regnũ magnis opibus auctũ eſt. Primus ille Darius qui à ſeptẽ Perſis primoribus, obtrũcatis Magis, creatus eſt, omniũ hominum pulcherrimus fuit, excepta brachiorũ & cubitorũ lõgitudine, qua dehoneſtabatur, uſq; ad genua protentorum, ob quæ Macrochir, id eſt Longimanus appellatus eſt, ut auctor eſt Strabo lib. 15. & is fuit qui tributorũ formulas inſtituit. τὸν δὲ διατάξαντα *(inquit ille)* τούς φόρους δαρεῖον εἶναι τὸν μακρόχειρα καὶ κάλλιστον ἀνθρώπων, πλὴν τοῦ μήκους τῶν βραχιόνων καὶ τῶν πηχέων. ἅπτεσθαι. γὰρ καὶ τῶν γονάτων. *Huius ergo Darij tempore uiginti erant præfecturæ ſtipẽdiariæ præter immunes & munerarias, ab Helleſponto ad orientem tendentes inter duo maria. Ab Helleſponto autẽ & Aegæo mari manſiones, qui ſtathmi græce dicuntur, certis ſpatijs ad Suſa regiã Perſidis miro ordine diſpoſitas fuiſſe dicit.* ἔχει γὰρ ἀμφὶ τῇ ὁδῷ ταύτῃ ὧδε, σταθμοί τε πανταχῆ εἰσι βασιλήιοι, καὶ καταλύσιες κάλλισται. διὰ οἰκεομένης τε ἡ ὁδὸς ἅπασα καὶ ἀσφαλέος. *Sic autẽ (inqt) res ſe habet. circa uiã illã mãſiones ubiq; ſunt regiæ, & diuerſoria elegãtiſsima. Omnis autẽ uia per habitatã regionẽ tutamq; ducit. Deinde Herodotus rẽ ſingillatim perſequẽs, mãſiões per Lydiã & Phrygiã uiginti numero ponit. Excipit autẽ à Phrygia (inquit) Halis fluuius, in quo portæ ſunt quas omnino tranſire neceſſe eſt. tandẽ mãſionibus omnibus enarratis uſq; ad Suſa ubi erat regia,* εἰσι *(inqt)* οἱ πάντες σταθμοί

Macrochir Darius Longimanus.

centena triginta ſeptē millia, & quingenti paſſus. Hac le-
ctione et uetuſta formula reſtituitur, et numerus ad paſ-
ſum conuenit. Apocalypſeos cap. IX. Et ſoluti ſunt qua-
tuor angeli qui parati erāt in horam & diē & menſem
& annū, ut occiderent tertiā partē hominum: & nume-
rus equeſtris exercitus uicies millies dena millia. Δύω μυ-
ριάδες μυριάδων, ſic latine & priſco more uerti debuit,
Bis millies centena millia. Hæc enim uerba, millies cētena
millia, myriadum myriada ſignificant: ultra quem nume
rum Græci uocabulum non habent. Noſtrates id centum
milliones appellant, cum millionē dicamus millenarium
numerum in ſeſe multiplicatū. Ergo bis millies centena
millia, duas myriadas myriadū ſignificāt: & ter millies,
tres myriadas, & deinceps uſq; ad decies millies centena
millia, hoc eſt denas myriadū myriadas, quod uno uerbo
noſtrates abaci ſtudioſi Milliartum appellant, quaſi mil
lionum millionē. Romani igitur per centenarios millena
riorum numerant, non per millenarios millenariorū, ut
Græci per chiliadas chiliadum aut myriadū, quia apud
priſcos Romanos nullus erat numerus maior centies mil
lenario. Verùm apud Pliniū libro eodem, ubi legitur in
codicibus poſt Hermolai emēdationes impreſſis, tricies-
quater quinquaginta millia, & quinquagies bis quinde-
cim millia paſſuum, centena uerbum ſubaudiendum eſt,
ut rectè admonuit Hermolaus: quomodo & paulò pòſt.
Quæ mēſura uniuerſa ab eo mari efficit octuagies: quin
quies ſeptuaginta octo millia. Superius enim centena ad-
ditum eſt à Plinio, quod hic nō legitur, ſed ſubintelliger
dum relinquitur. Hoc autē liquere poteſt ex Martiano
apud quē omnia iiſdē uerbis ut apud Pliniū leguntur, N.
cum apud Plinium ita legatur in manuſcriptis & in im-
preſſi

Apocalyp. locus.

Millies cētena millia.

Numerandi ratio apud Latinos Græcosq;.

Cētena verbū in numeris antiquis ſæpe ſupplendum.

preſsis ante Hermolaũ, A' Gange amne, oſtioq; eius quo ſe in eorũ oceanũ effundit p Indiã Parthienenq; ad Myriandrum urbem Syriæ in Iſsico ſinu poſitã LII.M.XV. *paſſuum decem & nouem: apud Martianũ eadem uerba leguntur, niſi quòd numerus ita effertur, quinquagies bis quindecim millia. Ex quo auctore Hermolaus Pliniũ eo capite emendauit. Quapropter coniectura ex hoc loco fieri poteſt ad ea quæ nos ipſi in Plinio mutauimus, ut millies ſeſtertiũ, & quingẽties, & huiuſmodi alia aduerbialiter prolata, quæ confuſa ſunt in exẽplaribus propter notarum compendia. Simile eſt illud quod ſtatim ſequitur apud Plinium, Latitudo autẽ terræ à meridiano ſitu ad ſeptentrionem dimidio ferè minor colligitur* L I I I I.*mil.* L X I I. *Sic enim in manu ſcriptis & olim impreſsis legitur, cum Martianus dicat quinquagiesquater centena ſexagintaduo millia, quem à Plinio hæc & alia ſuperiora tranſcripſiſſe nõ dubito. Centena autẽ uerbũ in his numeris ſubintelligendũ relinqui, planum fit ex eodem Martiano, qui de Europæ longitudine loquens, ita inquit, Europæ ſolius menſura octogies bis* X C I I I I. *Plinius libr.* I I I I. *Lõgitudinem Europæ Artemidorus atq; Iſidorus à Tanai ad Gades* L X X X I I. X I I I I. *prodiderunt. Sic enim in antiquis legitur, licet in impreſsis* LXXXIIII. *millia legatur. Apud Martianũ octogies bis cẽtena nonagintaquatuor millia intelligo. Apud Pliniũ ſic, Octogies bis cẽtena.*XIIII.*mil. paſſuũ. et ſic plerũq; et Plinius et Martianus locuti ſunt, et ante eos Cicero. quod eò ualet quod ſuprà diximus de compendio loquendi per aduerbia antiquis uſitato, ut centies ſeſtertiũ pro centies centena mil lia ſeſtertiûm omnino intelligi debeat: ut fortaſſe illi numeri li.*XXIII.*Plinij de ærario Romano rectè reſtituti*

C 2 uide

uideătur à nobis ſuprà lib. 2. Macrobius in primo de Somnio Scipionis numerădi compendium refugiens, ita inquit, Duplicatis igitur illis quadragies octies centenis millibus, erit integra diametros cœleſtis circuli nonagies ſexies centena millia ſtadiorũ, & inuenta diametros facilè menſurã nobis ipſius quoq; ambitus prodit. Hanc enim ſummã quæ diametrũ fecit, debes ter multiplicare adiecta parte ſeptima: & ita inuenies totius circuli per quem ſol currit, ambitũ, ſtadiorum habere trecenties centena millia, & inſuper centum ſeptuaginta millia. Sed ut ad rem redeã, ſupradictas opes Tyberius Auguſtus princeps non modò deparcus & ſordidus, ſed etiam rapax, annis tribus & uiginti confiſcauit. Caius autem ſucceſſor intra annum primũ imperij exhauſit cũ annuis uectigalibus & tributis imperij. Quapropter idem auctor de Nerone ita inquit, Diuitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profuſionem: ſordidos ac deparcos eſſe, quibus ratio impenſarũ conſtaret: prælautos uereq; magnificos, qui abuterentur ac perderent. Laudabat mirabaturq; auunculum Caium nullo magis nomine, quàm quòd ingentes à Tyberio relictas opes in breui ſpatio prodegiſſet. Quare nec largiendi nec abſumendi modũ tenuit. In Tyridatẽ (quod uix credibile uideatur) octingenta nummûm millia diurna erogauit, abeuntiq; ſuper ſeſtertiũ millies contulit. nullam ueſtem bis induit. Quadringenis in punctũ ſeſtertijs aleam luſit. nũquã carrucis minus mille feciſſe iter traditur, ſoleis mularũ argenteis. Hactenus Trãquillus. Tiridates rex erat Armeniæ, Vologeſis Parthorũ regis frater, in qua regione quum Corbulo præfectus res proſperè Neronis auſpicijs geſſiſſet, Tiridates rebus aduerſis perterritus, ad colloquium cũ Corb

Nero æmulus Caij auunculi ſui.

Tiridates.

Corbulone uenit. In quo colloquio Tiridates (ut inquit Tacitus lib. xv.) de nobilitate generis multũ præfatus, cætera tẽperanter adiungit, Iturũ quippe Romam, laturumq́; nouũ Cæſari decus non aduerſis Parthorũ rebus ſupplicem Arſacidem. Tum placuit Tiridatẽ ponere apud effigiẽ Cæſaris inſigne regium, nec niſi manu Neronis reſumere. & colloquium oſculo finitũ. Dein paucis interiectis diebus magna utrinq́; ſpecie inde eques cõpoſitus per turmas, & inſignibus patrijs, hinc agmina legionum ſtetere fulgentibus aquilis. in medio tribunal ſedem curulem, & ſedis effigiẽ Neronis ſuſtinebat. Ad quã progreſſus Tiridates, cæſis ex more uictimis, ſublatũ capiti diadema, imagini ſubiecit. Poſtero die ſpatiũ orauit quo tantum itineris aditurus, fratres antè matremq́; uiſeret: obſidem interea filiam tradit, literasq́; ſupplices ad Neronem. Hæc cauſa fuit cur Tiridates Romam ueniret: cuius aduentum ut honorificentiſsimum ſibi Nero omnibus uotis concupierat. In huius aduentum Nero Pompeij theatrum operuit auro: de quo Plinius libr. xxxiii. Nero Pompeij theatrũ operuit auro in unum diem quod Tiridati regi Armeniæ oſtẽderet. Idem lib. xxx. de magia loquens, quã ob id inanẽ artem eſſe cõtendit, quod eã Nero ſcire maximè cõcupiuit, nec potuit, cũ nec ingeniũ nec facultates deeſſent: Magus (inquit) ad eum Tiridates uenerat, Armeniacũ de ſe triũphum afferẽs, & ideò prouincijs grauis nauigare noluerat, quoniã expuere in maria, alijsq́; mortalium neceßitatibus uiolare naturã eam fas nõ putant. Magos ſecũ adduxerat. Magicis etiã cœnis eũ initiauerat: nõ tamen cũ regnũ ei daret, hanc ab eo accipere artẽ ualuit. Tranquillus alibi de eodem ita inquit, Non immeritò inter ſpectacula ab eo edita & Tiridatis

Tiridatis aduẽtus Romam.

Nero magiæ ſtudioſus.

in urbem introitum retulerim: quẽ Armeniæ Regẽ magnis pollicitationibus ſollicitatum, cum deſtinato per edictum die oſtenſurus populo propter nubilum diſtuliſſet, produxit quo opportuniſſimè potuit, diſpoſitis circa fori templa armatis cohortibus, curuli reſidens apud roſtra triumphãtis habitu, inter ſigna militaria atq; uexilla: & primo per deuexum pulpitum ſubeuntem admiſit ad genua, alleuatumq; dextra exoſculatus eſt: dein precanti, tiara deducta, diadema impoſuit, uerba ſupplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronunciante. Perductum inde in theatrum, ac rurſus ſupplicantem, iuxta ſe latere dextro collocauit. Ergo Tiridati Nero octingẽta ſeſtertia diurna erogauit, quæ perinde æſtimo ac ſi uicena millia aureorum noſtrorũ diceres. Diurna autem neſcio an quãdiu Romæ fuit intelligam, an ex quo intra fines Romani imperij eſſe cœpit. Diſcedenti autẽ amplius uicies quinquies centenis millibus dono dedit. Quadringenis in punctum ſeſtertijs aleam luſit, id eſt denis aureorum noſtrorũ millibus in ſingula puncta, non in ſingulos iactus aleæ. Huiuſmodi ludus ab eodẽ Tranquillo in Auguſto deſcribitur, Inter cœnam luſimus geronticôs & heri & hodie. Talis enim iactatis, ut quiſq; Canem aut Senionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conferebat, quos tollebat uniuerſos qui Venerẽ iecerat. Hac ratione fit ut immenſus ille ludus Neronianus fuerit. De domo autem aurea ſi quis locũ apud Tranquillum legerit; quicquid noſtro æuo exædificatũ eſt, deſpicabile exiſtimabit, adeo ut Galloniẽſe prætoriũ Cardinalis Ambaſiani, quod iam in prouerbiũ uenit ob ſumptum ſuperuacaneum, gurguſtiũ præ illa domo Neronis uideri poßit: quam tamen ipſam Plinius à Marci Scauri theatro operis magnificentia uictam fuiſſe contendit: ne

Quadringenis in pũctum ſeſterti)s aleam luſit.

Domus aurea Neronis.

miremur millies ſeſtertiũ abſumptum in Marci Scauri uillæ incẽdio, uel bis millies fortaſſe, quod antea explicui mus. Quanti autẽ domus aurea conſtiterit, ex eo conijciendum relinquitur, quod idem Trãquillus de Othone ſcripſit, Diplomatibus primisq́; epiſtolis ſuis Neronis cognomen adiecit. Certè & imagines ſtatuasq́; eius reponi paſſus eſt: nec quicquam prius pro' poteſtate ſubſcripſit, quam quingẽties ſeſtertiũ ad peragendã auream domũ. Si igitur Otho quingẽties ſeſtertiũ, id eſt duodecies centena & quinquaginta millia aureorũ noſtrorũ attribuit ad peragendam domũ auream, quanti opus ipſum antea factum æſtimamus? Nam nihil defuiſſe operi ex eo apparet, quod idem in Nerone inquit, Eiuſmodi domum cum abſolutam dedicaret, hactenus comprobauit, ut diceret quaſi hominẽ tandem habitare cœpiſſe. Quingenties igitur ſeſtertium ſubſcripſiſſe Othonẽ intelligimus ad appendicẽ quandã domus faciendã, uel operis expolitionẽ. Plinius lib. XXXIII. Nero Pompeij theatrum operuit auro in unũ diem quo Tiridati Regi Armeniæ oſtenderet, & quota pars ea apparatus fuit aureæ domus ambientis urbẽ? Tacit. lib. XVII. de Galba loquens, Bis & uicies millies ſeſtertiũ donationibus Nero effuderat, appellari ſingulos iuſsit, decuma parte liberalitatis apud quenque eorũ relicta. At illis uix decumæ ſup portiones erãt: Exactiõi triginta Equites Ro. præpoſiti. Igitur ſi Nero quatuordecim annis quibus in imperio fuit, bis & uicies millies ſeſtertiũ donationibus effudit, id eſt quingenties & quinquagies cẽtena millia aureorũ noſtrorũ, et aureã domum extruxit, cum interim in omni parte uitæ prodigos omneis ſuperaſſet: quid exiſtimabimus de opulentia imperij? De eo Plinius lib. XII. ita inquit, Periti rerum

Quanti conſtiterit.

Bis & uicies ſeſtertium Neronis prodiga liberalitate effuſum.

aſtruxerunt nõ ferre thuris tantum annuo fœtu Arabiã, quantum Nero princeps nouiſſimo pompæ ſuæ die concremauit. ubi Poppeæ legendum puto: de cuius morte Tacitus lib. XVI. Poſt finem ludicri Poppea mortem obijt fortuita mariti iracundia, à quo grauida ictu calcis afflicta eſt. Corpus non igni abolitum, ut Romanus mos, ſed regum externorum conſuetudine differtum odoribus conditur, tumuloq; Iuliorum infertur. ductæ tamen publicæ exequiæ. De hac Poppea Plinius lib. XXXIII. ita inquit, *Vaſa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur, at nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Noſtra quoque ætate Poppea coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis ſuis ſoleas ex auro quoque induere ſolebat.* Idem lib. XI. *Poppea certè Domitij Neronis coniunx aſinas quingentas fœtas per omnia ſecum trahens, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutẽ credens.* Euſebius in chronicis & Oroſius ſeptimo hiſt. auctores ſunt Neronem Senatum Romanum coëgiſſe ad conferendum ſibi annuum centies ſeſtertium ad tolerandas expenſas imperatorias, hoc eſt ære noſtro ducena quinquagena millia aureorum, id quod poſt mortem Senecæ factum fuit, cum iam deterior fieri non poſſet Nero, & ad ſummum nequitiæ & improbitatis perueniſſet. Poſt Neronem Vitellius princeps ſucceſſit: de quo ita ſcribit Tranquillus: *Sed uel præcipuè luxuriæ ſæuitiæq; deditus, epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam diſpertiebat, in ientacula, & prandia, & cœnas, comeſſationesq;, facilè omnibus ſufficiens uomitandi conſuetudine. Indicebat autem aliud alij eadẽ die: nec cuiquã minus ſinguli apparatus quadringenis millibus conſtiterunt. Famoſiſſima ſuper cæteras fuit*

Poppeæ cędes.

Poppeæ luxus.

Collatio Senatus exacta à Nerone.

Vitellius.

fuit cœna ei data aduẽtitia à fratre, in qua duo millia le- *Cœna Vitelliana.*
ctiſsimorũ piſciũ, ſeptem auiũ appoſita traduntur. Hanc quoq; exuperauit ipſe dedicatione patinæ, quã ob immẽſam magnitudinẽ clypeum Mineruæ, id eſt ægidá polıuchi dictitabat. In hac Scarorum iocinora, Phaſianorum & Pauonũ cerebella, linguas Phœnicopterũm, Murænarum lactes à Carpathia uſq;, fretoq; Hiſpaniæ petitarum cõmiſcuit. Hactenus Trãquillus. Equidẽ nihil maius dici aut excogitari in luxuria poſſe uideo, niſi margaritarũ liquefactarũ hauſtus. Iãprimũ Pauones uidimus Varronis tempore quinquagenis denarijs uenales, ideſt quinis aureis noſtris, quorum cerebellis patina illa cõſtabat, ut iocinoribus Scarorũ, de quibus Plinius lib. IX. ita inquit: Nunc Scaro datur principatus, qui ſolus piſciũ dicitur ruminare, herbiſq; ueſci, nõ alijs piſcibus, mari Carpathio maxime frequens. proxima eſt his menſa generis duntaxat muſtellarũ. & paulò pòſt, Ex reliqua nobilitate & gratia maxima eſt & copia Mullis, ſicut magnitudo modica. Ex his uerbis apparet Scarũ primæ auctoritatis fuiſſe apud ganeoſos homines: qui quanti uendi potuerit, conijcere licet ex precio Mulli qui Claudio principe ſeptem uel octo millibus nũmũm emptus fuit ab Aſinio, ut alibi dictum eſt. de Phœnicoptero idẽ Plinius libro decimo, Phœnicopteri linguã præcipui ſaporis eſſe Apitius docuit, nepotum omniũ altiſsimus gurges. Idem libro triceſimoquinto: Atq; ut luxu quoque auctoritas contingat figlinis, tripatinum (inquit Feneſtella) appellabatur ſumma cœnarũ lautitia. una erat murænarum, altera luporũ, tertia myxonis piſcis, inclinatis iã ſcilicet moribus. Nã nos cum unã Aeſopi tragœdiarũ hiſtrionis in natura auiũ diceremus ſeſtertijs ſexcẽtis ſtetiſſe, non

Scarus piſcis.

Tripatinum.

Patina æſopi Plinius lib. 35. cap. 12.

 dubito

Patina Vitellij.

dubito indignatos legētes. At Hercules Vitellius in principatu ſuo c c ſeſtertijs condidit patinā, cui faciendæ fornax in campis ædificata erat, quoniam eò peruenit luxuria, ut etiā fictilia pluris conſtent quàm Murrina. Propter hanc Mutianus altero conſulatu ſuo in cōqueſtione exprobrauit pōtinarum paludes Vitellio, memoria non illa fœdiore, cuius ueneno Aſprenati reo Caßius ſeuerus accuſator obijciebat interijſſe centū triginta conuiuas. Si hæc uerba uerè leguntur, patina illa fictilis ducentis ſeſtertijs, id eſt, non minoris quàm quinq; millibus aureorum noſtrorū conſtitit, propter quod Plinius dixit pluris fictilia conſtare quàm murrina, quorum precia Plinius magna ponit lib. 37. Sed quonam modo fieri potuerit ut patina fictilis tanti conſtiterit, inire rationem nequeo, nec ipſe Plinius hoc ſignificare mihi uidetur, cum prius dixerit Aeſopi patinam ſexcētis ſeſtertijs ſtetiſſe. Patinā enim pro ferculo poſuiſſe notum eſt ex loco libri decimi, qui à nobis diligēter (ut ſpero) explicatus eſt de cētū auiculis humano ſermone canoris, ſenis millibus emptis. Sed rurſus ſi Plinius de ferculo intellexit, quonam pacto Plinius non ineptus erit, qui poſt ſexcenta ſeſtertia, ducenta ſeſtertia dixit? cum maius aliquid omnino & mirabilius dicere uellet, ut planè quis ex uerbis eius intelligere poteſt. Cum hic me ſcrupulus anxium olim habuiſſet, libros antiquos adij, in quibus decem talentis pro ducentis ſeſtertijs legitur, quod nec ipſum placuit, utpote quod ſextam tantum partem ad ducēta ſeſtertia adderet: & alioqui nunquam Plinius & antiqui de rebus Romanis per talēta locuti ſunt, licet in antiquis quibuſdam codicibus Plinij mendosè ſæpe legatur hoc uerbum in mentione rerum latinarum. Quare ex uetuſtißimo

Plin. locus memorabilib᷑ mēdis expurgatus.

ſtißimo exẽplari decies ſeſtertiũ lego, quod addit quadringenta ſeſtertia ad patinã Aeſopi,id eſt aureorũ decem millia. Cõdidit autẽ pro cõmẽtus eſt & auctor fuit, intelligo. Quod aũt ſequitur,ſic lego: Propter hãc Mutianus altero cõſulatu ſuo in concione exprobrauit patinarũ paludes Vitellij memoriæ,nõ illa fœdiore,cuius ueneno Aſprenati reo Caßius Seuerus &c. hoc ſenſu,ut nõ ſit fœdior illa patina in qua uenenũ datũ eſt tot cõuiuis. Patinarũ autẽ paludes figuratè dictũ eſt alluſione Põtinæ paludis,cum patina ipſa etiã fictilis eſſet & lutea: de qua Plin. lib. 3. À Circeis palus Põtina eſt, quem locum XXIII urbiũ fuiſſe Mutianus tert. cõſul prodidit. Is eſt autẽ Mutianus cuius mẽtio crebra eſt apud Tacitũ, qui Veſpaſianũ ad capeſſendũ imperiũ hortatus eſt: quẽ intelligimus ex uerbis Plinij Vitellio ſupplicio affecto, pro concione aliquãdo cõuitijs inceßiſſe tempora Vitellij ob luxum perditißimũ, uel aliàs conquerendo exprobraſſe patinæ fœditatem, ſi conqueſtione legatur. Tacitus de luxu Vitellij loquens lib. 17. Ipſe abũde ratus ſi præſentibus frueretur, nec in lõgius cõſultans, nouies millies ſeſtertiũ paucißimis mẽſibus interuertiſſe creditur. Hanc ego ſummã non minorem ducenties uicies quinquies centenis millibus eſſe dico. Octauo autem menſe imperij ſui exercitus ab eo deſciſcere cœperunt. Paucos igitur menſes Tacitus octo menſes appellauit. Hic facere non potui quin maioris etiam luxuriæ exempli Vitelliana patina reminiſcerer, tametſi non quærerẽ. id erit ex Tranquillo in Nerone deterrimorum omnium principum facinoroſißimo. quo loco enim de luxu eius epulari loquitur, Indicebat (inquit) & familiaribus cœnas, quarum uni mellita quadragies ſeſtertium conſtiterunt. Ego mellitorum

Vitellianus luxus.

Nouies millies ſeſtertium.

Inauditus luxus, & fidẽ excedens.

Mellita.

torũ appellatione mellita dulciora ferculа intelligo, quæ ultimis menſis apponuntur, ut hodie ſaccharati miſſus epularum à piſtore dulciario, & omnia quæ bellariorum nomine cõtinẽtur, & Sacchareí operis ſtrues in adijcialibus cœnis atq; nuptialibus, quæ in lancibus argẽteis ad oſtentationẽ traducuntur, magis ut delibẽtur interdum, quàm ut eſitentur. Hæc ſi centenis millibus aureorum noſtrorum æſtimãtur, quãti cœna ipſa æſtimari poterit? Huic dicto fidem arroget an deroget id quod ſequitur, neſcio. Seneca libro de cõſolatione ad Albinam matrem ſuam ita inquit de Caligula loquẽs, C. Cæſar Auguſtus, quẽ mihi uidetur rerũ natura edidiſſe ut oſtẽderet quid ſumma uitia in ſumma fortuna poſſẽt, cẽties ſeſtertio cœnauit uno die, & in hoc omniũ adiutus ingenio, uix tamẽ inuenit quo modo trium prouinciarũ tributũ una cœna fieret. quibus uerbis apparet cẽties ſeſtertiũ immenſam eſſe pecuniã, & quæ de Cleopatræ unione diximus ex Plinio, nõ uanitate cõmentitiâ à nobis aucta, ſed modicè æſtimatũ eius precium. id quod in omnia penè in his libris prodita ualet. Maiora ſunt iſta omnino noſtræ ætatis captu. Sed de Vitellij helluatione ita inquit Ioſephus libro quinto de bello Iudaico: Octo menſes ac dies quinque potitus imperio, iugulatur in media urbe: quem ſi uiuere diutius contigiſſet, eius luxuriæ ſatis eſſe imperium non potuiſſet. Vitellio ſucceſſit Veſpaſianus Auguſtus, qui omiſſa ſub Galba uectigalia reuocauit: noua & grauia addidit: tributa etiam auxit, & prouincijs nonnullis duplicauit: quare cum nonnulli auariſſimum eſſe tradiderunt. ſunt contra qui opinentur (inquit Tranquillus) ad manubias & rapinas neceſſitate compulſum, ſumma ærarij fiſciq; inopia, de qua teſtificatus ſit initio ſtatim principatus,

Caligulæ cœna.

Veſpaſian' tributis & uectigalib' grauis.

cipatus, profeſſus quadringẽties millies opus eſſe ut Reſpub. ſtare poſſet. quod & ueriſimilius uidetur, quandò male partis optimè uſus eſt, in omne genus hominũ liberaliſſimus: quippe qui expleuerit cẽſum ſenatorium, & Cõſulares inopes quingenis ſeſtertiûm millibus annuis ſuſtẽtauerit, ingenia & artes uel maximè fouerit, primuſque è fiſco latinis græcisq; rhetoribus annua cẽtena conſtituerit. Cæterùm quadringẽties millies maiorem ſummam eſſe uideo quàm ut Veſpaſianus ſperauerit quãtauis parſimonia aut tributorum exactione colligi poſſe, ne inueniri quidem fortaſſe, ſi & publicæ & priuatorum pecuniæ in unum locum cõferantur. quare pro quadringenties, quadragies legẽdum eſſe uidetur, & ſic quidem maxima erit ſumma earum quas adhuc diximus, id eſt millies centena millia aureorum coronatorum. Vltra enim hanc ſummam ne ludicra quidem uota hominum procedere ſolent, etiam ſi immenſum quid, maiusq; omni auri conceptaculo exoptare cõtendant. Sed fortaſſe credibile hoc faciũt ea quæ in ſecundo ſcripſimus. Hæc ferè ſunt ex quibus Romanorum opes conijcere magis quàm cognoſcere poſſimus. Reliqua enim monumenta per auctores ſparſa, huiuſmodi ſunt, ut ex ijs certum nullum argumentum ad conſtitutionem huius rei colligere poſſimus: ut quod Plinius lib. uno & uiceſimo de gente quadã Pontica dicit. Gens (inquit) ea cũ ceram in tributa Romanis præſtet, mel, quoniam exitiale eſt, nõ uendit. His dictũ unum Plinij addemus, quod ſuprà in tranſcurſu citauimus, ne id præterijſſe uitio mihi uertatur. Is enim auctor lib. 12. de felicitate Arabiæ loquens, ita inquit: Verùm Arabiæ etiã nunc felicius mare eſt. Ex illo nãq; margaritas mittit: minimaq; cõputatione millies cẽtena millia ſeſtertiûm annis

Notandæ liberalitates Veſpaſiani.

Quadragies millies ſeſtertium.

Memorabilis locus Plinij.

annis omnibus India *et* Seres *peninſulaq́; illa imperio no ſtro adimũt. tanti nobis deliciæ & fœminæ conſtant.* Lib. *autẽ ſexto de curſu annuo & nauigatione in* Indiam *loquẽs, ita inquit:* Nec *pigebit totũ curſum ab* Aegypto *exponere, nunc primum certa notitia pateſcente: digna res, nullo anno minus hic quingenteſimis imperij noſtri exhauriẽte* India, *& merces remittente quæ apud nos cẽtuplicato ueneãt.* Ex *horum locorum collatione dicere poſſemus millies ſeſtertiũ* Plinium *quingenteſimam imperij* Romani *taxauiſſe, nõ redditus publici, ſed uniuerſarum opum publicarũ priuatarumq́; quaſi in* Indiã *quotannis quingenteſima pars pecuniæ trãſportaretur ex ijs prouincijs quæ* Romanæ *ditioni ſubſunt.* Ego *autẽ hunc locum corruptũ eſſe puto. nam in uetuſtiſſimo exemplari, non quingẽteſimis ſed* D L *legimus. & alioquin particu la hic, omnino hoc loco abſurde ſita eſt. quare ſic* Pliniũ

Plinij locus. *ſcripſiſſe puto: nullo anno minus* H-S *quingẽties imperij noſtri exhauriente* India. *licet lib.* 12. Plinius *millies ſeſtertium dixerit, geminata ſumma.* Alioquin *quonã mode* Plinius *inire rationem potuiſſet quingenteſimæ imperij* Ro. *non uideo, ne ſi breuiariũ quidẽ cenſuale omnium prouinciarũ uidiſſet.* Hactenus *de* Romanis *opibus.* Re-

Perſarũ opes. *deamus ad* Perſicas. Diximus *ſuprà quanta eſſent tributa* Perſarũ *auri argentiq́;,* Darij Hiſtaſpis *tẽpore, præter cæteras obuentiones thuris & aromatũ.* Præfecturas *autẽ* Parthorum *(ſic enim poſtea* Perſæ *appellati ſunt)* Plinius *decem et octo eſſe dixit, his uerbis lib.* 6. Regna Parthorum *duodeuigiuti ſunt omnia. ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria,* Rubrum *à meridie,* Hyrcanũ *à ſeptentrione.* Ex *ijs undecim quæ ſuperiora dicuntur, incipiunt à cõfinio* Armeniæ Caſpijsq́;

litto

littoribus,perinẽt ad Scythas,cũ quibus ex æquo degũt. Reliqua ſeptẽ regna inferiora appellãtur.Sed Pli.de tẽpore ſuo loquitur.Herodotus autẽ lib.2.præfecturas uiginti poſuit in regno Perſarũ,ut diximus:in quibus regnũ Lydiũ ut præcipuũ ponit.Ab eo tẽpore ad Darium ultimũ Perſarũ Regẽ multi reges fuerũt.Qua tẽporis intercapedine Perſarũ regnũ magnis opibus auctũ eſt. Primus ille Darius qui à ſeptẽ Perſis primoribus,obtrũcatis Magis,creatus eſt,omniũ hominum pulcherrimus fuit,excepta brachiorũ & cubitorũ lõgitudine,qua dehoneſtabatur, uſq; ad genua protentorum,ob quæ Macrochir, id eſt Longimanus appellatus eſt, ut auctor eſt Strabo lib.15.& is fuit qui tributorũ formulas inſtituit. τὸν δὲ διατάξαντα*(inquit ille)* τόυς φόρους δαρεῖον εἶναι τὸν μακρόχειρα καὶ κάλλιστον ἀνθρώπων, πλὴν τοῦ μήκους τῶν βραχιόνων καὶ τῶν πηχέων. ἄπτεσθαι γὰρ καὶ τῶν γονάτων.*Huius ergo Darij tempore uiginti erant præfecturæ ſtipẽdiariæ præter immunes & munerarias,ab Helleſponto ad orientem tendentes inter duo maria. Ab Helleſponto autẽ & Aegæo mari manſiones,qui ſtathmi græce dicuntur,certis ſpatijs ad Suſa regiã Perſidis miro ordine diſpoſitas fuiſſe dicit.* ἔχει γὰρ ἀμφὶ τῇ ὁδῷ ταύτῃ ὧδε, σταθμοί τε πανταχῆ εἰσι βασιλήιοι, καὶ καταλύσιες κάλλισται. διὰ οἰκεομένης τε ἡ ὁδὸς ἅπασα καὶ ἀσφαλέος. *Sic autẽ(inqt)res ſe habet.circa uiã illã mãſiones ubiq; ſunt regiæ,& diuerſoria elegãtiſſima.Omnis autẽ uia per habitatã regionẽ tutamq; ducit. Deinde Herodotus rẽ ſingillatim perſequẽs,mãſiões per Lydiã & Phrygiã uiginti numero ponit.Excipit autẽ à Phrygia(inquit)Halis fluuius,in quo portæ ſunt quas omnino tranſire neceſſe eſt.tandẽ mãſionibus omnibus enarratis uſq; ad Suſa ubi erat regia,* οὗτοι *(inqt)* οἱ πάντες σταθμοί

Macrochir Darius Longimanus.

εἰσὶ ἕνδεκα καὶ ἑκατόν. καταγωγαὶ μὲν νῦν σταθμῶν τοσαῦταί εἰσι ἐκ σαρδίων ἐς σοῦσα ἀναβαίνοντι. *Omnes autē hæ mãſiones numero ſunt centum undecim, tot ſunt manſionum diuerſoria à Sardibus Suſa tendenti. Quòd ſi recte dimenſa uia eſt regia paraſangis, & paraſanga tricena ſtadia ualet, ut certè ualet: à Sardibus ad regiam quæ Memnonia dicitur, ſtadia ſunt tredecim millia & quingēta, & paraſangæ quadringentæ quinquaginta. Cētena igitur & quinquagena ſtadia quotidie peragranti uiatori, cōſumuntur dies ſolidi nonaginta.* πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν στάδια ἐφ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ διεξιοῦσι, ἀναισιμοῦνται ἡμέραι ἀπαρτὶ ἐνενήκοντα. *Hic fuit ſtatus Perſici regni ſub Dario Macrochire: quibus ſi addantur quæ ab Ariſtotele aut alio auctore in libro de mundo dicta ſunt, hæc erunt credibilia. Hoc regnum ab Alexandro euerſum eſt deuicto Dario, & in plures Alexādri ſucceſſores diuiſum: quoad Parthi denuo inſtaurauerūt cum Romanis ſæpe belligerātes. Maximas autē opes ſub Dario ultimo fuiſſe ex Quinto Curtio & Strabone docebimus. Iamprimum Curtius libro tertio de gaza Damaſci loquens Alexandro prodita à præfecto qui eam eduxerat fugæ colore quæſito, Iacebant (inquit) totis campis opes regiæ, illa pecunia ſtipendio ingenti militum præparata. Ille cultus tot nobilium uirorum, tot illuſtrium fœminarū, aurea uaſa, aurei freni, tabernacula regali magnificētia ornata, uehicula quoq; à ſuis deſtituta, ingentis opulentiæ plena, facies etiā prædantibus triſtis, ſi qua res auaritiam moraretur, quippe tot annorū incredibili & fidē excedēte fortuna cumulata. & paulo inferius, Summa pecuniæ ſignatæ fuit talētûm duo millia & ſexcēta. facilè argēti pōdus quingenta æquabat. Sic enim in membranaceo*

Via regia Perſarum, Paraſanga.

Euerſum regnum Perſarum.

Darius ultimus.

branaceo legimus. Idem lib. v. de Suſis loquens Alexandro citra oppugnationem traditis: Hic Abulites cum donis regalis opulẽtiæ occurrit. Dromades cameli inter dona erant uelocitatis eximiæ, XII elephanti à Dario ex India acciti, non iam terror (ut ſperauerant) Macedonum, ſed auxiliũ, opes uicti ad uictorem transferente fortuna. Vt uerò urbem intrauit, incredibilem ex theſauris ſummam pecuniæ egeßit. quinquaginta millia talentũ argenti nõ ſignati forma, ſed rudi pondere. multi reges tantas opes longa ætate cumulauerãt liberis poſterisq́;, quas una hora in externi regis manus intulit. In codicibus impreßis millia uerbũ deeſt, errore librariorũ. Hæc talenta aut Babylonia fuerũt, aut Attica. quare hæc ſumma minima computatione trecenties centena millia aureorum noſtrorum ualuit. Antea autem idem auctor dixerat eodem libro: Alexandro traditur Arbela, regia ſupellectili Darijq́; gaza repleta. quatuor millia talentûm fuere. præterea precioſæ ueſtes, totius (ut ſuprà dictũ eſt) exercitus opibus in illam ſedem congeſtis. hac ſumma fit acceßio quater & uicies centenûm millium aureorũ, præter gazam Damaſci. Suſa (ut auctor eſt Stephanus) regia eſt Perſarũ, quam Memnon condidiſſe dicitur: quare Strabo regiam Memnoniam appellauit. ab hac, Suſiana dicta eſt regio Perſidis citerior. Ab ea urbe Alexander Darium cedentẽ ſequẽs, Perſepolin ueluti ad regni penetralia raptim cõtendit. cui præſtò fuerunt quatuor Græcorũ milia mutilis corporibus, quos Perſæ quondã bello captos uarijs ſuppliciorũ generibus affecerant. Quare Alexander impetum cepit urbis eius excidendæ, quæ antiqua regia erat Perſarũ, olim à Cyro cõdita, qui & Perſarũ ipſe regnũ condiderat. ab ea enim ſede profectos aliquãdo Per-

Theſauri Suſiani.

Suſa, Regia Memnonia.

D ſarum

ſarũ reges Græciæ bellũ impium & Europæ intuliſſe.
Perſepolis. *Quare Perſepoleos excidio parẽtandũ maioribus eſſe cẽſuit, quos Perſæ uarijs cladibus traiecto Helleſpõto & põtibus etiã iuncto laceßiuerãt. In ea igitur urbe quantas opes Alexãder ceperit, uerbis ipſius Curtij, auctoris terſi atq; elegantis, referemus. Multas urbes (inquit) refertas opulẽtia regia, partim expugnauerat, partim in fidẽ acceperat: ſed urbis huius diuitiæ uicere præterita. In hãc totius Perſidis opes cõgeſſerãt Barbari. aurũ argẽtumq; cumulatũ erat. ueſtis ingẽs modus. ſupellex non ad uſum modò, ſed ad oſtentationẽ luxus comparata. & paulò infrà: Ingẽs pecuniæ captiuæ modus traditur, propè ut fidem excedat. Cæterùm aut de alijs quoq; dubitamus, aut credimus in huius urbis gaza fuiſſe cẽtũ & XX millia talenta, ad quæ uehẽda (nanq; ad uſus belli ſecum portare decreuerat) iumẽta & camelos à Suſis & Babylone cõtrahi iuſſit. ſic in uulgatis libris legitur. uerùm obſeruata uetuſta lectione, nõ cẽtũ & uiginti millia talẽta lego, refragãte loquẽdi cõſuetudine doctorũ, ſed centum millia & uiginti talẽta. Hæc ſumma quãti æſtimari nomiſmate noſtro poßit, ex præcedẽti apparet. Quãta autẽ fuerit gaza Babylonica, Curtius nõ addidit, licet Alexandrũ recognouiſſe dicat. Strabo autem libro decimoquinto Alexãdrum ait anguſtias Perſidis & Vxiorum, qui Perſis cõtermini ſunt, & Perſicas deniq; ipſas portas ſuperaſſe ui bellica, penetrare feſtinãtẽ ad caput ipſum regni & gazophylacia Perſarũ, quæ tot ſeculis cõgeſta ac recõdita fuerant.* ἃ καὶ ἀυτὰ βίᾳ διῆλθεν ἀλέξανδρος κατὰ τὰς περσικὰς πύλας καὶ κατ᾽ ἄλλους τόπους διεξιὼν τὴν χώραν, καὶ κατοπτεῦσαι σπεύδων τὰ κυριώτατα μέρη καὶ γαζοφυλάκια ἃ τοσούτοις χρόνοις ἐξεπεπλήρωτο

πλήρωτο. *Et paulo inferius de Cyro loquens, Omnes autem Perſidis pecunias Suſa exportādas curauit, quæ theſauris ipſa & ſupellectili plena erant. nec ideo tamē illic regiam animo deſtinabat, ſed apud Babylonē, quam conſtituerat etiam ſupellectili & inſtrumento regio adornare. etenim illic quoq; theſauri cōditi erant.* πάντα δὲ τὰ ἐν περσίδι χρήματα διεσκευάσατο εἰς τὰ σοῦσα, καὶ ταῦτα θησαυρῶν καὶ κατασκευῆς μεστά. οὐδὲ τοῦτ' ἡγεῖτο βασίλειαν, ἀλλὰ τὴν βαβυλῶνα. καὶ διενοεῖτο ταύτην προσκατασκευάζειν. κἀνταῦθα δ' ἔκειντο θησαυροί. *Fama eſt (inquit) præter eas pecunias quæ Babylone, et eas quæ in caſtris erāt, quæ inde ſumptæ non fuerant, ipſa per ſe quæ Suſis & in Perſide erant, quadraginta millia talentûm numerata & recognita fuiſſe.* φασὶ δὲ χωρὶς τῶν ἐν βαβυλῶνι, καὶ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν περὶ ταῦτα μὴ ληφθέντων, αὐτὰ τὰ ἐν σούσοις καὶ τὰ ἐν περσίδι τέσσαρας μυριάδας ταλάντων ἐξετασθῆναι. τινὲς δὲ καὶ πέντε λέγουσι. *Hoc non cōuenit cum eo quod Curtius ſcripſit, quia Suſis & Perſepoli centum & quinquaginta millia Curtius inuenta dixit. Plutarch.* L X *millia talentûm argēti inuenta dixit in regia gaza Suſis, & quinquaginta millia talentûm purpuræ hermionicæ. Sed uideamus quid ultrà dicat.* ἄλλοι δὲ πανταχόθεν συναχθῆναι παραδεδώκασιν εἰς ἐκβάτανα ὀκτωκαίδεκα μυριάδας ταλάντων. *Alij autem uniuerſas undiq; coactas pecunias centū & octoginta talentûm millia dicunt Ecbatana comportata fuiſſe. hoc cōfirmari nō poteſt ex Curtio, quia locus ille lib. quinto mutilatus eſt, licet eodem libro in mentione Philotæ ſignificet Parmenionem maximæ pecuniæ cuſtodē in Media fuiſſe. Verùm ex Arriani lib. tertio nouimus Alexandrum mandaſſe Parmenioni, ut pecuniam quæ ex Perſide exportata fuerat, Ecbatanis in arcem*

conderet, ibiq́; ad cuſtodiam ſex millia Macedonum cum amicis relinqueret. Tantū hoc refert, quòd Arrianus tradit Alexandrū Cyri theſauros Paſagardis, oppreßis celeritate cuſtodibus, reperiſſe: Strabo autem dicit Cyrum Paſagardis regiam quidem ſuam ſtatuiſſe, ſed tamen pecunias Suſis condi uoluiſſe. Curtius igitur gazam Perſarum multis in theſauris conditam, ad centū & quinquagintaſeptem millia talentûm ſubduxit abſq; Babylonica pecunia. Strabo omnia complexus, centum & octoginta poſuit. Hæc ſumma centies & octies millies mille aureos noſtros ualet, hoc eſt millies & octogies centena millia. ſumma haud dubiè multo maior maxima omnium ſummarum quas uno tempore coactas in rebus Romanis legerimus: niſi ſi fidem habuerimus ijs quæ dicta ſunt in ſecundo de ærario Romano ex uetuſto exemplari, in quo iudiciū meum uix interponere auſim propter dubiam fidem exemplarium. Præter hanc ſummā poſt Perſepolim direptā dirutamq́;, cum Alexander iam in Hyrcaniā ueniſſet, uiginti (inquit Curtius) & ſex millia talentûm proxima præda redacta erant, è queis XII. millia in congiarium militum abſumpta ſunt. par huic pecuniæ ſumma cuſtodū fraude ſubtracta eſt. Tantis opibus Alexādri magnifica eius facta reſpondere uidētur. Cum enim in Perſidem ex India regreſſus intellexiſſet milites ſuos iam ueteranos cōſumptis per luxū orientis ſpolijs, inſuper etiam ære alieno obſtrictos eſſe, edixit ut omnes milites æs alienum profiterētur. quod cū illi facere cunctarētur, tentari ſeſe rati, quò facilius Alexander ſumptuoſos notaret, rex ſatis narus profeßioni æris alieni pudorem non contumaciam obſtare, mēſas totis caſtris poni iußit, & decē millia talentûm proferri. Tum demū fide facta profeßio eſt, nec amplius

Summa Perſicarum opū ab Alexandro captarum.

Alexandri magnificentia.

amplius ex tanta pecunia quàm centũ & x x x talẽta ſuperfuere.adeò ille exercitus tot ditiſſimarũ gentium uictor,plus tamẽ uictoriæ quàm prædæ deportauit ex Aſia. Auctores Curtius lib.x.& Plutarchus in Alexandro. Arrianus in ſexto iiſdem penè uerbis,niſi quòd ait regem gratiã eis feciſſe nominũ ſuorum deferendorũ,ſed tantum uoluit fidẽ æris alieni fieri prolatis ſyngraphis. καταθεὶς δὲ τραπέζας ἐν τῷ στρατοπέδῳ, καὶ ἐπὶ τούτων χρυσίον, καὶ τοὺς ἐπιμελησομένους τῆς δόσεως ἑκάστοις ὅστις συμβόλαιον ἐπεδείκνυτο,ἐπιλύεσθαι τὰ χρέα ἐκέλευεν, οὐκ ἀπογραφομένους ἔτι τὰ ὀνόματα,καὶ οὕτω δὴ ἐπίστευσαν ἀληθεύειν ἀλέξανδρον. *Ab eadẽ munificentia eſt congiariũ militare de quo paulò antè diximus,x ı ı. milliũ talentûm.ſed inuſitata eſt illa ſublimitas animi,Hephæſtionẽ chariſſimũ ſibi, morbo defunctũ,decem millibus talẽtûm,id eſt ſexagies centenis millibus noſtris funeraſſe, ut auctores ſunt Plutarchus in Alexãdro,& Arrianus in ſexto his uerbis,* ἐκεῖνα δὲ πρὸς πάντων ξυμφωνούμενα,ἐς τρίτην ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἡφαιστίωνος ἡμέραν,μήτε σίτου γεύσασθαι ἀλέξανδρον,μήτε τινὰ θεραπείαν ἄλλην θεραπεῦσαι τὸ σῶμα, καὶ πυρὰν κελεῦσαι αὐτῷ ἑτοιμάζεσθαι ἐν βαβυλῶνι ἀπὸ ταλάντων μυρίων. *Diodorus lib.x v ı ı.de hoc loquẽs,ita inquit,* τοσαύτην δὲ σπουδὴν ἐποιήσατο πρὸς τὴν τῆς ἐκφορᾶς ἐπιμέλειαν, ὥστε μὴ μόνον τὰς προγεγενημένας παρ' ἀνθρώποις ταφὰς ὑπερβαλέσθαι,ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐσομένοις μηδεμίαν ὑπέρθεσιν καταλιπεῖν. *Tanto autẽ ſtudio cõtendit in accurando eius funere,ut non ſolũ ſuperiorũ ætatum omniumq́; hominũ funebres apparatus ſuperauerit:ſed ne poſteris quidẽ quicquam reliquũ fecerit quod ipſi poſſent ſuperaddere. Deinde apparatu deſcripto ad extremũ ita narrationem claudit,* φασὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀναλωθέντων χρημάτων

Hephæſtionis funus memorabile.

γεγονάναι πλεῖον τῶν μυρίων καὶ δισχιλίων ταλάντων. Aiũt numerũ conſumptæ pecuniæ maiorem duodecim millibus talentorum fuiſſe. Plutarch. in Pelopida, ἀλέξανδρος δὲ ὁ μέγας ἡφαιστίωνος ἀποθανόντος, οὐ μόνον ἵππους ἔκειρε καὶ ἡμιόνους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπάλξεις ἀφεῖλε τῶν τειχῶν ὡς ἂν δοκοῖεν αἱ πόλεις πενθεῖν, ἀντὶ τοῦ πρόσθεν μορφῆς κούριμον σχῆμα, καὶ ἄτιμον ἀναλαμβάνουσαι. Alexander magnus, inquit, Hephæſtione mortuo, nõ equus modò ſuis & mulis iubas totondit, ſed & murorum pinnas propugnaculaq́; exemit, ut urbes lugere ipſæ uiderentur, & pro priſtina ſpecie lugubrẽ habitũ, honoreq́; uacuũ induiſſe. idẽ Diodorus. Alexãder in nuptijs Statyræ Darij filiæ, quam Suſis matrimonio ſibi iunxit, epulũ nouẽ millibus conuiuarũ feciſſe traditur, & unicuiq; ad libamina peragenda auream phialã donaſſe, auctore ipſo Plutarc. Arrianus lib. VI. uel VII. ut alij numerãt, ait Alexãdrũ Suſis ſibi nuptias amicisq́; celebraſſe. ipſum enim ſibi maximã natu filiarũ Darij accepiſſe, nomine Barſinẽ. ut autẽ Ariſtobulus ait, cũ hac Paryſatin quoq; minimã natu regis Ochi duxit, cum etiã antè Roxanen uxorẽ duxiſſet Oxyartæ Bactriani filiã: Barſinesq́; ſororẽ Drypetin Hephæſtioni dedit, ut filios Hephæſtionis, ſororis filios appellaret. Tum Cratero & Perdiccæ & Eumeni alijsq́; primorib. Macedonum cõnubio iunxit filias principũ Perſidis & Mediæ ad octoginta numero: omnibusq́; dotes dedit: deinde omneis alios qui uxores Perſides & Aſianas duxiſſent, nomina dare iuſſit: qui ſupra decẽ millia inuẽti ſunt: omnibusq́; ab ipſo donationes propter nuptias factæ. προῖκας δὲ ξυμπάσαις ἐπέδωκεν ἀλέξανδρος, καὶ ὅσοι δὲ ἄλλοι ἠγμένοι ἦσαν μακεδόνες τῶν ἀσιανῶν τινὰς γυναικῶν, ἀπογραφῆναι ἐκέλευσε καὶ τούτων τὰ ὀνόματα· καὶ ἐγένοντο ὑπὲρ τοὺς μυρίους.

καὶ τε

καὶ τούτοις δωρεαὶ ἀλεξάνδρου ἐδόθησαν ἐπὶ τοῖς γάμοις. In hanc autem liberalitatẽ largitionemq́; æris alieni cuius ſuprà meminimus, uiginti millia talentûm collata eſſe, aliquantò poſt ſubdit, his uerbis, λέγεται δὲ γενέσθαι ἡ δόσις αὕτη τῇ στρατιᾷ ἐς τάλαντα δισμύρια. Huius auctoris dicto ac ſuperioris fidẽ facere poteſt Chares hiſtoricus qui Alexãdri geſta ſcripſit, ut ex Athenæo nouimus. Ait enim poſt Darij mortẽ Alexandrũ nuptias ſibi amicisq́; celebraſſe ſplẽdidiſſimo apparatu. Siquidẽ in eodem conclaui duos & nonaginta thalamos ſternẽdos iuſſiſſe. Erat autẽ conclaue prægrãde, cẽtenarij lectiſternij facilè capax: in quo ſinguli lecti toralib. ſtrrati genialibus erãt impẽſa uicenûm minarũ argẽti. Inter quos uiſendus erat lectus regius pedibus aureis fultus. Epulũ autẽ nuptiale in aula tẽporaria factũ fuit excitatis tẽtorijs ſingulari ſplẽdore & opulẽtia. Huius aulæ ambitus quatuor ſtadiorũ erat, id eſt duûm milliũ & quadringẽtorũ pedũ, uel paſſuũ quadringentorũ & octoginta. Firmamentũ autem præſtabant columnæ uicenûm cubitorum, partim aureis laminis partim argenteis contectæ, & inſuper lapillis precioſis diſtinctæ. tum ambitum ipſum cingebant Babylonica ſtragula aurea textura & beluata diſtincta. Nuptiarũ celebritas diebus quinq́; inſtaurata, cũ interim et muſici artifices et ſcenici, & omne genus acroamatũ in mediũ prodirent, ſui quiſq́; ſpecimẽ artificij præbẽtes. Indeq́; primùm aſſentatores regis Alexandrocolaces dici cœperunt, qui antea à tyrãno Siciliæ Dionyſiocolaces dicebãtur: omnia ſumma hilaritate Alexãdro approbãte. Arrianus li. VI. id conuiuiũ factũ fuiſſe ait nõ ob nuptias, ſed ob ſeditionẽ militarẽ pacatã, quæ poſtea ad urbẽ Opim ſitã ad Tigrim flumen, in quo & Macedonũ & Perſarũ & omniũ gentiũ prin-

Chares.

Nuptiarũ Alexandri magni luxus.

Alexandrocolaces.

Dionyſiocolaces.

Munera nuptiarum Alexãdri.

 cipes

cipes uiri fuerunt: ibiq; libamina & obſecrationes ob concordiã Macedonũ cum Perſis facta, ut in idẽ imperiũ conſpirarent. Fuiſſe autẽ conuiuarũ circiter nouẽ millia: & ex eodẽ cratere ipſe libando cum ſuis hauſit. Καὶ ἀπὸ τοῦ κρατῆρος αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀφυόμενοι ἔσπενδον τὰς αὐτὰς σπονδὰς, καταρχομένων τῶν τε ἑλλήνων μάντεων, καὶ τῶν μάγων. *primitias libaminũ facientibus fatidicis Græcis ac magis.* εὔχετο δὲ τά τε ἄλλα ἀγαθὰ, καὶ ὁμόνοιάν τε καὶ κοινωνίαν τῆς ἀρχῆς τοῖς τε μακεδόσι καὶ πέρσαις, εἶναι δὲ κατέχει λόγος τοὺς μετασχόντας τῆς θοίνης ἐννακισχιλίους, καὶ τούτους πάντας μίαν τε σπονδὴν σπεῖσαι, καὶ ἐπ᾽ αὐτῇ παιωνίσαι. *eosq; omneis, id eſt nouẽ millia, uno eodẽ libamine libaſſe, & pæana ceciniſſe. à quo ſtatim conuiuio ueteranos & cauſarios uolũtarios Cratero duce in patriã, id eſt in Macedoniã remiſit: qui ad decẽ millia inuenti ſunt: quibus ſingulis ſtipendiũ non modò in præteritũ, ſed etiam in id tempus perſolutũ eſt, quod ad reditũ cõſumpturi erãt & pro corollario talentũ unicuiq;. Ex quo conijci poteſt quanta largitio illa fuerit.* ἔνθα δὴ ἐθελονταὶ ἤδη αὐτῷ ἀπῄεσαν τῶν μακεδόνων ὅσοι διὰ γῆρας ἤ τινα ἄλλην συμφορὰν ἀπόλεμοι ἦσαν. καὶ οὗτοι αὐτῷ ἐγένοντο ἐς τοὺς μυρίους. τούτοις δὲ τήν τε μισθοφορὰν οὐ τοῦ ἐξήκοντος ἤδη χρόνου ἔδωκεν ἀλέξανδρος μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐς τὴν ἀπονόστησιν τὴν οἴκαδε ξυμβαίνοντος. ἐπέδωκε δὲ καὶ τάλαντον ἑκάστῳ ὑπὲρ τὴν μισθοφοράν. *Tum ſubdit Athenæus,* οἱ δὲ πεμφθέντες φησὶ στέφανοι, ὑπὸ τῶν πρεσβειῶν καὶ τῶν λοιπῶν, ταλάντων ἦσαν μυρίων πεντακισχιλίων. *Coronæ autẽ à legatis & alijs in ea celebritate miſſæ, quindecim millibus talẽtûm æſtimabãtur. Quapropter paulo ſuperius ita dixerat:* καὶ ἔκτοτε οἱ πρότερον καλούμενοι διονυσιοκόλακες, ἀλεξανδροκόλακες ἐκλήθησαν διὰ τὰς τῶν δώρων ὑπερβολάς,

βολάς, ἐφ' οἷς καὶ ἥσθη ὁ ἀλέξανδρος. Proinde qui prius Dionyſiocolaces uocabãtur, iã inde Alexãdrocolaces dicti ſunt propter munerũ magnificentiã, exhilarato ob id etiã Alexãdro. Quindecim millia talẽtũm nõ minus nonagies cẽtenis millibus coronatorũ ualuerũt. Hæc autẽ munera intelligimus Alexãdro ab Aſia gẽtibus ſubactis & regibus et dynaſtis ob honorẽ nuptiarũ miſſa, ut hodie factitari uidemus: cum fortaſſe Alexander literas ad præfectos prouinciarũ ob id miſiſſet: & præterea ab ipſis Macedonũ primoribus, quos uictoriæ aliæ ſuper alias in immenſum locupletarant. Magnificentiã autem & nitorem inuſitatum Auguſtalis Alexandri Phylarchus his uerbis animo concipiendam dedit, ut idẽ auctor refert: *τὰς δὲ χρυσᾶς πλατάνους καὶ τὴν χρυσῆν ἄμπελον, ὑφ' ἧς οἱ περσῶν βασιλεῖς ἐχρημάτιζον πολλάκις καθήμενοι, σμαραγδίνους βότρυς ἔχουσης, καὶ τῶν ἰνδικῶν ἀνθράκων ἄλλων τε παντοδαπῶν λίθων ὑπερβαλλόντων ταῖς πολυτελείαις, ἐλάττω φησὶν ὁ φύλαρχος φαίνεσθαι τῆς καθημέραν ἑκάστοτε γινομένης παρ' ἀλεξάνδρῳ δαπάνης.* Nã aureas (inquit) platanos aureamq; uitẽ ſub qua Perſarum reges ſedentes iura ſæpe reddebãt, audiendisq; gentiũ poſtulatis uacabãt, inferiores uideri quotidiano ſumptu Alexandrinæ regiæ Phylarchus perhibuit, etiamſi uitem illam auream ſpectabilem opulentia facerent uuæ in ea dependentes, ex ſmaragdis illæ quidem & carbunculis Indicis, atq; gemmis alijs ſummæ taxationis aptæ. Pergit Phylarchus in hæc ferme uerba: Iam primum erat eius prætoriũ caſtrenſe centum lectorũ capax, idq; aureæ colũnæ octo numero continebant. Supra autem columnas aſſurgentia laquearia opere uermiculato, auro aliaq; eximia materia coagmentato, ſummam prætorij partem decorè faſtigiabant

Auguſtale Alexandri.

Prætorium caſtrenſe Alexandri magni.

bant. Ipſi primùm quingenti Perſæ, quos illi melophoros uocabant, id eſt, haſtilia ferentes aureis malis præpilata, intrinſecus prætorium cingebant, luteis ac purpureis ueſtimentis exculti. Poſt hos mille ſagittarij, partim flammeis induti ueſtibus, partim hyſgino tinctis. non pauci etiam cæruleos amictus habebant. His quingenti Macedones præerant argenteis parmis inſignes, ob id argyraſpides dicti. In auguſtali medio aurea ſella ſolio ſimilis ſtatuebatur: in qua reſidens Alexander de ijs rebus ſtatuebat, quæ regiam ſententiam poſcebant, aut præfectos ad imperia accipienda uocabat, cũ interim ſtipatores undiq; regi apparerẽt. Extrorſus uerò elephantorũ agmen ſuis ſtratis contectum prætorio circundabatur, & ſimul Macedones mille Macedonico cultu conſpicui. Ab his rurſus Perſæ numero decem millia excubias agebãt. Quibus autem purpuram ferre mos erat, quingenti tantum erant. ijs enim tantum ex ſupradictis Alexander purpuream ueſtem dabat. Cumq; tot eſſent præfecti comitesq; Alexandro & miniſtri, nulli ad eum accedere non accerſito ius erat. Huiuſcemodi (inquit ille) fuit dignitas & auguſta ſpecies Alexandri in expeditione agentis poſt Darium uictum. Sed quod Phylarcus de platanis & aurea uite dixit, uidendum id quale ſit. Idem igitur Athenæus circa principiũ lib. XII. de luxu & delicijs loquẽs ita inquit: χάρης δὲ ὁ μιτυληναῖος ἐν τῇ πέμπτῃ τῶν περὶ ἀλέξανδρον ἱστοριῶν. εἰς τοσοῦτόν φησιν ἧκον τρυφῆς οἱ τῶν περσῶν βασιλεῖς, ὥστε ἔχεσθαι τῆς βασιλικῆς κλίνης ὑπὲρ κεφαλῆς οἰκήματι πεντάκλινον. ἐν ᾧ χρυσίου πεντακισχίλια διὰ παντὸς ἔκειτο τάλαντα. καὶ πρὸς ποδῶν ἕτερον οἴκημα τρίκλινον. οὗ τάλαντα τρισχίλια ἔκειτο ἀργυρίου, καὶ προσηγορεύετο βασιλικὸν ὑποπόδιον. ἦν δὲ ἐν τῷ

Argyraſpides.

Platanus uitiſque aurea.

κοιτῶνι καὶ λιθοκόλλητος ἄμπελος χρυσῆ ὑπὲρ τῆς κλίνης, καὶ τὴν ἄμπελον ταύτην ἀμύντας φησὶν ἐν τοῖς σταθμοῖς, καὶ βότρυας ἔχειν ἐκ τῶν πολυτελεστάτων ψήφων συντιθεμένους. Chares autem Mitylenæus libro v. hiſtoriarum Alexandri, Darij regis tempore in eas iam delicias Perſarũ reges prolapſos eſſe ſcribit, ut ad caput cubilis regij conclaue unũ eſſet pariete uno intermedio obſtructum, ea magnitudine, quæ quinque lectos caperet, in quo ſemper eſſent condita talẽta auri quinq; millia: hocq́; conclaue ceruical regium appellabatur. E' regione uerò Perſarum regis ceruical. *huius aliud eſſe conclaue triclinũ ad parietẽ eũ excitatũ, ad quẽ cubilis pedes uergebãt, in quo argenti talenta numero tria millia condebãtur. nam etiã ipſum trium tantũ lectorum capax erat, & ſcamnum ſuppedaneũ regis eſſe* Scamnum ſuppedaneum. *dicebatur. Verùm in ipſo cubiculo regio uitis erat aurea* Vitis aurea. *gemmis inſuper incluſis locupletata, eáq́; uelut pergula regio cubili obtendebatur. Hanc uitem Amyntas in libro de manſionibus regijs, prodidit racemos etiam penſiles habuiſſe ex lapillis æſtimatiſſimis aptos. Nec procul ab ea craterẽ aureũ collocari ſolitũ Theodori Samij opificio nobilẽ. Quinq; millia auri talẽtũm nõ minus millibus quinquaginta argẽti ualuerũt, quæ nos trecẽties cẽtenis millibus coronatorũ æſtimãda eſſe cõtendimus. Tanti Perſarum reges ceruicẽ ſuã inclinandã eſſe cẽſuerũt, & præcipuè Darius ille, quẽ tertio iã prælio atq; etiã bello uictũ, amicorũ iuratiſſimi aureis compedibus uinctum, cũ aliquãdiu traxiſſent, ad extremũ equũ cõſcendere negantẽ, neſario ſcelere cõtrucidarunt. Hoc ſibi fortuna ludibrium extremũ ex tãta ſuperbia comparante, ut qui tanti caput ſuum recumbere, & pedes ſubniti uoluerat, tanti etiam manibus pedibusq́; uinciretur. Sic fert humana conditio,* Darius aureis cõpedibus uinctus, trucidatusq́; ſuperbię abijciendæ regibus exemplũ reliquit.

ut cum

ut cum faſtigium ſuum longè ſupergreſſa ſit, cõtinuò cõcidat. Quod utinam reges ſatis animaduerterẽt, animaduerſumq́; meminiſſent. Sed unde id in mẽtem illis ueniat? Darius enim ille Perſarum regũ ultimus, literas etiã græcas ſciuit, ut auctor eſt Curtius, nec id meminiſſe potuit, tum maximè florente philoſophia. Idẽ Curtius auctor eſt lib. IIII. cùm Alexãder ad Arbela caſtrametatus eſſet, qui uicus eſt Aſsyriæ Perſarum clade & Alexandri uictoria nobilis, legatos Darij iterũ ad Alexandrum ad pacem petendam ueniſſe, & redimendam matrem Darij cũ duabus uirginibus: mandata autem Darij & conditiones huiuſcemodi attulerunt, quæ conditiones, Darij incredibilem opulentiam, latæ, & Alexandri inauditam animi fiduciam atq; celſitudinem, non acceptæ, oſtendere potuerunt. Verba legatorũ hæc apud Curtium legũtur: Quid opus eſt armis, inter quos odia ſublata ſunt? Antea Darius imperio tuo finẽ deſtinabat Halym amnem, qui Lydiam terminat: nunc quicquid inter Helleſpontũ & Euphratẽ eſt, in dotem filiæ offert quam tibi tradit. Ochum filium, quẽ habes pacis & fidei obſidẽ, retine: matrẽ & duas uirgines filias redde. pro tribus corporibus triginta millia talentûm auri precatur accipias. ſic enim in antiquo libro legimus, licet in impreßis trigeſimum talentũ auri legatur. & inferius Alexander legatis excedere tabernaculo iußis, quid placeret, ad conſiliũ refert. diu nemo quid ſentiret auſus eſt dicere, incerta Regis uoluntate. tandẽ Parmenio, antea ſuaſiſſe ſe ait ut captiuos apud Damaſcum redimentibus redderet. ingentẽ pecuniã potuiſſe redigi ex ijs qui multi uincti uirorũ fortiũ occupauerãt manus: & nunc magnopere cẽſere, ut unã anum & duas puellas itinerũ agminũq; impedimẽta, XXX millibus talentûm

Darius Alexandro filiam cum dote opima obtulit.

Curtij locus.

talentûm auri permutet. Ingrata oratio regi fuit: itaq; ut finē dicendi fecit, Et ego (inquit) pecuniā quàm gloriam mallem, ſi Parmenio eſſem: nunc Alexander, de paupertate ſecurus ſum, & me nō mercatorem memini eſſe, ſed regem. Hactenus Curtius lib. III. *cuius illa uerba corruptè uulgò legūtur, cum aliàs, tum etiam quòd* XXX *talentis auri codices impreßi habent, quod non magnum eſt pretium, hoc eſt minus quadringentis talentis argēti. Plutarchus decē millia talentûm oblata fuiſſe dicit, nō adiecto auri uel argēti. puto igitur corruptum eſſe numerum etiam in antiquo codice (nullæ enim opes eam ſummam æquare poſſunt) aut certè argēti legendum eſſe, nō auri: tametſi talentum auri fortaſſe non ſexagenarium erat, ut infra uidebimus. Apud Iuſtinum epitome.* XIII. *ubi legitur de opibus Alexandri. Erant enim in theſauris* C. *mil. talentûm, & in annuo uectigali & tributo* CCC. *mil. Ego non* CCC *ſed* XXX *legendū cenſeo. nō enim conuenit ut* CCC *mil. annuà eſſent, & centum millia tantū in conditis pecunijs. & alioquin* XXX *millia annui redditus fuiſſe cōijcere poſſumus ex ſupradictis. Hæc ferè ſunt quæ de opibus Perſarū cōperimus, atq; etiā dici poſſunt, quibus hoc inſtitutū fuit (ut diximus ex Herodoto) ut aurum atq; argētū graue in theſauris haberēt. Strabo autē ita inquit, de hoc loquens:* τὸν δὲ πλεῖστον χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἐν ταῖς κατασκευαῖς εἶναι, νομίσματι δὲ οὐ πολλῷ. πρός τε τὰς δωρεὰς ἐκεῖνα κεχαρισμένα νομίζειν μᾶλλον, καὶ πρὸς κειμηλίων ἀπόθεσιν. τὸ δὲ νόμισμα τὸ πρὸς τὰς χρείας ἀρκοῦν. ἱκανὸν εἶναι, κόπτειν δὲ πάλιν τὸ τοῖς ἀναλώμασι σύμμετρον. *Maximā autē auri atq; argenti partē in inſtrumēto & ſupellectili eſſe, in nūmo nō multam. ſiquidē illa elegātiora & ad munificētiā, & ad theſauros*

Curtij locus.

Iuſtini locus.

ſauros condendos apud eos exiſtimari. Nummi autem ſignati tantũ ſufficere quantum ſatis ſit ad uſum, ideoq́; ſignari pro modo impendiorũ. Hoc inſtitutũ Perſarũ ignoraſſe homines ij mihi uidẽtur, qui cẽſent intereſſe Reip. ut uaſa aurea & argentea quàm pauciſſima in priuatis ſint cenſibus, & plurimũ aurũ argentũq́; confletur in officinis monetalibus, ut nomiſma in commercijs exuberet. Nec me latet cenſura olim dignũ apud Romanos uiſum, argentũ factũ domi ultra paucula pondo habuiſſe: ſed ob aliam cauſam id inſtitutũ, & in pœnuria argenti. Verũ enimuero quum imperij noſtri redditus cõponerem cum Perſicis, ſubquadruplam ferme proportionẽ habere deprehendi. Sic enim ratiocinabar, quaſi largè annua quinadena talentũm millia Perſarum reges referre in accepta potuerint. Huius ſummæ quartam partem quadragies centenis millibus francicorũ (hoc enim uocabulo noſtri in ratiocinijs principalibus utuntur) ubere ratione æſtimabam. Quã ſummã acceptam & expẽſam memoria noſtra aliquot annis nouimus. Sic igitur ſtatuebam, ſi tributa quæ quotannis ex occaſione gerẽdarum rerũ uariè & libero principũ arbitratu indicũtur, ad ſtatam fixamq́; ſummã & formulã redigerẽtur, poſſe hilari populi conditione ad quinquies & uicies centena millia francicorum peruenire: uectigalia autẽ (de quibus antè diximus) & patrimoniũ regiũ ac diadematicum duodecies minimũm conficere. Reliqua omnia quæ uices ſtatas non habent (qualia ſunt fortuita, & aduentitia, & omnia in fiſcum cedentia) in paginam liberalitatum ſeponebam, cũ muneribus & magiſtratibus & omnibus diſpenſationibus quæ codicillis conferũtur à rege, his enim rebus prolixè munifici principes eſſe poſſent, ſi certo quodã modo

Inſtitutũ Perſarũ animaduertendum.

munific

munificentiam temperare meditarētur, nec primo cuiq; petendi aditum occupanti largiri. Hanc breuiarij principalis conſtitutionem ſpondere auſim & fortunis omnibus meis cauere, populum Gallicum non modò ferre poſſe ſi ei iniungatur, ſed etiam beneficij loco depoſciturū, dun taxat ea lege, ut ab iniuria militari incolumem ſe fore & ſartum tectum (ut dicitur) reſtipulari liceat, & ſemel quotannis ea conditione imperatis regijs defuncturum. Adde, ſi placet, & ſibi bona fide ſponderi id intelligat: neque id quidem modò, ſed etiam corollarij nomine hoc additurum, ut ſi de aris & focis dimicandum ſit, repetitum ſe iri ubere aliqua indictione caueat. Semper enim ad incerta bellorum reges noſtri uelut ſanctius ærarium in populi benignitate obſequioſa reconditum habuerunt. Quòd ſi quis huius anni collationem reputet anni ſuperioris collationem excipientē, atq; in id tempus utrāque incurrentem, quo & uis maior ſeu cœli intemperies calamitatem, & uis improbior (quæ militaris eſt petulantia) pauperiē longè lateq́; per rura fecere, nullus iam modus æſtimationis erit. Nam cum aliis ferè ea populi imperia accipientis obſequentia, & tributa præſtationesq́; alias imperantium duritia apud nos eſſe ſoleat, quæ eſt uinitoris aut inſciti, aut minimè indulgentis, qui pluribus palmi tibus uitem quàm pro ſtirpium uiribus onerare non uereretur, quū nihilo ſecius imperatas uuas uitis frugifera reddat: tum ſic actū eſt hoc biennio (quod miremur plebicola principe) quaſi poſtremū tributa atq; ſimul omnia iniungerentur, perinde ut cōductores agere iā ferè exactis luſtrorum annis aſſolent, qui prædio non ſuo mox futuro, multorum annorum fructum exprimunt improbius. Sed ſcilicet fatali diráque (ut ego quidem arbitror)

omnium

omnium propè ordinum ignauia, incuriaq́; pari, inſignes anni fuerunt, eo utiq; tẽpore, quo nemo ferè Gallus indole Gallica inuictus eſt. Etenim per deum perq́; publicam conſcientiam, quoto cuiq; gloriari licet ſua in rempublicã officia conſtitiſſe? Certè nulli, ut uidetur, eorũ quidẽ certè qui à memoria aut conſilijs principi, & ſuper ſanctiora officia fuiſſe dictitantur. Ecquãdo autẽ poſt hominum memoriã ſtrenuis magis nauisq́; ducibus & loricatis & togatis reſpublica indigere uiſa eſt? At utroſq; eam nunquam tantum deſideraſſe conſtat, quum populo id uociferante, omnes etiam ordines tumultuosè admurmurarẽt. Heu diſſoluta inertia, plebei gementis uoce non commoueri? Nutrici regiæ ac publicæ, iã exuctæ atq; aridæ, primores eius alumnos neutiquã condoleſcere? Quòd ſi parum de cõprimendo ore famæ laboramus, dum famẽ longe à noſtris priuatim penatibus arceamus, ne deũ quidẽ res humanas credimus deſpectare? Ecquo igitur unquam tempore maior (ut ita dicam) ſeges emerendæ gratiæ tũ diuinæ tum humanæ fuit, ſi ijs qui ad limina obſeruabãt, publicæ charitatis guttulam paracletus ille ſpiritus ſubinſtillaſſet, qui totum ſe iam profundere creditur ſimul ac creare pontifices eiſdẽ libitum eſt? Atenim rex aures ferendæ ueritati non habet, nec oppidani homines ſcire poſſumus quid cum principe in aula interiore agatur. Quot igitur eorum tandem, aut quoties ipſos uidimus (ut ita loquar) excuriatos ob id, quòd ingenuè homines dicerent eos eſſe prolocutos, aut uicem publicam egregiè conqueſtos? Hæc in pullata forſitan turba admitti excuſatio poteſt, quæ trans tectoria uultuum introſpicere præ hebeti acie non poteſt: inter eos non poteſt, qui aliam opinionem habent, cum ex uſu ipſam

Ad limẽ obſeruant ij qui aditum aulæ interioris claudũt pro poteſtate, & aperiunt.

aulico

aulico,tum ex ingenio principis plebicolæ & indulgentis,ex eorumq́; ipſorũ moribus confirmatam.Ego ut credam cauſam populi eos agere,qui nihil non ſibi ſuiſq́; impetrare auferreq́;non uerētur? aut regiæ charitatis igniculos excitare eos poſſe,qui beneficentiæ fines gentilitate aut cognatione circũſcribentes, ad ſuffragationes aut pias aut honeſtas,frigidiores eſſe Salamandra uidentur? Quónam autē modo exiſtimabo diuinæ legis eos rationem ullam habere,quos in actu uniuerſitatis ſtipulationes priuatim idētidem concipere notum eſt? Quid eos deniq́; penſi habere credam, quos populo ad extremã inopiã redacto,Craßianis cenſibus penates ſuos augere nec piguit nec puduit? Atqui eò iam uentũ eſſe uideo,ut uelut in luſu talario populus damnoſo ſemper iactu miſer, omnia ſua in medium conferre teneatur,cum aulæ pauci alumni tanquam iactu Venereo fortunati,uniuerſa raptim, aut certè pignora uniuerſorum auferant:nos autem ludi fortunæ ſpectatores, proculq́; ab actu ſummoti, ut immunes, ita exortes,riſum interdum rebus, interdũ lachrymas ſuſpiriaq́; accommodemus.Hæc enim non tam Democrito ſpectatore quàm Heraclito indigent. Hac alea dudũ Gallia omnis æui decus gloriãq́; perdidit, ut parcißimè loquar. Verumenimuero eſt in Græcorũ prouerbio, ſuperni Iouis teſſeras nunquã non aut cadere commodè,aut tandem euenire:quo intelligi uolunt, deum quum rebus humanis lentam quidem manũ,ſed ineluctabilem admouit, eũ euētum cuiq́; rei dare ſolere,quem aut hominum promerita, aut ſecus admiſſa poſtulauerint. Quare qui luſu antedicto immodicè creuerunt, cauere (ut opinor) etiam atque etiam debent, ne ſibi propterea nimiopere gratulentur. Si enim deus uicißim aleam ſuam iecerit, iſti qui nũc Venerem Adagium Græcum.

nerem ſibi cecidiſſe lætantur atque triumphant, uerſa uice ludi ſero quidem caſu, ſed caniculari concident. Siquidem nec impoſtura fieri iudicio diuino poteſt, nec diuinæ iuſtitiæ præſcribi ullo tempore aut titulo. Sui autem amor nimius, & charitas publica, tam inter ſe diſsident, ut ne glutino quidem gerendi magiſtratus uel honoris ſociabilia eſſe poßint. Tum demum igitur aula Franciæ rectè conſtituta eſſe dicetur, quum ij qui ſummam rerum tenebunt, ſui & larium ſuorum obliuiſci tantiſper uidebuntur. Nunc autem ita ad actum rerũ homines partim irrepere, partim irrumpere uidemus & proſilire, ut quos tenues & ieiunos uiderimus pridie, diſtentiores ricinis cernamus poſtridie. En queiſcum in tenebris micemus, ut in utranq; aurẽ reges ſecuri ſomno ſopiri poßint, qui huiuſcemodi uicarijs atq; adminiſtratoribus habenas rerum concrediderũt. At etiã homines eximium ſe decus meritos eſſe adeptosq; cenſebunt, ſi res dudum accisæ, benignitate diuina uberiores fieri iam cœpere citra pulueris tactum, ut eſt in prouerbio. Quaſi uerò obſcurum ſit ductores ipſos ordinũ impares grauioribus curis, conſertis (ut aiunt) manibus optabundos, fatis omnia regẽda permiſiſſe, caſuumq; temeritati: quum interim populus alienæ culpæ pœnas pendẽs (ut aſſolet) infulas ac fercula propitiatoria circumferens, ueniã & pacẽ ſuperûm, ſupinis ad aras manibus expoſceret atq; exoraret. Num etiã (ſi dijs placet) prouidentiam ſuam populo imputabunt ij qui auras omnes laxamenti ſecuritatisq; priuatæ captantes, in pacẽ tandẽ genialem fato auſpice deciderũt? Equidem ſacrilegij inſtar eſſe putarẽ, ſi id quod præter hominum opinionẽ diuinitus fatis ita competẽtibus euenit, humana prudentia acceptũ ſibi ferri uellet, aut etiã ſineret. Quis

autem neſcit quàm malè parati ad occaſiones eramus, quàm undiq; deprehenſi & ſtupẽtes, niſi deus nullo noſtro merito impetũ iræ ſuæ repreßiſſet? Gratias igitur ob id habere & agere clementiæ diuinæ, nõ noſtræ gratulari prudentiæ debemus. Neque uerò ex illa iactatione fœderum anniuerſariorum ſatis ipſi uidemur in portũ quendam fixi certiq; conſilij reſpexiſſe, nec pignus certũ habemus pacis ſuperûm ueniæq; impetratæ. Quid ni enim has ego ſuperûm induci.as potius quàm pacẽ uocãdas eſſe putẽ, cũ aſpectũ in cælũ nos referre nõ uideã? Simul ab iſtis galeripetis metuo (ut aperte loquamur) qui nos ſemper è tranquillo in æſtum atq; in ſcopulum auferunt, fatali Franciæ calamitate. Hic facere non poſſum, quin ad aliquantũ ſpatij amœnioris excedam à propoſito, animoq; obſequar meo, opere multo iã fatigato. Nã quum in mentem mihi earum rerũ uenit, quas poſt decimũ abhinc annum uidimus: mihi uidetur animaduerſio diuina uelut laniſta quidam præpotens totius propè occidentis imperia inter ſe commiſiſſe, nẽpe ut uiciſsim bella populi propulſantes & inferentes, iuſtitiæ ſupernæ pœnas penderent inſolentiæ, & tanquam ſanguinem mitterent opulentiæ exuberantis. Atq; ut reliquos omittam, nos in Italia rebus geſtis feroces, Venetis bellum utcũq; indiximus, indictumq; ſtrenuè geßimus cũ contemptu hoſtiũ, atq; ingẽti uiriũ noſtrarum fiducia. id etiã mira felicitate uno prælio, ductu & auſpicijs principis penè profligauimus. Huius clarißimæ uictoriæ quum laureã non ſceptris noſtris alligare, ſed in gremio ſummi Iouis (ut aiunt) deponere deberemus (ancipiti enim alea prælium cõmiſſum fuiſſe notum eſt, nec incruento Marte confectum) pro eo ut benignitatem diuinam ſummam'que poteſtatem agnoſceremus

remus uictoria ipſi feroces, ſubinde gigantea propè immanitate theomachiam meditari inſtitimus, in ſuperosq́; uelitari: quum interim & à nobis & ab hoſtibus ſacroſancti liticines bellicũ occinerent. Heu fatalis furor utrarumq́; partium. Quid, malum! nos maiorũ noſtrorũ pietas non mouebat? illos heroicorũ temporum ſanctitatis nõ pudebat? An eius temporis fortaſſe in mentem non ueniebat, quum diuus Petrus Paulusq́; & eorũ ſequaces eccleſiæ architecti, non armorum ſplendentium fiducia infeſti ad prælia graſſabantur, ſed cruce, ſed innocentia freti, cætera inermes, ad caſtra CHRISTI *tuẽda in tumultu flagrantiſsimæ charitatis claſsico ciebantur? Nunc inania tantùm ipſi nomina tanto interuallo facti, etſi eorum demum maieſtate apud populos ſacroſancta, ſacerdotũ ordines primarij faſtus ſuos obumbrant. O`diram portentoſamq́; uecordiam ſacroſanctæ poteſtatis. Quis enim unquam tantum animo concepit nefas, ut ſacerdotũ culmen, ut cleri magiſter, ut ſacrorum ſummus opifex, manus inauguratrices, ab altaris operatu adhuc calentes, in familiam domini armare ſuſtineret? ut animo plus quàm gladiatorio graſſaretur ad Chriſtiani nominis columen mundo ſtupente delendum? & nunc myſticum illum enſem cæſim punctimq́;, irrito (ut credimus) propoſito uibraret, nunc à Marte ſanguinariam frameã mutuaretur, & conſternatos diris execrationibus (quæ fortaſſe in eum ipſæ uerterunt) ad internecionẽ quoq; perſequi cõniteretur? En quos pedes, quas manus libens exoſcularere, inde ut os cruentum ac pollutum referres. Miſerũ uerò te tum Iuli, atque intemperijs actum, qui uſq; adeo iræ cæcæ indulgendum putaris. Tu'te ut tranſuerſus & præceps ueſana animi cæcitate raperere? & nec te, nec decorũ maieſtatis*

Alludere uidetur ad concilium Piſas indictum.

In Iulium ſecundum.

ieſtatis beatiſsimæ præ odio reſpicere, ſed ordinē ampliſſimum, ſed ſenatum illum purpuratum, præcipua ueneratione inſignem, ſed Libani gloriam ſplendoreq́; tecū rapiens, inuitum bona ex parte & muſsitantem, arcis eccleſiæ ruina nos obruere teq́; adeò ipſum cuperes? orbem etiam penè totum concuteres, fulminibus ciendis intorquendisq́; collabefactum? ut nos odio & inuidia flagranteis, igneq́; deinde ardenteis, toruis iſtis oculis inſpiceres? nec iam recuſares, quin in rogum noſtrum flammantem uoti cōpos inſilires? Proh ſuperi immortales! tantum'ne de ſummo ſanctuarij uertice licuit maleſuadæ noxæ, ut œſtro uindictæ pluſquam Atreiæ percitū per fas ageret nefasq́; præcipitem, ut uel corpus animumq́; in buſto inimicorum properaret ire perditū? Non fuit iræ efferatiſsimæ ſatis, retro nos in fines fulmine perterrefactos egiſſe, Italiæ perditè nobis adamatæ poſſeſsione cedentes cum fremitu gemituq́;, niſi de aris inſuper ac focis dimicare, extremaq́; deinde exempla timere coëgiſſet: quum interim ſub ipſo laniſta ſanguinario totus propemodū hic orbis nobiſcum pariter digladiaretur animo infeſtiſsimo. Vbi'nam erat igitur ille zelus domini, quæ eſt ira iuſta læſæ aut imminutæ uindex diuinæ maieſtatis? Hoc enim demū ſignifero in aciē prodire ſacris cohortibus fas eſt, ſiquando prodire fas eſt. Num tandem igitur ille ex æde Charitatis aut fidei ſacello ancilia prompſerat, & ſigna cruciata? Ecquid igitur eū pudebat ſeruum dei ſe uocare, cū Frāciam Chriſtianorū decus ſemper, & pontificū olim religionisq́; aſylū, buſtis ipſe Gallicis inſignire geſtiret? quū ſacerdos ſeptuagenarius, Chriſti pacis cōditoris & parētis legatus, Bellonæ ſacris operaretur: cui cū generis humani luculēto diſpēdio litare cōtendebat, idq́; tū, quum

Alludit ad eū locū qui olim Romæ buſta Gallica dictus eſt ob Gallos quondam Camilli tempore aceruatim illic ſepultos.

quum profanum uulgus ad delubra pacis & concordiæ miſerabili ſpecie ſupplicationes inibat? Enimuero uiſendum ſpectaculum, patrẽ nõ modò ſanctiſſimũ, ſed etiã ſenio & canitie ſpectabilẽ, quaſi ad tumultũ Gallicũ è Bellonæ fano ſuos euocatos cientẽ, nõ trabea, nõ auguſtis inſignibus uenerandũ, nõ pontificijs geſtaminibus ſacroſanctum, ſed paludamento & cultu barbarico conſpicuũ: ſed furiali (ut ita dicã) cõfidẽtia ſuccinctum, fulminibus illis brutis & inanibus luridũ, eminẽte in truci uultu cultuq; ſpirituum atrocitate. Profectò nos uidimus paucis annis multa quæ prorſus maiora fide poſteris uidebuntur. Hoc turbine, hac procella luxata eccleſiaſticæ auctoritatis ac diſciplinæ cõpage, quónã modo fides recta, niſi clauis trabalibus & æternis fixa, ſacriſq; monumentis ſemel affirmata & cõſtabilitaq;, ſtetiſſet? Verùm ô ſuperi boni, q̃ præſto manus ipſa dei affuit, quõdã ipſa eccleſiæ architectatrix! Quàm autẽ eadẽ ipſa ueluti numẽ tragicum (ut dicitur) è machina necopinatò uiſa eſt præſentiſſima opitulatrix! Nã illo põtifice de medio mox ſublato, hũc mirificis comitijs eadẽ manus ſuffecit, inteſtini protinus externiq; belli pacificatorem, qui caliginẽ ſanctuario domini incubantẽ diſcuſſurus haud dubiè exiſtimatur, cæliq; liberũ aſpectũ omnino redditurus: quum etiã eadẽ manus diuina Iulium ipſum ante mortẽ Titanici ſceleris cordolio tetigiſſe crederetur, ut utar uerbo comico in re prorſus tragica. Nos tamẽ eas pœnas (ut ingenuè fatear quod negare non poſſum) meritò pependimus, ob uictorias (ut iam dixi) luculentas ſemper inſoleſcentes, ne nõ planè Galli, priſcorũq; ſimiles Franci, nũc eſſe uideamur. Siquidẽ ſupradictarũ rerũ religione obſtrictis Gallicarũ copiarũ animis (ferre enim diu piaculi religionẽ uiri Chriſtianiſſimi nequeũt) idem

Leonis. X. præconium.

idem qui à noſtris deus in rebus ſecundis non agnitus fue rat, ex fauore mox in irã uerſus (ſi tamen iraſci deus poteſt) lymphatico primùm pauore cõſternatos retroẽgit in Franciam: *deinde etiã claßicis circũſonantibus pauitanteis, de aris ac laribus dimicare delicias ſuas* Francos, *aut certè tergiuerſari coẽgit. Quo tumultu ac dedecore quũ iam multum pœnarũ uideremur ſuperis pependiſſe, nec ideo uecordiã noſtram expiatam eſſe putaremus: hoſtes autẽ rurſus bellũ & tumultũ inferre, nos propulſare pigeret (neq; enim ſatis iam animorũ nobis, præſertim quũ alibi manus noſtræ diſtinerentur: neq; illis ſatis copiarũ aut apparatus fuiſſe dictitatur) factũ eſt omnia moderãte prouidẽtia, utriſq; ut cõmoda pax eſſe crederetur, fremẽte tum* Sinone *aquilifero, qui libens incendia miſcere magno tumultu ſolebat, & rurſus extinguere, in utranque partẽ alternãs, ſæpe leues ob cauſas atque indigniſsimas. Ita animaduerſio diuina ut laniſta placidus ac clemens, duos populos ad internecionẽ iamiã digladiaturos, medio in certamine diremit, cõtẽta (ut ſpero) ad ſanitatẽ & modeſtiam utroſq; redegiſſe. Inuidia enim apud ſuperos utrinq; flagrabamus ob redundanteis opes. Iamq; eo uentum putabatur, ut illi hauſturi propediẽ de fæce, nos etiã reſecturi de uiuo uideremur. Tãetſi in ea ſum opinione, ut nobis improuiſa tempeſtate iactatis, una & altera (ut dicitur) anchora ſicca reſtaret, ſi gubernandi ſatis nari in tumultu atque in trepidatione fuiſſemus. Quando enim* Francia *omnibus rebus inſtructa, deo quidem non aduerſo, undique deprehẽſa eſt, atque ad incitos redacta? ut eſt in prouerbio. Ecce autem rurſus hic mihi uereri ſubit, ne in geniali fœdere præteritorum nobis obliuio ſurrepat, & ueluti rude donatos nos eſſe diuinitus exiſtimemus*

Hic ſignificat Imperatorem, Maximilianũ.

Rude donati

gladiatores nō ultra pugnare cogebantur.

mus, quaſi iterum nobis bellum non timendum ſit, duntaxat pro portis propulſandū, pro laribus, pro pignoribus. Nam ne nuſquā belligeremus, inquies noſter animus ferre nullo modo poteſt. Sic opes iam nimias conteri bello continenti neceſſe eſt, & referre dicunt noſtrorum quorundam ærarij diſpenſatorum, principes à rebus bellicis nunquam eſſe feriatos, ne tranquillo rerum ſtatu rationes ipſis recognoſcere uacet. O' beatam futuram Galliam, ſi tam ei contigiſſet heros habere frugi, quàm bonos habere ſolet. Nam mācipia, ut quæ maximè unquā prouincia, dicto habet audientia, etiam ſi ſuum ius ſeruientibus cōſtat, æquitate dominantiū. Imprimū in ea ſummū Liberi patris cum Cerere certamen, ut uini nobilitates nō poſsis ſine nomenclatoris opera numerare. Mitto temperiē cæli & clemētiam, & quòd utriuſq; maris cinctu & cōmercio commodè comiterq́; habitatur. ſoli ubertas tāta eſt in uniuerſum etiam inter inopes frugum ſterilesq́; prouincias, ut quaſi annonæ præfecturam ſub cardine noſtro gerere exiſtimemur, prorſus (abſit inuidia uerbo) ut ieiunia indicere finitimis, uictumq́; abſtemiū cum libuit poſsimus, quū ſumen (ut ita dicā) occidētis arare uideamur, ſi in uniuerſum fiat æſtimatio. Adde animorū alacritatē ad res omneis inceptandas, tū dexteritatē corporū impigrā atq; eximiā ad uices obeūdas: quibus ſi militaris diſciplina conſtantiā addidiſſet, nihil eſſet utiq; quod in nobis ab exteris requireretur. nā noſtris quidem ſatisfacere nullo modo poſſumus, ut antea dictū eſt, qui nos in ordinē nuper Barbarorū coēgiſſe dicūtur, nec diſciplinas nobis politicas, nec prudentiam concedētes. Equidem proborū hominū eſſe nō puto, ingenitam ſimplicitatē in Francis improbare, quæ in latebris mentis inſidias condere nō didicit.

Franciæ bona.

Atqui

Atqui niſi Genius Frãcici diadematis iam inde ab incremento ſceptrorũ ita ferme ſemper tuliſſet, ut oculis & auribus alienis uti, decus eſſe regium crederetur, ſicq; ſæpe fierent imperij magni potentes, ſemiſſes, quincunces atq; trientes, ut fortuna tulit, homines, qui imperandi uetandiq; impotentes eſſe in actu rerũ deprehenduntur: qua ſumus rerũ omnium inſtructi cõmoditate, Perſici quodammodo regni nũc inſtar obtineremus. Cui enim tandẽ prouinciæ itidẽ datum eſt, omnia ut pacis belliq; ſubſidia, & ſua, & (quod dicitur) in numerato haberet? Ita nobis copiæ noſtræ equeſtres ſtato perpetuoq; ſtipẽdio deſcriptæ, in turmasq; centenarias quinquagenariasq; centuriatæ, non dico præſtò ſunt ſi ad delectũ edictumq; citentur, ſed etiam in procinctu, & arrectæ ad bellicum exaudiendũ: ex quibus centurias habemus cũ ad præſidia regni omni in parte collocatas, tum uerò ad incerta caſuum ſtationes agenteis, in quaſcũq; partes incubuerit tumultus, protinus coituras. Quòd ſi & alias quoq; ſuccenturiari oporteat, abunde eſt iuuẽtutis ad ſacramentum paratæ, imperiaq; manẽtis. Propter has aliasq; prouinciæ præſtantias, Francia ab externis inter primas prouinciarũ libentiſſimè & uiſitur & habitatur: quippe uiſendam eam ſingularis præterea hoſpitalitas facit: incolẽdam autem, omniũ rerum expetendarũ exteris cõmoditas. Sed & ſi milite externo accerſitoq; uti libeat, pecunia largè ſupereſt & annona, unde alere copias, & auctorare perenni ſtipẽdio poſſimus. quãquam per hoſce annos infeliciter id experiri ſtatuimus, ut ferè omnia agi præpoſterè cœpta ſunt fatali demẽtia. Siquidẽ eo errore quẽ græci Xenomaniam appellant, id eſt nimium & incõſultum externorum ſtudium, luculenta clades illata ruſticam plebem afflixit. Xenomania.

E 5 Cern

Cernere erat & noſtrum & externum militem plebeculæ penu ſaginatum, ultro etiam te mulctum illudere quaſi uictis: quum interim miſelli, & egentes & ſicci, alijs ſuper alias collationibus in deſidis ſtipēdia militis omnia corradere atque eo amplius corrogare cogerentur, & (quod ſine gemitu meminiſſe nemo poteſt) interdum nexum inire, ut eſt formula exigendi tributi ſi pignora capi nequeant. Sed ſic eſt uiſum diri tēporis interregibus, quibus ipſis placere patriū nihil poteſt, quiq; ante pedes poſitos trāſilientes, in Colchos nobis aut Baſternas petendos uiros putāt. ob quod eos nō dubiè biennij epinicia manent, ab ijs (ut opinor) decantanda, qui eorum olim actui ſuperſuerunt. Sed enim (ô mirā uim numinis) ſic libitum eſt prouidentiæ (quæ res & uires mortaliū tēperat, omniaq; à ſe facta pro poteſtate moderatur: cuius rei rationē inire mortales nō niſi confuſam aut ambiguā poſſunt) ut tantæ rerum noſtrarū competentiæ conſiliū perindè publicum non ſuppeteret: ne ſi bonis in rebus Franciæ & copioſis, bonā quoq; mentem reip. circunſpectamq; dediſſet, finitimos fortaſſe Gallia lōgiſſimè ſummoueret. Priuatim autē noſtros cōſilio & ſolertia defici ego certè non cenſeo; ac ne eos quidem ipſos, qui in mediū conſulere nobis exiſtimari uolunt, ut quos in augēda re priuata & ſtrenuè & ſolerter operā nauare uideamus. Hinc illi ſubiti penates imaginum nouarū, luminibus nunc officientes antiquiſſimæ cuiuſq; domus & generoſiſſimæ. Scilicet hic eſt ille orbis fatorū ſcitorumq; prouidentiæ, quo genus humanū & digito & nutu dei uertitur: in quo emergenteis alias in ſolem familias, alias ſidenteis in tenebras uidemus, inuicem inter ſe ſurſum deorſumq; impellentes & ſummouentes: quæ uiciſſitudo facit ut alternis floreant exoleſcant

ſcant

ſcantq́; interituræ tandē ſtirpes tum priuatæ, tū principes. Verùm hoc ridiculū, quòd qui ad centeſimū ſe nepotem animi deſtinatione propagant, illuſtrem ſibi famam in omne æuum pollicentes, ſæpe intra primos nepotes ſtirpitus exoleſcunt: & tam friuola ſpe homines, certam & diuinitus oblatam atq; expoſitam mutabūt æternitatem? Cæterùm quidnam in cauſa eſſe dicemus quamobrem qui ſuis cōmodis ſuorumq́; cōſulere bene ac fœliciter norunt, ijdem rebus ipſi publicis proſpicere non periode uideantur? Nempe quòd aulicis inſtitutis cauetur, ne quid è republica eſſe uideatur aut principis, quod nō idem ceſſurū in rem priuatam paucorumq́; manifeſtò intelligatur: nec rurſus aliquid publicè turpe, quod priuatim aut honorificum eſſe poßit, aut luculenter compendioſum. Non item uice uerſa, quicquid publicè aut honeſtū aut utile ſit, id ut ad ſingulos quoq; eorum pertinere uideatur. Nihil enim moribus huius ætatis publicū præter aërem & pluuiam cenſetur, cætera nō tam publica eſſe, quàm expoſita exiſtimantur, in eorum utiq; prædam ceſſura, qui anteuertere uerecundis & probis, ac præripere poßint. Sic aulica uigilantibus ſtrenuiſq́; opitulari iura ferunt, uirtutiſq́; præmia cōcedere improbè ſæpenumero procaciterq́; occupanti. Proinde nulli iā in Gallia publica commoda domum ſuam auertiſſe fraudi fuiſſe foréque exiſtimatur, aut noxam publicè, quanta ſit illa cunq́;, nocuiſſe, qui quidem ipſe, eiuſue amici in libras damni dati, unciolis decidere ſingulis non grauetur, & ea ſit ſolertia, ut uti foro norit. Quo fit ut tam maximè ferè actui ſummo præpoſitorum diuitiæ circumfluant, quàm maximè uires opéſque publicæ & priuatorum facultates exhauriuntur: ſicut in ægris corporibus lien & uenter pellacia duo membra tum

Alludit ad verbum iuriſperitorum.

Irudo eſt ſanguiſuga.

tum maximè redundare dicuntur, quum cætera exucta defectaq́; uidentur. Quòd ſiquando nonnulli, ut irudines diſtentæ, caput in ſorptu popularis ſanguinis uiſi ſunt reliquiſſe, longo iam interuallo rediturũ id exemplum non timetur, præſertim quandò quod olim capitale cenſebatur, nunc impulſis legibus atq; afflictis, non tam criminoſum ipſum quàm contumelioſum eſſe cœpit. Contumelioſum? immò uerò ingenioſum inter iſtos beatos & fortunatos, atq; etiam palmariũ, utpote inter quos nihil ignominioſius egẽti innocentia aut ridiculoſius eſſe credatur. Simul enim hominum fidem atq; exiſtimationem cum re & cenſu concidere arbitrantur. Iam uerò quum hoc ſemper habuit Gallia, ut bona ſua interdũ ipſa neſciret, interdum ſcire nollet, tum uerò illa prægrauat indignitas, & optimum quemque enecat (ſi id effari fas eſt, quod nequit nõ expectorari, ut eo uerbo utar) quòd ampliſsima familia domini beati & copioſi, atrienſium paucorũ regitur arbitratu: qui accepti expẽſiq́; paginas luculentas habentes in poteſtate, in rẽ priuatã iuxtà atq; publicam uerſa, publicæ rei expenſare licenter impuneq́; uidẽtur, neceſſitudini & obſequio gratioſè ea tribuentes, quæ uirtuti officioſæ & induſtriæ debebantur. unde factum eſt ut ad ſummũ dedecus res noſtræ paucis annis nõ ſemel deuenerint. Quid enim per deũ rerum noſtrarũ olim fortunatorem, quid inquã nõ modò iniquius, ſed etiã ad ſpeciẽ maieſtatis huius regni indignius ac fœdius eſſe poteſt, quàm quòd inertes quidã homines, atq; ab omni actu memorabili feriati, in Prytaneo (ut ita dicam) exuberante ſaginantur cũ ſuis clientelis, tanquã de republica aut principe meriti præclariſsimè? Quid pernicioſius, quàm quòd ij nũc demenſum unicuiq; pro poteſtate ſtatuunt, qui meritos

ritos

ritos ab immeritis, dignos ab indignis, lectores ſeruos à mediaſtinis, nõ magis internoſcere didicerũt, quàm literarũ neſcij doctos ab imperitis? Qui etiã ſi id facere quoquo modo nouerint, tamẽ frugi bonæ homines, aut aliquo artificio cõmendabiles, nunquã aut nequitia præditis aut uerberonibus ſeruis cenſeant præfer ẽdos, quorũ quidem opera nõ in rebus dominicis, ſed peculiaribus, arbitratu ſuo uti poßint. Ita dominicum ipſum nomen tantarũ indignitatũ inuidiæ obijciunt. Omnia enim imperaſſe dominus dictitatur, quæ paucis diſpenſatorũ cõmoda ſunt, uel utcunq; cõplacita. Horũ præcipuè intereſt (id quod quidam nuper aſtruxiſſe dicuntur) ſolertes & cordatos in Francia nõ eſſe, ut qui hac uia graſſantibus ad peculium augendũ ultra modum ſeruilẽ, faſtigiũq; priuatũ, perinde conniuentiam non poſſent patientiamq́; accõmodare. Verùm enim ex hoc iã inſtituto eò uentum eſt, ut quàm optimè quisq; de republica meritus eſt, tã peßimè plerũq; de eo principes mereantur. Quippe aliter fieri nõ poteſt, quum huiuſmodi adminiſtri non modò diſpenſationibus, ſed etiã admißionibus in prætorio præſint. Quòd ſi pauci interdũ ad aulæ penetralia nõ exoratis iſtis admißionalibus euaſere, uiri uel doctrina præditi & ſolertia, uel grauitate & probitate laudabiles & eximij, dicere auſim, uel maioribus eos fatis eouſq; euaſiſſe, uel (quod æquè rarũ eſt) benigno aliquo ſidere inſinuatos, ui maioris ingenij fortunã ſibi finxiſſe. Ex ea ferè nota uidimus Petrũ Cothardũ ſummæ curiæ Lutetianæ principẽ, & Guidonem à Rupeforti Cancellariũ Franciæ. Legũ tutorẽ, morum ordinumq́; cenſorẽ, ac togatorũ uerticem, hoc nomine ſignificamus, quẽ & pleniore et fœliciore nomine Nomophylacem appellare poſſemus, ſi aures hodie hanc uocem

Cancellarius Guido à Rupeforti.

Nomophylax.

cem

cem non reſpuerent. Horum *autem duorum potißimùm ideo meminiſſe me iuuat, quòd eorũ nominibus appellandis quum in memoria feliciorũ temporũ acquieſcere mihi uideor, inaniq́; præteritorũ meditatiõe recreari, tum uerò aſſentationi & gratiæ nihil dediſſe dicar: utpote qui nec ab ipſis iã mortuis, nec ab eorũ ſequacibus, qui ferme iam nulli ſunt, gratiã inire ſperem.* Quos *autem uiuos colebamus, omniq́; obſeruantia dignos eſſe cenſebamus, utinam memoriæ perpetuæ uel nunc uel in poſterum conſecrare poſſemus, uiros quidem illos diuerſißimis ingenijs æquè de literis ferme literatisq́; meritos.* Ille *miro lepore ſtudioſos exoſculans, noſtros & externos benignè adiuuabat, feſtiuus, facetus, beneficus, comitate, iucũditate, & morum facilitate nulli hominũ ſecundus: ut uno uerbo abſoluam, præſidiũ ſubſidiumq́; omniũ qui* Mineruæ *ſacramento dixiſſe profiterentur. nã & ipſe miro lepore inter ingenioſos literatosq́; præditus erat.* Hunc *illi aduerſam per diametrum genituram habuiſſe diceres, ut* Democrito Heraclitum *ex aduerſo ſtetiſſe produnt, ſed ſub uultuoſa illa facie, & propè dixerim truculenta, ſumma omnia latebant etiam ad humanitatem pertinentia.* Nihil *autem amplius in eo cognouimus (quum omnia eſſent amplißima) quàm quòd æquabilem animi præſtantiã in aula imperioſa, uerſabili atq́; moroſa ſeruauit ad extremũ, non ut in eo trucem animum, aut uitæ infenſum eſſe diceres, ſed citra ignauiam circunſpectum, & generosè cautum, tempori ita cedentem, ut conſertis (quod aiunt) manibus integritatem retentaret.* Quo *temperamento in loco ſanè lubrico, non ſine optimatium plauſu ſtetit, qui mirè increbuit eo de medio ſublato. poſteritatis enim dißimilitudine, deſiderium eius in dies magis ac magis*

ſenſim

ſenſimus. Hic adhuc unus numeros omneis impleſſe gerendi iam ſummi magiſtratus exiſtimatur. Fuit ingenio ſummo, doctrina (ut inter prudentes) præſtantiſſima, memoria longe æqualium tenaciſſima, animo ſibi ſemper inſtanti, uoluptatum uel neſcius, uel contemptor. In illa celebritate ac ſtrepitu aulico hominem apud ſeſe dixiſſes ſemper eſſe. Reprehenſus fuit à multis (ne ab omni eum culpa uidear uindicaſſe) quòd dicerent eum ad rem paulo auidiorem (ut ſeculo adhuc uerecundiore) fuiſſe, tum iræ præcipiti non ſatis temperaſſe: & nihilo ſecius omnes probum fuiſſe eum uirum non negant, ij quidem certè qui à uero non aberrant priuata ſimultate perciti. Equidem ut iram in eo præcipitem expertus ſum, qui cum eo ſæpe negocium habui in munere publico, ita contendere auſim, omnium iracundorum maleficam ipſum minimè habuiſſe iracundiam. Fuit enim huiuſmodi, ut mira animi æquitate uerba propemodum iurgioſa rediraſcentium ferret, duntaxat liberaliora, etiam ſi in re præſenti ægrè ferre admodum uideretur. Videlicet uir ingenui et Catoniani ſpiritus, nemini fraudi eſſe uoluit generoſè libertatem in quēquam uſurpaſſe, eorum quidem certè, quos malè ſibi cōſcios non eſſe intelligebat. alioquin uerò quis negat nemini unquā homini mores undiq; abſolutos fuiſſe? Atq; haud ſcio an laudi id uerti debeat, uirū natura bilioſum, & iræ intemperantem, nunquā tamen iræ ad uindictam uſq; obſecutū fuiſſe. Eidem quum comitas in ſeueritate triſtioris naturæ culpa defuit, omniū tamē quos quiſquam hodie meminit, gratioſus et ſuffragator ueraciſſimè fuit. Neq; enim, ut hodierni homines, aut fumos uenditare ſolebat, aut ſæpius appellari de pollicitatione aut promiſſo ferebat. Nec ut ueteratores aulici & flexiloqui ſolent,

lent, ancipites poſtulatores & ſuſpenſos ambitu luſtrali tenebat & enecabat. Semel ſuffragiū ſuū aut ſpondebat aut negabat, fronte ut triſti, ita minimè aulica & fallaci. Opitulator nō modò benignus tēpore imperioſiſſimo, ſed etiā ſtrenuus & peruicax: tanta animi acrimonia & ſolertia, ut nullū ferè moribus cōmendatum, tuendū ſuſceperit, quem nō & pertulerit ad finē deſtinatum. Hic (ut ita dicam) Corculus in ſumma talis fuit, ut quū omneis flexus aulicos occaſionesq́; memoria teneret, minimè tamen aulicus eſſe uoluerit & uerſipellis: eorum diſsimillimus, quos hodie hoc nomine uerſari decimo quoq; uerbo atque obſoleſcere in ore uulgi nō pudet, homines perfrictæ frontis, immò planos improbiſsimos, quos impoſturā factitare ore iuuat renidenti, eosq́; petitores fruſtrari & ludere, quos aulicæ uerſutiæ rudimentū non poſuiſſe ſentiunt. Alios ex Chreſtologorū natione nouimus mellito & medicato ſermone afficientes animos flagitantium, ut gaudio perfuſos ab eis diſcedere ſæpe uideas, & ſpe bona lactatos & geſtienteis, ſed poſt intellectā tandem ludificationem, diras iiſdē imprecanteis, quibus quidā obaudiētes (ô improbū ſermonē) fortunari ſeſe dictitāt. En artes & diſciplinas quas aulica philoſophia profitetur: quibus præditi iā nōnulli domeſticis pridē inſtitutis clariſsimi, nunc aduerſo rumore inter aulicos agunt, etiam ſi ſe ſuosq́; ſecundis numinibus aulicis euaſiſſe gratulantur. Qui autē eius academiæ decretis iā perimbuti fuerūt, eos ad frugē aliquā bonā ciuilis & æquabilis uitæ redire perquā rarū eſt. Huiuſcemodi aūt apud nos aulicaſtri degētes in oppidis uocitātur à populo, quo uerbo tam Ariſtippeos quàm Ephecticos ueluti philoſophos Scepticosq́; ſignificant: illos ſalutigeros, & uerborū comitate morigeros, hos cun-

Aulicos perſtringit.

ctator

ctatores & hæſitatores appellitantes, nulli uel amicitiæ ipſos uel cauſæ ita unquam addictos, quin ſtatim cum fortuna tranſire parati ſint. Sic enim homines Aeolidæ, uerſatiles ad omnem aulicam auram animos aiunt ſapientum eſſe debere. Quo fit ut municipes inuicem admonentes, uulgò eos in cornu fœnum ferre dictitent, ut inquit Poëta lepidiſsimus. At Guido ne in Ironũ quidem conuẽtu diſsimulator fuiſſe dictus eſt (quod quidẽ ipſi uerti à quoquã uitio poſsit) alioquin ingenij & doctrinæ & ſeueritatis maieſtate maiores æqualeisq; longiſsimè ſummouens, ut tum opinio fuit conſtans. Cuius utinã ſublimitas non etiã luminibus poſteritatis obſtruxiſſe uideatur. Eam enim formã ſummi honoris inchoauerat, cuius præſcriptis qui ſuccederet, propius'ue accederet, nemo adhuc repertus eſt, ut Veneris quondam Coæ tabulam iiſdem lineamẽtis qui abſolueret, Apellis ſucceſſor nuſquã potuit inueniri. Etenim qui ei proximus fuit, ſextus aut ſeptimus magis quàm ſecundus ei fuit. Mortuus autem eſt uirtutis commendatione ſera cognitus, quum triſtitia & ſeueritate popularis eſſe cœpiſſet. Quare illi ex aduerſo ac ſucceſſori contigit, neque enim ipſe ut Phidiæ ſignũ (quod aiunt) ſtatim aſpectus & probatus eſt, ſed primore aduẽtu nec plauſibilis nec gratioſus, decedens tandem omnibus non iniquis deſiderium ſui non modicũ reliquit: maiusq; olim fortaſſe in dies id futurũ eſt. Alter cõtrà magna hominũ expectatiõe exceptus, præſumptaq; ex præterito opinione gratus ineũdo etiam magiſtratu uibrans ac coruſcãs extitit, ſed illico à ſeſe deſciſcens, euanido ſplendore etiã ceſsit in prioris gloriam. Quippe ut incluſa in funda annuli bratteola fulgentem ſuapte ui carbunculum flagrantiorem reddit: ſic ſucceſſore prouinciæ longè inferiore

Guido a Rupe forti.

F atque

atque obſcuriore ſubiecto, deceſſoris illuſtris gloria intẽtius reſplendeſcit: quo maiore cõtentione animi adnitendum erit ijs qui in poſterũ cum honorẽ geſturi ſunt. Heroicæ enim uirtutis exuuias geſtare, nõ cuiuſuis eſt capitis, etiã primæ notæ. Sed ſunt qui à fortuna quouis modo ſublati, cum in digitos aſſurrexerũt, ſuã ipſi ſtupidẽ mirantur magnitudinẽ. Vtinam autem illi Herculi Theſeus aliquis me uiuo ſuboriatur, qui monſtra Reip. ab eius obitu enata præſtantiſſimæ uirtutis eius æmulatione tollat. Eius mors publicè haud dubiè acerba, mihi priuatim quoque luctuoſa, omnibus ijs incõmodiſſima fuit, qui honeſtarum rerum ſtudio fortunã ſibi facturi uidebantur. Quod genus hominum quum maximè placiturũ in aula ſperaretur, frigere ſtatim ubique eo mortuo cœpit. Siquidẽ tantum momentum ſupremus in faſcibus eſſe iam notum eſt, ut quam in partẽ mores eius uergant qui eum honorẽ gerit, eiuſcemodi bona ex parte primarios ordines ſortiamur. Nam quum in eius ſodalitio & comitatu uelut ſeminarium antiſtitũ & magiſtratuum habere Francia iam cœperit, fit ut ea in officina politos uel uiros uel homines uenerari quo iure quaq; iniuria cogamur. Quare ſi diutius illi uiro ex ſinu (ut ita dicã) probæ beneficẽtiæ edito, inter uiuos eſſe ſuperſtitesq; licuiſſet, et literatos utiq; uiros, & de meliore nota in ſcenã productos aulicam ciuilemq; uidiſſemus. Hoc enim nemo unquam à bonorum cauſa, quos quidẽ cõperiſſet & exploraſſet, aut firmius aut animoſius ſtetit. quanquam ſibi quidem ipſe certè & gloriæ ſatis, ſtudioſis & pudentibus qui productore & cõmendatore ad tyrocinium indigẽt, parum, per, inquam, parum uixit, ipſe uerò reipublicæ paululum. tam ſalubris enim ſideris occaſu, ſæua mox orta tempeſtas,

turbi

turbinibus rapidis res Gallicas in omneis cœli plagas diuentilare cœpit: qui duorum hominum ſpiritibus immodicis excitati, quum eorum quoq; obitu conſopiti eſſe uiderentur, ingenti ſtupore hominū extiterunt inauditæ calamitates: quibus quum par nemo iam in aula ſupereſſet, Gallia tum primū animos deſpondere uiſa eſt, retuſo etiā illo mucrone ineundi ſtrenuè certaminis, genti peculiari id eſt primore Martis impetu, quo maximè ualere noſtri exiſtimantur. Simul rei ſummæ gubernacula, laurea partim excuſſa, partim emarceſcēte, omniū ordinum ore rediſſe ad triarios dictitabātur. Verū ille à Rupe forti fauſtum cognomē ſortitus, eū ſemper animū circa honeſtatis ſtudioſos, modeſtiæq; tenaces præſtitit (etiā ſi remittere frontē atq; ſupercilium ne ijs quidē ipſis uideretur) ut eius obitus diē atrum & funeſtū ſemper habere debeant. Qui autē eius inſtitutis inſiſtere noluerunt, iam inde eo uiuo uirtuti eius infenſi, huiuſmodi fuerunt, partim ut priuatis ſtudijs ſummi rerum actus faſtigium inclinaſſe, magiſtratuumq; cēſuram (ut ita dicam) delibaſſe uideantur, partim ut ex ſuo cōtubernio literatos & doctos exegiſſe iudicari debeāt, eorūq; affines, ambitiōis aſſentationiſq; neſcios. & ſic quoq; uiri improbi delectu eiuſcemodi hominū delectari ſeſe dicere cōſueuerūt, ut omnia ferme uiri aulici diuerſiſſima actionibus ſuis animiq; ſentētiæ proloquūtur impudētia quorundā tam putida, ut aures defecatæ, harumq; rerū inſolētes, haurire hæc mēdacia ſiue nauſea quadam ſtomachoſæ indignationis nequeant. Nil autem eſt indignius, quàm quòd ſic quoque fallere ſperant ipſi nos, intra pomœria & natos & inſtitutos. O ſtultam & ridiculam opinionem, ſi quidem ita putant: impudentem & capitalem ſermonem, ſi non putant. Sed

Animaduertendus locus.

Alludit ad motus hiſtrionum in theatro, qui numeris exactis adſtricti erant.

illudere proteruè atq; improbè eorum gaudēt cōniuētiæ quibúſcū colloquūtur, quum interim ne tātulū quidē ipſi cōmouere ſe in illo regni theatro extra numeros poßint aut probitatis aut honeſtatis, quin aut riſu ſtatim acrium ſpectatorū, aut aduerſo murmure excipiātur omniū cuneorum. uſq; adeo qui ſuſpici ſe ſupra alios uolūt, uel agē tes ipſi uel loquē tes latere nos nequeunt. Nonne *quæ in adytis aulæ, quaſiq; intra ſcenā ac poſt uelum aguntur, quæ illic numina, quibusq; ſacris uictimisq; colātur, ſolēne eſt nobis anniuerſarijs ludis uelut ex proſcenio audire? ſatyricisq; actibus ita in rem præſentē perduci, ac ſi reducto uelo opertanea ſacra introſpicere permitteremur? Quî igitur fieri id poſſe dicamus? Nempe* ꝙ *Aius ille (ut ita dicā)* Locutius *arcanum nihil eſſe ſinit eorum quæ in aula geruntur, aguntur, aut ſummußim dicūtur, Quod enim ad uniuerſos pertinet, id palàm quoq; uult & facit omnibus ordinibus eſſe.* Sed *beatū illud diuerſorium, illi tātum qui intus ſunt, rimis perlucere neſciunt.* Proh *ſuperi immortales: nū quiſquā ſodali et cōtuberna li uel etiā familiæ notior eſſe poteſt, quā omnes eorū mores & habitus, omnes ſtatus, flexus, affectiōes, motus cor poris animiq;, omnes uultuum ſpecies et aſpectuum, omnibus nobis notæ ſunt iſtorum, qui ſeſe & nos & omneis pulchrè latere putant? Quanta igitur cautione, quā cir cumſpectè, quā religioſè in ſuo ſe actu gerere, uel alieno inferre debent, qui acribus oculis theatri amplißimi ſeſe circunſpici ſentiūt?* Sed *quis eos hoc ſentire credat, quibus in re ſibi gerenda ſatagētibus, omnibusq; ſenſibus oc cupatis, conſulere famæ non uacat?* Atqui *ſi oculis cuneorū inſeruire nō uacabat, aut ſi nō magnopere id referre exiſtimabāt, uel ordinum ipſi oculis uel orcheſtræ certè*

inſeruire

inſeruire debebant. Hoc *enim meminiſſe oportebat, qui exiſtimationi olim ſuæ cõſulere neglexerũt, de ijs aliquã do publicè grauiter eſſe conſultũ.* Verùm *hæc iam terricula infantiũ aut nouitiorũ eſſe credũtur.* Periti *autẽ rerum, & quos ueteratores uocãt aulicos, arcẽ ſibi impunitatis nuper præſtruxiſſe exiſtimãtur, cũ immaniũ opũ propugnaculis tutã, tum uerò ualidis præſidijs contractarum affinitatũ neceßitudinũq; firmatã, quã expugnare nulla uis iudiciorũ, nulla conſtituẽdæ reipublicæ formula ualeat.* Peßimè *uerò de ſe mereri iam putãtur, qui uel famæ detrimẽto cõmodis ſuis non cõſulunt interim dũ diſpẽſant.* Inane *enim & ieiunũ nunc aucupiũ famæ eſſe creditur, fortunis ſuis augẽdis quoquo modo parcere, ut integritatis opinionẽ honeſtatisq; tueantur.* Proinde *non ita pridem qui rerũ potiebantur, ſcenicorũ figuras uerecundis auribus trãſmittere aut deuorare uidebãtur: hanc loquẽdi libertatẽ moribus atq; uſu confirmatã tolli non poſſe* Francis *iure non uiolato intelligẽtes.* Nũc *uerò aures iſtorũ ſenſim cauillis ita occaluiſſe atq; inſueuiſſe uidemus, ut inter theatricas perſonas prodire optabile iam eſſe cœperit quorundã opinione, qui non niſi beatorũ & copioſorũ nomina in argumẽtis* Satyricis *frequẽtari dictitant: quãdò illi actores auriti capitij licẽtia atq; impunitate, ſummũ ferè quodq; caput ſalibus ſuis perfricant.* Vnde *eò rẽ tandẽ uidemus euaſiſſe, ut quæ olim uitia figuratè maximoq; cũ lepore allegoriarũ carpebantur in ſummis magiſtratibus, quum uel* Satyri *cauillabundi inducerentur, uel uitia ipſa perſonata per proſopopœias in ſcenam prodirent, in ijs quas uulgò moralitates, nos antiquo uocabulo ethologias appellamus: ea nũc* Satyrico *felle inſulsè & ſimpliciter, ac ſine uenuſtate ſchema-* Moralitates ethologiæ.

 tum

*tum enuncientur, uidelicet quòd licentia peccandi periiſſe frontē(ut inquit ille)de rebus arbitrantur.*En qui*bus ſeruire,quos colere & obſeruare, quorum uoluntati lenocinari denique quibus grauitatis & doctrinæ,atque omnium ingenij ornamentorum faſceis ſummittere neceſſe eſt:eos quidē,qui aliquo in numero haberi in* Francia *cōcupiuerint:ut mirari iam homines deſināt,quòd rari ſapiētes & eruditi in rerum noſtrarum adminiſtratione uiſantur.*Nam *ij quorum maximè intereſt res probè adminiſtrari,quum in ſpeculis eſſe deberent,*Vcalegontes *ſerè ſub tecto ſecuri rerum euētuumq; dormitant,ne diſcrimine quidē ipſi nuper fumigāte ueternū excutiētes.*Hic *eſt ſtatus ferè* Franciæ,*qui ſi aliquando ipſe rectè atq; ordine cōſtitutus fuerit,ut ij ultrà in puppi ne imperitent, qui uel in tranſtris ſedere,uel inter uectores quouis loco eſſe deberent,tam opulenta,ut opinor,erit* Gallia,*quàm priſcis temporibus* Hiſpania & Perſis *fuiſſe perhibētur.* Rex *quidam* Franciæ,Ludouicus *ut opinor undecimus, quum ſermo aliquādo inter eū &* Legatos *magni cuiuſdam principis incidiſſet de prouinciarū opulentia,illiq; magnificè de ſuis ſentire rebus opibusq; uiderentur,reſpondiſſe ita fertur, ut diceret pratū ſe & graminoſum & latè patēs habere,quodq; toties fieret reſtibile,quoties uiſum eſſet fœniſecio opus eſſe.*Quo *dicto ſignificare uolebat,nūquā nō imperata tributa populos ſibi ſubditos obedienter cōſeſtimq; pependiſſe.*Nos *autem ſic actū eſſe per hoſce annos cum populis* Franciæ *ſcimus, ut eodē anno una & altera acceſſione tributa,modò dimidio, modò altero tanto,nonnunquam etiam ſeſquiplo excreuerint,tanta animorum æquitate,ut uicem principis plebem etiam dolentem uideres, audiresq;,qui tot in curas*

ipſe

ipſe rebus gerendis diſtringeretur:nō aliter ac ſi ab eadem ſementi altera & tertia ſeges demeteretur in Francia, aut ſi ex noualibus ſpicilegiū inſtar iuſtæ meßis exiſteret, uindemiamq́; racematio excipiens, noua atque integra fœtura denuo exuberaret. Verùm Rex ille Ludouicus prato ſuo ampliſsimo florentiq; idētidem gloriabatur, ex quo eodem anno fœniſecium iterum & ſæpius cogeret, quantumq́; placuiſſet. Erit olim fortaſſe Rex alter breui, qui chryſomallas oues aureo uellere opimas uiſendasq́; habere ſe dictitabit, non illas quidē apud Colchos aut Iberos, ut in fabulis legūtur quondā fuiſſe, ſed clemēte cœli tractu luculētis incrrātes latifundijs, toties attonſiles, quot res extiterint gerendæ, uellere ſuccreſcēte perenniter, ac mira fœcūditate. Illud uerò ſingulare, ac nulli æquè prouinciæ datum, ut bellis cōtinuis inteſtinis uel externis exhauſta Francia, & uiris uiribusq́; ad ſummā inopiam uſq; defecta, unius ſtatim aut alterius anni pace & commercio recreetur. Et ut Antæum illum gigantem ab Hercule ſublatum poëtæ fabulātur, quantumuis lucta fatigatum, ac certamine cōfectum, ſimul atq; terram matrem cōtigiſſet, integras illico uires ſolitum recuperare: ita Franciæ uires opesq́; quantūlibet acciſæ, cū primùm per pacē aut inducias tellurem aratro moue re licet, quaſi terræ tactu inſtaurari uidētur ac reſtitui incredibili celeritate: abſit modò calamitas, nec uitiū obueniſſe supernè experiamur. O` raram prouinciæ felicitatē, O` reges undique beatos ſi tantū perſonam ſuā ipſi ſatis noſſe potuiſſent, & in actu ſummo rerū grauiſsimū quodq; negociū ductu ſuo trāſigi, non auſpicijs tantū ſuis ipſi cōcupiuiſſent, aut certè non ſine ſua conſciētia. hoc deus ad cætera Galliæ addidiſſet, numeris omnibus cumulata felicitatis

Oues Chryſomallæ.

Antæus.

eſſet. Nam quum clementiam in regibus, tum libertatē in ciuibus rariſſimè deſiderauit, quantū utiq; ferre monarchia poteſt liberaliter imperioſa. Illud enimuero, illud inquā acreis homines, rerūq; non neſcios urit, angit, enecat, quòd puſillis homūculis neceſſe eſt perſæpe ſubſerui re, quos ut actores et uicarios principis aulica comitia cer uicibus iniungunt ſuccollantis populi, ac ſuccíduæ plebis: illos quidē aut fortunæ ſuffragio, aut fauoris inconſulti redempti'ue, aut aliàs perperam renūciatos. Huiuſmodi autem homines quū fata Gallica pro poteſtate regāt, quū liberalitates principis munificentiamq; arbitrētur, quum cuiuſcūq; noſtratiū externorūq; merita ancipiti trutina arbitrij ſui perpēdāt, & uolūtatis ſuæ modulis uiros magnos puſilloſq; metiātur, ſurſum deorſumq; (ut aiūt) permiſcent omnia in Francia, facilè quidē illa principe alioquin omnium prouinciarū. Quid enim per deū immortalem rectè atq; ordine adminiſtrare ſemiſſes actores poſſunt, qui nullū ius ciuilitatis atq; iſonomiæ nouerunt, quæ eſt æquabilis honorū bonorumq; diſtributio, pro dignitate ac merito ciuiū tēperanda, qualis eſſe in monarchia poteſt? Nā quod ius à peritis appellatur diſtributiuū, id ab Ariſtotele iuris ciuilis eximio conditore κατ' ἀξίαν dictum eſt, quod eſt ſecundum dignationem & promerita cuiuſque ciuium ſtatuendum. At huiuſcemodi uelut interreges iamdiu pertulimus, frementibus nequicquam frendentibus'que omnibus ordinibus, ſuppreſſa quodammodo procerum auctoritate. Hic mihi manum inijcit reputatio fortunæ temeritatis, reſiſtere'que pauliſper me cogit, ac ſui meminiſſe. Siquidem quum in omni mundi parte fortuna plurimum pollere, & rerū eſſe domina diſpenſatrixq;, oculis ipſa capta, exiſtimatur, tum uerò

ſomia.
ſus diſtributiuum.

ſuper

ſuper omnia ipſam eſſe in Francia cæcam atque balluci-natricem iudico. Haud ita pridem homines duos uidimus tanta ſubnixos potētia, ut ad reipub. officia uix decimus quiſque non ex eorū clientelis quaſi è ſeminario quodā magiſtratuum prodire uideretur, quum etiā ipſi incrementa ſua fortunæ ac temeritati bona ex parte deberent. Horū cū alter tempore paulùm prior, & faſtigio multū amplior, eo prorſus eſſet ingenio, ut qui ſe ſubmittere maximè eius potentiæ uellent, hoſce ille maximè cæteris præficere uellet, prolixeq́; augere: alter eos præcipuè promoueri concupiebat, ornamentisq́; immodicis creſcere & eminere, quos ſibi uſui fore ſperabat ad potentiam uel augendā, uel tuendā: aut ijs moribus præditos, ut ſibi morigeri eſſe omni genere obſequij miniſterijq́; ſuſtinerent. Nam & ipſe impigrè morigerando probatus, in ſecundas gerendarū rerū à maiore adoptatus fuerat: quin & aſſeclam comitemq́; illius potentiæ, non ſocium poſtea ſemper egit, haud grauatè primos ſummosq́; faſceis ſubmittens atq́; etiā ſubijciens illius fortunæ, cuius tum nutu omnia uertebantur: & meminerat quas in leges quum ſummū magiſtratū iniret, ſurdo ſacramento ipſe adactus eſſet: Quoad illo de medio ſublato, quum nutanti iam fortunæ uideretur imminere, alius ex eodē prodijt comitatu uir eximius, apud ordines aulicos egregiè gratioſus, cuius iam matura & adulta auctoritate ſolertiaq́; effectū eſt ne ille primariæ auctoritatis aut hæres aut prædo, impotētiæ animi omnino indulgeret. Cui ſi ſpiritus omneis ſuos profundere liberè licuiſſet, ne curia quidem ſumma quantumuis obnixa ſubſtitiſſet. Quū hoc rerū ſtatu fors fortunaq́; ſpecimen facere potentiæ ſuæ uideretur, contigit (id quod neceſſe erat) ut quos caſus temerarius in aulā inſi-

nuauiſſet(aula autem tum erat ferè comitatus ipſorum) quum unum aut alterũ ſtipendium ijs ſupparaſitando feciſſent,ſtatim uel magiſtratu uel antiſtitio locuplete donati,quaſi militiæ præmio,macti eſſe uirtute obſequij atq; obſeruantiæ iuberentur. Quod quum mirificis exemplis apud omneis innotuiſſet, eoq; mores incubuiſſe uulgò dictitarentur, ut nulla iam uia certius ad magiſtratus, ad honores, ad uirtutis decora & diuitias ferret, quàm ambitio & aſſentatio,&(ut plane loquar)corporis animiq; fœda uenditatio: contraq; quũ honeſtarum artium ſtudioſi, aut ueritatis tenaces, omneſq; qui ſeſe eximere fortis fortunæ ditione cupiebant, uel quos extra præſcriptum decori & honeſti pudebat proſilire, ſeſeq; uenditare,male de ſe ſuiſq; mereri uiderentur,qui uel ſtudio literarum miſeri intabeſcerent,uel inania & obſoleta iam nomina honeſtatis & uirtutis tantopere amplecterentur, uel deniq; in ijs rebus fouendis cõſeneſcerẽt,quæ nihil ad id tempus pertinere cernerentur: Quum ea inquam ferè eſſet conditio tẽporis, certatim eò aduolanteis, atq; etiã migrãteis uidebamus,ubi cõtuberniũ eſſe fortunæ uidebatur,largitiõisq; eius prõptuariũ: quũ interim paucis illis qui cõſtantia & pudore ducebantur,domi agere feriatos ab omni actu publico neceſſe eſſet,qui quidem adiunctum cõpendium cũ honore haberet. Sic paucis annis factũ, ut inuerſis ordinibus patricij ad plebem, & plebeij ad patricios plauſibiliter traducerentur,quũ uelut ſomno beatos redeunteis uideremus,quarto uel quinto,atq; etiã decimo iam equite nõnullos comitatiores factos,imaginibus nouis inſignes, quæ gentilitijs & Troiugenarũ ſtẽmatibus nunc claritate præſtant. Ita duorũ hominũ potentatu, repagulis pudoris & reuerẽtiæ legũ, atq; exiſtimatiõis

bonor

bonorum & grauium, refractis, retuſaq; acie iudiciorum ſeueritatis, eò iam inſolentiæ & licentiæ uentũ erat, ut acce pta expenſaq; omnia nõ fortunæ (quod æquo animo fer res) ſed fortunatoribus hominum referrentur, quos prin ceps eius indignitatis neſcius præfecerat (ut aſſolet) homi num delectui. Qua potẽtia ipſi freti, quũ diuinos iam ſi bi honores popoſciſſent, nec defuiſſent homines primarij qui ſe eorum cultus ingeßiſſent antiſtites, oraculorumq; interpretes, ab altaribus interim Domini nõ pauci eman ſitantes, iam mortaliũ ſenſu inauditæ rei miraculo ſtupen te, Prouidentia utiq; rerũ humanarũ curã abieciſſe, aut certè interim poſuiſſe à multis putabatur. Et alioquin uſq; eo publica mens ſucceſſu rerũ elata aberrauerat, ut Martis & Bellonæ numina inſtar propemodum haberent omnis diuinitatis. Quibus rebus Francia Chriſtianarum partiũ ſignifera (me miſerum qui hæc meminiſſe cogor) quũ cognomẽ illud ipſa ſuũ & æternũ contaminaſſet: ibi tum ibi uerũ & unicũ numen rapida noſtri orbis uertigi ne terribile, diuinitatis ſuæ maieſtatem aſſerere inſtitit mirificè editis in ſuperbos quoſdã inſolentesq; exemplis omnis memoriæ clarißimis, omniumq; gentiũ, ſi rerũ diui narũ intelligẽtiæ dociles ipſi animos haberemus. Sed nos (ô cæcæ mẽtes humanæ) monita diuina perinde ac fulmi na terrifica, celeri trãſmittere obliuione gaudemus, tan tiſper modò in cælũ ſuſpectantes, quoad urbis cõcuſſu fra goreq; contremiſcimus: ſerenitate autẽ reddita, uel ſub ſtillo adhuc cælo, ne turbinũ quidem recentium ueſtigijs admonemur alias quoque procellas ſæuiores impendêre fortaſſe. Quæro ecquo unquam ſeculo dominus in no ſtros, uel in ſuos potius atque peculiares, rapidiorẽ iræ ſuæ terrorem, micantioremq; diſtrinxiſſe uiſus eſt? Di-

Hic epiſcopi taxãtur aulica munera obeun tes, & ſacerdo talis functiõis immunes.

ſtrinxiſſe

ſtrinxiſſe dico? imo etiam uibraſſe, & cõtorſiſſe: tametſi cõtremefactas delicias ſuas Frãcos *perſequi pepercerit.* Hoc *quũ heri & nudiuſtertius factũ ſit, quis iam ſatis me miniſſe dicetur, ſi quidẽ mens publica ex habitu & fiducia ſingulorũ æſtimetur?* Siccine *fomento uno (præcalido fortaſſe) è re nata appoſito, doloris ſtatim & diſcriminis* Franci *obliuiſcuntur, ut uulnere percurato?* Proh *ſuprema & æterna* Dei *prouidentia, uſqueadeo ne denſa ſeculo noſtro erroris impij offuſa eſt caligo, ut ne fulminante quidẽ* Deo *ſurſum aſpicere poßimus?* Qui *ſi cælũ ſuſpicere obliuiſcimur, quin igitur omnia intentè circunſpectamus, ut ſenſu ſaltẽ humano* Gallia *niteretur?* Nunc *uerò nec dextrorſum ipſi nec ſiniſtrorſum intuemur, nec retrorſum reſpectamus, ac ne id quidẽ quod porrò eſt, uidere cõtendimus.* Id *demũ quod oculis admotũ eſt, aut etiã ad quod identidẽ offenſamus, animaduerſione dignũ eſſe cẽſemus.* Vt *mirari nũc ſubeat eorũ uel inertiã, uel amẽtiã, quorũ oculis princeps pro cõſpicilijs ſolet uti: qui quũ coẽmũdis poſſeßionibus, exædificandis penatibus, gẽtilitijs nominibus ſuis prodẽdis lõgißimè proſpectare, & ad pronepotũ uſq; atnepotes porroq; etiã uideantur, exiſtimatiõi tñ populari nõ ſeruiãt ad poſteros manaturæ, etiã ſi perpetuo ipſi tenore felicitatis (quod rarißimè euenit) uitã trãſegerint lõgiorẽ.* Quanquã *quid felicitatẽ iſtorũ uoco, quorũ nulli ſecurũ ſui poſſeſſorẽ eſſe licet, ex quo ciuilis & municipalis uitæ tranquillitatem aulicæ potentiæ ſemel emanciparunt?* Nam *qui acquieſcere intra natalium modũ, exigui eſſe animi aut degeneris arbitrantur, ij quàm altißimè uolentes emicare, eò abripiuntur ſæpe & efferuntur, unde ſine præcipitio in uitam deſcendere tranquilliorem nequeant.* Atqui *huiuſmodi eſt ferè eo-*

rum

rum conditio, qui ius in caput hominum, atq; in fortunas habere, aut decus opimum eſſe putant, aut culmen felicitatis. Quos equidem (ut nunc ſunt humana) crediderim potius gradum ad æternum præcipitium facitare, quàm ad ueram beatitudinẽ uel tantulum proficere. Qui enim ſenſus omneis ſuos diuino deſponſos amori, cultuiq́; religionis aſſcriptos, humano obſequio & faſtui ſeculari ita mancipauerit, ut ne animã quidem receperit cœleſti ſodalitio natam atq; creatam, quæ in manum ipſa Dei *mancipiumq́; tum conuenit, quum in militiæ Chriſtianæ tyrocinio quiſq; noſtrũ ſacramento primùm dominico dixit, nomenq́; dedit luſtrali rore reſperſus: quonã modo is non perfidus & transfuga eſt, qui à* Deo, *in cuius uerba ſanctiſſimè adactus eſt, ad eum mundi faſtũ deſciſcit, cuius ipſe obſequium rogatus eiurauit?* E*tenim anima uſqueadeo aulicæ potẽtiæ amore capta, quid aliud quàm à ſponſo ſuo eodemq́; domino diuertẽs, res ſuas ſibi habere eum iubet, ac cũ dote ſua licet profectitia, dominica, atq; paterna tranſit ad amorem impietatis?* Sed Deus *ipſe iſta uiderit, cuius eſt prouidentiæ quicquid rectè atque ordine in cõmune conſulitur, ut eius eſt conniuentiæ deſtinatæ quicquid nunc populus perpetitur. Cæterùm (ut ad rem redeam) ſi per hoſce aliquot annos iſti hominum merita in diſpenſandis honoribus, & officijs publicis expenſa & ponderata quoquo modo fuiſſe contenderint, ſunt qui auſint affirmare, raro libriperdibus ipſis eorum lancem competitorum ijſſe peſſum, qui meritis quamlibet amplis uel aurum, uel neceſſitudinem, uel aliud quippiam commendatitium non addiderint, quod uirtutem doctrinamq́; prægrauaret, & famam quamuis illuſtrem. Ita uiros eximios, qui aut ingenij ornamentis, aut prærogatiua natalium*

Anima humana in baptiſmate in dei manũ & poteſtatem mancipar̃, quo tẽpore eiurat obſequium dæmonis, id eſt, dęmoni renunciat obſequiũ.

Res tuas tibi habe, erãt verba diuortium facientium.

natalium, aut innocentiæ & doctrinæ ſuffragio renunciari ſperent, & ſua creſcere induſtria, obſtrictos ijs eſſe graui quopiam auctoramento neceſſe eſt, qui officinæ illius beatricis atque fortunatricis uideri mancipes gaudent atque magiſtri: quorum ut quiſq; maximè uel obſcuris uel exiguis natalibus ortus eſt, ita plerunq; eſſe ſolet pleniſsimus tumoris ac faſtidij. Vnum tamen eorum genus ſemper exitiabile fuit, qui diuturno graſſati obſequio, in omniumq́; potẽtium obſeruantiam cõpoſiti: oris tandem probitate obrepſerunt ijs qui ſuper admiſsiones erant. Hoc genus & flexiloquum, & ad omnem rerum inclinationem, aut fortunæ celerem euariationem, Chamæleontea quoq; ipſum mutatione aliud atque aliud eſſe ſolet. Viſi ſunt ſæpe Onocephali, qui numerũ augerent, ut in omni ordine ferè hominum ſunt quos fortunæ tantũ eſſe ludibria iudices: qui nec ingenio præditi, nec arte ulla ciuili intincti ſunt, nec natura aut ſciti, aut lepidi, ſed fruges tantum conſumere prytanei noſtri nati. Illi enimuero nos urunt aulici ueterani, uel uerius ueteratores, qui manubijs popularibus beati, proceresq́; obæratos uerſuris auctorantes, eos proceſsibus ſuis ipſorum inimicos putant eſſe & aduerſos, qui ijs ſtudijs incumbunt, quæ quæſtum non factitant. Hos ſtipatos manipulis aſſeclarum uidere eſt, quos uelut tyrocinio deducunt in officinam Ditis, ut illic argentariam factitent. Ii autem illorum pediſſequi, ut literarum irriſores improbuli, ſic ærarij arroſores minutuli, à uulgo dictitantur: ad id tamen ſuccenturiati ab illis, ut uberrimum quodque munus per manus traditum ſuſcipiant, quod quidem eſſe poſsit in aulæ commercio. Ex manubijs enim popularibus ſuppeditantur iuuenes beatuli, quæ literatis & doctis ſacro-

ſanctæ

ſanctæ ſolent eſſe. Huiuſcemodi autem ſtationarijs ordinum ductores in ſua uerba adactis, firmiſsimum quodque tenent Reipublicæ præſidium: nequando ſumma poteſtas & arbitrium ærariæ rei inclinatione aliqua rerum ex ſinu ſuo excidat. Et nos conſilium publicum tantis hactenus copijs Galliæ non ſuppetijſſe miramur? Quis enim iam referre uel honeſtatis uel utilitatis publicæ putat, qui quibus anteponantur? Nec uerò Gallia quālibet latis finibus patens, multis magiſtratibus atq; honoribus inſtructa, multipliciterq; deſcriptis, propinquis & neceſſarijs iſtorum cum numero permultis, tum uerò cupiditate deuorantibus uberrimum quodq; munus, iam eſſe ſatis poteſt. Quare quū magnæ ipſorū cognationes, etiā affinitates dudum coiuiſſe uiſæ ſint, quæ nulla ui uel legitima, uel aduerſarum factionum frangi poſsint aut diſſui, quid illis tandem ſperandum eſt, qui ſuffragatores uel ſequeſtres intra ſepta non habent? nam meritorū quidē ſur das preces inanesq; nihil prodeſſe ſcimus, quū alioquin omnia in poteſtate ij teneant, qui dies & horas ſoli comitialeis nouerunt. Quidni enim comitia uel differre poſſint uel auferre, qui etiā iuſtitiū edicunt quū libuit, & remittunt? Sed quid nominis appellemus, aut quid hominū potius eos eſſe dicamus, quorū haud ita pridē ſilentium plus regno noſtro nouimus incōmodaſſe, quàm omnium potuere cōcionantiū uociferationes prodeſſe? Sirach ille philoſophus Iudæorū ſecundū Solomonē ſapientiſsimus, triceſimo capite ſui libri ita inquit: Effuſa bona in ore compreſſo, fercula epularum appoſita ſepulchro. O fœdiſsimam culpam, quum is animus in rerum non exhibetur actu, quē uel mores uel anteacta uita ſpondere, uel frons deniq; impoſtricula uidebatur præferre. Silentium

dico

dico? Vtinam hactenus argui poſſent. Heu mores huius ætatis. Quonam tandem gentiũ germana uirtus abijt? Cedo nunc Ariſtidem unũ, unum Fabritiũ, aut Naſicã, qui cum in tenebris micem, & ego halcyonem uidiſſe me gloriabor. Cedo Catonem, aut alium quemuis liberi ſpiritus uirũ, qui & reip. charitate ducatur, & precarium ſe honorẽ habere non meminiſſe uelit. Cedo qui in actu publico pleraq; in priuatas rationes non referat, nec uelut fortunæ largienti publica, pandendũ eſſe priuatũ ſinum putet, exemplo Lucculliano, atq; etiã Gabiniano. Cedo deniq; qui ſimplici innocentia & integritate, quàm multiplici lorica opum & propinquitatũ aliarumq́; neceßitudinum tectus eſſe malit, non modò aduerſus uim aulicam & improbam, ſed etiam aduerſus legitimã & ciuilem. Poſtremò oſtende unum ſex iſtis uultuoſis & perſonatis, qui aliquãdo omnibus integumentis ſimulationũ euolutum ſe, uel amico & propinquo cognoſcendũ dederit. Ita ne uerò iſti à conſpectu noſtro rapti, quum eos exceperint munia grandiora, iubeant nõ modò nos, ſed etiam honeſtatem, ac ueritatẽ ualere, quaſi ut in alienos mores (ô maleficam uim Vertumni) ſic in aulicos immigrarint, & primos uitæ actus, quaſi obſides hominũ exiſtimationi datos, ætate iam uergente perfidè deſtituant? Videãt quæſo etiam etq; etiã, ne id perinde eſſe credatur, atque ſi maturam ſegetẽ laudũ ſuarum, tædio ipſi uitæ cõpoſitæ tandem capti, repente (ut ſic loquar) inarare, uertereq́; dicerentur. Atqui tales aliquando inuentos eſſe conſtat, qui dignitate uultus populo imponerent, & oris probitate, ut nuces intus marcidæ ſpecioſo ſæpe fallunt legentes putamine. Rurſus idem Sirach cap. tertio & triceſimo, Pabulum (inquit) & uirga & ſarcinæ aſello, panis & inſtitut

inſtitutio & opus mancipio. Quorſum (inquis) hæc philoſophi dicta? Nempe ut intelligatur uirũ ſapientẽ priore loco eorum ſocordiam figuratè cõpellaſſe, qui ſibi ac propinquis impigri, & diſerti (ut claris innotuit exemplis) in cauſa tamen populari inuenti ſunt infantes ac remißi, idq; eo tempore, quum eos nauos eſſe & facundos, rerũ ſummæ intereſſet. Quibus aliquãdo ipſis, eorumq; collegis, aut ſucceßoribus eam mentem dari uelim, ut uel pulpito faceſſant (ut dicitur) uel dicenda, inculcandaq; in tempore proloquantur. Alterum illud ſymbolum ad regum eruditionem proditum eſſe cenſeo, ut craßis ac pigris ingenijs ſordida ipſi munera reipub. & uelut clitellas publicas iniungerent, exigua quoq; ſalaria geometrica proportione ſtatuentes, ut Ariſtoteles docuit ratione pulcherrima de iure diſtributiuo loquẽs. eximios autẽ uiros, quorũ induſtria ſolertiaq; rebus in arduis uti poſſent, primario ut pane alitos, ad ingenua munia trãſſcriberent, ingenuis ipſos artibus inſtitutos: nec eos ultã agere ſinerent ignobiles & abditos, qui ornamento reipub. & uſui eſſe poſſent. Ecquod eſt enim per ſuperos immortales aut utilius regni adminiſtrandi aut ſplendidius inſtrumentũ ad finitimas etiam & longinquas nationes refulgens, quàm doctorum hominum multitudo, partim in comitatu regis agens, partim per uaria reip. munia diſtributa? Huiuſcemodi enim ſcrinia (ut dicitur) pectoralia, optimos & potentißimos principes circunferre neceſſe eſt, quibus in ipſis ius, fas, & æquitatẽ, omneq; genus ciuilis humaniorisq; doctrinæ, cõdita ad uſum quotidianum habeant. At nũc is eſt reip. noſtræ ſtatus, ut clitellæ generoſis equis, inſtrataq; ſpecioſa imponantur aſinis. Proinde quum nec oculi nec aures regis officiũ ſuum

nunc agnoſcant, & homines quidam in rebus ſuis acres, in republica & principis aut lãguidi aut hebetes, nec deligere ipſi idoneos uiros, nec hominũ famam ſecundã aut incõmodam ſatis explorare nouerint: quid cauſæ eſt tandem quin omniũ in Rep. perperã factorũ crimina ad eos pertineant? & quòd Francia male nũc audit atq; ignominioſe ob doctorũ ſapientũq; penuriã, id ijs in crimẽ uerti debeat, per quos hîc tales multos eſſe non licet? Quid ſi etiã eorũ nonnulli prorſus doctos & bonos, eorumq; diſsimiles nouere, ſed procul eos gubernaculis ſummouent, ne uel eorũ acta ad manus ipſi aſpiciant, aut in puppim fortaſſe admitti tandẽ uelint? Manauit enim hæc opinio in omneis iam ordines, cordatiores ideo homines iſtis ſuſpectos eſſe, quòd prælucentẽ ipſi facẽ propius admoueri rebus gerẽdis nolint. Certè uidimus huiuſmodi non admiſſos in cõſortiũ, quũ uox id publica uociferatu ſummo, ſed confuſo flagitaret. Aut igitur hoc fateãtur neceſſe eſt, amuſsim ſe albam in lapide albo eſſe, qui inter naros ignaroſq; diſcerniculũ neſciant: aut noſſe ſe quidẽ notæ melioris homines, ſed nõ tam ſcenæ et populo, aut etiã ueritati ſeſe probare, quã potẽtiæ ſuæ & cõmodis inſeruire cõſtituiße, principiſq; ſenectuti aut infirmæ ualetudini hactenus illuſiſſe atq; impoſuiſſe. Vtrũuis autẽ fateãtur, paris erit impudentiæ. Etenim qui ſatis ſecundas partes implere nequeũt, qua (malùm) fronte primas tenere contendũt? præſertim quũ tot egregios actores inter cuneos inerteis exactoſq; ſedere uideamus, & decus ſcenæ proceres longiſsimè ſubmotos: eorum ſi ſagacitatẽ requirere nunc uacaret, aut id intereſſe rerũ magnopere arbitraremur, quàm facilè eßet docere Franciam non modò oculis & auribus noſtro caruiſſe tẽpore, ſed (quod inſtar

eſt mon

eſt mõſtri) ne olfactus quidẽ ſenſorium habuiſſe? Quam enim tandẽ cladẽ odorari antè potuimus aduẽtantẽ, quã ab ea oppreßi? quid antè prouidere, quàm in oculos incurrit? Quẽ rumorẽ belli prius auſcultatu captare, quã omnia claßicis perſonare uiſa ſunt? Hunc ſtatum rerũ in Gallia uidimus, quo ſtatu res geſtas ſi quis olim memoriæ mandare ſtatuerit, eorũ quidem queis lotis manibus ſtylum capeſſere ducereq́; licebit, luculẽtum ſanè argumentum ſcribẽdi copioſumq́; habebit, et ex eo poſteritas intelliget quàm magnificè ſeſe nõnulli in rerũ adminiſtratione geſſerint. Quis enim amans patriæ, quum paulo acriorẽ animum ad hæc ſcribenda applicauerit, non hoc præcipuè docere contendat, & perſuadere, quòd Francorũ natio inuidia prius rerũ in Italia proſperrimè geſtarũ, deinde etiã odio & cõtemptu laborauit ob immutatum rerũ ſtatũ euentu propè interneciuo: non id uitium gentis fuiße, quæ tot ſeculis documentũ ſtrenuitatis ſuæ dedit, comis & innoxiæ, ut quidẽ ſunt iura belli, ſed temporis fatalis, ſed ambitionis paucorum, præcipitis atque inertis, quã uniuerſæ gentis ignominia expiari oportuit, ut exẽplum ſeculis in poſterũ proderetur: ſed quidlibet potius, quàm uniuerſæ gẽtis uel ſcelus uel erratũ? Hæ (ut arbitror) ſunt cauſæ quamobrẽ Francia latius atq; auguſtius imperium non habet, ne mirum ſit reputantibus, cum amplum ei & magnificum latè imperitandi inſtrumentum ſemper fuerit, rerum tamen geſtarum rationem & gloriam haudquaquam pro portione conſtare. Quare ſi moribus iam noſtris qui rerum ſummam tenent, tenebunt'que in poſterum, in diſquiſitionem cõuentuum aliquando principe præſide uocarentur, nonnulli ſæpe qui nautos ſeſe uideri uolunt, haud dubiè (quod aiunt)

apprimè ſimi, atque ea parte deformes ab omnibus cernerentur. Proinde qui illorum ſunt adhùc ſuperſtites: ij maximopere laborare debent, ut præteriti temporis damna ſarcientes, publici etiam dedecoris diſcutiant ſuggillata, ut quidem diſcuti poſſunt. Sic enim fiet ut uulgatæ opinionis & per omneis ordines peruagatæ ſententia inducenda, à qua uix prouocare quiſquam poteſt, publicæ etiam ipſi famæ tympana ſonitu hilariore ac feſtiuiore pulſent. Ad hoc autē ideo alacriore animo, ac ſpe meliore cōparare ſe poſſunt, quòd rebus geſtis genialis huius anni anſam ipſis deus retinēdi gubernacula dedit, etiam cū laude non uulgari. qua occaſione utinā & probè & ſolerter ipſi tantiſper dum licet & uacat utātur, ut nobis aliquādo argumentū palinodiæ detur. Multa alia reſtabant eodē pertinētia: ſed me medios hæc actus intercinere memini. Et hactenus Hercules & Liber pater, ut eſt in prouerbio: ulterius etiam fortaſſe libertati Franciæ aqua fluere non uideretur. Proinde uelut animo iam recreato & inſtaurato regeſta indignitate, ipſe reuertar ad uiam inſtitutam, quæ adhuc magna reſtat.

Significat conuigiū regium.

De Iudæorum opulentia.

Romanarū Perſicarumq; opum cōmentationem excipiet Iudæorū mētio, quorū Reges Dauid & Solomon immanes diuitias poſſediſſe leguntur: quas eo magis leuiter excutiēdas eſſe duxi, ne præuaricationis arguerer, quàm quòd explicandi de ijs aliquid & ſtatuendi fiduciam cōceperim. Iuuabat & alioquin in eas res inquirere, quæ (ut uulgi eſt opinio) ſola ſacrorum ſcriptorum auctoritate ſubnixæ eſſe credūtur. Iamprimum igitur prioris Paralip. capi. ſecundo & uiceſimo Dauid ita loquens ad Solomonem inducitur: Confortare, & uiriliter age: ne timeas, neq; paueas: ecce ego in paupertatula mea præ

parau

parauí impenſas domus domini, auri talenta centum millia & argenti mille millia talentûm. Et ſecundi Regum. VIII. Et percuſſit Dauid Adadezer Aegem Soba, quãdo profectus eſt ut dominaretur ſuper flumen Euphratem. Venit quoq; Syria Damaſci ut præſidiũ ferret Adadezer. Et pcuſſit Dauid de Syria XXII millia Syrorũ. facta eſt Syria Dauid ſeruiẽs ſub tributo, & tulit Dauid arma aurea quæ habebãt ſerui Adadezer, & detulit ea in Hieruſalẽ. Libro autẽ tertio Regũ cap. X. Nõ erat argentum, nec alicuius pretij putabatur in diebus Solomonis, quia claſſis Regis per mare cum claſſe Hirã ſemel per tres annos ibat in Tharſeis, deferens inde aurum & argentum. Et paulò inferius, Fecitq; ut tanta eſſet abundantia auri & argenti in Hieruſalem, quãta & lapidũ. Hac hyberbole immenſa auri argentiq; uis fuiſſe ſignificatur in theſauris Solomonis. Vidimus ſuprà ſummas Perſarum opes centũ & octoginta millia talentûm fuiſſe poſt Darium uictum, quibus oportet ſeptem millia addere quæ Darius Ecbatanis fugiens ſecum in tumultu rapuit, ut auctor eſt Arrianus, & ijs rurſus coniectura addere ſumptum eius belli. Hiſtoria autem Regum dicit Dauid habuiſſe argenti mille millia talentûm, id eſt decies centena millia, & auri centum millia, quæ minima computatione mille millia talentûm argenti ualent. Ita fit ut decies maiores fuerint Dauid opes, quàm Darij. Exiſtimo autem & Perſicum talentum & Hebraicum idem cum Babylonio fuiſſe talento: qua ratione, ſumma, ſexta parte augetur. Quare fidem res illa habitura non uidetur hominũ quidem ſenſu, etiam ſi auctoritati ſacroſanctæ id creditur. Quanquam etiam magis illud hyberbolicũ uidetur quod Cteſias de Sardanapalo ſcripſit, qui

ducentis circiter annis Solomonis ætatē ſecutus, morte ſua regnū Aſſyriorū finiuit. Ait enim cum regē ab Arbace Medo obſeſſum, fractis iam aduerſa pugna uiribus,

Sardanapali pyra & opes.

& uictoriæ ſpe abſciſſa, pyrā in regia ſtruxiſſe altitudine pedum quadringētorū, in qua cubilia cētum & quinquaginta poſuit aurea, totidēq; ex auro mēſas. In medio autē pyræ contabulationē extruxit pedū quoquouerſus cētenûm: in quo lectica s cōſternēdas cum curauiſſet, ſuperiorē contabulationis partē trabali materia contexit, & latera crebris ualidisq; tignis cinxit, ita ut exitus nō pateret. Quo facto ipſe & uxor & pallacæ uarijs in lecticis iacuerūt in eo ædificio concluſi. In quod etiā ipſum auri cēties centena millia, argēti uerò decies tantundem congeſſit, id eſt millies cētena millia talentûm, quod ipſe myriadē appellat, id eſt decies millena in ſeſe multiplicata, ut antea dictū eſt: cum præter eam ſummā liberis, quos ad Nini Regē belli initio miſerat, auri talēta numero tria millia dediſſet. Super his operibus cū inſtrumēto

Sardanapali exitus.

regio multiplici, ac copioſa uarietate diſtincto, quū ipſe ita cū uxore & pellicibus eius recubuiſſet, pyrā illi ædificio circundatā accēdi per eunuchos, id eſt amicorū iuratiſſimos iuſſit. Eos enim ſolos cōſcios cōſiliorū extremorū fecerat. Quo facto ipſe cū illis opibus diebus quindecim cōflagrauit, ſtupētibus alijs præter conſcios. Fumus enim in ſublime cōuolutus, ingētis cuiusdam ſacrificij opinionem faciebat, apud eos quidē qui extra regiam erant. ἐπεστέγασε δὲ τὸ οἴκημα δοκοῖς μεγάλαις τε καὶ παχέαις, ἔπειτα ἐν κύκλῳ περιέθηκε πολλὰ ξύλα καὶ παχέα, ὥστε μὴ εἶναι ἔξοδον. ἐνταῦθα περιέθηκε μὲν χρυσίου μυριάδας χιλίας, ἀργυρίου δὲ μυρίας μυριάδας ταλάντων, καὶ ἱμάτια καὶ πορφύρας καὶ στολὰς παντοδαπάς

πάς. ἔπειτα ὑφάψαι ἐκέλευε τὴν πυρὰν. καὶ ἐκαίετο πεντεκαίδεκα ἡμέραις. οἱ δὲ ἐθαύμαζον ὁρῶντες τὸν καπνὸν, καὶ ἐδόκουν αὐτὸν θυσίας ἐπιτελεῖν, ταῦτα δὲ μόνοι ᾔδεισαν οἱ εὐνοῦχοι. Redeamus ad Dauidē. Ioſepus libr. VII. Antiquitatū de eo loquēs ita inquit: Reliquit autē Dauid diuitias tātas quātas nemo alius Regū nec Hebræorum, nec aliarū gentiū, κατέλιπε δὲ πλοῦτον ὅσον οὐκ ἄλλος βασιλεὺς οὔτε ἑβραίων οὔτε ἄλλων ἐθνῶν. Ingētes aūt pecunias in ſepulchro eius cōditas fuiſſe dicit, & in Regū loculis, qui magna arte cōditi ita erāt, ut non facilè inueniri poſſent. Euſeb. lib. IX. de præparatione euāgelica auctor eſt Eupolemum ita ſcriptum reliquiſſe, Dauid Regem Syros & Phœnices uſq; ad Euphratē domuiſſe: Idumæos etiam & Ammonitas, Ituræos, Moabitas, Nabatæos, Nabdæos, Suronemq; Tyri ac Phœniciæ Regem, bello ſubactos tributa Iudæis pependiſſe: Dauidq; petenti diuinitus locum fuiſſe demonſtratum quo loco ædificaturus eſſet tēplum. Sed cū ſanguine hoſtiū & multis cædibus per bella uaria impiatus, hoc facere nō potuiſſet, quāmaximum potuit apparatū feciſſe. Itaq; cōparaſſe cū æris, argenti, auri talenta non pauca, lapides etiā & ligna cupreſſi & cedri: nauesq; eum coēgiſſe Melanis Arabiæ ciuitate, miſiſſeq; in inſulam Vrphen in Rubro mari ſitam metallis auri ſcatentem: unde in Iudæam innumerabilia penè auri pondo delata fuiſſe. Dauid autem morientem regnum Solomoni filio tradidiſſe. Qui cùm templum ædificaturus eſſet, deo ita uolente, literas ad Vaphren Aegypti Regem ſcripſiſſe hoc exemplo: Rex Solomon Vaphri Aegypti Regi amico paterno ſalutem. Scito me à deo magno Dauid patris mei regnum accepiſſe. Cumq; mihi pater mandauerit templum deo con-

Dauid ditiſsimus Regū omnium fuiſſe uidetur.

Epiſtola Solomonis ad Vaphren Aegypti Regem.

dere, cœli & terræ cõditori: ut etiam ad te ſcriberẽ, ad=didit. Pcto igitur abs te, ut artifices atq; fabros ad ædificandũ templũ dei mittere uelis. Vaphren autẽ inter alia hoc reſcripſiſſe: Ad ædificandũ templum dei fabros atq; miniſtros octoginta millia hominũ ad te deſtinaui. Dabis igitur operã, ut rectè atq; ordine uiuant, & rebus neceſſarijs non careant, temploq; dei cõdito incolumes ad nos redeant. Itidem cũ Solomon ad Suronem Tyri Regem ſcripſiſſet, ſimile tulit reſpõſum, & eundẽ numerũ operariorum impetrauit. Et præterea architectũ Tyriũ matre Iudæa natũ, uirum in architectura ſummũ. Congruit hoc cũ eo quod dicitur 3. Regum capite. 5. ubi Rex Tyrius nõ Suron ſed Hiram appellatur. Ioſepus lib. 8. Antiquitatum epiſtolã Regis Hiram (quẽ Iromum à Tyrijs uocitatum eſſe dicit) & epiſtolam Solomonis ad eum, ad ſuam ætatẽ aſſeruatas eſſe affirmat, non modò apud Iudæos, ſed etiã apud Tyrios. Libro autẽ primo contra Apionẽ grammaticũ, Sunt, inquit, apud Tyrios annorum multorũ acta, quæ publica cura diligẽter aſſeruantur, in quibus inter cætera hoc quoq; perſcriptũ eſt, quòd Hieroſolymis tẽplum à Solomone exædificatũ eſt annis centum & quadraginta prius quàm Tyrij Carthaginem coloniam ædificarunt. Apparatus etiam cõſtruendi tẽpli in ea acta relatus eſt. Iromus enim Tyriorũ Rex amicus erat Regis noſtri Solomonis, ἀντεγράφη γὰρ παρ' ἐκείνοις ἡ τοῦ ναοῦ κατασκευὴ τοῦ παρ' ἡμῖν, εἴρωμος γὰρ ὁ τῶν τυρίων βασιλεὺς φίλος ἦν τοῦ βασιλέως ἡμῶν σολομῶντος. Pergit Eupolemus, & rurſum ita inquit, Totũ autem aurum quod in templo, colũnis & uaſis templi fuit conſumptum, quadragies ſexies centena millia fuiſſe: ar=genti uerò ad clauos & alia inſtrumenta, mille ducenta

Vaphris reſponſio.

Iromus Rex Tyri.

trigin

trigintaduo talenta:æris uerò in columnis, fornicibus ac cæteris, talẽta decem & octo millia: remiſiſſeq́; omnes in regiones ſuas Phœnices ſimul & Aegyptios. decẽ auri talenta ſingulis data. Talentum autem dico (inquit) quod ſiclum appellãt. Et Aegyptiorũ quidem Regi oleum & mel magna quantitate miſiſſe: Suroni autẽ columnam auream quæ Tyri in templo Iouis conſpicitur. Hæc interpretatio poteſt rem facere credibilem. Sed quod dicitur quadragiesſexies centena millia nõ adiecto ſiclorum uel talẽtûm, neſcio an librariorũ ſit uitiũ. Græcũ enim exemplar non uidi. Siclus (inquit Hieronymus Ezechielis III.) ſtater eſt, hoc eſt drachmæ quatuor. Exod. XXX. cap. ita legitur, Siclus uiginti obolos habet, media pars ſicli offeretur domino. Quod declarãs Ioſepus libr. III. Antiquitatũ, Siclus (inquit) Hebræorũ nomiſma quatuor drachmas Atticas habet. Hac ratione ſi ſingulis operarijs, qui centum & ſexaginta millia erant, deni ſicli dati ſunt, hoc eſt quadragenæ drachmæ, fiunt quater & ſexagies centena millia drachmarum. Ex quibus quatuor & ſexaginta millia pondo fiunt, eo numero per centenarium diuiſo. Fiũt hæc mille ſexagintaſex talenta, & quadraginta auri põdo, quæ æſtimatione noſtra (in ſingulas enim libras centenos & duodenos aureos ſolatos & ſemiſſem numeramus) bis & ſeptuagies cẽtena millia ſolatorum ualent: cum fuerit illud aurum nullo alio metallo concretũ. Quæ ſumma ſi in opificum mercedem impenſa eſt præter ſumptus cibariorũ, quò euaſuram æſtimationem operis cũ inſtrumento ſacrificali & ornamentis templi putamus? Nempe ad infinitum uiſum iri neceſſe eſt, ſi quis apud Ioſepum uaſa templi legerit. Quòd ſi ita ponamus ſummã ſuperiorẽ, ut quadragiesſexies cẽtena millia

Talentum pro ſiclo.

Siclus.

Templum Solomonis incredibili ſumptu extructum inſtructumq́.

ſiclorũ fuerint in templo conſumpta, hæc ſumma iã paulo minus quadruplicato creſcet. Sedecies enim centena millia ſiclorũ operarijs data ſunt, quæ ſexagintaquatuor millia pondo efficiũt. Quæ ſi ternario multiplicentur, fiunt duodequinquagies cẽtena millia ſiclorũ, quæ in ornatum & ſupellectilẽ cedunt: cum Eupolemus ſcripſerit ſex & quadraginta millia ſiclorũ auri in templi inſtrumentũ ornamentumq́; abſumpta fuiſſe, quibus nos ducenta millia addidimus, ut ſumma quadruplicato creſceret. Quòd ſi uniuerſam ſummã exactè collegeris, bis & ſexagies centena millia ſiclorum in duobus ijs capitibus inuenies: quæ ducẽties quadragiesocties cẽtena millia drachmarũ ualent. Hæc ſi cẽtenario partiamur, ducẽta quadragintaocto millia põdo auri in ſumma efficiũtur, Quæ, ut in ſingula põdo aureos cẽtenos ſtatuamus, ducẽties quadragies octies cẽtena millia aureorũ ualent. Sed quoniã aurũ fuit obryzũ, ut diximus, ſi in ſingula pondo rurſus duodenos aureos et ſemiſſẽ addamus, fiẽt in ſumma ducẽties ſeptuagiesnouies cẽtena ſolatorũ millia. Quibus addere oportet mille ac ducẽtorũ talẽtûm argẽti æſtimationẽ. Fortaſſe expeditior erit calculus hoc modo: Ducẽta quadragintaocto millia põdo auri, quatuor millia centũ & triginta tria talenta efficiũt, & uiginti auri põdo, quæ duodecies totidẽ argẽti talenta ualent, id eſt undequinquaginta millia & ſexcẽta talẽta. Hæc ducẽties nonagieſſepties centenis & LX millibus aureorum coronatorũ ualent. Et hæc ſumma ſuperiori cõueniet, ſi ad ſolatorum millia reducatur. Addit Eupolemus mille aurea ſcuta à Solomõe fuiſſe facta. In. III. autem Regũ cap. x. ita legitur: Fecit quoq; Rex Solomon ducenta ſcuta de auro puriſſimo. ſexcẽtos auri ſiclos dedit in laminã ſcuti unius, & trecẽtas peltas

ex auro

ex auro probato, trecentæq; minæ auri unã peltam ueſtie bãt: poſuitq; eas Rex in domo ſaltus Libani. Per hoc intelligimus in ornatũ tẽpli ſcuta aurea nõ ceßiſſe, & accedere ad quãtitatẽ auri ab Eupolemo poſitã. Peltã autẽ ſcutũ eſſe breue nemo eſt qui ignoret, Virgilio dicẽte, Pelta.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Aut hic locus igitur mẽdoſè legitur, aut Ioſepus & Hieronymus nõ rectè ſiclũ interpretati ſunt. Deinde trecentæ minæ Atticæ paulo plus ducentis uigintiquinq; libris noſtris zygoſtaticis ualẽt. tantũ autẽ pondus uix gigas ſiniſtra manu uerſaret. Plinius inter miracula roboris refert Fuſiũ Saluiũ duo pondera cẽtenaria pedibus, totidẽ manibus, & ducenaria duobus humeris contra ſcalas tuliſſe. At libra noſtra quadrãte maior eſt Romana. Hodie iuſtum pondus baiularium centum & ſexaginta pondo eſſe dicunt. Poſtremò nec ſcuta nec peltæ ſolido auro conſtabant, ſed intus ligno, quod laminæ aureæ conueſtiebant. apud Ioſepum libr. octauo, non trecentæ minæ ſed tres leguntur. Editio etiam græca ſic habet, τρεῖς μνᾶι χρυσίου ἐπῆσαν ὡδὶ τὸ ὅπλον τὸ ἕν. tres minæ auri inerant ſingulis ſcutis. Capite autem modò dicto tertij Regum ita legitur, Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto ſexcentis ſiclis argenti, & equus centũ quinquaginta. Atq; in hunc modũ cuncti Reges Syriæ equos uenundabãt. cẽtenos quinquagenos ſiclos in ſingulos equos preciũ ſtatuit, ſeu ſexcenas drachmas, id eſt nũmo noſtro ſexagenos aureos coronatos. quo fit ut quadrigæ, id eſt quaterni equi iugales, quatuor & uiginti libris cõſtiterint, quæ ducẽtis et quadraginta coronatis æſtimari poſſunt. Ex precio hodierno intelligimus ꝓbabile id preciũ fuiſſe, ut negotiatores Solomonis equos in Aegypto & in Syria

in Syria ſexagenis coronatis emerint. Sæpe enim(ut teſtatus ſum)per anticipationẽ loquor, quaſi iam tũc aurei noſtri fuerint, ut expeditius defungar eo quod inſtitui. Græca lectio non cõuenit, in qua legitur, ἅρμα ἀνθ᾽ ἑκατὸν ἀργυρείου, καὶ ἵππος ἀντὶ πεντήκοντα ἀργυρείων. *Currus centũ argenti, & equus quinquaginta argẽti. qui modus loquendi antiquus fuiſſe uidetur. Liuius libro primo, Ita pedeſtri exercitu ornato, diſtributoq́;, equitũ ex primoribus ciuitatis duodecim ſcripſit cẽturias, ad equos emendos dena millia æris ex publico data, et quibus equos alerent uiduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Hoc dictum ita accipio, ac ſi centenos illic coronatos dixiſſet, & hic uicenos. Exiſtimo autẽ unumquẽq; equitẽ binos equos habuiſſe. Dixit enim Liuius ad equos emẽdos dena millia, quibus uerbis ſignificat unũquenq; equitẽ equos habuiſſe, non equũ tantummodo. Ita precium equi quinquaginta aurei coronati fuerũt priſco illo ſeculo, & ſumptus annuus decẽ aureis æſtimatus. Syriam autẽ equis abũdaſſe ex Strabone intelligimus libro decimoſexto. Tradit enim Pellã urbẽ Syriæ fuiſſe à ſucceſſoribus Alexãdri appellatã de nomine Pellæ, quæ patria fuit Alexandri. poſtea autẽ Apamia dicta eſt. Iuxta eã locũ eſſe campeſtrẽ quẽ Orõtes fluuius cum lacu quodam cherroneſum efficit. Ibi locũ fuiſſe recẽſendo exercitui, & Hippotrophiũ pulcherrimũ, hoc eſt locũ equitio alendo deſtinatũ. In eo fuiſſe equas regias numero ſupra xxx millia, admiſſarios autẽ equos trecentos, ibidem & equiſones fuiſſe, ſeu domitores equorũ, & laniſtas, et bellici ludi magiſtros, et quicũq; ad arma tyrones inſtituũt, ſtipendia merentes. quod mihi memorabile uiſum eſt.* ἐνταῦθα δὲ (inquit Strabo) καὶ τὸ λογιστήριον τὸ στρατιωτικόν, καὶ τὸ

Hippotrophiũ memorabile.

καὶ τὸ ἱπποτρόφιον, θήλειαι μὲν ἵπποι βασιλικαὶ πλέους τῶν τρισμυρίων. ὀχεῖα δὲ τούτων. τ. ἐνταῦθα δὲ καὶ πωλοδάμναι καὶ ὁπλομάχοι, καὶ ὅσοι παιδευταὶ ἐμισθοδοτοῦντο. Enimuero talenti ſignificationẽ non unã fuiſſe apud Hebræos puto, quomodo & apud alias gẽtes nõnullas. Pollux lib. IX. Siculũ talentũ duplex fuiſſe tradidit, uetus, et nouũ: uetus quatuor & uiginti nũmos ſignificaſſe, nouũ duodecim. apud Suidã nõ nũmos uigintiquatuor ualuiſſe dicitur, ſed mnas, quod corruptũ eſſe puto ex Polluce qui ait, Διώαται δὲ ὁ νοῦμμος τρία ἡμιωβόλια. Valet autem nũmus ſeſquiobolũ. Licet apud Pollucẽ ὀμόλια pro ἡμιωβόλια legatur. Quod ſic cõiectura aſſequor, nummus ſeſtertius quartã partẽ drachmæ ualet: drachma autẽ ſex obolos. quare tria hemiobolia, id eſt ſeſquiobolũ nummus ſeſtertius ualuit. Talentũ igitur apud Siculos uetus quidem ſenas drachmas ualuit, nouũ autẽ ternas. Propterea Pollux, τὸ μέντοι σικελικὸν τάλαντον ἐλάχιστον ἴσχυε. Siculũ (inquit) talentũ minimũ quid ualebat. Eodẽ pertinet quod idẽ alibi eodẽ libro dicit, ἐδύνατο δὲ τὸ χρυσοῦν τὸ τάλαντον τρεῖς χρυσοῦς ἀττικούς. τὸ δὲ τοῦ ἀργυρίου, ἑξήκοντα μνᾶς ἀττικάς. Valebat autem auri talentum tres aureos Atticos, argenti uerò ſexagiuta minas Atticas. Homerus Iliados libr. XXIII. deſcribens agona funebrem quem Achilles ad tumulum Patrocli fecit, talentum pro ſumma non magna poſuit. Primũ enim præmium curuli certamini propoſuit fœminam captiuam cum tripode, ſecundum, equam prægnantem mula: tertio autẽ loco uincenti, lebetem: quarto, duo auri talenta: ultimo, phialam æream lebetis uicem præbentem:

Talentum unũ tantum apud Hebræos.

Auri & argẽti nõ ęqualia fuerunt talenta.

Τῷ δὲ τετάρτῳ θῆκε δύο χρυσοῖο τάλαντα.
Bina talenta dein quarto pronuntiat auri.

Ex his

Ex his præmijs, cum quibus duo auri talēta exæquat, apparet talentū paruum quippiā fuiſſe. Eo in loco enarratores talentū antiquū non ſimile recentiori fuiſſe tradūt. Aiunt enim uetus talentum ſecundū Polemarchū auctorem quatuor librarū fuiſſe, ſecundū Theophraſtum quatuordecim, ſecundum Timæū quatuor & uiginti. Ariſtotelem autem indefinitū talenti pondus poſuiſſe: cæterùm paruam fuiſſe ſummam apud Homerum oportuiſſe, cum quarto loco aßignauerit, et minus equa et lebete fecerit. Sunt qui dicāt talentum auri apud Græcos paruū fuiſſe, auctore Diphilo, quod conuenit cum eo quod ex Polluce diximus. Huiuſmodi autē talenta intelligi prioris Paralipomenon XXII. exiſtimo, Auri talenta centū millia, argenti mille millia talentorum: æris uerò & ferri non eſt pōdus. uincitur enim numerus magnitudine. Dauid autē circa finem regni Aſſyriorū regnauit: cui tempori proximum fuiſſe Homerū nonnulli tradiderunt, ut auctor eſt Homeri ætas. *Euſebius. Ex quo coniectura capi poteſt de talēto Homerico & Dauidico. huic opinioni auctoritatē præbere poteſt Ioſepus libro ſeptimo Antiquitatū, apud quē Dauid ita loquens inducitur ad primores tribuū, Fratres, noſſe uos uolo, quòd cū templū domini ædificare ſtatuiſſem, auri argentiq; magnā uim præparaui ad talenta centū millia. Centū millia dixit, non mille millia, ut prioris Paralipomenon capite ſecundo & uiceſimo. nec centū millia talentum auri, ſed auri & argenti centum millia talentûm. Rurſus cū dicitur tertij Regum. x. de regina Saba, Dedit ergo Regi centū uiginti talēta auri, & aromata multa nimis, & gemmas precioſas. Et rurſus, Erat autē pondus auri quod offerebatur Solomoni per annos ſingulos, ſexcentorum ſexagintaſex talentorum auri, excepto eo*

quod

quod offerebant uiri qui ſuper uectigalia erant, & negotiatores, uniuerſiq́; ſcuta uendẽtes, & omnes Reges Arabiæ, ducesq́; terræ. Et capite ſuperiore, *Miſitq́; Hirã in claſſe illa ſeruos ſuos uiros nauticos & naros maris cum ſeruis Solomonis, qui cũ ueniſſent in Ophir ſumptũ inde aurum quadringentorũ uiginti talentorũ detulerunt ad Regem Solomonẽ.* In omnibus his locis ego talentum magnum intelligo, quomodo etiã cum de ære & ferro loquitur hiſtoria. Primi autem Paralipomenon uiceſimonono ita inducitur Dauid pro concione loquens inter primores tribuum, *De peculio meo & aurum & argẽtum do in templum dei mei, exceptis ijs quæ præparaui in ædem ſanctam, tria millia talenta auri de auro Ophir, & ſeptẽ millia talentorũ argenti probatiſſimi ad deaurandos parietes templi: & ubicunq; opus eſt aurum, de auro: & ubicunq; opus eſt argentum, de argento.* Et inferius, *Polliciti ſunt itaq; principes familiarum & proceres tribuũ Iſrahel, Tribuni quoq; & Centuriones, dederuntq́; in opera domus domini auri talẽta quinq; millia, & ſolidos decem millia, argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia, ferri quoq; centum millia talentorũ.* De hoc loquens Ioſepus ita inquit, *Sed & tunc oblationis primitias faciens, alia tria millia talentûm auri puriſſimi ſe præbiturũ eſſe pronũtiauit ad adytũ & currum dei faciendũ. Cumq; tacuiſſet Dauid, à principibus & ſacerdotibus atq; leuitis certatim offerentibus collata ſunt auri quidem talenta quinque millia, & ſtateres decem, argenti uerò talenta decem millia, ferri talenta millia multa.* Hic etiam magna talenta intelligo. Sed adnotandum quòd quos hiſtoria ſacra ſolidos, Ioſepus ſtateres dixit. Stater apud Græcos aureum nummum ſignificat, Solidus. Stater.

cat, quo nomine & Perſæ & Macedones utebantur: unde Philippei ſtateres & Darici & Alexandrei dicti. Stater etiã pondus eſt drachmarũ quatuor, ut ante diximus, quod Hebræi ſiclũ dicebant. ſtateres igitur hic pro aureis nummis, id eſt ſiclis, intelligo. Sed de ſtatere & ſolido inferius loquemur, ſi memoria non exciderit. Sũma diſputationis noſtræ hæc eſt, æſtimationẽ opulentiæ Hebraicæ fieri non poſſe ob talenti uarietatẽ, cum nec ipſe Ioſepus extricare hãc ambiguitatẽ potuerit. Nunc enim pro pondere, nunc pro numero, nũc pro nummo ponitur: ut apud Eupolemũ in loco ſupradicto: quanquã & Græci eadem penè de uarietate ſignificatuum talenti tradiderunt. Quantum tamen cõiectura haud ariolatrice conſequi poſſumus, quod Eupolemus dixit quadragiesſexies centena millia in templum & eius inſtrumentum abſumpta fuiſſe, de ſiclis, id eſt ſtateribus intelligendum. Cuius ſummæ æſtimatio à nobis poſita eſt exactè, ut arbitror, niſi error calculi inciderit. Itidemq́; cenſendum dixerim de talentis illis Sardanapali, ut fidem hiſtoriæ obiter arrogemus. In qua hoc mihi animaduertẽdum ſummopere uiſum eſt, ad eorum quæ diximus confirmationem, quod Ctesias ita ſcripſit, ut diceret, ἐνταῦθα περιέθηκε μὲν χρυσίου μυριάδας χιλίας, *Illic circũdedit auri myriadas mille: non adiecto talentûm, ut in argẽto fecit, itidem ſcilicet ut Eupolemus in loco ſuperius citato. Quæ duo exempla indicãt antiquum loquendi morem, qualis eſt etiã hodie apud nos, cũ dicimus mille millia auri. Vt enim hac locutione mille millia aureûm intelligimus, ſic illi mille millia ſiclorũ auri ſignificabant, uidelicet ꝙ ſicli põdere apud eos nũmus aureus penderetur, ut apud Athenienſes & Macedones ſtateris, id eſt quaternarum drachmarũ.*

Talenti ſignificatio.

Mille millia auri.

Quo

Quo factum eſt ut ſtater pro aureo acciperetur, ut etiã apud Perſas. Huius opinionis argumentum ducitur ex uerbis quæ ſequuntur, Argẽti(inquit) ad clauos & alia inſtrumenta mille ducenta trigintaduo talenta, æris uerò decem & octo millia. ſic ſingulis opificibus dena talenta data, id eſt deni ſicli, ut ipſe inquit. Talentum ergo nummarium Hebræorum, tetradrachmum erat: Athenienſium uerò duodenarium erat, id eſt ternorum ſtaterum. Sic apud nos interdum libra nummaria eſt uiginti ſolidorum. Sic in uoluminibus iuris non ubique auri argentiq; libra eodem modo exaudienda. Circa Iuſtiniani Augusti tempora libram auri ſtaterem aureum fuiſſe exiſtimo, non magni ponderis. in l. Quoniam iudices. ſub titulo de appel. Si quis(inquit idem Auguſtus) magiſtratus appellationem ſuſcipere recuſauerit, triginta pōdo auri cogatur largitionibus noſtris inferre, triginta alia eius officio itidem ſoluturo. Et ſub titulo de fundis patrimonialibus libro undecimo eiuſdem Codicis Theodoſij lex ita inquit, Huius legis temeratores, quinquaginta librarum auri pœna coërcẽtes: tam uidelicet petitorem, quàm officium quod petitionem concedit admitti. Officium eius magiſtratus τὴν τάξιν uocat, hoc eſt apparitores, ſcribas, & quoſcũq; miniſtros publicos. Hic ſtater autem nunc pondo, nunc libra dicitur, ut in lege Ordinem, ſub titulo de Conſulibus libro duodecimo: & in lege Omnes, de metatis, cẽtum librarum auri mulcta. At libro primo de modo mulctarũ ita legitur, Illuſtres uiros præfectos prætorio, cùm peccatum grauiſſimum erit, uſque ad quinquaginta librarum auri mulctam peruenire ſinimus. At eodem ſub titulo Arcadius & Honorius ita ſanciunt, Eos qui ordinario iure prouincias moderantur,

Talentũ nummarium.

Libra auri argentique in libris iuris.

Stater.

H ultra

ultra duarum unciarum auri mulctam condemnare non patimur: Proconſularem uerò poteſtatem, ſi mulctandi neceſſitas imminebit, ſenarum unciarum auri ſumma cohibebit. Hic dubites fortaſſe utro modo libras auri quinquaginta intelligere debeamus. Similiter libra argēti, uel nomiſma fuit, uel paucarum drachmarū æſtimatio, in l. Ab executione, quorū appel. non recipiuntur. Sciant autem, inquit, prouocatores, ſi eos perperam intentionē cognitoris ſuſpendiſſe claruerit, quinquaginta librarū argenti animaduerſione mulctandos. Et itidem in l. ſequenti, rurſus in lege unica de grege dominico, libro decimo. libra auri pro duodecim uncijs accipitur, & in capite præuaricationis, ſub titulo de præuaricatoribus in Pandectis. Ponderale uerò & librale Hebræorum talentum, Babylonium fuiſſe puto, uel potius Aegyptium, qualia erant auri talenta quæ ex Ophir inſula afferebantur, quam Vrphen Eupolemus Græcus auctor appellat. Tharſeis ſunt apud Græcos qui Indicam gentem fuiſſe putent. Alij Carthaginem ſic appellatam ab Eſaia putāt: quod de urbe ipſa à Didone ædificata intelligi non poteſt, cùm Ioſepus dicat poſt Solomonem centum & quadraginta annis conditam eſſe à Tyrijs Carthaginem. Saba autem regio fuit Aethiopiæ. Regina autem quæ ad Solomonem uenit, & Aegypto & Aethiopiæ imperauit, ut Ioſepus tradidit. Sabæi populi ſunt Arabiæ felicis. Sunt & oppidani Sabæi, à Sabis oppido magno dicti, ut auctores ſunt Strabo, & Stephanus de urbibus. Eſt præterea Saba portus in Aethiopia. Strabo libro 16. εἶτα λιμὴν σαβὰ· καὶ κυνήγιον ἐλεφάντων ὁμώνυμον αὐτῶν. εἶτ᾽ ἐν βάθει τούτων χώρα τηνεοῖς λέγεται. ἔχουσι δ᾽ αὐτὴν οἱ παρὰ ψαμμιτίχου φυγάδες αἰγυπτίων, βασιλεύονται δὲ ὑπὲρ

Tharſeis inſula.

Regina Saba.

λὲ ὑπὲρ γυναικὸς, ὑφ' ἧν ἐστι καὶ ἡ μερόη πλησίον τῶν τό-
πων τούτων ἐν τῷ νείλῳ οὖσα νῆσος. Poſtea portus Saba, et
atio elephantorũ, locus à re ipſa appellatus. Poſt hæc
egio interior, quæ Teneſis dicitur, quã obtinẽt exules,
qui quondã à Pſammiticho Rege Aegypti aufugerunt,
mperio parent fœminæ, quæ regina eſt Meroës inſulæ
nõ lõge ab hinc ſitæ in Nilo flumine, in cuius ditione alia
eſt inſula nõ longè ab ijs locis ſita in eodẽ flumine, & ab
exulibus habitata. Ex his uerbis planũ fit unde fuerit re-
gina, quæ Solomonis fama excitata in Palæſtinen uenit.
Meroë inſula eſt quã Nilus efficit, ut inquit Plinius, & Meroë.
urbs eodẽ nomine, quã Aethiopicã eſſe Stephanus dicit, et
Strabo lib. x v i i. regiã eſſe Aethiopiæ, ἔστι δὲ τὸ μέγιστον
τῆς αἰθιοπίας βασίλειον ἡ μερόη πόλις ὁμώνυμος τῇ νήσῳ.
Eſt autem maxima Aethiopiæ regia Meroë urbs eodẽ
nomine quo inſula. Locorũ autẽ uocabula quæ in literis
ſacris leguntur, apud hiſtoricos non agnoſci in cauſa eſt,
quòd ſcriptores Græci ab idiomate Hebraico uerba de-
flexerunt, ut ſermoni ſuo accõmodarent. Deinde Plinius
libro v i. de nauigatione ab Alexandria in Indiam lo-
quens, ita inquit, Quæ omnia gentiũ portuum'ue aut op-
pidorũ nomina apud neminem priorũ inueniuntur, quo
apparet mutari locorũ ſtatus. Ingentes uerò tunc opes in
orbe fuiſſe argumẽto eſſe mihi uidetur aurei ſeculi appel
latio ſub Saturno. Saturnus autẽ in Italia ante Troianũ
bellũ cẽtũ fermè annis regnauit, & Dauid in Iudæa poſt
Troiam captã totidẽ propè annorũ ſpatio, ut colligimus
ex chronicis Euſebij. Lactantius tamẽ lib. 1. Belum qui ab
Aſſyrijs colebatur, trecẽtis annis bellũ Troianũ præceſ-
ſiſſe contendit, & ei æqualem fuiſſe Saturnũ. Cui con-
gruit illud quod libro v. dicit poſt Saturni tempora

Vocabula locorum in literis ſacris ex alijs ſcriptorib⁹ nõ agnoſcuntur.

Aureũ ſeculũ

Belus.

cultum ſimulacrorum inſtitutum, ideoq; tunc iuſtitiam ueram fuiſſe, cùm Deus uerus & unus coleretur. Porrò

Regnum Aſſyriorum.

regnum Aſſyriorum antiquißimum omnium regnorum fuiſſe conſtat: cuius quadringenteſimo & ſecundo anno Belucho Rege octauo regnante Moſes populum Dominicum eduxit ex Aegypto. Auctor Euſebius libro decimo de præparatione Euāgelica. Libro autem nono, Alexandrum Polyhiſtora cognomine, id eſt multiſcium dictum, in libro quem de Iudaica hiſtoria conſcripſit, auctorem eſſe affirmat, temporibus Ioachim regis Hieremiam uaticinio functū eſſe, & propter cultum Baal Iudæis cladem prædixiſſe, & quòd ad Tigrin & Euphratem ab Aſſyrijs capti, opera eſſent facturi: Quod cùm Nabuchodonoſor Rex Babylonicorū audiuiſſet, Stibare Medorum Rege in auxilium accerſito, centum et octoginta peditum, equitum centum & uiginti millia, & decem millia curruū duxiſſe in Iudæam. Samaritanas primùm omnes urbes, Galilæam Scythopolim & Galatidē euertiſſe, deinde Hieroſolyma, Ioachimq; Iudæorum Regem uiuum cepiſſe, aurumq; argentum & æs, cæteraq; omnia quæ in templo erant ornamenta, arca excepta & tabulis, Babylonem abſtuliſſe. Poſtea cùm Nabuchodonoſor mœnia Babyloniæ ædificare cœpiſſet, morbo correptus diem obijt: cui filius ſucceßit qui propter morum nequitiam à ſororis ſuæ uiro inſidijs exceptus, altero anno regni ſui ſublatus eſt. Cui rurſus cùm filius ſucceßiſſet nono menſe ijſdem inſidijs petitus Nabonidam ſucceſſorem habuit, qui Babyloniæ muros ſecundum amnem latere ac bitumine extruxit: quem Cyrus aliquanto pòſt Babylone capta cepit. Alpheum autē de Aſſyrijs & Nabuchodonoſore hoc modo ſcripſiſſe dicit, Nabuchodonoſorem

Alexander Polyhiſtor.

Nabuchodonoſor.

-cem Hercule robuſtiorem fuiſſe, uniuerſamq; Libyam
-iamq; uſq; ad Armenios ſubegiſſe. Quem Chaldæi di=
-nt cùm in regnũ rediſſet, furore diuinitus captum ma=
-a uoce exclamaſſe, O Babylonij futuram uobis calami
-cem prænuncio, quã nec Belus ipſe, nec uis ulla deorũ
-ertet. Veniet Perſes ſemiaſinus, id eſt mulus, qui uobis
-ferct ſeruitutem. quibus dictis repente è medio exceſſit.
-æc eſt ſumma hiſtoriæ Alexãdreæ de Nabucodonoſo=
-e, quam Euſebius pluribus uerbis refert. Quarti Reg.
XIIII. legimus Nabucodonoſorem Babyloniorũ re=
-em direptis Hieroſolymis Regẽ ipſum Ioachim & fami
-am regiam cum theſauris & apparatu inſtrumentoq;
-mpli aureo à Solomone cõparato & fabrefacto, ſecum
Babylonem abſtuliſſe. Aſtipulatur & Ioſephus in li=
-ro 10 Antiquitatum. Videamus nunc de Cyro, & audia
-mus præconiũ Talthybij ſummi Regis, id eſt Eſaiæ uatis
-uo nullũ poteſt eſſe maius teſtimoniũ. Hæc dicit domi-
-us Chriſto meo Cyro, cuius apprehẽdi dexterã, ut ſubij
-iam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum uertã, &
-periam corã eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego
-nte te ibo, & glorioſos terræ humiliabo: & dabo tibi
-heſauros abſconditos, & arcana ſecretorũ, ut ſcias quia
-go dominus accinxi te, et nõ cognouiſti me, et reliqua.
Hoc Eſaias cap. 45. Quòd autem de Babylone intellexe
-rit, cap. 47. planũ facit. Sed tace, & intra in tenebras fi=
-lia Chaldæorũ, quia nõ uocaberis ultrà filia regnorum:
-ratus ſum ſuper populum meũ, contaminaui hæreditatẽ
-meã, & dedi eos in manu tua. Non poſuiſti eis miſericor
-di.as: dixiſti, In ſempiternũ ero domina. & reliqua ad eũ
-dem ſenſum effata à fatidico illo uiro & entheo, id eſt ſpi
-ritu diuino perfuſo. Herodotus lib. 1. expeditiones Cyri

Talthybius domini. Talthybius Agamẽnonis caduceator, à quo Talthybiadæ apud Herodotum eius poſteri.

iectis iūgere ad currū ſolitus,ſicq; triūphare. His uer
s apparet Cyrum maiores multo opes reliquiſſe,q̄ quæ
gātur inuētæ ab Alexandro. Nec mirū,cum & Lydio
m opes et Iudæorū habuerit,quas Chaldæi è tēplo ab-
ulerāt. Quod de Nabucodonoſore diximus,ex Alexan
ro Polybiſtore cōfirmat Ioſepus lib.1.contra Apionem
is uerbis, περὶ τούτων γοῦν συμφωνεῖ φιλόστρατος ἐν ταῖς
ςορίαις, μεμνημένος τῆς τύρου πολιορκίας, καὶ μεγασθένης
ν τῇ τετάρτῃ τῶν ἰνδικῶν. δι' ἧς ἀποφαίνειν πειρᾶται
ὸν προειρημένον βασιλέα τὸν βαβυλώνιον ἡρακλέους ἀν-
δρείᾳ καὶ μεγέθει διενηνοχέναι. καταστρέψασθαι γὰρ αὐτὸν
ησι καὶ λιβύης τὴν πολλὴν καὶ ἰβηρίαν. His igitur aſti-
pulatur Philoſtratus in hiſtorijs,quo in loco Tyri obſi-
dionis meminit, & Megaſthenes in quarto uolumine In-
dicarū rerū,ubi oſtendere contendit prædictū Babyloniū
Regem & fortitudine Herculē & magnitudine præſti-
tiſſe:quippe qui Libyæ bonā partem ſubegerit, & Ibe-
riam. Reliqua autē omnia penè eadē ijſdemq; nominibus
relata,quæ apud Alexandrū. Strabo lib.15.circa princi-
pium Nabocodroſorū uocat eū Regē. Huic dicto (inquit) Nabocodroſorus.
Megaſthenes cōſentit,dicēs antiquis Indorum hiſtorijs
fidem nullā habendam. Nec enim ab Indis unquam emiſ-
ſam expeditionem,nec in Indiam quenquam aliunde cum
exercitu penetraſſe uictorem, præter Herculem, Libe-
rum patrem, & nuper Macedonas. Nam Seſoſtrim Ae-
gyptium & Thearchonem Aethiopē uſq; in Europam
progreſſos ait. Nabocodroſorum autem qui à Chaldæis
ſupra Herculem commendatur,uſque ad columnas exer
citum admouiſſe. Ναβοκοδρόσορον δὲ τὸν παρὰ χαλ-
δαίοις εὐδοκιμήσαντα ἡρακλέους μᾶλλον, καὶ ἕως στηλῶν
ἐλάσαι. Tātas igitur opes Dauid et Solomon cumulaſſe Opes Dauid &

 dicuntur

Solomonis, & eorũ imperiũ.

dicuntur, quãtas alius nullus Regũ. *Legimus autẽ ca.* 8. *&* 10. *ſecũdi libri* Regũ, *Dauid Syros omnes ſubegiſſe uſq; ad fluuium* Euphratẽ, *& arma aurea ſpoliaq́; opima eis ablata,* Hieroſolyma *cõportaſſe, tributaq́; Syris iniũxiſſe. Magnitudini autẽ Iudaici imperij conſentanea eſt rei militaris cõſtitutio in duodecim phalangas uel cohortes menſtruas diſtributa, quæ ſingulæ cohortes uicenaquaterna millia militum habebant: quarũ deſcriptio legitur libro altero* Paralip. ca. 27. *Quanta autẽ fuerit* Syria, *Plinius his uerbis docet lib. 5. de* Arabia *loquens. Iuxtà Syria littus occupat, quondam terrarũ maxima, & pluribus diſtincta nominibus. nanq; Palæſtina uocatur quà contingit Arabas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice: & quà recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia: & eadem Meſopotamia inter Euphratẽ & Tigrin: quaq́; tranſit Taurũ, Sophene: citrà uerò etiam Comagene: & ultra Armeniam Adiabene, Aſſyria antè dicta: & ubi Ciliciã attingit, Anthiochia. Qui ſubtilius diuidunt, circũ Euphratẽ Syriam Phœnicen uolunt: & eſſe oram maritimã Syriæ, cuius pars ſit Idumæa & Iudæa: deinde Phœnicen: deinde Syriam: id quod præiacet, mare totum Phœnicium appellatur. Ipſa gens Phœnicũ in gloria magna literarũ inuẽtionis & ſiderum, naualiumq́; ac bellicarũ artium. Sic in exẽplaribus legitur, luculento uno errore, cuius à uetuſto libro admonitus ſum. Qui enim fieri poteſt, ut circa Euphratem Syria Phœnice uocitetur? Sic igitur hunc locũ lego, Qui ſubtilius diuidunt, circunfundi Syria Phœnicen uolunt, uel circũfundi Syriam Phœnice uolunt. hoc ſenſu, ut Phœnicia undiq; circunſcribatur Syria. eſſe enim primùm orã maritimã Syriæ ab Arabia, cuius pars ſit Idumæa &*

Syria terrarũ maxima.

Plinij locus.

a & Iudæa: deinde Phœnicen: deinde rurſus Syriã, i ſcilicet uergit ad Antiochiam: introrſus autem Sy= Damaſci claudi Phœnicen. Strabo lib. 16. Syrorum uit, nomẽ tendere uidetur à Babylonia uſq; ad Iſſicũ um, & ab hoc olim uſque ad Euxinum. Et paulo in= rius, Qui de Syrorum imperio ſcribunt, cum Medos Perſis euerſos dicunt, Syros autẽ à Medis, nullos alios ros intelligũt, quã qui Babylonẽ ac Ninũ regni caput ecerunt. De bonitate autẽ ſoli terræ Iudææ Ioſephus Solum terræ Iudææ.
.1. contra Apionẽ ita inquit, Hecatæus uir Abderites iloſophus ſimul, & circa uitæ actiones induſtrius, lexãdri Magni æqualis, cum quo etiã floruit, & poſt- cũ Ptolemæo Lagi cõuerſatus eſt: hic librũ de Iudæis curatè cõſcripſit, cuius ſummã colligẽs Ioſephus, Hic em (inquit) magnitudinẽ regionis quã incolimus, et pul ritudinẽ prodidit. Si quidem ad tricies centena millia urarũ optimi & feraciſſimi ſoli incolũt illi, inquit. his im finibus Iudæa patet. ὁ ᾿ αὐτὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ τὸ μέ θος τῆς χώρας ἣν κατοικοῦμεν. καὶ τὸ κάλλος ἱςόρηκεν. ριακοσίας γὰρ μυριάδας ἀρουρῶν σχεδὸν τῆς ἀρίςης καὶ παμ ορωτάτης χώρας νέμονταί φησι. ἡ γὰρ ἰουδαία τοσαύτη πλῆ- ος ἐςιν. *Arura menſura eſt apud Græcos quinquaginta* Arura.
des capitũs, ut inquit Suidas, id eſt octo ulnas & trien , uel paſſus decẽ, ita ut ulnã pro ſenis pedibus, & paſ- m pro quinis accipiamus. De urbe autẽ ipſa ita inquit, unt autẽ Iudæorũ caſtella multa, & uici per regionem arſi: una autẽ urbs munita, ambitu ferme quinquagin ſtadiorũ, quã incolunt hominũ circiter centũ & uigin millia, Hieroſolyma uocant. ἔςι γὰρ ἰουδαίων τὰ μὲν ολλὰ ὀχυρώματα κατὰ τὴν χώραν καὶ κῶμαι, μία δὲ πό- ις ὀχυρὰ πεντήκοντα μάλιςα ςαδίων τὴν περίμετρον, Hieroſolyma.

 ἣν οἰκ

ἣν οἰκοῦσιν ἀνθρώπων περιδώδεκα μυριάδες, καλοῦσι δὲ αὐτὴν ἱεροσόλυμα. Verba ſunt non Ioſepi, ſed Hecatæi, ut neſcias an idem Ioſepus ſenſerit. Strabo lib. XVI. Moſen refert ex Aegypto multitudinẽ ſecũ hominũ numeroſam eduxiſſe, cum eis perſuaſiſſet Aegyptios ſacerdotes nõ rectè de diuinitate ſentire, & colendum eſſe Deũ unũ ſub nulla effigie, & reliqua eodẽ pertinentia. Deinde ita infert, τοιαῦτα λέγων ἔπεισεν εὐγνώμονας ἄνδρας οὐκ ὀλίγους, καὶ ἀπήγαγεν ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον ὅπου νῦν ἐστι τὸ ἐν τοῖς ἱεροσολύμοις κτίσμα κατέσχε δὲ ῥαδίως οὐκ ἐπίφθονον τὸ χωρίον, οὐδ' ὑπὲρ οὗ ἐσπουδασμένως μαχέσαιτο ἔστι γὰρ πετρῶδες, ἔνυδρον, τὴν δὲ κύκλῳ χώραν ἔχων λυπρὰν καὶ ἄνυδρον, τὴν δ' ἐντὸς ἑξήκοντα σταδίων καὶ ὑπόπετρον. Hæc autẽ (inquit) cũ diceret homines bona mente nõ ſanè paucos facilè in ſuã ſententiã adduxit, ut ſe in eũ locũ ſequerentur, ubi nunc cõdita ſunt Hieroſolyma. Quippe locũ facilè obtinuit, quẽ inuidere ei nemo iure deberet, nec cuius gratia certamẽ magnopere excitari poſſet: utpote qui petroſus ſit, & aquis ſcatens, cũ omnis in circuitu regio ieiuna ſit, & ſiticuloſa: intus ad ſexaginta fermè ſtadia lapidoſa. Et rurſus inferius, Primus pro ſacerdote regem ſe fecit Alexãder: cuius filios Hyrcanũ & Ariſtobulum Põpeius ſuſtulit, atq; eorũ munitiones ſubuertit, ipſaq; in primis Hieroſolyma ui capta ſunt. Ea munitio petroſa erat, ac bene ſepta, interius aquis abũdans, exterius prorſus arida, foſſam habebat in ſaxo exciſam ſexagenũ pedũ altitudine, latitudine ducenũ & quinquagenûm. Põpeius urbẽ cepit obſeruato ieiunij die, cũ Iudæi omni opere feriati eſſent. Cõpleta enim foſſa ſcalas muris admouit, κατελάβετο δ' ὥς φασί τηρήσας τὴν τῆς νηστείας ἡμέραν, ἡνίκα ἀπείχοντο οἱ ἰουδαῖοι παντὸς ἔργου, πληρώσας

τὴν τάφρον, καὶ ὑπερβαλὼν τὰς διαβάτρας. Hæc uer-
Strabonis conſentanea non ſunt ijs quæ ex Hecatæo Io
us dixit. Neque uerò magnopere mirandũ res geſtas
bræorũ, eorũ mirificas opes, nec Græcis, nec Latinis
iptoribus teſtatas eſſe. In cauſa enim multa eſſe potue-
t. Primum quòd Iudæorũ res geſtæ, & Græcorũ hi-
riæ in idem tẽpus non incurrũt. A tẽpore enim Moſis
Troianũ bellum octingentos amplius annos intereſſe
ſebius auctor eſt, laudato etiã auctore Porphyrio. Ho
rũ uerò & Heſiodũ multo recenſiores Troiano bel-
uiſſe conſtat. Linus autem & Orpheus, Muſeus, Phe-
us, & Ariſteas Proconneſius, ut ante Homerum ſcri-
runt, ſic eorum antiquiſſimus una aut ſummũm altera
neratione Troianũ bellum præceſſit, pleriq; Troiani
li æquales fuerunt, omnes hi poëtæ. Ioſepus tamen nul
n ſcriptũ opus apud Græcos extare dicit, quod quidẽ
onfeſſo ſit uetuſtius Homeri poëſi eſſe. Cyri autẽ tem
ribus, cuius auſpicijs tẽplum reſtitutũ eſt euerſo Chal
orũ regno, ſeptẽ Græcorũ ſapientes fuerunt, ut auctor
Euſebius lib. x. de præparatione, quo tẽpore uelut in-
nabula orientis philoſophiæ fuerunt. Herodotus au-
n trecenteſimo anno urbis Romæ conditæ hiſtoriam
ndidit Thurijs in Italia, ut auctor eſt Plinius libro duo
cimo: cuius ſcripta Strabo non hiſtoriam, ſed mythi-
riam, hoc eſt hiſtoriam fabularem exiſtimari uoluit,
eo ſic loquens libro ultimo, πολλὰ δ' ἡρόδοτός τε
ἄλλοι φλυαροῦσιν, ὥσπερ μέλος ἢ ῥυθμὸν ἢ ἥδυσμα
τῷ λόγῳ τὴν τερατείαν προσφέροντες. Multa
rò Herodotus, & alij quidam nugarum plena
ripſerunt, ueluti cantus illecebras & modulamen-
, uel condimentum quoddam hiſtoriæ monſtrificam
fabul

Iudæi & eorũ opes Græcis & Latinis incogniti fuerunt.

Poëtæ Græcorũ antiquiſſimi.

Mythiſtoria.

Herodotus & alij antiquiſſimi ſcriptores.

ſabulationem adhibentes. Et libro *ſecũdo,* Sed *nec* Per*ſarum(inquit) res geſtæ, nec* Medorum,*nec* Syrorum *propter fabularum ſtudium multum fidei ſunt aſſecutæ. cum enim earum rerum ſcriptores uiderent magnopere poëtas probari qui apertè fabulas conſcriberent, arbitrati ſunt ſua quoque ſcripta ſuauiora fore ſi hiſtoriæ for ma ea dicerent,quæ nec uidiſſent ipſi,nec audiuiſſent ab ijs quidẽ qui ſcirẽt:quo fit ut facilius* Homero *&* Heſiodo *de heroicis rebus credatur,quàm* Cteſiæ *&* Herodoto *&* Hellanico,*et cæteris eius generis ſcriptoribus,quoniam res huiuſcemodi libẽter audiuntur.* Ioſephus Herodotum *nõ conſulto mẽdacio,ſed ignorãtia falſa ſcripſiſſe uidetur exiſtimaſſe.* Manethõ(*inquit)hiſtoricus genere* Aegyptius *fuit,ſed qui* Græcam *eruditionem aſſecutus ſit,ut facile eſt iudicare, utpote qui* Aegyptiacã *hiſtoriã* Græca *uoce ſcripſerit ex ſacerdotũ annalibus interpretatus,ut ipſe inquit.* Hic Herodotũ *in multis cõuincit de rebus* Aegyptiacis *per ignorãtiam mẽtitum.* γέγραφε δὲ ἑλλάδι φωνῇ τὴν πάτριον ἱστορίαν, ἐκ τῶν ἱερέων, ὥς φησιν αὐτὸς, μεταφράσας. καὶ πολλὰ τὸν ἡρόδοτον ἐλέγχει τῶν αἰγυπτιακῶν ὑπ᾽ ἀγνοίας ἐψευσμένον. Aſſignari etiã alia cauſa poteſt cur res geſtæ Hebræorum nobis ab hiſtoria non innotuerint, quam ex eodem Ioſepho ſumemus,qui ijs reſpondens qui Iudæorum hiſtoriæ auctoritatem eò præcipue eleuabant, quòd teſtimonia Græcorum nulla extarent: Nos (inquit) neque regionem ma ritimam habitamus,nec negotiationibus libentes utimur nec omnino earum cauſa, aliarum gentium commercijs aſſueſcimus:ſed ſunt urbes noſtræ longè à mari reductæ: regionẽ autem bonam incolentes,eius cultu aquieſcimus. ἡμεῖς τοίνυν οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον, οὔτ᾽ ἐμπορείαις χαίρομεν

Manethon hiſtoricus.

Iudæi cõmerciorũ ignari, atq; ideo igno ti.

ρομεν, ἐδὲ τᾶς πρὸς ἄλλυς διὰ τύτων ἐπιμιξίας.
εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀ-
ισμένα· χώραν ἢ ἀγαθὴν νεμόμενοι, ταύτην ἐκπονῦ-
Phœnices autem & Aegyptios propterea cogni-
ì Græcis ait, quòd ab Aegyptijs multa exportaren-
ad alias gentes. Phœnicum autem ij qui maritimam
n accolunt, quæſtui ſtudentes, negotiationes exerce
t, à quo uitæ genere cùm Iudæi abhorrerent, peculia
is inſtitutis, ac cultu diuinitatis gaudentes factũ eſt ut
fama eorũ ad Græcos puenerit. προσῆκεν τοίνυν
εἰρημένοις καὶ δι περὶ τὸν βίον ἡμῶν ἰδιότητος, ἐδὲν
τοῖς παλαιοῖς χρόνοις τὸ ποιοῦν πρὸς τοὺς ἕλληνας
ἐπιμιξίαν, ὥσπερ αἰγυπτίοις μὲν, τὰ παρ' αὐτῶν
γόμενα, τοῖς ἢ τὴν παράλιον τ φοινίκης κατοικῦσι μ ἡ
τὰς καπηλείας σπουδὴν διὰ τὸ φιλοχρηματεῖν. Hoc
n (inquit) & ijs contigit qui in Europa habitant. de
manis enim, qui in tantã potẽtiam iam inde olim cre-
re ſenſim cœperunt; nec Herodotus nec Thucydides
quo modo meminerunt, nec omnino alius eorum æ-
lis ſcriptor, ſed ſerò eorum nomen in Græcia au-
um. Gallorum autem & Hiſpanorum res uſque-
o ignotæ ijs fuerunt, qui exactiſſimi & accuratiſ-
i ſcriptores fuiſſe uidẽtur, ut unus eorũ Ephorus Hi-
nos, qui Iberi ab eo dicuntur, unam eſſe ciuitatem exi
auerit, cùm tam latè fines eorũ pateãt. In uniuerſum
em ritus eorũ, qui nec fuerunt, nec fuiſſe unquã dicti
t, ſcribere tanquã ita illis uterẽtur, nõ dubitarũt. περὶ
γὰρ γαλατῶν τε καὶ ἰβήρων οὕτως ἠγνόησαν οἱ δο-
ῦντας, ἀκριβέςατοι συγγραφεῖς ὧν ἐςὶν ἔφορος, ὥςε πό
οἴεται μίαν εἶναι τὺς ἴβηρας, τοὺς τοσῦτον μέρος δι
τρίυ γῆς κατοικοῦντας, ἢ τὰ μὴ γινόμενα παρ' αὐτοῖς
ἔτη

Galli & Hiſpani priſcis hiſtoricis ignotiſsimi.

ἔτη μήτε λεγόμενα, γράφειν ὡς ἐκείνων αὐτοῖς χρωμένων ἐτόλμησαν. Cauſa uerò (inqt) earũ quidẽ rerũ ignorãtiæ fuit, quòd illi ſecum ipſi uiuerẽt, cõmercia aliarũ gẽtium auerſantes: ſcriptorũ uerò mendacij, quòd uolebant illi quippiã ultra alios memoriæ mandaſſe uideri. αἴτιον δὲ τοῦ μὲν μὴ γινώσκειν τ' ἀληθὲς, τὸ λίαν ἀνεπίμικτον, τοῦ δὲ γράφειν ψεύδη, τὸ βούλεσθαί τι δοκεῖν πλέον τῶν ἄλλων ἱστορεῖν. Illud etiã nõ inter poſtrema aſsignari cauſæ poteſt, qđ Euſeb. li. 10. de præp. inqt oſtẽdere uolẽs literas primũ ab Hebræis inuẽtas eſſe: quarũ inuẽtũ Phœnicibus gloriæ ducitur. Primus (inqt) q literas græcis dedit, Cadmus ex Phœnicia erat. Multi Syros literas primũ cõperiſſe aſſerũt. Syrij autẽ etiã Hebræi ſunt. nã Iudæa in Syria ſemp à ſcriptoribus habita eſt, et Phœniciã etiã apud priſcos appellatã eſſe cõſtat, quæ nũc Palæſtine Syriæ dicitur. Ex hoc Euſebij loco cõijciẽdũ relinqtur, multa Hebræorũ geſta, aliarũ gẽtiũ noĩe poſteritati eſſe tradita.

Hebræorum inuenta gẽtibus alijs aſsignata ſunt.

Sup oĩa eſt autẽ qđ Ioſep. his uerbis dixit, τῶν δὲ εἰς ἡμᾶς βλασφημιῶν ἤρξαντο μὲν αἰγύπτιοι. βουλόμενοι δὲ ἐκείνοις τινὲς χαρίζεσθαι, παρατρέπειν ἐπεχείρησαν τὴν ἀλήθειαν, οὔτε τὴν εἰς αἴγυπτον ἄφιξιν ὡς ἐγένετο τῶν ὑμετέρων προγόνων ὁμολογοῦντες, οὔτε τὴν ἔξοδον ἀληθεύοντες. αἰτίας δὲ πολλὰς ἔλαβον τοῦ μισεῖν καὶ φθονεῖν, τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς, ὅτι κατὰ τὴν χώραν αὐτῶν ἐδυνάστευσαν ἡμῶν οἱ πρόγονοι, κἀκεῖθεν ἀπαλλαγέντες ἐπὶ τὴν οἰκείαν, πάλιν εὐδαιμόνησαν. Quæ uerò probra et maledicta in noſtrates iactata ſunt, ijs cauſam et originẽ Aegyptij præbuerũt: quorũ gratiæ nõnulli ſcriptores inſeruire cupiẽtes, ueritatẽ rerũ geſtarũ puertere aggreſsi ſunt. nec maiorũ noſtrorũ aduentum in Aegyptum, ut re uera fuit, ingenuè fatentes, nec inde egreſſum bona fide cõmemorantes. Cauſas

Aegyptij Iudæos exoſi, ueritatem hiſtoriæ peruerterunt.

autem

autē multas Aegyptij odij & inuidiæ habuerūt,queis in
noſtrā gentē extimulati ſunt.Iāprimū, quòd noſtri olim
rerū in patria eorū potiti ſunt:deinde quòd illinc digreſ
ſi,in propria patria ſecunda omnia nacti ſunt: poſtremò
rituū diſſenſio,ingens eis odiū in nos accēdit,tantū reli-
gione noſtra,& recto diuinorū cultu,ab ea quā ipſi uerā
pietatē putāt,differēte,quātum diuina natura brutis ani
malibus præſtat. εἶθ' ἡ τούτων ὑπεναντιότης πολλὴν αὐτοῖς
ἐνεποίησεν ἔχθραν, τοσοῦτον δὲ ἡμετέρας διαφερούσης εὐσε
βείας πρὸς τὴν ὑπ' ἐκείνων νενομισμένην, ὅσον θεοῦ φύσις
ζώων ἀλόγων διέστηκεν. Itē in principio ſtatim operis do
cere uolēs non à Græcis antiquarū rerū hiſtoriā requirē
dam eſſe,ſed ab Aegyptijs & Chaldæis,quorū fuit inſti-
tutum ut eorū ſacerdotes & philoſophi circa ſcribendā
hiſtoriā uerſarētur,mirari ſeſe inquit eos qui tātum Græ
cis tribuūt in hiſtoria,cum ipſe docere paratus ſit,Græ-
cos nō modò adulto iam mundo(ut ita dicam)ſed etiam
propemodū ſeneſcente,natos,eorumq́; inuēta omnia eſſe
recētia. εἰ δὲ δεῖ μὴ ταῖς ματαίαις δόξαις ἐπακολουθεῖν,
ἀλλ' ἐξ αὐτῶν τὸ δίκαιον λαμβάνειν τῶν πραγμάτων, τὰ
μὲν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ἅπαντα νέα καὶ χθὲς καὶ πρώην,
ὡς ἂν εἴποι τὶς, εὕροι γεγονότα, λέγω δὲ τὰς κτίσεις τῶν πό
λεων, καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπινοίας τῶν τεχνῶν, καὶ τὰ περὶ
τὰς τῶν νόμων ἀναγραφάς. Quod ſi nō uanis(inquit)opi
nionibus accōmodare aſſenſum uolumus,ſed ab ipſis re-
bus ueritatē ſumere,uniuerſa quidē apud Græcos recen
tia inuenimus,heri(ut dicitur)acta,aut nudiuſtertius,ur
bes(inquā)conditas,artium cōmentationes,& leges po
pulis ſcriptas. Proinde qui uetuſtæ hiſtoriæ ueritatem
noſſe cupiat,hunc oportere dicit ab Aegyptijs, Tyrijs,
Chaldæis exquirere. ex quibus auctoribus Ioſepus mira
dilig

Veritas hiſtoriæ ab Aegyptijs & Chaldæis requirenda.

Recentia Græcorum ſcripta.

Antiquiſsimæ hiſtoriæ à Græcis non repetendæ.

diligentia ſacræ hiſtoriæ auctoritatem confirmauit in duobus illis libris qui περὶ ἀρχαιότητος ἰουδαίων ἀντιρ-ρητικὰ τῶν ἀπίωνος γραμματικοῦ, inſcripti ſunt, id eſt de antiquitate Iudæorum refutatorij contra Apionem grammaticum, quos latinè ita uerſos legimus, ut præſtabilius fuerit nunquã fuiſſe editos. adeò & corrupti ſunt librariorũ uitio, & interpretis ignorantia. Inter Chaldæos magnum honorem habuit Beroſſus, qui Græco ſermone hiſtoriam conſcripſit: cuius loca quædam in eo opere citat ſacræ hiſtoriæ conſentanea. Ex Tyriorũ autem annalibus citat teſtimonia de centum & uiginti talentis auri ab Iromo Solomoni datis ad ornatum templi, redonatumq; eum à Solomone terra Zabulon in Galilæa docet. Amicitiæ autem inter eos cauſam fuiſſe commune ſapientiæ ſtudium. Inuicem enim problemata diſſoluenda miſsitare ſolitos, in quibus ferè Solomon præualebat. Huius rei (inquit) teſtem Dionem citabo auctorem in Phœnicum hiſtoria probatiſsimum, cuius hæc ſunt uerba, Ababylo moriente filius eius Iromus regnauit. Hic partes urbis oriẽtales aggere cinxit, & pomœria protulit, aſcendensq; in Libanũ materiẽ incidit ad fanorũ extructionem. Regẽ autem Hieroſolymorũ Solomonẽ ad eum aiunt ænigmata miſiſſe, & ab eo alia repopoſciſſe, ea lege, ut qui diſſoluere non poſſet, diſſoluenti, mulctæ nomine pecunias penderet. Quã cõditionem cũ Iromus acceπiſſet, nec reſoluere ambages potuiſſet, mulctã ingẽtem pecuniariam pependiſſe. Pòſt Tyrium quendam hominem nomine Abdemonũ extitiſſe, qui problemata ambigua ſolueret, aliaq; inuicem proponeret: quæ cum Solomon non reſoluiſſet, pecunias multas inſuper repẽdiſſe. εἶτα δὴ ἀβδήμονόν τινα τύριον ἄνδρα τὰ προτεθέντα λῦσαι

Libri duo refutatorij de antiquitate Iudæorum.

Beroſſus.

Iromus Solomoni amicitia iunctus.

Antiquiſsima ſecula ęnigmatis vtebantur.

Abdemonus Tyrius.

λῦσαι, καὶ αὐτὸν ἄλλα προβαλεῖν, ἃ μὴ λύσαντα τὸν σολο-
μῶνα, πολλὰ τῶν ἐρώμῳ προσαποτίσαι χρήματα. Idē Io-
ſepus Menandrū Epheſium hiſtoricū fuiſſe dicit, qui ex
uernaculis cuiuſq; prouinciæ uel gētis actis, regū ſingulo-
rum tempore res geſtas apud Græcos Barbaroſq; memo
riæ mādabat. γέγραφε δὲ οὗτος τὰς ἐφ᾽ ἑκάστου τῶν βασιλέων
πράξεις παρὰ τοῖς ἕλλησι καὶ βαρβάροις, ἐκ τῶν παρ᾽ ἐκείνοις
ἐπιχωρίων γραμμάτων σπουδάσας τὴν ἱστορίαν μαθεῖν,
Is igitur de Iromo Rege Tyri loquēs, qui Iram in libris
Regū dicitur, ita inquit, ἐπὶ τούτου δέ τις ἦν ἀβδήμονος
παῖς νεώτερος, ὃς ἐνίκα τὰ προβλήματα ἃ ἐπέτασσε σολο-
μῶν ἱεροσολύμων βασιλεύς. Huius regis tempore extitit
Abdemonus puer iunior, qui uincebat omnia problemata
à Solomone Hieroſolymorum Rege iniuncta. Hoc con- Abdemonus puer.
gruit cum eo quod dicitur in tertio Regū de Regina Sa-
ba, quæ fama Solomonis excitata, uenit Hieroſolyma ut
eius ſapientiam quæſtionibus ambagioſis excuteret, Solo
monemq; nunquā non ex ſententia animi Reginæ ſatisfe-
ciſſe. Hic ridere ſubit Plinij ſecundi uanitatem, qui libro Plinij uanitas.
x x x. de auctoribus Magicæ artis loquens, Eſt & alia
(inquit) magicæ factio à Moſe etiamnum & Lotope ac
Iudæis pendēs, ſed multis millibus annorum poſt Zoroa-
ſtrem, tanto recētior eſt Cypria. Sic enim in antiquis le-
gitur, niſi quòd muſæ & in alijs muſa non Moſe ſcriptū
eſt. Diximus ſuprà Euſebio auctore, regnū Aßyriorū ue
tuſtiſſimum omniū regnorū fuiſſe, & anno eius quadrin-
genteſimoſecundo Belucho octauo Rege Moſen populū
Iudaicū ex Aegypto abduxiſſe. De Zoroaſtre ita legi- Zoroaſtres.
tur apud Suidam, Zoroaſtres aſtronomus fuit Nini Re-
gis Aßyriæ tēpore, ζωροάστρης ἀστρονόμος ἐπὶ νίνου βασι-
λέως ἀσσυρίων. Euſebius in Bactris regnaſſe dicit Nini

 æqualem

Apion Polyhiſtor.

æqualem & Abrahami. Apion autem grãmaticus genere Aegyptius, qui etiam Polyhiſtor dictus eſt à Gellio ob hiſtoriæ ſcribendæ diligẽtiam, in quarto hiſtoriarũ libro aduerſus Iudæos, Inacho (inquit) regnante apud Argiuos, & Amaſide apud Aegyptios, Iudæi duce Moſe ab

Pharao a Moſe uexatur.

Aegyptijs defecerũt. auctor Euſebius. Ioſepus tamẽ Techmoſim Regem appellat Pharaonem, non Amaſin, ex Manethone hiſtoriographo Aegyptio qui græcè ſcripſit. Porphyrij autẽ cõputatione Moſes etiã Semiramidis æqualis recipitur. Iuſtinus martyr in Parænetico, ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις ὠγύγου τε καὶ ἰνάχου, οὓς καὶ γηγενεῖς τινὲς τῶν παρ' ὑμῖν ὑπειλήφασι γεγονέναι, μωυσέως αἰεὶ τῶν ἑλλήνων μέμνηνται ἱστορίαι, ὡς ἡγεμόνος τε καὶ ἄρχοντος τοῦ τῶν ἰουδαίων γένους. οὕτω γὰρ πολέμων τε ἐν τῇ πρώτῃ τῶν ἑλληνικῶν μέμνηται, καὶ ἀπίων ὁ ποσειδωνίου. *Tẽporibus (inquit) Ogygis & Inachi, quos terra natos quidã ex ueſtris exiſtimauere, Moyſis hiſtoriæ meminerunt ut ductoris & principis Iudæorũ gentis. Sic enim Polemon in primo Hellenicon meminit, & Apion Poſidonij in libro quẽ contra Iudæos ſcripſit, & Ptolemæus Mendeſius qui Aegyptiaca ſcripſit, cũ ijs cõuenit. Et multi item*

Iuſtinus martyr.

alij quos nominatim citat. Hic eſt Iuſtinus, qui orationem contra Gentiles pro Chriſtianis ſcriptam Antonio Pio porrexit: in qua, cum Alexandriæ eſſet, in Pharo ſe uidiſſe ueſtigia ſeptuaginta domuncularum affirmat ad id

Septuaginta cellulæ in Aegypto.

tempus incolumia. ἀλλ' αὐτοὶ ἐν τῇ ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι, καὶ τὰ ἴχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ φάρῳ ἑωρακότες ἔτι σωζόμενα, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότων ἀκηκοότες, ταῦτα ἀπαγγέλλομεν, ἃ καὶ παρ' ἑτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μανθάνειν. *Nos uerò cum Alexandriæ eſſemus, ueſtigia cubiculorũ adhuc aſſeruata in Phari arce conſpic*

conſpicati, & ab incolis qui hoc à maioribus per manus traditum ſeſe habere dicunt, percunctati, hæc nobis commemoramus, quæ etiam ab alijs diſcere facile poteritis ſi id cordi uobis eſt. Quod dictum Hieronymus ignoraſſe uidetur, qui Euſebio & Auguſtino in eo inficiando aduerſatur in præfatione Geneſeos. Quonam modo igitur Moſes multis millibus annorũ poſt Zoroaſtrem fuit, qui tot teſtimonijs proximus ſeculo æqualium Zoroaſtris fuit? Sed uidelicet illa eſt ignorantia priſcorũ, qui mundum æternũ eſſe crediderũt: à qua opinione profecta eſt illa uanitas Genethliacorũ, qui quadringẽta & ſeptuaginta annorum millia monumentis comprehenſa continere ſeſe ingenti fiducia mentiebantur, ut auctor eſt Cicero in primo de Diuinatione. Strabo Moſen non magnum fuiſſe dixit, ſed oraculis deditum, quales fuiſſe Amphiaraus & Orpheus & Muſæus legũtur. Iuſtinus hiſtoricus, Ioſeph in Aegypto magicas artes edoctum, citò inſinuatum apud Regẽ fuiſſe dicit: cuius auctoris epitomen triceſimamſextã qui legerit, & Cornelij Taciti librum unum & uiceſimũ, facillime intelliget ſemina quædã ueritatis per totum orbẽ diſſeminata fuiſſe, ſed præimbuta mendacijs Aegyptiorũ: quo factum eſt ut hiſtorici Græci & Latini uaniſſimi interdũ à nobis fuiſſe deprehendantur, qui ſacrã hiſtoriam & incorruptam habemus. In quo profectò eorũ uicẽ dolere deberemus, niſi in pleriſq; eorũ improbã mentem cerneremus, blandiente ſemper ipſis in Iudæos maledicẽtia ob unius dei cultũ. Sed inuidia uecors aduerſus Chriſtianũ nomen Tacito, Suetonio & Plinio iuniori fuit. quanquã cũ fuerint illi æquales, maledicta eorum ſacrilega ac nefaria etiã inuicẽ colliduntur. Trãquillus in Nerone, Afflicti ſupplicijs Chriſtiani, genus hominum

Priſci Græci & Latini in magna ignorantia uerſati.

Maleuolentia quorũdam hiſtoricorum in Iudæos & Chriſtianos.

Tranquillus de Chriſtianis.

minum ſuperſtitionis nouæ ac maleficæ. Tacitus x v. *de incendio urbis loquens per Neronē excitato, Ergo abolendo rumori Nero ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis pœnis affecit, quos propter flagitia inuiſos uulgus Chriſtianos appellat. auctor nominis eius Chriſtus, qui Tyberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum ſupplicio affectus erat. Repreſſaq́; in præſens exitiabilis ſuperſtitio, rurſus erumpebat, non modò per Iudæam originē eius mali, ſed per urbem etiā.* Et poſt aliquot uerſus enn*umeratis cruciatuum generibus, Vnde, quanquam aduerſus ſontes (inquit) & nouiſſima exempla meritos, miſeratio oriebatur.* Hominē *neſariū* Tacitum, *aduerſisq́; placitis prouidentiæ genitū, qui æqualiū ſuorū ſenſui ſeruiēs, non ſuo iudicio, prodere hoc exēplum neſariæ mentis non ueritus ſit.* Audiamus Pliniū *ad* Traianum *ſcribentē cum Aſiæ præeſſet prouinciæ, quum ueluti elogium Chriſtianorum mitteret, de pœna reorū (ut aſſolebat) ad principem referēs. Affirmabāt autē (inquit) hanc fuiſſe ſummā uel culpæ ſuæ, uel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenq́; Chriſto quaſi deo dicere ſecū inuicem, ſeq́; ſacramēto non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depoſitū appellati abnegarent: quibus peractis morē ſibi diſcedēdi fuiſſe, rurſusq́; coeūndi ad capiendum cibum, promiſcuum tamen, & innoxium. Quod ipſum facere deſijſſe poſt edictum meum, quo ſecundum mandata tua hetærias eſſe uetueram. ſic enim legi debet, pro ſodalitatibus. Quid ſimile habent hæc obiecta Pliniana cum criminibus Taciti extrema exempla ſuppliciorum meritis? Eodem enim tempore hæc à Plinio & Tacito prodita ſunt.* Verùm Plinius *ad principem ſcribens*

Tacitus ſcriptorum uæcordiſsimus.

Plinius iunior de Chriſtianis.

ſcribens, quod ad res humanas attinet, optimum, ſed imbutum errore Domitiani, cui ſublato ſtatim Nerua ſucceſſerat, mentiri aut noluit, aut non auſus eſt. Tacitus Domitiani beneficio ad dignitates prouectus, ut ipſe fatetur in principio ſtatim libri decimiſeptimi, quod nomẽ ille princeps ſceleratiſſimus ſæuitiæ pugione conficere nixus erat irrito propoſito, id iſte ſceleratiore hiſtoriæ ſtylo, toxico mendacij oblito, repetere inſtitit, uæcordium omniũ ſcriptorum perditiſſimus, ſi rectè uerba eius æſtimentur. Nã Tranquillo quum idem eſſet obſequendi tempori propoſitũ, quàm potuit tamen ipſe breuiſſimè defunctus eſt, Chriſtianumq; nomen uno uerbo reſpuit, ne amplecti uideretur. Plinius in fine epiſtolæ ex animi ſui ſententia locutus, cũ principem conſuleret, & mendacio locus nõ eſſet, in principio ita uera falſis temperauit, ut acta ſua principi ſeuero & perſpicaci approbauerit. In quo pretium eſt operæ uim ueritatis animaduertere, quæ nonnunquã inuitis erumpit, ita fallens inter mendacia, ut ab audientibus demum agnoſcatur, cum interim loquentes adhuc habere ſe in poteſtate eam putent. Supplicium (inquit) minatus, perſeuerantes duci iuſſi: neq; enim dubitabã, qualecunq; id eſſet quod faterentur, pertinaciam certè & inflexibilem obſtinationẽ debere puniri. O miſerum te Plini, & improbè principali gratiæ inſeruientẽ, qui ueritate oppugnãda diligentiã tuã principi approbare uoluiſti. Hoc acri uir ingenio Traianus intelligens, ne damnare imprudentiæ præſidem uideretur alioquin ſibi gratum, & nomini tunc inuiſo patrociniũ præbere edicto ſuo nõ auſus, Conquirendi (inquit) non ſunt Chriſtiani: ſi deferãtur & arguantur, puniendi ſunt. Alioquin autem in omnibus ſcriptoribus mirum ſilentium uel improbum potius de rebus

Sceleratiſsimus ſcriptor Tacitus.

Tranquillus.

Plinius iunior.

Veritatis uis.

Traianus.

Improbum ſi-

lentium de rebus Chriſtianis apud auctores.

rebus Chriſtianis agnoſcas, ueluti coniuratis, atq; ex compacto ſcribentibus, ijs etiam temporibus, cũ res inſignes ac memorabiles auſpicijs Chriſti geſtæ ſunt. Id adeò ex re unica quam in mediũ afferam iudicare quiuis poterit.

Locus Macrobij animaduertendus.

Macrobius libro II. Saturn. de iocis Auguſti Cæſaris loquens, Cùm audiſſet (inquit) inter pueros quos in Syria Herodes Rex Iudæorum intra bimatum iuſſit interfici, filium quoq; eius occiſum, ait, Melius eſt Herodis porcũ eſſe quàm filium. Ecquis unquam hoc memoriæ tradidit duntaxat Ethnicorum, quod Macrobius in tranſitu tanquam rem notam perſtrinxit? Mirari igitur deſinamus cur nulla apud Plinium & alios rerum miracula relata, ſcriptorum ſacrorum temporibus cõpetant, & cũ orthodoxa rerum conſcriptione cõgruant: ac malignitati ſcribentiũ, aut metui potius tribuamus opinioni principũ & populi blandientiũ. Tertullianus in Apologetico ad Romanos loquens de morte Chriſti, Nam ſpiritũ (inquit) cũ uerbo ſponte dimiſit, præuento carnificis officio. eodem momento dies medium orbem ſignante ſole ſubducta eſt. Deliquium utiq; putauerunt qui id quoq; ſuper Chriſto prædictum non ſcierunt, & tamen eum mundi caſum relatum in archiuis ueſtris habetis. Et paulo inferius, Ea omnia ſuper Chriſto Pilatus & ipſe iam pro ſua conſcientia Chriſtianus, Cæſari tunc Tyberio nuntiauit. Euſebius in Chronicis de anno decimooctauo principatus Tyberij loquens, Solis facta defectio, & tenebræ ſuper uniuerſam terram. Bithynia terræ motu concuſſa, & in urbe Nicena ædes plurimæ corruerunt. Quæ omnia ijs congruunt quæ in paſſione domini acciderunt. tũ ad hoc probandum Phlegonta citat auctorem exactum Olympiadum adnotatorem, cuius ut hiſtorici & Olympiadum

Memorabilis locus Tertulliani.

ſcript

ſcriptoris meminit Suidas, Trallianumq́; fuiſſe dicit, Adriani libertum, uel Auguſti, ut alij putauerunt. Is igitur huius rei locupletiſsimus eſſe teſtis poteſt in Aſia genitus, ubi is terræ motus accidit. De eo motu Plinium locutum eſſe non dubito, cum inquit libro ſecundo, Maximus terræ memoria mortaliũ extitit motus Tyberij Cæſaris principatu, XII urbibus Aſiæ una nocte proſtratis. Solis autem deliquium Plinius ignorare nõ potuit ſi in archiuis Romanis perſcriptum fuit, ut qui acta Romana diligenter percenſuiſſe intelligatur: ſed Plinius id dicere noluit, quod occultũ principes eſſe uolebant. Parũ enim plauſibile dogma Chriſti apud homines ſuperbos & uoluptarios eſſe oportuit, quod elatos animos, & corpora ſibi indulgẽtia maximè execratur. Tametſi charitas illa iuſtitiæ parens, & diuitiarũ contemptus & abdicatio, magis ab humanis placitis abhorrebant, utpote quæ ne hodie quidem ſatis ſeſta fronte excipiantur ab ijs etiam quos ſequaces Chriſti maximè eſſe conueniebat. Eodem pertinet quod idem Plinius libro triceſimo dicit de arte Magica loquens, Hæc (inquit) umbrarum inferorumq́; colloquia promittit, quæ omnia ætate noſtra princeps Nero uana falſaq́; comperit: quippe nõ citharæ tragiciq́; cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarum ſumma geſtiente in profundis animi uitijs: primumq́; imperare dijs cõcupiuit, nec quicquã generoſius uoluit. Nemo unquam ulli artium ualidius fauit. Hoc dictum Plinij fidem facit ijs quæ à Tertulliano, Euſebio & Suida ſcripta ſunt de Simone Mago Samaritano, qui apud Neronem gratia ualuiſſe dicitur, & cum diuo Petro coràm commiſſus eſſe. Satis autem nobis eſſe debet quòd compertum habemus locupletiſsimis teſtimonijs, ueritatem

Chriſti dogma

Simon magus.

in utroq; religionis noſtræ inſtrumento pleniſſimè comprehenſam, in poteſtate ſemper cultorum ueri dei fuiſſe: manaſſe tamen ad alios interdũ ueritatẽ, non germanam illam quidem & incorruptam, ſed in Aegypti primùm officinis adulteratã, Athenis autẽ poſtea in porticu, Academia & Lyceo, nũc ſedẽtaria nũc obambulatrice philoſophia uariè interpolatam: nec antè ſibi redditã, quàm dominus noſter in Iudæa, id eſt, in ueritatis ipſius incunabulis, ad manũ etiã uiſendam hominibus porrexit: deinde et Græcis hominibus & Latinis barbariſq; intelligendam, miſsis quoquo gentiũ interpretibus, dedit. Cæterùm admirari ſubit temporũ noſtrorum felicitatẽ, qui mundo iam uergente nati, tamẽ longiſſimè prorſum retrorſumq; cernimus (ut Maronianus ille Proteus) quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox uentura trahantur, cum priſci illi Græci Latiniq; auctores ſeſe in eo admirarentur, quaſi in hiſtoriæ cãpo expatiãtes omnia oculis ſubijcerent quæ à condito æuo geſta ſunt, quos ne admota quidem & proxima uidiſſe deprehendimus. Sed utinam tam conſertis manibus compertam comprehenſamq; ueritatẽ ſemel retinere poſſemus, quàm protinus agnitam feſtiuis oculis hilares exoſculamur. Hæc enim ueluti faſtidioſa eſt uel hoſpita, uel amica: cui cum ſeculariũ rerum amorem quaſi æmulum quendam ſuperinduximus, ſenſim ipſa à fluxis abhorrens, ex mente noſtra quaſi ex contubernio faceſſit, animum'que noſtrum ſuas res habere ſibi iubet, clàm remiſſo nuntio, cum interim æternitatis ſecuri alias res agamus. Verùm ut ad rem redeamus, nos hoc tenere conuenit quod capite nono libri ſecundi Paralipomenon dicitur, Solomonem Regem imperitaſſe ab Euphrate ad Palæſtinẽ & uſq; ad limites Aegypti, gloriaq; & diuitijs

Veritas apud Iudæos ſedem habuit ante aduentũ domini.

Philoſophi obambulatores ſunt Peripatetici.

Veritas antiquis ignota.

Comperta ueritas a nobis retineri nequit.

Alias res agere eſt animũ rei quæ geritur & inſtat, non aduertere.

circunſl

circunfluentibus omnes Reges non modò æquales,ſed cuiuſcunq; etiã ætatis haud dubiè ſuperaſſe. Quod Græcos Latinosq́; hiſtoricos tacuiſſe non magis mirum eſt,quàm ſophiã eius,id eſt germanã ſapientiam apud philoſophos uiros,id eſt ſophiæ indagatores inauditã fuiſſe, cum eam tamdiu tantáq; indagine,ſed irrita inueſtigarint. Id quod in dubium uenire utiq; non poteſt, cum eius hodie monumenta in manibus uerſemus. Quæ ſi ſatis animo comprehenſa haberemus, omnẽ antiquam philoſophiã (quod ad mores attinet,& inſtitutionẽ animi) nugas meras eſſe iudicaremus. Hactenus de rebus Hebræorũ dictum ſit:in quibus talenti & ſicli appellatio promiſcuè poſita,impedimento fuit ne inire rationẽ craſſa ſaltẽ æſtimatione tantarum opum poſſemus:ubi tamen talentũ auri propriè accipi probabile eſt,qualia erant ſexcenta & ſexagintaſex quæ ei quotannis à prouincijs finitimis offerebãtur,ut decimo capite tertij Regum dicitur,& octauo lib. Ioſepi, & ea talenta quæ Regina Sabarũ obtulit,& Rex Hirã. Ibi ego talentum (ut minimum) ſeptuagenariũ intelligi debere cenſeo. Qua ratione ut aurum ad argentũ undecuplex tantum fuerit, talentũ ſeptem millibus & ſeptingentis aureis noſtris coronatis ualuit. Ex quo ſupputari ſumma quotannis poterit,ſi quis animi cauſa id facere,& redditũ eius colligere uoluerit. Eorum autem quæ ſuprà diximus,eundẽ ipſum Solomonẽ poſtremo loco auctorem citabimus. Sic enim inquit capite altero ſui Eccleſiaſtæ, συνήγαγον μοι καὶ γε ἀργύριον καὶ γε χρυσίον, καὶ περιουσιασμοὺς βασιλέων καὶ τῶν χωρῶν. *Congeſsi mihi tum argentum tum aurum & facultates regum ac prouinciarum. Sed ijs quæ de ſiclo diximus, refragari uidetur id quod apud Plinium legitur lib. XVIII. ubi de pondere tritici loquẽs, ita*

Solomonis philoſophia.

Talentum Hebraicum.

Siclus apud Plinium.

I 5 *inquit,*

inquit, Nunc ex ijs generibus quæ Romam inuehuntur, leuiſsimum eſt Gallicum, atque è Cherroneſo aduectum. Quippe non excedũt in modiũ uicenas libras ſi quis granum ipſum ponderet. Adijcit Sardium ſex libras uel ſelibras, Alexandrinum & trientes, hoc eſt & ſicli pondus.

Triens. *Triens non quatuor drachmas hic ſignificat, ſed quatuor uncias. Sed antiqua exemplaria & pridem impreſſa non ſicli ſed Siculi habent, hoc eſt frumẽti ex Sicilia: hoc enim uerbũ Hebraicum eſt, ut auctor eſt Suidas & Ioſepus, ut diximus, quo nec Græci nec Latini uſi ſunt, etiam ſi apud Plinium errore emendatorũ ſæpe legatur, ut lib. XVII. in principio, Fuit & arborũ cura legibus priſcis, cautumq́; eſt XII tabulis, ut qui iniuria cecidiſſet alienas, lueret in ſingulas ſiclos æris XXV. ubi antiqua omnia habent, Lueret in ſingulas æris XXV. Et li. XII. Itaq; optimi thuris libra ſiclorũ XVI preciũ habet, ſecunda XII. In antiquis, optimi thuris libra XVI precium habet, ſecũda XV. Quo magis miror Hermolaum Barbarũ lib. decimooctauo capite ſexto hoc uerbum agnouiſſe, quod nunquam Romani agnouerunt. eo enim in loco antiqua exẽplaria mil. ſeſter. habẽt, non mille ſiclûm. Præter ea autẽ quæ diximus, &*

Aegyptiorum opes. *Aegyptiorũ opes ſamigeratas ſcimus, cũ Plin. li. XXXVI. de pyramidibus Aegypti loquens ita dixerit: Dicantur obiter & pyramides in eadem Aegypto, regum pecuniæ ocioſa ac ſtulta oſtentatio. Et lib. V. Aegyptus ſuper cæteram antiquitatis gloriam, XX millia urbium ibi Amaſe regnante habitata præfert. Strabo lib. ultimo, ad Thebas ſupra Memnoniũ Regũ Aegypti ſepulcra eſſe tradidit, eaq́; ſe uidiſſe cum in comitatu Aelij Galli eſſet in Thebaide, cõditoria autem eſſe circiter XL, mirifica ſpecie ſtructuræ uiſenda, in ſpecubus ſaxo exciſo. Intra autem*

conditoria obeliſcos quoſdam eſſe literis inſcriptos, opulentiam regum qui tunc erant, declarantibus, & corũ ditionẽ uelut uſq; in Scythas & Bactrios & Indos, et quæ nunc Ionia dicitur, imperitantium, ad hæc tributorũ magnitudinẽ, & copiarum militariũ ad decies centena millia hominũ, ἐν δὲ ταῖς θήκαις ἐπὶ τινῶν ὀβελίσκων ἀναγραφαὶ δηλοῦσαι τὸν πλοῦτον τῶν τότε βασιλέων, καὶ τὴν ἐπικράτειαν ὡς μέχρι σκυθῶν καὶ βακτρίων καὶ ἰνδῶν. καὶ τῆς νῦν ἰωνίας διατείνασαν, καὶ φόρων πλῆθος, καὶ στρατιᾶς περὶ ρ. μυριάδας. *Conuenit hoc cum dicto Pliniano quod ſuprà retulimus de Seſoſtri Aegypti Rege ſuperbiſsimo, qui iunctis ad currũ regibus triumphare ſolitus erat. Huius regis meminit Herodotus in ſecũdo, cum dicens primum omnium regũ longis nauibus Arabicũ ſinum præteruectũ, & populos rubri maris accolas in poteſtatem ſuam redegiſſe, indeq; retro iiſdẽ ueſtigiis reuerſum, & coactis ingentibus copiis tranſgreſſum in continentẽ infeſto exercitu obuias ubiq; gentes ſubegiſſe: ex Aſiaq; in Europam tranſgreſſum, Thraces & Scythas ui domuiſſe, unde digreſſus ad Phaſim amnem iter contendiſſe dicitur. Huius autem regis memorabile inſtitutum prodidit Herodotus.* — Seſoſtris. — Memorabile inſtitutum.

ὁτέοισι μὲν ὦν αὐτέων ἀλκίμοις συνετύγχανε, καὶ δεινῶς γλιχομένοισι περὶ τῆς ἐλευθερίης, τούτοισι μὲν στήλας ἀνίστη ἐς τὰς χώρας, διὰ γραμμάτων λεγούσας τότε ἑωυτοῦ ὄνομα, καὶ τῆς πάτρης, καὶ ὡς δυνάμει τῇ ἑωυτοῦ κατεστρέψατό σφεας. ὁτέων δὲ ἀμαχητὶ, καὶ εὐπετέως παρέλαβε τὰς πόλις, τούτοισι δὲ ἐνέγραφη ἐν τῇσι στήλῃσι κατὰ ταῦτα καὶ τοῖσι ἀνδρηίοισι τῶν ἐθνέων γενομένοισι, καὶ δὴ καὶ αἰδοῖα γυναικὸς προσενέγραφε, δῆλα βουλόμενος ποιέειν ὡς ἦσαν ἀνάλκιδες. *Quaſcunq; autem nactus erat gentes ſtrenuas, & pro libertate tuenda acriter & percupidè dimicantes, per horum ille*

region

regiones ſtelas,id eſt cippos lapideos ſtatuebat, literis ſignificantes ipſius regis nomen & patriã,& ut copijs eos proprijs ac uiribus ſubegerat. Quorum uerò urbes nullo negotio aut incruẽto certamine cepiſſet, apud hos itidem ut apud illos qui ſtrenuitatis ſpecimen ediderant, cippos quoq; ſtatuebat, atq; eo amplius muliebria genitalia adſculpebat,ſignificare uolens eos ignauos eſſe. Idẽ Herodotus auctor,ſub Amaſide Rege (cuius tempore Moſen ex Aegypto egreſſum eſſe diximus) Aegyptũ beatiſsimam & à flumine Nilo, & à regionis ſolo fuiſſe, urbesq; habitatas tunc numero uiginti millia fuiſſe. καὶ πόλιες ἐν αὐτῇ γενέσθαι τὰς ἁπάσας τότε δισμυρίας τὰς οἰκεομένας.

Amaſis q Pharao dicitur.

Memorabilis conſtitutio.

Huius eſt autem memorabilis ſanctio,ut ſinguli quotannis apud Nomarchen,id eſt cuiuſq; præfecturæ Præſidẽ,profiterentur unde uiuerent:qui autẽ hoc non faceret,aut genus uitæ approbare Præſidi non poſſet,huic pœna extremum ſuppliciũ eſſet. Qua lege poſtea Athenienſes tralatitia uſi ſunt,prorſus inculpabili. Sed uerba ipſa Herodoti ponenda ſunt ad uerbũ, Νόμον τε αἰγυπτίοισι τόνδε ἄμασις ἐστι ὁ καταστήσας, ἀποδεικνύναι ἔτεος ἑκάστου τῷ νομάρχῃ πάντα τινὰ αἰγυπτίων ὅθεν βιοῦται. μὴ δὲ ποιεῦντα ταῦτα, μὴ δὲ ἀποφαίνοντα δικαίην ζόην, ἰθύνεσθαι θανάτῳ. σόλων δὲ ὁ ἀθηναῖος λαβὼν ἐξ αἰγύπτου τοῦτον τὸν νόμον, ἀθηναίοισι ἔθετο, τῷ ἐκεῖνοι ἐς ἀεὶ χρέωνται, ἐόντι ἀμώμῳ νόμῳ. *Hic eſt autẽ Amaſis qui legẽ hanc tulit,demonſtrare unumquẽq; apud Præſidẽ cuiuſq; loci,unde uiuat. quod qui non fecerit, aut demonſtrare uitæ ſuæ rationẽ iuſtam non potuerit,hunc morte mulctandum. Solon autẽ Athenienſis ſumptam hanc legem ex Aegypto, Athenienſibus promulgauit, qua illi ſemper uſi ſunt, lege ſanè inculpata. Hac lege iuriſdictionem exercuiſſe Areopagitas teſtis*

eſt Ath

eſt Athenæus libro quarto his uerbis, ὅτι δὲ τοὺς ἀσώτους, καὶ τοὺς μὴ ἔκ τινος περιουσίας ζῶντας, τὸ παλαιὸν ἐκάλουν τε οἱ ἀρεοπαγῖται καὶ ἐκόλαζον, ἱστόρησαν φανόδημος καὶ φιλόχορος, ἄλλοι τε πλείους. *Quòd autẽ patrimoniorum profligatores, eosq; qui nullis facultatibus uictitarent, Areopagitæ in iudicium uocarent, pœnisq; & ſupplicijs afficerent, memoriæ mandarunt Phænodemus & Philochorus, pluresq; alij. Deinde idẽ auctor Athenæus huiuſmodi exemplũ eius rei ſubdidit ad dictũ confirmandũ. Siquidem Menedemus (inquit) & Aſclepiades erant iuuenes, ambo philoſophiæ quidẽ ſtudioſi, ſed egeſtate præditi. Hos Areopagus pro poteſtate accitos interrogare inſtitit, quonam pacto fieret, ut cum dies ipſi totos philoſophis operã darent, nihil in cenſu habentes, bona nihilominus habitudine corporis uiderẽtur. Ad hæc illi reſpondentes, cum piſtorem quendam accerſiri poſtulaſſent, & ille accerſitus ueniſſet, eum interrogandũ dixerunt: qui cum rogitantibus Areopagitis dixiſſet unaquaq; nocte illos in piſtrinũ deſcendere ſolitos, ibiq; frumentũ molentes, pro nocturnis operis drachmas utrunq; ſingulas ferre, admiratus Senatus, ducẽtas eis drachmas ob uirtutẽ decreuit. ſed ipſa uerba ſubijciam, ne comminiſci uidear.* Μενέδημον γοῦν καὶ ἀσκληπιάδην τοὺς φιλοσόφους, νέους ὄντας καὶ πενομένους, μεταπεμψάμενοι ἠρώτησαν, πῶς ὅλας ἡμέρας τοῖς φιλοσόφοις συσχολάζοντες, κεκτημένοι δὲ μηδὲν, εὐεκτοῦσιν οὕτω τοῖς σώμασι. καὶ οἱ ἐκέλευσαν μεταπεμφθῆναί τινα τῶν μυλωθρῶν. ἐλθόντος δὲ ἐκείνου, καὶ εἰπόντος ὅτι νυκτὸς ἑκάστης κατιόντες εἰς τὸν μύλωνα καὶ ἀλοῦντες, δύο δραχμὰς ἀμφότεροι λαμβάνουσι, θαυμάσαντες οἱ ἀρεοπαγῖται, διακοσίαις δραχμαῖς ἐτίμησαν αὐτούς. *Verùm quandoquidem uerboſa iam eſſe cœpit hæc diſputatio, nec tamen*

omnia

Mirum philoſophiæ ſtudiũ.

Memorabilis hiſtoria.

omnia attigimus eodem pertinentia, & liber pro portione huius operis longior iam eſſe uidetur, abrumpendus eſt ſermo qui finem non inuenit, ad alteramq; partẽ commentationis feſtinandum, quam ſic quoque iam ſathiſcente ſtylo aggredi me ſentio.

GVLIELMI BVDAEI PARISIENSIS, A SECRETIS REGIS FRANCIAE, DE *Aſſe, & partibus eius, lib. v. & ultimus.*

RESTAT *menſurarum tractatus, cum cauſam cõnexam cum antedictis habens, tum uelut appendix huius operis. Menſura autem multiplex ab Ariſtotele in nono lib. Metaphyſices ponitur. Sed nũc menſuras appello, quibus fruges & liquores metimur.* Angelus Politianus. *Angelus Politianus, uir memoria noſtra utraq; lingua apprime doctus, in decimo Epiſtolarũ de mẽſuris ex profeſſo ſcribens, Incipiendũ (inquit) ab amphora conſecrata Romanis in Capitolio, ne cui uiolaretur. Capit hæc omnino quantũ teſſera quoquo uerſus in area pedum quatuor. Duplex amphora, modius eſt, aut ſi mauis Græcè, medimnus: eademq; triplex, efficit ſextarium. Sextarij dimidium, cotula uocatur, & hemina. quatuor uerò ſextarij chœnica cõplent. ita ſex congiũ, qui Latinè chus dicitur (ubi nõ Latinè chus, ſed Græcè Politianũ ſcripſiſſe puto) Inde forſan, inquit, ſextarij nomẽ, quòd eũ ſexies congius capit.*

capit. Scribit tamẽ Pollux cotulam chœnicis eſſe tertiam partem, chœnicas octo & quadraginta medimno cõtineri. Hæc Politianus, ſuppreſſo auctore (ut ferè aſſolet) ex uulgatis carminibus illis ſumpſit quæ apud Priſcianũ incerto auctore leguntur. Nam non eſſe Priſciani argumentum eſt, quòd in antiquis uoluminibus Priſciani non inueniuntur. In his autem carminibus intelligendis quoties quamq; luculentis erroribus Politianus lapſus ſit, ex ſequentibus apparebit, ut niſi Politiani ſtylũ agnoſcerem, Politiani epiſtolam eſſe omnino negaturus fuerim. Eiuſdem flagitij eſt quòd talentum Atticum maius tribus & octoginta minis eſſe dixit, nec ullum pondus Attico talento maius eſſe. Carmina autem illa ſic ferè leguntur,

Pes longo ſpatio latoq; notetur in anglo,
Angulus ut par ſit, quem claudit linea triplex,
Quattuor ex quadris medium cingatur inanc.
Amphora fit cubus, quam ne uiolare liceret,
Sacrauere Ioui Tarpeio in monte Quirites.
Huius dimidium fert urna, ut & ipſa medimni
Amphora, terq; capit modium. ſextarius iſtum
Sexdecies haurit, quot ſoluitur in digitos pes.

Dico his uerſibus ſignificari Amphoram ex area excitari quoquo uerſus pedali, quaternis quadris pedalibus inanitatem amphoræ cingentibus, ita ut quaterni undique anguli teſſerales, tribus lineis concludantur ſinguli, quibus ipſis tres dimenſiones teſſeræ ſignificantur, qui cubus Græcè dicitur, id eſt ſchema ſex in ſitus ſeſſile. Hoc enim uerba illa ſignificant, Cubus & Theſſera.

Angulus ut par ſit quem claudit linea triplex.

Tres enim dimenſiones notantur, longitudo, latitudo, altitudo. Huius dicti teſtem interim citabimus Iſidorum Hiſpalenſem, in hac re interdum non reſellendum, licet in

multis alijs lapſus ſit. Amphora (inquit ille) recipit uini uel aquæ pedem quadratum. Quòd ſi hunc teſtem refutare placet, prodeat Feſtus teſtis locupletior, qui his uerbis Quadrantal. *teſtabitur: Quadrantal antiqui uocabãt Amphorã, quod uas pedis quadrati, octò & quadraginta ſextarios capit. Politianus duplicem amphoram modium eſſe tradidit, & (quod uix intelligere poſſum) triplicem amphoram ſextarium efficere. Ego autem amphoram unam ternos modios capere dico, & duodequinquagintã ſextarios: nec medimnum & modium eundem eſſe modum, ſed medimnum modios ſenos capere. Suidas, μέδιμνος μέτρον ἐστὶ* Medimnus. *ξηρῶν, οἷον πυρῶν ἢ κριθῶν. μέδιμνον οὖν μοδίων ἕξ. Medimnus (inquit) menſura eſt aridorũ, ut tritici uel ordei. medimnũ igitur menſura eſt ſex modiûm. Hactenus ille. Sed audiamus teſtẽ unũ qui uice ſit omniũ. Is erit Cicero, qui in Frumẽtaria ita inquit ad Verrẽ, Accipis ſeſtertios quindecim pro medimno, tanti enim eſt illo tẽpore medimnũ. retines ſeſtertios duodecim, tanti enim eſt frumẽtum Siciliẽſe ex lege æſtimatũ. Eſt eiuſmodi æſtimatio legis, ut cæteris tẽporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiam grata eſſe debuerit. Eſt enim modius lege ſeſtertijs trib. ut æſtimatus fuit ante te Prætorẽ: ut tu in epiſtolis ad amicos tuos gloriaris, ſeſtertijs duobus. ſed fuerit tribus ſeſtertijs, quoniam tu tantũ à ciuitatibus in modios ſingulos exegiſti, tu nõ modò omnes accipere (quod oportebat) noluiſti, ſed etiam dare quod non debebant coëgiſti. Idem alibi, Precium autem Senatuſconſulto conſtitutum decumano in modios ſingulos ſeſtertij terni. Et iterum, Duobus precijs unum & idem frumẽtum uendidiſti: ſemel ciuitatibus ſeſtertijs quindecim in medimnũ: iterũ pop. Romano, à quo ſeſter. x x in medimna pro eodẽ illo frumẽto*

abſtu

abſtuliſti. Et alibi, *Hoc reprehendo, quòd cum in Sicilia ſeſtertijs binis tritici modius eſſet, ut iſtius epiſtola ad te declarat, ſummùm ſeſtertijs trinis, tũ iſte pro tritici modijs ſingulis ternos ab aratoribus denarios exegit.* His locis & alijs eiuſdẽ orationis liquet medimnũ quinquies modium capere: quod de Sicula menſura intelligendum. nam Romanũ medimnũ ut Atticũ ſenos modios cepiſſe, eodẽ auctore eademq; oratione probabimus poſtea. Nũc quod inſtat de amphora uideamus, quonã modo intelligi poſſit quod Politianus dixit. Sit igitur area quoquouerſus pedum quatuor. ſi ex ea corpus quadrantale & teſſerariũ facere uelis, neceſſe eſt addenda dimenſione tertia, id eſt altitudine, tertiam quoq; multiplicationem arealis numeri excitari. Quomodo enim bis bina bis, primã teſſeram numeralem faciũt octo angulis conſtantem, & ter trina ter ſecundam, qui numerus eſt uicenariusſeptenarius: eodem modo quater quaterna quater, tertiam teſſeram faciunt, unitatibus quatuor & ſexaginta cõcretam. Sit igitur planities uel interuallum quadratum, quaternûm quoquouerſus pedum. huic ſi altitudinẽ bipedalem imponam, fient quatuor pedes quadrati, qui duos & triginta pedes ualẽt, hoc eſt bis quaterquaternos. hos pedes ſi ex quadratis cubicos, id eſt teſſerarios reddere uelim, eũ numerũ ut duplicẽ neceſſe eſt, hoc modo, quater quatuor quaternos. ſic fiunt bis duo & triginta, id eſt quatuor & ſexaginta. Vt enim quadrata forma ex numero quocunq; fit in ſeſe ducto, ſic ex quadrata iterum exurgit cubica. Quaternio enim radix eſt numeri quẽ nũc quærimus. Is in ſeſe multiplicatus, ſedecim efficit, & iam formam quadratam capit. At is numerus quadratus iterum quater multiplicatus, in teſſeram aſſurgit, & fiũt ſexagintaq

Medimnum.

Amphora.

gintaquatuor. Quare aut Politianus exiſtimauit amphoram tot pedes habere in conceptaculi inanitate, aut teſſeræ naturam ignorauit. Vtrumlibet autem dixeris, luculenter hallucinatus comperietur. At alterutrũ uix de eo homine credere fas eſt, qui Panepiſtemona librum condidit, quo omniũ rerum artiumq́; ſcientiam profiteri uidetur, ſummatimq́; tradere. Vitruuius de teſſera libro quinto ita inquit, Cubus eſt corpus ex ſex lateribus, æqua li latitudine planitierum per quadratũ. Is cum eſt iactus, quam in partẽ incubuit, dum eſt intactus, immotam habet ſtabilitatem, ut ſunt etiam teſſeræ quas in alueum ludentes iaciũt. Amphoræ autem capacitatem cum ego noſſe cuperem, quadrantal, id eſt uas cubicum ex tabellis quatuor compingendũ locaui, ita ut intus pedale quoquouerſus eſſet, factumq́; ad rudiculam exegi, quæ intus quidem erecta, æquilibris eſſet ad ſumma uaſis labra: iacens uerò & porrecta in imo atq; ſummo, latera bina ſtringeret. Semipedem accipimus id ſpatiũ quod digiti utriuſq; manus ſuppreſſis pollicibus occupant. Etenim palmus (ut inquit Vitruuius) à quaternis manuũ digitis inuentus eſt, & à palmo pes factus ſedecim digitorũ. Noſtri pedem duodecim pollicibus partiuntur, quas uncias antiqui uocauerunt, ut auctor eſt Boethius, id quod oſtẽdit Plinius libro decimoquinto de Siliquis loquens, quum ita inquit, digitorũ hominis longitudo illis, & interim falcata, pollicari latitudine. Pollicarẽ dixit pro unciali, ut differentiam adnotare facile ſit inter digitale & pollicare. Frontinus, Aquarum (inquit) moduli aut digitorum aut ad uniciarum menſuram inſtituti ſunt. Digiti in Campania & in plerisq; Italiæ locis, unciæ in Apulia obſeruantur. Eſt autem digitus (ut cõuenit) ſextadecima pars pedis, uncia duodec

Margin notes: Panepiſtemon Politiani. — Cubus. — Amphoræ forma & capacitas. — Semipes. — Palmus. — Pes. — Pollicare. — Digitus. Vncia.

duodecima. Idē alibi, Vnciæ ergo modulus habet diametri digitū unum, & trientē digiti. Hactenus ille. Vulgò pedem metiuntur opifices manibus in pugnos contractis, & porrectis pollicibus, altrinſecusq; obuerſis. Nos huiuſmodi pedem habuimus, ſed ab ijs petitum, qui modum pedis publicè ſtatuere ſolent. Hoc uas autem tritico cùm impleuiſſem, cum menſuris noſtris cōpoſui implendo deplendoq; ſubinde. Hoc faciens, deprehendi uas illud teſſerarium, id eſt amphorā meā cumulatam, huius urbis quadrantem radio æquatū capere: nec aliam eſſe inter utranque menſurā differentiā, quàm quæ eſſe ſoleat inter menſuram raſam & faſtigiatam, ut amphora antiqua cū eo auctario quod liberaliores uenditores condonare ſolēt, quadrantē noſtrum hoſtimento admenſum, quo modò uenire moris eſt, omnino æquare poßit. Quadrantē appello eius menſuræ quartam partem, quam ſextariū triticarium diximus. Secundū hoc medimnus erit quam minam dicimus. Lingua enim uernacula primū mimnū per ſyncopen, poſtea minā pro medimno dixit. Ita ſextarius ille noſter triticarius in bina medimna uel quaternas amphoras diuiditur, & inde in duodenos modios, quos Boſſelos appellamus, uel Bœotios potius. Sed hæc quæ coniectura aſſequimur, argumentis adiuuanda ſunt. Tranquillus in Cæſare, Populo præter frumenti denos modios, ac totidē olei libras, trecēos quoq; nūmosquos pollicitus olim erat, diuiſit. Si Cæſar totidē modios tritici uiritim quot olei libras diuiſit, intelligimus modiū nō magnā mēſurā fuiſſe, quæ Ciceronis teſtimonio plerūq; binis, rarò ternis ſeſtertijs ualebat. Qua ratiōe medimnus quiniſdenis ſeſtertijs, & ſæpe denis tantū ualebat. quod tamen intelligo in uilitate annonæ. nam Cicero in Frumentaria duas æſtimationes

Medimnus.

Boſſeli.

tiones ex Senatuſconſulto factas ponit, unam alterarum decimarũ quas aratores nõ gratuitas pẽdere cogebãtur pop. Rom. ſed ita, ut in ſingulos modios, ternos ſeſtertios acciperẽt. alterã æſtimationẽ ponit frumenti quod interdum ciuitatibus imperabatur, ut Romano populo præbere certum numerũ frumenti cogerentur, & pro eo in modios denarios ſingulos acciperent, id eſt quaternos ſeſtertios. Qua ratione medimnus quinis denarijs æſtimabatur, quod fiebat cum annonæ pœnuria metuebatur, ut opinor. Legitima ergo æſtimatio erat trinis ſeſtertijs in modios Siculos, qui maiores erant Atticis & Romanis, licet idẽ eſſet medimnus. Videamus an hoc tẽporibus noſtris congruat. Apud nos cõmodam tritici primarij annonam eſſe aiũt, cũ medimni bini, id eſt ſextarius, quinis & uicenis ſolidis turonicis ueneũt. ab eo precio ad tricenos iuſtam æſtimationem eſſe: deorſum autem ad uicenos, iam ad uilitatem ſpectare: quod ſupra hæc aut infra eſt, caritatis & uilitatis appellatione cenſeri. Cũ hæc literis mandarem, precium diuerſis anni partibus à uicenis ſolidis ad uicenosbinos & ſemiſſem plerunq; euariauit, tametſi minime ubere biennij prouentu. Sed ferè ita euenit cum exportare ad externos non licet, uix iam ut annona agriculturæ impendia ferat, cum paucis annis equis aratorijs quibus noſtri utuntur, magnopere precium acceſſerit. Verùm ſi medimnus in Sicilia mediocri fertilitate quinisdenis ſeſtertijs ualebat, planum fit nõ memorabili nos errore aut in nummi coniectura aut in menſura falli: quippe quindecim ſeſtertij æſtimatione noſtra ſolidis tredecim & ſeſquidenariolo ualent. Seſtertium enim denis denariolis & obolo taxauimus. Quare non mirum eſt ſi Cicero ſæpe in Sicilia modium frumenti binis ſeſtertijs

Aeſtimatio frumẽti in Sicilia.

Seſtertij ualor.

eſſe

eſſe dixit in magna ubertate. qua ratione duo medimna, decem & ſeptem ſolidis & ſemiſſe ueneunt. nã apud nos ſæpe minoris ualere memini. Cicero in Frumentaria, Frumentum (inquit) emere in Sicilia debuit Verres ex Senatuſconſulto, & ex lege Terentia & Caßia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt. unum cæterarum decumarum, alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. Illius decumani tantum quantum ex primis decumis fuiſſet, tritici modia D C C C millia. Precium autem conſtitutum decumario, in modios ſingulos ſeſtertij terni duodetricies, imperato ſeſtertij quaterni: ita ut frumentum imperatum, ſeſtertium duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur quod aratoribus ſolueret. In alteras decumas ferme ad nonagies. ſic per triennium ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem propè centies & tricies erogatum eſt. Decumanum frumentum appellat Cicero alterius Decumæ frumentum, quam aratores dare non uectigalem, ſed uenalem cogebantur. Puto autem non utrobiq; duodetricies legendum, ſed ſecundo loco duodeuicies: nihil tamen certi haberi poteſt, quoniã locus ille corruptißimè legitur. Sed nec duodetricies priore loco ſatis congruit, cũ octingenta millia modiûm quater & uicies tantummodo ualuerint æſtimatione ternorum ſeſtertiorum. Igitur D C C C C. M. Ciceronem ſcripſiſſe dicendũ eſt, non D C C C. ut ſit uicies ſepties. Quòd ſi addatur x x x mil. congruet duodetricies. Ter autem duodetricies ferme nonagies cētena millia ſeſtertiûm ualet. Quibus ſi ter duodecies addas, ferme centies & tricies ſeſtertium erit: quod à Cicerone oratoriè auctũ eſt. Sic in alteras decumas quotannis ex Sicilia nongẽta millia modiûm Romam exportabantur: qui modij primùm ad

Decuma frumẽti in Sicilia.

ad menſuram Romanam, deinde ad noſtrā reduci debēt, propterea quòd quini Siculi modij ſenos Romanos ualebāt. Qua ratione ſeptingenta & quinquaginta millia Siculorum, nongenta millia Romanorū & Atticorum ualent: quæ ad medimnos Atticos relata, centū & quinquaginta millia fiunt. His adde centum & quinquaginta millia modiûm Siculorum, quæ centum & octoginta millia Romanorū ualent: fiunt decies centena & octoginta millia. Hæc enim ſumma ſeſquiquinta eſt nongentorū milliū, quæ ad ſextarios Pariſinos reducta, nonaginta millia fiunt: & duodenario diuiſa, ſeptem millia & quingenta modia Pariſina. Sic ex duabus decimis Romani quindecim millia modiûm noſtrorum tranſportabāt ex Sicilia, præter id quod ciuitatibus quaternis ſeſtertijs imperabatur. Sed ſeptē millia & quingenti modij noſtri ea ratione quā Cicero ſtatuit, id eſt tribus ſeſtertijs in modiū Siculū, ære noſtro ſexagintaſeptem millia & quingētos aureos noſtros ualent, quæ Romano more uiciesſepties ſeſtertium dicuntur. Quare ſumma omnino nō cōgruit: propter quod locum Ciceronis corruptum eſſe dixi. nec modò corruptum eſſe puto, ſed etiā mutilatum, inter uerbum fuiſſet, & uerbum tritici. DCCC enim millia non eſt alterarū decumarū numerus, ſed frumēti imperati, ut ex alijs locis orationis colligitur. Numerus autem alterarū decumarū deeſſe mihi uidetur. Sed & maior ſumma eſſe debet in triennio quàm cēties & tricies, cum quotannis nonagies in alteras decumanas daretur: id quod ex alio loco orationis oſtēditur. nā Cicero eius ſummæ quinquageſimas binas ad ſeſtertiū tredecies taxauit: qua ratione trecenties & uicieſquinquies eſſe oportuit. Cæterùm nō duodetricies imperato frumento Ciceronē ſtatuiſſe puto,

ſed

ſci bis & tricies, cum quaternis ſeſtertijs in modiũ æſtimaretur. ſumma enim ad nummũ quadrat. Sextarius noſter triticarius ferè eſt quantũ iumentũ uiatorium ferre poteſt. hos in modio duodenos, Pariſienſes habent. Idem Cic. in eadẽ oratione, Iugera profeßi ſunt aratores impe rio atq; inſtituto tuo: nõ opinor quenquã eſſe minus profeſſum, quàm quantũ araſſet, cũ tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores præponerẽtur. In iugere Leontini agri medimnũ ferè tritici ſeritur perpetua atq; æquabili ſatione. Ager efficit cũ octauo bene ut agatur: uerùm ut omnes dij adiuuent, cũ decimo. quod ſiquando accidit, tum fit ut tantũ decumæ ſit, quantũ ſeueris. hoc eſt, ut quot iugera ſunt ſata, totidẽ medimna decumæ debean tur. Hoc cũ ita eſſet, primũ illud dico, pluribus medimnũ millibus ueniſſe decumas agri Leõtini, quàm quot millia iugerũm ſata erãt in agro Leontino. Et rurſus, Agri Leontini decumæ anno tertio uenierũt medimnis XXXVI millibus, hoc eſt tritici modijs ducentis ſedecim millibus. His uerbis planũ fit medimnum ſenos modios capere, cũ prior numerus ſenario multiplicatus poſteriorẽ efficiat. Idem, Oſtendam neminem aratorem minus tribus decumis dediſſe: atque hoc in beneficij loco petitum ab Apronio, ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret. Deinde inferius ita ſubdit, Profeßio eſt agri Leontini ad iugera XXX millia. Hæc ſunt ad tritici medimna nonaginta, id eſt tritici modia quingenta quadraginta millia, tres quinquageſimas, id eſt tritici modiũm XXXII millia quadringentos. Ab omnibus enim ternæ præterea quinquageſimæ exhibebantur. Hæc exempla Ciceronis corruptißimè hodie leguntur, ſed partim ex locorum collatione, partim calculo emendantur.

Medimnus.

quæ ideo citãda duxi, ut probarẽ medimnũ ſenos modios Romano more capere. Si enim quingẽta quadragita mi lia ſenario partiaris, fient ſexies nonaginta millia. Cum tot tantisq́; auctoritatibus pugnat auctoritas Polybij in ſecundo hiſtoriarum, his uerbis ſcribẽtis de Italiæ fertilitate, frumẽtiq́; uilitate, σίτου τε γὰρ τοσαύτην ἀφθονίαν ὑπάρχειν συμβαίνει κατὰ τοὺς τόπους, ὥστ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, πολλάκις τεττάρων ὀβολῶν εἶναι τῶν πυρῶν τὸν σικελικὸν μέδιμνον, τῶν δὲ κριθῶν δυοῖν. *Si enim Polybij ætate, q Scipionis Africani præceptor fuit, medimnus frumẽti Siculus quaternis obolis fuit, id eſt beſſe denarij: quo modo ſeſtertijs binis ternisq́; Ciceronis tẽpore modius fuit, qui aut quinta aut ſexta pars medimni erat? Ex quo fit ut cẽſeã* μέδιμνον *à Polybio p eo dictũ quòd Latini modium dicũt. Inire autẽ rationem nõ poſſum quonam modo credibile fieri poſſit, quod idẽ auctor eodem loco prodidit, teſtificari uolẽs Italiæ ubertatem. Admiratur autẽ quòd in Italia hoſpites mercenarij peregrinos admitterẽt in diuerſoria, nihil prius paciſcẽtes de ſingulis rebus ab ipſis cauponibus præbendis: ſed tãtum diuertentes percũctarentur quãti reciperẽt hoſpites. Itaque, inquit, plerũque eos admittũt ſemiſſe, ita ut nihil ipſi admiſſi deſiderent eorum que uſui neceſſaria ſunt.* ὡς μὲν οὖν ἐπιτοπολὺ παρίενται τοὺς καταλύτας οἱ πανδοχεῖς, ὡς ἱκανὰ πάντ' ἔχειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν, ἡμιασσαρίου. τοῦτο δ' ἐστὶ τέταρτον μέρος ὀβολοῦ. σπανίως δὲ τοῦτο ὑπερβαίνουσι. *Hoc dictum Polybij hyperbolicum mihi uiſum eſt, ut quidem in exemplaribus peruagatis legitur: nec de eo habeo quod ſtatuere poſſim. Verùm ſuperioribus exemplis Ciceronis auctoritatem habemus, agri Leontini, qui fertilitate commendabilis erat, iugera*

ſingula

ſingula ſingulis medimnis, id eſt ſenis modijs ſeri: & plerunq; cum octauo, rarò cum decimo fœnore ſatũ frumẽtum redire. Primùm igitur *ſtatuamus quanta ſit iugeri mẽſura.* Columel. lib. VI. Duo (*inquit*) *actus iugerũ efficiunt lõgitudine pedũ ducẽtorũ quadraginta, latitudine pedũ centũuiginti. quæ utræq; ſummæ in ſeſe ductæ, quadratorũ pedum faciunt millia uigintiocto & octingẽtos.* Iam *auctore Columella, & calculo confirmatore, nouimus ducẽtos & quadraginta pedes (quæ lõgitudo eſt iugeri) cẽties & uicies multiplicatos (qui numerus eſt latitudinis) octo & uiginti millia quadratorũ pedum & octingẽtos efficere.* Hic *numerus octingẽtas, ut ita loquar hexapedas efficit, qua menſura noſtri menſores & fabri ſic utuntur, ut antiqui* Romani *decẽpeda.* Eſt *enim hexapus ſiue hexapeda, menſura ſex pedũ: quæ quadrata, ſex & triginta pedes habet.* Porrò *centũ hexapedæ quadratæ, tria millia & ſexcẽtos pedes efficiũt.* Quadringẽtæ *hac ratione quatuordecim millia & quadringentos explent, quæ mẽſura eſt ſemiiugeri* Romani *ex* Columella. Ita *iugerũ octingẽtas hexapodas noſtras habebat.* Quare *quod apud* Varronẽ *et ipſum* Columellã *legitur, actũ quadratũ undiq; finiri pedibus centũ uiginti, eumq; duplicatũ iugerũ facere, id de iugero quadrato intelligendum eſt, nõ abſolutè de iugero, quod parũ apud utrũque declaratũ eſt. ſed cũ uterq; dicat ſcrupulũ denũm eſſe pedum quadratorũ, & in iugero eſſe ſcrupula ducenta & octogintaocto, planũ fit calculo, de iugero quadrato nõ intelligi cum dicitur iugerum pedũ eſſe uigintiocto millium & octingentorum.* Si *enim in ſingula ſcrupula centenos pedes numeres, quot ex denis pedibus quadratis exurgunt, patet uel in digitos deducenti, ducẽties octogies*

Exapedæ, exapedeſque. Iugerum.

gies octies centenos pedes fieri,id eſt uiginti octo milli a octingentos:at iugerum quadratū altero tanto maius eſt. In agro Pariſino non una eſt menſura,propterea iuſtiſſimam eligam,& quæ latius in eodem agro patet. Perticam noſtram uicenumquinûm pedū eſſe aiunt longitudinis. hæc quadrata ſexcenos uicenosquinos pedes cōtinet, qui numerus centies multiplicatus, ſexagintaduo millia & quingentos pedes quadratos efficit. tot enim tantis'que perticis iugerum noſtrum, quod arpennum appellamus,conſtare dicitur. huiuſmodi autem iugero licet aliqui utantur, alij tamen affirmant grandiſſimam illam eſſe menſuram,ſed iuſtam agri noſtri perticam uicenûmbinûm pedum eſſe longitudinis, quæ quadrata quadringenos octogenos quaternos pedes habet. Et hæc iam apud pleroſq; plena exiſtimatur. Qua ratione centenarium iugerum, quadragintaocto millia quadringentos pedes habet quadratos. Eſt & minima mēſura,quæ perticis duodeuicenarijs utitur,quæ pedes trecenos uicenos quaternos habent,et cētenæ in iugero,pedes quadratos conficiūt numero trigintaduo millia quadringētos. Sunt etiam qui perticis quidem plenis,ſed iugero ſexagenario utantur. Quo fit ut illis iugerū trigintaſeptem millia quingentos pedes habeat. Nos autem mediam menſuram obſeruabimus,quā dicūt germanā noſtram eſſe,quæ duos & uiginti pedes perticæ ſtatuit,& quadragintaocto millia quadringentos pedes habet. Hæc ad iugerum Romanum compoſita,eandem habet proportionem,quam quadringenti octogintaquatuor ad ducentos octogintaocto, quæ ut maior eſt multo ſeſquipla,ſic paulo minor eſt dupla. at uerò eiuſmodi arpennum pingui ſolo alternis propemodum meſſibus medimnum duodecimum reddit. Huiuſmodi

Iugerum ſeu Arpennum Pariſinum.

iuſmodi fere eſt fertilitas in eo tractu qui peculiari nomi-ne Francia appellatur, ex eo (ut arbitror) quòd ſit ſumẽ (ut dicitur) Franciæ, in quo agro triticũ mutilis ſpicis naſci tur, non ut ferè in Italia, ariſtatis. In eo nos prædiũ Mar lianũ habemus. Neq; nunc de ſumma ubertate aut ſoli aut tẽporis loquimur, ſed de ea quæ plerũq; uiſitur. Notũ eſt in eo agro arpẽna duodeuicena in annos ſingulos ſingu-lis modijs noſtris oblocari tritici lectiſsimi. Quãquã ea fe rè locationũ formula eſt, ut colonus eo rectè præbẽdo tri tico defungi poßit, quod ſummæ bonitati uno ſolido ce-dat, & interdũ eo quod ſemiſſe tantum ſolidi. Modiũ au tem noſtrũ (ut iam dixi) duodenos ſextarios cõtinet, & ſextarius binos medimnos. Hac ratione ſingula iugera quotannis beſſem ſextarij noſtri, id eſt octonos modios penſitare inueniuntur, cum tamen in eo tractu nullum agrum reſtibilem eſſe ſciam. Sic enim fert agricolatio, ut triticarius ager à meſſe triticea altero anno ſemeſtre aliquod genus frugis capiat, ut ordeũ uel auenã, uel quid aliud leuioris fœtus: tertio autẽ anno nouali agitato ceſ-ſet, quod & aruũ & ueruactum appellatur ab antiquis. Itaq; planũ fit agrum noſtrum bonitate Siculo nõ cede-re, quẽ Cicero cum octauo & cum decimo acceptũ red-dere ſemen dixit. quanquã id poſtea uiderimus. nunc id tantũ argumenta noſtra adiuuet, quibus aſſerere conten dimus medimni Romani et minæ noſtræ paritatẽ. Noſtri aiunt agricolæ arpennum quale diximus, ſeſquimedi-mnũ ferè poſcere, ut bene ſeratur aruum. Columella de ſatione loquens libr. XII. pinguis agri iugerum, ſi ſolutus & ſiccus ſit, quaternos tantum modios tritici poſcere tradidit: ſi cretoſus, aut uliginoſus, quinos. Hoc cum à noſtratibus anxiè inquirerem, uix conſtare opiniones depre

Francianus ager.
Franciæ ſumen.
Marlianum prædium.

Aruum.
Veruactum.

Ratio ſemẽtis. deprehẽdi:id quod ex uarietate ſoli & menſurarũ cõtin git:quantũ tamen colligere potui,plena,id eſt mediocris pinguis agri mẽſura,ſolo denſo dodrãtẽ minimũ poſcit, interdũ etiã dextantẽ,id eſt decẽ modios Romanos:ſoluto et minimè uliginoſo ſolo,nũc ſeptenos,nũc octonos.minimus modus agri reliquis etiam cõpetẽtibus,ſenos modios,id eſt medimnũ poſcit.His cõuenit dictũ Columellæ lib.ſecũdo.Iugerum(inquit)agri pinguis plerunq; modios tritici quatuor,mediocris quinque poſtulat,adorei modios nouẽ,ſi eſt lætum ſolum:ſi mediocre,decẽ deſiderat.nam quamuis de menſura minus auctoribus cõuenit, hanc tamen uideri cõmodiſſimam docuit noſter uſus.Et paulo inferius,Nobis ne iſtam quidem quã prædiximus menſuram ſemper placet ſeruari, quòd eam uariat aut loci aut tẽporis aut cæli cõditio.Proinde quã proportionem iugerũ Romanũ,id eſt duodetriginta millia et octingenti pedes,ad Pariſinũ arpennum habet,id eſt ad duo-

Arpennum. dequinquaginta & quadringẽtos,eandẽ ferè habẽt quaterni quiniq; modij ad ſeptenos & nouenos.Leontinũ iugerum nõ admodum diſparile noſtro minimo fuiſſe oportet,quod tantundẽ frumenti poſceret,id eſt medimnũ in ſingula iugera,ſi tamen Cicero ueritati inſeruiuit potius quàm exaggerationi criminis.Arpenni autem uocabulo non licenter uti uideor,cum id apud Columellã legatur.

Cenſus Atheneníium. Ariſtoteles in ſecundo Politicôn auctor eſt Solonẽ Atheniensem quatuor ſenſus Athenis inſtituiſſe:quorũ primus fuit eorum qui Pentacoſiomedimni dicti ſunt,id eſt quingentis medimnis cenſi.Secundus eorũ fuit qui Zeugitæ dicebantur ab equis bobus iugalibus.Tertius Hippas ab equis.Quartus Theticus dicitur,qui eorũ erat qui Thetes,id eſt opifices erant,hoc eſt operas ſuas locãtes.Primum,

mum, ſecundum & tertium ad magiſtratus & honores admitti uoluit: eosq; diuitũ nobiliumq; appellatione cenſeri. τὰς δ' ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν καὶ τρίτου τέλους τῆς καλουμένης ἱππάδος. *Plutarchus in Solone, Cum magiſtratus (inquit) omnes locupletibus relinquere uellet, reliquã autem Reip. gubernandæ partem promiſcuam facere, ad quã antea plebs adſpirare nõ poterat, ad cenſus ciuiũ ſe contulit: & qui in ſiccis atq; humidis cenſi erant, in primo ordine locauit, & pentacoſiomedimnos uocitauit. In ſecundo autẽ eos qui equos alere poſſent, aut trecentis cenſi forent: & hos hippada ſoluentes ab equis nuncupauit. Zeugitæ uerò tertij cenſus homines uocati ſunt, qui ducẽtorũ medimnûm cenſum explerent. Quò hæc melius intelligantur, Pollux lib.* VIII. *de hoc loquens ita inquit:* τιμήματα δ' ἦν τέτταρα, πεντακοσιομεδίμνων, ἱππέων, ζευγιτῶν, θητικῶν. οἱ μὲν ἐκ τοῦ πεντακοσιομέδιμνα μέτρα ὑγρὰ καὶ ξηρὰ ποιεῖν κληθέντες, ἀνήλισκον δ' εἰς τὸ δημόσιον, τάλαντον. οἱ δὲ τὴν ἱππάδα τελοῦντες, ἐκ μὲν τοῦ δύνασθαι τρέφειν ἵππους, κεκλῆσθαι δοκοῦσιν, ἐποίουν δὲ μέτρα τριακόσια, ἀνήλισκον δὲ ἡμιτάλαντον, οἱ δὲ τὸ ζευγίσιον τελοῦντες, ἀπὸ διακοσίων μέτρων κατελέγοντο, ἀνήλισκον δὲ μνᾶς δέκα. οἱ δὲ τὸ θητικὸν, οὐδεμίαν ἀρχὴν ἦρχον, οὐδὲ ἀνήλισκον οὐδέν. *Quorũ uerborũ huiuſmodi eſt ſentẽtia, Quatuor cenſus Athenis fuiſſe, Pentacoſiomedimnos, Hippeis, Zeugitas, Theticos. Pẽtacoſiomedimnos autẽ, id eſt quingenimedimnos, ideo appellatos, quòd quingenûm medimnûm numerum uel menſuram ſiccis & humidis facere poſſent, hosq; in publicum ſumptus facere ad talentum. Hippeis autem, id eſt equites ex eo dictos uideri, quòd equos alere poſſent:*

ſent:eosq́; menſuras trecentas facere, & publicè ſemitalentũ impendere. At uerò qui iugationẽ penderẽt, à ducẽtis menſuris conſcribi ſolitos eſſe et publicè decẽ minas cõſumere. Poſtremæ notæ eos eſſe qui theticũ pẽderent, id eſt opificiarium uel mercenariũ: eosq́; nec magiſtratũ gerere, nec publicè quicquam ſumptus facere. Licebatq́; ex uno ordine ad aliũ trãſire, ut idem Pollux auctor eſt. Ex hoc autẽ inſtituto prodierunt (ut arbitror) munera perſonalia, quorum mentio fit in lege ult. de muneribus & honoribus in Pãdectis. Seruius etiã Tullius hoc exẽplo claſſes quinq; ciuiũ Romanorũ deſcripſiſſe uidetur. Prima claßis in octoginta centurias diſtributa, ex his qui centum milliũ æris aut maiorẽ cenſum haberent, quæ ſumma à nobis mille aureis noſtris æſtimata eſt. Octoginta autem centuriæ in quadragenas ſeniorũ ac iuniorum diuiſæ: ita ut ſeniores ad urbis cuſtodiam præſtò eſſent: iuniores ut foris bella gererent, quibus arma imperata, galea, clypeus, ocreæ, lorica, tela in hoſtẽ, haſtaq́; & gladius. Secunda claßis intra centum uſq; ad quinq; & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta. Tertiæ claßis quinquaginta millia cenſus fuit. Quartæ quinq; et uiginti millia. Quinta & ultima undecim millibus cẽſebatur, id eſt centũ ac decẽ aureis noſtris. Reliqua autẽ multitudo, cuius eſſet inferior cẽſus, immunis militia facta. Equitũ etiã ex primoribus ciuitatis duodecim centurias ſcripſit, quibus equos emendos dena millia æris ex publico data, & quibus equos alerent uiduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Dena millia æris ego centenos aureos intelligo ad binos equos emendos, & uicenos ad alendos, id eſt bina millia. Hæc omnia (inquit Liuius) in dites à pauperibus inclinata onera. Ex his intelligimus

Cenſus Romani & claſſes.

ligimus in infantia Vrbis Romæ primarias opes fuiſſe mille aureos. Propterea *Plinius lib.* XXXIII. *Non erat (inquit) apud antiquos numerus ultra cẽtum millia. itaq; hic & hodie multiplicatur, ut decies centena millia, aut ſæpius dicãtur.* Fœnus *hoc fecit, nũmusq; percuſſus.* Quẽ *locum ex uetuſto ſic lego.* Itaq; *eſt hodie, multiplicãtur hæc, ut decies centena millia aut ſæpius dicãtur. hoc ſenſu,* Vt *olim nõ erat numerus ultra centũ millia, ſic nec hodie, quia cum ad centũ millia peruẽtum eſt, per multiplicationẽ fit progreſſus, dicendo decies centena millia, aut uicies, aut centies, quæ ſummæ antiquis ignotæ, fœnore excreuerũt.* Idem, Seruius Rex *primus ſignauit æs. antea rudi uſos* Romæ Rhemeus *tradit.* Signatum *eſt nota pecudum, unde & pecunia appellata.* Maximus *cenſus centũ millia aßiũ illo rege fuit, & ideo hæc prima claßis.* Vt *igitur* Romæ *prima claßis cẽtenariorũ fuit, ſic* Athenis *quingenariorũ, qui quotannis pendere poſſent medimna uini & olei & frumẽti quingena. ſic enim ex* Polluce *intelligẽdum puto.* Quingenta *autẽ medimna in* Attica, *quæ plurimo importato frumẽto utebatur, ducentis quinquaginta aureis æſtimare poſſumus: & quingenta uini medimna, id eſt mille amphoras totidẽ pene* Francicis, *pro quibus quingentos aureos ponemus: quibus ſi addamus totidem olei amphoras, neſcio quid æſtimare debeam.* Apud Demoſtenem πρὸς φορμίωνα Chryſippus *quidam negociator ita ad iudices loquitur,* ὅτε δὲ ὁ σῖτος ἐπετιμήθη πρότερον, καὶ ἐγένετο ἑκκαίδεκα δραχμῶν, εἰσαγαγόντες πλέους ἢ μυρίους μεδίμνους πυρῶν, διεμετρήσαμεν ὑμῖν τῆς καθεστηκυίας τιμῆς, πέντε δραχμῶν τὸν μέδιμνον. *Cum autem frumenti auctum eſſet preciũ, & ad ſedecim drachmas excreuiſſet, importato*

frumen

Plinij locus.

Romani nullũ numerũ habẽt ultra centum millia.

frumento ultra decem millia mendimnûm, iuſto & legitimo precio uobis admenſi ſumus quinis drachmis in medimnum. Hac Demoſthenica ratione ſextarius Pariſinus circitèr aureo uno fuiſſet, hoc eſt drachmis decem. Igitur qui Athenis cũ prouentũ quingentûm medimnûm habebãt, talentũ impendere publicè tenebantur, hoc eſt ſexcẽtos aureos. Verùm intelligimus illã æſtimationem cenſus nõ ſtrictam fuiſſe, ut Pẽtacoſiomedimni dicerẽtur qui quotannis eam ſummã corradere poſſent, ſed qui tantum pẽdere poſſent, talẽto eſſe taxatos. Parum tamẽ hoc explicatũ eſt ab auctoribus. Interpres Ariſtophanis Pẽtacoſiomedimnos dictos dicit eos qui tot menſuras arare poſſent, πεντακοσιομεδίμνους διὰ τὸ γεωργεῖν τοσαῦτα μέτρα οὕτως ἐπωνόμαζον. Equites autem eos dictos, qui trecentas mẽſuras ararent, nomẽ ex eo ſortitos, quòd æquos alere poſſent ſiquando opus eſſet. qui cũ primùm ſexcenti fuiſſent, poſtea urbe aucta mille & ducenti eſſe cœperunt. his licebat comatos eſſe, licet ditiores eſſent quingenarij, id eſt Pẽtacoſiomedimni. Oportebat ergo ciues eos diuites eſſe, qui tantum telluris ararent, aliunde etiam diteſcentes, ut negotiationibus maritimis propter ſitũ urbis, & fœnore traiectitio. Opificum autẽ ordini licebat & iudicare, & cõcionẽ habere, ut idem auctor inquit, δικάζειν καὶ ἐκκλησιάζειν. Hactenus illi Rẽpublicã attingere poterant. Copioſos autẽ Athenienſes fuiſſe ex Thucydide nouimus, qui libro ſecũdo Periclem eorũ ducem ita inducit de opibus eorũ diſſerentẽ, ut dicat confidere eos debere, nec incurſu hoſtiũ perterreſieri. Bello enim gerendo, conſilio & ui pecuniæ plurima obtineri: Atheniẽſibus autẽ ſexcentorũ talentorũ obuentionẽ annuã eſſe, quæ quotãnis ferè tributi nomine à ſocijs eorum penſitaren

Athenienſes diuites.

penſitarētur, præter alios prouētus. Eſſe præterea ſignati argenti in arce ſex talentorum millia: fuiſſe autem aliquando plurimùm nouē millia ſeptingenta, ex quibus in arcē & publicas alias extructiones erogatū fuiſſe quod nunc illi ſummæ deſit. τὰ δὲ πολλὰ τοῦ πολέμου, γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖται. θαρσεῖν τε ἐκέλευε προσιόντων μὲν ἑξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ' ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῶν ξυμμάχων τῇ πόλει, ἄνευ τῆς ἄλλης προσόδου. ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου ἑξακισχιλίων ταλάντων. τὰ γὰρ πλεῖστα τριακοσίων ἀποδέοντα μύρια ἐγένετο. *Sex millia talentûm triciesſexies cētenis millibus aureorū noſtrorum æſtimare ſolemus. Suidas auctor eſt redditus publicos Athenis Prytanea appellari, & eo nomine metallorum uectigalia, & fori, id eſt rerum uēditarum, & portoriorum intelligi, & quicquid à ſocijs uel ſubditis pēſitaretur, & quicquid ex manubijs uel rebus publicatis redigeretur. Quorū (inquit) nominū cumulus bina millia talētûm propemodū conficit. Athenæus autem libro duodecimo ſcribit Duridē in hiſtorijs prodidiſſe, Demetrium Phalereū, cuius multa eſt mētio apud Ciceronem, Quintilianum, Pliniū, & alios, cum Athenis Reip. adminiſtrādæ præeſſet, mille ac ducēta talenta in poteſtate habuiſſe quotānis. Ex quibus cum minimam partē in ſtipendia militū, & reliquas Reip. partes tuēdas conſumeret, reliqua per ingenitā morum incontinentiā luxurioſē dilapidabat, epulis quotidianis lautis & opiparis quamplurimos cōuiuas accipiēs, & ea parte magnificētiæ Macedonicas cœnas ſuperās. Alioquin nitore & lautitia uitæ Cyprios & Phœnicas prouocās cū cœnationū pauimēta ſingulari artificio uermiculata, etiā unguētis perfunder*

Prytanea.

Demetrij profuſio.

L

tiones ex Senatuſconſulto factas ponit, unam alterarum decimarũ quas aratores nõ gratuitas pẽdere cogebãtur pop. Rom. ſed ita, ut in ſingulos modios, ternos ſeſtertios acciperẽt. alterã æſtimationẽ ponit frumenti quod inter dum ciuitatibus imperabatur, ut Romano populo præbere certum numerũ frumenti cogerentur, & pro eo in modios denarios ſingulos acciperent, id eſt quaternos ſeſtertios. Qua ratione medimnus quinis denarijs æſtimabatur, quod fiebat cum annonæ pœnuria metuebatur, ut opinor. Legitima ergo æſtimatio erat trinis ſeſtertijs in modios Siculos, qui maiores erant Atticis & Romanis, licet idẽ eſſet medimnus. Videamus an hoc tẽporibus noſtris congruat. Apud nos cõmodam tritici primarij anno nam eſſe aiũt, cũ medimni bini, id eſt ſextarius, quinis & uicenis ſolidis turonicis ueneũt. ab eo precio ad tricenos iuſtam æſtimationem eſſe: deorſum autem ad uicenos, iam ad uilitatem ſpectare: quod ſupra hæc aut infra eſt, caritatis & uilitatis appellatione cenſeri. Cũ hæc literis mandarem, precium diuerſis anni partibus à uicenis ſolidis ad uicenosbinos & ſemiſſem plerunq; euariauit, tametſi minime ubere biennij prouentu. Sed ferè ita euenit cum exportare ad externos non licet, uix iam ut annona agri culturæ impendia ferat, cum paucis annis equis aratorijs quibus noſtri utuntur, magnopere precium acceſſerit. Verùm ſi medimnus in Sicilia mediocri fertilitate quiniſdenis ſeſtertijs ualebat, planum fit nõ memorabili nos errore aut in nummi coniectura aut in menſura falli: quippe quindecim ſeſtertij æſtimatione noſtra ſolidis tredecim & ſeſquidenariolo ualent. Seſtertium enim denis denariolis & obolo taxauimus. Quare non mirum eſt ſi Cicero ſæpe in Sicilia modium frumenti binis ſeſtertijs

Aeſtimatio frumẽti in Sicilia.

Seſtertij ualor.

eſſe dixit in magna ubertate. qua ratione duo medimna, decem & ſeptem ſolidis & ſemiſſe ueneunt. nā apud nos ſæpe minoris ualere memini. Cicero in Frumentaria, Frumentum (inquit) emere in Sicilia debuit Verres ex Senatuſconſulto, & ex lege Terentia & Caßia frumentaria. Emundi duo genera fuerunt. unum cæterarum decumarum, alterum quod præterea ciuitatibus æqualiter eſſet diſtributum. Illius decumani tantum quantum ex primis decumis fuiſſet, tritici modia DCCC millia. Precium autem conſtitutum decumano; in modios ſingulos ſeſtertij terni duodetricies, imperato ſeſtertij quaterni: ita ut frumentum imperatum, ſeſtertium duodetricies in annos ſingulos Verri decernebatur quod aratoribus ſolueret. In alteras decumas ferme ad nonagies. ſic per triennium ad hanc frumenti emptionem Sicilienſem propè centies & tricies erogatum eſt. Decumanum frumentum appellat Cicero alterius Decumæ frumentum, quam aratores dare non uectigalem, ſed uenalem cogebantur. Puto autem non utrobiq; duodetricies legendum, ſed ſecundo loco duodeuicies: nihil tamen certi haberi poteſt, quoniā locus ille corruptiſsimè legitur. Sed nec duodetricies priore loco ſatis congruit, cū octingenta millia modiūm quater & uicies tantummodo ualuerint æſtimatione ternorum ſeſtertiorum. Igitur DCCCC. M. Ciceronem ſcripſiſſe dicendū eſt, non DCCC. ut ſit uiciesſepties. Quòd ſi addatur XXX mil. congruet duodetricies. Ter autem duodetricies ferme nonagies cētera millia ſeſtertiūm ualet. Quibus ſi ter duodecies addas, ferme centies & tricies ſeſtertium erit: quod à Cicerone oratoriè auctū eſt. Sic in alteras decumas quotannis ex Sicilia nongēta millia modiūm Romam exportabantur: qui modij primùm Decuma frumēti in Sicilia.

ad menſuram Romanam, deinde ad noſtrā reduci debēt, propterea quòd quini Siculi modij ſenos Romanos ualebāt. Qua ratione ſeptingenta & quinquaginta millia Siculorum, nongenta millia Romanorū & Atticorum ualent: quæ ad medimnos Atticos relata, centū & quinquaginta millia fiunt. His adde centum & quinquaginta millia modiûm Siculorum; quæ centum & octoginta millia Romanorū ualent: fiunt decies centena & octoginta millia. Hæc enim ſumma ſeſquiquinta eſt nongentorū milliū. quæ ad ſextarios Pariſinos reducta, nonaginta millia fiunt: & duodenario diuiſa, ſeptem millia & quingenta modia Pariſina. Sic ex duabus decimis Romani quindecim millia modiûm noſtrorum tranſportabāt ex Sicilia, præter id quod ciuitatibus quaternis ſeſtertijs imperabatur. Sed ſeptē millia & quingenti modij noſtri ea ratione quā Cicero ſtatuit, id eſt tribus ſeſtertijs in modiū Siculū, ære noſtro ſexagintaſeptem millia & quingētos aureos noſtros ualent, quæ Romano more uiciesſepties ſeſtertium dicuntur. Quare ſumma omnino nō cōgruit: propter quod locum Ciceronis corruptum eſſe dixi. nec modò corruptum eſſe puto, ſed etiā mutilatum, inter uerbum fuiſſet, & uerbum tritici. DCCC enim millia non eſt alterarū decumarū numerus, ſed frumēti imperati, ut ex alijs locis orationis colligitur. Numerus autem alterarū decumarū deeſſe mihi uidetur. Sed & maior ſumma eſſe debet in triennio quàm cēties & tricies, cum quotannis nonagies in alteras decumanas daretur: id quod ex alio loco orationis oſtēditur. nā Cicero eius ſummæ quinquageſimas binas ad ſeſtertiū tredecies taxauit: qua ratione trecenties & uicieſquinquies eſſe oportuit. Cæterùm nō duodetricies imperato frumento Ciceronē ſtatuiſſe puto,

ſed

ſci bis & tricies, cum quaternis ſeſtertijs in modiũ æſtimaretur. ſumma enim ad nummũ quadrat. Sextarius *noſter triticarius ferè eſt quantũ iumentũ uiatorium ferre poteſt. hos in modio duodenos,* Pariſienſes *habent.* Idem *Cic. in eadẽ oratione,* Iugera *profeßi ſunt aratores imperio atq; inſtituto tuo: nõ opinor quenquã eſſe minus profeſſum, quàm quantũ araſſet, cũ tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores præponerẽtur.* In *iugere* Leontini *agri medimnũ ferè tritici ſeritur perpetua atq; æquabili ſatione.* Ager *efficit cũ octauo bene ut agatur: uerùm ut omnes dij adiuuent, cũ decimo. quod ſiquando accidit, tum fit ut tantũ decumæ ſit, quantũ ſeueris. hoc eſt, ut quot iugera ſunt ſata, totidẽ medimna decumæ debeantur.* Hoc *cũ ita eſſet, primũ illud dico, pluribus medimnũ millibus ueniſſe decumas agri* Leõtini, *quàm quot millia iugerûm ſata erãt in agro* Leontino. Et *rurſus,* Agri Leontini *decumæ anno tertio uenierũt medimnis* X X X V I *millibus, hoc eſt tritici modijs ducentis ſedecim millibus.* His *uerbis planũ fit medimnum ſenos modios capere, cũ prior numerus ſenario multiplicatus poſteriorẽ efficiat.* Idem, Oſtendam *neminem aratorem minus tribus decumis dediſſe: atque hoc in beneficij loco petitum ab* Apronio, *ut in iugera ſingula ternis medimnis decidere liceret.* Deinde *inferius ita ſubdit,* Profeßio *eſt agri* Leontini *ad iugera* X X X *millia.* Hæc *ſunt ad tritici medimna nonaginta, id eſt tritici modia quingenta quadraginta millia, tres quinquageſimas, id eſt tritici modiûm* X X X I I *millia quadringentos.* Ab *omnibus enim ternæ præterea quinquageſimæ exhibebantur.* Hæc *exempla* Ciceronis *corruptiſſimè hodie leguntur, ſed partim ex locorum collatione, partim calculo emendantur.*

Medimnus. quæ ideo citãda duxi, ut probarẽ medimnũ ſenos modios Romano more capere. Si enim quingẽta quadragĩta mllia ſenario partiaris, fient ſexies nonaginta millia. Cum tot tantiſq; auctoritatibus pugnat auctoritas Polybij in ſecundo hiſtoriarum, his uerbis ſcribẽtis de Italiæ fertilitate, frumẽtiq; uilitate, σίτου τε γὰρ τοσαύτην ἀφθονίαν ὑπάρχειν συμβαίνει κατὰ τοὺς τόπους, ὥστ' ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς, πολλάκις τετάρων ὀβολῶν εἶναι τῶν πυρῶν τῶν σικελικὸν μέδιμνον, τῶν δὲ κριθῶν δυοῖν. Si enim Polybij ætate, q Scipionis Africani præceptor fuit, medimnus frumẽti Siculus quaternis obolis fuit, id eſt beſſe denarij: quo modo ſeſtertijs binis terniſq; Ciceronis tẽpore modius fuit, qui aut quinta aut ſexta pars medimni erat? Ex quo fit ut cẽſeã μέδιμνον à Polybio ꝑ eo dictũ quòd Latini modium dicũt. Inire autẽ rationem nõ poſſum quonam modo credibile fieri poßit, quod idẽ auctor eodem loco prodidit, teſtificari uolẽs Italiæ ubertatem. Admiratur autẽ quòd in Italia hoſpites mercenarij peregrinos admitterẽt in diuerſoria, nihil prius paciſcẽtes de ſingulis rebus ab ipſis cauponibus præbendis: ſed tãtum diuertentes percũctarentur quãti reciperẽt hoſpites. Itaque, inquit, plerũque eos admittũt ſemiſſe, ita ut nihil ipſi admißi deſiderent eorum que uſui neceſſaria ſunt. ὡς μὲν οὖν ἐπιτοπολὺ παρίενται τοὺς καταλύτας οἱ πανδοχεῖς, ὡς ἱκανὰ πάντ' ἔχειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν, ἡμιασσαρίου. τοῦτο δ' ἐστι τέταρτον μέρος ὀβολοῦ. σπανίως δὲ τοῦτο ὑπερβαίνουσι. Hoc dictum Polybij hyperbolicum mihi uiſum eſt, ut quidem in exemplaribus peruagatis legitur: nec de eo habeo quod ſtatuere poßim. Verùm ſuperioribus exemplis Ciceronis auctoritatem habemus, agri Leontini, qui fertilitate commendabilis erat, iugera

ſingula

ſingula ſingulis medimnis, id eſt ſenis modijs ſeri: & plerunq; cum octauo, rarò cum decimo fœnore ſatũ frumẽtum redire. Primùm igitur *ſtatuamus quanta ſit iugeri mẽſura.* Columel. lib. VI. Duo (*inquit*) *actus iugerũ efficiunt lõgitudine pedũ ducẽtorũ quadraginta, latitudine pedũ centũuiginti. quæ utræq; ſummæ in ſeſe ductæ, quadratorũ pedum faciunt millia uigintiocto & octingẽtos. Iam auctore* Columella, & *calculo confirmatore, nouimus ducẽtos & quadraginta pedes (quæ lõgitudo eſt iugeri) cẽties & uicies multiplicatos (qui numerus eſt latitudinis) octo & uiginti millia quadratorũ pedum & octingẽtos efficere.* Hic *numerus octingẽtas ut ita loquar hexapedas efficit, qua menſura noſtri menſores & fabri ſic utuntur, ut antiqui* Romani *decẽpeda. Eſt enim hexapus ſiue hexapeda, menſura ſex pedũ: quæ quadrata, ſex & triginta pedes habet.* Porrò *centũ hexapedæ quadratæ, tria millia & ſexcẽtos pedes efficiũt.* Quadringẽtæ *hac ratione quatuordecim millia & quadringentos explent, quæ mẽſura eſt ſemiiugeri* Romani *ex* Columella. *Ita iugerũ octingẽtas hexapodas noſtras habebat.* Quare *quod apud* Varronẽ *et ipſum* Columellã *legitur, actũ quadratũ undiq; finiri pedibus centũ uiginti, eumq́; duplicatũ iugerũ facere, id de iugero quadrato intelligendum eſt, nõ abſolutè de iugero, quod parũ apud utrũque declaratũ eſt. ſed cũ uterq; dicat ſcrupulũ denũm eſſe pedum quadratorũ, & in iugero eſſe ſcrupula ducenta & octogintaocto, planũ fit calculo, de iugero quadrato nõ intelligi cum dicitur iugerum pedũ eſſe uigintiocto millium & octingentorum.* Si *enim in ſingula ſcrupula centenos pedes numeres, quot ex denis pedibus quadratis exurgunt, patet uel in digitos deducenti, ducẽties octo-*

Exapedæ, exapedeſque. Iugerum.

gies octies centenos pedes fieri,id eſt uiginti octo millia octingentos:at iugerum quadratũ altero tanto maius eſt. In agro Pariſino non una eſt menſura,propterea iuſtiſſimam eligam,& quæ latius in eodem agro patet. Perticam noſtram uicenumquinûm pedũ eſſe aiunt longitudinis. hæc quadrata ſexcenos uicenosquinos pedes cõtinet, qui numerus centies multiplicatus, ſexagintaduo millia & quingentos pedes quadratos efficit. tot enim tantiſque perticis iugerum noſtrum, quod arpennum appellamus, conſtare dicitur. huiuſmodi autem iugero licet aliqui utantur, alij tamen affirmant grandiſſimam illam eſſe menſuram, ſed iuſtam agri noſtri perticam uicenûmbinûm pedum eſſe longitudinis, quæ quadrata quadringenos octogenos quaternos pedes habet. Et hæc iam apud pleroſq; plena exiſtimatur. Qua ratione centenarium iugerum, quadragintaocto millia quadringentos pedes habet quadratos. Eſt & minima mẽſura, quæ perticis duodeuicenarijs utitur, quæ pedes trecenos uicenos quaternos habent, et cẽtenæ in iugero, pedes quadratos conficiũt numero trigintaduo millia quadringẽtos. Sunt etiam qui perticis quidem plenis, ſed iugero ſexagenario utantur. Quo fit ut illis iugerũ trigintaſeptem millia quingentos pedes habeat. Nos autem mediam menſuram obſeruabimus, quã dicũt germanã noſtram eſſe, quæ duos & uiginti pedes perticæ ſtatuit, & quadragintaocto millia quadringentos pedes habet. Hæc ad iugerum Romanum compoſita, eandem habet proportionem, quam quadringenti octogintaquatuor ad ducentos octogintaocto, quæ ut maior eſt multo ſeſquipla, ſic paulo minor eſt dupla. at uerò eiuſmodi arpennum pingui ſolo alternis propemodum meſſibus medimnum duodecimum reddit. Huiuſmodi

Iugerum ſeu Arpennum Pariſinum.

iuſmodi fere eſt fertilitas in eo tractu qui peculiari nomine Francia appellatur, ex eo (ut arbitror) q. ſit ſumẽ (ut dicitur) Franciæ, in quo agro triticũ mutilis ſpicis naſcitur, non ut ferè in Italia, ariſtatis. In eo nos prædiũ Marlianũ habemus. Neq; nunc de ſumma ubertate aut ſoli aut tẽporis loquimur, ſed de ea quæ plerũq; uiſitur. Notũ eſt in eo agro arpẽna duodeuicena in annos ſingulos ſingulis modijs noſtris oblocari tritici lectiſſimi. Quãquã ea ferè locationũ formula eſt, ut colonus eo rectè præbẽdo tritico defungi poſſit, quod ſummæ bonitati uno ſolido cedat, & interdũ eo quod ſemiſſe tantum ſolidi. Modiũ autem noſtrũ (ut iam dixi) duodenos ſextarios cõtinet, & ſextarius binos medimnos. Hac ratione ſingula iugera quotannis beſſem ſextarij noſtri, id eſt octonos modios penſitare inueniuntur, cum tamen in eo tractu nullum agrum reſtibilem eſſe ſciam. Sic enim fert agricolatio, ut triticarius ager à meſſe triticea altero anno ſemeſtre aliquod genus frugis capiat, ut ordeũ uel auenã, uel quid aliud leuioris fœtus: tertio autẽ anno nouali agitato ceſſet, quod & aruũ & ueruactum appellatur ab antiquis. Itaq; planũ fit agrum noſtrum bonitate Siculo nõ cedere, quẽ Cicero cum octauo & cum decimo acceptũ reddere ſemen dixit. quanquã id poſtea uiderimus. nunc id tantũ argumenta noſtra adiuuet, quibus aſſerere contendimus medimni Romani et minæ noſtræ paritatẽ. Noſtri aiunt agricolæ arpennum quale diximus, ſeſquimedimnũ ferè poſcere, ut bene feratur aruum. Columella de ſatione loquens libr. XII. pinguis agri iugerum, ſi ſolutus & ſiccus ſit, quaternos tantum modios tritici poſcere tradidit: ſi cretoſus, aut uliginoſus, quinos. Hoc cum à noſtratibus anxiè inquirerem, uix conſtare opiniones

Francianus ager.
Franciæ ſumen.
Marlianum prædium.
Aruum.
Veruactum.

depre

Ratio ſemẽtis. deprehẽdi:id quod ex uarietate ſoli & menſurarũ cõtingit:quantũ tamen colligere potui,plena,id eſt mediocris pinguis agri mẽſura,ſolo denſo dodrãtẽ minimũ poſcit, interdũ etiã dextantẽ,id eſt decẽ modios Romanos:ſoluto et minimè uliginoſo ſolo,nũc ſeptenos,nũc octonos.minimus modus agri reliquis etiam cõpetẽtibus,ſenos modios,id eſt medimnũ poſcit.His cõuenit dictũ Columellæ lib.ſecũdo.Iugerum(inquit)agri pinguis plerunq; modios tritici quatuor,mediocris quinque poſtulat,adorei modios nouẽ,ſi eſt lætum ſolum:ſi mediocre,decẽ deſiderat.nam quamuis de menſura minus auctoribus cõuenit, hanc tamen uideri cõmodiſsimam docuit noſter uſus.Et paulo inferius,Nobis ne iſtam quidem quã prædiximus menſuram ſemper placet ſeruari, quòd eam uariat aut loci aut tẽporis aut cæli cõditio.Proinde quã proportionem iugerũ Romanũ,id eſt duodetriginta millia et octingenti pedes,ad Pariſinũ arpennum habet,id eſt ad duodequinquaginta & quadringẽtos,eandẽ ferè habẽt quaterni quiniq; modij ad ſeptenos & nouenos.Leontinũ iugerum nõ admodum diſparile noſtro minimo fuiſſe oportet,quod tantundẽ frumenti poſceret,id eſt medimnũ in ſingula iugera,ſi tamen Cicero ueritati inſeruiuit potius quàm exaggerationi criminis.Arpenni autem uocabulo non licenter uti uideor,cum id apud Columellã legatur.

Arpennum.

Census Athenenſium. Ariſtoteles in ſecundo Politicôn auctor eſt Solonẽ Athenienſem quatuor ſenſus Athenis inſtituiſſe:quorũ primus fuit eorum qui Pentacoſiomedimni dicti ſunt,id eſt quingentis medimnis cenſi.Secundus eorũ fuit qui Zeugitæ dicebantur ab equis bobus iugalibus.Tertius Hippas ab equis.Quartus Theticus dicitur,qui eorũ erat qui Thetes,id eſt opifices erant,hoc eſt operas ſuas locãtes.Primum,

mum; ſecundum & tertium ad magiſtratus & honores admitti uoluit: eosq́; diuitũ nobiliumq́; appellatione cenſeri. τὰς δ᾽ ἀρχὰς ἐκ τῶν γνωρίμων καὶ τῶν εὐπόρων κατέστησε πάσας, ἐκ τῶν πεντακοσιομεδίμνων καὶ ζευγιτῶν καὶ τρίτου τέλους τῆς καλουμένης ἱππάδος. *Plutarchus in Solone, Cum magiſtratus (inquit) omnes locupletibus relinquere uellet, reliquã autem Reip. gubernandæ partem promiſcuam facere, ad quã antea plebs adſpirare nõ poterat, ad cenſus ciuiũ ſe contulit: & qui in ſiccis atq; humidis cenſi erant, in primo ordine locauit, & pentacoſiomedimnos uocitauit. In ſecundo autẽ eos qui equos alere poſſent, aut trecentis cenſi forent: & hos hippada ſoluentes ab equis nuncupauit. Zeugitæ uerò tertij cenſus homines uocati ſunt, qui ducẽtorũ medimnûm cenſum explerent. Quò hæc melius intelligantur, Pollux lib.* VIII. *de hoc loquens ita inquit:* τιμήματα δ᾽ ἦν τέτταρα, πεντακοσιομεδίμνων, ἱππέων, ζευγιτῶν, θητικῶν. οἱ μὲν ἐκ τοῦ πεντακοσιομέδιμνου μέτρου ὑγρὰ καὶ ξηρὰ ποιεῖν κληθέντες, ἀνήλισκον δ᾽ εἰς τὸ δημόσιον, τάλαντον. οἱ δὲ τὴν ἱππάδα τελοῦντες, ἐκ μὲν τοῦ δύνασθαι τρέφειν ἵππους, κεκλῆσθαι δοκοῦσιν, ἐποίουν δὲ μέτρα τριακόσια, ἀνήλισκον δὲ ἡμιτάλαντον, οἱ δὲ τὸ ζευγίσιον τελοῦντες, ἀπὸ διακοσίων μέτρων κατελέγοντο, ἀνήλισκον δὲ μνᾶς δέκα. οἱ δὲ τὸ θητικὸν, οὐδεμίαν ἀρχὴν ἦρχον, οὐδὲ ἀνήλισκον οὐδέν. *Quorũ uerborũ huiuſmodi eſt ſentẽtia, Quatuor cenſus Athenis fuiſſe, Pentacoſiomedimnos, Hippeis, Zeugitas, Theticos. Pẽtacoſiomedimnos autẽ, id eſt quingenimedimnos, ideo appellatos, quòd quingenûm medimnûm numerum uel menſuram ſiccis & humidis facere poſſent, hosq́; in publicum ſumptus facere ad talentum. Hippeis autem, id eſt equites ex eo dictos uideri, quòd equos alere poſſent:*

ſent:eosq́; menſuras trecentas facere, & publicè ſemitalentũ impendere. At uerò qui iugationẽ penderẽt, à ducẽtis menſuris conſcribi ſolitos eſſe et publicè decẽ minas cõſumere. Poſtremæ notæ eos eſſe qui theticũ pẽderent, id eſt opificiarium uel mercenariũ: eosq́; nec magiſtratũ gerere, nec publicè quicquam ſumptus facere. Licebatq́; ex uno ordine ad aliũ trãſire, ut idem Pollux auctor eſt. Ex hoc autẽ inſtituto prodierunt (ut arbitror) munera perſonalia, quorum mentio fit in lege ult. de muneribus & honoribus in Pãdectis. Seruius etiã Tullius hoc exẽplo claſſes quinq; ciuiũ Romanorũ deſcripſiſſe uidetur. Prima claßis in octoginta centurias diſtributa, ex his qui centum milliũ æris aut maiorẽ cenſum haberent, quæ ſumma à nobis mille aureis noſtris æſtimata eſt. Octoginta autem centuriæ in quadragenas ſeniorũ ac iuniorum diuiſæ: ita ut ſeniores ad urbis cuſtodiam præſtò eſſent: iuniores ut foris bella gererent, quibus arma imperata, galea, clypeus, ocreæ, lorica, tela in hoſtẽ, haſtaq́; & gladius. Secunda claßis intra centum uſq; ad quinq; & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta. Tertiæ claßis quinquaginta millia cenſus fuit. Quartæ quinq; et uiginti millia. Quinta & ultima undecim millibus cẽſebatur, id eſt centũ ac decẽ aureis noſtris. Reliqua autẽ multitudo, cuius eſſet inferior cẽſus, immunis militia facta. Equitũ etiã ex primoribus ciuitatis duodecim centurias ſcripſit, quibus equos emendos dena millia æris ex publico data, & quibus equos alerent uiduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Dena millia æris ego centenos aureos intelligo ad binos equos emendos, & uicenos ad alendos, id eſt bina millia. Hæc omnia (inquit Liuius) in dites à pauperibus inclinata onera. Ex his intel-

Cenſus Romani & claſſes.

ligimus in infantia Vrbis Romæ primarias opes fuiſſe mille aureos. Propterea *Plinius lib.* x x x i i i. *Non erat (inquit) apud antiquos numerus ultra cẽtum millia. itaq; hic & hodie multiplicatur, ut decies centena millia, aut ſæpius dicãtur. Fœnus hoc fecit, nũmusq; percuſſus. Quẽ locum ex uetuſto ſic lego. Itaq; eſt hodie, multiplicãtur hæc, ut decies centena millia aut ſæpius dicãtur. hoc ſenſu, Vt olim nõ erat numerus ultra centũ millia, ſic nec hodie, quia cum ad centũ millia peruẽtum eſt, per multiplicationẽ fit progreſſus, dicendo decies centena millia, aut uicies, aut centies, quæ ſummæ antiquis ignotæ, fœnore excreuerũt. Idem, Seruius Rex primus ſignauit æs. antea rudi uſos Romæ Rhemeus tradit. Signatum eſt nota pecudum, unde & pecunia appellata. Maximus cenſus centũ millia aßiũ illo rege fuit, & ideo hæc prima claßis. Vt igitur Romæ prima claßis cẽtenariorũ fuit, ſic Athenis quingenariorũ, qui quotannis pendere poſſent medimna uini & olei & frumẽti quingena. ſic enim ex Polluce intelligẽdum puto. Quingenta autẽ medimna in Attica, quæ plurimo importato frumẽto utebatur, ducentis quinquaginta aureis æſtimare poſſumus: & quingenta uini medimna, id eſt mille amphoras totidẽ pene Francicis, pro quibus quingentos aureos ponemus: quibus ſi addamus totidem olei amphoras, neſcio quid æſtimare debeam. Apud Demoſtenem* πρὸς φορμίωνα *Chryſippus quidam negociator ita ad iudices loquitur,* ὅτε δὲ ὁ σῖτος ἐπετιμήθη πρότερον, καὶ ἐγένετο ἑκκαίδεκα δραχμῶν, εἰσαγαγόντες πλέους ἢ μυρίους μεδίμνους πυρῶν, διεμετρήσαμεν ὑμῖν τῆς καθεστηκυίας τιμῆς, πέντε δραχμῶν τὸν μέδιμνον. *Cum autem frumenti auctum eſſet preciũ, & ad ſedecim drachmas excreuiſſet, importato*

Plinij locus.

Romani nullũ numerũ habẽt ultra centum millia.

penſitarẽtur, præter alios prouẽtus. Eſſe præterea ſignati argenti in arce ſex talentorum millia: fuiſſe autem aliquando plurimùm nouẽ millia ſeptingenta, ex quibus in arcẽ & publicas alias extructiones erogatũ fuiſſe quod nunc illi ſummæ deſit. τὰ δὲ πολλὰ τοῦ πολέμου, γνώμῃ καὶ χρημάτων περιουσίᾳ κρατεῖται. θαρσεῖν τε ἐκέλευε προσιόντων μὲν ἑξακοσίων ταλάντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ φόρου κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῶν ξυμμάχων τῇ πόλει, ἄνευ τῆς ἄλλης προσόδου. ὑπαρχόντων δὲ ἐν τῇ ἀκροπόλει ἔτι τότε ἀργυρίου ἐπισήμου ἑξακισχιλίων ταλάντων. τὰ γὰρ πλεῖστα τριακοσίων ἀποδέοντα μύρια ἐγένετο. *Sex millia talentûm triciesſexies cẽtenis millibus aureorũ noſtrorum æſtimare ſolemus. Suidas auctor eſt redditus publicos Athenis Prytanea appellari, & eo nomine metallorum uectigalia, & fori, id eſt rerum uẽditarum, & portoriorum intelligi, & quicquid à ſocijs uel ſubditis pẽſitaretur, & quicquid ex manubijs uel rebus publicatis redigeretur. Quorũ (inquit) nominũ cumulus bina millia talẽtûm propemodũ conficit. Athenæus autem libro duodecimo ſcribit Duridẽ in hiſtorijs prodidiſſe, Demetrium Phalereũ, cuius multa eſt mẽtio apud Ciceronem, Quintilianum, Pliniũ, & alios, cum Athenis Reip. adminiſtrãdæ præeſſet, mille ac ducẽta talenta in poteſtate habuiſſe quotãnis. Ex quibus cum minimam partẽ in ſtipendia militũ, & reliquas Reip. partes tuẽdas conſumeret, reliqua per ingenitã morum incontinentiã luxurioſe dilapidabat, epulis quotidianis lautis & opiparis quamplurimos cõuiuas accipiẽs, & ea parte magnificẽtiæ Macedonicas cœnas ſuperãs. Alioquin nitore & lautitia uitæ Cyprios & Phœnicas prouocãs cũ cœnationũ pauimẽta ſingulari artificio uermiculata, etiã unguẽtis perfunder*

Prytanea.

Demetrij profuſio.

L

funderētur, Δημήτριος δὲ ὁ φαληρεὺς χιλίων καὶ διακοσίων κατ' ἐνιαυτὸν κύριος γενόμενος, καὶ ἀπὸ τούτων βραχέα δαπανῶν εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ τὴν τῆς πόλεως διοίκησιν τὰ λοιπὰ πάντα διὰ τὴν ἔμφυτον ἀκρασίαν ἠφάνιζε.

Athenienſium redditus.

Hæc uerba ſatis ſignificāt publicos redditus Athenarū: mille & ducētorum talētûm fuiſſe. Aeſchines περὶ παραπρεσβ. Καὶ πάλιν ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἑπτακισχίλια τάλαντα ἀνηνέγκαμεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν διὰ τὴν εἰρήνην ταύτην. τριήρεις δ' ἐκτησάμεθα πλοΐμους καὶ ἐντελεῖς οὐκ ἐλάττους ἢ τριακοσίας. φόρος δ' ἡμῖν κατ' ἐνιαυτὸν προσήει πλέον ἢ χίλια τάλαντα. Diximus alibi Athenis Iſocratem rhetorē uiginti talētis orationē unam uēdidiſſe. Plutarch. autē auctor eſt Demoſthenē in eadē urbe totidem talētis unius diei reticētiā uēdidiſſe Harpalo, qui Alexādrū Magnū fugiēs, Athenas ſe cōtulerat. licet hiſtoria ab Aulo Gell. in. x. aliter referatur. Hoc tamē penè cōuenit, quòd Demoſthenes nocte aureo calice accepto cū uiginti talētis argēti, in concionē poſtridie ueniēs collo lana & faſciis obligato, cum cēſere iuberetur, & pro concione dicere quid de Harpali poſtulatis ſtatuendū eſſet, nutu oſtēdit ſe irraucuiſſe, nec proloqui poſſe. Quo tempore ij qui munere Harpali corruptū eſſe ſciebāt, ridentes dicere cœperūt, concionatorē hominē & popularem noctu argyrāche corruptum, id eſt angina argētaria, καὶ γενομένης τάχιστα τῆς νυκτὸς ὁ ἅρπαλος ἔπεμψεν αὐτῷ τὴν κύλικα μετὰ τῶν εἴκοσι ταλάντων. Et paulò pòſt, καὶ μεθημέραν εὖ καὶ καλῶς ἐρίοις καὶ ταινίαις κατὰ τοῦ τραχήλου κατειλιξάμενος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν προῆλθε. καὶ κελευόντων ἀνίστασθαι καὶ λέγειν. διένευεν ὡς ἀποκεκομμένης αὐτῷ τῆς φωνῆς. οἱ δὲ εὐφυεῖς χλευάζοντες, οὐχ ὑπὸ συνάγχης ἔφραζον, ἀλλ' ὑπὸ ἀργυράγχης εἰλῆφθαι νύκτωρ

Demoſthenes magno ſilentium uēdidit.

τὸν

τὸν δημαγωγόν,id eſt:Interdiu autē Demoſthenes pulchrè & cōcinnè lana & faſcijs obuoluto collo in concionem prodiens,cū quidam eorum qui aderant,ſcandere in pulpitum & dicere eum iuberent,nutu ſignificauit quaſi,obtuſa uox ſibi eſſet. Quo facto homines quidā ingenioſi cauillantes,non angina noctu oratorē,ſed argentagina correptū eſſe dixerunt. Idē Thucydides lib. III. auctor eſt,Athenienſes Mitylenen obſidentes,cū iam magna ex parte pecunias ſupradictas conſumpſiſſent in eo bello quod cū Lacedæmonijs eorūq; ſocijs ſuſceperāt,& pecunijs egerēt ad obſidionē peragendam, cū primū tributū in ciuitate inſtituiſſe,& ducēta talenta ad bellū cōtuliſſe,emißis etiā nauibus XII ad pecunias à ſocijs cogēdas,προσδεόμενοι δὲ οἱ ἀθηναῖοι χρημάτων ἐς τὴν πολιορκίαν, καὶ αὐτοὶ ἐσενεγκόντες τότε πρῶτον ἐσφορὰν διακόσια τάλαντα, ἐξέπεμψαν καὶ ἐπὶ τοὺς ξυμμάχους ἀργυρολόγους ναῦς δώδεκα. Quod uerò diximus de quinquagenarijs Athenienſibus,qui impēdere talentū publicè tenebātur,ita intelligo,nō ut quotānis tributi nomine impenderēt(tributū enim Athenienſes nō pendebant,ut ſupradictū eſt ex Thucydide)ſed ut cū opus eſſet:id quod ex oratione Demoſthenis intelligi pōt,quæ περὶ συμμοριῶν inſcribitur,id eſt de Symmorijs,quaſi dicas de decurijs munera obeūtiū:id q, intelligi nō poteſt niſi ſummā et ueluti argumētū oratiōis eius colligamus. Eſt aūt eiuſmodi,Cū Rex Perſarū expeditionē in Græcos et præcipuè in Athenienſes facturus diceretur,populus Athenienſis tumultuari cœpit,quaſiq; ducē quærere, qui Athenienſiū exercitu inſtructus obuiā ultro Perſis in Lydiā procederet. Quod cū Demoſthenes temerariū eſſe uideret, nec tamē apertè damnare & diſſuadere auderet, cēſere

Oratio Demoſthenis de muneribus trierarchiæ.

ρῶν ἐπικληρῶσαι. τὴν δὲ συμμορίαν ἑκάστῳ τῶν μερῶν μίαν ἑξηκονταταλαντέιαν ἀποδοῦναι. Hoc autem ideo ſtatuit, ut ſi leuius bellum inſtet, centũ nauibus tantũ res geratur, & ſexagenis in ſingulas decurias talentis impenſa ſuppeditetur, & duodeni trierarchi ſint. ſin grauiore bello ducentis nauibus opus ſit, tricena in ſingulas decurias talẽta impẽſam cõferãt, & ſena ſint corpora trierarchiæ munus obeũtia. quòd ſi grauiſsimo bello premãtur, ſingulæ decuriæ ad uicena talenta & quaterna corpora cõtrahãtur. ὅπως ἐὰν μὲν ὑμῖν ἑκατὸν δέῃ τριήρεων, τὴν μὲν δαπάνην ἑξήκοντα τάλαντα συντελῇ, τριήραρχοι δ' ὦσι δώδεκα. ἐὰν δὲ δέῃ διακοσίων, τριάκοντα μὲν ᾖ τά λαντα τὰ τὴν δαπάνην συντελοῦντα, ἓξ δὲ σώματα τριηραρχοῦντα. Hoc facto armamẽta nauiũ æſtimãda primũ cẽſet, quæ qualiaq; nauibus cõmoda aut neceſſaria ſint, eadem ratione in claſſes ac decurias tribuenda, omniaq; ſortitò expediri, ut cũ rei gerendæ tẽpus uenerit, quã quiſq; nauem ſortitus ſit, eam inſtructam in tempore rectè præſtet. Verùm Demoſthenes uniuerſam huius cõſtitutionis (quã ipſe ſyntaxin uocat) rationẽ, in tres ſummarias partes diuidit. In trierarchos enim & eorum facultates & in triremes primã partẽ ſtatuit. Secundam in facultates omniũ diuitum & pauperum ciuitatẽ habitantium, à quibus ſumptus ſuppeditari oportet. Tertiã partẽ delegat claſsiario militi, & loco, id eſt armamẽtario et naua li. Prima pars explicata eſt, tertiã hoc modo proſequitur: Decẽ tribus erant Athenis. unicuiq; igitur tribui tricenas naues aſsignat. decies enim tricenæ fiunt in ſumma trecẽtæ. Has rurſus tricenas trifariã diuidit, id eſt in terdenas. Tribus enim apud Atheniẽſes in treis partes diuiduntur, quæ Trittyes ab ipſis appellantur, quaſi tertiæ

*perſtrinxit oratoriè. Videbat enim gratioſam eſſe ora-
tionẽ ad populum nõ poſſe, quæ populi facultates exhau-
riret. Cum ergo uideret immani collatione opus eſſe, ma
ioreq́; facultatum parte, quàm ut tũc populus nondũ ad-
uentu hoſtis perterritus, ferre poſſet, ſi à ſe ſtatueretur,
nec minimum dicere uellet, id eſt eam quæ populo tole-
rabilis eſſe tunc potuiſſet, tandem ſeipſum oratoriè in-
terrogans, & uiciſsim reſpondens, ita inquit,* τίς οὖν
ἐσθ' οὗτος ὁ πόρος; ὁ νῦν μὲν οὐκ ὢν, ὑπάρξων δὲ τό-
τε. αἰνίγματι γὰρ ὅμοιον τοῦτό τε ἐγὼ φράσω. ὁρᾶτε τὴν
πόλιν ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι πᾶσαν ταυτηνὶ; ἐν ταύτῃ χρήμα-
τά ἐστιν ὀλίγου δέω πρὸς ἁπάσας τὰς ἄλλας εἰπεῖν πόλεις.
ταῦτα δ' οἱ κεκτημένοι τοιοῦτον ἔχουσι τὸν νοῦν, ὥστ' εἰ πάν-
τες οἱ ἐνταυθοῖ λέγοντες φοβοῖεν, ὡς ἥξει βασιλεὺς: ὡς πά-
ρεστιν, ὡς οὐχ οἷόν τε ταῦτ' ἄλλως ἔχειν. καὶ μετὰ τῶν λε-
γόντων ἴσοι τὸ πλῆθος τούτοις χρησμῳδοῖεν, οὐ μόνον οὐκ
ἂν εἰσενέγκαιεν. ἀλλ' οὐ δ' ἂν δείξαιεν, οὐ δ' ἂν ὁμολογήσαι-
εν κεκτῆσθαι. εἰ δ' μέντοι τὰ νῦν διὰ τῶν λόγων φοβερά,
ἔργῳ πραττόμενα αἴσθοιντο, οὐδεὶς οὕτως ἠλίθιός ἐστιν. ὅσ-
τις οὐχ ἱκανὸν δοίη καὶ πρῶτος εἰσενέγκαι. *Quodnã igi-
tur eſt hoc uectigal? id quod nunc quidẽ non eſt, tunc au-
tem futurum eſt. Equidẽ ſimile quid ænigmati dicere hic
non dubitem. Ecquid hanc ciuitatẽ omnem ô uiri Athe-
nienſes cernitis? In hac ego ipſa parum abeſt quin dicam
tantum pecuniarum eſſe, quantum in alijs omnibus ciui-
tatibus. At qui eas poßident, huiuſmodi mentem habent,
ut ſi oratores omnes terrere eos uolentes, Regem uentu-
rum dicant, atque etiam iam aduentantem, quodq́; hæc
aliter habere ſe nequeant, ad hæc ſi cum ipſis oratio-
nem habentibus futurum ita prædicant totidem fati-
dici, ne ſic quidem pecunias oſtenſuros eſſe putem,*

aut profeſſuros eas, nedũ ad collationẽ daturos. Quòd ſi ea quæ nunc uerbotenus terrifica iactantur reapſe geri ſenſerint, nullus utiq; aſq; adeo ſtultus eſt, quin & prolixè dare, & in primis cõferre uelit. Ecquẽ enim eſſe credimus, qui bona ſua cuncta perdere tandem malit, quàm fortunarũ ſuarũ partem pro capite ac reliquiis fortunis in mediũ afferre? Deinde ſenſim progrediens, quaſiq; obrepens tenaci auaritiæ, Neq; enim nunc (inquit) inquirendũ modum collationis puto, qui melius in re præſenti ſtatuetur. Quippe ſi inire nunc rationem eius uelimus, et ex præſenti ſenſu animorum cõſtituere, in riſum res abibit. Sed ineamus ſanè. Sit aliquis qui dicat cẽteſimam ſe collaturũ, nempe ſexaginta talenta is dixerit. Age quinquageſimã quiſpiam dicet: hic duplũ dictæ ſummæ dixerit. & qd hoc eſt ad mille et ducẽtos camelos qui uehere pecunias Regi ab iſtis dictitantur? Sed uideamus porrò. Vultis igitur ut duodecimam conferamus, quingenta ſcilicet talenta? at neq; id ferre poßitis: neq; ſi ſtatim deponatis, idonea ſit pecunia quæ tanto bello ſatis eſſe poßit. φέρε γάρ, τὴν ἑκατοστὴν τις εἰσφέρειν ἐρεῖ νῦν; οὐκοῦν ἑξήκοντα τάλαντα ἐρεῖ. ἀλλὰ πεντηκοστὴν τις ἐρεῖ τὸ διπλοῦν; οὐκοῦν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι. καὶ τί τοῦτ᾽ ἔστι πρὸς διακοσίας καὶ χιλίας καμήλους ἃς βασιλεῖ τὰ χρήματ᾽ ἄγειν φασὶν οὗτοι; ἀλλὰ θῶ βούλεσθε δωδεκάτην ἡμᾶς εἰσοίσειν, πεντηκόσια τάλαντα; ἀλλ᾽ οὔτ᾽ ἂν ἀνάσχοισθε, οὔτ᾽ ἂν εἰ καταθοῖτε, ἄξια τοῦ πολέμου τὰ χρήματα. *Hæc ferè ſumma eius orationis quãtum ad id quod quærimus pertinet: cuius ſenſus nõ facilè cuilibet explicabilis, memorabilis tamen mihi uiſus eſt, propter collationis rationem ſingulari inuento expeditam. Ex his autem apparet totius ciuitatis cẽſum ſex millibus talentûm æſtimatũ à Demoſthene. Sexaginta enim talen*

talenta,centeſima pars eſt ſex milliũ: & quingenta,duodecima. Quare quod ſuprà diximus de talentis ſex millibus in claſſes & centurias diuiſis,non de cenſu tantũ mille ac ducentorum trierarchorũ intelligendũ Demoſthenes his uerbis ſignificare uidetur, de diuiſione ſupradicta loquens, ἐπειδὰν δὲ ταῦτα οὕτως ἔχοντα ὑπάρχῃ, κελεύω ἐπειδὴ τίμημά ἐστι τὸ τῆς χώρας ἑξακισχιλίων ταλάντων, ἵν' ὑμῖν καὶ τὰ χρήματα ᾖ συντεταγμένα, διελεῖν τοῦτο, καὶ ποιῆσαι καθ' ἑξήκοντα τάλαντα ἑκατὸν μέρη. *Cum uerò hæc ita conſtituta fuerint,auctor ero uobis ut cẽſum regionis qui ſex milliũ eſt talentûm, diuidentes, centum partes faciatis ſexagenûm talentûm, ut uobis quoq; pecuniæ certa formula cõſtitutæ ſint. Regionẽ agrũ Atticum ſignificãs,qui in cenſu Athenienſiũ erat. In enarrationibus tamẽ Demoſthenis,quæ incerto auctore circunferuntur,ita legimus,* τὴν δὲ οὐσίαν τὴν τῶν χιλίων καὶ διακοσίων τριηράρχων τετιμῆσθαί φησι ταλάντων ἑξακισχιλίων. *Bona autem mille & ducentorũ trierarchorũ cẽſa eſſe dicit talentis ſex millibus. Hac ratione ſinguli quinis talentis cenſi erant,id eſt ternis millibus aureorũ noſtrorum,quæ millies ac ducenties multiplicata,triciesſexies centena millia aureorũ coronatorũ fiunt. Harpocration autem in lexico decẽ oratorum,* οὐχ ἅπαν φησὶ τὸ πλῆθος διῄρητο εἰς τὰς συμμορίας ἀθήνησιν, ἀλλὰ μόνοι οἱ πλούσιοι, καὶ εἰσφέρειν τῇ πόλει δυνάμενοι. *Nõ omnis (inquit) multitudo Athenis in ſymmorias diſtribuebatur, ſed diuites ſolùm, & qui conferre ciuitati pecunias poterant. Quare Demoſthenes (inquit ille) cum mille & ducentos dixit in oratione de Symmorijs habita, ditiſſimos ſignificauit. Symmoritæ autem dicebantur qui eiuſdem claſſis erant: ut tribules, qui eiuſdem tribus. Huiuſmodi* Symmoritæ. Tribules.

autem diuiſio populi facta fuit poſt tẽpora Solonis, ſublata illa formula triplicis cenſus, quingenariorũ, equitũ, & iugariorum. Suidas, Trierarchia (inquit) munus eſt ſumptuoſum. oportebat enim naues habere paratas, & omni parte ad bellũ inſtructas, eorũ ſumptu qui hoc munus gerebant. Idem autẽ Demoſthenes cum ante tempus actionũ Philippicarũ uideret populũ Athenienſem omni ordine ſolutum, theatris tantũ & ſpectaculis intentum, pecunias publicas partiri, nec pacis nec belli tempora inſtitutaq́; dignoſcẽtem, orationẽ habuit quæ περὶ συντάξεως dicitur, id eſt de ordinatione ac conſtitutione ciuitatis: cuius orationis ſcopus is fuit, ut populus Atheniẽſis in certos ordines redigeretur, id eſt in milites qui hoplitæ, id eſt armati uel grauis armaturæ dicebantur, & in equites, & in alios qui extra hos ordines erãt. Ex ijs autem quæ ab auctoribus tradita in manibus uerſantur, uix (ut arbitror) plena cognitio haberi poteſt ſupradictorũ: quale eſt quod de pentacoſiomedimnis diximus, & de Trierarchis, & ſex talentorũ millibus: niſi illum cẽſum ad annuũ prouentũ referamus: ut diuites eos fuiſſe intelligamus, qui quinûm talentûm redditu cenſi, munera trierarchiæ obire cogebantur: quod conuenire uidetur cũ eo quod de quingenarijs & trecenarijs dictũ eſt. Cũ id accuratè inquirerẽ, incidi in dictũ eiuſdẽ Demoſthenis in prima contra Aphobũ oratione, in qua orator circunuentum ſe eſſe à tribus tutoribus dicens, & bona ſua fraude eorũ ſuppreſſa & interuerſa, quæ illi pauca à patre relicta eſſe dicebant, ipſe uerò ad quatuordecim talẽta fuiſſe contenderat, poſt narrationẽ ſtatim ita inquit, τὸ δὲ πλῆθος τῆς οὐσίας ὅτι τοσοῦτ' ἦν τὸ καταλειφθὲν, μέγιστοι μὲν αὐτοὶ μάρτυρές μοι γεγόνασιν. εἰς γὰρ τὴν συμμορίαν ὑπὲρ ἐμοῦ

Hoplitæ.

Demoſthenis facultates.

ἐμοῦ συνετάξαντο ὑπὲρ τὰς πέντε καὶ εἴκοσι μνᾶς πεντακοσίας δραχμὰς εἰσφέρειν, ὅσονπερ τιμόθεος ὁ κόνωνος, καὶ οἱ τὰ μέγιστα κεκτημένοι τιμήματα εἰσέφερον. Quòd uerò tantæ eſſent facultates à patre meo relictæ, maximi mihi testes ijdem ipſi facti ſunt. ſiquidem in claſsibus ordinandis ipſi pro me profeſsi ſunt, ut in uicenasquinas minas, quingenas ipſi drachmas conferrent, quantũ ſcilicet conferebat Timotheus Cononis, & ij qui maximos tunc cenſus poſsidebãt. His uerbis orator huiuſmodi facere enthymema uidetur, Cum nomine meo tutores ipſi mei in claſſes diuitũ relati ſint, & tantum conferre profeſsi ſint quantũ qui plurimũ, planũ fit me quoq; diuitẽ ab eis æstimatum. Deinde recitatis teſtimonijs, ita ſubdit, δῆλον μὲν τοίνυν καὶ ἐκ τούτων ἐστὶ τὸ πλῆθος τῆς οὐσίας. πεντεκαίδεκα ταλάντων γὰρ, τρία τάλαντα τίμημα, ταύτην ἠξίουν εἰσφέρειν τὴν εἰσφοράν. Manifeſta eſt igitur ꝑ ea quæ audiſtis, relictarũ mihi fortunarũ copia. ſiquidẽ quindecim talentorum cenſum tria talenta, collationẽ pro me profitendã cenſuerũt. Ex duobus his locis collatis intelligendũ relinquitur, quod Demoſthenes de ſex millibus talentũ dixit, de mille ac ducẽtis dixiſſe: & quod illi quinis talẽtis cenſi in capita dicuntur, exæquatis tenuiorũ cum copioſiorum fortunis, ita intelligendũ, ut quinta tantũ parte bonorum cẽſi eſſent, ut Demoſthenes facultates ſuas quindecim talentũm fuiſſe ex eo argumentatur, quòd tutorum profeſſione pupillari nomine facta, tribus talẽtis cenſus ſit: qua ratione & ditiſsimi cuiuſq; ſubſtantia cẽſebatur, ea lege, ut hactenus conferre teneretur, ſi ratio ita poſceret belli adminiſtrandi. Hoc eſt enim quod dixit in uicenasquinas minas, quingenas drachmas conferre, hoc eſt quintum quenq; denarium, ut more noſtro loquar. Vigintiquinq;

enim

enim minæ, duo millia & quingentas drachmas ualēt. ſic fit ut ſex millia talentûm ad triginta millia creſcāt: ne temerarium ſit quod Demoſthenes dixit de pecuniarū copia quæ Athenis erant, & intelligimus immunē plebem eſſe inopē. Hoc confirmari & certius cōſtitui ex oratione eius pro Cteſiphōte poteſt, in qua ſe rem trierarchicā lege lata præclare conſtituiſſe gloriatur: cuius legis hæc uerba ſunt, τοὺς τριηράρχους αἱρεῖσθαι ἐπὶ τὴν τριήρη ἀπὸ τῆς οὐσίας κατὰ τίμησιν, ἀπὸ ταλάντων δέκα. ἐὰν δὲ πλειόνων ἡ οὐσία ἀποτετιμημένη ᾖ χρημάτων, κατὰ τὸν ἀναλογισμὸν, ἕως τριῶν πλοίων καὶ ὑπηρετικοῦ ἡ λειτουργία ἔστω. κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἀναλογίαν ἔστω καὶ οἷς ἐλάττων οὐσία ἐστὶ τῶν δέκα ταλάντων, εἰς συντέλειαν συναγομένοις εἰς τὰ δέκα τάλαντα. *Trierarchos eligi in ſingulas triremes pro modo cenſus, qui ſcilicet denis talētis cenſi eſſent. Quòd ſi pluris in cenſu factitando æſtimatæ eorū eſſent facultates, pro portione quoq; collationis, & muneris obeundi neceſsitatē eſſe, uſq; ad nauigia terna in ſingulos, et eorū remigiū: eadem etiā ratione obſeruanda in ijs quorū cenſus minor eſſet claſsico, id eſt denûm talentûm, ita ut plures in idem munus cōtributi legitimū & claſsicū cenſum æquarent, & ſingulas triremes expedirent. Ea autē lege promulgata factum eſſe Demoſthenes gloriatur, ut qui prius ſenideni trierarchiæ munus obibāt, ij ſinguli binas trierarchias obirent: quod mirum eſt.* καὶ δυοῖν ἐφάνη τριήραρχος, ὁ τῆς μιᾶς ἕκτος καὶ δέκατος ὢν πρότερον συντελής. *Et ea lege ita ſubleuatos inopes eſſe ait, ut diuites ad iuſtum collationis modum adacti ſint. quod ipſe* τὸ γιγνόμενον *appellat: idq; re ipſa et euētu patuiſſe, utpote cum imperatis triremibus nemo eorū qui ad munera recdacti erāt, aut munus detrectarit oblato ſupplice libello magiſt*

Lex trierarchica.

magiſtratibus, aut in uincula ductus ſit: aut nauis ulla inſtrumento defecta in portu relicta ſit. Ante hanc trierarchiæ constitutionem ſæpe uariata eſt ratio eius muneris: ut auctor eſt interpres Demosthenis in orationem κατὰ Μειδίου *his uerbis,* πολλαὶ περὶ τὰς τριηραρχίας ἐγίγνοντο μεταβολαὶ διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἀναλωμάτων, καὶ ὅτε μὲν σύνδυο ἦσαν, ὅτε δὲ σύντρεις, καὶ ὅτε δὲ ἑκκαίδεκα τριήραρχοι, ὅτε δὲ χίλιοι. καὶ ὅτε μὲν ἡ πόλις τὴν κατασκευὴν καὶ τοὺς ναύτας παρεῖχεν, καὶ μόνον διὰ τὴν ναῦν ἐτριηράρχουν. ὅτε δὲ σύμπαντα οἴκοθεν οἱ τριήραρχοι παρεῖχον. *Multæ autem circa trierarchias mutationes extiterũt, propter magnitudinẽ ſumptus eius muneris: & nũc bini trierarchi, nunc terni in ſingulas naues fierẽt: interdum ſenideni: fuit etiã cum mille eſſent trierarchi: & rurſus fuit tẽpus cum ciuitas publice trierarchis nautas & armamenta præbebat, & trierarchi nauem tantũ præbebant: fuit etiam aliàs cũ & nauẽ & armamẽta & nautas trierarchi præberẽt. Demoſthenes uerò nouiſsimè binas etiam naues uni trierarcho attribuit,* ὁ γοῦν Δημοσθένης ὕστερον δυοῖν τριήρων ἕνα τριήραρχον ἐποίησε. Hoc idem *ex ipſo* Demoſthene *confirmari poteſt in ea oratione,* κἀγὼ μὲν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐτριηράρχουν εὐθὺς ἐκ παίδων ἐξελθὼν, ὅτε σύνδυο ἦμεν οἱ τριήραρχοι. καὶ τὰ ἀναλώματα πάντα ἐκ τῶν ἰδίων οἴκων, καὶ τὰς ναῦς ἐπληροῦμεν αὐτοί, *id eſt, Atq; ego quidem (inquit) illo tẽpore trierarchus eſſe cœpi ſtatim atq; è pueris exceſsi, tumq; bini eramus trierarchi. omnem ſumptũ ex priuatis familijs ſuppeditabamus, ita ut & nauiũ apparatũ ſupplementumq; ipſi præberemus. Et paulo inferius,* τηνικαῦτα δὲ τοῦ πράγματος ἧπται ὅτε πρῶτον μὲν διακοσίους πεποιήκατε συντελεῖς ὑμᾶς. παρ' ὧν εἰσπραττόμενοι τάλαντον, ταλάν-

τοῦ μισθ

τοῦ μισθοῦσι τὰς τριηραρχίας. Tum demum autem Midias trierarchiam attigit, cũ primùm mille ac ducentos collatores conſtituiſtis. à quibus iſti talentum exigẽtes, talento trierarchias obeundas locant. *εἶτα τὰ πληρώματα ἡ πόλις παρέχει, καὶ σκεύη δίδωσιν.* Tũ ſupplementa et armamẽta reſpublica præbet. Verba ſunt oratoris eleuare contendẽtis munus trierarchiæ, quod Midias & diuites nõnulli graue eſſe ſibi iactabãt tanquã uniuerſi muneris redẽptoribus præbitoribusq́; eo ſe nomine populo Athenieñſi imputantes. Ex q̃bus uerbis intelligimus, illos mille ac ducentos talẽta ſingula pẽſitare ſolitos, id quod ſuprà dictum eſt. Hic obiter unum locum apponã eiuſdẽ auctoris, quem à paucißimis noſtræ memoriæ ſatis intellectum eſſe puto. In eius enim orationis epilogo iudicum miſericordiam captans ita inquit, *καὶ νῦν κομίσασθαι τὰ ἐμαυτοῦ ζητῶν, εἰς κίνδυνον καθέστηκα τὸν μέγιστον, ἐὰν γὰρ ἀποφύγῃ με οὗτος, ὃ μὴ γένοιτο, τὴν ἐπωβελίαν ὀφλήσω μνᾶς ἑκατόν.* Nuncq́; cum res meas recuperare contenderem, in maximum diſcrimen adductus ſum: utpote qui centũ minis continuò mulctandus ſim, ſi (quod abominor) iſte ab intentione mea abſolutus euadat. Quibus uerbis hoc ſignificat orator, actionem tutelæ quæ infamiam tutori ob dolum, id eſt *κακουργίαν* damnato irrogabat, ut apud Romanos, ſic apud Athenienſes nõ temere aduerſus tutores intẽdi ſolitam. Maior enim factus, id eſt *δοκιμασθεὶς*, hac actione agens, niſi reum perageret, & ſecundum ſe iudicium obtineret, ſexta parte cenſus ſui mulctabatur, quæ in reum abſolutum cedebat. Demoſthenes centum minas epobeliæ nomine ſibi taxauit, ſi in eo iudicio aduerſos calculos ferret. Ex quo intelligimus ſexcentis eum minis cenſum fuiſſe, hoc eſt decem talentis. In ea autem oratione Aph.

Locus Demoſthenis explicatus.

Locus animaduertendus.

ne Aphobus tutor ei obiecit quòd decem talenta in cenſu haberet, cum ipſe ſpoliatum ſe à tutoribus & ad inopiam redactum conquereretur. Epobelia uerbum eſt ſatis frequens apud oratores, ex hoc dictum, quòd in quamlibet drachmam calumniæ reus obolo mulctaretur, cum ſeni eſſent oboli in drachma. Sed Suidas intellexit ſextã partem æſtimationis litis. Harpocration ſextam partem cenſus intellexiſſe uidetur: id quod Demoſthenis locus ſignificare mihi primore ſenſu uiſus eſt: ſed cum tertiam orationem in eũdem legerem, intellexi Aphobum unum ex tutoribus decem talentis damnatum tutelæ iudicio, quanti ſcilicet orator litem illam in intentione libellari æſtimarat. Sic enim inquit, οἱ δικαςαὶ δ' ἀκούσαντες εἰς οὓς ἐφῆκε, ταυτὰ καὶ τοῖς τούτου φίλοις καὶ τῷ διαιτητῇ περὶ αὐτῶν ἔγνωσαν, καὶ δέκα ταλάντων ἐτίμησαν. Iudices autem ad quos ipſe ab arbitris prouocarat, cum hæc audiſſent, eadem ipſi quoq; cũ arbitro atq; eius amicis ut compromiſſarijs cenſuerunt: eiq; litem decem talentis æſtimauerunt. Hæc uerba Demoſthenis circa finem eius orationis quæ πρὸς ἄφοβον ψευδομαρτυριῶν inſcribitur, leguntur corruptiſsimè in libris quidem impreſsis: ſed ea nos ſic emendanda affirmamus. Quoniam igitur litem talentis decem, id eſt minis ſexcentis æſtimarat: ἐν τῷ ἐγκλήματι τῷ αὐτοῦ, id eſt in libello intentæ actionis, ideo centum ſe minis, id eſt mille aureis noſtris periclitari cum infamiæ nota dixit, quæ ſexta pars eſt æſtimationis litis. Cæterùm Plutarchus diuitem patrem Demoſthenis fuiſſe dicit, & in copia bonorum ſeptem annos natum filium Demoſthenem reliquiſſe. ἀπολειφθεὶς δ' ὁ Δημοσθένης ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἑπταέτης ἐν εὐπορίᾳ, μικρὸν γὰρ ἀπέλιπεν ἡ σύμπασα

τίμησις

Epobelia. Locus Demoſthenis emaculatus.

τίμησις αὐτῶν τῆς οὐσίας πεντεκαίδεκα ταλάντων, ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων ἠδικήθη. *Relictus autem à patre Demoſthenes ſeptennis in abundanti patrimonio (ut quod omnibus ſupputatis paulo minus quindecim talentis æſtimaretur) à tutoribus per iniuriam fortunis euerſus eſt, cū partem bonorū eius in rem ſuam uerterent, partem per incuriam perderent, ita ut ne præceptoribus quidē eius mercedem docendi ſoluerent. Quindecim talenta, nouem millia aureorum noſtrorū ualent. Ita quæ ſumma Romæ poſt ſpoliatum orbem à Romanis, Aeſopi patinam æquare non potuiſſet, Athenis diuitiarum nomine cenſebatur. Idem Demoſthenes circa finem orationis eius,* Καί τοι πῶς οὐ δεινὸν εἰ ἕτεροι μὲν οἶκοι ταλαντιαῖοι καὶ διταλάντιοι καταλειφθέντες, ἐκ τοῦ μισθωθῆναι διπλάσιοι καὶ τριπλάσιοι γεγόνασιν, ὥστε ἀξιοῦσθαι λειτουργεῖν, ὁ δ' ἐμὸς τριηραρχεῖν εἰθισμένος καὶ μεγάλας εἰσφορὰς εἰσφέρειν, μηδὲ μικρὰς δυνήσεται διὰ τὰς τούτων ἀναισχυντίας. *Atqui non acerbum mihi eſſe non poteſt, quod cū reliquorū ciuiū domus talentares & ditalentares tutoribus oblocantibus duplo triploq́; copioſiores factæ ſunt, ita ut dignæ tandem uiderentur quæ muneribus publicis obeundis adſcriberētur: mea autem domus, quæ olim trierarchiæ muneri aſſueuerat, & collationibus penſitandis, nunc ne tantulam quidem collationē ferre poterit iſtorum impudentia. O ecū,*

οἶκος.

id eſt domum, oratores Græci pro uniuerſis facultatibus & cenſu accipere ſolent, quem loquendi morem lingua Francorum refert. Verùm ex his uerbis intelligimus & trierarchiam & collationē iiſdem capitibus incubuiſſe, ac ignominioſum fuiſſe munera iſta diſpēdioſa nō obire. Sunt & alia ad eandem rem pertinentia, quæ ex hac & altera in eundem tutorē oratione colligere potuiſſem: ut quædam

quædam eſſe bona quæ in cenſum non uenirent, quæ Ate-le, id eſt, immunia à Græcis appellãtur: ſed hæc ſufficere uiſa ſunt, & nonnihil etiam ijs qui Demoſthenem ſunt lecturi, profutura. Quod autẽ de locatione domuũ Demoſthenes dixit, de domibus inſtructis intelligendum eſt, ut diximus: ut de officinis cum ſeruis opificibus. Nunc à medimno ad inferiora deſcendamus: & id quod quærimus, certiſſimo quoq; ueſtigio legẽdo proſequamur. Sextarius (ut inter omnes conuenit) cotulas binas capit, quæ latinè Heminæ dicuntur. Quanquã hac uoce Italica etiam antiqui Græci uſi ſunt, ut Athenæus lib. XVII. τὴν δὲ κοτύλην καλεῖσθαι καὶ ἡμίμναν. *Sextarius inde dictus, quòd ſexta pars ſit congij. A' ſextario enim ut à principio ordiri oportet. huius enim menſuram ſi tenuerimus, omnia prona deinceps erunt. Cato. cap. LVII. Vinũ familiæ, ubi uindemia facta erit, loram bibat menſes tres: menſe. IIII. heminas ſingulas. In menſe cõgios ternos. mẽſe. V. VI. VII. VIII. in dies ſextarios ſingulos: in menſe congios quinos. nono, decimo, undecimo in dies heminas ternas. in menſe unam amphoram. Cato menſe quarto heminas ſingulas in dies ſingulos epotas congios ternos facere dicit, id eſt ſextarios denos octonos, & ſextarios ſingulis diebus epotos ſequentibus menſibus quatuor, in menſe quinos dicit eſſe cõgios, hoc eſt tricenos ſextarios. & rurſus alijs mẽſibus in dies heminas ternas, in menſes ſingulas amphoras eſſe docet, id eſt quadragenos octonos ſextarios, uel nonagenas ſenas heminas: qua ratione tamẽ quaternæ uel ſenæ heminæ deeſſe uidentur, ſi tricenos dies in menſem ſtatuamus. Sed aliter Cato rationẽ colligere tam commodè non potuit, niſi amphorã pro nonagenis heminis diceret, etiã ſi amphora eo amplius ſex heminas capit, cum aliud uer-*

Atele. Ἀτέλη.

Sextarius. Cotulæ. Heminæ.

Amphora.

bum menſuræ non haberet. & alioquin habuiſſe uidetur rationē intertrimenti liquoris, id eſt eius quantitatis quæ deperit & intercidit cum uinū uel lora heminatim bibitur. Simile eſt quod heminas ſingulis diebus potas, in menſes congios ternos facere dicit. hac enim ratione mēſis ſex et triginta dies habet: qui ſi exactè taxare uoluiſſet, duos congios & ſemiſſē dixiſſet. Sed noluit tā anguſtè rationē præſcribere. ſatis tamē apparet ex eo loco in cōgio duodecim eſſe heminas, quæ ſex ſextarios cōtinent. Sed & illud iam tenemus, quod maximè ad rem pertinet, ſextariū ſextamdecimā partē eſſe modij, quæ tertia pars eſt amphoræ. quippe cum in amphora Cato ſex & nonaginta heminas ponat, & ſextarius citra controuerſiā binas heminas

Modius. capiat, ſi amphora ter modium capit (ut prædictū eſt ex carminibus ſupradictis) modius ſextarios ſedecim continebit, id eſt duas & triginta heminas, quæ tertia pars eſt amphoræ. Sed de modio citanda ſunt exempla. Cato: *Vbi ſementē paraueris, glandem parari legiq́; conuenit, & in aquā conijci.* Inde ſemodios ſingulis bubus dare oportet, ſi laborabūt. Columel. de bubus aratorijs loquens lib. VII. *Bubus pro tēporibus anni pabula diſpenſantur. Ianuario menſe freſi & aqua macerati erui quaternos ſextarios mixtos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ ſemodios. Idem ſi grano abſtinemus, & regionis copia permittat, cū fronde laurea & ilignea glans adijcitur, quæ niſi ad ſatietatē detur, ſcabiem parit. Poteſt etiā ſi prouētus uilitatē facit, ſemodius fabæ freſæ præberi Nouembri menſe ac Decembri. per ſementem quantū appetit bos, tantum præbendum eſt: plerunq; tamen ſufficiunt ſingulis modij glandis, & paleæ ad ſatietatem datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua conſperſi*

ſperſi

ſperſi ſextarij ſepteni permixti paleis, uel cicerculæ ſimiliter maceratæ ſextarij duodeni, uel ſinguli modij uinaceorum. His exemplis conijcere poſſumus modiū Romanum non diſparē fuiſſe ei menſuræ quam Bœotiū noſtrates uocāt, cum ſit diurnus cibus bouis aratoris modius aut ſemodius pro uarietate pabuli. Apud nos equis uiatorijs per diuerſoria cibus ſtatus eſt in dies ciſtellæ ternæ auenæ, ut in Italia ordei. Sic enim ſemper tulit ſtabulariorum formula. Sed ſtrigoſis equis, cum longis itineribus fathiſcunt, auctariū noctu dari ſolet, id eſt quarta ciſtella. Hæ quaternæ mēſuræ Bœotium noſtrū triticarium implent, qui modus pabuli eſt omnibus iam ſarcinarijs equis per ſtabula uiatoria ſtatutus. Dixímus amphorā binas urnas capere, quæ ſingulæ uicenosquaternos ſextarios continent. Hoc ex eodē auctore lib. XIII. cōprobabitur his uerbis, Ex hac compoſitione quantū in ſextarios muſti quadragenosoctonos adijciendū ſit, incertum eſt: quoniā pro natura uini æſtimare oportet quid ſatis ſit: cauēdumq; ne conditus ſapor intelligatur. ego tamen, ſi humida fuerit uindemia, trientē: ſi ſicca, quadrantē medicaminis in binas amphoras miſcere ſolitus ſum, ita ut quatuor urnarū eſſet muſti modus. Vrna autem quatuor & uiginti ſextariorum. Plin. lib. XIIII. de nimio potu uini loquens, Famam apud Græcos Alcibiades meruit, apud nos cognomē etiā Nouellus Tricongius Mediolanenſis ad Proconſulatum uſq; è Prætura honoribus functus, tribus cōgijs (unde & nomen illi fuit) epotis uno impetu, ſpectāte miraculi gratia Tyberio principe in ſenecta iam ſeuero, atque etiam aliàs ſæuo: ſed ipſa iuuenta ad merum pronior fuerat. In antiquis tamen non Nouellus Tricongius, ſed Nouellus Torquatus legitur, & rectè: alioquin fruſtra Plinius

Equorum uiatoriorum demenſum.

Equi ſarcinarij.

Plinij locus.

utuntur. in oppoſita lance aquam fundere famulum qui mihi adſtabat iußi, quoad rem deducerē ad exactū æquilibrium, id quod aſſecutus ſum adijciendo uicißim adimendoq́; aquulā argentea ligula. tum uaſcula ſtannea implendo, non uſualia illa quidem & ex ſupellectili ſumpta, ſed iuſtæ omnino menſuræ, quibus uenditādo uino cauponantes uti ſolent, tandē comperi duas libras Romanas, *id eſt duodenarias, quæ tribus octonarijs, id eſt nummularijs reſpondēt, eam omnino eſſe menſurā, quam ternos ſemiſextariolos lingua uernacula huius urbis appellat, qui dodrans eſt eius menſuræ quam pintam eadem lingua uocat.* Hoc *comperto, cum uaſculū illud dodrantale tritico primæ bonitatis implerē, identidemq́; in modiū, id eſt* Bœotium *transfunderē, non antè æquatū ad ſumma labra reddidi, quàm ſedecies impletū itidem uaſculum in modium transfudi.* Id *cum ad pintam exigerē, duodecies exhauſi exacta obſeruatione tranſuaſando.* Hac *ratione cum cotula geminata ſextariū faciat, qui bilibris eſt, oportet eam libralem eſſe, id eſt ſex & nonaginta drachmas pendere. ita* Oxybaphus *qui cotulæ quarta pars eſt, quatuor & uiginti drachmarū erit, hoc eſt quadrantale. &* Cyathus *qui ſextarij duodecima pars eſt, ſedecim drachmas pēdebit, id eſt ſextantem* Romanæ *libræ.* Noſtra *uerò pinta, duodecima pars eſt modij: id eſt amphoræ ſexta & triceſima.* Illud *teſtandū habeo, quòd quicquid de menſuris liquidorum dixi, uel dicturus ſum, id de ijs intelligi uolo, quas regias hac in urbe appellamus, de quibus ius dicere decurionū eſt* Pariſienſium: *alioquin nulla dari certa doctrina poſſet, cum multifarij menſurarum ſint moduli, & ferè euariantes per regiones urbis, prout cuiuſq; regionis ſolum huius & illius ditionis imperio mero paret.* Ari-

Oxybaphus.

Pinta Pariſina.

dorum autē menſuras triticarias intelligi uolo, quoniam minores ſunt ijs quibus auenam admetiuntur. Hac ratione uſus, cōperiſſe me arbitror (nec temere, ut ſpero) amphoram eſſe octauam partem eius uaſis quod modium uini dicimus. Modium uini Pariſinū tricenos ſenos ſextarios noſtros capit. Sextarius autē octonas eas quas pintas dicimus. In aridis autem pro amphora quadrantem ſextarij habemus, id eſt ternos boſſellos, pro quibus uas trimodiū habemus dimidiatum medimnum. Sic fit credibile quod à Tranquillo dicitur epotam uno conuiuio ab uno homine uini amphoram. Ex hoc æſtimare licet tres modios annulorum Carthaginem miſſorum ab Hannibale poſt Cannenſem cladem, uel unum modium ſecundum alios annales. Ecce autem rurſus de integro controuerſia ab eodem auctore, qui cum toto penè hoc opere certandū nobis fuit, & diſceptatrice tamen plerunq; exemplarium uetuſtate ſecundum nos (ut ſpero) iudicatū eſt, id quod hic ſperare non datur. Quippe in omnibus exemplaribus ita legitur apud Plinium, unum nobis ipſum uitiligatorem (ut eius ipſius uerbo utar) in hoc opere oppoſitū. Sic igitur apud Plinium lib. x x i. legitur: Drachma Attica (ferè enim Attica obſeruatione medici utuntur) denarij argentei habet pondus, eademq́; ſex obolos pondere efficit, obolus decem calchos. Cyathus pendet per ſe drachmas decem. Cum acetabuli menſura dicitur, ſignificat heminæ quartam partem, id eſt drachmas quindecim. Mna, quam noſtri minam uocant, pendet drachmas Atticas centum. Huius loci auctoritate carmen illud emanaſſe puto apud Priſcianum de Cyatho,

Amphora. Modius. Menſuræ Pariſienſes.

Loca Plinij corrupta rem controuerſam faciunt.

Bis quinq; hunc faciunt drachmæ, ſi appendere tentes:
Oxybaphus fiet, ſi quinque addantur ad illas.

Primum

Primum igitur ad hoc reſpondere poſſum, non magis hoc dictum contra me pugnare, quàm contra Plinium ipſum, ſi ei litem retorquere tabulis (ut dicitur) ab eo obſignatis uelimus. Si enim denarius Atticæ drachmæ pondus habet, quonã modo iuſtum fuit ex libris argenti octogenos quaternos ſignari, id quod ipſe libro XXXIII. *dixit? Id etiam contrarium eſt ei dicto quod apud Priſcianũ legitur, tres denarios Romanos, quatuor drachmarum inſtar eſſe. Præterea quonam modo conuenit id quod lib.* XII. *de thure loquens inquit, inueniri guttas thuris quæ tertiam partẽ minæ, id eſt undequadraginta denariorũ pondus æquent: uel ut in antiquis, duodetriginta, & in quibuſdam undetriginta? Quid quòd lib.* XIIII. *de Nectarite loquens, quadraginta denariorum pondus pro quinq; uncijs poſuit? ut ex Dioſcoride ad uerbũ probabimus. Hæc ut uniuerſa colliduntur, ſic ſingillatim alterum alteri adſtipulatur. Vt enim illud duodecimi cum dicto triceſimitertij cõuenit (ſiquidẽ ter duodetriginta, octogintaquatuor fiunt) ſic cum uiceſimiprimi loco pugnat, ubi denarius & drachma æquãtur. Rurſus quòd quadraginta denariorũ pondus pro quinq; uncijs ponitur, hoc argumentum eſt quòd Plinius in libra ſex & nonaginta denarios eſſe uoluit, & totidẽ drachmis æquauit. Quid igitur hic faciam? hæream? ſuſcepto id operi omnino non congruit. Opus enim perfectũ recte præbiturũ me approbaturumq; ſpopondi, uel eorum arbitratu quos iudices elegi. hanc legem locãdo opere memini dictam eſſe. Pericliter? Vereor ne audaciæ id plenum ſit: ſed quandò flectere non datur, potius adeundum periculũ eſſe cenſeo, quàm tot dierum diſpendio cœptum iter abrumpendum. Tanto igitur piaculo me obſtringam, ut Plinij auctoritatem uel argumen-*

tis ualidiſsimis ſuperiorem eſſe aut negem aut dubitem? Quidni id faciã? cum multis in rebus non modò cum iuratiſsimis auctoribus uetuſtatis pugnantẽ eum oſtenderim, ſed etiam ipſum ſecum: quod pleriſq; in locis emendatorum culpa contigit, ex quo fit ut lectio Plinij obſeruantiſsimum quenq; lectorẽ maximè nunc torqueat. Qua in re adnotanda Hermolaus Barbarus, cuius nunquam ſine laudis præfatione meminiſſe debeo, paulo religioſior fuiſſe mihi uidetur, præſertim aſſumpto caſtigatoris titulo ſeueriſsimo. debuit certè altera præſertim cenſura denuo ſtylo exacuto uel ad uiuum expungere, ne rebellarẽt, tot ulcera, quorũ multa ſanaſſe ſe nõ immeritò gloriatus eſt. Ego ut ingenio puſillo, tantũ nomen ſuſtinere nequeã, ut ſubcaſtigatorẽ Plinij profiteri me niſi uerecũdè audeam: ſic ea quæ occurrũt uitia, & commentantẽ me morantur, ſi ſanare ingenij ui non poſsim, commonefaciendis ſtudioſis ueluti ſcalpro circunſcribam, ne latius error ſerpat. Atqui ſic exiſtimo, præuaricationis notam effugere eum medicum non poſſe, qui quæ reſtituere ſanitati nequit, uelut non animaduerſa, ſilentio tranſmittit. Quanquam uir ille magnus, ac non modò ſtylo graui doctrinamq́; eximiam redolenti commendabilis, ſed etiam ſententijs ſeuerus, in quibus mores probi eluceſcere uidentur (quæ duo pariter in paucis æqualibus memoriæ eius agnoſco) in altera editione ita gloriatur, quaſi monſtra quædam errorum uelut latitãtia mancipia reprehenderit, quæ in prioris editionis tumultu oculos eius effugerant, à quibus ipſe pœnas ſumpſerit flagitij prioris et fugæ, ut ipſius uerbis utar. In quo mihi profectò longè falſus fuiſſe acer homo uiſus eſt. neque enim aliter eum dixiſſe atque exiſtimaſſe puto. Quippe ut plurima errata emendauerit, plura tamen

Plinius unde ſecum nonnunquam pugnet.

Hermolaus Barbarus.

men eum fugiſſe aut certè flagitioſiora non dubito, quæ ut acriorem ſagacioremq́; fugitiuariũ non maneāt (quandoquidem undecunq; doctiſſimus fuiſſe ut ætate illa uidetur) certè ocioſiorem poſcunt, huicq́; uni rei aliquādiu feriatum. Hermolao autē uenia fortaſſe danda eſt, qui Ariſtoteli & Themiſtio uertēdis intentus, tumultuarias nimirum caſtigationes Plinij uelut animi cauſa aggreſſus eſt. At ego ſecundi meriti id eſſe exiſtimo, errorũ uel librariorũ, uel emendatorũ, uel auctoris deniq; ipſius, ſi res ita ferat, lectores admonere, etiam ſi meliora inuenire nequeas. Exiſtet enim olim, imò propediē, qui ulteriora inueſtiget. Quòd ſi ſemper in auctorũ quantũuis receptæ auctoritatis uerba adacti, ne unguē quidē latum ab eorũ dictis receſſerimus, nihil habebit utiq; poſteritas quod inuentis maiorum ſuorũ addat. Atqui maiores noſtri ſi poſt centum annos ignaua etiam ipſi antiquitatis ueneratione ducti, nihil nouarũ rerum aggredi auſi fuiſſent, literarũ nunc illuſtrationē bona ex parte deſideraremus. In queis ego Laurentium Vallenſem Herculis Alexicaci nomine dignum cenſeo, qui nullius unquā hominis offenſione, aut ſcriptoris auctoritate deterritus eſt quo minus ueritatē à monſtris uindicare niteretur. Equidē etſi leonino me tergore clauaq́; munitũ eſſe cum eius notæ commētatoribus non ſentio, ut cuiuſuis ærumnæ Herculem futurũ me profiteri confidam, in umbraculis mecũ ipſe domeſticis, non in campo ſub magiſtris antiquitatis exercitatus: nunc tamen ſemiermem ſaltem fiduciā ad ueritatē tuendā afferre mihi uideor: itaq; omnes eſſe animatos, præſertim Francos cupio, quandoquidem externi quoque iam cum antiquis literarum gloria certant. Hic igitur ut comminiſci multa poſſim, ſic nihil potius facturus ſim fortaſſe, quàm

Inquirendum etiam in antiquorũ ſcripta.

Laurētij Vallæ laus.

ut dicam Plinium quæ de ponderibus hic conſtituere uoluit in ſequentibus libris de medicinis dicturus, ea ex commentarijs medicorum tranſcripſiſſe, qui Græcè ipſi bona ex parte ſcripſerant. Id quod idem ipſe Plinius conteſtari uidetur cum inquit, *Et quoniã in menſuris quoq; ac ponderibus crebrò Græcis nominibus utendum, interpretationem eorum ſemel hoc in loco ponemus.* Non eadẽ autẽ pondera medicinalia & negotiatoria fuiſſe ex eo conijcio, quòd hodie pharmacopolæ alia drachma in componendis pharmacis utũtur, & alia in rebus quas uenditantes appendunt. Medicinales drachmas nouẽ in uncia eſſe dicũt: qua ratione in ſingulas libras noſtras ſedecim drachmarum pondus decedit. Quin & Celſus lib. v. de ſimplicium facultatum mixtura loquens, *Sed & antea (inquit) ſciri uolo in uncia pondus ſeptem denariorum eſſe: unius deinde denarij pondus diuidi à me in ſex partes, id eſt, ſex uncias, ut idẽ in uncia denarij habeam, quod Græci habent in eo quem obolum appellant.* Id ad noſtra pondera relatum, paulo plus dimidio ſcrupulo facit. His uerbis Celſi medicinæ auctoris, duodecim drachmæ ex libra Romana decedunt, quod ratam proportionem habet ad deceſsionem libræ noſtræ qua noſtri medicamentarij in temperandis medicamentis utũtur. Vt enim libra noſtra ſeſquitertia eſt ad antiquam libram relata, ſic ſedecim tertia parte duodecim ſuperant. Verùm id immutauit Celſus, quòd denarium in ſex ſuas unciolas diuidere maluit, quàm in ſex obolos, ſeu in ſex ſemiſcrupulos. hoc ideo fortaſſe, quòd obolum Græcum grauiorem eſſe paulo ſemiſcrupulo Romano ſcribit. quod niſi de medicinali ſemiſcrupulo intelligas, pugnabit cum Pliniano dicto. Huic rurſus opinioni refragatur quod Plinius centũ drachmas

Celſi locus.

Atticas in mina ponit, quod iuſtum eſt pondus minæ. Quare nihil ulterius cauſari nunc in animum induxi, ut quiſque pro captu ſecum ipſe hoc faciat. Satis autem habui hoc dicere, experimento me cognouiſſe, ſextarium Romanum dipondium pendere, id quod rurſus mihi credi nolo niſi argumentis optimis probauero. Iamprimum ipſe Plinius libro decimooctauo, de tritico loquens, ſic inquit, Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore ac pondere, quo maximè decernitur. Et paulum infrà, Nunc ex ijs generibus quæ Romam inuehuntur, leuiſſimum eſt Gallicum, atque è Cherroneſo aduectum. quippe non excedunt in modium uicenas libras ſi quis granum ipſum ponderet. adijcit Sardium ſex libras, Alexandrinum & trientes. hoc & Siculi pondus, Bœoticum totam libram addit, Aphricum & dodrantes. His uerbis Plinius docet quod deterrimum ſit triticum, id pendere in modios uicenas libras. quod autem longè optimum, ut Aphricum, ſeptem & uiginti libras & dodrantem. Hoc cum ego probare uellem, tritici ſex ſemiſextariolos noſtros, id eſt, ſeſquipintam pro captu bilancis admenſus, in altera lance depleui, & ponderibus identidem examinatis ad parem tandem libram perueni. Hoc cum in lectiſſimo tritico feciſſem, põderaq́; adnotaſſem, ad aliud triticũ tranſij. Erãt enim mihi puluini duo Franciani tritici ſulcatim (ut aſſolet) in horreo diſpoſiti, ut eodẽ ex agro, ſic non eadẽ ſegete. cum igitur ex eo ſimiliter eandem menſurã penſitarẽ, hoc diſcriminis adnotaui, ut quod in eis puluinis eximium eſſet, & exactè excuſſum uentilatumq́;, eius mẽſura iam dicta leuiter agitata, & radiolo ſtricta, dipondiũ noſtrũ & quadrantem penderet, lance etiã peſſum eunte. quod

Sextarius Romanus.

Pondus ſeſtertij.

Pondus tritici

autem negligentius uentilatum, & nonnulla ex parte lolio & melanthio mixtum, aut alia ſeminum inanitate, id duas libras & quadrantem ſiciliquo minus in æquilibrio teneret. Hæc mēſura, *id eſt, ſex ſemiſextarioli (quos ſextarios duos* Romanos *iudicatū iri, omnibus fortunis meis cauere non dubitarim) ſi quis diligenter animaduertere uelit, & ueritatem modulis ac ponderibus explorare, ſeni inquam ſemiſextarioli octauam partem modij efficiūt, quorum pondus triticeum ſi octonario multiplicetur, fiet in ſumma duodeuiginti libræ noſtræ, lectiſsimi quidē tritici: deterioris autem, id eſt, quiſquilijs ſeminum mixti, duabus uncijs minus, id eſt, ſiciliquis octo.* Porrò *cum libra noſtra (ut ſæpe dixi) zygoſtatica qua merces appenſiles negotiatores admetiuntur, quadrante maior ſit libra* Romana, *ſit ut duodeuiginti libræ noſtræ, quatuor & uiginti* Romanas *libras æquent.* Ita *ſit ut triticum noſtrum in agro qui* Francia *dicitur natū, duabus libris* Siculo *leuius ſit: cuius tamen ſupremam notam exiſtimo ſemiſſem aut quadrantem uigintiquatuor libris addere poſſe.* Hoc *genus experimenti cum cuiuis obuium ſit & expoſitum, non eſt cur alia* Plinij *auctoritate uel uera uel mendoſa impugnare ueritatem quiſpiam citra pertinaciæ reprehenſionem poßit.* Hic *ſi quis ſelibras legat, ut quædam habent exemplaria antiqua, ut ſit, adijcit* Sardium *ſelibras: hoc etiam amplius id quod agimus confirmabit: cum* Plinius *dicat grauiſsimum frumentum libras unā & uiginti & dodrantem pendere, & nos experimēto didicerimus, quod optimū apud nos ſit frumentū, id in modios* Romanos *quaternas & uicenas libras pēdere.* Quare *niſi* Plinius *in pondere deceptus eſt, aut niſi negligentius rē explorauit, uel noſtrū triticum etiā* Africæ *præſtantius eſt, uel*

uel libra Romana maior aliquanto fuit quàm nos eã eſſe ſtatuerimus. tamen periculum nullum eſt (ut arbitror) ne minorem fecerimus libram, cum menſuras auxiſſe uideamur quæ pondere deprehenduntur. In hanc enim tantùm partem errare potuimus, utpote cum Plinius ſextarium centum & uiginti drachmarum faciat, quem nos bilibrẽ fuiſſe contendimus; id eſt, drachmarum centum & nonagintaduarum. qua ratione hemina libralis fuit, quam Plinius ſexaginta drachmarum fuiſſe dicit, id eſt, tertia parte minorem, atq; eo amplius. Carmina autem quæ apud Priſcianum leguntur, ſextariũ uiginti unciarum eſſe ſtatuunt: quo fit ut noſter, id eſt, is qui à nobis poſitus eſt, ſuperquintus ſit eius. id eſt, quinta parte ſuperans. De hoc quid ſtatuam, non habeo, niſi Plinium omnino puto ſelibras, id eſt; dimidiatas libras ſcripſiſſe, ſed non ſatis pondus compertum habuiſſe. Quod rurſus ne credas, facit id quod ipſe alibi dicit eodẽ libro, Siligineæ farinæ modius Gallicæ XXII, libras, Italicæ duabus tribus'ue amplius. Hæc uerba ſignificant Pliniũ diligenter hæc inquiſiuiſſe. Plinij locus. *& præterea duas & tres libras addit Italicæ ſiligini, non tantum ſelibras. Itaque ſi uerum eſt Plinium hæc exactè inquiſiuiſſe, & liber eo in loco nõ corruptus eſt, neceſſariò dicemus triticum non Gallicum tantum, ſed & Francicum, ponderoſius eſſe illis quæ à Plinio enumerata ſunt. Fortaſſe etiã Plin. libras illas uicenas, centenarias libras intellexit, hoc eſt minales, quales libras argẽtarias fuiſſe oſtendimus, hoc eſt plenas libras. qua exiſtimatione paulo plus dextante ad ſupradictũ põdus accedit, hoc eſt octoginta drachmæ, & aliquid amplius. Hoc quoq; ſi admiſerimus, non ideo tolletur ſcrupulus, quia adhuc noſtrum paulo amplius libra una ſuperabit. Vt tamẽ cũ ijs*

libris

libris ſentiam qui ſelibras habēt, facit contextus uerborū ſenſim ad librā & dodrantem perducentiū rationem. Et *prætereà Plinius non ſex libras ſed ſenas dixiſſet, quia uicenas dixerat.* quod *ualidius argumentum eſt.* In *hoc obice aqua hæreat neceſſe eſt.* Sed *ſi Plinius alteri cuipiā uel libero uel ſeruo pōderis examinationē tædioſam credidit, uel calculo deceptus eſt, non magnopere mirum eſt, cum Cicero in Catone Laërtē ſtercorantem agrum apud* Homerum *faciat, alicuius fide deceptus.* Nec *enim in primo lib. nec in* XVI. *nec in ultimo id legitur* Odyſſeæ, *in quibus tantum Laërtis meminit* Homerus: *niſi in obſeruatione aliquid me latuit.* Verùm *ne uanitatis arguar temere à primo quoque hoc probare uolente, monitos hoc ad pondus examinaturos uelim, in expendendo tritico multum id referre, quo'nam modo mēſura impleatur.* Si *enim nō modò leuiter agitetur implendo, ſed diu quatiatur, aut manu prematur antequā radio exæquetur, pondus nō leui momento creſcet.* Intereſſe *etiā arbitrantur, triticū recens tritum ſit & uentilatum, an diu in horreo aſſeruatū, cuiuſmodi (ut dixi) noſtrū erat in puluinis ſulcatis digeſtum.* Illud *enim recens ab ariſta, & pulchrius eſſe aiunt, & grauius: hoc ut tēpore exuctum, ſic leuius eſſe. certè apud nos uendibilius eſt ex eadē ſegete quod eodē menſe batuitur, & in forum aduehitur, uidelicet quod plus farinæ & panificij reddat.* Verùm *qui hoc quod diximus, tritico expendendo fecerit, tū demū aquæ pondus exploret. futurū enim recipio, ut quæ mēſura tritici duas libras noſtras & quadrantē pependerit, id eſt, ſex & triginta uncias, eadē treis libras noſtras, id eſt, quatuor* Romanas *pōdere aquæ efficiat, ut ſit inter triticeū aqueūq; pōdus proportio ſeſquitertia: qua ratione, bilibrē fuiſſe ſextariū antiquum*

Ciceronis erratū in Catone.

antiquum neceſſe eſt:id quod Iſidorus ex quopiã auctore antiquo ſcripſit:etiã ſi Plin. heminã ſexaginta drachmarum eſſe dicit:quod perinde ualet, atq; ſi ſextariũ libræ unius & quadrantis eſſe dixiſſet. Hoc idẽ in hordeo expertus,cõperi ſextariũ pendere x v.uncias,& tres drachmas.qua ratione quaterni ſextarij quinas libras Romanas & ſeſcuncem efficiunt, & modius uicenas libras & ſelibram,quod non conuenit cum dicto Plinij, qui de frumentis loquens,Leuiſſimũ(inquit) ex his hordeum raro excedit x v.libras.quare noſtrũ diſſimile eſſe Italico dicendum eſt. Quanquam Columella lib.11. de hordeo loquens ita dicit, Alterũ quoq; genus hordei eſt, quod illi diſtichum,Galaticum nonnulli uocãt,põderis & candoris eximij,adeò ut tritico mixtum,egregia cibaria familiæ præbeat. Seritur circa Martium menſem. Diſtichum hordeum uocat,& Galaticum,hoc eſt Gallicũ,quod culmum habet binis uerſibus ariſtatũ,ciuſmodi eſt noſtrum. Hoc Columella reliquo ponderoſius eſſe dicit. Quare cõturbari nos Pliniano hoc uerbo nõ oportet, quaſi ijs quæ diximus ex eodem ipſo Plinio,refragante. Extat in actis Decurionum huius urbis,medimnum lectiſſimi tritici appenſum iuſſu Decurionũ fuiſſe, inuentũq; eſſe pondus centũ & ſedecim librarũ. quæ ratio efficit in modiũ undeuicenas libras noſtras & triẽtes. Proxima nota in modios undeuicenas libras & ſextãtes nõ exceſſit. Sed propterea ego minus põdus inueni,quòd modiũ Romanũ ſecutus ſum,nõ Pariſinũ. At inter amphorã Rom. & noſtrũ quadrãtẽ tantũ intereſſe teſtatus ſum, quãtũ inter mẽſurã raſam et cumulatã. Quòd aũt libræ Ro.modũ deprehẽſum habeamus,ex ijs quæ de re nũmaria diximus,ſatis ĩtelligitur. Põt tamẽ id & alijs adminiculis ꝓbationũ cõfirmari. Pondus tritici

Colum

Columella lib.v i i.de cibarijs aratorum boum loquens, Martio & Aprili debet ad fœni pondus adijci, quia terra proſcinditur. ſat erit autem pondo quadragena ſingulis dari. Quadraginta pondo Romana, noſtra ſunt triginta. Fœni autem faſces apud nos, ſi iuſti ſint ponderis, Equorum ſarcinariorum & iugaliū paſtus. *duodenas libras pendent, & interdum ternadenas. At huiuſcemodi binos in dies cum auenæ ciſtellis tribus equi ſinguli ſarcinarij aut iugales poſcunt, qui quidē ſint mediocri magnitudine. Hi duas & triginta libras Romanas pendent. Trecenas autem libras bubus ſingulis ſufficere Ianuario & Februario Columella affirmat: Martio autē & Aprili quum labor intenditur, quadragenas, aut quū grani eſt penuria. Ita hac parte libræ Romanæ ad noſtram relatæ analogia congruit.* Sextarius Romanus. *Sextarius igitur Romanus eam menſuram capit, ut diximus, quam ternos ſextariolos lingua noſtra appellat. Sed abſurda eadem lingua appellatione utitur cum ſextarium uocat ſextā ac triceſimam partē modij noſtri uinarij, qui octies amphoram capit, præſertim cū ſemiſextarium appellemus paruulam* Semiſextariolus. *menſuram, & omniū quæ ueneant minimam, id eſt, ſecundam & triceſimā ſextarij noſtri, quam ego ſextariolum uoco. Id tamē uocabulum, id eſt, ſemiſextarium, in uſum linguæ noſtræ uernaculæ ex eo ueniſſe puto, quòd Græci* Hemixeſtos. *cotulam, id eſt heminam, hemixeſtum appellant, ut auctor eſt enarrator Ariſtophanis, & Suidas. ad quam uocem Græcā alludere uidebitur hic uernaculus ſermo, non ad dimidiū ſextariū, ſiquis attentè cōſiderarit. Verumenimuero ſextarius Romanus in x i i. cyathos diſtribuitur. Ad cuius rei pleniorē intelligentiā præfari illud habeo, quod penè omnibus notū eſt, antiquos cū hilarioricō* Mos Sympoſiacus antiquorū. *uiuio ſeſe ad potus ſolutiores inuitabāt, tot cyathos hau-*

ſtibus

ſtibus ſingulis ebibere ſolitos, quot erãt literæ nominum amicarum: à quo more illud epigramma Martialis emanauit in primo libro.

Næuia ſex cyathis, ſeptem Iuſtina bibatur,
Quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus.
Omnis ab infuſo numeretur amica falerno.

Inde autem inuenta ſunt uocabula triens, quadrans, quincunx, ſeptunx, & reliqua, quæ non magis pocula quàm menſuras ſignificant: id quod apertè ex eodem poëta libro octauo Epigrammatum nobis datur intelligendum,

Det numerum cyathis, Inſtantis littera Ruffi:
Auctor enim tanti muneris ille mihi.
Si Telethuſa uenit, promiſſaq; gaudia portat,
Seruabor dominæ Ruffe triente tuo.
Si dubia eſt, ſeptunce trahar: ſi fallit amantem,
Vt iugulem curas, nomen utrunque bibam.

Septũcem pro hauſtu ſeptem cyathorum dixit, tot enim ſunt elementa in recto Inſtantis: & trientem pro phiala & hauſtu quatuor cyathorum. Et rurſus in undecimo quincuncem pro quinque cyathis, & beſſem pro octo.

Quincunces & ſex cyathos beſſemq; bibamus,
Caius & fiat Iulius & Proculus. Et lib. XII.
Poto ego ſextantes, tu pota Cinna deunces:
Et quereris quòd non Cinna bibamus idem.

Deunces, undenos cyathos intelligit, ut ſextantes binos. Hinc factum eſt ut nomina illa poculorum apud auctores celebrentur, ut libro primo diximus. Nunc autem ſic colligo: cum ſextarius Romanus in duodecim cyathos diuideretur: ea uero eius uaſis quã pintam dicimus, ſit menſura, ut qui tantum uini etiam primarij quotidiano prandio bibat, uinoſior dici iure non poſſit: qui autẽ dodrãtem

eius nõ excedat, id eſt ternos ſextariolos, parcus uini for taſſe, aut certè ſobrius dici mereatur: non potuiſſe ſextariũ Romanũ in tot cyathos cõmodè diuidi, ſi minor is ea mẽſura fuiſſet, quam dodrãtẽ appellaui. Cum enim trientem quadrãtemq́; poculorũ uocabula apud Iuuenalẽ & Perſiũ & Celſum legimus, ego legitimã menſurã intelligo, quæ uno hauſtu biberetur. Reliqua nomina infra ſuprá q́;, menſuras magis quàm potoria uaſa fuiſſe puto. Nã & apud Celſum quadrans pro modico potu ponitur, Si quarto (inquit) die cũ horrore febris reuertitur, uomere oportet: deinde modicũ cibũ ſumere, uiniq́; quadrãtem. Et libro primo, Poſt uomitum ſi ſtomachus infirmus eſt, paulũ cibi, ſed huius idonei, guſtandum: & aquæ frigidæ cyathi tres bibendi ſunt. Cyathos hic dixerat quod quadrãtem in ſuperiore exẽplo dixit. Et alibi, At qui tardè concoquunt, & quorũ ideo præcordia inflantur, quíue propter ardorẽ aliquẽ noctu ſitire conſuerũt, antequam conquieſcant, duos tresúe cyathos per tenuẽ fiſtulam bibant. Dioſcorides de abſinthio, καὶ ἀνορεξίας καὶ ἰκτερικοὺς θεραπεύει τὸ ἀφέψημα αὐτοῦ καθ' ἑκάστην ἡμέραν λαμβανόμενον ἐς πλῆθος κυάθων τριῶν. Decoctũ eius, cibi faſtidia, & arquatũ morbũ ſanat, ſi quotidie terni cyathi ebibantur. Ternos cyathos pro mediocri potu dixit, qui uno hauſtu ſumatur. Et libro tertio Celſus de curatione lentarũ febrium loquens, At ſi diu frigus eſt, & torpor, & iactatio corporis, nõ alienũ eſt in ipſa febre dare mulſi tres aut quatuor cyathos, uel cũ cibo uinũ bene dilutũ. Idẽ de inſaniẽtibus loquens, totũ ſextariũ impleuit, Opus eſt autem cibo infirmo, maximeq́; ſorbitione: portione aquæ mulſæ: cuius ternos cyathos bis hyeme, quater æſtate dediſſe ſatis eſt. His uerbis in ſingulos potus ternos

Cyathus.

cyathos febricitanti conſtitutos intelligimus, & per dies ſingulos ſextariū. Alibi de cardiacis loquēs, Si uerēdum eſt ne deficiat, tum & intrita ex uino, & hoc ipſum auſterum quidem, ſed tamen tenue, meracū, egelidum, ſubinde & liberaliter dandū eſt adiecta polenta, ſi modò is æger parū cibi aſſumit: idq́; uinum eſſe debet neq; nullarum uirium, neq; ingentium. recteq́; tota die ac nocte uel tres heminas æger bibet: ſi uaſtius corpus eſt, plus etiā. Tres heminas diurnas Celſus cardiacis ſtatuit, niſi uaſtioris ſint corporis, & uini meraci. De quibus Plinius loquens libro XXIII. Cardiacorum (inquit) morbo unicam ſpem in uino eſſe certū eſt. Dari utiq; non niſi in cibo debet, nec à ſomno, nec præcedente alio potu, id eſt non niſi ſitienti, nec niſi in deſperatione ſumma. Hoc Iuuenalis ſignificat cum inquit, Iuuenalis.

Cardiaco nunquam cyathum miſſurus amico.

Tres heminæ ſeſquiſextarium explent. Ex quo apparet iuſtam propemodum potus menſuram homini cardiaco ſtatutam eſſe. Nam cum homini ſano iuſta menſura ſit ſextarius in ſingulos epulatus, cardiaco nouenos cyathos ſtatuit, uel ſenos, id eſt binos quadrantes ſi ter epulantes cardiacos intelligamus. Et de cœliacis, Obſeruandum (inquit) ne quis aut cibus aut humor uniuerſus detur, ſed paulatim. Ergo per interualla tēporis ſat eſt cyathos binos ternosué ſumere, & cibū proportione huius. Et inferius, Potui uerò aqua pluuialis decocta, ſed quæ per binos ternosue cyathos bibatur. Cyathis autē antiquos potus ſui menſurā metiri ſolitos etiā inter epulas, ex eo conijcio, quòd ſerui quidam ad cyathos ſtare uel eſſe diceban tur, ut ſerui ad limina, et ad pedes. Trāquillus in Cæſare, Sed C. Memmius etiam ad cyathum & uinum Nicomedi Ad cyathum ſtare.

ſtetiſſe obiecit. Iuuenalis Satyra decimatertia,

Nec puer Illiacus, formoſa nec Herculis uxor
Ad cyathos.

Hoc Græci κυαθίζειν dicunt, quo uerbo Plaut. in Menec. uſus eſt, Non ſcis quis ego ſim? qui tibi ſæpißime cyathiſſo, apud nos quando potas.

Cyathi græce nomina.

Cyathus à Græcis ob id etiã ἀντλητὴρ, & ἀρυςὴρ, & ἀρύςιχος, & ἀρύταινα dicitur, & à quibuſdã οἰνοχόη: quæ omnia uocabula ab hauriendo uel fundẽdo uino dicta ſunt.

Oenochoe.

Stare igitur à cyathis à Latinis dicti ſunt, quos Græci οἰνοχόους appellant.

Pocillatores.

Apuleius pocillatores uocauit.

Pincerna.

Pincerna non auſim affirmare probum eſſe uocabulum, etiam ſi Aſconius in prætura urbana uſus eſt, ſi uera ſunt eo in loco exemplaria. Pincerna à Græco deducitur, cui conuiuæ dicunt identidem, πίνειν κίρνα, pinin cirna, id eſt miſce uinum, uel tempera uinum, ut bibam. Honeſtũ id olim munus fuiſſe docet Athenæus lib. x. qui apud Græcos morem fuiſſe tradit, ut nobilißimi iuuenes in conuiuijs ſacris publicis id munus obirent: nec minus apud Romanos. καὶ παρὰ ῥωμαίοις δὲ οἱ εὐγενέστατοι τῶν παίδων τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐκτελοῦσιν ἐν ταῖς δημοτελέσι τῶν θυσιῶν.

Cyathiſſare quid ſit.

Eſt autem cyathiſſare, ut ex eodem Athenæo nouimus, κυάθῳ οἰνοχοεῖν, id eſt cyatho uinum bibendum admetiri.

Cyathi amicitiæ & amoris.

Quare Athenienſes in conuiuijs ſolutioribus inuicem propinantes, cyathos amicitiæ, & cyathos amoris, & cyathum Demetrij nominatim poſcebant, ſingulis potionibus, ut quaternos amicitiæ, & ternos amoris propinãtes, & cyathum præterea Demetrij uel Antigoni, qui duo extremi ab aſſentatione inoleuerunt, exoleſcente priſca Athenienſium libertate & generoſitate, ut idem auctor prodidit libro ſexto de adulatoribus loquens. Perſius,

Cyathus Demetrij Antigoni.

Sed tr

Sed tremor inter uina ſubit, calidumq; trietem Excutit è manibus. *Plinius pro menſura poſuit. Silueſtriũ quidem prunorum baccæ uel è radice cortex in uino auſtero ſi decoquantur, ita ut triens ex hemina ſuperſit, aluum & tormina ſiſtunt, id eſt ut quatuor cyathi ex ſex ſuperſint. Tranquillus in Auguſto, Vini quoque natura parciſsimus erat. non amplius ter bibere eum ſolitum ſuper cœnam in caſtris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Poſtea quotiẽs largiſsimè ſe inuitaret, ſenos ſextantes nõ exceſsit: aut ſi exceſsiſſet, reiiciebat. Senos ſextãtes pro ſextario dixit, ſed ſignificare uoluit, ſenis hauſtibus ſextarium tantũ bibere eum ſolitũ. Philippus Beroaldus diligens enarrator, ac multæ lectionis, ſextantes ſenos ſex pocula intellexit binas uini uncias continentia: ſicut & apud Martialẽ triẽtes & quincũces deuncesq;. Antonius Sabellicus eo in loco, ſenos ſextãtes (inquit) ad menſurã, an ad pondus referas, in dubiũ uenire poteſt. ſed melius ad menſurã, ut ſit ſextans mẽſuræ genus, ut quincunx apud Martialem. Beroaldi opinio nec Pliniano dicto nec noſtro cõuenit, ſi tamẽ ita Plinius ſcriptum reliquit, ut cyathus pẽdeat per ſe drachmas decẽ, & hemina ſexaginta. quippe Pliniana ratione ſextarius centum & uiginti drachmas trahit: at Beroaldus duodecim unciarũ ſenos ſextantes eſſe dixit, id eſt ſex & nonaginta drachmarũ, quos planũ fecimus ex Martiale duodenos cyathos ſignificare. Quare inſignis hæc fuit hallucinatio, & pene par illi de ſeſtertio. Calderinus uir ingenioſus, & grauis enarrator, nouo genere hallucinatus eſt apud Iuuenalem Satyra. v i. illo in loco,*

Beroaldus.

Calderinus.

–De quo ſextarius alter Ducitur ante cibum.

Sextarius alter (inquit) id eſt, duo ſextantes, uidelicet ar-

 bitratus

bitratus ſextarium à ſextante dictum, non à ſexta congij parte, cum ſextarius ſexies ſextantem capiat, ſextans nõ magis duas uncias, quàm ſextã cuiuſq; rei partem ſignificat. Sed horũ uerborũ ſignificatio à nullo, quòd ſciã, rectè ac planè adhuc enarrata eſt. Romani antẽ ſextarium quaſi legitimã ac quotidianã uirilis potus menſuram ſtatuentes, ab eo quaſi ab aſſe incipientes, reliqua uocabula partes eius fecerunt, quomodo & nos pintã uirilẽ menſuram ponẽtes, ſemiſſẽ eius parcis uini deſtinamus, dodrantem autem continentibus, quadrantem ægrotis, ſeſquipintam bibacibus, in quotidiano quidem conuiuio. Auguſtus igitur uini parciſſimus dictus eſt à Trãquillo, qui ſuper cœnã plerunq; ita ſibi tẽperabat, ut ternos ſextantes, id eſt dimidiatã aliorũ menſurã biberet, & cũ licentius bibere ſtatuerat, ſextariũ non excederet, ac ne excedere quidẽ poſſet citra reiectionem: quippe uir infirma ualetudine, ac graues & periculoſas ualetudines per omnem uitã expertus, ut auctor eſt idẽ Tranquillus. ob id etiã cibi minimi, adeò ut ante initũ uel poſt dimiſſum conuiuium ſolus cœnitaret, cũ pleno cõuiuio nihil tangeret, quò certiorẽ rationẽ cibi potusq; teneret. Hoc mihi conuenire uidetur cũ eo quod diximus, ut qui uini modicè ſit appetens, dodrantẽ noſtrũ, id eſt ternos ſextariolos quotidiano conuiuio bibat: qui ſi etiã quadrantẽ huic addat, ut plenã menſurã noſtrã bibat, quã pintã dicimus, ne ſic quidẽ uinoſus dici debeat, & tamen hæc menſura ſedecim cyathos implet. Hoc cũ exactè conſiderarẽ, dodrantẽ iã dictum, quẽ ſextarium Romanũ eſſe dico, in treis triẽtes diuiſi totidẽ calicibus ſumptis, & rurſus in quatuor calices quadrantales æquis diſtributionibus: quo facto eũ eſſe captũ menſuræ cognoui, ut qui firmo ſtomacho ſit, & interdict

Potus noſtri ratio.

terdicto medicorum non prohibeatur quo minus ducere poßit ex œnophoro quantũ ſitis appetat, is hauſtu primo cœnæ quadrantẽ ſiccare debeat, addita etiã aquæ tertia aut quarta parte, ſi tamẽ ſitim expectauerit. qui autẽ bibacior paulo fuerit, etiã trientẽ. de ſobrijs loquor, ſed de ijs ſobrijs, qui iuſtum hauſtũ diluendis cibis ducere ſoliti ſunt, quales pleriq; ſunt noſtratiũ hominũ, quibus quidẽ uini potus uitio non uertitur, id eſt qui inter uinoſos non cenſentur. nullus enim modus temulẽtiæ aſſuetis & perpotatoribus conſtitui poteſt. nec rurſus de ijs loquor qui ſemper ſiticuloſi pytiſſantiũ more guſtatorũ linctu magis quàm potu uillũ tranſmittere ſolẽt. Omnino quadrantem ſtomachi firmæ cõſtitutionis, trientẽ etiã ſitibundi modũ cum aquæ rata portione eſſe dico, idq; intra temperãtiã. De uinis loquor noſtratibus, id eſt agri Frãcici. Quare ab antiquis indita hæc eſſe nomina ternis quaternisq; cyathis affirmauerim, tametſi Auguſtus ſextantibus utebatur, cui Antonius Muſa ſextantarios modulos, id eſt dimidio minores legitimis indixerat. quare quantũ ſobrij homines bibere ſoliti ſunt quotidiano potu, tantũ Auguſtus bibebat cũ largißime ſeſe inuitauerat. Quòd ſi uerũ eſſet id ꝙ apud Plin. legitur de hemina et acetabulo, id eſt ſeſquicyatho, ſextarius cẽtũ et uiginti drachmarũ eſſet, id eſt minor tertia amplius parte, ꝙ noſter dodrãs, nec pintæ dimidiũ caperet. Hoc enim pondere probare unicuiq; noſtrũ licet. quod quàm ſit abſurdũ, nemo non intelligit, ut tantula mẽſura in duodenos cyathos diuideretur, et in ſolutis perpotationibus, & conuiuiorum hilaritate, cum ſine lege ac ſine modo bibitur, quadrantes, trientesq;, & (cum plurimum) ſeptunces pro numero elementorum nominum biberent, quantum ſcilicet quiſque hodie

Auguſtus Cæſar quantum biberit.

ſobriorũ uno impetu familiari cœna bibit. ſeptunces enim ea ratione ſextariolum noſtrum non excederent, qui modulus eſt (prope dixerim) potionis medicamentariæ. Antiquos autem parciore uino uſos eſſe, non eorum eſt dicere, qui bicongium Ciceronẽ M. filium, Tricongiũ Torquatum apud Plinium, & apud Tranquillum potorem amphorariũ legerint: quibus hodie ſi pares in Gallia inuenirentur, monſtri inſtar haberetur, apud quos Germanorum militum bibacitas hoc biennio inter miracula celebrata eſt. quotidianis enim conuiuijs ſinguli quaternos quartarios abſumere dicebantur. qua ratione nouem conuiuæ binas amphoras exorbebãt. Hanc bibendi palmam æquare noſtrorũ hominũ profligatiſsimi uini potores numero triginta non poſſent, duntaxat ut alternis diebus id facerent quod illi ſingulis factitabãt. Quid quòd ipſa carmina quæ apud Priſcianum leguntur, & ſecum & cum Plinio pugnant? Cum enim de cyatho dicant,

Bicongius Cicero M. filius. Tricõgius Torquatus. Germanorum militum bibacitas.

Bis quinq; hunc faciunt drachmæ, ſi appendere tentes,
Oxibaphus fiet, ſi quinq; addantur ad iſtas:
Alio loco ita legitur,
Nam libræ, ut memorant, beſſem ſextarius addet,
Seu puros pendas latices, ſeu dona lyci.
Addunt ſemiſſem libræ labentis oliui:
Selibramq; ferunt mellis ſupereſſe bilibri.
Hæc tamen aſſenſu facili ſunt credita nobis,
Nanq; nec errantes undis labentibus amnes,
Nec merſi puteis latices, aut fonte perenni
Manantes, par pondus habent.

Quonam igitur tandem modo conuenit ut hemina quæ dimidiatum ſextariũ efficit, ſexagenas drachmas pendeat, & ſextarius libram & beſſem, hoc eſt centum & ſexaginta?

ginta? Si enim de cētum & nonagintaduabus drachmis, ſeu duabus libris Romanis triētem, id eſt duas & triginta abſtuleris, reliquæ erūt cētū et ſexaginta. Nos cū hoc probaremus, aqua puteali utebamur, nec ſcrupuloſè differentiā aquarum exquiſiuimus, nec in alio liquore rē experiundā duximus, cum iam tenere ueritatē uideremur. Ex Græcis autē auctoribus uix rē conſtituere poſſumus. Pollux lib. IIII. cotulam tertiā partem chœnicis eſſe tradit, & medimnū chœnicas octo & quadraginta capere, & ſextarium octo chœnicas. κοτύλη τὸ τρίτον τῆς χοίνικος. ὁ δὲ μέδιμνος χοίνικες ὀκτὼ καὶ τετταράκοντα. ὁ δὲ ἑκτεὺς ὀκτώ. Hoc dictum diſcrepat cum uerſibus illis in quibus ita legitur. Cotula.

At cotylas, quas, ſi placeat, dixiſſe licebit
Heminas, recipit geminas ſextarius unus:
Qui quater aſſumptus fit Graio nomine chœnix. Chœnix.
Adde duas, chus fit uulgo qui eſt congius idem.

Pollux heminam tertiam partē chœnicis facit, hæc carmina octauam. Chus (inquit Suidas) mēſura eſt Attica capiens cotulas octo. Feſtus heminam quaſi hemis, id eſt dimidium ſextarij dictam eſſe autumat. Rurſus Suidas, μέδιμνον μοδίων ἕξ, ὡς εἶναι μέτρον ξεστῶν οβ΄. ἤτοι λιτρῶν. ρη΄, id eſt medimnū modiorū ſenûm eſt, ut ſit mēſura xeſtas duos & ſeptuaginta capiens, id eſt libras centum & octo. quo dicto ſignificatur xeſtē ſeſquilibram pēdere, id eſt centū & XII. drachmas & ſemidrachmā. libra enim Attica ſeptuagenasquinas drachmas pēdet. Sic modius qui ſexta pars eſt medimni, decē & octo librarū erit. ita ſextarius quæ ſextadecima pars eſt eius, erit quatuor & octoginta drachmarū & ſemiſsis, quod cum Plinij dicto non cōuenit, quòd ſi litram, id eſt librā Atticā pro mina

intelligamus,ut Hermolaus uoluit,& Plinius interdũ fecit,ſextarius cẽtũ ac duodecim drachmarũ & ſemis erit. quod nihilo magis conuenit. Quòd autẽ Plinius libram pro mina acceperit,patet ex Dioſcoride ubi de Oxymele loquitur lib.v. λαβὼν ὄξους κοτύλας πέντε, καὶ ἁλὸς θαλασσίου μνᾶν μίαν, μέλιτος μνᾶς δέκα, ὕδατος κοτύλας. ί. μίξας ἕψησον, ἄχρις οὗ δεκάκις ἀναβράσῃ. καὶ ψύξας καταγγίσον. Hoc Plin. ad uerbum lib. XIIII. ſic uertit, Oxymel uocarũt mellis. x. libris, aceti ueteris heminis. v. ſalis marini libra, aquæ pluuiæ ſextarijs quinq; ſufferueſactis decies, mox elutriatis. Quod ille minã, Plin. librã dixit: quod ille heminas. x. Pli. ſextarios quinq;. Rurſus Pli. de eo genere uini factitij loquẽs, quod cenchrites dicitur, quod ex milij ſemine fiat, librã & quadrantẽ pro mina tranſtulit. cũ enim de adynamo factitiorũ primo dixiſſet, ita ſubdidit, Proximũ fit e milij ſemine maturo cum ipſa ſtipula (librã & quadrantẽ in congios duos muſti macerant) & poſt ſeptimum menſem transfuſo. Dioſcorides, δεῖ δὲ λαμβάνειν τὴν πόαν σπέρματος πλήρη, πέπειρον σὺν τοῖς κλάδοις, καὶ μνᾶν μίαν βάλλειν εἰς οἴνου. β. ἐᾶν δὲ ἑπτὰ μῆνας, καὶ οὕτω μεταγγίζειν. Accipere autem oportet herbam ſemine plenã maturo cũ ramulis, & eius unã minam in uini congios binos mittere, et ſic ſeptẽ mẽſibus relinquere, ita à ſeptimo menſe diffundere. Sed corruptè apud Dioſcoridẽ Ceſtrites & Ceſtros pro Cenchrites et Cenchros in libris impreſsis legitur. ſic enim legi debet, περὶ κεγχρίτου, quum Plinius milium dicat. uerius eſt tamen Plinium errore exemplaris deceptum, Cenchritem pro Ceſtrite intellexiſſe. Eſt autem ceſtrum Latinè betonica herba dicta, ut in Dioſcoridis libro quarto apparet in principio, qui pſychotrophum alio nomine uocat

Dioſcoridis locus.

utrob

trobique,quaſi hærbam frigidis locis gaudentem,quæ ho die ſic agnoſcitur,ex qua fit uinum betonicatum.Hoc au tem Plinij dictum uel ex Dioſcoride, ut multa alia,uerſum eſt,uel ex alio auctore,qui iiſdem uerbis cum Dioſcoride ſcripſit. Hoc enim non ſatis conſtitui poteſt,utrum Plinius Dioſcoridem legerit, quem ut identidem iiſdem uerbis ſequitur,ſic nuſquã nominatim citat, ita ut nonnunquam à Dioſcoride accepta diſsimulandi furti gratia transformare uideatur, ut in hoc loco interdum alium ſecutus uideatur, ſed uel à quo Dioſcorides tranſcripſerit,uel ille à Dioſcoride. Plinius Latinum hominem Seſtium Nigrum medicinæ diligentiſsimum appellat,de Caſtoreo loquẽs libro triceſimoſecũdo:qui Niger Græcè ſcripſit.cum Plinij uerba cum Dioſcoride collata,ex ipſius Dioſcoridis libro traducta eſſe uideantur. Nam Dioſcorides Nigrum in hoc ſecutus non uidetur, cum eum inter Aſclepiadas recenſens improbet:& is tamen à Plinio etiam citatur ubi Salamandræ meminit libro uiceſimonono, his uerbis, Seſtius uenerem accendi cibo earum,ſi decoctis interaneis & pedibus & capite in melle ſeruentur,tradit: negat'que extingui ignem ab ijs. Dioſcorides libro ſecundo, σαλαμάνδρα εἶδός ἐστι σαύρας. ἐστι δὲ νωχελές, ποικίλον. μάτην πιστευθὲν μὴ καίεσθαι. *Et inferius,* φυλάσσεται δὲ ἐν μέλιτι ἐξεντερισθεῖσα, τῶν ποδῶν καὶ τῆς κεφαλῆς ἀφαιρεθέντων εἰς τὴν αὐτὴν χρῆσιν. *Hæc uerba ita cum Plinij uerbis congruunt, ut ab eodem auctore uterque ſumpſiſſe uideatur, quo modo & à Crateua uterque ſumpſiſſe aliqua non diſſimulat. Alibi Plinius de Opobalſamo loquens, Alexandro Magno res ibi gerente, toto die æſtiuo unam concham impleri iuſtum erat. Omni uerò fœcundit*

An Plinius Dioſcoridem legerit.

Seſtius Niger.

Salamanda.

cunditate è maiore horto cõgios ſenos, è minore ſingulos, & cum duplo repẽdebatur argẽto: uel potius cũ & duplo, ut in emẽdatioribus. Hoc Dioſcorides nõ ad tempus Alexãdri refert, ſed ad ſuum, his uerbis, ῥεῖ δὲ ὀλίγον, ὡς καθ' ἕκαστον χρόνον μὴ πλεῖον ἢ ἓξ ἢ ἑπτὰ χόας συναθροίζεσθαι, πωλεῖται δὲ ἐν τῷ τόπῳ σταθμὸς αὐτοῦ πρὸς διπλοῦν ἀργύρειον. *Fluit tenui gutta & pauca, ita ut unoquoq; anno nõ amplius quàm ſeni aut ſepteni cõgij colligantur. cum uẽditur ibi, duplici argẽti põdere rependitur.* Cum Plinius idẽ cum Dioſcoride dicat, apparet tamen eum aliũ auctorẽ ſecutum: ſed ex eo reſtituẽdus Plinius hoc modo, *Omni uerò fœcunditate è maiore horto cõgios ſenos ſingulis annis.* Quonã modo enim ex ſingulis cõchis cõgij ſeni ficrẽt? Et præterea abſurdũ eſſet Plinium de ſingulis diebus id dixiſſe, cum duplo argẽto rependeretur. Quòd ſi nihil addere uolumus, exiſtimo ſic legendũ, *Anni uerò fœcunditate, hoc eſt totius anni etiã fertilis fœtu.* Verùm hæc de Plinio & Dioſcoride obiter dicta ſunt. Credo tamẽ Pliniũ Latinos etiã auctores aliquos obſeruaſſe, & ob id miſcellaneas interdũ deſcriptiones tradidiſſe, quæ nec planè cũ Dioſcoride conueniant. Hoc igitur in loco Plinius librã Atticã & quadrãtem pro centũ drachmis, id eſt pro mina dixiſſe uidetur, ſiue hoc innouare ei uiſum ſit, ſiue ex Græco alio acceperit, qui litrã ſcripſiſſet, id eſt libram, & drachmas uigintiquinque, qui eſt quadrans non libræ ſed minæ. Nam alioquin Plinius parũ religioſè Græca hæc uertiſſe uidetur, aut certè parũ cõſtãter, ſiquis diligẽter animaduertat. Theodorus Gaza uir doctiſſimus utraq; lingua, chũ ſiue choa, ſextariũ trãſtulit, & hemichoũ ſemiſextariũ, diuũ Hieronymũ in hoc imitatus, qui Ezechielis quarto,

choeis

chocis Atticos duos, Italicos duos ſextarios eſſe dixit. Interpres Ariſtophanis in Equitibus, χοῦς μέτρον ἀττικὸν χωροῦν κοτύλας .ι. Chus (inquit) mēſura eſt Attica capiēs **Chus.** *heminas octo. quod cū uerſibus illis nō congruit qui choa duodenas cotulas capere tradunt: ut idem ſit congius & chus, quod Plinius itidē in ſuperiori exēplo uoluit. Athenæus lib. x. de temulentia loquens, inter maxime uinoſos homines Alexandrum enumerat. auctorem autem citat Ephippum in libro de Alexādri & Hephæſtionis funere. Erat (inquit ille) inter Macedones Proteas bibēdi certamine clarus. hunc in conuiuio Alexander poculo bicongio prouocauit (bicongium nunc appello quē ille dichum Græce dixit) Quum igitur Alexander bibiſſet, Proteas Rege multū laudato, qui egregiè tātum calicē exorbuerat, & ipſe quoq; ea fide atq; integritate bibit, ut ab omnibus plauſu exciperetur.* ἀλέξανδρος γοῦν αἰτήσας ποτὲ ποτήριον δίχουν, καὶ πιὼν προὔπινε τῷ πρωτέᾳ, καὶ ὃς λαβὼν, καὶ πολλὰ ὑμνήσας τὸν βασιλέα, ἔπιεν, ὡς ὑπὸ πάντων κροταλισθῆναι. *Mox Proteas eodē poculo cū Regē prouocaſſet, bibiſſetq́;: Alexander generosè conatus iterum calicem eundē ducere, cū partem iam traxiſſet, reſupinata in lecti puluinar ceruice, poculū manibus emiſit. quo ex certamine in ualetudinē incidit, à qua tādē iugulatus eſt, ut Ephippius tradidit, qui ab alijs hiſtoricis in hoc diſſenſit. cū enim ueneno ſublatū dicunt. Fabularē autem eam hiſtoriā eſſe ex eo conijcere licet, quòd ſubdit id regi cōtigiße ob Thebas oppugnatas, uidelicet infenſo Liberi patris numine. qui Thebis natus eße dicitur.* καὶ ἐκ τούτου νοσήσας ἀπέθανε, τοῦ διονύσου φησὶ μηνίσαντος αὐτῷ, διότι τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὰς θίβας ἐπολιόρκησε. *Idem Athenæus alibi eodem libro,* μίλων ὁ κροτωνιάτης

Alexander Magnus vinoſus, Proteasq;.

νιάτης ὥς φησιν ὁ ἱεραπολίτης θεόδωρος ἐν τοῖς περὶ ἀ-
γώνων, ἤσθιε μνᾶς κρεῶν εἴκοσι, καὶ τοσαύτας ἄρτων, οἴ-
Milonis voracitas.
νου τε τρεῖς χόας ἔπιεν, Milo Crotoniata, ut auctor eſt
Theodorus Hieropolitanus in libris de certaminibus
Græciæ, minas uiginti carniũ, & totidẽ panis eſitabat:
Congij diuerſa acceptio.
& tres cõgios uini bibebat. Congius, id eſt chus, in hoc
& ſuperiore exẽplo idẽ non fuiſſe uidetur, cũ Milo una
cœna tres cõgios abſumeret, & Alexander uno hauſtu
duos biberet. Oportet enim eam mẽſurã liquidi cõgrue-
re cum põdere aridi pulmentarij & panificij. Varietatẽ
igitur eam efficit auctorũ diuerſitas, qui mẽſuras quiſq;
patriæ ſuæ ſecuti ſunt, aut eorum certè de quibus locuti
ſunt. Xestes autẽ quid ſit apud Græcos, nõ facilè dixe-
rim. Dioſcorides de Chriſto lacte loquẽs, δεήσει δὲ πρὸς
τὸ μὴ ὑπερζέειν τὸ γάλα ἐν τῇ ἑψήσει, σπόγγῳ ἐκ ψυχροῦ
ἀποψᾶν τὸ χεῖλος τοῦ χύτρας, καὶ ξέστην ἀργυροῦν πλήρη ὕ-
Plinij locus.
δατος ψυχροῦ καθιέναι. Hoc Plinius lib. XXIII. ſic trãſ-
tulit, Quum feruet, ne circũfundatur, præſtat cyathus
argẽteus cum frigida aqua demiſſus, ita, ne quid infunda
tur. Cyathũ Plinius pro Xeſte dixit. Alibi ferè ſexta-
rium uertere ſolet, ut lib. XIIII. Fit abſinthites in. XL.
ſextarijs muſti abſinthij Põtici libra decocta ad tertias
partes, uel ſcopis abſinthij in uinũ additis. Vbi refragã-
tibus omnibus exẽplaribus, ex Dioſcoride ſic lego, Fit
abſinthites. XLVIII. ſextarijs muſti abſinthij Põtici li
bra decoctis ad tertias partes. οἱ μὲν γὰρ τοῖς μη καὶ ή. ξέ-
σταις τῶν ἰταλικῶν κεραμίων, μίξαντες ἀψινθίου ποντικοῦ
λίτραν μίαν, ἕψουσι μέχρι τὸ τρίτον ἀπολειφθῇ. Quidam
autẽ (inquit) duodequinquaginta ſextarijs Italicarũ am-
phorarũ miſcẽtes librã unã abſinthij Põtici, decoquũt
quoad tertia pars reſidua ſit. Et de Nectarite, ὁ δὲ νεκτα-
ρίτης

ϑίτης συνάγεται ἐκ τοῦ ἑλενίου, ὃ ἔνιοι μηδικὴν, οἱ δὲ σύμφυτον, οἱ δὲ ἰδαῖον φλόμιν, οἱ δὲ ὀρέστιον. ῥίζης ξηρᾶς ὀγγιῶν ε. ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον κάθες εἰς χοᾶς ς. γλεύκους. Plinius totidē penè uerbis, Inuenitur & Nectarites ex herba quam alij helenium, alij medicam, alij ſymphiton, alij idæon & oreſtion, alij nectareū uocāt, radice ponderis x l denariorū in ſextarios ſex muſti addita. Hoc tantū refert, quòd ille quinq; uncias dixit, Plinius autē quadraginta denarios, ea ratione, qua centū denarij minam efficiunt, ut ſæpe diximus. Sed illud aduertendū, quòd chum pro ſextario Plinius intellexit, quum alibi (ut diximus) pro cōgio acceperit, de miliato uino loquens, quo modo & ubi de myrtite loquitur. nam quū Dioſcorides dicat, δεῖ λαβόντα τῶν μελαίνων μυρσινῶν τοὺς ἀκρέμονας, ἐκλ λεῖν εἰς τοὺς ῥᾶς τοῦ γλεύκους χοᾶς. Plinius, Græci (inquit) myrtitē hoc modo faciunt: ramis teneris cū ſuis folijs in albo muſto decoctis tuſis, librā in tribus muſti cōgijs deferuere faciūt. Congios nūc trāſtulit choas, quū prius ſextarios uertiſſet. Rurſus Dioſc. de rhodite, ῥόδων ξηρῶν κεκομμένων μνᾶν μίαν ἐνδήσας εἰς ὀθόνιον, κάθες εἰς γλεύκους ξέςας η. μετὰ δὲ ῥᾶς μῆνας διυλίσας μεταγγίζε. id eſt, roſæ aridæ cōtuſa folia ad minā unā in linteolum alligata demittito in muſti ſextarios octonos, & poſt tres mēſes percolatos in aliud uas trāsferto. Pli. autē ſic, Roſæ folijs tuſis, in linteoloq; in muſtū collatis cū punduſculo ut ſidat, x l pondere denariorū in ſextarios uicenos muſti, nec ante tres menſes uaſe aperto. Hunc locum immutauit Plinius, ut nec Dioſcoridem, nec eundem cum Dioſcoride auctorem ſecutus primore ſenſu uideatur. Dioſcorides præcipit in octonos ſextarios muſti minam unam roſæ tuſæ conijci, Plinius in ſextarios uicenos

cenos quinq; uncias. Quare fieri potuit, ut Plinius uel librarij, uel à manu ſerui uitio notã minæ pro nota unciæ intellexerit, & xeſtas pro cotulis acceperit. ſic fit ut quum ſingulas uncias roſæ tuſæ octonis heminis uini ſufficere exiſtimarit, quadraginta denariorũ pondus, id eſt quinque uncias quadragenis heminis ſtatuerit, quũ ad uerbũ referre Dioſcoridis *locum nollet, aut eius quem* Dioſcorides *ſecutus eſt.* Idem, E`*napis fit decem denariorum pondere in ſextarios binos muſti addito.* Dioſcorides, *βουνίου ὀγγίας δύο κόψας, κάθες εἰς κοτύλας γλεύκους τέσσαρας, id eſt, napi uncias duas cõtuſas in quatuor muſti cotylas demittito.* Secundũ *hoc non decem denariorũ ſed ſedecim legendũ eſt apud* Pliniũ. In *antiquis exẽplaribus numerus ille corruptus eſt, ut in quibuſdã deſit, in nonnullis duûm non decẽ legatur.* Verùm Plin. *libens facit ut octo denarios pro uncia dicat.* Quod *autẽ* Pli. *modulos & numeros ex* Dioſco. *mutet interdũ, ſeruata tamen proportione, exemplũ eſt in mẽtione hyſſopitæ.* Similiter *(inquit) fit hyſſopites è* Cilicio *hyſſopo uncijs tribus in duos congios muſti coniectis, aut tuſis in uinũ.* Dioſcorides, *ὑσσωπίτης ὁ ἐκ τοῦ κιλικίου ὑσσώπου κάλλιστός ἐστι. δεῖ δὲ ἐν τῷ κεραμίῳ τοῦ γλεύκους λίτραν μίαν τοῦ ὑσσώπου κεκομμένων τῶν φύλλων προσδιδόναι.* Hyſſopites *(inquit) qui ex hyſſopo* Cilicio *fit, optimus eſt. addere oportet amphoræ muſti librã unã hyſſopi foliorũ cõtuſorũ.* Hoc Plinius *mutatis (ut diximus) modulis uerbisq; retulit. Idẽ eſt enim in amphoram, id eſt, in octo & quadraginta ſextarios libram unam hyſſopi conijcere, & in duodenos ſextarios, hoc eſt binos congios, quadrantem, id eſt uncias treis.* Hic *obiter adnotandum, ceramium* Græcum *idem eſſe quod amphoram: quod & eodem auctore planum fit* Ceramium.

in

in mētione abſinthiati uini, quàm ſuprà poſuimus. Dioſcorid. de Eleliſphacite, ὀγγίας η. ἐλελισφάκου ἐς γλεύκους ἐμφορέα ὅ ἐςι κεράμιον, κάθες. id eſt, ſaluiatū ita conficitur, ſi uncias octonas ſaluiæ in muſti amphorā, quod ceramium dicitur, demiſeris. Idē Plinius de aromatite, Fit apud alios nardi & malobathri ſelibris in muſti congios duos additis. Dioſcorides, ὁ δὲ διὰ συριακῆς νάρδου καὶ κελτικῆς καὶ μαλαβάθρου σκευάζεται οὕτως. ἑκάςου ἡμίμναιον λαβὼν εἰς δίχουν γλεύκους κάθες. Dichum, id eſt, choas duos, Plinius haud dubiè congios binos tranſtulit. Dioſcorides, ὁ δὲ οἰνάνθινος σκευάζεται οὕτω. λαβὼν δὲ ἀγρίας ἀμπέλου τὸ ἄνθος βρυούσης ξηρὸν μνᾶς δύο εἰς μετρητὴν γλεύκους πρὸς ἡμέρας. λ. εἶτα διυλίσας ἀπόθου. Hoc Plinius ſic uertit, Fit è labruſca, hoc eſt uite ſylueſtri, quod uocatur œnanthinum. flores eius libris duabus in muſti cado macerati poſt x x x dies mutantur. quod Dioſcorides metretam dixit, Plinius cadum tranſtulit: quod & ipſum Græcū eſt, ſed utroq; noſtri utuntur. Metreta enim Cato & Columella utuntur. eſt autem congiorum decem, ut auctor eſt Dioſcorides lib. v. his uerbis, ἔςι δὲ ὁ μετρητὴς χόες δέκα. Decē autem cōgij ſexaginta ſextarios ualent, id eſt, amphoram & quadrantem. Pollux tamen in decimo de uocabulis ait Cratinum comicum metretam amphoram appellaſſe. Idē etiam Philochorum tradit in libro quem de lingua Attica cōpoſuit, ſcripſiſſe, cadum & amphoram apud antiquos idē fuiſſe, ideoq; hemiamphorium, id eſt ſemiamphorā, etiā hemicadum dictum: uerùm Epicharmū, cadum & amphorā ut diſtincta poſuiſſe. In carminibus quæ apud Priſcianum leguntur, cadus & amphora Attica pro eodē ponuntur his uerbis,

Metreta & cadus.

Attica præterea dicenda eſt amphora nobis

Seu cadus: hanc facies, noſtræ ſi adieceris urnam.
Quibus uerbis ſignificatur Atticam *amphoram & cadum ſextariolũ duorũ & ſeptuaginta fuiſſe, id eſt, duodecim congiorũ: quo fit ut* Attica *amphora hemiolia* Romanæ *fuerit amphoræ.* Ego Dioſcoridis *opinioni accedere malim. De* Græcis *igitur quibuſdam uocabulis nihil fixũ ſtatuere poſſumus, quandoquidẽ* Plinius *id præſtare non potuit, quippe quũ nec ipſis* Græcis *de ea re conueniat, quæ pro locorũ urbiũq; uarietate, ac temporum fortaſſe, idẽtidem euariarunt. nã & in hac urbe (ut diximus) tot menſurarum ratio à uicorũ aut certè regionũ magiſtris repoſcenda eſt, quam nemo unus tenet. Sed nec librã* Græcam Plinius *à* Latina *diſtinxiſſe manifeſtè uidetur, quod meminerim me adnotaſſe. Hoc tamẽ tenebimus, amphorã & ceramiũ eandẽ eſſe menſurã, ut metretam & cadum, quod uerbũ apud* Pliniũ *& alios noſtros ſæpe legitur.* Si *quis tamen animaduertat orationem* Demoſthenis *quæ* πρὸς τὴν λακρίτου παραγραφήν, *inſcribitur, mirabitur, pretiũ uini importati in* Pontũ *ex urbe quadã* Thraciæ, *talentũ argẽti ſtatui, etiã cũ naulo & apparatu neceſſario, & tot ceramia icoſoro naui importata eſſe, id eſt,* εἰκοσακώπῳ. *licet* Athenæus *in quinto* ἀντὶ δὲ εἰκοσήρους *uſus ſit, de* Hieronica *naue loquens,* τὰ δὲ ξισχίλια ταῦτα κεράμια ἄγεσθαι εἰς τὸν πόντον εἰκοσόρῳ. Quibus *uerbis cõijcere licet ceramiũ* Atticũ Demoſthenis *tẽpore minus fuiſſe amphora* Romana. *niſi potius intelligamus ceramia* Thracia *nõ* Attica *ex urbe* Mẽda *in* Pontum *importata. In qua oratione ſtamnũ & ceramiũ pro eodẽ ponit.* Medimnũ *etiã tenebimus ſex modios capere, id eſt, duodequinquaginta chœnicas, ſeu duodequinquagies binos ſextarios.* Porrò *ſextariũ medimni, id eſt, modium,* octo

Ceramiũ Thracicum idẽquod ſtamnum.

octo chœnicas efficere,id eſt,ſedecim ſextarios. nã hemimedimnus quatuor & uiginti chœnicũ eſt,cuius bes triteus à Græcis diſſyllabo nomine nũcupatur,id eſt, tertiarius,ſedecim chœnicas continẽs,& duos & triginta ſextarios. Triẽs autẽ hecteus itidem diſſyllabo nomine dicitur,octo ſcilicet chœnicas capiens, ſic ab eis dictus, quòd medimni ſit ſextarius. Quatuor chœnices hemihectũ dicitur,id eſt,ſemiſextarius medimni, quod & hemihecteũ dicitur,ut apud Ariſtophanẽ Nubibus, πόρισον νῦν ἐμοὶ εἰ μὴ τετράμετρόν ἐστιν ἡμιεκτέον,id eſt,fac nũc mecũ ſpõſionẽ ni tetrametrũ ſit ſemiſextarius.ſemiſextariũ tetrametrũ appellat,id eſt,quatuor mẽſuras cõtinẽtẽ, quatuor chœnicas ſcilicet.Eſt autẽ comica alluſio ad carmẽ tetrametrum.Nã quod Socrates de pedibus dixerat poëticis, id Strepſiades poëticæ ignarus ad chœnicas retulit,quaſi alia metra menſurasq́; nõ noſſet, quàm uaſcularia.ex cuius poëtæ enarratore & ex Polluce illã medimni diuiſionem collegimus.Quanquã hoc confirmat Harpocration in Lexico oratorio in uerbo ἡμίεκτον. qui etiã medimnũ chœnicas duodequinquaginta capere dixit: & modium qui ἕκτος appellatur, octo chœnicas.Quòd ſi medimnus ſex modios Italicos capit,ut locupletiſſimis teſtibus comprobatũ eſt:quum ſextarius medimni ſint octo chœnices, chœnicem binos ſextarios, & quaternas cotulas capere neceſſe eſt.modius enim ſedecim ſextarios capit. Nec cõſentaneũ eſt id quod à polluce dictũ eſt,cotulã tertiã partẽ chœnicis eſſe,quaſi ſcilicet chœnix ſeſquiſextarius Italicus fuerit. Quo minus probãda eſt Theodori gazæ uiri medici opinio,qui ſextariũ quodã in loco uertit.Nihil aũt certius inueni q̃ quod apud Heſychiũ legitur, q Anaſtaſij Imp.tẽpore ſcripſit,cũ res Romanæ iam Græcis homini-

Chœnix, τετεὺς. ἑκτεὺς. ἡμιεκτέον. Theodori lapſus. Heſychius.

bus planè innotuiſſent. Cyathus (inquit ille) capit liquoris uncias duas, δέχωται δὲ κύαθος ὑγροῦ τινὸς οὐγγίας δύο. *Si cyathus uncias duas capit, & ſextarius igitur uncias capit quatuor & uiginti, id eſt, centum nonagintaduas drachmas: & ſic ad momentũ extremũ conuenit nobiſcũ Heſychius: nec cyathus decẽ drachmas, ſed ſedecim capere comprobatur: qui numerus duodenario multiplicatus, duas libras conficit. Heſychium autem de Romano cyatho locutum ex eo patet, quòd uncias duas Romano uocabulo dixit. Quare confectam (ut arbitror) probationẽ habemus. Comperto enim cyathi modulo, reliqua dubia eſſe nequeunt. Herodotus in Polymnia, id eſt, libro ſeptimo, de copijs Xerxis loquens Græciam inuadentis,* οὕτω πεντηκοσίας τε μυριάδας καὶ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, καὶ χιλιάδας τρεῖς, καὶ ἑκατοντάδας δύο, καὶ δεκάδας δύο ἀνδρῶν ἤγαγε Ξέρξης ὁ Δαρείου μέχρι Σηπιάδος καὶ Θερμοπυλέων. *Ita bis (inquit) & quinquagies centena & octogintatria millia, & ducentos uiginti homines Xerxes ad Thermopylas uſque duxit. Et paulò pòſt,* ὥστε οὐδέν μοι θῶυμα παρίσταται προδοῦναι τὰ ῥέεθρα τῶν ποταμῶν ἐνίων, ἀλλὰ μᾶλλον ὅκως τὰ σιτία ἀντέχρησε θῶυμά μοι μυριάσι τοσαύτῃσι. εὑρίσκω γὰρ συμβαλλεόμενος, εἰ χοίνικα πυρῶν ἕκαστος τῆς ἡμέρης ἐλάμβανε καὶ μηδὲν πλέον, ἕνδεκα μυριάδας μεδίμνων τελεομένας ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ, καὶ πρὸς τριηκοσίους τε ἄλλους μεδίμνους καὶ τεσσαράκοντα. *id eſt, Itaq; mirũ mihi nõ uidetur quorũdam amniũ fluẽta defeciſſe tot hominũ millia: ſed quónam modo frumentũ ſuppetierit tot hominũ millibus, id uerò mirũ uideri poteſt. Siquidẽ ut chœnicẽ frumẽti quiſq; in ſingulos dies acciperet, ac nihil amplius, ſubducta ratione inuenio cẽtena dena millia medimnũ quotidie abſumi potuiſſe, & trecẽta*

præterea

Sextarius bilibris.

Cyathus ſecundũ Heſychiũ.

Herodoti locus de copijs Xerxis.

præterea quadraginta medimna. Hoc loco uertẽdo Laurentius Vallenſis uir de literis meritiſsimus, errore lapſus eſt tanto ingenio indigno. Sic enim uertit, *Quo minus miror proditum eſſe fluenta quædã non ſuppeditaſſe: magis miror unde tot myriadibus cibaria ſuppetierint. Nã ſubducta ratione ſic cõperio, ſi ſinguli quotidie ſingulas frumenti chœnicas, id eſt, ſemodia non amplius accepiſſent, abſumpta fuiſſe ſingulis diebus centũ millia medimnorum, & trecentos ac quadraginta medimnos: qui ſinguli conſtant è ſenis modijs.* Sic legitur in libris impreſsis: *ſed centũ & decẽ millia Laurentiũ ſcripſiſſe nõ dubito. Mitto igitur quòd illa uerba, proditũ eſſe fluẽta nõ ſuppeditauiſſe, male uerſa ſunt: quia* Herodotus *id affirmare uidetur, amniũ fluẽta prodidiſſe, hoc eſt deſtituiſſe exercitum tantũ.* Hoc *igitur ut mittamus tanquam ab interprete aliud agẽte uerſum, ne hoc quidem dixit* Herodotus, *quid chœnix, quid medimnus caperet.* At Laurentius *utrũq; ex perſona ſua interpretatus, in altero longè falſus eſt.* Videamus *igitur quo'nam modo rationẽ inierit ut hæc uerba ad* Herodotum *adderet.* In *undecim myriadibus, ut locutus eſt* Herodotus, *id eſt, in centum ac decem millibus & trecentis medimnis, mille ac centum hecatontadas, id eſt, centenarios millium eſſe planum eſt. hanc ſummã ſexies ducere debemus, ut ex medimnis ad modios ueniamus: quo fit ut iam ſex millia ſexcenti, decem & octo cẽtenarij millium fiant. tum eam ſummam rurſus duplicabimus, ut ex modijs ſemodij fiant, ideſt, chœnices, ut* Laurẽtius *uoluit. ſic fiet ſumma cẽtenariorũ, tredecim millia ducẽti ac trigintaſex.* Hanc *centenariorũ ſummam ſi ita partiamur, ut ex cẽtenarijs millenarij fiant, quas chiliadas* Herodotus *appellat, fiẽt omnino mille trecenti uigintitres*

Vallenſis erratum.

gintitres millenarij, & ſex cẽtenarij, id eſt, tredecies cẽtena ac uigintitria millia ſexcẽti homines totidẽ & chœnices. Reſtant quadraginta medimni in ducẽtos & quadraginta modios diuidendi, & hi rurſus in quadringentos octoginta ſemodios et chœnicas, qui numerus iã dictæ ſummæ accedit, ut ſint tredecies centena uigintiquatuor millia & octoginta. qui numerus longè abeſt à quinquagies bis cẽtenis millibus, & reliquis numeris excurrentibus. Quare planũ fit Laurẽtiũ Vallẽſem, nuſquã nõ ferè acrẽ hominẽ & uigilantẽ, tamẽ oſcitãter hunc locũ traduxiſſe, penè nihil ut pẽſi habuerit, tũ lectoribus Herodoti, qui Græcũ nõ obſeruãt exemplar, inſigniter impoſuiſſe, ſed auctorẽ cũ cũ Herodoto habemus, medimnũ nõ latinè modiũ, ſed ſex modia ſignificare, quod Politianus ignoraſſe uidetur, & ante eũ nõnulli librorũ Græcorũ interpretes. Quare apud Plutarchũ latinè uerſum in Lucullo quod legitur, Lucullũ penuria cõmeatuũ preſſum, quũ in Mithridatẽ infeſtis copijs cõtẽderet, triginta ſecũ millia Galatarũ duxiſſe, qui totidẽ modia tritici portarent: medimna legendũ eſt, ut ſinguli ſenos modios geſtauerint, homines præualẽtes corpore. Sic enim apud Plutarchũ legitur, ὥς τε γαλάτας ἔπειθ᾽ τρισμυρίους ἑκάστου ἐπὶ τῶν ὤμων κομίζοντος σίτου μέδιμνον. Nã apud nos geruli frumẽtarij uulgò duodenos modios ex portu in horrea portãt. quare Galatæ homines præualidi ſenos onere uiatorio modios geſtare potuerũt, qui minores erãt noſtris, ut ſuprà docuimus, quanto mẽſura raſa à cumulata diſtat. & præterea medimni illi fortaſſe minores erãt Atticis. Vt igitur mentem Herodoti aſſequamur de chœnice, age fac modiũ nõ binas tantum chœnicas, ut Laurentius uoluit, ſed octonas cepiſſe, id quod ſuprà diximus: hoc poſito, ſumma ſex millium

Plutarchi locus.

millium ſexcentorũ decem & octo centenariorũ, non duplicatò tantum, ſed octuplicatò creſcet, fientq́; duo & quinquaginta millia nongẽti quatuor & quadraginta cẽtenarij, qui bis & quinquagies cẽtena nonagintaquatuor millia quadringentos faciũt. Par eſt enim dicere, bis & quinquagies cẽtena nonaginta millia, & bis & quinquagies millies cẽtena, millieſq́; nonaginta. ſic in ſuperiore numero tredecim millia ducenti cẽtenarij efficiũt centies tredecim millia & centies ducenta, hoc eſt, tredecies centena & uiginti millia. ergo ſi bis & quinquagies nonagintaquatuor milibus & quadringẽtis chœnicib. quadraginta medimnos, id eſt, ducentos & quadraginta modios addideris, & pro his octies multiplicatis, mille nongẽtas & uiginti chœnicas, fiẽt in ſumma bis & quinquagies nonagintaſex millia trecenti & uiginti uiri, & totidem chœnices, & cõputatione Græcorũ myriades quingẽtæ & uigintinouẽ, & præterea ſex millia trecẽti ac uiginti uiri. Myrias (ut ſæpe dixi) decem milliũ numerũ ſignificat. Apud Herodotum autem numerus hominum legitur myriades quingentæ uigintioctò, & tria millia ducẽti & uiginti. ita fit ut numerus chœnicũ ſuperet numerũ hominũ tredecim millibus & centũ, quod errore calculi factũ eſt, ſiue Herodoti culpa, ſiue emẽdatorũ fuit. Intelligimus tamen (id quod quærimus) Herodotũ cẽſuiſſe chœnicẽ nõ ſemodiũ ſed modij octauã partẽ eſſe. Eſſe autẽ errorẽ calculi in hoc loco, nõ magis mirũ eſt, quàm eo loco ubi tributorũ Perſidis fit mentio, ut ſuprà adnotatũ eſt. Quòd autem in ſuperiore calculo lapſus non ſim, quanquã loco lubrico, facilè ſciri poteſt, ſi quis numerum medimnûm, id eſt, centum & decem millia trecenta & quadraginta ſexies ducẽdo, ex medimnis ad modios trãſeat. ſic enim iam

fient ſexcenta ſexagintaduo millia quadraginta: quæ rur ſus octies ducta, ut ex modijs chœnices faciamus, fiunt in ſumma, quinquagies bis nonaginta ſex millia trecētæ & uiginti: tametſi ſiue uno, aut altero loco, ſiue in pluribus lapſus ſim in ſummis ſupputandis, indulgēdam mihi ueniā facilè ab optimo quoq; uiro promitto, modò ne calculi errore ductus, falsò quippiam conſtituerim: id quod uitaſſe me omnino exiſtimo. nec tamen (quæ eſt humana conditio) temere aliquid affirmauerim, ut omnino regreſſum mihi ad maiorē etiam ueniam negem, quam ne ambitioſis quidem precibus, & pene ſupplicibus (ſi res ita tulerit) expoſcere grauabor: quippe quū ne eximij quidē ſcriptores extra aleam fuiſſe hallucinandi quotidie reuincātur. Quo minus ita exiſtimari uelim, quaſi mihi firmius aliud præſidiū actionum etiā mearum omnium eſſe nedum ſcriptionum credam, quàm in ara (ut ingenuè fatear) miſericordiæ ſitum. Quòd ſi Caßiani quidā iudices tam præfracta inuenti fuerint ſeueritate, ut omnem mihi ueniæ ſpem abſciſſam eſſe pronuntient (id enim unū uereor) cādidißimum quēq; lectorē (ut ſpero) licebit appellare, ijsq; ſupremum calculum porrigere, qui ex bono & æquo ius dicunt de mulcta meritoq; ſcribentiū. Nā iure ad eos prouocandi ſublato, quotuſquiſq; experiri audeat uel aduocata facundia fretus atq; ſubnixus? Atenim in auſpicādo hoc opere nullū me iudicē reiecturum eſſe præfatus ſum, duntaxat non neſciū iudicandi: nempe eo ſtaturus omnino, quod docti cēſuiſſent. Vbi nūc igitur illa fiducia operis arbitratu omnium approbandi? Equidem non ideo hæc dicenda duxi, quòd conſcientiam non eandem nunc in fine ſuſcepti operis feram, quam iam inde ferebā à primordio, neq; ille animus concidit rei compertæ ſecuritate

Deprecatio ad lectores & iudices huius operis.

præſid

præſidens, ſed altiores ſpiritus in principio ſublati ut attentionem mihi facerem, peroraturo me, ſenſim ſubmittere ſe debuerunt hominũ beneuolentiæ, ut ſi deducenda re in iudicium & pertractanda aliquid imprudens offenderim (ut eſt humana natura tenoris inoffenſi neſcia) id iuri certo ne obſit. Id uerò ita condonari mihi poſtulo, ſi iure communi atq; omnibus uſurpato poſtulo. quod ſi mihi nõ negatur, nihil iam lectores moror quo minus de capite & exiſtimatione mea in conſilium ſtatim eatur. Hanc enim ſortem (ut ſpero) deo bene iuuante in urnam cõiecimus. Quapropter Mineruam Mercuriumq́; huius generis iudiciorũ præſides, potentesq́;, uimq́; omnem imaginariam numinum, priſci æui ſuffragijs atque ſuperſtitione literarum ſtudio præfectorũ, oro, ſi fas eſt, atq; obteſtor, ſi liberalium diſciplinarũ antiſtites ſyncera atq; aſsidua obſeruantia colui, ex quo primùm, licet ſerò, his ſacris initiatus fui, huius ut iudicij euentũ mihi bonum, fauſtum, feliceмq́; faciant. Cuius uoti compotẽ ita futurũ me cenſeo atq; expoſco, ſi omnium maximè ſtudioſiorũ hoc ſacramentum bona fide ſuſcepi, conſtanterq́; ſeruaui: qua uel una re maximè dijs litari ſolet ipſis. Neq; enim tot ſtipẽdijs Mineruæ faciendis æra unquam mœrentem me, nec quæſtus ambitusq́; blandimentis à ſignis Philologiæ quiſquam uidit emanſitatem: ſed nec uxor, nec liberi eiuſdem ſacramenti fortaſſe futuri tyrunculi, procaciſsima duo ſtudiorũ auocamenta, dieculam unquam mihi unam eximere temporis literis deſtinati, duntaxat quantum mihi licuit à munere publico feriari. Vtinamq́; diuina benignitate commodior antehac nobis ualetudo rebus cæteris competiuiſſet. Alacrem certè ac ſui iuris animum præſtiteram, earumq́; rerum curis uacantem, quæ identidem interpellare litera-

rum ſtudia dictitantur. Quin ne ſic quidem etiam miſsionem unquam ab ſtatiuis ijs caſtris poſtulare certum eſt, quorum nunquã emerita ſtipendia ſtrenuiſsimo cuiq; fuiſſe cenſeo: tametſi inter cauſarios profiteri multis ipſe nominibus potuiſſem, & ad rem quoquo modo immigrare faciendam. cuius ſiue cõſtantiæ ſiue pertinaciæ exemplum à nullo adhuc noſtratium proditũ eſſe noui. Etenim praua hominum noſtrorum opinione, temporumq; iniquitate factum eſt, ut res ijs literaria decoxiſſe uideatur, qui poſt adoleſcentiam, quum cauſas ipſi poſſent actitare, aut circa patrimonium augendũ quoquo modo ſatagitare, literarũ ſtudijs uacare maluerunt: quod genus ociari uulgus etiam prudentum, & ceſſare appellat: uidelicet cuiuſque operæ nauatæ fructũ in numerato poſitũ eſſe credentes, philoſophiæ philologiæq; (qui eſt amor literatæ ſapientiæ) inania ieiunaq; nomina cauillantes, atq; ijs demũ decora eſſe dictitantes, quos res atq; fides per ignauiam umbratilem ſocordiamq; defecerint. Nuper tamen inſtauratæ utriuſq; linguæ felicitate ſtudia iuuenum noſtrorũ magnopere exarſerunt. pauci enim literarũ admiratione ducti, pertinaci ſtudio multorũ æmulationem excitauerũt: ſimul Italorũ induſtria, qui libros in dies alios atq; alios ediderunt, literarũ bonarum nomen non pridẽ noſtris inauditum, primùm inuiſum, deinde neglectum, poſtremò feſtiuũ ac plauſibile eſſe cœpit. Nunc etiam eouſq; honori habitum, præſertim literarũ Græcarum auctoritate (quæ ab initio ipſæ prodigioſæ, ac propemodum diræ putabantur) ut ij qui maximè refractarij per inſcitiã futuri uidebantur, liberos ſuos ijs literis inſtituendos iam percupidè tradant, nominatim etiam quaſi ex formula cauentes, ut literis bonis probatiſq; eruditi reddãtur. Hic iam eſt animorum

Cauſarij milites ante tẽpus immunitatem obtinent propter aliquam cauſam iuſtã.

Philologia.

morum habitus: tametſi paucis ad frugem bonam euadere contingit, non ingeniorum culpa (ut Francomaſtiges uolunt) ſed hominum errore, qui paucorum annorum cultu acquieſcentes, literarũ & ſtudij fructum in ima uena inquiſitionis reconditũ eſſe neſciunt, ſicut omnium artificiorum indicaturam expolitio facit. Sed ſic quoq; iuuat multos exiſtere, qui uel præcoci fructu ſtudiorum gaudeant, & ad alia uitæ inſtituta tranſeuntes, partim honorẽ literatis habeant, partim etiam literatorũ ipſi uideri numerum augere uelint. Eſt enim ea ratio animorum culturæ, ut uel ſerotina, uel præmatura, uel incohata tantum, nunquam frugiperda ſit. Qui autẽ uel quæſtuariæ ætatis, uel ambitui iam maturæ & accõmodatæ diſpendio, diſciplinis etiã ciuilibus ſtudere citra compendij ſpem inſtituant, rari inueniuntur hodie: quandò perire id omne tẽpus putatur multorum opinione, quo nec res plenior fit, nec faſtigium hominis creſcit gerendis magiſtratibus. In rebus autem humanis nulla (ut quidem reor) maior eſt indignitas, quàm quum fortuna undiq; conſtans, omniumq; rerum aut plurimarũ ſecura, literarum amœnitatem floccipendens, inertiam ut blandã amplectitur (quod rarò non euenit) aut quum ſtudium literarum flagrans in claris ingenijs, improbitate fortunæ, res mediocris deficit. Sed ut ad me redeã, etſi crimen nondũ agnoſco, eiurare tamẽ ueniæ petitionẽ nolim, ſi ita forte commodum ſit. etenim (ut eſt humani ingenij male firma natura) uereor necubi lapſus ſim imprudens, quum tot loca lubrica pertranſierim. Sed & illud ſubinde recurſat, ne piaculare exiſtimetur, aut certe ſuapte cõditione inuidioſum, me hominẽ nulla auctoritate nixum, nullis præceptis magiſtrorũ imbutũ, maieſtatẽ ſæpe Pliniani nominis attentaſſe, ſuperioris æui opinione

Eiurare ueniæ petitionem, eſt iureiurãdo promittere ſe ueniã non petiturum, id eſt ei iuri renunciare, ut quidam loquuntur.

nione conſecrati. Quanquam non meum hoc exemplum, ſed tertias iam manus (ut minimũ) cenſorias pertulit, & ſic quoq; doctorũ ſententia longè abeſt ut ex reis falſi auctoribus liber ipſe, impoſturæq; temerariæ atq; animaduertẽdæ, publicè eximatur. Quotus enim quiſq; hodie flagitijs eius adnotandis abſtinet (libri dico, nõ auctoris) ut quiſq; cõmentantium aliquid potuit cõminiſci? Nec id mirum uideri debet: omnes enim iamdiu inquirimus ueritatem, quam per exoletiſsima utcunq; ueſtigia cõfuſiſsimaq́; inueſtigaſſe palmariũ ſemper exiſtimatũ eſt. Hac uia maiores noſtri linguã utranq; bona ex parte reſtituẽre nobis. Quidni igitur eorum ueſtigijs inſiſtentes, longiſsimè etiã abſtruſas repetamus reliquias ueritatis? In hac autem indagine maximè nos torſerũt fallacia quædam mẽdoſaq́; ueſtigia, quæ primore aſpectu certa, in tenebras tandẽ erraticas ferebãt. Ibi deprehẽſa cura ac uigilãtia ſæpe hærere coacta eſt, cœptamq́; interdũ inquiſitionẽ abrũpere animi deſtinatione ſubita. Reuocabat enim me ſubinde reprehẽſabatq́; abſoluendæ rei deſperatio, uerebarq́; interdum ſi per confuſa perplexaq; ueſtigia rem indagare pergerem, cuius exitum certum inuenire non eſſet, ne in ambagioſum quoddam opus inſinuarem incautus. Hic ſi quis à me quærere inſtiterit, quî fieri tandem potuit ut idem auctor Plinius in diuerſis exemplaribus ſui prorſus diſsimilis factus ſit: (hoc enim ſæpe affirmauimus) huic ego primùm illud Homericum reſpondere non dubitem ex libro Iliados undeuiceſimo,

Deprehenſi dicuntur qui ultra ꝑgredi uel nequeunt uel non audent.

Ἀλλὰ τί κεν ῥέξαιμι; θεὸς διὰ πάντα τελευτᾷ,
Πρέσβα Διὸς θυγάτηρ ἄτη, ἣ πάντας ἀᾶται.
Sed quid agam? dæmon proles Iouis, omnia uerſans
Euentu uario, nulli non officit Ate.

Quid

Quid enim aliud cauſæ eſſe dicam, quàm quòd dea quædam potentiaq́; malefica per omnia humana acta bacchatur, Ata nonunc, Stygij Iouis filiarum natu maxima, quæ homines infortunio quodam ſemper afficere gliſcit, humanis ipſa rebus exitũ nunc dirum, nunc noxium & incommodum inducens? Hanc ego Atam Latinè noxam appellare ſoleo: Hebræi Satanam appellauerunt. Deinde illud Virgilianum addam ex poëmate Georgico,

—Sic omnia fatis
In peius ruere, ac retro ſublapſa referri:
Non aliter quàm qui aduerſo uix flumine lembum
Remigijs ſubigit, ſi brachia forte remiſit. & reliqua.

Nam & Plinius ipſe ſi nunc reuiuiſcat, & ab eo quæratur cur multis in locis commodè intelligi nequeat: ſic forſan reſpondeat ex eodem poëta,

Ἐγὼ δ' οὐκ αἴτιός εἰμι,
Ἀλλὰ Ζεὺς καὶ μοῖρα καὶ ἠεροφοῖτις ἐριννύς.

Haud ego cauſa fui, Stygius ſed Iuppiter, atque
Eumenis in tenebris graßãs, ac Parca maligna. id eſt,

Nolite cõmittere ut id mihi uitio uertatis, cuius ego inſontem planè me oſtẽdere poßẽ, & cuius culpa debet in Iouem illũ Stygiũ, ac Parcas ipſas reijci, Erinnynq́; illã, diram tenebrarũ incolã: quæ maleuola numina, rebus humanis infenſa, maleficã noxã interturbandis & corrũpendis operibus actisq́; mortaliũ omni hora ſummittũt. Profectò admirari ſæpe ſubit tam latè ſerpſiſſe errorum cõtagia, ut omnia exemplaria quibuſdã in locis itidẽ deprauata fuerint. Sed ſic natura comparatũ eſſe ſcimus, ut ſitu ſqualoreq́; omnia obducãtur, quæ diu cõdita in lucẽ nõ proferũtur, ut terras incultas ſenticeta occupẽt, ſegetesq́; neglectæ lolijs & carduis præfocẽtur. Hac ratione antiqua uolumina

lumina ſeculis imperitis uitiata ſunt, exemplaribus alijs alijsq; tranſcribẽdis. Sed iam à digreſſu in uiam redeundum. Ex loco igitur Herodoti *ſupradicto argumentũ habemus ualidiſsimũ, chœnicẽ frumenti eam eſſe mẽſuram, quam unus homo quotidie abſumere poßit.* Eſt *enim chœnix (ut ait* Suidas*) cibariũ diurnum,* ἡ γὰρ χοῖνιξ ἡμερήσιος τροφή. Declarat hoc & illud uulgatum Pythagoræ *ſymbolũ,* ἐπὶ χοίνικος μὴ καθίζειν, Super *chœnicẽ ne ſedeas. cuius eſt hæc ſentẽtia, quum unius diei uictum paraueris, ne eo ſtatim acquieſcas: id quod facere ſolent, qui in diem uiuere dictitantur, in craſtinum non proſpicientes.* Quod *ſcitũ etſi memorabile, tamẽ à ſenſu humano potius quàm diuinitus emanauit.* Nam *dominus noſter ſectatoribus ſuis contrariũ dogma tradidit, ſed & omnibus* Chriſtianis *hoc quodã modo genus uitæ præſcripſiſſe uidetur, quũ in oratione inquit,* Panẽ *noſtrũ quotidianũ da nobis hodie.* Et *ſic quoq; in diem orare nos docuit, ut docet* Cyprianus *in enarratione eius orationis.* Quo *fit ut tantum inter quoſdam homines hiantes auaritia, & inter ueros* Chriſtianos *cõueniat, quantũ inter* Ariſtippum *&* Diogenẽ. Hui *(inquiet aliquis) huiuſmodi ueritatis priſca reputatio, nunc inter prudentes riſu excipi ſolet.* Perinde *quaſi euangelica lege tacito conſenſu mortalitatis* Chriſtiani *homines ſoluti eſſe poßint, nec eo etiam hodie iure genus humanũ teneatur, quod moribus in deſuetudinem abijt.* Homer. Odyſſeæ *decimonono circa principiũ chœnica pro cibo uel pane potius accepit: apud quẽ* Telemachus Vlyßis *filius ad* Eurycliam *nutricem ita inquit,*

Chœnix.

Super Chœnicem ne ſedeas.

Precationis dominicæ locus.

Οὐ γὰρ ἄδρηον ἀνέξομαι ὅσκεν ἐμῆς γε
Χοίνικος ἅπτηται, καὶ τηλόθεν εἰληλουθώς.
Nam quencunq; mea dignabor chœnice, prorſus

Haud

Haud ceſſare ſinam, quanquam procul aduena fertur. Hunc hominē quanquam ex longinqua regione hoſpitē, domi tamē inertē ſedere non patiar, & panē meum compreßis manibus eſitare. Athenæus lib. III. auctor eſt Clearchum quendā uerborū aucupem ex ijs quos ipſe Onomatotheras uocat, quaſi uerborū innouatores, nominūq; aucupio gaudentes, chœnicē hemerotrophidē appellare ſolitū, quod uocabulum diurnū alimentū ſignificat. Proinde ſi chœnicē pro duobus ſextarijs intelligamus, ut certè intelligere debemus, is erit modus diurni cibarij, ut miles quiſq; Darianus octonis diebus frumēti modiū unum accipere debuerit, id eſt ſeſquimenſe medimnū. Hæc menſura (ut arbitror) Gomor ab Hebræis dicitur. Statuta enim à domino hæc mēſura erat colligēdæ uiritim mannæ in ſingulos dies, ut ſcriptū eſt Exod. XVI. c. Rabanus tamē tres chœnicas cepiſſe dicit. Sed ijs quæ diximus de chœnice, conſentaneū eſſe uidetur id quod à Marco Catone dicitur, quod in uulgatis exemplaribus mutilatū eſt, Familiæ (inquit) cibaria: qui opus facient, per hyemem tritici modios quaternos, per æſtatem modios quaternos ſemis: uillico, uillicæ, epiſtatæ, opilioni modios ternos: compeditis per hyemē panis pondo quaterna: ubi uineā fodere cœperint, panis pondo quina, uſq; adeo dum ficos eſſe cœperint: deinde ad panes quaternos redito. Hactenus ille. Hoc autem intelligere debemus, minore modo contentos eſſe poſſe, qui pulmentaria cum cibarijs habeant: uel qui opus non faciāt, ut uillicus & epiſtates, qui operis magis præfecti quàm operarij ſunt. Epiſtates enim curatorē operis ſignificat. docet hoc Columel. li. XII. de officio uillicationis loquens. Cæterùm quòd illa uerba Catonis ſupradicta de mēſtruis cibarijs intelligātur, cōijcere poßimus ex uſu antiq

Onomatotheres.

Gomor.

Epiſtates.

antiquorum, quibus mos fuit (ut auctor eſt Donatus *in*
Demenſum. *Phormionem Terentianum) quaternos frumenti modios quolibet menſe ſingulis ſeruis admetiri, idq́; demẽſum appellatũ eſſe uel à menſe, uel à metiendo: ex quo more (inquit ille) Terentianũ illud emanauit, Quod ille unciatim uix de demenſo ſuo ſuum defraudans genium cõparſit miſer, id illa uniuerſum abripiet, haud exiſtimans quãto labore ſit partũ. Frugi enim mancipia minori menſura ſeſe tolerantia, peculiũ inde augebãt. Id demẽſum Lucæ duodecimo* Sitometrium *dicitur, quod incõmodè tritici menſura uerſum eſt ab interprete.* Sitometrium. Paneficium Pariſienſe. *Hæc ego quũ ſcriberẽ, piſtorẽ accerſiri iußi, ideo mihi notũ, quòd pane ab eo utebar, & ipſe emercandi frumẽti cauſa interdũ ad me uentitabat. Cum hæc igitur ab eo ſciſcitarer, uix tandẽ extudi ut fateretur. uerebatur enim, ut ſenſi, ne quid in panificum nationẽ imprudens effaretur. Sed quũ fidem feciſſem nihil me huiuſcemodi cogitare quod ille ſuſpicari poſſet, eò ægrè hominẽ perduxi, ut diceret ex ſextarijs ſingulis noſtris, id eſt binis medimnis tritici probi, panes primariæ notæ ſedecies duodenos minimùm factitari. Primario autẽ pani iam cocto & tepido duodenas uncias lege municipali taxatas eſſe, id eſt libræ noſtræ dodrantẽ. Petenti autẽ quantũ in furfures abiret, reſpõdit hemimedimnũ, id eſt quadrantẽ ſextarij noſtri. Porrò ſecundarios panes pondo quaternũm librarũ fieri ſolere, quantũ quini panes primarij penderẽt, quanquam ſinguli ſecundarij pro quaternis tantũ primæ notæ cederent uenirentq́;. Id ideo inſtitutum, quoniam nihil furfurum in eo pane eſſet, qui è maſſa cõficeretur cribro ſuccreta pollinario, ideoq́; huius candorẽ in ſecũdario pane cõpenſari pondere. Cum pondera tunc & panes expediri iußiſſem, ad librã parẽ propemod*

pemodum reſpõderũt. Tametſi uncia ſæpe decedit in ſingulas libras, indulgentia eorũ qui legis cuſtodes conſtituuntur. Eſt autẽ primarij noſtri panis ea omnino magnitudo, ut qui plurimum panis eſitet, nõ ultra binos etiã recentes in ſingulos dies abſumat, id eſt ſingulos in ſingula conuiuia, etiã deſtrictis (ut fit) ſummis cruſtis. qui autem mediocris in panis eſu ſit, etiã dodrante Romano in ſingulos conuictus ſatietur. Hac ratione fit ut è ſingulis modijs ſenideni panes redigãtur, qui octonis diebus uiritim ſufficiunt, & quarta pars ſuperſit in furfures ſecreta. Celſus libro quarto de ijs loquens qui fluore alui laborãt, Alia uia eſt ubi uelis ſupprimere, cœnare, deinde uomere, poſtero die in lecto conquieſcere, ueſpere ungi, deinde panis circa ſelibram ex uino amineo mero ſumere, tum aſſum aliquid, maximeq́; auem: poſtea uinum idem bibere, idq́; uſq; diem quintũ facere. Selibram panis tantum eſſe dico quantus eſt dimidiatus noſter primarius. Hac igitur ratione comperimus quaternorum modiûm excretam farinam affatim in mẽſem ſuppetere, ita ut furfures ſuperſint quartam partem implẽtes. Verùm hoc de ijs intelligẽdum, qui liberaliora uitæ inſtituta ſequũtur. Eſt enim alia ratio ſellulariorum artificum, eorumq́; qui artes operoſas factitant, quiq́; ijs opificijs uitam tolerant, quæ multa corporis fatigatione conſtant. Hos enim uberioribus cibarijs uti ac craßioribus neceſſe eſt: præſertim quum cibarij magna parte pulmentarij uice utantur, ac ter ferè aut quater in dies epulẽtur. his ternos dodrantes partim ſecundarij panis, partim poſtremæ notæ ſtatuo. adde etiã heſterni panis, id eſt qui iam cõſederit, aut etiam ante triduum cocti. Sed & inter eos artificiorum uarietas, & corporum fatigatio refert. pluſculo enim pa-

Selibra panis.

P ne ger

ne gerulis opus eſt, & malleo tundẽtibus, & helcyariis, & id genus operis, quàm ſarcinatori aut ſutori, & alijs qui ſedẽtario tantũ opificio incumbunt. Artificijs igitur remiſsioribus, qualia ſunt eorũ quos Græci χειροβίοις appellant, quaſi manu uictum quæritantes, quos quidã uentrimanos dixerunt, quaterna (ut ſummũ) pondo ſufficiẽt panis ſecundarij, id eſt quaterni dodrãtes noſtri. Verùm piſtores panificium in tria genera ferè diuidunt: in primarium panem, qui candidus dicitur: in ſecundæ notæ panem, qui ciuilis dicitur. hunc Celſus libr. II. Autopyrum uerbo græco appellat, cui nihil pollinis tenuiſsimo incerniculo ademptum eſt, & in ſecundo genere firmitudinis alimẽtariæ ponitur. Nã & Apuleius ſordidũ panẽ & cibariũ pro eodẽ poſuit lib. VI. de deſcẽſu Pſyches ad inferos loquens. Tertiũ genus cibariũ appellat Celſus, quaſi plebeiũ, quẽ infirmiſsimũ eſſe tradit in alimenti ratione. Hunc noſtri poſtremæ notæ aſsignant. Sic igitur ſtatuo, quẽadmodũ lautiore uictu utentes, binis libris Romanis cãdidioris panis ſatiãtur, quòd nec corporis labore exerceantur, & pane acceſsionis uice utantur: ſic artificibus remiſsioris operæ quaterna põdo ſuffectura dico panis ſecundarij. Intenſioris autẽ operæ mercenarijs, quales ſunt baiuli, phalãgarij, & malleatores, & alij improbo labore laſſeſcentes, quos Cicero quodã in loco fæcem urbium appellat ex Xenophõte in Oeconomico, qui eos βαναύσους uocat, et ex Ariſtotele: ijs ut paulo plus quaterna põdo Romana tribuerim, ſic craſsioris panis, præſertim (ut diximus) quòd pane iuruletõ pro pulmentario bona ex parte ueſcãtur. Hoc conuenit cum dicto Catoniano, qui cõpeditis per hyemem panis põdo quaterna taxauit: ubi uineã fodere cœperint, panis põdo quina, uſqueadeo dum ficos eſſe cœperint: deinde ad panes quaternos re-

Chirobij.

Panis tria genera.

dit. Pulmẽtariũ enim tenue, id eſt ficos, unius libræ loco cedere uoluit. Nullus eſt enim in urbibus etiã infimæ ſortis mercenarius, qui nõ pulmentariũ aliquod cũ pane adhibeat in uictum. Panis noſter cibarius quaternûm fit librarũ. huius dodrãtẽ, id eſt quaterna põdo Romana, cuius ſufficere exiſtimo, quòd dodrans quaternos panes librales, id eſt Catonianos æquat. Nunc ſi ulterius ratiocinari placeat, cõperi percõtando ab illo piſtore, ex medimno tritici probi octies duodenos (ut minimũ) dodrãtales panes confici, ita ut quadrãs furfurũ reliquus ſit. Siquidẽ conſtat ex ſenis modijs tritici probi, id eſt ex medimno, octonos cumulatos, & interdum octonos & quadrantẽ farinæ redire. Si igitur furfuribus cum polline cõfuſis panes dodrantales fiãt, ex medimno denos duodenarios panum & octonos habebimus: ut facile eſt colligere ſi quis in ſingulos modios, ſenosdenos panes numeret. Fiũt enim pro octo modijs farinæ, octies ſenideni, id eſt cẽtũ & duodetriginta, id eſt decies duodecim & octo præterea. Nũc ſi in dies ſingulos, ternos panes dodrãtales numeremus, hebdomada quælibet paulo minus unũ modium abſumet. ita duodetriginta dies, quaternos modios abſument, hoc eſt panes octogintaquatuor: quibus ſi duas addas hebdomadas. hoc eſt quatuordecim dies, qui duos et quadraginta panes poſcũt, fiunt centũ et uigintiſex. Reſtant duo panes ex medimno, ex quo fit ut quaterni modij in undetriginta dies ſufficiant. Et hactenus ita loquor, quaſi quarta pars tantũ in furfures abeat, et octo tantũ duodenarij candidi panis ex medimno redeãt. Hoc enim à Panifice comperi. Nunc ſi addas id quod ille reticuit, abunde quaterni modij in mẽſes tricenarios ſufficiẽt, id quod Cato ſtatuit. Compertũ enim habeo ex ijs qui ex iuriſdictione hoc in-

quirere potuerũt, & ex Cõmẽtarijs Decurionũ, poſſe e medimno non modò octies duodenos, ſed etiã eo ampliu ſenos octonos'ue redire, quod ille paniſex fateri mag grauabatur, quàm inficiari pergebat. Hæc ſi quis ex ctè æſtimare uelit omnino conueniunt cum Catoniano d cto, qui uillaticis operis per hyemẽ quaternos modios ſt tuit, & quaternos ſemis per æſtatẽ, & compeditis, id e ergaſtularijs ſeruis, qui uincti fodiebant, aliud'ue opus cicbant, per hyemẽ panis pondo quatuor. Et ubi iam in tenditur labor, hoc eſt foſſuræ tẽpore, panis põdo quina, uſq; dum ficos ederẽt, quo tẽpore ad quaterna pondo eos redigit. Terna põdo noſtra, quaterna Romana ualent, ut ſæpe diximus: quaterna noſtra, quina Romana et qua drantẽ, qui modus ijs ſtatuitur qui pulmentario nõ ueſce rentur, ſed panẽ tãtum eſitarẽt. Ex hoc planum fit quem modulum Herodotus & antiqui per chœnicẽ intellexe- runt, cui ſeſquipinta noſtra haud dubie reſpondet. Hæc ideo longius repetẽda duxi, quòd menſurarũ ponderũ modus mutua probatione deprehẽditur. Age uideamus porrò. Ex ijs quæ diximus, apparuit, ex ſingulis modijs ſedecim pondo Romana candidi panis & ſemiſſem fieri, & largè quartam partẽ in furfures abire. nã multo plus in actis municipalibus inueni. Diximus etiã ſuprà, mo- diũ tritici probi uigintiquatuor libras, & eo aliquid am plius pẽdere. Quare neceſſe eſt, ut quadrãs furfuris pau lo minus ſemiſſem pollinis. pendeat, id eſt ut tres modij quadrantes farinario cribro ſuccreti, ſedecim libras: reli quus autem quadrans, id eſt furfureus, circiter ſeptem li- bras pendeat. Non idem autem eſſe pondus panificio & tritico, ex eo cõijcio, quòd aliquid humoris in pane reſi- det. Id incertum eſſe & uarium ex Plinio uidetur libro

Reciproca pro batio ponderũ & menſurarũ.

decim

decimooctauo, qui Balearici tritici modios tricena pōdo panis reddere tradit. ſed circa Cluſium & Senas fieri lege certa naturæ, ut tertia portio pani ad pōdus grani accreſcat. Catonis autē uerba ſignificare uidētur ex ſingulis modijs tricena pondo panis redire. quaternos enim ſextarios tricenis diebus aſsignat, & paulò pòſt quaterna pōdo panis in dies ſtatuit: qua ratione fit ut quaterni modij centū & uiginti pondo panis reddāt. Ex hoc tamen conſtituere nihil poſſumus, niſi id quod ſuprà dictum eſt. Verùm illud attexendū ex eodē Plinio libro ſupradicto duodeuiceſimo, quod ad rem mihi magnopere pertinere uiſum eſt. Similago (inquit) ex tritico fit laudatiſsima. ex Africo iuſtū eſt è modijs redire ſemodios, & pollinis ſextarios quinq;. Ita enim appellāt in tritico, quod florē in ſiligine. Præterea ſecūdarij ſextarios quatuor, furfurūq́; tantundē. Panes uerò è modio ſimilaginis CXXII, è floris modio CXVII. Preciū huic annona media in modios farinæ XL aſſes, ſimulagini caſtratæ octonis aſsibus amplius, ſiligini caſtratæ duplū. Paulo antē ſuperius Plinius dixerat, E ſiligine lautiſsimus panis, piſtrinarūq́; opera laudatiſsima. Ex Plinij igitur uerbis hoc colligo, Africū triticum præſtātiſsimū fuiſſe: ex cuius farina primùm ſimilago, quæ & ſimila dicitur, cribro tenuiſsimo à polline cernebatur, ita ut ex polline reſtante ſecundariam ueluti ſimilā elicerent, & craſsiorem rurſus pollinem à furfuribus laxiore incerniculo ſuccernerēt. Similagini autem precium aſſes quadragenos in modios fuiſſe mediocri annona: qua ratione duo medimni Romani, qui ſextarium Pariſinum faciunt. duodequinquaginta denarijs ualuerunt, hoc eſt duodecies quaternis. Quatuor enim denarij, XL aſsibus ualuerunt. At caſtratæ ſimilagini

Pollis. Flos.

Similago ſimilaue.

gini eo amplius octoni aſſes in modios accedunt, & ſiligini caſtratæ (quæ fruges erat Italica, hoc eſt triticũ delicatiſsimũ, & candidiſsimũ) eius ſummæ duplũ, hoc eſt aſſes ſenideni, in modios ſingulos. Quod ita intelligo, ut modij floris tenuiſsimi huiuſmodi ſiliginis ſenis et quinquagenis aſsibus uenierint. Quare ſubducta ratione cõſtat duodecim eius modios, id eſt ſextariũ noſtrum, ſexcenis ſeptuagenis binis aſsibus mediocri annona fuiſſe, id eſt ſexagenis ſeptenis denarijs, quæ minimo minus à nobis undenis Francicis & dodrantibus, id eſt quinisdenis ſolidis æſtimantur. Locus Plinij explicatus. *Porrò duodecim modij ſimilaginis ratione à Plinio poſita ex quatuor et uiginti tritici modijs fiebãt, quos ſæpe iã diximus duos noſtros ſextarios æquaſſe, niſi quatenus raſa menſura à faſtigiata diſtat: quippe cũ dicat Plinius ex modijs ſemodios redire, & pollinẽ primariũ & ſecundariũ reſtare: ex ſiligine autem Cãpana (ut ipſe inquit) quaternos ſextarios redire iuſtũ erat, hoc eſt modij quadrantem: quo fiebat, ut duodeni modij caſtraturæ ex duodequinquaginta ſiliginis modijs incernerentur. Et ita rationem tenemus & intelligentiam Pliniani dicti, quod haud ſcio an hactenus nõ intellectũ trãſmiſſum ſit à legentibus. Sed quod apud Plinium ibidẽ legitur, Iuſtum eſt è grano Cãpanæ quã uocant caſtratam, è modio redire ſextarios quatuor ſiliginis: fortaſſe ſimilaginis legi debet. & itidẽ poſt duos uerſus, Duplũ etiã pretiũ ſiliginis caſtratæ, ita intelligi poteſt, ut in modios ſex & nonaginta aſsibus cõſtiterit, id eſt altero tãto amplius q̃ ſimula, propter rationẽ ſupradictã.* Siligo quid. *Quòd ſi rectè apud Pliniũ in loco ſuperius citato ſiliginis legitur, ſiliginẽ intelligemus ſignificare nõ modò granũ delicatiſsimi & primarij tritici,* Celſi locus. *ſed etiã medullam ſiliginei grani. Id quod fortaſſe Celſus*

bis

*his uerbis ſignificat lib.*xi.*cap.*xvii.*Ex tritico firmißima ſiligo, deinde ſimila, deinde cui nihil adēptū eſt, quod autopyrū Græci uocāt. Infirmior eſt ex polline, infirmiſſimus cibarius panis, Sic enim locus ille legitur in libris emēdatis, licet in uulgatis mutilatus ſit. Iuue. Sat. quinta,* Iuuenalis.

Sed tener & niueus, molliq́; ſiligine factus,
Seruatur domino.

Huiuſmodi delicias frumenti hodie non habemus, ex quibus Romani antiqui opera piſtoria faciebant, quæ aliqui dulciaria, Suetonius mellita appellauit, cū inquit de luxu Neroniano loquens, Indicebat & familiaribus cœnas, quorum uni mellita quadragies ſeſtertium conſtiterunt. Quod ut credamus, efficit Lāpridius, qui de Heliogabalo loquēs, Habuit (inquit) dulciarios tales & lactarios, ut quæcūq; coqui de diuerſis edulibus exhibuiſſent, uel ſtructores, uel pomarij illi, modò de dulciarijs, modò de lactarijs exhiberēt. Celſus de his loquēs, Scire (inquit) oportet mel & caſeū inter ualentißima eſſe, quo minus mirū eſt opus piſtoriū ualentißimū eſſe, quod ex frumento, adipe, melle, caſeo, conſtat. Ego cū Romæ eſſē annos abhinc decē, panē quotidie eſitabā quo Pontifex Iulius ueſcebatur. Erant panes paruuli, quos quis facilè inuolare manu poſſet, ſi bene memini, ſed candidißimi & ſuauißimi, quales (ut arbitror) Plinius cxx *ex modijs ſingulis ſimilæ facti tari ſolitos ſcribit. Erat tū annona percara Romæ, et per Italiam. Sed cū interrogarem quanti ueniret id triticum ex quo tam lautus panis fieret, tanti eſſe cum panem dicebant, ut cū rationem extemporali ſupputatione & in digitos deducta inirē, eius farinæ ſextarius noſter amplius ducatis duodecim Romæ eſſe uideretur: quod an uerum eſſet, non comperi, nec inquiſiui. Neque etiam tum meo*

Opera piſtoria.

Panes Iulij Pont. Max.

uictu Romæ ſtabã,ut id inquirere ſuccurreret, Similago σεμίδαλις à Græcis dicitur, ſiligo ὄλυρα, pollin autẽ γῦρος. Primo loco apud eos ponitur ſemidalites panis, qui fit ex ſimilagine. Secũdo chondrites, qui ex alica. Tertio aleurites, & deinde ſyncomiſtus, qui triticea farina fit nõ ſuccreta. Secundũ hoc aleurites idẽ eſſe uidetur cũ autopyro. Sed illud animaduertendũ in uerbis Catonis, quòd uillaticis ſeruis ſolutis qui opus faciunt, quaternos modios in mẽſes ſtatuit, uinctis autẽ ſeruis in dies ſingulos quaterna põdo: quod ut in eãdẽ quãtitatẽ redit, ſic cõditionẽ uariã ſolutorũ mancipiorũ & ergaſtulariorum facit. Illi enim peculiũ parſimonia augere poterãt, ut ex Terẽtio & Donato diximus: hi in pœnã dati, expeculiati quoq; erãt. Vt autẽ hanc rationẽ colligamus, in medimno ſeni ſunt modij, & in modio octonæ chœnices, & chœnix cibariũ diurnũ: ita medimno duodequinquaginta homines quotidiè ſatiantur, & Pariſino ſextario ſex & nonaginta: ſic fit ut modius Pariſinus mille cẽtũ & quinquagintaduobus ſufficiat. Porro Spartianus auctor eſt, Seuerũ Pertinacẽ Imperatorem Romanũ morientẽ reliquiſſe canonẽ frumẽtariũ in ſeptẽniũ ſuffecturũ: ita ut ſeptuagenaquina millia modiûm quotidie abſumi poſſent, id eſt ſena millia duceni quinquageni ſextarij noſtri. quo fit ut ratione prædicta ſexcena millia plebeiorũ teſſeras frumentarias acciperent in diem chœnicarias. Hunc enim numerum efficit modiorum iam dictorum numerus octonario multiplicatus, uel numerus ſextariorum nonagiesſexies ductus. Hactenus de medimno, modio et chœnice, & ijs mẽſuris quarũ mentio ſuperius facta eſt: trãſeũdũ ad reliquas. Quadrãtal latinè dicitur ſchema mathematicũ, quòd græcè Cubus dicitur, ut auctor eſt Gell.

Panes Græcanici.

Canon frumẽtarius.

Quadrantal.

Prop

Propter quod docti ferè quadrantal amphoram eſſe opinantur, propter formam teſſerariam quã habet, & alioquin auctoritate Feſti *ſubnixi: id tamen non habeo quo modo conſtituam.* Iam *primùm* Cato *de uino* Græco *loquens,* Muſti.q.x x.*in ahenum, aut plumbeũ infundito, ignem ſubdito. ubi ebulliet uinũ, ignẽ ſubducito: ubi iam uinum refrixerit, in dolium quadragenarium infundito: ſeorſum autem in uas aquæ dulcis quadrantal unũ infundito, ſalis modium unũ: ſinito muriam fieri. ubi muria facta erit, eodem in dolio infundito, poſt dies* x x.*dolium oblinito, ad uer in amphoras diffundito.* q.x x. *dubiũ eſt. utrum quadrantalia an quartarios intelligere debeamus, ut paulo pòſt,* Aquæ *marinæ quartarium unũ ex alto ſumito quò aqua dulcis non accedat, ſeſquilibrã ſalis frangito.* In *antiquo tamen libro nõ quartarium, ſed.q.legitur.* Alibi, Poſtea *ſumito bituminis tertiarium, & ſulphuris quartarium, conterito in mortario per ſe utrunq;.* Idem *alibi,* V bi *hauſeris de mari, in dolium fundito, noli to implere: quadrantalibus quinq; minus ſit quàm plenũ.* Idem, V*inum familiæ quo utantur, muſti quartarios* x. *in dolium indito, aceti acris.q.*I I. *eodem infundito, ſapæ quadrantalia duo, aquæ dulcis. q.*I. *hæc rude miſceto ter in die, dies quinq; cõtinuos.* Hoc *in loco quadrãtalia pro amphoris quis intelliget? cùm de uino odorato loquens, quod non familiæ, ſed domino concinnabatur,* Poſt *dies (inquit)* x L.*diffundito in amphoras, & addito in ſingulas amphoras ſapæ ſextarium unum.* Rurſus *de uino* Coo *loquẽs,* In *doliũ (inquit) quinquagenariũ infundito aquæ marinæ quadrãtalia decẽ, tum acina de uuis miſcellis decarpito de ſcapo in idem dolium, uſquedum impleueris: manu cõprimito acina, ut cõbibãt aquã marinã: ubi com-*

P 5 pleuer

pleueris doliũ, operculo operito. Hoc loco quadrãtal amphorã ſignificare uidetur, ſi quinquagenariũ doliũ à quinquaginta amphoris intelligamus. Iucundus Veronenſis profeſſione architectus, ſed antiquariorũ diligẽtiſſimus, nuper Catonem imprimẽdum curauit, in quo cùm multa uerba emẽdauit reſtituitq́;, tum capite L V I I. locũ mutilatum ita reſtituit, Summa uini in ſingulos homines intra annũ quadrantalia octo. Quæ uerba ſi rectè emẽdateq́; reſtituta ſunt, fateri nos cogũt quadrãtal & amphoram idem olim fuiſſe. Cùm enim octo menſibus Cato uinũ familiæ bibẽdum ſtatuat, id eſt à quarto ad duodecimũ in eo numero cõprehenſum, quarto mẽſe ternos congios taxat, & ſequentibus uſq; ad nonũ quinos: nono, decimo, undecimo, & duodecimo, ſingulis amphorã indulget, & amplius Saturnaliũ & Cõpitaliũ nomine ſingulos uel binos cõgios in capita: fit ſumma ſex & quinquaginta, uel ſeptẽ & quinquaginta cõgiorũ, qui ſeptẽ amphoras efficiunt. Quare octauã amphorã intelligimus benigno additamẽto à Catone ſtatutã. Rurſus Plin. lib. X I I I I. Publius Licinius Craſſus, & Lucius Cæſar Cenſores anno urbis conditæ D C L X X V. edixerũt nequis uinũ Græcũ Amineumq́; octonis æris ſingula quadrantalia uenderet. hæc enim edicti uerba ſunt. Tanta uino Græco gratia erat, ut ſingulæ potiones in uno conuictu darentur. Sic apud Plin. omniũ exẽplarium fide legitur: quæ uerba ſi nõ mendoſa ſunt, hoc ſignificãt, ſingula quadrãtalia uini Græci, quod in tanta auctoritate erat, ut ſemel in cõuictu uno miſceretur, octonis aſſibus, id eſt paulò plus ternis ſeſtertijs nũmis uæniſſe taxatione edictali. At Columella lib. I I I. ita inquit, Vtq́; trecentis nummis quadragenæ urnæ ueneant, quod minimũ precium eſt annonæ, conſumant

Iucundus Veronenſis.

Locus Plinij.

mant

mant tamen ſeptem culei ſeſtertiûm duo millia, & centũ nummos. Quadragenas urnas, uiginti amphoras ualere notum eſt, præſertim Columellæ æſtimatione. Quare Columella maximam uini uilitatem non infra quinos denos nummos in amphoras deſcendere affirmauit. Quod dictũ omnino Pliniano loco refragatur. Nam et ipſe Plinius alibi de Opimiano loquens, centum nummos ſtatuit Opimiano uino, non inueterato, ſed recenti, aut etiã muſteo. Hîc ne octonis millibus æris legẽdum eſſe cõtendamus, facit magnitudo precij, quod octoginta aureis æſtimamus, id eſt, tribus millibus & ducentis ſeſtertijs. Nam & Plinius ipſe eodẽ lib. ita inquit de precio uini loquẽs. Rara quippe adhuc fuere, nec niſi importatis ſingulis teſtis millia nũmûm. Nulla autẽ teſta minor eſſe poteſt amphora. Quadrantal (inquit Feſtus) uocabant antiqui amphoram, quod uas pedis quadrati octo & quadraginta ſextarios capit. Plaut. Anus hæc ſitit, quãtillũ ſitit? modica eſt, capit quadrãtal. Quid ſi dicamus quadrãtal uas ita dictũ à Latinis priſcis, ut Cybiũ à Græcis? idq́; ex eodem Feſto alibi his uerbis, Cybiũ dictũ eſt, q̃a eius mediũ æque patet in omnes partes, quod genus à geometris Cybos dicitur. Vnde etiã teſſellæ quadratæ Cybi dicuntur. Nihil aliud de quadratãli conſtituere poſſumus, quod ad menſuræ quidẽ modũ pertinet (de forma enim cõſtat) nec de loco quidẽ Plinij ſupradicto. Hic enim eſt unus eorum quos comploratos eſſe puto. Quod ſequitur ſtatim apud Plinium in eodem capite, in omnibus exemplaribus corruptum eſt. Quibus uini auctoritas fuerit ſua in menſa, M. Varro his uerbis tradit, L. Lucullus puer apud patrẽ nunquam lautum cõuiuium uidit, in quo plus ſemel Græcum uinũ daretur. Ipſe quum redijt ex Aſia, millia cado

rum con

Cybium.

Loca Plinij quædam deplorata.

rum congiorũ diuiſit amplius centũ. C. Cẽſius, quẽ Prætorem uidimus, Chium uinũ in domum ſuam illatũ dicebat tũ primùm, quũ ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortenſius ſuper decem cados hæredi reliquit. In uetuſto exemplari nõ cados, ſed cadũ legitur: quare nõ decẽ cados (quod ridiculũ eſt) ſed decẽ millia cadûm lego: cuius emẽdationis ſubſcriptorẽ habeo Noniũ, qui locũ hunc citat in mẽtione cadi ex Varrone de uita patrũ, Hortenſius ſupra decẽ millia cadûm hæredi reliquit. In ſuperiore autẽ loco nõ millia cadorũ congiorũ, ſed millia cadûm cõgiariûm, ex uetuſtorũ obſeruatione lego. Sũt autẽ cõgiarij cadi, qui congiũ tantũ capiunt, id eſt ſenos ſextarios Italicos. Cẽtum millia huiuſmodi cadorũ, amphoras ualebant duodecim millia & quingẽtas: & modios Pariſinos mille quingentos & circiter ſexaginta. Hortenſij autẽ x millia cadorũ æſtimare nõ poſſum propter uarietatẽ opinionum de cado: ſed tamẽ non poteſt maior eſſe ſumma Hortẽſij quàm Luculli. Culeus mẽſura eſt uiceni amphoras continẽs, uel urnas quadragenas, qua nulla maior mẽſura liquoris, ut aiunt illa carmina. Plinius libro decimoquarto de uinea Palæmonis grãmatici loquẽs, Digna opera quæ in cecubis ſetinisq́; proficeret, quãdò & poſtea ſæpenumero ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt amphoras cẽtenas quadragenas muſti dedere. Ac ne quis uictã in hoc antiquitatẽ arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit. Hæc ſunt (ut arbitror) mẽſurarum uocabula Græcis Latinisq́; auctoribus celebrata, quæ interdũ ipſa ad ſpeciẽ & formã quandam uaſis magis quàm ad modũ quẽdam certũq́; referuntur. Nam quũ Cato in inſtrumẽto uillici amphoram quinquagenariam enumerauit: eam intelligi uoluit, quæ duobus

Locus Plinij emendatus.

Congiarius cadus.

Culeus.

Quinquagenaria amphora.

bus ſextarijs maior ſit iuſta mēſura. Vt nunc quadragenarios modios dicimus, qui modulis quatuor legitimā mēſuram excedūt: ſic urnā quinquagenariā dixit Cato, quæ amplius duabus urnis legitimis capiat. Pro huiusmodi amphora Colu. de uino dulci loquēs, Quū deferbuerit (inquit) in ſextarios qnquaginta irim bene pinſitā, nec plus unciæ pondere addito. quinquaginta ſextarios pro amphora quinquagenaria dixit. Et rurſus, Ex hac compoſitione quātum in ſextarios muſti quadragenosoctonos adijciendū ſit, incertum eſt, quoniā pro natura uini æſtimare oportet quid ſatis ſit. Ego tamen ſi humida fuerit uindemia, trientē: ſi ſicca, quadrātem medicaminis miſcere ſolitus ſum, ita ut quatuor urnarū eſſet muſti modus, urna autē quatuor & uiginti ſextariorū. Pro amphora octo & quadraginta ſextarios dixit. At quū alibi ita inquit, Omne uinū quum condieris, nolito ſtatim diffundere, ſed ſinito in dolijs liqueſcere: poſtea quū de dolijs aut de ſerijs diffundere uoles, uere florente roſa defecatum quā liquidiſsimum in uaſa bene picata & pura transferto. ſi in uetuſtatē ſeruare uoles, in cado duarū urnarum quàm optimi uini ſextariū aut fecis generoſæ recētis ſextarios tres addito. Hoc in loco amphorā dicere poterat, niſi ad formā uaſis reſpexiſſet. Sic Plinius cados congiarios dixit, ac ſi cōgios in cadū formatos diceret. Amphoræ formā teſſerariam eſſe docuimus. Cadi formā turbinatam, id eſt, coni & ſtrobyli, hoc eſt nucis pineæ ſimilem fuiſſe, ex Plinio intelligimus, qui libro decimoſeptimo de aloë loquens, turbines cadorū dixit. Vtebantur autē antiqui etiā ad ſalſamēta cōdenda. Idem Plin. lib. XXXII. Quin & teſtis cadi ſalſamētarij tuſis cū axungia uetere ad parotidas utuntur. Amphorā in ceruicē gracileſcere ſoli Cadus.

Amphoræ forma. ſolitã,ex Catone intelligimus,cũ inquit, Amphorã defracto collo purã impleto aquæ puræ.Columella, Dolia quoque & feriæ cæteraq; uaſa ante quadrageſimum uindemiæ diem picãda ſunt,atq; aliter ea quæ demerſa ſunt humi,aliter quæ ſtãt ſupra terrã.Idẽ,Tum in ſerias ſingulas,quæ ſint amphorarũ ſeptenûm, addito medicaminis

Seria. põdo unciam,ſcrupula octo gypſi.Seria formã certã uaſis denotat,nõ certã mẽſurã.Plinius lib. XIIII.Magna & collecto iã uino differẽtia in cella.circa Alpes ligneis uaſis condũt,infodiũtq; terræ tota,aut ad portionẽ ſitus aut cælũ præbent:alij impoſitis tectis arcẽt.Doliũ autem

Dolium quadragenarium. quadragenariũ & quinquagenariũ Cato quũ dicit,dubitari poteſt an quadraginta quinquaginta'ue cõgiorũ aut quadrantaliũ dixerit,an totidẽ amphorarũ,ut quum de græco uino loquẽs ita inquit, Muſti.q.xx.in ahenũ aut plumbeũ infundito,ignẽ ſubdito:ubi ebullibit uinũ, ignẽ ſubducito:ubi iam uinũ refrixerit,in doliũ quadragenarium infundito.Et paulò pòſt,Poſt dies.xxx. doliũ oblinito,ad uer in amphoras diffundito.Et rurſus alibi,In dolium quadragenariũ infundito aquæ marinæ quadrãtalia decẽ:tum acina de uuis miſcellis decarpito de ſcapo in idem doliũ uſquedũ impleueris:manu cõprimito acina,ut cõbibant aquã marinã.ubi cõpleueris doliũ,operculo operito,relinquito quà interſpiret.ut triduũ præterierit, eximito de dolio,& in torculario calcato,& id uinũ cõdito in dolia lauta & pura & ſicca. Hoc in loco quinquagenariũ ab amphoris dictũ accipio, quum ex eo dolia pura impleãtur. Octonæ amphoræ modiũ noſtrum faciunt,id eſt Pariſinũ,cuius iuſta mẽſura ſex & triginta

Menſuræ Pariſinæ. cõgios noſtros capit,quas uulgus ſextarios nulla ratione uocat.Sic ſingulæ amphoræ decẽ & octo quartarios noſtr

noſtros capiunt, hoc eſt ſextarios Romanos duodequinquaginta. Quaternæ amphoræ ſemodios noſtros faciũt. Cadus uero noſter, quẽ lingua uernacula ueſtigia latinitatis retinens Caccum uocat, & trientem modij facit, amphoras duas & beſſem capit, hoc eſt duodenos congios Pariſinos. Fidelia, inquit Nonius, uas Samium ad plurimos uſus. Perſius, Fidelia.

Nec tamen inuideas quòd multa fidelia putet
In locuplete penu.

Plautus in Aulul. Sed ſi reperero ô fides, mulſi congialem plenam faciam tibi fideliam. Eodem modo dixit congialẽ fideliam, quo Plinius cadũ congiarium. Fideliam lingua noſtra filietã corrupto uocabulo dicit. Orca uas erat Hiſpanicum, ut ex Varrone conijcio libro primo de re Ruſtica, Sæpe ubi conditum nouum muſtum, orcæ ut in Hiſpania feruore muſti ruptæ: necnon & dolia, ut in Italia. Plin. lib. 15. de ficis: At ubi copia abundat, implẽtur orcæ, in Aſia cadi panisq; ſimul & obſonij uicem ſiccatæ implent. Feſtus orcæ formam dat his uerbis, Orca genus marinæ belluæ maximum, ad cuius ſimilitudinẽ uaſa ficaria orcæ dicuntur. Sunt enim teretes, atque uniformi ſpecie: cui congruit dictum Perſij, Orca.

Anguſtæ collo non fallier orcæ.

Licet Hermolaus lib. xxxv. amphoræ ſpecie orcã fuiſſe auctore Probo citato dicat. Vas fuit uinarium, oleariumq;, & ſalſamẽtarium, atq; ſalgamarium, cuius ratio nõ menſura ſed ſua forma cõſtat, Orcis adhuc hodie ſalſamẽtarij negociatores utũtur. Dolia certã mẽſurã nõ habebãt, ſed quædã olim fieri capaciſſima ex Colum. intelligimus, qui de picandis dolijs loquens, ita inquit, Sunt autem ſeſquiculearibus dolijs picis duræ põdo uicenæquina Dolium.

ſatis

ſatis. Seſquiculeare dolium Columella triginta amphorarum dolium appellat, quā iuſtam menſurā & uſitatam fuiſſe ex eius uerbis cōijcere aliquis poſsit. Dolia (inquit Nonius) uaſa ſunt grandia, quibus uinum recōditur. Vitruuius lib. VI. ſignificare uidetur legitimā dolij olearij magitudinē culearē fuiſſe, his uerbis, Cellarū autem magnitudines ad fructuū rationes & numerū doliorū ſunt faciendæ, quæ cùm ſint culearia, per mediū occupare debent pedes quaternos. Plaut. in Pſeud. Anū illam doliarem, claudā, craſſam Chryſidem. Ventricoſa autē fuiſſe dolia, ex ſupradicto loco Vitruuij, et ex Colu. lib. XII. admonemur. Sic enim inquit de uaſis ſalgamarijs loquēs Hæc uaſa dedita opera fieri oportet patēte ore, & uſq; ad imum æqualia, nec in modū doliorū formata, ut exemptis ad uſum ſalgamis, quicquid ſupereſt, æquali pōdere uſq; ad fundum deprimatur, quū ea res innoxia penora conſeruet, ubi nō innatent, ſed ſemper ſint iure ſubmerſa: quod in utero dolij uix fieri poſſet propter inæqualitatē figuræ. Rurſus Plinius dolij magnitudinem aliam ponit lib. IX. de Polypo loquēs, qui in Betica captus eſt. Oſtēdêre (inquit) Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarū quindecim capax. Sed aliam intelligimus fuiſſe capacitatē dolij, aliam capitis Polypi, licet eadē moles utriuſq; fuerit. Vina autem in dolijs inueteraſcere non Diffundi vina. *ſinebant antiqui, ſed in amphoras & cados diffundebāt. Inde illud Satyrici poëtæ,*

Ipſe capillato diffuſum Conſule potat.

Et Horatij in Epiſtolis,

Vina bibes iterum Tauro diffuſa. *Id eſt, Tauro iterū Conſule inueterari cœpta. Plinius lib. XIIII. Apothecas fuiſſe, & diffundi ſolita uina anno M. XXXIII.*

urbis

urbis apparet indubitato opimiani uini argumento, iam intelligente ſuum bonũ Italia. Qui hunc morem ignorat, intelligere hic nequit Senecæ dictum in quinto epiſt. ad Lucil. Ariſton aiebat malle ſe adoleſcentẽ triſtem, quàm hilarẽ, & amabilem turbæ. uinũ enim bonum fieri, quod recens durum & aſperũ uiſum eſt: non pati ætatem, quod in dolio placuit, id eſt quod muſteũ adhuc, & à lacu recens, maturũ iam potui uiſum eſt. Culeus modios noſtros duos & ſemis capiebat, id eſt ſexaginta Romanos. Magnum autẽ uas fuiſſe ex eo apparet, quòd in culeo ſcorteo damnati lege Pompeia cum cane & gallo & uipera inſuebantur, ut apud Tranquillum & Modeſtinũ iuriſconſultũ legimus. Cæterùm Cato cum dixit, Vinum in dolijs hoc modo uenire oportet, Vini in culeos ſingulos quadragenæ & ſingulæ urnæ dabuntur: non ad iuſtã menſuram reſpexit, ſed ad morẽ negotiatorũ, qui acceſsionis nomine in ſingulos culeos ſingulas urnas ſtipulabantur. Culeos nunc ſeſquimodiales habemus, id eſt duodenũm amphorarum: cuius uocabulũ uulgare, ad latinũ alludit, quo genere Ligeris fluuij accolæ utuntur. Eſt & aliud genus culei maioris captus, quos Tonellos appellant. Columella lib. decimotertio, Odores autẽ uino ferè apti ſunt qui cum defruto coquuntur, iris, fœnũ græcum, ſchœnũ: harum rerum ſingulæ libræ in defrutariũ, quod ceperit muſti amphoras nonaginta, quũ iam deferbuerit, & expurgatum erit, tum adijci debent. Et rurſus idẽ, Cum amphoras muſti nonaginta in defrutario decoxeris, ita ut iam exiguum ſuperſit de coctura (quod ſignificat decoctum ad tertias) tum demũ medicamina adijcito. Defrutariũ appellat ahenum prægrande quo muſtum coquitur, ad ſapam aut defrutum facienda, quo modo hodie quoq; fit. Nam & Cato Culeus. Defrutarium.

in inſtrumento uillici, ahenum unum x x x *culeorū enumerat, id eſt ſexcentarum amphorarum, & aliud decem culeorum, quod ducentas amphoras capit. Quare apud Catonē dolium quadragenarium, quadragenûm amphorarum capax intelligo: idq́; ex collatione locorum licet cuiuis intelligere. Cato capite centeſimo, Schœnum (inquit) & calamum in pila contundito, quod fiet ſextarium unum: quadragenario in dolio confundito, ut odoratum fiet. At uerò Columella loco ſupradicto librā unam dixit ſatis eſſe nonaginta amphoris muſti, quæ ad tertias decoctæ, triginta fiunt amphoræ defruti. Quare quū Plinius dicit de uinis quæ inueterauerunt, Rara quippe adhuc fuere, nec niſi importatis ſingulis teſtis millia nummûm: non de dolijs, ſed de amphoris & cadis intelligo: quippe etiam alioquin uina diffuſa exportabantur, nec in dolijs diu eſſe ſinebantur, quæ propter magnitudinē exportari facilè non poterant, præſertim quum eſſent fictilia. Batus & Corus hebraica ſunt uocabula, ut docet Ioſepus libro*
Batus. v i i i. *Antiquitatum. Batus capit ſextarios ſeptuaginta-*
Corus. *duos: Corus autē medimnos Atticos unū & quadraginta, ut ipſe lib.* i i i. *inquit circa finē. Quare corus maior erat modio noſtro triticario, qui centū & quadraginta quatuor modios capit Romanos. Proinde falluntur illi qui quadraginta non medimnos ſed modios capere corū ſcripſerunt. Errorē eorum ſecuti, qui medimnū, modium Latinè interpretantur. Strabo de Taurica Cherroneſo loquens, quam frumento abundaſſe ſcribit, & ob id georgiam appellatam eſſe,* λεύκωνα δέ φασιν ἐκ τῆς θεοδοσίας ἀθηναίοις πέμψαι μυριάδας μεδίμνων διακοσίας καὶ δέκα. *Leuconem (inquit) aiunt ex Theodoſia uicies ſemel centena millia medimnûm frumenti Athenienſibus miſiſſe.*

Quo

Quo loco interpres ducentas & decē myriadas modiûm tranſtulit, quū totidē myriadas medimnū Strabo ſcripſiſſet. Hæc amplius octogintaquinque millibus modium noſtrorū ualent. Hic licet æſtimare quanta fuerit liberalitas Hieronis Syracuſanorū Regis, qui ut auctor eſt Valerius lib. IIII. audita clade qua Romani apud Traſimenū lacū afflicti erant, trecenta millia modiorū tritici, ducēta hordei, auriq́; ducēta & quadraginta pondo Vrbi Romanæ muneri miſit: quod ne Romani nollēt accipere, in habitū id Victoriæ formauit, ut eos religione motos, munificentia ſua uti cogeret. In alijs exemplaribus pondo ducenta quinquaginta legitur: adeò numeri (quod ſæpe teſtamur) in exemplaribus auctorū omnium corrupti ſunt. Nam & apud Liuium CCC uiginti pondo leguntur, libro ſecundo de ſecundo bello Punico, his uerbis, Legati Syracuſani in Senatū introducti nunciarunt cædem C. Flaminij exercitusq́; allatam, adeo affeciſſe Regem Hieronē, ut nulla ſui propria regniq́; ſui clade magis moueri potuerit. Et paulò infrà, Iam omnium primum ominis cauſa Victoriā auream pondo CCC. XX afferre ſeſe, acciperent eam tenerentq́;, & haberent propriam & perpetuam: aduexiſſe etiam CCC mil. modiorum tritici, ducēta hordei, ne commeatus deeſſent, & quantū præterea opus eſſet, quò iuſſiſſent ſubuecturos: quæ ne accipere grauarētur, magnopere ſe Patres conſcriptos orare. Libra auri non minus centum aureis ſolatis æſtimari poteſt: quare ducenta quinquaginta pondo ut minimum uigintiquinque millibus ualuerunt. Quòd ſi Liuium ſequimur, eo amplius ſeptē millibus donum illud fuit. Trecenta autem millia modiorum tritici, duo millia modiûm noſtrorū & paulo minus centum ualent, etiā ut modios Italicos non Siculos intelligamus,

Liberalitas Hieronis.

Libra auri.

mus,quorũ differentiam antea adnotauimus. Hæc,ſi æſtimationem Ciceronianã ſequamur, ut minimum decies ſeſtertium ualuerunt, & quinq; & uiginti millibus auri taxabuntur. Ducenta millia hordei quanti ualuerint,ex tritico æſtimari poteſt. Hæc igitur liberalitas non tam magnifica quàm munifica fuit:ex animo donãtis æſtimabilis magis quàm ab opibus. Quartarium apud Catonẽ ſic congij quartam partẽ ſignificare exiſtimo, ut tertiariũ tertiam,& ſextarium ſextam. A murcæ (inquit ille) in uas æneũ indito congios duos:poſtea igne leui coquito, rudicula agitato crebrò,uſqueadeo dum fiat tã craſſum quàm mel, Poſtea ſumito bituminis tertiarium, & ſulphuris quartariũ,conterito in mortario per ſe utrunq;. Columel. libro XIII. *In ſextarios duodequinquaginta fermenti libram,fici aridæ pondo quadrantẽ,ſalis ſextariũ,hæc ſubterito, & ſubtrita cum quartario mellis acceto diluito. Quartariũ in mẽſura pro quadrante congij intelligo, ut in pondere pro quadrãte libræ. Nos brochũ appellamus ſeſquiſextarium Pariſinũ,qua menſura dimidio maior eſt urna,id eſt, hemiolia eſt urna brochi. Nam ſedecim urnæ modium noſtrum faciunt, id eſt quatuor & uiginti brochos. Vrna, ut diximus,etiã hemiamphoriũ ſeu ſemiamphora dicitur. Illud admirari ſubit,quonã modo modulos antiquos urbs noſtra ſeruare potuerit etiã Græcos:quod ne magnopere mirer, facit quòd etiam uerba ipſa Græca lingua ipſa uernacula tot ſeculis ſæpius immutata retinet. Iamprimum medimnum uocabulum lingua uernacula incolume penè ſeruat, ſecunda tantũ & tertia litera intertritis mimnam uocans, quaſiq́; per ſyncopen proferens: huius dimidium,id eſt ternos modios Romanos, diminutiuè idiomate noſtro formans. Modius autem gallicũ uocabulum*

Quartarius. Brochus. Vrna. Menſuræ Pariſinæ antiqua uocabula retinent. Medimnus, mimna apud Galles.

cabulum eſt & aridorum & liquidorum menſuræ: non modum priſcum, ſed uarium pro locorum uarietate obtinens. In alijs uaſis noſtris & conditorijs & modularijs etiam etyma græca agnoſco. Prima menſurarum noſtrarum deorſum auſpicando, cheopina à nobis dicitur, ex eo (ut arbitror) dicta, quòd in ea tantũ funditur uel hauritur uini, quantum homo ſitibundus uno hauſtu abſumere poßit. Hæc duplex, pintam efficit, ex eo uocabulo detortam, quod Græci pitynã appellant, uas quoddã uinarium ſignificantes. Ex pityna enim per ſyncopen pitna, deinde tranſpoſitione pinta dicta. Pino enim Græce bibo ſignificat. Minima menſura hemixeſtes à nobis dicitur: quod merè & integrè Græcũ eſt, hoc eſt dimidiatus xeſtes. Eſt enim xeſtes hemina, ut ſuperius diximus. His quæ demonſtraui, hoc corollarium addam, huius urbis homines non modò Romanas Atticasq; menſuras uſu linguaq; pertinacibus ad hoc æui conſeruaſſe, ſed etiã Solonis drachma & menſuris ab eo legislatore emodulatis eos uti hodie: id quod ex oratione Andocidis oratoris Attici probare facile eſt, quæ περὶ μυστηρίων inſcribitur. De ſtatu enim Athenienſiũ loquens poſt euerſam triginta tyrannorũ oligarchiam, propter quam populus in Pyræum ſeceſſerat, pſephiſmaq;, id eſt plebiſcitũ quoddã referens ob componendã populi diſcordiã promulgatũ, ita inquit, Τισάμενος εἶπε, ἔδοξε τῷ δήμῳ πολιτεύεσθαι ἀθηναίους κατὰ τὰ πάτρια, νόμοις δὲ χρῆσθαι τοῖς σόλωνος, καὶ μέτροις καὶ σταθμοῖς· χρῆσθαι δὲ καὶ τοῖς δράκοντος θεσμοῖς, οἷσπερ ἐχρώμεθα ἐν τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ. *id eſt, Tiſamenus tulit, populusq; ſciuit, ut Athenienſes regerẽtur inſtitutis patrijs, legibusq; uterẽtur Solonis, eiusq; ponderibus & mẽſuris. Simul ut legibus uterẽtur Draconis, ut antea ctis tẽporibus fecimus.*

Cheopina χέε πίνειν.

Pinta.

Hemixeſtes.

Xeſtes.

Solonis drachma & menſuris utuntur Pariſienſes.

Ex his uerbis colligimus, menſuras Atticas ponderaq́; ad auctorē Solonem relatas eſſe: quas cum Romani ab Athenis cum legibus mutuati ſint, & nos à Romanis acceperimus, apparet id planè confectum quod adſtruendum duximus. Quartarius. *Quartarium autem dicimus non quartam partem alicuius maioris menſuræ, ut Latini uocauerunt: ſed uas quod quatuor menſuras caperet, id eſt quaternas cheopinas. ſic tertiarium, quod tres. Porrò quartarios quaternos ſextarium nulla ratione lingua uernacula uocitauit, quæ quidē hodie aſſignari poſſit in ijs menſuris quas habemus: quare Latinè congium potius quàm ſextarium appellandū duxerim, ut Græci choa dicunt.* Congius eſt ſextarius noſter. Brochus. *Brochus à uerbo græco βρέχω dicitur, quod fundo ſignificat. Brochus enim uas eſt fundēdo uino accōmodatū, implendis deplendisq́; culeis & uaſis cōditorijs, et uino quocūq; modo trāſuaſando.* Oenophorum. *Hoc Græci œnophorū ex eo appellāt, quòd cōportādo uino aptū ſit. īde illud ſatyricè dictū à Iuuenale,*

Tandem illa uenit rubicundula, totum
Oenophorum ſitiens, plena quod tenditur urna
Admotum pedibus.

Lagena. *Lagena uas eſt ea forma qua hydriæ fictiles hodie à Bellouacis importantur. à tereti enim collo diſtenta uentris laxitas, iterū ſenſim ad imum gracileſcit. Docet hoc Columel. lib. XII. de ſeruandis malis loquens, Nibil tamen certius aut melius (inquit) experti ſumus, quàm ut cydonea maturiſſima in lagena noua quæ ſit patentiſſimi oris, deterſa lanugine quæ malis ineſt, componātur leuiter & laxè, ne collidi poſſint. Deinde quum ad fauces uſque fuerint compoſita, uimineis ſurculis ſic tranſuerſis arctētur, ut modicè mala comprimāt, nec patiantur ea quum acceperint liquorē, ſubleuari: tum quam optimo melle uas repleat*

pleat

plcatur, & reliqua. Plinius lib. undecimo, Summum gulæ fauces uocantur, poſtremũ ſtomachus. hoc nomine eſt ſub arteria iam carnoſa inanitas adnexa ſpinæ, ad latitudinem ac longitudinẽ lagenæ modo fuſa. Idẽ lib. XXVIII. Auriũ grauitati prodeſt urina capri uel tauri, aut fullonia uetus calfacta, uapore per lagenæ collum ſubeunte. In ſuperiore tamẽ exemplo, antiqua quæ uidi exẽplaria, non lagenæ modo, ſed lacunæ habẽt, uel laciniæ potius, hoc eſt flexuræ ſinuoſæ. Nec mihi lagenæ formã ſtomachus habere uidetur, qui cõſectionibus faciendis aliquando interfui, & ſtomachum cum uentriculo ſpiritu diſtentũ uidi: potiusq; cucurbitæ formã leniter inflexæ, et ab ſummo imoq; tubulatæ habere exiſtimarim: nolim tamẽ hoc in loco periclitari ut aliquid de hoc ſtatuam. De ſtomacho propriè accepto Ariſtoteles lib. I. de hiſtoria animaliũ ita inquit, τελευτᾷ δὲ διὰ τοῦ διαζώματος εἰς τὴν κοιλίαν, σαρκώδης ὢν τὴν φύσιν, καὶ τάσιν ἔχων καὶ ἐπὶ μῆκος καὶ ἐπὶ πλάτος. Per ſeptum tranſuerſum in uentrem pertinens, ibiq; deſinens, natura carnoſus, & in longitudinem latitudinemq; intenſionem admittens. De uentriculo autem, qui abuſiuè ſtomachus dicitur ab auctoribus, ἡ δὲ κοιλία ἡ τοῦ ἀνθρώπου, ὁμοία τῇ κυνείᾳ ἐστὶν. οὐ πολλῷ γὰρ τοῦ ἐντέρου μείζων, ἀλλ᾽ ἐοικυῖα ἐντέρῳ τινὶ εὖρος ἔχοντι. Ventriculus autem hominis canino ſimilis eſt, ut qui non multo inteſtino maior ſit, ſed ſimilis inteſtino latiori. In his uerbis nihil ſimile dicto Pliniano uidetur. Quare Plinius de ſtomacho & uentriculo ſimul locutus eſſe uidetur ſub ſtomachi nomine. Anguſtias enim ſtomachi excipit uentriculus, in quo cibus concoquitur quaſi in inteſtino quodam laxiore, quam Cicero aluum appellat in ſecundo de Natura Deorũ, & tortuoſam eſſe dicit: quod non cõuenit

Plinij locus.

Stomachus propriè dictus.

Ventriculus

Lagena. *cum lagenæ forma. Lagenam nomen fuiſſe menſuræ teſtis eſt Athenæus his uerbis lib.* x 1. λάγηνον δὲ μέτρου λέγουσιν εἶναι ὄνομα παρὰ τοῖς ἕλλησιν, ὡς χρός καὶ κοτύλης, χωρεῖν δὲ αὐτὸ κοτύλας ἀττικὰς δώδεκα. *Lagenã menſuræ nomen eſſe aiunt apud Græcos ut chum & cotulam, duodecimq́; cotulas Atticas capere.*

Seria. *Seria uas erat uariæ capacitatis, ad multos uſus accommodatũ. Columel. lib.* x111. *de uino dulci faciẽdo loquens, Tum in ſerias ſingulas, quæ ſint amphorarũ ſeptenûm, addito medicaminis pondo unciã ſcrupula octo gypſi. Erant enim ſeriæ grandia uaſa ut dolia, unde uinũ ad uetuſtatẽ ſeruandum in uaſa minora diffundebatur. Idem, Poſtea quũ de dolijs aut de ſerijs diffundere uoles, uere florente roſa defecatũ quàm liquidiſſimũ in uaſa bene picata & pura transferto. ſi in uetuſtatẽ ſeruare uoles, in cado duarũ urnarum quàm optimi uini ſextarium, aut fecis generoſæ recentis ſextarios tres addito. Idem de myrtite uino loquens, Poſt nonũ diem quàm id factum eſt, uinum purgatur, & ſcrupulis aridæ myrrhæ ſeria ſuffriatur, operculũq́; ſuperimponitur, ne quid eò decidat. Hoc facto, poſt decimum diem rurſus uinum purgatur, & in amphoras bene picatas & bene olidas diffunditur. Ego tamẽ non aridæ myrrhæ ſcrupulis ſuffriandam ſeriam puto, ſed ſcopulis aridæ myrti ſeriã ſuffricandam. Seriam oblonga forma fuiſſe puto, & in ſummo ceruicatã. Idem Columel. de ſalſura ſuillæ carnis loquens, Sed quum ad fauces ſeriæ peruentũ eſt, ſale reliqua pars repletur, & impoſitis ponderibus in uas cõprimitur: eaq́; caro ſemper cõſeruatur, quæ tanquam ſalſamentũ in muria ſua permanet.*

Fidelia. *Fideliæ qua forma fuerint, legiſſe me nõ memini, ſed fictiles et uitreas apud Colume. legimus. Hæc habuimus de menſuris quæ diceremus. Sed obiter uiden-*

dum

dum quid ſit quod Apocalypſeos ſexto capite in deſcri- Apocal. locus.
ptione tertij ſigilli legitur, Bilibris tritici denario uno, & tres bilibres hordei denario uno. hoc quum ego mirarer, græcè ſic reperi ſcriptum, χοῖνιξ σίτου δηναρίου, καὶ τρεῖς χοίνικες κριθῆς δηναρίου, id eſt, Chœnix frumẽti denario, & tres chœnices hordei denario. ac ſi diceret, quãtum quis die uno frumenti abſumere poteſt, denario uno uenditur. Interpres chœnicem tritici duas libras pendere exiſtimauit, & ideo bilibrem trãſtulit. In quo uerbo exponẽdo Liranus ſomnia narrare mihi uidetur. Inter ſcholia autem quæ in eum librum edita ſunt, legimus chœnicẽ duos ſextarios Romanos ſignificare: quod quum ſit uerũ, non bilibris tritici, ſed trilibris uerti debuit, ſi ſic loqui neceſſe fuiſſet. tantũ enim pendet ſextarius tritici Romani, quum modius teſte Plinio quatuor & uiginti pondo pendeat. Græcè tamen non tritici, ſed frumenti legitur: quod quum ſit nomen generis, libralis ſextarius eſſe potuit ſi leuiſſimũ genus frumẽti appẽderetur, ut hordeum.

Verumenimuero ut unde exorſa eſt hæc cõmentatio, eò tandẽ cludatur: triens, quadrãs, & alia nomina ab aſſe & uncia deriuata, non modò põdera, ſed etiam menſuras
infra ſextariũ, nummorũq; uocabula ſignificarũt. Qua- Nummorũ ſignificatio.
re quũ de menſuris dictũ ſit, reſtat ut de nummorũ ſignifi- Quadrans & Triens.
catione exempla citentur. Plin. lib. XXXIII. Nota æris Trruncius.
fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altera roſtrũ na- Seſtertius.
uis: in triente uerò & quadrãte rates. Hic quadrans, teruncius aliter dicitur: de quo ſatis diximus. Erat enim aſſis & libellæ quartarius: deni autẽ quadrãtes ſeſtertium
ualebãt, & quaterni ſeſtertij denariũ. Ita ſit ut pro ſpor- Sportnla, id
tula deni ſeſtertij darẽtur: quos denis caroleis & ſemiſſe eſt, centũ qua-
æſtimandos eſſe dico. Caroleos noſtri denarios, quaſi drantes.

dextantes aliquando uocitarũt:ita ut aſſem,noſtrũ ſolidũ eſſe exiſtimemus,duodenos denariolos ualẽtem. tanti eſt illa ſportula à Iuuenale Martialeq; *decantata, quæ merces ſalutationum erat olim, & togatis, id eſt, comitibus & aſſeclis dabatur rectæ cœnæ loco:de qua* Iuuenalis,

–Nunc ſportula primo
Limine parua ſedet turbæ rapienda togatæ.
Sed quum ſummus honos finito computet anno
Sportula quid referat,quantum rationibus addat,
Quid faciẽt comites,quibus hinc toga,calceus hinc eſt?

Martialis idẽtidem centum quadrãtes uocat,miſellos appellãs ob tenuitatẽ pecuniæ,præſertim Romæ,*ubi omnia cara erãt,ut ex præcedẽtibus liquet.* Columella *hoc ſtrinxit in præfatione rei* Ruſticæ *his uerbis,* An *honeſtius dixerim mercenarij ſalutatoris mẽdaciſſimũ aucupiũ, circũuolitantis limina potẽtiorũ,ſomniũq; regis ſui rumoribus augurãtis?*Ex *hoc tamẽ cõijcere opes diuitũ* Roman. *licet,qui numeroſæ turbæ quotidianã hãc mercedẽ darẽt.* Trãquillus *de initio principatus* Neronis *loquẽs,* Adhibitus *ſumptib. modus,publicæ cœnæ ad ſportulas redactæ.*

Cœna recta. *Auguſti aũt inſtituto diuites cœnã rectã dabãt, quæ maioris erat & liberalitatis,& impẽſæ:ꝑpter quod* Mart.

Promiſſa eſt(inquit)nobis ſportula recta data eſt,

Sportulam enim præ recta contemnẽdam arbitrabantur. Idẽ Tranquillus *in* Domitiano, *Sportulas publicas ſuſtulit,reuocata cœnarũ rectarũ conſuetudine.* Hactenus *de*

Sextans. *ſportula.* Sextans *nummulus erat quadrãte minor, duas uncias ualens.*Plin. *libro ſupradicto,* Populus Romanus *ſtipẽ ſpargere cœpit* L.Poſthumio,Q. Martio *Conſulibus:tanta pecunia erat,ut eã cõferret* L. Scipioni,*ex qua is ludos fecit.*Nã *quòd* Agrippæ Menenio *ſextantes æris*

in

in funus contulit, honoris id neceſsitatisq́; propter pau-
pertatem Agrippæ, non largitionis eſſe dixerim. Vncia- Ratio rei nummariæ apud Græcos.
ria ſtips apud eundē lib. XXXIIII. *cap.*V. *dimidio mi-*
nor eſt ſextantaria, par ferme obolo noſtro. Apud Græcos Obolus.
hæc ratio nummulariæ rei fuit, ut obolus Atticus octo-
*nos chalcos ualeret, licet Plin. denos dicat lib.*XXI. *Bini*
autem chalci, id eſt, æreoli, quadrantem efficerent, quod
ab eis tetartemorium dicitur, & per ſyncopē tetartemo-
rum: ob id alio nomine dichalcum uocitatum. Chalci autē Dichalcum. Chalcus.
quaterni hemiobolium, id eſt, ſemiobolus dicebatur: ſeni
chalci triens, immutata ratione ſermonis. non enim triēs Triens.
dicebatur tertia pars oboli, ut tetartemorium quarta, ſed
quòd tres eſſent partes oboli, id eſt, dodrās. ita fit ut triēs
maior ſemiſſe, id eſt, ſemiobolo fuerit. Semiſſem nunc non
aſsis noſtri, ſed oboli intelligi uolo. Polybius ſuo tēpore
ita rem nummulariā conſtitutā fuiſſe dicit in II. *hiſtor.*
ut XII. *aſſes Romani drachmā efficerēt, cum binos aſſes*
obolo tribuat. Sic enim ſcribit, ὡς μὲν οὖν ἐπὶ τὸ πολὺ πα-
ρίενται τοὺς καταλύτας οἱ πανδοχεῖς, ὡς ἱκανὰ πάντ' ἔ-
χειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἡμιασσαρίου. τοῦτο δ' ἔστι τέταρτον
μέρος ὀβολοῦ. *Verùm cū de annone uilitate non ueriſimi-*
lia ſcripſerit, ut ſuprà dictū eſt, nō magnopere hoc eius di
cto moueor. Cæterùm apud Græcos tritemorū, i. triēs pro
tertia parte cuiuſq; rei accipi ſolet, ut quū dicūt, τριτημό-
ριον ταλάντου, καὶ τεταρτημόριον ταλάντου, *id eſt, trientē*
quadrantēq́; talenti, & quadrātē dici pro ſex horis. Theo
dorus Gaza in tractatu de menſib. ἡμέραις τοιγαροῦν τρια-
κοσίαις καὶ ἑξήκοντα καὶ πέντε ὁριζόμενος ἡμῖν ὁ ἐνιαυτός ἐστι
κατὰ τὴν ἡλίου περίοδον, προστιθεμένου τοῦ καὶ μορίου ἡμέρας
ἐπ' ἔλαττον ἢ ὡς τεταρτημόριον, τῷ ἀριθμῷ τῷδε. *Die-*
bus igitur (inquit) trecentis & ſexagintaquinq; finitus
nobis

nobis erit annus ſecundũ ſolis ambitum, duntaxat additæ huic numero parte quadam diei quæ minuſcula ſit quàm quadrans. Triobolum alio nomine hemidrachmium dicitur. ſenos enim obolos drachma efficit, ut auctores ſunt Plinius & Pollux, & alij. Trioboli nota ab altera parte effigiem Iouis, ab altera noctuam habebat, quam illi glaucem appellant: ex quo factum arbitror prouerbiũ, Noctuam Athenas, γλαῦκα εἰς ἀθήνας, contra eos negotiatores uſurpatum qui eas merces in emporia important, quæ ibidem uernaculæ ſunt, & multæ: quanquam ad auem noctuam referri uulgò ſoleat, quæ in Attica frequens uidetur. Tetrobolum quatuor obolos dicebant, hoc eſt beſſem drachmæ: numiſma erat habens effigiem Iouis, ut triobolum, & poſtica parte binas noctuas. Diobolum duos obolos ualebat, qui triẽs erat drachmæ. Obolus primã habet breuẽ, ſed in cõpoſitione productã, ut in diobolo, triobolo, tetrobolo, τριώβολον, τετρώβολον, διώβολον. Cũ ergo drachma Attica quaternis ſeſtertijs Romanis ualeret, id eſt, denario uno, ſeſtertius Romanus ſeſquiobolũ Atticũ ualuit, ut obolus omnino ſemiſſem noſtrum & denariolum ualuerit, ac ſi ſeptuncialem nummulum haberemus. Hac ratione diobolon ſeptenos ſeſtãtes noſtros ualebat. quare Plautus in Pœnulo quum dixit, Nõ ego homo trioboli ſum, niſi ego illi maſtigiæ exturbo oculos atq; dentes. ſic intellexit, ἄξιος τριωβόλου, ut Græci loquuntur, id eſt, non æſtimandus triobolo Attico, ſeu duobus ſeſtertijs. Sic alibi, Aruſpex nõ homo trioboli. genitiui ſunt ſchemate Græco enunciati. & trioboli igitur hominẽ uocat uocabulo monoptoto, ut nauci hominem antiqui dixerũt, & frugi. Idẽ in eodẽ Pœnulo, Seruorũ ſordidulorum ſcorta diobolaria. Feſtus meretrices

diobol

Triobolum.

Noctuam Athenas.

Tetrobolum.

Homo trioboli

diobolares appellatas ex eo dicit, quòd duobus obolis du- Diobolaris.
cerentur. Diobolaria ergo ſcorta dixit tanti proſtantia, quanti ſolidus noſter eſt & ſextans. Solidus noſter (ut ſæpe dixi) notus etiã eſt Tranſalpinis, & externis finitimis. Quum autẽ hæc ſcriberẽ, ducatus unus probi characteris quadraginta ſolidis noſtris permutabatur. Cæterũ nos oboli uocabulum à Græcis mutuati ſumus. Romani enim eo nõ utebãtur. Quòd autẽ rectè hos nũmulos æſtimarim, his exemplis cognoſcitur. Proſtibula enim ſcorta, & in lupanari proſtantia, ſermone uulgari ſolidũ unũ merere dictitantur, quod conuenit cum diobolo. Bos etiã olim numiſma erat Atticũ, bouis nota percuſſum, didra- Didrachmum.
chmum alio nomine dictũ. Quare hecatombœũ dictum Hecatombœũ.
quicquid duabus minis Atticis æſtimabile eſſet, id eſt, ducentis drachmis. Inde hecatombœa arma apud Homerũ Iliados ſexto, ut quidã uolunt, ubi Homerus permutationem armorũ Diomedis & Glauci ſcripſit, cuius meminit Iuſtinianus in præfatione Pandectarũ, & nos explicuimus in Annotationibus noſtris. Ab eo nomiſmate notum eſt apud Græcos adagium, βοῦς ἐπὶ γλώττης βέβηκεν. Bos Prouerbium.
ſuper linguã ſitus eſt uel firmatus: cõtra eos uſurpatũ, qui aut pecuniæ auctoramẽto loquendi libertatẽ perdiderũt, aut mulctæ irrogãdæ metu quæ dicẽda ſunt reticẽt. Huiuſmodi multi in Frãcia, ut alibi, ſæpe fuerũt: quod genus hominũ cũ ſemper noxiũ rebus bene gerẽdis fuit, tũ uerò illi deterrimi atq; exitiabiles, qui nõ bouem modò in ore, ſed ouem in fronte, uuplẽ in corde gerũt. Sed ad hunc locũ pertinere uideretur id quod ab Aulo Gellio dicitur libro XI. Noctiũ Attic. Conjectare autẽ (inquit) ob eandẽ Cap. I.
cauſam poſſumus quòd Italia olim eſſet armentoſiſſima, mulctamq;, quæ appellatur ſuprema, inſtitutã in ſingulos

dies duarum ouiũ, triginta boum, pro copia ſcilicet boũ, proq́; ouiũ penuria. Sed quum eiuſmodi mulcta pecoris armentiq́; à magiſtratibus dicta erat, adigebantur oues bouesq́; aliâs pretij parui, aliâs maioris: eaq́; res faciebat inæqualem mulctæ punitionẽ. Idcirco poſtea lege Aterina conſtituti ſunt in oues ſingulas æris deni, in boues æris centeni. Minima autem mulcta eſt ouis unius. Suprema mulcta eſt eius numeri quem diximus: ultra quã mulctam dicere in dies ſingulos ius non eſt, & propterea ſuprema appellatur, id eſt, ſumma & maxima. Quãdo igitur nunc quoq; à magiſtratibus populi Ro. more maiorũ mulcta dicitur uel minima, uel ſuprema, obſeruari ſolet ut oues genere uirili appellentur: atq; ita M. Varro uerba hæc legitima, quibus minima mulcta diceretur, concepit, M. Terentio, quandò citatus neq; reſpondit, neq; excuſatus eſt, ego ei unũ ouem mulctam dico. Ac niſi eo genere diceretur, negauerunt iuſtam uideri mulctam. Feſtus, Peculatus, id eſt, furtum publicũ, dici cœpit à pecore, tunc quum Romani præter pecudes nihil haberent. Plinius libro triceſimotertio, Vtinã poſſet è uita in totũ abdicari aurum, ſacra fames, ut celeberrimi auctores dixere, proſciſſum cõuitijs ab optimis quibusq;, & ad perniciem uitæ repertum. quantum fœliciore æuo, quum res ipſæ permutabantur inter ſe, ſicut & Troianis temporibus factitatũ Homero credi conuenit: quanquam & ipſe miratus aurum, exiſtimationes rerũ ita fecit, ut centum boum arma aurea permutaſſe Glaucum diceret cũ Diomedis armis nouẽ boum, ex qua cõſuetudine mulcta legũ antiquarũ pecore cõſtat etiã Romæ Plinij uerba, Gellij auctoritate, qui ſub Adriano Imperatore ſcripſit, ita interpretãda ſunt, ut mulcta Romæ pecore cõſtaret uerbo tenus

De modo mulctarum.

tenus. nã minima mulcta in ſingulos dies erat ouis unius æſtimatio priſca, id eſt, denarius unus, ſeu aſſes deni. ſumma autẽ mulcta, triginta boum & duarum ouiũ æſtimatio, id eſt, tria millia & uiginti æris, id eſt, trecẽtæ & duæ drachmæ. Hoc *conſentaneũ eſſe uidetur cũ eo quod dicitur in lege ultima de modo mulctarũ in* Codice Iuſtiniani. *Illa enim lege omnes iudices infra* Procõſularẽ *poteſtatem ultra quadrãtem auri mulctare quenquã uetãtur.* Librã *auri obryzi diximus cẽtum & duodecim ſolatis aureis æſtimandã eſſe.* Huius *quadrans paulo minus triginta aureis coronatis ualet, id eſt, argenti drachmis trecentis.* Proconſulare *autẽ imperium ſummã mulctam nõ ultra auri ſemiſſem dicere poterat, id eſt, aureos ſexaginta, ubi mulcta à lege nõ erat æſtimata.* Hactenus *coërcita erat omnis poteſtas pro cõtumacia quidẽ puniẽda, aut leui admiſſo, cuius pœna erat arbitraria.* Nã *delicta priuata, ut cõcuſsio, & furtũ, ulterius mulctari poterãt, cũ etiam publicatione partis bonorũ & ultra quædã leges ſanctæ ſint.* Hodie *apparitores & uiatores, qui uel interdicto uel iuſſu iudicum aliquid uel iubẽt fieri, uel uetant, ferè cẽtum librarum argenti mulctam interminari ſolent, ſi quid contra iuſſum edictum'ue factum aut admiſſum fuerit.* Quod *temere, ut opinor, in uſum receptum eſt.* Eodem *titulo permiſſa erat poteſtas præfecto prætorio uſque ad quinquagenas libras auri pro ſummo maleficio mulctandi: quod non tam ad dignitatem præfecturæ, quàm ad flagitij atrocitatem refero: ſi tamen quinquaginta libras auri ponderalis intelligere debeamus, quum* Proconſul *qui intra ſemiſſem arctatur, omne imperium habuerit, ut ex titulo de officio* Proconſulis *intelligimus, & præterea ex principum* Romanorum *conſuetudine*

Libra auri obryzi.

dine. Moris enim fuit principibus Romanis & Cæſaribus, ut accepta ſtatim purpura, Tribunitiã poteſtatẽ & Procõſulare imperium extra urbẽ aſſumerẽt inter alia Cæſareæ dignitatis uel principatus inſignia. Tacitus libro duodecimo, Virilis toga Neroni maturata, quò capeſſendæ Reipublicæ habilis haberetur: & Cæſar adulationibus Senatus liberius ceſsit, ut uiceſimo ætatis anno Conſulatũ Nero iniret, atq; interim deſignatus Proconſulare imperũ extra urbẽ haberet, ac princeps iuuẽtutis appellaretur. Apud eundẽ lib. decimotertio, Agrippina contra Neronẽ filium excandeſcẽs, & exprobrãs quòd matris beneficio, id eſt ſuo, Nero ad imperiũ aſſumptus eſſet, Baiarũ (inquit) ſuarum piſcinas extollebat, quum meis conſilijs adoptio, & Procõſulare ius, & deſignatio Cõſulatus, & cætera adipiſcẽdo imperio præpararentur. Lampridius, Interfecto (inquit) Vario Heliogabalo Alexãder urbe Arcena genitus, Varij filius, cõſobrinus ipſius Heliogabali accepit imperiũ, quum ante Cæſar à Senatu eſſet appellatus, interfecto ſcilicet Macrino: auguſtumq; nomẽ idẽ recepit, addito etiã ut & patris patriæ nomen, & ius Procõſulare, & Tribunitiã poteſtatem, & ius quintæ relationis, deferente Senatu, uno die aſſumeret. Capitolinus de Maximo & Balbino, Decretis ergo omnibus imperatorijs honoribus atque inſignibus, percepta Tribunitia poteſtate, iure Proconſulari, põtificatu maximo, patris & patriæ nomine meruerunt imperiũ. & in M. Philoſopho, Suſcepta filia, Tribunitia poteſtate donatus eſt: atque imperio extra urbẽ Proconſulari. Præſides autẽ prouinciarũ, ius tantũ prætoriũ habebãt, quod inferioris erat imperij quàm Proconſulare. Vopiſcus in Probo, Accepto igitur hoc Senatuscõſul

Tribunitia poteſtas & proconſulare imperium.

Ius prætorium, & poteſtas prætoria.

to, ſec

to, ſecũdũ orationẽ permiſit patribus, ut ex magnorũ iudicũ appellationibus ipſi cognoſcerẽt, Procõſules crearẽt, Legatos Cõſulibus, ius prætoriũ Præſidibus darent: quas leges Probus ederet, Senatusçõſultis proprijs cõſecrarẽt. Ex quibus uerbis intelligere poſſumus Præſidibus prouinciarũ dari ſolitã à principibus Prætoriã poteſtatẽ, & quibusdã rectoribus Proconſularẽ, quod ius Probus Imperator ad Senatũ detulit: cuius hodie inſtar eſt, quòd curia ſuprema præſides prouinciarũ & præfectos ad iuſiurãdum adigit, & principum cõſtitutiones prius animaduerſas & cõſideratas promulgãdi ius habet. Mirũ uerò mihi uiſum eſt in nomiſmatibus antiquis inter titulos imperatorios hoc nõ legi. Cõtra id quod diximus de mulcta maxima apud priſcos exẽplũ apud eundem Gelliũ libro nono, ubi de appij Cæci filia loquitur, quæ ob unũ improbũ uerbum ab Aedilibus mulctata eſt. Ob hæc mulieris (inquit) uerba tã improba, ac tã inciuilia, Aediles plebei mulctã dixerũt ei æris grauis xxv. millia. id factũ bello Punico primo. Vigintiquinq; millia æris, ducẽtorũ & quinquaginta boum mulctã æquarũt, id eſt totidẽ aureorũ noſtrorũ. Quare (ut dixi) ſuperius dicta, nõ de mulcta maleficiorũ & criminũ, ſed de mulcta cõtumaciæ intelligẽda ſunt. Nã apud Athenieſes, qui iure eo regebãtur à quo iura Romana originẽ primã ducũt, magnas fuiſſe maleficiorũ mulctas ex Demoſthene apparet, qui in oratione ὑπὲρ κονδύλου, quã cõtra Midiam habuit hominẽ prædiuitẽ, quodam loco ita inquit, ὑμεῖς ὦ ἄνδρες ἀθηναῖοι σμίκρωνι δέκα ταλάντων ἐτιμήσατε, καὶ σκίτωνι τοσούτων ἑτέρων, δόξαντι παράνομα γράφειν καὶ οὔτε παιδία, οὔτε φίλους, οὔτε συγγενεῖς, οὐθ᾽ ὄντινουν ἐλεήσατε τῶν παρόντων ἐκείνοις. Vos autẽ iudices

De modo mulctarum.

Smicroni mulctam talentorum decem irrogaſtis, & totidem aliorum Scitoni, ob id quòd rogationem quandam iniquam & legibus aduerſam promulgaſſet: quam pœnam, nec eius liberi, nec amici, nec cognationis aduocationiſq; eius interceſſio ſupplex & miſericordiã implorans deprecari potuerunt. Quin & ipſe Demoſthenes acceptorum uiginti talentorũ conuictus ob ſilentiũ Harpalo uenditũ, quinquaginta talentis mulctatus eſt: quam ſummam cùm nec cõficere poſſet, nec uinculorum tædiũ ferre uellet, clàm in exilium abijt. Hæc mulcta nõ minor eſt triginta millibus aureûm coronatorũ. Hîc operæpreciũ eſt æſtimare leges ſumptuarias, non illas priſcas quæ denos æris in dies ſingulos ſtatuebant impenſæ eſcariæ, ſed recentiores, & poſt uictam Aſiam latas, de quibus Gellius lib. 11. ſic inquit, Poſtea L. Sylla Dictator cum legibus priſcis ſitu atq; ſenio obliteratis, pleriq; in patrimonijs amplis helluarẽtur, & familiam pecuniamq; ſuã prandiorum gurgitibus proluiſſent, legem ad populum tulit, qua cautum eſt, ut Calendis, Idibus, Nonis, diebus ludorum, & ferijs quibuſdam ſolennibus ſeſtertios tricenos in cœnam inſumere ius poteſtasq; eſſet: cæteris autẽ diebus omnibus non amplius ternos. Poſtremò lex Iulia ad populum peruenit Cæſare Auguſto imperante, qua profeſtis quidem diebus ducenti finiuntur: Calẽdis, Idibus, Nonis, & alijs quibuſdam feſtiuis trecenti: Nuptijs autem & repotijs ſeſtertij mille. Eſſe etiam dicit Capito Atteius edictum, diui'ne Auguſti, an Tyberij, non ſatis commemini, quo edicto per dierum uarias ſolennitates à trecenis ſeſtertijs uſq; ad duo millia ſumptus cœnariũ propagatus eſt, ut his ſaltem finibus luxuriæ efferueſcentis æſtus coërceretur. In libris impreſſis ſeſtertij millies pro ſeſt

Mulcta Demoſtheni indicta.

Leges ſumptuariæ.

pro ſeſtertij mille legitur, qui æſtimatione noſtra quinq; & uiginti aureis æſtimantur coronatis, quòd ſi Gellius ſeſtertia mille ſcripſiſſet, quinq; & uiginti millia intelligerem, ſi ſeſtertiũ millies cẽtuplicato ſumma creſceret. Sed animaduertẽdum mihi uidetur, à denis aſsibus leges ad ſeptenos & ſemiſſem ueniſſe, hoc eſt ad ternos ſeſtertios etiã Sylla Dictatore, cuius priuignus Scaurus theatrum luxu fidẽ excedẽte extruxit. Ridicula igitur lex Syllana mihi fuiſſe uidetur, quæ id ſanciret, quod nemo ſequeretur. Notanda igitur illa Auguſti, quæ ducẽtos ſeſtertios in ſingulas cœnas taxauit, hoc eſt aureos quinq; noſtros, & diebus feſtis trecẽtos, nuptijs autẽ, & repotijs, id eſt poſtridie nuptiarũ, ſeſtertios mille. quæ ſumma lõgè abeſt à ſumptu quẽ in nuptijs facitamus. Ex ſupradictis patet quid cẽtuſsis apud Lucilliũ fuerit, id eſt quadraginta ſeſtertij, qui legẽ ſumptuariã cẽtuſſem uocitauit ob centum aſsium taxationẽ. ut auctor eſt Macrob. in III. *Satur. Vnde cœnæ cẽtenariæ à Tertulliano dictæ.* Centuſsis.

Priſcæ autẽ Romanorũ paupertatis indicia ſunt, quæ à Valerio lib. IIII. *ſcribũtur de paupertate, ex quo uerba hæc trãſcribẽda duximus. Itaq; cùm ſecũdo Punico bello Cn. Scipio ex Hiſpania Senatui ſcripſiſſet petẽs ut ſibi ſucceſſor mitteretur, quia filiã uirginẽ adultæ iam ætatis haberet, neque ei ſine ſe dos expediri poſſet: Senatus, ne Reſp. bono duce careret, patris ſibi partes deſumpſit, conſilioq; uxoris ac propinquorum Scipionis conſtituta dote ſummam eius ex ærario erogauit, ac puellã nuptui dedit. Dotis modus* XL. *millia æris fuit: qua nõ ſolùm humanitas P. C. ſed etiã habitus ueterum patrimoniorum cognoſci poteſt. nanq; adeò fuerũt arcta, ut Tatia Cæſonis filia maximã dotẽ ad uirũ* X. *millia æris attuliſſe uiſa* Priſcorum Romanorum paupertas.

Dotata Megalia. *ſit: & Megalia quia cum quingẽtis millibus æris mariti domum intrauit, dotatæ cognomẽ meruit. Quadraginta millia æris noſtro nomiſmate quadringentos coronatos ualent, quingẽta millia æris quinq; millia aureorum: propter quã ſummã per Antonomaſiã Megalia dotata uocitata eſt. Dotes autẽ poſtea creuiſſe ex Iuuenal. didicimus apud quẽ decies centena millia, & bis quingẽta legimus,*

Bis quingenta dedit: tanti uocat ille pudicam. Alibi,

Et ritu decies centena dabuntur

Antiquo, ueniet cum ſignatoribus auſpex.

Decies ſeſtertium (ut ſæpe diximus) quinq; & uiginti Decies ſeſtertium. *millibus aureorum noſtrorũ æſtimari poſſunt.* Hoc addendum. *Seneca de Conſolatione ad matrẽ, Scipionis filiæ ex ærario dotẽ receperũt, quia nihil eis reliquerat pater. Aequum mehercules erat populũ Rom. tributũ Scipioni ſemel cõferre, cùm à Carthagine ſemper exigeret. O felices uiros puellarũ, quibus populus Rom. loco ſoceri fuit. Beatiores ne iſtos putas, quorũ pãtomimæ decies ſeſtertio nubũt, quàm Scipionẽ, cuius liberi à Senatu tutore ſuo in dotẽ æs graue acceperũt? His uerbis liquet decies ſeſtertium & decies cẽtena idem eſſe.* Strabo libro IIII. *de Maßilienſibus loquẽs,* τοῦ δὲ λιτότητος τῶν βίων καὶ τῆς σωφροσύνης τῶν μασσιλιωτῶν οὐκ ἐλάχιστον ἄν τις θείη τοῦτο τεκμήριον. ἡ γὰρ μεγίστη προῖξ ἐστὶν αὐτοῖς ἑκατὸν χρυσοῖ, εἰς ἐσθῆτα πέντε, καὶ πέντε εἰς χρυσοῦν κόσμον. πλέον δ' οὐκ ἔξεστι, *Frugalitatis autem uitæ & cõtinentiæ Maßilienſiũ maximũ hoc indiciũ exiſtimari põt,* Dotes Maſsilienſes. *quòd dos apud eos maxima cẽtũ ſunt aurei, et eo amplius in ueſtem quinq;, et in mũdum muliebrẽ aureum quinq;. amplius autem doti dicere non licet. Centum aureos Romanos Strabonem intellexiſſe puto. tunc enim quum ſcripſit.*

pſit Strabo,omnia Romanis parebant in Gallia.Ex prædictis etiam apparet quanti æſtimari debeãt ſportulæ ſolennes in Prouincia Pliniana,quarũ fit mentio in Epiſtolis ad Traianũ,his uerbis; Qui uirilem togã ſumunt,uel nuptias faciunt, uel ineunt magiſtratũ, uel opus publicũ dedicãt,ſolent totam Bulen, atq; etiam è plebe non exiguum numerũ uocare,binosq; denarios,uel ſingulos dare. Mille enim denarij centũ aureos ualent,duo millia denarium ducentos aureos. Quare illæ ſportulæ tanti aut pluris cõſtabant,cùm ipſe dicat, Ita uereor ne ij qui mille homines,interdũ etiam plures uocãt,modum excedere,& in ſpeciem dianomes incidere uideãtur,id eſt diui- Dianome diui
ſionis & largitionis.Criminoſum enim uerbũ diuiſionis ſio.
erat propter ambitus ſuſpicionem. ſed in omnibus Plinij exemplaribus hoc uerbũ uariè corruptũ eſt.Nunc ut fauſta ac felici clauſula diſputationem hãc peragamus, per- Loca in Euan-
curramus ea quæ in Euãgelio legũtur.Iam primũ Mat- gelio explica-
thæi decimo;Nonne duo paſſeres aſſe ueneunt? οὐχὶ δύο ta.
στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; Aſsis duos ſextantes noſtros As & Aſsis.
ualuit,id eſt denariolos quatuor.Et Lucæ XII.οὐχὶ πέντε στρουθία πωλεῖται ἀσσαρίων δύο; Nonne quinq; paſſeres ueneunt aſsibus duobus,id eſt dipondio? Quare Cice- Dipondius.
ro pro Quintio dupodium pro pecuniola poſuit, Si dupondius(inquit)tuus ageretur Sexte Neui,ſi in paruula re captionis aliquid uereare,non ſtatim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem qui conſuluntur, cucurriſſes? Et Matthæi uiceſimo denarius diurnus tres ſolidos & ſemiſſem ualet,quanti uinitores ferè conduci ſolent. συμφωνήσας μετὰ τῶν ἐργατῶν ἐκ δηναρίου τὴν ἡμέραν; Pactus cum operarijs denario in diem. Quòd autem denarius fuerit Romanus,ex eo apparet quod cap. XXII.di-

citur, Oſtēdite mihi nomiſma cēſus. At illi obtulerunt ei denariū, in quo effigiē Cæſar. fuiſſe dicit. οἱ δὲ προσήνεγκαν αὐτῷ δηνάριον. Ex quo apparet in denario fuiſſe effigiem Cæſaris Auguſti, uel Tyberij: & tales hodie denarij circūferūtur, nequis de eo dubitare poſſit. Plinius lib. VI. Annij Plocamij qui maris Rubri uectigal à fiſco redemerat, libertus, circa Arabiā nauigās, aquilonibus raptus præter Carmaniā, quintodecimo die Hippuros portum. Taprobanes inuectus, hoſpitali Regis clemētia ſex mēſium tēpore imbutus alloquio, percōtanti poſtea narrauit Romanos & Cæſarē. Mirū in modū in auditis iuſtitiam ille ſuſpexit, quòd pares pōdere denarij eſſent in captiua pecunia, quū diuerſæ imagines indicarēt à pluribus factos. Hæc Plinij uerba improbāt eorū opinionem, qui rei nūmariæ æſtimationē hodie cōſtitui nō poſſe putarūt, ea maximè ratione, quòd & Cōſulū & principū tempore uariata pōdera nomiſmatū fuerūt, ita ut pro cuiuſque percutiētis arbitrio nomiſmatis pōdus & indicatio euariauerit: id quod Blōdus Flauius lib. V. Romæ triumphātis affirmauit: antiquitatis diligētiſsimus inquiſitor. Cum enim ad eā partē ueniſſet, & eam ſibi trāsmittendam uideret, Hæc omnia (inquit) qualia per ſingulas ætates fuerint, examuſsim oſtendere, non magis difficile quàm impoſsibile fuerit, nō ſolùm quia obſcuris et noſtra ætate ignotis uerbis ſunt à maioribus tradita, ſed quia omnis ferè ætas ſuam habuit cudēdi uarietatē & formam. Videmus enim multos ex Cōſulibus priſcis ſui uultus cuſiſſe nummos ſemper mēſura & pōdere uariatos: quod maiore poſtea ſtudio principes factitarunt. Et paulo inferius de talēti uarietate loquēs, idē penè pronūciat, & ad extremum ingenuè fatetur ſe rē difficilimā & ſitu ue-

Blondi opinio de re nummaria.

tuſtatis obductã, nec ingenio nec diligentia ſuperare potuiſſe, cũ nulla extarẽt priſcorũ uolumina, in quibus aperta dictorũ uerborũ mẽtio fieret. Ipſe tamẽ lib. III. eiuſdem operis cũ hãc rem tẽtare uellet, Hãc nos difficilimã (inquit) numerorũ & ponderũ uetuſtiſsimã conſuetudinem ad noſtri tẽporis collationẽ inuiti hoc loco tractamus, quã infrà ſuo loco tractare cõſtituimus. Et paulum infrà, cũ in denarijs, quos aureos fuiſſe uolebat, æſtimandis magnopere hallucinatus eſſet, centũ millia æris, id eſt primæ claſsis cẽſum ſub Seruio Rege, decẽ millibus ducatorũ taxauit, quẽ nos mille tantũ aureis coronatis æſtimamus. Census primæ claſſis.

Nũc redeamus ad rem. Iohãnis ſexto, Ducẽtorũ denariorum panes nõ ſufficiũt eis, ut unuſquiſq; modicum quid accipiat, διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἀρκοῦσιν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ. *Deinde ſubdit, Diſcubuerunt ergo uiri numero quinq; millia. Ineamus nunc rationẽ, Ducẽti denarij, uiginti aureos noſtros ualent, id eſt quinq; & triginta Franciſcos. Commoda apud nos annona eſſe dicitur, quum terniprimarij panes quincũce ueneũt, qui nũmus uulgo albulus appellatur. Si igitur cõmodam annonã ſequamur, & qualis eo anno fuit quum hæc ſcriberem, in ſingulos Franciſcos duodequinquaginta quincunces numerabimus: quem numerum ſi tricies quinquies ducas propter trigintaquinque Franciſcos, mille ſexcenti & octoginta quincunces fient: qui ſinguli quũ ternos panes faciãt, fiũt in ſumma panes quinque millia & quadraginta. qua ratione unuſquiſque panem unum habere potuit, & ſic pane ſatiari. quod conuenire cum dicto Euangeliſtæ non uidetur. ſed ſcilicet carior erat annona Hieroſolymis, id quod facile crediderim ex Strabone, qui agrũ Hieroſolymitanum ſterilem* Iohannis euangeliſtæ locus.

rilem eſſe dicit. Nã *& hic ſæpe panis primarius ſextantibus uenit: qua ratione quatuor millia & ducenti panes eſſent.* Marci *etiã ſexto ita legitur,* ἀπελθόντες ἀγοράσωμεν διακοσίων δηναρίων ἄρτους, καὶ δῶμεν αὐτοῖς φαγεῖν. E*amus emptũ panes ducẽtis denarijs, & demus illis ut edant. quaſi ſcilicet ducẽti denarij ſatiare turbã tantam poſſent, quod apud* Iohãnem *hyperbolicè refertur. in quo agnoſcimus ſtuporẽ diſcipulorũ, qui mirarentur dominũ tãtam turbã paſcere uelle, quũ id non poſſe fieri arbitrarẽtur.* Marci. XII. καὶ ἐλθοῦσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. E*t accedẽs una uidua paupercula iecit minuta duo, quod eſt quadrans. Quadrãtes autẽ æreos fuiſſe patet ibidẽ ubi dicitur ieciſſe æs in gazophylacium, pro quo* Græce χαλκὸς *dicitur.* In *Actibus* Apoſtolorũ, *ſiue acta appellare malimus, capite undeuicẽſimo ita legitur de exorciſtis* Iudæis, Multi *autem ex eis qui fuerãt curioſa ſectati, cõtulerũt libros, & cõbuſſerunt eos corã omnibus, & cõputatis precijs illorum, inuenerũt pecuniã denariorũ quinquaginta milliũ,* καὶ εὗρον ἀργυρίου μυριάδας πέντε. *(ſic enim ad uerbum legitur) & inuenerũt argẽti myriadas quinq;, quod interpres rectè tranſtulit quinquaginta millia denariûm, nõ ut* Plutarchi *interpretes in* Antonio & Põpeio, *millia nũmûm pro denariorũ millibus uertẽtes, qua ratione quadruplo minor fit ſumma, ut ſuprà adnotatũ eſt.* Hæc *ſumma quinq; millia aureorũ noſtrorũ ualet, ne temere putemus librorũ ſummã à* Luca Apoſtol. *ſcriba cõmemoratã.* Id *enim omnino admiratiõe dignũ, tãti libros adiurationũ cõparatos.* Triginta *autẽ argẽteos, quo precio* Iudas *ſceleratiſſimus pfidiã indicare ſuſtinuit* Iudæis *licẽtibus, nõ triginta denarios fuiſſe propterea arbitror, ꝗ ubi*

Librorũ perniciosorũ exuſtio.

Argẽteus quo Chriſtus diuẽditus.

ꝙ ubiq; argenteos legi,nunquã denarios,id eſt græce argyria,non denaria.Scio hodie in æde diui Iohannis Lateranenſis Pariſijs oſtendi argenteũ unum, qui ex illis triginta eſſe dictitatur,quos Iudas in templũ abiecit,characterẽ diuerſum à denario Romano habentẽ.Habet enim effigiẽ hominis non luſcã eminente altera mala,ut Romana nomiſmata uiſuntur,ſed aduerſam & integram, & à tergo floſculũ,utrinq; nullo indice. Pondus,ut conijcere licet(non enim attrectatur, ſed trans uitrũ cernitur) didrachmum eſſe poteſt,ſi ſatis cõmemini. Ex ijs autẽ quæ adnotauimus,alia quoq; omnia intelligi æſtimariq; poterunt,nec aliquid eſſe puto quod nõ ſit à me deprehenſum in ijs quæ apud auctores legi, unũq; tantũ eſt cuius omnino periculũ recipere in me nolim,quod apud Vitruuium lib. III. legitur, ubi de ſenario & denario loquitur his uerbis,Ex eo etiã uidentur ciuitates Græcorũ feciſſe,uti quemadmodum cubitus eſt ſex palmorum,ita in drachma quoq; eo numero uterentur.Illæ enim æreos ſignatos,uti aſſes ex æquo ſex, quos obolos appellant, quadranteſq; obolorũ,quæ alij dichalca,nonnulli trichalca dicunt,pro digitis uigintiquatuor in drachma conſtituerunt.Noſtri autem primò decẽ fecerunt antiquũ numerum, & in denario denos æreos aſſes conſtituerũt, & ea re cõpoſitio nummi ad hodiernũ diem denarij nomen retinet.etiamq; quartã eius partẽ,quod efficiebatur ex duobus aßibus et tertio ſemiſſe,ſeſtertium uocitauerũt. Poſtea quoniã aduerterũt utroſq; numeros eſſe perfectos & ſex & decẽ, utroſq; in unum coniecerunt,& fecerunt perfectißimum decußiſexis. Huius autem rei auctorẽ inuenerũt pedem. E`cubito enim quum dempti ſunt palmi duo, relinquitur pes quatuor palmorum. Palmus autẽ habet quatuor digitos.Ita

Vitruuij locus moleſtiſsimus.

toſ. Ita efficitur uti habeat pes ſedecim digitos, & totidẽ aſſes æreus denarius, uel ut in alijs exẽplaribus, ærarius. neutrum tamen rectè: denarius enim nunquam æreus fuit apud Romanos, nec drachma apud Græcos: ſed ante argentum ſignatũ decuſsis, ut centuſsis, æreus fuit. Quare nõ æreus ſed æreos legendũ eſt, ut ad aſſes referatur. Sed ex hoc Vitruuiano loco id habemus quod ſuprà ex auctoribus Græcis collegi, drachmam in ſex obolos diuidi, & obolos ſingulos in quaternos quadrãtes, quos dichalcos, id eſt binos chalcos ualentes appellant. uel trichalcos, id eſt ternos chalcos ualentes. ſic fit ut numerus quatuor et uiginti ex ſenario quater ducto impleatur. Quare uerũ eſſe non poteſt quod apud Pliniũ legitur in fine libri uiceſimiprimi, quòd obolus decẽ chalcos habeat. aut enim obolus octo chalcos habuit, id quod nos diximus, et ſic in quaterna dichalca diuiditur. aut duodenos, ſi quadrãtes trichalci, id eſt ternarij fuerunt, quod nõ Athenis, ſed alibi fuiſſe puto, ſicubi fuit. Quod autem ſequitur, uideamus an uerũ ſit. Vult enim Vitruuius Romanos ſic denarium & eius partem ad pedis rationẽ retuliſſe aliquando poſt argentũ ſignatũ, ut Græci drachmam & eius partes ad cubiti retulerunt. quo fit, ut ſic denarius ſedecim aſſes ualuerit, ut pes ſedecim digitos habet. Citetur nunc Plinius de hoc ſententiã dicturus. ſic enim inquit lib. XXXIII Argentum ſignatũ eſt anno Vrbis quingenteſimo octogeſimoquinto, Q. Fabio Conſule, quinq; annis ante Punicum bellũ: & placuit denarius pro decẽ libris æris, quinarius pro quinq;, ſeſtertius pro dipondio ac ſemiſſe. Libræ autem pondus æris imminutũ bello Punico primo, cum impenſis Reſp. non ſufficeret, conſtitutumq; ut aſſes ſextantario pondere ferirentur: ita quinq; partes factæ lucri, diſſol

Plinij locus.

diſſolutumq́; æs alienum. Poſtea Annibale urgente. Qu. Fabio Maximo Dictatore aſſes unciales facti, placuitq́; denariū ſedecim aſsibus permutari, quinariū octonis, ſeſtertium quaternis. ita Reſp. dimidiū lucrata eſt. In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro decē aſsibus da tus. Nota argēti fuere bigæ atq; quadrigæ, et inde bigati quadrigatiq́; dicti, mox lege Papyriana ſemunciales aſſes facti. His Plinij uerbis ſignificatur propter pecuniæ penuriā factū eſſe ut denarius ſedecim aſsibus permutaretur: & tamen Vitruuius ratione id dicit non neceſsitate factum, & ſuo etiā tempore, id eſt ſub Auguſto, denariū ſedecim aſſes ualuiſſe. Sed rurſus in dubium uenit quod à Plinio dicitur. Si enim Fabio Dictatore aſſes unciales facti ſunt, quonam modo id fieri poteſt ut Reſp. dimidium tantùm lucrata ſit, præſertim quum ſuperius dixerit Plinius in ſextantarijs aſsibus quinq; partes lucrifactas? quū enim aſſes librales facti fuiſsēt ab initio, ſi uncia pro libra oblocari potuit, undecim partes lucri factas oportuit. De inde ſi denarius q decē aſsibus ualebat, ſedecim pmutari cœptus eſt, et ſeſtertius qui duos et ſemis, pro quaternis, dimidiū lucri factū nō eſt. Hoc melius ex Feſto intelligitur, q de hoc loquēs, ita inqt, Sextātarij aſſes ī uſu eſſe cœpere ex eo tēpore, quo ,ppter Punicū bellū ſecundū quod cū Annibale geſtū eſt, decreuerunt Patres, ut ex aſsibus qui tū erant librarij, fierent ſextantarij, ut populus ære alieno liberaretur, et priuati quibus debitū publicè ſolui oportebat, nō magno detrimento afficerētur, ſeptēnioq́; uſus eis fuit ut priore nummo, ſed id non permāſit in uſu. Ex his uerbis dico, initio ſtatim belli ſextantes pro aſsibus locari cœptos, uel aſſes ſextantis pondere, quod idem eſt. poſtea uerò Annibale arctius urgēte, quū Italia paſſim

Locus Plinij corruptus.

Aſſes ſextantarij.

ſim bello flagraret, ærariumq́; iam exhauſtũ eſſet, aſſes ex ſextantarijs unciales eſſe decretos, & ſic dimidium lucratam Remp. quæ unciam pro ſextante ſoluendo deſungebatur. Id *enim dimidiũ refertur ad proximũ aſſem ſextantarium, non ad priſtinũ libralem.* Id *ne in dubiũ reuocetur, efficit geminatũ eiuſdem* Feſti *teſtimoniũ, alibi, his uerbis,* Graue *æs dictũ à pondere: quia deni aſſes ſinguli pondo libræ, efficiebãt denariũ ab hoc ipſo numero dictũ: ſed bello* Punico *pop.* Rom. *preſſus ære alieno, ex ſingulis aßibus librarijs ſenos fecit, qui tãti ualerẽt.* Fuerunt *igitur aſſes illi ſextantarij, non dextantarij, ut in impreßis legimus contra fidẽ antiquorũ.* Fabium & Conſulem & Dictatorem *fuiſſe certũ eſt in bello* Punico *ſecundo: ut apud* Liuium *legitur lib.* II. & *lib.* IIII. *de bello* Punico *ſecundo.* Hoc *autẽ quod dictum eſt à* Plinio, *factum eſſe credo anno tertio belli* Punici *poſt* Cãnenſem *cladẽ: quo tempore propter penuriã argẽti* Triumuiri *mẽſarij rogatione* Minutij Tribunipl. *facti ſunt* (ut auctor *eſt* Liuius *lib.* III. *eiuſdem belli*) *apud quos* Triumuiros *omne aurum, argẽtum, æsq́; ſignatum certatim ab omnibus delatum eſt collatione uolũtaria, auctore eodem lib. ſexto, quanquam eo anno* Liuius Fabiũ Buteonem Dictatorem *fuiſſe prodiderit.* Proinde *denariũ illum qui ſedecim aßibus permutabatur, nõ eũ fuiſſe dico q prius denis aßibus ualebat, hoc eſt centenis uicenisq́; uncijs: ſed alium multo deteriorem, qui ſenoſdenos aſſes ſui generis ualebat, ut quinarius octonos, & ſeſtertius quaternos.* Hoc & *apud maiores noſtros aliquando factitatũ legimus inuento regum in nummaria difficultate, ita ut argenti libra in immenſum æſtimaretur, & inde nummi eadem ratione cuderentur. quippe niſi & argẽtum infectum & nomiſma*

Imminutio monetæ.

parili

pari li ratione congruerent, commercia hominũ expediri non poſſent. Quare (ut dixi) quonam modo illud dictum Vitruuij intelligi debeat, affirmare nõ auſim, niſi Vitruuium, qui numeri utriuſq; perfectionẽ, hominũ quoq; iudicio probare uolebat, propoſito ſuo adſtruẽdo inſeruiuiſſe credamus, ut id quod aliquando difficili reip. tempore factũ erat, pro legitimo atq; arbitrario apprehẽderit. Sed rurſus Varro rem in controuerſiã reuocat, qui libro primo de lingua Latina ſic inquit, Denarij dicebantur quòd denos æris ualebãt, quinarij quòd quinos, ſeſtertius quòd ſemis tertius. Dupondium enim & ſemis antiquus ſeſtertius eſt. Hæc uerba Varronis cũ uerbis Plinij lib. III. ubi ſeſtertiorũ meminit, indicare uidentur ſeſtertiũ qui erat ab initio, nõ eundem fuiſſe cũ eo qui tẽpore Varronis & Plinij ætate fuit. Eodẽ pertinent uerba Feſti in uerbo ſeſtertius. Hoc igitur ut cõſtituere nõ auſim, ſic affirmare non dubitẽ, me in ijs quæ dixi, nõ eſſe hallucinatum, propterea quòd Plutarchũ & Appianũ auctores ſecutus, et Suetoniũ Tranquillum & alios, centenas drachmas uel centenos denarios, millenos æris, & quadringenos ſeſtertios poſt tẽpora belli Punici ſecundi ualuiſſe ſumper dixi. Quòd ſi belli Punici tempore ratio nummaria argenti ærisq́; immutata eſt opibus Romanorũ acciſis, finito ſtatim bello in priſtinum ſtatũ redijt, ut Feſtus de aſsibus ſextantarijs dixit. Pondus etiã denarij quum primũ ſignatus eſt, drachmale fuiſſe propterea exiſtimo, quòd nullã auctoritatẽ idoneã memini quæ id falſum eſſe doceat. nã & præter nomiſmata à nobis enumerata, habuimus denarium unum uetuſtate exeſum eodẽ cum alijs pondere, in quo ab una parte caput galeatũ erat, ſub cuius mento X litera uidebatur, denarij (ut conijciebam) nota in auerſa parte

Varronis locus rem cõtrouerſam facit.

parte lupa erat ſtans ſub arbore, capite in uentrẽ demiſſo ubera infantibus præbens. quantũ autẽ ex charactere fugiente percipere potui, infantes ingeniculantes manum uberi cũ ore admouebant, quibus lupa diuaricãs corpore exporrecto ubera ſubmittebat. In infimo margine, Roma uerbũ erat. in latere, duo hæc uerba, Sex. Po. qđ nomen Conſulis fuiſſe puto eius ſeculi quo primũ argentum ſignatũ eſt. Arbor autẽ ficus erat ruminalis, cuius meminit Feſtus. Itaq; in nummo aureo argenteoq́; æſtimando ſcrupulus nullus eſſe debet: & ut eſſe uerũ ponamus quod à Vitruuio dictũ eſt, in aſſis tantũ & quadrantis ſextantisq́; æſtimatione deceptus ſum: id quod nihil ad magnarum rerũ æſtimationẽ deprehendendã obſtitit. Cæterùm quod Plinius dixit, argẽtũ ſignatũ eſſe anno Vrbis quingenteſimo octogeſimoquinto, quinq; annis ante primum bellũ Punicũ, haud ſcio an perperã legatur, etiã ſi exemplarium omniũ in eo una fides ſit. Iam primũ Eutropius hiſtoricus primũ Punicũ bellum contra Pœnos ſuſceptũ auctor eſt anno Vrbis quadringenteſimo ſeptuageſimoſeptimo. Poſtea anno undequadrageſimo ſupra quingenteſimum Quintus Fabius Maximus Dictator aduerſus Annibalem miſſus in ſecundo bello Punico. Porro defunctos Annibalis bello Romanos, Macedonicũ bellũ excepit, anno quinquageſimo ſupra quingenteſimũ, eodẽ Eutropio auctore. Quare oportuit ſignatũ fuiſſe nummum argenteum ante annum quingenteſimum, ſi quidem ante bellum Punicũ primum ſignatus eſt. Deinde Euſebius in Chronicis auctor eſt argẽtum primum Romæ ſignatum anno quinto poſt Tarentum à Romanis captum, qui fuit annus mundi quater milleſimus nongenteſimus uiceſimus. Auguſtus autem triumphum Actiacum egit, à quo

Pliniĩ locus.

Quãdo argentum Romæ primum ſignatũ.

ſtatim

ſtatim ſolus dominari cœpit, anno mundi cẽteſimo ſeptuageſimo ſupra quinquies milleſimum, qui fuit annus Vrbis circiter ſeptingenteſimus. atqui ab Auguſti triumpho ſi annorũ numerũ retro colligas, ducẽtos ac quinquaginta ad bellum Tarentinũ confectũ reperies. tot enim interſunt anni ab anno quater milleſimo nongenteſimo uiceſimo, ad quinquies milleſimũ centeſimũ & ſeptuageſimũ. Licet Euſebius à condita Vrbe uſq; ad Cæſaris Dictaturam annos ſeptingẽtos & quatuor effluxiſſe dicat. Sed id parũ refert ad id quod agimus, inueſtigandũ. Deniq; L. Florus in prima Epitome, ſecundam Vrbis Romæ ætatẽ, à Bruto & Collatino Conſulibus primis ad Appiũ Claudiũ Quintũ Fuluiũ Conſules, ducentorũ circiter annorũ intercapedine terminat, ut primã ætatẽ quæ ſub regibus acta eſt, ducentorum quinquaginta. Appio autẽ Claudio Cõſule Rom. populus mare primùm trãſgreſſus eſt belli gerendi cauſa. Ex libro autem Liuij quintodecimo nouimus paulo ante primũ bellum Punic. pop. Rom. primùm argento uti cœpiſſe. Quapropter planum fit numeros corruptos eſſe apud Plinium in loco ſupradicto, & ante annum quadringenteſimum quinquageſimum ſecundum Lucium Florum, qui ſub Hadriano principe ſcripſit, ſecundum Eutropium qui ſub Iuliano, ante annum quadringenteſimum octogeſimum argẽteum nummum extitiſſe. Nunc ſi Plinium emendare uelimus, id facere poterimus eius ſcriptoris auctoritate quem Plinius ipſe ſequi ſolitus eſt, id eſt Titi Liuij, qui in præfatione libri triceſimi annos quadringentos LXXVIII ab Vrbe condita uſq; ad Appium Conſulem, qui primus bellum Carthaginẽſibus intulit, fluxiſſe ſcripſit. Quare apud Plinium anno quadringẽteſimo ſeptuageſimooctauo legendũ eſt, ſi Plinius

Plinius Liuiũ ſequitur.

ſi Plinius Liuiũ ſecutus eſt. Eutropius Liuiũ ſecutus eſſe uidetur: ſed in eo diſcrepat, ſi ueri ſunt apud eũ numeri, quòd anno quingenteſimo quinquageſimo cœptũ eſſe bellum Macedonicũ ait, cum apud Liuiũ libro triceſimo legatur, Anno quingenteſimo quadrageſimo ab Vrbe condita, P. Sulpitio Galba, Cn. Aurelio Cõſulibus bellũ cum Rege Philippo initũ, paucis mẽſibus poſt pacem Carthaginenſibus datã. Hic rurſus alius ſuboritur ſcrupulus, uſqueadeo apud auctores numeri extantes negotiũ lectitantibus exhibent. Si enim à primo Punico bello cœpto ad ſecũdum finitũ tres tantũ & quadraginta anni interſunt (id enim tradit Liuius in ſupradicta præfatione) quonam modo ſi ſtatim Macedonicũ Punicũ bellum ſecũdum excepit, ab anno quingẽteſimo & quadrageſimo factũ eſſe credetur, cum inter utrunq; numerum duo & ſexaginta anni interſint? Simile eſt quod in Epitome Liuij libri quadrageſiminoni legitur, Anno ſexcenteſimo & altero ab Vrbe condita ludos Diti Patri ad Tarentũ ex præcepto Sibyllæ factos, qui anno primo belli Punici, quingenteſimo & altero Vrbis conditæ facti erãt. Et rurſus in Epitome libri triceſimiprimi, Bellũ Macedonicum cœptum eſſe anno quingenteſimo quinto, quæ duo dicta planè refragantur ijs quæ apud Liuiũ leguntur: nunc autẽ tranſmittenda, cum nihil ad rem præſentẽ pertineãt, admonitione tamen digna. Sed ne de hoc loco Plinij emendando aliquis poſthac dubitet, Pliniũ ipſum teſtẽ in ſeſe citabimus: qui eodem libro alio loco ita inquit, Lucius Scipio trãſtulit in triũpho argẽti cælati põdo M. quadringenta quinquaginta, & uaſorum aureorũ pondo centum millia anno conditæ Vrbis quingenteſimo ſexageſimoquinto. Hoc quod Plinius dicit anno quingenteſimo ſexageſimo contig

Numeri apud autores deprauati, multum negotij legentibus exhibẽt.

contigiſſe, cōtigit poſt Antiochum uictum, quē Romani poſt Philippum Regē Macedoniæ aggreßi ſunt, cū tamē bellum illud Macedonicū finito demum ſecundo bello Punico cœperit. Verùm ex ſupradictis apparet uehementer illos falli, qui nomiſmata argētea oſtentant quaſi à Bruto exactore regū percuſſa, atq; etiā ab ipſis regibus ſignata. Non omittendū uidetur in hac adnotandarū rerum ſylua (quæ ut in memoriā ipſæ ſubeunt, ſic in ordinē rediguntur) id quod à Thucydide lib. III. belli Peloponneſiaci dicitur, milites ſingulos pedeſtres & claßiarios binas drachmas in dies accipere ſolitos. de claſſe enim Atheniēſium loquens, quā & inſtructißimā & numero & pulchritudine nauium fuiſſe affirmat, ita inquit: Itaq; æſtate una uniuerſæ naues ducētæ & quinquaginta fuerūt, quæ res maximè pecunias eorum exhauſit, cum ſumptu Potidææ. Nā qui Potidææ erāt milites præſidiarij binas drachmas merebant, ita ut miles alterā drachmam miniſtri nomine acciperet, ὥςε αἱ πᾶσαι ἅμα ἐγίγνοντο ἐν ἐνὶ θέρει διακόσιαι καὶ πεντήκοντα νῆες. καὶ τὰ χρήματα τοῦτο μάλιςα ὑπανάλωσε μετὰ ποτιδαίας. τὴν τε γὰρ ποτίδαιαν δίδραχμοι ὁπλῖται ἐφρούρουν. αὐτῷ γὰρ καὶ ὑπηρέτῃ δραχμὴν ἐλάμβανε τῆς ἡμέρας. Et paulò pòſt, νῆές τε αἱ πᾶσαι τὸν αὐτὸν μισθὸν ἔφερον. Nauesq; omnes idē ſtipendium accipiebant. Similes Athenienſis binas drachmas ſuo famuliq; nomine accipiebat, id ſtipendiū erat in menſem ſexagenæ drachmæ, quæ ære noſtro ſenos aureos coronatos ualent, id eſt, denos Francicos & ſemiſſem. Apud nos autē qui minimo merent pedites, in mēſem cētenos ſolidos accipere ſolent, id eſt, quinos Francicos: qui plurimo, ſeptenos Francicos: quā mercedē menſtruam Germani apud nos acceperūt. Ex quo apparet drachmæ æſtima-

Stipendiū militare.

 tionem

tionem à nobis factam, à ueritate non abhorrere. Hoc argumentum adiuuat id quod ſuprà in fine libri quarti diximus de mercede philoſophorũ molas truſatiles circũagentium, & quod hoc eodẽ lib. de denario diurno adnotauimus. Xenophon in primo Hellenicon, οἱ δὲ ταῦτ' ἐπῄνουν, καὶ ἐκέλευον αὐτὸν τάξαι ναύτῃ δραχμὴν ἀττικήν. *Hi collaudato Cyri dicto, hortabãtur eũ ut drachmã Atticam nautis in dies ſingulos pro ſtipendio ſtatueret. Ipſe tamen paulò pòſt dicit non drachmam eũ ſtatuiſſe, ſed tetrobolum, hoc eſt beſſem drachmæ, cũ antè ſemiſſem tantum acciperẽt, id eſt triobolum: de ſtipendio loquens auxiliario quod Lacedæmonijs ad tuẽdam rem nauticã & claſſiariam à Rege Perſarũ conferebatur. Quantulæ autem fuerint illæ naues præ ijs quæ nunc fiunt, ex eo licet intelligere, quod idem libro ſecũdo ita inquit, Cum autẽ ij in terra Attica eſſent, Athenienſes centũ naues quas inſtruxerant, & mille in ijs armatos quadringentosq́; ſagittarios circum Peloponneſum miſerũt.* ὄντων δ' αὐτῶν ἐν τῇ γῇ, οἱ ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν τὰς ἑκατὸν ναῦς περὶ πελοπόννησον ἅσπερ παρεσκευάζοντο, καὶ χιλίους ὁπλίτας ἐπ' αὐτῶν, καὶ τοξότας τετρακοσίους. *Cicero lib. XII. Epiſt. ad Lẽtulum ſcribens, Interceptis literis cognoramus, Dolobellam, ſi deſperaſſet de Syria Aegyptoq́; quod neceſſe erat fieri, in naues cũ omnibus ſuis latronibus, atq; omni pecunia conſcendere eſſe paratũ, Italiãq́; petere. Idcirco etiã naues onerarias, quarũ minor nulla erat duûm milliũ amphorarum, cõtractas in Lycia à claſſe eius obſideri. Duo millia amphorarum, ducẽta & quinquaginta modia Pariſina ualent. Quod ideo adnotandum duxi, ut ex noſtri temporis nauibus cõijci antiquarũ nauiũ magnitudo poſſet. In l. Iubemus, de ſacroſanctis Eccle. in Codice Imperatorio*

De magnitudine nauium.

ratorio

vatorio, duabus partibus minor magnitudo, id eſt, ſubtripla huius Ciceronianæ taxatur. Herodotus autē lib. VII. de copiis naualibus Xerxis loquens, ita inquit, Ad Sepiadem uſq; ad Thermopylas exors malorum Xerxis exercitus fuit: multitudo autem adhuc erat, ut ego coniectura aſſequor, ex nauibus quidem ab Aſia profectis numero mille ducentis ac ſeptem, corū duntaxat qui iam inde ab initio conuenerant, millia ducenta & quadraginta unum & quadringenti uiri, ducenos ſcilicet uiros in ſingulas naues numerātibus. Porrò inter claßiarios indigenas triceni Perſæ, Medi, & Sacæ in naues eaſdem aſcenderāt, quæ multitudo ſex & triginta millia & ducentos decem uiros prioribus copiis aggregat. καὶ πλῆθος ἦν τηνικαῦτα ἔτι ὡς ἐγὼ συμβαλλεόμενος εὑρίσκω, τόσον, τῶν μὲν ἐκ τῶν νεῶν τῶν ἐκ τῆς ἀσίης, ἐουσέων ἑπτὰ καὶ διηκοσίων καὶ χιλιέων, τὸν μὲν ἀρχαῖον ἑκάστων τῶν ἐθνέων ἐόντα ὅμιλον, τέσσαρας καὶ εἴκοσι μυριάδας, καὶ πρὸς χιλιάδα τε καὶ τετρακοσίους, ὡς ἀνὰ διηκοσίους ἄνδρας λογιζομένοισι ἐν ἑκάστῃ νηί. ἐπεβάτευον δὲ ἐπὶ τουτέων τῶν νεῶν χωρὶς ἑκάστων τῶν ἐπιχωρίων, Περσέων τε καὶ Μήδων καὶ Σακέων τριήκοντα ἄνδρες, οὗτος ἄλλος ὅμιλος γίνεται τρισμύριοι καὶ ἑξακισχίλιοι καὶ πρὸς διηκόσιοί τε καὶ δέκα. *His uerbis apparet eam fuiſſe magnitudinē olim mediocrium nauium, ut ducentos claßiarios milites caperēt, & eo amplius tricenos capere poſſent. id quod uerba ipſa auctoris conijcientis ſignificare uidentur. Eas autem naues triremes fuiſſe auctor ipſe Herodotus prodidit his uerbis alio in loco,* τῶν δὲ τριηρέων ἀριθμὸς μὲν ἐγένετο ἑπτὰ καὶ διηκόσιαι καὶ χίλιαι. *Triremium autem numerus fuit mille ducentæ & ſeptem. Si cui igitur uacet ad calculum exigere id quod ab Herodoto dictum eſt, is*

Claßis Xerxis Perſarū regis.

inueniet in ſingulis triremibus ducenos & tricenos epibatas fuiſſe. Inter minora autem nauigia Herodotus numerat lembos quinquagenûm & tricenûm remorũ, quos ipſe πεντηκοντόρους & τριηκοντόρους appellat. Legimus & apud antiquos fuiſſe non modò trium ordinum naues quas triremes noſtri, Græci trieres appellant (in quibus per ſingula tranſtra terni remiges ſedent, ſuũ quiſq; remũ ducentes, ita ut qui naui intimus eſt, is maximũ remũ trahet) ſed etiam quadriremes & quinqueremes, & ſex ordinum naues. quin & à Græcis hepteres & enneres & deceres uocabula inuenta ſunt, quæ naues ſeptenûm nouenûm denumq; ordinũ ſignificant. Plin. lib. VII. Biremem Damaſthenes primùm Erythræos feciſſe auctor eſt, Triremẽ Thucydides Aminoclẽ Corinthiũ, Quadriremem Ariſtoteles Carthaginenſes. Quinqueremẽ inſtituit Neſichthõ Salaminius, Sex ordinũ Xenagoras Syracuſius, ab eo ad decemremẽ Mneſigeton. Alexandrũ Magnũ ferũt inſtituiſſe ad duodecim ordines: Philoſtephanus Ptolemæum Soterẽ ad quindecim, Demetriũ Antigoni ad triginta, Ptolemæum Philadelphum ad quadraginta, Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus eſt ad quinquaginta. Plutarchus de Demetrio Antigoni in uita eius ita inquit: Vnde illud eſt non minus uerè quàm eleganter dictũ, Demetrij opera magnitudine ſua etiam amicis ſtuporem, pulchritudine uerò etiam hoſtibus delectationẽ ſolita eſſe afferre. Atqui inter alia memoratu digna & naues duas confectas ab eo aiunt, quarum altera ſedecim remorũ ordines, altera quindecim habebat: & machinas nõnullas miro ingenio expugnãdis urbibus fabricatas, quæ quidem ſpectantibus hoſtibus incredibilem admirationẽ præbebãt: id quod Lyſimacho eueniſſe tradunt

Triremes & quinqueremes & ulteriora uocabula.

Demetrius Poliorcetes.

dunt: qui tametſi ſupra alios reges inimicus eſſet Demetrio, tamen quum ab eo Solos in Cilicia obſidente petijſſet ut ſibi liceret machinas eius naueſq; inſpicere, atq; is benignè id concedente Demetrio omnia opera inſpexiſſet, adeò ſtupefactũ aiunt & magnitudine & pulchritudine, ut ei uiſæ ſint non humano, ſed diuino ingenio cõditæ. Idẽ alibi, Itaq; Demetrius ad regnum paternũ recuperandũ (quod arduum & difficile factu uidebatur) toto animo conuerſus, breui tempore paulominus quàm centũ millibus peditum, decem equitum coactis, claſſem deinde quingentarũ nauiũ uarijs ex locis ſtudio incredibili atq; induſtria comparauit. Et paulò pòſt, Omnes autẽ admirabantur nõ ſolum multitudinẽ, ſed etiã magnitudinẽ eorũ operum quæ inuſitata mole longè aliorũ conſuetum modum excedebant. Nemo enim reperiebatur qui nauẽ ſedecim ordinũ aut quindecim uidiſſet. Verùm poſtea Ptolemæus qui Philopator dictus eſt, unam quadraginta ordinũ faciendam curauit, quæ proculdubio omnes alias naues quæ antea uiſæ fuerãt, magnitudine ac mole ſua magnopere ſuperabat, ut quæ in longitudinem ducẽtos ac octoginta, ab imò uſq; ad tranſtra duodequinquaginta cubitos pateret. Remiges in ea ad quatuor millia, nautæ ad quadringẽtos erant, & præter hos paulominus tria millia armatorum, qui foros eius obtinẽtes eadẽ uehebãtur. Sed hæc (inquit) non tam ad uſum quàm oſtentationẽ fabricata uidebatur, earũ ſimilis machinarũ, quæ penè immobiles ſunt. Demetrij autẽ naues nõ modò magnitudine & arte mirabiles, ſed etiam ad certamẽ bellicũ, uſumq; hominũ aptæ atque habiles erãt. Athenæus libro quinto, de opulentia Aegyptiorum loquens, & præcipuè Philadelphi Ptolemæi, Multis autẽ (inquit) regibus Philadelphus cũ diuitiarum

Memorabile nauigium.

magnitudine præſtitit, tum etiã ſtudio ingẽti incubuit ad apparatum omne genus, inſtrumentũq; regium magnificẽ ambitioſeq́; cõparandũ. Quare nauiũ multitudine reges omnes lõgè ſupergreſſus eſt. Maximas naues habuit triacõteres, id eſt, tricenûm ordinũ duas, icoſeren unam quæ uicenûm erat, quatuor quæ ternũdenûm, duas quæ duodenûm, quatuordecim quæ undenûm, triginta quæ nouenûm, triginta ſeptem quæ ſeptenûm, quinq; quæ ſenûm erant. Quinûm autẽ ordinũ habuit decẽ & ſeptem: altero tãto plures partim quaternûm ordinũ, partim ternûm & ſemis, quas Trieremiholias appellant. Reliqua multitudo nauigiorum quæ per uarias imperij partes diſtributa erant, quatuor millium numerũ excedebat. τὰ γοῦν μέγιστα ἦν τῶν πλοίων παρ' αὐτῷ, τριακοντήρεις δύο, εἴκοσι μία, τέσσαρες δὲ τρισκαιδεκήρεις, δωδεκήρεις δύο, ἑνδεκήρεις δεκατέσσαρες, ἐννήρεις τριάκοντα, ἑπτήρεις τριάκοντα ἑπτὰ, ἑξήρεις πέντε, πεντήρεις ἑπτακαίδεκα. τὰ δὲ ἀπὸ τετρήρους μέχρι τριηρημιολίας, διπλάσια τούτων. *De magnitudine autem nauis Philopatoris eadẽ omnia quæ Plutarchus dixit, & eo amplius addidit, lõgiſſimos in ea remos duodequadraginta cubitorũ fuiſſe, ab ea parte plumbatos, quæ manu remigum cõtinetur, ut eo libramẽto niſus tollentium brachiorũ adæquaretur, cũ pars remi ſcalmo alligata quaſi æquilibriũ faceret, & uſum grauioris remi faciliorẽ redderet. Tũ partes eius omnes exequitur, apparatumq́; tantæ moli numero & magnitudine reſpõdẽtem: ut proras duas & totidem puppes habuiſſe & ſeptem roſtra, & gubernacula quatuor. Idem auctor eodẽ libro tradit Hieronem Syracuſanorum Regem, Romanorum amicitia pertinaci nobilem, cum circa ſacrorũ certaminum gymnaſiorumq́; apparatum ſtudioſus eſſet, tum etiam*

Naues Philadelphi.

Remorum longitudo immanis in naui Philopatoris.

Reliquus apparatus.

etiam ad naues fabricandas ambitioſius animum intēdiſſe, duntaxat quæ frumentationibus uiderētur eſſe commodiſſimæ. Huius *igitur generis multas* Hiero *cum fabricādas mandaſſet, unam in primis memorabilem perfecit: ad quam ædificandam materiā in* Aetna *monte cædendā indeq́; deuehendam curauit, quæ ſexaginta triremibus conficiendis ſatis eſſe potuiſſet: quo dicto nauigij magnitudinem cōijciendam nobis reliquit. Ad nauticum autē inſtrumentum cum æs, ferrū, cannabim, reliquaq́; quibus opus erat, partim ex* Italia, *partim ex* Iberia, *partim* Rhodano *flumine comparaſſet, trecentos operi faciendo fabros artificesq́; adhibuit, ac materiæ dedolandæ, præter adminiſtros fabricæ ſubſeruientes opificijs, præfecto ſummæ operis architecto* Archia Corinthio. *Quos ipſe cum magnopere hortatus eſſet ad opus aggrediendum, inſuper etiā dies totos operis ſe curatorē exactoremq́; præbuit.* Hac *diligentia, his artificibus, hoc architecto rex ille* Siculus *dimidiū tantū nauis intra ſex menſes perfecit. Quo facto, inchoatam eo modo nauem in mare deducendā mandauit, ut illic extremæ manus opificiū adipiſceretur. Verùm cum de ea in mare deducenda, excitata quæſtio multis contētionibus eſſet, ad extremū* Archimedes *ille mechanicus famigeratus, ſolus deducendam ſuſcepit, paucis adhibitis operis: cōpactaq́; clauicula machinali quod ſuſcepit perfecit: tanta mole nauigij confeſtim in mare deuoluta eius machinæ momento, cuius idem ipſe princeps inuentor fuit.* ὡς δὲ περὶ τὸν καθελκυσμὸν αὐτοῦ τὸν εἰς τὴν θάλασσαν πολλὴ ζήτησις ἦν, ἀρχιμήδης ὁ μηχανικὸς μόνος αὐτὸς κατήγαγε δι' ὀλίγων σωμάτων, κατασκευάσας γὰρ ἕλικα, τὸ τηλικοῦτον σκάφος εἰς τὴν θάλασσαν κατήγαγε. His *peractis, alterā nauigij ptē totidē alijs mēſib.* Hiero *cōſūmauit*

Nauis frumentaria.

Nauis Hieronis memorabilis.

Clauicula Archimedis.

S 4 uit

Claui denarũ librarum. uit: cum interim clauis æreis denarum librarum plurimis materiam compingeret, aliquibus etiã ſeſquiplicibus eius ponderis: qui præ craßitudine non aliàs adigi poterant, quàm materia præterebrata. His clauis coſtæ nauis arre ctariæ cum aſſamẽtis tranſuerſarijs coagmentatæ, tegulis inſuper plumbeis adactis ualidius adſtringebãtur, quibus etiam ſub ipſis linteola concerpta cum pice infarcta erãt. Erat ea nauis apparatu quidẽ uiginti ordinũ remigij, ædi ficij uerò contignatione triplici. Harum infimã contigna tionẽ oneri & mercibus delegauerat, ad quam deſcenſus ſcalis multiplicibus erat. ad mediam cõtignationẽ tranſitus alter erat arte mechanica factus, in qua ipſa cœnationes erant numero triginta, ſecundũ utrunq; latus nauigij extructæ. In ijs lecti quaterni ſtrati uiris accõmodati. Inter quas nauclericũ cõclaue quinq; lectorum capax erat.

Contignatio xxx. cœnationum capax & reliqui nauis apparatus.

Præterea thalami tres in eadem contignatione erãt, culinaq; ſupradictis locis ſubſeruiens ad puppim ædificata. Omnes autem ſupradictæ cœnationes pauimento ſtratæ erãt, teſſellis uermiculato lapidis omnis generis. In eo pauimento Troiani belli fabulamentũ uiſendo artificio concinnatũ legebatur, cũ alioquin ea omnia ædificia tectis laquearis & poſtibus exornata ſpectabili opere eſſent. Summa pars nauigij gymnaſiũ habebat, ambulationesq; laxas pro portione magnitudinis ſuæ: quas etiam ipſas ſimul ambientes horti omni genere ſtirpiũ complectebantur, fictilibus in uaſis & plumbeis conſitorũ. ſimul hederæ uitesq; opacabãt pampinis ac corymbis inumbrantes, quarũ radices alebãt dolia terræ plena, pariter quidẽ illæ cum hortis machinamẽto irriguæ. Ab his erat Aphrodiſium, id eſt, cõclaue Veneri deæ dicatũ, inſtrumentũ etiã ipſum triclinari lectiſternio, pauimentoq; ſtratũ, Achate

Aphrodiſium.

lapide

lapide alijsq́; uarijs & nitentibus distincto, cuiuſmodi lapidum copia in Sicilia reperitur. Ac parietes quidẽ habebat cupreßinis tabulis aßibusq́; contextos, laqueatumq́; tectum eadem materia. Fores etiam ex ebore & odorata materia compactas, atq; eo amplius pictura ſigillisq́; exornatas. Deinceps erat exhedra quinq; lectorum capax, quorũ parietes posteſq; buxo compacti erant, inibiq́; bibliotheca, & in lacunari ſphæra, ad imitationẽ eius ſolarij effictæ, quod in Acradina ſitũ erat, quæ inſula eſt Syracuſarum. Huic loco balneũ iunctum erat: in quo tres lecti cum ſolio metretarũ quinq; capaci, quod ex lapide uario ſcalptum erat, & tribus æneis caldarijs. Mitto nunc habitationes militibus deſtinatas, ijsq́; qui ſuper ſentinam erant. Mitto equorum præſepia ab utroq; latere nauigij numero dena ſita, cum frenis & ſtratis, & omni equitum instrumento, eorumq́; miniſterij atque equorum pabulo. Præterea lignarium & clibanos, focos & piſtrina aliaq́; miniſteria in proiecturis nauis prominentia. Quid dicam Atlantes nouenûm pedũ altitudinis certis interſtitijs firmatos, ut ſcalpturas prominentes ſummæ contignationis mutulorũ uice fulcirent? Quid turres octo ꝰbinas in prora & puppi, & per utrunq; latus extructas, in muriſq́; propugnacula? Præter hæc machina erat in medio catastromate ſuper tripodes excitata, Archimedis etiam inuentũ, ſaxa tritalentaria, telaq́; mißilia duodeuiginti pedum facilè eiaculans ad quadringentos cubitos, quod ſpatium eſt ſtadij. Hæc & alia machinamẽta propugnatoria, ut coruos, lupos, & in ſummo malo carcheſia ænea lapidum conceptacula ad lapidationẽ faciendam in hoſtium nauigia, longũ eſſet enarrare. Stabant enim in uno terni, in alijs bini aut ſinguli homines lapides eiaculantes, quos

ſerui in foris nauis ſtantes uitilibus quallis tēpore pugnæ ſuggerebant trochleis ſubuehētes. Idem Archimedes cochleam cōmentus erat tantæ nauis ſentinæ ab uno homine exhauriendæ. Verùm ut nauigij magnitudo ac uaſtitas animo cōcipi poßit, nōnulla adijciā ex ijs quæ Athenæus ſcripſit ad hoc maximè pertinētia, ἦν δὲ καὶ ὑδροθήκη κατὰ τὴν πρώραν κλειστὴ, δισχιλίους μετρητὰς δεχομένη· ἐκ σανίδων καὶ πίττης καὶ ὀθονίων κατεσκευασμένη. παρὰ δὲ ταύτην, κατεσκεύαστο διὰ μολιβδώματος καὶ σανίδων κλειστὸν ἰχθυοτροφεῖον. τοῦτο δ᾽ ἦν πλῆρες θαλάττης, ἐν ᾧ πολλοὶ ἰχθύες εὖ ἐτρέφοντο. Erat (inquit) in eodē nauigio ſecundum proram aquæ conceptaculū concluſum, capax duorū millium metretarū, aſſamentis & pice & linteorū farctura compactile: iuxta quod rurſus piſcina coaxatione & implumbatura cōſtans, plena aquæ marinæ, ita ut in ea commodè magna copia piſcium facilè aleretur. Idem alibi, σῖτον τε ἐνεβάλλοντο εἰς τὴν ναῦν μυριάδας ἕξ, ταρίχων δὲ σικελικῶν κεράμια μύρια, ἐρεῶν τάλαντα δισμύρια, καὶ ἕτερα δὲ φορτία δισμύρια. Frumentū autem negotiatorium in ea naui exportabant ad millia ſexaginta, ſalſamēta Sicula ad cadûm decem millia, lanarū talenta uiginti millia, & alterius mercis altera uiginti millia, prætereaq; commeatus uectorum nautarumq; ſexaginta millia. Frumenti dixit non addito modiûm uel medimnûm: ego tamē medimnûm eum intellexiſſe puto, ex more loquēdi Græcorum coniecturam faciens, & præcipuè Siculorum, ut ex ſuperioribus apparet. Hæc, duo millia & quingentos modios Pariſinos faciunt. Modius autem Pariſinus quatuor & uiginti medimnos Atticos capit. Decem millia cadorum uel amphorarū, mille ducentos & quinquaginta modios itidem Pariſinos. Lanarum & reliquarum mercium talenta

Cochlea miranda.

Nauis magnitudo ac uaſtitas.

Modius Pariſinus.

lenta quadraginta millia. Talenta Pariſina triginta millia efficiunt, ut nunc craßiore calculo libras Atticas uel minas, ſed & nonaginta drachmarum intelligamus, id eſt duodenûm unciarum. Sic fiunt pondo noſtra duodeuicies centena millia. Libra enim noſtra epitritam proportionem ad Romanam libram habet, id eſt tertia parte maiorem. Hanc ſummã ſi ad culeos duplares redigere uelimus, qui trimodia noſtra efficiunt, hoc eſt quatuor & uiginti amphoras, & in culeos ſingulos bina millia pondo ſtatuamus, id quod hodie nauicularij faciunt, qui anniuerſarios commeatus meritorijs nauigijs ſuſcipiunt, ut ſtatim uidebimus, fient nongenti culei trimodiales: quibus ſi mille ducentos & quinquaginta modios illos addideris, erunt in ſumma mille trecenti ſedecim culei. Nunc ſi exquiſitius perſequi uelis, & ſemuncias in ſingulas libras addere, ſumma librarum quinque & ſeptuaginta millibus excreſcet, quæ additamentum ſeptem & triginta culeorum & ſemißis efficiunt. Et hæc omnia præter aquam dulcem, præter piſcinam, præter tot diætarum inteſtinum inſtrumentum, præter annonam uectorum, & pabulum equorum. Hanc tamen nauem longè magnificentia & ſplendore apparatus anteceßit nauis fluuialis Thalamegos nomine, quã Philopator ſupradictus in delicijs habuit Nilo pernauigando, longitudine ſexcentorum pedum, latitudine quinque & quadraginta: ab infima parte ad editißimum diætarum faſtigium altitudine pedum paulo minus ſexaginta: in qua diætas & cubicula & alia ædificia uoluptuariæ uitæ accõmodata, ambulationũ porticus duplices ambibant, proram & utrunq; nauis latus cõplectentes quingentorũ pedum ambitu. A' puppi autẽ nauis patens, è regione proræ ueſtibulũ habebat ex ebore & alia primæ notæ

Talenta Pariſina.

LibraPariſina.
Culei duplares.

Thalamegos nauis fluuialis Philopatoris.

notæ materia conſtans, per quod ingredientes porta quadriforis excipiebat, & ex atrio in œcum, id eſt in prægrande cōclaue ferebat, uiginti lectorū capax:cū utrinq; per ueſtibulum ingredientibus patentes crebræ feneſtræ auras perflantes commodè admitterēt. Reliqua ſunt eiuſmodi, ut ſiquis omnia ad uerbum proſequi uelit & poßit, fidem ſint exceſſura. Illud autē quod de C. Cæſare memoriæ traditū eſt, ut reliqua eius acta, non magnificētiæ eſſe puto, qui fabricatus eſſe cedrinas liburnicas dicitur, gemmatis puppibus, & uerſicoloribus uelis, magna thermarum & porticuū & tricliniorū laxitate, magnaq; etiam uitium & pomiferarū arborum uarietate, in quibus diſcumbens de die inter choros ac ſymphonias littora Campaniæ peragrabat. Noſtrorū autem temporū opera, quæ maximè magnifica eſſe creduntur, ſi cum illis contendantur, propè eſt ut perinde eſſe uideatur ac ſi formicam elephanto cōpares. Sed principes & opulenti hodie priſcarum rerū ignari, ſeſe in rebus mediocribus & paruis admirantur, ſola ignorantia beati, ſi argumentari uelimus. Quo magis deſpicari & floccipēdere eorū ſortem licet, ijs quidē qui felicitatē nec pondere nec numero metiūtur. Hæc ideo retuli, quòd multi opinantur ideo apud hiſtoricos magnū numerum nauium lectitari, quòd antiqui nauigiolis uterentur præ ijs nauigijs quæ memoria noſtra uiſa ſunt. ſed uidelicet eorum eſt id cenſere, qui priſci æui magnificentiam memoriæ ſuæ finibus circunſcribunt, uetera male æſtimantes: quorū ſi quis hodie nauem Demetrianarum nauiū ſimilē uideret, id eſt quindecimremē uel ſedecim, ut Græci appellāt ἑκκαιδεκήρη, πεντεκαιδεκήρη, rem omni æuo inauditam uidere ſe exiſtimaret. Leguntur & apud antiquos nauigia triarmena, id eſt, tribus uelis inſignia

Liburnicæ cedrinæ C. Cæſaris.

gnia. Athenienſes autem claßiarijs opibus & copijs claruiſſe, cum ex Thucydide, tum ex Plin. nouimus, qui lib. VII. de ijs loquens qui uariarũ artium ſpeciminibus editis enituere, Laudatus (inquit) Cteſiphon Gnoſius æde Epheſianæ Dianæ admirabiliter fabricata, Philon Athenis armamentario mille nauiũ. Legimus apud eundẽ Plutarchũ in Antonio, in bello Actiaco Antoniũ præter copias terreſtres circiter quingentas naues pugnaces habuiſſe, in quibus permultæ octonûm ordinũ atq; etiam denûm fuerũt, alioquin omnibus armamẽtis egregiè inſtructæ: ex quibus cum optimas elegiſſet à triremibus ad decemremes, duo & uiginti millia pugnatorum impoſuit, cum claſſe conflicturus eſſet. τὰς δὲ ἀρίστας καὶ μεγίστας ἀπὸ τριήρους μέχρι δεκήρους ἐπλήρου, δισμυρίους ὁπλίτας ἐμβιβάζων, καὶ δισχιλίους τοξότας. *Magnum autẽ fuiſſe numerum nauiũ electarũ ex eo apparet, quòd cum Cleopatra cum LX nauibus, & Antonius quinqueremi aufugiſſet, trecẽtæ captæ in eo prælio eſſe narrãtur à Plutarcho: quo fit ut pauciores centenis militibus in ſingulis nauibus fuerint. Hodie maiorẽ numerum ſtipant (ut audio) in aciem maritimã prodituri. Verùm onerarias naues primæ magnitudinis duntaxat negotiatorias, ſed tamen quæ tormentis muniuntur, non ultra centũ & octoginta culeos ferre dicunt, id eſt nonaginta tonellos, ut nauiculariorũ uerbis utar. Minimæ enim magnitudinis onerarias quadragenarias eſſe aiunt: mediæ notæ ſeptuagenarias & octogenarias: maximas autem quæ in mari occiduo uideantur, ferè centenarias, rarò maiores eſſe. Tonellum ego trimodium culeum appellauerim. Tres enim modij noſtri tonellum unum efficiunt, id eſt culeum geminatum. Ita fit ut maximæ onerariæ noſtri temporis plerunque non maiores ſint illis*

Onerariæ naues.

Culeus trimodius.

illis quas Cicero in Lycia fuiſſe dixit. De noſtris loquor. nam Germanorũ naues duplices & triplices noſtrarum eſſe dicunt. Octogenariæ enim naues ducenta & quadraginta modia noſtra capiunt: at duo millia amphorarum, ducẽta & quinquaginta modia noſtra æquaſſe docuimus. Eſt autem ea formula nauiculariã factitantium, ut in ſingulos culeos duplares bina millia pondo numerent. Tanti enim pendere uini tria modia noſtra dictitantur. ſic fit ut ſalis aut alterius grauiſſimæ mercis uectura ad bina millia pondo hac appellatione nuncupetur: ut ſi nauis centũ & octoginta millia pondo ferre commodè poßit cum inſtrumento machinario, ea octogenaria uocitetur. Ex his igitur patet quantæ fuerint antiquorum naues, etiam ſi pauciores olim milites pro portione in naues imponebant, quàm pro noſtri temporis more, quantũ coniectura aſſequi ex hiſtoricis poſſumus. Etenim ſi quis omnia quæ cõmemorauimus, diligenter animaduerterit, iudicabit (ut ſpero) non fallaci me cõiectura ductũ eſſe in menſuris indagandis. Non me latet apud Aegintã legi, minam Atticam ſedecim uncias habere, & Romanam uiginti: ſed nec Pauli auctoris adnotata illa eſſe puto, nec ſi Pauli ſint, ad rem quã agimus, pertinere. Sumptũ eſt enim illud dictum ex medicorũ uſu, ut ſuprà ex Celſo adnotauimus, non ex antiquitate. Nunc ad id redeundum, quod penè præterij.

Libra auri in iure.

Diximus ſuprà duodequinquagenos nummos ex auri libra percuſſos. cui dicto pugnare uidetur id quod dicitur lib. x. codicis Imperatorij in lege Quotiens, in titulo de ſuſceptoribus, duobus ſcilicet & ſeptuaginta ſolidis perſolutis acceptam ferri librã auri debere. Quapropter adnotandũ habuimus, id non de aureis priſcis intelligendũ, qui ad formulas primas nummi aurei exacti ſunt, aut paulo ab

lo ab ijs imminuti. Nam imminutũ poſtea eſſe pondus formarũ ex his uerbis Iſidori intelligimus. Solidus (inquit) apud Latinos alio nomine ſextula dictus eſt, ideo quòd his ſex uncia compleatur. Hunc autẽ uulgus ſolidũ aureũ uocat: qui ſolidus dicitur ideo, quia nihil illi deeſſe uideatur. Solidũ enim antiqui integrum dicebãt, & totum. hoc dictum Iſidori adiuuat Pomponij auctoritas in lege Nomiſmatũ, in titulo de uſufructu, in Pandectis, his uerbis, Nomiſmatum aureorũ uel argenteorũ ueterum, quibus pro gẽmis uti ſolẽt, uſusfructus legari poteſt. immutata enim forma percutiendi nummi, qui ueteres nummi extabant, non nummi uice, ſed gemmarũ & rerum in delicijs habitarum cenſebantur: quo modo fit hodie. Antiqui aurei (ut diximus) binas drachmas pendebant, hoc eſt ſenos ſcrupulos, & quaterni in uncias ſignabãtur, ſic ex libra Romana duodequinquaginta fiebant, hoc eſt ex duodecim uncijs: pondere autem imminuto ex binis drachmis terni aurei nummi fieri cœperunt, hoc eſt ſeni ex uncia. Ita fit ut auri libra duobus & ſeptuaginta aureis impleretur, licet antiqua libra nummaria centenas drachmas caperet, ut mina Attica, ut ſæpe iam dictũ eſt. Nomiſmatis autem imminutio eo tempore facta eſt, quo Romani imperij opes tenuiores factæ ſunt principum multorum nequitia, qui luxu perditi, priuatorum opes tributis exhauſerunt. Quanquã Romanæ uires ſeſe ipſæ confecerunt, cum Auguſti plures eodẽ tẽpore ab exercitibus facti, ciuilia bella & inteſtina pro externis gererent. ſic mũdus ad inopiam redactus, tenuiore pecunia uti cœpit: id quod neceſſe fuit, cum multũ precijs rerum deceſſiſſet. Hoc idẽ Francia experta eſt. ſi quis enim huius temporis nomiſma cũ antiquo examinet exploretq́; dimidio uberius illud hoc inueniet & pon

Solidus. | Nomiſma extenuatum. | Priſca Franciæ nomiſmata.

& pondere & indicatione, atq; eo etiam amplius. Nos enim Philippeos habuimus geniatos plus ſeſquiſolato pendentes. In his genius eſt alatus, quales diuini ſtatores pingi ſolent, liliata inſignia tenens. extant & alij Philippei, ſceptrati nonnulli, alij etiam ſoliati, Rege intus trabeato iura pro poteſtate reddente. Ibi maieſtatē regiam planè expreſſam agnoſceres, qualē hodie nemo meminit, Rege utroq; ueſtigio leonibus innitente. Hi triplici forma percuſſi ſunt: ſed qui minima ſignati ſunt, binos ſolatos trahunt: qui maxima & grauiſſima, ij pondus habent ſecundum Eduardeos Angliæ maximū, eiſq; proximū. hoc genus omnium quæ uidi (tametſi nullius generis non habui, quod quidē hodie extet) ſcitè formatū erat. Hos & Roſatos Eduardeosq; pondere ſuperant Carolei Aquitaniæ, qui Fortes appellantur: in quibus dux armatus genu nitens leonē manibus Herculis more elidit: ſed ſuperiorum indicatura Pecuatorum bonitate par eſt, quos Iohannes Rex ſignauit, triplici & ipſos forma & magnitudine, omnes primā auri notā obtinentes. Quanto autē hodie ieiunior ſit & exanguior (ut ita loquar) res nummaria, ex eo certè conſtare poteſt, quòd qui Francici extant aurei equites peditesq;, olim uiginti ſolidis ualētes (unde Francicos hodie quoq; appellamus) nunc ſolidis quadraginta edicto etiā principis æſtimantur, pluris etiā in foro permutabiles. Quòd ſi inquirere in finitimas nobis prouincias inſtiteris, eandē apud eos, ut apud nos olim & hodie rationē reperies, prorſus quaſi cōfinibus prouincijs Frācia cōſtituendæ rei nummulariæ rationē præſcripſerit. id quod optima ratione iudicare quis poteſt. Neq; enim conſiſtere cōmercia potuiſſent, quæ nobiſcū ſemper finitimi miſcuerunt, niſi eandē auri notā afferrent quā acciperent.

Itaque

Itaq; quandiu aurũ primarium ſignatum eſt in Francia, tãdiu ipſi quoq; finitimi populi eodẽ genere uſi ſunt. Nũc autem & noſtratis & externi nulla uncia niſi concreti uiſitur & æroſi. Verumenimuero qui hodie extãt imperatorij et auguſtales aurei, poſt priſcos illos didrachmos ſignati, ponderi prædicto non reſpondent à ſanctione imperatoria taxato. Vidimus enim & Conſtantini Magni & Iuliani & Magnentij, & aliorũ recentiorum, ſed in omnibus quos expendimus, ita imminutũ pondus erat, ut ſeni & ſemis non planè unciã æquarent, ſepteni excederent. Vnum etiã Iuſtiniani principis uidimus, quẽ nobis oſtẽdit Chriſtophorus Longolius, uir egregiè doctus, et rerum antiquarũ ſtudioſus: ſed ne is quidẽ iam dictis grauior erat. Quare ſupradictam legẽ de duobus & ſeptuaginta ſolidis ideo latã puto, quòd imminuto põdere nummi, libræ quoq; aureæ æſtimatio & pondus ſenſim imminuebatur. quapropter ne tandẽ imminutio inualeſcens, rẽ nummariã conturbaret, Imperator certũ modum imponere uoluit. quanquã ſi quis legẽ illã diligẽter cõſideret, non tam in uniuerſum ſtatuere de auro ſignato uidetur, quàm de auro tributario: ut fortaſſe indulgẽtia principis aliquid antiquis pẽſitationibus remittere lege illa uoluerit. Id enim ſæpe fit, ut maneant antiqua uectigalia, aut penſitationũ uocabula, & tamen minore ſumma aut æſtimatione ſtipendiarij defungantur. Cur autem aurei ſolidi quoq; dicantur, his uerbis Lampridij declaratur in Alexandri uita: Vectigalia publica in id cõtraxit, ut qui decem aureos ſub Heliogabalo præſtiterant, tertiã partem aurei præſtarẽt, hoc eſt triceſimã partem: tumq; primùm ſemiſſes aureorũ formati ſunt. Atq; etiam cum ad tertiã partem aurei uectigal decidiſſet, tremiſſes, dicente Ale- Longolius.

T xandro

xandro etiam quartarios futuros, quandò minus non poſſet: quos quidem iam formatos in moneta detinuit, expectans ut ſi uectigal contrahere potuiſſet, & eoſdem ederet: ſed cum non potuiſſet per publicas neceſſitates, conflari eos iuſſit, & tremiſſes tantum ſolidosq; formari. Hactenus Lampridius. Intelligimus igitur aureos integros appellatos eſſe ſolidos eo tempore quo ſemiſſes & tremiſſes fieri cœperunt, uel trientes potius. In iure autem ciuili quod nunc habemus, non una aurei æſtimatio eſt, ut multi exiſtimant, nec ſemper ſeptuagenosbinos in libras accipiendos cenſeo, ſed pro tempore aliquid ſtatuentium principum æſtimationẽ faciendam: ut uerbi gratia in capite primo de uarijs & extraordinarijs cognitionibus, Vlpianus de honorario aduocatorum loquens ita inquit, *Licita autẽ quantitas intelligitur pro ſingulis cauſis uſq; ad centum aureos.* Centũ aureos hoc in loco pro duobus auri pondo intelligo. Nam Vlpianus Alexandri tempore ſcripſit, nõdum imminuta priſci nomiſmatis forma, niſi ſi pauca ſcrupula auaritia temporum legitimo ponderi detraxit, ut ſuprà docuimus. Viſuntur enim hodie Mamææ matris eius nomiſmata, & ego omnium Imperatorum uidi eadem forma ab Auguſto ad Commodum Cæſarem. Sed & hoc quod diximus, nõ ſolũ argumentis, ſed etiã Taciti auctoritate cõprobare poſſumus, qui lib. x I. de tẽpore Claudij principis loquens, *Continuus inde (inquit) & ſæuus accuſandis reis Suillius, multiq; audaciæ eius æmuli. nã cuncta legũ & magiſtratuũ munia in ſe trahens princeps, materiã prædandi patefecerat. nõ quicquam publicæ mercis tã uenale fuit, quàm aduocatorum perfidia: adeò ut Samius inſignis Eques Romanus quadringentis nummorum millibus Suillio datis, & cognita*

Aurei æſtimatio in iure.

Honorarium aduocatorum.

præuar

prævaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente Caio Silio Cõſule deſignato, cõſurgũt patres, legemq; Cintiã flagitãt, qua cauetur antiquitus, ne quis ob cauſam orandã pecuniã donũ'ue accipiat. Deinde obſtrepentibus ijs quibus ea cõtumelia parabatur, diſcors Suillio Silius acriter incubuit, ueterũ oratorum exẽpla referens, qui famã in poſteros præmia eloquẽtiæ cogitauiſſet pulcherrima: alioquin & bonarũ artiũ principẽ ſordidis miniſterijs fœdari: ne fidẽ quidẽ integrã manere ubi magnitudo quæſtuũ ſpectetur. Quòd ſi in nullius mercedem negotia incãtur, pauciora fore: nũc inimicitias, accuſationes, odia et iniurias foueri, ut quomodo uis morborũ precia medentibus, ſic fori tabes pecuniã aduocatis ferat. Et paulò infrà de Suillio et alijs aduocatis loquẽs, q cauſam diuerſam tuebãtur, Cæſarẽ (inquit) circũſiſtunt antea cta deprecãtes, & poſtquã annuit tacẽs, incipiunt, Quẽ ullũ tanta ſuperbia eſſe; ut æternitatẽ famæ, ſpe præſumat: uſui & rebus ſubſidiũ præparari, ne quis inopia aduocatorũ potẽtioribus obnoxius ſit. Neq; tamẽ eloquẽtiã gratuitò contingere: omitti curas familiares, ut qs ſe alienis negotijs intẽdat: multos militia, quoſdã exercẽdo agros tolerare uitã. Nihil à quoquã expeti, niſi cuius fructus antẽ præuidetur: prõpta ſibi exẽpla, quãtis mercedibus P. Clodius & C. Curio cõcionari ſoluti ſint: ſe modicos Senatores, q à Rep. nulla niſi pacis emolumẽta peterẽt. cogitare plebẽ, quâ toga eniteſceret. ſublatis ſtudiorũ precijs, etiã ſtudia peritura, ut minus decora. Hæc ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiẽdis pecunijs ſtatuit modũ uſq; ad dena ſeſtertia, quæ egreſſi, repetundarũ tenerẽtur. Qui locus tribus uerbis corruptus eſt in exẽplaribus quæ circunferuntur. His uerbis Taciti apparet Vlpianũ licitam

Lex Cintia.

quantitatem appellaſſe eam quæ Claudiano Senatuſconſulto præfinita erat, eo tēpore quo aduocati inuidia maxima flagrabāt ob delationes & perfidiā præuaricantiū. Dena autem ſeſtertia, dena millia nummûm ſeſtertiûm ualent, ut ſatis oſtendimus, hoc eſt centies cētenos ſeſtertios. Atqui nos alibi docuimus & ratione & auctoritate ſingulos aureos centenos ualuiſſe nūmos, hoc eſt uicenasquinas drachmas, ita ut auri ad argētū proportio maior eſſet duodenaria. Quare planū fit dena ſeſtertia & centenos aureos eandē fuiſſe ſummā, ſed Vlpianus aureos dicendo, tēporis ſui conſuetudini ſeruiuit, iam obſoleto more loquendi per ſeſtertia. In cap. Nonnulli, de accuſationibus, Digeſtis, pauper dicitur, qui minus quàm quinquaginta aureos poßidet. Quinquaginta aureos auri libram intelligo, propter Hermogenē eius dicti auctorē, qui æqualis Alexādri Imperatoris fuit. In lege Si duobus, communia de legatis, Iuſtinianus uariè precia mancipiorum taxauit: minimū autē preciū non infra x x ſolidos, maximum non ſupra octoginta intendit. Solidos nō dubiè aureos eius temporis intelligere debemus, qui ſubſeſquipli erāt priſcorū aureorū, ita ut triceni ſolidi uicenos aureos ualerent. Qua ratione fit ut minimū preciū ſerui, triginta noſtri aurei fuerint, ſummū autem centum & uiginti: quæ æſtimatio longè minor eſt illis quas in præcedētibus ex Plinio & alijs collegi, precijs ſcilicet iam rerum omnium deminutis. Sed nec illi aurei recentiores auro obryzo ſignati ſunt, ut antiqui: ex quo apparet recentiores principes nomiſma bifariam minuiſſe, pondere ſcilicet, & auri indicatura: quomodo & noſtri fecerunt, & totus deniq; occidentis orbis. id quod inſtitutum aiunt, ne aurū mollißimum, & argentum purum, quod duodenarium

appell

appellant,uſu ac collybo ntereretur. Plinius auctor eſt Liuium Druſum in Tribunatu plebis octauā partē æris argento miſcuiſſe. Et rurſus alibi, Miſcuit(inquit) denario Triumuir Antonius ferrũ. miſcentur æra falſæ monetæ. alij è pondere ſubtrahunt. Inde eſt,ut opinor,quòd hodie multi denarij antiqui huiuſmodi extant è materia miſcellanea. Denariũ nunc appellamus Caroleũ nummũ argenteum,qui antiquũ ſeſtertiũ nummum ualet. Aſſem autem appellare poſſumus,quē duodenariũ uocamus, et ita in partes diuidere, ut antiqui ſuũ aſſem diuidebant in ſui generis partes,quadrantes ſextantesq; dicentes. Sic unciæ loco erit denariolus,quem Græci chalcum dicunt. ſic quinarius & ſenarius,uel quincunx & ſemis,qui quinos & ſenos denariolos ualent. Seſtertios dudũ ſignauimus, qui duos ſolidos & ſemiſſē ualerent,ſed iā rari uiſuntur. facti enim nō placuerũt. Extāt & trepondij pridē ſignati,groſſi Curij uocitati ab auctore prædiuite auorũ memoria. Centuſſem dicere poſſumus pro ea ſumma quā alternis prope uerbis negotiatores centũ ſolidos appellāt, ut decuſſem pro decē,ut qui hodie Cæſariati uocātur. Licet enim uerba antiqua in uſum noſtrũ interpolare, quæ quidē æui ſitu non putida facta ſint. Vidimus poſt quadriennium edictũ præconio promulgatũ,quo omnibus nomiſmatis priſcis uſus abrogabatur,tā noſtratibus quàm externis:perinde quaſi nullus nũmus locabilis eſſet, qui non æqualis noſtræ memoriæ fuiſſet. quod edictũ unius hominis impotētia principi extuderat, qui omnia penè omniũ magiſtratuum munia ſui iuris ac poteſtatis fecerat,quum muneris ſui uices proprias uix tertio quoq; actu obiret. Sed quamuis minax ac tumultuoſum præconium, conſenſus hominum iure optimo neglexit,præſertim auctore

Denarius noſter.

Aſsis partes hodiernæ.

χαλκός. Chalcus.

Centuſsis.

Nomiſmata antiqua peſsimo inſtituto, noſtro tēpore aliquandiu abrogata.

ſublato de medio. Quod enim tandem edictum iniquius excogitari potuit, et in maiores noſtros magis iniurium, quàm monumēta memoriāq; Regū perpetuò delere? Eo enim mandato id agebatur, ut optimum quodq; nomiſma cōflaretur, et inde pecunia notæ omnino deterioris quaſſaq; ſignaretur. O improbū inuentum, & ſi fieri poſſet, memoriæ hominum eximendum. Olim magiſtratus Romani, & poſt eos Repub. ſublata principes, iconicôs ſe fingi in nomiſmate uolebant, quaſi nomen ſuum latiſsimè longiſsimeq; prodituri: quo nomine ad noſtrā uſq; ætatē permanſit eorum memoria, uelut ſtatuis per totum orbē erectis. Quod cum noſtri principes olim imitati eſſent, ſimilē eis gloriā ætas noſtra inuidiſſe olim dictitabitur, unius hominis uel paucorum crimine: tametſi utinam ipſe ſeculū ſuū noſtrumq; hac una nota inuſsiſſet. Huiuſmodi hominum uel temeritatem uel ruſticitatē arguit lex prima de ueteris nomiſmatis poteſtate, undecimo libro Iuſtiniani Codicis, his uerbis, Solidos ueterum principum ueneratione formatos, ita tradi ac ſuſcipi ab ementibus & diſtrahentibus iubemus, ut nihil omnino refragationis oriatur, modò ut debiti ponderis ſint, & ſpeciei probæ: ſcituris ijs qui aliter fecerint, haud leuiter in ſe uindicandū. Verùm ea quæ diximus de amphora & mēſuris cæteris, rurſus in dubium uocabuntur, cum locus ille Plinij ſuccurrerit ubi de uino Opimiano loquitur lib. XIIII. Quare etſi procul à me abeſſe ſuſpicionē illam uolo, quaſi more hominis obtrectare geſtientis, & delatoria (ut dicitur) curioſitate in commentarios inquiſiuerim ſcriptorum noſtro ſeculo clariſsimorum, atq; exiſtimatiſsimorum, facere tamen nequeo, quin in operis huius coronide Hermolaum Barbarum uirum ſumma laude dignum, iterum ad diſqu

Locus Plinij de uino Opimiano.

diſquiſitionem doctorum hominum reuocem: non quòd manibus uirorũ doctorũ diem dicere gaudeam, qui uadimonium obire apud ſuperſtites nequeunt: ſed quòd ueritatem aſſerere in lucem uolens, locupletes eius rei uades, quos nobis uiuens reliquit, citandos omnino ad hoc iudicium duxi. Præuaricationis enim inſimulari aut certè obliuionis poſſem, ſi locum illum Plinij ſilentio præterirem, qui ut ab Hermolao intellectus eſt, id quod nos diximus de uncia, euertit: ob quod omnino fuit res in iudiciũ deducenda. Plinius igitur libr. XIIII. de uini generibus loquens quæ in auctoritate fuerunt, Alicui anno (inquit) fuit omnium generũ bonitas. L. Opimio Conſule, cum C. Gracchus Tribunus Pl. ſeditionibus agitatis interẽptus, ea cæli tẽperies fulſit (cocturam uocant) ſolis opere, natali urbis ſexcenteſimo trigeſimoquarto, durantq; adhuc uina ducentis ferè annis, in ſpeciem redacta mellis aſperi. Etenim hæc natura uinis in uetuſtate eſt: nec potari per ſe queũt, niſi peruincat aqua, uſq; in amaritudinẽ carie indomita. ſed cæteris uinis cõmendandis minima aliqua mixtura medicamenta ſunt: quo fit ut eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centeni nummi ſtatuantur. ex ijs tamẽ uſura multiplicata ſemiſsibus, quæ ciuilis ac modica eſt, in C. Cæſaris Germanici filij principatu, annis centum ſexaginta ſingulis uncias uini cõſtitiſſe nobili exemplo docuimus, referentes item Pomponij Secundi uatis, cœnamq; quã principi illi dedit. tantũ pecuniarũ detinẽt uini apothecæ. Hunc locum ita legit Hermolaus, & ita ſe emendaſſe teſtatur, quem in altera editione enarrãs, poſt explicatam de uſuris retractationẽ, ut redeamus (inquit) ad propoſitũ, ſi amphora, id eſt (ut Feſto placet) octogin ta uini libræ, ſub Opimio centum nummis ualuit, faciunt

Coctura.

autem octoginta libræ nongentas ſexaginta uncias: efficitur ut ſemiſſes uſuræ, hoc eſt nummu ſeni annorũ centũ ſexaginta, nongentos ſexaginta nummos inferãt, atq; ita ſingulæ uini unciæ ſingulis nummis uſuræ nomine conſtiterint. Hactenus *ille cũ dixiſſet, quaſi penſo ſuo abſoluto ad alia tranſit, cũ magna (ut uidetur) ſecuritate cõpertæ rei defunctus.* Primùm, *ſiue hoc dixerit* Feſtus, *ſiue non: id quod datur, accipio, id eſt uini amphoram octoginta librarum eſſe. hac enim ratione efficitur, ut ſextarius ſit unciarũ uiginti.* Nam *quũ duodequinquaginta ſextarijs amphora impleatur, ſi libris duodequinquaginta totidẽ beſſes addas, ut ſint duodequinquagies uicenæ unciæ, fiũt octoginta libræ.* Quin *& ipſe* Hermolaus *in priore editione,* Amphora *(inquit) uini quadrantal latinè dicta* Feſto Põpeio, *cõgios octo cõtinebat, id eſt ſextarios* XLVIII *ſextarius uncias uiginti* Feſto, *ſed* Africano *libras duas aut tres, nunquam tamen plures duabus heminis. ita fit ut ſingulæ amphoræ* LXXX Feſto, *uel* XCVI Africano, *aut certe* CXLIIII *uini pondo capiant, quibus in* XII *uncias reſolutis, efficiuntur aut nongentæ ſexaginta unciæ, ſi octoginta pondò ſunt: aut mille centum quinquagintaduæ, ſi nonagintaſex: aut mille ſeptingentæ uigintiocto, ſi centum quadragintaquatuor.* Ex *quibus uerbis tametſi ambigere magis quàm rationem colligere doceamur, tamen (ut dixi) quod à me ſtat, id cupidè accipio, & in rem meam uerto. hac enim auctoritate probo ſextarium uel dipondium fuiſſe id quod adſtruere conor, uel certè unciarum uiginti, cum apud* Plinium *legatur quindecim unciarum eſſe, id eſt libræ & quadrantis, quod nullo alio teſtimonio ſubſiſtere poteſt.* Verùm *illud non concedo, ut uncia uini, duodecima libræ pars ſit:*

nec in ſextario uncias uini uiginti eſſe dico, ſed duodecim, & in amphora quingētas ſeptuagintaſex, quas Hermolaus nongētas ſexaginta eſſe putauit: id quod antè ex Martiale abundè probatum eſt: alioquin ſextarius qui citra controuerſiam in duodenos cyathos diuiditur, nō unciarum uicenûm, ſed duodenûm tantùm eſſet, ſi uncia uini apud Plinium ad pondus nō ad menſuram referretur, quod nec Pliniano ſextario, nec Pompeiano congruit, quodq́; Hermolaū non animaduertiſſe mirū eſt, præſertim cum Plinium in manus accepiſſet. quota eſt enim uncia pars libræ, tota eſt cyathus ſextarij: & uncia tam ad quotā partē, quàm ad pōdus refertur apud auctores, & (quod maius eſt) interdū ad longitudinem uel craßitudinem, ut in I. lib. oſtenſum eſt à nobis. Plin. lib. XVIII. de medica loquēs, Si ſit humidū ſolum herboſum'ue, uincitur, & deſciſcit in pratū, ideo protinus altitudine unciali herbis omnibus liberanda manu potius quàm ſarculo. Vncialem altitudinē pollicarē intelligo, id eſt digiti & trientis, ut Frōtinus auctor eſt. Nimirū Hermolaus blandiente calculo deceptus eſt. ſiquidē cùm centies ſexagies ſenos nummos cum octogies duodenis unciis ad unū quadrare ſubducenda ratione inueniſſet, ilicet nō excuſſum quod arridebat admiſit. ultrà enim addubitare eū nō ſinebat deprehenſæ uſurarū rationis fiducia geſtiens: qđ tamen affirmare uereor, ne plenū ſit audaciæ. Ipſe enim Hermolaus de altera ſua editione ad Antoniū Caluū ſcribēs Venetū Patriciū, ita inquit, Peruenit quidem res ad umbilicū, ſed nullus tamē dies eſt, quo non fiat aliqua acceßio. nūc cū impreſſoribus agitare cœpi lentè, de induſtria rē differēs, ut diutius in fermēto ſit. nihil time, diligētiā adhibituri ſumus, qualē in altera editione præter-

Vncialis altitudo.

miſſam ſæpe mecum queſtus es. Et paulò inferius, *Multo autē (inquit) plus operis & laboris adij quàm putabam, quòd omnium rerū quæ in cœlo & ſub cœlo ſunt, gnarū eſſe oportet qui Pliniū profitetur intelligere, tāto magis qui caſtigare.* Hæc uerba ſignificāt Hermolaū magnam animaduerſionē adhibuiſſe ſecūdæ caſtigationū editioni. In hoc igitur loco ego numerū nummorū deeſſe dico, ſicut & in alijs quibuſdā locis apud Pliniū, qualis eſt ille libri XVII. in principio de Lucij Craſſi domo, & libri XXXIII. de argēto Carthagini imperato, ut in ſuperioribus adnotauimus. Quare ſic legendum puto, *Quòd ut eius tēporis æſtimatione in ſingulas amphoras cēteni nūmi ſtatuātur. ex ijs tamen uſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt, in C. Cæſaris Germanici filij principatu, anno CLX. ſingulas uncias uini conſtitiſſe nobili exēplo docuimus,* ut ſenſus ſit apertus hoc modo, & omnino extricatus, ſicq; Pliniū locutū intelligamus, *Quare ſi eius tēporis,* uel ſic, *Verùm ſi tēporis Opimiani æſtimatione in ſingulas amphoras cētenos nūmos ſtatuas, ex his tamen uſura multiplicata ſemiſſibus in C. Cæſaris principatu, anno centeſimo ſexageſimo, & reliqua.* Verba ſunt enim Plinij cōiectura aſſequētis id quod dicit. *Si (inquit) Cōſulatu Opimij uinū illud cētenis nūmis ualuit (id quod uériſimile eſt) & interuſurij ſemiſſiū ratio habeatur, neceſſe fuit anno cēteſimo ſexageſimo, quo tēpore Pōponius cœnam Caligulæ dedit, uncias uini ſingulas tot nūmis cōſtitiſſe.* Hermolaus hūc locū caſtigās, duo uerba mutauit, illud quo ſit, pro quod ut, & ſingulis pro ſingulas legēs. Anno autem cēteſimo ſexageſimo lego, ſenſu ita expoſcēte, & alioquin ab antiquo uno exēplari admonitus. Hic etiam periclitari libet, & aliquid commun

Locus Plinij emendatus.

comminiſci, ut iucundæ huius rationis formã aperiamus, utq; ſi nobis collimare non cõtigerit, poſt nos exiſtat aliquis qui à ſcopo non aberret. ſic enim artes conſummatæ ſunt, alijs ſuper alios commentantibus: animorumq; contentio ad eam tandem peruenit, quam Græci euſtochiam, id eſt animorum uel oculorum intentionem non aberrantem, appellant: noſtri collimationem dixerunt, quaſi tragulam quandam perſpicaciæ ad inuentionis ſcopulum limis oculis intendentium. Quanquam ſunt qui collineationem appellare eam malint, à lineis uiſualibus in unum locum contentis. Hoc ueluti iure gentium utentes, poſt doctiſsimorũ hominum ſententias, & noſtrã in medium ſæpe in hoc opere attulimus. Nec qui poſt nos ſentẽtiam dicturi ſunt, aſſentiendi magis quàm cenſendi exemplum amplectentur, ſi operã prolixe literis impenderint: alioquin chartarum inani diſpendio tot libri noui ſub prela quotidie mitterẽtur: id modò ne refrat, Gallus an Italus ſit qui ad ſcribendum animũ appulerit. Quod non ideo dico, quaſi hoc nobis inſtituto Italia literarum bonarum magiſtra interdixerit, quæ nulli non laudem ſuam benignitate ſumma, ut bona quoq; ſua impartit: ſed noſtratiũ hominum improbitas memoriæ ſemper obuerſatur, cui nunquam ſatis uidebor reſpondiſſe: qui utinam ipſi tam Italos, quàm Italiam amauiſſent: melius enim (ut arbitror) & nobis & honori ſuo conſuluiſſent. Semiſſes igitur uſuræ centum & L X. annorum, id eſt centies ſexagies ſeni nummi (ut Hermolaus dixit) nongentos ſexaginta nummos efficiunt: quibus ſi ſors addatur (quã ipſe omiſit) fiunt mille & ſexaginta. Ita Hermolai ratio procedere nõ poteſt, cùm ſortis & uſurarũ ratio habẽda ſit. In amphora autẽ octo et quadraginta ſextarios eſſe cõſtat, &

Collimare.

Euſtochia.

Italici.

ſtat, & xii. cyathos in ſextario. quos numeros ſi inter ſe ducas, fiũt cyathi, quas uncias Plin. dixit, quingenti ſeptuagintaſex. Si ergo apud Pliniũ ſic legas, ſingulas uncias binis cõſtitiſſe, & ſubintelligas nũmis: quod fieri ex præcedẽtibus poteſt: duobus & nonaginta nũmis maior erit numerus, quam ut ſumma duplicata mille & LX. nummis ad unũ cõgruat. Summa enim cyathorũ duplicata, mille centũ & quinquagintaduo erit. Ita Plin. duobus & nonaginta nũmis uſuras auxerit. Quòd ſi uſuras uſurarũ reputemus, octauo quoq; anno & quinto menſe anatociſmus renaſcitur, id eſt cẽteſimo & uno mẽſe. qua ratione centum annis uſura ſubnaſcens, duodecies ſenos nummos peperit, id eſt duos & ſeptuaginta, & ſexaginta annis paulominus duos & quadraginta, qui fiũt ſimul pro fœnore iterato centũ & quatuordecim. Ita Plinius exactè uidetur rationẽ ſupputaſſe. Anatociſmum autẽ uſitatum fuiſſe antiquis notius eſt quàm ut oſtendere neceſſe ſit: quapropter fortaſſe nõ uini apud Pliniũ ſed binis legendũ eſt. Nam uini uerbum omnino eo in loco nõ congruit, ut ſuperuacaneũ, ſic fiet ut ſextarius quatuor & uiginti nummis conſtiterit, id eſt ſolidis noſtris uiginti, quod omnino magnũ fuit preciũ, cum ea ratione amphora, quæ octaua pars eſt modij noſtratis, duodequinquaginta frãcicis cõſtiterit, qui hodie quatuor & uiginti ducatis ualent: cum nemo noſtra memoria apud nos binos modios uini pluris uẽdiderit quãtumuis cara annona. ita uini preciũ cẽtũ & ſexaginta annis duodecies penè multiplicatũ erat, cũ ſingulæ amphoræ millenis cẽtenis quinquagenis binis nummis uẽderẽtur, & tanti cyathus poſt tot annos uẽditus eſt, quanti ſub Opimio ſextarius uẽdebatur. Hæc ratio etſi ſpecioſa uidetur, tamẽ admittẽdam

Anatociſmus antiquis uſitatus.

Amphora, octaua pars modij Pariſienſis.

affirmare nõ auſim. Adhuc enim ita ratio inita eſt, quaſi non modò incolume uinũ, ſed etiã non imminutũ fuerit. Nihil igitur ex amphora centenũm nũmũm Plinius deperijſſe cẽtũ ſexaginta annis exiſtimauit, præſertim cũ ad craßitudinẽ mellis aſperi redactũ eſſe dicat? Ego uerò ex uino noſtro cõiecturã faciens, id uinũ ad ſeptimas minimùm partes exuctũ fuiſſe cenſeo: cui diſpẽdio ſi nunc addas id quod intercidit, in alia atq; alia uaſa, ſemper etiam ipſa aliquid ſorbẽtia, transfundẽdo, id quod tot annis neceſſe fuit, totiesq; mutatis dominis & apothecis: uix decimã quanq; amphorã poſt tẽporis tãtam intercapedinẽ reſiduã fuiſſe credo, ut fortaſſe nõ binis nũmis ſed uicenis legẽdum ſit. id uerba ipſa Plinij mihi ſignificare uidẽtur, cum inquit, Tantũ pecuniarũ detinẽt uini apothecæ: nec alia res maius incrementũ ſentit ad uiceſimũ annum, maiuſ'ue ab eo diſpẽdium nõ proficiente precio. Vina enim ſignificat ad uiceſimum annũ ita cõmodè ueteraſcere, ut uſuras etiã ſemiſſes pẽſitare poſſint: ſed ſi ultrà aſſeruẽtur, ut nullo precij augmẽto mirũ in modũ deminuãtur. Sic igitur colligo, quaſi ipſa per ſe caries cõgios octonos quos amphora capit, ad totidẽ ſextarios cõtraxerit æuo ipſo abſorbente, deinde ut diffuſionis & trãſuaſationis diſpendiũ ſextarios ad beſſes aut dodrãtes redegerit, teſtis ipſis ſemper cõbibentibus. His duobus intertrimẽtis ſi ſpecimina guſtãtibus data iacturãq; cauponationis heminariæ quadrãtariæq; addideris, & quod aliàs intercidit, quis iam addubitet ad uicenos nummos precium in uncias extendere, quod ſemiſſes uſuræ ad binos nummos & ultrà intẽderãt? Id quod ſi admittamus, ſextarij ſinguli nummis ducenis quadragenis conſtiterunt: id eſt ſexagenis denarijs. Qua ratione preciũ paulominus

lominus centũ & uiginti partibus auctũ eſt cētum & ſexaginta annis. quod fortaſſe nõ incredibile erit, ſi quis reputet quòd minima aliqua mixtura (ut Plin. dixit) medicamēta erãt cæteris uinis cõmendãdis, ut portione per hoc magna exorptũ uinũ eſſe intelligamus: in quo exucto liquore uini uis remãſiſſet incolumis & uiuida. Hoc quum admiratione dignũ eſſet, ideo Plin. retulit, ita ut

Mulli piſcis ingens precium.

nobile exēplum uenditi plurimo uini appellet. Id tamen minus mirũ facit piſcis mullus Romæ ab homine priuato octo millibus nummûm emptus, id eſt ducētis aureis noſtris. Hoc enim creditu difficilius eſt, quàm amphorã uini præſtãtiſſimi & medicamētarij ducētis & octogintaocto aureis noſtris ueniſſe. Tãti enim amphora ſupradicta ratione cõſtitit. Hanc etiã opinionẽ adiuuare poteſt id quod Plin. lib. xii. inquit de Opobalſamo loquens his

Opobalſami precium.

uerbis, Nec manifeſtior alibi fraus, quippe millibus denariûm ſextarij empti uẽdente fiſco, trecentis denarijs ueneunt. Si enim Plinij tẽpore, cũ largior iã fœtura ſucci eius erat, ſinguli ſextarij ſynceri liquoris cẽtenis aureis uendebantur (de noſtris ſemper loquor) non magnopere mirum eſt inuſitatæ atq; omni æuo inauditæ uetuſtatis uinum, quod medicamẽti loco cederet, ſenis aureis uenum iiſſe. Verùm illud ipſe miror, quòd anno Opimiano, id eſt natali ipſo uini Opimiani, Plinius ſingulis amphoris centenos nũmos taxãdos exiſtimauit, qua ratione culeus noſtrâs, id eſt ſeſquimodius Pariſinus, tribus argenti libris ualuit, hoc eſt triginta aureis noſtris. Quòd ſi eo anno omniũ generũ bonitas fuit in Italia, cuius tot uini nobilitates Plin. libro ſupradicto enumerauit: quonã modo fieri poteſt ut tanti amphora uenierit, præſertim cum feraces uites habuerit, ut idẽ autor tradit? Quippe in Gal

liaut

lia ut gelicidiũ, uredo, & ſideratio ſequens, & has cæli iniurias procella excipiẽs, ſummam caritatem inferãt, id quod memoria mea nõ ſemel cõtigit: nemo tamẽ meminit hac in urbe modiũ uini, qui amphoras octo capit, pluris duodecim aureis uenire, dũtaxat uernaculi. Tametſi hic habeamus omniũ propè generũ, id eſt albi, heluï, & intẽ ſè rubẽtis, nigriq́; quæ nulli importatorũ cedũt dũtaxat quotidianæ uſu mẽſæ, licet precio aliquãtulũ cedant nõnullis importatis, quæ ſtrenuiora eſſe credũtur titillandis palatis. Vinoſiorũ hoc hominũ iudicio factũ, qui uina noſtratia, id eſt agri Pariſini, mucrone obtuſiore eſſe dictitãt, nec ſatis lãcinare linguas guſtu feruido & acuto. Alioquin ſanorũ iudiciorũ cõſenſu cõſtat uina Frãcica, id eſt uineti pariſini, omnibus numeris bonitatis præcellere, tametſi halitu ut illa externa uertiginẽ non cieant. Sed ne illa quidẽ aduẽtitia & caput tentãtia quauis inopia uini ſupradictũ preciũ excedunt: quod de ijs intelligi nolo, quorũ ſingulæ potiones uno cõuictu dantur, qualia ſunt Luſitanica, pſeudocretica, & omnino quæ ſapæ uice ſumũtur, & pro Liberi bellarijs cedũt. Verùm de precio uini audiamus Columellã ſic dicentẽ lib. III. Quippe ut deterrimi generis ſint uineæ, tamen ſi cultæ ſint, ſingulos utiq; culeos uini ſingula eorum iugera peræquabũt: utq; trecentis nũmis quadragenæ urnæ uencãt (quod minimũ preciũ eſt annonæ) cõſument tamẽ ſeptẽ culei ſeſtertiũm duo millia & centũ nũmos. Ea porrò ſumma excedit uſuram ſemiſsium. Atque hic calculus quem poſuimus, Græcini continet rationem. Sed nos extirpanda uineta cenſemus, quorum ſingula iugera minus quàm ternos culeos præbent. Minimum precium annonæ Columella eſſe dicit cum trecenis nummis quadragenæ urnæ uen

Pariſini agri vina præſtantiſſima ſunt.

Vini preciũ apud antiquos.

næ ueneunt, id eſt uiginti amphoræ. quod perinde eſt ac ſi dixiſſet, cùm ſingulæ amphoræ quinis denis nummis ueneunt. Si igitur uiliſsima annona uinum in amphoras quindecim nummis erat: exiſtimo mediocri annona amphoram tricenis nummis uendi ſolitam, ut ſumma fuerit annona quadrageni quini uel quinquageni nummi, dira & prodigioſa etiã ſexageni, aut ſummùm ſeptuageni. Sed caritatis annonæ ac uilitatis ratio duplex. alterã copia & penuria moderatur: alteram prima ultimaq; nota mercis facit. Huius igitur loci explicatio ſit in medio poſita, ut pro captu cuiq; cõminiſci quicquã liceat: ne in immenſum excreſcat hic liber, ſi lites litibus reſoluere pergeremus. Eſſe enim huius incepti eam rationẽ uidebã, ut ſi indulgere ſtylo uoluiſſem, cõnexa rerũ ſeries in altum ſæpe relatura nos eſſet: ac nihilo ſecius tamen libens feci ut locũ quendã ex eo libro Colum. tranſcriberẽ, propter inſitam ac peruulgatã opinionẽ inter noſtros de uitium cultu, et eius agricolationis alea. Is igitur auctor docere uolens uberrimũ eſſe uinearũ reditũ, Atq; ut omittam (inquit) ueterẽ illam felicitatẽ aruorum, quibus & antè iam M. Cato, & mox Varro Terẽtius prodidit ſingula iugera uinearũ ſexcenas urnas præbuiſſe: his certè tẽporibus & Nomẽtana regio celeberrima fama eſt illuſtris, & præcipuè quã poſsidet Seneca uir excellentis ingenij atq; doctrinæ, cuius in prædijs uinearum iugera ſingula culeos octonos reddidiſſe plerunq; compertum eſt. Nam illa uidẽtur prodigialiter in noſtris Ceretanis accidiſſe, ut aliqua uitis apud te excederet uuarum numerũ duûm milliũ: ut apud me octingẽtæ ſtirpes inſitæ intra bienniũ ſeptenos culeos peræquarẽt: ut primæ uineæ cẽtenas amphoras iugeratim præberẽt: cũ prata & paſcua et ſyluæ ſi cent

De cultu uitium.

ſi centenos ſeſtertios ſingula iugera efficiant, optimè domino conſulere uideantur. Nam frumenta maiore quidem parte Italiæ quando cum quarto reſponderint, uix meminiſſe poſſumus. ſic enim legitur. His uerbis Columel. clariſsimus auctor rei ruſticæ teſtatur nullum genus agriculturæ aut prædij fructuoſius eſſe uinea. Oſtendimus ſuprà iugerũ minus eſſe beſſe arepenni Pariſini, quanquã Columella lib. v i. dicat ſemijugerũ à Gallis arepennam uocitari. Et idem auctor cenſet extirpandũ uinetum eſſe quod minus tribus culeis præbeat in iugera, id eſt ſexagenis amphoris. Varro libro i. In qua terra (inquit) iugerum unum denos & quinos culeos fert uini, quot quædã in Italia regiones? Sed ut has Varronis uineas raræ felicitatis omittamus, Senecæ uineas Columella octonos culeos ferre ſolitas tradidit, id eſt centenas & ſexagenas amphoras in iugera. Quod quia rarum fuit, rurſus ijs omiſsis alias uideamus quæ mediocres habebantur, id eſt quæ centenariæ erant, quinq; culeos reddentes iugeratim. Vt igitur centenas amphoras, id eſt duodenos modios noſtros & ſemodium, uinea mediæ notæ præbuerit, & ſingulis amphoris minimũ annonæ preciũ ſtatuamus, id eſt quinosdenos nummos: mille ac quingentos nummos anniuerſario uectigali reddidit. Quòd ſi mediocrẽ annonam æſtimare uelimus, hæc ſumma duplicabitur, ut ſint ære noſtro quinque & ſeptuaginta aurei coronati. Hodie ex iugero & triente Romano, id eſt iugero Pariſino, ſi quis centenas amphoras annuatim ferret, id eſt duodecim modios noſtros & ſemiſſem duntaxat uini nõ minimæ notæ, quã noſtri familiarẽ appellãt, hic Baccho litaſſe dictitaretur: rariq; ſunt in hoc agro qui tantũ percipiant etiã infimæ notæ, & tamẽ apud Columellã hic redditus iugeri Romani

Arepennum.

Amphora octaua pars modij Pariſienſis.

mediocris inuenitur. quare planum fit, uinearum cultum apud nos non ſuopte uitio, ſed cultorũ, damnoſum exiſtimari. Quũ enim hic ferè rei ruſticæ tractationem ignoremus, & qui nobis fodiunt & putãt, omnia ex cõmodo ſuo faciant, fit plerunq; ut nec exactè nec tẽpeſtiuè cultus uitium abſoluatur, quũ in urbe exiſtẽtibus dominis, opus in agro fiat. Propterea Plin. lib. XVIII. Profectò (inquit) opera, non impenſa, cultura conſtat: & ideo maiores fertiliſſimũ in agro oculum domini eſſe dixerunt. Atq; ita loquor, quaſi uinitores peritos habeamus, cum uix decimus quiſq; artem ſuam nouerit. Inde fit ut ſumptus uineæ, fructum ſæpe deuoret. quod tamẽ ne deterrimo quidem cultu ijs contingit, qui uitiferũ ſolum eligere nouerunt: ſed cum iam omnis collis campuſq; uitibus cõueſtiatur, neceſſe eſt inſcijs cultoribus plurima uineta non reſpondere, præſertim in hoc tractu in quo carbunculatio à gelicidio alternis propè annis ſentitur. Quare cum à prima germinatione uſq; ad quintũ Nonas Maias (qui dies plerunq; ultimus eſt decretorius uitibus) gelicidum timeatur, & huic periculo exemptis iterũ uis maior impendeat, quæ nullo non anno alicubi ſtragẽ infert, ſimul uredine ab æſtu caniculæ, aut aquæ cæleſtis inopia uuæ ſæpe retorreſcant: id quod cum hæc proderẽ, egregium prouentum uinearum bona ex parte perdidit: niſi aut diligentia aut felicitas adiuuet. eſt ferè quod expenſum uitibus queribundi feramus. Quanta autem priſcorũ frugalitas, & quàm ſtrenua fuerit diligentia in agricolatione, ex lectione Varronis & Columellæ in uniuerſum patet, cuius uelut unũ ſpecimen illud annotaſſe ſatis erit, quod Varro lib. I. de uinearum cultu loquens, ita inquit, Saſerna ſcribit ſatis eſſe ad iugera octo hominẽ unum. Et Columella lib. XIIII. Nam ut

amp

ampliſſimas impenſas uineæ poſcant, non tamen excedunt ſeptem iugera unius operam uinitoris. Hodie autē quotus quiſque uinitor tribus iugeribus ſufficit? Ita fit, ut uineas non uinitoribus colendas locemus, ſed cultorum mancipibus. Propterea in agro Pariſino uineta magno excoluntur, cum multis in locis Galliæ paruū ſumptū quamuis feraces uites poſcant. Quod & incuria dominorū, et ignauia uinitorum ita inueteratū eſt, ut conſtitui apud nos res ruſtica nequeat, ruſticis unanimi conſpiratione tuentibus quod à maioribus acceperunt. Verum (ut ad Plinium redeam) ſi centenos nummos in amphoram ſtatuamus anno Opimiano, & centenas amphoras in iugerū, qui mediocris eſt prouentus Columellæ, uideamus quonā tandē reditus euaſurus ſit. Centies centeni nummi, decem millia nummûm fiunt, quæ nos ducētis quinquaginta aureis æſtimare ſolemus: quo fit ut non immeritò (ut opinor) Pliniana exemplaria eo in loco ſuſpecti poſtularim, quomodo & in alijs nonnullis locis feci, officio (ut mihi quidem uideor) ſtudioſi hominis functus, qui in medium conſulit. Nam illud Columellæ in loco à nobis antea citato, Nam frumenta maiore quidem parte Italiæ quando cum quarto reſponderint, uix meminiſſe poſſumus: cum quartodecimo legendum eſſe notius eſt, quàm dici debuerit, ex Varrone libro primo, cuius hæc uerba ſunt, Quare obſeruabis quantum in ea regione conſuetudo erit ſerendi, ut tantum facias, quantum ualet regio, ac genus terræ, ut ex eodem ſemine alibi cum decem reſpondeat, alibi cum quindecim, ut in Hetruria locis aliquot. In Sybaritano dicunt etiā cum centeſimo redire ſolitū. Nec mirum id Italiæ tribui, cum Plinius tradiderit agrum Babylonium cum quinquageſimo fœnore meſſes reddere, diligen

Rurſus de uini Opimiani precio.

Fertilitates ſoli memorabiles.

 ligen

ligentioribus agricolis etiam cum centeſimo: de quo Herodotus in primo ita inquit, τὸν δὲ τῆς δήμητρος καρπὸν ὧδε ἀγαθὴ ἐκφέρειν ἐστὶ ἡ Βαβυλονίη χώρη, ὥστε ἐπὶ διηκόσια μὲν τὸ παράπαν ἀποδιδοῖ, ἐπειδὰν δὲ ἄριστα αὐτὴ ἑαυτῆς, ἐκείνη ἐπὶ τριηκόσια ἐκφέρει. *Id eſt, ad cerealem autem frugem uſqueadeo bona eſt regio Babylonia, ut plerunq; ducena reddat: ubi autem bonitate ſeſe ipſa uincit, ibi etiam ad trecena. Plinius libro* v. *Libyphœnices appellantur qui Byzantium incolunt. ita appellatur regio* CCL *millibus paſſuũ per circuitũ fertilitatis eximiæ, cum centeſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Et* Tritici fertilitas in Africa. *lib.* XVIII. *Tritico nihil eſt fertilius. hoc enim natura ei tribuit, quoniam eo maximè alat hominem: utpote cum è modio, ſi ſit aptũ ſolum, quale in Byzãtio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddãtur: cum centeſimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundũt, alijq́;, & tota Betica, & in primis Aegyptus. Hoc dictũ Plinij non conuenit cum uerbis Ciceronis ſuperius à nobis citatis de agro Siculo, cum decimo reddẽte. Non hyperbolicè igitur dominus & deus noſter in euangelio Matthæi cap.* XIII. *fructum ſummũ ad centeſimã frugem auxit. Verba Plinij lib.* XVIII. *hæc ſunt à Theophraſto ad uerbũ traducta, Babylone tamen ſegetẽ bis ſecant, tertiò depaſcunt, alioquin folia tantũ fierẽt. Sic quoq; cum quinquageſimo fœnore meſſes reddit exilitas ſoli: uerum diligẽtioribus cum centeſimo. Sic enim Hermolaus rectè emendauit. Theophraſtus lib.* VIII. *de ſtirpibus,* τὸ δὲ σῖτον τὰ πρόβατα ἐπαφιᾶσιν. οὕτω γὰρ φύει τὸν καυλόν. εἰ δὲ μή, φυλλομανεῖ. γίνεται δὲ μὴ καλῶς ἐργασαμένοις πεντηκοντάχοα, τοῖς δὲ ἐπιμελῶς, ἑκατοντάχοα. *Et tamen in antiquis exẽplaribus & in impreßis ante Hermolaum ſic legitur, Sic quoque cum*

quint

quintodecimo fœnore meſſes reddit exilitas ſoli, uerùm diligentioribus cum centeſimo quinquageſimo. quod mirum eſt, cum ad uerbũ Plinius locum Theophraſti uerterit, niſi quòd duo illa uerba, exilitas ſoli, apud Theophraſtum non ſunt, nec uidentur cõuenire, cum Theophraſtus pieram terrã illam appellet, id eſt pinguẽ: & Plinius ipſe præpinguẽ & denſam, ut potius felicitas uel hilaritas uel quid ſimile, quàm exilitas legi debeat: & mirum ſit Hermolaum hæc uerba ex Theophraſto agnouiſſe, cum exile ſolum cõtrarium ſit læto & affluenti. Quod autẽ ſequitur, neque eſt cura difficilis, quàm diutiſsimè aquari gaudent, ut præpinguis & denſa hubertas diluatur, ſic emendandũ cenſeo ex antiquo uno libro, quàm diutiſsimè aqua riganda. Theophraſtus, ἡ δ' ἐργασία τὸ ὡς πλεῖστον χρόνον ἐμμένειν τὸ ὕδωρ, ὅπως ὕλην ποιήσῃ πολλήν. πίειραν γὰρ οὖσαν καὶ πυκνὴν τὴν γῆν δεῖ ποιῆσαι μανήν. id eſt, cultus autem eſt, ut quamplurimo tẽpore reſideat aqua, & multam hærbæ materiam faciat. pingue enim ſolũ & denſum oportet rarum fieri. Idem Plinius capite ſequenti, Similis ratio ſed felicitas maior Babyloniæ Seleuciæ, Euphrate atq; Tigri reſtagnãtibus, quoniã ibi rigandi modus manu temperatur. Alioquin etiã aquari uerbũ hoc loco nõ conuenit. Cum de agro noſtro, qui pinguiſsimus eſſe uulgo dictitatur, agricolas multos interrogarim, nunquã exculpere potui ut cum decima fruge reddere ſemen faterẽtur, niſi ſiquando ſumma anni ubertate id cõtigit, uel in nouali recèns proſciſſo. Quo magis mira illa felicitas agrorum uideri debet: ſed & in eo culpã aratorũ noſtrorũ eſſe crediderim. nam Varro cum quintodecimo in Hetruria reſpondiſſe dicit, quũ Columel. uix cũ quartodecimo reſpondiſſe meminerit: quod nõ effœto ſolo, ſed negligẽtia agricolarum

Plinij loc.

Agri Pariſini fertilitas.

V 3 *colarum*

colarum factum puto, qui à priſtina diligentia iam Claudij Imperatoris uel Neronis tempore deſciuerant, ſub quo Columella ſcripſit. Noſtri aut tertio aut quarto ſulco ſerunt: antiqui autẽ etiam quinto ſerebant. Plin. lib. XVIII. Quarto ſeri ſulco Virgilius exiſtimatur uoluiſſe. Spiſſius ſolũ, ſicut plerunq; in Italia, quinto ſulco ſeri melius eſt. At uerò Plin. iunior de Tuſcis ſuis loquens in quinto epiſtol. Tantis glebis tenaciſſimũ ſolum cum proſecatur aſſurgit, ut demũ nono ſulco perdometur. Verùm animaduertẽdã Columellæ uerba ſupradicta. Cum prata (inquit) & paſcua & ſyluæ, ſi centenos ſeſtertios ſingula iugera

Animaduertendus locus.

efficiant, optime domino conſulere uideantur. Ex quibus uerbis conijci poteſt quantũ ſeſtertius ualeret: quippe hodie prata ſcimus & uidimus quæ annuos quinos Francicos atq; eo amplius domino penſitare ſolita ſint fœniſeci in luſtrũ oblocata, ita ut commodè ſecum eo pacto putet actum. Atqui centum nummi æſtimatione noſtra duobus aureis & ſemiſſe ualuerunt. Sed quoniam diximus qualis fuerit redditus uinearũ, reſtat ut uideamus quantũ fuerit

Precium uinearum.

precium. Columel. lib. III. Vinitor licet ſit emptus ſex uel potius ſeſtertijs octo millibus, cum ipſum ſolũ ſeptem iugerum totidẽ millibus nummorũ partum, uineasq; cum ſua dote, id eſt cum pedamentis & uiminibus, binis millibus in ſingula iugera poſitas duco. His uerbis Columella uineã conſeri in ſingula iugera tribus millibus nummũm ſignificat: quibus ſi operam uinitoris addas, quatuor iam erunt millia, ſine uſuris biennij ſemiſſibus quo uinea nouella ceſſat. Hæ ducentos quadraginta nummos ualẽt. ita ſingula iugera amplius centenis aureis noſtris cõſerebantur. Plin. uerò in eo loco ubi Opimiani uini meminit, de arte colẽdæ uineæ loquẽs, In noſtra (inquit) ætate pauca exem

exempla conſummatæ huius artis fuere: uerùm eo minus omittẽda, ut noſcantur etiã præmia, quæ in omni re maxime ſpectantur. Summã ergo adeptus eſt gloriam Acilius Stelenus è plebe Libertina, LX iugerũ nõ amplius uineis excultis in Nomentano agro, atq; æquè quadringentis nummis uenũdatis. Magna fama & Vetuleno Egilao, uel potius Aegialo perinde Libertino fuit in Campaniæ rure Linternino, maiorq; etiam fauore hominũ, quoniã ipſum Africani colebat exiliũ. ſed maxima eiuſdẽ Steleni opera Rhemmiũ Palæmonẽ aliâs grammatica arte celebrem in hiſce XX annis mercatũ DC millibus nummûm in eodem Nomentano, decimi lapidis ab Vrbe diuerticulo. Eſt autẽ uſquequaq; nobilitas uinetis per omnia ſuburbana, ibi tamen maxima, quoniã et neglecta per indiligentiã prædia perhauriat. Ac ne in peßimis quidẽ elegantioris ſoli hæc aggreſſus excolere, non uirtute animi, ſed uanitate. Quæ primo notata mira in illo fuit. Paſtinatas enim de integro uineas cura Stelenum imitatus, ad uix credibile miraculum perduxit intra octauum annum CCCC.M. nummûm emptori addicta pendẽte uindemia. cucurritq; non nemo ad ſpectandas uuarũ in ijs uineis ſtrues, literis eius altiores, contra id pigra ciuitate ſibi patrocinante. nouißimè Annæo Seneca principatu traditionis ac potentiæ, quæ poſtremò nimia fuit ſuper ipſum, Minimè utique miraturi Annæum tanto prædij eius amore captum, ut non puderet inuiſo aliâs & oſtento futuro tradere palmam eam emptis quadruplicato uineis intra decimum ferè curæ annum. digna opera quæ in Cecubis Setiniſq; proficeret, quãdò & poſtea ſæpenumero ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Ac nequis uictam in hoc antiquitatem ar-

bitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit. Hunc locũ *(ut arbitror) ita legebat Hermolaus, in quo ex pridem impreßis tria aut quatuor uerba mutauit, ut uidere eſt in eius caſtigationibus: & cum prius* CCCC *nummûm legeretur, ipſe millibus rectè addẽdum cenſuit.* Ego uerò *hunc locũ mendis adhuc ſcatere puto, & duobus in locis ab* Hermolao *corruptum: quem quia emendari à me non poſſe uidebam, tranſmittendũ diu cenſui: ſed quoniam aliud exemplũ non ſuccurrebat unde oſtendere id quod nunc agitur poſſem, conſiliũ mutaui: ita tamen, ut obſeruatis anxiè antiquis exemplaribus, & addito quod cõminiſci potui, locum aliquanto magis perſpicuum minusq́; mendoſum referrem.* Hermolaus *in altera editione hunc locũ declarare cupiens,* Videtur *(inquit)* Steleni *uinctũ primo* CCC *millibus ueniſſe, tũ* DC *millibus mercante* Palæmone, *non à* Steleno, *ſed ab emptore primo: demũ quadruplicato precio comparatũ à* Seneca.

Plin. locus Ego *aliter cenſeo, quare ſic legendũ exiſtimo,* Sed *maxima eiuſdẽ* Steleni *opera* Rhemmio Palæmoni *aliâs grammatica arte celebri in hiſce* XX *annis mercato rus ſexcẽtis millibus nummûum in eodẽ* Nomentano: *ex uetuſtißimo libro in quo hæc per datiuum leguntur,* Palæmoni *& celebri, nec mercatũ ſed mercatorijs, ex quo mercato rus legendũ duco.* Alioquin *fruſtra* Plinius *dixiſſet in eodem* Nomentano, *ſi de uineto ſuperiore ipſe intellexiſſet.* Maxima *igitur fama fuit* Palæmoni *operâ* Steleni. Eſt *enim opera ſeptimus caſus; nõ accuſandi. nec* Palæmon *opera, id eſt agricolationes* Steleni *mercatus eſt: ſed ad rus emendum opera* Steleni *uſus eſt, qui iam documẽtum induſtriæ ſuæ ac ſolertiæ dederat uenundato uineto* CCCC *millibus nummûm.* Sequitur. Eſt *autem nobilitas uinetis (uel*

merc

mercis,ut in omnibus antiquis legitur) per omnia ſuburbana,ibi tamen maxima,quoniam neglecta per indiligentiam prædia perhauriat. malim ut in antiquis & pridem impreſsis legitur,parauerat, hoc ſenſu,quum aliâs uineta magno ibi uenirent propter uicinitatem, tum illa maximè Palæmonis in pretio erãt:quia illa comparauerat negligentia dominorum coli deſita, ex quo noualiũ uice cenſebantur,quod Plinius ſignificat dicens eum uineas paſtinaſſe, quod renouaſſe ſignificat. uix tamen hoc congruit cum Columella lib.IIII.quum in ponenda uite reſtibilis uineti ultimã conditionem eſſe cẽſeat. Quare fortaſſe Plinius uanitatem in eo arguit,ſed uanitatem in eo intelligo potius quòd uineas de integro paſtinauit quaſi reſtibile uinetum & carioſum, quũ uineæ tantũ neglectæ indiligentia cultorũ fuiſſent,nec repaſtinatione indigerẽt. Et inferius, Cura Stelenum agricolam imitatus, lego, cura Steleni dum agricolam imitatur. ſic enim antiqua habent exemplaria. Et rurſus inferius, Cucurrit'que non nemo ad ſpectandas uuarũ in ijs uineis ſtrues literis eius altiores pigra ciuitate ſibi patrocinãte. In pridẽ impreſſis,altioribus pigra in ciuitate,legebatur:ſed Hermolaus illud in,expungendũ cenſuit, & altiores legendum, hoc ſenſu,habuiſſe cauſam Palæmonẽ grammaticũ quamobrẽ agrorum curã literis anteponeret, cum ad id deſidiã ciuitatis ſibi patrocinantem uideret. Ego autem altioribus reponendum hoc modo cenſeo, Literis eius altioribus pigra uicinitate ſibi patrocinante. hoc ſenſu, ut uicini quibus confines uineæ Palæmoni multo minus reddebant diligentia pari non excultæ,referrent cauſam tanti prouentus in doctrinam Palæmonis, qui grammatica arte celebris fuit,Satyrici teſtimonio,qui inquit,

Paſtinare quid ſit.

Plin.locus

Palæmon grãmaticus.

-Cede Palæmon. Et rurſus, *-Odi*
Hanc ego,quæ repetit uoluitq; Palæmonis artem.
Meminit & Quintilianus. Huc pertinet illud eiuſdē *Plinij libro decimooctauo, Caius Furius Creſinus è ſeruitute liberatus, cum in paruo admodū agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex ampliſsimis uicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret ueneficijs: quamobrem à Sp. Alpino curuli die dicta metuens damnationem, cum in ſuffragiū tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, & adduxit filiā ualidam, atque (ut ait Piſo) bene curatam ac ueſtitam, ferramenta egregiè ſacta, graues ligones, uomeres pōderoſos, boues ſaturos: poſtea dixit, Veneficia mea Quirites hæc ſunt, nec poſſum uobis oſtendere aut in forū adducere lucubrationes, uigiliasq; & ſudores. omniū ſententijs itaq; abſolutus eſt.* Sic igitur uicinitas nō nauatæ in cultu operæ, ſed doctrinæ cuidam recōditæ tribuendā cenſebat uberiorem fructuum perceptionē. Sequitur, *Vt non puderet inuiſo aliâs & oſtento futuro tradere palmā eam emptis quadruplicato uineis.* ubi in uetuſto, *alias regiones, & oſtentaturo* legimus: in alio, *oſtētatur.* quare legendū cenſeo, *inuiſuro alias regiones, & oſtentaturo.* ut intelligamus Palæmonē tanto pretio ea regione exactū, alium locum quæſiturū in quo oſtentare pretiū induſtriæ ſuæ poſſet. Reliqua ita corrupta cenſeo, ut ſenſus commodè elici nequeat. Veniamus nunc ad id quod quærebatur, Si ſexaginta iugera quadringētis millibus uenierūt, quæ decem millibus aureorū à nobis æſtimātur: ſex iugera mille aureis conſtiterūt, ut in ſingula iugera centenos ſexagenos ſenos & ſemiſſem ſtatuere debeamus. Si hoc pretium ex Columellæ ratione æſtimetur, non uideo cur ſummā lau-

Plinij locus.

dem

dem propter hoc adeptus ſit Acilius, quod Plin. inquit. Propterea ſuſpectum numerũ habeo. nam & in quodam antiquo legi, L X iugerûm non amplius uineis excultis in Nomentano agro, atq; æquè numero uenundatis. ut fortaſſe ſic Plinius ſcripſerit, atq; æquè numero ſeſtertiûm uenundatis. Qua ratione ſumma laus fuit in ſingula iugera centenis millibus nummûm uineã uendidiſſe, alioquin nõ magnopere creuiſſet pretiũ, quod nõ conuenit cũ cultu ruris alterius, quod quadruplicato intra decimũ uenditũ eſt, cuius etiam uindemia pendens quadringentis millibus nummûm addicta eſt. Rus autẽ illud cuius Plin. modũ nõ poſuit, centuriam intelligo: de qua Columella loquens ita inquit, Centuriam nunc dicimus (ut Varro ait) ducentorum iugerum modum, olim autem ab cẽtum iugeribus uocabatur centuria: ſex mox duplicata nomen retinuit. Cato centuriam uitiariam poſuiſſe uidetur centum iugerum, quum inquit habere oportere quindecim mancipia uinearum iugeribus centum. In oliueto modica centuria (inquit Varro) erat ducentorum iugerum. Ergo hic ſi centenariam uineam intelligamus ſexcentis ſeſtertijs emptam, ſingula iugera in ſuburbano ſenis millibus nummûm conſtiterunt, id eſt, centenis quinquagenis aureis coronatis, & pretio quadruplicato intra decimum annum, ſexcenis: in quibus diligenti cultu eouſq; profectum eſt à Rhemmio, ut octauo anno uindemiam pendentem in iugera centenis aureis uendiderit: quod Plinius miraculum uix credibile dixit. ut enim octonos culeos in ſingula iugera ſtatuamus, hoc eſt uicenos modios Pariſinos, quinis aureis uindemia cuiuſq; modij conſtitit. Hæc tamẽ ſumma multo minor eſt ſuperiore ſi ſexagies ſeſtertium legamus, & rus centuriam fuiſſe intelligamus. De his Centuria.

uineis

uineis loquens Columella libro quarto, & Senecæ blandiens tunc potentia & auctoritate apud Neronem præualenti, ita inquit, His certè temporibus & Nomentana regio celeberrima fama eſt illuſtris, & præcipuè quã poſſidet Seneca uir excellentis ingenij atq; doctrinæ, cuius in prædijs uinearum iugera ſingula culeos octonos reddidiſſe plerunq; cõpertum eſt. Ego autem compertũ habeo, in præfectura Pariſienſi uineta eſſe quæ etiã hunc numerum exceſſerint in ſingula iugera noſtra, quæ illic ſunt maxima. Igitur quadruplicatum pretiũ, quater & uicies ſeſtertium fuit, quod nummo noſtro ſexaginta millia aureorum ualet. ex quo apparet Senecam non fruſtra prædiuitem appellatũ eſſe à Iuuenale. Nam & ipſe apud Tacitũ lib. XIIII. ad Neronẽ inquit, *Quartuſdecimus annus eſt ex quo ſpei tuæ admotus ſum octauus ut imperiũ obtines: medio temporis tantum honorũ atq; opum cumulaſti, ut nihil felicitati meæ deſit, niſi moderatio eius.* Et paulum infra, *Ego'ne equeſtri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes nouitas mea enituit? Vbi eſt animus ille modicis contentus? Tales hortos inſtruit, & per hæc ſuburbana incedit, & tantis agrorum ſpatijs tam lato fœnore exuberat? Vna defenſio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui: ſed uterq; mẽſuram impleuimus: & tu quantũ princeps tribuere amico poſſet, & ego quantũ amicus à principe accipere. Mihi ſubueniendum eſt, cum opes meas ultra ſuſtinere non poßim. In hoc uitæ itinere ſenex, & leuißimis quoq; curis impar, præſidiũ peto. Iube opes meas per procuratores tuos adminiſtrari, & in tuam formã recipi. quod tẽporis hortorum aut uillarũ curæ ſeponitur, in animũ reuocabo.* Verba ſunt Senecæ ab

Seneca prædiues appellatus.

amicis

amicis admoniti, quòd ab inimicis apud Neronem inſimularetur, quaſi ingentes & priuatum ſupra modũ euectas opes quotidie augeret, ut Taciti uerbis utar. Inſtantẽ igitur perniciem prouidens, ad principẽ ultro adijt, immẽſi cenſus ceßionẽ facturus, ut uitæ conſuleret: quod obtinere ei non licuit. Nunc ſi reputare uelimus quãtæ fuerint illæ opes, audiamus Suillium Senecæ inimicum, & inter alia quoq; exprobrãtem apud eundẽ auctorem libro decimotertio his uerbis, Qua ſapientia, quibus philoſophorum præceptis intra quadriennium regiæ amicitiæ ter millies ſeſtertiũ parauiſſet? Romæ teſtamẽta & orbos uelut indagine eius capi. Italiam & prouincias immenſo fœnore hauriri. His uerbis cum ſuperioribus intelligimus Senecam magnos redditus ex agris & fœnore pecuniæ habuiſſe. quòd ſi ſeſtertium ter millies quarto iam anno imperij Neronis quæſiuerat, ut Suillius dixit: quid exiſtimemus eum habuiſſe octauo eiuſdem imperij anno, quando orationẽ illã ad Neronem habuit? Ter millies (ut alibi diximus) cẽſus fuit maior Craßiano, hoc eſt ſeptuagieſquinquies centena millia aureûm huius temporis. Olim autem à cenſu notæ erant opes hominũ, nõ ut nunc occultæ. profeßio enim neceßitatis erat. Cæterùm ex antedictis feracitas uinearũ antiquarũ declaratur, cũ Plin. dicat, Ac ne quis uictam in hoc antiquitatẽ arbitraretur, idẽ Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit. & ut redditus opimus intelligeretur, ſubdidit Plinius, Efficacibus exẽplis non maria plus temerata conferre mercatori, non in Rubrũ littus Indicum'ue merces petitas, quàm ſedulum ruris larem. Sed tanta copia in Cecubis & Setinis Falerniſq; nõ fuit, quæ primæ auctoritatis erant, ut ex Plinio & Columella nouimus. Nomẽtanus enim ager feracitate Seneca ad Neronẽ accuſatus.

non

non auctoritate præſtantiæ illuſtris erat. Propterea addidit ea uerba Plinius, digna opera quæ in Cecubis Setinisq; agris proficeret. Prodigio autem ſimile eſt, uitē unā, id eſt unam ſtirpem, exceßiſſe uuarū numerū duorū millium, quod Columella dixit: & id dictū de uite pergulari puto. Vnde idem alibi, In Albano generis Aminei uitis notas habuimus, numero quidē perpaucas, uerùm ita fertiles, ut in iugo ſingulæ ternas urnas præberēt, in pergulis autem ſingulæ denas amphoras peræquarent. Nūc citetur locus Plinij libro decimooctauo ubi de ſumma fertilitate loquitur. Ciuitas (inquit) Africæ in medijs ſita arenis Syrtis petentibus Leptim, quæ magna uocatur Tacape, felici ſuper omne miraculū riguo ſolo, ternis ferè paſſuum millibus in omnem partem fons abūdat, largus quidem, ſed certis horarū ſpatijs diſpenſatus inter incolas.

Fertilitas ſtupenda ſoli.

Palmæ ibi prægrandi ſubditur olea, huic ficus, fico punica, illi uitis, ſub uite ſeritur frumentū, mox legumen, deinde olus, omnia eodē anno, omniaq; aliena umbra aluntur. Quaterna cubita eius ſoli in quadratū, nec ut à porrectis metiantur digitis, ſed in pugnum cōtractis, quaternis denarijs uenūdantur. Super omnia eſt biferam uitem bis anno uindemiare. Et niſi multiplici partu exinaniatur ubertas, pereant luxuria ſinguli fructus. nūc uerò toto anno metitur aliquid, conſtatq; fertilitati non occurrere homines. Hactenus Plinius. Age ineamus rationē. quaterna cubita plena & iuſta in quadratum, hexapoda noſtram faciūt, id eſt, tricenosſenos pedes: quæ mēſura octingenties multiplicata, duodetriginta millia & octingentos pedes explet. Nos enim ſuperius docuimus iugerū Romanum octingētas hexapodas habuiſſe. Sic fit ut iugerū Romanum eius ſoli Africi duodecim millibus & octingentis

gentis ſeſtertijs nummis conſtiterit: quæ ære noſtro trecentis & uiginti aureis coronatis ualent. & tamen ita rationē ſubduximus, quaſi plena cubita fuerint. Magna eſt hodie opinio agri noſtri ſuburbani, qui uliginem contrahit à colluuie urbis. holeribus & acetarijs & raphanis & leguminibus ſeritur, & interim pergulis circumueſtitur, ne hyeme quidem niſi ſæuißima ceſſans: ſed pretium eius, ut arbitror, ad tertiam partē illius Africani nō accedit. Vnū autem reſtat dicendum, quod conſultò in finem operis dilatum eſt, ut in mentione domini noſtri faſtigiū operi imponatur. Matthæi decimo legitur, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; Magiſter ueſter non ſoluit didrachma? Et rurſus, Vade ad mare, & mitte hamum, & eū piſcem qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me & te, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβαίνοντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον. καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ εὑρήσεις στατῆρα. ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. Sic tamen propriè uerti poteſt. Magiſter ueſter non penſitat didrachma? per interrogationem. Eſt autem didrachmum nummus binas drachmas ualens, quomodo & tetradrachmū quaternas, quod uerbum apud Liuium legitur, ut ſuprà adnotauimus. Caßius ad Cicer. Nam iam ternis tetradrachmis triticum penes Dolobellam eſt. niſi ſiquid nauibus Laodicenorū ſupportarit, citò fame pereat neceſſe eſt. famē inſtantē ſignificat ex caritate frumēti, quum medimnus duodenis drachmis ueniret, id eſt, ſeni modij Romani: & ſemiſextarius noſter ducato uno. Liranus apud Matthæum drachmam ſenis denariolis æſtimat, & ſic quilibet (inquit) capitaneus domus ſoluebat annuatim duodecim Turonenſes. Ego autem tantum

Soli Lutetiani fertilitas.

Didrachmum.
Tetradrachmum.

didrach

didrachmum ualuiſſe, quantum ſeptē ſolidos noſtros, Turonicos dico, hoc eſt ſepties tantū quantum Liranus exiſtimauit. Exodi xxx. cap. dicitur, Siclus xx obolos habet. media pars Sicli offeretur domino. Qui habetur in numero à uiginti annis & ſupra, dabit pretiū. Diues non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet. Ioſepus libro ſeptimo belli Iudaici de triūpho Veſpaſiani loquēs, quem egit de Iudæis ui ſubactis, Stipendium (inquit) ubicunque degerēt Iudæis indixit, binas drachmas ſingulis annis inferre in Capitoliū iuſsit, ita ut antea Hieroſolymorum templo pēdebant. Intelligimus ergo id quod in Exo- Tributum Iudaicum. *do dicitur, typum fuiſſe tributi quod Iudæis à Romanis iniunctum eſt. non enim primùm à Veſpaſiano id factum eſt, ſed ab Auguſto, qui cenſum imperauit Iudæis Cyrino præſide. Veſpaſianus autem non in Iudæa tantum hoc tributum indixit, ſed Iudæis ubi terrarū cūq; agerēt. Didrachmū igitur denos obolos Hebraicos ualebat, ſed duodenos Atticos: nec didrachmū in ſingulos patres familiarum, ut Liranus cenſuit, hoc eſt in capita familiarum, ſed in ſingulos homines ſtatutū, quomodo olim ſemiſiclus in numerum hominum, id eſt, uiritim nō domeſticatim cōſtitutus, in eos quidē qui maiores uiginti annis eſſent. quod perinde eſt, ac ſi binas operas in ſacra publica cōferre iuberentur. nā drachma merces eſt diurna, ut ſuprà docuimus de denario diurno loquētes, cuius fit mētio Matthæi* Stater. *uiceſimo. Stater igitur tetradrachmus erat, ut & antea dictum eſt. Nunc igitur in hac mentione ſtateris, æſtimentur, ſi fieri poteſt, diuitiæ hominis unius priuati, quantum meminerim, maximæ. Pythius is eſt Bithynius, quem Herodotus in VII. prodidit Dario Perſarum Regi uitē auream & platanū donauiſſe: poſteaq; Xerxi Darij filio,*

quum

quum in Græciā infeſto exercitu tendens Celænis urbe Phrygiæ iter faceret, obuiā profectum, Regē ipſum atq; omnē eius exercitum hoſpitio ſuſcepiſſe, xenijsq; magnificis donauiſſe, pecuniā etiam in id bellū præbiturū ſe pollicitum. quā pollicitationē admiratus Xerxes, aſtantes percūctatus eſt quiſnā hominum eſſet Pythius, quâq; pecunijs abundās, qui hoc ultro ſpopōdiſſet. Cui quū reſpōſum eſſet, illū eſſe Pythium, qui patrē eius Darium uiſendo illo munere uitis ac platani aureæ donauiſſet, ac tum quoq; nihilominus hominū ditiſsimus ſecundū regē eſſet: rurſus admiratus Xerxes, & ad Pythiū conuerſus, ſciſcitari cœpit quàm ingētis pecuniæ fiducia ad pollicitationē illā ueniſſet. Ad ea Pythius, Cū ad mare (inqt) Græciæ deſcēdere te audiſſem, ſtatim opū mearū rationē inire aggreſſus ſum. Iam tū enim in animū induxerā pecuniam tibi dono dare in bellum id gerendū. Subducta igitur ratione, argēti quidē talēta duo millia, auri uerò myriadas quadringentas, ſtaterū Daricorum ſeptē millibus minus habere me cōperi: quæ tibi dono dare ſtatui. Mihi autē uictus ex mācipijs & agricultura ſuppetet. His uerbis Xerxes delectatus, Vt tecū (inquit) paria faciā, pro hac liberalitate hoſpitē te meum facio: quadringētas uerò myriadas nummûm de meo explebo datis tibi chiliadibus ſeptē, ut quadragies cētenis millibus Daricorū ſtaterum nihil deſit. Proinde quæ hactenus poſſediſti, poſsideto, mementoq; talē te ſemper præſtare. hæc enim te facientem, nec in præſens, nec in futurum pœnitebit. Hæc ſunt enim uerba Xerxis apud Herodotum, σοὶ ὦν ἐγὼ ἀντὶ αὐτέων γέρεα τοιάδε δίδωμι, ξεῖνον τέ σε ποιεῦμαι ἐμὸν, καὶ τὰς τετρακοσίας μυριάδας τοὶ τῶν στατήρων ἀποπλήσω παρ' ἐμεωυτοῦ, δοὺς τὰς ἑπτὰ χιλιάδας, ἵνα μή-

Diuitiæ Pythij memorabiles.

Pythius Bithynius.

τοι ἐνδέες ἔωσι αἱ τετρακόσιαι μυριάδες ἑπτὰ χιλιαδί-
ων, ἀλλ' ἤ τοι ἀπαρτιλογίη ὑπ' ἐμέο πεπληρωμένη κέκτη
σό τε αὐτὸς τάπερ ἐκτήσαο. ἐπίστασο τε εἶναι ἀεὶ τοιοῦτος. οὐ
γάρ τοι ταῦτα ποιέοντι, οὔτε ἐς τὸ παρεὸν, οὔτε ἐς τὸ μέλλον
μεταμελήσει. Plinius lib. XXXIII. de im̃enſis opibus hominum ſingulorũ loquẽs: Congregatæ (inquit) & excedẽtes numerum opes, quota tamẽ portio erũt Ptolemæi, quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudæam, octona millia equitum ſua pecunia tolerauiſſe: mille conuiuas totidẽ potorijs uaſis, mutantẽ uaſa cum ferculis, ſaginaſſe? Quota uerò illæ ipſæ (neq; enim de regibus loquor) portio fuerit Pythij Bithynij, qui platanũ aureã, uiteq́; nobilẽ illã Dario Regi donauit: Xerxis copias, hoc eſt ſepties LXXXVIII millia excepit epulo, ſtipẽdium quinq; mẽſium frumẽtumq́; pollicitus, ut è quinq; liberis ſenectuti ſuæ in delectu unus ſaltẽ cõcederetur? In antiquis exẽplaribus legitur, Mille millia hominum excepit. Vterq; autẽ numerus mẽdoſus eſſe uidetur ex Herodoto, qui peditatũ Xerxis ex Aſia contractũ, ter & uicies centena millia hominũ fuiſſe dicit præter ſeruitia & frumentatores, præter claſſem: cuius magnũ numerũ facit. Hunc igitur numerum hominum Pythium hoſpitio ſuſcepiſſe uериſimile eſt, quoniã tantas copias terreſtres habuit Xerxes quum in Phrygiam uenit. Nam poſteaquam Helleſpõtum trãſijt, numerus exercitus ſeruitijs & comitatu ſupra quinquagies auctus eſt, ut in ſuperioribus dictum eſt quũ de chœnice loqueremur. Sed Plinius fortaſſe Herodotũ auctorem nõ ſecutus eſt, ſed Trogum, qui Xerxem ex regno ſuo ſeptingẽta hominũ millia coëgiſſe dicit, & trecẽta ex auxiliaribus. Quare Plinius ſcripſiſſe exiſtimari poteſt ſeptics octoginta millia,

ut ſubintelligatur centena uerbũ, ut ſuprà docuimus, ut ſit ſepties cẽtena octogintaocto millia. Quod ſi ex Herodoto reſtituere placet, ſic legẽdũ, Decies ſepties octoginta millia. Nam Herodotus præter peditatum etiam octoginta millia equitũ fuiſſe auctor eſt. Cum autẽ Plinius dicat Pythium quinq; menſium ſtipẽdium & frumẽtum exercitui Xerxis pollicitũ eſſe quinq; filiorum ſuorum nomine, ut tãtum uni uacationẽ militiæ impetraret, exiſtimo quadragies cẽtena millia ſtaterum Daricorũ tanto exercitui in ſtipendium & frumẽtum coẽmendũ ſufficere in quinq; menſes potuiſſe. Vt igitur minimum numerum ſequamur, id eſt ſeptingenta millia, fac ut ſinguli in menſem ternos aureos coronatos acceperint: hac ratione in ſingulos menſes ſtipendiũ uicies ſemel centenis millibus ſtetit, quæ ſumma quinquies ducta ob quinq; menſes, centies quinquies centena millia efficit. His equitatus ſtipendium addendum, quibus trecẽta millia auxiliariũ addere nunc nolui, quia nondũ contracta erãt auxilia, quæ poſt tranſitum Helleſpõti ſeſe Perſis adiunxerũt ex Macedonia, Theſſalia, Epiro & Græcia. Nũc igitur de ſtateribus Daricis uideamus. Stateres quidam Alexãdrei, quidam Darici, quidã erant Philippei. Sed ſtater aureus minam argẽti ualebat. Pollux, ὁ δὲ χρυσοῦς στατὴρ μνᾶν ἠδύνατο, καὶ γὰρ ἦν τοῖς ἱσταμένοις τὴν μνᾶν τῆς ῥοπῆς στατῆρα ὀνομάζουσι. Aureus (inquit) ſtater minã ualebat. nam & in ijs quæ appẽduntur, pondus minæ ſtaterem nominauerunt. καὶ ὅταν εἴπωσι πενταστάτηρον, πεντάμνουν δοκοῦσι λέγειν. & quum dicunt pentaſtaterum, id eſt quinque ſtaterum pondere, dicere uidentur pentamnon, hoc eſt quinqueminale. Hoc ſi eſt uerum, ſtater unus aureus quaternos minimum aureos nummos Ro- Stater multiplex.

manos ualebat. Quatuor enim aurei Romani quadringētos nō amplius ſeſtertios ualebant, ut ſatis demonſtratū eſt: ut fuerint ſtateres aurei unciales, cuiuſmodi fere Luſitanici hodie aurei uiſuntur denis aureis æſtimabiles. Demoſthenes πρὸς φορμίονα, φορμίων δὲ φησιν ἀποδοῦναι λάμπιδι ἐν βοσπόρῳ ἑκατὸν καὶ εἴκοσι στατῆρας κυζικηνοὺς, ὁ δὲ κυζικηνὸς ἐδύνατο ἐκεῖ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ δραχμὰς ἀττικάς. *Phormio autem dicit reddidiſſe ſe Lampidi in Boſporo centū et uiginti ſtateres Cyzicenos. at ſtater Cyzicenus duodetriginta Atticas drachmas ualet. Et paulò pòſt,* τῶν μὲν γὰρ ἑκατὸν εἴκοσι στατήρων γίγνονται τρισχίλιαι τριακόσιαι ἑξήκοντα. ὁ δὲ τόκος ὁ ἔγγειος ὁ ἐφεκτὸς τῶν τριάκοντα μνῶν καὶ τριῶν καὶ ἑξήκοντα, πεντακόσιαι δραχμαὶ καὶ ἑξήκοντα. *Atqui cētū et uiginti ſtateres fiunt tria millia trecentæ ſexaginta. Fœnus autem terreſtre ſeſquiſextum, trigintatrium minarum & ſexaginta, quingētæ fiunt drachmæ & ſexaginta. His uerbis apparet ſtaterem Cyzicenum paulominùs tribus aureis coronatis ualuiſſe: ſed Atticos ſtateres et Perſicos Cyzicenis uberiores multo fuiſſe & pondere & indicatura conijciendum eſt, & præſertim Perſicos, cùm Babyloniū talentum ephectam proportionē ad Atticū habuerit. Stateres autē aureos hìc intelligimus ex ijs quæ ſequuntur, etiāſi Pollux ſtateris appellatione nō magis aureū quàm argēteum intelligēdum cēſuerit. Sed notāda uerba Demoſthenis, Tria millia trecētæ ſexaginta. Et rurſus, Trigintatrium minarū & ſexaginta. Vbi drachmas ſubintelligi uoluit, cōmuni more loquendi apud Græcos, ut apud Romanos nūmi intelligūtur, ut alibi ſæpe diximus. Quomodo autē apud Romanos argētea nomiſmata drachmalia ſignabātur Athenienſium imitatione, & aurea didrac*

Stater Cyzicenus Atticusque & Perſicus.

didrachma erãt, ſic apud Atheniẽſes & Perſas & Macedonas ſtatęres aurei geminato põdere ſignabãtur, hoc eſt octonis drachmis, certè nomiſma unũ hoc triennio argẽteum uidi, cuius index erat λυσιμάχου βασιλέως, Lyſimachi Regis. uerùm põdus tunc nõ examinaui, nec alioquin nummũ magnopere cõſiderandum duxi, quòd nihil tum harum rerum cogitarẽ, quas in hoc opere tractaui: quare nec mihi oblatũ mercatus ſum, tametſi nomiſmatũ huiuſmodi ſtudioſus ꝑpter antiqtatẽ. Hoc autẽ anno cũ anxiè pquirerẽ, et ter quaterq; argẽto repẽdere paratus eſſe, in tertias, quartasq; manus peruiſſe cõperi, & tãdẽ hinc exportatũ. ſed cùm ab ijs percũctarer, qui maximè meminiſſe uidebãtur, quantũ ponderis traheret, aiebat unus ſe exiſtimare ſemunciale nomiſma fuiſſe. Id ille mihi facilè perſuaſit, quòd alter maius etiam põdus meminiſſe ſe dicebat: & ea mihi magnitudo nomiſmatis oculis obſeruabatur, quæ (ut minimũ) æquaret denariũ Mediolanenſem. Reſciui etiã à tertio, in cuius tunc manu eſſet, id eſt cui ipſe id dono dediſſet (in quartam enim manũ uenerat) ſed uidere mihi poſtea non cõtigit. Siue autẽ ſtater is fuerit, ſiue nõ, Daricus tamẽ ſtater nõ minus denis aureis noſtris ualuit, id eſt, argẽti mina. qua ratione fit, ut quadragies cẽtena millia Daricorũ, quadringẽties cẽtena millia coronatorũ ualuerint. Nunc igitur apparet Pythium Bithyniũ non modò ſeptingẽtis & octoginta millibus, ſed planè decies centenis millibus atq; adeò deciesſepties centenis, & equitatui præterea & claſſi ſtipendium & frumẽtum ſuppeditare in quinq; menſes potuiſſe. Hîc obiter nõnihil dicẽdum de militari ſtipendio: cuius modus cum parũ antehac ſtatui potuiſſet, hiſtoria Cornelij Taciti Romæ nuper edita reſtitutis aliquot li-

Stater Lyſimacheus.

De ſtipendio militari.

bris, nobis occaſionẽ dedit & anſam aliquid de eo expli candi. Stipẽdium militare quo tẽpore inſtitutũ fuerit, Liuius lib. IIII. ab Vrbe condita docet de Anxuris expugnatione loquens, his uerbis, Oppidũ uetere fortuna opulẽtum tres exercitus diripuere, eaq́; primùm benignitas imperatorũ plebem Patribus conciliauit. Additũ deinde omnium maximè tempeſtiuo principũ in multitudinem munere, ut ante mentionẽ ullam Plebis Tribunorum'ue decerneret Senatus ut ſtipẽdium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de ſuo quiſq; functus eo munere eſſet. Nihil unquã acceptum à plebe tanto gaudio traditur. Idem paulùm infrà, Poſtremo indicto iam tributo, edixerũt etiã Tribuni auxilio ſe futuros, ſi quis in militare ſtipẽdium tributũ non cõtuliſſet. Patres bene cœptam rem perſeuerãter tueri. cõferre ipſi primi. & quia nondum argẽtum ſignatũ erat, æs graue plauſtris quidã ad ærarium conuehẽtes, ſpecioſam etiã collationẽ faciebãt.

Aeris grauis tempus.

His Liuij uerbis apparet cur æra merere milites dicãtur, curq́; ærarium dictũ ſit, ab ære ſcilicet graui, nondũ argẽteo nũmo percuſſo. Inde illa locutio apud Liuiũ in VI. ab Vrbe cõdita, Inde rem creditori palã populo ſoluit, libraq́; & ære liberatũ emittit, de Mãlio loquens. Tacit. uerò lib. I. ab exceſſu Auguſti, de ſeditione Pãnonica loquens, quæ circa initium principatus Tyberij cõtigit, ita inquit, uerba ſeditionem agitãtium referens: Quãdo auſuros expoſcere remedia, niſi nouum ac nutantem adhuc principẽ precibus uel armis adirent? Satis per tot annos ignauia peccatũ, quòd tricena aut quadragena ſtipẽdia ſenes, & pleriq; truncato ex uulneribus corpore tolerent. Ne dimiſsis quidẽ finẽ eſſe militiæ, ſed apud uexillũ retẽtos, alio uocabulo eoſdem labores perferre. ac ſi quis tot

Libra, & ære liberare.

caſus uita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, ubi per nomẽ agrorum, uligines paludũ, uel inculta mõtium accipiãt. Enimuero militiam ipſam grauẽ, infructuoſam, denis in diem aßibus animam & corpus æſtimari. Hinc ueſtẽ, arma, tentoria, hinc ſæuitiam Cẽturionũ, & uacationes munerũ redimi. at Hercule uerbera & uulnera, duram hyemẽ, exercitas æſtates, bellũ atrox aut ſterilem pacem ſempiterna: nec aliud leuamentũ, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur, ut ſingulos denarios mererent, ſextuſdecimus ſtipẽdij annus finẽ afferret, ne ultrà ſub uexillis tenerẽtur, ſed iiſdẽ in caſtris præmium pecunia ſolueretur. An Prætorias cohortes, quæ binos denarios acciperẽt, quæ poſt ſedecim ãnos penatibus ſuis reddantur, plus periculorũ ſuſcipere? Et paulò pòſt, Reſpõſum eſt à cõcione, mãdata eſſe Clemẽti cẽturioni quæ pferret. Is orditur de mißione à ſedecim annis, de præmiis finitæ militiæ, ut denarius diurnũ ſtipendiũ foret, ne ueterani ſub uexillo haberẽtur. Et rurſus de inſtaurata ſeditione loquẽs, Igitur uolutatis inter ſe rationibus placitũ, ut epiſtolæ nomine principis ſcriberentur, mißionẽ dari uicena ſtipẽdia meritis, exauctorari q ſenadena feciſſẽt, ac retineri ſub uexillo cæterorũ immunes, niſi ppulſandi hoſtis. His uerbis apparet ueteranos milites aliquãdo tricena ſtipẽdia implere ſolitos, aliquando quadragena, aliquãdo uicena: nec ullũ tẽpus ppetuò ſtatutũ fuiſſe. Simul ueteranos militia exauctoratos nõ ſtatim mißionem adipiſci ſolitos, ſed indulgẽtiore militia ſub uexillis retineri quoad præmia et colonias acciperẽt. ex quo planius intelligitur id quod Trãq. in Tyb. ſcribit. Atq; etiã miſſiones ueteranorũ rarißimas fecit, ex ſenio mortem, ex morte cõpẽdiũ captãs. Verùm ut ſupradictis Taciti uer

Veterani.

Sub vexillis retineri.

Aſſes ſtipendiarij. *bis ĩtelligimus denos aſſes diurnũ ſtipẽdiũ militare fuiſſe, ita eadẽ uerba hoc ſignificare uidẽtur, denariũ maius ſtipẽdiũ aßibus denis fuiſſe: ut fortaſſe hoc adiuuare id poßit qđ ſuperius hoc eodẽ lib. diximus de denario quẽ Vitruuius ſedecim aßibus ualuiſſe tradidit Auguſti tempore quãquam olim ſignato ſtatim argẽto denarius decẽ aßibus ualuiſſet.* Quam rurſus opinionem euertere uidetur

Denarius ſtipendiarius

Plinij dictum lib. XXXIII. *his uerbis, Poſtea Annibale urgẽte, Q. Fabio Maximo Dictatore aſſes unciales facti: placuitq́; denariũ ſedecim aßibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertiũ quaternis. Ita reſp. dimidiũ lucrata eſt. In militari tamẽ ſtipendio ſemper denarius pro decem aßibus datus. Hoc igitur lectores uiderint, ac ſtatuerint pro ſuo quiſq́; captu, aut arbitratu, quãdò id ſummi rei à nobis cõpertæ & explicatæ labefactare nõ poteſt, ut alibi diximus. Milites autẽ Romanos diurno ſtipẽdio denarium meruiſſe, cõgruit cum eo quod ex Thucydide ſcripſimus de claßiario milite, qui ſuo miniſtriq́; nomine binas drachmas merebat apud Atheniẽſes. Tricenæ drachmæ, id eſt ſtipendiũ menſtruũ, tribus aureis coronati ualebant. Centuriones uerò duplex ſtipendiũ, & equites triplex merebãt. Quare Liuius lib.* VII. *ab urbe condita, Acquè (inquit) impotens poſtulatũ fuit, ut de ſtipẽdio equitum (merebãt autẽ triplex ea tẽpeſtate) æra demerentur, quòd aduerſati cõiurationi fuiſſent. Hac ratione Liuij equites nouenos noſtros coronatos merebãt in mẽſem: nunc noſtri octonos & ſemiſſem merẽt. Prætoriani autẽ milites duplex ſtipendiũ merebãt, qui caſtra circa urbẽ habebãt, quaſi ſtipãtes principẽ. Erãt enim & Prætoriani milites, & cohortes urbanæ, quod Trãquill. his uerbis ſignificat de Auguſto loquẽs, Legauit Prætorianis*

Stipendiũ militare.

nis militibus ſingula millia nummûm, cohortibus urbanis quingenos, legionarijs trecenos nũmos. Licet igitur hinc *æſtimare opulentiam imperij* Romani *ſub* Auguſto, *qui quatuor et quadraginta legiones ſub ſignis prouinciatim diſpoſitas habuit, cum unaquæq; legio minima æſtimatione in annuo ſtipendio ducena millia aureûm coronatorũ ferret, etiam ſine equitum ſtipẽdio.* Denæ *enim cohortes quingentariæ in legionibus erãt, & centuriones duplex ſtipendium habebant.* Auctum *autem poſtea militum ſtipendium fuiſſe ex eo apparet, quod* Tranquillus *ait in* Domitiano, Addidit *& quartum ſtipendium militi aureos ternos.* Hæc *uerba ſignificare uidẽtur, ſub* Domitiano *quartum incrementũ milites accepiſſe.* Sed Tranquillus *dubium id nobis reliquit, utrum menſtruos aureos, an potius annuos intelligamus.* Ego *tamen menſtruos intelligo.* Milites *etiam præter pecuniã annonas & ſagula & frumentum interdum accepiſſe legimus apud hiſtoricos, & præſertim apud* Lampridium *in* Alexandro. Non *me præterit* Flauium Blondum *lib.* VI. Romæ *triumphantis hæc aliter tradidiſſe, ſed ei nõ aſſenſus ſum.* Hæc *ut libro noſtro tumultuariè adderem, me cõpulit* Franciſcus Deloinus, *iudicũ unus centenariæ famigeratæq; curiæ: qui, ut eſt inter iuris peritiſſimos antiquarũ rerum ſtudioſiſſimus, huius loci* Taciti Cornelij *tẽpeſtiuè me admonuit, quum altera fortè editione liber noſter ad hunc locũ impreſſus eſſet: ut ſi poſtridie admonitus eſſem, locũ nullum hæc additiuncula inuentura capacem ſui fuerit.* Librum *apud nos attulerat uir literarum ſacrarum profeſſor facundiſſimus, omniumq; bonorũ auctorum conquiſitor & indagator ſagaciſſimus,* Gulielmus Paruus, *agẽs in comitatu principis, ſacerq;(ut ita loquar) oricularius eius.* Eũ Franciſcus Deloinus.

librum Deloinus cum ab eo utendum rogaſſet, aut iure potius amicitiæ præcupidè ſumpſiſſet(unus enim tantum apud nos erat) me quoq; ipſi ambo legere eum uoluerũt, ut in aliqua libri hiulca parte id quod de ſtipendio milita-ri Tacitus ſcripſerat, adſuerem.

Epilogus huius operis. Hermolaus Barbarus.

HAEC *ferè ſunt quæ de re nummaria mẽſuriſq; dici potuerunt: cuius rei ſemina ſe libaſſe Hermolaus Barbarus lõgè ingenio nobis doctrinaq; multiplici præſtans, in gloſſematis illis gloriatus eſt quæ in Plinium edidit, gloriæ ſuæ ſegetẽ ac materiã: quem tamẽ auctorem ſic quoq; ad nos perueniſſe dico, ut ſeminariũ laudũ ſtudioſis omnibus in eo quotidie renaſcatur, etiã ſi ille primitias decerpſit. Sed quum ipſe multa de talento, ſeſtertio & libra, colligentis quidem more, nõ deligentis, commemoraſſet, Poterã(inquit) plura, ſed quæ carptim curſimq; uelut ſemina materiæ difficillimæ libauimus, dilato in aliud tempus pleniore cõmentario, ſufficiant. Mihi uerò ille farraginem auctoritatũ diuerſiſsima tradẽtiũ, immò (ut planè dicam) ſegetũ antipathiã miſcuiſſe uidetur, & in unũ ſemina diſsidentia confudiſſe, ex quibus frugẽ aliquã bonã quónam modo ſperare potuerit & promittere, nõ intelligo, aliorũ autem erit iudiciũ. Nos cõmentationis ab eo promiſſæ, ſed erronea(ni fallor) indagine incohatæ, cæcas & perplexas ambages, à capite rẽ exorſi, ita exploraſſe uidemur, & à limine ſtatim introrſus perſpectas luculentis ueſtigijs remeabiles feciſſe, ut in mæandros potius digreſsionum inſinuaſſe (ſic enim res ferebat) quàm in Labyrinthum quendam diſputationis, iudicari debeamus. Deprehenſi aliquibus in locis hæſimus, uel uerius ſubſtitimus, nuſquã tamen aut flexu præuaricationis, aut ſaltu reticentiæ uel obliuionis, aut deniq; præcipitio temeritatis elap*

Antipathiam ſegetũ miſcere, eſt ſemina inter ſe diſsidẽtia ſimul ſerere: ut triticũ cum ſemeſtri uel trimeſtri fruge. Antipathia enim dici tur naturale rerum diſsidiũ.

tis elapſi, ponderum & menſurarum tractationẽ ita explicauimus, ut res natura inter ſe cognatæ, nominũ etiam communionẽ & ueluti gentilitatem agnoſcerent. Quid tum (dicat aliquis) doctioribus igitur te præferendũ cenſes? Siquidem uni tibi hanc operam uindicas in commune nauatã. In hoc uno egò uerò: cæteris in rebus ijs libens cedo, quibus omnia propemódũ debeo. Sic ſua hactenus cuiuſq; fuit in reparatione Latinæ linguæ palma. Hoc ius non modò æqualiũ noſtrorum, ſed etiam poſteritatis erit: neq; uerò prærepta unius aut alterius rei gloria, commentandi quoq; in poſterũ materia cõſumpta, quæ adhuc larga ſupereſt. Hoc tantũ refert, quòd clariorum quidem illi aut pluriũ palmarum decora tulerunt: ego fortaſſe inter exigua ingenia qualibet acquieſcere palma & debeã & poßim. ſed alios ita uelim animatos eſſe, noſtros præcipuè, quorũ maximè gratia hoc opus ſuſcipiendum duxi, ut maximũ quodq; decus ſic in medio poſitum eſſe putẽt, ut ingeniũ tantum & diligentiã referre, nõ genus & cœlũ putẽt. ſic fiet ut in huius laudis curriculo Italia omniũ gentium magiſtra, lampadẽ (quod aiunt) Galliæ non tradat, ſed cõmodet: aut tradat quidem, ſed fiduciariam uel precariam, uel potius det utendam uſu nobis & illis promiſcuo. Quidni enim ſperemus quod alijs nõ negatum eſt qui longius remoti ſunt? Rumpãtur licet Miſopatrides, id eſt patriam ciuesq; ſuos exoſi: natura Gallos hac dote non fraudauit, tametſi huius ætatis moribus, uel paucorum hominum uitio qui rerum arbitrium tenent, factum eſt ut literarum bonarum ſtudiũ nihil ad reipublicæ moderamen pertinere uideatur. Rempublicam ſemper appellare inſtitui, abuſiuè fortaſſe, in qua plurima ad priuatam utilitatem referri exiſtimantur. Propter quod

Miſopatrides.

uidemus

Cõparatio diuitiarũ noſtri temporis cum antiqua opulentia.

uidemus eò iam maieſtatem publicam decidiſſe, ut cenſu ciues opibusq́; multo magis, quàm ſenſu & probatis moribus cenſeantur. Hinc *illa ſtulta ac ridenda quorundam reputatio, qui nulla prorſus arte memorabili imbuti, ob uulgares quidẽ ut apud* Romanos *facultates, ut apud nos propemodũ principales, non ſe modò copioſos, ſed etiam (ſi dijs placet) beatos arbitrantur: quum ſi ad* Romanos *modulos diuitis appellationẽ metiamur, perpaucos hodie norimus præter primores procerũ, quorũ cenſus cẽties et quinquagies ſeſtertiũ æſtimetur.* At *tantam ſummã* Pallas *homo libertinus accepit, idq́; decreto* Romani Senatus, *ob id quòd referendum ad curiã cẽſuiſſet de fœminis quæ ſe ſeruis cõcubitu miſcuiſſent: eaq́; relatione ſtatutũ, ut quæ ignaro domino ad id prolapſa probaretur, in ſeruitutem ſui conſenſiſſe uideretur: cuius rei auctorẽ* Tacitum, Pliniũq́; *oratorẽ habemus.* Idq́; Senatuſconſultum *poſtea à* Iuſtiniano *principe ſublatũ eſt ſeptimo libro ſui* Codicis *ſub titulo de ſenatuſconſulto* Claudiano. Quis *autem hodie eorũ qui aurũ metiri nõ numerare dicũtur, uel etiã qui pala uerſare aureos grummulos dictitantur, ducenties ſeſtertiũ habere creditur?* At Aeſopus *tragœdus poſt cœnas illas luxu ſtupendo memorabiles, tantundẽ hæredi filio reliquit, unde margaritas ipſe ſorbendas conuiuis appoſuit non mediocris precij.* Age: Curio Tribunus Pl. *nõne ſexcẽties ſeſtertiũ æris alieni habuiſſe memoratur? quod perinde eſt ac ſi nunc dicas, quindecies centena millia aureorũ. tanti tamen & pluris* Cæſar *ciuis adhuc* Romanus, *nondũ* Dictator, *in* Gallia *res gerens, conciones eius ad populum licitatus eſt, & redemit.* Paulus Conſul Romanus *mille & quingentis talentis eidem* Cæſari *eodem tempore authoritatem ſui* Conſulatus *addixit ea*

demum

demum lege,ut Remp.exagitanti patientiam accommodaret.Iã Senatores Romanos qui defecti facultatibus dicerentur,quingena quotannis ſeſtertia ſolitos accipere à principibus conſtat, queis honeſtam(ſic enim aiebãt)paupertatem tolerare poſſent innocenter.Nunc uerò quotus quiſq; tantum habet penſitationis annuæ,ſi paucos gentilium regis excipias?Contrà Nero perditis iam rebus,Senatum Romanũ coëgit centies ſeſtertium ſibi quotannis penſitare:quam ſummã ſine ſtupore meminiſſe iam nemo poteſt.Mitto quòd Ciceroni oratori,qui ſemper à Romanis tenuis exiſtimatus eſt,ſuperficies ædium Senatuſconſulto non minoris quinquaginta millibus aureûm noſtrorum æſtimata eſt, & uillaticũ ædificiũ pluris quàm duodecim.Seneca etiã uir philoſophus,ut ex eius monumentis apparet,ſed rerũ actui ſummo præpoſitus à Nerone, quadriennio ter millies ſeſtertium quæſiuit, quod certè neceſſe eſt ut fidem ſcriptis eius & auctoritatẽ deroget. Si enim ſcripta eius æſtimentur:nemo unquam animoſius calcaſſe diuitias,& pauperiem ſecurã adſtrictius eo amplexus fuiſſe uidebitur.Tarius Ruffus(quod penè omiſi) infima natalium humilitate Cõſulatum militari induſtria meritus,circiter mille ſeſtertiũ liberalitate Auguſti con geſtum agris coëmundis exhauſit,ut auctor eſt Plin.lib. XVIII.Quo in loco millies legendũ eſt.Seneca auctor eſt Lẽtulum Augurẽ eodẽ Auguſto principe quater millies ſuũ uidiſſe,quãti hodie decẽ primorũ Galliæ patrimonia eſſe uix poſſunt,etiã quanti plurimo uenire poſſunt æſtimata. Ab hoc numero principẽ tantum & generum eius eximo,cui alioqui regnum debetur,ſi regi ſuperſtes fuerit.Quonam modo igitur beatos exiſtimare poſſumus, qui omneis cogitationes ſuas,omneis animi ſenſus, omnes uitæ

Cicero tenuis habitus.

Seneca.

Tarius Ruffus.

Pliniꝭ locus.

Lẽtulus ditiſſimus.

uitæ actiones, omnia publica priuataq́; officia, & uiuẽdi deniq; moriendiq́; rationẽ ad cumulandas opes refer̃ũt, quæ in priuatis hodie fortunis eſſe non niſi deſpicabiles poſſunt? Vnum tantum genus hominũ excipi neceſſe eſt, quod omniũ ipſum generũ minimè eſſe exceptum oporte

Sacerdotes diuitiarum ſtudioſi.

bat. Hi ſunt ſacerdotes, quos nunc ferme ſolos ſecundum reges & principes opulẽtos eſſe cernimus, & plurimum opibus tribuere: quod genus unũ reges inter amicos habent, in quo ſe ſuamq́; admirentur potentiã fortunatricẽ. Nulla enim æquè parte uitæ beatiores ipſis mortaliũ eſſe

Exclamatio in ambitionẽ, ac dinundinationẽ quæ in creãdis Põtificibus & cœnobiarchis graſſatur.

licet. Hic mihi quæ memini uidiq́; reputanti, exclamare ſubit, Miſerã te ſimul & fortunatã Franciã! tu ut maiorũ placita Senatuſconſultis ſacroſanctis cõfirmata, tot annorum uſu comprobata, ambitione nũc ſcelerata antiquare contendas? & ſingularẽ prærogatiuã Pontificatui ſummo non eblanditã, non expreſſam, non emendicatam, ſed maiorum noſtrorũ merito poſtulatã, exoratã, repenſam, ut tibi uni iure priſco, à maiorũ gentiũ pontificibus prodito, in rerum ſacrarum conſtitutione uti liceret, nũc indultæ legis abuſu feſtines ire perditum? Vnde igitur tibi frõtem peculiarẽ illã ſanctionẽ citandi, qua tu tantopere gloriare uelut decore quodã religionis? Vnde autẽ libertatem aut fiduciam Chriſtianiſsimã te uocandi, ſi nõ qua religione eximiũ nomẽ, legemq́; pietatis tuis teſtem comparaſti, eadem religione tu ipſa retinere uis? O plaudendum erratũ hoſtibus tuis illis, qui hoc tibi felicitatis, regniq́; fortaſſe palladium, uelut cœlo delapſum munus inui

Palladium regni Franciæ, Sãctio pragmatica.

dent, quo uel ablato, uel intercidente tu perinde utiq; fortunata eſſe non potes! Vide quæſo ne te nimiũ terrigenis

Gigantes terrigenæ.

illis credas, quos ob id gigãtes appellauit antiquitas, qui tituloſas amplitudines architectãtes, Aloidarũ exemplo

theomach

theomachiam meditari uidentur. Nam ut illi immanium ſpirituum homines Pelion Oſſæ aduoluẽtes, ut Homerus prodidit, & ijs rurſus Pindũ & Othrin Lapitharũ ſedẽ ſubuehentes, in cœlũ tandẽ ſcandere, & ſuperis uim affer re cogitabãt: ſic iſti põtificatus et antiſtitia alijs alia adaggerãtes, ipſa ſtrue incõdita rerũ malè cohærentiũ, uim inferre ſuperis ſacriſq; canonibus quos patres innocentia præditi ſuaſerunt, meritò dictitantur. Horũ quoſdam nec prudentia nec doctrina commendabiles uir quidam acer apud nos quum uideret, dicere haud infacetè ſolebat, abſurdos oportere eſſe choragos illos, aut certè diſſolutos, qui Herculis Titanumq; perſonas uenuſtulis Cupidinibus temere & ſæpe accõmodarẽt. Harũ enim rerũ culpam à capite & uertice Chriſtiani nominis publicus conſenſus arceſſit, qui niſi rectè conſtitutus ſit, inferiora ab eo mem bra morborũ cauſas trahunt. Quare in uotis eſſe hominũ piorum identidem uidemus ſtatim atq; illa indignitas oculis obuerſatur, ut aut columen eccleſiæ componat Prouidentia, aut certè aliud cõmodius & cõgruentius faſtigiũ reponat. Idq; meritò in uotis eſt. Columine enim uitioſo uel infirmo, tectũ ædis ſacræ aut corruat neceſſe eſt, aut fœdè collabefactetur: tũ ſubinde turbinibus & procellis omnia intus pateãt, errorũ nebulæ ſubeant, decumbentibuſq; pruinis interiora frigeãt, ut ne ignis quidẽ ille charitatis æternus ultrà manere poſſit. Neq; uerò me latet ipſa domus fundamenta in petrã firmiſſimã artifici manu iacta, nulla ui poſſe cõuelli uel ſubrui, nõ aëria, nõ terrena. Nã ne operis quidẽ compages diuina illa quidẽ manu coagmẽtata, ullo diſturbari machinamento poteſt: ſed decor operis in aſpectu & expolitio emendata non manent, ex quibus auctoritas ut ædibus ſic ædi comparatur.

Alludit ad ignem Veſtæ.

Nunc

Nunc autem pietas & religio huius ædis æditua magno uociferatu querũtur eam proportionẽ aſſeruatã non eſſe, quam architectonicæ manus primùm modulatæ ſunt: id quod caput eſſe conſtat dedecoris luculenti. Huius inconcinnitatis cauſam homines ad Mercuriũ referũt inſtitorẽ, qui iã inde ex quo lumen mundi regere, & auriga ſummi currus eſſe cœpit, non ut olim Phaëthon quũ ſe in curſum luminoſum ſuſtuliſſet, conflagrationẽ orbi intuliſſe, ſed tenebras potius teterrimas offudiſſe dictitatur: at inde factũ eſſe conſtat, ut in caſtris ſacroſanctis pleruncq; nihil rectè atq; ordine conſtitutum eſſe uideatur. Primùm uix decimus quiſq; ordines ducentiũ decumana porta ingredi exiſtimatur: deinde laxiſsimè quidã tendentes, uix gregario militi locũ ueſtigialem relinquunt. Adde quòd nec manipulos recẽſere, nec cohortes ipſi cõcẽturiare nouerunt. Quid quòd plures ſtationes obtinẽt, qui uni ſatis eſſe nequeũt? Quid ſi etiã omnes eas deſerentes, longiſsimè per urbes expatiari uidẽtur, hoſtilis ipſi incurſus & populationum ſecuri? nec minus ſtipendia illis procedũt, quàm ſi ab ſtatiuis pedem tranſuerſum non diſcederent. Iam illud cuiuſmodi eſſe dicemus, quòd qui plurium uicem gerunt, ij immunes pleruncq; ſolent eſſe, ut ne uitem quidem ſaltem centurialem in ſpeciem teneant, cuius metu munifices in opere milites contineant? Quid, qui perpetuam immunitatem habent, regum & principũ latera indecorè ſtipantes, æterna animi deſtinatione à ſtatiuis caſtris domini emanſitantes? qui, ſi diſciplina caſtrorum ualeret, pro caſtris ipſis uigiles excubare deberent. Hæc fierent ſi in auguſtali ordines & uacationes nõ uænirẽt? ſi non atra inauſpicataq; Celæno contactu ſuo fœdiſsimo res puriſsimas atq; ſanctiſsimas quotidie contaminaret?

Vitem tenẽtes Cẽturiones milites in opere faciundo & caſtris muniendis cõtinebãt.

Etenim

Etenim per Chriſtũ ipſum ſacerdotij conditorem, utrum qui ſcelerata porta in eccleſiam caſtrenſem irrupiſſe ſe ſciunt (de quibuſdam loquor, non de plurimis) in eccleſiã ouantem & cœleſtem admiſſum iri ſe putant? num cõmercium aliquod ſuperis eſſe ſperant cum ijs qui cothurnatis flagitijs ſe ſacraq; Chriſtiana conſcelerare non timent? Proinde uideamus quid'nam habet ſimile hodiernus antiſtitum ſtatus, & ſacræ ciuitatis procerum, cum Chriſto ciuitatis eius conditore, & comitatu ipſius. Non'ne tu ſimul ut in uniuerſum cleri noſtri faciem cultumq́; conſideraris, dicere cogeris ſponſam (ut ita dicam) ſponſo nuntiũ remiſiſſe, ſuasq́; ipſum ſibi res eã habere iuſſiſſe? Ille paupertatis aſſertor, & ærumnoſorum ſignifer, cohorte etiã pullata ſemper ſtipatus erat: hi opibus circũfluentes, & delicijs ocioq́; torpidi, conſpicui in aula uolunt eſſe ſerica to lautoq́; comitatu. atq; inter hos (ſi ſuperis placet) hierodulі quidam uidentur, homines ſacræ ſeruituti mancipati, quos ne in publicum quidẽ prodire moribus deuotorũ conuenit, niſi operam interim religioni & pietati nauare uideantur. Ille cum nihil poſsidere uiſus eſt, tũ ſuos omneis aſſeclas omnium fortunarũ poſſeßione deiecit: hi unde illi deiecti ſponte deceſſerant, quum eorũ ſint ſucceſſores, uelut interdicto recuperatorio opulentam etiam bonorum poſſeßionem repoſcunt. Auſpice igitur Mercurio cõtracta ſponſalia, non pronuba pietate, nec charitatẽ nec reuerentiam coniugij ſacroſancti retinent, nec ad frugem aliquam bonam ſalutarẽq; perueniunt. Age qua'nam tandẽ ipſi cauſa ſe ſacroſanctos eſſe uolunt? nempe quòd homines inſignibus Chriſti amicti, inter arma orthodoxa inuiolabiles ferè ſemper fuerũt: nõ aliter atq; caduceatores hodie paludati inter acies ſancti cõmeant. Si igitur geſtamina

mina & exuuiæ Chriſti ſacroſanctos eos ac reuerendos faciũt, non'ne cultus & habitus Chriſticolis abſonus profanos eos facit, quod quidẽ in ipſis eſt? O' ſtultam hominũ opinionẽ. Atqui ſi ueneranda cruce quaſi claua Herculis Alexicaci, ſi lituo ſummoueri ſe turba ab eis æquis animis patitur, pullata iuxtà & purpurata, ſi magiſtratibus & honoribus fungentes, faſces eis ciuiles & prætextas ſummittũt, & quidẽ cum ſumma animi æquitate, ampliora utiq; ea inſignia exiſtimare debebant, quæ Teletarches ipſe Chriſtus cerimonijs ſuis conſecrauit, & quibus etiã ſceptra regũ ſummitti nonnunquã conſtituit, quàm faſtum luxu conſpicuũ, qui proceres tantũ & potentatus decet, & quo uno ſuſpici ſe maximè diuites à plebecula uolunt. Quòd ſi cæteri hominum ordines exemplo ab eis prodito exuere dei reuerentiã & pontificale obſequium in animũ inducerent, conſecratáq; à maioribus patrimonia, ſacroſancta non haberẽt, nec piaculũ eſſe putarẽt eos uiros uiolare quos Chriſtus dominus noſter delicias ſuas appellauit: quid iſtis tandẽ fieret, queis citra culturã & ſementẽ (ut aiunt) omnia naſci uidemus? Erubeſcant igitur aliquãdo, erubeſcãt inquã, et caueant ne animos ſaltẽ militareis & feroces exoluant religione: & quandoquidem ipſi ſacra profanis permiſcuerũt, uideãt etiã etiãq;,

Amuſsis alba. *ne eorũ licentiã uulgus hominũ, albã (ut dicitur) amußim eſſe interpretetur, quæ diſcrimẽ ſacri profaniq; ſuſtuliſſe iam uidetur. Sed quando in opulentia regia & redditibus opimis ſumma eorũ felicitas ſita eſt: quæro quo tandẽ titulo ea ſe poßidere credant? neq; enim quolibet titulo fructus ſuos faciunt. Atqui ut omnia genera rerum legitimè quærendarum recenſeant, nullum (ut opinor) aliud inuenient quo iuſtè atq; innocẽter hæc poßidere poßint,*

quàm

quàm pro donato. At hoc titulo poßidenti, non ſatis eſt rē ſibi eſſe donatam opinari, ſed reuera donatam eſſe oportet: alioquin eam uſu facere ſuam ipſe non poteſt, quum titulo careat. Mitto quòd, ſi quid mei iudicij eſt (ut utar antiquo uerbo ſententiam dicentium) hæc non eis donata dici debent, ſed fideicommiſſa: quod uerbum nō modò fidem bonam, ſed etiā neceßitatem rerum reſtituendarum agnoſcit. id quod ſi non in omnia, certè in ea ſacerdotia ualet, quæ fiducia contracta aut deferuntur aut conferuntur. Sed quoniam priſca iam ſeueritas uetuſtatē non poſſe perferre creditur, ut id quod dictum eſt præterea, certè peculiari ſe titulo ſeu fideicommiſſum ſeu donatū tenere non negabūt. Quod ſi fateantur, num etiam tum fructus ita ſuos facient, ut & helluari, & obligurire & per luxum profuſißimū abſumere ex animi ſui uel libidine uel ſententia poßint? Niſi uerò nō peculiare eſſe poteſt, quod à domino ſeruus, & clericus ſeruus accipit, in coloniam ipſe dominicam ſua ſponte aſſcriptus. Accipit autem in Francia, aut à domino protinus, paracleto ſuffragatore, quod rarum eſt, aut à ſummo domini atrienſi, quod frequenter euenit. Quod autē ſecus quæritur, id eſt, ſacrilega indicatione, id à prædone poſſeſſum, in ius tranſire nō poteſt. ſic fit ut nihil peculij habeāt quod non ſit profectitium, & ut calendariū factitare debeant, & diurnū. niſi ſi fortaſſe antiſtitum actus lege Euangelica tabularū conficiendarum neceßitate ſolutus poteſt eſſe, quum antiſtes aut cœnobiarcha nunquam officio perfunctus eſſe uideatur, antequam omnia penſa familiæ exegit accuratè. Neque enim antiſtites promi condi penus dominicæ cēſentur eſſe, & ſummæ rei familiaris diſpenſandæ præeſſe, & nō uniuerſi actus cui præſunt, ratio ad nummum eis conſtare

Peculiaris titulus a dominio differt.

Cœnobiarchia uulgo abbas dicitur.

ſtare debet. Nam quòd placita maiorũ, inferiores & minutulos actus pontificalis liberalitatis & muneris eſſe uoluerunt, id ideo factũ eſſe clarum eſt, quòd ut uicariorum olim errata atrienſes præſtabant, ſic ob illorum iſti tenentur uel perperã uel negligẽter tranſacta, uſq; adeo ut eorum reliquamẽta, horum fide ſtare credantur grauiſsimis ab auctoribus. Quoniã uerò hæc meminiſſe nequeunt qui bonam partẽ ætatis inter aulicos agunt omni lege ſolutos (etiam ſi legitimã ipſi perſonam ad ſtandum in eo cõuentu maiorũ inſtituto habere non putãtur) de ſummo ſanè iure decedamus, & de ſuo ac domeſtico & contubernali tantum actu, tabulas eos proferre poſtulemus. Fac igitur (quoniam id mediocre eſt) in paginam acceptorum decẽ eſſe millia aureorum relata: quãtulam igitur eius ſummæ partẽ expenſam domino ferre poſſunt, qui nihil aut parũ in uſus pios uertunt? Age recitentur expenſorũ nomina, proh ſuperi immortales, in cupedias, in delicias popinales, & in luxum menſariũ, in equitiũ numeroſum & elegans, in inſtrumentum lautũ epiſcopij, in ſupellectilem, in uaſa argentea, in ueſtem ſtragulam & peripetaſmata, in ſtipendium cohortis honorariæ ſericatorũ & calamiſtratorum, in auiarium uenaticum & accipitrarios, in uenationis miniſterium inſtrumentumq́;, in ferculorum ſtructores, in ſcurras, in ludios, in acroamata, in thymelicos, in eos quos à cauillis habẽt & à uoluptatibus, in deliciarum mille nomina. Adde etiam, ſi placet, in aleã, & in ea deniq; quæ non niſi ſubdititio nomine in rationes referuntur, & quæ ijs contribuuntur quæ feriatos oblectant, & animi cauſa uel morigeris uel aliter obſequioſis expẽſantur. In his nominibus ita conſumptã acceptorũ ſummã inuenies, ut uix decima pars in erogationes pias & in rem dominic

In aulicos ſacerdotes.

In luxum pontificalem.

Expenſare eſt expenſum ferre in rationibus factitãdis.

dominicam ſuperſit. Et hactenus ita loquor homo obliuioſus, quaſi in libros coẽmũdos nihil attribuatur, & in eos quos antiſtites noſtri (credo) à ſtudijs habere ſolẽt. Certè multi ſunt eiuſmodi, multi inquam ſunt, queis omnino decebat bonis interdictum eſſe, & curatores ut furioſis dari, aut aliâs mente captis. id quod nullo iure pontificio ſatis cautum eſſe mirũ eſt. Ecquæ enim eſſe maior dementia poteſt, quàm ſi ſeruus per nequitiam peculium dilapidet à domino profectũ ſeueriſsimo, qui uitæ & necis horrendæ liberã poteſtatẽ habeat? Quomodo igitur helluones ſacri patrimonij, paria cum rationibus domini faciẽt ad extremũ, qui nihil nunc penſi habere uidentur quo minus ampliſsimorum ſacerdotiorũ redditus in delicias & nugas & faſtum ab eo ordine abhorrẽtem prodigẽt? atq; ita prodigẽt, ut nõ ſibi tantum dãnoſi & exitiabiles eſſe, ſed etiam conſpicua luxurie periculum & errorẽ contuẽtibus creare uideantur? Nam qui eos nec dei nec legũ uident eſſe metuentes, ſenſim & ipſi plerunq; ſacræ legis exuunt reuerentiam. Niſi uerò putamus prægrãdes à maioribus noſtris uberesq; poſſeſsiones, nõ modò gentilitijs hæreditatibus detractas, ſed etiã iuri humano & cõmercio exemptas, ut libidini & uoluptati ſacerdotali ſeruirent: opimaq; prædia optimo eos iure ac nulli uectigalia tenere uoluiſſe, eorũ ut aſſeclis cincinnatulis prælautoq; cultu nitẽtibus ſtipendia pẽſitarent: aut prædia & prætoria coẽmpta magno, atq; ædificata, propinquis relinquerent? Dominus noſter è prouincia iamiam deceſſurus palàm uociferatus eſt ſe uiã eſſe & ueritatẽ. num igitur aut ipſe, aut eius è ueſtigio ſequaces hæc exẽpla prodiderũt? nuncubi in ea uia quã inierunt, harũ rerum ueſtigia reliquerunt? Ecquãdo autẽ hæc ueſtigia in montẽ ferre ſacrũ

uiſa ſunt? poſtremò ecquis hanc uiam ſecuit, eorum quidē quos decreta pontificia inter diuos referendos eſſe cēſuerunt? Verū (ô ſuperi boni) quo'nam modo Chriſti imitatores eſſe poſſunt, qui & parēs ipſe charitatis, & aſſertor ſummittentium ſe animorum fuit, ſi familiæ domini benignè non faciunt, aut ſi animo ſublimipeta eminere ſuper cæteros & ſuſpici omni modo geſtiunt? O' religionē neglectam, ô mores euerſos & præpoſteros. Hi fartores & cupedinarios, & luxus uoluptatisq; inſtitores adiuuant, quos frugalitatis, & continentiæ auctores eſſe decebat, ut domeſtica parſimonia quæſitis, egentiū & deſtitutorum multitudini opitulari poſſent. Quòd ſi ij qui profana patrimonia uel hæreditate uel iuſto mācipio acceperunt, conficiendarū rationū lege non ſunt ſoluti (id enim reſponſis eorum cauetur qui diuini iuris prudentes fuiſſe perhibētur. nec ratione caret. Nā quis noſtrū non precariò poßidet quicquid habet, & uectigale poßidet? Sed nos exitiabili errore ducti, aduētitia nobis omnia eſſe credimus, & omni præſtatione libera, quæ titulo quocunque ciuili parauimus.) Si igitur profanæ facultates, & omni religione puræ, ita tamen affectæ ſunt primigenio iure, & ita in fide ſumma poſitæ rerum omniū conditoris, qui quiduis quocunq; tempore pignerari pro poteſtate poteſt (ut unicuiq; mortalium accepti debeat & expenſi ratio apud deum cōſtare, niſi nexum ad extremum uult inire) quid ijs fiet ſeruis nequā, qui nihil non habent peculiare, & nulla non in parte peculij cōturbare noſcuntur? utrū uerba pro rebus creditori eidē & domino ſperāt ſe redditurs? At is nomina ſe exacturū fœneratoria acerbitate prædixit. Nunc autē homines cēteſimo comite feroces, opibusq; æmulis regiæ opulentiæ, maxima tum pecunia miſeri

*miſeri appellabũtur.*Num igitur *debita tunc tranſcribere licebit, aut expromiſſores dare? quos?* Nullus *enim præſto erit qui expẽſum ſibi aliquid ferri uelit, eorum quidẽ quibus dominus fide ſua dari iußit: nec dominus acceptũ feret, quicquid non in pias aut honeſtas erogationes expẽſum eſt, atq; in rem ſuam uerſum, & in pauperum. Age quo'nam tandẽ modo rationes ſuas domino approbabunt, qui omnia uel pleraq; nõ* Chriſto, *nõ paracleto, nõ ſanctis innocentibusq; ſuffragijs, ſed* Mercurio, *ſed commercio, ſed ſacrilegæ ambitioni accepta retulerũt?* Reſtat *ut uel alogiſtiã meditẽtur, ſi obtineri in eo iudicio poteſt, aut addicti ut protinus non ducãtur, ſed trahantur.* O' *cimmerias huius uitæ tenebras, quæ plerũq; trans nebulam præſentis ſenſus nõ cernit.* Fit *autẽ neſcio quomodo ut mens humana uel aulicis delenimentis uel uoluptarijs titillata, ultra id non proſpiciat quod adeſt, uel quod inſtat.* Inteſtinos *enim oculos præſtringũt fulgetræ quædam micantes imaginariæ felicitatis, quæ per aſſentationũ (ut ita dicã) nubila, ſalutationumq; illiberalium, eliduntur, in illa rapida tẽpeſtate tollẽtis eos fortunæ.* Accedũt *ambitio & cupiditas oculorũ meræ ſuffuſiones, quæ ueras rerũ ſpecies eos uidere nõ ſinũt, imagines ludibũdas oculis obtẽdẽtes, uiſus ludificatriculas.* Qui *ſi ad ſeceſſũ ſtudiorũ annos ſaltem uitæ iã uergẽtis ac decliuis cõpararẽt, atq; oraculorũ cõſpicilijs ſacrorũq; ſpeculaminũ uterẽtur: futura ſanè ut præſentia certiſſimè cõtuerẽtur.* Supradicti *uerò erroris germana eſt præteritorũ obliuio ſurrepẽs.* Etenim *qui futurã animorũ conditionẽ non prouidẽtes, in delicijs uitæ præſentis libenter acquieſcũt (ſi tamẽ in hac uita deliciæ eſſe poſſunt) ij meminiſſe nequeũt arbitrũ eundẽ & creditorem deum ex edicto ſuo perpetuo ius dicturum eſſe*

interminatum, ut Caſsianam quidem ſententiam horrere debeamus, niſi planè ſtupidi & capti mente ſimus. Nam *quum edictum tot præconijs tam minacibus proditũ, tot actuarijs exceptum, tot ſcribis tam grauibus perſcriptũ, tot teſtibus claſsicis obſignatum habeamus & probatum (quorũ etiã partim non dubitarũt capite cauere quæ repromiſit dominus, aut interminatus eſt, partim omnibus fortunis oppoſitis fide ſua eſſe iuſſerunt) quid cauſæ eſt quin ſcientes prudentesq́; impingamus in offenſionẽ eius à quo prouocatio non eſt, ſicut nec apud eum deprecatio, ſimul ac in iudiciũ uentum eſt? imò uerò quid aliud quàm uiui uidentesq́; (ut dicitur) ab hoſte teterrimo obtorta gula trahimur? Cur igitur nos hæc ueritatis inuolucra, maieſtatem etiam ſapientiæ, ſi ad manum aſpicias, præferentia, quaſi uiſa quędã per nebulam (ut aiunt) primi ſomni concepta, deſpicari pergimus? niſi uerò hæc deſpicari nõ uidemur, qui iuſtitiæ diuinæ ſeueritatẽ non timemus, tum illis tot oraculis intentatam quotidie lectitandis, tũ rerũ euentibus prodigioſis & minacibus diſtrictam, ad quæ non animaduertimus, nimirũ tanquam ad inculcatas ſanctiones antiquatæ iam legis aut obſoletæ auribus occaleſcentes. ſed ſcilicet hoc illud eſt, omneis rationes noſtras in benignitate & miſericordia herili repoſitas habemus. Hac ſpe deterrima mãcipia hilariter uitã ac nequiter agimus. Quin igitur accingimur ad eã benignitatẽ quoquo modo prouocandam? Videamus per ſuperos immortales, ne contemptus hic ſit potius diuinitatis, quàm meditatio quædam ueniæ conſequendæ. Commenta certè ſunt iſta ueteratoris ſpiritus, qui primæ noxæ ſuaſor & impulſor, in hanc errorum odyſſeam genus humanum deduxit. quanquam impudens eſt atque improba noſtra hæc*

Oracula intelligit ſacra ſcripta quæ quotidie commemorantur in eccleſia quaſi ad refricandã quotidie memoriã legis.

In odyſſea Homeri errores Vlyxis deſcribuntur mirabiles, quare hic metaphorice pro magnis ac uarijs erroribus ponitur odyſſea.

deprec

deprecatio, non cauſam perorandam meditantiũ, ſed diſſolutam miſericordiam oſcitanter implorantium: qui quidem ex uinculis ſcelerũ & delictorum unicuiq; noſtrum cauſam eſſe dicendam ſciamus, iudiciumq́; ſemel ſubeundum prouocatione abſciſſa. Nunc quandò unumquenque blandiri ignauiæ ac iniquitati ſuæ iuuat, uideamus quo iure, qua actione, qua formula cernere eam hæreditatem poßimus, quã Chriſtus dominus noſter teſtamẽto illo ſuo in procinctu nuncupato, ſequacibus ſui reliquit. Si quis (inquit) uult poſt me uenire, tollat crucẽ ſuam. Hæredes ſuos futuros tollere crucẽ quemq; ſuam, & ſe ſequi è ueſtigio iußit: alioquin indignos hæreditate ſua pronunciauit. Quibus uerbis quid aliud agit, niſi eis qui in album æternæ prouidentiæ referendi ſunt, præſcribit, ut per ea ueſtigia quæ ipſe inter mortales agens impreßit, æternã beatitudinẽ inueſtigandã habeãt, ut per huius ſeculi ærumnas atq; inculpatæ uitæ ſalebras ad ſummã tranquillitatem & ſecuritatẽ tranſeant? quæ legitima pars eſt hæreditatis quam Chriſtus ipſe familiæ ſuæ ſpopondit, & adeundam reliquit. Hanc hæreditatem ſi ſummo & legitimo iure (quod ius quatuor tabularũ appellare poſſumus) adire iam nequimus (quandoquidẽ diuorum & beatorũ reliquias quaſi oſſa gigantũ heroumq́; miramur, quorũ ſimiles nullos edunt ætates iam effœtæ) at certè libentes faciamus ut formula quadã indulgentiore æternã bonorum poſſeßionem aut petamus, aut poſtulemus. Id enim ſanè eſto perinde ac ſi legitimo & antiquo iure inter hæredes cenſeremur, ſiue ſummũ ius dominus, id eſt euangelicum, ſeculis infirmioribus remiſit, ſiue potius ita nunc credi ex uſu uitæ delicatioris eſt. Sed uideamus quæſo ut ſecũdum tabulas bonorũ poſſeßionẽ petamus, quandoquidẽ nec in-

Quatuor euangelia ſignificat.

iuſtas eas tabulas nec inductas aut irritas eſſe nouimus. Neque uerò bonorũ poſſeſſores erimus aut hæredes, & non commoda incõmodaq; hæreditaria iure in nos tranſibunt. ſiquidẽ bonorum appellatio in utranq; partem ualet, etiam indulgẽtiore iure, quod prætoriũ uocant. Ita fit ut nec hæredes eſſe Chriſti, nec bonorũ poſſeſſores queamus, ſi præſentis uitæ delicijs perfrui laboramus. At nos uelut agnatione quadã infirmiorũ naturæ, & poſthumæ licentiæ, nec iam eam legẽ ferentis quam deus immortalis ſanguine Chriſti ſui chariſſimi ſanxit, teſtamentum diuinum & æternum ruptum iri, nobis diro errore perſuademus, aut irritum tandem quoquo modo factũm iri. Quaſi uerò dominus idẽ & pater ad hæreditatẽ impios liberos ſeruosq; contumaces admiſſurus ſit, nec alios olim obſequẽtiores & bonæ frugi quæſiturus, in quos caducas partes transcribere hæreditatis ſuæ poſſit. tametſi id teſtamẽtum quonã modo rumpi poteſt, quum in eo nullus prætcritus ſit? etiam ſi primis ceris pauperes inſtituti ſunt, & ab eodẽ gradu exhæredes facti diuites ſarcinis præpediti. Quare qui ſupplicia impiorũ euitare, et ſuperũm præmia mereri concupiunt: hoc uidere debent, & præcipuè antiſtites, quibus cum nũc nobis res eſt, ne per redundanteis opes uitam delicatã traducãt: ſed ut ſeruatoris noſtri exemplo, qui ærumnoſam ſuis uitam præſcripſit & indigam, ſarcinas & ipſi ſuas mulis (ut dicitur) Marianis cõuehant: quod nihil aliud eſſe puto, quàm inter cruciatos & furciferos dominũ ſigniferũ è ueſtigio ſequi. Huc adde charitatẽ comitem fideliſſimã, digitũ tranſuerſum à uiro bono non diſcedentẽ. adde animi æquitatẽ in ſpem ſemper intentã, quaſiq; uiatici largã benignamq; ſuppeditaricẽ: iam intelliges nullũ eſſe hoc mollius uehiculũ, etiã ſi per *prærup*

Alludit ad ea teſtamẽta quæ rumpuntur agnatione poſthumorũ hæredum. Agnaſci eſt poſt naſci, & agnaſcitur hæres defuncto, cum poſthumus in lucẽ editus eſt.

Rumpitur teſtamentum, ſi liberi prætereantur in eo, hoc eſt niſi nominatim hæredes aut exhæredes fiant.

Animus æquus omnia in bonã partẽ interpretatur: & prouidentiæ diui-

prærupta & confragoſa, uia nobis iucunda ſit. Quis autem hæc reputans, cōpotes eos mentis exiſtimare poßit, qui quum uni pontificatui uix queant ſatis eſſe, alterum etiam addere uel plureis non dubitant? Quis non mente captos ſacerdotes iudicaret, qui modū utriuſq; paginæ nullum eſſe arbitrantur, quum ipſi maximè inita atq; ſubducta ratione actum ſuū domino probare teneātur? At nunc pontificatui cœnobiarchiā quaſi coniugē adiungere, tam ſolenne apud nos cœpit eſſe, ut mancus pontificatus aut cælebs alioquin eſſe uideatur, perinde atq; ſi ſemiuirum coniugē eſſe contendas, qui uxori pellicē non admouerit. Ego enim hæc in pleriſq; ſacerdotibus tam inter ſe dißidere cenſeo, quàm cōiugem & pellicē in hominibus profanis, etiā ſi de hac re iuriſprudentium antiquorū reſponſa annos ferre (ut dicitur) hac ætate non uidentur, mundo iam præcipiti. Quanquā quid aut cōfidentius admitti aut amentius poteſt, quàm cum diem nō extimeſcere, quo dominus noſter ſententiam laturus eſt de cuiuſq; meritis, iiſdem ipſis conſcriptis & aßidētibus, & uitæ dißimilitudinem iſtis exprobrātibus, quos poteſtatis in nos ſuæ auctores nobis laudāt? In quo admirari ſubit hominū uæcordiā, uel dirū quendā furorē, qui ſucceſſorio iure putant ad ſe à Chriſti pediſſequis poteſtatē, non etiā ſanctitatis & continentiæ & ſubmiſſorū ſpirituum neceßitatem, tranſmiſſam & delatam. Enimuero palmariū illud (credo) apud deum inuentū, fiducia contracta amicitia retinendi quæ inter ſe aliâs colliduntur titulis dißidentibus: uidelicet quaſi perpetuæ fiduciæ nō inſtar plenū habeāt tituli legitimū, quod ad fruēda quidē ſacerdotia pertinet, aut quaſi impoſtura fieri poßit diuinitati. Quid enim refert, mandati, an negotiorū geſtorū, an quaſi ex cōtractu teneātur,

næ eſſe cenſet, quicquid ſecus accidit, in bonumq; tandem ceſſurum: quare nihilo deſtitui ſibi uidet.

De iure ſucceſſorio tractatus eſt in Pandectis ſub titulo de ſucceſſorio edicto.

cum

Alludit ad actiones bonæ fidei.

cum utraq; actio bonā fidem agnoſcere debeat? Proh dei hominumq; fidem, gratum id eſſe prouidentiæ credam, ut qui uirilem operā implere non uidētur, ter aut quater, & ultrà antiſtites appellentur? & qui tres ciere ſacros canones nequeunt, ternis ſæpe lituis turbam doctorū ſummoueant? Illi'ne ut fiduciaria legitimis antiſtitia cōiungāt, quaſi in hominū penuria ſinguli multorū prouincias obire nunc cogantur, quū tot graues uiros, doctrina & moribus commēdabiles, primorū (ut ita dicam) digitorum ſuctu urſino more uitam tolerare uideamus? Præclarum uerò exemplum, & in uniuerſum ad religionis orthodoxæ decus atq; incrementū pertinens, homunculos bonarum artium ignaros, tituloſis & multorum uerſuum appellationibus inſignes haberi & auguſtos: quum interim docti uiri, ac uitæ ſanctioris ornamētis prædíti, puris nominibus nuncupati, ac capite tantū cenſi, cum ſugillatione cultus diuini, egentes uitam tranſigāt? Profectò ſi uerè res humanas æſtimare poſſemus, nos magis monſtrificos iſtos eſſe quàm Geryones illos in fabulis decantatos iudicaremus. Concionator quidā perlepidus & facetus cauillari non pridē ita eos ſolebat, ut diceret huiſmodi iſtos ſibi uidere, quales ſunt quæ in ædibus ſacris mutulares ſtatuæ pilis aut columnis imponuntur. ut enim illic ſimulacra quædā uelut oneri cedentia uidemus, quæ uel mutulorum uicem ſuſtinēt, uel extra abacos mutulorū proiecta ſunt, eamq; ſpeciem intuenti præbent, ut magnopere niti operi ferendo atq; inſudare uideantur, quum re uera ſenſu ſint carentia, ac nihil ipſa facie nitentium ſaxeam adiuuēt firmitatē: ita Atlantes iſtos ſanctos ſummis ſcapis columnarum in fano domini ſuperpoſitos, tituloſa quidem illa amplitudine, appellationūq; maieſtate, uenerandorū ſenum

Atlantes.

inſtar

inſtar ſanctitatemq; præferre moris eſt, ſpeciemq; luculentam præbere grauiſſimorũ patrum, ſanctuarium domini fulcientiũ, & uerò cælum (ut ita dicam) ſuſtinentiũ. Stupidam autẽ eorum ignorantiam, aut incuriam diſſolutam intuẽtibus, patere nihilo eos utiliores ſtatuis lapideis eſſe, quod ad munia quidẽ ſacroſancta piè ac religiosè obeunda pertinet, ſimul ad maieſtatem legis diuinæ inter homines religiosè & accuratè conſeruandã, quod firmamentum eſt ipſum maximũ ædium diuinarũ. Proinde ut monſtra hominũ immania antiquitatis ſenſus nunquã cælo delapſa eſſe cenſuit, ſed terrigenas eos & poëtæ & ſacri uates appellauerũt, ut gigantũ nomen indicat, & ad perniciem mortaliũ editos eſſe perhibuerũt, eorum internecionem aut diuinæ ipſi potẽtiæ, aut heroicis ærumnis ideo dedicantes: ita nos precari ſperareq; debemus ſummum quendam pontificẽ cum Senatu purpurato quamprimum extiturum, qui diuino numine inſtinctus, cum ob alia in re eccleſiaſtica conſtituenda promerita, tum uerò ob hunc ipſum laborẽ, Herculis Alexicaci appellatione nobilitari uelit. Quin & ipſum iam eſſe credere fortaſſe debemus. etenim qui nunc ſummæ rei Chriſtianæ præeſt, lætis auibus renũciatus, tantã etiam alioquin expectationẽ ſui excitauit, ut inſignẽ omnino ac nobilẽ facturus pontificatum ſuum clariſſimis inſtitutis putetur. At uerò iſtos eſſe gigantes elogio grauiſſimo illius ſapientis apparet, qui in Parabolis ſymbolicis inquit, Vir qui aberrauerit à uia iuſtitiæ, in conuẽtu gigantũ requieſcet. At nos uiam iuſtitiæ eam demũ eſſe diximus, quã Chriſtus nobis præiuit inter mortaleis agens. Ipſe enim præmonſtrator fuit uiæ ferentis in cælum. Ipſe eorum fuit Hercules portentorũ, quæ ne uirtus quidẽ heroica cõficere aut ſuperare potuit. Porrò gigan

Gigantes.

Leo. x.

gigantum pedes in draconũ uolumina deſiiſſe fabulæ tradiderunt: quo figmento priſci ſignificare uoluerunt nihil rectum iſtos homines, nihil arduum cogitare, ſed omneis eorũ actus, omneis animi ſenſus humi ſerpere, uel uerius deorſum uergere ad inferos. Hæc *dedecora, hæc monſtra, ex religione recta & clariſsima, & in cœlũ ſemper intenta, tolli, cum optimus quiſq; hodie & grauiſsimus primi, ſecundi, & ultimi ſacerdotum ordinis poſcit, & hoc unũ in uotis habet, tum uerò intereſt exempli in uniuerſum, rectè atq; ordine cõſtitui rem clericã & eccleſiaſticam, ne reliqui ordines in poſterũ tam grauiter opinẽtur de ordine ſanctiſsimo ſacerdotũ, cuius omnia facta, dicta, ſignificata, magnopere pertinent ad exemplũ.* Atqui *neceſſe eſt ut noſtræ memoriæ antiſtitum licentia luxu diffluens & conſpicua, ſtultitiã priſcis exprobret, qui diſciplinæ tenaces euangelicæ, uoluptatem ac diuitias procul ſummouerunt à contubernio ſuo: aut ut eorũ ſanctimonia impietatis iſtos inſimulet ac manifeſtos reddat, qui fortunæ magis quàm ueritati litare cupientes, religionẽ orthodoxam (quantũ in eis fuit) in inſulas relegarunt deliciarum neſcias.* Quis *enim eſt hodie quin ſciat & prædicet eò ſeueritatem eccleſiaſticam, ſanctitatem, maieſtatem deciđiſſe, ut quos diſciplinæ exactores eſſe ſeueriſsimos oportebat, omniũq; officiorũ arbitros & prætores ad pietatẽ religionemq; pertinentium, ij remiſsiorẽ uitam & licentiæ atq; incuriæ plenam non modò amplecti, ſed etiam fouere tueriq; uideantur?* Hoſce *autẽ homines quis credat, quum hoc faciant, fidem bonã rectamq; agnoſcere?* Quin *& eò iam ueniſſe nos puto (dicam enim quod ſentio) ut ſine culpa fortaſſe is ceſſare nequeat, qui neglecta cõſtituturus, conuulſa reſtituturus, incondita digeſturus*

rus ab omnibus exiſtimatur. Fit enim mirè interdum, ut publica expectatione, bonorumq́; & grauiorũ opinione futuri, maior multo grauiorq́; perſona ſummos honores gerentibus imponatur, quàm ut munere ſuo translatitia induſtria obeundo perfuncti eſſe uideantur. Quis autem neſcit haud ita pridẽ ſelectos lapides ſanctuarij, ita uel diſperſos uel diſiectos fuiſſe, ut collapſa eccleſiæ maieſtate, ipſa iam dei ſponſa ueluti fidei cõiugalis oblita, non modò à ſponſo diuertiſſe, ſed etiam nullo pudoris reſpectu, per triuia, per plateas euagari licenter uideretur, merereq́; prouinciatim? Quis paſtores ipſos ueluti fugitiuos, non dico gregis deſertores, ſed etiã factos abactores nõ meminit? Quid? ipſos præſulũ coryphæos non'ne ita præpoſterè ſe atq; impurè geſſiſſe uidimus, ut quos ad cõpoſiti decoriq́; ſtatus habitũ & ſpeciẽ formare chorũ decebat, & eam ſaltationẽ docere quæ emmelia dicta eſt ab emendati motus & pacati cõpoſitiq́; cõcinnitate, pyrrhichã illi ipſi (ô ſummã indignitatem) præire, id eſt armatã, non dubitarent, à ſanctitate prorſus ordinis abhorrentem? Ita'ne uerò qui ad ſacra & ſpiritalia certamina prodeuntium ſummi unctores erãt, et qui tum pij fortaſſe belli auctores eſſe debebãt pro aris & finibus ſacris in profanos & impios populos decernẽdi: ijdẽ ipſi laniſtæ Chriſtianarũ uiriũ uideri maluerũt, ut ad internecionẽ nominis ſacroſancti inter ſe cõfligerẽt? Quũ hæc igitur ita eueniſſe cõſtet, atque eas res ab illis fuiſſe geſtas, ut alter uir ingenioſior q̃ religioſior, de calice iræ domini, alter uir uehemens & acer, etiã de furoris bibiſſe hauſiſſeq́; uiſus ſit, uterq; autẽ dum animo ſuo nimiũ obſequitur, fas nefasq́; naſcuiſſe, hic eo amplius pollutorũ ſacrorũ religione auguſtũ & ſacroſanctum uerticẽ obſtrinxiſſe cõpertus ſit: conſentaneum

In bellatores pontifices.

eſt utiq́;

Leo decimus. Cõpellat duos pontifices quibus ſucceſsit Leo decimus.

eſt utiq;,ut Leo,qui diuino (ut credimus) numine, illis de medio ſublatis,& fortaſſe de cælo tactis,ſubinde in locum eorũ ſuffectus eſt:is nunc orbe propemodũ tranquillo & cõpoſito, architectonica iam ratione dominici diuerſorij maieſtatẽ inſtaurare laboret, priſcis etiã modulis aut certè priſtinis adhibitis.nam & ipſe ſuffectus ſtatim nutantẽ ſanctuarij compagem celeri manu ſtabiliuit. ſic enim res nata ferebat,ut ſtructorũ manibus adhibitis, præſentiſsimi conſilij tibicine fulciret,atq; ordinis interim ampliſsimi cõcordia ueluti confibularet. Proh *ſuperi immortales, qui ſtatus ille fuit,qui decor rei clericæ,quæ religionis reuerẽtia,quũ omnia propè in hoc orbe quà ſacra,quà profana,uæcordiæ frenis regerẽtur,fatali inclinatione mundi?quum primigeniæ noxæ ſuaſor,à* Chriſto *quondã deiectus animorũ poſſeſsione, immò uerò ſciſſa gaudens diſcordia pala, ultro citro cõmeans, furoris faces utrobiq; ſuggereret,&* Romæ *quaſi in arce religionis incendium miſceret? & hinc ſenatus ſtultitiæ & temeritatis (ut ingenuè fatear) illinc peruicaciæ inuſitatæ ac fanaticæ frontem fronte conterentes, ut ille prophetes inquit, decreta futilia impiaq; perſcriberẽt in æde* Bellonæ *coacti? quum cleri magiſter ſanguinarius, effractis timoris diuini repagulis, feras (ut ita dicam) in populum contumacem illum quidem (neque enim inficias eo) ſed tamen populum domini,immitteret, &* Gallorum *partes earumq; fautores diris execrationibus déuouens, ſcelere pluſquam tragico orbem penè totum religione ſolutũ, in deuotos concitaret?* Id *quod cum in religionem à populo (ut aſſolet) & pia nobilitate traheretur: mirum eſt quòd ij qui decretis utrinque interfuerant,uel eorum auctores fuerant, religione alligari ſeſe non intelligebant:qui utinam iam planè*

Prophetẽ Ezechielem ſignificat.c.3. Ecce dedi frontem tuam duriorẽ frontibus eorum.

planè exoluti ſint, tanto pietatis uulneri cicatrice nunc obducta Leonis prudẽtia. Enimuero ſi(quod ominari nolim)religionis ipſi uertici aliquid acciderit, uel ſacri ſenatus pius ille impetus ita relãguerit, ut extemporali ſemiruti fani reconcinnatione acquieſcere in animum induxerit, nec ſarctũ ac tectũ cõtuberniũ domini præſtare ad priſci perpetuiq; edicti formulam contenderit(duntaxat quantũ ferre ratio huius ætatis poteſt, neq; enim ad uiuũ ulcera in corpore tã delicato reſecanda cẽſeo)quid aliud quàm inani expolitione, aut tectorio quodã ſpecioſi concilij, perlucẽtem ruinã interlitam eſſe temerarius rumor cauillabitur? Cuiuſmodi culpã reprehenſam eſſe ab Ezechiele ſcotino uate puto, capite decimotertio oraculorũ ſuorum.

Hic intelligitur cõſilium à Leone indictũ quod pietatis ſpeciem præferebat.

Sarcta tecta Romæ prætores locabãt & exigebãt, & redẽptores præſtabant ex formula edicti prætorij, ut Budæus in Annotationibus dicit.

Vinea domini.

Quid uinea domini? nonne ita degenerauit in labruſcas, ut primo quoq; tempore repaſtinanda uideatur, & ex ſitu & carie negligentiæ, paſtinò quodam reſtituenda cenſuræ? Certè manum poſcit ipſa & flagitat ſolertis & induſtrij uinitoris, qui palmites fructuarios & munifices à pãpinarijs & inanibus internoſcat. Nã quũ uel inſcitia uel incuria pampinatorum, maxima adhuc quæque uitis ita in materiem inanem frondeſ'que eluxuriauerit, ut agricolæ non fructui ſed ſtirpibus conſuluiſſe uideantur: factũ eſt ut immunes pãpini plurimis ſinguli ſtatuminibus nõ modò impedati, ſed etiã impediti, omnia latè occuparent, uitibusq; rectè exputatis & frugiferis locus in uinea non eſſet, aut ita certè locus præumbratus eſſet, ut ſtatumine eas uel nullo uel infirmo uinitores adminicularentur, nec fructus eorum in ſolem prodire, & exemplo eſſe poſſet. Atq; in hac deformitate culturæ, & pœnuria fructuariorum palmitum, ſubſidiarij nunc rari ſubmittuntur, qui quidẽ ſpem certam proximi fœtus pol-

liceri eximētur. Hæc igitur animaduertere etiā etiāq; ſummū domini uillicū neceſſe eſt, & falce canonicæ cenſuræ ad eum modū circuncidere quē unaquæq; ſtirps ferre poſſe uideatur, ut in reſtibili uineto eam faciem agnoſcamus, quæ non abhorrere dicatur ab ea forma quam dominum eiusq; operarios uineæ colendæ prudentes olim inſtituiſſe notum eſt. Neq; non eadem deformitas in agricolatione cernitur, et cæteris in partibus familiæ domini. Iam primum latifundia iјs uillicis committuntur, quorum delicatæ manus & otioſæ, callo nunquā obduruerunt ſtiua in ſulco tenenda præſularis diſciplinæ. Deinde operarum decurias in agrū inductas uidemus partim liberè licenterq; ſpatiēteis, partim opus arbitrarium nullo ſub monitore faciēteis. Horrida uerò culturæ facies, quum in centuriali fœcundoq; aruo uideas grandiores glebas obiacentes, ac ſcamna quædā cruda nullo uomere iterata doctrinæ probabilis, quæ agricola remiſſus & præuaricator tranſmiſit inſubacta. Eiuſmodi eſſe ſcimus ſacerdotes quoſdā primarios omniū artiū imperitos & rudes, nullo animi ornamento excultos, nulla crate rerū aduerſarum aut moleſtarū aut laboris occatos & ſubactos, ut ad frugē aliquā bonā uitæ ſanctioris peruenirent, qualesq; Homerico uerbo inertia terræ pondera nos appellare poſſumus. Hic eſt enim ferme habitus, hæc ſimilitudo quorūdā ſacerdotū, de quibus nunc loquimur, qui in circunfluenti opulentia ſaginati, otioq; ac ſecuritate marcentes, & uelut in cœno uoluptariæ uitæ luxusq; redundantis obruti, ut inertes in aruo ſulci qui limo obducti ſunt, ne ſemē quidem ſibi creditū reddunt, nedum fructū afferunt cum fœnore multiplici. Deus immortalis, cuiuſmodi antiſtites eos eſſe, qui ſacerdotes dicemus? quid animi habere, quid

penſi

penſi & cogitationis credemus? quam æternorum bonorum ſegetē ipſi ex hac ſui aliorūq; cultura demeſſum ire ſperant? Laudēt *ipſi unū tantum harū rerum auctorem, eorū quidē qui publica religione conſecrati legūtur, & ego dabo manus.* I*nferorū'ne igitur ſupplicia plebeculæ terricula eſſe credunt, & ea quæ de æterna beatitudine ſcripta ſunt, argumenta theatrica?* Q*uā ſpem autē tandē ſalutis habere poſſunt, qui cū ſint principes ſacerdotes, & in puppe gubernacula tenentes, meridie in ſcopulos impietatis impingūt? & quum ſplendore uitæ prælucere familiæ dominicæ debeant, erroris illi nobis & hallucinationis caliginem tetrā ob oculos offundunt? Atqui in hac ætate quidquam à uia ueritatis deflectere, nihil aliud eſſe puto, quàm impingere in ſcopulū meridie, id quod inquit* E*ſaias ſacrorū uatum* Homerus. E*tenim per deum perq; ueritatē ipſam, poſſunt'ne aliquo tēpore mortales cognitam magis ueritatē, amplius cōpertam atq; cōprehenſam tenere, manibus etiā palpare, & ad manū contueri, quā nobis habere diuinitus contigit poſt omnium errorum præſtigias exploſas, poſt redditam religioni orthodoxæ plenam tranquillitatem?* H*eu pietas, heu priſca fides. maiores illos noſtros ſenatus & equitum populiq; conſenſu conſecratos, & inter diuos relatos, certa & explorata ueritatis perſuaſione dimouere nemo ne admotis quidem & exercitis cruciatibus potuit, quū tamen adhuc omnia errorum caligine permixta uiderentur, nec ea fide abducere, in quam ſemel ſacramento dicto uenerant, cum omnia adhuc paſſim bellis inteſtinis arderent.* Nos *in ueritatis contubernio nati, uberibus ſapientiæ lactati, in gremio (ut ita dicam) doctrinæ ſupernæ educati ſed delicijs ſecularibus coaliti et deprauati, ad ſolē cōniuemus,*

Eſaias ſacrorū uatum Homerus. Eſaiæ cap. 59. Impegimus meridie quaſi in tenebris, in caliginoſis quaſi mortui.

Veritas contubernalis eſt hominum, quando Corpꝰ Chriſti in ęde ſacra ſitum eſt.

oculos callganteis ad nebulas detorquentes, quas è terra inferneq́; exortas ipſi nō ignoramus. Qui ſi ueritatē ſatis animaduerteremus, non ipſam modò mortaliū contubernalem dū ſacris operantur, ſed quæ ſe totam nobis indulget hauriendam, in cordisq́; receſſus penitus admittendam ſanctifico illo cruſtulo quo animos humanos ueritas ipſa Chriſtus quotidie pigneratur & uēdicat: ſuperi boni quàm ex alta cōtemplationis ſpecula faſtum & opulentiam non iam ſecularem, ſed uix etiā luſtralem contemneremus? Quàm ridiculos eſſe iſtos, quàm miſeros iudicaremus, qui immaneis titulos ſuſpicientes, optimos propemodum maximos appellari ſeſe geſtiūt? Sed quis iam ſacris operantium ſatis hoc agere, ſatis inquam uidetur? ut antiquo uerbo ſacrificali loquar. Equidem magnopere ipſe admirari ſoleo, cū me in penetralia animaduerſionū abſtruſi, tantam humani animi acrimoniam tam uehemēter hebeſcere ad ueritatē comprehendendā, & memoria tenendam. Quū enim humanarū legum ſanctiones uel minantes ſupplicia, uel ſpondentes præmia, ita uel hortando uel uetando imperij ſui maieſtatem retinere uideamus, ut ſtrenuiſsimus quiſq́;, uel æterni nominis cupidiſsimus, præ cupiditate referendi præmij uel palmaris uel compendiarij, rationem propemodū nullā temporariæ lucis habere exiſtimetur: prudentiſsimus autem quiſq́;, ac ſui amantiſsimus, ita minacibus edictis obtemperet, ut non niſi uæcordes homines, aut lucis tædio capti, in fraudem quoquo modo capitalem incidāt: quî fieri poſſe dicemus ut tot Chriſtianæ legis capita homines ſanæ mētis pro nihilo penè ducant? Quippe cū humanæ leges, quæ quidē aliquid uetēt, minaces tantummodo eſſe ſoleant ſiquid ſecus dolo malo admiſſum ſit: lex charitatis & innocentiæ, qua nemo non æquali

Optimus maximus cognomētum eſt Iouis.

In præceptorū Chriſti cōtemptores.

æquali ſorte tenetur, non minis modò horrendis, & inauditis antea, ſed etiã præmij & operæprecij centuplicata pollicitatione, atq; adeò ſexcẽtuplicata ſancta eſt: & nihilo ſecius mens humana ſpiritalibus auribus capta, pollicitationes iuxtà atq; interminationes diro ſtupore publicè priuàtimq; tranſmittit. Videlicet ſic natura comparatũ eſt ob capitale principũ parentũ admiſſum, ut cordatiſſimi ad ſenſu percepta mortales, ad intelligibilia, atq; in ſpe aut expectatione poſita., excordibus ſimiles ſint. Quod futurũ prouidẽs uates deo plenus, in funebri carmine, quas threnodias uocãt, quũ funere elatã eccleſiæ maieſtatem in uniuerſum queribũda uoce cecinit, tũ ſigillatim animæ cuiuſq; Chriſtiano ſacramento initiatæ, huiuſcemodi multã lamentatus eſt. Ait enim eccleſiam, uel animam humanã, quæ quondã diuinæ diſciplinæ tenax, templum domini dicebatur, & ſcamnũ pedũ eius (quippe cuius mores & inſtituti è ueſtigio ſequebatur) obrepente ſenſim rerum caducarũ deſiderio, de cœlo ita eſſe detractam, ut quæ prius in rerum æternarum contemplatione cæleſti uita præſumpta, inter ſuperos agere uidebatur, & in imaginaria diuinitatis intelligẽtia acquieſcere, nũc cælo delapſam, in caligine multiplici erraticorũ affectuũ eſſe merſam, propemodum ut dominus in obliuionem ſui ſanctuarij ueniſſe uideatur: ac ne id quidẽ modò, ſed etiã regnum hierarchicum, & principatus eius atq; ordines mirificè diſtinctos deſcriptosq; euertiſſe, aut certè ipſa contaminaſſe: eorum etiam caſtella ac propugnacula diſturbaſſe, cornu principatus confregiſſe, & brachiũ ſuũ quod prius ei porrigebat ad hoſtem propulſandum, retrorſus reduxiſſe, poſtremò in eo regno omnia uaſta igni flammiſq; reddidiſſe. Quibus uerbis myſticè exauditis, **Threnodiæ.**

quid aliud quàm Chriſtum intelligimus, ut eccleſiæ, ita animæ ſacris ſuis initiatæ ſponſum, infenſum eidē ſponſæ, ex contubernio ipſam ſuo depuliſſe, id eſt ex innocentiæ & ſanctitatis ſtatu, atq; adeò ex editiſſimo theoriæ gradu ignominioſè deieciſſe, quaſi ſtupri cōpertam? atq; eā ob rem illico factum eſſe, ut hoſtiles copiæ peruigiles excubias agētes, eccleſiæ uel animæ præſidia ſatellitio diuino uacua nactæ, pro arbitrio ſuo irrumperent, & præſidiaria manu in poteſtatem redacta, arce etiam religionis potirentur, uel animi principatu? Ita quum principes ordines hierarchiæ, & mentis atq; intellectus humani principatum, aduerſarij humanæ naturæ potentatus uelut in deditionē acceperint, à quibus nunc res ſumma uel eccleſiæ uel animæ magna ex parte regitur, quū ſubeunte rerum fluxarū amore, pietas & ratio depulſæ, rerū perdiderint habenas: quid ſupereſt, niſi ut ambitione & cupiditate et libidine omnia utrobiq; ardere uideātur? Quas ob res Threnodus ille uates lamentabili carmine dolorē ſuū teſtatur, multiplici tropo orationis inculcatū. Dolet enim atq; mœret ipſe ſalutē comploratā generis humani ſibi uideri, ob fractā ab clero huius ætatis teſſeram (ut ita dicam) hoſpitij atq; amicitiæ, inter diuinā pridem humanamq; naturam in ara cruciata Chriſti ſanguine confarreatæ, unde adoream æternam ſperare mortalibus, & in cæleſtium collegiū cooptari licebat, ſi iure gentium ſteтiſſent quod Chriſtus promulgarat. Ecquis eſt autem obſecro, qui ſi ſtatum eccleſiæ, motum, flexum, habitū, affectiones deniq; corporis & animi, & ſeſſiones ipſas æſtimet, quales non pridē uidimus, ullam rationē haberi oraculorū, aut omnino ſacrorū monumentorū iudicet? quaſi uerò non monodias ueras in funus animarum entheus ille

uates,

tutes, ſed planè nænias effatus ſit. Non *pontificiam iuriſdictionem ita degeneraſſe cernimus ex charitate priſca, ut ubi æqui boniq; & benignitatis ſinus ſolebat eſſe, ibi litium officina capturarumq; improbiorũ nunc eſſe uideatur? Inde illa formularũ aucupia, & rituũ pontificiorum cautiones ad circunſcribendã familiã domini concinnatæ.* Inde *mulctarum compendia præſulibus enata, acceptorũ paginas luculenter augentia. Indidem ſacrilegæ nundinæ carũ rerum quæ in commercio humano ſine piaculo eſſe non poſſunt. Mitto nunc teſſeras non modò ueniales, ſed etiã uenales, impunitatem ſcelerum, & ſolutionem ſacrarum legum ſordida benignitate largientes. Itaque ſacroſanctos canones melioribus annis factos, ut iis uelut regulis uita clericorũ dirigeretur, & uelut patrũ præſcriptis poſteri formarentur, iam in amuſſeis plũbeas euaſiſſe quis non uidet? quales olim fuiſſe canones Leſbiæ ſtructuræ tradit* Ariſtoteles. *Nam ut canones plũbei & molles non ſtructurã operũ tenore æquabili dirigunt, ſed ex ſtructorũ cõmodo & libidine flexiles, ſtructuræ accõmodantur: ſic canones pontificij ex uſu eccleſiæ antiſtitũ flexibiles plũbei & cerei facti ſunt, ut iãdiu inſtituta maiorũ & ſanctiones põtificiæ nõ moribus regẽdis uſui eſſe, ſed (propemodũ dixerim) argentariæ factitãdæ auctoritatẽ accommodare uideantur. Quotus enim quiſque qui gratias factas annalium legum, & collidentium inter ſe ſacerdotiorum æſtimarit, uacationes iſtas legũ, & non ſolutiones uocarit? nec iſtos non una aut altera lege aut munere, digna aliqua de cauſa, ſed planè ſacramento ſolutos eſſe cõtenderit? Hæc cũ finiũ* Chriſtianorũ *lucul ẽtis diſpẽdiis expiata ſæpe ſciamus fuiſſe hiſtoriarũ teſtimonio, numine non obſcurè iram ſuã in ſuos diſtrin-*

Taxantur fortaſſe pontificij iuris libri captionum pleni Sext⁹ liber, & Clementinus.

gente:mirũ eſt ſanè, atq; utinã nõ dirũ,quòd ſacroſanctè potẽtatus ſolutos ſe eſſe omni lege cõfidũt,ꝓpterea quòd inſtitutis pontificijs principes ſacris inaugurati,è cælo iura petũt.ne de maioribus quidẽ ſceleribus capitis cauſam dicentes. Miſeri ipſi quidem,ſi apud ſupremum diſcẽptatorem mitiore tranſigi conditione cẽſent:ſceleſti & deplorati,ſi illic omnino non diſceptari ſperant. Qui ſi aliquando recordari poſſent diuino tribunali apparere torvum illud ſatellitium Minois & Rhadamanthi, pœnas, furias,erynnias & alaſtoras,eas ipſas animas captãtes, quas in reatum impulerunt:certè quãuis animo excæcati & uæcordes,tamen toto corpore cohorreſcerent. Solenne tamẽ regibus Frãciæ ferè fuit, rerũ ſuarũ ſummam ijs hominibus credere, quorũ ſecus uel conſulta uel admiſſa ipſi uindicare nequeant. Noſtra ætas uidit unũ in rerum actu ſummo liberoq; præfectũ,qui à uinea domini procul agens,rationes imperij noſtri ex ſentẽtia animi ſui perputabat,inſcitè aut incommodè circuncidens:in quo actu aulicum omne miniſterium ei ſubſeruiebat. Hic uir quidem haud improbus fuit,animi q; haud degeneris,ſed regendis fatis intentus, anginarium pyrum uorauit: unde Franci propemodũ ſtrangulati,ne quieri quidẽ aut expoſtulare ſunt auſi,quoad inter aulicos ſimul & uiuos agere ille deſijt:qui etiã ipſe cũ in opulẽto faſtu ſeſe ingurgitauiſſet,hauſtũ inde calicẽ erroris patriæ exitiabilis,nõnullis ſuorũ amicorũ ſucceſſorũq; propinauit:cuius utinã manibus omniumq; ſupradictorum ſummus ille iudex ſecus admiſſorum gratiam ad extremum fecerit. Sed enim (quod dicere cœperamus) ſtatus ciuitatis orthodoxæ è ſede ſeueritatis & diſciplinæ conuulſus,manũ quandã Pæoniam poſcit,ut aptè et placidè in eã reponatur, luxataq; eccleſiæ

Supremus diſceptator eſt extrem⁹ & ſũm⁹ iudex Chriſtus.

Hic epiſcopi & cardinales ſignificãtur, q pro reb. male geſtis puniri a regibus ſine piaculo nequeunt.

eccleſiæ mēbra in artus ſuos aliquādo redeant: ſic fiet ut principes eccleſiæ nō auro obryzo, nō argētea ſupellectili, nō opimis obuētionibus, nō numeroſis titulis opum ſuarum magnitudinē metiantur, quæ gazas regum prouocare, nō diuitias priſcorum antiſtitū æmulari uidentur, ſed bonis interioris hominis, ſed copia doctrinæ, ſed ijs animæ Chriſto deſpōſæ dotibus, quæ in cordis ſcriniolis tanquam in gazophylacijs myſtici fani cōdūtur. Etenim qui ad ſuperos uiā nō modò affectare, ſed etiā alijs ſternere, munireq; uolunt exiſtimari, quiq; id omni titulo omniq; functione munerū ſuorū profitētur: ij Chriſtū diuinitatis emiſſarium, ac ſalutis humanæ ſpōſionisq; magnificæ ſequeſtrē, neceſſe eſt ut ſequātur, qui eam uiā primus ſecuit & aperuit: & ſequantur, ſi non e ueſtigio, ut maiorum illi gētium pōtifices olim fecerūt, at certè proſpectu quàm longiſſimo, modò ne obliquo, aut etiā diuerſiſſimo. Hæc uia cùm unica ſit (una eſt enim tātùm ueritas) eam quoquo modo ingrediēdum nobis eſt. nā & ipſe præmonſtrator ſupernè delapſus, non modò illac ire, ſed etiā uenire eos iuſſit, quos in numeros æternos delectus ſui retulit. Nūc uerò cùm ab hac uia principes noſtri orbis ordines profani iuxtà atq; initiati diuerſiſſimè expatiētur, quid inde ſequatur, nemo præter eos nō uidet; qui & oculis & auribus capti ſunt, nec oraculorū prædicta nec cōcionatorū monita exaudiētes. Quæ (malum) autē inſania eſt hanc errori publico indulgere patientiam? Egóne ut credam fidē eos bonā agnoſcere, qui ſub exuuijs domini noſtri, aram & ſacra tenentes, & ipſum denique dominum exoſculantes, eiuſdem ipſius placita & inſtituta floccipendant, eiſq; è diametro oppoſita pugnātiáque amplectantur? Aſſeclæ & comites Chriſti dum

In prauos Chriſti aſſeclas epiſcopos

inter homines agebat, quibus ille decedens è prouincia, uelut compertæ fidei miniſtris prouincias detulit, quoad in illis fuerũt, nauicularìam ſolicitã facilitãtes, & procellis agitati, nihil ſui habuiſſe, nihil unquã ſibi poſſediſſe traduntur. Iſtos autẽ qui illorũ prouincijs ſucceſſerunt, eadem cũ illis poteſtate præditos (id quod ipſi gloriabunde prædicant) proh ſuperi, nõ pudet argẽtariam facere, opulentiãq; redundãtem omni ope uẽdicare & cumulare. At ab huiuſcemodi bonorũ poſſeßione illi inter diuos relati eorũ ipſorum auctores cupidè ſe abdicabãt, diſciplinã ipſi parẽtis ſapiẽtiæ & ueritatis cõſertis (ut aiũt) digitis retinentes. Ecquid autẽ eſſe abhorrẽtius, & magis diſſentiens ab innocẽtia et ſimplicitate diſcipulorum Chriſti poteſt, quàm ſacerdotẽ ad altare ſacra facere, & interim comitatũ eius ſericatũ, cõptulũ, calamiſtratum uerſicoloribus inſignẽ, machæra ſuccinctũ, altera manu capulo ferri ſubnixum, altera accipitrẽ geſtantem, ſanctuarium dominicum ſtipare, & oberrare menſæ ſacræ ſummoto clerico miniſterio, geſticulatione gaudentem proterua & profana? At huiuſcemodi ſpectaculi indignitatem oculis ſæpe detortis exorbere obmurmurãtes cogimur. Itaq; eò iam indignitatis atque inſolentiæ uẽtum eſſe populus uociferatur, ut quos hieronomos eſſe decebat, hoc eſt ſacræ diſciplinæ & inſtitutionis magiſtros & exactores, auctores ipſi fuerint diſſoluẽdæ atq; explodendæ cõtinentiæ. Vnũ eius rei remediũ præſentißimum eſſe certum eſt, ſi in cõſtituenda aliquãdo re clerica & eccleſiaſtica, opimorũ redditũum circũfluentia ad certum quendã modum decẽtemq; circuncidatur, pro captu & dignatione cuiuſque iſonomia quadã decẽti & cõmoda longo interuallo relata, ad rationẽ geometricam, qua

Hieronomi.

ius optimatum regitur.Hæc enim ſentina degrauãs exhaurienda eſt omnino primo quoq; tẽpore,ne ſacroſancta nauis peſſum eat tandẽ,coorta quadã tempeſtate maiore.Hoc autẽ Leonem decimum põtificum uerticem,& ſymphoniacorum domini choroſtatẽ,præſtare, cum moribus eius & doctrinæ, tũ uerò auſpicijs initi ab eo põtificatus conuenit:ut & ipſe & ampliſsimus purpuratorũ patrũ Senatus, tanquã in naui apoſtolica iam expeditiore ſedentes,canere turbæ nauticæ celeuſma uideãtur. Abſit enim,abſit inquam, ut quod de Iulio ſiue iure ſiue iniuria creditum eſt,ſuperis cum & mortalibus fucũ factitare cogitaſſe,& concilij obtẽtu fruſtrari bonorũ & ſapientium expectationem piam,id de eo quoq; ſuſpicemur pontifice maximo,qui difficilimo tẽpore, & rebus propemodum perditis & profligatis, omnium ſeniorum ſuffragijs renũciatus eſſe dicitur,prærogatiua tribu doctrinæ ſuffragantiũ, et indoli magnæ ſpei atq; põtificiæ, idq; ijs comitijs in quibus nec uitium ullũ obueniſſe fama eſt,nec obnunciationẽ ullam extitiſſe,aut interceſsionem cuiuſquã,quæ conſpiranti patrũ uoluntati poſſet quoquo pacto incommodare.O præſentiſsimã uim numinis,quam ſuffragia ineuntes patres (ut uocantur) reuerendiſsimi, hauſiſſe repentè creduntur. Verùm id præcipuè homines tum ſtupebant, morem tanto interuallo relatum ſeruandi de cælo:atque id eo tempore, quum id minimè futurum quiuis exiſtimaret. Adde quòd eius eſt, ſi cuiuſquam,pontificij iuris conſtitutio,qui literarum ſtudium quod iamdiu à publica quidem beneficentia per pontificum inſcitiam incuriamq;frigebat, memorabili in omne æuum exemplo excitatũ ire dictitatur. Atqui ego hunc decimũ,claris olim rebus actis decumanũ fore ſpero quãdoqu

doquidẽ ueteres omnia decumana, magna eſſe cẽſuerunt. Is igitur cum deo beneuolente labantẽ ſacroſancti ordinis maieſtatem confirmabit, & priſcum decus ac dignitatẽ clero populoq; reſtituet. Verũenimuero ut redeam ad id quod dicere inſtitueram, quũ tranſlatitij & penè uulgares priſcæ ætatis cenſus, ingẽtes hodie & penè inuſitati exiſtimẽtur, mundo iam uergẽte ad pauperiẽ, ego demiſſi animi & anguſtæ mẽtis eſſe arbitror, toto (ut dicitur) pectore incũbere ad comparãdas opes, quum ea in re gloriam aut famã in poſterũ nemo poſſit aſſequi, ac ne uoluptatẽ quidẽ niſi per tranſennã ſentire. Nam ut hians auaritia ingentia lucra cum ſumma deuorat uoluptate, ſic raptim deuoratorũ ſaliua nunquã in os recurſat: ut cibus etiã ſuauiſſimus in ingluuiem trãſmiſſus inexplebilẽ, nullo delectat edentem reguſtatu: quo fit ut auaritiã ferè intẽdi uideamus pro portione quæſtus. Quare in literata innocẽtia, ut olim, ita hodie, & uerioris uoluptatis & ſolidioris gloriæ maius & copioſius argumẽtũ eſſe cẽſeo. Siquidem homines ingenio mediocri præditi, in ſapiẽtia inquirenda omnibus ueſtigijs monumentorũ quæ maiores reliquerunt, quũ in dies maiora ea inueniãt, atq; impreſſiora, uoluptate quoq; ſenſim fruũtur acriore, etiã ſi inuentis illis haudquaquã acquieſcãt: quum rerum humanarum captus implere auidã mẽtem intelligẽdi nequeat. eadẽq; eſt ratio unicuiq; in memoria ingenij ſui atq; induſtriæ prodenda, qua nulla hodie nec eminẽtior nec diuturnior poteſt eſſe gloria. Auaris autem & quæſtuarijs quid aliud immodici quæſtus faciũt, niſi curarũ aceruum anxietatũq; exaggerant? adeò qui magnarũ opum congeries ſtruunt, malorũ quoq; ſibi & perturbationũ (ut aiunt) iliadas pariũt. Eant igitur philopluti diuitiarum

amore

amore perditi, quos Chriſtus ut Craßianos nõ Chriſtianos limine ſuo repulit: uitæ ſuæ inſtitutum admirentur ſi lubet ut beatũ. Studium etiã literarum irrideant ut inane & ieiunum, dũtaxat nõ quæſtuoſum, quæ Philologia nuncupatur. Nos enim nobis perſuaſimus, ijs incremẽtorum gradibus quibus multi hodie ad ſummas opes uel honores ſummos ungulis (ut dicitur) omnibus arrepẽtes euadunt: aſcenſum in cælũ non arduum eſſe, ut uulgò dictitatur, ſed præcipitem potius, ac uergentem deorſum. Mitto quòd Chriſtus pauperum ſe uindicem & aſſertorem, diuitum reiectorem frequenti concione profeſſus eſt. Non dico quòd interpoli humanitate per Chriſti ſacramentum, poſt eiuratum mundi faſtum in purifica perfuſione luſtralis eius aquæ qua natura humana ſibi natalibusq́; reſtituitur, alia prorſus ſtudia hominum eſſe conuenit, quàm ut ad temporarium aliquod bonum ſpectare uideantur. Iſta non ad normam ueritatis, non ad exemplum Chriſti, non ad canonem uitæ per innocentiam agendæ nunc exigimus: ſcimus hanc rationem licentia tẽporum ita exploſam eſſe, ut aures iam non habeamus ferendæ ueritati. Vt omnia hæc tranſmittam: non'ne etiam ſenſus humani iudicio longè uidentur aberrare, qui tituloſis nominibus aucti, & nomẽclatura uel honorum uel ſacerdotiorum uel prædiorum feroces, quaſi his cothurnis fortunæ in uiros prægrandes euaſerint, puſilli tamen eſſe quaſi'que ridiculi grallatores uulgò intelliguntur, utpote qui nullis aut paucis bonis ſuis atq; animi locupletes eſſe noſcãtur? Atqui hoc ferè huius ætatis fert cõditio in Frãcia præcipuè, ut homines ſingulari ignorãtia præditi, ſæpe etiã ingenti luxu perditi ſummis ac multis honoribus præditi ſint. Nam et illi

ipſi

ipſi ſi aut oculis aut mente quoquo modo cernere germanã huius uitæ beatitudinẽ poſſent, uerasq́; diuitias: haud dubiè ſuam ſortẽ deflerẽt ut inopẽ & egẽtem. Cuius rei inter prudenteis cõpertæ & confeſſæ, auctorẽ tamen laudabo tum ſcriptorum omniũ opinioſiſsimum, tum rerum humanarum æſtimatorem callẽtiſsimum. Nam ut Tireſias olim Thebanus, qui utrunq; humanitatis ſexum uiciſsim habuiſſe traditur, idoneus iudex eſſe uiſus eſt apud quem Iupiter & Iuno diſceptarent utrius ſexus maior

Solomon. *eſſet uoluptas: Sic Solomon, qui ditiſsimus idẽ ſapiẽtiſsimusq́; fuiſſe elogij ſacri auctoritate creditur, unus eſt (ut opinor) omnium qui hoc poſsit rectiſsimè iudicare, & in cuius ſentẽtiam pedibus omnes ire debeamus. At is in eo libro qui auctore incerto (ut multi opinãtur) inſcribitur Sapiẽtis ſapiẽtia Solomonis, ita de ſapiẽtia loquens cap. (ut opinor) VII. inducitur, Antiquiorẽ eam ſceptris habui, ac ſolio regio, & diuitias nihil eſſe duxi cum ea cõparatas. Et rurſus, Venêre autẽ mihi bona omnia unà cũ illa, & innumerabilis opulẽtia in manibus eius. ſic enim*

Interpretis libri Sapientiæ errata. *uerti debuit ille locus: etiã ſi honeſtas pro opulẽtia eo in loco et alibi in eodẽ libro ſæpenumero legatur. magis mirum eſt totũ eum librũ admirabili ac recondita doctrina plenum, ab ignaro interprete uerſum eſſe. quo apparet*

D. Hieronym. Sapientiam Solomonis non uertit. *quãtam ignominiã irrogarint diuo Hieronymo ij qui eã traductionẽ eius eſſe aſſerũt. Ignorantiæ autem interpretis omnino hoc tẽpore, hac literarũ claritate, hoc põtifice non ferendæ, unũ aut alterum dare ſpecimen ſatis erit. Primùm in eodem cap. ita legitur. τροπῶν ἀλλαγὰς, καὶ μεταβολὰς καιρῶν, ἐνιαυτῶν κύκλους, καὶ ἀστέρων θέσεις. Dedit (inquit) mihi Deus ut ſcirem ſolſtitiorum uiciſsitudines, & mutationes temporũ, annorum orbes, & ſtellarum*

larum ſitus. In ea autem editione quã ignari literarum græcarum ſacroſanctam eſſe cõtendunt, ut iure recepto comprobatam, ita legitur, Viciſsitudinũ permutationes & conſummationes tẽporum, & morum mutationes, diuiſiones temporũ, & anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones. Ex quibus uerbis nullus ſenſus cohærens elici poteſt. quid enim morum mutationi cum temporũ conſummatione? Quis autem non percipit interpretem præter abſurdam interpretationem, & cæſurarum cõfuſionem, etiam æquiuocatione deceptum in uerbo tropon, quòd ſola accentus diſtinctione ſolſtitiorum & morum ſignificat? Apud Origenem VII. *homilia in Leuiticum, quæ ab Hieronymo uerſa eſſe dicitur, ita legitur, Permutationum uiciſsitudines, et cõuerſiones tẽporum, anni circulos, & ſtellarum diſpoſitiones. Sequitur in eadem editione: Vim uentorum, & cogitationes hõminum,* διαλογισμοὺς ἀνθρώπων: *quod ego ſermocinationes uertiſſem, hoc eſt diſputandi rationes. Quid? illud quale eſt capite ſecundo, ubi Epicureorum ſententia reprehenditur, qui interitum animæ cum corpore aſſerebant: in qua ſententia Plin. ſecundus fuit.* ὅτι αὐτοσχεδίως ἐγενήθημεν, καὶ μετὰ ταῦτα ἐσόμεθα ὡς οὐκ ὑπάρξαντες. ὅτι καπνὸς ἡ πνοὴ ἐν ῥισὶν ἡμῶν, καὶ ὀλίγος σπινθὴρ ἐν κινήσει καρδίας ἡμῶν, οὗ ἀποσβεσθέντος τέφρα ἀποβήσεται τὸ σῶμα, *id eſt, quia temerè geniti ſumus, & poſthac erimus uelut non exiſtentes: quoniam fumus eſt ſpiritus in naribus noſtris, & modica ſcintilla in motu cordis noſtri, qua extincta corpus euadet in cinerem. Interpres noſter uel ignorantia, uel ſupina emendandi exemplaris inertia lapſus, ita trãſtulit, & eũ ſecuti ſacri interpretes ita legũt: Quoniã fumus afflatus eſt in naribus noſtris, & ſermo ſcintillæ*

Vulgata editio bibliorum.

tillæ ad commouēdum cor noſtrum, quia extinctus cinis erit corpus. uidelicet quaſi nō ὀλίγος σωιντὴρ, ſed ὁ λόγος, auctor libri ſcripſiſſet. Illud non minus ridiculum cap. XII. Deuoratores ſanguinis, & auctores parentes animarum inauxiliatarum perdere uoluiſti. Vbi auctores pro obtruncatores uerſum eſt ignorātia linguæ. καὶ αὐθέντας ψυχῶν ἀβοηθήτων ἐβουλήθης ἀπολέσαι. & obtruncatores animarū deſtitutarum perdere uoluiſti. Hoc enim loco αὐθέντης idem ſignificat quod αὐτόχειρ, licet aliquando auctorē ſignificet. Eodem capite. Tu autē domitor uirtutis cum trāquillitate iudicas, & cum magna reuerentia diſponis nos. σὺ δεσπόζων ἰσχύος, ἐν ἐπιεικείᾳ κρίνεις. καὶ μετὰ πολλῆς φειδοῦς διοικεῖς ἡμᾶς. Sic uerti uerè potuit, Tu potentiæ imperitans, ex bono & æquo iudicas, & cum multa indulgentia regis nos. Quis enim unquā epiïciam trāquillitatē uertit? Hæc obiter adnotata ſufficiunt ad id quod nūc agimus. Sed Solomon rurſus de ſapiētia loquēs cap. VIII. eiuſdē libri, μύστις γάρ ἐστι τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιστήμης, καὶ εὑρετὶς τῶν ἔργων αὐτοῦ. id eſt, Initiatrix eſt enim ſciētiæ Dei, & inuētrix operū eius. qui locus itidē oſcitanter ab interprete trāſactus eſt. Proinde ſi Solomon omniū rerū humanarū diuinarumq; intelligentiſſimus, ſapiētiam initiatricē ſcientiæ dei, operumq; eius inueſtigatricem appellauit, & regiam opulentiam præ ſapiētiæ poſſeſſione aſpernabilē eſſe dixit, atq; etiam cum ſapiētia omnia bona ſibi obueniſſe quaſi comitatum eius affirmat: quāto magis cōpendij ſtudium poſthabere debemus ſtudio literarum? ſiquidem hoc ſtudium perducere nos ad intelligentiam ſapientiæ poteſt. Intelligentia autem admirationem ciere ſolet, & admiratio deſideriū eius inueſtigandæ. at inueſtigatio adeptionem parit, & adept

adeptio (ut quidam uocant) fruitionem. ita fructus adeptionis beatos facit, in ſuprema ſorte humani faſtigij conſtitutos, quam Democritus Euthymiam *uocauit, quaſi dicas felicē & rectā animi conſtitutionē. cuius hanc ſummā maximè eſſe dico, ut res omneis ſenſiles & caducas altiſſima mente calcemus, intelligibiles & æternas ſemper animo uolutemus.* Id *enim demū eſt humani ſacramēti intelligentiā tenere, quū animū celſum & ſublimē in rerū humanarū æſtimatione, demiſſū et ſupplicē in æterni boni poſtulatione ſeruamus.* Hæc *illa eſt humilitas, apud priſcos poſita ignominiæ loco, à* Chriſto *autē auctore manās: cuius propria eſt illa functio in animo, ut quiſque optimè ſeſe noſcat: quod dictū antiquitas ueritatis imprudens, auctori tamen deo conſecrandū putauit. De hoc animi habitu cum innocentia coniuncto dici illud uerißimè poteſt,* — Euthymia — Noſſeſeipſum.

Ingrediturq; ſolo, & caput inter nubila condit.

S*perati porrò ſummi boni atque etiā promißi pignus hic nullum maius habere poſſumus, quàm illam euthymiam, donū haud dubiè diuinū, quo uitam illam cæleſtē quodammodo præſumūt quibus id diuinitus datū eſt: qui orbis eſt ex omnibus numeris humanæ felicitatis aptus, in ſeſe ſemper uergens, id eſt in bona & ſua & animi, non in externa pronus: aliud nec principiū nec finem alium quærēs in hoc ſæculo quidē, quàm in ſeſe diuinitus poſitū.* H*æc eſt in uita humana ſummi boni medulla, quā ueluti theſaurū in ſacrario ſapientiæ conditū, tot philoſophorū claſſes omnē lapidem molientes (ut eſt in prouerbio) inuenire nequiuerunt.* E*xiſtimabant enim non ex deo ſed ex ſeſe ita aptum ſapientē eſſe, ut in eo planè ſitum eſſet an ipſe talis eſſet.* N*os autē ex ſacris monumētis accepimus arbitrium tantum noſtri iuris eſſe, rectam autē firmamq; animi con-* — Liberum arbitrium.

ſtitutionem muneris eſſe diuini, ſed ita promiſcui, ut nulli rectè atque ordine id petenti negetur. Huius ſummi boni formam habitumq́; deſcribens ille ſapientũ (ut ita dicam) Plato, in parabolis ita inquit, Beatus homo qui inuenit ſapientiam. Longitudo dierũ in dextera eius, & in ſiniſtra illius diuitiæ & gloria. Ex quibus uerbis patet beatitudinẽ huius ſeculi in inuentione ſapientiæ à prudẽtibus poſitam eſſe. nec immerito. Longitudo enim uitæ atq; anni uiuendi in dextera eius, & in ſiniſtra eiuſdem opulentia & gloria. Quibus uerbis Solomon ſignificauit ſapiẽtiam & bonorum æternorũ conciliatricem eſſe, quam ipſe uitam appellat: & eorũ bonorũ quibus hæc uita cenſetur, quæ in ſiniſtra ſapientiæ eiuſdemq́; dei eſſe dicuntur, ut auctor eſt Aretha in Apocalypſim hunc locum enarrans.

Summum bonum.

At enim hæc de ſapientia in confeſſo ſunt apud omneis qui ſe probatæ & ueræ perſuaſionis tenaces uideri uolunt. quis enim negare audeat quæ oraculorũ inſtar habẽt? Sed quæ nos hodie ſtudia literarum uocamus, nihil eò pertinent. Quid enim literis priſcis cum ſtudio ſapientiæ, quæ à Chriſto genus ducit? Quare ſapientiæ oracula in rem noſtrã uertere non poſſumus: quibus per Mæandros multiplices ſecularium ſcriptorũ diſcendi curriculũ auſpicantibus, ad nullam unquam metam labor euaſurus eſt, ac ne ad legitimã quidem aliquam aut frugiferam ſcientiã peruenturus: quippe qui numeroſæ aut diſertæ orationis aucupio ſenſus omneis accommodantes, in luto ſemper hæremus lectionis illecebroſæ & blandientis, ex eorum (ut arbitror) numero, quos grandiloquus ille uates Ezechiel cap. XXIII. Chaldæorũ pigmentis & Babyloniorũ lenocinijs nimium captos eſſe teſtatur, carũ rerum uſu animum polluiſſe uociferans, rebusq́; diuinis commentandis atque

Anthypophora illis reſpondens qui literarum ſecularium ſtudium damnãt, ut nihil pertinẽs ad ueram philoſophiam.

atque animaduertẽdis ineptum reddidiſſe. Quo loco ego aſcenſores equorũ appellatos ab eo eſſe ſuſpicor, qui eloquentiam uel metricam uel numeroſam atque oratoriam, figuriſq; diſtinctam, nimiopere concupiſcunt, oratione proſa & pedeſtri non cõtenti ſenſa mentis & conceptus ſimpliciter indicare. Huic inertis ſegnitiæ patrocinio atque anthypophoræ nunc ut obiter reſpondeam, ſymbolicum illum concionatorẽ excitabo, qui cap. VII. concionis ſuæ ita inquit: *Luſtraui uniuerſa animo meo, ut ſcirem, & conſiderarem, & quærerem ſapientiam & rationem, & ut cognoſcerem impietatem ſtulti, & errorem imprudentiũ.* uel ut Græcè legitur, *Circuiui ego & cor meum ut cognoſcerem & conſiderarem & quærerem ſapientiam & calculum, & ut cognoſcerẽ impij amentiam & moleſtiam, & erraticum circuitum.* Dico igitur eos qui ad philoſophiam hodie ſtudium ſuum collaturi ſunt, ſapientius eſſe facturos, ſi non à rudimentis literarum ſtatim ad eam tranſierint, ſed uelut gnaui ac ſtrenui indagatores, per omnia omniſq; diſciplinæ monumenta ſapientiam ueſtigauerint: non ut ij ſolent hodie, qui ſapientiam quæſtui habere inſtituentes, temporis compendia ſequuntur doctrinæ diſpendio, quæ numeroſiſſima pars eſt ſtudentium in omni genere diſciplinæ. Vt enim aues in locum arduum ſubuolaturæ, non à ſolo protinus eum locum rectis lineis petunt, ſed uolatu uerticoſo eò commodius euadunt & facilius: ſic animus humanus ad contemplationem ſapientiæ melius per cochleam iuſtæ diſciplinæ ſcandere & intelligentius poteſt, quàm ſi protinus ab infimo genere doctrinæ ad ſummum genus diſcendi compendio euaderet, ſcanſilem diſciplinarum ſeriem tranſiliens. Hoc modo Solomon encyclopædiæ gyro luſtraſſe ſe*

Quonã modo philoſophi rationem ſtudiorum inſtituere debeant.

Solomon Encyclopędiam nouit.

omnia ingeniorum monumenta ſignificat, ut ego quidem interpretor: nosq́; hortari uidetur, ut per omnia philoſophiæ ſecularis & priſcæ dogmata, ueſtigia ſapiẽtiæ ſiqua ſunt (ut certè multa ſunt) colligere non grauemur, ac lucum ſaltumq́; opacũ & abſtruſum, in quo ipſa ſtabulatur magiſtra, iuſta et perpeti indagine accurataq́; cingamus. ſic fiet ut quũ ad ſtudia ſanctiora & monumẽta ſacroſancta peruenerimus, & uelut ad cubile ueritatis & ſapientiæ propius acceſſerimus, iacentẽ quidem illam, ſed inuolutam, certius agnoſcamus. Hac uia & ratione *cum & commodior eſt & certior ſapientiæ indagatio, tum uerò quum ad ſpeculandã ipſam ex edito euaſeris, uberior eſt multo conſtantiorq́; contemplatio: nec tam facilè de gradu intelligẽtiæ & perſuaſionis certæ deijcietur, qui molli aſcenſu & anfractuoſo euaſerit, quàm is qui rectà per arduum aſsilijt uel arrepſit.* Etenim *per deum immortalem, quid aut præſtantius eſſe ad doctrinæ maieſtatẽ putamus, aut ad compertæ ueritatis fiduciam firmius & ſtabilius, quàm quum per infima mediaq́; ſtudia ad culmen ſpeculaminũ ſubuectus ſis, noſſe uel anguſtas porticus, in quibus* Stoici *ſeſsitando & ſoritas aceruãdo ærumnoſas contriuerunt ætates: uel excipulas amœnas ab illo uerſuto animarum aucupe in hortis cõcinnatas, in quibus* Epicureorum *animi omni abſterſa religione, uoluptate ad extremum uitæ deleniti ſunt: uel erraticas & expatianteis ambulationes* Peripateticorũ, *qui tantam uim diſſerendi in nugis cõſumpſerunt: uel deniq́; copiam ubertatemq́; dicendi in* Academia *illa à* Platone *nobilitata, odoranda tantum, non etiam tractanda aut propius aſpicienda ueritate profuſam? ut nunc eos omittam qui nihil conſtituendo, & de omnibus addubitando, annos bonos perdiderunt quaſi*

Sectæ philoſophorum.

in La

in Labyrintho philoſophiæ commentandum eſſe conſtituiſſent. Sed quandò harũ rerum omniũq; priſcæ doctrinæ cognitio, uel oratione proſa uel metrica traditæ, ſine Latinæ linguæ peritia comparari non poteſt, quæ etiam ipſa Græcæ linguæ adiunctione fit longè adminiculatior: hic diſcendi curſus certis manſionibus diſtinctus ſit neceſſe eſt, quarũ modum & rationẽ uel hominum propoſitum, uel ingenium, uel fortuna temperat. Quare qui hunc orbem doctrinæ quodã rectæ rationis circino ita circunſcripſerit, ut uel augere uel cõtrahere pro re nata, aut ingenij captu, aut uitæ deniq; inſtituendæ neceßitate nouerit: is ſi intra eum orbẽ ita includat eloquentiã, ut per omneis eius partes æqualiter fuſam teneat, quaſi in corpore ſanguinem: is demũ mihi uidebitur ad ſapientiam inueſtigandam uberrimum quoddam uiaticum atq; etiam ampliſsimum attuliſſe. Neque nunc de eloquentia illa mirifica loquor rerum omnium tractandarũ arbitra, quam fuſiorẽ eſſe amplioremq; uolunt quàm ut ulla circuncurrẽte linea præſtitui aut definiri poßit. Hoc ego inſtrumentum philoſophiæ ex opibus (ut ita dicam) Chaldæorũ atq; Aegyptiorum coactum, præſtantius eſſe arbitror ad uitam hanc etiam per uoluptatẽ (honeſtam quidem & probabilem) tranſigendam, quàm diuitiarũ cumulos quãlibet opulentos, non Stoicis ipſos cõfectarijs, ſed aulicis (ut nouimus) auctarijs aceruatos: adde etiam (ſi placet) & ad futuram uitam per gloriam illam adipiſcendam: quæ mortuorum apud poſteros memoriam in perpetuum renouat, cum in manibus hominũ libri eorum ſemper uerſentur uiuantq;, id eſt ingeniorũ morumq; ſimulacra tempore non peritura. Contrà autem diuitiæ etiam Perſicarũ aut Lydiarum æmulæ, quum in uita uel auaris anxiam ſolicitudinem, uel

Encyclopædia.

Eloquentia.

profuſis ignominiam, liberalibus etiam interdum ſtultitiam ab aſſentatoribus pariant: quid poſt mortem conſerunt, niſi ſi (quod rarũ eſt) in pias largitiones erogationesq́; miſericordiæ exhauriantur? Omnium (ut opinor) diuitum, Crœſi & Midæ nomina multo decantatiſſima fuerũt: at ille calamitate & ſummo atq; ignominioſo uitæ diſcrimine magis quàm diuitijs inclaruit: hic auribus aſininis non aureis inſignibus innotuit. Ex eo enim in prouerbium uenit, quòd multos otacuſtas, id eſt auricularios & emiſſarios haberet, rumorũ captatores, & ſermonum delatores, cuiuſmodi habere ſolent principes mali, qui ſtimulante cõſcientia ſecuri eſſe nequeunt. Pythius Bithynius longè ditiſſimus hominũ priuatorum fuiſſe memoratur, de quo ſuperius diximus: is tamẽ munificẽtia inuſitata magis quàm opibus celebratus eſt, qui platanum auream uitemq; illã inſignẽ Dario Regi donauit: Xerxis copias, id eſt ſupra decies centena millia hominũ epulo ſuſcepit, & inſuper frumentũ & ſtipendium exercitui quinq; menſium pollicitus eſt, ut maximo ex quinq; filijs uacationem militiæ impetraret. Ob quam poſtulationẽ à Xerxe indignante hac pœna barbarica mulctatus eſt, filium ut ſuum occiſum in duas partes diſſectum aſpiceret, cum inter ambas corporis partes ab utraque uiæ parte diſiectas exercitus pertranſiret: qua calamitate maximè Pythius fortaſſe nobilitatus eſt. Quî igitur fieri poteſt ut diuitiæ felices in hac uita poſſeſſores ſui faciant, aut nobiles in poſterum? Mihi quidem diuitiæ nihil aliud quàm tragicum choragiũ uidentur eſſe, ad uſum temporariæ ſcenæ à fortuna accommodatum. Quid enim eſſe dicas aliud uitam adminiſtratiuã, & in publico rerum actu poſitam, quàm ſcenam quandam hominum perſonatorum, operam ſuam

Pythius Bithynius.
Diuitias eleuat.

& in

à . . . .

& induſtriam populo oſtentantium, ludos (ut ita dicam) edente diuina prouidentia? Hoc igitur *choragio, ſi rectè atq; ordine actum quiſq; ſuum peragăt. ſin ſecus eueniat, futurũ eſſe dico ut malè ac damnosè cum eis fortuna egiſſe uideatur, quæ ut choragus temerarius & præpoſterus, eam ipſis perſonă impoſuit, uel impegit potius, cui ferendæ non erant.* Eorum *igitur qui honeſtiores perſonas gerunt, cum plurimos in actu ſuo conturbare uideamus (ut appoſito uerbo utar) eorum tandĕ errata nedum reliquamenta præſtent neceſſe eſt ij uelut fortunæ ac temeritatis miniſtri, qui nulla publicæ charitatis ratione ducti, quum eos promouerent, fide ſua etiam ipſos eſſe iuſſerunt.* Sic *enim fert ratio ſupremi ac poſthumi ratiocinij, etiam ſi iure moribus conſtituto fide eorum eſſe non ſolent apud homines.* Tandem *autem appello non ſeculum unum & alterum, ſed luſtrum unum fortaſſe aut ſummum tria.* Vita *enim in potentatu diuturna eſſe non ſolet.* Tandem *igitur ratio cuiuſque functionis & actus à* Chriſto *ſummo diuinitatis (ut ita dicam) inſtitore, & generis humani creditore atque etiam fœneratore centeſimario repoſcetur.* Etiam *ſi* Galliæ *moribus (proh miſera populi conditio) omnia atrienſium errata, conturbamenta, reliqua, atque ſecus ad miſſa, & quæcunque promi condi præmordent, ſuffurantur, compilant & interuertunt, mediaſtini luunt.* Nam *quum ſint ipſi ad omnia mandata non modò expoſiti, ſed etiam dicto audientes, quicquid actores uel uicarij, promi uel ſuppromi non modò delirarint uel conturbarint, ſed etiam quicquid acciderint, circumciderint, ſuppilauerint, tametſi reſpublica ab ipſis actoribus idoneis & locupletibus ſuum ſeruare poßit, tamen præſtare ſolent.* Et *ſi peculium non habent (ò morem*

De magiſtratibus, & ijs qui indignos promouent.

iniquiſsimum) nexum ſtatim ineunt. ſic magnis reis apud nos licet ob noxam plebẽ dedere, & alijs ſuper alias pecunijs imperatis ſuccidaneã culpæ ſuæ ſubdere. Expeditius enim id eſſe uiſum eſt, quàm aut reos iſtos cothurnatos, aut eorum fortunas pignerari: qui ſi crimen fateri aut culpã agnoſcere cogerentur, ſacra utiq; opertanea in uulgus efferrentur, quibus nemo nõ initiatus eſſe ſolet eorum qui nutu oculi ſumma quæq; circumagũt, quiq; linguis fauere norunt in articulo, aut diris obſtrepere ijs quibus collibuit. Quæ cauſa fuit ut nonnulli aliquãdo inter reos recepti, patronos potẽtes inuenerint, à quibus impendenti ſupplicio & penè præſenti erepti, quæſitores etiã ipſos ſubinde fortunis euerterũt. O magnam, ò beatã, ò memorabilem gloriã illius Briarei, qui non modò legibus reos, & populi uotis, ſed etiã Ioui & ſummæ curiæ raptim potuit excutere. Ob id (credo) facinus rectè manes eius conditos exiſtimare debemus. Is ille fuit cui nullum unquam fortuna præter ſummũ & ultimum obſequium negauit, quem Quæſtorũ ærarij natio ut deum Aeſculanũ ſumma ueneratione coluit. Eius enim præſentiſsimo numine ſeruati ſunt non pridẽ mancipes argentariam factitantium, quum ob repentinas quorundam diuitias opulẽtiſsima factio inuidia ſumma flagraret. Vt autẽ luculentius potentiæ ſuæ ſpecimen ederet, reis primùm ampliatis, mox codicillos ueniales nouo exẽplo inuito ac frementi principi extudiſſe dicitur, atq; ita formulã temperaſſe, ut nec deprehenſi rei crimen agnoſcere cogerentur, & iudices rei compertæ & cõuictæ, ſummi illius Curionis amicos, inter reos in poſterum recipere uetarentur. Quo uelut euerriculo omnium delationũ atq; animaduerſionũ, tantam impunitatis fiduciã feroci hominũ generi inſtaurauit, ut legibus

bus hodie non teneri ea factio exiſtimetur, cui princeps omnia concredidit, ut pro qua ſponſor ſemel & probitatis expromiſſor interuenit petaſatus ille Curio. Iure igitur moribus noſtris conſtituto, non modo magnis reis ſed etiã ſceleratiſsimis licet ſordes ſuas in caput populi & in oculos ordinũ excutere, atq; eo amplius feras in plebẽ immittere, ſi earũ fremitũ in cauea ſuſtinere nequeant: quo nullum unquã atrocius ſcelus Nero dicitur excogitaſſe, nec tamẽ peregiſſe. Quid enim eſt aliud feras in plebem immittere, quàm Volones profligatiſsimos, nullo ſtipendio ſed fide tantũ auctoratos, per rura palanteis, bacchanteis, graſſanteis, plebeculam tributis exhauſtam obterenteis, circumagere? niſi uerò eos circũagere non uidentur, qui ſtipẽdio fraudatis (ô ſcelus ter capitale) liberum permittũt diripiendi arbitriũ. At uerò iure perpetui edicti, quo edicto ad ſummũ tribunal propediem ius dicetur, noxa caput ſequetur. certè ordinũ ductores qui cauſas rerũ male geſtarum haud ita pridẽ dederunt, non modo addicti fortaſſe, ſed etiã uincti dabũtur ſtygijs lictoribus, Gordijq; nodo cõſtricti, id eſt, eo ſcelere quod ante diẽ extremum ſoluendũ non curauerint. Hi ſunt enim ipſi qui noxam luculentã nocuiſſe noſcũtur, quos nũc plebis ſuſpirãtis miſereſcere non ſubit. qui, ſi leges ualerent in aulicos, actus utiq; eorum quos potẽtiæ ſuæ ampliandæ præficiũt inſtitores, aut quos trãſuerſi ipſi acti propinquitatis amore promouẽt, noxis omnibus ſolutos liberoſq; præſtare cogerentur. Nunc quum impune id faciunt potẽtiæ ſuæ blandiuntur, nec quantũuis in rebus ſecularibus conſiderati, uidere hoc mentis oculis hebetibus & noctuinis queunt, uerſuram ſe facere ingenti diſpendio. Deus enim fortunatis hilaritatẽ ſæpe, conſceleratis & impijs impunitatẽ ſæ-

 piſsimè

piſſimè fœneratur. Hoc *eſt cur gaudeāt, cur felicitate & potentia ſua fruantur maximi curiones* Franciæ, *quāobrem ſeſe ſortēq; ſuam illam ſplendidā admirentur, & nos ciuili iure uiuenteis, atq; in ordinē redactos, ex edito ipſi loco & legibus inacceſſo deſpiciāt.* Q*uid'ni enim ſibi placeant, quibus diuinitus datū eſt ut boni iuxta ac mali meriti homines quos uiſum ſit in illas* Macaron *inſulas euocent quaſi in coloniā ſuā, quas ipſi beatorū putant ſedem eſſe perpetuā? Inſulas iſtas ego actus primarū & ſecundarum partiū in rerū publicarū adminiſtratione eſſe cenſeo, in ſalo & iactatione ambitionis & cupiditatis ſitas.* Hac *enim ratione tātum hominum beatores eſſe poſſunt, ut* Fauonio *inconſulti fauoris quos uelint uel homines uel familias ex obſcuris natalibus in locum illuſtrem ſinuatis uelis prouehant: contraq; quos oderint, aut qui corū placitis & inſtitutis incōmodi eſſe uideantur, aquilone quodā tranſuerſo procul ab emporio honorum deſijciant, aut omni aura efferentis ſeſe famæ ſuppreſſa, in uadis deſtitutos conſeneſcere ſinant: & uerò ſi maior aliqua eos tranſuerſos egerit offenſio, inſigni aliquo naufragio fortunis omnibus ut euertant.* Dicta *ta ſunt iſta aulicæ iuriſprudentiæ, quā curia illa profitetur, nō ſummo iure, non ex æquo & bono iudicās, ſed iure moribus illis conſtituto, atq; ciuili aduerſo ex diametro: cuius tamē interpretes ſunt maximi curiones & coryphæi, ad quorum mores & placita aulici quidam recocti iuris illius cōſultiſſimi reſponſa ſua temperant.* Huius *curiæ illud eſſe inſtitutum dicitur, ut de rebus omnibus ſacris, profanis, bellicis ac pacatis refератur, de paucis ex cōſilij ſentētia ſtatuatur: ut in maximorū curionum nō modò ſententiā, ſed etiā nutum ac uoluntatem eatur: nec pedibus tantum tranſeatur, ut olim fieri*

Ius aulę moribus conſtitutū.

In auctores cōcilij Gallici.

fieri ſolebat in Romano Senatu, ſed & manibus & uultu aſſenſioni atq; etiã aſſentationi ſcitè aſſeruiatur. Illud *ſane memorabile poſt aliquot hoſce annos contigiſſe dicũt, ut quum ferè omnia decreta per diſceſſionẽ facta ſint de rebus quidem arduis, nullum tamẽ per diſſenſionẽ aut diuiſionẽ ſententiarũ factũ ſit. uſq; adeo uel pedarij in ſententiam principũ tranſilire didicerunt, uel ipſi potius ſententiarum principes cenſendi anſam conſultis præciderunt.* Quo *minus miremur tam claros exitus rerum noſtrarũ extitiſſe, quas in ſuperos & mortales mirificè ſuſcepimus.* Superi *boni, quàm erit illuſtre, quàm ſplendidũ, quàm memorabile ad poſteritatis opinionem, rebus bene conſultis à quibuſdam qui ſeſe utriuſq; uertices iuris exiſtimari uolebãt, factũ eſſe, ut liberi parentẽ, inofficioſum quidem, ſed parentem tamẽ, & gens pietatis amantiſſima, ſummam arcẽ ſedemq́; religionis inuaderent! ob idq́; piaculum maieſtatẽ clariſſimæ prouinciæ, priſtinoſq́; ſpiritus, ſubitò dei numine decidiſſe, ut* Galli *abſterſa præſentis animi criſta, lepores eſſe ſibi galeati uiderentur, pluſq; in calcaribus ſpei quàm in enſibus ponerẽt!* E *quidẽ haud libens ſummũ in rerum adminiſtratione locũ mereri uelim, ſi tantum ipſe munus quoquo modo obire poſſim, ut ſimile aliquod dedecus aut portentũ auſpicijs meis accidiſſe aliquando proderetur.* P*ræſtare enim arbitror nomen uiri probi & honeſti memoriæ prorſus eximi, quàm malè & incommodè poſteris innoteſcere.* En *propter quod ciuilis uitæ tranquillitatem, ſtudiorum amœnitatem, & deniq; uitæ æternæ cõtemplationem poſthabere debeas, ut in oculis uel auribus unius prouinciæ, per theatrum aulicum, cum ſtrepitu comitum clientum'que tranſuehare, aduerſis ſæpiſſimè cuneis, gradibus, & orcheſtra*

De conditione in aula præpotentium.

Per cuneos populus, per gradus equites, per orcheſtrã Senatus intelligendus.

cheſtra. tametſi ut maximè ſecundo populo te oſtentes, tamen ſi tranſeuntis gloriæ ſpecies celeritatē, hoc quid'nam eſt aliud, quàm ueluti plauſum inanem per tranſennā mereri? Nam ut illud mittam, quòd grandi plerunq; ætate, quòd uerſatili ſcena, quòd lubrico ac præcipiti ferè proſcenio prodeunt, certè quum alij actores recenti gratia flagrantes ſubierūt, neceſſe eſt exacti ueteres ut faceſſant in cuneos aut in ordines, aut inter theatricū miniſterium turpiter ut ſubſeruiant. At iſtis de cœlo ſic deturbatis, confeſtim tartarus ipſe

Bis patet in præceps tantum, tenditq; ſub umbras,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.

Etenim quum latinè loquentiū cōſuetudo eos olim in cœlo eſſe diceret, qui omniū ore celebrarētur præpotentia, uel rerū egregiè geſtarū gloria: ego quidē tragicos iſtos reges & temporarios, quum ex flagrantiſſimæ gratiæ præcipitio deciderunt, in tantum frigus delabi uideo, ut penè exemptos ex memoria credas, è numerisq; expunctos hominum nominatorum. Ita fit ut in tartarum rigentiſſimum ruiſſe uideantur, cū ij qui nullo iam famæ plauſu Frigere in aula. *excipiuntur, latinè frigere dicātur. Quanta eſt autē eorum ſublimitas, quanta eorū admiratio, quantusq; omniū ſuſpectus, quum uelut fortuna ſuccollante tollūtur! altero tanto maior eſt deorſum altitudo, quum ab eadē ipſa deſtituti, inſultantium oculorū coniectu (ſic enim euenire ijs aſſolet) uelut quodam faſcino exareſcere uidentur. Tot enim miſeros homines oculorum radijs lancinari neceſſe eſt, quot in hominum ipſi aſpectus obuiam incurrerint, dum quiſq; ob præteritam obſeruantiam non liberam ſed obnoxiam, pœnas ſibi deberi inſolentiæ putat. Sed fateamur ſanè, ut ſunt humana, eos eſſe felices: tantūmodo hoc*

exig

exigamus, ut actus ipſi ſuos rectè ac decorè peragāt, & quiſq; eorum uideat quid ſui ſit muneris, quam perſonam ſuſtineat, quantum ab ea oneretur. Nunc autē cum ita mores inclinatos eſſe uideamus, partim ut ambitio & cupiditas, partim diſſoluta diſciplina grauitatem & honeſtatem è medio ſuſtulerint, quis eos fœlices exiſtimare poſſit? Nam quomodo non miſer eſſe poteſt, qui in cothurno uel prætexta uel comitis perſonam uel ſupparaſitātis induit, ut latus cingere maximi curionis, & officioſus eſſe potētibus uideatur? At hoc factitari ab ornatiſſimo quoq; uidemus, ut qui id non faciat, is aut abſurdè uerecūdus eſſe, aut refractarius, aut aduerſis placitis prouidentiæ natus exiſtimetur. Quid qui in pontificio cultu, & ſacroſanctæ dignationis habitu ſcurrileis actus imitātur, & uelut in tragico amictu mimos & planipedes actitant? (nam id ita uſitatū eſt, ut qui paulo modeſtiores ſunt, & decori re timentes, ij & alijs inuiſi ſint, & magnam laudē à nobis hac una uirtute mereantur) num etiā illos fœlices eſſe dicemus? Neq; uerò alienam ipſi perſonā, ab illoq; ſuo faſtigio abhorrentem libentes & cupidi induunt, & eos ſortis ſuæ ornatusq; non pudet: neq; nō eos ſortis ſuæ aut pœnitet aut pudet, & nō ſunt planè miſeri. Et hi ſunt, quos hodie propemodum ſolos diuites eſſe diximus. Ita patet quid ſequatur, ſi paulo argutiores eſſe pergamus. Linguis enim fauere neceſſe eſt cum ad ſacroſanctos uentum eſt. Quare multo mihi fortunatius eſſe eorū inſtitutū uidetur, qui literis ſe totos, quàm qui opibus dederunt comparādis, duntaxat quibus Solomonis uoti liceat eſſe cōpotes, ut nec maleſuada egeſtate euſq; urgeātur, quò ſecus de uirtute atq; honeſtate iudicēt: nec rurſus diuitijs redūdantibus in cogitationes uaneſcant erraticas aut impias.

De ijs qui ſe totos ſtudijs literarum dederunt.

Nam quum literarũ peritia ad oblectationẽ frui, & uitæ per uirtutẽ ac decus agendæ tanquã inſtrumento uti ſolent: tum eo amplius poſt huius uitæ curſum memoriã ſui in æuum prorogare hac eadẽ facultate poſſunt. Quãquã hæc fortaſſe naucifacienda ducerem, niſi etiam præſtantis doctrinæ adminiculis uti bonos & grauels uiros ita exiſtimarem, ut contra temerarios caſus celſi ſemper & recti eſſe pergerent, & aduerſus fortunæ infeſtioris impetus animo præſentiore cõfirmarentur, ſicut ad humanas iniquitates eoſdem ita ſe cõpoſitos collectosq́; tenere par eſt, ut quicquid obuenerit, uelut decretũ prouidẽtiæ æqui boni faciant. Eſt autẽ is tenor ſtudiorũ mea ſentẽtia tenẽdus, ut à carceribus diſcendi per ſpatioſum illud ſtadium diſciplinarũ quæ liberales dicũtur, ad metam ſeculariũ literarũ perueniãt, & in flexu ne cõmittant, ut aut acquieſcendum eſſe, aut diutius hærẽdum putent, ſed quò curriculum totum peragant, rurſus à meta ad carceres & ad emiſſariũ, denuo aliud ſpatiũ non currãt, ſed ingrediantur & incedant: quod pronũ iam ipſum eſt, & ſpei bonæ plenũ, ſalubrisq́; uoluptatis. etenim cũ in eo eſt ſpatio exhauſti iã laboris orbicularis fructus præſentarius, quum uelut indagine cinctam ueritatẽ tenebũt, tũ etiam multo maius præmiũ futurũ æternũq́; ſperatur. Eſt enim ea demũ uera ratio philoſophãdi, non fallacẽ ſtudiorũ amœnitatem, non inane nomen beatitudinis perſequẽs, ſed recta & honeſta uia uerã & ſolidam gloriã haud inauſpicatò peteſſens. Hanc uiã quærendæ doctrinæ ſummũ illud par amicitiæ Gregorius & Baſilius Græci, & eorum ætati ſuppares Hieronymus & Auguſtinus cũ tenuiſſent, & ante eos omnes Cyprianus & Lactantius, & deinde Hilarius, aliją; multi anteſignani partium Chriſtianarum,

Quis tenor ſtudiorum tenendus ſit.

Baſilius & Naziãzenus & alij Chriſtianarũ partiũ anteſignani.

maior

maiorumq́; gẽtium theologi, quorum hodie reſponſis ad interpretationẽ diuini iuris utimur, ad extremum iudicio iam ſolido ad ſancroſanctũ ipſi ſtudium ſapientiæ, quaſi ad buleæ Themidis oracula uenerunt, quã conſiliatricem latinè appellare poſſumus. Scire enim auebant homines ingenioſi quo modo uiã inire poſſent ad propoſitũ finem, quaſi in patriam ferentem, quam ciuitatẽ ampliſſimã eſſe conſtat nomine Vranopolin, ſuperis hominibusq́; communem, duntaxat qui nihil in ſe impiè aut perfidè admiſerint. In ea porrò regiã eſſe ſapientiæ, quam prouidẽtiam antiqui Latini, ut Græci pronœam uocitare uoluerũt: in qua numeris omnibus ſcientiæ atq; intelligentiæ beatiſſimæ animi humani ſimul cum omni miniſterio & ſtipatu diuinitatis fruuntur, cum ordinibus illis ſcilicet cæleſtibus inenarrabili ratione deſcriptis. Hos Eſaias prophetiæ decus, argentũ & aurũ ſuum ad Chriſti obſequiũ cultumq́; teſtatur attuliſſe: quo uerbo tum rerũ intelligentiã nullo errore concretam, ſed ad puritatẽ excoctam, tũ eloquentiæ nitorẽ ſplendorẽq́; ſignificat. Has enim illi priſci opulentas facultates in ſcribendis eloquendisq́; rerũ diuinarum enarrationibus cõſumpſerũt. Verùm hoc ijs probare non poſſumus, qui ignorantiæ patrocinantes, eloquentiam ut curioſam, à ſacrisq́; ſtudijs alienã, recuſant, ob id ſemper inuiſam inertiæ, quòd forulis omnibus antiquæ bibliothecæ excutiendis, ac diu multum'que diſcendo, nullum ad quæſtum ab ingenuis comparatur. At nos philoſophiam argentea ſupellectili ſacris operantem, auguſtius & amplius ſapientiæ litare contendimus, quàm ſi ſamijs aut plumbeis ſacra libamina auſpicetur & peregerit. Quis enim in ſacris, fictilibus uaſis aut ſtanneis uſus eſt, quũ idem ipſe argẽteo inſtrumento non

Bulea Themis.

Prouidẽtia eadem & ſapientia dicitur quã Græci pronœã & ſophiam appellauerunt.

Eloquentia ignaris tãtum inuiſa.

Samijs uaſis nõ litandum.

careret? Illud uerò rurſus ſummmopere uidendũ, ne quod ſanctuario domini uſui eſſe poteſt, id in ſimulachra impietatis confletur, aut in uſus uoluptatis, aut alioqui ne inquinetur. Quocirca ego miſerabilem eorũ eſſe ſortem cõtenderim, qui quũ magnã iam partẽ laboris exantlauerint, uel in flexu acquieſcunt, ut diximus, quaſi penſum encyclopædiæ confecerint: uel diutius adhæreſcunt in humanioribus literis animo iam ſeneſcente, nimio utiq; uenuſtatis eloquentiæ, ac leporis amore capti & irretiti, eorum planè ſimiles, qui apud Homerum in diuerticulo uiæ ad patriam ferentis, aut Lotophagorũ ſodalitate, aut Sirenũ cantu deliniti, patriæ meminiſſe non poſſunt. Nam quid eſt aliud ſocios nauim in patriã tendentẽ egreſſos, Vlyxis in patriã feſtinantis, & uiæ peragẽdæ ſemper inſtantis, reminiſci noluiſſe, quàm in uita huius ſeculi uoluptatem illectricem ſaluti prætuliſſe? Vlyxes autẽ nobis quidam fuerunt, ij quos ante diximus, orthodoxæ perſuaſionis, id eſt, collimantis philoſophiæ uindices, non palliati illi quidem Vlyxes, ſed paſtophori, qui multa & uaria eruditione, ut tẽporibus quiſq; ſuis, imbuti, quũ omnia penè genera philoſophandi partim pererraſſent, partim præterijſſent, ſalutẽ ſuam tandẽ anxiè ſociorumq; perquirebãt: quæ nihil eſt aliud quàm aditus in patriam. Talis enim ſtatim Vlyxes ille decantatus deſcribitur à poëta. Atq; ut ille uir heroici ſpiritus, & polytropus ab eodem Homero dictus, id eſt, multifaria ingenij dote multiplici morum cognitione, uerſatiliq; ſolertia præditus, inferos adijſſe dicitur: ſic qui in cœlum mente ſcãdere, ad plenãq; contemplationẽ diuinarũ rerum euadere cogitat, cõmodius mihi facturus eſſe uidetur ſi uenienteis annos in rerũ humanarũ intelligẽtia bona ex parte contriuerit, & maturo

Ad Lotophagos hærere.

Vlyxes.

Paſtophori ſunt ſacerdotes ſacris geſtaminibus induti.

Polytropus.

turo iam ſacris diſciplinis ingenio,ad uerã philoſophiam ſe cũ omni cõmentãdi apparatu contulerit. Quod mihi perinde eſſe uidetur, atq; ſi quis ex Floraliũ ſpectaculo ad Eleuſinia myſteria tranſeat, & ueluti immigret. Quicquid enim à uetuſtate ſacrorũ noſtrorũ exorte diſcimus,id ego prægredientẽ ac præcurrentẽ diſciplinam eſſe iudico,ad uerã & theologicã philoſophiam nos deducẽtẽ.Et eam ob rem à Græcis propædeumata dicta, id eſt ea documẽta quæ præſciſcere nos oportet priuſquam acccedamus ad rerũ grandiorũ arcanarumq; cognitionem.Hoc porrò labore exhauſto,uelut cõfecto ſex dierũ labore,tum demũ ſabbatiſmum domino dicare moribus Chriſtianis conuenit,& ſanctuariũ ſapientiæ iam feriatos adire.Ibi uidere eſt hiſtoriam mirificam,euentus uarios,carmina pluſquã heroica & cothurnata, conciones panegyricas,orationẽ figuratam ac uerſicolorẽ, tropis diſtinctam,& formis ſententiarũ,omninoq; locutionem humano captu auguſtiorẽ atq; ſublimiorẽ. Adde ſymbo la Pythagoricis multo argutiora,dicteria ſentẽtioſa ſco tinis inuolucris ſenſuum implicata,ut profanas aures fugiant, ambageſq; omne genus multipliciter inuolutas. Quid dicam omnẽ rerũ naturã non humano ſed diuino ingenio indicatã & apertã?omneis hominũ mores, omneis ſenſus humanos brutoſq; explicitos?res omnino capaces præſtãtiſſimarũ mentiũ,dignaſq; quibus nõ modò toto(ut dicitur)pectore incũbere,ſed etiã quibus illiqueſcere toto corpore atq; intabeſcere debeamus.Huius ultimæ & ſummæ cõmentationis maieſtati, poëtica & oratoria oratio,copiaq; omnis diſſerẽdi,eloquẽdiq; ratio,cõcedat neceſſe eſt,ut humani captus altitudo ingenij fasces diuinis ſummittat monumẽtis et oraculis. Et quidem

Propædeumata.

Lectio ſacroſancta.

ita ſe feciſſe uir ſummæ doctrinæ Gregorius Nazianzenus clara uoce teſtatur: cuius auctoris exẽplum imitari percupidè debemus, ne literarum cognitione ſecularium quaſi bacillo arundineo nixi, in ueritatis cognitione & uiæ philoſophicæ progreſſu grauiter concidamus. Sed citetur teſtimonium locupletiſsimi auctoris ueritatis, & in literis ſecularibus in primis eruditi: qui uelut in literis diu multumq́; negociatus et feliciter, inuento tandem unione, & ſummi boni teſſera, peragrandi finem facere conſtituit, eumq́; liceri fluxarum rerum contemptu, atque in eo uno poſtea acquieſcere. Sic autem ille ait,

Gregorius Nazianzenus.

Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγον κλέος, οὓς συνάγειραν
Αὐτολίη δύσις τε καὶ Ἑλλάδος εὖχος ἀθῆναι.
Τοῖς ἔπι πολλ' ἐμόγησα πολὸν χρόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
Πρηνέας ἐν δαπέδῳ Χριστοῦ προπάροιθεν ἔθηκα.
Εἴξαντας μεγάλοιο θεοῦ λόγῳ, ὅς ῥα καλύπτει
Πάντα φρενὸς βροτέης στρεπτὸν πολυειδέα μῦθον.

Sola fuit cordi nobis facundia, quantam
Orbis eoa manus ſimul, occiduusq́; coëgit
Tractus, & illuſtres Græcorum gloria Athenæ:
Sed ſimul ac tandem multo peperiſſe labore
Contigit, ante pedes Chriſti afflictam ipſe reliqui.
Cedit enim ſummi ſermoni numinis omne
Humanæ mentis uarium ac uerſatile uerbum.

Quibus uerbis intelligimus uirũ illum ſummo ingenio præditũ, ſummè ſtudio literarũ deditũ, multã ac diuturnam operã eloquẽtiæ & poeticæ dediſſe: ad quarum rerum amorẽ tota mente ferebatur: ſed quũ tandẽ ueniſſet ad ſtudiũ ſacræ philoſophiæ, & ſacramẽtũ ſalutis humanæ intelligere cœpiſſet, cuius fuit unus Chriſtus interpres & antiſtes, illico ipſum illa omnia literarum ornamenta in cõſpectũ domini abieciſſe, uidelicet agnoſcẽtem

et animaduertētē, quicquid in literis græcæ philoſophiæ ac philologiæ uidiſſet, longè id abeſſe à diuinis oraculis, atq; à ſermone ipſius diuinæ ſapiētiæ. Sacra enim ſcripta omnē haud dubiè elocutionē mentis humanæ uincere intellexit, quālibetq; figuris diſtinctā orationē, ac multiplici eloquio elaboratā, tamen præ diuini ſermonis ui ac fulgore obſcurari atq; elangueſcere. Ego quidē certè in ea ſum opinione, ut exiſtimē tropos oratorios multo ſublimiores efficacioresq; in ſacra lectione inueniri, quàm in priſcorū Græcorū Latinorū'ue monumētis: poſſeq; oratoriā phraſim fieri ea lectione multo locupletiorem. Sed id perſuaderi ijs uix poteſt, qui humanorū ſcriptorum lepôre ac ſuauitate capti, horridi ſtatim & refractarij ſtyli lectiōe deterrētur. Neq; uerò cōcinnitatē eloquētiæ in ſacroſanctis libris requirere, ſed uim ſublimitatēq; ſententiarū cōſectari debemus: etiamſi hauſtos inde ſenſus, in ſcripta uenuſtiora transferre, & pigmentis externis reddere floridiores, nec ius nec fas prohibet. Præſtantiſſimæ enim gēmæ, argēto potius craßiuſculo quàm auro includūtur obryzo, ne thecæ nitētis aſpectus, quoquo modo pertinere aut accedere ad æſtimationē tam precioſæ rei uideatur. Et alioqui deus arcere profanos uoluit ab oraculis ſuis, qui orationis pigmēta, & elegātiæ lenocinia, nō ſenſus arcani & myſtici nucleū eliciēdū putāt. Hic autem exiſtit illa Theophraſti querela de breuitate uitæ, quæ uelut in tyrocinio philoſophiæ ſanctioris flagrantes animos deſtituit. Iamprimum Talthybius ille cæleſtis Eſaias præconio urbano & elegāti, ac figuris illuminato, aduētantis ſapientiæ & ueritatis ſacramētum uociferans, ſacriſq; (ut ita dicam) leporibus diuiniſq; ſalibus conditus & iucūdus, à quo tandē ſatis explicari per

De ſacroſanctis ſcriptis.

Quare verborum paucū reſpuant res ſacræ.

Eſaias.

totam uitam poteſt? Hunc ſequitur (ut ita appellẽ) Idæus, **Hieremias.** *Troiæ captiuitatem fatidico præconio atq; lamentabili municipibus ſuis pronunciãs: cuius explicatio mirificam quandam enarrationẽ cõmentationemq́; poſcit. Hos duos ſequitur numeroſa turba uatũ (quos ſalutigeros proprie appellare poßumus) res cœleſtes entheis rapſodijs effata humano captu omnino maioribus. Horũ enim uocibus altiloquis quidem & canoris, ſed parũ in hoc mundi ſtrepitu exauditis, humanæ cõditionis ſacramẽtum prouidẽtia in omne æuum deprædicauit. In uniuerſum autem ſacros illos uates camœnas quaſdam altiores eſſe dixerim, arcana cœleſtia per ſatyrã cantitãtes, eorumq́; uaticinia eodem pertinẽtia, citharã quandam auguſtã eſſe & cœleſtem, paracleti plectro uarios in modos numerosq́; pulſatam, cuius pſalmata percipere eorũ eſt demum, qui aures à cantu profano feriatas, quod rarũ eſt, ſacriſq́; carminibus initiatas habẽt atq; dicatas. Iam uerò ipſe trimegiſtus (ſic Solomonẽ uoco) antiſtes ſapientiæ, germanæq́; philoſophiæ parens, nonne tribus libris cum eo qui ſapientia Solomonis inſcribitur, omnia philoſophiæ placita figuratè cõplexus eſt? Ita philoſophum ab incunabulis inſtituẽs, ut affectibus ad obſequiũ redactis, mentẽ tãdem in arce Mineruæ, & in ipſius (ut ita dicam) contubernio ſapiẽtiæ iam ſeſe indulgẽtis benignius collocet. Id eſt aũt ſummũ bonũ, quod annos plus mille humana philoſophia omnibus indagans naturæ ueſtigijs, non antè, quàm ſeſe indicãte ſapiẽtia & prodẽte inuenire potuit. Sed parentem eius penè omiſi lyricũ illum uatẽ omni quãlibet heroico uate longè ſublimiorẽ: cuius poẽmata humanarum diuinarumq́; rerũ deſcriptione argumẽtoſa, ipſum (ut ita dicam) Mercuriũ interpretẽ poſtulãt: quẽ ego Chriſtum*

Quid ſit per Satyram dicere, ex Ẽſto intelligi poteſt.

Solomon trimegiſtus.

Mercurius eſt Chriſtus.

interu

interuentorem diuinæ atq; humanæ naturæ propriè eſſe cenſeo, cœlitus ipſum ad genus hoc mortale delapſum, mādataq; cœleſtia deferentē humanitatis habitu. Hic eſt *enim ſermo, hoc uerbū, hæc ratio, quibus diuinitatis principium ſummū, arcana ſacramēta mortalibus enarrauit: quo etiam ipſo antè uſus erat idem pater uniuerſi architecto, naturæq; cōditore: ob idq; à ſummo* Euāgeliſta *logos* Græco *uerbo uocatus eſt.* Ecce *tibi in ſermone (ut aiunt) ipſa ſapiētia, quæ genus humanū næuo illo primæuo inuſtū, purifico rore uelut aquula ſmectica, id eſt emaculatoria, lauit, atq; è cōditione obnoxia,* Orci*q; adeò longo nexu & mancipio exēptum, natalibus reſtituit.*

Logos, filius Dei.

Baptiſma ſignificat; quo nota originalis eluitur.

Hæc libris quatuor didaſcalicis (quæ Euāgelia *uocātur) bona ex parte figuratis, philoſophiā quā olim* Socrates *è cœlo in terrā deuocarat, è terra rurſus in cœlū ſupraq; cœlos omneis erigit.* E*tenim quæ ille ſymbolicus cōcionator ambagiosè & allegoricè de ſapiētia dixerat, ipſa de ſeſe ſapiētia proloquitur apertè & luculenter, tametſi griphos illa quidem interim ex cœleſti ſympoſio allatos mortalibus propoſuit, cæterū nectar ambroſiaq; magnopere redolētes.* A*tq; ut olim* Prometheus *ignē æthereū è cœlo* Mineruæ *uſus conſilio rapuiſſe dicitur, hominibusq; dediſſe: ſic dei ſapientia ignē æternū charitatis humano generi cōmunicauit, cuius ſcintillas quaſdā pſeudophiloſophia in diſputationū ſuarū fomitibus aſſeruabat, è* Iudæa *utiq; quaſi è ciuitate cœleſti quoquo modo petitas.* Hunc *ignē æternū noſtra ætas extinctum atque etiā oppreſſum penè uidit, æditūorū ſanctuarij non tantùm negligētia, ſed etiā uecordia.* Chriſtus *autē, id eſt ueritas & ſapiētia, uelut* Ianus *quidā geminus, utriuſq; naturæ particeps, utrunq; teſtamentum diuinitatis, in-*

Chriſtus Ianus geminus.

iniquiſſimum) nexum ſtatim incunt. ſic magnis reis apud nos licet ob noxam plebē dedere, & alijs ſuper alias pecunijs imperatis ſuccidaneā culpæ ſuæ ſubdere. Expeditius enim id eſſe uiſum eſt, quàm aut reos iſtos cothurnatos, aut eorum fortunas pignerari: qui ſi crimen fateri aut culpā agnoſcere cogerentur, ſacra utiq; opertanea in uulgus efferrentur, quibus nemo nō initiatus eſſe ſolet eorum qui nutu oculi ſumma quæq; circumagūt, quiq; linguis fauere norunt in articulo, aut diris obſtrepere ijs quibus collibuit. Quæ cauſa fuit ut nonnulli aliquādo inter reos recepti, patronos potētes inuenerint, à quibus impendenti ſupplicio & penè præſenti erepti, quæſitores etiā ipſos ſubinde fortunis euerterūt. O magnam, ò beatā, ò memorabilem gloriā illius Briarei, qui non modò legibus reos, & populi uotis, ſed etiā Ioui & ſummæ curiæ raptim potuit excutere. Ob id (credo) facinus rectè manes eius con ditos exiſtimare debemus. Is ille fuit cui nullum unquam fortuna præter ſummū & ultimum obſequium negauit, quem Quæſtorū ærarij natio ut deum Aeſculanū ſumma ueneratione coluit. Eius enim præſentiſſimo numine ſeruati ſunt non pridē mancipes argentariam factitantium, quum ob repentinas quorundam diuitias opulētiſſima factio inuidia ſumma flagraret. Vt autē luculentius potentiæ ſuæ ſpecimen ederet, reis primùm ampliatis, mox codicillos ueniales nouo exēplo inuito ac frementi principi extudiſſe dicitur, atq; ita formulā temperaſſe, ut nec deprehenſi rei crimen agnoſcere cogerentur, & iudices rei compertæ & cōuictæ, ſummi illius Curionis amicos, inter reos in poſterum recipere uetarentur. Quo uelut euerriculo omnium delationū atq; animaduerſionū, tantam impunitatis fiduciā feroci hominū generi inſtaurauit, ut legibus

bus hodie non teneri ea factio exiſtimetur, cui princeps omnia concredidit, ut pro qua ſponſor ſemel & probitatis expromiſſor interuenit petaſatus ille Curio. Iure igitur moribus noſtris conſtituto, non modo magnis reis ſed etiã ſceleratiſsimis licet ſordes ſuas in caput populi & in oculos ordinũ excutere, atq; eo amplius feras in plebẽ immittere, ſi earũ fremitũ in cauea ſuſtinere nequeant: quo nullum unquã atrocius ſcelus Nero dicitur excogitaſſe, nec tamẽ peregiſſe. Quid enim eſt aliud feras in plebem immittere, quàm Volones profligatiſsimos, nullo ſtipendio ſed fide tantũ auctoratos, per rura palanteis, bacchanteis, graſſanteis, plebeculam tributis exhauſtam obterenteis, circumagere? niſi uerò eos circũagere non uidentur, qui ſtipẽdio fraudatis (ô ſcelus ter capitale) liberum permittũt diripiendi arbitriũ. At uerò iure perpetui edicti, quo edicto ad ſummũ tribunal propediem ius dicetur, noxa caput ſequetur. certè ordinũ ductores qui cauſas rerũ male geſtarum haud ita pridẽ dederunt, non modo addicti fortaſſe, ſed etiã uincti dabũtur ſtygijs lictoribus, Gordijq́; nodo cõſtricti, id eſt, eo ſcelere quod ante diẽ extremum ſoluendũ non curauerint. Hi ſunt enim ipſi qui noxam luculentã nocuiſſe noſcũtur, quos nũc plebis ſuſpirãtis miſereſcere non ſubit. qui, ſi leges ualerent in aulicos, actus utiq; eorum quos potẽtiæ ſuæ ampliandæ præficiũt inſtitores, aut quos trãſuerſi ipſi acti propinquitatis amore promouẽt, noxis omnibus ſolutos liberoſq́; præſtare cogerentur. Nunc quum impune id faciunt potẽtiæ ſuæ blandiuntur, nec quantũuis in rebus ſecularibus conſiderati, uidere hoc mentis oculis hebetibus & noctuinis queunt, uerſuram ſe facere ingenti diſpendio. Deus enim fortunatis hilaritatẽ ſæpe, conſceleratis & impijs impunitatẽ ſæ-

piſsime fœneratur. Hoc *eſt cur gaudeāt, cur felicitate & potentia ſua fruantur maximi curiones* Franciæ, *quāobrem ſeſe ſorteq́; ſuam illam ſplendidā admirentur, & nos ciuili iure uiuenteis, atq; in ordinē redactos, ex edito ipſi loco & legibus inacceſſo deſpiciāt.* Quid'ni *enim ſibi placeant, quibus diuinitus datū eſt ut boni iuxta ac mali meriti homines quos uiſum ſit in illas* Macaron *inſulas euocent quaſi in coloniā ſuā, quas ipſi beatorū putant ſedem eſſe perpetuā? Inſulas iſtas ego actus primarū & ſecundarum partiū in rerū publicarū adminiſtratione eſſe cenſeo, in ſalo & iactatione ambitionis & cupiditatis ſitas.* Hac *enim ratione tātum hominum beatores eſſe poſſunt, ut* Fauonio *inconſulti fauoris quos uelint uel homines uel familias ex obſcuris natalibus in locum illuſtrem ſinuatis uelis prouehant: contraq́; quos oderint, aut qui eorū placitis & inſtitutis incōmodi eſſe uideantur, aquilone quodā tranſuerſo procul ab emporio honorum deijciant, aut omni aura efferentis ſeſe famæ ſuppreſſa, in uadis deſtitutos conſeneſcere ſinant: & uerò ſi maior aliqua eos tranſuerſos egerit offenſio, inſigni aliquo naufragio fortunis omnibus ut euertant.* Dicta *ſunt iſta aulicæ iuriſprudentiæ, quā curia illa profitetur, nō ſummo iure, non ex æquo & bono iudicās, ſed iure moribus illis conſtituto, atq; ciuili aduerſo ex diametro: cuius tamē interpretes ſunt maximi curiones & coryphæi, ad quorum mores & placita aulici quidam recocti iuris illius cōſultiſsimi reſponſa ſua temperant.* Huius *curiæ illud eſſe inſtitutum dicitur, ut de rebus omnibus ſacris, profanis, bellicis ac pacatis referatur, de paucis ex cōſilij ſentētia ſtatuatur: ut in maximorū curionum nō modò ſententiā, ſed etiā nutum ac uoluntatem eatur: nec pedibus tantum tranſeatur, ut olim fieri*

[Margin: Ius aulę moribus conſtitutū.]

[Margin: In auctores cōcilij Gallici.]

fieri ſolebat in Romano Senatu, *ſed & manibus & uultu aſſenſioni atq; etiã aſſentationi ſcitè aſſeruiatur.* Illud *ſanè memorabile poſt aliquot hoſce annos contigiſſe dicũt, ut quum ferè omnia decreta per diſceßionẽ facta ſint de rebus quidem arduis, nullum tamẽ per diſſenſionẽ aut diuiſionẽ ſententiarũ factũ ſit. uſq; adeo uel pedarij in ſententiam principũ tranſilire didicerunt, uel ipſi potius ſententiarum principes cenſendi anſam conſultis præciderunt.* Quo *minus miremur tam claros exitus rerum noſtrarũ extitiſſe, quas in ſuperos & mortales mirificè ſuſcepimus.* Superi *boni, quàm erit illuſtre, quàm ſplendidũ, quàm memorabile ad poſteritatis opinionem, rebus bene conſultis à quibuſdam qui ſeſe utriuſq; uertices iuris exiſtimari uolebãt, factũ eſſe, ut liberi parentẽ, inofficioſum quidem, ſed parentem tamẽ, & gens pietatis amantißima, ſummam arcẽ ſedemq; religionis inuaderent! ob idq; piaculum maieſtatẽ clarißimæ prouinciæ, priſtinosq; ſpiritus, ſubitò dei numine decidiſſe, ut* Galli *abſterſa præſentis animi criſta, lepores eſſe ſibi galeati uiderentur, plusq; in calcaribus ſpei quàm in enſibus ponerẽt!* E *quidẽ haud libens ſummũ in rerum adminiſtratione locũ mereri uelim, ſi tantum ipſe munus quoquo modo obire poſſim, ut ſimile aliquod dedecus aut portentũ auſpicijs meis accidiſſe aliquando proderetur.* Præſtare *enim arbitror nomen uiri probi & honeſti memoriæ prorſus eximi, quàm malè & incommodè poſteris innoteſcere.* En *propter quod ciuilis uitæ tranquillitatem, ſtudiorum amœnitatem, & deniq; uitæ æternæ cõtemplationem poſthabere debeas, ut in oculis uel auribus unius prouinciæ, per theatrum aulicum, cum ſtrepitu comitum clientum'que tranſuehare, aduerſis ſæpißimè cuneis, gradibus, & orcheſtra*

De conditione in aula præpotentium.

Per cuneos populus, per gradus equites, per orcheſtrã Senatus intelligendus.

cheſtra

cheſtra.tametſi ut maximè ſecundo populo te oſtentes, ta men ſi tranſeuntis gloriæ ſpecies celeritatẽ,hoc quid'nam eſt aliud,quàm ueluti plauſum inanem per tranſennã mereri?Nam ut illud mittam, quòd grandi plerunq; ætate, quòd uerſatili ſcena, quòd lubrico ac præcipiti ferè proſcenio prodeunt, certè quum alij actores recenti gratia flagrantes ſubierũt,neceſſe eſt exacti ueteres ut faceſſant in cuneos aut in ordines, aut inter theatricũ miniſterium turpiter ut ſubſeruiant. At iſtis de cœlo ſic deturbatis, confeſtim tartarus ipſe

Bis patet in præceps tantum,tenditq; ſub umbras,
Quantus ad æthereum cœli ſuſpectus Olympum.

Etenim quum latinè loquentiũ cõſuetudo eos olim in cœlo eſſe diceret, qui omniũ ore celebrarẽtur præ potentia, uel rerũ egregiè geſtarũ gloria:ego quidẽ tragicos iſtos reges & temporarios, quum ex flagrantiſſimæ gratiæ præcipitio deciderunt, in tantum frigus delabi uideo, ut penè exemptos ex memoria credas, è numeriſq; expunctos hominum nominatorum.Ita fit ut in tartarum rigentiſſimum ruiſſe uideantur,cũ ij qui nullo iam famæ plauſu Frigere in aula. *excipiuntur,latinè frigere dicãtur. Quanta eſt autẽ eorum ſublimitas,quanta eorũ admiratio, quantusq; omniũ ſuſpectus,quum uelut fortuna ſuccollante tollũtur! altero tanto maior eſt deorſum altitudo, quum ab eadẽ ipſa deſtituti,inſultantium oculorũ coniectu(ſic enim euenire ijs aſſolet) uelut quodam faſcino exareſcere uidentur. Tot enim miſeros homines oculorum radijs lancinari neceſſe eſt, quot in hominum ipſi aſpectus obuiam incurrerint, dum quiſq; ob præteritam obſeruantiam non liberam ſed obnoxiam,pœnas ſibi deberi inſolentiæ putat. Sed fateamur ſanè,ut ſunt humana, eos eſſe felices:tantũmodo hoc*

exig

exigamus, ut actus ipſi ſuos rectè ac decorè peragāt, & quiſq; eorum uideat quid ſui ſit muneris, quam perſonam ſuſtineat, quantum ab ea oneretur. Nunc autē *cum ita mores inclinatos eſſe uideamus, partim ut ambitio & cupiditas, partim diſſoluta diſciplina grauitatem & honeſtatem è medio ſuſtulerint, quis eos fœlices exiſtimare poſſit?* Nam *quomodo non miſer eſſe poteſt, qui in cothurno uel prætexta uel comitis perſonam uel ſupparaſitātis induit, ut latus cingere maximi curionis, & officioſus eſſe potētibus uideatur?* At *hoc factitari ab ornatiſſimo quoq; uidemus, ut qui id non faciat, is aut abſurdè uerecūdus eſſe, aut refractarius, aut aduerſis placitis prouidentiæ natus exiſtimetur.* Quid *qui in pontificio cultu, & ſacroſanctæ dignationis habitu ſcurrileis actus imitātur, & uelut in tragico amictu mimos & planipedes actitant? (nam id ita uſitatū eſt, ut qui paulo modeſtiores ſunt, & decori retinentes, ij & alijs inuiſi ſint, & magnam laudē à nobis hac una uirtute mereantur) num etiā illos fœlices eſſe dicemus?* Neq; *uerò alienam ipſi perſonā, ab illoq; ſuo faſtigio abhorrentem libentes & cupidi induunt, & eos ſortis ſuæ ornatusq; non pudet: neq; nō eos ſortis ſuæ aut pœnitet aut pudet, & nō ſunt planè miſeri.* Et *hi ſunt, quos hodie propemodum ſolos diuites eſſe diximus.* Ita *patet quid ſequatur, ſi paulo argutiores eſſe pergamus.* Linguis *enim fauere neceſſe eſt cum ad ſacroſanctos uentum eſt.* Quare *multo mihi fortunatius eſſe eorū inſtitutū uidetur, qui literis ſe totos, quàm qui opibus dederunt comparādis, duntaxat quibus* Solomonis *uoti liceat eſſe cōpotes, ut nec maleſuada egeſtate euſq; urgeātur, quò ſecus de uirtute atq; honeſtate iudicēt: nec rurſus diuitijs redūdantibus in cogitationes uaneſcant erraticas aut impias.* Nam

De ijs qui ſe totos ſtudijs literarum dederunt.

maiorumq́; gẽtium theologi, quorum hodie reſponſis ad interpretatione diuini iuris utimur, ad extremum iudicio iam ſolido ad ſancroſanctũ ipſi ſtudium ſapientiæ, quaſi ad buleæ Themidis oracula uenerunt, quã conſiliatricem latinè appellare poſſumus. Scire enim auebant homines ingenioſi quo modo uiã inire poſſent ad propoſitũ finem, quaſi in patriam ferentem, quam ciuitatẽ ampliſſimã eſſe conſtat nomine Vranopolin, ſuperis hominibusq́; communem, duntaxat qui nihil in ſe impiè aut perfidè admiſerint. In ea porrò regiã eſſe ſapientiæ, quam prouidẽtiam antiqui Latini, ut Græci pronœam uocitare uoluerũt: in qua numeris omnibus ſcientiæ atq; intelligentiæ beatiſſimæ animi humani ſimul cum omni miniſterio & ſtipatu diuinitatis fruuntur, cum ordinibus illis ſcilicet cæleſtibus inenarrabili ratione deſcriptis. Hos Eſaias prophetiæ decus, argentũ & aurũ ſuum ad Chriſti obſequiũ cultumq́; teſtatur attuliſſe: quo uerbo tum rerũ intelligentiã nullo errore concretam, ſed ad puritatẽ excoctam, tũ eloquentiæ nitorẽ ſplendoreq́; ſignificat. Has enim illi priſci opulentas facultates in ſcribendis eloquendisq́; rerũ diuinarum enarrationibus cõſumpſerũt. Verùm hoc ijs probare non poſſumus, qui ignorantiæ patrocinantes, eloquentiam ut curioſam, à ſacrisq́; ſtudijs alienã, recuſant, ob id ſemper inuiſam inertiæ, quòd forulis omnibus antiquæ bibliothecæ excutiendis, ac diu multum'que diſcendo, nullum ad quæſtum ab ingenuis comparatur. At nos philoſophiam argentea ſupellectili ſacris operantem, auguſtius & amplius ſapientiæ litare contendimus, quàm ſi ſamijs aut plumbeis ſacra libamina auſpice tur & peregerit. Quis enim in ſacris, fictilibus uaſis aut ſtanneis uſus eſt, quũ idem ipſe argẽteo inſtrumento non careret

Bulea Themis.

Prouidẽtia eadem & ſapientia dicitur quã Græci pronœã & ſophiam appellauerunt.

Eloquentia ignaris tãtum inuiſa.

Samijs uaſis nõ litandum.

careret

careret? Illud uerò rurſus ſummmopere uidendũ, ne quod ſanctuario domini uſui eſſe poteſt, id in ſimulachra impietatis conflctur, aut in uſus uoluptatis, aut alioqui ne inquinetur. Quocirca ego miſerabilem eorũ eſſe ſortem cõtenderim, qui quũ magnã iam partẽ laboris exantlauerint, uel in flexu acquieſcunt, ut diximus, quaſi penſum encyclopædiæ confecerint: uel diutius adhæreſcunt in humanioribus literis animo iam ſeneſcente, nimio utiq; uenuſtatis eloquentiæ, ac leporis amore capti & irretiti, eorum planè ſimiles, qui apud Homerum in diuerticulo uiæ ad patriam ferentis, aut Lotophagorũ ſodalitate, aut Sirenũ cantu deliniti, patriæ meminiſſe non poſſunt. Nam quid eſt aliud ſocios nauim in patriã tendentẽ egreſſos, Vlyxis in patriã feſtinantis, & uiæ peragẽdæ ſemper inſtantis, reminiſci noluiſſe, quàm in uita huius ſeculi uoluptatem illectricem ſaluti prætuliſſe? Vlyxes autẽ nobis quidam fuerunt, ij quos ante diximus, orthodoxæ perſuaſionis, id eſt, collimantis philoſophiæ uindices, non palliati illi quidem Vlyxes, ſed paſtophori, qui multa & uaria eruditione, ut tẽporibus quiſq; ſuis, imbuti, quũ omnia penè genera philoſophandi partim pererraſſent, partim præterijſſent, ſalutẽ ſuam tandẽ anxie ſociorumq́; perquirebãt: quæ nihil eſt aliud quàm aditus in patriam. Talis enim ſtatim Vlyxes ille decantatus deſcribitur à poëta.

Ad Lotophagos hærere.

Vlyxes.

Paſtophori ſunt ſacerdotes ſacris geſtaminibus induti.

Polytropus. *Atq; ut ille uir heroici ſpiritus, & polytropus ab eodem Homero dictus, id eſt, multifaria ingenij dote multiplici morum cognitione, uerſatiliq; ſolertia præditus, in inferos adijſſe dicitur: ſic qui in cœlum mente ſcãdere, ad plenãq; contemplationẽ diuinarũ rerum euadere cogitat, cõmodius mihi facturus eſſe uidetur ſi uenienteis annos in rerũ humanarũ intelligẽtia bona ex parte contriuerit, & maturo*

turo iam ſacris diſciplinis ingenio, ad uerã philoſophiam ſe cũ omni cõmentãdi apparatu contulerit. Quod mihi perinde eſſe uidetur, atq; ſi quis ex Floraliũ ſpectaculo ad Eleuſinia myſteria tranſeat, & ueluti immigret. Quicquid enim à uetuſtate ſacrorũ noſtrorũ exorte diſcimus, id ego prægredientẽ ac præcurrentẽ diſciplinam eſſe iudico, ad uerã & theologicã philoſophiam nos deducẽtẽ. Et eam ob rem à Græcis propædeumata dicta, id eſt ea documẽta quæ præſciſcere nos oportet priuſquam accedamus ad rerũ grandiorũ arcanarumq; cognitionem. Hoc porrò labore exhauſto, uelut cõfecto ſex dierũ labore, tum demũ ſabbatiſmum domino dicare moribus Chriſtianis conuenit, & ſanctuariũ ſapientiæ iam feriatos adire. Ibi uidere eſt hiſtoriam mirificam, euentus uarios, carmina pluſquã heroica & cothurnata, conciones panegyricas, orationẽ figuratam ac uerſicolorẽ, tropis diſtinctam, & formis ſententiarũ, omninoq; locutionem humano captu auguſtiorẽ atq; ſublimiorẽ. Adde ſymbola Pythagoricis multo argutiora, dicteria ſentẽtioſa ſcotinis inuolucris ſenſuum implicata, ut profanas aures fugiant, ambageſq; omne genus multipliciter inuolutas. Quid dicam omnẽ rerũ naturã non humano ſed diuino ingenio indicatã & apertã? omneis hominũ mores, omneis ſenſus humanos brutoſq; explicitos? res omnino capaces præſtãtiſsimarũ mentiũ, dignaſq; quibus nõ modò toto (ut dicitur) pectore incũbere, ſed etiã quibus illiqueſcere toto corpore atq; intabeſcere debeamus. Huius ultimæ & ſummæ cõmentationis maieſtati, poëtica & oratoria oratio, copiaq; omnis diſſerẽdi, eloquẽdiq; ratio, cõcedat neceſſe eſt, ut humani captus altitudo ingenij faſces diuinis ſummittat monumẽtis et oraculis. Et quidem

Propædeumata.

Lectio ſacroſancta.

ita ſe feciſſe uir ſummæ doctrinæ Gregorius Nazianzenus clara uoce teſtatur: cuius auctoris exẽplum imitari percupidè debemus, ne literarum cognitione ſecularium quaſi bacillo arundineo nixi, in ueritatis cognitione & uiæ philoſophicæ progreſſu grauiter concidamus. Sed citetur teſtimonium locupletiſsimi auctoris ueritatis, & in literis ſecularibus in primis eruditi: qui uelut in literis diu multumq́; negociatus et feliciter, inuento tandem unione, & ſummi boni teſſera, peragrandi finem facere conſtituit, cumq́; liceri fluxarum rerum contemptu, atque in eo uno poſtea acquieſcere. Sic autem ille ait,

Gregorius Nazianzenus.

Μοῦνον ἐμοὶ φίλον ἔσκε λόγων κλέος, ὅνς συνάγειραν
Ἀντολίη δύσις τε καὶ ἑλλάδος εὖχος ἀθῆναι.
Τοῖς ἔπι πολλ᾽ ἐμόγησα πολὺν χρόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς
Πρηνέας ἐν δαπέδῳ χριστοῦ προπάροιθεν ἔθηκα.
Εἴξαντας μεγάλοιο θεοῦ λόγῳ, ὅς ῥα καλύπτει
Πάντα φρενὸς βροτέης στρεπτὸν πολυειδέα μῦθον.

Sola fuit cordi nobis facundia, quantam
Orbis eoa manus ſimul, occiduusq́; coëgit
Tractus, & illuſtres Græcorum gloria Athenæ:
Sed ſimul ac tandem multo peperiſſe labore
Contigit, ante pedes Chriſti afflictam ipſe reliqui.
Cedit enim ſummi ſermoni numinis omne
Humanæ mentis uarium ac uerſatile uerbum.

Quibus uerbis intelligimus uirũ illum ſummo ingenio præditũ, ſummè ſtudio literarũ deditũ, multã ac diuturnam operã eloquẽtiæ & poëticæ dediſſe: ad quarum rerum amorẽ tota mente ferebatur: ſed quũ tandẽ ueniſſet ad ſtudiũ ſacræ philoſophiæ, & ſacramẽtũ ſalutis humanæ intelligere cœpiſſet, cuius fuit unus Chriſtus interpres & antiſtes, illico ipſum illa omnia literarum ornamenta in cõſpectũ domini abieciſſe, uidelicet agnoſcẽtem

et animaduertētē, quicquid in literis græcæ philoſophiæ ac philologiæ uidiſſet, longè id abeſſe à diuinis oraculis, atq; à ſermone ipſius diuinæ ſapiētiæ. Sacra enim ſcripta omnē haud dubiè elocutionē mentis humanæ uincere intellexit, quālibetq; figuris diſtinctā orationē, ac multiplici eloquio elaboratā, tamen præ diuini ſermonis ui ac fulgore obſcurari atq; elangueſcere. Ego quidē certè in ea ſum opinione, ut exiſtimē tropos oratorios multo ſublimiores efficacioresq; in ſacra lectione inueniri, quàm in priſcorū Græcorū Latinorūq; monumētis: poſſeq; oratoriā phraſim fieri ea lectione multo locupletiorem. Sed id perſuaderi ijs uix poteſt, qui humanorū ſcriptorum lepôre ac ſuauitate capti, horridi ſtatim & refractarij ſtyli lectiōe deterrētur. Neq; uerò cōcinnitatē eloquētiæ in ſacroſanctis libris requirere, ſed uim ſublimitatēq; ſententiarū cōſectari debemus: etiamſi hauſtos inde ſenſus, in ſcripta uenuſtiora transferre, & pigmentis externis reddere floridiores, nec ius nec fas prohibet. Præſtantiſſimæ enim gēmæ, argēto potius craßiuſculo quàm auro includūtur obryzo, ne thecæ nitētis aſpectus, quoquo modo pertinere aut accedere ad æſtimationē tam precioſæ rei uideatur. Et alioqui deus arcere profanos uoluit ab oraculis ſuis, qui orationis pigmēta, & elegātiæ lenocinia, nō ſenſus arcani & myſtici nucleū eliciēdū putāt. Hic autem exiſtit illa Theophraſti querela de breuitate uitæ, quæ uelut in tyrocinio philoſophiæ ſanctioris flagrantes animos deſtituit. Iamprimum Talthybius ille cæleſtis Eſaias præconio urbano & elegāti, ac figuris illuminato, aduētantis ſapientiæ & ueritatis ſacramētum uociferans, ſacriſq; (ut ita dicam) leporibus diuiniſq; ſalibus conditus & iucūdus, à quo tandē ſatis explicari per

De ſacroſanctis ſcriptis.

Quare verborum paucū reſpuant res ſacræ.

Eſaias.

totam uitam poteſt? Hunc ſequitur (ut ita appellē) Idæus,
Hieremias. *Troiæ captiuitatem fatidico præconio atq; lamentabili*
municipibus ſuis pronunciās: cuius explicatio mirificam
quandam enarrationē cōmentationemq́; poſcit. Hos duos
ſequitur numeroſa turba uatū (quos ſalutigeros proprie
appellare poſſumus) res cœleſtes entheis rapſodijs effa-
ta humano captu omnino maioribus. Horū *enim uocibus*
altiloquis quidem & canoris, ſed parū in hoc mundi ſtre
pitu exauditis, humanæ cōditionis ſacramētum prouidē
Quid ſit per Satyram dicere, ex Feſto intelligi poteſt. *tia in omne æuum deprædicauit.* In *uniuerſum autem ſa-*
cros illos uates camœnas quaſdam altiores eſſe dixerim,
arcana cœleſtia per ſatyrā cantitātes, eorumq́; uaticinia
eodem pertinētia, citharā quandam auguſtā eſſe & cœ
leſtem, paracleti plectro uarios in modos numeroſq́; pul
ſatam, cuius pſalmata percipere eorū eſt demum, qui au-
res à cantu profano feriatas, quod rarū eſt, ſacriſq; carmi
nibus initiatas habēt atq; dicatas. Iam *uerò ipſe trime-*
Solomon trimegiſtus. *giſtus (ſic* Solomonē *uoco) antiſtes ſapientiæ, germanæq́;*
philoſophiæ parens, nonne tribus libris cum eo qui ſa-
pientia Solomonis *inſcribitur, omnia philoſophiæ placi-*
ta figuratè cōplexus eſt? It*a philoſophum ab incunabulis*
inſtituēs, ut affectibus ad obſequiū redactis, mentē tādem
in arce Mineruæ, *& in ipſius (ut ita dicam) contubernio*
ſapiētiæ iam ſeſe indulgētis benignius collocet. Id *eſt aūt*
ſummū bonū, quod annos plus mille humana philoſophia
omnibus indagans naturæ ueſtigijs, non antè, quàm ſeſe
indicāte ſapiētia & prodēte inuenire potuit. Sed *paren*
tem eius penè omiſi lyricū illum uatē omni quālibet he-
Mercurius eſt Chriſtus. *roico uate longè ſublimiorē: cuius poëmata humanarum*
diuinarumq́; rerū deſcriptione argumētoſa, ipſum (ut ita
dicam) Mercuriū *interpretē poſtulāt: quē ego* Chriſtum
interu

interuentorem diuinæ atq; humanæ naturæ propriè eſſe cenſeo, cœlitus ipſum ad genus hoc mortale delapſum, mãdataq; cœleſtia deferentẽ humanitatis habitu. Hic eſt *enim ſermo, hoc uerbũ, hæc ratio, quibus diuinitatis principium ſummũ, arcana ſacramẽta mortalibus enarrauit: quo etiam ipſo antè uſus erat idem pater uniuerſi architecto, naturæq; cõditore: ob idq; à ſummo* Euãgeliſta *logos* Græco *uerbo uocatus eſt.* Ecce *tibi in ſermone (ut aiunt) ipſa ſapiẽtia, quæ genus humanũ næuo illo primæuo inuſtũ, purifico rore uelut aquula ſmectica, id eſt emaculatoria, lauit, atq; è cõditione obnoxia, Orciq; adeò longo nexu & mancipio exẽptum, natalibus reſtituit.* Hæc *libris quatuor didaſcalicis (quæ* Euãgelia *uocãtur) bona ex parte figuratis, philoſophiã quã olim* Socrates *è cœlo in terrã deuocarat, è terra rurſus in cœlũ ſupraq; cœlos omneis erigit.* Etenim *quæ ille ſymbolicus cõcionator ambagiosè & allegoricè de ſapiẽtia dixerat, ipſa de ſeſe ſapiẽtia proloquitur apertè & luculenter, tametſi griphos illa quidem interim ex cœleſti ſympoſio allatos mortalibus propoſuit, cæterũ nectar ambroſiãq; magnopere redolẽteis.* Atq; *ut olim* Prometheus *ignẽ æthereũ è cœlo* Mineruæ *uſus conſilio rapuiſſe dicitur, hominibusq; dediſſe: ſic dei ſapientia ignẽ æternũ charitatis humano generi cõmunicauit, cuius ſcintillas quaſdã pſeudophiloſophia in diſputationũ ſuarũ fomitibus aſſeruabat, è* Iudæa *utiq; quaſi è ciuitate cœleſti quoquo modo petitas.* Hunc *ignẽ æternũ noſtra ætas extinctum atque etiã oppreſſum penè uidit, æditu orũ ſanctuarij non tantùm negligẽtia, ſed etiã ſocordia.* Chriſtus *autẽ, id eſt ueritas & ſapiẽtia, uelut* Ianus *quidã geminus, utrinſq; naturæ particeps, utrunq; teſtamentum diuinitatis, in-*

Logos, filius Dei.

Baptiſma ſignificat; quo nota originalis eluitur.

Chriſtus Ianus geminus.

ſtrumentumq́; utrunq; indagandi ſummi boni cõiunxit, finem æui priſci cũ principio renouati mundi cõnectẽs, dierumq́; ipſe antiquorum inſtaurator, innocẽtiæ fermè priſcæ mortales reſtituit. Iam uerò ſapientiam ſequitur è ueſtigio ſuus ille hypophetes Paulus, uir ad unguẽ diuinæ manus factus, atq; inter omnes ueritatis emiſſarios lectiſſimus, eius fani ſapientiæ architectus, cuius formam ſymbolica graphide antiſtes ille ſapiẽtiæ Solomon quondam delinearat. Idemq́; ſacra ſapiẽtiæ ijs gẽtibus impertiuit, quæ antiqſſimo decreto myſterijs arcebatur ut indignæ ac profanæ. Hic eſt qui claſſico prædicãdæ ueritatis edictũ alterius natalis in Aſia & Græcia tam ſtrenuè & ſublimiter, quàm clare atq; exaudibiliter promulgauit, ut qui mundi aut dæmonis mancipio hæreditario tenebãtur, uelut altero matris enixu ingenui naſcerentur, priſcaq́; noxa ſoluti. Quid ille liber unus Euãgelij Iohãnis? nõne ſacrariũ penè totũ ueritatis cõtinet? Hic eſt ille ſeruus domini receptitius, qui ſapiẽtiæ ipſi ſuper cœnam incũbens, hauſtam diuino numine ſapiẽtiam, inenarrabili libello poſteritati tradidit. Eiuſdem Apocalypſin, id eſt annales rerũ nõdum geſtarũ, quid aliud quàm Parcarũ cõmentaria eſſe cenſeas? Illic enim effuſa uaticinia omnẽ ſeriem fatorũ, omnia prouidẽtiæ calendaria in poſterum continẽt, etiam ſi Oedipo (ut aiunt) coniectore indigent. Iob autẽ alumnus ille ſapiẽtiæ, inſtitutionẽ ſacrorũ continet athletarum: qui liber unus dramaticus ueluti ſpectaculum quoddã uiſendum eſt, philoſophus conſummatus, & abſolutus edens ſpecimẽ ſui. In eo fortuna plagis multiplicibus ſæuiens, æquanimitas nuſquã inſtanti urgentiq́; aduerſariæ manus dans ac ſuccumbens, uelut in cãpo tolerantiæ & aduerſitatis, infeſtiſſimè committũtur. Quo

Templum a Solomone conditũ typus fuit eccleſiæ conſtituendæ.

ex ag

ex agone tandem æquus animus uelut hieronices, certaminis uictor uerè ſacri: agonothetæ dei iudicio meruiſſe præmium pronũtiatur. Iam libri quinq; Moſis (ut rem à capite, quod dicitur, arceſſamus) cùm ſapientiæ architecturam, atq; opificis naturæ primordia, temporis incunabula, uitæ tyrociniũ cõtinẽt, rurſus luſtrationẽ orbis, ſacrorum cerimoniarumq; ritus, religioniſq; natales & pietatis mirificè deſcriptos: iuris etiam gẽtium elemẽta, legumq; fundamẽta complectũtur, quibus humani mores diuinitus conformati ſunt: tum uerò in illis prouidẽtiam planè eſt agnoſcere, ex altiſsimo ſinu diuinitatis ſe proferentem, ſummi etiã boni adipiſcendi rationẽ humano generi indulgentiſsimè exordientẽ. Certè quidẽ Geneſeos liber hiſtoriam quãdam admirabilẽ refert, & ænigmaticam pollicitationẽ prouidentiæ, auguſtioris cuiuſdã faſtigij natalem hominibus, immortalitatemq; beatiſsimã mortalibus parturientis. In his autẽ libris res arcanæ, à profaniſq; mentibus abhorrẽtes, ita proditæ ſunt diuina ſolertia, ut ad proſopopœiarũ uarietatẽ, figurarum nouitatem, affectuum mirificã expreſsionẽ, accederet ſublimitas ſentẽtiarum atq; ſenſuum gemina tergeminaq;, diuinis ingenijs interpretũ enucleãda. Super omnia uerò eſt beatæ iamiam futuræ uitæ, ſi ſapimus, ſecuritatiſq; ſempiternæ, & ſummo bono acquieturæ æſtimatio, mirificè illa quidẽ in iiſdẽ multifariamq;, ſed è medio ſumpto ſermone adumbrata. Tanta ſpe interim animos tamq; certa perfundens ac pignerãs, dũtaxat fide bona lectitantium, res omneis ut temporarias calcare tantiſper deſpicereq; cogat. His aliiſq; ſacroſanctæ diſciplinæ monumẽtis (nõnulla enim prætereo prudens) uidere eſt per nebulam captus humani ingenij, quæ præmia eos maneant, qui calca

tis fortunis temporarijs & caducis, in expectationẽ ſum mi boni ſpes omneis rationesq; contulerũt. Sed quum tot anſas certiſſimæ doctrinæ nobis dederit prouidẽtia, mirum eſt quòd ſapientiã tenere quaſi lubricã, fluxam, eua nidam, non poſſumus. Quid igitur in cauſa eſſe dicamus? utrum quòd ſpes præferuida in diẽ longiorẽ ſibi ſtipulari nequit, at ſapientia labores & moleſtias repræſentans, præmia & lætitiam in futurũ pollicetur? an potius quòd acreis ſenſus ad ſenſu percepta & concreta, hebetes ad intelligibilia & abſtracta nobis natura dedit? Primum hoc dico, ſtudij ſapientiæ fructum etiam non aſpernandum in hac uita repræſentari. Deinde ſummi boni expectationi non magis annos quàm annum, nec dies quàm diem, nec horas quàm horam cedere, ut uiceuerſa (ô præcipitem & abruptum uitæ ſitum) ſummi mali timori atque horrori. Semper etiam nos excubare ipſa ſapientia iuſſit, & ad omne momentũ diei & noctis, accerſentis nos fati præſtolari uadimonium. Vt autem his copijs doctrinæ ſacræ in corde hominis inſtructis, & tanquàm in procinctu ſtantibus, nõ regna, nõ poteſtates, non diuitiæ comparantur aut adminiſtrantur: ſic omnes animi ſenſus ſuapte natura petulantes & contumaces ita ad obſequium rationis rediguntur, ut homo pacem & conſtantiam ſecum ſeruare poſſit, quod ſummum ipſum eſſe bonũ, quũ philoſophia priſca in uniuerſum cenſuit, tum uerò Chriſtus ſapiẽtiæ auctor, parẽs & cõſtitutor, extremũ elogiũ cõdens, legati loco q̃ ampliſſimi comitatui ſuo reliquit. Trãquillitas animi. *Quanta igitur animi alacritate, quàm ſtrenuè, quàm cõſtãter incũbere ad ſupradictorũ librorũ lectionẽ debemus, et eo amplius ed eorũ philoſophorũ, qui amplis ſuis diſertisq; cõmẽtationibus, res figurarũ inuolucr*

lucr

lucris conditas, in lucem eruere pijs enarrationibus ſcriptionibusq́; contenderũt? Nam quicquid laboris in literis et ſtudijs ſecularibus cõſumpſerimus, eius laboris largiſſimum fructũ in illa lectione demetemus, ſi quidẽ defæcato (ut dicitur) ingenio, ſi perpurgata mẽte, ſi lotis deniq; pedibus ad id ſtudium acceſſerimus. Illud enim literarum ſtudium, ut rudimentũ diſcendi exiſtimare debemus, hoc ut progreſſum & faſtigium. Et quidem ex hoc ſcientiæ fonte perenni atq; inexhauſto, quanuis magnifica, quanuis copioſa, quanlibet ſublimis manare poteſt oratio, ſi modò nobis ſtipendia quidẽ implere in utroq; eorũ ſtudio contigerit, in hoc uerò demũ præmia ſperare operæ nauatæ & emeritæ. Quid autẽ gentilitia ſcripta ad intelligentiam ſacroſanctæ doctrinæ conferant, malo quũ alijs, tum diuo Hieronymo credi ad magnũ tunc oratorẽ Romanum ſcribenti, quàm mihi hoc arrogare, ut demõſtrare nitar. Tum primum autem perueniſſe nos ad illam euthymiã, philoſophiæ antiquæ ut decantatã ſic incognitam ſentiemus, animos (ut ipſi aiebant) humanos beata undiq; ſecuritate imbuentẽ, quum fiducia cõpertæ ueritatis, laborũ omnium rationẽ conſtare nobis intelligemus. Hanc euthymiã Eſaias uates eleganti metaphora fiduciæ contubernium appellauit, in quo animus humanus à rerum humanarũ lectione & commentatione emeritus, rerum cæleſtiũ et æternarũ contẽplatione paſcitur, delectatur, fruitur. Sed ſcilicet tot tantaſq́; res non capiunt anguſtiæ cordis humani, niſi curis turbulentis uacui, nec alias res agentis. Quantũ eſt autẽ in ea meditatione intelligere, philoſopiam ante Chriſti aduentũ uelut planũ quendam fuiſſe, uel præſtigiatorẽ ingenijs humanis uariè illudentem, cuius Dædalea cõmenta atheos et uoluptarios, aliaq́;

Euthymia. Vide Eſaiã ca. 32.

portenta ſectarum excitauerunt! id quod Paulus ille ura nognomon aſſertorq́; orthodoxiæ, teſtatus eſt ad Coloſſẽſes ſcribens. Nos igitur germanã philoſophiam religiosè adire uenerabundiq́; debemus, ut quum à lectione gentilitiorum ſcriptorum quaſi à uoluptarijs fabularum argumentis ad ſapientiæ & ueritatis fanum ſemel acceſſerimus, ueluti ſtudio iam ſerioſo uernantes, ſenectutem priſcæ ignorantiæ paulatim exuamus, ac nouum quendam & inſtauratitium hominem libẽtes induamus. Hæc enim una eſt diſciplina humanæ naturæ magiſtra, quæ hominis gubernacula exculpere ſtolidis ſenſibus poteſt, & intellectui ac menti tenenda porrigere & moderanda, etiam ſi naturæ ui atq; imperio appetitus eſt proreta. Quare homines qui non bonis tantum externis, ſed etiam æternis ſtudent, hoc uidere etiam atq; etiã oportet, ut quod nautæ prudentiores facere dicuntur, ut ſacram quandam ancoram ad extremum ſalutis ſubſidium habeant: hoc ipſi imitari cõtendant, contraq́; turbidiorũ affectuum æſtus, et iactationes fortunæ, lectione ſacra uelut ancora paſſim ac ſemper utantur. Hoc enim retinaculo, ac rationis ſubſidio, ſæuiente tempeſtate ita nos firmare conuenit, nè tranſuerſi in ſcopulos noxiæ alicuius offenſæ, aut in uada curarum externarum uento quodam cupiditatis repentè rapiamur. Proh deus immortalis, eſt'ne aliquis tam aduerſis placitis prouidentiæ natus, duntaxat eorũ qui Palladis ſacramento bona fide dixere, qui quum hæc animo accuratè reputauerit, deſultoriamq́; fortunæ uiciſſitudinẽ perpenderit, ac uitæ humanæ breuitatẽ: nõ Crœſi & Midæ diuitias, Tantaliq́; (ut aiunt) talenta pro nihilo ducenda præ ſolida philoſophantium felicitate iudicet? & eos qui opum externarũ poſſeſſione in medio poſita, quaſiq; inter

De cõtemnendis diuitijs prę ſtudio ſapientiæ.

inter homines cupiditate & auaritia præditos cõtrouerſa, ad ultimũ uitæ diẽ fortuna diſceptante contendũt, non dico de precaria poſſeſſione rerum, atq; infortunæ mancipio ditioneq́; poſita, ſed de aſini (quod Græci dicũt) umbra, uel litigare uel laborare, uel ſeſe miſerè afflictare? Ego uerò etiã (id quod ijdem Græci in prouerbio dicũt) omnes iſtos theſauros non in cellulis cordis, ſed in promptuarijs Fortis fortunæ & temeritatis conditos, carbones tandem rectè exiſtimanti uiſum iri contenderim. In quibus enim bonis maximè mẽs humana nimia ſui diffidẽtia imbuta, iure gentium & ciuili contra naturam recepto, parare ſibi præſidium ſubſidiumq́; conſueuit, eorum bonorum affluentium ope non tam adiuuari diuites plerunque, quàm aduri quis non uidet? Num quis hoc neſcire poteſt, quoſdam aliquando uæſana ſtimulãte cupiditate per fas nefasq́; cẽſus ſuos auxiſſe? cuius ordinis eſſe dicuntur, quos exẽteratores reipub. uocant: & eos ipſos tamen, ut fuit aliquando Reipub. noſtræ conſtitutio, religioſè adiri oportebat, ſi quid æqui boniq; à principe (ô ſummam indignitatem) impetrandũ haberes. Hoc genus exagitat hiantis auaritiæ peruigil & inquies cogitatio quæſitis iã ſemper aliquid acquirẽdi: ob quod eã priſci poëtæ Alecto uocauerunt, nomine ſanè appoſito & cõgruenti, furiarum unã eſſe dictitantes, quas inter miniſteriũ Orci dedicauerũt. et ego beatos eos putẽ, quos cõſceleratis animis ditatos eſſe ſciã? Sed ſint uel fuerint tã hominũ felicißimi, quã omniũ fortunatißimi atq; opulentißimi eſſe uel fuiſſe noſcũtur: num ideo eorũ illi ſortẽ ſuſpicere & æmulari debent, qui à philoſophia dicerint, ijs tandẽ cũ Orco rationem eſſe habendam? Mitto nunc ſpintrias aulicos (ut ita appellem) improbè ingenioſos, ex genere æruſcatorum:

qui

qui rerum noxiarum inuentores, acuti & ſolertes uideri populari pauperie non uerentur, dummodũ in aula innoteſcant, nihil penſi habentes. Iam uerò Siſyphidas illos quàm beatos eſſe dicemus, qui ethelodouliæ mancipati (ſic enim appellatur ſpõtanea ſeruitus) ſaxũ illud ambitionis irrequieto labore ſubuoluunt, non modò humeris & ceruice, ſed etiã præcordijs & uertice? Saxũ inquam illud prægraue & aſperũ, quod interdum ab aulæ ſummo gradu in medium relabitur, & nonnunquam ad ultimum, tã præpoſtera plerunq; fortunæ improbitate, ut in illa ſchola ima ſummis ingenia non modò permixta uideamus, ſed etiam ſuperpoſita. Miſeram uitæ ſortem, atq; ut cætera ſuauem eſſe fateare, eo quidem certè grauẽ ingenuis animis, & propemodum enecantem, quòd ambientiũ natio, quaſi ex hiſtrionio genere oriunda, ſemper perſonata uidetur & geſticulatrix eſſe. Hæc autẽ moleſtia ambitus comes, ſenſus etiam degeneres & obnoxij, actusq́; per omnia illiberaliſſimi, introſpicienti patentijs qui primore rerum aſpectu acquieſcunt, non item patent. Siquidem ut aulicæ potentiæ ſtrepitus & faſtu & comitatu frequenti beatus, uibranti quodam fulgore oculos cõtuenteis præſtringit, et præ admiratione ſui coronas circunfuſas ſummouere ſpecie luculenta uidetur: ſic ſi trans ſplendorem inanis tectorij perſpicere poſſis, uel liberos eorum actus intra ſcenam populo iam non ſeruientes uidere, ibi tũ ibi triſtia omnia, ac lurida anxietate ſcatentia apparent, prorſus ut tetri ergaſtuli ſpeciem illic uideas ingenuis et candidis moribus inacceſſi. Verùm (ô lubricũ ambitionis errorem) quid illud eſſe dicã, quòd cordati alioquin uiri, nec cupiditate tranſuerſi, quũ id quod diximus, & dicãt & ſentiant, uinculáq; ergaſtuli excipuloſa prouideant: ſit tamen,

ſit tamen,ſi propius adire detur,in ea ſe ſcientes pruden-teſq; ut induãt,quũ tamẽ id ipſi maxime fugitare uidean-tur? Vtrum quòd immemores in re præſenti fiunt? an po-tius inſinuantes in locũ illecebroſum, oculis & ſenſibus & mente capiuntur? utrũ ſtulta fiducia freti,quaſi exuen di nexus rationẽ teneant,periculum facere incognitæ rei uolũt? et eas plagas inire,quæ mihi tenaciores Vulcanijs illis uidentur, quæ Martis Veneriſq; ſtuprum irretiuiſſe dicuntur? quas Homerus in Odiſſea tradidit nec oculis perceptas,nec ſolutiles,nec ui quãtalibet fuiſſe eluctabi-les. Scilicet ille eſt error æternus mentis humanæ, quæ carceres ambitionis tranſiliens,non percipit ita pronum eſſe id ſtadiũ ad mediũ uſq; ſpatiũ,& inde ad metam ſen-ſim arduũ,ut illic nullo ſufflamine procurrentes bigæ con tineri,hic urgeri ad metam nulla cõtentione poßint. tum demum aurigans altior iam ſpiritus ſera intelligentia do cetur nullum modũ aut finem ambitionis eſſe,quum ſemel rationis frenos momorderũt cupiditas et elatio præceps, quaſi Aethon & Podargus equi duo iugales. His enim bigis Genius ille lucifugus (quẽ appoſitißimo,niſi fallor, nomine Laoplanũ appello, quaſi mundi totius popularẽ impoſtorem) ſapientes multos huius ſeculi per theatrum Reip.adminiſtrãdæ plauſibili ſpecie tranſuehit,& ſæpe tranſuerſos rapit. Sed ut apud Homerũ Vulcanus Martẽ & Venerem irretitos,omniũ deorũ oculis ſubieciſſe nar ratur,ut de ijs quiſq; ſuperûm ſententiã ludicram & ca-uillatoriam ferret,illiq; in rebus Venereis deprehẽſi,pœ nas ſtupri penderent, in complexu obſcœno & pudendo omnium dicacibus oribus expoſiti: ſic in cæcis illis inter-dum laqueis uidemus homines antea exiſtimatißimos,nõ modo Satyricorũ iocis ludibrio haberi, ſed etiã bonorũ

Vide Homerũ in Octauo Odyſſeæ.

grau

grauiumq́; uirorum calculum atrum mereri. Etenim qui ad honores aſſumpti, quos obnixè ambiiiſſe noſcuntur, nihil iam penſi habere manifeſtò reuincuntur, quàm ſibi conſtanter factisq́; ſuis congruenter loquãtur: aut ita ſe in pleriſq; rebus agendis gerũt, nihil ut quicquam laborare uideantur, quàm conuenienter priſtinæ uitæ degant, qua magnopere antea probabantur: quid aliud quàm fateri atq; etiã profiteri uidentur, ſe quæ olim rectè, quæ grauiter, quæ cõſtanter egerũt, nõ uirtuti & probitati, ſed ambitioni perditæ & cupiditati dediſſe? An etiã fortaſſe ſecundæ res acrioribus (ut ita dicã) ſpecillis explorãt mentes hominũ, & inde ortũ illud dictũ, Magiſtratus oſtendet uirum, ut inquit Ariſtoteles? O ſenſus inops plerũq; humana prudentia, quũ eo ſe abundare maximè arbitretur! Viſendum uerò ſpectaculum, Pſeudocatones irretitos uidere uel Roſcios aulicos aduerſo omniũ cuneorum graduumq́; rumore ſe in dies magis ac magis in maculas implicanteis, quũ interim triſteis frontes atterentes dictitẽt ſummopere ijs plagis extricare ſe cupere, planis illis triuialibus omninò improbiores humi decumbẽtibus, qui quiritatu ſubdolo uiatores ludificari ſolent, fidẽ hominũ implorantes ut manũ ſibi porrigant. Itaq; illud iam priſcum nũc omnium ore in iſtos uſurpatur, Tollat eum qui non nouit. Ego quidẽ certè in ergaſtulo piratico ad ſcalmum alligatus eſſe malim, quàm in illis plagis deprehenſus, omnium ordinum probra impudenter obaudire. Sed præclarum illud, quòd ibidem uidimus, Cynicos & Momos triduo Harpocrates factos. tanta uis eſt medicati calicis quem Circe illa Dædala curionũ magiſtra, ijs aliquando propinat, quos ad ſacra ſua opertanea intromittendos cenſuit. At uerò modeſti & graues, ut apes exarmatæ,

Ex Horatio ſumptum: Nec ſemel irriſus triumphis attollere curat Fracto curre planũ. epiſt. lib. 1.

aſpern

aſpernabiles,uirtute tantum & probitate macti hactenus iuſſi ſunt eſſe.Itaq; ualeāt iſti:omnesq; in Ariſtippea ſchola philoſophantes, quos ego non philoſophos, ſed ſophophilos uoco,non amorē aut moru aut ſapientiæ,ſed ſcitā quandam uaframq; amicitiā profitentes: quorum eſt illa cyria(ut dicitur)doxa,id eſt placitū in primis ratum approbatumq;,amicitiā citra aduerſam fortunam ultra aras colendam eſſe,qualem illam fuiſſe Theſeiā fabulantur ad inferos uſq; cum fortuna ſequacem. Docti enim & probi iſtorū uitā offenſatricē eſſe intelligētes,execrari et auerſari debent:alioquin philoſophiæ fructū quo'nā modo ſpērare poſſunt,qui gratuitā ſibi operā & ſtatariam poſcit? Qui autem in caſtris ambitionis & cupiditatis indecorē ſtipendia æraq; merent,non ſtatiuis illi manſionibus,ſed Nomadum moribus gaudent. Quomodo autem tranquillitate animi gaudere, aut omnino rationē quandam certā & probabilē ſequi poſſunt, id eſt humanā uitam agere, quos immodicis affectibus obſequentes,nunquā ſecum(ut dicitur)uiuere,nunquā apud ſe eſſe nouimus? Age quando eorum ſenſus uacare rationis poſtulatis credemus, eiuſq; monitis auſcultare,qui in ea officina opificiū exercent,in qua feſto profeſtoq;,noctu et interdiu nō ceſſatur? Nuncubi autem ſecuri & alacres animo ſunt,qui nullum portum tutum, atq; à iactatione & tempeſtate curarum remotū reſpiciunt? Hoc quum in omneis ualet ambitione perditos,tū uerò exitiabile propè eſt ijs quorū uitæ inſtitutum ſeceſſum ac ſecretū ſibi poſcit,quales ſunt qui aris adſcripti,ab aula non abnoctant.Iā primùm aulicæ ambitionis comites ſunt,neceſsitas colendi eorū qui primos curionum ordines ducūt, & ſtudiū ſeſe illis uenditandi per omnia obſequia.Has ſequitur timor offendēdi eorum qui gradu

Cyriæ doxæ Epicuri apud Ciceronē in finib⁹ eſt mētio.

Nomades certas ſedes non habent, paſtoritiā uitā ſemper agentes.

gradu aut ſtatu dimouere ac deijcere poſſunt, aut ad maiora ſenſim aſpirãtes deturbare et percellere. At hæ ſunt remoræ quædam tenaciſsimæ omniũ actionũ à ſeueritate atq; integritate proficiſcentium, Eadẽq; officij fungendi auocamẽta in eos quoq; ualent, qui procul ab aula ciuileis ordines regentes, fauonio quodã aulico impleri actionum ſuarũ uela & proceſſuũ cupiunt: id quod nullo nõ tẽpore factitari à ſolertiſsimo quoq; ambientiũ cõſtat, ex quo ſordere cœperunt & faſtidiri mores planè ciuiles & urbici. Hoc genus iã olim ſeueritatis aciẽ obtudit in omni parte adminiſtrandarũ rerũ, atq; in omni ordine ferè maieſtatẽ integritatis imminuit. Neq; enim aliter incorruptus honos integritatis et officij unicuiq; uel curiæ uel ordini conſtabit, quàm ſi inter hos & illos erũt cõmercia dirempta. O' uenefica beneficia, quæ à præpotentibus manãt! adeò nõnullos uideas pridie ferociter probos, mãdataq́; potentiæ aulicæ ingenuè abnuenteis, poſtridie ita in obſequium compoſitos, ut in naſſam curionum beneficentiæ, ceruices prius inflexas inſeruiſſe non dubiè iudices. Certè nulli crimini uirtus adũbrata minus inficiando eſſe poteſt. Quis enim non intelligat eos inter metum ab illis, & pudorem ab his atq; ab honeſtate, uerſare ſententias, & in omneis partes uacillabundè torquere, ne in alterã partem magis uergant, quàm uel ambitioni inſtitutæ uel honeſtati conuenit? Solenne eſt autem rerum potientibus, cuiuſq; ordinis decus uel aulici uel ciuilis, uno uel altero auctoramento ita ſibi obſtringere, ut in omni parte Reipu. uirtus libero motu uel habitu uerſare ſe nequeat: uſqueadeo adminiſtratiuæ uitæ et prætextatæ ratio, moribus hominum iniquè comparata eſt, niſi uirtus ſibi ſemper inſtans, aduerſus inſidias eiuſcemodi excubet. Ita fit, ut toga

Hoc dictũ eſt in magiſtratꝰ urbanos qui aulicis ſe venditant.

Arduũ eſt hodie integritatem ſeruare in adminiſtratiua uita.

ut toga ciuilis in uniuerſum, modũ ſuũ uel claſſem ſupergreſſa, & alienæ culpæ contagione uel imbuta uel aſperſa, maieſtatẽ retinere ſui honoris uix putetur. Hæc cauſa *uiros cætera egregios, in offenſionem ſæpe iudicij popularis primorumq́; impegit.* Hi autẽ & *huiuſcemodi errores ſunt eorum hominũ, qui Mineruam ſapientiæ præſidem potentemq́;, nõ in Athenæo (ut ita dicam) ſed in Larario uenerantur & colunt.* Nam Athenæũ, *id eſt, ædem Mineruæ, ego inſtrumentum utrunq; fidei noſtræ eſſe puto, in quo nos ſapientiam quærere oportet, & uenerari repertam: non ut ij homines faciunt, qui ſenſu humano freti, omnia ſibi conſulta domi, id eſt, in ſuopte ſenſu eſſe confidunt, quos erroris luculẽti freno ſe & alios ſæpe rexiſſe compertum eſt.* Vt *igitur uiris prudentibus & doctis ad rerum publicarum adminiſtrationẽ accedere, & honores magiſtratusq́; gerere ac petere interdum laudabile eſt & magnificum, contraq́;, hæc omnino repudiare & auerſari, inertis fortaſſe aut ignaui animi iure exiſtimetur eſſe (id enim fert omnino ratio diſciplinarũ ciuilium) ſic toto (quod aiunt) cœlo (ut appoſitè loquar) errare mihi uidentur, qui ſe ambitioni uecordi quaſi equo effreni furentiq́; uehendos permiſerũt. ij ſunt autem qui nullo certo uitæ degẽdæ atq; inſtituendæ conſilio ferũtur, ſed quò eos cunq; impetus tulit, & quà fortunæ temeritas aditum præbuit et tranſitũ, incõſulto feruore rapiũtur.* Atqui *huiuſcemodi nubigenas illos fuiſſe crediderim, quos poëticæ fabulæ* Centauros *nominauerũt, homines quoſdã ſemiferos, in equos deſinẽteis.* Quo *figmento quid aliud quàm eos homines ſignificari putemus, qui ex humanis ac cõpoſitis ſenſibus in ferociã tandẽ equinã degenerãt? cuiuſmodi illos eſſe uidemus, qui rebus ſecundis inſoleſcẽtes, mox*

Minerua in Athenæo non in larario colẽda.

Centauri.

è poteſtate rationis exeunt ſenſibus moderãtis. Tum ciui litatis ac priſtinæ ſortis obliti, eos qui in ſuo ordine ſeſe continẽt, aut qui moribus municipalibus æquo animo uiuunt, & eo acquieſcunt quod ſors ciuilis tulit, & nataliũ modus, aſpernantur, & uelut à ſe propulſant ferino calcitratu. Hos ſtimulat non calcar æmulæ uirtutis ad decus aliquod eximiũ ſecundo rumore comparandũ (quod incitamentum eſſe ſolet generoſis mentibus ad publica munera capeſſenda, aut ad ſuſcipienda magna egregiaq́; facinora) ſed inanis quædã aura uel popularis uel aulica, qua proceſſus ſui uela ſinuari futiles homines gaudent atque triumphant: ob id fortaſſe Centauri appellati, quaſi inani aura inſtincti, nec ſolidam ipſi nec uerã gloriã conſectantes. Quin & ipſis parentẽ eſſe aiunt euanidam quandam nubem, eorũ (ut interpretor) indicẽ uanitatis, ipſam pro Iunone Ixioni eorũ genitori ſuppoſitam ludibrio memo-
Iuno. *rabili. Eſt enim Iuno dea præſes (ut antiqui uoluerũt) legitimi ueriq́; potentatus atque honoris. Proinde ualeant iſti Ixionidæ literarum ſtudij & philoſophiæ deriſores, & in amplexus ſe effundant uitæ ſibi deamatæ. Nos enim literarum amore præoccupati, riuales eorum eſſe nequimus, ut imaginario rerũ ſecundarũ fructu certiſſima bona mutemus, quæ à philoſophiæ amœniſſimo ſtudio manare didicimus. Vt autẽ hedera proceriſſimã quãq; arborẽ complexa, non antè eã dimittit, quàm ſenſim exuctam & uiuido humore exhauſtam ad tabem necemq́; perduxit nexu tenaciſſimo: ſic ingenia præclariſſima quæ ſeſe prorſus ambitioni dederunt, non antè, quàm aliquid eis ſecus accidit, ab eius contubernio lento tenaciq́; explicãtur. Id adeò facilè eſt ex euentu iudicare. Quem enim unquam iſtorũ urbana officia reducẽ habuerũt libero ultro citroq́;*
Ambitionis tenaciſsimus amplexus.
comm

commeatu? Quiſ'nam autem ueſtibulo iſtius ambitionis aliquo caſu exactus, ita poſtliminio in ciuilem uitam rediſſe uiſus eſt unquam, ut non exulare magis in urbe, quàm aulica prouincia deceßiſſe uulgò exiſtimaretur? Solenne tamen illis eſſe conſtat, qui mordicus poſtes aulæ, fibulaſq; prætorij omni ope retentant, uota clara identidem Laribus in reditũ nuncupare, quaſi urbanæ uitæ deſiderium ultrà ferre non poßint. Scilicet hic regibus labor eſt, aut ea uoluntariorũ comitũ inopia premuntur, ut inuitos iſtos promißis ingentibus aut precibus retentent! Videlicet Gallia tam inops eſt uirorum, aut reges noſtri nõ habẽt unde præmia ſequacibus ſui perſoluant, ut unus & alter muneris obeundi in ſanctiore conſilio aut in ſenatu caſtrenſi & uiatorio neceßitate teneantur? O uanißima ſemper ambitio, in mendacijs tam apertis fidem tuã labefactas! Ecquis eſt hodie tam in rebus aulicis peregrinus, aut omnino in moribus hominum iudicandis tam minimè malus, tam hebes, tã corydon, tam ſtupidus, quin ſtatim querulis iſtorũ uerbis illud prouerbiale reclamet, Quære peregrinũ? Eſt enim clarior iſtorũ Callipidarũ fruſtratio, quàm ut quenquam nõ ruſticum fallere queat, aut quoquo pacto latere. Num eos quotidie pedatim diſcedentes inde uidemus, quò ſingultim ipſos feſtinare uideramus? Quòd ſi per detrectationẽ ſtationibus ſuis uel ſacris uel profanis non abſunt, quî cõuenit, quũ quotidie cõmeatũ flagitare ſe dictitent, nunquã impetrare eos poſſe? uel quũ in dies ampliora munera ſibi ſui: q; impetrare noſcantur, nõ ſumma eos animi æquitate muneribus aulicis aſſeruire? De ijs, ut arbitror, ſilẽdũ eſt (ne ſacroſanctã exiſtimationẽ lædamus) qui auguſtã illã cauſiã non uitæ ſanctitate, non illæſæ famæ commendatione, non probabili

Sumptum ex Horatio, lib. 1. Epiſt. ad Scæuam.

aliquo conſilio mereri, ſed aulici ambitus decennali ſeruitute, ſed ampliſſimi honoris ſugillata reuerētia, ſed faſtus & inſolentiæ ſpiritu inſtigāte aliquādo uiſi ſunt. O rem præclaram, & Chriſtianis inſtitutis congruentem, honorem ſacrificiū aulicis officijs mereri. Abſit autem ut id aut dicā aut ſentiā, quod quidā incōmodè faceti cauillantur, aulam ſolere Gallicā ſcurras albatos raſosq́; circūſerre, qui etiā ludibrio haberi ſe nec ignorēt, nec ægrè ferant. Illud certè præterire nequeo, quod uidimus, nondum planè cōploratis pōtificibus epitaphios illis agonas in aula quaſi parentalia certamina ab iſtis excitari, nō ludicros, ſed capitales, tam aduerſo rumore, ut puderet nos audire. Vtinā autem huius culpæ rei arceſſerētur, qui in omni uitæ parte uitium aut peccandi licentiā profitētur. Sed quid illis futurū eſt, qui frontem præ ſeueritate obducere non deſinunt, & turpiū facinorū exempla prodere nō erubeſcunt? & poſt hæc etiā ſimulatio fallere nos ſperabit? Mitto nunc ſectoriam eorū improbitatem, qui exuuias ſacras nō modò uiuentiū ſed etiam ſtantium ambulantiumq́; petunt, quandoquidē magnorū uirorū auctoritas huic crimini ut alijs obtenditur. Reuertar ad illos purpuræ cādidatos, qui obſcuris ſæpe natalibus orti, & nullo ingenij ornamento præditi, regibus æquales uideri, eorumq́; amici maximi uocitari cupiunt. Quid enim eſt quod tantopere iā admiremur beatulas illas cauſias, quæ ſordere in Francia præ multitudine geſtantium, eorumq́; leuitate uidentur, qui ne in ſacroſanctis quidem & uiſendis geſtaminibus auguſti uel uenerandi eſſe poſſunt? Pridem id decus, ut eximiū & opimū, regalibus tantū extis promitti uidebatur, ut decebat: nunc minorū etiā honorū auſpicijs & plebeiæ fortunæ nō negari uidetur, ex quo

In cōpetitores ſacerdotiorū factioſe dimicantes.

In eos qui ſacras ſibi prouincias petunt ante tēpus deceſſionis.

De galeris purpureis.

inaura

inauratis cornibus hoſtiæ paſsim litare cœperunt. Quis enim hos iam magnopere ſuſpiciat, qui haud ita pridem unum uiderit dibapha purpura ferocem æmula candoris beatiſsimi, quum cohortẽ ipſe purpuratam quocunq; poſt ſe traheret, inter eos tam eminens, quàm inter galeritas upupa? Species igitur nunc eadẽ & dignatio, auctoritas ad populum non eadẽ. Neq; uerò in uniuerſum honoribus auctoritas ſua reſtituetur & maieſtas, priuſquam ſordidis aut puſillis ingeniis ſummæ decora uirtutis petere fas eſſe deſierit, & ſacroſanctos ampliſsimosq́; ordines rerũ noſtrarum ſumma nundinari, capitale eſſe cœperit: quod utrunq; nobis uidere utinã mox contingat. Summa autem diſputationis eò pertinet, ut intelligatur eorũ gloriã qui ſummum bonũ in loculis conditũ eſſe putant, uel faſcibus aut infulis maiorũ auſpiciorũ adhærere, mortuis illis ſuperſtitem eſſe non poſſe, iiſdemq́; ſæpe morientibus, aut gradu potentiæ deiectis (quod mortis inſtar ciuilis putatur eſſe) pro ſperata gloria infamiam agnaſci, aut certè perpetuam ignominiã. Eius rei quũ innumera ſunt antiquitatis documenta, tum uerò recentia proferre nũc exẽpla poſſemus, ſi id ad rem pertineret. Quotũ enim quẽq; uidimus aut meminimus iſtorũ integra perſona atq; integro ſtatu deceſsiſſe (ut iuris uerbo loquar) qui nihil nõ uiuentes honori tribuerũt? Porrò autẽ ut fugaciſsimus ſemper ſplendor eſt gloriæ pigmentis adumbratæ: ſic ueræ, eminentis & expreſſæ claritas, nulla carie nullo ſitu uetuſtatis exoleſcit. Et eſt eiuſmodi gloria non in æs aut in auro inciſa, ut illorũ: ſed ſtylo exacuto & ſplendẽti impreſſa cedrinis in tabulis, quæ carie non intereunt, & quæ reſtibili traducum natura prodãtur in omne æuum. Atqui huiuſmodi eſt gloria, non opum congeſtarum, non

Victimas inauratas ſignificare puto pretiũ tanti honoris cũ uenalis eſſe cœpit.

Integri ſtatus non decedit, cui poſt mortem crimina obiiciũtur. Vera gloria & expreſſa.

 uitæ

uitæ per ſummos honores indecorè tranſactæ, ſed rerum egregiè uel geſtarũ uel ſcriptarũ quæ in alios aliosq́; traduces propaganda, æternitati dedicata quodãmodo uidetur. Porrò *autẽ ut ſine aqua & igni ſacrificiũ aut conſecratio non rite peragitur: ſic ſine ſtylo & eloquẽtia, nullius aut principis aut populi geſta ad poſteros inclareſcere poſſunt, æternæq́; memoriæ cõmendari & conſecrari.* Proinde *etſi antehac memoria noſtra quidã homines, officinæ magiſtratuum honorumq́; præfecti, cupidè feciſſe noſcuntur, ut uiri tum ſtudioſi & literati, tũ innocentia modeſtiaq́; præditi, parũ plauſibile nomen in adytis aulicis habuerint, quaſi ab actu rerũ reiectanei: contraq́; imperiti & procaces, & in tenebris perſpicaces, uel earũ rerũ emaces quæ in commercio proborũ pudentiumq́; nunquã fuerũt, pleraſq́;* Reip. *partes nominũ ſuorum fama, læta, triſti, ancipiti, euariante replerent: nõ ideo relangueſcere ſtudioſorũ hominũ ingenua contentio debet, aut philoſophantium.* Eſt *enim, eſt abundè philoſophis, geminos illos fructus ſperare,* Euthymiã & Euthanaſiã, *res duas quam maximè mortali expetẽdas.* Illã *ſcilicet beatam & conſtantem numeris omnibus ſecuritatem, duntaxat quod ad bona corporis & fortunæ pertinet: hanc hilarem animũ, ac ſpe bona perfuſam in morte æquitatem.* Illis *autem perditè ambitioſis, quod'nam eſſe maius ſupplicium poteſt in uita per aulicam geſticulationẽ agenda, quàm hominem in corde conditũ, qui non niſi ueritati ſeruire poteſt, ab homine externo cõſpicuoq́; diſsidere, qui ſcenæ tantum ipſe ac populo ſe oſtẽtat, ad oculoſq́; theatri quaſi ad ſpeculum nõ afformat, ſed affingit?* Quis *enim iſtos* Chamæleontes *ignorat, reconcinnantes ſeſe identidem ad mores aulicæ potentiæ, ut tabulas olim ſuas clariſsimus ille*

Eloquentia publice neceſſaria.

Contra ſimulationem aulicã.

ille pictor Apelles reformare ſolebat ad uulgi iudicium? Eſt autem id natura comparatum, mentem malè ſibi conſciam, cũ homine externo ac uultuoſo diſsidere, hominéq; etiam hominis pudere, quum ui ueritatis cæca intus tormenta admouentis, fateri quiſq; cogitur apud acta rogitantis conſcientiæ ſuæ, ſe non eũ eſſe hominẽ, quem uultus profitetur. Atqui iſti quos ſolertes aulicos & ueteratores appellari uidemus, quum per omneis uitæ actus perſonati ludiorum more uideantur, non intelligo quid'nam affirmare poſsint ſeriò ſe in Repub. aut bona fide egiſſe. Certè in ijs quæ ad uerum fiunt, locus præſtigijs nullus eſt: & ut bona fides ſe ad manum aſpiciendam & cõtrectandam præbet, ita ſimulatio ſe uultuũ inuolucris multiplicibus occulit, & uerſicoloribus. Pròh ſuperi immortales, quid eſt, ſi hæc impoſtura & fallacia nõ eſt? Si enim compoſiti iſtorũ uultus cũ cordis motu turbulẽto diſsidẽt, quo'nam tandẽ modo inſontes eſſe poſſunt? Atqui hoc poſcit ueritas, quam nobis Chriſtus non modò in terris agẽs præiuit, ſed etiã lege promulgata præſcripſit, ut quando natura ſympathiã eſſe inter mẽtẽ & frontẽ eius indicẽ cẽſuiſſet, ſummopere id uideremus, ne homo qui in frõte eminet, & toto ſe promit aſpectu: ſimul is ſermo q in ore uerſatur, & in aures ſe inſinuat: ab eo homine eoq; ſermone diſsiderẽt, qui extra præcordia caput nõ exerẽtes, interiores uocãtur. Quid autẽ totos dies precamur & à deo petimus, niſi ut fiat uolũtas eius in cœlo et in terra? At id qd aliud ſignificat, niſi nos docet, & hortatur, ut corpus cũ animo cõgruat? materia à forma nõ diſcrepet? homo ipſe interior & exterior idẽ ſit? Quid igitur ijs hominibus facias? quid cũ ijs diſſeras, qui aulicarũ cerimoniarũ antiſtites eſſe uolũt, & ſimul probitatis opinionẽ atq; etiã ſan-

Sermo interior & exterior ponit ab Ariſtotele.

ctitatis aucupari? Proinde qui utilitatis aut potentiæ aſſequendæ nimium ſtudioſi, ad iſtorũ mores ſe afformare cõtendunt, ut ſummis curionibus induſtriam ſuam probent: ij non modò literis & honeſtati ſalutem, ſed etiã Chriſto & ueritati ut dicãt neceſſe eſt. Ita ſequitur, ſi Stoicis conſectarijs eos urgere pergas, ut hanc ab inuitis confeßionẽ exprimas, ad gloriã ſe & beatã uitam cõparandã non ſupernate uia, ærumnoſa quidem ipſa & confragoſa, ſed infernate plauſtraria & militari progredi. Et hanc autẽ & illam ineuntibus uiam, uadimoniũ tandẽ ad ſummum tribunal obeundum eſt, quod in incertũ diem cõſtitutum, nullis nec opibus nec faſcibus cõperendinari poteſt. Quãdo igitur tandem ipſi aliud ſemper agentes (ut dicitur) cauſam ſibi dicendam meditari uidentur? qui aduentante ſæpe ſummi & ultimi imperij uiatore, & interdũ lictore, diem uel perendinũ uel craſtinũ iamiam dicturo, conſilia de ineundis (ô cæca mẽs hominũ) honoribus nouis agitant? En cur diſciplinarũ cultum, cur literarum elegantiam, humanitatẽ, lepôrem, amœnitatẽ homines abijcere debeãt, & philoſophiã deniq; ipſam floccipendere, rerũ humanarũ diuinarumq́; interpretẽ, trãquillitatis ac ſecuritatis parentem, quod ſummũ in hac uita bonum eſt: ex qua non opes uulgares & aſpernabiles ſperare & parare, ſed uelut ex cornu Amaltheæ ſumma omnia poſſunt haurire & copioſa. Quid enim nõ inuenias in pandectis illis germanæ philoſophiæ? Sed ſcilicet hæc homines in terrã ĩ eiusq; uiſcera cernui et intẽti, Alcinoi (ut dicitur) apologũ eſſe credũt, aut arimaſpea carmina, res illa quidẽ uiſendas, ſed à nullo uiſas enarrãtia: eosq; Phæacas eſſe putãt, q animi bonis capti, eò ſpes omneis ſuas referãt, quò nẽmo uiuus acceßit, & unde nemo redijt. Sic plagiarius ille

Alcinoi apologus apud Homerum.

dæmon

dæmonarches lucifugis emiſſarijs animos humanos ſolicitans, a doctrina philoſophiæ abducit, & uelut ex Iouis quondam liberatoris præſidijs, ſic à præceptis Chriſti deductos & abſtractos, aulico nexu adſtringit, ut omni religione liberet. Inde illa præclara axiomata aulicacademiæ, In eos ſemper mores uergere, in quos aula prona ſit. Corpore & anima aulicæ potētiæ aſſeruiendū eſſe ei quidē, qui aliquo in numero eſſe uelit. Fortunatos magis quàm probos obſeruādos atq; colendos eſſe. Eum demum rectè in officina aulica perpolitū eſſe, qui omneis numeros ſimulationis teneat. Impudentiā & diſsimulationem præſentiſsima duo numina uiris acribus et induſtrijs eſſe. Odia & ſimultates in loco ponendas eſſe, uiciſsimq; reſumēdas. Nunquā offenſionē condonandam niſi fortunatis eſſe. Inimicos in articulo oppreſſos ad internecionē proculcare. Tum illa plutacademica in æde Plutonis inter oracula cōſecrata, Qui rem facere uelint, diuinis præceptis aliquantiſper obaudiendū eſſe. Tanti eſſe unumquenque, quantum poſsidere uideatur. Qui pauperiem fugere per fas nefasq; neſciant, ijs ſuperos non dubiè iratos atq; aduerſos eſſe. Malè de ſe hæredibusq; mereri, qui religiosè rem ampliat. Strenuiſsimi cuiuſq; hominis atque ingenioſiſsimi eſſe, penates ſuæ gentis architectari uel promouere quàm poteſt ampliſsimè, in eiſque rem augere quàm cumulatiſsimè. Qui in hac uita inter armentarios cenſi ſint, in futura etiā ſubulcos fore. Primarū enim claſſium homines in altiſsimo quoq; ordine cælitū pro portione beatos ac diuos fore credunt. His & huiuſcemodi proloquijs & enunciationibus homines in Plutonis porticu philoſophantes, dogmata mirifica adſtruūt, in quorū aſsiduis cōmentationibus ego nullā erroris intercapedinē &

uocationem eſſe puto. Etenim quum timor domini auctor nobis eſſe debeat omniũ rerum expetendarũ atq; fugiendarum (nam abſq; eo digitum tantũ exere, & peccabis, ut inquit ille) quônam modo rationis habenis reguntur, qui plus fortunæ & temeritati caſuũ, quàm ueritati atq; pietati tribuunt? in quos inuehens Eſaias ſacrorũ uatum facilè princeps, fortunæ eos menſam appoſuiſſe teſtatur, ac ſuper eam libaſſe. Aut qui conuenit eam uitam hallucinatricẽ non eſſe atq; offenſatricem, quæ per denſiſſimam caliginẽ rerum humanarũ ingrediens (quam uitam aulicam eſſe dico) nulla prælucẽte face ſapientiæ nec doctrinæ ſalubris, rapidè promouetur? Atqui ſapientiæ præcepta & monita nemo ſatis ſine oraculis nouit: & eorũ oraculorũ antiſtes eſt philoſophia. Ita patet ſine philoſophis aut ſine philoſophia uitam rectè inſtitui ac commodè non poſſe. Quum enim mens humana, quæ principatũ animæ tenet, iudicium rerum facere ſine ſenſibus corporeis emiſſarijs ſuis nequeat: illi autẽ partim ſuapte ſtoliditate hallucinãtes, partim ab noxio genio, circulatore ipſo & archiplano ſolertiſſimo, circumuenti, rerum ſenſiliũ ſpecies falsò ad eundẽ principatũ deferant: fit ut mens in arce humani corporis ſedens, nec cauendas res nec admittendas iudicare probè, ſciteq; poſſit agnoſcere. Accedit, quòd prouidentia, quos in album illud ſuũ atq; æternũ retulit, eos fortunis interdũ euerſos, alioqui quoq; malè mulctatos exercet, & per tolerantiã inſontem & inculpatã ex ſententia ſua probat: iſtos autẽ fortunatos, & temeritatis alumnos, arbitrio ſuo ipſorũ & prudentiæ permittit, cui nimiũ ipſi cõfidunt. Quos genius ille impoſtor excipiẽs, præſtigijsq; allectos ſibi mancipans, ideo quietos à moleſtijs, & ſarctos (ut dicitur) & tectos ab omnibus tuetur incom

Memorabile dictum Eſaiæ. Eſaiæ cap. 65.

Philoſophiam homini eſſe neceſſariam.

Relati in albũ æternæ prouidentiæ, prædeſtinati.

incommodis, incautiores ut eos ſecuritate inoffenſa in dies efficiat. Scit enim in huiuſcemodi homines liberã ſibi cum uolet manuũ iniectionẽ fore. Inde ille ſtupor humani iudicij euentus rerum admirantis, atq; in errorẽ ſæpe eorum reuoluti & implicati, qui negãt prouidentiã. Superi, ueſtram fidẽ: adeo'ne erroris perpetui nebula nos offudit tenebrarũ ille præſes, ueritatẽ rerum ut cernere ne ſole quidem illuſtrißimo poßimus? Adeo'ne Geryones ille tergeminus, ſuperbia cupiditas & uoluptas (tres aduerſariæ poteſtates è terra & inferis enatæ) infeſtus eſt ætati noſtræ, ut ſapientiæ præcepta toties inculcata, memoria fideli cõplecti, & compreßis (ut dicitur) manibus retinere nequeamus? Nonne omnia quæ uidemus, *à deo prædicta ſunt? An alterũ tandem* Herculem *expectamus poſt* Chriſtum Alexicacum, *qui monſtra hæc è terra atq; ab inferis ad hominũ perniciẽ emiſſa, conficiat? An ut iterũ ad* Troiam *magnus mittatur* Achilles? *& iterũ Chriſtus humanitatis decus redeat, oculiſq; noſtris cõſpicuus occurrat? O cæli & terræ omniumq; animorũ conditor optime ac maxime, omniũ ſeculorũ illuſtrator & inſignitor, omniũ errorũ exploſor, & morũ emendator: qui regnis & prouincijs præſtites genios & cõſiliatores, eorũq; rectoribus prouidè ſtatuiſti, quiq; principũ mentes freno tuæ prouidẽtiæ regẽs, flexanimo ſæpe numine à ſtudio rerũ noxiarũ & exitiabiliũ, ad honeſtißimũ quodq; propoſitũ ſaluberrimũq; detorques: erit'ne ſeculo noſtro tẽpus, quando homines ſuo magis ac proprio cẽſu, & dotibus à te profectis, q̃ fortuita poſſeßione rerũ fluxaq; publicè cẽſebũtur? Neq; enim ante id tẽpus futurũ uidetur ut ſolidæ germanæq; uirtutes in* Frãcia *eluceſcãt, quã tu in delicijs habere exiſtimaris. Atqui antehac raras prodeũteis in publicum*

Ex epiſtola Ioannis cap. 2. Omne qđ eſt in mundo, &c.

Chriſtus uere fuit Hercules Alexicacus.

Exclamatio cõtra iniquitatẽ temporum.

cum uidere nobis licuit:etiam ſi in umbraculis ſeceſſius & priuatæ uitæ latuiſſe credimus.unde factū hiſce paucis annis,ut per omneis ordines illa quæ dicūtur catorthomata, apud nos requirerētur,id eſt præclara quædā uirtutis exempla,numeris omnib. officij publici abſoluta, quaſi officia in adminiſtrāda Repub. ad amuſsim uirtutis directa & emēdata.Nam cum in paucis familijs ſeminariū beatorum haberemus atq; copioſorū.quid mirū eſt ſi inuiſa publicè uirtus,ab ijsq; è proſcenio exacta, qui choragiū noſtrū in poteſtate ſua improbè tenuerunt,poſt ſcēnā latere uoluit:aut in cuneos ſe ſtipare promiſcuè ſeſsitantiū?quandò nec ei ſtare in medio licebat per temporū iniquitatem, nec in ordinibus ſedere promptum erat per ſordes omnia nundinantiū.Falsò igitur literarū ſtudioſos nonnulli criminantur ut umbratili uita marcentes, ut in luce atq; celebritate torpentes,ut rebus gerendis honoribusq; inutiles.Nam qui in ſolē prodire,& aulā interuiſere ſine contemptu ſui literarumq; ſuggillatione nequibāt,non inuiti faciebant fortaſſe,ut in exhedras et porticus,& in omnia uirtutis & philologiæ diuerſoria ſe conferrent, quaſi in præſidia quædā philoſophiæ amœniſsima.Neq; enim tum innocenter actuoſum eſſe,nec gratuitò licebat, integraq; exiſtimatione in publicū prodire,ut quidē erat hominum opinio. At uerò ijdem ipſi ſi mox fortaſſe edictū principis exierit (pauliſper enim ariolari iuuat) ut homines iam non prædijs, non ſupellectili, non alijs pignoribus obnoxijs fortunæ,ſed cultu atq; ornamento ingenij,& mundo (ut ita dicam)non muliebri,ſed uirili cenſeantur,in quibus nihil licet fortunæ pignerari:ijdem inquam ipſi caput illico prolaturi ſunt non abiectum,non abditū,non demiſſum, ſed aduerſus fortunæ & temporū iniquitatē ut conditum,

ditum,ſic erectũ,quos nonnulli opinione falſa ducti, gaudere nunc putant blattarum contubernio: & qui tum non neſcij eorũ improbitatis qui fatorũ uim modumq́; in Francia temperabant,boni tamen conſulebant ſtudio ſe literarum,auocamẽto Reipub.amœniſſimo,diſtineri: ij ſi aditus publicos patere uirtuti ſenſerint in poſterũ, ad profeſſionẽ ſui non inter proletarios, ſed inter mente cordeq́; cenſos continuò coibunt, omniq́; inſtrumento uitæ ciuilis per uirtutẽ agendæ: tumq́; illi claßici fortaſſe ludibrio habebuntur,qui nullum teſtem locupletẽ aut fide dignũ eſſe credunt,qui non idem copioſus ſit, opibusq́; circunfluens. Neque uerò philoſophia lucifuga eſt,neq; iners, neq; ocij gaudens ueterno,neq; deſidioſè ſellularia,ut multi criminantur: neq; non ipſa rebus gerẽdis uacare poteſt, & forenſia induere,prætextatáq; uideri,cum tempus ita tulit, & decus eam ad id prouocat: ſed dißimulationẽ,ſed fœdam aſſentationem,ſed deſultorias amicitias, anniuerſariasq́; morum mutationes auerſatur: nec ſub comico uultu tragicas ſimultates occulit: quibus rebus noſtro tẽpore in aula maximè quæſita eſt auctoritas, & retenta. Quẽadmodum autẽ Socrates olim philoſophiam è cœlo in urbes deuocauit, & coẽgit de rebus ad ciuilitatẽ pertinentibus diſputare,ſic philoſophos quoſdã rebus gerẽdis idoneos, in forum ingredi aliquando & in publicũ prodire decet, induſtriamq́; ſuã approbare in Repub.egregiè ac ſtrenuè adminiſtranda. Quòd ſi interdũ ſtudioſi homines in celebritatẽ uel ciuilem uel aulicã non prodeunt, non ob id delitescunt, ſed uelut ex conſpicilio honeſti receſſus iactationes atq; æſtus ambitionis obſeruant, & in eos homines perſpicaci æſtimatione inquirunt,quos fortuna famaq́; omnium oculis auribusq́; expoſuit. Quis enim eo tempore libens

Philoſophi rei publi. adminiſtrandæ non inepti, & gerẽdis magiſtratibus accommodati.

Inſignis indignitas in aulicis rerum actibus.

libens in rerum actu uerſaretur, cum quidã ob redundanteis opes, nec innocēter quæſitas, nec ſine publica calamitate, beati & primarij homines atq; etiam ſummæ ſortis haberentur: qui ſi nunc ad calculum ſeuerè reuocarētur, talentũ unum auri puri, probi, ſui (ut fuit olim in ſermone) demonſtrare nequirent? quũ uiri ingenioſi, & cultu doctrinæ elegantis perpoliti, aut quacũq; eximia facultate cōmendabiles, à comitijs aulicis exploſi, & tanquã ſexagenarij de ponte deiecti eſſe dicerentur? quum fœcunda uirorum bonorũ doctrina fugeretur, totoq; orbe accerſeretur quod priuatim fructuoſum, in uniuerſum luctuoſum eſſe ab omnibus cernebatur? quum re nulla magis homines creſcere, quàm cothurnatis facinoribus tragicisq; auſis cœpiſſent, non legum conſtitutionumq; conniuentia (quas multas ſanè & præclaras habemus) ſed præpotentium hominũ coitione, qui omnia præſidia reip. conſtituendæ occupauerant? quum in ſinus priuatos & exiguos ampliſsima reſpublica clariſsimaq; ceſsiſſet, quæ in capite redimito, grandi quidē illo & auguſto, ſed infirmo, iamq; nutanti, ſedere nõ poterat? quum inopes repentè facti diuites, mutationē fortunæ faſtu & improbitate ſermonis profiterentur? quum ij ferè ſoli opima decora ab optimo principe ferrent, quos nobis malorũ omnium ſementem feciſſe nobilitas nõ obſcurè ferebat, & populus obmurmurabat? quũ ſummæ cupiditatis & licentiæ omni lege pudoreq; ſolutæ uirus, lenta cõtagione manans, omneis penè bonos mores & honeſtos paulatim imbuiſſet? deniq; cũ in ea quæ à cura rerũ humanarũ diuinarumq; curia (ut opinor) appellata eſt, ita ſibi quiſq; gentilibusq; curaret, & ſolicitus eſſet, ut maximus quiſque curio maxima incuria maieſtatis publicæ ac diuinæ teneri crederetur? ijq; maximè

Redimitũ hic diadematũ intelligendũ puto.

xime negotia reipublicæ populoq́; faceſſerẽt, quos caput & fortunas opponere pro populo decebat, ac uitæ etiã diſcrimine intercedere ne quid grauius aut turpius in rẽp. decerneretur? Hæc enim omnia cũ noſtra ætas & meminit & uidit, tum uerò aliàs plerunq; imperij noſtri felicitati incõmoda fuerunt. Cumulus autem indignitatis fuit, quũ iam eò uentũ eſſet, ut nauclerus tantæ nauis fatali incuria, uel fiducia potius incõſulta, nec in prora, nec in puppi ſederet: ac ne impẽdẽte quidẽ tẽpeſtate nautarũ officia uicesq́; recognoſceret: nec qui ad clauũ ſedebãt, rerũ communiũ iacturã ad ſe pertinere magnopere arbitrarẽtur, docti iam olim ex naufragio fragmentũ arripere: certũq́; etiã nauclero ipſi eſſet extremã potius neceßitatẽ expectare, quàm nouo ſupplemẽto prorã puppimq́; propemodũ iam inanes explere. Quũ charitate frigẽte, hiante maximè auaritia, ardẽte inuidia & ſimultate, languẽte pietate, exoleſcẽte ſceptrorũ priſtina maieſtate, iam nec ſuperi nec mortales extremæ deformitatis exẽpla ferre poſſent. Hæc & huiuſmodi alia ideo frequẽtius in hoc opere meminiſſe mihi ſubijt, quòd homines ipſe queribũdos idẽtidẽ meminerã, eas res ætate noſtra Frãciæ cõtigiſſe, quæ gentẽ bello paceq́; clarißimã, in ordinẽ degenerũ ſocordiumq́; populorũ coëgiſſe uidebantur: ſiue id culpa unius contigit, ſiue fatali inclinatione rerum. Atqui maior eſſe nulla potuit indignitas, q̃ ſumma nobilitate & doctrina à gubernaculis inclytæ gentis deiectis, quaſi floſculis regiæ coronæ decußis, homines haud clara ſorte natalium ortos, ſumma infima & media in poteſtate habere, q nec ius nec fas nec æquũ bonũq́; noßẽt, nec bonis æquisq́; omnino bene cuperẽt, triaq́; tantũ illa uerba fari poſſent, do, dico, addico: quum regni opulentißimi bona, quibus collibitum eſſet

Nouißima tẽpora regis Ludouici ſignificantur.

ita

ita dilargirẽtur, ut ſibi neceßitudinibusq́; ſuis belliſsimum quicq; reciperent, reliqua præcerperẽt. Vnde contigiſſe uidemus, ut in gurguſtijs quidã nati educatiq́;, domos ac ſtirpes architectati ſint grandiorum penatium æmulas: quæ triduo excitatæ, publicoq́; diſpendio expolitæ, haud ſcio an mox collapſuræ ſint, ſi ſummus tandem Iupiter in membranas cæleſtes reſpexerit, ut eſt in Græcorũ prouerbio, id eſt, ſi merita cuiuſq; ex actis diuinitatis & cõmentarijs ſupernis recognouerit. Nuper autẽ quũ res noſtræ in eo ferè ſtatu eſſent, proh ſuprema prouidentia, quódnã nobis documentũ tuæ potentiæ, fluxæq́; felicitatis dediſti? Nam quum hæc poſtrema ſimul ſcriberentur à nobis, ſimul liber ſub prælis impreßorũ ſupra dimidiam partem exactus eſſet, ecce calendis Ianuarijs ſublato rege Ludouico (cuius utinã cum manibus deus gratioſè & clementer egerit) tanta uno die mutatio rerũ facta, ut qui prius digito cœlũ attingere poſſe ſperabãt, protinus humi ſerpere, demißoq́; animo uiderẽtur, nec funebribus lachrymis (ut aſſolet) ſed ueris & intus obortis lugere & deplorare. uſqueadeo occaſus ille multis ſalubris (ut quidẽ nunc ſpes eſt uniuerſorũ) paucis eſſe maleficus & noxius uiſus eſt. ſideratos eſſe diceres, qui ante triduũ omnia ad ſe cum fortuna trahebãt, ut ferè eſt ſolẽne in uicißitudine huiuſcemodi rerũ. In uniuerſum autẽ is erat habitus animorũ & uultuũ, diuturnas ut ſordes reipub. excuſſas eſſe crederes, ut in luctu hilaria ſanè feſtiua celebrare uideremur. Secutus eſt unus & alter dies per munificentiã & benignitatẽ tranſacti iam diu deſuetas, quum rex nouus idem primusq́; Franciſcus, ſed regere iam diu eruditus, ac populo chariſsimus, tyrociniũ regni faciẽs, ingenij ſui ſpecimen ordinibus præberet ſalutatũ coẽuntibus. In quo

Iuppiter in mẽbranas ſuas reſpicit.

Mors regis Ludouici duodecimi.

ſceptr

ſceptrorum auſpicatu, quum ipſe intentiſſimè obſeruarē, uerba multa audiui feliciter ominoſa, ſignaq́; adnotaui: quæ ſi ratum nobis auſpiciū non faciant ad id quod publi cæ uicē optamus & ſperamus, nō uideo quid poſthac men tes humanæ augurari debeant, aut quando nobiſcū proui dentia in gratiam reditura ſit. Certè in funere tripudium ſoliſtimū fuit, & feſta frons Reipub. quicquid inde præ ſagiendum fuit. Nam & ante triduum fulmen læuum per totam propè Franciam extiterat, quod antè nemo meminerat eo tempore ne in uno quidem loco accidiſſe: omninoq́; ea tūc hominū conſtās erat opinio, hactenus expiata noſtra eſſe peccata, Franciciq́; regni maieſtatē ſuo genio reſtitutam. Poſt id prodigiū una & altera nox interceſſerat: uenit ad me homo mihi & affinitate cōiunctus, & amicitia ſumma deuinctus, Franciſcus Deloinus, regius conſiliator in prima & honoratiſſima decuria curiæ cen tenariæ, inter primos Iuriſconſultorum his & literis & ſtudijs maximè & fauens & incumbēs. Is quū me in hoc opere ualde intentū offendiſſet, cuius finē urgebā, ne impreſſores opus accelerantes mihi anteuerterent, inſtitit mecū hac de re cōtendere, non tā quòd à me ea de re diſſentiret, ut poſtea intellexi, quàm ut mecū diſſerendo, ab nimia me auocaret ſcribendi cōtentione. incaluerat enim mihi animus præſentiū tunc rerū indignitate meditanda. tum uelut proludens, quū ponè ſtans uidiſſet quæ ſcribebam, O he (inquit) odioſè facis atq; refractariè, qui tēpori & fortunæ animū accommodare nō labores. Quid enim tantopere ſtudium hoc ſapientiæ aut liberalis omnino do ctrinæ exoſculare, quod frigere nūc in aula tu quereris, ignorantiæ patrona? Inania enim nunc nomina uidemus doctrinæ & uirtutis algere, & ſtudia literarū damnoſa.

Prodigioſum fulmen.

Franciſcus Deloinus.

amantibus ſui eſſe. Quid mirum? inquam, quũ & ea quæ de ſuperis inferiſq; traduntur, quæq; tot ſacris monumentis, tot oraculis, tot ſanctarũ animarum elogijs conteſtata ſunt, uix tertius quiſq; iſtorũ non argumẽta tantũ dramatica eſſe putet, ſi quidẽ hominũ mentes ex habitu geſtuq; ſerioſo, non ex ſermone tantũ ſpecioſo æſtimentur: tantũ abeſt ut huius tẽporis aula doctrinæ & uirtutis amore teneatur. Tum ille, Quin igitur Budæe utilitati conſulis? eorumq; exemplis admoneris, qui magno ætatis oleiq; diſpẽdio ingeniũ atq; animũ literarũ ſtudio excolendũ cenſuerũt? præſertim quũ tu ipſe clamites Gallica ingenia ſtare in hac ſcena non poſſe, niſi alios hellanodicas (ſic enim, ut arbitror, appellatis ingeniorũ iudices) Francia noſtra nacta ſit. An tu aliter cenſes, inquã, qui ſcias quoſdã rerũ arbitros, noſtratiũ hominũ ingenia laudare nõ ſolere niſi more faſcinantiũ? à quibus cũ beneficij loco peteretur ut linguis tantum fauerent, ut quondã ſolebat in ſacris Harpocrates: non ſatis illi quidẽ habuerunt, quos meritos non neſcirent, teſtimonio ſuo fraudaſſe, niſi etiam eos premerent apertiſsimè. Quando igitur (inquit) inanis ſtudiorũ meſsis hactenus ferè decoxit in Francia, & nunc maximè ingeniorum flos eſſe tibi frugiperdus uidetur, quin aliud interim conſilium ipſe capis è re nata? & à ſtudiorũ cultu damnoſaq; obſeruantia ad colendos mores huic ætati placenteis contentionẽ iſtam animi cum omni inſtrumẽto atq; ornamento eius transfers? Sanè uerò, inquam, quaſi liberum ſit & integrum animo Mineruæ auctorato iam quinq; & uiginti ſtipendijs, abrupto nũc mentis impetu, & penè præcipiti, ad Iunonis tranſire præſidia, poſitaq; doctrinæ & philologorum candida, in candida protinus ambitus & petitorum uideri: hoc'ne eſt decori & hone-

Hellanodicæ.

Flos frugiperdus.

ſtatis

ſtatis rationem habere? etiam ſi eo cultu permultos omni arte ac facultate liberali deſectos, ad horrea uſq; ſumma uidemus copioſos eſſe factos.

Quid ni eſt? inquit ille, Serò Phryges ſapiunt:

Omnis Ariſtippum decuit ſtatus, & color, & res.

Valeant, inquam, iſta inter eos qui ad rem faciendā attentiores eſſe ſolent, magisq́; quàm nos, ſolertes: ego Ariſtippeos iſtos uerſicolores non probo. Quotus enim quiſque honeſtatis & conſtantiæ ſtudioſorū faceret, ut in quibus partibus conſectandis militareis annos, & uenientē uitæ partem uigentemq́; contriuiſſet, carū poſtea partiū cauſam, hominū aut temporū iniquitate damnaret? Quid ſi igitur in his ſtatiuis diuinum numen uerſari libētius atq; præſentius exiſtimaret, num etiam tum ille cū fortuna in diuerſa præſidia tranſiret? At enim Forsfortuna humanarum rerū arbitra, maiora illic ſupplementa & uberiores cōmeatus ſuggerit: & ſuggerat ſanè, num ideo tu malis, aut quiuis bonorū & grauium, inter Autolycos illos centuriari, qui comitū turba cliētumq́; lautorum ſtipatu nos ſummouent, quàm inter deſtitutos Ariſtides cenſeri, qui cōpoſita & inſonti fortuna acquieſcūt? Equidem quod ad me attinet, nec Ariſtippeum placitum uerſabilis philoſophiæ probo, ut alium atq; alium utilitatis cauſa ſubinde me faciā, niſi ſi ſalua tueri id modeſtia poßim & conſtantia: quod quemadmodum fieri poßit, non uideo, nec Pythagoricam illam metempſychoſin agnoſco, ut repentè alium me quàm literarū amantem eſſe uelim: aut nunc anthropolatres eſſe poßim, qui prius phileleutherus fuerim. Nec enim Vertūno tam benigno natus ſum, ut ab hoc uitæ inſtituto, quod certa ratione ac meditata probaui, ad aliud ab eo diuerſißimū tranſeam: nec ſi maximè cupiā,

Autolyci ſolertes.

liberum eſſe id mihi ſinent ij qui ſciunt ſummis illis Ariſtippeis Democritum Gelaſinũ me ſemper eſſe uoluiſſe. Sed uide(inquit)ut ita rationẽ iſtam tuam ſubducas retinendi literarũ amoris,ne ad manticã (quod aiũt)res tibi reditura ſit. Ad manticam autẽ? An putas prouidentiam tantum de philoſophia permiſiſſe fortunæ,quam uitæ inſtituendæ atq; degendæ magiſtram nobis dedit,ut ad inopiam ſubſidiorũ uitæ redigere eam poſſit? Nihil agis mi Frãciſcæ,etiã ſi magna tua apud omneis auctoritas,apud me maxima ſemper fuit. Neq; enim quod tibi in conſilijs grauiſſimi uiri ijdemq; doctiſſimi factitãt,ut in tuam ſæpe ſententiã tranſeant,doctrinæ id eximiæ et exiſtimationi tribuentes,id ego nunc imitabor in hac cõtrouerſia, quæ in meo magis foro quàm in tuo diſceptatur. Iamprimũ nõ ſemper iiſdẽ præcentoribus hortamẽta canentur in Francia,ut omnem ſpem in poſterũ uectores abijcere debeãt, aut iacturam ſtudioſi facere exanclati iam laboris. adeſt tempus fortaſſe,quod multi non prouident, quũ in ſtudia literarum incubuiſſe laudis ſummæ loco ponetur. quare etſi aura fauoris iſtorum Aeolorũ nos prorſus deſtituit, non cõtinuò eſt cur uela proceſſus huius literarij ſinamus ipſi reflacceſcere,quæ Fauonio ſpei bonæ in portũ quendam certũ & hoſpitalem cõſilij fixi ac meditati ferũtur: deinde (id quod rei caput eſt) cum omneis opes noſtras, omneis ſpes & copias non in ædem Saturni,ſed in arcem Mineruæ congeſſiſſe nos meminerimus,quid eſt quamobrem magnopere angamur ne in diſpendiũ tandem loculariũ ſtudiorũ curſus exeat? mirum uerò quin in compendium quæſtũq; luculentũ. Atqui ego præclarũ eſſe puto, ne ſtrigmẽta quidẽ clariſſimi certaminis ſeruare uoluiſſe, nedum oleum & operã nos dolcã in eo perdidiſſe: tantũ abeſt

Aeoli in aula.

abeſt ut locularia iſta commoda reſpiciam, & eſt diuina benignitate unde ſtudioſam ætatē tolerare poßimus, non modò ex horto, ſed etiā è macello. Sed fac eſſe improbiorem fortunā, quid tum? ſubſidiū rei familiaris à parſimonia non ſordida aut pudenda, ſed honeſta & liberali petemus. hoc enim præſtabilius eſſe putamus, quā ut fortunatorū faſtui philoſophiæ nūc alumni lenocinari ſuſtineāt. Equidem ex literarū ſtudio didici philoſophiā ſuffugiū eſſe tutißimū atq; amœnißimū inter optimam cōſcientiā destitutis, & iniquißimam fortunam. habet enim habet inquam illa tolerantiam æquanimitate conditam pro anodyno calamitatū. Hic amor, hæc amœna nobis mānſio, hoc ſtudium iucundißimū, quàm prudenter à nobis ſuſceptū, nunc nō diſputo, quandò iſtis lucripetis approbare id nequeo, conſtanter quidē certè & obnixè retentū. Mirum uerò (ut nunc ex æquo tecum procul ab arbitris & familiariter agā) niſi tu aliquo ambitionis illicio captus es, qui hoc mihi conſiliū ſerum & indecorū afferas, quanquam aliud fert fortaſſe uitæ tuæ ratio, quæ in celebritate ſummorum uirorū uerſans, & oſtentationi neceſſariò ſubſeruiens, libera prorſus eſſe & intacta ab ambitione nō poteſt: ad quam alioquin quoq; procliuū eſſe te animaduertiſſe uideor, natura magis quā iudicio. quare mea quidem cauſa licet de hoc negotio in utrāq; (ut aiunt) ut conquieſcas: facilior autē hac de re ratio eſt cum ijs qui doctrinā literarū peritiam quæſtui paßim habendam eſſe cenſent. nam ego à ſtudio philoſophiæ honorariū fortaſſe eſſe petendum, non idē operæpreciū duco, ſi tamen ipſa per ſeſe non ſatis putatur eſſe. Eſt enim, eſt huiuſcemodi philoſophia, multa ut in ea plerunq; deſiderentur, ſed pauca flagitentur. In quo uitæ inſtituto, minimo iure fortunæ bona

noſtra poßidemus, & deceßionis diem ceßiſſe è prouincia à deo nobis iniuncta nunquã non exiſtimamus: æquitas autem animi, & mens paucis contenta, reliquiq; affectus animi comites philoſophiæ, in quo alio uitæ genere æquè inueniuntur? Super omnia eſt obfirmata ſemper ratio aduerſus ſupremã neceßitatẽ, animuq; præſentia excubans ad obeundũ æquanimiter uadimonium mortis. Philoſophiam ſemper uocamus non uanã, non tumidã, non diſputationibus rerum naturalium elatam cõmentatricem, non mantica & ſquallore inſignem, ac ſeſe populo uenditantem: ſed ſapientiæ illum amorẽ quem Græci uranoſcopum dicũt, quaſi in cœlum ſemper arrectũ, earum rerum indagatorem, quæ non perſuaſione gentium à maioribus tradita, non cõmentis & ſpeculaminibus humanarũ mentium conſtant, ſed quæ elogijs diuinis & oraculis teſtata ſunt, humanũ captũ excedentibus. Vt autem qui peregre proficiſcuntur, quum ad urbes aliquas ſermone hominum celebratas uenerũt, eos quos appellant xenagogos adhibent, qui eos ad loca urbiũ earum memorabilia deducãt, resq; uiſendas cuiuſq; loci demonſtrent, quo modo hodie Venetijs urbe inclyta factitari uidemus (quotus enim quiſq; id non facit eorũ peregrinorum qui cognitionis cupidi, ſucciſiuas horas rebus agendis detrahunt?) ſic homines in hac uita peregrinanteis, ſtudio literarum uti decet quaſi quodam xenagogo, ſi ijs quidem ipſi natalibus orti ſint, aut aliàs idonei qui eas res uiſant et ſpeculẽtur, quæ cognitu quammaximè dignæ exiſtimantur. Quanquam huiuſmodi inſtitutio, quam antiqui liberalem ideo appellauerunt, quòd & ciues ciuiliores, & homines humaniores facit, ad uitam iſtam ualet quaſi peregrè tranſigendã hilarius & commodius. philoſophia autẽ illa ſublimipeta (quam

Philoſophia proprie appellata.

Memorabilis locus.

Liberales artes cur dictæ ſint.

(quam ob id docti & pij uiri uranophrontē uocauerunt) nō modò xenagogos,ſed etiam eo amplius pſychagogos Chriſtianis eſſe ſolet. eius enim ſtudium animas à cogitatione rerum ſub cenſum cadentium concretarumq; abductas, ad ſublimium & cœleſtium rerum ſpeculationem ſubuehit, mirificisq; eius ſtudij illectamentis eò tandē perducit, quò animæ ſuapte natura & conditione uergunt. Hoc unum ſtudiū ſoli deo ſe probat,nec ut alia ſtudia literarum,populo ſe uenditat. Agedū Franciſce,cōpone nūc cum hac tranquillitate uitæ aulicā turbulentiā,iſtorumq; beatorum obnoxiā obſeruantiā,ad quam tu me hortaris: & aude quamuis argutus & diſertus, unū ultrà uerbū addere. Iamprimū(quandoquidē tu mihi, ut dicitur, bilē concaleſecisti)in illa conuenarum ciuitate, uel apolidum potius,qui ſine lare,ſine ſedibus uiuunt:quo'nam tandem pacto rectè uita inſtitui poteſt? Niſi uerò cōponi rite penates poſſūt,et uitæ ratio rectè atq; ordine in eo loco conſtitui,ubi colluuies ambitionis,cupiditatis, ſimulationis, impoſturæ,curioſitatis delatoriæ,fraudis ueteratoriæ,inuidiæ faſcinatoriæ,ſuperbiæ titanicæ,faſtus deniq; & impotentiſſimæ inſolētiæ,diuerſoriū habet,& cōmune conuenticulum:ubi nunquā ſupremis curis locus eſt, nunquā rebus ultimis conſulere uacat,in æternūq; proſpicere. Viſendus uerò cōuentus,in quo ſtropharū opifices,noxiarū rerum(ut uocantur)ſpintriæ,nec dicendi cenſendiq; artifices,nec iuſti iniuſtiq; prudentes, primas ſæpe & ſecundas ſumma indignitate ferunt. Hic eſt enim aulicarū rerū ſtatus,aut certè fuit memoria noſtra,ut eſt opinio conſtās inter prudentiores: qui quandiu futurus ſit, in manu eſt prouidentiæ. Ecquis eſt autem honeſtatis amās, & cōpoſitæ uitæ,qui non modò ſine moleſtia,ſed etiā ſine rubore

Conuenæ & Apolides in aula. Apolides nullius ciuitatis ſunt.

Elogium uitæ aulicæ.

poßit in eo comitatu uideri, in quo omnium ſententijs iri moris eſt in potentiorū laudem, dignorū iuxtà indignorumq́;:in quo rumorū aucupes, criminū cōſarcinatores, auræ temerariæ captatores, aſſentandi artifices, blanditiarum magis quā eloquentiæ gnari, in omnē obſequendi neceßitatē ſeſe induſtriamq́; ſuam potentiæ uenditantes, diuini cultus uel neſcij uel negligētes, hominū uiuentium inter diuos relatores: officioſi & comes, atq; etiā elegantes acresq́; eſſe dicuntur: ueritatis autē tenaces, curā honeſtatis atq; integritatis antiquißimam habentes, liberalioris inſtitutionis retinētes, pudori in primis conſulendū eſſe atq; exiſtimationi ducentes, aut ruſtici aut tardi aut ſocordes iudicantur? Quis enim aut edictorū cœleſtium prudens, aut interdictorū metuens, non prorſus ineptiæ inter aulicos ſemper uiſus eſt, aut etiā delirare? Quare in eo licētiæ & erroris gurgite demerſi, nec in cœlū poſtea ſuſpiciunt, nec unquam inde ita exiſtunt, ut emerſiſſe uideātur. id qđ clarißimis quotidie exēplis īnoteſcit. Prorſus quidē (inquit ille) ſi ita in ambitū & faſtum ſeſe ingurgitarint, ut regreſſus ipſis ad uitam ciuilem poſtea liber non ſit, aut ſui obliti ſint: cuiuſmodi nonnullos helluones honoris & pecuniæ nouimus, quorū hiās perditaq́; cupiditas quærēdo intēditur. At uerò liberaliter homines inſtituti, & literarū ſtudio perpoliti, certos cuiuſq; rei numeros eſſe ſciūt, intra quos tantum moueri modeſtia dictante didicerunt. Tibi uerò Gulielme eo facilius anſam cupiditatis atq; ambitionis porrigo, quòd te in re ferè nulla immodicū animaduerti, præterquā in literarū ſtudio, à quo nec rei unquam familiaris iactura reuocari, nec ualetudinis incommodæ tædio potuiſti. Vidi enim te & miſertus ſum annos plus ſeptem ita infirma ualetudine, ut

Crimina aulici conuentus.

Dioſcuri Caſtor & Pollux.

uelut Dioſcuri *alternis uiuus mortuusq́; uidererе.* Itaq; *libẽtius te in eũ(ut ita dicã) campũ immutto, in quo te longius latiusq; nõ exſpatiaturũ ſcio, idq́; maximè ut iſtam* P*hilologiam amicã tuã & ſedulã cõtubernalẽ crimine magno liberes.* Scio *enim medicos amicosq́; mulctam ſæpe tibi capitalẽ interminatos, niſi eius amore propè dixerim inſano, interdiceres tibi primo quoq; tempore, qui te lenta tabe exugere exceſſeq́; compertus eſt.* Q*uandiu enim quæſo hanc fœminæ mihi affinis & dilectæ pellicem in thalamo et geniali interdũ lecto retines?* Q*uã uſqueadeò deperire uideris ô cõiugum omniũ uirorũq; ingratiſsime atq; inuenuſtiſsime, ut nõ uxoris blãditijs, nõ ſuauijs eam unquam poſthabueris: etſi tot te illa pignoribus perquam tibi charis uinctũ tenet & obſtrictum, quippe quæ bis trium te liberorũ iure decẽnio reddiderit & auctum & ornatũ, cum etiã alioqui tibi ſit è ſententia.* Illi *uerò tibi ſæpe commentanti aures obtundunt iucũdo quiritatu, unica cum ſorore luſitãtes, pueriliterq́; ſupploſitantes tripudio quodam ueluti ſoliſtimo.* Q*uid ſi igitur (inquam) moderationis frenos in illa uitæ licentia momorderim, atq; inter indomitos illos hominum affectus, philoſophiæ iugum proteruè excuſſerim, num tu præſtò eris auriga cum uoles, qui mihi moderere?* Sed *fac me tecum ſentire, & in hac re quoq; auctore te: ut in pleriſq; alijs, uti uelle: quî fieri tandem id poſſe putas, ut qui moribus municipalibus nõ modò imbutus eſt, ſed etiã in ijs ita callum obduxit, adeò cõtraxit habitũ, planè ut fingi denuò aut reformari nõ poſsit, quinetiã, ut in prouerbio eſt uernaculo, iam maduit, & contractus eſt: is ut ad aulicos ritus nũc afformare ſeſe, aut certè aſsimulare emẽtiriq́; aulicũ hominẽ poſsit?* Hoc *enim perinde eſſe puto,*

atq; ſi me natura uerecũdum, iubeas exuto ſtatim pudore frontẽ acriter perfricare ad ſummã inpudẽtiam. quod queadmodum tueri poßis, ipſe certè nõ uideo, præſertim qui me à teneris (quod aiũt) unguiculis noueris, Verùm eſto, frontẽ quoquo modo perfricare potero: etiam'ne ſermonẽ ita affingere, ut fronti iam duriori ſermo quoq; adulterinus, cõmentitiusq́; ſubſeruiat? Hæc alijs quàm prona ſint neſcio, mihi certè habitus illos geſtusq́; & flexus corporis ſermonisq́; non tenenti, nec alioquin etiã gnaro figuratæ iſtius aulicæq́; urbanitatis, ſi quando inter illos Logodædalos loquor aut flexiloquos, identidem ſolœciſmum admittere cõtingit, etiã ſi lepidus eſſe aut diſertus loquitãdo mediter. nõ enim numeros aſſequi poſſum aulicæ iſtius elegãtiæ, quæ ſuã quãdã palæſtrã habet, anniuerſaria mutatione menſtruaq́; euariantẽ: ſine cuius peritia moueri, aut proloqui nemo nõ incõcinnè põt, riſumq́; (ut opinor) in circulis ciere. Iã uerò ueſtẽ illam ancipitẽ, aulico utiq; homini penula magis neceſſariã, an tu habilem eſſe cenſes philoſophiæ alumnis? Quid? cothurnis illis aulicis queadmodũ pares eſſe poſſumus? Theramenes illos à te intelligi uolo, qui ita tẽperare officia, ita iura amicitiæ interpretari nouerũt, ut inter ſimultates exercenteis ipſi utrinq; gratiam ſummã ineant, cùm neutris plenum germanumq́; officium exhibeant. Hæc & alia permulta eius inſtitutionis documenta, quum nec tenere ſatis poſſim, ingenij fortaſſe refractarioli uitio, nec in ore ſedeant Romanæ affectò mãcipatoq́; facũdiæ, per me licet ut alij natura ſciti & elegãtes, & illuſtreis ſe & beatos faciãt in uita tenebricoſa: me uerò lubentem curia illa nũquam tenebit, quum etiam ſi maximè cupiam, ne longo quidem uſu ſuum facere & perpetuum poßit. Quin & ut imperare

rare

rare mihi poſsim iſtos Fortis fortunæ conciliatores cole-re, ſtipare, & eorum faſtidia perpeti (neq; enim aut turpe eſſe credo eos homines obſeruare, quibus apud principem gratia flagrare ſplendereq́; contigit, ſi nõ eoſdẽ ad populũ & ordines infamia atq; inuidia flagrare uideamus: nec ita me hebeti ingenio eſſe puto, ut nõ id efficiã, ſi uelim, quod omnibus obuiũ eſt, et pronũ) ut igitur iſtos beatores hominum liberali quadam obſeruãtia proſequi poſsim, nõ tamen eorũ riualis eſſe uelim, ut eam quoq; uitam adamem, quã ipſi confertis (ut dicitur) manibus amplexantur. ſiquidem ut eſt hodie & plerunq; aulicarum rerum ſtatus & facies, uix tertius quiſq; hominũ rationẽ habere futuræ uitæ atq; æternæ uidetur. Vſqueadeo uæſanus ille amor honorũ & diuitiarũ, excordes homines immemoresq́; reddit. Prorſus certè (inquit ille) ſi quidẽ eſt nimius. tibi enim hac de re aſſentior, ut meminiſti ſæpe me tecum diſputare ſolitũ. etenim cùm in corde hominis religioni noſtræ auſpicatò initiati, perſidere amor rerum diuinarum debeat, atq; etiam deus ipſe humanæ animæ ſpõſus quaſi in thalamo ſic in corde cũ pacta ſibi anima acquieſcere (hoc enim poſcit Chriſtiani hominis ſacramentũ in prima luſtratione ſuſceptũ) is certè cor habere nõ uidetur, qui mẽtem ad captum rerum cœleſtium natam, ac dei conſortium, ad cõmoda fortunæ & externa ita transfert, ut nunquã apud deum, ac ne apud hominem quidem ipſum homo eſſe uideatur, id eſt ſua negotia et propria æternaq; curare, ſed aliis res agere, de externis ut antiquioribus præcipuè laborare. Etenim ſcelerati illi ſpiritus. Orci emiſsarij, earũ ſæpe rerũ ſequeſtres (ut uidetur) atq; interuẽtores, quæ ĩ aula trãſigũtur, ambitionis et cupiditatis affectibus uelut uncinis cardiulcis corda homin

Curia aulica excordes homines facit.

Cardiulcus cor euellens.

hominum etiā doctiſsimorū è ſede ſua euellūt, ut exēplis luculētis poſt memoriā tuam meamq́; cognitū eſt. adijciunt enim ſubdoli inſtinctores ſuauitatē quærēdi, & uoluptatē honores aſſequendi, cum quibus uelut catapotijs, quæ anodyna uocāt medici, hamus ille cardiulcus, id eſt eximendo cordi aptus, nullo ſenſu uoratur. At uerò philoſophia uitæ inſtituendæ magiſtra, cordatos homines reddit, humani etiam ipſa alioquin animi excitatrix ad uirtutem capeſſendā. Iſtos autē aulicæ diſciplinæ alumnos, hamo iam deuorato, & pernicie intus graſſante, uidemus futuri æui ſecuros, malis ſuis indormire ſomnū Epimenidis: nec antè, quàm uadante in craſtinum uiatore mortis, quicquā ſummæ & ultimæ curæ animo agitare: tunc trepidos illos uideas, uel uerius ſtupidos, diſiecta uaſa ſua uelut in tumultu colligēteis: et ut ſerò fortaſſe quoquo modo reſipiſcēteis, ſic nondū Adraſtiæ legis formulam intelligēteis, qua formula cauſam ipſi ad ſummū tribunal dicturi ſunt. Hæc eſt enim iuſtitiæ ſummæ ſeueritas, ex bono illa quidē atq́; æquo iudicās, ſed nequaquam ex iure gētium nato, non ex humani ſenſus placitis, non è principum ordinū huius ſeculi reſpōſis. Cuius interpretationem deus idem & homo ſacris quatuor uoluminibus eorumq́; appēdicibus enarrauit, ijs quidē qui aures non audiendæ tantū, ſed exaudiēdæ etiā & hauriendæ æquitati ſortiti ſunt. Philoſophia uerò è contēplationis ſpecula aduentantē mortem prouidēs, cuius diē ceſſiſſe homini iam inde ab auſpicatu uiuendi ſpirādiq́; intelligit, uix unquam opprimi aut occupari morte nec opinata poteſt. Compoſitos enim penates illa ſuos ſeruans, in procinctu ſemper excubat, quaſi nunquā nō illo imminente tumultu, quem in horā incertā prædixit is imperator, qui pro uigiliar

Anodyna catapotia.

Philoſophia cordatos facit.

Vadari quid ſit, docuit Budæus in Annotationibus.

Vigilate, inq̄t dominus, quia neſcitis diē neque horam.

uigiliarum teſſera Herculis ærūnas militibus ſuis dedit. Ipſe enim Christus uerus fuit Hercules, qui per uitā ærumnoſam omnia mōſtra ſuperauit et edomuit. Hæc & alia huiuſcemodi philoſophiæ dictata mihi excidiſſe putas, qui me ineſcatū illicijs aulicorū cauillaris? Cuius rei ſuſpicionē ita à me abeſſe uelim, ut tamē hanc eſſe ſententiam meam intelligas, aulicā uitam ſapienti non ſtatim ut Sphingem quandā exitialiter ambagioſam, præſumpta in uniuerſum atq; in omne tēpus opinione, fugiendā eſſe aut auerſandā: ſed eam inſtituēdæ uitæ rationem uel ætate hominis, uel ſorte oblata, uel neceßitate tēporis temperari, uel cōmoditate debere. Atq; ut tanquam obſignatis iam literis tecum agā, qui modò philoſophiam nec inertem ad res gerēdas eſſe dicebas, nec ſolifugam: nunc ipſe pedem efferre eam extra pomœria uetas, atq; adeò propemodum extra limen ædium priuatarū, uidelicet quaſi ad ſolem & puluerē caligaturam, aut quaſi conuenarum illum ſermonem aſpectumq; nō laturā. Vide igitur ut cōſtanter hæc tibi & congruēter dixeris. Mihi quidē multa ferre uidetur ciuilis et humanioris inſtitutionis ratio, multa temporū conditio, multa ingenium cuiusq; & captus, & naturæ dexterioris aptitudo ad hoc ad illud genus uitæ uerſatilis, quū res hoc familiaris poſtulauerit. quæ omnia obſeruare debēt (ut opinor) literarū ſtudioſi, ne ſtudium ipſi ignauum, animi tantū & uoluptatis inſtituiſſe cauſa, nō etiam ad ſubſidium uitæ accōmodaſſe uideantur. Hoc quum Cato, cum Brutus ille Ciceroni probatus, cum Seneca, cum alij permulti literarū eruditione præditi factitarūt, ut à ſtudiorum ſeceſſu ad celebritatem rerum adminiſtrandarum tranſirēt: tum etiam publicarum hodie rerum intereſt magnopere: quin & ad

Christus verus Hercules ait, Qui vult poſt me venire, & reliqua.

Philoſophia loco & tempore ad res gerēdas prodire ex vmbraculis debet.

priuatarum imaginũ claritatẽ, & nominis cuiusq; gentilitij illuſtrationem, id ipſum ſuapte ui maximè ualere ſolet: etiam ſi nunc friget temporum iniquitate, ut tu antea queſtus es ipſe. Proinde ut Craſſus orator ille nobilitatus elogijs Ciceronis, in eiuſdem auctoris dialogis inquit, ſe quum honores antiquo more prehẽſandi ſingulorũ peteret (ſic enim tũ ferebat ambiẽdi ratio) ſolitũ eſſe à ſe Scæuolam ſocerũ ſuum iuriſcõſultum grauiſſimũ dimittere, cum ei ita diceret, ſe aliquantiſper eſſe uelle ineptũ: ſic ſi olim aut ꝓpediẽ tẽpus exiſtat, cũ uiri doctrina elegãti ꝑpoliti, inter aulicos agere honeſtè ac cõmode poſſint, cur non etiam libẽtes faciãt, ut quod moribus ciuilibus cõuenit, pace philoſophiæ ad aliquot annos uerecundè ſuſcipiant, ad aliudq; inſtitutum uitæ non migrent, ſed commeent? id quod ſi fieri per occaſionẽ oblatã bona philoſophiæ uenia nequit, quid cauſæ eſt tandẽ quin literarum ſtudioſi, ut caudices marcidi, tantũ in tenebris fulgeant? Enimuero Budæe, ut philoſophiæ ſtudioſi circũferre philoſophiam mãſionatim nequeũt: ſic ab literarũ ipſi amore quaſi quodã Lyſania comite nunquã derelinquuntur, qui moleſtias omneis inſuetæ uitæ diſcutit. Peractis autẽ ſtipendijs honeſtæ ambitionis, quæ nullo ipſa certo numero præfiniuntur, ſed alia quadã ratione modũ ſuum ſortiuntur: tum demũ philoſophia receptui canẽs, iterũ ſibi reddit homines, quaſiq; natalibus, ſic ingenio reſtituit, quos aut ambitio ciuilis, aut cupiditas non improbata in claris ingenijs, liberali ſeruituti ac temporariæ mãcipauerant. Quòd ſi refractaria illa uitaq; infenſa philoſophia uiri gaudentes ſtudioſi, inexpiabili odio diſſidere cum ratione ciuili aulicáque perſeuerarint, quid aliud quàm in mantica Crateris (ut aiunt) extremũ fati uadimonium*

Lyſanias comes, triſtitiæ diſcuſſor.

In mantica Cratetis philoſophari.

nium expectare dicentur? Hæc eſt mea hac de tota diſputatione ſententia, quam tu fuſius ipſe (ut opinor) atq; eloquētius dixiſſes: ego cenſentis more & deliberātis, ut in curia ſumma ſolemus, nō exornantis more dixi. Quaſi uerò (inquam) tu leuiter hanc artem dicēdi attigeris, in qua tibi iam par eſſe nō poſſum, ut uideo: ut niſi te ſtudiū iſtud iuris nimiopere teneret, in quo tu matutinas horas pomeridianasq́; collocas (nec immeritò, ferè enim primarij uiri eo ſtudio inclaruerūt) ſcribendi nobis occaſionem facilè prærepturus fueris. Vnus tu autē à regno hoc condito inuētus es, qui modum in ea re tenere poßis, quæ modum nullum nouit, annos & dies ut præſtituas ſtipendijs cupiditatis æra in comitatu principali merētis: et rurſus cum emeritā ipſam quoquo modo ſenſeris, uelut cauſariæ aut ueteranæ mißionē à ratione ut imperatrice poſtules. Quis uerò poſt hominū memoriam mißionē antè ab aula poſtulauit, quam uno ipſe aut altero ſtipēdio ære dirutus fuit? quaſi uerò ratio ambitionem & cupiditatem exauctorare poßit, quas liberum arbitrium ſacramento ita obſtrinxit, ut non milites illæ quidem, ſed deuotæ potius dici debeant. Cedo nunc unum igitur quē uel in præcipiti canitie mißionem impetraſſe fateamur: nam multos numeris expunctos ipſi nouimus, qui nunc falſo inter cauſarios uoluntariosq́; profitentur, periti autem rerum nouerunt mißionē eos detrectanteis exauctoratos eſſe, quibus fruſtra fucum ipſi factitare nituntur. Proinde Deloine aut tu ex ſententia animi nō loqueris, aut parum noſſe uidere naturam & pellaciam eius belluæ, quam uulgus hominum Curiā, perſpicaciores autem Androſphingem uocitant, cuius ambages diſſoluere ſi aulicarum rerum homines conſultißimi nequeunt (quotus enim quiſq́;, ut dixi

Contra aulicos qui rationem & honeſtatē receptui canentem non audiunt.

Androſphinx.

dixi, explicare ſemel ab eis ſe potuit?) quo modo temerarium nō eſt eam rē arbitrij noſtri futurā exiſtimare? Mitto nūc quòd ſi eius uitæ dies atros ac cādidos numeres, multis partibus maiorē illorū numerū inuenies, etiā ſi eos tātū ſpectes, qui potētiæ ſucceſſu obſeruātiā omniū ad ſe trahūt, nedum ſi unū è multis cōſideres, quibus anguſtè & incōmode tentoriū habere in caſtris tumultuarijs illis nō ſtatiuis neceſſe eſt, in quorum manipulis ſimiles noſtri ſi ſacramēto adacti ſint, centuriari ſolēt. Atqui (inquit) ſic exiſtimo, uirū literarū uerè ſtudioſum, honeſtatis amantē, & dei metuentē, nunquā ita deprehēſum, ita indagine quālibet apta, nexa, arctaq; cinctū eſſe, quin liberū arbitrium à philoſophia uindice hominū & aſſertrice, cōmonefactum & excitatū, eas plagas (ut aiunt) ipſi ſummiſſurū ſit, quibus nōnulli perditè ambitioſi circunclusos eſſe ſe fingunt, nullo interlapſu exituq; relicto. Hic etiam tu autē delicias facies, & fortuita hoſpitia guſtaq; cauſabere, homo credo uitæ uagæ et peregrinæ inſolens? ceu uerò neſciā Italiā te & urbē Romā non ſemel adijſſe difficilimo tempore, partim animi cauſa, partim cum poteſtate, cū tu liberā legationē ſuſcepiſſe diceret uiſendæ Italiæ gratia, quā tu admirabare: tum in ipſa etiam aulæ Francicæ comitatu pridē munia obiuiſſe. Sed rurſus quòd me illico aliquo inceſcatū eſſe dicebas, qui ſoles omnia concitatius in huiuſcemodi eloqui, num tandem tibi uideor aut grauitatē magiſtratus mei imminuiſſe, aut anteactæ uitæ opinionem, qualis eſt cunq; de me, cuiuſ homini aut cauſæ aduerſo rumore addixiſſe? Addidiſti etiam, me tibi eſſe uiſum ad ambitionem pronum, non tam propoſito quàm ingenio. Nam etſi ambitionē honeſtam claris ferè ingenijs aut cognatam eſſe uideo, aut agnatam,

Liberum arbitrium.

Agnatum eſt, quod poſt natum eſt.

tam, geſtientis tamen ambitionis culpam, quam turpem ſemper eſſe cenſui, haud libenter agnoſcam: & tamen ioculari hac tua reprehenſione admonitus, uereor ne quid imprudens in ea re admiſerim, ut eſt humana cōditio, aut ex ſtatu cōſtantiæ & grauitatis alicubi exciderim, ut imminuiſſe aut maieſtatē aut dignitatem huius magiſtratus atq; ordinis uidear. Amabo te mi Budæe, ſi quid in me tale animaduertiſti, obiurgato me ſtrenuè, ac pro ea amicitia quam iam tot annos colimus. noſti enim me nihil unquam antiquius bonorum & grauium exiſtimatione habuiſſe, duntaxat ſecundū rectam conſcientiā, cuius deus unus & ſolus explorator eſt. Cum autē iudicium tuum nunquam aſpernatus ſim: tum uerò maximè intelligo tibi me notū eſſe, utpote cui in uſu familiariſsimo indicare me quàm ſimpliciſsimè ſoleā. ſimul illud memini, ſæpe te mecū ita eſſe collocutū, nihil ut commodius eſſe poſſe diceres uiro in magiſtratu cōſtituto, ad magnosq; honores aſpiranti, quàm ſi amicum ſibi unum delectum ac probatū, adhiberet caſtigatorem, aut certe emiſſarium & ſubauſcultatorem, qui ad ſe uelut iure ſuo referret cuiuſmodi eſſet populi de moribus eius actibusq; iudiciū: quæ actio eius motusq;, cuneorū plauſum frigus'ue, quæ aduerſum rumorem ordinum, quæ bonorū & grauium calculum mereri uideretur. ſic enim futurum eſſe ut iure improbari non poſſet, qui omnium propè arbitratu ſeſe emendauiſſet. Hoc au*tem cum pauci animaduerterent, hactenus factum eſſe ut egregij ſæpe uiri ſummos ſtatim honores adepti, ad populum (ut dicitur) & ordines offenderent, ſuarum ſcilicet ipſi inconcinnitatum ignari, quæ per ora tot hominū magno ſtrepitu peruulgantur. Quod uerò ad me attinet: ut ambitionis ſuſpicione uindicare me non admodū laboro,*

Locus animaduertendus.

ſic hoc deprecari peruelim, ne me cupiditas tranſuerſum egiſſe, aut extra numeros probitatis & honeſtatis extuliſſe uideatur. Nec enim mei obliuiſci ipſe poſsũ, nec perſonæ quam mihi cum literarũ ſtudium flagrantiſsimum, tum uerò collegium grauiſsimũ ampliſsimumq́; impoſuit, in quod non pœnitendis (ut opinor) auſpicijs ipſe adoptatus ſum. Sed quid ego hæc tecũ nequicquam? qui me propemodum ab incunabulis & crepundijs nouiſti, & cui me iam tot annos explorandũ bona fide ad manumq́; aſpiciendum præbui: ut notiores animi mei ſenſus omnes ei ſacerdoti eſſe non poßint quẽ à confeßionibus religioſis habeo, quàm tibi Budæe mens mea pernotuit. Ibi tum ego renidens, Equidem (inquam) Deloine uideor te non leuiter cõmouiſſe: cuius rei indices ſunt malæ iſtæ tuæ pleniores, inſolito rubore ſuffuſæ: id quod niſi ut facerẽ, in mentem mihi ueniſſet, nunquã iſti facundiæ utiq; par eſſe potuiſſem. Etenim quis tibi hoc concedat, ut mihi te ſemper Scæuolam, & quum uoles etiã, ut ſubinde Craſſum præbeas? Vt enim ſi quid in foro tuo poßim (tuum autẽ uoco, in quo primaria eſſe auctoritate te dicũt homines doctiſſimi) ſed ut ſiquid ad intelligentiam enarrationemq́; iuris ueſtri ciuilis comminiſci aliquando & afferre in medium poßim, quod ex ea penu prompſerim quæ uobis iuriſprudentibus uſualis eſſe non ſolet (cuiuſmodi nõnulla in Annotationibus noſtris ſcripſimus in Pandectas editis, & iterum fortaſſe ſcribemus, ſiquando cò animum retulerimus) id totum iudicio tuo tuiq; ſimilium ſubmitto: ſic te uicißim decebat amicitiæ ſaltem iure, doctrinæ mihi faſces in ea re ſummittere, qua in re non ætatulam quidẽ (quod uehementer doleo) ſed ætatis bonam partem te ſtimulante contriui, etiam ſi ui maiore ingenij tu in eadem ipſa re

nos ſuperare uideare. quippe ius hoc poſcere amicitiæ noſtri, ut inter diſſerendum ſimulata interim & affectata uel infantia uel inſcitia, ab amico uinci te patiare: cum ſi nihil de contentione remittas, poßis animũ eius ægritudine non leuiter ſauciare. Itaq; quandò te nihil mihi (ut uidebam) condonaturũ, uincere alia ratione non poteram, non inuitus ipſe feci ut acriore altercandi uelitatione te è ſtatu peruicacis facundiæ depellerem: quæ copioſius ipſa mihi ſemper uidetur atque compoſitius uerba uobis iuriſconſultis non uſitata fundere, quàm ut è libris tantũ iuris hauſtam eſſe quis eam credat. Quanquã haud admodum lubens facio ut eam tibi facultatẽ tantam concedam, homini in alijs ſtudijs occupatiſsimo, quam omniũ difficillimè artiũ comparari cõtendere tecum ſoleo. Sed enim id penè muto quod nuper de te affirmaueraã. Ambitioſum eſſe te natura dicebam, non propoſito: nunc natura ab ambitione abhorrere te, uel uerius ab ambitu, dico, non item fortaſſe propoſito. Nemo eſt enim omnium quos noui ingenio & doctrina præditos, qui minus te prehenſare homines, aut colere potẽtes, & omnino numeros implere ambitus iuſti atque efficacis aptus ſit. ſiquidem oportet eos qui hoc ſcitè facere uolunt, quo iure quaq; iniuria morigeros ſe ſpondere poſtulantibus, ad feſtiuos'que uultus ſemper eſſe fictos & compoſitos, etiam ſi probi uiri eſſe animo obfirmauerint. Alioquin̄ fruſtrari nemo poteſt aut deuorare moleſtiam adeuntium, æqua, iniqua, expedita, perplexa, improbè poſtulantium, quorum in odium & iurgium etiam incidas neceſſe eſt. quaſi'que in campo & inter comitia offendas atque impingas ſi quid æqui boniq; non obſequioſe dixeris. Ita qui ritus eius diſciplinæ tenere uelit, hunc neceſſe eſt duplicem quam uocant phi-

Alludit ad exotericam diſciplinã & acroamaticam cuius meminit Cicero in quinto de Finibus, & Gel. lib. undeuiceſimo.

loſophiam & ancipitem noſſe, ut exotericus ipſe ſit & eſotericus, nec idem inteſtinus homo ſit & externus. Sermo tantũ ſpecioſus & urbanus, ac uultus blandus & feſtiuus inter ſe non diſcrepent. Ad hanc autẽ diſciplinam, & alias quas homines ambituros percallere oportet, cum parum te docilem ſemper animaduerterim, miror cur tibi in mentẽ uenerit Ariſtippi meminiſſe, quem omnis (ut inquis ipſe) decuit ſtatus & color & res: quaſi uerſabile mihi ſit, & tibi cum uoles futurũ ſit ad iſta ingeniũ. Quo modo autẽ tu non ineptam ſententiam hanc tueris contra tuum inſtitutũ, qui quum non ignores illic hominum iudicia atq; etiam propoſita ferè eſſe corruptiſſima, eis tamen ſuadeas in eo cõuentu eſſe uiuendũ, qui in ſimplicitate & candore morũ ſpes omnes ſuas repoſitas habeant? Neque enim mihi ludibũdi ſunt oculi, quibus in occurſu & in circulis iſti uenuſtuli gratioſi eſſe didicerũt: nec lepôres illos urbanitatis aulicæ noui, quibus pro illecebris logodædali ad aucupandã famam ſcitæ comitatis & emerẽdam utuntur. Quum ille rurſus ſermonẽ excepiſſet, egoq́; non defuturus ſentẽtiæ meæ mihi uiderer, amicoq́; in eo non ceſſurus: ecce tibi nuncius regiæ mortis, qui diſputationẽ noſtram abrupit conſternatione ſubita. Poſt aliquot autem dies cum eum domi offendiſſẽ ocioſum (interuiſere enim ſæpe inuicem ſolebamus) continuò ut aſſedimus, Ecquid (inquit) Budæe aliud tibi in mentẽ uenit de diſputatione noſtra? an in ſententia permanes? Vides enim triduo eam mutationẽ rerum factam, ut iam alius omnino ſenſus publicæ mentis exiſtat, diuerſiq́; mores eſſe inolituri putentur, ut ferè omnia circumagit & plurima inuertit regni noui exortus. Certè uox famæ publicæ iucundiſſima ad aures omnium ferme ordinum uenit natali huius regni

Atqui

Atqui eò (inquam) penè euaſimus, ut non facũdia tantum tibi huius diſputationis palmam, ſed etiam rerum euentus fortaſſe daturus ſit. nam ſi feſtis huius principatus auſpicijs, rerum gerendarũ progreſſus reſponderit, erit utiq; cur uirtus & doctrina exeant ex umbraculis, et ferre ſolem, ut dicitur, pulueremq; non renuant. Id adeò licet ex præteriti & præſentis temporis contentione æſtimare. Quum enim antè orba reſpublica ſummis magiſtratibus eſſet, maximaq; munia partim uicarijs operis obirentur, partim omnino non obirẽtur, primùm nihil nec rectè ſatis nec ordine (id quod neceſſe erat euenire) fiebat, deinde uelut abdicatis uel abrogatis magiſtratibus, informis ac deſtituta Reſpub. iniurijs inteſtinis externiſq; expoſita & obuia iacebat. Cuius indignitatis cauſam nunc magnopere non inquiro. id tantũ dicam quod fama circunfert, in duas ipſa ſentẽtias diuiſa: Partim hominũ culpam à uertice ipſo arceſſebãt, qui bona magis uolũtate, quàm ſtrenua & cordata ſolertia fuiſſe à multis exiſtimatur. Partim ad actores ipſos rerũ, diſpenſatoreſq; copiarũ, ſummum crimen referebant, qui hebetes iam oculos domini non uerentes, nec ab auribus eius magnopere metuẽtes, quas obfirmatæ obaudientiæ cera obſtructas eſſe confidebant, in libera adminiſtratione ſummæ rerũ remiſſi fuiſſe dicuntur, & in tumultu ſecuri (ſic enim homines tum ſobrij loquebantur) aut nimium ſeſe in arduis conſulentes, ut prudentes dictitabant. Commune autẽ utriſq; crimen ab hominũ ſermone illud erat, quòd orbæ rerũ ſummæ tutores ut ſuſpecti poſtulari nõ poterãt, cum honorarij ex diadematico genere adhibiti nulli eſſent, qui cuſtodes ſaltẽ adminiſtrantiũ in ſpeciẽ eſſe uiderẽtur. Ex qua rerũ deformitate (ut parciſſimè loquar) ſecuta eſt ea Frãcici nomi-

nis ſuggillatio, quæ ſine inſigni mutatione rerum diſcuti non poterat. Affuit igitur precibus non publicis, ſed populi duntaxat, ut ſperamus, tutelare numē Frãciæ, quum Calendis Ianuarijs Rex ſocer fato functus Franciſcũ nobis Regem æquo animo reliquit, ut filiam quoque ſuam Reginam relinqueret. Pròh ſuperi immortales, quid hic primum, quid poſtremũ exequar? Iampridē Calendæ Ianuariæ quid non polliceri ad inſtaurandã rei Francicæ formam ac dignitatē uidentur? quo die ſtrenæ uice, aurea (ut antiquo uerbo loquar) fortuna ad eum regem tranſiuit, qui & corpore & animo implere uices ſummi imperatoris poßit, ut ſi quis unquam maiorũ. Deinde nominis eius omen nonne certam ſpem præmonſtrat illuſtrãdæ gloriæ noſtræ, cum à condito hoc imperio Franci nunc primùm de ſuo uocabulo denominatum habere regem cœperint? Iam uerò manus illæ cinctrices ſummorũ magiſtratuum, nonne militum mentes afflictas inſolita ignominia, humiq; propemodum ſerpentes ordinum omnium animos, triduo ita erexerunt, ut altiores etiam priſtinis eorũ ſpiritus excitarint? prorſus ut magnificũ quoddam atq; amplũ huius regni principium fuerit hoc maximè nomine. Nullũ enim auſpicatius eſſe poterat (ut quidem eſt hominũ iudicium) quàm ut pacis belliq; artes, longo ſummorum magiſtratuum interregno conſopitæ, ſtatim uelut è ſomno diuturno expergiſcerentur. Quare Cancellario primo quoque tempore dicto, uiro eximiæ doctrinæ & induſtriæ, cum in purpura ſumma probatæ, tum aliàs principi ipſi ſpectatæ & cognitæ, quid aliud quàm ueluti iuſtitium diuturnum ſolutum eſſe uiſum eſt? Eſt enim ille magiſtratus inter togatos ſummus: cuius domus (quod Nomophylacium dicitur uerbo priſco) iuris cuſtodia, legum ac conſtitut

Franciſcus Calend. Ianuarij Rex appellatur.

Cancellarius Franciæ.

Nomophylacium.

ſtitutionum præſidium, oppreſsorum aſylum, flagitioſorum ſcopulus, æquitatis officina, ara ſupplicum, & iure ſummo lapſorum adminiculum eſſe debet. Atqui (inquit ille) cum de eo magiſtratu in Annotationibus tuis loquerere, originemq; eius à Minois tempore repeteres, nullis propè finibus munia eius circunſcripſiſti, quaſi unus ille honor ad ſe ſummam omnium rerum munerumq; traheret, cum principis uices propemodum impleret, præſertim ut eſt hodie ratio gerendi eius honoris. nunc, ut uideo, partes eius magiſtratus tanquam nomophylacis tantùm exequeris, quaſiq; antiſtitis cuiuſdam æqui & boni, & uiuæ legis indulgentiæ, cuius interpretationem à benignitate principali poſtulaturi, nomophylacium uelut oraculum quoddam clementiæ principalis ſuppliciter adeunt. quem magiſtratum quandiu deſiderauimus, tamdiu æqui boniq; oraculũ obmutuiſſe creditur. quod nunc quum luculento aditu princeps patefecerit, & alias quoq; partes inaneis in Rep. conſtituenda repleuerit, utiq; imperium iuri & legibus, & dignitatẽ ſuam imperio, & rẽgnũ deniq; ipſum ſibi, reſtituiſſe dicetur, ſi tamen prouidẽtia expectationi noſtræ ſubſcripſerit. Sed perge porrò. Omnia enim hæc quæ nũc dicis, in cauſam meam uertã, quaſi non tibi aqua, ſed mihi iam ſoli fluat. Quid mea refert? inquã, quum iamiam tibi herbam porrecturus ſim, quod ad controuerſiam quidem ipſam, non quod ad me pertinet. Iuuat etiam me uictum à te in publica lætitia fateri. ita te ſuperiorẽ fecit non tua tantùm facundia, aut mea mala cauſa, ſed euentus felicior: cuius utinam expectatio ita nobis ſatisfaciat, ne tibi rurſum huius rei quam coniectura iudicauimus, cõtrouerſiam olim ipſe referre poßim. Equidem (inquit) nõ uideo Budæe quid ultrà cauſaturus ſis: omnia

nunc uides ex ſentẽtia animi tui cõtigiſſe. Cancellarius is eſt factus, quẽ tu maximè exoptabas, nõ tua magis cauſa, quàm omniũ qui in literarũ ſtudiũ ſpes ſuas cõtuliſſent. Is

Antonius à Prato Cãcellarius.

eſt Antonius à Prato, uir nõ modò literarũ amore captus ſed etiam literarũ amantiſsimus: qui cũ doctis in uniuerſum & ingenioſis, nimirum fautorẽ ſe præbebit, & apud hunc noſtrum Auguſtum, alterum Mœcenatẽ: tum uerò proprius et æternus tibi erit ſuffragator, utpote qui iamdiu (ut noſti) omnia tua cauſa cupiat. id quod etſi tibi auditum compertumq́; eſſe nõ dubito, ipſe tamen tibi fidem facere uberiorẽ debeo, quícum ille pridem dudumq́; familiarius ſermonẽ his de rebus factitauit. de quo hoc tibi tantum dicam, quoniam parcus eſſe ſoleo (ut noſti) in laudibus hominum uiuentium. Hunc (niſi fallor) habebis imitatorem, & (quod maius eſt) æmulum Guidonis à Rupeforti,

Guido a Rupefor-ti.

ſummi illius uiri, cuius tu memoriam (ut arbitror) illuſtriſsimã apud poſteros reddes clariſsimo aliquo elogio, ut quidem te ſemper affici erga illius manes uideo, ſiquando in ſermone mẽtio eius incidit. Prorſus (inquam) rectè opinaris, ſi quidem ipſe aliquid poſsim dicendi facultate. neq; enim eſt aut fuit unquam hominum quiſquam cui ſecundum parentes plus me debere exiſtimarem, etiam ſi nihil eſt aut fuit quod ei acceptũ referre poſſem, ut qui eo tẽpore mortuus ſit, quo mihi abſenti & propemodũ inuito optimè cupere ac magnificè cœperat. Ita fortuna, cui nihil adhuc præter otium literarium debeo, obſtitit ne illius beneficia calendarium meum implerent uel augerẽt. Tu enim noſti fruſtra me ab eo nuncijs & literis eius chirographis accerſitum, cum ego quidem ualetudinem tum mihi incommodiſsimam excuſarem, ille autem exiſtimaret per detrectationem ualetudinarium me eſſe, & falsò cauſar

cauſarium, & iterum me admonens ægrè ferret ignauo me literarum ſtudio animum maioris fortunæ deſpōdiſſe. Eo me ille maximè nomine increpitans (ô uirum ſumma laude dignum) quòd eam ignominiæ notam & literis & ſuo tempori inurerem, quaſi docti homines neglecti tum uiderentur & abiecti, cum tamen eo tempore nulla arte homines memorabili præditi, opima interdū decora opinione doctrinæ temeraria ferrent. Gratum eſt autem mihi quòd eius uiri nunc memoriā refricas, nunquam nō uiris bonis iucundiſſimā: cuius utinā tam uerè imitatorem hunc Antonium ſpoponderis, quàm ego libenter hanc ſtipulationem ab eodem ipſo fecerim, ſi liceat. ad quod etiam eū ſuapte ſponte animatum eſſe fama eſt. id quidē certè decet. In utroq; enim eorum ingenij ac fortunæ partes ita æquæ fuerunt, ut utri plus debuerit ille, hic nunc debeat, uix cōſtituere poſſis. Ille ſummo magiſtratu honorificentiſſimè delato nō petēti, accerſitus, ſtatim eò euaſit, unde altius ſubuehi non poterat. hic nihil non facilè & ſcanſim aſſecutus eſt, quò togæ prætextæ aſpirare ius fuerit. uerùm ille præſtantiſſimi ingenij ornamentis inſtructus, & fortunæ adminiculis erectus, quum fato conceſſiſſet, memoriam ſui magiſtratus clariſſimam reliquit atq; teſtatiſſimam: hic eādem ſortem adeptus, quid in extremo eodemq; ſummo uitæ actu ſit geſturus, quod faſtigiū laudis anteactis uitæ partibus additurus, adhuc in expectatione eſt. Quare (quod eſt in prouerbio priſco) hic magiſtratuū uertex, qualis ſit ipſe uir, mox oſtenderit. Nunc quoniam tu tantopere me urges, cauſam haud dico quin doctrinæ & uirtuti ex ſeceſſu prodeūdum ſit, & generoſa ambitione documentum ſui dandum, uel in atrio regiæ, uel in aula interiore, ſi pateant eis aditus: non etiam ſi

inter miſcellaneam turbam poßint quouis modo irrũpere aut arrepere. Hoc *tamen exigã,ut doceas,cæteris in partibus rempublicam ita eſſe cõſtitutam,ut illis uelut matronis quibuſdam pudicis & honeſtis, tutò & ſine pudoris ſuggillatione ſeſe proferre liceat in publicum.* Scilicet *(inquit) ab armatis iſtis metuis, qui neſcio qua ſama excitati, primas & ſecundas parteis ſuas hoc rege ſperant fore.* Ego *autẽ accinctos uiros ita rerũ potituros arbitror, ſi non plus armis quàm conſilio tribuant. cuius rei argumentum duco ab ipſo loricatorũ uertice, quẽ omnium uotis expetitũ princeps rei ſummæ militari præfecit.* Nempe *ducem (inquam)* Borbonianum *dicis? Illum ipſum (inquit) ſuperi boni quẽ uirũ, quantum principem, quàm magnum futurum ductorem, ſi numini diuino (ut ſperamus) res* Franciæ *cordi fuerint!* Atqui *(inquam) memini quum auſpicando regno princeps* Cancellario *ſtatim creato, hunc* Magiſtrum *equitum abſentem tum dixiſſet, ut uotis hominum & famæ flagitanti ſatisfaceret: quãta omniũ lætitia, quàm certa ſpes, quãq; magnifica expectatio per omne genus hominũ excitata ſit.* Quis *enim rei ſummæ conſtitutionem non ſperaret, qui cenſuram militarẽ, magiſtratum deſitũ & penè obliteratum, reuocatam uideret?* Deinde *cuius prudentiæ fuit, quàm rectæ uoluntatis, regem ut primo quoq; tempore, ſic nõ tumultuariè, non propere, eum ducem enſe quidem illũ dictatorio, uerùm illi hæreditario cingere, quẽ claris documẽtis cognitum, fama iamdudum auguratrix, & prærogatiua uota omniũ ordinum deſignauerant?* Magnum *erat per ſe cenſuram armorum, quaſiq; regimẽ reſtituiſſe morum militarium.* Nomen *enim ipſum eius honoris multum habet reuerentiæ ad diſciplinam rei militaris utcunq; retinendam: ſed maius*

Dux Borbonianus magiſter equitum.

maius multo fuit ei duci iniungere, qui generis ſplendore auguſtus, moribus generoſis inſuper uenerandus, belli pacisq; artibus æquè pollens, in prætexta, in paludamento uiſendus, in conſeſſu, in procinctu cordatus, domi & militiæ, in urbe & ſub ſignis gratioſus, Martis (ut ita dicam) & Palladis ſuffragia tuliſſe uidebatur. Atq; equidē Deloine nunc in memoriā mihi uenit eius temporis quod hiſce annis uidimus, quum tu rebus afflictis mœſtus, tanquam præſciſcente animo diceres, te uiam primā ſalutis uidere, ſi dux Borbonianus ſummæ rei militaris admoueretur. Nam quum auctoritas multū, tum morū maieſtas plurimum, in ductoribus exercituū ualent: quibus hic dono quodā Palladis præditus eſt. Eum uerò omneis uirtutes habere dictitabas huius regni tutelares, aut certè præ ſe ferre: quas eſſe, pietatem in primis aiebas, & religionis reuerentiā, prudentiam, continentiā, liberalitatē, magnanimitatem, & conſulendi peritos prudentesq; ſolertiam, quæ regum maximorumq; ducum ſumma laus ſemper fuit. Addebas ſeuerum ſimul & clementem eſſe, eo temperamento, ut nunquam iracundus niſi in animaduertendis indignitatibus aut ſceleribus uideretur: & cū firma ac decora corporis cōſtitutione natura præditus eſſet, ad naturæ cōmoda acceßiſſe educationis diſciplinā dicebas ſub ſocru fœmina cordatißima, quæ numeros omneis memoria teneret inſtituendorum principum: quippe quæ regis filia eadem & ſoror, regnum olim ſecūdo rumore adminiſtraſſet. Itaq; quum eum regem habeamus, qui cum ſpecimen ſui tum aliâs, tum in decurſione militari, & ſimulacro ſplendißimo pugnæ iuſtæ factitauiſſet, ad regnum ſtatim aſſumptus eſt, & mox magiſtrum equitum gentilem ſuum dixit, eum uirum (ut uno uerbo abſoluam)

Tutelares regni uirtutes.

uam) quem fata rebus noſtris alleuandis debebant: cuius ſi ætas maior indoli reſponderit, ne Momus quidem Aeſopi inueniet quod in eo reprehendat, eademq́; prouidentia princeps reliquas reipublicæ partes cõſtituturus eſſe uideatur: non inuitus faciam ut in tuam tandem ſententiã tranſeam, & uiris ſtudioſis etiam auctor ſim ut in ſpem accingantur capeſſendæ reipublicæ. Quippe ſi ad lineamenta præſcripta ætatis florentiſſimæ princeps regni ſui curſum uiridem peragere contenderit, haud periculum erit ne uirtus aulicæ ſuperbiæ ut dudum mancipetur. Abſit enim ut hoc rege, his proceribus, his conſultis, qui rerũ potituri eſſe exiſtimantur, uirtus & doctrina tam turpiter in aula ſeruientes, cultuq́; indecoro cernantur, quàm olim Hercules in Lydia. Vidimus quam indolem futuræ maieſtatis princeps in tyrocinio, id eſt, nondum Rhemis inauguratus, oſtendit, quanto honore, quantis liberalitatibus Cæſarem (ut ita dicam) ſuum, ſororis ſuæ uirum, ducem optimũ, & regiæ indolis, proſecutus ſit, quos uiros ſummæ rerum ſecundũ ſe præfecerit, quanta pietate parẽtem olim indulgentiſſimã, nunc officioſiſſimam colere & obſeruare inſtituerit: ut ſi ad huius auſpicatus præſcriptũ uniuerſam ipſe formam principatus delinearit, ſpondere auſim apocataſtaſim quandã inſignẽ priſcæ Francorũ gloriæ extiturã. Francia quidẽ certè tantarum rerum expectatione excitata, animos illos alacreis denuo iam ſuſtulit, quos haud ita dudũ tacta de cœlo abiecerat. Exiſtimãt enim omnes ſupplicationibus populi cataractas cœli apertas eſſe, & lucem nobis redditã. Cuius ſpei cum omẽ haud aſpernandum habemus à nomine Franciſci Regis ductũ, tum uelut repromiſſore deo acquieſcimus: qui ſignis & oſtentis clariſſimis lætitiam nobis publicam ratam feciſſe

exiſt

exiſtimatur. His *tam magnificis, tam regijs rerum admi-niſtrandarum primordijs ſi hoc quoq; acceſſerit, ut lite-ris & doctrinæ honos habeatur à principe & primori-bus, haud ſcio an nihil ſit quod addi ad regni amplitudi-nem poßit.* Id *quidē certè fidenter affirmauerim ad poſte ros memorabile maximè fore, nos ex obſoleta & triſti ſocordiáq; facie regni, nulla aut diurna certè tantum tem-poris intercapedine in magnificentißimam regni ſpeciē atq; alacerrimam tranſiuiſſe, unamq́; tantum noctem con-finium fuiſſe ſceptrorum ſquallentium atq; nitidißimo-rum. uſqueadeo numen aliquod benignū repentè nos cir-cumegit, uelut theatro quodam uerſatili: quod utinam be nignitate diuina fauſtè & feliciter regi, rectoribus, no-bisq́; regendis eueniat.* Vidimus *dudum* Gallici *nominis* Genium *antea ſemper cultum ac nitidum, planipedis ha-bitu in theatrum tot finitimarū gentiū ſub choragis impe ritis & bona ex parte puſillis inductum.* Iidē *(ut ſpes eſt) uidebimus propediē in cothurnū priſtino altiorem exci-tatum, ſi modò qui ſummam rerū tenebunt, hoc intellige-re, intellectumq́; meminiſſe poterūt,* Mineruæ *quàm* Bel-lonæ *numen maius ac præſentius ſemper ab* Alexandro Magno Romaniſq́; *ducibus exiſtimatum eſſe, qui impe-ria ipſi maxima ac clarißima omnis æui condiderunt.* Vt *enim magiſter equitum dux ſummus, &* Polemarchi *creati uiri decora multa militiæ meriti, quaſi optiones eius allecti, bellicis in rebus ſpeciem quandam magnificā & tanto imperio dignam præbebunt, rectè atq; ordine conſtituentes omnia: ſic in rebus pacatis conſiliarios ad-hiberi neceſſe eſt earū rerum adminiſtrandarū prudētes, quæ procul à claßicis tranſiguntur, aut ipſos bellicarum rerum conſultos quaſi quoſdam* Neſtores *utraq; facultate*

pollere

pollere: id quod fieri nequit ſi literatos oderint, aut ſpreuerint. Magno enim errore regibus olim noſtris ac ſummæ nobilitati perſuaſum eſt, Galliæ cãpos naturam, Martis (ut aiunt) orcheſtram eſſe nõ etiam Muſarũ odeũ uoluiſſe, in quo regum ac ducum geſta clariſsimè celebrantur. Qua de re quoniam multa in præcedentibus libris diximus, non neceſſariũ hic habeo lõgius rẽ proſequi. Proinde faſtigiũ principale nihil generoſius inſtituere, nihil auguſtius uelle poteſt, quàm ut rebus bellicis quaſi in tumultu conſtitutis, literarum ſtudioſos excitare quãpluri mos contendat, partim à conſilijs ei futuros, muneraq́; togata ac ciuilia obituros, partim res noſtras monumentis literarum illuſtraturos: id quod Alexander Magnus quũ maximè exoptaret, uix aſſequi potuit: ob quod Achillem felicẽ identidẽ appellabat, cui cõtigiſſet ipſi poſt mortem Homerum præconem rerũ ſuarũ habere. Reges autẽ noſtri ne Chœrilos quidem ſuarum rerũ ſcriptores habuerunt, ut qui nihil exiſtimarent literas pertinere ad memoriã ſui ſuorumq́; æternitati prodendã. qua temporum incuria factũ, ut res eorũ geſtæ, & inſtituta patria, auctorum ſilẽtio ſepulta ſint, uel ita memoriæ prodita, ut auctores pudendos magnarũ rerũ laudare uereamur. Quam gentis noſtræ ignominiã ſi reges & proceres ſatis æſtimare potuiſſent, præclarè cũ uiris literatis hactenus actũ eſſet. Verũ enimuero quando ea quæ ad hunc principatũ pertinẽt nunc primùm ineuntẽ, nõ tam in cõmẽdatione ac laude poſita ſunt, quàm in coniectura atq; expectatione, ſuſtinendũ nobis ulterius iudiciũ ad progreſſum uſq; rerũ magnifico incũdoq; omine incohatarũ: ne ſi quid ſecus acciderit (quod ominari nolim) aut in rebus ſecundis atque plauſibilibus proceres mãdragorã (ut fit) biberint, præ-

Odeũ locus eſt choro & ſymphoniacis deſtinatus.

prop

properè ipſi occaſionẽ res inexploratas laudãdi admirãdiq́; arripuiſſe uideamur. Quod quũ dixiſſem, & ille annuiſſet, dirempto hoc colloquio ſermonem alium quæſiuimus. Eã autem diſputationem noſtrã ſimul animi cauſa huic operi attexendã eſſe duxi, ſimul ut monumentũ eſſet æternũ (ut ſpero) amicitiæ noſtræ. Deloinus enim & Budæus inſigne par amicorum in hac urbe exiſtimatur eſſe.

VOCVM ATQVE LOCVTIONVM QVARVNdam *ſubobſcurarum explanatio, per Iod. Badium Aſcenſium.*

ABducere fide militẽ, eſt ita perpellere, ut in diuerſa caſtra & diuerſas partes tranſeat. Pagina 723

Admiſsionales, ſine quorum beneficio nemo innoteſcere principi poteſt. 445

Adraſtiæ legis meminit Plato in Phædro, & Plutarchus ἐν τῷ περὶ εἱμαρμένης, lex eſt ineuitabilis. 796

Adumbrare placita principum ijs quæ paucis placita ſunt, hoc ſignificat, cum quid paucis libuit, & utile eſt, id ut nullo refragãte, aut reclamãte fiat, diplomatibus à principe elicitis, & in omnes regni partes dimiſsis, edictalem autoritatẽ ei rei accõmodare, ut ſub umbra & prætextu regij nominis ipſi animo ſuo obſequantur, & nullus in eos obloquatur, ne in regem obloqui uideatur. 91

Aedes Saturni, ærarium erat Romæ, quare hic metaphoricè pro lucro & ſtipendio publico accipitur. 788

Aeolidæ, ab Aeolo uentorũ rege dicti, qui ad omnem temporis mutationem uertuntur & mutantur. 449

Aeruſcatores ſunt cogendarum undiq́; pecuniarũ artific

tifices. 764

Aeſculanus deus, & Argentinus, dicti ſunt æris & argenti, hoc eſt, locupletandorum hominum poteſtatem habentes. 744

Aethon, ardens: Podargus autem à pernicitate dictus eſt: qui duo, quibus bigas ſuas iungit Hector apud Homerum, hic metaphoricè pro cupiditate flagrante, & celeritate præcipiti ponuntur. 765

Agnaſci eſt poſt naſci, & agnaſcitur hæres defuncto, cum poſthumus in lucem editus eſt. 714

Agones epitaphij dicebantur certamina nouendialia quæ in honorem exequiarum in funeribus fiebant: quod hic transfertur ad competitorum ambitum: & quandam quaſi dimicationem eorũ qui exuuias ſacras petunt. 772

Aius Locutius, hic famam ſignificat, nullo autore certo emanantem, & uera tamen prodentem. 452

Alaſtoras, hic intellige dæmones naturæ humanæ infenſiſſimos, & aßiduos captatores, et reis & dãnatis infeſtiſſimos. Alaſtores enim ſunt pœnæ, & furiæ Stygiæ. 728

Albatos ſcurras, appellari puto epiſcopos qui ſcurrilẽ leuitatem in uerbis & geſtu præferunt. Albati enim ſunt candida toga induti. In competitores ſacerdotiorum factioſè dimicantes. 772

Album eſt tabula, in qua nomina iudicum in foro Romano proponebantur, qui anno quoq; cauſas iudicaturi eſſent. Erant enim plures iudicum decuriæ, uicibus iudicantes. 54

In Album æternæ prouidentiæ relati ſunt qui uulgo à theologis prædeſtinati dicuntur. 713. Ex albo reijcere: uide Reijcere.

Alecto quaſi irrequieta & nunquã deſinens interpretari

tari poteſt. 763

Alias res agere,eſt curam omnem deponere eius rei, quæ inſtat,nec animum aduertere. 761

Aliptæ unctores erant,qui athletas certaturos ungebant,& magiſtri ac præceptores athletarum dicebantur autore Ariſtotele. 719

Alogiſtia eſt cũ neceßitas reddendarũ rationũ remittitur à principe.uulgo quittus dicitur uel abolitio. 711

Amare à lenone,antiqua eſt locutio, & ſignificat amare proſtitutam meretricem, non mulierem impudicam quidem,ſed delectum tamen amatorum habentem, nec ſe cuiuis permittentem. 69

Anginarium pyrum hic ſignificare puto ſummi apicis ambitum & peruicacem petitionem cum certa ſpe potiundi. 728

Annos ferre uina uetera dicũtur, cũ nondum à uetuſtate deteriora facta ſunt,& adhuc ſeruari poßũt. 714

Anodyna medicamenta,quæ doloris ſenſum auferunt. pagina 789

Anthropolatres,hominibus honorem diuinum exhibens interpretatur. 787

Antipathiã ſegetũ miſcere,eſt ſemina inter ſe dißidentia ſimul ſerere:ut triticũ cũ ſemeſtri uel trimeſtri fruge, Antipathia enim dicitur naturale rerũ dißidiũ. 698

Apocataſtaſis,reſtitutio rerum & inſtauratio periodica in priſcum ſtatum. 812

Arbitri oculati rerum ſanctiore præiudicio trãſactarum,ſunt illi,qui ad ſpeciem tantùm, & prætextum, in conſilium adhibentur:ut res non ex paucorum libidine, ſed conſultò agi uideantur: cùm tamen ipſi in conſilium admißi, non cenſere iubeantur ab ijs qui conſilio prin-

cipis præſident: ſed uel aſſentiri iјs, quæ ipſi ſecretiore conſilio ſtatuerunt, uel adeſſe tantum rebus decernendis: non autem ſententiam dicere, utpote cùm ad res iam antea decretas, & præiudicatas uocentur. Arbitrari enim oculariter tantum, hoc eſt ſpectare, non etiam uocaliter eis datum eſt. 91

Archiplanus dicitur dæmon planorum omnium impoſtorumq; caput. 778

Argumenta theatrica ſunt fabulæ comicæ & tragicæ. 723

Argyraſpides, argenteis ſcutis inſignes ſunt milites, quo nomine quæſtores & præfecti ærarij ſignificari uidentur hoc in loco. 77.427

Arimaſpea carmina. Ariſteas Proconneſius poëta antiquior Homero, ut autor eſt Euſebius in decimo de præparatione euangelica, ſcripſit hiſtoriam carmine de Arimaſpis hyperboreis, ad quos nemo acceſſit: ſed eius animam creditum eſt è corpore exire uagariq; ſolitam, & uicibus in corpus redire: quod ex Herodoto uidetur ſumptum lib. IIII. qui Melpomene dicitur. 776

Aſtes Minerua, dicitur quæ lateri aſtat, quaſi ſocia & cuſtos ſapiĕtis. Præſtes, quæ præcedit, quaſi dux. Sic Præſtites dij homini naſcenti aſsignabantur ab antiquis autoribus, Macrobio, Feſto, & Martiano. 62.63

Atriĕſes ſerui, ſunt q familiæ, et uicarijs præſunt. 444

Athei philoſophi quidam dicti ſunt, qui omnino eſſe deum negabant. 761

Auguſtale dicitur tabernaculum imperatoris in caſtris. 704

Aulicaſtri, ſunt quos uulgò homines uocant curialibus moribus præditos. 448

Auſpicia maiora, maiores honores & magiſtratus ſignificant. nullus enim magiſtratus inauſpicato creabatur. 773

Axiomata dicuntur propoſitiones maximè ratæ, quæ ita certæ ſint ut demonſtrari nequeant: ſed ex ijs demonſtrentur aliæ. Hæ propoſitiones principia diſciplinarum ſunt, & Latine poſtulata & proloquia dicuntur, uulgò maximæ appellantur. 777

Baſilicanas ambulationes uocat, quæ in palatio fiũt ingenti mentiendi licentia, & noua comminiſcendi. 59

Blattarum cõtubernium, tenebroſa loca ſunt, & nulla luce illuſtrata: propter quod Vergilius eas lucifugas appellauit. 781

Briareus aulicorum. Briareus eſt gigas qui Hecatonchir à centum manibus dictus eſt, habens capita quinquaginta, quaſi tantum uiribus pollẽs quantum alij quinquaginta, ut autor eſt Homerus. 744

Bruta olim fulmina dicebãtur, quæ nihil portẽdere uidebãtur, quaſi inania, & nulla ratione naturæ ueniẽtia, ut Plin. inquit. Hic autẽ metaphoricè accipiuntur, & ad interdicta pontificia referuntur, quæ contra ius faſq; decreta eſſe cenſebantur, ideoq; contemnenda. 438

Calix erroris hic ſignificare uidetur opinionem pertinacem Italicarum rerum, uel cum certa pernicie regni perſequendarum. 728

Callipidæ in aula uaſa ſemper colligẽtes, ſed nunquã abeũtes. Callipides hiſtrio fuit tragicus, ut autor eſt Plutar. in apoht. Laconicis: cuius meminit Tranq. in Tyber. & Cic. ad Attic. prouerbialiter, ut hic. 772

Carceres ſunt repagula, id eſt principium curriculi, unde curſores prodeunt ſigno dato: uel in Circenſibus

 ludis

ludis aurigæ,quibus Prætor ſignum dabat. 765

Caßius fuit Romæ iudex ſeuerißimus, unde Caßiana iudicia apud Ciceronem. 712

Cataſta obſeruantiæ illiberalis,aulica eſt obſeruantia eorum,qui ſe rerum potientibus uenditant. 79

Cataſtrophe,exitus eſt fabulæ,& rerũ cõuerſio. 77.

Catonis animo ferre,eſt mortem ſibi conſciſcere ob iniquum fortunæ arbitrium, & incõmodum ſummæ rerũ euentum.Ciceronis autem ſtomacho ferre, eſt partim tẽpori inſeruire,partim in ſeceſſum ſtudiorũ ſe conferre, & incommodarum rerum ſolatium quærere, ut Cicero poſt Cæſaris uictoriam fecit. 83

Cauere capite,eſt cum uades caput & uitã,non ſolùm bona obligant. His autem uerbis Martyres & Chriſti Confeſſores ſignificantur. 712

Cauſia geſtamen capitis regium ſolis calorem arcens: & plerunq; purpurea erat.hic pro galero purpureo ponitur. 771

Cæleno hic pro ſacrilega nundinatione accipitur.una eſt Harpyiarum. 704

Celeuſma,adhortatio eſt remigũ & nautarũ quod cani à ſymphoniacis ſeruis moris erat apud antiquos. 731

Cercopum,id eſt,lucripetarum appellatione ij ſignificantur inter aulicos qui in Reipub.adminiſtratione priuatum compendium ſequũtur,& publicas opes in ſuum lucrum uertunt: quo nomine Quæſtorum & Præfectorum ærarij natio ſignificari uidetur, quorum uerſutias & commenta principes & populus uidentes, tamen intelligere nequeunt.Cercopes Latinè lucriones appellati ſunt.Inde,ut mihi Budæus ipſe indicauit, Cercopon hedra,apud Herodotum in ſeptimo, hoc eſt, impoſtorum

& luc

& lucripetarum ſedes, et inde natum apud Græcos prouerbium. 64

Centuriale aruum: fundus eſt centum iugerum: quo nomine grande ſacerdotium ſignificatur. 722

Cernere hæreditatem, eſt uerbum antiqui iuris, apud Ciceronem tamen frequens ſignificans adire hæreditatẽ iure XII. *tabularum.* 713

Chamæleon pro homine ſubinde mutabili ponitur, quia chamæleon pauidiſsimum animal identidem colorẽ mutat & formam, ut autor eſt Ariſtot. *in* IIII. *de hiſtoria animalium: & ſic ipſe utitur in* I. Ethicorũ, *& in* IIII. *de partibus animalium.* Plin. *lib.* XVIII. 774

Choragium, inſtrumentum ſcenicum. hîc autem metaphoricè pro magiſtratibus regni ponitur: ſine enim magiſtratibus hômines in mediũ, quaſi in proſcenium, prodire nequeunt, & documentum ſui dare. ſemper enim perſtat in metaphora ſuperius ſuſcepta. 780. *Suprà uerò pagina* 742 *accipitur pro bonis fortuitis metaphoricè, cùm fortuna pro chorago, id eſt, ſuppeditatore chori intelligatur.*

Choragus, chori, hoc eſt ſaltãtium, primus eſt, et dux choreæ: is & Præſul, & Choroſtates dicitur, & Choriphæus. Choragi autem paſtophori intelliguntur antiſtites & pontifices res bellicas tractantes. Paſtos enim ueſtis eſt ſacerdotalis, & Præſules dicuntur quaſi præſultores, ſeu præſaltantes. Indecorum autem eſſe oſtendit, & abſonum, ſacerdotes choragos eſſe ſaltationis armatæ: hoc eſt in conſilijs ſuſcipiendorum bellorum præſidere, & rerum bello gerendarum principatum habere, & ueluti claſsicum pugnaturis canere. 77

Choroſtates, eſt qui chorum ſymphoniacũ docet, mo-

deraturq́;. 731

Chreſtologi,uerborum comitate fruſtrantes poſtulatores. 448

Circe Dedala.id eſt,aulica curia, 766

De Cœlo detracti dicuntur qui è magna gloria exciderunt:ſicut In cœlo eſſe dicuntur,qui omnium ore celebrantur.Hîc autem appoſitè ea locutione Budæus uſus eſt. 725

In Cœlo eſſe,id eſt,omnium ore in aula celebrari. 748

Comperendinari uadimoniũ dicebatur,cùm dies iudicio conſtitutus in perendinum diem, id eſt tertium reijciebatur. 775

Confàrreare eſt contrahere & ſancire aliquid ſacrificio intermedio,à fàrre uerbum ductum,quo antiqui in ſacris utebantur.ad id autem alludit adorea uerbum, quæ gloriam ſignificat,cùm adoreum ſit fàr. 726

Confectaria ſunt argumenta Stoicorum quaſi perfecta efficaciterq́;concluſa.argumentatio eſt capticſa minutatim gradatimq́; id quod uult efficiens per interrogationes.quare,à Græcis Sorites quaſi acerualis uel coaceruata dicitur.ad quod hîc autor alludit in uerbo acceruatos. 741

Confuſum uociferatum dicit, quia cùm omnes hoc dicerent,nemo tamen palàm autorem ſe libertatis ferre uiſus eſt. 466

Conſcripti ſunt Senatores ſummæ curiæ, quos ſuper XII.*ſedes ſeſſuros in iudicio dominus dixit.* 714

Conſpicilium,non tantùm oculare ſubſidium ſignificat,ſed etiam feneſtram clatratam, & minutis cancellis obtectam,unde in uias proſpiciũt homines,qui ſeſe è uia uideri nolunt:quaſi obſeruatoriam feneſtram.Hîc autem

metaph

metaphoricè pro priuata uita ponitur in ſeceſſu acta, unde homo ignotus, uel in publicum rarò prodiens uelut ex occulto res geſtas eorum inquirit et adnotat, qui adminiſtrationi rerum præfecti ſunt. 781

Contenti ſimus hoc Catone, id eſt, hac forma Reipublicæ adminiſtrandæ, & hoc rerum ſtatu, ne in deteriorem incidamus, ſi noui homines ſuccedant. 93

Conturbare uerbum eſt iuris antiqui, & ſignificat pecuniam diſsipare, et propriè ad ſeruos pertinet, qui cum rationibus heri ſui paria nõ faciunt, ſed reliquamẽta trahunt pecunia peculiari per nequitiam conſumpta. 710

Conuentus Galliæ, ſunt quos uulgò tres ſtatus uocant. 467

Corculus dictus eſt olim Scipio Naſica ob ſummam, ſolidamq; prudentiam. 448

Choryphæus, eſt chori princeps, qui alio nomine chorodidaſcalus dicitur, quaſi chori magiſter. & quicunq; ſummus eſt in aliquo ordine, is coryphæus dicitur. Chorus autem ſaltantium & canentiũ cœtus erat. unde Præſules dicti. 719

Cothurnus utrique pedi aptus eſt: ob id ad hominem transfertur qui ſe ancipitem inter duas factiones præbet: quo nomine Theramenes Athenienſis dictus eſt. propter eandem cauſam Theramenes aulici, qui & cothurni dicuntur. 794

Cothurnus grauitatem ac ſublimitatem ſignificat. 813

Cothurnata ſcelera, dicuntur ea ſcelera, quæ à principibus committuntur, quæ maiora ſunt illis, quæ à priuatis, & popularibus perpetrãtur: in tragœdijs enim perſonæ regiæ, & grandes inducuntur. 705

In Cothurno, id eſt, in tragica perſona, omnia grauia,

 ac ſub

ac ſublimia decent. cothurnus hic pro primaria dignitate ponitur. ſemper enim perſtat in ea metaphora, quam initio ſuſcepit perſequendam, de choragio, & ſcena loquens. 749

Critica ſeueritas, dicitur propter Criticos, id eſt, poëmatum iudices, qui ſibi eam autoritatem ſumebant, ut quos uiſum eſſet, in ordinem poëtarum redigerent, uel numero eximerent, & eximium poëtam pronunciarent. 56

Cunei, loca erant, in quibus plebeij nullo ordine ſedebant. 452

In Cuneos ſe ſtipare, priuatæ uitæ ſe reddere. 780

Per Cynicos & Momos homines palàm obtrectantes ſignificantur, propemodum conuitium ijs facientes, qui rerum potiuntur: per Harpocrates ij intelliguntur, qui obmutuerunt. Harpocrates enim ſilentij erat index in ſacris. 766

Decus ſcenæ, proceres uocat, quia cũ gẽtiles regis res gerunt in aula, cohoneſtant aulæ faciem. 466

Delumbare, eſt robur, ac uirtutem fortitudinis infringere. 451

Dicere ſacramento, eſt in militiam aſcribi. 461.762

Deprehenſi dicuntur qui ultrà progredi uel nequeũt, uel non audent. 588

Deſultoria amicitia dicitur nec uera, nec conſtans, ſed tempori tantùm ſeruiens, & ex uſu & compẽdio amantis inſtituta, ob idq; mutabilis & uaria pro conditione temporum. 781

Dies comitiales ſunt ea temporis momenta, quibus magiſtratus conferuntur à principe. 463

Diem manibus dicere, eſt mortuorũ animas accuſare,

cum

cum iam non poſſunt apud uiuentes criminibus obiectis reſpondere. 663

D*iras imprecari dicitur populus ſub paucorum regimine uexatus, cum abrupta patientia eorum improbitatem execratur, & eos pœnis æternis deuouet.* V*erbũ eſt antiquum, quo infauſta & exitialia rerum euenta imprecari ſignificabant.* 92

D*onatiua uenialia, dicuntur, quæ uulgò* Indulgentiæ *uocantur. metaphora à donatiuis imperatorijs ſumpta.* 71

E*cheneis, remora. uide* R*emora.*

E*iurare ueniæ petitionem. eſt iureiurando promittere ſe ueniam non petiturum, id eſt, ei iuri renunciare, ut qui dam loquuntur.* 787

E*merita ſtipendia dicuntur, cum ueterani militiæ uacationem impetrant.* 586

E*phectici philoſophi, ſunt qui nihil unquã conſtituũt, ſed ſemper conſultare ſe dicunt, ob id* S*ceptici dicti.* 448

E*rgaſtulum locus eſt, in quo mancipia uincta opus faciunt, quod hîc ad aulam appoſitè transfertur.* 764

E*rgaſtulum piraticum, eſt triremis, in qua uincti remiges ſunt.* 766

E*uerriculum (inquit* C*icero) omnium malitiarum iudicium, de dolo malo.* Q*uo exemplo* B*udæus* E*uerriculum delationum dixit.* 744

E*xpẽſare, eſt expẽſum ferre ĩ ratiõibus factitãdis.* 443

E*xperiri actione, eſt rẽ controuerſam in iudiciũ deducere.* H*ic autem ancipitem ſignificationem habet.* 79

E*xolui religione, eſt ita conſceleratum animum ſacra ſatisfactione expiare, ut ultio diuina amplius impendere non uideatur.* H*uic opponitur* A*lligari religione.* 721

E*xtiſpices, quære* R*egalia exta.*

Feras in populū immittere, eſt à Romano more tractū qui feras in caueis alebāt, quibus interdū homines damnatos obijciebāt: interdū homines beſtiarios cū eis depugnaturos cōducebant in amphitheatro ad oblectationē populi. Has Nero rebus iā ſuis deſperās uoluit caueis emittere, & per urbem Romā laxare, ut populū lacerarent. Hic autem feræ pro populis efferatis metaphoricè ponuntur, qui in Gallos à pontifice Iulio concitati ſunt ut Franciam popularentur. Hic autem ſignificare uidentur concilia duo Romanum & Piſanum, ſtudio magis cupiditatis & uindictæ quàm charitatis ac pietatis indicta. 720

Fides auxilium ſignificat, ut, dij ueſtram fidem, apud comicos. fides etiam perſuaſio eſt certa de aliqua re, ut fides catholica. Hic autem alludit ad fidem, id eſt, pietatem diuorum. 779

Fidem bonam agnoſcere, uerbum eſt iuris, ſed hic per alluſionem dictum eſt, eos taxando qui certam perſuaſionem doctrinæ Euangelicæ non habent. 718

Fide mea eſſe iubeo, id eſt, ſponſor eius fio, uerbum eſt Iuriſconſultorum priſcorum. 743

In fide eſſe, eſt quod Feudum uulgò dicitur. 708

Fiducia eſt, quæ uulgò commenda dicitur. Eſt enim fiducia uerbum iuris antiqui. 707. 715

Figuræ ſcenicorum, ſunt dicta faceta, & allegorica, quibus ſummos magiſtratus gerentes à theatricis taxantur, quaſi cauillamenta uelata. 453

Fœdera anniuerſaria dicuntur, quæ quotannis alia & alia feriuntur. 435

Fomentum hic ſignificare uidetur coniugium Ludouici & Mariæ, quod luculento uulneri Galliæ ſanando appoſitum eſſe dictitabatur. Præcalidum dicitur, quod uulner

uulneratum urit, dum præproperè, & inexploratè adhibetur. Fomentum autem non ſanandi cauſa uulneris, ſed mulcendi admouetur. 460

Formula indulgentior, eſt ius prætorium, quod plus habet æquitatis, & minus iuris ſtricti ac rigidi, ut bonorũ poſſeſsiones à Prætoribus introductæ præter ius ciuile antiquum. Vtitur hic uerborũ uarietate, qua Iuriſconſulti in teſtamentorum tractatibus uſi ſunt. 713

Francomaſtix, dicitur Francorum hominum obtrectator, ut Homeromaſtix Homeri. 877

Frugiperdæ arbores dicuntur, quarũ flores uaneſcentes ad fructum non perueniunt. 877

Fucum facere ordinibus, ſignificat ita aſtutè, et callidè agere in adminiſtratione ſummæ reip. ut proceres, & nobiles, et magiſtratus oppidani, & populus falli ſe, & ſimplicitati ſuæ impoſturam fieri non intelligant. 91

Furculæ ſunt quibus uiatores pedites ſarcinas ſuas gerunt, alio uocabulo Aerumnæ appellantur à Feſto. 714.

Graphis lineamenta formarum ſignificat. 758

Haſtæ amentatæ, dicũtur quæ anſula, & habenula inſtructæ ſunt. Amentum enim eiuſmodi eſt habenula, qua uelites, id eſt, leuis armaturæ milites in prima acie ſtãtes, & anteſignanos præcedentes, iacula ſua concitabant, pugnamq; hac iaculatione committebant, quod Latinè Velitare dicitur, quaſi pugnam irritare, & incipere. Haſtas autẽ amẽtatas mutuari, metaphoricè dicitur pro eo quod eſt dictatas orationes uel ſententias à uiris doctis accipere, & pro ſuis uti, quaſi iaculo ab alio ſumpto brachium ſuum accommodare. & digitos amento inſerere, eſt alienis orationibus reſpondere, nõ ſua, ſed corrogata Minerua. Perſtat autem in metaphora propter uerbũ uelitari,

quo

quo paulò antè uſus eſt. 82

Hemimnæon,idem quod ſelibra. 121

Hercules Alexicacus dictus eſt malorũ depulſor,quaſiq; generis humani protector:quo nomine Chriſtus propriè ſignificatur. 706

Hieroduli ſunt monachi ſacram ſeruitutem ſeruientes. 705

Hilaria feſtum diẽ ſignificant non abſimilẽ illi quẽ pridie quadragenarij ieiunij ineuntis uulgus celebrat. 784

Hoc age,dicebat præcò in ſacris faciendis;quod ſignificat ad hoc ſolum animũ aduerte. Autor Plutarchus in Corio.Plau.in Perſ.Hoc age, opus'ne eſt hac tibi empta? Id eſt,animaduerte & intentus eſto in hanc rem. 724

Hortamenta ſunt celeuſmata nautarum à ſymphoniacis cani olim ſolita. 788

Hypophetæ dicebantur qui prophetis & fanorum antiſtibus ſubſeruiebant, eorum interpretes quæ antiſtites dixerant. 758

Implere ſtipendia eſt tot annos in aliquo ſtudio perſtare,quot opus eſt ad doctrinam aſſequendam. 761

Indagine cinctæ feræ dicuntur quæ intra ſeriem arrectarum plagarum incluſæ ſunt. alludit autem ad indagationem ueritatis per ueſtigia Chriſti,& monumenta ſacrorum ſcriptorum. 750

Indicare rem, idem eſt quod rem uenalem facere, & ei precium ſtatuere. indicare uenditoris eſt, ut mercari & liceri emptoris. 707

Inducere ſententiam eſt delere,& irritam facere 468

Inertia terræ pondera.Iliad.XVIII.Ἀλλ' ἧμαι παρὰ νηυσὶν ἐτώσιον ἄχθος ἀρούρης. 722

In fide eſſe,eſt quod Feudum uulgo dicitur. 710

Inſulati,ſunt Antiſtites. 90

Inire nexum,dicebantur olim debitores, qui cum ſoluendo æri alieno non eſſent, creditoribus uincti addicebantur lege x i i.*tab.* 710

Interceßio erat tribunorum,qui intercedere poterant ne comitia haberentur. eſt enim interceßio quam uulgo oppoſitionem uocant. 731

Inter diuos relati uulgo canonizati dicuntur. 710

Interpolis humanitas, dicitur natura humana ex carie uetuſtæ ignorãtiæ & ſceleris inueterati renouata,& baptiſmali aqua niteſcens:quo ſacramento homines Chriſti milites fiunt, & mundo ac faſtui ſeculari amicitiã renuntiant,& mancipatu dæmonis eximuntur. 733

Inter cuneos ſedere,eſt inter priuatos eſſe,& honoribus nõ fungi. In cuneis enim plebs promiſcue ſedebat & ſpectabat. 466

Intra pomœria nati,ſunt homines rerum intelligẽtes, non ruſtici,& ignari impoſturarum. 451

Iſonomia,eſt æqualis bonorum diſtributio. 730

Iudicem ferre, eſt arbitrio alicuius permittere litem, uerbum antiqui iuris. 57

Ius gentium eſt quod in ſenſum communem cadit, ex quo commercia manauerunt & impoſturæ. 796

Ixionidæ Centaurorum germani & ſimiles. 770

Lætis auibus renuntiari eſt felicibus auſpicijs pontificem creari. 717

Laniſta, eſt quo moderante digladiantes ſeſe mutuis ictibus impetunt. 435

Laoplanus dæmon,id eſt popularis impoſtor 765

Lar,deus eſt domeſticus:itaq; peregrè redeuntes larẽ familiarem ſtatim ſalutare ſolebant. 771

Latifundium fundus eſt latè patens: hic pro ſacerdotio copioſo & opulento ponitur, & epiſcopatu latè patenti. 722

Laudare autorem eſt citare, & prodere, uerbo iuris antiquo. 723

Laudare more faſcinantium, id eſt, animo malefico, & uenefica lingua. 786

Linguis fauere eſt ſilentium tenere. 749.786

Liticines Sacroſancti, quære Sacroſancti.

Macaron, id eſt beatorum inſulæ (alludit autem ad elyſios campos) in quas animas boni meriti antiqui tranſire exiſtimabant, & beatorum inſulas eſſe dicebant, ut autor eſt Seruius. 746

Mancipes ſocietatũ, ſunt magiſtri, & capita quarumcunq; factionum: metaphora ſumpta à redemptoribus, aut publicanis. 59

Mancipium non tantum hominem ſeruum, ſed etiam mancipatum & poſſeßionem ſignificat. 757

Mediaſtini ſerui ſunt qbus uiliora miniſteria per atriẽſes & actores imperãtur, ut plebs pullata in Frãcia. 743

In medio ſtare, in actu rerum eſſe inter aulicos. 780

Mercurius inſtitor eſt quæſtus è rebus ſacris & nundinatione ſacrilega. 704

Metempſychoſis eſt animarum in alia atq; alia corpora tranſitus. 787

Mimi & planipedes genera ſunt comœdiarum, in quibus perſonæ uiles, & actus ipſi indecori ſunt & ſcurriliter laſciui. 749

Modulos appellat mediocritatem & parſimoniã à priſcis inſtitutam, ut quiſque ſacerdotum uno ſacerdotio acquieſcat, quod quidem ſuppeditare neceſſaria pro dignitate

tate

tate cuiuſq; ordinis poſſit. 720

Motorij actus, dicuntur alluſione comœdiarum priſcarum. Comœdiæ enim motoriæ dicebantur, quæ turbulentæ erant: quæ autem quietiores, eæ ſtatariæ uocabantur. Alludit igitur ad Reip. ſummam, quæ turbulẽtis actibus adminiſtrata eſt, propter tumultuoſa bella. 75

Muli Mariani qui ſint docet Feſtus, & Plutarchus in Mario. 714

Multiplex tropus orationis eſt oratio multiplici ſchemate, id eſt ſignificans & repetẽs quod meminiſſe omnes magnopere oportebat. 726

Muſæum, ædes eſt Muſis ſacra. 52

Natalibus reſtitui, uerbum iuris, hic pro innocẽtiæ & puritati primæ reſtitui dictum eſt. 733

In naſſam. In naſſam ingreſſi piſces retrocedere nequeunt. Sic homines probi beneficijs aulicorum ineſcati, & ſemel autorati, ultrà ſui iuris non ſunt, ſed obſequi ijs coguntur à quibus ornati ſunt & adiuti. 768

Nauclerus nauis, Latine nauicularius dicitur, id eſt nauis dominus, cuius periculo nauis agitur, & cuius eſt ſumma poteſtas. Hoc in regem Ludouicum dictum, qui in demortuorum magiſtratuum locum plerunq; nullos ſufficiebat, nec in eos regia ſeueritate inquirebat, quos ſummo rerum actui præfecerat. 783

Nexum inire, eſt corpus ipſum capi, cùm pignora nulla ſunt quæ capiantur. 442

Nexum ineunt plebeij, ſi indictum tributum non ſoluerint, id eſt in carcerem conijciuntur. 744

Ob Noxam dedere, iuris uerbum eſt: ut noxæ dedere, quod idem eſt. 744

E Numeris eximũt, Metaphoricè dictum eſt, uerbum

à milit

à malitia tractum. Eſt enim Eximere è numeris milites, ex manipulis expungere, & reijcere, ſtipendioq; priuare. licet Eximere numero, aliud ſignificet. 57

Obnuntiare, & uitium obuenire, uerba ſunt tracta à more comitiorū Ro. Obnuntiantes enim Augures, id eſt affirmantes infauſtum aliquod ſignum è cœlo ſeſe obſeruaſſe, prohibebant ne magiſtratus eo die crearentur. Vitium autem obueniſſe dicebatur, quando oſtentū aliquod creationem uitians apparuerat. Vtitur his uerbis Cicero in ſecunda Antoniana. Hic autem metaphoricè accipiuntur. Obnuntiare enim eos intelligit, qui nocere ijs uolentes, quos publica fama commendat, clàm eis detrectant, quaſi uitia in eis compererint: & ſic eos à beneficijs arcent principalibus. 65.731

Odeū, locus eſt choro et ſymphoniacis deſtinatus. 814

Offendere ad populum Ciceroni eſt non populariter agere, nec populi plauſum mereri. 801

Officinam ditis intelligendam arbitror eorum hominum ordinem, qui ijs muneribus funguntur, quæ ad rem ærariam pertinent: quorum illa eſt functio, ut ærarium diſpenſent: ex ea enim officina repente diuites prodeunt: quanquam etiam alludere uidetur ad orcum, uidelicet taxans id inſtitutum uitæ, quod plerunq; ad orcum deducere creditur. 426

Onocephali homines ſunt aſinino capite deformes. pagina 462

Optiones, pro adiutoribus, & ſubminiſtrantibus accipiuntur. Verbum eſt à militia ductum, quo Plautus in Aſinaria utitur. 61

Oraculorum conſpicilia ſunt interpretamenta acrium enarratorum ſacræ ſcripturæ. 711

Ordines

Ordines hic nobilium multitudinem, & eorum, qui in magiſtratibus ſunt, ſignificant: Orcheſtra, ſummam curiam: in ea enim Senatus ſpectabat. 452

In Ordinibus ſedere, in magiſtratu eſſe municipali, & munere aliquo fungi. 780

Pæon medicus deorũ eſt: unde Pæonia manus, pro certa, & auxilij præſentarij dicta eſt. 728

Paludati duces, ſunt ad bellum iam accincti, & in expeditionem iam exeuntes. 92

Paſtophori ſunt ſacerdotes ſacris geſtaminibus induti. 75. 752

Pax genialis dicitur, quæ cõnubio inito inter Francos & Anglos facta eſt, pronuba diuina prouidentia. 434

Perpetuum edictum eo tẽpore factum eſt, quo ius prætorium ad certam & fixam formulam redactum eſt, antea enim quotannis immutabatur. Hic ſignificatur lex euangelica quæ nunquam immutari poteſt. 711. 745

Phæaces hic pro credulis & ſtultis ponuntur. Alcinoo enim Corcyræ Regi & eius populus Phæacibus Vlyxes Leſtrigonas & Cyclopas & alia monſtra à ſe conficta narrabat, & ijs omnia uera eſſe perſuadebat. unde Iuuenalis, Tam uacui capitis populum Phæaca putauit. 776

Phileleutherus ſui iuris retinentiſſimus, & libertatis amans. 787

Philoplutus, dicitur diuitiarum ſtudioſus. 733

Philoſophia uranophrõ pſychagogosq;. Vranophron dicitur niſi cœleſte meditans: pſychagogos quaſi deductor animæ dicitur. ſignificat etiam flexanimũ. fuit etiam olim epithetum Mercurij animas ad inferos deducentis. pagina 791

Planipes comœdia argumẽto & actione humilis, nihil

ſplendoris habens. 613

Plutacademica proloquia. Plutos Græcè opulentiã ſignificat.inde plutacademicam appellat philoſophiam cuius fines ſint bonorum & malorum diuitiæ & paupertas.Pluto autem id eſt,diuitiæ.Pluto deus dictus eſt ut Latinè dis:alludit igitur ad Plutonis fanum ,ut ſignificet illius philoſophiæ dogmata ad orcum tandem tendere. 777

Podargus,uide Aethon.

Polemarchi ſunt quos mareſchallos uocant. 813

Poſthumæ rationes ſunt quæ poſt mortem redduntur in ratiocinio diuino. 743

Precarius honor eſt qui ad arbitrium eius admittitur qui donauit. 464

Præterire,uerbum eſt antiquum. Et Præteriti Senatores dicebantur, quorum nomina tacebantur in recẽſendo Senatu.Et Præteriti candidati, in comitijs apud Ciceronem & Plinium leguntur, quorum ratio in comitijs non habebatur, & qui repulſam tulerant. Hic pro ijs accipiuntur, quorum fama ſupprimitur ab ijs qui nouerunt eorum merita,& uirtutem. 65

Prærogatiuum ſuffragium dicitur,ut Prærogatiua tribus.In comitijs enim Romanis Prærogatiua tribus dicebatur, cui ſorte obuenerat ut prima rogaretur, hoc eſt ſuffragium ferret.Sic Prærogatiuum ſuffragium dicto loco dicitur eorum hominum ſententia, qui primi cenſere iubentur à principe de unoquoq; præficiendo. 66. 731

Præſtes Minerua,uide Aſtes.

Prætexta inſigne eſt magiſtratuum:quare prætextati pro magiſtratibus exaudiuntur. 768

Primæ ceræ, dicuntur quos Iureconſulti primos gradus inſtitutionum uocant. Erant enim ceratæ tabulæ te-

ſtamen

ſtamentorum. 714

Primigenia noxa peccatum eſt primi parentis. 720

Proceßibus ſuis inimicus homo dicitur, qui eas artes negligit, quibus homines locupletantur, & creſcunt 462

Proletarij dicebantur homines inopes, & nullo cenſu in claſſes redacti, hic per translationem dicuntur proletarij qui nulla dote animi, nulla ingenij ac ciuilis prudentiæ facultate cenſentur & commendabiles ſunt. 781

Proludere eſt præludium certaminis alicuius facere, & certamen auſpicari. 785

Pronaũ, limen eſt, & frons tẽpli: Cella autẽ interior, eſt pars ædis ſacræ, in quam ingredi nõ cuiuis licebat. 54

Proreta eſt qui in prora nauis regit, id eſt, in primore parte nauis, ut gubernator in puppi clauum tenet. 762

Proſcenium, locus eſt ſcenæ prominẽs in orcheſtram, unde Scenici proloquebantur. 452

Pritaneum, domus erat Athenis publica, in qua bene de Republica meriti alebantur ſumptu publico: quaſi horreum publicum dictum. Alludit autem hic ad dictum Horatij, Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati. pagina 444. 462

Pſeudocatones uulgò hypocritæ uocantur. 766

Pſeudophiloſophia eſt gentilium ſapientia. 757

Publica religione conſecrati ſunt quos canonizatos uocant. 723

Purpura dibapha dicitur, quæ bis tincta eſt, ut eius intenſior ac flagrantior ſit color, quæ hic galerum cum legatione ſignificare poteſt. 773

Purum probum ſuum aurum dicebant quod ſacrorum cauſa conferebatur. Purũ erat quod ſpurco actu quæſitũ non fuerat. Probum, quod obryzum. Suũ quod proprium

conferentis eſſet,non alieno admixtum. 782

Pyrrhica ſaltatio,eſt armata. 77

Quæſitores ſunt illi qui criminalibus iudicijs præſunt, quaſi inquirendi criminis præſides. 744

Quære peregrinū.Sumptū ex Horatio,Quære peregrinum uicinia rauca reclamat,id eſt,quære peregrinos non uicinos quibus fidem facias.nos enim fidē tibi non habemus,ut qui te probè nouimus eſſe planum & impoſtorem,mendacēq;.Vide Horatiū ad Scæuā lib.1.Epiſt. 771

Receptitius ſeruus eſt quem mulier in dotē accedere noluit,ſed ſibi recepit,& retinuit ne marito ſubeſſet. alludit autem hic ad id quod dominus de Ioan.euang.dixit, uelle ſe illum manere ad reditum ſuum, quaſi à fato communi receptum. 758

Recoctos aulicos uocat in aula ueteratores & cōſummatos,uerbum eſt Horatianum. 746

Regalia exta. Sacrificantes olim exta aſpiciebant, ex quibus ij, qui Extiſpices dicebantur, futura ſacrificanti prædicebant. Regalia autem exta dicebantur, ex quibus regnum portendebatur:ad quem morē nunc alludit. 772

Reijcere ex albo,ſignificat iudicem ut ſuſpectum, & iniquum recuſare,& auerſari. 55

Remora piſcis eſt, Echeneis Græcè dictus, qui carinis nauium hærens,earū curſum retinere creditur:quare remora pro impedimento ac retinaculo ponitur. 768

Renunciari magiſtratus dicebantur in comitijs, dum uoce præconis deſignati pronuntiabantur. Creari igitur & Renuntiari idem ſignificant. 456

Reſtibile uinetum eſt uinea renouata:quæ hic pro conſtituta eccleſia & moribus atq; inſtitutis reformata ponitur. 722

Riuales

Riuales ſunt qui eandem rem amant. 770

Roſcij ſunt artifices aulicæ ſimulationis. Roſcius enim ſummus fuit hiſtrio: cuius generis artificium ſimulatione conſtat, & alienæ perſonæ in theatro imitatione. Sic iſti qui taxantur, ſimulatione uultuum bonos & comes ſeſe oſtendunt, cum re uera alij ſint. 766

Sacroſancti liticines, eccleſiaſtici principes partium utrarunq; ductores, diſcordiam alentes. 436

Sacroſanctas ærarij pecunias (quas manubias, quaſi pullatæ plebis ſpolia uocat) ideo literatis eſſe dicit, quia illas tangere literatis nō licet, cū ſint in manu imperitorū, & in poteſtate quæſturas facientium. 463

Sacramento dicere, eſt nomen dare militiæ imperatoris Chriſti. 723

Sanctificum cruſtulum eſt eucharistia, quæ animos ſanctificat. 724

Satyriſcus, diminutiuè à Satyro deriuatur. 766

Sæcularia dicuntur ea, quæ ad corpus & uitæ delicias pertinent, quibus ſpiritalia opponuntur. 724

Sæculare etiā dicitur quod cētū annorū intercapedinē habet. Luſtrale quod quinq; annorum. hic autē alludit ad utranq; ſignificationē ſæcularis: non enim ſæcularis propriè (inquit) eſt factus qui ſæpe ad quinquenniū non protenditur, cum ſummi honores ſæpiſſimè breues ſint. 724

Ad Scalmum alligati, ſunt quos dicunt in triremi uinctos eſſe. 766

Scenæ & populo ſeruire, eſt rationem publicæ famæ habere, & captare gratiam populi. 466

Scotima ſcripta, Heracliti dicta ſunt, quaſi tenebroſa, & intellectu difficilima. Huiuſmodi autē ſunt prophetarum oracula, & Solomonis ſymbola magna ex parte.

Symbola autem ſunt dicta myſtica. 753

Secare uiam dicuntur ij, qui per locum inuiũ primùm ingrediuntur, quales ſunt autores cuiuſq; ſectæ. 710

Sectores hic appellantur metaphorice, qui ſacerdotia uiuentium utiamiam moriturorũ ambiunt. Sectores enim ſunt propriè hodie qui confiſcationibus diteſcunt, quaſi prædam ſequentes. 772

Selecti olim dij dicti ſunt, & ſelecti iudices, hic ſelecti patres ſignificantur ſummi pontificis comites & aſſeſſores. 719

Sequeſtres intra ſepta, ſunt proxenetæ & internuntij emendorum officiorum, qui intra aulæ cancellos ingredientes, quaſi intra comitia pecunias pro amicis promittunt ſuffragatoribus, & numerant nundinantibus. 463

Seruare de cœlo, uerbum eſt augurale, ſed metaphoricè accipitur pro eo quod eſt ex ſententia animi ſui homines probare uel improbare, obſeruato diuino mãdato: Hoc eſt rationem cœleſtium rerũ habere, nec affectibus inſeruire, & amori uel odio obſequi. 65. 731

Seßio, uocabulum eſt alluſionẽ habens ad cõcilia huius ætatis, ſpecioſiora ſcilicet, quàm religioſiora. 726

Siderati dicuntur qui uelut aſtro aliquo percußi repente exareſcunt, ut arbores, quæ uento noxio afflatæ retorreſcunt. 784

Siſyphidæ ſunt homines honores ambientes, à Siſypho, qui apud inferos lapidem urgere in montis uerticem dicitur, qui identidem ipſe in imum reuoluitur, qua allegoria ambitio ſignificatur. 764

Sophophilus eſt, qui ſapienter amat, non qui ſapientes amat, ut philoſophus. 767

Sordes dicuntur ſtatus reorum: antiqui enim rei criminum

minum facti, ſordidam ueſtem induebant quoad abſoluerentur. Alludit igitur hic ad ambiguam ſordium ſignificationem. 745

Specilla ſunt, qbus medici explorāt ulcera ſinuoſa. 766

Spintriæ ſunt inuentores rerum nouarum & iniquarum. 763

Statiua habere, eſt quod uulgò dicunt, Campum tenere, hoc eſt, caſtra ſtataria metari. 59

Statumina ſunt adminicula uitium. hic pro ſacerdotijs accipiuntur, quæ ſingulos palmites, id eſt, ſacerdotes alunt & ſuſtentant. 721

Stylo exigere, eſt ſcribendo aſſequi, & Latinè explicare. 61

Stipendia facere Mineruæ, & æra nō merere, eſt quæſtum non facere ex ſtudio literarum, ut ij faciunt, qui ſtipendia uel publica accipiunt uel priuata. 585

Sublimipetæ ſunt ſumma honorum faſtigia appetentes. 710

Sufflamen, lignum erat, quod per rotas traiectum in locis decliuibus inhibebat currus ne incitatius uoluerētur, quàm opus eſſet. 765

Suffuſio oculorum morbus, eſt humor concretus in loco pupillæ. 711

Summus Atrienſis domini eſt, cuius omnes alij quaſi uicarij ſunt, hoc eſt, Pontifex Romanus. 707

Summum ius, eſt ius diuinum: ſummū ius etiam eſt ius ſtrictū. Hic autē alluſio eſt ad utrunq; ſignificatum. 746

Talthybiadæ, poſteritas Talthybij præconis Agamemnonis, quorum meminit Herodotus. 75

Tectorium opus, ut ex Vitruuio & Plinio nouimus, parietū erat expolitio directuras arenati & marmorati

 continens

continens, & ſuper id colores inducebantur. cuius operis ratio tempore noſtro omnino exoleuit, & pro eo tantum albarium remanſit in uſu. accipitur autem Metaphoricè pro ſplendore rerum ſuperficiario, ut apud Iuuenalem pro fucamento. 764

Teletarches Chriſtus ſacrarũ cerimoniarũ autor. 706

Teſſeram. Moris fuit apud priſcos, ut hoſpites, id eſt, externi amici teſſeras hoſpitij ſeruarent, ut ius hoſpitij etiã ad poſteros tranſiret. teſſeram enim ſecum ferentes hoſpitum liberi, agnoſcendos ſe præbebãt. cum autẽ hoſpitium renuntiare uolebant, teſſeras frangebant. 726

Teſſeræ ueniales, ſunt ſyngraphæ indulgẽtiarũ. 727

Theatrum, hic totum regnum Franciæ ſignificat: unde conſpicui ſunt, qui in aula ſummæ rerum præfecti ſunt. 452

Theoria, ſtatus eſt animi autorem ſuum quærentis, & contempta humilitate terrenarũ rerum, ad cœleſtes ſemper ſuſpicientis. Verbum à Triſmegiſto inuẽtum, ut autor eſt Lactantius. 726

Tibicinibus fulciuntur ædificia ruinã minantia, fibulis autem aſtringuntur parietes qui ab ædificio diſtrahũtur, uulgò claues appellant. 720

Togati, ſunt qui pacis tantum artes nouerunt. 92

Tranſlatitium, eſt id quod uſitatum iam eſſe cœpit, & cuius multa ſunt exempla. 91

Tripudium ſoliſtimum, auſpicium erat lætum, quo ſtatim à pullarijs nunciato Conſules aciem inſtruere ſolebant, ut uidere eſt apud Liuium libro decimo. ſignificat etiam lætitiam populi pedibus ſupplodentis, & ueluti ſaltantis: tripudium enim à terra pauienda, id eſt, ferienda dicitur. 785

Tymp

Tympana publicæ famæ pulſare, eſt ita ſe in rerũ actu gerere, ut laudem & famam commodam mereantur. 468

Vades locupletes ſunt fideiuſſores idonei in cauſis criminalibus dati. Hic metaphoricè ſcripta probata intelliguntur. 663

Vadimonium fati, eſt mors, cum fatum hominem uadatur, id eſt, ad certum diem aſtringit, quo ſe ſiſtat ad iudicium diuinum. 760

Vcalegon dicitur qui inſtante periculo remiſſius eſt, quaſi curam nullam gerens, qualis apud Verg. Vcalegon intelligi debet, ὀυκ ἀλέγων. 454

Vectores ſunt priuati & populares qui officia in naui regenda non obeunt. 788

Velitarij, quære Haſtæ amentatæ.

Venditare fumos, eſt falsò gratiam inire: ut quidam iniqui homines faciunt, qui ſe ſuffragatos eſſe mẽtiuntur, cum uerbum non fecerint. 447

Verſuris autorare obæratos, eſt mutua pecunia ingenti data, obſtrictos ſibi debitores efficere. 462

Volones ſunt milites uoluntarij, quos uulgò Fortunipetas uocant, nullo ſtipendio certo militantes. 745

Vranognomon dicitur, qui rerum cœleſtium cognitionem habet, ut Paulus in cœlum raptus habuit. 762

Vranopolis, cœleſtis ciuitas interpretatur. 451

Vranoſcopus amor ſapientiæ. 790

Vtraque pagina rationum, ſignificat accepta & expenſa. 715

Vultus ſordibus excuſſis ferocem præferentes ſecuritatem. His uerbis ij homines ſignificari uidentur, qui cum aliquando rei peculatus eſſent, & in ſummum diſcrimen adducti propter infamiam interuerſæ publicæ pecuniæ,

cùm præpotentis alicuius aulici ſuffragatione ampliati eſſent, magis quam ex reis exempti: langueſcentibus tamen criminationibus, conniuentia principum & curiæ ſummæ, uelut abſoluti, ſuperbiores ſolito facti erant. In ſordibus enim eſſe dicebantur olim, qui rei publici criminis erant. 91

Xenagogus, eſt peregrinorum deductor. 790

INDEX RERVM

ET VOCVM INSIGNIVM QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Abdemonus Tyrius 496
Acacus 35
Academici 440
Accipiter ſoliuagus prouerbium 70
Accuſandi licentia 658
Accurſij autoritas 4
eiuſdem lapſus 384
Achilles Homericus 62
Acetabuli menſura 550
Actiacæ uictoriæ monumentum 321
Actiacus exercitus 311
Actorum Apoſtolicorũ locus 632
Actus quadratus 521
Adamãtis gẽmæ preciũ 219
Adeſpota, albana 297.386
Addicere nummo 106
Adiabene 488
Adminiſtrationis publicæ integritas ardua 770
Admiſſionales 445
Adoleſcens triſtis magis quàm hilaris Ariſtoni placebat 608
Aduerbia pro nõibus in numerandi ratione 128
Adytũ in aula quid ſit 94
Aedium Romanarum magnificentia 329. & 331
Aedilium munera 170
Aegis poliuchi 409
Aegyptus in prouinciam redacta 319
Aegypti abundantia 507

Aegypti adminiſtratio 385
Aegyptiorum opes 505
Aenigmatũ & problematũ inuicẽ ꝓponendorũ apđ antiquos cõſuetudo 495
Aeoli in aula 784
Aeolidæ 448
Aerarium Romanum 381
Aerarium Romanum Cæſar ui perfregit 315
Aerarium Romanũ in æde Saturni erat 788
Aerarij Rom. copiæ 180
Aerarium ſanctius à Cæſare expilatum 184
Aes alienum Cæſaris dictatoris 211
Aes auro & argento miſcebatur 354
Aes graue 105
Aes quãdo primùm, & qua nota ſignatum 145.526
Aeris appellatione As intelligitur 146
Aeris dena millia 126.127
Aeris grauis pœna 105
Aeris grauis tempus ſeu collatio 694
Aeris nota 616
Aeruſcatores 764
Aeſopus hiſtrio 235
Aeſopi diuitiæ 700. quæſtus 241
Aeſopi duo, pater et fil. 239
Aeſopi patina 155.156.168 237.408
Aetheris ſuma pars, Minerua intelligitur 89
Aethiopiam arma Romanorum penetrarunt 319
Africæ fertil. triticea 675
Agnatum 801
Agri uncia 17
Agricolatio dñi 721.722
Agricolarum ignauia 677
Agrorum ceſſatio 522
Agrippæ opera in ædilitate 366
Alæ 78
Alcæ luſus immenſi precij 405
Albana, quæ ἀδιάσοφα 297
Albana, ſpauaq́; 385
Alcinoi apologus 776
Alexandria, emporium locuples 385. & 389
Alexãder polyhiſtor 484
Alexã. Magnus Homeri et Pindari ſtudioſus 91.198 uinoſus 572. eius auguſtale & prætoriũ caſtrẽſe. 425. eius cõuiuia 293. in nupt

nuptijs luxus 423. & dein. Suſiani theſauri 417. 420. imperium 381. copiæ 380. munificẽtia 423 ſublimis animus 428. opes 429
Alexãdrocolaces 423.424
Alpheſte homines dicti 3
Alum 614. ut ſiſtatur 542
Amaſis, qui et Pharao 508
Ambientiũ moleſtiæ 764
Ambitio, & dinundinatio in pontificibus & cœnobiarchis 702
Ambitio honeſta 219
Ambitio tenaciſsima eſt 771
Ambitionis cæcitas 711
Ambitioſorũ ſtultitia 765
Ambitus fœnus intẽdit 343
Ambitus lex 360
Ambitus Romæ ingẽs erat ob magiſtratuum commoda 347
Amentum 82
Amicorum perfidia 430
Amicorũ locupletator Auguſtus 354
Amœbei citharœdi quæſtus 238
Amor ſui, et charitas publica, non bene cõuen. 433
Amphora, eius forma & capacitas 513.545.550. 605.658.663.673.
Amphoteroplus 115
Amymones 218
Ἀνάδυσις 202
Anadyomenæ Apellis 202
Anagnoſtarum ſeruorũ pretium 232.237
Anantapodoton 743
Anaphora 31
Anatociſmus antiquis uſitatus 667
Androſphinx 799
Animæ definitio 37
Animæ humanæ humiliatio 725
Animæ partes duæ, ira & ratio 61
Animam mortalem aſſerentes 736
Animus & anima differunt 41
Annonæ ratio apud Pariſinos 631
Annulus aureus, equeſtris ordinis indicium 236
Annuli aurei geſtandi ius 267 tres ab Hannibale Carthaginẽ annulorum modij miſsi 550

Antæus 455
Antiochia 488
Antiquos perinde atq; nos errare potuiſſe 25
Antonius à prato cancellarius 808
Antonius triũuir 232.380 *eius copiæ in bello Actiaco* 632. *facies in nomiſmate* 162
Apamia urbs 475
Apartilogia 289
Apellis præſtãtia 202.203 339.& 775
Appellico Teius 339
Aphrodiſium 648
Appianus hiſtoricus Græcus 212. *eius tempora* 378
Apitij luxus pditiſſimi 240
Apion Polyhiſtor 496
Apirocalia 88
Apocalypſis Ioannis, Parcarum commentariũ 758
Apolides 790
Aquæ chryſulcæ mira uis 262
Ara Lugdunenſis 399
Arabiæ felicitas 413
Arabum tributum 376
Arbela uicus 428
Arbitrium, noſtri iuris eſt 737
Arbores in quincuncem digeſtæ 48
Arces ciuitatum Palladi ſacræ 89
Archidicaſtes 387
Archontius uulnerarius medicus 195
Argenteus quo Chriſtus diuenditus 632
Argentum granallium 263
Argentum impermixtũ puriſſimumq; 264
Argentum hominibus Romanis auro celebratius fuit 268.& 353
Argentum in nummóne an in ſupellectile melius habeatur 430
Argentum nõ aurum imperabãt Romani uictis abs ſe gentibus 267.& 485
Argentum optimũ, Pariſinum & cineraceũ 263
Argentum purum 660
Argentum quando ſignatũ 100.632. *eius nota* 633
Argẽti ad aurum analogia 265
Argento cælato inſignes multi

multi 363
Argentifodinæ memorabiles 390
Argentinus deus 744
Argyranche 530
Argyrocopium 258.399
Arietes talentares 396
Arictũ ꝑtiũ ĩ Bætica 396
Ariſtides 787
Ariſtippei 787
Ariſtoteles Alexādri præceptor 91
Ariſtoteles innumera uolumina conſcripſit 200
Ariſtoteles magno pauculos libros emit 290.& 338
Ariſtotelis & Theophraſti libri magno uenditi 338
Armigeri ſerui pretiũ 156
Arpennũ Latina uox 521
Arpennum Pariſinum 522 *eius proportio ad iugerum Romanum* 524
Arpennorum oblocatio in Francia 523
Artes in pretio olim quædam, quæ nunc euiluerũt 196.201.338
Artes liberales unde dictæ 790
Artium inuentio & abſolutio 3.4
Artificia antiqua 355
Arura 489
Aruum 522
Aſchematiſtos oratio 21
Aſia 203.310.376. *eius fertilitas* 387
Aſia deuicta, luxuria Romam inuaſit 312
Aſiæ 20.*millia talentũm imperata* 303
Aſina Reatina 152
Aſini Arcadici, & Reatini 153
Aſpectus quadrãtalis, nonagenarius &c. 29
Aſpectus aſtronomici 293
Aſpendius citharœdus 72
As, qui & Aſsis, unde dictus 12.& 628
As, libra & pondo idem 12
As & aſsis dipondius 628
As, libralis nummus 47
As nummulus 104
As noſtra moneta 616. *eius partes hodiernæ* 660
As æreus erat, non argenteus 145
Aſsis partes 7.660
Aſsis partes etiam menſuras hauſt

hauſtuum in bibendo ſignificant 559
Aßis in partes, res omnis facilè diuiditur 23
Aſſes mille, ualebant aureos decem 360
Aſſes ſextantarij 634
Aſſes ſtipendiarij 695
Aſſes quos Plinius *intelligat* 149
Aſſes unciales 695
Aßipondium 12
Aßyriorum regnũ 484. *uetuſtißimum omnium* 496
Ata noxa 589
Atele 545
Athenæi locus 291
Athenienſes claßiarijs opibus excelluiſſe 652
Atheniẽſiũ aduerſus Aeginætas *odium* 372
Athenienſium cenſus 527
Athenienſium claſſes 526
Athenienſium diuitiæ 528
Atheniẽſium prouẽtus 530
Atlantes in columnis 317
Attali hæreditas Romanis *inutilis* 312
Attegiæ 247
Attribui 382
Auaritia mira 392 *eius ardor* 763
Aucupatio 99
Auium ſermone humano uocalium pretium 157
Auguſtale Alexandri 425
Auguſti commentarij 327 *congiaria* 321. *facetiæ* 358. 501. *genitura* 161. *geſta* 318. *legiones* 27. 324. *nomiſma* 160. *opera publica* 325. *reuerentia ac cultus* 324. *ſobrietas in cibo & potu* 563. *uictoriæ* 319. & *deinceps. triumphus* Actiacus 538. *teſtamentum* 100. 324
Auguſti tempora 351. *eius ſeculo opulentia ærarij* Romani 316. & 696
Auguſto perpetui imperij poteſtas delata 317
Aula impoſtrix 95
Aulæ elogiũ et crimina 792
Aulæ ineſcatio 768
Aulæ pernicies 95
Aulæ potentum deſignationes 746. *deiectiones* 748
Aulicacademiæ axiomata 775. & 777.
Aulica curia excordes homines facit 795

Aulic

Aulica uita quatenus ſapienti adeunda 796
Aulica fœlicitas 74. *ſimulatio* 766
Aulici antiſtites ſeu pontifices 749. *ſacerdotes* 708
Aulici recocti 746
Aulici ſpintriæ et æruſcatores 764
Aulicorum depulſorũ execrationes 95
Aulicorum inſtitutio 775
Aulicorũ miſeria 776.799
Aulicorum quorũdam auaritia & improbitas 432
cæcitas 711
Aulicorũ ſeruitus 267
Auletes Cleopatræ pater 385
A. Gellij locus 289. & 616
Aurata 225
Aurea fortuna 805
Aurelius imperator 254
Aureus integer, ſolidus dictus 657
Aureus Romanus 255
Aurei æſtimatio 148
Aurei æſtimatio ĩ iure 657
Aurifodinæ præſtantiſſimæ 390. & 393
Aurum duodeuicenariũ & uicenarium 271
Aurum Perſæ in theſauris habere ſtudebant 430
Aurum purum, probum, ſuum, 782
Aurum Toloſſanum 394
Auri ad argentum analogia 265.268.398.
Auri admiratio 621
Auri indicatura 261.398
Auri apud priſcos rara mẽtio 352
Auri libræ Romanæ pretium 261
Auri in libra quot ſint centia 261
Auri pernicies 622
Auri prætium 260
Auri ramenta 390. *pſegma* 390
Auri ſumma noti 263
Auri ubicunq; mixti aut cõfuſi, ſeparandi ratio 262
Auro olim Roma non abundabat. 267
Αὐθέντης 736
Autolyci 787
Αὐτόχειρ 736
Autopyrum 594

B

Babylonia 488

Babylonis ædificatio 484
Babylonici agri fertilitas 676
Bagoæ Perſarum 73
βαναυσικοὶ 593
Baiularium pondus 475
Ballux 391
Baptiſmatis uis 733
Barſine, Darij filia 422
Barutus, quæ et Beryt. 322
Baſilius & Nazianzenus æquales 751
Batus 609
Bætica Turdetania 589
Bætica Hiſpaniæ 323. eius fertilitas 390
Beatitudo quomodo inueſtiganda 713
Beli ætas 483
Bella non decere eccleſiaſticos 435
Beroſſus hiſtoricus 494
Berytus Syriæ 322
Bes 16.560
Beſſale 19
Betonica 570
Bibēdi mos antiquorum in conuiuijs 560
Bibendi ratio ac menſuræ apud Pariſ. 561.566
Bibliotheca Græca Latināque 326
Bibliotheca Luculli 222
eius luxus ibidem
Bicongius Cicero M.F. 567
Bigati nummi 632
Bis & uicies ſeſtertium à Nerone profuſum 407
Bœotius ſeu Boſſelus Gallicus 515
Bona ſua quo titulo poßideant eccleſiaſtici 702
Bos nummus 621
Boſſelus Gallicus 515
Boſſeli 548
Boum paſtus 558.559
Brochus 612
Bucephali pretium 290. nomen 291
Budæus ad honores ſæpe prouocatus 808
Budæus mathematica methodo libros hos confecit 196
Budæus ſe ipſo præceptore uſus 53.194
Budæi ardor in literas 793
auiditas in uetuſtorū nomiſmatū expenſione 692
candor, atq; adeo labor 188.662. coniectura optima ac pertinax 132. con-

ſtantia in hoc opere 698
de dictis ſuis fiducia 554. 583. de ſe ſponſio 144. 164. deprecatio ad lectores 584. diligentia in ueritatis indagatione 549. 555. 568. exclamatio contra iniquitatem tẽpo. 779. in caſtigando fides 184. in patriam pietas 79. 80. modeſtia 290. 553. Sammaurianum præd. 51. ualetudo 796. 808. apologia uelut de Plinij reprehenſione 586
Budæi uxor ac liberi 793
Bulea Themis 754
Buſta Gallica 437

C

C litera, quæ nota 247
Caccus Pariſinus 606
Caducorum iura 297
Cadus 576. 604
Cælatores 355
Cælatores inſignes 355
Cælatores et incluſores quo utantur auro 272
Cælaturæ precium 330
Calendarium 109
Cæſariati, teſtons 661
Cæſar corruptor animoſiſſimus 221. 356. 361
Cæſareæ urbes 327
Cæſaris clementia 169
Cæſ. dictatoris numiſ. 169. alienum æs 211. 225. animus 361. monarchia 378. donatiuum 304. furtum 220. corruptelæ 221. liburnicæ 651
C. Domitius 330
C. Furius Creſinus 682
Caius princeps, ultra modũ prodigus 400, 403
Calderini lapſus. 107, 128. 241. 564.
Caligulæ profuſio 102. 400. 412
Cambyſes 368
Cancellaria Rom. 731
Cancellarius Franciæ 807
Cancellarius Guido à Rupeforti 445. 808. D. Antonius à Prato ibidem
Cancellarij munus 808
Canon 297
Canon frumentarius 599
Canones pontificij 727
Capelus 368
Capito Coſſutianus 186
Capitolinus inter claßicos autores non habẽdus 141

Capr

Capricorni nota in nomiſmate 161
Caractæ in auro 261
Cardiaci 563
Cardinales aulici 772
Cardinales & epiſcopi impune peccent 728
Cardines Mathematici 30
Cardiulcus cor euellens 795
Cardo 13
Caroleus nummus 661
Carolei fortes nummi Aquitanici 656
Carolei Pariſini dextantes rectè uocentur 617
Carthaginiēſia metalla 390
Caruba in auro 261
Caßij et Bruti donatiuū 307
Caſtrata ſiligo 596
Caſtor & Pollux iudiciorū præſides 196
Cataſta obſeruantiæ illiberalis quæ ſit 80
Cataſtrophe, exitus fab. 77
Catenæ Vulcaniæ 765
Cato Cypriam gazam Romam deportauit 348
Catoniana cēſura 382. 159. 160. 231
Catonis locus reſtitutus 590. 601
Catorthomata 780
Cauſarij milites 584
Cedrina ſtemmata 72
Cella 54
Celoneum 251
Celſi locus 553. 562. 612
Celtiberorum gens numeroſa & diues 392
Cemmeni montes 393
Cenchrites uinum 569
Cenſus Athenienſium 523. 536
Cenſus equeſtris & ſenatorius 100. 167. 190
Cenſus olim maximus 146
Cenſus opes hominum arguebat 686
Cenſus primæ claßis Romanæ 630
Cenſus pro modo, tributum Romæ conſerebatur 382
Cenſus Ro. & claſſes 529
Ceſtrum Betonica herb. 570
Centaurorum fabula 763
Cētenaria uerbum in numeris antiquis ſæpe ſupplendum 402
Centenaria uinea 583
Centenariæ cœnæ 627
Centenarij 275
Centenarij liberti 149

Centeſima uſura 109
Centeſimæ duæ 110
Centeſimus fructus 676
Centum aurei apud Vlpianum 657
Centum æris millia 147
Centũ millia maximus olim numerus erat 176
Centum nummi; duo aurei 677
Centum ſeſtertia quantum ualeant 167
Centies ſeſtertium, compendioſa locutio 136
Centies ſeſtertium ut intelligatur 403
Centies nonnunquam autores dicunt pro centies ſeſtertio 137
Centuria 683
Centurionũ ſtipendium 696
Centuſsis 12.626
Centuſsis noſter 660
Cepio 395
Ceræ primæ 714
Ceramium 576.578
Ceratium in auro 16.219.261.271
Cerũcal Perſ. regis 427
Chalcus 619
χαλκὸς 660
Chaldæi Aßyriorũ ſapientes 90
Chares hiſtoricus 423
Charitatis lex 724.725
Charmidis medici facinus 194
χειρόβιοι 592
Cherroneſus 377
Cheopina 613
Chiliades 212
Chilias chiliadum 402
Chorus 719
Chœnix 568.579.589
Choregia 534
Chriſtus, Hercules *alexiacus* 705.779
Chriſtus Ianus *geminus* 757
Chriſtus imitandum ſe nobis propinauit 713
Chriſti appellationes 757
Chriſti dogma parum plauſibile apud mundanos 503
Chriſti & eius comitatus cum noſtris pontificibus comparatio 705
Chriſti teſtamentum 713
Chriſtiani hominis cor, thalamus dei 795
Chriſtiani autores excellentiſsimi 450

Chriſtianiſſima Fräcia 703
Chriſtophorus Longolius 657
Chryſammos 374.391
Chryſitis 374
Chryſoplyſium 262
Chryſoplytes Pariſienſis 262
Chus 568.571
Cibarius panis 593
Cicero meritò à Græcis accuſatus 23
Ciceronis caput amputatũ quanti repenſum 338
Ciceronis entelechia 32
Ciceronis erratum in Catone 565
Ciceronis filius temulentia inclytus 548
Ciceronis locus pro Cecinna 15. pro Cluentio 142 in Epiſtolis 335. 343. in Frumentaria 174. 511. 516. 517. in lege Agraria, ſeu contra Rullum 346. in Oratore 10. in Paradoxis 176. in ſecunda Philip. 294. 386. pro Rabirio 142. 286. pro Sext. Roſcio 235. in Verrem 123. 124. 130. 134. 142. in de Vniuerſitate 15
Ciceronis nomiſma 161
Cic. opulentia unde 336
Ciceronis uillæ 334
Ciceronem perſtringit 33
Cimeliarchium 170
Cineraceũ argentum 264
Circus maximus à Cæſare extructus 356
Ciſtophori 206
Citrinarum menſarum precium 247
Ciuitatem Ro. imperatores Romani dabant 351
Claſſes ciuium Rom. 525
Claſsis olim prima apud Romanos 146
Claſsis primæ cenſus 630
Claſsis Xerxis 642
Claudius Iſid. diues 176
Claui denariũ librarum 647
Clauicula Archimedis 646
Cleopatræ luxus 97.309
Clodij luxuria 357
Clodij odium aduerſus Ciceronem 333
Clodij cædes 360
Cn. Flauius ſcriba 266
Cocci precium 189
Cochlea miranda 649
Cocorum precium 245

Coſtura quæ dicatur 608. 662
Cœna recta 618
Cœna Vitelliana 409
Cœnæ Apitianæ 240
Cœnobiarcha uulgo abbas 707
Coincius aurifex 262
Coloſſenſium epiſtola 762
Collimare 667
Collineatio ibidem
Columbarum pretia 155
Columella Senecæ blanditur 683
Columellæ ætas 17.677.681
Colum. locus 107.225.671
Comagene 488
Commenda, fiducia 706.716
Commercia nationes nobiles faciunt 493
Commana regio 345
Commodi imperatoris adoptatio 327
Concordiæ ſimulacrũ 254
Confarreare 726
Congiaria Augusti 321
Congiarius cadus 604
Congius 614
Congij diuerſa acceptio 573
Conſulum & Prætorum Romanorum poteſtas pagina 344
Contignatio 29. cœnationum capax in naui 647
Contumaciæ mulcta 628
Conuiuæ Alexandri et Perſarum regum 291
Copiæ Romanæ 101
Copiæ bellicæ Franciæ 441
Coraxi populus 396
Cornel. Tacitus ſcriptorum uecordißimus 500
Cornel. Taciti locus 139
Coronatus 165
Coronati Cruciati 256
Corpus organicum 37
Corui humano ſermone uocales 169
Corus 610
Coticularium aurum 271
Cotulæ 545.569
Crœſi diuitiæ 376
Crameſinum 188
Craſſus orator 798
Craßi auaritia 213. diuitiæ 177.591.213
Craſtini cura 588
Cratetis in mantica philoſophari 799
Cruciati coronati 257
Curia aulica excordes homines

mines facit 794
Crux ſua cuiq; tollenda 713
Cubus 510.513
Cubici numeri 512
Culeus 603.608
Culeus Pariſinus 670
Culeus trimodius 653
Culei duplares 650
Cunnus ignauiæ ſymbolum pagina 507
Curia unde dicta 783
Curionis æs alienum 222. 358: conciones 700. corruptela 854
Curtij locus 417.418.427
Cyathus 549.562.578
Cyathus Demetrij & Antigoni 564
Cyathi amic. et amoris 564
Cyathi plura apud Græcos nomina 564
Ad Cyathum ſtare 563
Cyathis potus ſuos metiebantur antiqui ibidem
Cyathiſſare quid ſit 564
Cybi 603
Cybium ibidem
Cypri opulentia 347
Cypria gaza publicata 348
Cyprianus & Lactan. 750
Cyria doxa 768
Cyrus rex 484. eius opes pagina 486

D.

Daci, Getæ 236
Dactylotheca 364
Damaſcena Syria 487
Damaſci gaza 416
Darici ſtateres 480
Darius Alexãdro filiã cum dote opima obtulit 428
Darius Hiſtaſpis filius 368
Darius priſcus 415
Darius ultimus 416
Darij Perſ. regis luxus 295
Darij miſerabilis exitus 426
Dauid quando fuerit 482
Dauid oratio ad primores tribuum 479
Dauidis diuitiæ 468.470
Dauidis et Solomonis opes pagina 468
De aſini umbra litig. 762
Decarchiæ 318
Decemprimatus ibidem
Decies ſæpe abſolute ponitur pro decies ſeſtertio pagina 135.137
Decies centena 241
Decies ſeſtertium, & dena ſeſtertia 128.141.527
Decij Laber. quæſtus 240

Decoctores in iudicium uocabantur 508
Decumanũ frumentum 516
Decumanus limes 13
Decumana oĩa magna 731
Decuſſare 14.15.160
Decuſſatio, 12
Decußis 12.15.661
Dedere ob noxam 743
Defrutarium 609
Deiotarus rex à Pompeio honoratus 345
Deloinus 785
Deloini eloquentia, iuriſq; peritia 799. modeſtia 803.804
Demenſum 590
Demetrius Poliorcetes 643
Demetrij cyathus 563
Demetrij liberti diuitiæ 215
Demetrij naues 645
Demetrij Phalerei profuſio 529
Demoſthenes Laidis procacitatem exhorruit 290
Demoſthenis facultates 537. 538. prudentia ſeu aſtutia 534. ſilentiũ magno redẽptum 529. ſordes 113
Demoſthenis locus 110.284 535.541.542.624.
Demoſthenis oratio de muneribus trierarchiæ 530
Demoſthenis pater opulentus 542
Demoſtheni mulcta indicta 625
Denarius 146
Denarius drachmalis 120
Denarius diurnus 629
Denarius nummus 47.105
Denarius & drachma idẽ 209.281
Denarius, idem & ſcrupulus 164
Denarius in auro 253. eius ualor 262
Denarius noſter 660
Denarius nunquam æreus apud Romanos 633
Denarius Romanus 629
Denarius ſtipendiarius 695
Denarij æſtimatio 633. perfectio 12. põdus 120. 147
Denarij & ſeſtertij æſtimatio 172
Dẽarij mille, cẽtũ aurei 628
Denarij quales fuerint 205
Denarij unde dicti 636
Deunx in poculis 560
Deus non fallitur 433
Dextans 23

Diana

Dianæ ſacerdos opulentiſſimus. 345
Dianome 628
Dicæodotes 386
Dichalcum 618
Dictatorius enſis 811
Didrachmũ 204.618.677.
Didrachmus aureus 255
Diffundi uina 67
Diem manibus dicere 662
Digitus 16.513
Digitis argutis prouocare 78
Dij maiores gentium, & ſelecti. 81
Διμοῖρον 47
Dionyſiocolaces 423
Diobolaris 620
Diobolum 619
Dioſcoridis locus reſtitutus 569
Dioſcuri Caſtor & Pollux 795
Dipondius nummus bilibris 46.628
Diſtichum hordeum 559
Diuitum exempla 742
Diuitum reiector Chriſtus, pauperum aſſertor 733
Diuitiæ Claudij Iſidori Craſſi 176
Diuitiæ cur eccleſiaſticis attributæ 709
Diuitiæ magnæ citò partæ, auaritiæ indicium 214
Diuitiæ præ ſapientiæ ſtudio contemnendæ 762
Diuitiæ uniuſcuiuſque olim à cenſu notæ erant 689
Diuitiarum exemplum Lentulus Augur 352
Diuitiarũ hodiernarũ cum priſcis collatio 699
Docti & prudentis an ſit rempub. adminiſtrãdam ſuſcipere 769.812
Doctorum hominum frigus 616. ſeceſſus 782
Doctrinæ cõmendatio 472
Δωδεκατημόριον 48
Dodrans 16.20.47.48
Dodrans pollicis 20
Dodrantes lucere 24
Δοκιμασθεὶς 545
Dolium 610
Doliũ quadragenariũ 609
Domus P. Clodij ingentis pretij 357.360
Domus quanti Romæ locarẽtur annua mercede 334
Domus Romanæ 329
Domus Caligulæ & Neronis 461

Domus aurea Neronis 406
Domorum Romanarũ pretia 329
Domus ſignificatio 347
Donatiuũ Antonij 306. Auguſti 321. Cæſaris 304. Caßij & Bruti 307. Hadriani 327. Pompeij 302
Dotata Megalia 627
Dotium apud priſcos exiguitas 627
Drachma 15.16.18.119.204
Drachma apud Græcos ærea non erat 613
Drachma & denarius idẽ 160.277. eodem pondere 147
Drachma, & pondus et nũmum ſignificat 122
Drachma, merces diurna pagina 688
Drachma Aeginæa & Attica 372
Drachma Attica 163.619
Drachma Romana, & Attica, groſſus à noſtris dicitur 164
Drachmæ æſtimatio 641
Drachmæ centũ librã nummariam faciunt 160
Drachmarũ myriades Græci uſurpant non nummorum 133
Drachmalis uſura 111
Dramaticum poëma 21
Dromades cameli 417
Drypetis Haphæſtionis uxor 422
Ducatorum pretiũ 166.620
Ducenarij iudices 275
Ducũ maxima laus 810
Duella 15
Dulciaria 598
Duodecies ſeſtertium, cenſus Senatorius 127
Duodecimus denarius 110
Dupondius 12
Duracina perſica 354. eorũ pretium 250
Dux Borbonianus 809
Dynamis 37
Dynaſtæ 317

E

Eccleſia ægrotans 725
Eccleſiæ humiliat. 718.719. 725. firmitas 703.730
Echeneis, remora 768
Electa quæ dicatur 339
ἔκλεκτοι, id eſt ſuperordinati 176
ἑκτημόριον 47
ἕκτος, modius 578

εἰδη δὴ 179
Edictū perpetuum 711.745
Eduardei Nobiles, nummi Anglici 258.655
Elogium Gallorum 85.91
Eloquentia Ciceron. aurifera 338
Eloquentia ignaris tantùm inuiſa 751
Eloquentia, publicè neceſſaria 741.774
Eloquentiæ æſtimatio 198. lenocinia 739. præmia pagina 658
Eloquentiæ nomine prudentiam & ſapientiam ueteres complectebantur 90
Emblemata 355
Emmelia 719
ἡμίδραχμον 47
ἡμιοκτέον 577.578.
Encyclopedia 741
Enſis myſticus excommunicatio 436
Entelechia 33.37.41
Enthuſiaſmos 89
Epanaphora 30
Expectorare 443
Ephori hiſtorici ignorantia 492.
Epicataphora 31
Epicurei 740
Epidecatum fœnus 116
Epilogus huius operis 697
Epiſcoporum priſcorum à noſtris diſcrimen 718
Epiſtates 590
Epiſtolæ ad Atticum, uicæ hiſtoriæ ſint 336
Epitaphij agones 772
Epobelia 542
Equeſtris cenſus 97
Equites plus quàm pedites ſemper accipiūt in militijs 392
Equites ſeu hippeis apud Athenienſes 527
Equitum ſtipendium 696
Equi ſarcinarij 546.550
Equorum aſcenſores apud Ezechielem 739
Equorum apud Iudæos pretium 475
Equorum paſtus 562
Equorum uiatoriorum demenſum 445
Equos binos olim habebāt equites milites 475
Eraſiſtratus medicus 200
Erinnys 582
Eſchematiſmenos oratio 22
Eſaias, ſacrorū uatum Homer

merus 485.723
Ethelodulia 764
Ethnicorum etiam ſcripta nos ad theologicā philoſophiam deducunt 753
Ethologiæ 453
Euāgelica philoſophia 761
Euangelij loca explic. 629
Euāgeliorū fœcūditas 774
Euſtochia 666
Euthanaſia 774
Euthymia 736.761.774
Eutropij ætas 675
Exegematicum poëma 22
Exegetes 387
Exortiua hora 31
Expenſa 105
Externorum opera apud Gallos 66.88

F

Fabulæ priſcis hiſtorijs permiſtæ 491
Facultatibus lapſi ſenatores à principibus ſubleuati 197.700
Faſcinantium more laudare 786
Felicitas Galliarum 396
Felicitati modus ponendus pagina 71
Fertilitas ſoli memorabilis pagina 675.686
Fertilitas agri Pariſini pagina 677.690
tritici in Afric. 675
Feſtus Pompeius ſibi non conſtans 208.eiuſdem locus 635.636
Feudum uulgò dicitur in fide eſſe 710
Fideicommiſſum 707
Fidelia 606.615
Fiduciaria ſacerdotia 707
Figuræ, obliqua dicta uelut ſcommata 23
Figuratæ laudes 24
Flos & pollis 597
Flos frugiperdus 786
Fœnum in cornu ferre 449
Fœni pondus 558
Fœnus terræ 675
Fors fortūna 788
Frāciæ calamitas 783. opulentia 457. reditus 297. 430. uirtus ac laus 66
Frāciæ reditus ſub quadrupli ad Perſicos 430
Franciæ ſumen 522
Frācorū infortunij cā. 471
Franci Pedites Equitesq́; nummi 656
Francorum opes 439. Parrhiſia

rhiſia 453. uexatio 460 leuamen ibidem
Franciſcus Deloinus 397 785. uide Deloinus
Frāciſcus 1. Rex 785.806
Franciſci nominis omen pagina 812
Frontis & mentis ſympathia 775
Frumentarius canon 600
Frumētū generis nomē 617
Frumēti Gallici æſtimatio 516. Siculi æſtimatio ib.
Frumentorū prouentus amplißimus 672. & deinc.
Fulmen prodigioſum 785
Funebris agon apud Homerum 477
Furta Verris 99
Fuſij Saluij robur 475

G

Gabinius reus 385. decem millibus talentorum damnatus 287
Galatarum robur 582
Galaticum hordeum 562
Galeri rubri 776.777
Galleripetæ 435
Gallia quondam aurifera pagina 393
Galliæ conuentus 468. felicitas 396. literæ 198. mores 743
Galli ad arma alacres 88 451. diſcendis literis apti 54. 60. 78. eloquētiæ ſtudioſi 56. 87. gloriæ cupidi 75. olim priſcus incogniti 493
Gallorū docilitas 59. ingenia 85. 298. 785. mores manſueti 86. 87. Parrhiſia 453. promptitudo in principis imperio 431. ſolertia 442
Gallorum priſcorū memorabilia conſilia 92
Gallis olim dicendi facultas uernacula 55
Gallicus ſinus 394
Gallici populi uexatio 431
Gallica buſta 437
Garus, liquamen 250
Gebenna mons 393
Gellij locus 290.626
Gemmarum autoritatis ordo 219
Gemmariorum ratio in pretijs gemmarum æſtimandis 218.119
Geneſeos liber 759
Genethliacorū uanitas 499

Genialis pax 499
Gentilium ſcripta quid ad ſacram doctrinam conferant. 761
Genitiui plurales ſyncopãtur in nominibus nummorum 129
Geodeſia 19
Georgica Vergilij 23
Germania octo legionibus obtenta Romanis 389
Germanorum militum bibacitas 567
Germanorum naues 653
Geryones tergeminus 779
Gigantes terrigenæ 703
Gigantum pedes 768
γλαῦκα εἰς ἀθήνας 620
Gloria Buius uitæ uera & expreſſa 741.773
Gomor 591
Gorgiæ Leont. honos 198
Græca lingua quid Latinæ præſtet 36
Græcæ linguæ ſtudioſi olim Galli 87
Græcæ linguæ commendatio 34
Græcarum literarum autoritas 585
Græci & Latini autores in magna ignorantia olim uerſati 499
Græcorum autorũ loca Budæus cur Latinè & Græcè poſuerit 323
Græcorum imperium 88
Græcorum nummaria ratio 619
Græcorũ numerandi mos ꝑ myriades drachmar. 133
Græcorum recentia eſſe omnia 495. nec ab his hiſtoriæ fidẽ petendã ibidẽ
Grammata 16.18
Grana & Granula in auro 252.263
Graphicen olim pueri docebantur 201
Gratiæ ac Charitatis lex pagina 724.725
Gregorius Nazianzenus de ſe 754
Groſſus 252
Groſſus pro drachma Attica 163
Großi Curij 661
Groſſuli in uncijs 257
Guido à Rupeforti cancellarius 445.449
Gula Romanorum 243
Gulielmi nummi 271

Gulielmus paruus 694
Gymnaſiarchia 534
γῦρος 600

H.

Habe tibi tuas res, in diuortijs 462
Hadrianus imperator 327 *eius donatiuum ibidem*
Halys fluuius 376.428
Harpocrates 766.786
Hebræi literarum inuentores 494
Hebraicum talentum 469
Hecatombœum 623
Hecatōbœa arma 204.622
Hecatonchir 744
Hecteus 577
Hectoris bigæ 766
Hederæ complexus 770
Hellanodicæ 786
Heminæ 544
Hemiolium 11
Hemixeſtus 560.613
Hepheſtionis funus memorabile 421.
Heracliti ſcripta 753
Hercule maior Nabuchodonoſor 485.487
Hermogenis ætas 660
Hermol. Barbar. 45.108. 154.551.662.608.697.
Hermolai barbari locus de uſuris 102.*eiuſdē oſcitantia* 869.*cōmendatio ibidem de ſe teſtimonium pagina* 664.665
Herodoti ætas 492
Herodoti locus 369.375
Herodoti locus de copijs Xerxis 579
Heſtiaſis 534
Heſychius 579
Heteroplus 115
Hexagonus aſpectus 31
Hexapedæ hexapodeſque pagina 521
Hexaplum 9
Hieremiæ prophetæ ætas 484. *eius ſenſus abditi* 756.*threni* 726.725
Hieroglyphica Aegyptiorum 89
Hieronis regis liberal. 611. *nauis memorabilis* 646
Hieronomi 730
Hieronymus & Aug. 750
Hieron.locus reſtitutus 21
Hieronymus ſapiētiā Solomonis non uertit 734
Hieroſolyma 490. *capta* 491
Hieroſolymitanus ager ſte-

rilis 632
Hilarius 754
Hippas 524
Hippotrophium memorabile 476
Hirā rex, de quo in Biblijs, Suron apud quoſdam uocatur 472
Hirij piſcinæ 226
Hiſpani & Galli Hiſtoricis olim incogniti 493
Hiſpaniæ opulentia 397
Hiſpaniæ reditus opimi 389
Hiſtoria Herodoti 491
Hiſtoriæ ueritas ab Aegyptijs & Chaldæis requirenda 495
Hiſtoricorum quorundam maleuolentia in Iudæos & Chriſtianos 499
Hiſtriones magno libertatē ſuam redimentes 238
Hiſtrionicæ artis precium 235.240
Homeri ætas 478.491
Homeri locus de talento pagina 478
Homeri locus alter 622
Homeri ſtudioſus Alexander Macedo 91.199
Homo uerſatilis 804.
Hominū ordines uarij 592.
Homo exterior & interior conſonare debent 776
Honor precarius 43
Honorarium aduocatorum 659.660 magiſtratuum 350
Hoplitæ milites 538
Hora exortiua 31
Horatianus planus 766
Horatij locus 58.97.771
Hordei pondus 558
Horoſcopus 31
Hoſpitij teſſera 726
Humāa ſtoliditas 725.726
Humanæ fortunæ uiciſſitudo 442.445
Humanæ mētis error 765
Humani animi capac. 145
Humani corporis fabr. 45
Humanitas interpolis 733
Humilitas cōmēdabilis 737
Hyppogeū mēſuraneum 31
Hypōnematographus 387
Hyſſopites uinum 576

I

I litera, quæ nota 248
Iam uerò 178.180
Ianus geminus, Chriſt. 757
Iconum in nomiſmatibus uſus 661

Idios

Idios logos 386
Idolorum cultus quãdo cœperit 484
Iecoris portæ 45
Iecur ſuillum 230
Ignorantia priſcorum Latinorum & Græcorũ 499
Iliadis Homericæ encomium 91
Illa uerò 178
Impendia 105
Imperatorum Rom. in bello poteſtas 344
Imperatorij nummi 657
Imperia magna ſine prudentia retineri non poſſe 89. & 90
Imperium Auguſti 314
Imperium non tam armis quàm literis & parari & retineri 88
In diem uiuentes 589
Incendium magnum 362
India quantum hauriret opum Romanarum 414
Indictio 298
Induſtria ueneficij rea 682
Ineptus, & innocẽs ut Græcè dicatur 36
Infrà quàm 226
Innocens Græcè 36
Innocẽtia fretus animus 737
Inquirendum etiam in ſcripta antiquorum 553
Inſtitutionum Iuſtiniani locus 148. & 149
Inſulæ beatorum 746
Integritatis cuſtodia in adminiſtratiua uita difficilis 772
Integro ſtatu decedere 773
Intellectus 42. & deinceps
Intellectus nouus ad. l. ſi hæres, ad leg. Falc. 116
Interpolis humanitas 733
Interpretis Bibliorum lapſus 734
Intrà quàm 227
Ioachim rex Iudæorũm 483
Iob liber eſchematiſmenos 21. 23. 758.
Iocũdus, ſeu Iucũdus Veronenſis archit. 401. 603
Ioannes Euangeliſta 758
eiuſdem locus 631
Ioſephi libri perperam uerſi 495
Iouis capitolini templi deauratura 365
Iouis teſſeræ bene ſemper cadunt, adagium 433

Ἱππαρχοι 304
Iræ ſedes 62
Iromus rex Tyri, qui & Hiram, 472. 497. Solomoni amicitia iũctus 496
Irudo, ſanguiſuga 43
Iſidorus Hiſpal. 511. & 548
Iſodion, & iſodios 350
Iſphoræ 534
Italia armentoſa 622. auriferax 397. bonarum literarũ magiſtra 667. eius fertilitas 520
Italici 667
Itali ſcriptores 80
Italorum induſtria 586
Italis primas in literis defert 80
Iudæ proditoris pfidia 633
Iudæa 488. ueritatis incunabula 504
Iudææ terræ ſolum 489
Iudææ uexatio à Nabuchodonoſor 484
Iudæi commerciorũ ignari 492. Græcis et Lat. olim incogniti 491. 493. 494.
Iudæorum diſciplina militaris 488. opulentia 468
Iudæorum de antiquitate libri 496
Iudicij dei terror 715
Iugerum 17. eius menſura 17. & 521.
Iugerum quadratum 521
Iugerum ſeu arpennum Pariſinum 522
Ius aulæ moribus conſtitutum 746
Ius gentium 675. prætoriũ 625. ſummum 745
Iuris canonici libri 727
Iuſtitia diuina 875. eius ſeueritas 712
Iuſtinus martyr philoſophus 40. & 498
Iuſtini locus 429
Iuuenalis locus 96
Ixionidæ 770

K

Κακεργία 542
Κατάδυσις 203
Κυαθίζειν 563

L

Laberius poëta 168
Lactaria 599
Lactes 46
Lagœna 514. & 616
Laidis meretricis procacitas 294
Latina lingua, diſcipula linguæ Græcæ 35

Laurentij Vallæ laus 553. eius lapſus 375. & 580
Lazarus Bayſius 312
Legionis unius ſtipendia annua 696
Legiones Rom. 323.324
Lentuli auguris opes 352 701. eius mors 352
Leo decimus Pont. Max. 438.720.731
Leontini agri decumæ 519 fertilitas 521. & 676
Leptis, magna Tacape 685
Leſbiæ ſtructuræ canones 727
Leſtrigones 777
Lex Adraſtia. 796. Cincia 659. Trierarchica 540. Sumptuaria 625
Legum uiolatio 256
Legũ uetuſtarũ mulcta pecore conſtabat 626.622
Librorũ precium apud antiquos 290.338.339.
Librorum ſacrorum lectionis fructus 761
Liberales diſciplinæ ad plebem redactæ 64
Liberi patris imago precioſiſsima 279
Libertas Gallorum obſequioſa 298. eadem in Satyricis ludis 453
Libertorum quorundam opulentia 175.214.700
Liberũ arbitriũ 737.801.
Libra antiqua 205
Libra apud medicos 554
Libra, as, mina, pondo idem 12.121.255.569.570.
Libra auri quid fuerit 245. 482.611.
Libra auri argẽtiq; in iure 243.255.481.654
Libra auri obryzi 623
Libra centenaria 245
Libra centenûm denariorum 304. centum drachmarum 159
Libra & ære liberare 694
Libra, quæ & marca, quot groſſos capiat 163
Libra quot ſeſtertijs conſtaret 147
Libra Pariſi. zygoſtatica, nũmularia 163.556.650
Libra Pariſina & Turonenſis 372
Libra Pariſina, Romana quadrante maior 475
Libra Romana eadem cum mina Græca 163. eius mo-

dus deprehenſus 559
Libræ argenti preciũ 165
Libræ diuiſio 163
Libella 104.& 105
Libripendes 105
Liburnicæ C. Cæſaris cedrinæ 651
Lingonenſis ager auri ferax 396
Literæ ab Hebræis inuentæ 494
Literarũ numero æquabantur calices bibentiũ in hilarioribus conuiuijs 560
Literarum peritiam Gallis aſſerit 55. cur tandiu in Gallia iacuerint 87
Literarum precium atq; honos 198
Literæ unciales 21
Litera 569
Liturgiæ 534
Lituus 716
Liuij epitome, corrupta in quibuſdam 640
Liuij locus 142.207.209. 140.204.206.207.268. 281.376
Λοχαγοὶ 304
Locus aĩaduertendus 451. 502.542.679.754.801.
Logodædali aulici 794
Locorũ ſtatus mutari 483
Locorum uocabula in ſacris literis ex alijs autoribus non agnoſcuntur 483
Logodædalus Proteus 289
Logos, filius dei 757
Lollia Paulina 98
Lollius Paulinus 169
Loricatorum uertex 810
Loti arbores precioſæ 331
ad Lotophagos hærere 752
Lucæ Euang. locus 592
Lucani locus 346
L. Craſſus orator 330.331
L. Flori tempus 639
L. Scipioni peculatus obiectus 282
Luctus memorabilis 422
Lucullus ſubita iniquitate fortunæ deſtitutus 346. eius diuitiæ 222. luxus ibid. otium 347
Ludouici XI. dictũ de opulentia regni ſui 454. eius & Mariæ Anglicæ connubium 460. eius ultima tempora & mors 783. 804.& 805
Ludus, id eſt, ſchola probandi nomiſmatis 270

Lucrij Aruerni diuitiæ 395
Lugdunus urbs 393
Lugduncſe argyrocopium 392. *ara* ibidem
Lunæ coitus, interluniū 24
Luſciniarum precia 157
Luſitanici aurei uncial. 692
Luſus aleæ immenſus 406
Lutetiani ſoli fertilitas 685. *uide* Pariſinus *ager.*
Luxuria prodigioſa 411
Luxuria Ro. 191. 229. 312
Lydij lapidis uſus 261
Lyſanias comes triſtitiæ diſcuſſor 798

M

M, quæ nota fuerit 246
Macedones inter Græc. 88
Macrobij locus 235. 243. 502
Macrochir Darius, *Longimanus* 415
*Maduit iam, & contractus eſt, prouer.*Gall. 793
Magi, Perſarū *ſapiētes* 90
Magiæ uanitas 503
Magiriſcus 354
Magiſter equitum, loricatorum uertex 810. 814
Magiſtratus bene gerendi difficultas 804
Magiſtrat. monitores 801
Magiſtratuum inuicē reuerentia apud Rom. 753
Magiſtratuū Romanorum *commoda* 342. & 347
Magiſt. in prouincias profecturis dari ſolita 349
Magnificentia ueterū multo erat noſtra hodierna amplior 652
Maleficiorum mulctæ 624
Mameæ nomiſmata 657
Mamurra, præfectus fabrûm Cæſaris 221
Mancipium 757. *eorū pretia apud* Romanos 230 659
Manethon hiſtoricus 492
Maniliana oratio 347
Manſionum diſpoſitio 415
Manū de tabula tollere 279
Manibus diem dicere 662
Manubiæ ſacræ 463
Marca 162
M. Philoſophus 254
Marci euāgeliſt. locus 631
Mareſchalli, polemarc. 814
Margaritarū hauſtus 409
Margaritæ Cleopatræ & Seruiliæ, & de his plura 217. & 220

Marij domus 335
Marlianum prædium 523
Maronis cenſus 341
Mars & Venus Vulcanijs uinculis irretiti 765
Mars ultor 326
Martialis epigramma explicatum 128
Maßilienſe gymnaſium 85
Maßilienſes dotes 628
Martiani locus 403
Matthæi euangeliſtæ locus 629.676.687
Mathematici cardines 31
Mathematicorũ mos in demonſtrationibus 195
Medicus uulnerarius 194
Medicorũ improbitas 194
Medicorum pondera 554
Medicorũ præmia memorabilia 101.192.200.338
Medicos multos eſſe quàm paucos, cur melius habitum eſt 194
Medimnus 512.513.515.519
Medimnus, mimna apud Gallos 611
Medium inteſtinum 45
Megalia dotata 627
Mellita quæ dicantur 412. 598
Melophori 425
Memnonia regia 417
Menander Epheſius hiſtoricus 497
Mendacij obiectionẽ ut Cicero eluſerit 332
Menſorum uocabula 16
Menſtruæ uſuræ 113
Menſurarũ cõſideratio 510
Menſuræ regiæ 549
Menſuræ Pariſienſes 550 607. *retinẽt uocabula antiqua* 611
Menſurarum & ponderũ et uaſorũ reciproca probatio 595. & 600
Mentis à uultu diſſonantia, ſupplicium graue 774
Merces ingenia exacuit 87
Merces pretioſæ 385
Mercurius, Chriſtus 757
Mercurius inſtitor eſt quæſtus 702
Meretricum pretium 620
Meritare 233
Meroë inſula & urbs 483
Merulæ lapſus 107
Menſenterium 45
Meſopotamia 488
Meſuranium hypogeon 31
Metalla auri in Gallia 393. nunc

nunc exhauſta 397
Metallis abundat Hiſp. 928
Metella uxor Syllæ 365
Metreta & cadus 577
Michaël Bodetus 397
Mictum poëma 22
Millia apud Græcos ſimpliciter dicta, drachmarum intelligenda 286
Millia æris 146
Mille æris 151
Mille aſſes, aurei decẽ 360
Mille millia auri 480
Mille denarij 235
Mille nummi quantum ualeant 107. & 167
Mille talenta 295
Millia & ſeſtertia idem ſignificant, eademq́; nota ſcribuntur 370
Milliartus, millionum millio 401
Millies centena millia, myriadũ myriada ſign. 402
Millio numerus 212. 402
Militare ſtipendium 641
Militaris diſciplinæ inſtauratio 810
Militaris ſeditio 694
Milites cauſarij 584
Militum moleſtiæ 745
Militum donaria præter ſtipendium 697
Miloniana cauſa 360
Milonis æs alienũ 357. 359
Milonis Crotoniatæ uoracitas 574
Mimographi poëtæ honorarium 168
Mimorum pretia Ro. 240
Mimnus, minot Gallicè 515
Mina, libra, pondo, idẽ 121
Mina At. 121. 204. 884. 286
Mina Gallica 515
Mina Italica 206
Minerua aſtes, præſtes 63
Minerua Achilli inſtans 63
Minerua in Athenæo colenda 769
Minerua Pallas cur fingatur Iouis cerebro nata 89
Mineruæ clypeus 409
Mineruæ idem numen & Palladis 88
Minutum 16
Meſopatrides 701
Mithridatis aureum ſimulachrum 347
Mixtura in nomiſmat. 660
Mna & mina, idẽ 122. 278 550
Modeſtini iuriſconſulti lo-

cus 116
Modius 546. & 549
Modius tritici quantũ ponderet 595
Modij Pariſini capacitas 549. & 606
Modij Romani magn. 550
Momentum 16. & 253
Monetæ imminutæ crimen 256. & 636
Monetales uiri 630
Monetarij redẽptores 262
Moralitates 454
Moſes populum ex Aegypto deducit 490 *eius ætas* 484. 497. 499. lib. 759
Mulctarum modus 624
Muli Mariani 714
Mulieres ſeruis ſe miſc. 700
Mulli piſcis ingẽs pretium 96. 243. 409. 669.
Mulctæ antiquæ Romanorum 621
Mulctarũ modus 621. 624
Munerũ præſtandorũ mos apud Romanos 344
Muræna 225
Murænarum ingens numerus atq; adeò pretiũ 226
Muris pretiũ in fame 277
Mutianus 411
Myrias 212. & 583
Myrias myriadum, Græcis maximus numerus eſt 402
Myriades drachmarũ, quid ualeant 132
Myriades Græcorum 292
Myrtites uinum 574
Mythiſtoria 491

N

Nabucodroſorus, Nabuchodonoſor 487
Nabuchodonoſoris occaſio ad Iudæam inuadendam 484
Narciſsi liberti diuitiæ 215
Natalitiorum obſeruationes 31
Nati intra pomœria 451
Naturale corpus 38
Nauis magnitudo ac uaſtitas miranda 643. 646. 647
Naues antiquorum 653
Naues onerariæ 652
Nauium priſcarum cum noſtris collatio 641
Nautica uſura duplex 115
Nautici fœnoris exemplum 115

Naziãzenus et Baſilij 750
Nec uerò 180
Nectarites uinum 574
Negotiatorum cõſenſus in auri pretio 260
Nemeſis Adraſtia 83
Nequam 250
Nero magiæ ſtudioſus 503. *ſenatũ caſtrat* 701. *quãti funeratus* 130. *theatrũ auro operuit* 405
Neronis alea, domus 100. 406. *impietas aduerſus Chriſtianos* 499. *prodigalitas* 160.407.411. *ſtatuta* 383
Neſtores in rep. 814
Nicolai Perotti erratũ 159
Nitocris regina 486
Nobiles Anglici nũmi 259
Noctuam Athenas, prouerbium 620
Nomades & Nomadũ more uiuere 767
Nomentanus ager 685
Nomi.i.præfecturæ 369
Nomina ab aſſe & uncia deriuata quid ſignificent 616
Nomina uaſorum 48
Nomophylacium 807
Nomophylax 445
Nomiſmatis extenuatio ac imminutio 654.660
Nomiſmata Franciæ priſca 655
Nomiſmata priſca 253. *eorum uſusfructus olim legebatur* 256
Nomiſmata aurea Budæo expenſa 160.252.658
Nomiſmatum priſcorũ abrogatio pernicioſa 661
Nomiſmatum ſignandorum inſtitutum. 661
Nonagenarius aſpectus 30
Non ſine Theſeo facta eſſe memorabilia geſta, ut intelligatur 90
Normanica pomaria 51
Nomuſsis 12
Nos numerus ſumus 462
Noſſe ſeipſum, operæ pretium maximum 737
Notæ antiquorum tam in numeris quàm in denarijs & ſeſtertijs 246
Noxa primigenia 720
Noxa, quæ & Ata 588
Numerandi ratio apud priſcos Latinos Græcoſ'que 400.402

Numerus maximus apud antiquos 537
Numeri apud autores deprauati 639
Numeri apud Plinium ſæpe mendoſi 180.278
Numerorum antiquæ notæ 249. uocabula 212
Numerorum corruptionis in autoribus occaſio 188. 186.246.247
Nummaria res, & eam concernentia 256. & deinc.
Nummaria ratio aliquando mutata 256.635.636. 655
Nummariæ rei difficultas 276
Nummariæ rei ratio apud Græcos 618
Nummariã rem Romanam conſtitui poſſe 629
Nummulariorum præfecti 264
Nummus aureus 244
Nummus & ſeſtertius idẽ, 106.226
Nummi appellatione ſeſtertius intelligitur 269
Nummo addicere, & mancipio dare 106
Nummi aut ſeſtertij centeni, aureũ ualebant 147
Nummi gemmarum uice 256.654
Nummorum imminutionis cauſa 256
Nummorũ ſignificatio 617 & deinc.
Nuptiæ ſolennes 422
Nuptiarum Alexandri magni luxus 423
Nus ſeu νοῦς 40

O

Oblationes 297
Obnuntiare 65
Obnuntiatio augurum 731
Obolus 16.114.554.618
Obſeruare ad limen 432
Occaſus 31
Otium Luculli 347
Octantes 13
Odores uino commodi 609
Odyſſea errorum 712
Oenochoë 564
Oenophorum 614
Officinæ Pariſienſes 355
Officium magiſtratus 481
Officiorum nouorum excogitator Auguſtus 351
Οἶκος 544
Olei uilitas Rom. 151.152

Olig

Oligarchia, regio nomine prætexta 63
Ὀλκή 122
Ὀλύρα 599
Onomatheres 590
Operæ dodrans 48
Opertanea ſacra 744
Ophir inſula, quæ & Vrphe 482
Opifices etiam iudicabant apud Athenienſes 528
Opimianum uinū 662. eius pretium 664. 674
Opobalſami pretium 669
Optimus maximus 724
Opus materiam decuplo ſuperans 354
Orationes ſuas Cicero emẽdabat 125
Orca 607. Orcheſtra 453
Ordinū ductores rationem deo reddituri 745
Organicum corpus 38
Oroſij locus 315
Otacuſtæ 742
ὂυ μὴν δὲ 180
ὀυδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον 279
Ouis maſcul. generis 622
Oues chryſomallæ 455
Oxybaphus 549

P

Palaca 391
Paleæ 391
Palæ & paleolæ auri 390
Palæmon grammaticus 681
Palæſtina 488
Palladis & Mineruæ numen 88
Palladiū regni Frãciæ 702
Pallãtis liberti diuitiæ 103. 214. 700
Palmus 16. 21. 514
Paludati duces 92
Paludes patinarum 411
Pãdectariæ annotatiões 53
Paneficium Pariſienſe 592
Panis tria genera 594
Panis ciuilis 597
Panis quotidie abſumẽdi ab uno homine modus 592
Panes & obſonia ex auro, 400
Panes Græganici 600
Panes Iulij põt. Max. 599
Panepiſtemõ Politiani 514
Pannonica ſeditio 694
Papiæ leges multæ 149
Paralipomenon locus 478
Paraſanga 415
Parcarum cõmentaria 758
Pariſini agri fertilitas 677. 686
Parmenio ſi eſſem, pecuniã quàm gloriã mallẽ, Ale-

xandri dictum 428
Parricidarum pœna 609
Parthi 320
Paryſatis, Ochi regis filia 422
Paſtinare, renouare 680
Paſtos 77
Patina Aeſopi tragici hiſtrionis 241. *Vitellij* 411
Patriæ charitas 79
Patrimoniorum profligatores multabantur 509
Paulus Aegineta 654
Pauli Aemilij triũphus 179
Pauli Cos. corruptela 357. 700
Pauli iuriſcõſulti locus 116
Pauonum pretia 226. 409
Pauperes euecti, ſuperbiores 462
Pauperum ſubleuatio 540
Paupertas honeſta 700
Pax legatum extremum Chriſti 760
Pecoris eligẽdi ratio 148
Pecuati nummi 655
Peculatus 622
Peculiaris titulus à domino differt 707
Peculium ſeruorum 600
Pecunia 109
Pecuniæ literatis ſacroſanctæ 463
Pecuniæ ſignandæ officina 399. *ſignatæ uocabula* 48
Pella urbs 476. *Pelta* 475
Pennas incidere, eaſq́; renaſci 333
Penſitationum in Francia ratio 298
Pẽſitationũ tria genera 399
Peripatetici 504. 740
Pentacoſiomedimni 524
Περονίτομ⊕ 232
Perſarum imperium 380 *euerſum* 416
Perſarum inſtitutum animaduertendũ 429. *opes* 368. 414
Perſarum reges magni uocabantur 486
Perſarũ regis ceruical 427 *ſcamnũ ſuppedaneũ ibi.*
Perſarum regum conuiuia 291. 295
Perſarum uia regia 416
Perſepolis regiæ Perſarũ excidium 417
Perſes ſemiaſinus 485
Perſica duracina 554. *gaza* 418. *tributa* 375
Perſicarũ opũ ab Alexan.

captarum ſumma 420
Perſicarum præfecturarum tributa 373
Perſicum talentum 469
Perſidis regionis immunitas 375
Perſij locus 12
Perſonalia munera 526
Perſcribere quid ſit 314
Pertica Pariſina 521.522
Pes in numeris 10
Pes in menſuris 16.514
Petra urbs 319
Pharao Amaſis etiam dictus 508
Philadelphi naues 645
Philhellenes Galli 87
Philippei nummi 271. 655
Philippei ſtateres 480.483
Philologia 585
Philopatoris nauis 643
Philoſophia cordatos facit 796
Philoſophia duplex 804
Philoſophia ethnica 762
Philoſophia propriè appellata 790
Philoſophia uera 762
Philoſophiæ libertas 800
Philoſophiæ placita omnia cõplexus Solomon 756
Philoſophiæ uigilantia 797
Philoſophiam homini neceſſariam eſſe 778. & dein.
Philoſophi reipu. gerendæ non inepti 781
Philoſophi reſpublicas adminiſtrantes 798
Philoſophorũ ſectæ 740
Phlegon hiſtoricus 502
Phœnice 487
Phœnicia aliquando dicta Palæſtina Iudææ 494
Φοροὶ, uectigalia 300
Phylarchi 317
Picturæ honor 200
Pincerna 564
Pinta 616. Pinta Pariſina 549
Pyræum 534
Piſcinæ memorabiles 224
Piſcinarij inſignes 224
Piſtoria opera 598
Pitharchici Franci 298
Planipedes & mimi 749
Planus Horatianus 766
Platanus uitisq; aurea 426
Platonis de uniuerſitate liber Latinus à Cicerone factus 15
Plebis miſeria 432.743.747
Plinius ab oĩbus annotatur 588

588. autor excellentiſ. 355. an Dioſcoridē legerit 571. è medicorū libris multa hauſit 553. interdū memoria defectus 25. Liuiū ſequitur 640. nōnunquam ſecū pugnat 550
Plinij collectanea quāti po tuerint uendi 339
Plinij erratum 27
Plinij hiſtoriæ utilitas 184
Plinij ingenium 277
Plinij laus 25. uanitas 504
Plinij locus 11.13.14.19.20. 24. 25. 26. 27. 30. 99. 106. 149. 154. 156. 159. 171. 175. 178. reſtitutus 189. 192. 194. 193. 194. 195. 200. 214. 225. 226. 230. 221. 233. 238. 242. 247. 251. 255. 258. 267. 270. 276. 278. 295. 301. 313. 315. 319. 329. 331. 354. 356. 359. 362. 363. 367. 369. 291. 410. 413. 489. 497. 505. 506. 526. 546. 556. 571. 697. 602. 603. 614. 633. 634. 637. 638. 639. 640. 662. 663. 666. 676. 677. 680. 681. 682. 690. 746.
Plinij ſecuritas in rei nūmariæ æſtimatione 276
Pliniani numeri corruptiſſimi 180. 278. 359
Plin. iunior. diues fuit 339. Idem de Chriſtianis 500
Plin. iunioris in epiſt. locus 111. 140. 340. 629
Plutarchi in uitis locus 120. 126. 130. 214. 223. 280. 281. 286. 288. 292. 293. 294. 356. 582
Pluto & Plutus 777
Pocillatores 564
Podargus 765
Poëmatis genera tria 22
Poëtæ Græcorum antiquiſſimi 491
Poëtarum & rhetorum ſalaria annua 196
Poliorcetes Demetrius 644
Polybius, Annibalis æqualis 392
Polybij ætas 520
Polytropus 752
Pollex 16. 19
Pollicare 514
Pollis & flos 600
Pomeria intra natl 451
Pomorum mira pretia Romæ 150

Pompeius Magnus quantū auxerit ærarium 299
Pompeij auctariū ad popu. Ro. imperiū 377. donatiuum 301. 302. liberalitas & animi magnitudo 344. 345. triumphus 296. 303
Pomponij Attici cōſtantia, ac frugalitas 336. eiuſdem cum Cicerone familiaritas ibidem
Pomponij iuriſconſulti locus 655
Pondus panis Pariſini 594
Ponderum, menſurarum ac numerorum ratio cognata 49. 596
Pondo, as, mina, libra, idem 12. 121
Ponderum nomina, as, bes, &c. 48
Pōdo treceta Romana 392
Pontificatus ſummi dignitas Romæ 216
Pontificis creandi auguriū optimum 731
Pontificij libri 727
Ponticum bellum Lucullus non confecit 346
Poppææ uxoris Neronis cædes 418. eius luxus ibi.
Popularis actio 80
Populus Gallicus obſequioſus ſuis principibus 431
Populi ſex, baiuli &c. 594
Porcus Troianus 230
Portugallici aurei 691
Potores inſignes 547
Præcalidum 400
Prædiorum penſitationes quando cedant 110
Præfecturæ Parthorū 414
Prærogatiua tribus 67. 731
Præſcriptis uerb. agere 32
Præſules unde dicti 77. 717
Prætorium caſtrenſe Alexandri Magni 425
Prætorium ius, & prætoria poteſtas 65. 625. 713
Prætorianorum militum ſtipendium 696
Præuaricationis indignatio 658
Precario poſſidemus quicquid habemus 711
Primarius panis 594
Primigenia noxa 720
Principes Romani Imperatores dicti 189. nomine regio abſtinuerunt 379
Principūobſeruatio q̄ difficilis

cilis, quamq; grauis 769
Priſciani locus de ponderibus 203.205.206
Priſciani non eſſe opuſculum illud de numeris & ponderibus 246.511
Priuata ratio 386
Priuati hominis æs alienum immenſum 215. diuitiæ memorabiles 386
Probandi nomiſmatis ludus pagina 266
Proconſularis poteſtas 624
Profuſor opum memorabilis 400
Prometheus 757
Pronœa, ſophia 751
Pronuba legatio 95
Propedeumata 753
Prophetarum ſacrorum oracula 755.756
Πρὸς λεπτίνην, apud Leptinem 534
Proteas, uinoſus 572
Proteus, deus marinus uetuſtatis typus 273.288
Protogenes pictor 279
Prouidentia 751
Prouinciæ Auguſti, & prouinciæ populi 318
Prudentia unde ſit 63. quæ ſit 89
Prudentia unde homini ingeneretur 89
Pſegma 367
Pſephiſma plebiſcitum 113
Ptolemæus Auletes, Cleopatræ pater. 385
Ptolemæus Cypri rex confiſcatus 748
Ptolemæus Philopator 645
P. Clodij domus 357. fictio 348
Puerperia numeroſa 233
Pulmentariũ ferè omnes ad panem adhibent. 594
Punctum 16
Purpura ignota hodie 189
Purpura inſigne Romanorum imperatorum 190
Purpuræ pretium 189
Puſtulatum argentum 263
Putei Annibalis 990
Pyctacium 325
Pyramides Aegyptiæ 506
Pyrum anginarium 728
Pythij Bithynij diuitiæ memorabiles 688.742
Pyxides argirocopiorum 266

Q

Quadragies ſeſtertiũ, 168

Quadrans 16.48.49.147 561.616
Quadrantes ærei erãt 632
Quadrantal 20.511.600. 601.603
Quadrantalis aſpectus 30
Quadrata forma 513
Quadreßis 12
Quadrigati nummi 635
Quadringenis in pũctũ ſeſtertijs aleã ludere 406
Quadringẽta ſeſtertia & quadringenta millia 121
Quadringẽties ſeſtertium pagina 124
Quartarius 612.614
Quaterdecies et quinquieſ decies 396
Quatuor euangelia 797
Quinarius numerus 146
Quincuncialis herba 20
Quincuncialis ordo unde ſit appellatus 50.51
Quincuncialis ordinum ratio 49
Quincunx in poculis 561
Quingẽties ſeſtertium 133
Quinquagenaria amphora 604
Quinta natura, ſeu quinta eſſentia 41
Q. Catuli domus 331
Quintiliani opes 197
Quiritare 243

R

Ramentum auri 375
Ramẽtitium aurũ 372.375
Ratio priuata 386
Rationis ſedes 62
Rationes poſthumæ 743
Reditus regni Frãciæ 297. *imperij Romani* 381. *Aegypti* 384
Redimitum caput 782
Regalia 297
Reges deuicti currum iniugo trahentes 487
Regum fœlicitas 74
Regũ libri tertij locus 478
Regia libra 163
Regia maieſt. expreſſ. 655
Regij cõſiliarij quales eſſe debeant 63
Regij nominis odium apud Romanos 379
Regina Saba 483.497
Regna in prouincias redacta 387
Religione exolui 721
Religione publica conſecrati 722
Reliquiæ ſanctorum 713

Remorum longitudo immanis 645
Reorum exemptor 744
Rependere auro 200
Res omnis in aſſem eiuſq; partes diuiditur 19
Rerũ potiri ſine prudentia & literis non poßis 90
Reſp.abuſiuè dicta 699
Reſpublica hæres inſtitui non poterat 341
Reſpublica ut bene admini-ſtretur 434
Reip.exenteratores 763
Reip.mala unde 805
Rhetorum & poëtarũ annua ſalaria 413.198
Rhodites uinum 575
Roboris miraculum 475
Roma olim auri indiga 266.267.627
Romæ amplitudo 356
Romana ditio quàm latè patuerit 316.ut adminiſtrata ſit 317
Romana iura ab Athenienſibus 625
Romana opulentia & luxuria 156
Romanæ uires ſe ipſe confecerunt 655
Rom.imperij magnit. 302 opes 170.385. ratio 320 reditus 381.414 termini 378.uires quantæ fuerint 311
Rom.aurei didrachmi 284. eorum ualor 398
Rom.quodã incogniti 493
Romanorũ capitum cenſus Chriſto nato 322
Romanorum cenſus Sylla dictatore 305
Romanorum imperiũ qualiter partum 88
Rom.numerus ſummus nõ ultrà centum millia 527
Romanorum priſcorũ paupertas 628
Romanorũ tributorũ ſumma ex Plutarcho 296
Roſati nummi 258.655
Roſcius hiſtrio 234.235
Roſcianum ſalarium Romæ 235
Roxanæ, Oxyartæ Bactriani filia 422
Rude donari 439
Rubri maris uectigal 365

S

Sabellicus 97.127.565
Saba, portus 483

Sabæ oppidum 482
Sabæi populi ibidem
Sacerdotium opimum in Ponto 345
Sacræ doctrinæ dignitas, atque amplitudo 760
Sacræ res, uerborũ fucum reſpuunt 755
Sacrarium ueritatis 758
Salamandra 570
Salgamaria uaſa 607
Salinarum inſtitutio 385
Salinator unde dictus ibidẽ
Samijs uaſis non litandum pagina 751
Sanctio pragmatica 702
Sanctorum priſcorum conſtantia 723
Sapientes huius mundi 765
Sapientia circa quæ uerſetur 89
Sapiẽtiæ ſtudij fructus 760
Sapiẽtia Solomonis 734. *errata indidem ab interprete* 734
Sardanapali pyra & opes 473. *exitus* ibidem
Sarcta tecta 721
Satanas 589
Satio agrorum 526. *& dein.*
Satrapiæ Perſarum 368
Saturnus Belo æqualis 484
Saturni ædes 789. *ſeculum pagina* 485
Satyricorũ Francorum licentia 453
Scamnum ſuppedaneũ Perſarum 427
Scarus piſcis 408
Scauri ædilis magnificẽtia 362. 263. *miranda opera* 172. *luxus* 368. *theatrũ* 409. 405
Scena ſumptuoſa 369
Scena eſt uelut uita noſtra humana 742
Scenæ decus, proceres 466
Scenicorũ figuræ 453. *quæſtus* 240
Sceptici philoſophi 449
Schemata 21. 22. *eorum uſus* 23. 24
Scipio quãtum attulerit patriæ 312
Scorta diabolaria 621
Scripturæ ſacræ lectio 766 *præſtantia* 755. *& dein.*
Scripta ueterum expendenda 553
Scrupulum 16. 17. 18. 203. 245. 259. 261. 262. 521

Scurræ albati 772
Sculptores inſig. 353.354
Sectæ philoſophorum 741
Sectores 772
Secularium literarũ ſtudiũ ſapientiæ an obſit 738
Seculum aureum 483
Secundis rebus inſoleſcẽtes 773
Sedere in ordinibus 780
Seditio militaris 694
Selibra panis 593
Sementis ratio 523.524
σεμίδαλις 599
Semigroſſus 163
Semiobolus 16
Semipes 514
Semiſextariolus 560
Semiſſes uſuræ 667
Semiſsis aſpectus 30
Semuncia 15.16.18
Semuncia nummi 361
Semuncia uenire bona ibid.
Senarius, perfectus num. 19
Senatoribus ſalaria conſtituta 197
Senatorius cẽſus, duodecies ſeſtertium 127
Senatus collatio exacta à Nerone 408
Senatuſconſulti Claudiani abrogatio 700
Seneca philoſophus admodum diues 352.672.684.685.701
Senecæ accuſatio ad Neronem 684
Senecæ locus 178.249
Senecæ uineæ 683
Septem Græciæ ſapientes quando extiterint 491
Septuaginta cellulæ in Aegypto 498
Septunx 20.561
Sepulcra regum Aegy. 506
Seria 606.616
Sermo filius dei 757
Sermo interior et exterior 775
Seruiliæ Bruti matris margarita 218.221
Seruitia picturam non docebantur 202
Seruitus ſpontanea 764
Seruius Tullius Romanorũ rex 526
Seruorum cura maxima habenda 214
Seruorũ ingẽs numerus 214
Seruorum Romanorum frugalitas 600
Seſculyſſes 9

Seſc

Seſcunx, ſeſcuncia 7
Seſcuplum, ſexcuplum 7
Seſoſtris regis ſuperb. 487. 507
Seſqui 8. 9. 10
Seſquialter 8
Seſquipondium 191
Seſquunx, ſeſquuncia 9. 12
Seſquiplum 9
Seſtans, uide ſextans
Seſtertiũ in recto caſu 142
Seſtertium bis & uicies mil lies à Nerone, prodigè effuſum 407
Seſtertium decies 241. 628. duodecies 242. 211. quaterdecies 141. tricies 127. quadragies 169. ſexagies 236. 335. cẽties 170. 283. 341. ducenties 336. quadringenties 170. quingenties 133. nouies millies 411. bis & uicies millies 407. uicies & ſepties mil lies 400. quadragies millies 413
Seſtertius nummus 48. 105. 106. 617. 660. unde dictus 121
Seſtertius nunquam æreus fuit 149
Seſtertius denarij quarta pars 269
Seſtertius centenis aureis æſtimatus 148
Seſtertij in genitiuo 139
Seſtertij & denarij æſtimatio 172
Seſtertij nota 149. 177. 233. 247. pondus 554. ualor 96. 146. 173. 516. 678
Seſtertij uocabulum Græcis ignotum 279. 299
Seſtertio in ablatiuo non-nunquam dicitur 138
Seſtertio quadragies 140
Seſtertia centum, & ſeſter tiũ centies, quid dif. 122
Seſtertia quadringenta, & quadringẽta millia ſeſtertium nummorũ idem 121
Seſtertia ſexcenta 234
Seſtertia ſingula, millia ſingula nũmorũ ſign. 121
Seſtertia tria millia parum Latinè dicatur 141
Seſtertia triginta 334
Seſtertia unde dicta 121
Seſtertiorum æſtimatio 165
Seſtertiorum uarietas 637
Seſtertiũm pro ſeſtertiorũ per ſyncopam 138

Seſtertijs Græci non numerabant 299
Seſtertijs millibus corruptè apud autores legi 157
Seſtius Niger 571
Sexagenarius aſpectus 30
Sexcuplũ et ſeſcuplum differunt 9
Sextans 49.618
Sextantarij aſſes 635
Sextantarij modi 567
Sextantes pro aßibus 636
Sextarius 510.544.546
Sextarius octo pintas capit pagina 549
Sextarius bilibris 579
Sextarius Gallicus 515.519
Sextarius Roma. 554.560
Sextarius uini 664
Sextula 15.18
Sextus & Sexagenarius aſpectus 30
Sextus decretalium & Clementinæ 727
Siciliæ frumentum 517.518
Siciliquum 16.18.24
Siclus 470.505.506
Silẽtiũ magno redẽptũ 530
Siligo quid 598
Siliqua 16.49
Siliquæ granum 261
Similago, ſimila hic 597
Simon magus 503
Simoniacos taxat 704
Simulachrorũ cultus quando inſtitutus 484
Simulatores perſtring. 468
Simulationis difficultas 79
Sitometrium 592
σίτου δίκη 111
Solatorum aureorum ualor 260
Soli ſtupenda fertilitas 687
Solidus 480.655
Solidi, aurei 664. duodenarij 166
Solidi Pariſienſes & Turonenſes 372
Solomon & ditißimus, & ſapientißimus 734
Solomon encyclopædiã abſoluit 739
Solomon in ænigmatibus à puero uictus 497
Solomon triſmegiſtus, ſapientiæ antiſtes 759
Solomonis epiſtola ad Vaphrẽ Aegypti regẽ 471
Solomonis philoſophia 505 ſymbola 753
Solomonis et Dauidis opes pagina 488

Solon

Solonis menſuris utũtur Pariſienſes 613
Sophene 488
Sophia, quæ & pron. 751
Sophiſtæ dicendi magiſt. 86
Sordes trib. pl. ac cos. inſignis 361
In Sordibus eſſe 93
Sorites 741
Spartianus inter claßicos autores nõ cenſendus 141
Spes ambitioſorum 771
Spicæ mutilæ, non ariſtatæ 523
Spira 99
Spiritualia quæ dicãtur 724
Spithamæ 16
Sportula, centum quadrantes 617
Stannum 578
Stare ad cyathum 563
Stater 16.480.689
Stater Atticus aureus 255
Stater multiplex, Cyzicenus, Atticus, Perſicus, Lyſimacheus 691.692
Stathmi, manſiones 415
Statyra Darij filia 425
Sterlinus quid 162
Stertinij medici ingens quæſtus Romæ 192
Stipendiũ medicorum Romæ 192
Stipendium militare 641. 693.696
Stipendia emerita 585
Stoici 780
Stipendia implere 761
Stomachus propriè dictus 615
Strabo quo tempore fuerit 316. eius autoritas 85
Strabonis locus 202. 392. 610
Studiorum quis tenor tenẽdus 750
Sub uexillis retineri 696
Subſiciuum 17
Suetonius de Chriſtianis 499.501
Suetonij locus 101. 138. & deinceps 272. Vide Trãquillum
Suffenus ſibi quiſq; 802
Suidæ locus corruptus 477
Suillæ carnis ſalſura 616
Suillum iecur 229
Suillius accuſator 658
Summa opum maxima 420
Sũma pecuniæ immenſa 312
Summum bonum 737
Superbiæ abijciendæ exemplum

plum 427
Superfœtatio mirãda 233
Supplicia æterna ut cuitemus 714
Suprà quàm 276
Super chœnicen ne ſedeas pagina 589
Superbia, cupiditas, uoluptas, Geryones tergeminus 779
Superindictiones 298
Sus ganeæ aptus 229
Suum ſaginatio 230
Suſa, regia Memnonia 416. 417
Suſiani theſauri 417
Sylla 20. talẽtũm millia imperauit Aſiæ 303
Sylla uxorem languidã repudiat 365
Symbola 753
Symmoriæ 531. 532
Symmoritæ 537
Sympoſiacus antiquorum mos 560
Synclides, cõuenæ 393. 394
Sytaxis Athen. 533. 538
Syria terrarũ maxima 488
Syrorum nomen 489

T

Tabularum pictarum pretia 200
Tacitus ſcriptorum uecordiſsimus 500. 501
Taciti locus 104
Taciti pulcher locus 659. *reſtitutus* 660
Talentum 210. 286. 290
Talentum Aegyptiũ 268. 486
Talentum apud Homerum 480. *apud Pollucẽ* 371. *Vitruuium* 477
Talentũ Atticũ 203. 204. 239. 276. 279
Talentũ Babylonicũ 368. 468.
Talentũ Euboicum 207. 373
Talentum Hebraicum 505
Talentum magnum 207
Talentum nummariũ 481
Talentum ponderale 482
Talentum pro ſiclo 473
Talẽtũ Siculũ duplex 477
Talentûm xx. millia Aſiæ à Sylla imperata 303
Talẽtum unum tantũ apud Hebræos 457
Talenti conſideratio 203. 209. 210
Talenti ſignificatio 480. *ualor* 287. 292. 396. 478 *uariatio apud authores*

208.477
Talenta auri uiginti 202
Talenta non fuiſſe æqualia auri & argenti 477
Talenta omnia ad unam formulam redacta 372
Talenta Pariſina 651
Talentorum auri pretium 338
Talentorum uocabulū Romani ignorabant 358
Talthybiadæ 75.884
Tantali talenta 762
Tapetes precioſi 363
Tarara 393
Tarbelli ibidem
Tarius Rufus 701
Τάξις 481
Tecmoſis dictus eſt rex Pharao 498
Tele 300.534
Telephium uulnus 96
Templum Solomonis quanto tēpore extructū 471. 475.quanto ſumptu 473.
Teneſis regio 483
Terræ mira fertilitas 676. 686
Terreſtris uſura, & nautica 115
Tertull. locus memorabilis de Chriſti morte 502
Teruncius 148.617
Teſſera & cubus 511
Teſſera hoſpitij 726
Teſſerarum conſtituendarum ratio 513
Teſtamentū domini in procinctu nuncupatum 347
Teſtamentum ut rumpatur 714
Tetartemorium 30.48.519
Tetradrachmum 204.687
Tetrobolum 620
Thalamegos nauis fluuialis Philopatoris 651
Thalthybius, Agamēnonis caduceator 485
Tharſeis inſula 482
Theatrū auro opertū 405
Theatrum M.Scauri 362
Theodorus Gaza 46.572
eius lapſus 579
Theramenes aulici 795
Theriotrophium 230
Theſeia amicitia 767
Thetes, opifices 524
Theticus cenſus 521
Threnodiæ 725
Thucydides ab exilio ob hiſtoriam reuocatus 197
Thucydidis locus 641

Tireſias Thebanus 735
Tiridates 407. Romam cur uenerit ibidem
Togati & infulati 92
Tollonones et tollones 256
Tollere manum de tabula neſcire 279
Tonelli 609
Tracti de cœlo 725
Traiani animus erga Chriſtianos 501
Tranquillus de Chriſtianis 499.500.501
Trãquilli locus 22.97.129.189.304.359
Tranquillitas animi 761
Trecena pondo Romana 392
Treßis 12
Tricesis ibidem
Tribules 501
Tribunitia poteſtas 624
Tribus Athenienſes 533
Tribus erant Romæ xxxv 324
Tributum Iudaicum 688
Tributum Athenienſes non pendebant 531
Tributum pro modo cenſus Romæ exigebatur 382
Tributa & uectigalia differunt 300
Tributa Perſica 374
Tributa populus Romanus pendere aliquando deſijt 387
Tributa populi Romani 377.378
Tributorum populi Romani ſumma 396
Tributorum tolerans Francia 454
Tributis argentum imperabant Ro. non aurum 353
Triclinariorũ Babylonicorum ingens precium 186
Tricongius Torquatus 568
Triens 16.146.281.506.561.617
Trientalis aſpectus &c. 30
Trientarium fœnus 119
Trierarchia Athenienſis 531.534.537.540
Τέμμοιρορ 30.48
Trioboli homo 620
Triobolum 623. eius nota ibidem
Tripatinum 409
Triremes & quinqueremes & ulteriora uocabula 644
Tritemorum 619

Τριτὺς 578
Triticum Francianum 556
Tritici fertil. in Africa 675
Tritici pondus 558.561.596
Τριτημόριον 47
Τρίτον ἡμίδραχμον ibidem
Trittyes 533
Triumuiralis partitio 310
Triunx & triuncis 146
Trogi locus 396
Troianus porcus 230
Tropus orationis multiplex 726
Turdetania eadem, quæ & Bætica, aurifera 389
Turdus uocalis 158
Turdorũ precium 228.229
Tutelares regni uirtutes 811
Tiberij rapacitas 404

V

V litera, quæ nota 246
Valerius Maximus Plinio antiquior 331
Vaphris regis Aegypti reſponſio ad Solomonem 472
Variana clades ſub Auguſto 324
Varronis locus 17.153.227
Vaſa argentea precioſa 329
Vaſarium 349
Vaſorum differentiæ 607
Vaſorum nomina, triens, quadrans &c. 48
Vectigalia bina eodem anno exigētes, ut reprimen di ſint 308
Vectigalia omitti iubere cogitabat Nero 382
Vectigalia triũ generũ 381
Vectigalium imminutio 116 659
Velites, uelitari 82
Veneti à Gallis bello laceſſiti 435
Veniam à deo temere præſumentes 712
Veniales teſſeræ 727
Venialia donatiua 73
Venire ſemuncia 361
Ventriculus 615
Venus Coa imperfecta 449
Venus Palatina dictus L. Craſſus 364
Verbum unum improbum ſeuerè caſtigatum 625
Vergilius quantum receperit pro pauculis uerſibus 341. eius ſenſus ibidem. eius aurei uerſus ibidem
Verris furta 100.170

Veri

Veritas antiqs ignota 509
Veritatis cultus penes quos fuerit ante aduentum domini 503
Veritas in alto iacet 274
Veritatis uis 55.501.775
Verò particulæ uſus 178
Veruactum 523
Verus imperator 254
Veterani milites 695
Veſpaſianus tributis & uectigalibus grauis 409. *eius fauor erga literas* 196. *liberalitas* 413
Veſtæ ignis 703
Veterani 695
Veterũ autoritati quãtum deferat Budæus 26.32
Vetuſtas ut à priſcis adumbrata 273. *ſub uexillis retineri* 695
Vicena ſtipendia merere ſolitos ueteranos 695
Viceſsis 12
Vicinorũ inuidia in re proſpera 681
Viciſsitudo rerum 442
Victimæ inauratæ 773
Victoriæ diuerſæ alia atq; alia etiã monumẽta 508
Victus cuique ſui reddenda ratio 508.509
Viginti talenta auri 202
Vinea domini 721
Vineæ colendæ ars 678
Vineæ conſitio ibidem
Vinearum calamitates 675
Vinearum precium 678
Vinearum reditus uberrimus 672. & *deinceps*
Vineta cultui apud nos non ſemper reſpondere, quid cauſæ ſit 673
Vinetorum Pariſinorũ fertilitas ibidem
Vinitoris ſerui preciũ 156. 230.231.
Vinitorum priſcorum induſtriã ac frugalitas 674
Vinum Coum 601
Vinum Græcum 601.602
Vinum dulce 605
Vinũ recẽs ac muſtũ ſuaue ætatem non fert 609
Vini amphora 548
Vini apud Pariſios uilitas miranda 151
Vini parciores erant antiqui 567
Vini potores inſignes 547
Vini precium apud priſcos pagina 671

Vina ut ſeruarentur 671
Vinorum ætas 669
Vina annos ferre 216
Vinorum diffuſio 608
Vinorum Francicorum uarietas ac præſtantia 676
Virorum duorum proborũ exempla diuerſa 446
Virtutis ac doctrinæ algor 786
Vitæ ac profeßionis ſuæ cuiuſq; ratio reddenda 509
Vitellij luxus 100.408.411
Vitis platanusq; aurea 426. 427
Vitis prodigioſæ fertilitatis 685
Vitem tenentes Cẽturiones 704
Vitium cultura 672
Vitium obuenire 65
Vitruuij locus moleſtißimus 633
Vitruuij locus reſtitutus 404
Vlpiani iuriſc. tẽpora 658
Vlyſſes Homericus 752
Vlyßis ſocij ibidem
Vncia 9.12.16.17.514. 664.665
Vncia apud medicos 554
Vncia agri 17. *auri* 260. *uini* 664
Vnciæ argenti ualor 265
Vncia auri plus quàm libra auri 259
Vnciæ diſtributio 165. *ſcrupula* 245
Vnciæ in libra quot ibid.
Vncialis altitudo 665
Vnciales literæ 12
Vnciaria uſura 32
Vnctores, aliptæ 719
Vnio Cleopatræ 217. 219. *Seruiliæ unio* 220
Vnionum precia 218. 219. 220
Vocabula locorũ 483. *menſorũ* 16. *pecuniæ ſignatæ* 48. *uaſorum* 49
Vomitandi conſuetudo 408
Vranophron 791
Vrbanos magiſtratus ambitioſos taxat 768
Vrbes ut capiantur 89
Vrbis adornandæ ſtudioſus Auguſtus 326
Vrbis ornandæ ratio 351
Vrna 547.612
Vrphe inſula 471
Vſura centeſima 109. *ſeſquicenteſima* 111

Vſura ciuilis & legitima ſecũdum Iuſtinianum 119
Vſura drachmalis 112
Vſura duplex 115
Vſuræ hodiernæ 119
Vſuræ menſtruæ fuerunt pagina 112
Vſuræ ſemiſſes 108
Vtilitas publica cum priuatis quibuſdam pugnare ui detur 443
Vulcania uincula 765

X

X. denarij nota 246. 279. 632
Xenium aduẽtitium magiſtratibus dari ſolitũ 350
Xenomania 441
Xerxes togatus, Lucullus dictus 225
Xerxis crudele facinus 742
Xeſtes 569. 613

Y

Ὑφημιόλιος uſura ſubſeſquipla 118

Z

Zelus domini 437
Zeugitæ 524
Zoroaſtres 497
Zygoſtaticha libra 162

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA
EMANUELE ... BIBLIOTECA

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E.
ROMA